Izdavač:
Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka

Za izdavača:
Prof. dr Dragan R. Simić

Urednici:
Dragan R. Simić
Dragan Živojinović
Nikola Jović

Priprema i prelom:
Zoran Tričković

Štampa:
Čigoja štampa
Beograd

Tiraž: 250

ISBN 987-86-84031-89-3

Sjedinjene Američke Države
i izazivači

Sadržaj

PREDGOVOR
Prof. dr Dragan R. Simić, mr Dragan Živojinović 9

BIOGRAFIJE UREDNIKA ZBORNIKA RADOVA 27

BIOGRAFIJE AUTORA TEKSTOVA U ZBORNIKU 31

RADOVI
Nikola Jović, MA - Percepcija Građana Srbije o raspodeli moći u međunarodnim odnosima 49
Ivana Tomić, Aleksandra Ivanković, Dragana Todorović, Edin Sinanović, Teodora Marković, Marina Todorović, Zvezdana Babel - Arapska Republika Egipat kao izazivač Sjedinjenim Američkim Državama 69
Klara Pehle, Snežana Ivaneža, Aleksandra Ilić, Anđelija Žunjić, Ksenija Filipović, Nevena Mančić, Đorđe Mihajlović - Demokratska Narodna Republika Koreja kao izazivač Sjedinjenim Američkim Državama 129
Olga Pavković, Snežana Ivaneža, Uroš Kusturić, Marija Antić, Bojana Jakimov, Konstantin Magdić, Đorđe Mihajlović, Dejana Vukadinović, Jovana Milovanović - Država Izrael kao izazivač Sjedinjenim Američkim Državama 179
Nevena Mančić, Jelena Đukić, Marina Jevtić, Marina Todorović - Evropska Unija kao izazivač Sjedinjenim Američkim Državama 243
Aleksandra Ilić, Đurđa Kovač, Irena Đorđević, Jelena Đukić, Milena Ivković, Milica Rašić, Snežana Ivaneža - Federativna Republika Brazil kao izazivač Sjedinjenim Američkim Državama 311
Aleksandra Ilić, Tamara Glišić, Slobodan Brkić, Milan Ranković - Islamska Republika Iran kao izazivač Sjedinjenim Američkim Državama 387
Bojan Milić, Stefan Milanović, Olgica Antić, Miroslav Stevanović, Marijana Bojanić - Islamska Republika Pakistan kao izazivač Sjedinjenim Američkim Državama 469

Marija Antić, Jovana Milovanović, Ivana Tomić,
Aleksandra Ivanković, Minja Mijatović, Katarina Srejić,
Dragana Todorović, Jelena Manojlović - Japan kao izazivač
Sjedinjenim Američkim Državama 505
Aleksandra Ilić, Dejana Vukadinović, Dragana Todorović,
Đurđa Kovač, Milica Oros, Mina Dimitrovski, Snežana Ivaneža,
Miloš Hrkalović - Komonvelt Australija kao izazivač
Sjedinjenim Američkim Državama 585
Marko Despotović, Miloš Perović, Klara Pehle, Olga Pavković,
Milan Ranković, Nevena Mančić, Anđelija Žunjić,
Dragana Todorović - Narodna Republika Kina kao izazivač
Sjedinjenim Američkim Državama 653
Milica Komatina, Mina Dimitrovski, Edin Sinanović,
Miloš Matić, Dejana Vukadinović, Kristina Plazinić - Republika
Indija kao izazivač Sjedinjenim Američkim Državama 719
Aleksandra Cukavac, Jovana Perkučin, Marija Antić,
Marko Perović, Miloš Matić - Republika Indonezija kao izazivač
Sjedinjenim Američkim Državama 773
Sofija Šajnović, Milica Rašić, Miloš Matić, Ivana Tomić, Irena
Đorđević, Danijela Vojinović - Republika Južna Afrika
kao izazivač Sjedinjenim Američkim Državama 839
Dejana Vukadinović, Sofija Šajnović, Jovana Milovanović, Minja
Mijatović, Olga Pavković, Zlatko Milošević, Milica Rašić, Đorđe
Milošević - Republika Turska kao izazivač
Sjedinjenim Američkim Državama 893
Danijel Džonić, Marta Predić, Marija Tarbuk, Milena Ivković,
Miloš Perović, Marko Despotović, Tanja Ratković - Ruska
Federacija kao izazivač Sjedinjenim Američkim Državama 949
Konstantin Magdić, Katarina Srejić, Milena Nikčević,
Uroš Kusturić - Sirijska Arapska Republika kao
Izazivač Sjedinjenim Američkim Državama 1029
Kristina Plazinić, Zvezdana Babel, Marina Todorović, Nevena
Mančić, Jelena Đukić, Đorđe Mihajlović - Sjedinjene Države
Meksika kao izazivač Sjedinjenim Američkim Državama 1085
Mina Dimitrovski, Marko Despotović, Klara Pehle,
Sara Marinković, Bojana Jakimov, Dejana Vukadinović,
Jovana Perkučin, Marko Petrović -
Moć Sjedinjenih Američkih Država 1145
IZJAVE ZAHVALNOSTI 1219

PREDGOVOR

Sjedinjene Američke Države i izazivači na početku 21. veka

Kada smo u proleće 2013. godine sa tadašnjim studentima III godine smera za međunarodne studije Univerziteta u Beogradu – Fakulteta političkih nauka započeli rad na knjizi *Meka moć država* nismo mogli ni da pretpostavimo da će ona izazvati neko veće interesovanje u stručnoj i široj javnosti.[1] Ipak, činjenica da smo kucali na otvorena vrata odnosno da nije bilo previše knjiga na sličnu temu i naravno kvalitet napisanih tekstova, doprineli su u velikoj meri njenoj popularnosti. Od tada pa do danas, ona je postala deo preporučene literature ne samo na predmetu *Međunarodni odnosi* na Univerzitetu u Beogradu – Fakultetu političkih nauka nego i na nekim drugim fakultetima Beogradskog univerziteta (Fakultetu bezbednosti), pa i šire u regionu.

Vođeni tim lepim i uspešnim uskustvom, počeli smo u martu prošle godine i sa generacijom studentkinja i studenata koja je slu-

[1] Videti Dragan R. Simić, Dragan Živojinović, Nikola Kosović, Prir., *Meka moć država*, Udruženje za studije SAD u Srbiji, Centar za društvena istraživanja, Beograd, 2013.

šala nastavu iz predmeta *Međunarodni odnosi* na Univerzitetu u Beogradu – Fakultetu političkih nauka tokom zimskog semestra školske 2013/2014. godine, rad na znatno obimnijem istraživanju koje bi se bavilo proučavanjem ukupne moći najvažnijih država našeg vremena, ukupno njih osamnaest.[2] Naime, kao deo nastave iz predmeta *Međunarodni odnosi* na III godini osnovnih studija Univerziteta u Beogradu – Fakulteta političkih nauka, studenti pri kraju predavanja i vežbi iz ovog predmeta izlažu rezultate svojih istraživanja na temu „Sjedinjene Američke Države i izazivači". Baveći se različitim izvorima moći najvećih sila sveta, studenti na kraju popunjavaju tabelu svojevrsnog merenja moći koju je u knjizi iz 1990. godine dao poznati harvardski profesor Džozef Naj.[3] Iako smo u ovom istraživanju tu tabelu neznatno izmenili i dopunili sa još trinaest država i uprkos tome što je proteklo mnogo godina od kad je ova tabela prvi put objavljena, mišljenja smo da je ona još uvek aktuelna i da i dalje predstavlja najbolji način za merenje moći država u međunarodnim odnosima. Po nama, glavni razlog za njeno trajanje i aktuelnost leži u činjenici da je Naj uspeo da prikaže i tvrdu i meku moć odnosno da je uspeo da moć posmatra ne kao jednu jedinstvenu celinu već ju je razložio na deo koji je merljiv i na onaj koji je teže meriti a lakše opažati. Na neki način time je pomirio pristupe koji naglašavaju materijalne izvore moći i one koji ističu da je najvažnije kod moći zapravo sposobnost promene nečijeg ponašanja odnosno ishod onoga što nastaje kao rezultat interakcije između aktera. Kako on to kaže u knjizi „Is the American Century Over, „mnogo korisniji način da se odredi i datira Američki vek je taj (da se ne uzimaju u obzir – prim. D. S. D. Ž.) samo izvori moći već takođe i načini na koji su Sjedinjene Države koristile te izvore da bi uticale na globalnu ravnotežu snaga."[4] Drugim rečima, nije dovoljno samo posedovati izvore moći, već treba biti u stanju da se ti izvore moći iskoriste

[2] Istraživali smo moć sledećih država: Arapske Republike Egipat, Demokratske Narodne Republike Koreje, Države Izrael, Evropske unije, Federativne Republike Brazil, Islamske Republike Iran, Islamske Republike Pakistan, Japana, Komonvelta Australija, Narodne Republike Kine, Republike Indije, Republike Indonezije, Republike Južne Afrike, Republike Turske, Ruske Federacije, Sirijske Arapske Republike, Sjedinjenih Država Meksika i Sjedinjenih Američkih Država.

[3] Joseph S. Nye, Jr., *Bound to Lead – The Changing Nature of American Power*, Basic Books, New York, 1990, p. 174. Naj u ovoj tabeli naglašava da su izvori slabosti dati u italiku. Isto, p. 174.

[4] Joseph S. Nye, Jr., *Is the American Century Over*?, Oxford University Press, Oxford, New York, 2015, p. 4.

na najbolji način odnosno da se promeni nečije ponašanje i nametne sopstvena volja i svoja agenda. Takođe, treba naglasiti da je Naj bio relativno uspešan u svojim prognozama odnosno da su njegova tabela i stavovi pretrajali sve ove godine i manje – više izdržali test vremena, što u jednom području gde je predviđanje jako teško i neizvesno nije bez značaja. U tabeli 1 prikazana je originalna tabela iz 1990. godine.

Izvori moći	**Sjedinjene Države**	**Sovjetski Savez**	**Evropa**	**Japan**	**Kina**
opipljivi					
Osnovna bogatstva	jako	jako	*srednje*	*srednje*	jako
Vojska	jako	jako	*srednje*	*slabo*	*srednje*
Ekonomija	jako	*srednje*	jako	jako	*srednje*
Nauka/ tehnologija	jako	*srednje*	jako	jako	*slabo*
neopipljivi					
Nacionalna kohezija	jako	*srednje*	*slabo*	jako	jako
Univerzalistička kultura	jako	*srednje*	jako	*srednje*	*srednje*
Međunarodne organizacije	jako	*srednje*	jako	*srednje*	*srednje*

Tabela 1: Izvori moći velikih konkurenata, 1990.[5]

Imajuću u vidu naš osnovni cilj a to je da ova knjiga bude od koristi svima onima koji žele da se u najmanju ruku informišu o državama koje su u pitanju, prvi deo istraživanja sadrži osnovne informacije o geografiji (uključujući i prirodna bogatstva i geopolitički položaj), istoriji, kulturi i religiji određene države. U drugom delu svakog rada bavili smo se tvrdom moći ovih država odnosno njihovom ekonomskom i vojnom moći kao i naukom i tehnologijom. Treba naglasiti da smo kad je u pitanju vojna moć zapravo imali četiri posebne celine koje su se odnosile na pomorsku, kopnenu, vazduhoplovnu i nuklearnu moć države (ukoliko država poseduje nuklearno oružje ili nastoji da dođe u njegov posed) o kojoj se pisalo. Treći deo je istraživao meku moć tih država i tu je pored klasičnih, „neopipljivih" Najevih činila-

[5] Joseph S. Nye, Jr., *Bound to Lead – The Changing Nature of American Power*, p. 174.

ca meke moći koje on navodi u toj tabeli iz 1990. godine (nacionalna kohezija, univerzalistička kultura, uticaj u međunarodnim organizacijama)[6] istraživana i meka moć država prema kriterijumima za merenje meke moći koje je osmislila poznata konsultantska kuća „Ernst & Young" a po kojima je meku moć država moguće meriti, pa samim tim i upoređivati.[7]

Iako je odabir država, izvora i dimenzija moći koje proučavaju bio slobodan izbor studenata, ipak smo nastojali da imamo pokrivene sve regione sveta i sve, da tako kažemo, kulturno – civilizacijske krugove. Prvobitni broj prijavljenih (stotinak) koleginica i kolega diktirao je da započnemo rad na 18 država što je bio zadatak koji se kasnije pokazao kao pretežak jer je u međuvremenu 40-ak koleginica i kolega odustalo od rada pa je teret istraživanja i pisanja priloga u ovom zborniku pao na preostalih pedeset osam naših koleginica i kolega. Kako bi se pokrile sve zemlje i svi izvori i dimenzije moći, neki od njih su pisali i po više tekstova o nekoliko različitih država. Takođe, i to smatramo izuzetno važnim doprinosom ovog zbornika, veliki deo naših autora obavio je intervjue sa stručnjacima i poznavaocima država o kojima su pisali. Razmišljanja i uvidi uvaženih sagovornika naših studentkinja i studenata, obogatile su ovaj zbornik i dale mu jednu sasvim novu i originalnu dimenziju i mi smo im zbog toga veoma zahvalni.

U isto vreme, kad smo započinjali rad na ovom zborniku, kolega Nikola Jović, saradnik na Univerzitetu u Beogradu – Fakultetu političkih nauka na predmetima *Osnovi metodologije političkih nauka* i *Metodologija politikoloških istraživanja*, osmislio je upitnik koji su studenti tada druge godine odeljenja za međunarodne studije grupe M13 postavljali različitim kategorijama građana Republike Srbije o njihovoj percepciji raspodele moći u međunarodnim odnosima. Odmah nam je pala na pamet ideja da bi se to istraživanje odlično uklopilo kao deo knjige koju radimo imajući u vidu ne samo zanimljivost jednog takvog istraživanja već i njegovu korisnost u smislu pokazivanja kako naši građani zapravo vide raspodelu moći u svetu, danas i u budućnosti.[8]

---

[6] Iako Naj originalno koristi termin "međunarodne organizacije" jasno je zapravo da je reč o uticaju pojedinačnih država u njima otuda smo se mi opredelili za termin uticaj u međunarodnim organizacijama.

[7] Šire o merenju meke moći videti Dragan R. Simić, Dragan Živojinović, „Moć meke moći", u: Dragan R. Simić, Dragan Živojinović, Nikola Kosović, Prir., *Meka moć država*, str. 11 -16. i Nikola Jović, „Metodologija istraživanja: Ernst & Young model istraživanja meke moći", u: Dragan R. Simić, Dragan Živojinović, Nikola Kosović, Prir., *Meka moć država*, str. 17 – 25.

[8] Videti prilog kolege Nikole Jovića u ovom zborniku pod naslovom „Percepcije građana Srbije o raspodeli moći u međunarodnim odnosima"

Ovo je naročito važno jer moć pored toga što postoji kao objektivna kategorija zapravo je u samoj svojoj suštini i subjektivna kategorija, odnosno način na koji neko opaža moć drugih aktera u međunarodnim odnosima ponekad može biti važniji nego kakva i kolika ta moć zapravo jeste. Istraživanje takođe prikazuje i kako naši građani vide buduća kretanja i pomeranja moći u međunarodnim odnosima.[9]

Zbornik se pored predgovora, izjava zahvalnosti te biografija urednika i autora priloga, sastoji od devetnaest radova. Knjiga započinje već pomenutim prilogom kolege Nikola Jovića a nastavlja se radovima naših mladih koleginica i kolega o moći država na početku 21. veka. S obzirom da su Sjedinjene Američke Države još uvek vodeća sila našeg doba, tekst o moći ove države dolazi na samom kraju ovog zbornika a izazivačima je data prednost. Prilikom određivanja redosleda, države smo poređali po abecednom redu a nazivi država dati su u skladu sa zvaničnim nazivima koje primenjuje Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije.[10] Zbog velikog broja stranica koje zbornik ima prinuđeni smo da ga štampamo bez literature koja je korišćena tokom izrade radova, premda je najveći deo izvora na osnovu kojih su studenti pisali svoje priloge dat u fusnotama u samim tekstovima. Imajući u vidu da su tekstovi rezultat zajedničkog rada studentkinja i studenata koji su pisali o pojedinačnim izvorima moći država (najmanje troje pa u nekim grupama i blizu desetak njih) nastojali smo da se razlike u pisanju ne osete u preteranoj meri i da tekstovi deluju kao jedna jasna i koherentna celina.

Što se tiče opšteg nalaza istraživanja sasvim je jasno da uprkos promenama kako u kontekstu tako i u izvorima odnosno dimenzijama moći, vojna moć ostaje dominantni oblik moći a Sjedinjene Američke Države *primus inter pares* u svetskim poslovima odnosno „zlatna akcija" sveta je i dalje u njihovim rukama.[11] Ovo naročito važi za ono što poznati američki profesor i strateg, Beri R. Pozen, naziva „gospodarenjem globalnim dobrima" pod kojima podrazumeva dominaciju svetskim morima, vazduhom i svemirom.[12] Po njemu „američke oru-

[9] Isto

[10] http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/bilateralni-odnosi?lang=lat (pristupljeno 20. 06. 2015.)

[11] Videti Dragan R. Simić, Dragan Živojinović, "Da li je opadanje neminovno? - nekoliko argumenata protiv", *Srpska politička misao*, Godina XVIII vol. 32, Broj 2, 2011, str. 183.

[12] Videti Barry R. Posen, „Command of the Commons: The Military Foundation of U. S. Hegemony", *International Security*, Vol. 28, No. 1, 2003, pp. 5 – 46.

žane snage trenutno gospodare globalnim dobrima" ali ne na način koji podrazumeva isključivo pravo korišćenja tih dobara to jest da ih drugi ne mogu koristiti već tako da „Sjedinjene Države imaju daleko veći stepen vojne upotrebe mora, svemira i vazduha nego drugi, da Sjedinjene Države mogu na kredibilan način pripretiti uskraćivanjem njihove upotrebe ostalima, i da će drugi izgubiti vojni sukob za globalna dobra ukoliko pokušaju da ih uskrate Sjedinjenim Državama." [13] Ovo naročito važi za tzv. „tačke zagušenja" to jest „uska grla" sveta (choke points). Radi se o ključnim tačkama na zemlji kroz koje prolaze najvažniji trgovački i strateški putevi (Ormuz, Malajski prolaz, Suecki kanal, Bab El Mandeb, Bosfor i Dardaneli, Danski prolazi (Kategat i Skagerak), Panamski kanal). Budući da se oko 90 posto svetske trgovine odvija morskim putevima kao i da snabdevanje strateškim sirovinama (pre svega naftom) nužno prolazi kroz neke od ovih tačaka, sasvim je jasno kakva bi panika nastala kad bi neko blokirao ova „uska grla".[14] Imajući u vidu da Sjedinjene Američke Države poseduju deset nosača aviona (sve na nuklearni pogon) po čemu su bez premca u svetu, globalne kapacitete za projektovanje moći i vojne baze praktično na svakom delu planete nije teško zaključiti da one i dalje jedine imaju mogućnost da urade tako nešto.[15] Sa druge strane postoji snažna tendencija „osporavanja" i smanjivanja američke dominacije globalnim dobrima, pre svega u vazduhu (od strane Ruske Federaci-

[13] Barry R. Posen, *Restraint – a New Foundation for U. S. Grand Strategy*, Cornell Univerity Press, Ithaca, 2014, p. 136.

[14] Po podacima iz aprila 2015. godine a koje prenosi časopis „Businnes Insider" više od polovine svetske trgovine naftom prolazi kroz ova „uska grla". Tako se kroz Ormuz svakog dana transportuje 17 miliona tona nafte što je 30 procenata ukupne nafte koja se preveze morem u toku jednog dana, dok kroz Malajski prolaz prođe 15. 2 miliona tona pri čemu treba imati u vidu da NR Kina uvozi više od 80 posto nafte kroz ovaj prolaz. Kroz Bab el Mandeb se preveze 3.8 miliona tona, Danske prolaze 3.3 miliona, Suecki kanal 3. 2 miliona, Bosfor Dardanele 2.9 a Panamski kanal 0.85 miliona tona. Videti Jeremy Bender, „These 8 narrow Choke Points are critical to the world's oil trade", *Businnes Insider*, April 1st 2015, http://www.businessinsider.com/worlds-eight-oil-chokepoints-2015-4 (pristupljeno 10. 08. 2015.) Pritom treba reći da nije sve samo u nafti i da kroz ove „tačke zagušenja" prolazi i sva ostala roba i da bi bilo kakvo blokiranje neke od ovih tačaka izazvalo ogromne posledice po funkcionisanje sveta u kojem živimo. Na primer u slučaju bilo kakve blokade Sueckog kanala put od Evrope ka Aziji i obrnuto produžio bi se za nekih 10 000 kilomatara jer bi brodovi koji prevoze robu morali da plove oko Afrike. Videti Tim Marshall, *Prisonners of Geography – Ten Maps that tell You everything You need to Know about Global Politics*, Elliott and Thomson Limited, London, 2015, p. 99. Na slici 2 prikazane su glavne tačke zagušenja na našoj planeti.

[15] Videti šire o američkim vojnim bazama David Vine, *Base Nation – How U. S. Military Bases Abroad harm America and the World*, Metropolitan Books, New York, 2015.

je) i u pogledu dominacije svetskim morima (gde NR Kina predstavlja najozbiljnijeg izazivača).[16] Naravno, gospodarenje globalnim dobrima ne garantuje da ćete na konkretnom bojištu odneti pobedu u vojnom sukobu sa nekom stranom koja iako ima manje kapacitete moći može pobediti ili ostati neporažena, bilo iz razloga što je spremna da podnese veći stepen gubitaka ili pak zato što će pobediti u jednom asimetričnom sukobu ili gerilskom ratu. Ishod rata u Vijetnamu kao i razultati američkih intervencija u Iraku i Avganistanu te problemi koje izaziva Islamska Država danas, podsećaju nas koliko je nezahvalno predviđati ishod bilo kog sukoba čak iako postoji velika nesrazmera u moći između aktera.[17] Kako tvrdi profesor Ivan Areguin Toft, u razdoblju od 1800. do 1999. godine slabija strana je odnosila pobedu u sve većem broju slučajeva.[18] (Videti sliku 1). Nigde kao na ovom primeru se ne vidi tako dubok jaz u shvatanju moći kao posedovanja određenih izvora to jest kapaciteta i moći kao sposobnosti da promenite nečije ponašanje.

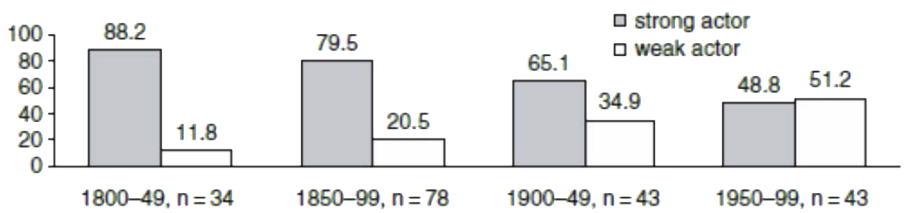

Slika 1: Procenat pobeda u sukobima prema tipu aktera u razdoblju od 1800 – 1999. godine[19]

[16] Abraham M. Denmark, Dr. James Mulvenon, Eds., *Contested Commons: The Future of American Power in a Multipolar World*, Center for a New American Security, Washington, D. C., 2010, http://www.cnas.org/files/documents/publications/CNAS%20Contested%20Commons_1.pdf (pristupljeno 01. 02. 2010.)

[17] Šire o tome kako slabija strana pobeđuje u asimetričnim ratovima videti u Ivan Arreguin-Toft, *How the Weak Win Wars: A Theory of Asymmetric Conflict*, The Cambridge University Press, Cambridge, New York, 2005.

[18] Isto, p. 4.

[19] Izvor: isto, p. 4.

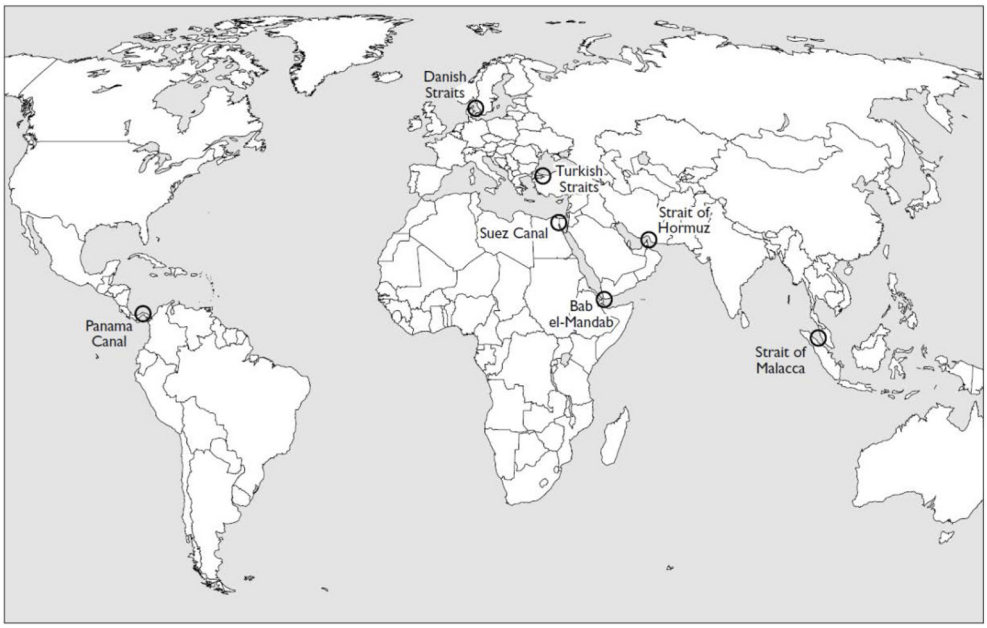

Slika 2. Glavne „tačke zagušenja – uska grla" (choke points) na planeti.[20]

U pogledu ekonomske moći, pogotovo posle krize iz 2008. godine svet je multipolaran odnosno jasno je da postoji više centara moći u ekonomskom smislu. Tu nema nikakvog iznenađenja jer se izvesna multipolarizacija sveta u ekonomskom smislu može pratiti još od sedamdesetih godina prošlog veka, velikog naftnog šoka i uspona Evrope (tada Evropske zajednice) i Japana. Sa stvaranjem Evropske unije i naročito sa usponom Kine, drugih zemalja BRIKS-a i sveopšte uzevši tzv. „tržišta u nastajanju" jasno je da se svet u ekonomskom smislu ne može sveti samo na jedan kontinent, jedan region ili jednu državu. Najnoviji talas krize izazvan padom berzi u Kini pokazuje koliko je zapravo svet ekonomski međupovezan i koliko neki drugi akteri a ne samo SAD ili EU utiču na njegovu sudbinu. Naravno, u zavisnosti od toga koji kriterijum koristimo kad merimo ekonomsku moć u pogledu rangiranja država, razlike mogu biti ogromne, tako da jedna ista država po kriterijumu ukupnog bruto društvenog proizvoda merenog u paritetu kupovne moći (GDP PPP) može biti na samom vrhu lestvice dok po nekim drugim paritetima kao što su recimo kriterijum prihoda

[20] Izvor Barry R. Posen, *Restraint – a New Foundation for U. S. Grand Strategy*, p. 137.

po glavi stanovnika (GDP per capita) ne mora biti ni u prvih sto.[21] Kad se svemu ovome doda i kriterijum nominalnog GDP-a stvari postaju toliko složene da ako ništa drugo, istraživač mora biti veoma oprezan kad barata brojkama odnosno treba da obrati naročitu pažnju na nijanse i detalje.[22] Tako je mnogo puta neka država proglašavana novim ekonomskim čudom i isto tako mnogo puta tako nestajala sa naslovnih strana da malo više opreza nije naodmet.[23]

Kad su u pitanju nauka i tehnologija, u 21. veku ovo je naročito važan izvor moći. Ne treba smetnuti s uma da je Sovjetski Savez u trenutku svog nestanka sa istorijske scene posedovao skoro tridesetak hiljada nuklearnih bojevih glava ali je između ostalog izgubio bitku u nauci i tehnologiji.[24] Kako mnogi tvrde, mikročip to jest sovjetsko zaostajanje u informatičkoj revoluciji su, pored mnogih drugih uzroka, doprineli propasti najveće imperije (u pogledu veličine teritorije) koja je ikada postojala. Osim rezultata naučnih istraživanja (broja prijavljenih patenata i objavljenih naučnih radova, kao i njihove primene u praksi...) važan kriterijum ovde su i sredstva koja se izdvajaju za nauku i tehnologiju odnosno istraživanja i to je ono što pravi razliku među državama, barem na duže staze. Svaki uloženi novac u nauku i tehnologiju vraća se mnogostruko i zemlje se danas grčevito bore za „srca i umove" talentovanih inženjera i informatičara jer znaju da će neki novi Bil Gejts, Stiv Džobs, Sergej Brin, Lari Pejdž ili Mark Zakerberg

[21] Tako se recimo NR Kina u pogledu pariteta kupovne moći od decembra 2014. godine nalazi na prvom mestu u svetu, u pogledu nominalnog GDP-a na trećem posle Evropske unije i Sjedinjenih Američkih Država a kad je u pitanju bruto društveni proizvod po glavi stanovnika tek na 117. mestu. Videti COUNTRY COMPARISON GDP PER CAPITA (PPP), *THE CIA WORLD FACTBOOK*, https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2004rank.html (pristupljeno 01. 09. 2015)

[22] Šire o problematici merenja GDP-a i opasnosti bukvalnog čitanja brojki videti u Lorenzo Fioramonti, *How Numbers rule the World – the Use and Abuse of Statistics in Global Politics*, Zed Books, London, 2014.; Videti takođe i Diane Coyle, *GDP: Brief but Affectionate History*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 2014.; Diane Coyle, "Beyond GDP: What the Measure of Economic Performance Misses About Economic Performance", dostupno preko: https://www.foreignaffairs.com/articles/2014-02-16/beyond-gdp (pristupljeno 17. 02. 2014.); Matthew Kuperus Heun, Michael Carbajales-Dale Becky Roselius Haney, *Beyond GDP National Accounting in the Age of Resource Depletion*, Springer, Hidelberg, New York, 2015.; Alexander Cooley, Jack Snyder, Eds., *Ranking the World – Grading States as a Tool of Global Governance*, Cambridge University Press, Cambridge, UK, 2015.

[23] Šire o ovome videti u Ruchir Sharma, *Breakout Nations – In pursuit of the Next Economic Miracles*, W. W. Norton & Company, New York, 2012.

[24] Za podatke o broju sovjetskih nuklearnih bojevih glava videti *Archive of Nuclear data*, http://www.nrdc.org/nuclear/nudb/datab10.asp#seventysix (pristupljeno 15. 08. 2015.)

doneti prevagu onim državama koje budu dovoljno atraktivne da ih privuku.[25] Iako u pogledu nauke i tehnologije Globalni Zapad i dalje ima prednost (ovde pod Globalnim Zapadom podrazumevamo SAD, EU, Kanadu, Australiju..) uspon država poput Japana, Južne Koreje, Izraela, Kine i Indije nam govori da oni koji ulažu u nauku i tehnologiju mogu nadomestiti mnoge nedostatke koje im priroda ili ekonomska nerazvijenost nameće i veoma napredovati u ukupnoj moći.

U pogledu kriterijuma geografije odnosno prirodnih bogatstava i geopolitičkog položaja, jasno je da svet odlikuje suštinska nejednakost jer je priroda prema nekim državama bile više a prema nekim manje izdašna. Tako su prirodna bogatstva Ruske Federacije (koja su bez premca u svetu), Brazila ili Sjedinjenih Američkih Država daleko veća nego bogatstva Japana, Izraela ili Pakistana. Naravno, pored važnosti nekih tradicionalnih prirodnih bogatstava poput zlata, obradivog zemljišta, pitke vode, nafte i gasa, bitni su i neki novi resursi i materijali, na kojima informatičko doba počiva.[26] Takođe, uporedo sa prirodnim bogatstvima značajan činilac je i geografski i geopolitički položaj neke zemlje. Kao primer dobrog položaja vrlo često se navode Sjedinjene Američke Države. Stiven Volt, profesor sa Harvarda, ovo naziva „blagoslovom geografije."[27] Po njemu, „Sjedinjene Države su jedina velika sila u Zapadnoj hemisferi, i one su fizički odvojene od drugih velikih sila sa dva ogromna okeanska šanca."[28] On navodi reči Žila Žisrana (Jules Jusserand) „ambasadora Francuske u Sjedinjenim Državama od 1902. do 1925. godine koji je jednom primetio da je Amerika „blagoslovena među državama. Na severu ima slabog suseda,; na jugu, još jednog slabog suseda; na Istoku, ribe; na Zapadu, ribe."[29] I naravno, ono što je još važnije jeste da „američka geografska odvojenost od drugih velikih sila umanjuje pretnju direktne invazije dok ublaža-

[25] Prema podacima koje navodi Jozef Jofe „Sjedinjene Države vode na listi dobitnika Nobelove nagrade sa 331 dobitnikom što je trostruko više od sledeće dve države na ovoj listi, Velike Britanije i Nemačke." Videti Josef Joffe, *The Myth of America's Decline: Politics, Economics and Half Century of False Prophecies*, W. W. Norton, 2014, New York, p. 205.

[26] O novim materijalima i retkim metalima i njihovoj važnosti u svetu 21. veka videti David S. Abraham, *The Elements of Power – Gadgets, Guns, and the Struggle for a Sustainable Future in a Rare Metal Age*, Yale University Press, New Haven, London, 2015.

[27] Videti Stephen M. Walt, *Taming American Power: The Global Reponse to U. S. Primacy*, W. W. Norton & Company, New York, 2005, p. 39.

[28] Isto, op. cit. p. 39.

[29] Videti Thomas A. Bailey, *A Diplomatic History of te American People*, Prentice Hall, New York, 1980, Tenth Edition, p. 4. Navedeno prema: Isto, p. 39.

va osećaj pretnje koju moć Sjedinjenih Država može predstavljati za druge, samim tim snižavajući njihove namere da udruže snage protiv Sjedinjenih Država. I iz razloga što se druge velike sile nalaze veoma blizu jedna drugoj, one se mnogo više brinu jedna o drugoj nego o Sjedinjenim Državama."[30] Naravno, geografija nije determinišuća i ne određuje niti garantuje uspehe ili neuspehe država, ali uprkos relativizaciji njenog značaja u svetu posle Hladnog rata, jasno je da se dokle god ljudi žive u konkretnom fizičkom prostoru malo šta može shvatiti bez nje. U krajnjem slučaju, kriza u Ukrajini nas je samo podsetila da su se geopolitika i geografija uopšte vratile na velika vrata u međunarodne odnose, ako su ikada i nestajale.[31]

Pored izvora to jest činilaca tvrde moći, u zborniku smo se bavili i nacionalnom kohezijom, univerzalističkom kulturom i uticajem u međunarodnim organizacijom kao izvorima meke moći država u međunarodnim odnosima.

Kad je u pitanju nacionalna kohezija, ovaj teško uhvatljiv i još teže merljiv izvor moći zapravo predstavlja samu suštinu onoga što Hans Joakim Morgentau, jedan od osnivača realističke teorije međunarodnih odnosa, naziva promenjivim odnosno kvalitativnim elementima moći.[32] Iako sam Naj ne definiše eksplicitno ovaj pojam u knjizi „Bound to lead" sasvim je jasno da bez kohezije to jest povezanosti i sloge stanovnika jedne političke jedinice (u našem slučaju države) oko zajedničkih ciljeva nema ni govora o o nekoj velikoj moći ili dugom trajanju države, imperije ili bilo koje ljudske zajednice. Tako najveći arapski politički filozof svih vremena, Ibn Kaldun u svojoj „Mukadimi"

---

[30] Isto, p. 39.

[31] Walter Russel Mead, "The Return of Geopolitics: The Revenge of the Revisionist Powers", *Foreign Affairs*, May/ June 2014, pp. 69 - 79.; Tim Marshall, *Prisonners of Geography – Ten Maps that tell You everything You need to Know about Global Politics*,

[32] Kad govori o elementima nacionalne moći, Morgentau, ističe da „treba razlikovati dve grupe elemenata: one koji su relativno stabilni i one podložne stalnoj promeni." Videti Hans J. Morgentau, *Teorija međunarodne politike – borba za moć i mir* (u originalu *Politics among Nations – Struglle for Power and Peace*), CID, Podgorica, 2014, str. 111. U stabilne, kvantitativne elemente Morgentau ubraja geografiju, prirodne resurse, industrijski kapacitet, vojnu gotovost i stanovništvo a u promenjive, kvalitativne činioce nacionalni karakter, nacionalni moral, kvalitet diplomatije i kvalitet vlade. Isto, str. 111 – 145. Na sličnom tragu je i čuveni istoričar Pol Kenedi koji u svojoj najpoznatijoj knjizi „Uspon i pad velikih sila" pored ekonomije ističe i važnost geografije, vojne organizacije, morala nacije, sistema savezništva i kako kaže mnogih drugih stvari koje po njemu „mogu da utiču na relativnu snaga pripadnica sistema država". Videti Pol Kenedi, *Uspon i pad velikih sila*, Službeni list SRJ, Beograd, CID, Podgorica, 1999, str. 18 – 19.

(The Muqaddimah) uvodi pojam „*Asabiyah*" koji prevodioci njegovog dela na engleski jezik prevode na različite načine ali je suština zapravo u nečemu što se može prevesti kao "grupna volja", "kolektivna volja" ili "konsenzus".[33] „Asabiyah" je sve ono što je suprotno posebnom i sebičnom a sve ono što naglašava značaj celine i izgradnje posebnog zajedničkog duha određene grupe ljudi i određene političke zajednice. Objašnjavajućui kako jedna grupa ljudi postiže superiornost nad nekom drugom grupom ljudi, Ibn Kaldun između ostalih činilaca izdvaja i „Asabiyah".[34] Po njemu, "vođstvo postoji samo preko supriornosti a superiornost se zasniva na grupnom osećanju (Asabiyah). Rukovođenje ljudima stoga mora iz nužnosti biti izvedeno iz grupnog osećanja ((Asabiyah) koje je nadređeno svakom individualnom grupnom osećanju. Svaka individualna "Asabiya" koja postane svesna superirnosti "Asabiye" vođe spremna je na poslušnost i sledиće ga."[35] Takođe, objašnjavajući kako se civilizacije uspinju i kako propadaju, Ibn Kaldun važno mesto u ovom procesu daje "Asabiyi".[36] Drugim rečima, ako prema spolja jedna politička zajednica može da deluje kao jedinstvena celina ili bar da najveći deo stanovništva postigne konsenzus o ključnim spoljnopolitički ciljevima i nacionalnim interesima, onda je i verovatnoća uspeha za nametanje svoje volje drugima veća. Sovjetski Savez će ostati upamćen kao primer države koja nije uspela da u imperiji koju je posedovala stvori neki snažniji konsenzus a i najveći deo stanovništva, pogotovo u poslednjoj deceniji postojanja imperije nije imao snažan osećaj pripadnosti tom sistemu.[37] Sve to je naravno imalo

[33] Videti Bruce B. Lawrence, „Introduction to the 2005 Edition", in: Ibn Khaldun, *The Moqaddimah – An Introduction to History*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 2005, pp. XIV – XV.

[34] Isto, p. 35.

[35] Isto, p. 101.

[36] Po Ibn Kaldunu, "narodi umerene klime, i to nomadski, (su – prim. aut.) osnovna pokretačka snaga istorije. Ovi narodi, po Kaldunu, započinju svoj život u jednostavnosti, da bi **sarađujući u zajedničkom dobru** (podvukli aut.), obrazovali velike imperije i gradove. Ali život u u ovima okružen luksuzom koji vodi razmekšavanju, postepeno vodi te narode propasti. U toku života tri – četiri generacije oni gube svoje prvobitne moralne i fizičke osobine i postaju plen novih zavojevača iz pustinja i stepa. A ovi se i sami uskoro vraćaju u prirodno stanje i proces se ponavlja bez kraja.", Videti, Smilja Tartalja, *Skriveni krug – obnova ciklizma u filozofiji istorije*, Velika edicija Ideja, Beograd, 1976, str. 29. Šire o "Asabiji" videti i u Piter Turčin, Rat i mir i rat: Životni ciklusi imperijalističkih nacija, POrtaLibris, Beograd, 2006, str. 89 - 105.

[37] Videti šire o tome a naročito o konceptu „slabih država" u Barry Buzan, *People, States and Fear: An Agenda For International Security Studies in the Post-Cold War World Era*, Wheatsheaf Books Ltd., Brighton, UK, 1991, pp. 36 – 71.

posledice i po trajanje same imperije. U svetu u kojem danas živimo svakako najslabiji akter među velikim silama u pogledu nacionalne kohezije jeste Evropska unija. Imajući u vidu da je sastavljena od 28 država članica čiji su interesi i vrednosti ponekad različiti pa i suprotstavljeni, to nije ništa čudno. U slučajevima ukrajinske ili migrantske krize podeljenost i raspolućenost Evropske unije oko ključnih odluka i pravaca delovanja, poprima dramatične razmere i ima ogroman uticaj na efikasnost njene spoljne politike. Sa druge strane postoje i države sa znatno većim stepenom nacionalne kohezije (kao što su recimo Japan, Turska, Rusija ili Kina) što im omogućava snažnije pozicioniranje i odlučnije delovanje u međunarodnim odnosima.

Odgovor na pitanje koliko je vaša kultura univerzalno prisutna to jest koliki je njen domašaj i koje su joj granice uticaja, vrlo je važan za meku moć jedne države. Uvek je lakše kad možete do nekog aktera dopreti kulturom jer na taj način bez korišćenja izvora i sredstava tvrde moći možete da promenite nečije ponašanje ili da utičete na nečiju politiku i izbore koje taj neko pravi to jest odluke koje donosi. U tom pogledu danas je sasvim jasno da postoje države koje uprkos ogromnoj moći koju poseduju imaju zapravo vrlo ograničen kulturni uticaj, bilo zbog jezičke barijere bilo zbog toga što poruke koje šalju kulturom ne prate stvarne političke poteze to jest postoji raskorak između retorike i stvarnog ponašanja. Tako su bivše kolonijalne sile koje danas tvore Evropsku uniju u velikoj prednosti pre svega zbog snažnih veza sa bivšim kolonijama a takođe i Sjedinjene Američke Države koje svojom masovnom kulturom i pre svega zbog engleskog jezika koji je "Lingua franca" modernog doba svoj kulturni obrazac uspevaju da nametnu velikom delu sveta. To naravno ne znači da ostale države, pre svega one u usponu, ne pokušavaju da svoju kulturu učine univerzalnom i prisutnom na globalnom nivou. Ipak, korišćenje ovog izvora moći zahteva više vremena i jasne strategije koje razmišljaju dugoročnije od izbornog ciklusa ili konkretnih, kratkoročnih političkih dobitaka. U svakom slučaju samo pogled na delovanja stranih kuturnih centara koji postoje u našoj zemlji ili pak aktivnosti na polju javne diplomatije stranih ambasada govore koliko kultura jedne zemlje igra važnu ulogu u projektovanju njene moći ka drugim akterima u međunarodnom sistemu.

Iako države i dalje predstavljaju najvažnije subjekte međunarodnih odnosa, sasvim je jasno da je vek koji je za nama a naročito vreme posle Hladnog rata zapravo doba procvata međunarodnih organizacija. Države koriste međunarodne organizacije ne samo da bi

ostvarile svoje sebične interese već i da bi rešile globalne probleme za koje su države kao takve preuske budući da ta pitanja zahtevaju globalne odgovore. Ipak, u samoj svojoj suštini države i dalje koriste međunarodne organizacije kao arenu za ostvarivanje svojih interesa i sprovođenje svojih politika. Članstvo u međunarodnim organizacijama donosi velike beneficije onima koji su ih stvarali a pre svega najmoćnijima. Tako u pogledu stalnog članstva u Savetu bezbednosti Ujedinjenih nacija postoji pet stalnih članica koje imaju pravo veta i koje ipak imaju više moći nego ostalih 188 država članica.[38] Ta privilegija da ste, orvelovski rečeno "jednakiji od drugih" a koju neki nazivaju "legalizovamo hegemonijom"omogućava da Ruska Federacija, SAD, NR Kina, Francuska i Velika Britanija uživaju više prava nego što ih imaje druge države članice UN.[39] U tom smislu te druge države ostaju uskraćene za privilegije koje stalno članstvo u Savetu bezbednosti donosi i ostaje veliko pitanje da li će aspiranti na mesto stalnog članstva u Savetu bezbednosti zapravo uspeti u svojim ciljevima to jest da li će one države koje sada uživaju blagodeti „legalizovane hegemonije" hteti da podele svoje privilegije sa nekim drugim državama, pri čemu neke od njih doživljavaju kao direktne konkurente (npr. Stav NR Kine prema zahtevu Japana za mesto stalnog člana saveta bezbednosti UN).[40] Sa druge strane, većina međunarodnih organizaci-

[38] Šire o Ujedinjenim nacijama i načinu njihovog funkcionisanja videti u Obrad Račić, *Ujedinjene nacije - između moći i prava*, Službeni glasnik, Univerzitet u Beogradu – Fakultet političkih nauka, Beograd, 2010.

[39] Pod legalizovanom hegemonijom Gari Simpson, profesor međunarodnog javnog prava na Londonskoj školi za ekonomiju i političke nauke, podrazumeva „postojanje unutar međunarodnog društva jedne moćne elite država, čiji superioran status manje sile priznaju kao političku činjenicu, koja služi kao osnov za određene konstitucionalne privilegije, prava i obaveze, pri čemu se međusobni odnsi sila unutar elite uređuju uglavnom u skladu s načelom suverene jednakosti.", Videti Gari Simpson, *Velike sile i odmetničke države – neravnopravni suvereni u međunarodnom pravnom poretku*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2006, str. 90.

[40] Po rečima profesora Obrada Račića, "da li stalno mesto u Savetu bezbednosti, sa svim privilegijama, npr. treba da imaju Velika Britanija i Francuska sa oko šezdesetak miliona stanovnika, a ne i Indija koja ih ima preko milijardu? Kako shvatiti činjenicu da veliki broj islamskih zemalja s ogromnim brojem stanovnika nema *svoju* stalnu članicu? Da li afričke države zaslužuju *svoju* članicu? Kako razumeti činjenicu da stalno članstvo u savetu bezbednosti nemaju zemlje kao što su Japan i Nemačkakoje u budžet UN uplaćuju znatno više od Velike Britanije, Francuske i Rusije?" Videti Obrad Račić, *Ujedinjene nacije - između moći i prava*, op. cit. str. 87. Po njegovim rečima, „brojke su nemilosrdne: odluke Saveta bezbednosti o pitanjima od vitalne važnosti za sve države, na osnovu postojećih odredaba Povelje koje su, kako se moglo videti, u praksi veoma slobodno protumačene, može donositi

ja koje postoje danas nastala je kao rezultat američkog i uopšteno zapadnog uticaja i nosi snažan pečat njihovih interesa i vrednosti. U tom smislu, i međunarodni ekonomski sistem i institucije koje su nastale u Breton Vudsu ipak donose veće beneficije njima nego ostatku sveta.[41] Zato je sasvim razumljivo što druge države, a pre svega one u usponu, pokušavaju da formiraju jedna paralelni sistem u kojem će one imati prednost i u kojem će njihove vrednosti i njihovi interesi više doći do izražaja nego što je to sada slučaj. U ovom smislu pored multilateranog pregovaračkog procesa koji je poznat pod nazivom BRIKS, Ruska Federacija i NR Kina pre svih, nastoje da izgrade jedan međunarodni poredak koji bi bio konkurencija trenutno postojećem. Tako po rečima Sebastijana Hajlmana, Morica Rudolfa i Miko Huotarija sa berlinskog MERICS instituta koji se bavi proučavanjem Kine, NR Kina gradi paralelni međunarodni poredak (u čijem je centru naravno Kina).[42] (slika 3 prikazuje paralelni međunarodni poredak sa Kinom u centru). Ipak, to ne znači da je stari sistem nestao i da liberalni međunarodni poredak više ne postoji već samo da uveliko traje borba za njegovu reformu ili sveobuhvatnije preoblikovanje na način koji bi uzeo u obzir promenjenu prirodu moći ali i interese onih koji su ga stvarali u njega ulagali tokom svih ovih decenija od završetka Drugog svetkog rata i

izrazita manjina država-članica UN. Kao što je već konstatovano, prvih godina u Savetu je bilo predstavljeno 22,5% država-članica (11 od ukupno 50). Danas taj procenat iznosi svega 7,8% (15 država od 192 – koliko ih je bilo u članstvu UN u trenutku pisanja knjige – prim. aut.), što znači da je izuzetno malo država pozvano da donosi pravno obavezujuće odluke o održavanju medunarodnog mira i bezbednosti i da ih, prema potrebi, nameće silom. S obzirom na to da se odluke Saveta o suštinskim pitanjima donose većinom od devet glasova, dolazimo do toga da odluke o najvitalnijim pitanjima sveta donose države koje čine 4,7% ukupnog članstva UN." Videti Isto, op. cit. str. 87. Ovakav način funkcionisanja Saveta bezbednosti profesor Račić naziva oligarhijskim. Isto, str. 86.

[41] Nigde se to bolje ne vidi kao u radu MMF-a gde je američko neslaganje zapravo dovoljno da neka odluka ne dobije potrebnu većinu glasova to jest potrebu kvotu od 85 posto glasova (SAD imaju 16, 75 % ukupnih glasova). Šire o tome videti u Rebecca M. Nelson, Martin A. Weiss, *IMF Reforms: Issues for Congress*, Congressional Reserach Service, Washingtin D. C., April 9, 2015, https://www.fas.org/sgp/crs/misc/R42844.pdf (pristupljeno 10. 08. 2015.); Šire o američkoj dominaciji u međunarodnim organizacijama videti u Rosemary Foot, S. Neil Macfalrane, Michael Mastanduno, Eds., *US Hegemony and International Organizations – The United States and Multilateral Institutions*, Oxford University Press, New York, 2003.

[42] Sebastian Heilmann, Moritz Rudolf, Mikko Huotari and Johannes Buckow, „China's Shadow Foreign Policy: Parallel Structures Challenge the Established International Order", *China Monitor*, Number 28, October 28th 2014, MERICS – Mercator Institute for Chinese Studies, Berlin, dostupno preko: http://www.merics.org/fileadmin/templates/download/china-monitor/China_Monitor_No_18_en.pdf (pristupljeno 01. 11. 2014.)

Hladnog rata.[43] U svakom slučaju biće veoma interesantno posmatrati svojevrsno rekalibriranje međunarodnih ustanova u vremenu koje je pred nama i njihovo prilagođavanje promenjenim okolnostima u svetskoj i globalnoj politici.

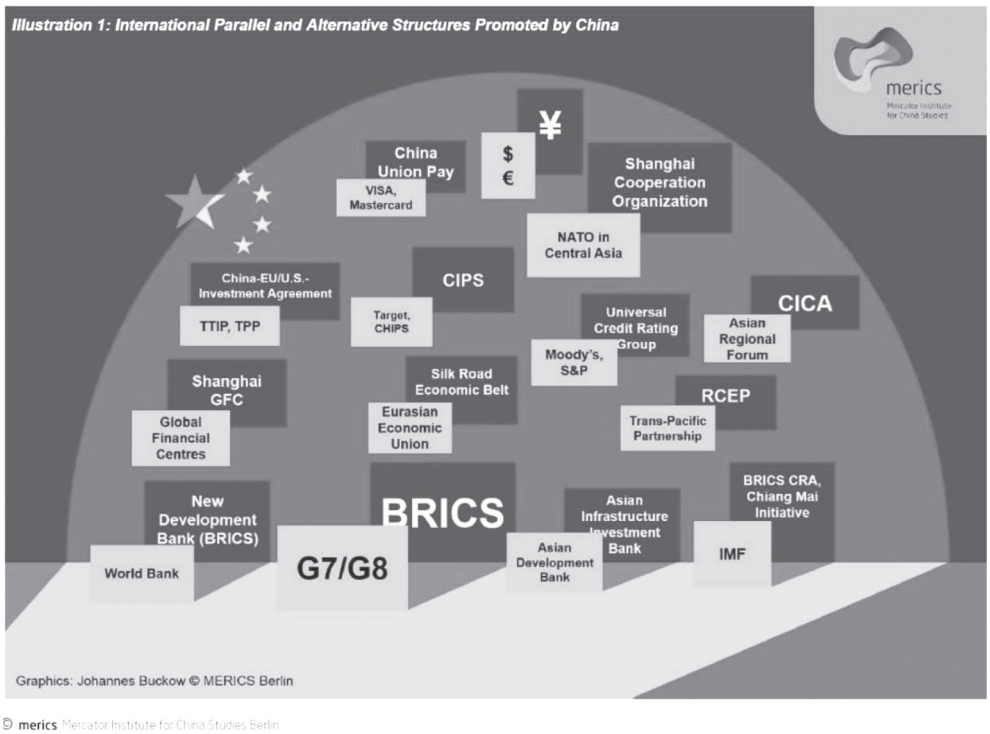

Slika 3: Paralelni međunarodni poredak koji stvara NR Kina[44]

Naravno, ključno pitanje ostaje tzv. problem konverzije moći to jest da li će sile u usponu uspeti da svoju naraslu moć (u pogledu kapaciteta) uspeti da pretvore u opipljive ishode odnosno da promene nečije ponašanje i postave svoje agende na najviše mesto u međuna-

[43] Videti šire o tome u G. John Ikenberry, "The Rise of China and the Future of the West", *Foreign Affairs*, January/February 2008. pp 23-37.; G. John Ikenberry, *Liberal Leviathan*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 2011.; G. John Ikenberry, "The Illusion of Geopolitics: The Enduring Power of the Liberal Order", *Foreign Affairs*, May / June 2014, pp. 80 -90.; G. John Ikenberry, Ed., *Power, Order, and Change in World Politics*, Cambridge University Press, Cambridge, UK, 2014.

[44] Izvor: Sebastian Heilmann, Moritz Rudolf, Mikko Huotari and Johannes Buckow, „China's Shadow Foreign Policy: Parallel Structures Challenge the Established International Order", p. 2.

rodnim odnosima.[45] U tom smislu međunarodni život nudi mogućnosti za različita scenarija, od kojih neka mogu biti i sasvim neočekivana.

Na posletku, a imajući u vidu društveni i naučni značaj ovog istraživanja treba reći sledeće:

Za male i srednje zemlje, kojima Republika Srbija (barem u pogledu veličine teritorije, broja stanovnika i ekonomske moći) pripada, pažljivo „čitanje" rasporeda moći u međunarodnim odnosima i pogotovo njenog daljeg kretanja kao i pravilno razumevanje činilaca koji tvore moć i promena u njima to jest u izvorima i dimenzijama moći, predstavlja „pitanje svih pitanja" odnosno ono što su tradicionalni teoretičari međunarodnih odnosa zvali „pitanjima života i smrti". Da se ne bi ponovile greške koje smo kao društvo napravili u vreme pada Berlinskog zida i u velikoj meri pogrešno procenili gde su se tada nalazili centri svetske moći, treba pažljivo protumačiti kontekst u kojem živimo, odabrati prave saveznike, ojačati ekonomiju i stabilizovati vojnu moć, povećati izvore meke moći i naravno nastojati da građani žive bolje i kvalitetnije. Na „velikoj šahovskoj tabli" (Zbignjev Bžežinski) 21. veka u kojoj su stvari složenije nego ikada pre u ljudskoj istoriji, pravovremeno razumevanje pomeranja moći i prepoznavanje magistrala kojima će se svetski poslovi kretati u budućnosti, omogućiće zemljama poput naše, malo više „belih labudova" odnosno malo više izvesnosti u jednom suštinski neizvesnom i anksioznom svetu.

Budući da je najveći deo priloga u ovom zborniku završen u kasnu jesen 2014. godine i da smo od tada pa do danas, uglavnom radili na prepravci i sređivanju tekstova kao i pripremi knjige za štampanje, jasno je da je veliki broj informacija datih u knjizi već zastareo, ali onima koji se bave ovom tematikom zbornik može biti od velike pomoći barem u vidu preporučene literature i načina na koji se moć država može meriti. Iako moć spada u jednu od najdinamičnijih kategorija u nauci o međunarodnim odnosima ipak se stvari ne menjaju tako brzo da se neke pouke ne mogu izvući i pretrajati dinamičnu prirodu međunarodne politike. Nadamo se da će sadašnjim i budućim generacijama naših studenata koji će se baviti proučavanjem i merenjem moći država, ovaj zbornik radova biti od koristi i da će im

[45] Naj navodi primer Sjedinjenih Američkih Država iz tridesetih godina prošlog veka kada su one uprkos velikim izvorima moći imale vrlo loše kapacitete za konverziju moći, pre svega zbog izolacionističke politike koju su tada sprovodile. Videti šire o tome u Joseph S. Nye, Jr., *Is the American Century Over*?, p. 4

pomoći u njihovom shvatanju i razumevanju jednog od najvažnijih a istovremeno i najteže domislivih fenomena u nauci o međunarodnim odnosima i političkim naukama uopšte. Ako smo barem malo, svi mi zajedno uspeli u tome, osamnaest meseci rada na ovom zborniku je i više nego imalo svoj smisao.

U Beogradu, na Krstovdan,
27. septembra 2015. godine

prof. dr Dragan R. Simić,
mr Dragan Živojinović

BIOGRAFIJE UREDNIKA ZBORNIKA

Dr Dragan R. Simić (1961, Medveđa), Srbija, je redovni profesor i dekan Univerziteta u Beogradu – Fakulteta političkih nauka. Predaje međunarodne odnose, nacionalnu i globalnu bezbednost, velike strategije i strateško mišljenje, geopolitiku, spoljnu i bezbednosnu politiku SAD i srpsko – američke odnose na matičnom i fakultetima u regionu i u inostranstvu (Bosna i Hercegovina (Republika Srpska), Crna Gora, Italija, Grčka, SAD...). Predaje, takođe, na Diplomatskoj akademiji „Koča Popović" Ministarstva spoljnih poslova Republike Srbije, na Vojnoj akademiji i najvišim vojnim školama u Srbiji. Profesor Dragan R. Simić je prošle godine izabran za profesora Univerziteta Klemson, Južna Karolina, SAD, na osnovu sporazuma o saradnji Univerziteta u Beogradu – Fakulteta političkih nauka (Centra za studije SAD) i Univerziteta Klemson. Kao urednik izdavačke delatnosti u IIC SSO Srbije (1986 – 1990), uredio je preko 60 monografija, potom kao glavni i odgovorni urednik časopisa Ideje, Velike i Male edicije Ideja uredio je Izabrana dela Vilhelma Rajha u pet tomova. Objavio je sledeće knjige: *Pozitivan mir* (1993), *Poredak sveta* (1999), *Nauka o bezbednosti* (2002), *Svetska politika* (2009), *Rasprava o poretku, drugo izdanje* (2012); sa engleskog je preveo studije Džozefa Naja, *Kako razumevati međunarodne sukobe* (2006), Džona Miršajmera, *Tragedija politike velikih sila* (2009) (zajedno sa Draganom Živojinovićem i Miljanom Filimonovićem) i Roberta Šulcingera, *Američka diplomatija od 1900. godine* (2011) (zajedno sa Draganom Živojinovićem). Takođe, uredio je tri knjige: *Integracija Zapadnog Balkana u mrežu globalne bezbednosti* (2011); *Meka moć država* (2013.) (zajedno sa Draganom Živojinovićem i Nikolom Kosovićem) i *Politika Sjedinjenih Američkih Država prema regionu Zapadnog Balkana i Republici Srbiji* (zajedno sa mr Draganom Živojinovićem) iz 2015. godine. Pored toga, objavio je više desetina tekstova u naučnim i stručnim časopisima i zbornicima radova. Obavljao je dužnost prodekana za osnovne studije Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu (2003 – 2004.). Osnivač je i direktor Centra za studije Sjedinjenih Ame-

ričkih Država na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu (2004). Centar za studije SAD je jedini centar te vrste u okviru jednog državnog univerziteta u regionu Jugoistočne Evrope. Utemeljio je sistematsko i obuhvatno izučavanje Amerikanistike u Srbiji. Takođe, šef je regionalnih master studija SAD i koordinator doktorskih međunarodnih i evropskih studija na Univerzitetu u Beogradu – Fakultetu političkih nauka. Član je uređivačkog odbora časopisa „Međunarodne studije" iz Zagreba, „Review of International Affairs", „Vojno delo" i „Journal of Regional Security" iz Beograda. Bio je stipendista Fulbrajtovog programa o spoljnoj politici SAD na Univerzitetu Južne Karoline (2003) i bio na stručnom usavršavanju na Metju B. Ridžvej Centru za međunarodne bezbednosne studije na Univerzitetu u Pitsburgu (2006.).

Mr Dragan Živojinović (1975, Bogatić) je asistent na Univerzitetu u Beogradu – Fakultetu političkih nauka na predmetu Međunarodni odnosi. Takođe, sekretar je Centra za studije Sjedinjenih Američkih Država Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu kao i sekretar master regionalnih studija SAD na istom fakultetu. Područje interesovanja su mu Međunarodni odnosi, spoljna i bezbednosna politika Sjedinjenih Američkih Država i spoljna politika Srbije. Sarađivao je u prevodu studije Džozefa Naja, *Kako razumevati međunarodne sukobe* (preveo prof. dr Dragan R. Simić, 2006), a bio jedan od prevodilaca knjige Džona Miršajmera, *Tragedija politike velikih sila* (2009) (zajedno sa prof. dr Draganom R. Simićem i Miljanom Filimonovićem) i Roberta D. Šulcingera, *Američka diplomatija od 1900. godine* (2011) (zajedno sa prof. dr Draganom R. Simićem) na srpski jezik. Pored toga, objavio je tridesetak tekstova u naučnim i stručnim časopisima i zbornicima radova. Urednik je pet knjiga: *Spoljna politika Srbije – strategije i dokumenta* (zajedno sa Natašom Dragojlović, dr Stanislavom Sretenovićem i dr Draganom Đukanovićem) iz 2010. godine; *Srbija u evropskom i globalnom kontekstu* (zajedno sa prof. dr Radmilom Nakaradom) iz 2012. godine; *Meka moć država* (zajedno sa prof. dr Draganom R. Simićem i Nikolom Kosovićem) iz 2013. godine; *Međunarodna bezbednost: teorijski pristupi: uvod u studije bezbednosti*, (zajedno sa Milanom Lipovcem) iz 2014. godine i *Politika Sjedinjenih Američkih Država prema regionu Zapadnog Balkana i Republici Srbiji* (zajedno sa prof. dr Draganom R. Simićem) iz 2015. godine. Diplomirao je i magistrirao na Univerzitetu u

Beogradu - Fakultetu političkih nauka na smeru Međunarodni odnosi a trenutno na istom fakultetu piše doktorski rad. Bio je stipendista Fulbrajtovog programa o nacionalnoj bezbednosti SAD na Univerzitetu Kalifornije San Dijego.

Nikola Jović, MA (rođen 1985. godine) je doktorant i istraživač saradnik Fakulteta političkih nauka u Beogradu. Angažovan je kao saradnik na predmetima Osnovi metodologije političkih nauka i Metodologija politikoloških istraživanja sa statistikom na Fakultetu političkih nauka. Osim toga, angažovan je kao koordinator istraživačkog programa Libertarijanskog Kluba – Libek i suosnivač je Društva za međunarodne studije Beograd. Urednik je studentskog naučnog časopisa Studentski godišnjak. Oblasti akademskog interesovanja su mu metodološki aspekti ispitivanja stavova, istraživanja javnog mnjenja, statistička analiza i teorija odlučivanja u međunarodnim odnosima.

BIOGRAFIJE AUTORA PRILOGA U ZBORNIKU

Aleksandra Cukavac je rođena 14. 01. 1992 godine u Ivanjici. Nakon završene Gimnazije društveno-jezičkog smera upisuje novinarstvo na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu. Trenutno je studentkinja četvrte godina sa ostvarenim prosekom tokom studija 9,00. Paralelno sa fakultetom završila je školu vajarstva i keramike. Stručnu praksu odradila je u dnevnom listu Danas. Jedno vreme radila je i na Tv Happy gde je pripremala priloge za jutarnji program. Za studentski on- line časopis Žurnalist napisala je preko petnaest reportaža, članaka i inervjua sa poznatim ličnostima iz sveta nauke i umetnosti. Takmičila se u besedništvu i slikarstvu. Primalac je stipendije Republike Srbije. Oblasti interesovanja: Savremena politička teorija, Javna uprava, Međunarodno pravo. Tečno govori engleski i francuski jezik.

Aleksandra Ilić je rođena 26. juna 1991. godine u Leskovcu. Završila je Gimnaziju društveno-jezičkog smera u svom rodnom gradu. Studira međunarodne odnose na Fakultetu političkih nauka na Univerzitetu u Beogradu. Uporedo sa studijama pohađa seminare i kurseve iz oblasti javnog nastupa i komunikacije, aktuelnih tema iz međunarodnih odnosa i diplomatije. Učestvovala je u organizaciji na sajmu ,,Nove tehnologije u obrazovanju 2015'' u okviru Britanskog saveta. Polaznica je nove generacije dvosemestralnog programa na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu - ,,Forum za diplomatiju i međunarodne odnose''.

Aleksandra Ivanković je rođena 19. oktobra 1992. godine u Šapcu. Nakon završenog informatičkog smera Šabačke gimnazije upisuje studije novinarstva i komunikologije na Fakultetu političkih nauka, gde je trenutno na završnoj godini. Oblasti interesovanja su joj odnosi sa javnošću, komunikologija, psihologija, ekonomija i evropske integracije. Govori engleski i nemački jezik.

Anđelija Žunjić je rođena 3. avgusta 1992. godine u Kragujevcu. Završila je Drugu kragujevačku gimnaziju sa odličnim uspehom. Trenutno je student četvrte godine Fakulteta političkih nauka smera međunarodni odnosi sa prosečnom ocenom 9,7. Stipendista je Ministarstva omladine i sporta, Fondacije Dositeja. Student je 22. generacije Beogradske otvorene škole, a pored toga je završila program Političke komunikacije Centra modernih veština. Sfere interesovanja su joj međunarodno javno pravo i građansko pravo, međunarodna ekonomija. Tečno govori engleski jezik i služi se francuskim i španskim.

Bojan Milić je rođen 16.05.1991. godine u Vlasenici, SR Bosna i Hercegovina. Osnovnu školu i gimnaziju završio u Šekovićima, Republika Srpska, Bosna i Hercegovina. Kao gimnazijalac bio član Omladinske banke Bosne i Hercegovine koja se bavila realizacijom projekata za poboljšanje životnog standarda u najsiromašnijim opštinama. Učesnik opštinskih, regionalnih i državnih takmičenja iz demokratije i istorije. Trenutno je student četvrte godine Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu. Kao student učestvovao je na raznim takmičenjima u besedništvu. Sfere interesovanja su mu istorija političkih teorija, nacionalna istorija i geopolitika. Govori engleski i ruski jezik.

Bojana Jakimov je rođena 24.10.1992. godine u Vranju. Srednju školu, gimnaziju "Bora Stanković društveno-jezički smer, završila je sa odličnim uspehom u istom gradu. Trenutno je student četvrte godine međunarodne politike na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu. Posvećuje dosta vremena učestvovanju na različitim tribinama, seminarima, kursevima kao i volontiranju. Sfere interesovanja su joj međunarodni odnosi, međunarodna ekonomija, istorija Evrope u XIX i XX veku. Govori engleski i francuski, služi se španskim. Poseduje opširno znanje na polju rada na računaru.

Danijel Džonić je rođen 16. aprila 1992. godine u Vranju, gde je završio društveno – jezički smer u Gimnaziji „Bora Stanković" sa odličnim uspehom. Nakon toga upisuje osnovne akademske studije na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu 2011. godine. Trenutno je student četvrte godine na smeru „međunarodna politika", a interesovanja su mu vezana za međunarodno pravo, geopolitiku i istoriju. Posebno je zainteresovan za istoriju Jugoslavije i južnoslovenskih naroda, kao i za mogućnosti postizanja pomirenja i uspostavlja-

nja svekolike saradnje u regionu. Odlično govori engleski i ruski jezik, a poseduje i osnovno znanje španskog jezika.

Danijela Vojinović je rođena 6. septembra 1992. u Beogradu. Završila je Filološku gimnaziju, odeljenje nemačkog jezika odličnim uspehom, a sada je apsolvent na Fakultetu političkih nauka, smer Međunarodni odnosi sa prosečnom ocenom 9, 40. Neke od oblasti interesovanja su joj studije mira, međunarodno javno pravo, međunarodni odnosi, politička teorija i filozofija. Od znanja stečenih putem neformalnog obrazovanja izdvojila bi kurs Primenjene diplomatije, Univerzitet socijaldemokratije, Regionalnu školu međunarodnog humanitarnog prava i veštinu debatovanja u britanskom parlamentarnom formatu. Govori engleski i nemački jezik.

Dejana Vukadinović je rođena 19. jula 1992. godine u Prištini. Završila je društveno – jezički smer u Gimnaziji "Bora Stanković u Nišu". Trenutno je student četvrte godine Fakulteta političkih nauka Univerziteta Beograda, odsek za novinarstvo i komunikologiju. Sfere njenog interesovanja su međunarodna politika, istorija, masovna kultura, masovni mediji i muzika. Govori engleski i italijanski, a poznaje i osnove španskog i francuskog jezika.

Dragana Todorović je rođena 19. 3. 1992. godine u Kruševcu. Završila je filološki smer u gimnaziji, a trenutno je na završnoj godini studija novinarstva na Fakultetu političkih nauka u Beogradu. U slobodno vreme bavi se učenjem stranih jezika, govori engleski, francuski i italijanski, voli da čita i putuje. Najvećom podrškom smatra svoje roditelje, brata i prijatelje.

Đorđe Mihajlović je rođen u Banjoj Luci 22. novembra 1992. godine. Osnovnu školu i Gimnaziju je završio u rodnom gradu, a studije međunarodnih odnosa na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu upisuje 2011. godine. Trenutno pohađa četvrtu godinu, a prosek sa dosadašnjih studija je 9,50. Stipendista je Grada Banja Luka i Fonda za mlade talente - *Dositeja*. Učesnik je „Youth Leadership Program 2009" organizovanog od strane Američke vlade, pohađao je „Školu demokratije" 2014. godine koju organizuju: Friedrich Ebert Stiftung, Centar za međunarodne odnose Banja Luka i Centar

za međunarodne studije Zagreb, član je Sektora za odnose s javnošću SKONUS-a. Volontirao je u Ambasadi Bosne i Hercegovine u Beogradu, učesnik je mnogobrojnih konferencija i seminara. Koosnivač je Akademskog društva Srpske, u okviru kog je angažovan na promociji kulturne diplomatije Srpske. Sfere interesovanja su mu istorija balkanskih odnosa, savremeni međunarodni i balkanski odnosi, kulturna diplomatija i socijalna psihologija. Govori engleski jezik i služi se nemačkim.

Đurđa Kovač je rođena je 29. jula 1992.godine u Beogradu.Završila je Šestu beogradsku gimnaziju sa prosekom 5.00, a trenutno je na četvrtoj godini Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu, na smeru Međunarodna politika, modul Evropske integracije, sa prosečnom ocenom 9,52. Primalac je stipendije Ministarstva obrazovanja Republike Srbije od 2012.godine. 2014.godine bila je polaznica dvosemestralnog programa „Primenjena diplomatija", a na Beogradskom međunarodnom modelu Ujedinjenih nacija (BIMUN) predstavljala je Norvešku, u Komitetu za ljudska prava. Takođe je učesnica druge Letnje škole o demokratizaciji u post-konfliktnim društvima, organizovane od strane Fondacije Dr Zoran Đinđić, održavane na Univerzitetu u Konstancu, u Nemačkoj. Sfere interesovanja su joj region Latinske Amerike, analiza post-konfliktnih društava u Jugoistočnoj Evropi i na prostoru Balkana, Zajednička spoljna i bezbednosna politika EU i komunitarno pravo, volontiranje, itd. Tečno govori engleski i francuski jezik, a služi se i španskim.

Edin Sinanović je rođen u Prijepolju 6. maja 1991. godine. Završio je Pravno – birotehničku školu u Zemunu sa prosečnom ocenom 5,00, a proglašen je i za đaka generacije. Nakon toga upisuje studije međunarodnih odnosa na Fakultetu političkih nauka u Beogradu gde je diplomirao 2014. godine. Trenutno pomaže svojoj porodici obavljajući razne poslove. Dosta vremena posvećuje pozorištu, dok je i sam izvodio i režirao nekoliko predstava na Fakultetu političkih nauka. Takođe, osnivač je jedne od studentskih organizacija na svom fakultetu. Posebno ga zanima istraživanje uticaja moći na odnose između društvenih grupa i pojedinaca, psihologija političkog ponašanja i Afrika. Govori engleski i španski jezik.

Irena Đorđević je rođena 4. aprila 1992. godine u Beogradu. Završila je *Treću beogradsku gimnaziju* kao nosilac Vukove diplome, a

2014. godine diplomirala je na odseku za srpsko tradicionalno pevanje srednje muzičke škole *Mokranjac*. Trenutno je student četvrte godine Fakulteta političkih nauka (smer novinarstvo i komunikologija), sa prosečnom ocenom 9,81. Bivši je stipendista Ministarstva obrazovanja Republike Srbije i **Sekretarijata za obrazovanje i dečju zaštitu grada Beograda. Trenutno je** stipendista Fonda za mlade talente *Dositeja*. U školskoj 2013/2014. bila je član napredne studentske grupe *Krea(k)tivni Top ten* u okviru predmeta Politička sociologija, a pri Centru za demokratiju Fakulteta političkih nauka. Pisala tekstove za studentski časopis *Politikolog* Fakulteta politikih nauka. Sfere interesovanja su joj međunarodna bezbednost, masovno komuniciranje, politička sociologija, kao i oblast kulture. Govori engleski i italijanski jezik, poznaje osnove ruskog jezika.

Ivana Tomić je rođena 17. septembra 1992. godine u Jagodini, gde završava osnovnu i srednju školu. Od malena želi da se bavi novinarstvom, pa tako 2011. godine upisuje osnovne studije novinarstva i komunikologije na Fakultetu političkih nauka u Beogradu. Osim pisanja i medija, predmet interesovanja su joj i umetnost, psihologija, socijalna politika i socijalni rad. Govori engleski i španski jezik.

Jelena Đukić je rođena u Šapcu 6. oktobra 1992. godine. Završila je Ekonomsko-trgovinsku školu u ovom gradu sa odličnim uspehom, nakon čega upisuje studije međunarodnih odnosa na Fakultetu političkih nauka u Beogradu. Trenutno je student četvrte godine Fakulteta i polaznik XXII generacije programa za napredne dodiplomske studije (DAUS) u Beogradskoj otvorenoj školi. Dosta vremena posvećuje učestvovanju na tribinama, seminarima, kao i volontiranju. Učestvovala je na nekoliko modela Evropske unije, u Beogradu, Sofiji i Beču, kao i na Konferenciji mladih lidera regiona u Novom Sadu. Trenutno stažira u Centru za evropske integracije Beogradske otvorene škole. Od 2012. godine je stipendista Ministarstva prosvete Republike Srbije. Sfere interesovanja su joj geopolitika, upravljanje konfliktima i Latinska Amerika. Tečno govori engleski i služi se španskim jezikom.

Jelena Manojlović je rođena 27. oktobra 1992. godine u Kraljevu, gde je završila osnovnu i srednju školu. U Beogradu, 2011. godine upisuje Fakultet političkih nauka, smer novinarstvo. Na trećoj godini fakulteta počinje da radi u studentskoj emisiji Fakulteta političkih na-

uka, koja nosi naziv „Slušaonica 6“. Danas je dnevni urednik i voditelj u istoj, a nada se da će i nakon završetka studija nastaviti da se profesionalno usavršava na radiju. U budućnosti bi volela da se više posveti istraživačkom novinarstvu i pokuša da sa svojim kolegama povrati poverenje, koje je ova profesija izgubila. Govori engleski i španski jezik

Jovana Milovanović je rođena 18.10.1992. godine. Završila je “Palanačku gimnaziju”, društveno – jezički smer, a potom upisuje novinarsko – komunikološki smer na Fakultetu političkih nauka u Beogradu. Bila je član napredne grupe u Centru za demokratiju pri FPN – u i ima odrađenu dvomesečnu praksu u novinskoj agenciji “Tanjug“. Trenutno je polaznik kursa u Centru modernih veština. Oblasti interesovanja: politička teorija, politička sociologija i masovna kultura. Služi se francuskim i engleskim jezikom.

Jovana Perkučin je rođena u Beogradu 19. februara 1992. godine. Trenutno je apsolvent na smeru za međunarodnu politiku Fakulteta političkih nauka u Beogradu. Veliki deo vremena tokom studiranja posvetila je radu u nevladinom sektoru, a od najvećih uspeha izdvaja učestvovanje na izradi publikacije ,,Vodič kroz poglavlje 31 pretpristupnih pregovora Srbije sa Evropskom unijom'' gde je bila i saradnik na istraživanju. Sfere interesovanja su joj Bliski istok, nuklearno naoružanje, spoljna politika EU kao i politika SAD. Tečno govori engleski jezik, a pored toga se još služi i italijanskim jezikom.

Katarina Srejić je rođena 7. maja 1992. godine u Beogradu. Završila je Devetu beogradsku gimnaziju “Mihailo Petrović Alas”, prirodno-matematički smer. Trenutno je student četvrte godine Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu, smer Politikologija. Učestvovala je u organizaciji projekta „Mesec dana socijaldemokratije“ na Fakultetu političkih nauka, 2013 godine. pod pokroviteljstvom fondacije Fridrich Ebert Stifrung. Sfere interesovanja su joj politikologija religije, psihologija, uporedna politika, vojna moć, ruski klasici i sport. Govori engleski i poznaje osnove nemačkog jezika.

Klara Pelhe je rođena 18.2.1992. godine. Završila je društveno – jezički smer u gimnaziji „Svetozar Marković” u Subotici , a potom upisuje novinarsko – komunikološki smer na Fakultetu političkih nauka u Beogradu. Na fakultetu je bila član napredne grupe u Centru

za demokratiju. Trenutno je polaznik Akademije liberalne politike 4 koju organizuje Libertarijanski klub – Libek. Učestovovala je u izradi projekta „Poverenje građana u medije" i trenutno na radi na još nekim projektima.Oblasti interesovanja: politička teorija i filozofija, politička sociologija, međunarodni odnosi. Tečno govori engleski jezik a služi se i ruskim.

Konstantin Magdić je rođen 7. septembra 1992. godine u Beogradu. Nakon završene Prve beogradske gimnazije, 2011. godine upisuje Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu. Trenutno je na četvrtoj godini osnovnih akademskih studija politikologije. Oblasti interesovanja su mu istorija, religija, bezbednost, geopolitika, međunarodni odnosi. Pored maternjeg govori i engleski jezik, a poseduje i osnovno znanje ruskog jezika.

Kristina Plazinić je rođena 27. septembra 1992. godine u Beogradu, gde je završila osnovnu i srednju školu. Trenutno je student četvrte godine osnovnih akademskih novinarsko-komunikoloških studija na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu. Učestvovala je na velikom broju naučno-stručnih skupova, konferencija i seminara. Profesionalna polja interesovanja su joj politički marketing i komuniciranje i odnosi sa javnošću, kao i istorija SAD. Pored toga, više godina je aktivna u oblasti sporta, konkretno odbojke. Govori engleski i nemački jezik.

Ksenija Filipović je rođena 4. maja 1992. godine u Kragujevcu. Završila je Prvu kragujevačku gimnaziju sa odličnim uspehom. Sada je četvrta godina Fakulteta političkih nauka, smera međunarodni odnosi sa prosečnom ocenom 8,5. Student je 22. generacije Beogradske otvorene škole, a pored toga završila je program Političke komunikacije Centra modernih veština. Tečno govori engleski i služi se francuskim jezikom. Sfere interesovanja su joj međunarodni odnosi, rodna ravnopravnost u politici, ljudska bezbednost i psihologija masa.

Marija Antić je rođena 25. decembra 1992. godine u Beogradu. Pohađala je gimnaziju „Crnjanski" gde je razvijala svoje društvene, humanitarne i umetničke sposobnosti. Dodatno znanje je stekla u školi „L'école catholique" u Nici. Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu upisuje 2011.godine. Trenutno je na četvrtoj godini osnov-

nih akademskih studija politikologije. Praktične veštine je razvijala u firmi „SEE project" kao saradnik za konsultantske projekte nevladinog sektora. Tečno govori engleski, poseduje diplomu DELF B2 francuskog jezika, sertifikat ruskog instituta A. S. Puškin i sertifikat Österreich instituta za osnovno znanje nemačkog jezika. Polja interesovanja su joj edukacija mladih, međunarodna politika, srpska politička misao, državna bezbednost i politikologija religije.

Marija Tarbuk je rođena 2. decembra 1992. godine u Rijeci (Republika Hrvatska). Nakon završene gimnazije u Bajinoj Bašti, 2011. godine upisuje Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu, smer novinarstvo. Trenutno studira na Fakultetu socijalnih studija Masarik Univerziteta u Brnu (Češka Republika), gde kao student na razmeni završava četvrtu godinu osnovnih studija. Predmet interesovanja su joj društveni mediji i međunarodna politika. Govori engleski i ruski, a poznaje i osnove poljskog jezika.

Marijana Bojanić je rođena u Valjevu 16. novembra 1992. godine gde je završila osnovnu i srednju školu. 2011. godine upisala je politikološki smer na Fakultetu političkih nauka u Beogradu. Trenutno je četvrta godina. Završila je medijsku obuku u okviru projekta Reaktor pod pokroviteljstvom NVO Dobri ljudi i Kancelarije za mlade uz angažman švajcarske agencije za razvoj i grada Valjeva. Nakon toga, radila je kao volonter na regionalom radiju kao novinar i voditelj jedne omladinske emisije. Polja interesovanja su joj politička analitika i menadžment, političke institucije kao i konstantan rad na unapređenju svojih intelektualnih i kognitivnih sposobnosti. Govori engleski jezik,a poseduje i solidno znanje italijanskog jezika.

Marina Jevtić je rođena 1992. godine u Beogradu, gde je završila Prvu beogradsku gimnaziju sa odličnim uspehom. Student je četvrte godine na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu, na Odeljenju za novinarstvo i komunikologiju. Stipendista je Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije. Zanimaju je međunarodni odnosi, multikulturalizam, antropologija, kinematografija, ekologija i fotografija, kojom se bavi u slobodno vreme.

Marina Todorović je rođena 1991. godine u Beogradu. Završila je XII beogradsku gimnaziju (opšti smer). Od 2011. godine je student Fakulteta političkih nauka u Beogradu, smer novinarsko-komuniko-

loški. Tokom studija uradila je niz intervjua (sa pripadnicima društveno-političkog života u Srbiji) i volontirala je u dva medija. Prvenstveno u njuzmagazinu „Nedeljnik" u trajanju od pet meseci i njen rad je obuhvatao istraživanje/pisanje tekstova/pravljenje intervjua- najpre u oblasti politike, društva i kulture. Zatim, u kultnoj TV emisiji „Utisak nedelje" (na kanalu B 92) u periodu od tri meseca. Njeno zaduženje u ovom političkom talk-show-u bilo je pripremanje materijala za emisiju, kao i predlaganje pitanja i potencijalnih sagovornika. Imala je i jednomesečnu praksu u komunikacijskoj agenciji „DIRECT MEDIA" iz oblasti PR-a i i istraživanja javnog mnjenja. Piše honorno za časopis „Vodič za život". Njene sfere interesovanja su novinarstvo, „new NEW journalism" (koncept i način pisanja koji neguju inostrani mediji poput- američkih „The New Yorker", „The New York Times", kao i engleskih „New Statesman", „The Spectator"), komunikologija, politika, diplomatija, multikulturalizam, umetnost. Govori španski (diploma DELLE B2), engleski jezik i poznaje osnove ruskog jezika.

Marko Despotović je rođen je u Beogradu 28. juna 1992. godine. Završio je sa odličnim uspehom Osnovnu školu „Ujedinjene nacije" i srednju Pravno-poslovnu školu Beograd. Nakon toga upisuje Fakultet političkih nauka i trenutno je student četvrte godine politikološkog smera. U periodu od 2012. do 2014. bio je član Saveta Fakulteta političkih nauka u svojstvu studentskog predstavnika. Učesnik mnogobrojnih seminara i edukacija, među kojima su najvažniji program Youth Capstone Coalition u organizaciji Međunarodnog republikanskog instituta i Druga beogradska NATO nedelja u organizaciji Centra za evroatlantske studije. Trenutno je član projektnog sektora u nevladinoj organizaciji Centar za edukaciju i društvenu emancipaciju mladih (CEDEM). Sfere interesovanja su mu spoljna politika SAD, Hladni rat, geopolitika, međunarodna bezbednost i oblast vojske i naoružanja. Tečno govori engleski jezik.

Marko Petrović je rođen 2. oktobra 1992. godine u Beogradu. Završio XII beogradsku gimnaziju, gde je učestvovao na takmičenju iz istorije i osvojio treće mesto na republičkom nivou. Student je četvrte godine, smer Međunarodna politika Fakulteta političkih nauka Beogradskog univerziteta. Aktivan je član društva sprsko-indonežanskog prijateljstva "Nusantara"i društva prijatelja Alžira. Oblasti interesovanja su mu međunarodni odnosi, geopolitika, energetska bezbednost i lobiranje. Govori engleski jezik.

Marta Predić je rođena 30.4.1992. godine u Ćupriji, a odrasla je u Skandinaviji, tačnije u Norveškoj i Švedskoj gde je završila osnovno obrazovanje. U Helsingobrgu (Švedska) je pohađala dva razreda gimnazije, a 2009. godine preselila se u Beograd gde je završila treći i čevrti razred društvenog smera XIV Beogradske gimnazije. Trenutno je student četvrte godine Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu na odeljenju za politikologiju. Sfere interesovanja su joj različite, a prvenstveno su vezane za oblasti istorije, politikologije, međunarodnih odnosa, geografije i sporta. Volontirala je na UEFA Evropskom prvenstvu u fudbalu ,,Under 21" održanom u Helsingborgu, u Švedskoj, 2009. godine. Učestvovala je u istraživanju o korupciji u visokom obrazovanju Srbije, koje je sprovedeno od strane Beogradske otvorene škole (BOŠ) u saradnji sa Anti-Corruption Student Network in SEE, u Beogradu 2012. godine, kao i u organizovanju seminara ,,Mesec dana socijaldemokratije" 2013. godine na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu, pod potkroviteljstvom fondacije Friedrich Ebert. Osim maternjeg srpskog, tečno govori švedski, norveški i engleski jezik, a iz španskog jezika ima osnovno znanje.

Milan Ranković je rođen 3.1.1992. godine u Beogradu gde je pohađao Dvanaestu beogradsku gimnaziju. Trenutno je student četvrte godine novinarskog smera na Fakultetu političkih nauka. Bio je glavni i odgovorni urednik studentskog časopisa Politikolog. Pohađao je kurs "Američka istorija kroz film" u organizaciji Centra za studije SAD Fakulteta političkih nauka.Volontirao je na Evropskom univerzitetskom debatnom prvenstvu 2012 i debatnom turniru BG Open 2013. Oblasti njegovog interesovanja su bezbednost,globalizacija, ravnoteža snaga, mediji, vojna moć i strateško mišljenje.

Milena Ivković je rođena u Požarevcu gde započinje svoje bavljenje novinarstvom na lokalnoj radio stanici, u okviru koje najpre obavlja poslove novinara, a zatim i voditelja i urednika informativne i autorske emisije. Trenutno je student četvrte godine osnovnih akademskih studija politikologije na Fakultetu političkih nauka, gde je i bila angažovana kao saradnik u nastavi na predmetima Istorija političkih teorija 1 i Istorija političkih teorija 2. Pored akademskog angažovanja, učestvovala na brojnim obukama i seminarima organizacija civilnog sektora, a u nekima od njih bila i saradnik na projektima. Stipendista je Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Repu-

blike Srbije. Sfere interesovanja su joj biheviorizam, politički PR, antička Grčka, ruska književnost.

Milena Nikčević je rođena 3. februara 1992. godine u Beogradu. Nakon završene Četrnaeste beogradske gimnazije, 2011. godine upisuje Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu. Trenutno je na četvrtoj godini osnovnih akademskih studija politikologije. Oblasti interesovanja su joj terorizam, religija, geopolitika, međunarodni odnosi. Pored maternjeg govori engleski jezik, a poseduje i osnovno znanje nemačkog i španskog jezika.

Milica Komatina je rođena 14. avgusta 1992. godine u Beogradu. Posle uspešno završene Dvanaeste beogradske gimnazije, među 10 najboljih upisuje novinarsko-komunikološki smer na Fakultetu političkih nauka. Sada je student četvrte godine novinarstva. Posvećuje dosta vremena volontiranju i učestvovanju u medijskim radionicama. Pored novinarstva, interesuju je međunarodna politika, sociologija i psihologija. Prvi intervju objavila je 2013.godine volontirajući za festival dokumentarnog filma Beldocs. Tečno govori engleski i španski jezik, a trenutno uči nemački.

Milica Oros je rođena 25. juna 1992. godine u Smederevu. U tom gradu je završila osnovnu školu i Gimnaziju Smederevo, društveno – jezički smer. Nakon toga upisala je Fakultet političkih nauka u Beogradu. Trenutno je studentkinja četvrte godine novinarstva i komunikologije. Učestvovala je na raznim seminarima i tribinama. Nekoliko meseci volontirala je u agenciji Tanjug. Radila je kao saradnik u analizi štampanih medija u Srbiji u okviru istraživanja Medijskog arhiva EBART za potrebe časopisa Kvartalni medijametar Instituta za javnu politiku. Trenutno stažira u Programu Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP). Od 2012. godine je stipendista Ministarstva prosvete Republike Srbije. Sfere interesovanja su joj mediji, odnosi s javnošću i međunarodni odnosi. Tečno govori engleski jezik.

Milica Rašić je rođena 6. juna 1992. godine u Leskovcu. Završila je ekonomsku školu „Nada Dimić“ u Zemunu, a zatim upisala studije novinarstva i komunikologije na Fakultetu političkih nauka u Beogradu. Trenutno je na četvrtoj godini studija, a praktična znanja je stekla u dnevnom listu „Politika“ i novinskoj agenciji „Tanjug“. Go-

vori engleski i uči italijanski jezik. Interesuju je međunarodni odnosi, kultura, putovanja, jezici.

Miloš Hrkalović, MA je rođen 24. oktobra 1989. godine u Beogradu, gde je završio osnovnu školu i gimnaziju. Na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Beogradu je diplomirao na osnovnim akademskim studijama politikologije, kao i stekao zvanje master politikologa (modul Javna uprava, lokalna samouprava i javne politike). Učestvovao je na više desetina naučno-stručnih skupova, seminara i konferencija. Aktivan je u organizacijama civilnog društva: jedan je od osnivača i generalni sekretar profesionalnog politikološkog udruženja Grupa za analizu i kreiranje javnih politika i *General Affairs Advisor* Studentskog udruženja BEUM, pri čemu je bio menadžer i saradnik na većem broju projekata. Pored angažmana u civilnom sektoru, stažirao je u Agenciji za borbu protiv korupcije. Više puta je sprovodio značajna politikološka istraživanja, autor je nekoliko analiza, uz dva objavljena rada. Sfere interesovanja su mu veoma široke, od organizacija civilnog društva, političkih partija i korupcije, preko analize različitih javnih politika, do geopolitike. Govori engleski i ruski jezik.

Miloš Matić rođen je 16. januara 1993. godine u Jagodini. Gimnaziju „Svetozar Marković" u Jagodini završio je 2011. godine kao dobitnik Vukove diplome za odličan uspeh. Treću godinu srednje škole završio je u Sjedinjenim Američkim Državama u srednjoj školi „Urbana" (Urbana High School) kao stipendista Stejt Departmenta i Američkog Saveta u Srbiji u programu A-SMYLE. Trenutno je student četvrte godine Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu, na odseku za međunarodne odnose. Društveno je aktivan u više organizacija i provodi veliki deo svog slobodnog vremena volontirajući. Trenutno je stažista u *Journal of Regional Security* iz Beograda i polaznik kurs „*Primenjena diplomatija*" Evropskog pokreta u Srbiji i Fondacije Fridrih Ebert. Sfere interesovanja su mu međunarodni odnosi, geopolitika, bezbednost, studije mira, humanitarna diplomatija, krizni menadžment i biznis studije. Odlično poznaje engleski i osnove nemačkog jezika.

Miloš Perović je rođen 26. septembra 1991. godine u Beogradu. Završio je Politehničku školu za nove tehnologije na Novom Beogradu i trenutno je student četvrte godine Fakulteta političkih nauka poli-

tikološkog smera, sa prosečnom ocenom 9. Stipendista je Ministarstva prosvete Republike Srbije. Jedan je od osnivača omladinske organizacije „Mladi za Srbiju" i autor naučno istraživačkih tekstova za portal Vera-Znanje-Mir koji se nalazi u okviru Centra za istraživanje religije Beogradske otvorene škole. Završio je uspešno kurs ''Terorizam i Protivterorizam: poređenje teorije i prakse'' Univerziteta u Lajdenu kao i kurs profesora Bachevica sa Bostonskog Univerziteta ''Rat za Veliki Bliski Istok''. Trenutno je polaznik kursa ''Nastanak savremenog Bliskog Istoka.'' Sfere interesovanja su mu međunarodna ekonomija i finansije, geopolitika Bliskog Istoka, terorizam i bezbednost. Bavi se plivanjem i igra šah. Odlično vlada engleskim i trenutno se bavi usavršavanjem nemačkog i italijanskog jezika.

Mina Dimitrovski je rođena u Zrenjaninu 12. oktobra 1992. godine. Završila je Zrenjaninsku gimnaziju sa odličnim uspehom, nakon čega upisuje studije novinarstva i komunikologije na Fakultetu političkih nauka u Beogradu. Trenutno je studentkinja četvrte godine i stažistkinja za komuniciranje Programa Ujedinjenih nacija za razvoj. Do sada je volontirala na brojnim festivalima, bila član redakcije lista ,,Politikolog'' i novinar emisije ,,Centriranje'' koja se emitovala na radiju B92. Stipendista je Ministarstva prosvete od 2012. godine. Sfere interesovanje su joj novinarstvo, ljudska prava, kultura, umetnost i fotografija. Tečno govori engleski jezik.

Minja Mijatović je rođena u Beogradu 9. jula 1992. godine. Gimnaziju opšteg smjera je završila u Katoličkom školskom centru "Petar Barbarić" u Travniku, Bosni i Hercegovini. Trenutno je student četvrte godine Fakulteta političkih nauka (smjer: međunarodni odnosi). Stipendista je opštine Travnik u Bosni i Hercegovini. Interesuje se za međunarodnu politiku, međunarodnu ekonomiju, istoriju kao i psihologiju političkog ponašanja. Takođe, sfera interesovanja su joj istorija balkanskih naroda, odnosi među njim i mogućnost poboljšanja saradnje na prostorima bivše SFRJ. Tečno govori engleski, a služi se i njemačkim.

Miroslav Stevanović je rođen 3. juna 1991. godine u Čačku. Osnovnu školu završava u Guči. U Beogradu 2006. godine upisuje Sedmu beogradsku gimnaziju, koju redovno završava. Fakultet političkih nauka upisao je 2011. godine, smer politikološki, na kome pohađa četvrtu godinu studija. Poseduje osnovno znanje engleskog jezika.

Njegove svere interesovanja su: rad lokalne zajednice, njeno unapređivanje i pomoć drugima humanitarne organizacije i različite akcije. Svoja interesovanja ostvaruje kroz volenterski rad u kampovima i humanitarnim organizacijama. Druga interesovanja su mu kolektivni sportovi i ribolov.

Nevena Mančić je rođena 13. aprila 1992. godine u Aleksincu, gde je odrasla i završila osnovnu i srednju školu. Trenutno je student četvrte godine Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Beogradu, odsek za međunarodnu politiku. Polaznik je škole "Politička komunikacija i socijaldemokratija" u Centru modernih veština. Pored studija aktivno se bavi slikarstvom. Sfere interesovanja su joj istorija, međunarodni odnosi, studije mira, kao i istorija umetnosti, klasična, moderna i apstraktna umetnost. Pored odličnog poznavanja engleskog jezika poseduje i osnovno znanje francuskog jezika.

Olga Pavković je rođena 23. jula 1992. godine u Zaječaru. Završila je OŠ „Desanka Maksimović" kao nosilac Vukove diplome i društveno- jezički smer u Gimnaziji Zaječar sa odličnim uspehom (5.00). Učestvovala je na mnogim takmičenjima tokom školovanja, a na republičkoj smotri Centra za talente 2010. godine osvojila je prvo mesto i specijalnu nagradu za rad iz istorije. Trenutno je student četvrte godine Fakulteta političkih nauka u Beogradu na smeru Međunarodna politika sa prosečnom ocenom 9,7. Odlično govori engleski i španski jezik, a dobro vlada latinskim, turskim i nemačkim. Sfere interesovanja su joj istorija, filozofija, umetnost, međunarodni politički i ekonomski odnosi, kao i bezbednost. U slobodno vreme putuje, bavi se slikanjem i čitanjem knjiga.

Olgica Antić je rođena 1992. godine u Pančevu. Tamo je završila osnovnu školu i gimnaziju Uroš Predić (2007-2011). 2011.godine upisuje studije politikologije na Fakultetu političkih nauka u Beogradu. Danas je studentkinja četvrte godine. Tri godine je bila član omladinskog pozorišta DADOV gde je stekla solidne govorničke veštine. Aktivna je u organizovanju Internacionalnog karnevala grada Pančeva. Sfere interesovanja su joj spoljna politika Srbije, evropske integracije i spoljna i bezbednosna politika EU. Govori nemački (nivo B1) i engleski jezik.

Sara Marinković je rođena u Beogradu 27. februara 1992. godine. Nakon završetka srednje „Pravno- poslovne škole" u Beogradu, upisuje Fakultet političkih nauka i trenutno je studentkinja četvrte godine međunarodnog smera. Još tokom srednje škole učestvovala je u brojim radionicama i takmičenjima iz pravoslavnog katihizisa. Pohađala je seminar fondacije Konrad Adenauer „Crkve i verske zajednice u savremenoj Srbiji", kao i obrazovni program „ Edukacija kroz kulturu sećanja - studije hololkausta u Srbiji"u organizaciji Beogradske otvorene škole (BOŠ). Jedna je od osnivača međunarodne nevladine ogranizacije „ Podržite nas". Pored izučavanja religije i holokausta, sfere interesovanja su joj spoljna politika Turske i politički sistemi Latinske Amerike. Govori engleski i nemački jezik.

Slobodan Brkić je rođen 21. decembra 1989. godine u Beogradu. Završio je Srednju muzičku školu u Šapcu nakon čega postaje student na Fakultetu političkih nauka u Beogradu, na smeru za međunarodnu politiku. Trenutno je apsolvent na ovom fakultetu. Učestvovao je na mnogobrojnim tribinama i kursevima na temu međunarodnih odnosa, geopolitike, evropskih integracija itd. Pohađao je seminar o američkim izborima 2012. godine na Kopaoniku, kao i razne kurseve u organizaciji Centra za studije SAD na Fakultetu političkih nauka u Beogradu. Govori engleski, španski, italijanski i japanski jezik. Takođe, bavi se programiranjem i muzikom

Snežana Ivaneža je rođena 31. decembra 1992. godine u Kraljevu. Završila je srednju Pravno-birotehničku školu „Dimitrije Davidović" u Zemunu, sa 5,00 uspehom, a trenutno je student četvrte godine novinarstva i komunikologije na Fakultetu političkih nauka u Beogradu. Učestvovala je na brojnim takmičenjima iz istorije i srpskog jezika, od kojih je najznačajnije što je kao učesnik manifestacije biblioteke grada Beograda dve godine za redom dobitnik titule Poštovanog govornika i jednom titule Poštovanog pisara. Društveno je angažovana. Tokom prve godine studija volontirala je tokom određenog perioda na radio emisiji za mlade "Centriranje" i više puta je vodila kulturno-umetničke programe. Nakon novinarskih početaka na radio emisiji i studentskom časopisu Fakulteta političkih nauka, ozbiljan novinarski angažman dobija u dnevnom listu "Alo!" gde ima objavljene brojne autorske tekstove. Sfere interesovanja su joj mediji, psihologija, istorija, međunarodni odnosi, a svoje vreme posvećuje slikanju, pisanju i

borbi za ljudska prava. Govori engleski jezik, a takođe poznaje osnove ruskog, nemačkog i španskog jezika.

Sofija Šajnović je rođena u Beogradu 19. maja 1992. godine gde je i završila Dvanaestu beogradsku gimnaziju. Posle završene srednje škole, 2011. godine upisuje Fakultet političkih nauka na Univerzitetu u Beogradu. Odlučila se za smer Novinarstvo i komunikologija i trenutno je studentikinja završne godine. Sfere njenog interesovanja jesu kultura, masovni mediji, odnosi sa javnošću, lokalna samouprava kao i geopolitika. Govori engleski jezik i poseduje diplomu za nivo B2(First Certificate in English-FCE).

Stefan Milovanović je rođen 18. marta 1992. godine u Ćupriji. Završio je srednju Ekonomsko – trgonsku školu u Paraćinu. 2011. godine upisao je Fakultet političkih nauka u Beogradu, smer politikologija i trenutno je student IV godine. Uspešno je završio više seminara u okviru Fondacije Friedrich Ebert (nedelja socijaldemokratije, ideje i vrednosti socijalne demokratije...) Povremeno je aktivan u okviru nevladine organizacije „Mladi Ražanj" koja se bori za poboljšanje položaja mladih i promovisanja sporta u lokalnoj samoupravi. Oblasti akademskog interesovanja su mu odnos religije i politike i rad lokalne samouprave. Govori Engleski jezik.

Tanja Ratković je rođena 6. avgusta 1992. godine u Kosovskoj Mitrovici. Završila je prirodno -matematički smer Gimnazije u Leposaviću. Nakon toga upisuje Fakultet političkih nauka Univerziteta u Bogradu, odeljenje za međunarodne odnose. Trenutno je na četvrtoj godini osnovnih akademskih studija, smer Evropske integracije. Od 2011. aktivna je u civilnom sektoru, kao volonter udruženja građana ‚Evo ruka'', volonter i koordinator sektora za međunarodnu saradnju pri Ministarstvu omladine i sporta u okviru projekta ‚SOFA'', saradnik na projektima u Društvu za međunarodne studije Beograd. Sfere interesovanja su joj međunarodno pravo i evropske integracije. Govori engleski i poseduje solidno znanje ruskog jezika. Profesionalno se bavi odbojkom.

Teodora Marković je rođena 28. januara 1994. godine u Beogradu. Završila je Prvu beogradsku gimnaziju sa odličnim uspehom i u tri navrata osvajala nagrade na republičkom takmičenju iz istorije koje organizuje Ministarstvo prosvete. Trenutno je student treće godine

osnovnih akademskih studija Fakulteta političkih nauka, Univerziteta u Beogradu na smeru međunarodne politike. Godine 2013. je postala licencirani turistički vodič za Srbiju i već gotovo dve godine radi na projektu „Belgrade Walking Tours“, čiji je cilj da upozna ljude koji dodju u posetu Beogradu sa njegovom istorijom, tradicijom i kulturom. Sfere interesovanja su joj istorija, međunarodni odnosi, diplomatija, istorija umetnosti i muzika. Govori engleski i španski jezik, a poznaje osnove nemačkog i italijanskog jezika.

Uroš Kusturić je rođen 30. marta 1993. godine u Beogradu. Nakon završene gimnazije u Odžacima, 2011. godine upisuje Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu. Trenutno je na četvrtoj godini osnovnih akademskih studija politikologije sa prosečnom ocenom 8.38. Oblasti interesovanja su mu istorija, politikologija religije, geopolitika, međunarodni odnosi. Pored maternjeg govori engleski jezik, a poseduje i osnovno znanje ruskog i italijanskog jezika.

Zlatko Milošević je rođen u Pirotu 20. maja 1990. godine. Osnovnu školu završio u istom gradu, kao i srednju Ekonomsku školu, nakon čega upisuje Fakultet političkih nauka u Beogradu, smer politikologija. Učesnik brojnih seminara i tribina. Aktivan u društvenim i političkim dešavanjima u zemlji i regionu. Učesnik sastanaka organizovanih u sklopu prekogranične saradnje opštine Pirot i Bugarske republike u oblasti ekologije. Sfere interesovanja istorija političkih teorija, politička ekonomija, geopolitika. Govori engleski i bugarski jezik, a služi se i italijanskim.

Zvezdana Babel je rođena 7. decembra 1991. godine u Beogradu. Završila je prirodno-matematički smer u IX beogradskoj gimnaziji, a zatim upisuje Fakultet političkih nauka. Trenutno je na četvrtoj godini novinarsko-komunikološkog smera. Pisala je za Studentski žurnal, Novobeogradski magazin, a trenutno je zamenica glavne urednice fakultetskog časopisa Politikolog. Bila je 3 meseca saradnica Olje Bećković na realizaciji emisije “Utisak nedelje” na televiziji B92 pre nego što je ukinuta. Trenutno je deo tima fakultetske emisije “Javna odbrana” koja se emituje na televiziji Studio B, a povremeno radi i priloge za emisiju “Hit libris” na RTS-u. Sfere njenog interesovanja, pored novinarstva, obuhvataju i međunarodne odnose i socijalnu psihologiju, a pohađala je i nekoliko novinarskih radionica od kojih je poslednja radionica primenjene retorike. Govori engleski i francuski jezik.

Nikola Jović[1]

Percepcije građana Srbije o raspodeli moći u međunarodnim odnosima

Sažetak: U ovom radu prezentuju se rezultati istraživanja stavova građana Republike Srbije o raspodeli moći među akterima međunarodne politike. Cilj rada je upoznavanje sa stavovima i percepcijama građana o distribuciji moći u međunarodnim odnosima. Pitanja na koja su ispitanici odgovarali odnosila su se podjednako na tvrdu i meku moć država, od vojne moći do privlačnosti kulture. Osim toga, dobijeni rezultati su upoređivani sa relevantnim indeksima koji mere svaku zasebnu vrstu moći, sa namerom da utvrdimo u kojoj meri su percepcije građana Srbije u skladu sa „realnom" distribucijom moći u međunarodnoj politici.

Ključne reči: moć, tvrda moć, meka moć, percepcije, stavovi, preferencije

[1] Posebna zahvalnost za pomoć u realizaciji istraživanja studentima M13 grupe Međunarodnih odnosa na Fakultetu političkih nauka, Univerziteta u Beogradu. U procesu prikupljanja, obrade i unosa podatka značajan doprinos radu dale su kolegnice Lena Simentić i Mirjana Ćuskić.

- **Uvod**

Pitanje moći jedno je od najvažnijih pitanja za razumevanje odnosa između pojedinaca, grupa i država. Međutim, šta je moć? Svako ima svoju intuitivnu predstavu o tome ko ima i ko nema moć. U suštini klasičnog poimanja moći (realizma, pa i donekle neoklasičnog realizma), moć se svodi na dva osnovna parametra koja su lako uočljiva i merljiva: ekonomsku snagu i vojnu silu. Ipak, postoje parametri moći koji nisu zasnovani samo na ovim izvorima. Prevazilaženje klasičnog i, donekle, konzervativnog učenja o moći započinje sa Robertom Dalom (*Roberth Dahl*) koji smatra da „A ima moć nad B u onoj meri u kojoj može da privoli B da uradi nešto što B inače ne bi uradio".[2] Način na koji će A odlučiti da utiče na B može se kretati od vojnog prisiljavanja do suptilnog privoljavanja.

Čemu moć služi? U promenljivom i dinamičnom svetu međunarodnih odnosa, države kao i pojedinci nastoje da ostvare svoje interese koristeći resurse koje imaju. Neki lideri vode svoje države na takav način da im je glavni argument u spoljnoj politici sila, najčešće vojna. Sa druge strane, lideri drugačijeg kova vode svoje države služeći se kulturom, promovisanjem svojih vrednosti kao „univerzalnih" i drugim nenasilnim sredstvima kako bi ostvarile svoje interese. Oni posebno srećni imaju mogućnost da kombinuju dva pristupa. U oba slučaja govorimo o moći koja je sredstvo za ostvarenje interesa, s tim što jedna koncepcija moći počiva na privlačnosti, a druga na prisili. Načini da privučete ljude da vam se dive, da vas podržavaju i rade u vašem interesu su različiti. Oni ne zavise samo od vas i vaše mogućnosti da svoj „proizvod", bilo da je reč o kulturi, dobrima ili idejama, prodate već zavise i od primaoca vaše poruke, njegovih shvatanja, stavova i preferencija.

U dubini pitanja o moći je pitanje percepcije. Doprinosi socijalnog konstruktivizma[3] u tom pogledu od posebnog su značaja za ra-

[2] Dahl, Robert A., *The Concept of Power* , Behavioral Science, 2/3,1957. p. 203

[3] Autori u društvenoj teoriji poput Pitera Bergera i Tomasa Lukmana, u međunarodnim odnosima poput Nikolasa Onufa, Aleksandra Venta, Pitera Kacenštajna i drugih.

zumevanje bihevioralnog i psihološkog aspekta moći. Kada govorimo konstruktivističkom aspektu moći, pre svega, govorimo o percepciji moći iza koje su znanje tj. informisanost, preferencije i stavovi recipijenata moći. Od njihove percepcije zavisi da li će vas stvarno doživljavati kao moćnu, manje moćnu ili nemoćnu državu. Percepcija u tom smislu igra glavnu ulogu ili jednostavno rečeno „Moćni ste onoliko koliko vas drugi doživljavaju moćnim". U ovom radu, upravo, istražujemo percepcije građana Srbije o različitim vrstama tvrde i meke moći koje države poseduju.

- **Metodologija istraživanja**

Istraživanje stavova građana Srbije o distribuciji moći u međunarodnim odnosima sprovedeno je anketnim ispitivanjem lice u lice (*F2F*) u periodu od 10. aprila do 15. maja 2014. godine. Na osnovu podataka Republičkog zavoda za statistiku broj građana Srbije iznosi 7.186.862[4]. Međutim, kako broj građana koji nisu punoletni iznosi 18% ukupnog broja stanovnika, što će reći 1.293.635, ukupna populacija na kojoj smo vršili istraživanje iznosila je 5.893.227 ispitanika. Ukupno je ispitano 705 ispitanika, tako da 95% statistički interval poverenja za pojave sa incidencom od 50% iznosi +/- 3.6. Tip uzorka je slučajni, stratifikovani. Stratifikacija je vršena na osnovu obrazovnog profila i godina ispitanika.

Uzorak je po polnoj stratifikaciji srazmeran sa 51% muških ispitanika i 49% ženskih ispitanika. U uzorku smo ispitanike podelili u tri starosne grupe. Najveći broj ispitanika pripada kategoriji mladih od 18 do 29 godina (52,7%), zatim kategoriji ispitanika srednjih godina od 30 do 49 godina (30,8%) i najmanje zastupljena grupa ispitanika u uzorku je grupa u starosnom dobu preko 50 godina (16,5%). Kada je reč o obrazovnom profilu naših ispitanika namera nam je bila da u uzorku broj ispitanika sa osnovnom i srednjom školom bude približan broju ispitanika sa višom ili visokom školom.

Osnovno i srednje obrazovanje	Više i visoko obrazovanje
48,5% ispitanika	51,5% ispitanika

Tabela 1. Stratifikacija ispitanika na osnovu kriterijuma obrazovanja

[4] http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/Public/PageView.aspx?pKey=162 pristupljeno 10. 09. 2014.

Istraživanje je sprovedeno anketnim ispitivanjem na osnovu upitnika koji je sadržao 11 pitanja zatvorenog tipa. U analizi dobijenih podataka vršena je poststratifikacija po polu, godinama, obrazovanju i zainteresovanošću za međunarodnu politiku. U analizi su korišćene klasične deskriptivne analize (frekvencije i ukrštanja) i testovi inferencijalne statistike.

- **Rezultati istraživanja**

Instrument za istraživanje podrazumevao je upitnik sastavljen od pitanja koja je trebalo da nam pruže uvid u to koje zemlje građani Srbije vide kao najuspešnije u različitim domenima, od kvaliteta života preko kvaliteta obrazovanja do privlačnosti kulture. Cilj je bio da se dobijeni rezultati o percepciji ispitanika uporede sa relevantnim indeksima i tako utvrdi da li je reč o pogrešnoj ili na realnim osnovama zasnovanim procenama.

Upitnik je, osim socio-demografskih pitanja, u prvom delu imao i pitanja o stepenu zainteresovanosti ispitanika za međunarodnu politiku i izvorima informisanja. Kada je reč o stepenu informisanja, ispitanici su imali ponuđenu skalu Likertovog tipa (od jedan do pet) na kojoj je vrednosti jedan i dva zaokružilo (retko i veoma retko pratim) 28,8% ispitanika, dok je vrednosti četiri i pet (često i veoma često pratim) zaokružilo ukupno 43% ispitanika. Kada se pogleda prosečna ocena, koja kroz srednje vrednosti može još bolje da ukaže na odgovore na ovo pitanje, ona svedoči da je srednja vrednost odgovora na ovo pitanje 3,18. poststratifikacijski test pokazuje da su muškarci znatno zainteresovaniji za međunarodnu politiku (3,41) nego žene (2,97). Isti test pokazuje da, bez obzira na godine, svi ispitanici prate u sličnoj meri međunarodnu politiku. Ipak, razlika se može uočiti u stepenu obrazovanja, gde se vidi da sa porastom stepena obrazovanja od osnovnog (2,35) do visokog (3,4) raste i interesovanje. Što se tiče izvora informisanja, na grafikonu ispod možemo videti da su tradicionalni mediji, pre svega televizija i novine, najčešći izvor informisanja o dešavanjima u svetskoj politici. Međutim, važno je primetiti to da su i novi mediji, poput internet novina i internet portala, postali veoma značajan izvor informisanja, pretpostavljamo usled brzine protoka informacija i mogućnosti lakšeg i jeftinijeg pristupa stranim izvorima, pre svega časopisima i portalima.

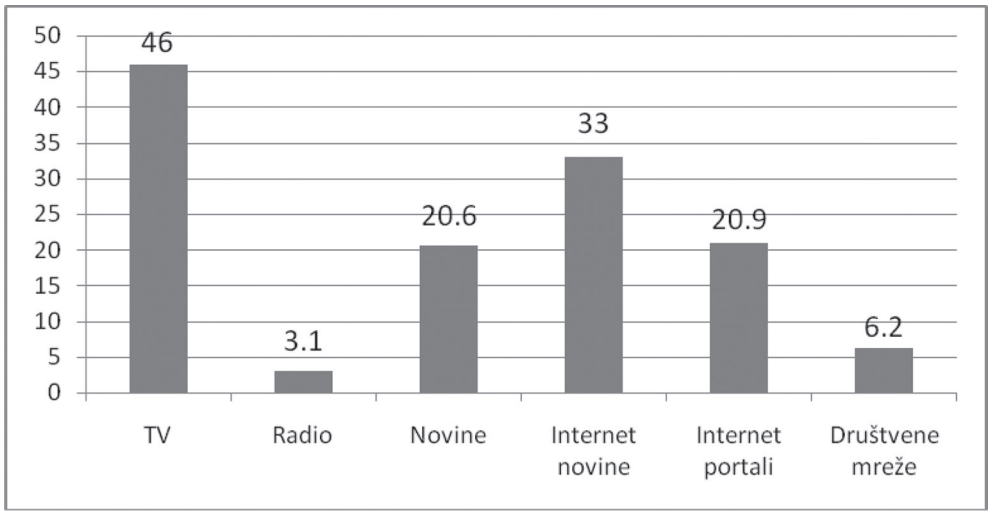

Tabela 2. Izvori informisanja o međunarodnoj politici

S obzirom na činjenicu da se, kada je reč o međunarodnim odnosima, uvek postavlja pitanje poretka, odnosno, kakav je poredak i, još važnije, čiji je poredak, od naših ispitanika smo tražili da nam kažu koga oni smatraju za trenutno vodeću silu svetskog poretka. Zatim smo im tražili da iznesu svoje mišljenje o tome koja zemlja će biti nosilac svetskog poretka za 20 godina. Dobili smo sledeće rezultate:

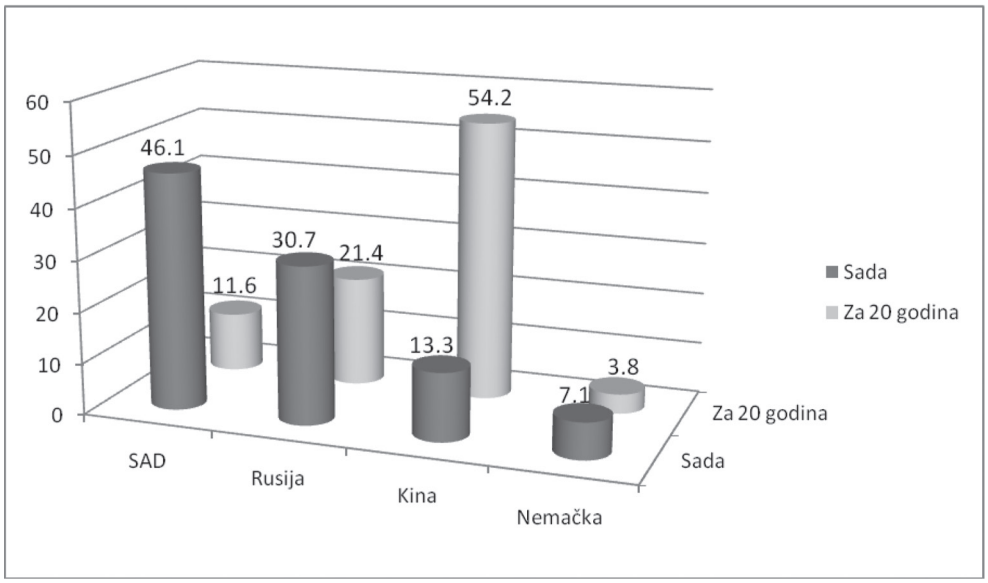

Tabela 3. Sadašnja i buduća svetska sila broj jedan

Rezultati pokazuju da naši ispitanici smatraju da su današnja sila broj jedan u svetu Sjedinjene Američke Države, koje jedino u ovom trenutku, donekle, ugrožava Rusija. Međutim, slika sveta za svega dvadeset godina izgleda značajno drugačije. Naime, u svetu 2035. godine, svetska sila broj jedan biće Kina i u to je siguran veći broj ispitanika od onih koji drže da je Amerika danas vladar svetskih poslova. U tih dvadeset godina vidimo da je Amerika u potpunosti izgubila svoju ulogu lidera, jer ju je i Rusija pretekla. Istina, Rusija koja je u 2035. godinu ušla sa znatno slabijom pozicijom moći, ali opet dovoljnom da bude ispred Amerike. Ugled Zapadne Evrope, nekada bastiona svestkog poretka, brani Nemačka, ali sa ne tako ubedljivim rezultatom. Posebno iznenađuje da je broj ispitanika koji kandidaovao Evropsku uniju kao sadašnju ili buduću svetsku silu izuzetno mali, svega 0,3%. Slične rezultate beleže i druge značajne zemlje, među kojima se, uslovno rečeno, izdvaja Indija sa 2,5%.

Pitanje poretka blisko je povezano i sa pitanjem jezika kao „operativnog sistema" poslova koji se obavljaju pod okriljem tog poretka. Zbog toga, smatrali smo relevantnim da kao poseban indikator značaja određene zemlje bude značajnost jezika. Od ispitanika je traženo da navedu koji su to jezici, osim engleskog, danas najvažniji. Ispitanici smatraju da je značaj poznavanja nemačkog jezika danas izuzetan (41,9%), zatim slede španski (19%), kineski (13,2%), ruski (12,6%) i francuski (10,4%). Ovde možemo pretpostaviti dva faktora koja vrše uticaj na ovakve stavove ispitanika. Jedan je geografski tj. blizina kontakta sa Nemačkom i sve učestalija privredna aktivnost na relaciji Srbija-Nemačka. Takođe, tome doprinosi i pozicioniranje Nemačke kao ekonomskog motora evropske privrede. Drugi je faktor upravo povezan sa budućnošću poretka koji će po procenama ispitanika za dvadeset godina pripadati Kini.

S obzirom na činjenicu da je naš kontakt sa drugim zemljama, osim kada je reč o putovanjima ili preseljenju, uglavno posrednog karaktera možemo reći da su kultura i tehnologija najbolji indikatori za procenu naših stavova o drugim zemljama. Zbog toga smo nakon pitanja o jeziku postavili pitanja o kulturi i kulturnim sadržajima. Ispitanici su se izjasnili da od kulturnih sadržaja iz inostranstva najviše prate književnost (40%), muziku (17,3%), informativni program (16%), filmove (16%) i serije (8,6%). Zemlje iz kojih sadržaj stiže su najčešće Amerika (56,1%) i Engleska (9,6%). Osim toga, značajna su još dva podatka. Jedan koji nam pokazuje da su sadržaji iz Rusije veoma malo

praćeni (3,3%), dok nam drugi pokazuje da politika korišćenja meke moći donosi rezultate jer su odmah nakon ango-američkih sadržaja najpraćeniji kulturni sadržaji iz Turske (3,7%).

Kada je reč o tehnologiji, ispitanike smo zamolili da nam kažu u proizvode iz koje zemlje imaju poverenje i, takođe, u proizvode iz koje zemlje nemaju poverenje.

Imaju poverenje	Nemaju poverenje
Nemačka 38,6%	Kina 73,2%
Japan 35,2%	Rumunija 3,7%
Amerika 10%	Turska 3,7%

Tabela 4. U čiju robu imate odnosno nemate poverenje?

Dobijeni rezultati su očekivani s obzirom na kvalitet robe koja u našu zemlju stiže. U diskurzivnoj praksi u Srbiji odomaćeno je shvatanje da su nemački i japanski proizvodi kvalitetni i dugotrajni, dok su proizvodi iz Kine lošeg kvaliteta i kratkog trajanja.

Posebno važan indikator za vrednovanje jedne zemlje jeste i njena uloga međunarodnim odnosima. U skaldu sa funkcionalističkom tradicijom da svaki aspekt sistema-poretka ima svoju ulogu, bilo pozitivnu bilo negativnu, pitali smo ih sledeće: koja država predstavlja najveću pretnju po mir u svetu; koja država predstavlja najznačajniji faktor stabilnosti u svetu; koja država najviše pomaže razvoj siromašnih zemalja; koja država najviše eksploatiše druge zemlje?

Pretnju po mir	Faktor stabilnosti	Pomaže razvoj	Eksploatiše druge
Amerika 79%	Rusija 31,8%	Amerika 20,6%	Amerika 84,2%
Rusija 7,4%	Nemačka 16,5%	Japan 17,7%	Engleska 4,3%
Severna Koreja 6,2%	Kina 16,2%	Nemačka 15,1%	Rusija 4%

Tabela 5. Zemlje koje su pretnja miru, koje su faktor stabilnosti, koje pomažu nerazvijenim i koje eksploatišu nerazvijene

Na kraju, ispitanicima je predstavljen jedan instrument gde je trebalo za svaku kategoriju, odnosno aspekt koji smo im ponudili, da napišu zemlju za koju smatraju da je najbolja.

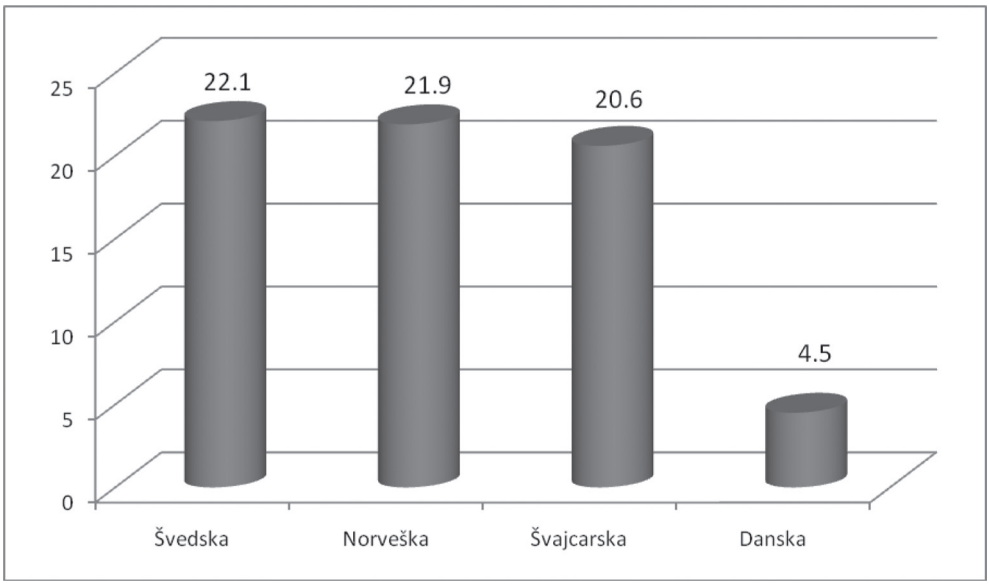

Tabela 6. Kvalitet života

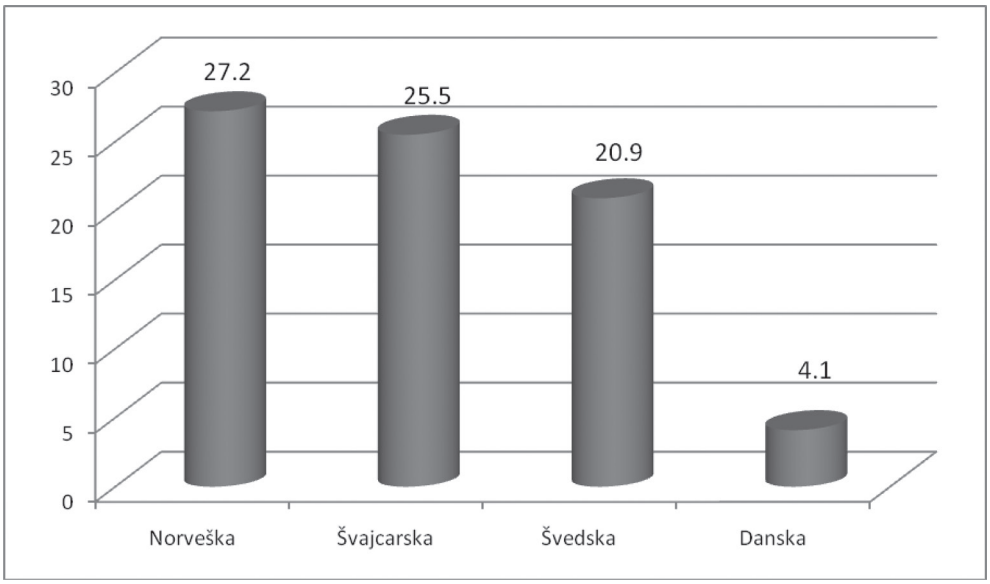

Tabela 7. Ekonomski standard

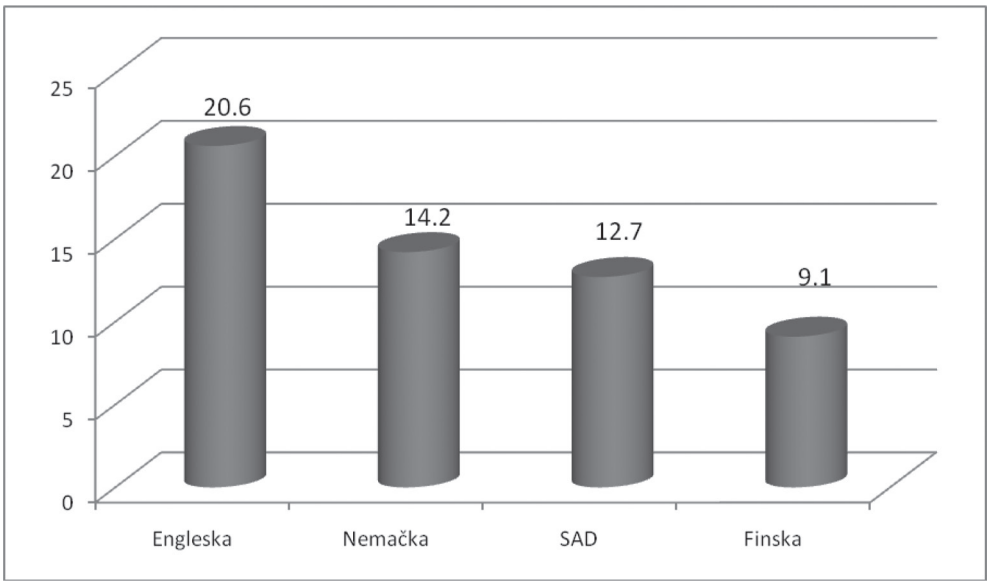

Tabela 8. Obrazovanje

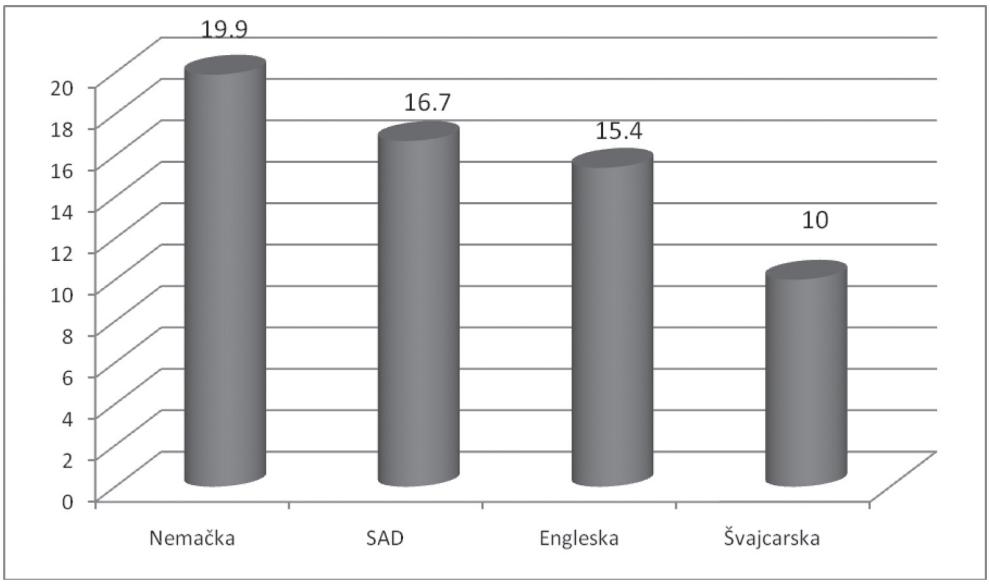

Tabela 9. Pravosudni sistem

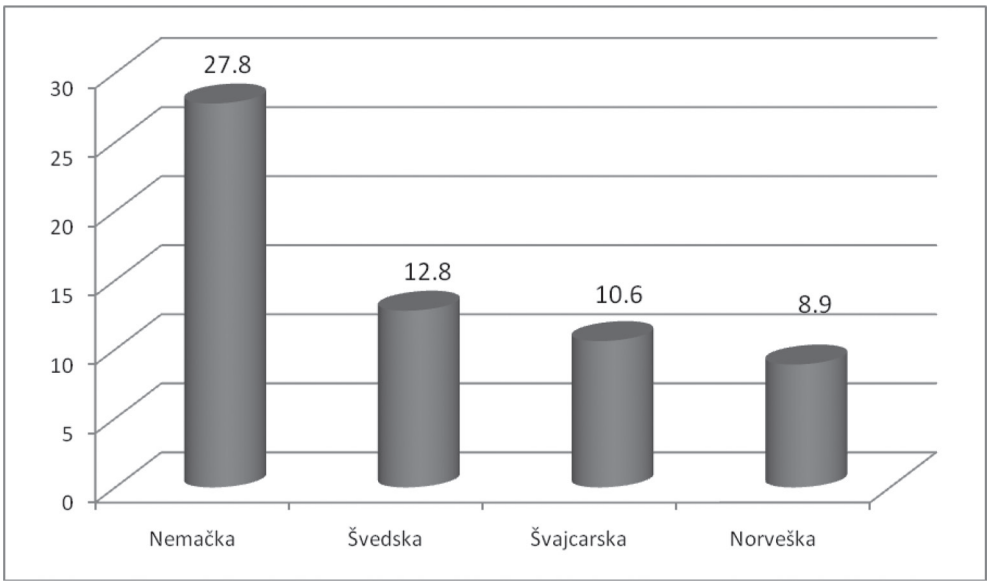

Tabela 10. Zdravstvo

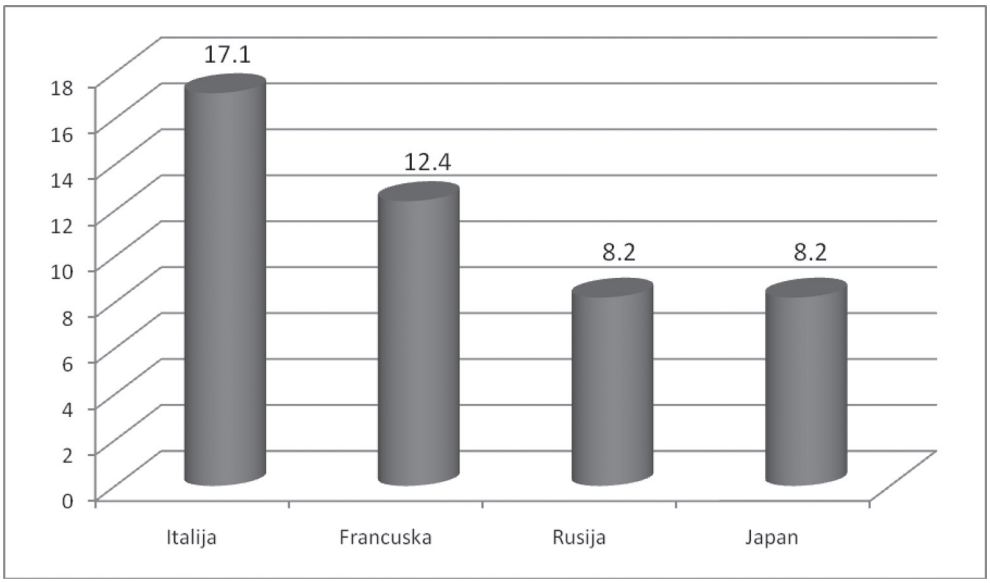

Tablela 11. Kultura

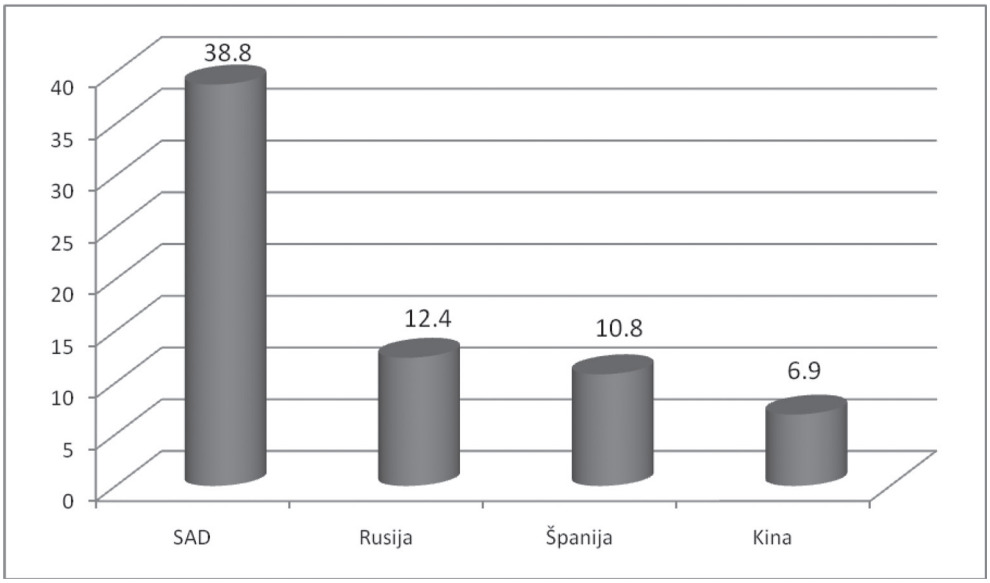

Tabela 12. Sport

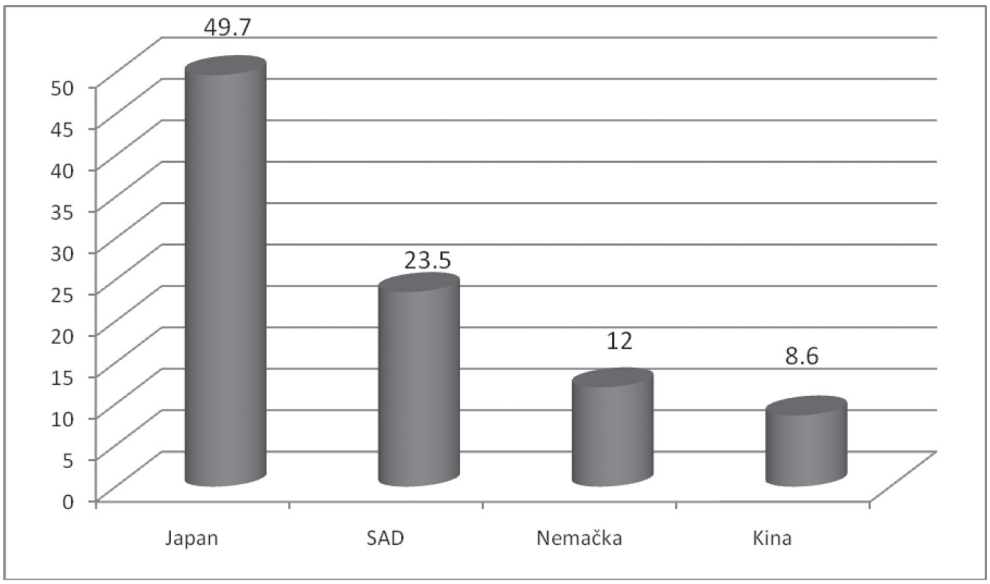

Tabela 13. Tehnologija

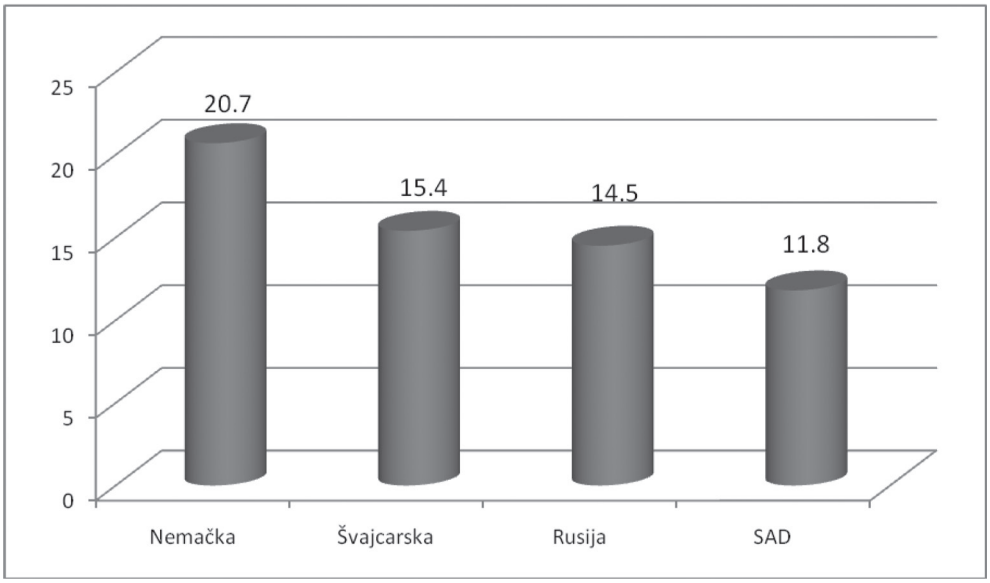

Tabela 14. Politički sistem

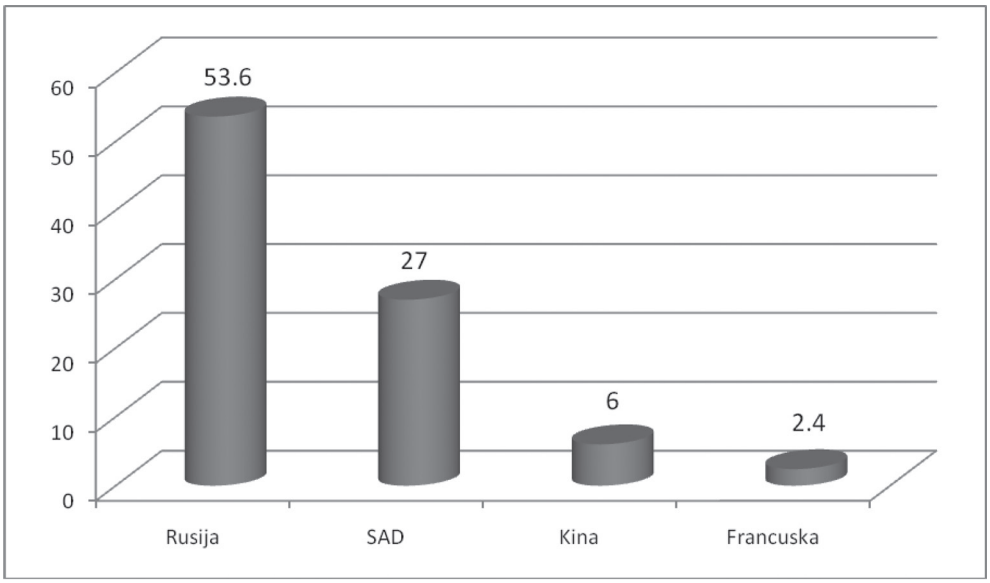

Tabela 15. Vojska

Iz navedenih odgovora u grafikonima iznad možemo videti da se pojedine zemlje pojavljuju češće od drugih. Zemlje koje najčešće pojavljuju među prve četiri su SAD (šest puta), Nemačka (pet puta), Švajcarska (pet puta) i Rusija (četiri puta). Međutim, upadljivo je to da je jedina zemlja koja je imala više od jednog prvog mesta upravo Nemačka sa tri prva mesta i to u kategorijama političkog sistema, pravosudnog sistema i zdravstva. Očigledno je da naši ispitanici smatraju da Nemačka poseduje kvalitete u više oblasti koji prevazilaze druge zemlje. To se potvrdilo i u poslednjem pitanju u upitniku. Naime, na samom kraju upitnika pitali smo naše ispitanike gde bi najradije živeli i dobili odgovore koji govore da je najpoželjnija zemlja za život Švajcarska (15,2%), Italija (10,8%), Nemačka (8,6%) i Španija (7,5%).

- **Diskusija**

Na osnovu klasičnih statističkih analiza, iskazanih u grafikonima, uočavamo neke osnovne trendove u percepciji naših ispitanika. Kako bi te trendove malo bolje razumeli izvršili smo dodatne analize u kojima su nam glavne varijable bile stepen obrazovanja i starost ispitanika. Kada je reč o tome kako različite starosne grupe vide svet međunarodnih odnosa i njegove glavne nosioce, uočljivo je da postoje različiti pogledi u zavisnosti od generacija ispitnika. Mlađe generacije (do 29 godina) su znatno kritičnije prema moći SAD i daleko više smatraju da je uticaj Rusije na svetsku politiku presudan, za razliku od ispitanika srednjih godina (30-49) i starijih ispitanika (više od 50 godina).

Sa druge strane, kada odgovaraju na pitanja o kvalitetu života, standardu, kvalitetu obrazovanja, pravosuđu i posebno sportu i tehnologiji, Rusiji daju upadljivo lošije ocene od SAD.[5] Jedino gde mladi daju prednost Rusiji u odnosu na SAD je politički sistem i vojna moć. Posebno interesantno je to da je kod mladih najveći procenat onih koji smatraju da će Kina postati apsolutni gospodar svetskih poslova za 20 godina, a da je ni u jednoj kategoriji nisu svrstali na prvo mesto.

Kada pogledamo varijablu obrazovanja možemo videti nekoliko zanimljivih podataka. Naime, kada govorimo o stavu koja je sila danas broj jedan u svetskim poslovima bez obzira na nivo obrazovanja, sa manjim ili većim razlikama, svi odgovaraju da su to danas SAD. Međutim, kada govorimo o svetskom poretku za 20 godina možemo uočiti sledeće: prvo, trend opadanja američke moći zavisi od nivoa

[5] Kod svih starosnih grupa skandinavske zemlje su najbolje ocenjene u tim kategorijama

obrazovanja u tom smislu što kako opada nivo obrazovanja tako opada i poverenje u SAD; drugo, obrnuta situacija je u slučaju Rusije gde na primer čak 50% ispitanika sa osnovnom školom smatra da će Rusija biti svetska sila broj jedan za 20 godina dok je broj istomišljenika među fakultetski obrazovanim stanovništvom svega 10,4%; treće, kod podataka vezanih za uspon Kine možemo videti da sa porastom obrazovanja kod naših ispitanika raste i broj onih koji misle da je Kina buduća svetska sila broj jedan (osnovno obrazovanje 30%, visoko obrazovanje 60,2%).

Osim ovih analiza, podatke koje smo dobili našim istraživanjem uporedili smo i sa dostupnim indeksima koji mere činioce i aspekte moći navedene u istraživanju. Ideja je da proverimo u kojoj meri je percepcija naših ispitanika saglasna sa empirisjkim podacima. Kada je reč o kvalitetu života indeks kvaliteta života pokazuje da su najbolje ocenjene zemlje Švajcarska (215), Nemačka (204), SAD (199) i Švedska (191).[6] Naši ispitanici smatraju da su to Švedska, Norveška, Švajcarska i Danska i kao što vidimo nisu mnogo pogrešili. Na pitanje o ekonomskom prosperitetu i standaradu naši ispitanici su izneli mišljenje da su Norveška, Švajcarska, Švedska i Danska najprosperitetnije. Svetska banka je rangirala najbolje svetske ekonomije prema BDP-u, sledećim redosledom: SAD, Kina, Japan i Nemačka[7], dok je po indeksu ekonomskih sloboda Hong Kong na prvom mestu, zatim slede Singapur, Australija i Švajcarska.[8] Što se tiče obrazovanja najbolje rezultate na PISA testiranju su 2012. godine imali Južna Koreja, Japan, Finska i Estonija.[9] Naši ispitanici, pak, smatraju da najbolje obrazovanje dobijaju mladi u Engleskoj, Nemačkoj, SAD i Finskoj.

U oblasti medicine i zdravstva su u našem istraživanju prva četiri mesta zauzele Nemačka, Švedska, Švajcarska i Norveška dok Blumbergov (*Bloomberg*) index efikasnonsti zdravstvenog sistem pokazuje da su među prve četiri zemlje Hong Kong, Singapur, Japan i Izrael, dok je Nemačka na 30. mestu. [10] Sport indeks pokazuje da su najuspešnije zemlje u sportu danas Rusija, Kanada, Velika Britanija, Kina i SAD[11] dok naši ispitanici smatraju da su to SAD, Rusija, Špa-

[6] http://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp?title=2013-Q1
[7] http://databank.worldbank.org/data/download/GDP.pdf
[8] http://www.heritage.org/index/ranking
[9] http://www.oecdbetterlifeindex.org/topics/education/
[10] http://www.bloomberg.com/visual-data/best-and-worst/most-efficient-health-care-countries
[11] http://www.sportcal.com/Impact/nationsindex.aspx

nija i Kina. Indeks tehnološke razvijenosti pokazuje da su tehnološki najnaprednije zemlje SAD (6,24), Tajvan (6,04), Finska (5,92), Švedska (5,8) i Japan (5,68).[12] U našem istraživanju se pokazalo da su Japan, SAD, Nemačka i Kina tehnološki najrazvijenije. Kada je reč o vojsci, *Global fire power* indeks pokazuje da su najjače vojne sile SAD (0,22), Rusija (0,23), Kina (0,25) i Indija (0,38).[13] Sa druge strane, *Global Militarization* indeks utvrđuje snagu vojske u odnosu na veličinu zemlje, pa su glavne sile Izrael, Singapur, Rusija i Jermenija.[14] Naše istraživanje je pokazalo da ispitanici smatraju da su Rusija, SAD, Kina i Francuska najmoćnije vojske sveta.

- **Zaključak**

Definisanje, posmatranje, analiziranje i merenje moći klizav je ontološki teren, jer moć podrazumeva neprestano preplitanje objektivnosti i subjektivnosti, gde realni kapaciteti često neodgovaraju njihovoj percepciji. Imajući to u vidu, države i državnici ne prepuštaju svoj položaj u međunarodnim odnosima samo konceptima tvrde moći, odnosno kapacitetima koji su opipljivi već pokušavaju da ih nadograde kako bi percepcija njihove snage bila izraženija. S obzirom na to da "kognitivni aspekti moći mogu biti manipulisani u socijalnim interakcijama...upravljanjem impresijama koje moć ostavlja, možemo stvoriti situaciju u kojoj će percepcija naše moći kod drugih biti znatno veća nego što to ona objektivno jeste".[15]

Pitanje koje se nameće glasi: Na čemu su zasnovane ove prepostavke? Odgovor kao i uvek dolazi od naučnika koji se bave ljudskom kognicijom. Beu Loto (*Beau Lotto*), neuronaučnik i umetnik, u svom *Ted* predavanju (*podcast*) govori o tome kako naš "mozak nije evoluirao da vidi realnost onakvom kakva ona zaista jeste. Kada govorimo o percepciji – opžanju, osećanjima, slušanju - ne postoji takva stvar kao što je objektivnost. Čak je i način na koji doživljavamo svetlost i boje podložan subjektivnoj interpretaciji. Ono što menja značenje je kontekst"[16]. Tu dolazimo do ključne stvari kada govorimo o moći u današnjem globalizovanom svetu, do percepcije. Percepcija ima pre-

[12] http://www.nationmaster.com/country-info/stats/Economy/Technology-index
[13] http://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp
[14] http://gmi.bicc.de/index.php?page=ranking-table?year=2012&sort=rank_asc
[15] Samuel B. Bacharach and Edward J. Lawler, *The Perception of Power*, *Social Forces*, Vol. 55, No. 1, Oxford University Press, 1976. p. 123.
[16] http://www.ted.com/talks/beau_lotto_optical_illusions_show_how_we_see

sudnu ulogu u našim odlukama. Na primer, kada je reč o moći bihevioralni eksperimenti su potvrdili da ljudi više žele da sarađuju sa ljudima kojima je izvor moći status a ne sila jer smatraju da ljudi čija se moć zasniva na snazi i sili ne tretiraju druge na fer način[17]. Zbog toga se danas zemlje posebno bave aspektom statusa i prestiža. Otuda i u našem istraživanju toliko pitanja koja su direktnoj ili indirektnoj vezi sa percepcijom statusa i ugleda zemalja.

Kao što se uočava, percpecije naših ispitanika se u nekim aspektima moći u značajnoj meri podudaraju sa relevantnim indeksima, dok se sa druge strane, u pojedinim oblastima može videti značajno odstupanje od indeksa i u tom smislu možemo govoriti o proceni koja ne odgovara realnosti. Ova procena može biti uzrokovana bilo vrednosnom bilo emotivnom pristrasnošću, neinformisanošću, nedostatakom pravih informacija ili upravo „upravljanjem impresijama" od strane onoga koji moć poseduje. U svakom slučaju čini se da naši ispitanici i danas, 20 godina posle pada Berlinskog zida svet vide kao pozornicu na kojoj glavne uloge igraju Amerika i Rusija. Međutim, na pozornicu polako stupaju i Kina i Nemačka. Nemačka je ujedno i najbolje ocenjena zemlja u našem istraživanju. Upoznavanje sa ovim podacima je veoma važno s obzirom na značaj međunarodne politike i njen uticaj na unutrašnju politiku. Zbog toga je neophodno da građani imaju pravu sliku o najvažnijim aspektima svetske politike jer pogrešne procene mogu vodite do pogrešnih odluka, koje mogu proizvesti veoma negativne posledice. Te negativne posledice najčešće osećaju upravo građani. Ova i slična istraživanja, kojih ima veoma veoma malo, imaju upravo za cilj da predstave i upoznaju sve zainteresovane strane sa stavovima i percepcijama građana Srbije o akterima svetske politike.

- **Literatura:**

• Dahl, Robert A., *The Concept of Power*, Behavioral Science, 2/3,1957, pp. 201-215.

• Bacharach, Samuel B and Lawler, Edward J., The Perception of Power, Social Forces, Vol. 55, No. 1, Oxford University Press, 1976. pp. 123-134.

• Blader, Steven Ya-Ru Chen "Differentiating the Effects of Status and Power: A Justice Perspective," the Journal of Personality and Social Psychology, 2012. pp. 1-21.

[17] Vidi: Steven Blader and Ya-Ru Chen "*Differentiating the Effects of Status and Power: A Justice Perspective*" the Journal of Personality and Social Psychology, 2012. pp. 1-21.

▪http://www.bloomberg.com/visual-data/best-and-worst/most-efficient-health-care-countries
▪ http://databank.worldbank.org/data/download/GDP.pdf
▪ http://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp http: //www.heritage.org/index/ranking
▪http://gmi.bicc.de/index.php?page=ranking-table?year=2012&sort=rank_asc
▪ http://www.oecdbetterlifeindex.org/topics/education/
▪http://www.nationmaster.com/country-info/stats/Economy/Technology-index
▪http://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp?title=2013-Q1
▪ http://www.sportcal.com/Impact/nationsindex.aspx
▪http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/Public/PageView.aspx?pKey=162
▪http://www.ted.com/talks/beau_lotto_optical_illusions_show_how_we_see

Nikola Jović

Perceptions of Serbian Citizens of Distribution of Power in International Relations

Summary: In this paper the author presents the results of the attitudes survey of the citizens of the Republic of Serbia on the distribution of power among actors in international politics. The aim of the paper is to present the attitudes and perceptions of citizens on the distribution of power in international relations. The questions that respondents answered pertained to both the hard and soft power of the state, from military power to the appealingness of the culture. In addition, the results were compared with relevant indices that measure separately each kind of the power, with the intent to determine the extent to which the perceptions of Serbian citizens are in accordance with the real distribution of the power in international politics.

Keywords: power, hard power, soft power, perceptions, attitudes, preferences

Ivana Tomić,[1] Aleksandra Ivanković,[2]
Dragana Todorović,[3] Edin Sinanović,[4]
Teodora Marković,[5] Marina Todorović,[6] Zvezdana Babel[7]

Arapska Republika Egipat kao izazivač Sjedinjenim Američkim Državama

Apstrakt

Rad istražuje moć Arapske Republike Egipat kao izazivača Sjedinjenim Američkim Državama. Tekst se sastoji iz tri dela od kojih prvi sadrži opšte informacije o njegovoj geografiji, istoriji, kulturi i religiji. Drugi deo obuhvata analizu tvrde moći u okviru koje su obrađene teme ekonomske moći i nauke i tehnologije. Takođe, objašnjava se i vojna moć Egipta, koja obuhvata pomorsku, kopnenu, vazduhoplovnu i nuklearnu moć. U trećoj celini istražuje se meka moć, tj. uticaj Egipta u međunarodnim organizacijama, nacionalna kohezija i univerzalistička kultura.

Ključne reči: međunarodni odnosi, Arapska Republika Egipat, geografija Egipta, istorija Egipta, kultura Egipta, religija Egipta, ekonomska moć Egipta, vojna moć Egipta, nauka i tehnologija Egipta, nacionalna kohezija Egipta, univerzalistička kultura Egipta, uticaj Egipta u međunarodnim organizacijama, meka moć Egipta.

[1] ivana.ivka.tomic.1992@gmail.com
[2] aleksandra.ivankovic92@gmail.com
[3] dragana.todor@hotmail.com
[4] yedoman@hotmail.com
[5] teamarkovic@hotmail.com
[6] marina_tod@hotmail.com
[7] zvezdanababel448@gmail.com

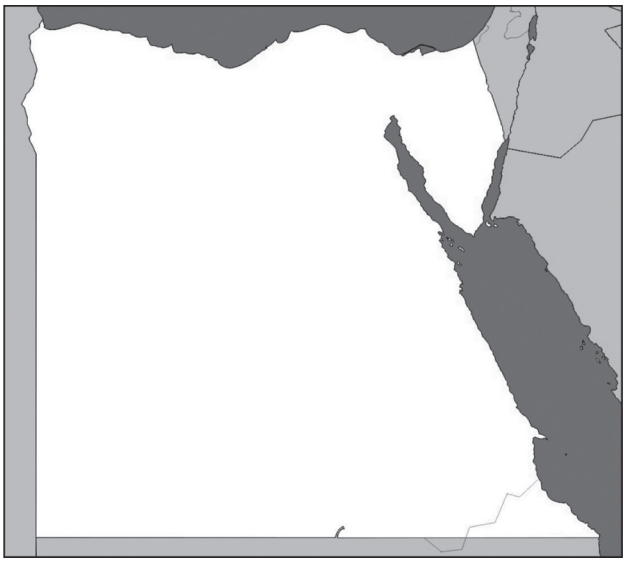

Slika 1. Teritorija Egipta

Pokazatelj	Podatak	Mesto na svetu
Površina teritorije	1.001.450 km²	30.
Stanovništvo	86.895.099	16.
Gustina naseljenosti	86,77 stanovnika po km²	
BDP u paritetu kupovne moći	945,4 milijarde dolara	24.
BDP po glavi stanovnika	11.100 dolara	126.
Nivo nezaposlenosti	13,4%	137.
Džini indeks	30,8	116.
Indeks ljudskog razvoja	0,682	110
Glavni grad	Kairo	
Zvanični jezik	Arapski	
Zvanična valuta	Egipatska funta	

Tabela 1. Osnovni podaci o Egiptu[8]

[8] U izradi tabele korišćeni su podaci The World Factbook, Central Intelligence Agency, Egypt, dostupno na https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/eg.html (pristupljeno 29. marta 2015) i UNDP Human Development Report 2014.

- **Geografija Egipta**[9]

Arapska Republika Egipat (1.001.449 km²)[10] nalazi se u severnom delu Afrike, između Sredozemnog i Crvenog mora, dok poluostrvo Sinaj zauzima jugozapadni deo azijskog kontinenta. Glavna karakteristika ove zemlje jeste veliki kontrast između plodne doline i delte reke Nil i okolnih pustinja.[11]

Dolina Nila se proteže pravcem jug – sever, poput zelene trake kroz žuto-narandžaste pustinjske predele. U Egiptu se nalazi najveća oaza na svetu, dugačka oko 700 km, između Asuana i Kaira. Poznate su i oaza Karga (široka od 20 do 50 km, dugačka 160 km), oaza Dakla (široka od 24 km, dugačka 45 km), kao i manje oaze Farafra i Baharija. Kod Kaira se Nil deli na dva rukavca, a nizvodno još u nekoliko. Na taj način nastaje plodna delta Nila površine oko 23.000 km², nizija ispresecana kanalima koja se na sredozemnoj strani završava pojasom obalnih dina i plitkih laguna. Otkako je Asuanska brana zaustavila dotok rečnih nanosa, delta se ne povećava, a njene krajnje delove polako nagriza more. Dolina i delta Nila zauzimaju tek 3,5 % teritorije države, ali na tom prostoru živi gotovo celokupno stanovništvo (prema popisu iz 2004. godine Egipat nastanjuje 68.648.000 stanovnika[12]). Zapadno od doline prostiru se platoi Libijske pustinje sastavljeni od peščara, na oko 300 m nadmorske visine. Egipatske pustinje su pretežno šljunkovite, na severu, dok na zapadu preovladavaju peščane (Veliko peščano more). Istočno od Nila se prostire brdovita Arapska pustinja sa najvišim vrhom Džabal Šaib al Banat visine 2.187 m. Reljef Egipta sačinjavaju i depresije od kojih su poznatije Katara (18.100 km², -133 m) i Fajumska depresija (-45 m) u koju se veštačkim kanalom dovodi voda iz Nila.[13]

Poluostrvo Sinaj (61.000 km²) geografski pripada Aziji, a obuhvata prostor između Sueckog i Akabskog zaliva. Na jugu se prostiru granitne Sinajske planine sa najvišim vrhom Džabal Katrina visine 2.637 m, koje prema severu, preko pustinjskih platoa, prelaze u široku obalnu niziju uz Sredozemno more. Na izvorima podzemnih voda formiraju se mnogobrojne oaze.[14]

---

[9] Ovaj deo teksta napisala je Ivana Tomić

[10] Denis Šehić, Atlas Afrike, Monde Neuf, Beograd, 2007, str. 58.

[11] Karel Natek, *Države sveta*, Mladinska knjiga, Beograd, 2005, str. 394.

[12] Denis Šehić, *Atlas Afrike*, op.cit., str. 58.

[13] Karel Natek, *Države sveta*, op.cit., str. 394.

[14] Ibidem, str. 394.

Egipat je dar Nila (dugačak 6.696 km) – kako je govorio Herodot i celokupni život i opstanak ove zemlje zavisi upravo od ove reke. Pre izgradnje brane kod Asuana, najviše poplava koje su obogaćivale zemlju plodnim muljem bilo je u septembru, a u Donjem Egiptu u oktobru. Današnja Asuanska brana izgrađena je 6 km iznad stare brane nastale 1902. godine. Visoka je 111 m i dugačka 3.800 m, a sagrađena je uz pomoć SSSR-a u periodu od 1957. do 1970. godine. Iza nje se prostire 500 km dugo i 4.014 km² veliko Naserovo jezero, kapaciteta 162 milijarde m³ vode. Prema Sudansko-Egipatskom sporazumu iz 1959. godine, 18,5 milijardi m³ vode ide Sudanu, a ostatak se koristi za navodnjavanje 910.000 ha egipatskih poljoprivrednih površina. Pošto je najveći problem pustinjskih zemalja kako obezbediti dovoljno vode za navodnjavanje, od 1997. godine sprovodi se projekat „Južna dolina" koji predviđa da se iz Naserovog jezera kanalom Šeika Zajeda (dužine 72 km) godišnje prebaci 5,5 milijardi m³ vode u oaze Libijske pustinje kako bi se dobilo 420.000 ha novih navodnjenih površina gde bi moglo da se naseli i do 3 miliona ljudi.[15]

Čak 97 % teritorije Egipta čine pustinje. Rečni nanosi stvaraju ilovasto, slano zemljište, dok u pustinjama preovladavaju gole kamenite površine i peščane dine. Plodno tlo postoji samo u oazama Libijske pustinje. U dolini i delti Nila vegetacija je bujna, ali ima malo prirodnog rastinja. Uz sredozemnu obalu raste stepa sa niskim grmljem; na Sinaju i u planinskim delovima Arapske pustinje dominiraju polupustinje.[16]

Klima Egipta je suptropska pustinjska, a uski obalni pojas i sever zemlje pripadaju sredozemnoj klimi. Padavine su najčešće na severu (150-200 mm), dok su u ostalim delovima veoma retke (manje od 50 mm godišnje) i javljaju se u obliku kratkotrajnih pljuskova. Od marta do juna duva vruć vetar *hamsin*, koji dolazi iz pravca Libijske pustinje.[17]

Dolina i delta Nila su najpovoljnije za razvoj poljoprivrede i one obuhvataju 3,3 miliona hektara oranica i trajnih zasada. Zemljoradnja je visoko produktivna i tržišno usmerena. Najviše se proizvode i izvoze pšenica (6,15 mil. t), pirinač (5,8 mil. t, 14. na svetu), kukuruz, povrće i uljarice (suncokret, kikiriki, susam i masline), industrijske biljke pamuk (250.000 t vlakana, 9. na svetu, više od trećine svetske proiz-

[15] Karel Natek, *Države sveta*, Mladinska knjiga, Beograd, 2005, str. 394.
[16] Ibidem, str. 394.
[17] Ibidem, str. 394.

vodnje pamuka) i šećerna trska (1,5 mil. t šećera), breskve, jagode, banane, grožđe i narandže (1,73 mil. t, 9. na svetu).[18]

Egipat je bogat naftom (2,8 milijardi barela) i zemnim gasom (1.740 milijardi m^3), što je važan faktor njegove moći, a ovi resursi se u najvećoj meri izvoze. Ova zemlja, doduše, nije veliki naftni izvoznik, a prošlogodišnji nemiri izazvali su strah od naglog smanjenja zaliha tog goriva, te je cena nafte u SAD-u i Evropi porasla.[19] Kod oaze Bahrije otkrivena su nalazišta rude gvožđa, kao i fosfati u Libijskoj pustinji i u blizini Crvenog mora. Sinaj je bogat manganom, ugljem i uranom, a na krajnjem jugozapadu i u Arapskoj pustinji moguće je pronaći zlato. Ovakvi prirodni resursi omogućavaju da Egipat raste u očima zapadnih investitora i čine ga primamljivijim i vrednijim.[20]

U okrutnim prirodnim uslovima kakvi vladaju u afričkim državama, teško je razviti se i parirati naprednijim zemljama. Ipak, Egipat u tome uspeva. Iako je zbog neprohodne Sahare odsečen od ostatka afričkog kontinenta, ostvaruje dobru vezu sa južnom Evropom i jugozapadnom Azijom. Osim prirodnih bogatstava, adut Egipta je i bogata kulturno-istorijska baština stara skoro 5.000 godina zbog koje je ova zemlja jedna od turistički najposećenijih[21] (vodeća je po deviznom prilivu od turizma – čak 4 584 miliona američkih dolara godišnje.)[22] Makar u tom pogledu, Egipat može da bude izazivač Sjedinjenim Američkim Državama.

- **Religija Egipta[23]**

Kako navodi Vil Djurant, „u Egiptu je religija bila ispod i iznad svega".[24] Ona je uticala na sve sfere života, počevši od književnosti i umetnosti, pa sve do vlasti, ali je jedino nije bilo u moralu.[25] Djurant takođe naglašava: „Ne možemo razumeti Egipćanina – ili čoveka – sve dok ne proučimo njegove bogove.[26].

[18] Ibidem, str. 397.
[19] *Skuplja nafta zbog nemira u Egiptu*, dostupno preko: http://www.rtv.rs/sr_ci/svet/skuplja-nafta-zbog-nemira-u-egiptu_414617.html, pristupljeno: 12. novembra 2014.
[20] Karel Natek, *Države sveta*, op.cit., str. 397.
[21] Denis Šehić, *Atlas Afrike*, Monde Neuf, Beograd, 2007, str. 23-26.
[22] Ibidem, str. 58.
[23] Ovaj deo teksta napisala je Ivana Tomić
[24] Vil Djurant, *Istočne civilizacije*, Narodna knjiga – Alfa, Beograd, 1995, str. 204.
[25] Ibidem, str. 204.
[26] Ibidem, str. 204.

Nebo i Nil su bili glavna božanstva, a verovalo se da je reč o spoljnim oblicima moćnih duhova, bogova čije su volje određivale njihova kretanja. Nebo je bilo svod na kome stoji velika krava (boginja Hator), zemlja je ležala pod njenim nogama, a njen trbuh je prekriven hiljadama zvezda. Bogovi i mitovi su se razlikovali od regiona do regiona, pa je tako nebo moglo da bude i bog Sibu koji je ležao nad zemljom, iz čijeg je gigantskog spajanja sa boginjom Nuit rođeno sve što postoji. Sazvežđa su mogli da budu i bogovi Sahu i Sopdit (Orion i Sirijus) koji su bili užasni: Sahu je tri puta na dan jeo bogove, a povremeno bi pojeo i mesec, ali samo na kratko, jer bi ubrzo molitve ljudi i gnev drugih bogova naterali „proždrljivu krmaču" da ih ispovrati. Na ovaj način su neuke mase Egipta objašnjavale pomračenje meseca.[27]

Mesec je bio možda najstariji bog koji se poštovao u Egiptu, ali je prema zvaničnoj teologiji najveći bog bilo Sunce – ponekad obožavano kao vrhovno božanstvo Ra (Re); svetli otac koji je oplodio majku Zemlju zracima prodorne toplote i svetlosti; božansko tele koje se rađalo svakog jutra ponovo, a preko dana plovilo po nebu u nebeskom čamcu, da bi se uveče spustilo na zapad; bog Horus u obliku sokola koji veličanstveno leti preko neba iz dana u dan, kao da nadgleda svoje carstvo i koji je postao jedan od čestih simbola egipatske religije i kraljevstva.[28]

Sunce je uvek predstavljano kao tvorac – kada je prvi put izašlo i videlo pustu i neplodnu zemlju, preplavilo ju je zracima koji daju snagu i sva živa stvorenja su iskočila u haosu iz njegovih očiju i raštrkala se po svetu. Prvi muškarci i žene bili su direktni potomci Raa, bili su savršeni i srećni, ali su vremenom krenuli pogrešnim putevima pa su te osobine izgubili. Ra je potom, nezadovoljan svojom decom, iz besa uništio pola ljudskog roda. Učeni Egipćani su smatrali suprotno – da su prvi ljudi bili kao životinje, nesposobni za govor ili bilo kakva životna umeća.[29]

Egipćani su obožavali ne samo izvor života, već i svaki njegov oblik, npr. palmu koja stvara hlad usred pustinje, izvor koji daje vodu u oazi, šumarak u kome se sastaju i odmaraju, smokvu koja uspeva i u pesku. Njima su se prinosile žrtve u obliku krastavaca, grožđa i smokava.[30]

---

[27] Vil Djurant, *Istočne civilizacije*, Narodna knjiga – Alfa, Beograd, 1995, str. 204-205.
[28] Ibidem, str. 205.
[29] Ibidem, str. 205.
[30] Ibidem, str. 205.

Popularnija su bila životinjska božanstva. Bik, krokodil, krava, guska, jastreb, koza, ovan, mačka, pas, zmija, kokoška smatrani su svetim životinjama pa su slobodno mogli da se kreću po hramovima. Kada su bogovi dobili ljudski lik, i dalje su zadržavali i svoje životinjske simbole: Amon – bik ili ovan, Sebek – krokodil, Horus – jastreb ili soko, Hastor – krava, Tot (bog mudrosti) – pavijan. Naročito su poštovane kao svete životinje koza i bik jer su za Egipćane predstavljale seksualnu stvaralačku moć. Figure i reljefi u hramovima koji pokazuju udove u erekciji, znaci su obožavanja seksa (bog Oziris je uvek prikazivan sa velikim, istaknutim udom kao pokazateljem njegove vrhunske moći).[31]

Vremenom, bogovi su počeli da se prikazuju kao ljudi napravljeni po uzoru na čuvene heroje koji su bili sačinjeni od krvi i mesa – i oni su bili gladni i žedni, voleli su se, mrzeli, ubijali, starili i umirali.[32]

Religija starog Egipta bila je dualistička i uvek se govorilo o sukobljavanju dobra i zla, života i smrti, stvaranja i uništenja. Poznat je mit o sukobu Ozirisa, boga blagodeti Nila i Seta, boga suše: Oziris je širio plodnost tla stalnim nadolaskom reke, zbog čega ga je Set ubio i vladao u suši nad njegovim kraljevstvom. Reka više nije rasla, u zemlji zbog suše ništa nije uspevalo, sve dok Horus nije proterao Seta, a ljubav njegove majke Izidine prema Ozirisu ga je povratila iz mrtvih. Od tada, Oziris vlada Egiptom, ukida kanibalizam, zasniva civilizaciju, a potom se uzdiže na nebo da vlada beskonačno kao bog.[33]

Egipatski faraoni su bili bogovi, uvek potomci Amon-Raa, vladali su po božanskom pravu kao božanstva koja privremeno nastanjuju zemlju kao svoj dom. Mogli su dugo da budu na vlasti i vladaju uz malo napora, upravo zbog prisvajanja božanskog porekla. Na glavi su imali sokola, kao simbol Horusa i totem plemena, a na čelu zmiju, koja je simbolizovala mudrost, život i prenošenje magijskih vrlina na vladara. Kralj je bio glavni propovednik vere i predvodio je ceremonije kojima su se slavile svetkovine bogova.[34]

Sveštenici su bili glavni oslonac trona i tajna policija društvenog poretka. S obzirom na to da je vera bila komplikovana, morala je da postoji klasa vična magiji i obredima, jer je to bio jedini način da se stupi u kontakt sa bogovima. Funkcija sveštenika se prenosila sa

[31] Ibidem, str. 205-206.
[32] Vil Djurant, *Istočne civilizacije*, Narodna knjiga – Alfa, Beograd, 1995, str. 206.
[33] Ibidem, str. 206.
[34] Ibidem, str. 207.

oca na sina, te se tako razvijala klasa koja je vremenom bivala sve jača i bogatija zahvaljujući pobožnosti naroda. Sveštenička klasa bila je jača od feudalne aristokratije, pa čak i same kraljevske porodice. Bili su oslobođeni od prinudnog rada, vojne službe i poreza, živeli su u hramovima od pića i hrane koju su donosili ljudi kao žrtvu bogovima. Njihov zadatak bio je da sakupljaju i čuvaju znanja o Egiptu i da obrazuju mlade. Herodot ih je opisao sa strahopoštovanjem kao ljude koji su izuzetno posvećeni obožavanju bogova.[35]

Važna odlika religije jeste naglasak na besmrtnosti. Ako su bogovi, Nil i sve biljke mogli da se ponovo rađaju, mogao je i čovek. Verovalo se da telo nastanjuje mala kopija njega samog (*ka*), a ona, zajedno sa dušom i telom, nadživljava pojavu smrti. Smrtnost se izbegava na neko vreme, u srazmeri u kojoj je telo sačuvano od kvarenja. Ovo verovanje potvrđuje zapanjujuća očuvanost mrtvih tela u suvoj zemlji Egipta.[36]

Oziris je bog koji je „zadužen" za mrtve. Ako se pred njega dođe očišćen od greha, moguće je večno živeti na „srećnim poljima hrane" – nebeskim vrtovima u kojima je uvek obilja i sigurnosti. Ovaj san svakog Egipćanina pokazuje koliko su oni zapravo teško živeli, u velikoj oskudici. Da bi se do toga došlo, potrebno je ne činiti nikakve grehe za života, a Oziris će to proveriti stavljajući srce svakog kandidata na vagu, sa jednim perom na tasu, da bi iskušao njegovu iskrenost. Oni koji padnu na tom testu, ostaju zauvek da leže u svojim grobnicama, gladni, žedni, bez mogućnosti da ikada izađu na svetlost dana. Zato su se, za svaki slučaj, grobnice opskrbljivale hranom, pićem i slugama koje će pomagati mrtvima. Najbolji način za spas je ipak bila „Knjiga mrtvih" – zbirka pergamenata za koju su sveštenici napisali molitve, formule i vradžbine kako bi smirili, pa čak i zavarali Ozirisa.[37]

Religija i moral imaju vrlo malo veze jedno sa drugim. Čak i u pogledu smrti i cilja da se večno živi, susret sa Ozirisom se svodi na puko deklamovanje molitve ili vradžbine. U toku života se nikada ne uči etika i kako živeti dobar život, već se prodaju amajlije koje bi trebalo da nam obezbede odlazak u Raj, a zapravo, one služe samo da bi sveštenici zaradili. Tako je i zaustavljen i usporen najraniji razvoj morala. Čak se i bogovi koriste magijom u međusobnim sukobima. Kraljevi su takođe imali svoje vračeve koji su im pomagali ili davali uputstva kako da vladaju.[38]

---

[35] Ibidem, str. 208.
[36] Ibidem, str. 208.
[37] Vil Djurant, *Istočne civilizacije*, Narodna knjiga – Alfa, Beograd, 1995, str. 208-209.
[38] Ibidem, str. 210-211.

Ovakva drevna religija danas polako nestaje.[39] Ipak, i dalje se poštuju sveti, pribegava se magiji i amajlijama, veruje se u zle duhove. Egipćani su i danas uvereni da je sve što se dešava Božja volja i da je beskorisno pokušavati da se nesreća izbegne, jer može biti još gore. Islam, kao dominantna religija u Egiptu (85-90% muslimanskog stanovništva i 14-20% hrišćana koji pripadaju koptskoj pravoslavnoj crkvi u Aleksandriji[40]) , zasniva se, kao i ranije, na usmenoj tradiciji: religijski vođa *imam* uči napamet delove Kurana pa zatim pripoveda različite stihove, u zavisnosti od verske prilike. Tipični *imam* ima svega nekoliko razreda škole i osnovno poznavanje islama. To je i problem: preovladava neobrazovano stanovništvo koje je intenzivno posvećeno veri, ali mu nedostaju temeljna znanja.[41] Zbog toga teolozi sa univerziteta Al Azar u Kairu i odbacuju „nepismene" verzije islama ovih seljaka i neučenih ljudi. Od 1990. godine, egipatski muslimani ugovaraju osnovna pravila svoje religije, ali razne društvene grupe primenjuju islam drugačije u svakodnevnom životu. Zato, osim „učene" i „nepismene" verzije islama, postoji razlika i u praktikovanju ove vere između muškaraca i žena. Ženski religijski običaj je *zar* koji pomaže ženi da se odbrani od duhova koji su je zaposeli, dok muškarci praktikuju tradiciju misticizma, *sufizam*, pokret koji je udaljen od tradicionalističkog pristupa islamu i teži ličnijoj vezi sa bogom.[42]

Danas, islam pre svega definiše nečiji odnos prema bogu i drugim muslimanima, a ne prema nemuslimanskom stanovništvu.[43] Ipak, 2006. godine, Vrhovni administrativni sud donosi presudu o pravnoj razlici između „priznatih religija" (islam, hrišćanstvo i judaizam) i drugih verskih ubeđenja.[44]

Pripadnike islamske religije ova vera ujedinjuje i mobiliše i u tome je njena najveća moć. Međutim, u nemuslimanskim zemljama, muslimansko stanovništvo se tretira kao građanstvo drugog reda i na njih se gleda kao na negativce, nasilnike ili čak, teroriste. Zato, u tom

---

[39] *Religion in Modern Egypt*, dostupno preko: http://www.citylighttours.com/default.aspx?id=219&Name=Religion_in_Modern_Egypt, (Pristupljeno 18. oktobra 2014.

[40] Ibidem.

[41] *Contemporary Islam*, dostupno preko: http://countrystudies.us/egypt/68.htm, (Pristupljeno 18. oktobra 2014.)

[42] *Contemporary Islam*, dostupno preko: http://countrystudies.us/egypt/68.htm, (Pristupljeno 18. oktobra 2014.)

[43] Ibidem.

[44] *Religion in Modern Egypt*, dostupno preko: http://www.citylighttours.com/default.aspx?id=219&Name=Religion_in_Modern_Egypt, (Pristupljeno 18. oktobra 2014.)

pogledu, Egipat ne predstavlja protivnika Sjedinjenim Američkim Državama, ali u pogledu kulture, istorije, prirodnih bogatstava i drugih faktora koji ovu zemlju čine primamljivom investitorima i turistima, Egipat i te kako može da se izbori za visoku poziciju u svetskom poretku.

- **Istorija Egipta**[45]

Egipat, jedna od najstarijih civilizacija, ime je dobio po reči „*Aegyptos", što je grčki izgovor imena boga drevnih Egipćana „*Hwt-Ka-Ptah" i znači Kuća duha Ptah. Ali Egipat nije oduvek nosio ovo ime. U prvim godinama Starog Kraljevstva se zvao „Kemet" odnosno Crna zemlja, po plodnom tlu uz reku Nil, gde su bile prve naseobine. Kasnije je nazivan „Misir" što znači država i taj naziv i danas koriste mnogi Egipćani.[46]

Do 8000. godine pre nove ere, dolina Nila je bila nenaseljena, a zatim se počinje koristiti za ispašu stoke. Prve naseobine nomadskih plemena koja su počinjala da se bave poljoprivredom, stvorene su oko 5000. godine pre nove ere.[47] Smatra se da su se već tad razvila dva odvojena kraljevstva: Donji i Gornji Egipat. Donji Egipat je obuhvatao oblast delte Nila, dok se Gornji Egipat prostirao od vrha delte do prvog katarakta. Ova dva kraljevstva je ujedinio Menes, prvi faraon prve dinastije, u periodu od 3200-3000. godine p.n.e i tad počinje istorija ujedinjenog Egipta. Posle ujedinjenja Egipat je po političkoj organizaciji postao najnaprednija civilizacija tog vremena, ujedno i prva nacionalna država.[48] Tokom vladavine prve i druge dinastije (3200-2700. p.n.e) Egipat je ostao u mnogo čemu podeljen. Tako je faraon smatran kraljem Donjeg i Gornjeg Egipta (ova titula će ostati sve do kraja dinastičkog perioda) i postojale su odvojene uprave za ova dva dela starog Egipta. Ujedinjenje Egipta doprinelo je poboljšavanju sistema za navodnjavanja od koga je država mnogo zavisila.[49]

Period poznat kao Staro Kraljevstvo (2700-2300/2200. p.n.e) je doba u kojem su izgrađeni sfinga i piramide, koje su korišćene kao

[45] Ovaj deo teksta napisala je Aleksandra Ivanković

[46] Joshua J. Mark, *Ancient Egypt* , Dostupno preko: http://www.ancient.eu/egypt/, (Pristupljeno 5. novembra 2014)

[47] Ibidem

[48] *A Short History of Egypt – to about 1970*, Dostupno preko: http://aero-comlab.stanford.edu/jameson/world_history/A_Short_History_of_Egypt.pdf, (Pristupljeno 5. novembra 2014), p.3-4.

[49] Ibidem, p.6

grobnice kraljeva. Izgradnja piramida i spomenika je smatrana javnim radovima u kojima su učestvovali egipatski radnici, kojima je plaćeno za svoj rad.[50]

Zatim je usledio Prvi međuperiod (2300/2200-2000. p.n.e) o kome se malo zna. U tom periodu je oslabila centralna vlast faraona. Delta Nila je postala prenaseljena azijskim nomadima, a aristokratija Gornjeg Egipta je bila poprilično nezavisna. Međutim, i dalje se ujedinjenim Egiptom upravljalo iz Memfisa, iako je vlast faraona bila samo formalna.[51]

Mentuhotep I je uspeo da protera azijsko nomadsko pleme i da ponovo oživi trgovinu sa Azijom. Tada nastupa period Srednjeg Kraljevstva (2050-1780. p.n.e.) koje karakteriše feudalizam. Faraon je i dalje apsolutni vladar, koji poseduje vojsku i sahranjuje se u raskošne grobnice (ne u piramide), ali aristokratija upravlja svojim provincijama – nomama, poseduje svoje trupe i sahranjuje se u složenim grobnicama.[52]

Tokom Drugog međuperioda (1780-1561.p.n.e.) nomadsko pleme Hiksos (najverovatnije iz Sirije ili Palestine) je osvojilo oblast delte Nila bez borbe i tu napravilo grad Avaris. Oni nisu imali nameru da unište egipatsku civilizaciju. Hiksosi su ostavili veliki uticak na Egipćane, koji su do tada sebe smatrali superiornim u odnosu na ostale okolne narode. Ovo azijsko pleme je u Egipat donelo i različito oružje i konje, što će posebno uticati na dalji način ratovanja Egipćana.[53]

Tokom perioda Novog kraljevstva ili Carstva (oko 1567-1081. p.n.e) Egipat je postao militarna država. Brojna osvajanja proširil su teritoriju kraljevstva i dovela do susreta sa do tad nepoznatim narodima: Vizantincima, Feničanima, Mikenskim Grcima...[54] Ovo je period najvećeg napretka zemlje. Najznačajniji vladar tog perioda je Ramzes II (Ramzes Veliki).[55] Posle Ramzesove smrti aristokratija i sveštenstvo su se nadmetali oko vlasti, što je dovelo do propasti carstva.[56]

Treći međuperiod (1085-332. p.n.e.) je obeležilo konstantno slabljenje carstva. U ovom periodu je vladalo deset dinastija, od kojih su

[50] *Ancient Egypt*, op.cit.
[51] *A Short History of Egypt – to about 1970,* op.cit., p.10
[52] Ibidem, p.11.
[53] Ibidem, p.12.
[54] *A Short History of Egypt – to about 1970*, p.13.
[55] *Ancient Egypt*, op.cit.
[56] *A Short History of Egypt – to about 1970,* op.cit., p.14

dve bile etiopijske i pet persijskih. Tokom vladavine dvadeset osme dinastije (persijska dinastija) Egipat je imao značajan stepen nezavisnosti.[57]

Aleksandar Makedonski je 332. godine pre nove ere pokorio Persiju, uključujući i Egipat koji je bio deo Persije (od 525. p.n.e). Egipćani su Aleksandra dočekali kao oslobodioca i proglasili ga faraonom.[58] Posle njegove smrti (323. p.n.e.) njegovi generali su podelili carstvo, a Ptolomej se izborio za upravljanje Egiptom. Glavni grad je postala Aleksandrija, gde je Ptolomej i sahranio Aleksandra Velikog. Dinastija Ptolomeida je prvih 150 godina vladavine ratovala sa Seleukidima, u čemu su najviše imali uspeha za vreme Ptolomeja III kada su došli do obala Sirije. Ubrzo posle toga moć Egipta počinje da opada. Rimljani su 168. p.n.e. sprečili invaziju Seleukida na Egipat, čime je Egipat praktično zavisio od Rima iako su njim još uvek vladali Ptolomeidi. Najpoznatiji, a ujedno i poslednji vladar iz dinastije Ptolomeida je Kleopatra. Ona je došla na vlast zajedno sa svojim bratom Ptolomejem XII. Pametna, lukava i ambiciozna, Kleopatra se služila svim sredstvima da ostane na vlasti. Uspela je da zavede Cazara i tako obezbedi Egiptu veći stepen nezavisnosti. Slična situacija se dogodila i Markom Antonijem, koji je zatim vladao zajedno sa Kleopatrom. Njihovu vojsku je 31. godine pre nove ere pobedio Oktavijan. Time je završena 300 godina duga vladavina Ptolomeida i Egipat je postao provincija Rimskog carstva.[59]

Egipat je imao poseban status u Rimskom carstvu. Nadležnost nad njim je imao isključivo car, a Senat nije imao nikakvu moć. Posle osvajanja Egipćanima su nametnuti porezi i Rimljani su težili da dobiju što više poljoprivrednih dobara iz ove provincije. Podelom carstva, Egipat potpada pod jurisdikciju Vizantije. Carstvo je bilo poprilično oslabljeno stalnim religijskim previranjima iznutra i sukobima sa Persijancima spolja. To je doprinelo tome da Arabljani 639. godine osvoje Egipat bez otpora. Stanovništvu je nedostajalo etuzijazma i „smatrali su da novi osvajači neće biti gori od starih“ (Grka/Rimljana).[60]

Sredinom osmog veka arapski postaje zvanični jezik, a islam dominantna religija. Arapi nisu sliom nametali religiju i jezik, nego su

[57] Ibidem, p.15
[58] Ibidem, p.17
[59] Ibidem, p.17-22.
[60] *A Short History of Egypt – to about 1970*, p.23-25.

za praktikovanje istih davali određene povlastice.[61] Za vreme vladavine Arapa, Egipat je bio poprište i Krstaških ratova. Saladin je doveo Turke Memluke[62] (robovi vojnici) u Egipat kako bi od njih napravio dobru armiju. Imali su značajnu ulogu u pružanju otpora krstašima, a posle Saladinove smrti su pučem zauzeli Egipat (1250. godine).[63]

Tokom vladavine Memluka (1250-1517) Egipat je izuzetno politički, ekonomski i kulturno napredovao.[64] Memluci su izgradili veliki broj puteva, mostova, iskopali mnogo kanala, izgradili akvadukte, radili na organizovanju pravnog sistema...[65]

Otomanskim osvajanjem, Egipat do tada nezavisni sultanat postaje provincija Otomanskog carstva i ujedno Sirija biva izostavljena iz njegove teritorije.[66] Memluci nisu proterani iz Egipta, štaviše zadržali su dobar položaj (iako više nisu bili sultani). Za vreme Otomanskog carstva Egipat je bio poprilično siromašan, a broj stanovnika se značajno smanjio.[67]

Godine 1798. Napoleon I osvaja Egipat pod izgovorom da želi da povrati vlast Otomanskom carstvu (pošto nisu hteli da ugroze prijateljske odnose) koja je tad bila samo formalna. U januaru 1799. godine Britanija, Rusija i Otomansko carstvo sklapaju dogovor o proterivanju Francuske iz Egipta. Napoleon shvativši da ne može da se suprotstavi nadmoćnoj britanskoj floti odlučuje da u avgustu 1799. godine pobegne iz Egipta ostavivši svoju armiju tamo. Dve godine kasnije je sklopljen sporazum i Francuska vojska se povukla sa okupirane teritorije.[68] Kratak period Napoleonove okupacije je značajan, jer je otkriven kamen iz Rozete pomoću koga su dešifrovani hijeroglifi, a ujedno dolazi i do začetka egiptologije.[69]

---

[61] Ibidem, op.cit., p.27.

[62] Mameluci su islamizovani robovi vojnici, koji su vremenom zavladali Egiptom i Sirijom (koja je tad bila deo Egipta). Sama reč „mameluk" je arapski naziv za roba. Videti više na: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/360799/Mamluk, (Pristupljeno 18. decembar 2014)

[63] *A Short History of Egypt – to about 1970,* op.cit, p.32-33.

[64] Raymond Wiliam Baker, *Egypt: The Mamluk and Ottoman periods (1250–1800)*, Dostupno preko: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/180382/Egypt/22369/Saladins-policies, (Pristupljeno 12. novembar 2014)

[65] *A Short History of Egypt – to about 1970,* op.cit., p.37.

[66] Ibidem, p.36

[67] Ibidem, p.38.

[68] Ibidem, p.40.

[69] Raymond William Baker, *Egypt: From the French to the British occupation (1798–1882)*, Dostupno preko: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/180382/Egypt/22380/Ottoman-administration, (Pristupljeno 20. novembar 2014)

Zatim na vlast dolazi Muhamed Ali paša[70], kojeg je osmanski sultan 1805. godine proglasio za pašu, zato što je imao značajan uticaj na francusko napuštanje Egipta. Tokom njegove vladavine započeta je modernizacija (vesternizacija) administrativnog i obrazovnog sistema, unapređena je industrija (zahvaljujući francuskim savetnicima), osnažena i uvećana vojska i država u potpunosti oslobođena duga, a severni deo Sudana je bio pod egipatskom upravom. Muhamed Said, jedan od potomaka Muhameda Alija je dozvolio francuskom diplomati i inženjeru Ferdinardu de Lasepsu da počne sa izgradnjom Sueckog kanala. Kanal je završen i otvoren svečanom ceremonijom 1869. godine za vreme Ismailove vladavine. Ismail je nastavio modernizaciju koju je pokrenuo njegov deda zadužujući se kod stranih banaka. Kako je dug Egipta do 1875. godine postao ogroman, Ismail je prodao deonice Sueckog kanala Britancima. Međutim, Egipat je ubrzo bankrotirao i stavljen je pod kontrolu Ujedinjenog Kraljevstva i Francuske.[71]

Posle ubistva oko 50 Evropljana u Aleksandriji i jačanja arapskih nacionalističkih pokreta, Ujedinjeno Kraljevstvo je bombardovalo grad (Francuska je odbila da učestvuje) i uz velike napore ponovo uspostavilo kontrolu u Egiptu. Britanski premijer Gledston je obećao Francuskoj i Turskoj da će se trupe Ujedinjenog Kraljevstva povući čim bude uspostavljena stabilna država. Međutim, posle masakra nad generalom Gordonom, britanskim trupama i stanovništvom kod Kartuma, Ujedinjeno Kraljevstvo je ostalo u Egiptu mnogo duže.[72]

Za vreme četrdesetogodišnjeg upravljanja Britanije Egiptom (1882-1922) postojao je ustav, generalna skupština i legislativni savet; kediv[73] i premijer su bili u obavezi da prihvate savet generalnog konzula, a svaki egipatski ministar je imao svog britanskog savetnika, kao i provincijski guverneri svog britanskog inspektora. Tokom Prvog svetskog rata, Britanija je stavila Egipat pod svoj protektorat i u njemu

[70] Muhamed Ali-paša je rođen 1769. godine u Kavali u Otomanskom carstvu(današnja Grčka) kao sin Ibrahim-age. Iako mu etničko poreklo nije poznato, mnogi smatraju da je bioAlbanac. Zahvajujući svom izuzetnom političkom umeću i inteligenciji uspeo je da postane i vladar Egipta. Videti više na: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/396343/Muhammad-Ali, (Pristupljeno 18. decembar 2014)

[71] *A Short History of Egypt – to about 1970,* op.cit., p.42-45.

[72] Ibidem, p.46.

[73] Kediv je nasledna titula koju je 1867. godine sultan Abdul Aziz dodelio Ismail-paši.Naziv potiče od persijske reči „khidīw" i znači vladar ili gospodar. Od uspostavljanja britanskog protektorata (1914) se umesto ove titule koristi titula sultan. Više na: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/316576/khedive, (Pristupljeno 18. decembar 2014)

držala trupe iz Australije, Novog Zelanda i Indije, posebno štiteći Suecki kanal.[74]

Godine 1922. je okončan britanski protektorat i Egipat je postao kraljevstvo. Međutim, britanske trupe nisu povučene iz Egipta.[75] Po rečima Pitera Holta, urednika Enciklopedije „Britanika" „novo kraljevstvo je bilo ustavna monarhija. Ustav, napisan po uzoru na belgijski, usvojen 1923. godine definisao je kralja kao izvršnu vlast i uspostavio dvodomnu skupštinu. Izborni zakon je predviđao biračko pravo muškarcima i indirektan izbor poslanika; Senat je pola imenovan, pola izglasan na izborima. Ali, egipatski konstitucionalizam se pokazao samo kao iluzija nezavisnosti".[76] Egipat i Ujedinjeno Kraljevstvo su 1936. godine potpisali sporazum koji se odnosio uglavnom na vojnu saradnju i položaj britanskih trupa (do 10 000 vojnika na području Sueckog kanala). Sledeće godine, Egipat je postao član Lige naroda.[77]

Egipat je neposredno pred Drugi svetski rat prekinuo diplomatske odnose sa Nemačkom. Iako nisu objavili rat Silama Osovine, zajedno sa britanskom vojskom su učestvovali u odbrani svoje teritorije. Prvo je Italija pokušala invaziju na Egipat iz Libije 1941. godine, a zatim im se i Nemačka pridružila 1942. godine. Međutim, Egipćani su uspeli da odbrane svoju teritoriju uz pomoć Britanaca i to je bio kraj borbi na ovom području. Egipat je objavio rat Silama Osovine u februaru 1945. godine.[78]

Posle završetka rata, Egipat je postao jedan od osnivača Organizacije ujedinjenih nacija, s nadom da će dobiti međunarodnu podršku za zahtev da se britanske trupe povuku sa njihove teritorije. Britanci su se zalagali za nezavisnost Sudana nad kojim je Egipat želeo da zadrži vlast. Godine 1951. Egipat je jednostrano raskinuo Sporazum iz 1936. godine, što je naišlo na protivljenje Ujedinjenog Kraljevstva, Francuske i SAD. Prvi predsednik nezavisne Republike Egipat bio je Muhamed Nagib. Britanske trupe su se povukle iz Egipta 1956. godine posle Suecke krize. Iste godine je Sudan dobio nazavisnost, a na vlast u Egiptu je došao Gamal Abdel Naser. Tako je na vlast posle 2 500 godina ponovo došao jedan Egipćanin (Nagib je rođen u Sudanu).[79]

---

[74] *A Short History of Egypt – to about 1970,* op.cit.,, p.48.
[75] Ibidem, p.49.
[76] Peter M. Holt, *Egypt:The Kingdom of Egypt (1922-1952)*, Dostupno na: *http://www.britannica.com/EBchecked/topic/180382/Egypt/22396/World-War-I-and-independence, (Pristupljeno 22. novembar 2014)*
[77] *A Short History of Egypt – to about 1970,* op.cit., p.50
[78] Ibidem, pp.50-51.
[79] Ibidem, p. 52.

Egipat je vodio nekoliko ratova protiv Izraela (1948–49, 1956, 1967, 1973) ne priznajući njegovu državnu suverenost. Ratovi su uglavnom vođeni na području Sinajskog poluostrva i Palestine, a tenzije na ovom području se osećaju i danas. Konačno primirje je sklopljeno 1979. godine sporazumom iz Kemp Dejvida i normalizovani su diplomatski odnosi između ove dve zemlje.[80]

Najveći uticaj u Egiptu za vreme Naserove vladavine imao je SSSR. Ipak, Naser nije dozvolio SSSR-u da ostvari dominantan položaj na Bliskom istoku. Egipat je 1958. godine zajedno sa Sirijom formirao Ujedinjenu Arapsku Republiku, koja se već 1961. godine raspala. Egipat je zadržao ime Ujedinjena Arapska Republika do 1971. godine, kada vraća prvobitan naziv.[81]

Treći egipatski predsednik Anvar el Sadat (1971-1981) se zalagao za sklapanje primirja sa Izraelom, potpisao je nekoliko mirovnih sporazuma, uključujući i konačni mirovni sporazum iz 1979. godine, zbog čega je dobio i Nobelovu nagradu za mir. Povezivao je mirovnu inicijativu sa oživljavanjem ekonomije i zalažući se za njenu liberalizaciju kako bi se omogućio priliv kapitala sa zapada i arapskog sveta. Međutim, posle potpisivanja primirja sa Izraelom, Egipat je izgubio podršku arapskog sveta i ujedno suspendovan iz Arapske lige (osnovana 1945. godine). Godine 1971. je donet nov ustav koji je povećao moć građana u političkom procesu, a 1976. je donet zakon kojim se dozvoljava osnivanje političkih partija. Tokom sedamdesetih dolazi do uspona Muslimanskog bratstva i povećanja religijskih okršaja širom Egipta.[82]

Posle Sadatovog ubistva (1981. godine) koje su izvršili vojnici povezani sa Džihadom, u nekim delovima Egipta su podignuti ustanci. Na mesto predsednika je došao Hosni Mubarak, koji je bio Sadatov saradnik i prethodni premijer Egipta. U prvim godinama dolaska na vlast, trudio se da održi dobre odnose i sa Izraelom i sa zapadnim silama, nastojao je da popravi ekonomsku situaciju zemlje i oslobodio je iz zatvora militantne grupe povezane sa ubistvom bivšeg predsednika. Usled izraelskog napada na Liban 1982. godine, dolazi do zahlađenja odnosa između ove dve države koje će trajati sve do povlalačenja izra-

[80] The Editors of Encyclopædia Britannica, *Arab-Israeli wars*, Dostupno preko: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/31439/Arab-Israeli-wars, (Pristupljeno 23. novembar 2014)
[81] *A Short History of Egypt – to about 1970,* op.cit., p.53-54.
[82] Raymond William Baker, *Egypt: The Sadat regime*, Dostupno preko: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/180382/Egypt/22402/The-Sadat-regime, (Pristupljeno 24. novembar 2014)

elske vojske tri godine kasnije. Mubarak je uspeo da popravi odnose sa arapskim zemljama pa je Egipat 1989. godine nastavio članstvo u Arapskoj ligi i njeno sedište biva vraćeno u Kario (od 1979-1989. sedište lige je bilo u Tunisu). Mubarak je vodio krajnje autoritarnu unutrašnju politiku. Pobeđivao je na izborima za predsednika 1987., 1993. i 1999. godine bez opozicije koja bi mu se suprotstavila, a 2005. godine je izabran iako su opozicioni kandidati osporavali izbore. Njegova Nacionalna demokratska partija (NDP) je težila da zauzme većinu poslaničkih mesta u paralmentu. Godine 1995. je donet zakon kojim se novinarima i partijskim liderima zabranjuje da objavljuju bilo šta protiv državnih službenika. Ustavni sud Egipta je posle raznih pritisaka poništio ovaj zakon, ali se stepen slobode govora nije povećao. Vladajući režim je pribegavao preventivnom zatvaranju i mučenju terorista, što je rezultiralo povećanjem terorističkih napada od kojih je najveći bio u Luksoru 1997. godine. Tenzije u zemlji rastu usled suzbijanja slobode govora i hapšenja opozicionih lidera. Posebne nepravilnosti su uočene tokom parlamentarnih izbora 2010. godine gde je NDP osvojila većinu poslaničkih mesta.[83] Nekoliko dana posle izbijanja „Jasmin revolucije" u Tunisu, u Kairu su počeli protesti protiv Mubarakovog režima koji su se zatim proširili po celoj zemlji. Mubarak je više puta pokušao da nađe kompromis sa demonstrantima kako bi ostao na vlasti, ali kako u tome nije imao uspeha podneo je ostavku 11. februara 2011. godine, a vlast je prešla u ruke vojske na čelu sa ministrom odbrane Muhamedom Huseinom Tantavijem.[84]

Na predsedničkim izborima održanim sledeće godine je pobedio Mohamed Morsi, lider Muslimanskog bratstva. Nakon masovnih demonstracija Morsi je već 2013. godine svrgnut sa vlasti, a na mesto vršioca dužnosti premijera je postavljen Adli Mansur. Još tada je bilo jasno da vrhovni autoritet predstavlja Vrhovni komandant egipatskih oružanih snaga Abdel Fatah el Sisi.[85] Na predsedničkim izborima 2014. godine Sisi je dobio 97% glasova.[86] Dok mnogi Sisija nazivaju „novim

[83] Charles Gordon Smith, E*gypt: The Mubarak regime*, Dostupno preko: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/180382/Egypt/22403/The-Mubarak-regime, (Pristupljeno 25. novembar 2014)

[84] Arthur Eduard Goldschmidt, Jr., *Egypt: Unrest in 2011*, Dostupno preko: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/180382/Egypt/299462/Unrest-in-2011, (Pristupljeno 25. novembar 2014)

[85] Derek Hopwood, *Egypt: Transition to an elected government*, Dostupno preko: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/180382/Egypt/308469/Transition-to-an-elected-government, (Pristupljeno 26. novembar 2014)

[86] Marina Ottaway, *Egyptuans uncertain about future under President Sisi*, Dostupno preko: http://www.bbc.com/news/world-middle-east-28126198, Pristupljeno (26.

faraonom", ima i onih koji sa tim nisu saglasni. Egipatski profesor na Univerzitetu Džordžtaun dr Halil al-Anani smatra da je nepravedno Sisija nazivati faraonom, jer su oni uradili značajne stvari za Egipat, dok Sisi gleda samo kako da stekne što više moći i učvrsti svoju vlast.[87]

- **Kultura Egipta**[88]

Kada bismo rekli da putujemo u Misir, mnogi bi se zamislili gde to tačno odlazimo, a verovatno bi se stideli da upitaju gde se nalazi ta misteriozna zemlja o kojoj se tako malo govori. ,,Misir" (*Misr)* je naziv za Egipat kojim ga oslovljavaju njegovi stanovnici, a tako se pominje i u Kuranu. Ova činjenica je za njih vrlo bitna, jer preko 90% stanovništva čine sunitski muslimani, koji se služe arapskim jezikom. Egipat je deo arapske jezičke zajednice. Tamo je arapski jezik počeo da se upotrebljava nakon muslimanskih osvajanja u 7. veku, iako je usvajanje tog jezika bilo dugotrajan proces. Za arapski jezik u Egiptu, poput onog u drugim zemljama, karakteristična je diglosija – pojava da postoje dva bliska jezika, jedan prestižan, koji koristi vlada i koji je formalni, a drugi onaj uobičajeni, narodni. Najbrojniji među manjinama u Egiptu, Nubijci upotrebljavaju svoja dva jezika - Kenuz i Mahas. Druge ,,jezičke" manjine su Berberi, kao i mala populacija naroda Beja. Postoje i urbane jezičke grupe, poput Jermena, Grka, Italijana i drugih. Radio i televizijske stanice služe se Kairskim načinom upotrebe standardnog egipatskog dijalekta. Strani jezik koji Egipćani najviše poznaju jeste engleski, a po izučavanju u ovoj zemlji prati ga francuski jezik.[89]

Bez obzira kojim jezikom govorili ili odakle poticali, Egipćani će se prema vama ophoditi sa poštovanjem, jer to smatraju i svojim pravom i obavezom. Ono što je za njih najznačajnije u međuljudskim odnosima jeste čast.

Čuvanje časti, do čega im je veoma stalo, proizvodi niz ponašanja. Na primer, čast im nalaže da budu dobri domaćini svim svojim gostima, da pokazuju poštovanje prema starijima, da se oblače najbo-

---

novembar 2014)

[87] Riyad Mohammed, *Egypt, the Most Important Arab Nation, Is an ISIS Target*, Dostupno preko: http://www.thefiscaltimes.com/2014/11/24/Egypt-Most-Important-Arab-Nation-ISIS-Target?page=0%2C1, (Pristupljeno 26. novembar 2014)

[88] Ovaj deo teksta napisala je Dragana Todorović

[89] Egypt, Dostupno preko: http://www.everyculture.com/Cr-Ga/Egypt.html, (Pristupljeno 03. novembar 2014.godine)

lje što im finansijske mogućnosti dozvoljavaju, a možda najvažnije od svega jeste što se visoko vrednuje data reč. Ukoliko bi se povuklo dato obećanje, to donosi sramotu celoj porodici, jer se pojedinac posmatra kao deo celokupne njegove porodice, a ne izdvojeno.

Porodica je najvažnija u egipatskom društvu. Podrazumeva i primarnu porodicu, a kasnije i porodicu supružnika. Pojedinac je uvek u podređenom položaju u odnosu na svoju familiju, ali brojne su pogodnosti koje sa sobom nosi tolika povezanost na porodičnom nivou. Na nepotizam se gleda blagonaklono, kao da se na taj način porodica stara o jednom od svojih članova. Društveni status se više određuje u odnosu na porodičnu tradiciju i poreklo, nego u odnosu na bogatstvo pojedinca. To čini društvenu pokretljivost Egipćana malo verovatnom. Društvena klasa u kojoj se rode, određuje njihov svakodnevni život, ali i šanse koje će im biti pružene. [90]

Klasa je, pored verskog opredeljenja osobe, jedan od uslova koji određuje na koji ćemo se način sa tom osobom pozdraviti. Najsigurnije je prepustiti Egipćaninu da odabere način na koji će vas pozdraviti, ukoliko niste upoznati sa važećim normama.

Sa nekim koga ste nedavno upoznali, običaj je lagano rukovanje. Ukoliko ste muškarac, kada se sprijateljite sa Egipćaninom, uobičajen pozdrav je rukovanje uz dva poljupca u obraz. Ista pravila važe i u slučaju pozdravljanja dve žene. Međutim, nešto je drugačija situacija kada muškarac treba da se pozdravi sa ženom. U određenim okolnostima, lagano rukovanje je ono što je prihvatljivo. Poljubac u obraz je opcija ukoliko su muškarac i žena veoma blisko povezani. Najčešći je pozdrav blagim naklonom glave praćen rečima „salaam aleikum" (neka u tebi bude mir), na šta odgovor glasi „waaleikum us salam"(mir i u tebi). Za veoma religiozne muškarce, tabu je da dodirnu ženu ili ona njih.[91]

Kada je reč o tabuima, ima nekoliko onih koji važe u Egiptu, jer je to jedno veoma konzervativno društvo, posebno u ruralnim predelima. Alkohol i svinjsko meso Egipćanima nikako ne treba nuditi, jer to iz verskih razloga ne konzumiraju. Ne jedu levom rukom, jer se ona koristi za održavanje lične higijene, pa u toku obroka, kao i prilikom

[90] Egypt - Language, Culture, Customs and Etiquette, Dostupno preko: http://www.kwintessential.co.uk/resources/global-etiquette/egypt-country-profile.html (Pristupljeno 3.novembar 2014.godine)

[91] Colture crossing, Dostupno preko: http://www.culturecrossing.net/basics_business_student_details.php?Id=7&CID=61, (Pristupljeno 5. novembar 2014.godine)

rukovanja, treba koristiti desnu ruku. Treba se suzdržavati od ispoljavanja osećanja u javnosti, od nošenja otvorene odeće, a treba biti pažljiv i prilikom ophođenja sa pripadnicima suprotnog pola.

Od žena se u Egiptu očekuje da ostvaruju svoju tradicionalnu ulogu, ali pripadnice srednje i više klase koje žive u velikim gradovima imaju karijeru, pa im je dozvoljen i nešto slobodniji životni stil. Većina žena nosi hidžab – veo, koji nije zakonski nametnut, ali društveni pritisak igra veliku ulogu. Ponašanje koje nije u skladu sa društvenom i verskom tradicijom smatra se neprihvatljivim, ali se poslednjih godina pomalo promenilo vladajuće mišljenje o tome koje je ponašanje prihvatljivo. Egipatske žene sitnim koracima osvajaju poneku slobodu za sebe, poput izlazaka, ostajanja do kasnih večernjih sati i sl. Ovakve mogućnosti uglavnom zavise od društvene klase kojoj žena pripada. Od žena koje se u Egiptu nalaze u ulozi turista, ne očekuje se da se povinuju važećim normama.

Prema turistima su Egipćani tolerantni, pa tako ne očekuju od žena da potpuno prilagode svoje oblačenje, ali svakako treba da imaju u vidu u kojoj se zemlji nalaze. Takođe, alkohol se može kupiti, bez dokaza o tome da ste stranac, ali morate imati 18 godina kako bi kupili pivo, a za sva ostala pića 21. godinu. ,,Kada je reč o cigaretama, ne postoji starosno ograničenje kada je dozvoljeno pušenje, pa tako nije iznenađujuć prizor ukoliko ugledate dečake koji imaju i po 12 godina, sa cigaretama u ustima. Oko 80% odraslih muškaraca iz Kaira su pušači. Zakoni su više u skladu sa verskim načelima, pa zabranjuju seksualne odnose van braka, a kazne su zaprećene i za homoseksualce i one koji se bave prostitucijom. Najrigoroznije se kažnjava homoseksualnost, potom prostitucija, a kazna je najblaža za seksualne odnose van braka. Ovakvo ponašanje se kosi sa načelima njihove vere, pa stranci ne treba nikada to da dovode u pitanje.“[92] Ova smernica nalazi se u brojnim vodičima za turiste koji govore kako se ponašati u Egiptu.

U Egiptu, inače, ne treba pokretati temu vere, ukoliko se tom prilikom nećete odnositi prema njihovoj veri sa maksimalnim poštovanjem.

U toku razgovora, umeju da budu veoma indirektni, koristeći mnogo učtivih izraza. Međutim, oni se prilikom poslovnih pregovora i trgovanja cenjkaju, i tu su veštinu poprilično usavršili. Treba biti spreman na to da postaju emotivni u toku pregovora, da ,,ne“ nije

[92] Egypt, Law and Order, Dostupno preko: http://guide.culturecrossing.net/basics_business_student_details.php?Id=15&CID=61, (Pristupljeno: 5. novembar 2014.godine)

uvek definitivno, da ,,da" ne znači uvek kraj pregovora. Treba pratiti govor tela, pa prilagoditi odgovor stečenom utisku. Donošenje odluke može potrajati.

Egipćani se prema vremenu ophode prilično ležerno, tačnost nije osobina koja se visoko vrednuje, niti se očekuje. Na vreme obično polaze avioni i vozovi, dok su autobusi prilično nepouzdani. Saobraćaj je u velikim gradovima prilično gust, pa tako otežava stizanje na vreme i onima koji to planiraju.[93]

U velikim gradovima se nalaze bolnice i druge zdravstvene ustanove, a ima ih i u ruralnim predelima. Egipćani su skloni tome da kombinuju modernu medicinu sa tradicionalnim vidovima lečenja.[94] ,,Zar" ceremonija označava kult povezivanja osobe sa duhom koji joj izaziva tegobe i mora se periodično obnavljati. Obuhvata udaranje bubnjeva i plesanje žena kako bi izlečile bolest koju im izazivaju, kako veruju, demoni. ,,Zar" ceremonija je zabranjena u Islamu kao paganski postupak. Međutim, ostaje deo egipatske kulture, jer pruža jedinstveno iskustvo olakšanja i opuštanja ženama koje žive u strogim patrijarhalnim sredinama.[95]

Ukoliko biste se zaputili u Egipat, trebalo bi povesti računa o mnogim aspektima njihove kulture, ali su tolerantni prema onima koji se drugačije ponašaju, gostoljubivi i učtivi. Sa njima se možemo veseliti bez alkohola, cenjkati u nedogled, uspešno poslovati, večerati koristeći desnu ruku, pozdravljati ljubeći se srdačno u oba obraza.

U toku razgovora sa Egipćanima, kao spona bi mogla poslužiti književnost, jer su njihova antička književna dela poslužila kao osnova književnosti mnogih drugih naroda. Književnost antičkog Egipta vezana je bila najpre za religijske motive, da bi kasnije počela da se bavi i svakodnevnim temama. Pisane su drame, panegirici koji su slavili kralja, poezija, religijske himne, opisivana je priroda i veličanstvene pobede Egipćana u bitkama. ,,Kao primer načina na koji je egipatska književnost uticala na ostale narode, mnogi autori navode ,,Priču o brodolomniku". Ova priča pronađena napisana na papirusu, govori o egipatskom mornaru čiji je brod potonuo, sva se posada udavila, a on ostao jedini preživeli. Boravi na pustom ostrvu, gde pronalazi blago,

[93] Coulture crossing, Dostupno preko: http://www.culturecrossing.net/basics_business_student_details.php?Id=11&CID=61, (Pristupljeno 5. novembar2014.godine)

[94] Egypt, op.cit.

[95] Heba Fatteen Bizzari, The Zar Ceremony , Dostupno preko: http://m.touregypt.net/featurestories/zar.htm, (Pristupljeno 2. novembar 2014.)

vraća se kući, a tajanstveno ostrvo tone duboko u more odmah nakon njegovog odlaska."[96] Priča je uticala na mnoštvo klasika svetske književnosti, u kojima se pojavljuje lutanje, potraga za blagom i junaci koji žive na pustom ostrvu. Najzastupljenija književna forma u Egiptu je priča. Pored ove o brodolomniku, poznate su i ,,Snohi", o junaku koji odlazi iz Egipta, ali žali zbog toga i moli da se vrati, ,,O rečitom farmeru", koji je opljačkan i nepravedno tretiran, pa upućuje žalbu faraonu. Među njima je fascinantna ona za koju važi mišljenje da je napisana na 5000 godina starom papirusu - ,,Izreke Ptaha Hutepa". Ptah Hutep bio je ministar starog Egipta, koji je kada je ostario, želeo da ovekoveči mudre izreke u skladu sa kojima je živeo.[97]

Kada govorimo o savremenoj egipatskoj književnosti, moramo istaći delo Nagiba Mahfuza, dobitnika Nobelove nagrade za književnost. Najpoznatija je njegova trilogija o Kairu, koja opisuje živote tri generacije različitih porodica koje su u Kairu živele od Prvog svetskog rata do 1952. Poznati egipatski pisci su i Taha Husein, čije je najpoznatije delo ,,Grad ljubavi i pepela", Jusef Idris, pisac kratkih priča, Naval el Sadavi, čije knjige govore o položaju žena u muslimanskom društvu. Sličnim temama bavi se i Salva Bakr. Suif Ahdaf je književnica koja piše i na arapskom i na engleskom, pa je tako istovremeno prisutna na kulturnoj mapi Londona, kao i na kulturnoj mapi Kaira.[98]

Dok negde u Kairu čitate knjige Suif Ahdaf, do vas mogu dopirati zvuci egipatske muzike, one koja oduvek čini bitan deo njihove kulture. U najranijem periodu koristili su instrumente poput lire i laute, harfe, flaute i klarineta. I u modernoj muzici se mogu čuti slični tonovi. Od 1970-ih godina egipatska pop muzika postaje popularna, posebno među mladima, dok narodna muzika opstaje na venčanjima i drugima tradicionalnim slavljima. Jedna zanimljivost se dogodila nešto ranije u toku 20. veka. Tada je poraslo interesovanje za muziku iz doba faraona, a takvo interesovanje izazvano je istraživanjima muzikologa. I dalje je u toku projekat rekonstruisanja svih muzičkih instrumenata koji su se koristili u starom Egiptu. Započet je početkom 21. veka, a odigrava se na Univerzitetu u Kairu.[99]

---

[96] Liteature in Acient Egypt: A Prominent Component of Civilization, Dostupno preko: http://www.touregypt.net/featurestories/liter.htm (pristupljeno 5. decembar 2014.godine)

[97] Ibidem

[98] Guide to Egyptian literature, Dostupno preko: http://www.lonelyplanet.com/africa/travel-tips-and-articles/egyptian-literature, (Pristupljeno 15. januar 2015.godine)

[99] Music of Egypt, Dostupno preko: http://www.traditionalarabicmusic.com/music_of_egypt.html, (Pristupljeno 15. januar 2015.godine)

Prethodnica moderne muzike u Egiptu bila je filmska umetnost. Tamo su 1896.godine snimani prvi kratki filmovi.[100] Najpoznatiji egipatski filmovi jesu ,,Mumija", ,,Greh", ,,Stanica Kairo", ,,Molitva slavuja", kao i mnogi drugi.

Egipat je po nekim karakteristikama svoje kulture potpuno specifičan, dok je u nekim aspektima neraskidivo povezan sa ostalim arapskim državama. To njegovu kulturu čini uticajnijom u drugim državama, jer je to nešto njima već poznato, na to su naviknuti, pa se lakše poistovećuju sa onim sa čime se sreću. Zemlje koje nisu sa tog područja svakako bi morale da uvažavaju jednu takvu kulturu, koja seže daleko u prošlost, a traje i napreduje i danas.

- **Ekonomska moć Egipta**[101]

„There is a saying in Egypt that the Nile flows to the Mediterranean and Europe, not to Africa or to the Middle East."[102]

Gerald T. McLaughlin

Nakon Svetske ekonomske krize da boljka bude veća, Egipat je ,,zapljusnuo" talas Arapskog proleća. U borbi između vlasti generala, njihovih sinova i biznisa poražavan je i obmanjivan narod koji ostaje siromašan i postaje žrtva nemira, takozvane revolucije i kontrarevolucije. U ovom delu teksta o Egiptu kao izazivaču SAD-u, biće prikazani glavni ekonomski parametri ove zemlje, kao i trendovi potencijalnih promena. Pokušaćemo da objasnimo kako to politički faktori onemogućavaju ekonomski napredak Egipta koji po svojoj datosti poseduje potencijale rasta.

U prvom delu dat je prikaz razvijanja ekonomije kroz godine od sticanja nezavisnosti države. Svrha je razumevanje stanja od koga je Egipat krenuo da bi se nalazio u situaciji u kojoj je danas. Drugi odeljak baviće se indikatorima koji nam najbolje mogu svedočiti o stanju ekonomije istraživane zemlje. Konačno, u trećem delu autori su istraživali uticaj Arapskog proleća na stanje finansija države.

Istorijski pregled

Kako je već napomenuto, Egipat je u zavisnosti od rasporeda političkih snaga na međunarodnoj i domaćoj sceni menjao svoju eko-

[100] Egyptian Film History, Dostupno preko: http://www.learnaboutmovieposters.com/newsite/index/countries/egypt/articles/EgyptianHistory.asp, (Pristupljeno 15. januar 2015.godine)

[101] Ovaj deo teksta napisao je Edin Sinanović

[102] Gerald T. McLaughlin, Infitah in Egypt: An Appraisal of Egypt's Open – Door Policy for Foreign Investment, *Fordham Law Review*¸ Vol. 46, Iss. 5, pp: 885 – 906.

nomiju, tj. ekonomski sistem i trgovinske preferencijale. Ne sme se zaboraviti značaj koji podrazumeva Egipat. Bivši ambasador Srbije u Egiptu, Dušan Simeonović, smatra da je Egipat „bio od faraonskog doba zemlja od najvećeg mogućeg interesa, strateškog i ekonomskog, za ceo region".[103] Ljudski potencijal, veličina i položaj države, Nil, Suecki kanal – samo su neki od razloga nemerljivog značaja Egipta.[104]

Ušao je u 20. vek kao pretežno poljoprivredna zemlja. Britanci su pokrenuli razvoj lake industrije koja se bazirala na obradi sirovina zakočivši dalji razvoj Egipta radi svoje izvozne spoljnotrgovinske politike.[105] Britanci mu daruju formalnu (*de jure)* nezavisnost 1922. godine, ali nastavljaju da „...dominiraju političkim životom Egipta i pokreću fiskalne, administrativne i režimske reforme."[106]

Naserova revolucija trebalo je da bude revolucija društva koja bi uključila celu populaciju, ali ona postaje revolucija vojne elite.[107] Primetno je naglo sticanje *de facto* autonomije od Britanaca za vreme Nasera koji pokreće program sveopšte nacionalizacije. Prvi zadatak programa bilo je ukidanje feudalizma reformom vlasništva nad zemljom koji je započet 1952. godine.[108] Svakome ko je posedovao iznad 200 fedana (jedinica za površinu) zemljišta plaćena je kompenzacija od strane vlade za preuzimanje viška zemlje.[109] Navedene reforme su uspele da daju rezultat i podigle su životni standard seljaka kao nikada ranije.[110] Mora se napomenuti da je u to vreme u Egiptu postojao veoma važan projekat izgradnje velike asuanske brane[111]. Iako je za

[103] Dušan Simeonović, *Intervju sa autorom*, 16. januar 2015.

[104] Ibidem

[105] Nationsencyclopedia, *Egypt - Overview of economy*, Available from: http://www.nationsencyclopedia.com/economies/Africa/Egypt-OVERVIEW-OF-ECONOMY.html, (Accessed: 01 Mart 2015)

[106] Karren Ellicot, *Countries of the World, and Their Leaders*, GALE, Detroit, 2011, p. 669.

[107] Anthony McDermott, *Egypt from Nasser to Mubarak: A Flawed revolution*, Routledge, New York, 2013, p. 22.

[108] K.V. Nagarajan, Egypt's Political Economy and the Downfall of the Mubarak Regime*, International Journal of Humanities and Social Science,* vol. 3, no. 10, p. 23.

[109] Ibidem, p. 23.

[110] Ibidem, p. 23.

[111] „Aswan High Dam" predstavlja kamenu branu na reci Nil. Njegova izgradnja završena je 1970. godine, a koštala je jednu milijardu američkih dolara. Da bi se ova brana visine 111 metara izgradila bilo je potrebno iseliti 90.000 egipatskih seljaka i sudanskih nomada. - The Editors of Encyclopædia Britannica, *Aswan High Dam*, Encyclopædia Britannica, 2014, Available from: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/40203/Aswan-High-Dam, (Accessed: 06. Mart 2015)

budućnost bio veoma obećavajuci projekat, čak je i za vreme Sadata izazivao određene nestabilnosti. Naime, plodnost obradivog zemljišta smanjena je jer su se umanjile poplave reke Nil. U svakom slučaju, ekonomski potencijal brane bio je ogroman.[112]

Za Egipat se tada smatralo da je u ratnom sukobu sa Izraelom i usled toga mu je postavljen embargo na uvoz oružja. Zemlja se zato odlučuje da oružje pribavi iz tadašnje Čehoslovačke. Iz tih razloga Vašington i Svetska banka ukidaju obećanu finansijsku pomoć za izgradnu brane.[113] Sovjeti su se približili Egiptu kao finansijeri koji postaje njihova sfera uticaja. Ovo potvrđuje početnu tvrdnju da je splet loših okolnosti značajno uticalo da ekonomija Egipta zaostaje u razvoju u raznim periodima da bi se ponovo pokretala putem drugačijih spoljnopolitičkih orijentacija.

Egipćani su izvršili nacionalizaciju Sueckog kanala, svih komercijalnih banaka, osiguravajućih društava i spoljnotrgovinskih agencija.[114] Dok je bogata klasa gubila novac zbog uvođenja velikih poreza na visoke prihode, da bi se održala podrška režimu, hrana i ostale osnovne životne potrepštine učinjene su jeftinijima kako bi svi mogli da ih priušte.[115] Dušan Simeonović nam objašnjava da je Naserov režim „bio neprijatelj privatnog biznisa, buržoazije i omražen od više egipatske klase od koje su mnogi napuštali Egipat sa svojim kapitalom i odlazili u druge arapske države i Evropu.“[116] Sara Musa odlično primećuje da je Naser bio veoma popularan u arapskom svetu zbog fokusa na probleme siromašnih, nacionalizacije Sueckog kanala, raspodele zemlje i besplatnog obrazovanja za sve.[117] Upravo zanemarivanje ovakvih i sličnih problema je dovelo do takozvane revolucije 2011. godine, o čemu će biti više reči kasnije.

Iako je imao sposobnost održavanja podrške, Naser je doživeo da njegov sistem upadne u velike probleme. Potrošnja je rasla, do-

---

[112] Gerald T. McLaughlin, Infitah in Egypt: An Appraisal of Egypt's Open-Door Policy for Foreign Investment, *Fordham Law Review*, vol. 46, no. 5, p. 889.

[113] K.V. Nagarajan, Egypt's Political Economy and the Downfall of the Mubarak Regime, *International Journal of Humanities and Social Science*, vol. 3, no. 10, p. 24.

[114] Ibidem, p. 24.

[115] Ibidem, p. 24.

[116] Dušan Simeonović, *Intervju sa autorom*, 16. januar 2015.

[117] Sara Musa je diplomirala na Prinston Univerzitetu 2010 godine, a bila je Fulbrajtov stipendista u Egiptu u periodu od 2010 do 2011, Sarah Mousa, *How Nasser shaped the Arab Spring*, Aljazeera, 2012, Available from: http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2012/02/201222113525760210 9.html, (Accessed: 20 February 2015)

maća štednja i investicije nisu postojale, a nastala rupa je pokrivana pozajmljivanjem iz inostranstva. Padom Hruščova prestaje finansijska pomoć Sovjeta usmerena prema Egiptu koji mora da pregovara kredit Međunarodnog monetarnog fonda (MMF). MMF-ov stabilizacioni program zahtevao je od Egipta devalvaciju valute za 40%, proporcijalno smanjenje investiranja, povećanje cena i poreza. Smatralo se da je devalvacija politički neprihvatljiva i zato je program stavljen na čekanje.[118]

Pobeda Izraela u ratu 1967. godine dodatno je opteretila režim i stoga Naser već sledeće godine lansira ,,Mart 30 program". Zadatak ovog programa bio je da ukaže na razloge koji su doveli do poraza. Naglašeno je da je neophodno da Egipat kako bi povratio ono što je izgubio porazom mora dobro da se pripremi ne samo na vojnom planu, već i da razvija demokratiju i društvenu pravdu.[119] Najvažnija ideja ovog programa bila je, kako to naglašava Nagarajan, istraživač na Univerzitetu Laurent u Kanadi: „više prostora za privatni sektor i restrukturacija javnog sektora."[120] Program je ipak uspeo da pruži određene rezultate: povećan je uvoz luksuznih dobara, investicije u privatnom sektoru su se povećale i izvoz se poboljšao. Naser je umro 1970. godine ne doživevši ispunjenje mnogih svojih zamisli.[121]

Nakon Nasera na vlast dolazi Anvar el Sadat. Rešivši da zanemari sliku koju je u svetu i kod kuće gradio o Egiptu njegov prethodnik, Sadat počinje da liberalizuje sistem. Okreće se ka SAD, pa čak potpisuje i mirovni sporazum sa Izraelom ,,zbog čega je", kako tvrdi Dušan Simeonović: „bio prokažen od celog arapskog i muslimanskog sveta. Svi su prekinuli diplomatske odnose sa njim."[122] Ipak, jedna stvar veoma značajna se promenila. Privatni kapital koji je napustio Egipat za vreme Nasera počeo je sada polako da se vraća i pokrenuto je osnivanje privatnog sektora.[123] Bivši ambasador u Egiptu nam ističe jednu veoma značajnu promenu. Naime, u to vreme, privatni biznis i inteligencija razvojem informacionih kanala komunikacije, televizije,

---

[118] K.V. Nagarajan, Egypt's Political Economy and the Downfall of the Mubarak Regime, *International Journal of Humanities and Social Science*, vol. 3, no. 10, pp. 24-25.

[119] Steven A. Cook, *Ruling But Not Governing: The Military and Policical Development in Egypt, Algeria, and Turkey,* JHU Press, Baltimore, 2007, p. 67.

[120] K.V. Nagarajan, Egypt's Political Economy and the Downfall of the Mubarak Regime, *International Journal of Humanities and Social Science*, vol. 3, no. 10, p. 25.

[121] Ibidem, p. 25.

[122] Dušan Simeonović, *Intervju sa autorom*, 16. januar 2015.

[123] Dušan Simeonović, *Intervju sa autorom*, 16. januar 2015.

a kasnije i interneta, uviđa kako se lepo živi u Evropi, pa čak i u nekim drugim arapskim zemljama.[124]

Učinci Sadatovih napora su ipak izostali. Na političkom planu izvedena je nepotpuna liberalizacija sa dosta nazadnih pomaka, dok rezultati na ekonomskom planu nisu uspeli da koriste većini Egipćana. Rat koji je donekle povratio ponos Egipćana vođen 1973. godine protiv Izraela je bio veoma skup. Stoga je zadatak reforme ekonomije u Egiptu postao veoma hitan.[125] Egipat je bio suočen sa dodatnim, raznolikim ekonomskim izazovima. Prvo, sve više ljudi selilo se iz sela u grad što gradovi nisu mogli da izdrže. Drugo, ograničeno plodno zemljište pokraj Nila otežavalo je mogućnost prehrane stanovništva. Treće, strani zajmodavci pritiskali su Egipat da im isplaćuje ogromne rate. Svi ovi razlozi doveli su do istezanja ekonomskih mogućnosti Egipta. Glavni potez Sadata je bila strategija liberalizacije poznatija kao *Infitah*.

Infitah (arapska reč koja označava otvaranje) je trebalo da podstakne ulaganja domaćih i stranih investitora.[126] Nagarajan navodi Kuperovu jednačinu koja odlično izražava ideju nove ekonomske strategije: „Arapski kapital + zapadna tehnologija + obilni Egipatski resursi = razvoj i napredak"[127] Nekoliko značajnih koraka je sprovela ova strategija. Oslobođeno je kretanje radne snage u inostranstvo, dozvoljeno je strancima da učestvuju u industrijskim projektima i prihvaćeno je da 49% udela u vlasništvu nad javnim kompanijama bude u privatnom sektoru. Jedna od glavnih ideja bila je privlačenje arapskih petrodolara.[128]

Nažalost, strategija je jedino uspela da podrži argumentaciju levo orijentisanih snaga koje su je snažno kritikovale, ne doživevši ni malo uspeha. Problem je bio što je većina sredstava umesto u industrijsku granu privrede otišla u turizam, finansije i luksuzne zgrade. Iako se povećao diverzitet izvoza, to povećanje je pratila i povećana količina uvoza. Sa druge strane, potrošnja je rasla, a proizvodnja stagnirala. Zaduživanje je bio jedini način da se ova razlika popuni. Štam-

[124] Ibidem.
[125] K.V. Nagarajan, Egypt's Political Economy and the Downfall of the Mubarak Regime, *International Journal of Humanities and Social Science*, vol. 3, no. 10, p. 26.
[126] The Editors of Encyclopædia Britannica, *Infitāḥ*, Encyclopædia Britannica, Available from: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1469546/infitah, (Accessed: 26. Mart 2015)
[127] K.V. Nagarajan, Egypt's Political Economy and the Downfall of the Mubarak Regime, *International Journal of Humanities and Social Science*, vol. 3, no. 10, p. 26.
[128] Ibidem, p. 26.

panje dodatnog novca izazvalo je inflaciju i Egipat se našao u velikom problemu 1976. godine.[129] Pomoć u poslednjem trenutku stigla je iz arapskih zemlja, odnosno takozvane GODE organizacije.[130] Nažalost, nije dugo trajala empatija arapskih zemalja prema Egiptu. Kao što je već napomenuto, Sadat je potpisivanjem mira sa Izraelom sprečio stizanje svake pomoći od arapskog sveta. Među mnogim glasovima protiv Sadatove spoljne politike, u to vreme, istakao se glas Muslimanske braće. Atentat sproveden nad Sadatom 1981. godine od strane frakcije Muslimanske braće ostavio je Egipat bez jednog vladara koji nije uspeo u svojoj osnovnoj zamisli – da liberalizuje ekonomiju.[131]

Onaj koji nije general

Došavši na mesto lidera Egipta, Mubarak se prikazao Egipćanima kao pragmatičan čovek orijentisan ka konkretnim problemima sa kojima se zemlja suočava. Iako je država bila u ekonomskoj krizi, ovakav vladarev pristup uneo je optimizam među građane.[132] Njegovu dugogodišnju vladavinu, od 1981. godine do Arapskog proleća 2011. godine, obeležilo je mnogo uspona i padova u razvoju ekonomije Egipta. Dušan Simeonović jezgrovito ističe rezultate vladavine Hosni Mubaraka: „Korupcija u Egiptu, koja je pre svega koristila vojnim krugovima, jer su oni bili na vlasti, je bila dovedena do paroksizma".[133] Simeonović istice i da je korupcija „konstanta društvenog života u Egiptu".[134]

Na samom početku svoje vladavine Mubarak je uz pomoć ministarstva planiranja lansirao petogodišnji plan (1982 – 1987). Plan je sadržao u sebi mnoge infrastrukturne projekte, kao i mere za razvijanje industrije. Industrijska aktivnost podsticana je povećanim carinama za uvoz strane robe radi zaštite domaće industrije, manjim kamatnim stopama za pozajmice industriji i smanjenim porezima za industrijske projekte.[135]

---

[129] K.V. Nagarajan, Egypt's Political Economy and the Downfall of the Mubarak Regime, *International Journal of Humanities and Social Science*, vol. 3, no. 10, p. 27.

[130] Gulf Organization for Development in Egypt – Organizacija zemalja Golfskog zaliva za razvoj Egipta osnovana je 1976. godine kako bi se pomoglo zemlji da izađe iz krize. GODE je formirao fond od dve milijarde američkih dolara za pomoć Egiptu. Organizaciju su osnovale sledeće arapske zemlje: Saudijska Arabija, Kuvajt, Katar, Ujedinjeni arapski emirati. Ibidem, p. 27.

[131] Ibidem, p.28.

[132] Ibidem, p. 29.

[133] Dušan Simeonović, *Intervju sa autorom*, 16. januar 2015.

[134] Ibidem.

[135] K.V. Nagarajan, Egypt's Political Economy and the Downfall of the Mubarak Regime, *International Journal of Humanities and Social Science*, vol. 3, no. 10, p. 29.

Nažalost, nije sve bilo tako svetlo. Egiptu je zbog ogromne potrošnje hitno bila potrebna strana pomoć. Ona nije dolazila jer se Mubarak plašio nemira ako ispuni uslov MMF-a za pomoć – da smanji subvencionisanje osnovnih dobara. Tako je Egipat 1990. godine išao pravo ka bankrotu. To je bilo pogodno vreme da se okolnosti na međunarodnoj sceni okrenu u korist Egipta. Naime, kada je Irak napao Kuvajt 1991. godine Egipat je uspeo da iskoristi svoj strateški značaj za Vašington i da tako izmami finansijsku pomoć. Uspeli su da izbore da im se otpiše polovina spoljnog duga, ali su morali da prihvate sporazum o strukturalnoj reformi. Tako je maja 1991. godine Egipat potpisao sporazume sa MMF-om i Svetskom bankom.[136] Nagarajan navodi mnoge autore koji su hvalili strukturne reforme koje je sprovodio Egipat u godinama koje slede.[137] On ističe jedno veoma interesantno zapažanje. Naime, 1995. godine Mubarak je uveo svoju zemlju u Svetsku trgovinsku organizaciju. Tada je na transparentnoj aukciji prodata telefonska mreža, a Egipat je profitirao jednu milijardu dolara i dobio tri milijarde direktnih investicija. Tada je uvedena najnaprednija tehnologija koja je povratno imala ogroman uticaj na rušenje Mubarakovog režima 2011. godine.[138]

Najveći problem reformskog programa MMF-a je bilo širenje nejednakosti i siromaštva.[139] Ovu kontradiktornost prikazivanja Egipta kao uspešne priče, dok stvarnost izgleda potpuno drugačije saopštava nam i Timoti Mičel: „Prateći ovu sliku monetarne kontrole i fiskalne discipline postojala je suprotstavljena slika nekontrolisanog razvoja i neograničenih snova. Najdramatičniji primer bilo je ubrzano razvijanje glavnog grada države".[140]

Nakon 2000. godine u Egiptu je deficit i dalje rastao. U pitanju su bili fundamentalni problemi. Ekonomska liberalizacija nije proizvela fer, takmičarsko okruženje.[141] Naprotiv stvoreni su: „monopoli i oligopoli".[142]

---

[136] K.V. Nagarajan, Egypt's Political Economy and the Downfall of the Mubarak Regime, *International Journal of Humanities and Social Science*, vol. 3, no. 10, p. 30.
[137] Ibidem, pp. 30 – 31.
[138] Ibidem, p. 31.
[139] Ibidem, pp. 31 – 33.
[140] Timothy Mitchell, No Factories, No Problems, The Logic of Neo – Liberalism in Egypt, *Review of African Political Economy*, no. 82, p. 455.
[141] K.V. Nagarajan, Egypt's Political Economy and the Downfall of the Mubarak Regime, *International Journal of Humanities and Social Science*, vol. 3, no. 10, p. 33.
[142] Ibidem, p. 33.

Vreme je bilo za nove reforme koje je Mubarak sproveo 2004. godine. Rast bruto domaćeg proizvoda impresionirao je MMF i Svetsku banku dostižući 7% između 2005. i 2007. godine.[143] Naredne godine, svet pogađa ekonomska kriza pokrenuta u SAD. Ona je ostavila veliki uticaj na Egipat usporivši ekonomiju i dovodeći inflaciju na neverovatnih 24% u avgustu 2008. godine. Nažalost, ono što Naser nije zanemario, Mubarak nije uspeo da uvidi. Posledice koje je proizvelo ukidanje subvencija na osnovna dobra kao što su hrana i struja po većinu stanovnika Egipta bile su ogromne.[144]

Indikatori

Ekonomija se dosta oslanja na konkretne podatke prilikom poređenja zemalja sveta. Kako bi mogli da razumeju ekonomske prilike u određenoj državi, istraživači se koriste različitim pokazateljima. Neke od njih autori razmatraju u ovom delu rada.

Bruto domaći proizvod (BDP) Egipta iznosio je 284,9 milijardi američkih dolara kako je procenjeno za 2014. godinu.[145] BDP per capita iste godine iznosio je 11.100$, dok je BDP zabeležio rast od 2,2%.[146] BDP per capita stavlja Egipat na neslavno 126 mesto u svetu, a po rastu BDP-a je tek na 141 mestu.[147]

U tabeli broj dva prikazane su promene u BDP-u tokom godina u Egiptu. Podaci su preuzeti sa sajta Svetske banke, a godine su uzete na osnovu značaja koji im autori pridaju. Iz tabele je izostavljena godina 1990. kada je BDP iznosio približno 43 milijarde $[148], što kada poredimo sa 1991. jasno pokazuje da imamo veliki pad ekonomije u to vreme i objašnjava reforme preduzete 1991. godine. Ipak, ako posmatramo rast BDP-a tokom godina vidimo da je bio u konstantnom rastu. Pogotovo nakon reformi 1991. godine, čini se da zemlja ne zna za recesiju. Vidimo da je 2008. godine zemlja dostigla neverovatnih 7,2%

---

[143] Jonathan Berr, *Hosni Mubarak's Economic Achievements,* Daily Finance, 2011, Available from: http://www.dailyfinance.com/2011/02/10/hosni-mubaraks-economic-achievements/, (Accessed: 26. Mart 2015)

[144] K.V. Nagarajan, Egypt's Political Economy and the Downfall of the Mubarak Regime, *International Journal of Humanities and Social Science*, vol. 3, no. 10, p. 37.

[145] CIA, *Egypt*, Available from: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/eg.html, (Accessed: 14. May 2015)

[146] Ibidem.

[147] Ibidem.

[148] The World Bank, *GDP per capita, PPP (constant 2011 international $)*, Available from: http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.KD?display=default, (Accessed: 14. May 2015)

rasta BDP, a 2010. 5,1%. Ovi nam procenti govore da je u Arapsko proleće Egipat ušao kao zemlja sa rastućom ekonomijom. Iako je BDP per capita beležio rast tokom godina, Egipatski narod je ostao siromašan. Ipak, postavlja se pitanje zašto je narod u Egiptu bio sve nezadovoljniji tokom godina, a ipak su postojale naznake poboljšanja situacije? Dušan Simeonović to odlično komentariše sledećim rečima: „…nije bila pravilna distribucija nacionalnog bogatstva, sve je to išlo gore, a narod je ostao siromašan."[149]

Pokazatelj / Godina	**1985.**	**1987.**	**1991.**	**1992.**	**1997.**	**2002.**	**2008.**	**2010.**
BDP (u milijardama $)	34,6	40,5	36,9	41,8	78,4	87,5	162	218
BDP per cita u $	Nije dostupno		5.977	6.137	7.040	8.017	9.980	10.733
Rast BDP	6,6%	2,5%	1,1%	4,4%	5,5%	2,4%	7,2%	5,1%

Tabela 2: Bruto domaći proizvod[150]

Autori smatraju da je potrebno izdvojiti nekoliko redova za prikazivanje indikatora koji ukazuju na siromaštvo naroda u Egiptu. Najpre, u Egiptu prema podacima sajta CIA postoji 13,4% nezaposlenih što ga rangira na 137 poziciju u svetu.[151] Drugo, Džini indeks, koji pokazuje stepen (ne)jednakosti u društvu iznosi 30,8 što Egipat stavlja na mesto broj 116.[152] Bivši ambasador u Egiptu, Dušan Simeonović smatra da je slika znatno lošija. On ukazuje da je čak 50% mladih ljudi u Egiptu bez posla![153] Ovaj podatak najbolje potvrđuje da čak 25,2% Egipćana živi ispod granice siromaštva.[154] Jedan od velikih problema siromašnih zemalja je i nepismenost. Pismeno je 73,9% stanovništva,

[149] Dušan Simeonović, *Intervju sa autorom*, 16.01.2015.

[150] The World Bank, *Indicator*, Available from: http://data.worldbank.org/indicator, (Accessed: 14. May 2015)

[151] CIA, *Country comparison: Unemployment rate,* Available from https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2129rank.html#eg, (Accessed: 14. May 2015)

[152] CIA, *Country comparsion: Distribution of family income – GINI INDEX*, Available from: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2172rank.html#eg, (Accessed: 14. May 2015)

[153] Dušan Simeonović, *Intervju sa autorom*, 16. januar 2015.

[154] CIA, *Egypt,* Available from: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/eg.html, (Accessed: 14. May 2015)

odnosno svega 65,8% žena.[155] Tužan je podatak da 7% dece između 5 i 14 godina radi, što iznosi oko 1.066.526 dece.[156]

Valuta

Valuta Egipta je egipatska funta. Godine 1898. Egipat je osnovao Nacionalnu banku Egipta koja je već sledeće godine počela da izdaje prve banknote. Ove banknote su bile konvertibilne u zlato do 1914. godine kada se egipatska funta počinje vezivati za britansku funtu. Centralna banka Egipta je formirana 1961. godine i tada je dobila odgovornost da upravlja i kontroliše valutu. Danas egipatska funta fluktuira uz usmeravanje centralne banke. Za jednu Egipatsku funtu 22. maja 2015. godine mogli smo dobiti 0,13107$, odnosno 1$=7,62980£ (što predstavlja simbol egipatske funte). Zanimljivo je istaći da jednu £ čini 100 jedinica manje valute piestre.[157] Inflacija u Egiptu nije beznačajna. Iako je u 2001. godini inflacija bila 2,3%, ona se tokom narednih godina značajno uvećala dostižući vrednosti do 18 procenata.[158] Zaista, ako pogledamo tabelu 3, možemo uočiti znatne oscilacije inflacije tokom godina. Ova pojava igra dvostruku ulogu. Prvo, javlja se kao posledica nestabilne ekonomije. Drugo, uzrokuje dalje nestabilnosti. Inflacija takođe igra značajnu ulogu u privlačenju budućih investicija, odnosno njihovom odbijanju u ovom slučaju.

Godina	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.
Inflacija	4,6%	3,9%	3,1%	2,7%	2,3%	2,7%	4,5%	11,3%	4,9%
Godina	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
Inflacija	7,6%	9,3%	18,3%	11,8%	11,3%	10,1%	7,1%	9,5%	10,2%

Tabela 3: Inflacija od 1997. do 2014. godine[159]

[155] Ibidem.

[156] Ibidem.

[157] XE, *EGP-Egyptian Pound,* Available from: http://www.xe.com/currency/egp-egyptian-pound, (Accessed: 22. May 2015)

[158] The World Bank, *Inflation, consumer prices (Annual %),* Available from: *http://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?display=default*, *(Accessed: 14. May 2015)*

[159] The World Bank, *Inflation, consumer prices (Annual %),* Available from: *http://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?display=default*, *(Accessed: 14. May 2015)*

Poljoprivrednik

U Egiptu je poljoprivreda veoma značajna. Urbanu populaciju čini svega 43,1% stanovništva, dok je stepen urbanizacije na 1,68%.[160] Bruto domaći proizvod Egipta možemo razdeliti na sektore. Prvi sektor, poljoprivredu čini 14,6% BDP-a. Drugi sektor, industriju čini 38,9%, dok u trećem sektoru koji predstavlja usluge leži 46,5% BDP-a.[161] Najznačajniji poljoprivredni proizvodi u Egiptu su pamuk, pirinač, kukuruz, pšenica, pasulj, voće, povrće. Što se tiče stočarstva zastupljeni su goveda, bivoli, ovce i koze. Industrija se zasniva na tekstilu, preradi hrane, turizmu, hemikalijama, lekovima, ugoljovodoniku, građevinarstvu, cementu, metalu i lakoj industriji.[162]

Egipat je poznat po tome što je još od antičkog doba bio poljoprivredna zemlja. Nil mu je omogućio da pre više hiljada godina razvije svoju poljoprivredu. Egipat se oslanja na reku Nil kao na izvor života, pošto je on glavni snadbevač vode za stanovništvo. Nil je obezbedio da se cela poljoprivreda Egipta zasniva na navodnjavanju. Nažalost, obradivo zemljište čini svega 3,5% teritorije, a većina tog zemljišta pruža se tokom reke Nil i njegove delte. Kiše u Egiptu imaju mali uticaj na poljoprivredu, sa obzirom na to da je količina padavina niska.[163]

Egipat godinama više uvozi nego što izvozi dobara i usluga, što takođe stvara problem. U tabeli 4 možemo primetiti da je procenat izvoza dobara i usluga u Egiptu konstantno opadao od 2008. godine, ako zanemarimo mali rast u 2013. godini. Najznačajniji pad je između 2008. i 2009. godine što svedoči o uticaju svetske ekonomske krize na Egipat. Sa druge strane, iako je često opadala i količina uvoza, razlika između uvoza i izvoza je konstantna u korist uvoza dobara i usluga što može da pravi dodatne disbalanse.[164]

---

[160] CIA, *Egypt,* Available from: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/eg.html, (Accessed: 14. May 2015)

[161] Ibidem.

[162] Ibidem.

[163] Mohamed A. El-Nahrawy, *Country Pastrure/Forage Resource Profile – Egypt*, Food and Agriculture Organization of the United Nations, Available from: http://www.fao.org/ag/AGP/AGPC/doc/Counprof/Egypt/Egypt.html, (Accessed: 14. May 2015)

[164] The World Bank, *Indicator,* Available from: http://data.worldbank.org/indicator, (Accessed: 14. May 2015)

Trgovina / godina	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
Izvoz	33%	25%	21,3%	20,6%	17,4%	17,6%
Uvoz	33,9%	31,6%	26,1%	24,7%	25,8%	24,7%

Tabela 4: Izvoz i Uvoz Egipta u periodu od 2008. do 2013. godine[165]

Ono što najviše treba da zabrinjava Egipat je deficit. Može se primetiti iz tabele 5 da je poslednjih godina deficit Egipta u porastu. Deficit je dosegao čak 10,6% BDP-a, što je ogroman problem.[166] Drugim rečima, država troši više nego što ima. Ovaj trošak mora biti nadoknađen iz nekog izvora. Jedan od načina nadoknade je zaduživanje u inostranstvu. Dug Egipta prema inostranstvu je oscilirao do 2011. godine. Pošto je te godine nastupilo Arapsko proleće, ono se može optužiti kao „vinovnik" velikog porasta duga Egipta. Taj dug je 2013. godine za preko 10 milijardi američkih dolara bio iznad duga iz 2007. godine, pa je iznosio preko 44 milijarde američkih dolara.[167]

Parametar / godina	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
Deficit kao % GDP	4,6	6,4	-6,6	-7,7	-10,1	-10,6	/
Dug u milijardama $	34,2	33,6	35,1	36,5	35,1	40,0	44,4

Tabela 5: Deficit i dug Egipta u periodu od 2007. do 2013. godine[168]

Jedan od nosećih stubova ekonomije u Egiptu je svakako turizam. Više puta je Egipat zbog nereda i pobuna ugrožavao sebe plašeći turiste. Nije drugačije bilo ni usled arapskog proleća. Dušan Simeonović lepo opisuje ovu pojavu: „…turizam je drastično ugrožen i on se ne može i neće skoro oporaviti. Dok se vrati poverenje u bezbedni boravak trebaće dosta vremena"[169] Egipat je 2010. posetilo 14,7 milio-

[165] The World Bank, *Indicator,* Available from: http://data.worldbank.org/indicator, (Accessed: 14. May 2015)
[166] The World Bank, *Cash surplus/deficit (% of GDP)*, Available from: http://data.worldbank.org/indicator/GC.BAL.CASH.GD.ZS, (Accessed: 14 May 2015)
[167] The World Bank, *External debt stocks, total (DOD, current US$),* Available from: http://data.worldbank.org/indicator/DT.DOD.DECT.CD, (Accessed: 14. May 2015)
[168] The World Bank, *Indicator,* Available from: http://data.worldbank.org/indicator, (Accessed: 14. May 2015)
[169] Dušan Simeonović, *Intervju sa autorom*, 16. januar 2015.

na turista. Nažalost nakon 25. januara, kada je započelo otkazivanje građanske poslušnosti, neredi i protesti, prihodi od turizma su opali za 60%. Politički nemiri koji su zadesili Egipat uskratili su ovoj zemlji oko dve milijarde američkih dolara.[170]

Dolazak do istine

U prethodnom delu rada je prikazan deo razarajućeg uticaja Arapskog proleća na ekonomiju Egipta. Autori drže da je krhka ekonomija Egipta dosta izgubila Arapskim prolećem, a dobila malo promena nabolje. Ironija je da mnogi smatraju upravo ekonomiju glavnim uzrokom takozvane revolucije. Na primer, Džeremi Vajt, novinar *International Business Times*-a kaže da uzrok nestabilnosti leži u ekonomskim faktorima – velikoj nezaposlenosti i privatnom sektoru predvođenim od strane nekoliko velikih kompanija koje su u bliskom odnosu sa vlašću.[171] Dušan Simeonović ovu simbiozu vlasti i ekonomske elite izvanredno opisuje: „Tako da je taj privatni sektor znao vrlo dobro da korumpira krugove koji su vodili zemlju – vojne krugove i sa njima je sarađivao."[172] On smatra da je duboko nezadovoljstvo širom arapskog sveta usled kaskanja za bogatim zemljama. Upravo to nezadovoljstvo ključalo je i dovelo do tako brzog svrgnuća Mubaraka.[173] Bivši ambasador u Egiptu smatra da su „perjanicu revolucije" izneli mladi ljudi, mlada generacija. Promene je pokrenula omladina u potrazi za ekonomskim promenama, većom slobodom i poslom.[174] I Dr. Nahid Afros Kabir, istraživač Univerziteta u Južnoj Australiji, takođe smatra da su mladi Egipćani pokrenuli Arapsko proleće na miran način i da su zahtevali demokratske i eknomske promene.[175] Ibrahim G. Aude, profesor na Univerzitetu Havai Manoa, ide još dalje. On tvrdi da je osnovni uzrok pada Mubaraka i Arapskog proleća u Egiptu kapitalistička globalizacija i svetska ekonomska kriza iz 2008. godine.[176] Autorima

---

[170] Doaa S. Abdou and Zeinab Zaazou, The Egyptian Revolution and Post Socio-economic Impact, *Topics in Middle Eastern and African Economies*, vol. 15, no. 1, p. 98

[171] Jeremy White, *Arab Spring: In Foreign Aid to Egypt and Tunisia, Questions Loom*, International Business Times, 2011, Available from: http://www.ibtimes.com/articles/164845/20110617/arab-spring-egypt-tunisia-foreign-aid-foreign-assistance.htm (Accessed: 14. May 2015)

[172] Dušan Simeonović, *Intervju sa autorom*, 16. januar 2015.

[173] Ibidem.

[174] Ibidem.

[175] Nahid Afrose Kabir, *Egypt's Arab Spring: will the flowers blossom?*, International Centre for Muslim and non – Muslim Understanding, Available from: http://www.unisa.edu.au/Documents/EASS/MnM/commentaries/kabir-egypts-arab-spring.pdf (Accessed: 14. May 2015)

[176] Ibrahim G. Aoudé, Egypt: Revolutionary process and Global Capitalist Crisis, *Topics in Middle Eastern and African Economies*, vol. 35, no. 3.

su najbliže stanovištu istraživači Abdua i Zazou koji u zajedničkom tekstu tvrde da su siromaštvo i povećana cena hrane veoma uticali na izbijanje nemira.[177] Kao što je već navedeno zanemarivanje osnovnih problema sirotinje, dakle osnovnih dobara kao što je, na primer hrana, jedan je od osnovnih uzročnika bunta Egipatskog naroda.

Sada ćemo prići fenomenu Arapskog proleća pomoću utilitarizma i postaviti pitanje: „da li je Arapsko proleće isplativo?" Husein Ibiš, autor teksta u časopisu *Foreign Policy*, koji se isto pitao tvrdi da se retko može naići u Egiptu na pristalice starog režima. Nasuprot tome, troškovi su izuzetni. Najpre, 846 ljudi umrlo je pri zbacivanju Mubaraka u tronedeljnim nemirima. Takođe, broj žrtava narednih meseci nije zanemarljiv.[178] Već smo govorili u prethodnim glavama o mnogim ekonomskim problemima koje je izazvalo proleće Egipta (pad rasta BDP, turizam, deficit).

Nažalost, liberalni ciljevi mladih Egipćana ubrzo su se pretvorili u trku za upražnjeno mesto vladara ove zemlje. Odlazak Mubaraka, koji je pripadao armiji, tražio je dovođenje civilne vlasti. Dušan Simeonović nam najbolje objašanjava političku situaciju u to vreme. On tvrdi da nikakve druge civilne vlasti nije bilo na pomolu. Uvidevši ovo, Muslimanska braća su uspela da popune prostor nastao povlačenjem dugogodišnjeg, neprikosnovenog vladara. Muslimanska braća je politička organizacija koja je tradicionalno bila protivnik režimu. Uspeli su da popune ovaj prostor pošto su bili veoma popularni u stanovništvu kao verska organizacija koja je dosta učestvovala u organizovanju humanitarnih aktivnosti. Upravo pružanjem pomoći zanemarenom, siromašnom stanovništvu, Muslimanska braća su uspela da steknu široku podršku u narodu. Oni su pružali finansijsku pomoć siromašnim muslimanskim porodicama i školama. Takođe, vršili su regrutaciju gde je vršeno obučavanje za terorističke akcije.[179]

Došavši na vlast Morsi je odmah započeo progone.[180] Koliko je loša situacija bila za vreme vladavine Morsija najbolje govori podatak da je vlada u četvrtom mesecu njegove vladavine predložila da se radnje zatvraju u 10 časova uveče kako bi se uštedela energija.[181] Ta-

---

[177] Doaa S. Abdou and Zeinab Zaazou, The Egyptian Revolution and Post Socio-economic Impact*, Topics in Middle Eastern and African Economies*, vol. 15, no. 1, p. 93.

[178] Hussein Ibish, *Was The Arab Spring Worth It?*, Foreign Policy, 2012 Available from: http://foreignpolicy.com/2012/06/18/was-the-arab-spring-worth-it/, (Accessed: 01. March 2015)

[179] Dušan Simeonović, *Intervju sa autorom*, 16. januar 2015.

[180] Ibidem.

[181] Sarah A. Topol, *How Egypt's Economy Toppled a President,* Global Economics*, 2013,* Available from: http://www.bloomberg.com/bw/articles/2013-07-11/how-egypts-economy-toppled-a-president, (Accessed: 01. March 2015)

kođe, kako se stanje pogoršavalo, rasle cu cene osnovnih dobara, ljudi su počeli da štede hranu, gas i dolare, dok su strani investitori pobegli.[182] Narod je shvatio da: „ništa bolje materijalno ne stoji.“[183] Možda bi Egipćani i progutali progone Mursija da je bilo hleba![184] Siromaštvo je svrgnulo još jednog predsednika u Egiptu.

Trenutno se na vlasti nalazi Abdel Fatah el-Sisi, koga je na vlast dovela opet vojska, što je „realnost Egipta.“[185] Čini se da novi vladar uživa makar podršku iz inostranstva. Ovo najbolje svedoči konferencija za investicije koju je organizovao Egipat u martu 2015. godine. Već prvog dana započet je projekat izgradnje novog glavnog grada istočno od Kaira. Prvog dana sakupljeno je 12 milijardi američkih dolara pomoći za ovaj projekat.[186] Ukupno je sakupljeno 36,2 milijardi američkih dolara investicija, 18,6 milijardi američkih dolara za infrastrukturu i 5,2 milijardi američkih dolara pozajmica od međunarodnih finansijskih institucija.[187]

Nažalost, moramo se složiti sa Dušanom Simeonovićem da će ekonomski oporavak Egipta ići: „vrlo grbavom stazom.“[188] U svetu se i dalje veruje, pored pokušaja smirivanja situacije od strane vlasti, da nemiri vladaju Egiptom. Ovo ugrožava dalje investicije i turizam, koji se ne može i neće skoro oporaviti.[189] Po mišljenju gospodina Simeonovića predsednik el Sisi će nastaviti liberalnu ekonomiju koliko god može. Njegov prvenstveni cilj je: „obezbeđenje mira, stabilnosti zemlje i režima.“[190]

Mišljenje autora je da će BDP Egipta nastaviti da raste. Podrška koju uživa režim od strane međunarodne zajednice može mu obezbediti značajnu pomoć u nastavku ozdravljenja ekonomije. Ne može se očekivati brzi ekonomski oporavak Egipta, kao ni povećanje uživanih sloboda. Nova vlast će morati da pripazi na održavanje socijalnog ne-

---

[182] Ibidem.
[183] Dušan Simeonović, *Intervju sa autorom*, 16. januar 2015.
[184] Dušan Simeonović, *Intervju sa autorom*, 16. januar 2015.
[185] Ibidem.
[186] BBC, *Egypt unveils plans to build new capital east of Cairo,* BBC, 2015, Available from*: http://www.bbc.com/news/business-31874886*, *(Accessed: 14. May 2015)*
[187] Oxford Business Group, *Egypt looks to success after investment conference,* Oxford Business Group, 2015, Available from: http://www.oxfordbusinessgroup.com/news/egypt-looks-success-after-investment-conference (Accessed: 14. May 2015)
[188] Dušan Simeonović, *Intervju sa autorom*, 16. januar 2015.
[189] Ibidem.
[190] Ibidem.

zadovoljstva ispod granice daljih pobuna, snadbevši siromašno stanovništvo osnovnim dobrima. Upravo će ova njena sposobnost odlučiti mogućnost izbijanja daljih nemira.

- **Vojna moć Egipta**[191]

Geopolitički položaj Egipta predodredio je da ova zemlja od sticanja nezavisnosti balansira između Istoka i Zapada. Kako se nalazi na serveroistoku Afrike on jednim delom teritorije izlazi na burno područje Bliskog Istoka. Na severu izlazi na Sredozemno more koje predstavlja direktnu vezu sa Evropom. U ovakvom okruženju Egipat je suočen sa raznolikim pretnjama. Vojska Egipta je najjača vojska u Africi i Bliskom Istoku. Radi potreba ovog rada biće upotrebljena tradicionalna podela vojske na kontinentalnu, pomorsku i vazdušnu. Cilj ovog dela teksta je prikazivanje snage armije Egipta, kao i vojnih potencijala države radi merenja vojne moći u poređenju sa drugim državama.

Vojska u Egiptu je posebna po mnogim osobinama u odnosu na armije drugih država. U prvom delu daćemo prikaz tri pozicije koje zauzima vojska u političkom sistemu Egipta. Drugi deo biće rezervisan za objašnjavanje pretnji sa kojima se Egipat danas susreće. U trećem delu prikazaćemo ko upravlja vojskom u Egiptu i opisati odnos naroda prema istoj. Konačno, poslednji deo ostavljen je za brojčano izražavanje vojne moći Egipta.

Vojska je svuda

U intervjuu sa našim bivšim ambasadorom u Egiptu Dušanom Simeonovićem saznali smo da vojska Egipta ima tri funkcije. Prvo, njena glavna uloga je odbrana države u uslovima rata. Svež primer je ratni sukob koji je Egipat vodio sa Izraelom.[192] Takođe, Egipat bio je jedan od članova koalicije koju je predvodila Saudijska Arabija prilikom vojne intervencije u Jemenu 2015. godine. Zajedno sa Pakistanom poslao je svoje ratne brodove i avione u ovu operaciju upečatljivog imena - Odlučujuća oluja.[193] Egipat je trenutno u ratu i sa terorističkom grupom po imenu ISIS. Predsednik zemlje Abdel Fatah el-Sisi pozvao

[191] Ovaj deo teksta napisao je Edin Sinanović

[192] Dušan Simeonović, *Intervju sa autorom*, 16. januar 2015.

[193] Oren Adaki, Saudi Arabia begins Operation Decisive Storm in Yemen, *The Long War Journal*, 2015, Available from: http://www.longwarjournal.org/archives/2015/03/saudi-arabia-begins-operation-decisive-storm-in-yemen.php, (Accessed: 20. May 2015)

je arapske zemlje da mu se pridruže u zajedničkoj akciji protiv terorističke grupe.[194]

Drugo, veoma važna uloga vojske leži u očuvanju bezbednosti. Kako to kaže gospodin Simeonović: „Režim stoji na stubovima vojske.“[195] Ako dođe do ugrožavanja režima, vojska će reagovati, a ne policija. Policija je tu da održava bezbednost na ulicama, odnosno da održava red i mir. Na primer, kada su demonstracije. Sa druge strane, vojska je ta koja reaguje ako masa krene na institucije, na parlament ili predsedničku palatu.[196] Na primer, prilikom protesta radi zbacivanja Hosni Mubaraka početkom 2011. godine vojska je bila raspoređena širom ulica. Kako bi se zaštitio, režim je još jednom upotrebio vojsku koja je dobila zadatak da uvede policijski čas.[197]

Vojska Egipta je preuzela vladarsku palicu u svoje ruke još od Naserove revolucije i nema nameru da je prepusti nekom drugom. Kada je na čelo države došao Morsi, činilo se egipatskom narodu da je napokon dobio civilnog vladara. Uvidevši da Morsi ne donosi nikakav ekonomski boljitak, Egipćani su postajali sve nezadovoljniji. Tada na scenu ponovo stupa vojska, koja je sve vreme stajala iza zavesa. Iskoristivši trenutak predstavnici vojske Egipta zbacili su Morsija i suspendovali ustav.[198] Štaviše, vojska je od zbacivanja Morsija i dolaska na vlast el-Sisija uspela da na skoro sve važne pozicije postavi svoje čelnike![199]

Konačno, treća uloga vojske Egipta najviše je izdvaja u odnosu na vojske drugih država. Kako to kaže gospodin Simeonović: „Ekonomski položaj armije je veoma snažan, odlučujući.“[200] Drugim rečima, vojna sila u Egiptu ujedno je i ekonomska sila. Koliku moć poseduje armija govori podatak da ona ima „...niz infrastrukturnih,

---

[194] Holly Yan, *Egypt's President: It's time for an Arab coalition against ISIS*, CNN, 2015, Available from: http://edition.cnn.com/2015/02/23/middleeast/isis-crisis/, (Accessed: 01. May 2015)
[195] Dušan Simeonović, *Intervju sa autorom*, 16. januar 2015.
[196] Ibidem.
[197] Jack Shenker et al., *Egypt protests: Hosni Mubarak orders army to enforce curfew,* The Guardian, 2011, Available from: http://www.theguardian.com/world/2011/jan/28/egypt-protests-mubarak-army-curfew, (Accessed: 01. May 2015)
[198] David Kirkpatrick, *Army Ousts Egypt's President; Morsi Is Taken Into Military Custody*, The New York Times, 2013, New York, Available from: http://www.nytimes.com/2013/07/04/world/middleeast/egypt.html, (Accessed: 01. May 2015)
[199] Shana Marshall, *The Egyptian Armed Forces and the Remaking of an Economic Empire*, Carnegie, 2015, Available from: http://carnegie-mec.org/2015/04/15/egyptian-armed-forces-and-remaking-of-economic-empire, (Accessed: 01. May 2015)
[200] Dušan Simeonović, *Intervju sa autorom*, 16. januar 2015.

investicionih objekata u privredi, kojima upravlja".[201] Arapsko proleće nije uspelo da umanji ekonomski položaj vojske. Naprotiv, čelnici vojske uspeli su da uvećaju svoje bogatstvo nakon nemira, dok siromaštvo i nezaposlenost neprestano rastu. Naime, od rušenja Morsija, generali su uspeli da obezbede više projekata vrednih nekoliko milijardi američkih dolara. Štaviše, mnogobrojne kompanije širom Egipta pate usled krize izazvane nemirima, dok vojska i dalje uspeva da profitira.[202]

Nova bezbednosna dilema

Bezbednosna dilema nije izučavana u međunarodnim odnosima onoliko koliko zaslužuje. Ken But i Nikolas Viler[203] pridaju veći značaj bezbednosnoj dilemi nego ratu ili strategiji pri izučavanju bezbednosti.[204] Autori na savremen način izvode definiciju bezbednosne dileme: „Bezbednosna dilema je dvoslojna strateška kategorija u odnosima između država i *drugih aktera* (italic - prim. autora), u kojoj svaki sloj sadrži sopstvene dileme (ili pretpostavke za koje se smatra da su tačne) koje donosioce odluka primoraju da biraju između njih."[205] Iz date definicije se jasno uviđa razumevanje bezbednosne dileme u novom kontekstu koji odlikuje uvođenje aktera koji nisu države u razmatranje ovog pojma.

Danas se Egipat oseća ugroženo od strane mnogobrojnih aktera na međunarodnoj sceni. Prva pretnja dolazi iz regiona Bliskog istoka gde se države sve više naoružavaju. Naime, pre sedamdesetak godina na Bliskom Istoku je postojalo samo nekoliko malih fabrika koje su proizvodile puške i municiju.[206] Danas je Izrael poznat po ogromnom ulaganju u vojna istraživanja. Izrael poseduje fabrike za proizvodnju

---

[201] Ibidem.

[202] Markus Symnak, *Egypt's army expands economic power*, Deutsche Welle, 2014, Available from: http://www.dw.de/egypts-army-expands-economic-power/a-17611602, (Accessed: 01. May 2015)

[203] Dva istaknuta profesora iz Britanije koji izučavaju međunarodne odnose.

[204] Ken Booth and Nicholas J. Wheeler, *Rethinking the Security Dilemma*, 2008, p. 1, Available from: http://cadair.aber.ac.uk/dspace/bitstream/handle/2160/1924/security%20studies%20chapter%2010%2c%20Wheeler.pdf?sequence=1&isAllowed=y, (Accessed: 05. May 2015)

[205] Ken Booth and Nicholas J. Wheeler, *Rethinking the Security Dilemma*, 2008, p. 1, Available from: http://cadair.aber.ac.uk/dspace/bitstream/handle/2160/1924/security%20studies%20chapter%2010%2c%20Wheeler.pdf?sequence=1&isAllowed=y, (Accessed: 05. May 2015), pp. 2.

[206] Joe Stork, *Arms Industries of the Middle East*, MER 144, vol 17, january/february 1987. Available from: http://www.merip.org/mer/mer144/arms-industries-middle-east, Accessed: 05. May 2015)

najsavremenijeg oružja, pa je stoga poznat u svetu kao izvoznik ovih dobara.[207] Saudijska Arabija, koja takođe pripada regionu Bliskog Istoka zauzima neverovatno četvrto mesto u svetu po količini budžeta namenjenog za vojne izdatke što iznosi 56.725.000.000. Ispred Saudijske Arabije su samo Sjedinjene Američke Države, Kina i Rusija.[208] Prema proceni godišnjaka *Military Balance* iz 2014. godine, potrošnja za odbranu u regionu Bliskog Istoka porasla je za neverovatnih 39,8% od 2010. godine.[209]

Drugu pretnju predstavlja rastući terorizam. Ovo se najbolje vidi u pozivu predsednika Egipta, Abdel Fatah el-Sisija, upućenom SAD za vojnu pomoć u cilju suzbijanja nadolazeće pretnje terorista koji mogu ugroziti i sam režim.[210] Međutim, ovaj poziv za pomoć predstavlja politički manevar predsednika Egipta upućenog SAD radi obezbeđivanja ranije ukinute pomoći koja je iz navedenog razloga obnovljena. Predsednik SAD, Barak Obama, je tražio od UN da godišnja vojna pomoć Egiptu iznosi 1,3 milijarde američkih dolara.[211]

Pretnji i rizika po bezbednost Egipta postoji mnogo, ali smo istakli dve koje najviše mogu uticati na potrebu za naoružavanjem prateći teoriju bezbednosne dileme. Smatramo da će naoružavanje drugih država u regionu Bliskog Istoka i opasno širenje globalnog terorizma biti istinski pokretači razvijanja vojne industrije zemlje. Takođe, dve pretnje predstavljaju razlog postojanja snažne vojske Egipta i realnu potrebu za njenim održavanjem i osavremenjivanjem.

Sam svoj gazda

U Egiptu imamo specifičnu situaciju da: „vojska upravlja sama sobom".[212] Iako je skinuo uniformu i postao civil, predsednik Egipta el-Sisi potiče iz redova vojske. Naime, u Ustavu Egipta jasno piše da je

---

[207] Markus Becker, *Factory and Lab: Israel's War Business*, Spiegel, Tel Aviv, 2014, Available from: http://www.spiegel.de/international/world/defense-industry-the-business-of-war-in-israel-a-988245.html (Accessed: 05. May 2015)

[208] Global Firepower, *Defense Budget by Country*, 2015, Available from: http://www.globalfirepower.com/defense-spending-budget.asp, (Accessed: 05. May 2015)

[209] Routledge, *Military Balance*, 2014.

[210] Aaron Klein, *Egypt faces 'Existential Threat' from ISIS*, WND, 2015, Available from: http://www.wnd.com/2015/03/egypt-faces-existential-threat-from-isis/ (Accessed: 05. May 2015)

[211] Missy Ryan, *Obama administration ends long hold on military aid to Egypt*, Washington Post, Washington, 2015, Available from: http://www.washingtonpost.com/world/national-security/obama-administration-ends-long-hold-on-military-aid-to-egypt/2015/03/31/6f528c2c-d7d6-11e4-8103-fa84725dbf9d_story.html (Accessed: 05. May 2015)

[212] Dušan Simeonović, *Intervju sa autorom*, 16. januar 2015.

vrhovni komandant oružanih snaga predsednik države.[213] Zanimljivo je da je član 141 stav 1 Ustava, koji se odnosi na uslove kandidovanja na izborima za mesto predsednika republike, formulisan na sledeći način: „Predsednički kandidat mora biti Egipćanin rođen od strane roditelja koji su Egipćani i niti on, niti njegovi roditelji ili supruga smeju da poseduju ili su posedovali drugo državljanstvo."[214] Iz ovog člana se jasno vidi da nije moguće da žena bude na poziciji predsednika države, a samim tim i da bude vrhovni komandant vojnih snaga.

Najviše vojno telo u Egiptu je Vrhovni savet oružanih snaga (Supreme council of the Armed Forces – u daljem tekstu SCAF). Formirao ga je predsednik Naser još 1968. godine. Osnovni razlog njegovog postojanja je bilo vršenje koordinacije operacija vojnih snaga tokom rata. Ipak, značaj ovog tela je demonstriran kada je u februaru 2011. godine, nakon pada Mubaraka, donelo ustavnu deklaraciju i ukinulo pređašnji Ustav iz 1971. godine. Usled velikih nereda koji su usledili nakon pada Mubaraka, SCAF je morao da raspiše izbore za predsednika i parlament. Na oba fronta pobedu su odnela Muslimanska braća. SCAF je uspeo da pre dolaska Morsija na vlast donese novu ustavnu deklaraciju koja mu je davala legislativnu nadležnost, autonomiju od vlasti i moć ulaganja veta na donošenje novog ustava. Muhamed Husein Tantavi je tada preuzeo vlast nad zemljom. Ipak, Morsi je svega dva meseca kasnije ukinuo deklaraciju i preuzeo potupnu zakonodavnu i izvršnu vlast.[215] Kako mu je to pošlo za rukom?

Kako smo već opisali vojska ima specifičnu ulogu u političkom sistemu Egipta. Ne smemo da zanemarimo odnos naroda prema vojsci. Gospodin Simeonović ističe da je za vreme Nasera vojska bila nacionalni ponos Egipćana.[216] Tada se verovalo da je vojska u stanju da se suprotstavi Izraelu.[217] On smatra da je Naser uživao status simbola: „probuđenog arapskog nacionalizma."[218] Vojska je tokom godina nastavljala da predstavlja nacionalni ponos za Egipćane. Za vreme Sadata odnos naroda prema vojsci se nije naročito promenio. Dušan Sime-

[213] Egypt, *Constitution of the Arab Republic of Egypt,* Available from: http://www.refworld.org/docid/3ae6b5368.html, (Accessed: 17. May 2015)
[214] Ibidem.
[215] Gilad Wenig, *Egypt's New Military Brass*, The Washington Institute, 2014, Available from: http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/egypts-new-military-brass, (Accessed: 16. May 2015)
[216] Dušan Simeonović, *Intervju sa autorom*, 16. januar 2015.
[217] Ibidem.
[218] Ibidem.

onović napominje da je Sadat slavljen kao oslobodilac: „...kada je imao uspeh oslobađajući jedan deo Sinaja."[219] Čini se da se slika nije bitnije menjala ni za vreme Mubaraka.

Morsi je uhvatio trenutak kada je narod bio nezadovoljan vojskom. Mada se može protumačiti da je u tom momentu narod bio nezadovoljan SCAF-om, vrhovnim vojnim telom, a ne vojskom kao takvom. Međutim, nezadovljstvo naroda se širilo usled velikog siromaštva i za vreme novog vladara, Morsija, pa je i on nedugo zatim morao da prepusti vlast.[220] Danas se na vlasti Egipta ponovo nalazi SCAF sa predsednikom države Abdel Fatah el-Sisijem. El-Sisi je bivši feldmaršal i ministar odbrane.[221]

Kopnena vojska

Godišnje se ulaže mnogo novca na održavanje i jačanje vojnih snaga zemalja. U ovome prednjače Sjedinjene Američke Države, ali ni budžeti izdvojeni za odbranu drugih zemalja nisu zanemarljivi. Egipat tako prema proceni sajta Global Firepower troši 4.400.000.000 $ na vojsku. Iako je ovo ogromna količina novca on zauzima prema potrošnji tek 44 mesto u svetu.[222] Ipak, već smo napomenuli da su SAD tražile od UN veliku količinu pomoći koja treba da bude upućena Egiptu. Sa druge strane, Egipat je ove godine potpisao i ugovor o tehničko - vojnoj saradnji sa Rusijom.[223]

Prema indeksu moći, koji uzima u obzir preko 40 faktora, Global Firepower meri jačinu vojne snage svake države. Egipat ima najmoćniju armiju u Africi. Iza njega slede Alžir i Južnoafrička Republika.[224] U regionu Bliskog Istoka Egipat bi prema indeksu moći zauzimao drugo mesto – odmah posle Izraela. Takođe, ovaj indeks moći stavlja Egipat na dobrostojeće 18 mesto u svetu.[225]

---

[219] Ibidem.

[220] Gilad Wenig, *Egypt's New Military Brass*, The Washington Institute, 2014, Available from: http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/egypts-new-military-brass, (Accessed: 16. May 2015)

[221] Aljazeera, *Profile: Abdel Fattah el-Sisi,* 2014, Available from: http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/07/201373112752442652.html, (Accessed: 16. May 2015)

[222] Global Firepower, *Defense Budget by Country,* 2015, Available from: http://www.globalfirepower.com/defense-spending-budget.asp, (Accessed: 05. May 2015)

[223] Middle East Monitor*, Egypt, Russia sign military cooperation agreement*, 2015, Available from: https://www.middleeastmonitor.com/news/africa/17349-egypt-russia-sign-military-cooperation-agreement, (Accessed: 16. May 2015)

[224] Global Firepower, *African Countries Ranked by Military Power (2015)*, 2015, Available from: http://www.globalfirepower.com/countries-listing-africa.asp, (Accessed: 16. May 2015)

[225] Global Firepower, Countries Ranked by Military Strength (2015), 2015, Available from: http://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp, (Accessed: 16. May 2015)

U Egiptu živi brojno stanovništvo tako da je za vojnu službu podobno čak 35.305.381 stanovnika.[226] Godišnje 1.532.052 ljudi navrši dovoljan broj godina da bi mogao da se priključi vojnoj službi. Rezervni vojni personal Egipta čini 800.000 ljudi, a aktivnih je 468.500.[227]

Ipak, pored ljudstva veoma je bitna vojna mehanizacija. Egipat je poznat po tome što poseduje ogroman broj tenkova. Nalazi se na petom mesto u svetu sa 4.624 tenkova.[228] Ova informacija ne treba da čudi imajući u vidu da su SAD poslale od osamdesetih godina u Egipat preko 1000 tenkova.[229] Prvi poslati tenkovi bili su M1A1[230], a kao što možemo videti u tabeli 6, u Egiptu preovlađuje ovaj model tenka. Tenkove tipa M1A1/2 proizvodi General Dynamics Land Systems (GDLS). Prvi M1A1 tenk napravljen je 1985. godine.[231] Ovaj tenk je jedan od najtežih na svetu sa skoro 70 tona težine. Međutim, njegova razarajuća snaga i iznenađujuća pokretljivost nadoknađuju težinu.[232]

Vrsta tenka	M1A1 Abrams	M60A1	M60A3	T-62	T-54/T-55	Ramses II
Količina	1087	300	850	500	840	260

Tabela 6: Modeli tenkova u Egiptu[233]

Pored tenkova kopnena vojska Egipta može se osloniti na ogroman broj oklopnih vozila. Interesantno je da Egipat po broju oklopnih vozila, kojih ima 13.298, zauzima treće mesto u svetu. Ispred njega su samo SAD i Rusija.[234] Što se tiče samohodnih topova Egipat ih ima 889

[226] Global Firepower, *Egypt military Strenght*, 2015, Available from: http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=egypt, (Accessed: 16. May 2015)
[227] Ibidem.
[228] Global Firepower, *Tank Strength by Country*, 2015, Available from: http://www.globalfirepower.com/armor-tanks-total.asp, (Accessed: 16. May 2015)
[229] Julia Simon, *Egypt May Not Need Fighter Jets, But The U.S. Keeps Sending Them Anyway*, Planet Money, 2013, Available from: http://www.npr.org/sections/money/2013/08/08/209878158/egypt-may-not-need-fighter-jets-but-u-s-keeps-sending-them-anyway, (Accessed: 16. May 2015)
[230] Ibidem.
[231] Army Technology, *M1A1/2 Abrams Main Battle Tank, United States of America*, Available from: http://www.army-technology.com/projects/abrams/, (Accessed: 16. May 2015)
[232] Marines, *M1A1 Abrams Tank*, Available from: http://www.marines.com/operating-forces/equipment/vehicles/m1a1-abrams-tank, (Accessed: 16. May 2015)
[233] Routledge, *Military Balance*, 2014.
[234] Global Firepower, *Armored Fighting Vehicle (AFV) Strength by Country*, 2015, Available from: http://www.globalfirepower.com/armor-apc-total.asp, (Accessed: 16. May 2015)

i time zauzima osmo mesto u svetu.[235] Egipat zauzima takođe četvrto mesto po broju posedovanih višecevnih bacača raketa kojih broji 1.481. Zanimljivo je da se SAD po ovom pitanju nalaze iza Egipta.[236]

Pomorska moć

Odnosi sila u međunarodnim odnosima teraju nas da obratimo posebnu pažnju na pomorsku moć država. U celoj istoriji odnosa Rusije i Egipta prvi put će se ove godine održati njihova zajednička pomorska vojna vežba. Naime, vežba je započeta 6. juna 2015. godine, a trajaće 8 dana. Fokusna tačka biće luka Aleksandrija, odnosno Sredozemno more. Vežbe će uključivati snadbevanje i komunikaciju na moru, operacije potrage, sve oblike odbrane na moru i vežbe brodske paljbe.[237]

Što se tiče pomorske moći, Egipat se kotira na odličnom sedmom mestu u svetu sa ukupno 245 ratnih brodova.[238] Egipatsku pomorsku silu čini ukupno 18.500 ljudi od čega je 10.000 regruta.[239] Možemo je podeliti na pomorske snage i obalnu stražu. U pomorske snage Egipta ubrajamo podmornice, fregate, korvete i obalnu patrolu, plovila za iskrcavanje, brodove za miniranje i brodove za logistiku.

Egipat poseduje 4 podmornice Romeo 033 klase.[240] Ove podmornice su kupljene od Kine i poseduju na pramcu 6 torpeda kalibra 533mm i dodatna dva na krmi za lansiranje torpeda i paljbu antibrodskih raketa.[241] Po broju podmornica rangira se na 26 mestu u svetu.[242] Egipat ima 8 fregata i to: četiri po imenu Mubarak, dve po imenu Damjat i dve po imenu Nadžim el Zafer. Mubarak je najjača fregata jer

---

[235] Global Firepower, *Self-Propelled Gun (SPG) Strength by Country*, 2015, Available from: http://www.globalfirepower.com/armor-self-propelled-guns-total.asp, (Accessed: 16 May 2015)
[236] Global Firepower, *MLRS (Multiple Launch Rocket System) Strength by Country*, 2015, Available from: http://www.globalfirepower.com/armor-mlrs-total.asp, (Accessed: 16. May 2015)
[237] Reuters, *Russia and Egypt hold joint naval exercise*, 2015, Available from: http://uk.reuters.com/article/2015/06/06/uk-russia-egypt-navy-idUKKBN0OM0QR20150606, (Accessed: 08. June 2015)
[238] Global Firepower, *Total Naval Ship Power by Country*, 2015, Available from: http://www.globalfirepower.com/navy-ships.asp, (Accessed: 08. June 2015)
[239] Routledge, *Military Balance*, 2014, p. 316
[240] Ibidem, p. 316.
[241] Global Military Review Blogspot, *Egyptian Romeo Type 033 Submarines*, Available from: http://globalmilitaryreview.blogspot.com/2011/12/egyptian-romeo-type-033-submarines.html, (Accessed: 08. June 2015)
[242] Global Firepower, *Total Submarine Strength by Country*, 2015, Available from: http://www.globalfirepower.com/navy-submarines.asp, (Accessed: 08. June 2015)

sadrži na sebi antibrodske rakete, hangare i antiavionski sistem raketa po nazivu površinske vazdušne rakete (Surface to air missile). Ove vazdušne rakete mogu da unište avion ili druge rakete.[243] Korveta i brodova za obalsku patrolu ima ukupno 56. Egipat poseduje dve po imenu Abu Kir sa antibrodskim raketama na sebi i površinskim vazdušnim raketama. Jedanaest brodova obalne patrole su brzi brodovi opremljeni pratećim raketama. Postoje dva modela ovih brodova: Ramadan i Tigar. Egipat poseduje 5 patrolnih brodova sa antibrodskim raketama po imenu Hainan. Takođe, pripada mu 18 brzih patrolnih brodova opremljenih pratećim raketama. Pored toga, Egipat poseduje još 20 patrolnih brodova.[244]

Egipat poseduje 14 brodova zaduženih za pronalaženje i obezbeđivanje mina. Dva broda po imenu Osprej i tri po imenu Dat Asvari jesu priobalni minolovci. Dok ima dva obalna čistača mina, sedam njih je rezervisano za čišćenje mina na okeanskom vodenom prostranstvu. Takođe, zemlja je bogata sa tri broda za iskrcavanje i devet desantnih čamaca. Za logistiku i podršku Egipat ima pripremljena 32 broda. Ne smemo izostaviti da je sedam brodova po imenu Toplivo namenjeno transportu nafte.[245] Obalsku stražu Egipta čine artiljerija i protivbrodske rakete. Takođe tu možemo nabrojati još 77 brodova namenjenih obalnoj straži.[246]

Podmornice	4
Fregate	8
Korvete	2
Patrolni brodovi	54
Brodovi za miniranje	14
Plovila za iskrcavnje	12
Brodovi za logistiku	32
Obalska straža	77

Tabela 7: Pomorska moć Egipta[247]

[243] Routledge, *Military Balance*, 2014, p. 316.
[244] Ibidem, p. 316.
[245] Ibidem, p. 316.
[246] Ibidem, p. 317.
[247] Ibidem, p. 316-317

Vazduhoplovna moć Egipta

Prema procenama sajta Global Firepower Egipat ima 1.107 letelica i tako zauzima zavidno osmo mesto u svetu po ovom kriterijumu.[248] Vazduhoplovne trupe Egipta možemo takođe da podelimo na dva dela: Vazduhoplovne snage i protivvazdušnu odbranu. U Vazduhoplovnoj vojnoj službi Egipta nalazi se veliki broj vojnika. Vazduhoplovnu vojnu silu čini 30.000 vojnika, a u protivvazdušnoj odbrani aktivno je angažovano 80.000 ljudi, dok se u rezervi nalazi još 70.000.[249]

Okosnicu vazduhoplovne moći Egipta čine avioni F-16. Egipat poseduje čak 220 aviona ovog tipa i koristi ih i za odbranu i za napad. Još od kada je 1979. godine potpisao mir sa Izraelom, Egipat je postao ogroman primalac ovih aviona od SAD. Tokom godina dobio je preko sedam Peace Vector programa veliki broj aviona F-16 serije.[250] (pogledati tabelu 8)

Vazduhoplovnu silu Egipta možemo podeliti na osnovu uloge koje ostvaruju trupe i tipa opreme kojom se služe. Prema ulozi koju obavljaju vazduhoplovne snage Egipta možemo podeliti na borce, bombardere, antipodmorničke jedinice, mornaričku patrolu, elektronske ratnike, elektronske ratnike i transportere, avione za rano upozoravanje, jedinice za spasavanje i potragu, transportere, avione za vežbu, borbene helikoptere, helikoptere za transport i samohodne letelice. (pogledati tabelu 9) Prema kriterijumu tipa opreme možemo vazduhoplovnu silu Egipta podeliti na avione, helikoptere i samohodne letelice. Aviona spremnih za borbu Egipat broji 569. Od tog broja znatna količina pripada bombarderima – 310. Najzastupljeniji je model F-16D Fighting Falcon. Egipat poseduje 62 lovca i 61 transportni avion, što nisu zanemarljivi brojevi. Međutim, najviše aviona se koristi za izvođene vežbi – 329. Kada su u pitanju helikopteri, treba istaći da Egipat ima znatan broj višenamenskih helikoptera – 72. Za borbu i bombardovanje koristi se model Ah-64D Apache kojih poseduje 35. Pored toga, tu su 93 helikoptera namenjena za transport, 10 helikoptera za antipodmorničo delovanje i 17 za izvođenje vežbi.[251]

---

[248] Global Firepower, *Aircraft Strength by Country*, 2015, Available from: http://www.globalfirepower.com/aircraft-total.asp, (Accessed: 08. June 2015)

[249] Routledge, *Military Balance*, 2014, p. 317.

[250] F-16, *Egypt*, Available from: http://www.f-16.net/f-16_users_article4.html, (Accessed: 08. June 2015)

[251] Routledge, *Military Balance*, 2014, p. 317.

Program	Model	Količina	Vreme dostave
Peace Vector I	F-16A	34	1982-1983
	F-16B	8	1982-1985
Peace Vector II	F-16C	34	1986-1988
	F-16D	6	1986-1987
Peace Vector III	F-16C	35	1991-1995
	F-16D	12	1991-1993
Peace Vector IV	F-16C	34	1994-1995
	F-16D	12	1994-1995
Peace Vector V	F-16C	21	1999-2000
Peace Vector VI	F-16C	12	2001-2002
	F-16D	12	2001-2002
Peace Vector VII	F-16C	16	2012-2013
	F-16D	4	2012-2013

Tabela 8: Dostava aviona F-16 Egiptu[252]

Protivvazdušna odbrana Egipta je veoma složena, što se može videti iz broja angažovanih ljudi, a i iz opreme koju koriste. Najpre imamo protivavionsku odbranu koju čine različiti odbrambeni sistemi. Drugo, Egipat poseduje samopogonske i vučene površinske vazdušne rakete. Konačno, Egipat poseduje raznoliko vučeno i samopogonsko oružje koje koristi u svhu odbrane. [253]

Vrsta letilice	Zastupljeni modeli	Ukupna količina
Lovci	F-16A/B, F16C/10, J-7/MIG-21, Mig-21U	16 eskadrila
Bombarderi	F-4E Phantom II, Mirage 5E2	3 eskadrile
Antipodmorničke jedinice	SH-2G Super Seasprite	1 eskadrila

[252] F-16, *Egypt*, Available from: http://www.f-16.net/f-16_users_article4.html (Accessed: 08. Jun 2015)
[253] Routledge, Military Balance, 2014, pp. 317-318.

Mornarička patrola	Beech 1900C	1 eskadrila
Elektronski ratnici	Beech 1900, Commando Mk2E	1 eskadrila
Elektronski ratnici i transporteri	C-130H/VC-130H Hercules	1 eskadrila
Avioni za rano upozoravanje	E-2C Hawkeye	1 eskadrila
Jedinice za spasavanje i potragu	AW139	1 jedinica
Transporteri	B-707-366C, B-737-100 itd.	5 eskadrila
Avioni za vežbu	Apacha Jet, Dhc-5 Buffalo, Emb-312 Tucano itd.	13 eskadrila
borbeni helikopteri	Ah-64D Apache, SA-342K Gazelle, Sa-342L Gazelle	5 eskadrila
helikopteri za transport	Ch-47C/10 Chinook, Mi-8Hip	4 eskadrile
Samohodne letelice	R4E-50 Skyeye, Teledyne-Ryan 324 Scarab	Nekoliko eskadrila

Tabela 9: vazduhoplovna sila Egipta[254]

Još za vreme Nasera, Egipat je pokušao da razvije nuklearnu tehnologiju. Egipat je kupovao određeno nuklearno oružje tokom šezdesetih godina, ali ga je u posedovanju ove vrste naoružaja zaustavio razarajući šestodnevni rat iz 1967. godine.[255] Što se tiče biološkog oružja, Egipat kao potpisnik Ženeva protokola iz 1928. godine i Konvencije za biološko naoružanje od 1972. godine nije spreman da sprovodi istraživanja u činu razvijanja ove vrste oružja za masovno uništavanje. Takođe, čini se da Egipat i ako bi želeo da razvija ovo oružje nema potrebna sredstva ni infrastrukturu da bi u tome uspeo.[256]

Sa druge strane, Egipat je jedna od retkih država u istoriji naše planete koja je koristila hemijsko oružje u ratne svrhe.[257] Međutim, nedostaju informacije o razvijanju hemijskog naoružanja u Egiptu nakon sedamdesetih godina. Ipak, Egipat i dalje nije pristupio Konvenciji za hemijsko naoružanje jer se nije rešilo pitanje izraelskog posedovanja

[254] Ibidem.

[255] NTI, *Egypt*, Available from: http://www.nti.org/country-profiles/egypt/, (Accessed: 20. May 2015)

[256] Ibidem.

[257] Postoje snažni dokazi da je Egipat koristio hemijsko oružje (fozgen i iperit) prilikom učestvovanja u građanskom ratu na severu Jemena koji je trajao od 1962-1970. Egipat je bio uključen u ovom ratu između 1963 i 1967 godine. Ibidem.

nuklearnog naoružanja.[258] Naš bivši ambasador u Egiptu, Dušan Simeonović, smatra da ako se zaista razvija hemijsko naoružanje u Egiptu to može biti samo u mirnodopske svrhe. On dodaje da ako bi došlo do razvijanja ove vrste naoružanja da bi se lako saznalo za to.[259]

Okružen pretnjama koje dolaze iz inostranstva (Bliski Istok) i iznutra (ISIS, islamski ekstremisti) Egiptu je jedino preostalo da nastavi da razvija svoje naoružanje. Kako smo naveli, velika količina oružja Egiptu je stigla iz inostranstva, pogotovo SAD. Jedini razlog kotiranja Egipta tek na 18. mestu u svetu po vojnoj moći je njegovo neposedovanje nuklearnog oružja. Iako je razvijanje ove vrste naoružanja skoro nemoguće, geopolitički položaj Egipta pridaće mu veći značaj od celokupnog naoružanja koje poseduje. O ovome najbolje svedoče vojne vežbe koje pristaje da radi sa Rusijom i pažnja Rusije i SAD usmerena ka egipatskoj vojnoj tehnologiji.

- **Nauka i tehnologija Egipta[260]**

Još od svog nastanka, Egipat je bio utočište mnogim briljantnim umovima iz oblasti nauke i tehnologije, a Aleksandrija sa svojom bibliotekom i muzejem, je bila mesto gde su se okupljale najpoznatije erudite antičkog doba, poput Euklida, Arhimeda i mnogih drugih. U novijoj istoriji Egipat može da se pohvali četvoricom nobelovaca i to: Anvar El Sadat, Nobelova nagrada za mir 1978. godine; Nagib Mahfuz, Nobelova nagrada za književnost 1988. godina; Ahmed Zevail, Nobelova nagrada za hemiju 1999. godine; Muhamed El Baradei, Nobelova nagrada za mir 2005. godine.

Hiljadama godina Egipat je bio lider u inovacijama u mnogim oblastima, te je, kao kolevka jedne od najnaprednijih civilizacija starog veka, zadužio čovečanstvo mnogim izumima, od kojih su neki i danas u upotrebi.

Brojna ostvarenja u oblastima inženjerstva i arhitekture, poput piramida na platou Gize, velelepnog hrama Karnak i Abu Simbela, su na samom vrhu liste dostignuća svetske kulturne baštine. Egipćani se, takođe, mogu ubrojati u pionire medicine, o čemu svedoče mnoge mumije koje se čuvaju u najpoznatijim svetskim muzejima. Medicina je povezivana sa religijom, pa su obično sveštenici bili i lekari, a korišćenje papirusa i hijeroglifa, kasnije i njihove uprošćene verzije,

[258] Ibidem.
[259] Dušan Simeonović, *Intervju sa autorom*, 16.01.2015.
[260] Ovaj deo teksta napisala je Teodora Marković

im je omogućilo lako kodifikovanje korišćenih lekova i njihove delotvornosti. Metalurgija i rudarstvo su takođe bili na zavidnom nivou, a zanimljivo je, takođe, napomenuti da su Egipćani oduvek bili vodeći svetski stručnjaci za kozmetiku i majstori u dobijanju velikog spektra boja, koje su potom koristili za slikanje na raznim površinama.

Međutim, vremenom su druge zemlje, umesto Egipta, postale sinonim za modernost tehnološki napredak i inovativnost, a glavna prepreka povratku Egipta na stare staze slave jeste nepismenost i loš obrazovni sistem. Značajan deo stanovništva je nepismen. Prema današnjim standardima, nije pogrešno okarakterisati procenat od 73.9% pismenog stanovništva kao zabrinjavajući.[261] Iako se od 2000. godine aktivno radi na opismenjavanju odraslog stanovništva, u poslednjih nekoliko godina zabeleženo je novo povećanje broja nepismenih. Po poslednjim podacima u Egiptu je 17 miliona nepismenih ljudi.[262] Kao odgovor na ovu silaznu putanju pokrenuta je, u septembru 2011. godine, nacionalna kampanja pod sloganom „Zajedno možemo" (*Together We Can*), pod okriljem UNESCO-a. Osnovni cilj kampanje je da se na nacionalnom nivou do 2020. godine smanji procenat nepismenih na ispod 10%, a na njegovom ispunjenju trenutno rade brojne institucije, međunarodne organizacije i nevladine organizacije.[263]

U Egiptu trenutno postoji 43 univerziteta, 20 državnih i 23 privatna sa preko 2 miliona studenata, međutim, nijedan se ne nalazi među prvih 300 na svetskoj rang listi univerziteta.[264] Velika zabrinutost za obrazovanje je prisutna te je, kao izraz iste, nova vlast formirala i Ministarstvo za visoko obrazovanje koje je zaduženo za poboljšanje standarda visokoškolskih ustanova. Glavnim uzročnikom lošeg standarda se smatra nespremnost države da investira neophodne resurse zarad njegovog poboljšanja. Primećeno je čak i progresivno smanjenje utrošenih resursa sa 6% u 2002. na 3.9% u 2009. godini[265]. Još jedan razlog lošeg učinka obrazovanja je način i sadržaj predavanja, odnosno učenja, koji ne podstiče kritičko mišljenje i koga karakteriše veliki jaz

---

[261] https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/eg.html (Pristupljeno 10. mart 2015.godine)

[262] *"Education for All 2015 National Review Report: Egypt"*- dostupno na http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002299/229905E.pdf (Pristupljeno 10. mart 2015.godine)

[263] *"Education for All 2015 National Review Report: Egypt"*- dostupno na http://unesdoc.unesco.org/images/0022/002299/229905E.pdf (Pristupljeno 10. mart 2015.godine)

[264] http://www.webometrics.info/en/world (Pristupljeno 10. mart 2015.godine)

[265] "*Science , Technology and Innovation in Egypt*" Prof Dr. Nadia Zakhary, Egyptian Minister of Scientific Research

u odnosu na praksu. Provere znanja su, po pravilu, u pisanom obliku, a usmene provere znanja se, u ovom obrazovnom sistemu, gotovo i ne primenjuju. Ukoliko se prođe pored nekog od fakulteta u Kairu, kada je u toku ispitna nedelja, najčešće se mogu videti papiri razbacani po ulicama. Pomenuti papiri nisu beleške sa predavanja, već ,,puškice" koje se naširoko koriste jer je slaba kontrola na samim ispitima. Shodno iznetim podacima, ne čudi da je ,,odliv mozgova" vrlo živ proces u Egiptu, a zemlja u koju obrazovani Egipćani najčešće emigriraju jeste Saudijska Arabija. Najradije se na ovaj korak odlučuju stručnjaci iz oblasti medicine. Razlozi zbog kojih biraju upravo Saudijsku Arabiju su brojni. Na prvom mestu je činjenica da ne postoji jezička barijera, budući da se u obe države govore dijalekti arapskog jezika, zatim, ove države deli jedino Crveno more, te troškovi puta nisu veliki, životni standard je znatno bolji, a nikako ne bi trebalo zanemariti ni ulogu koju ima religija u ovom izboru, budući da obe države naseljava stanovništvo pretežno islamske veroispovesti.

Iako je situacija daleko od idealne, primetni su napori u pozitivnom smeru, prevashodno kada su u pitanju naučna istraživanja. Naučno - istraživačka delatnost se u Egiptu odvija pod budnim okom Ministarstva za visoko obrazovanje i Ministarstva za naučno istraživanje. Trenutno je na raznim naučnim istraživanjima angažovano više od 120.000 naučnika i saradnika, koji istaživanja sprovode pri nekom od državnih univerziteta ili jednom od 198 aktivnih istraživačkih centara[266]. U Egiptu je u 2013. godini objavljeno 13.554 naučnih radova, što ga čini konkurentnim među bliskoistočnim zemljama, ali na svetskoj rang listi ga stavlja tek na 38. mesto[267]. Za izradu strategije razvoja u oblasti nauke, tehnologije i inovacije (STI) zadužena je Akademija za naučno istraživanje i tehnologiju. Osnovni ciljevi trenutne strategije su: upošljavanje većeg broja stručnjaka u istraživanja i povećanje plata u ovoj oblasti, osposobljavanje novih istraživačkih centara, upošljavanje i privatnih univerziteta koji dosada nisu bili u mogućnosti da sprovode naučna istraživanja, povećanje broja objavljenih naučnih radova sa dosadašnjeg proseka od 10.000 godišnje na 30.000 godišnje. Takođe

[266] Yasser R. Abdel-Fattah, Abdel-Hady B. Kashyout, and Walaa M. Sheta – *"Egypt's Science and Technology Parks Outlook : A Focus on SRTACity"*, World Technopolis Association, 2013. godina

[267] Statistički podaci dostupni na http://www.scimagojr.com/countryrank.php?area=0&category=0&region=all&year=2013&order=it&min=0&min_type=it (Pristupljeno 10. mart 2015. godine)

je u planu da se u budućnosti veća pažnja posveti razvoju infrastrukture potrebne za iskorišćavanje sunčeve svetlosti i vetra, kao izvora energije, što ne čudi kada se uzme u obzir da Egipat uživa skoro 3700 sunčanih sati godišnje (od mogućih 4383)[268]. Među ostalim planovima razvoja se nalaze i poboljšanje sistema irigacije, šire korišćenje procesa desalinacije radi dobijanja pijaće vode, poboljšanje infrastrukture informacionih tehnologija itd.

Egipat, nažalost, još uvek kaska za drugim zemljama sveta u razvoju IT sektora, što može imati dalekosežne posledice po njegov celokupni razvoj. Mnoge oblasti nemaju čak ni osnovnu IT infrastrukturu, a većina neurbanih oblasti najverovatnije još godinama uopšte neće biti u kontaktu sa ovom vrstom tehnologija. Za razvoj IT sektora i njegovu promociju zaduženo je Ministarstvo komunikacija i informacionih tehnologija, osnovano 1999. godine, čiji su napori u proteklih nekoliko godina proizveli pozitivan učinak. Naime, zabeležen je znatan porast u broju korisnika interneta, za čak 10 miliona u odnosu na novembar 2013. godine, te je ukupan broj korisnika sada 45 miliona, odnosno 55% stanovništva.[269] U toku je izrada nove strategije, koja će nositi naziv ,,Strategija 2020", u kojoj će posebna pažnja biti posvećena političkim i ekonomskim promenama kroz koje Egipat još uvek prolazi.

Može se zaključiti da se Egipat ne može pohvaliti značajnom moći u naučno-tehnološkom smislu. Međutim, nikako ne bi trebalo zanemariti potencijal koji je svakako prisutan. Politički potresi koji su proteklih nekoliko godina bili gotovo konstantni, iako ne glavni razlog zaostalosti, svakako nisu doprineli naučno-tehnološkom boljitku. Bilo je neophodno da se situacija u državi stabilizuje kako bi se ostvarili osnovni preduslovi za koncentrisanje i na druge sfere života. Godina 2014. je, iako turbulentna, po mišljenju mnogih Egipćana označila početak dugo očekivane političke stabilizacije. Pohvalna je činjenica da su ljudi svesni da u modernom globalizovanom društvu jedna država ne može biti pravi izazivač Sjedinjenim Američkim Državama, ako ne ulaže u obrazovanje svoje omladine i IT infrastrukturu.

Prvi korak ka rešavanju bilo kog problema jeste da se osmotri i spozna njegova priroda i ukoliko je moguće da se prepoznaju uzroci,

[268] Statistički podaci dostupni na http://www.currentresults.com/Weather-Extremes/sunniest-places-countries-world.php (Pristupljeno 10. mart 2015. godine)

[269] Statistički podaci dostupni na http://www.mcit.gov.eg/Indicators/Indicators.aspx (Pristupljeno 10. mart 2015.godine)

potom da se odrede najadetkvatniji mogući načini njegovog rešavanja i konačno da se ta rešenja sprovedu. Ako u ovom slučaju problem formulišemo kao zaostalost u naučno-tehnološkom razvoju, može se reći da je Egipat upravo podigao ,,nogu" kako bi načinio drugi korak ka njegovom prevazilaženju, međutim, neophodno je pustiti da vreme pokaže da li su načinjeni koraci, ali i oni koje će Egipat tek načiniti, bili dovoljno odlučni kako bi ga doveli do željenog cilja.

- **Umesto meke moći:**

Intervju sa Boškom Jakšićem[270], spoljno-političkim komentaorom „Politike"[271]

— Kao spoljno-politički urednik "Politike" i jedan od najboljih poznavalaca zbivanja na Bliskom istoku izjavili ste da Zapad nije razumeo suštinu Arapskog proleća. Zbog čega?

Ako pogledamo rezultat Arapskog proleća onda je to fijasko. Jedino je Tunis ostao u vrhovima vlasti i dalje ima neki uticaj. Nigde ni u jednoj zemlji gde je bilo Arapsko proleće ti prvi ciljevi se nisu ostvarili. Revoluciju u Egiptu su iznele liberalne snage i lumperproletarijat, ona sirotinja bez ikakvih životnih šansi. Islamisti su se tek kasnije priključili. Ako pogledamo da li se liberalizovao Egipat kao najmoćnija zemlja arapskog sveta, uočavamo da nije, čak mislim da je završio u modelu koji je isti kao Mubarakov, možda čak i gori. U Egiptu danas postoji radikalni islamizam, kao i u Libiji. Postoji nepoverenje prema svemu što je islamsko.

— Kakva je, po Vašem mišljenju, meka moć Egipta?

U kulturi imaju veliku moć. Imaju i ogromnu produkciju televizijskih drama, mada im je književnost veoma slaba. Meka moć je kao i tvrda moć Egipta u ovom trenutku jako oslabljena događajima posle obaranja Mubaraka, događajima posle obračuna sa Muslimanskom braćom a takođe i sa zavođenjem jednog režima koji jako podseća na onaj stari. Tako da u vremenu kada se i dalje na Zapadu priča o potre-

[270] Boško Jakšić je novinar Politike i najbolji poznavalac Bliskog istoka koji je Prvi zalivski rat pratio iz Saudijske Arabije. Izveštavao je o ratu u Kampućiji i o gladi u Etiopiji. Radio je u "Vašington postu", bio je stalni dopisnik Politike iz Kaira i Rima. Izveštavao je o intervenciji u Avganistanu i ratu u Iraku. Čest je gost Bi-Bi-Sija, Radia Slobodna Evropa, Al-Džazire, kao i u domaćim medijima.

[271] Intervju su uradile Zvezdana Babel i Marina Todorović.

bi i neophodnosti demokratizacije regiona Bliskog istoka, zavođenja nekih drugih vrednosti, izgleda da Egipat baš i nije neki privlačan model i da ne može da koristi tu svoju moć koju ima. Ali ako pogledamo kakvu moć imaju druge zemlje koje imaju autoritarne režime, onda to znači da Zapad nije gadljiv na vojne režime i diktature i pokazuje se onda da Egipat itekako ima svoje mesto i moć. U tome je paradoks čitave situacije. S jedne strane bi očekivali da ta moć oslabi, da ona nije za primer zbog unutrašnjeg oblika vlasti, ali sa druge strane postoji tolerancija diktatorskih režima od strane Zapada. Stvari su se međutim iskomplikovale i nije tako jednostavna situacija kao u periodu kada su Mubarak i Sadat bili isključivi saveznici Amerike. Vidimo da je Egipat prošle godine napravio posao oko kupovine oružja od Rusije, tako da se sada Egipat ponovo vraća i postaje meta globalnih sukobljavanja pre svega Amerike i Rusije. Ukrajinski front se širi i na Bliski istok što je istovremeno dokaz o važnosti Egipta. Ne bi se Moskva tek tako borila za ostvarivanje saradnje da im Egipat nije važan. Ipak, ova zemlja ostaje vodeća sila arapskog sveta bez obzira ko je na vlasti u Kairu. Univerziti u Kairu su više od hiljadu godina središte sunitskog islama. Uvek su postojali čvrsti odnosi između vere i države. Meku moć koju je Egipat imao, decenijama je, između ostalog, i počivala na autokratskim režimima.

— Desetine hiljada ljudi je posle svrgavanja predsednika Mubaraka ustalo protiv vojnog saveta, šaljući jasnu poruku o promeni stava i raspoloženja ljudi. Da li mislite da će se ovakva situacija u državi nastaviti i ima li nade da će političke vlasti srediti teško stanje u zemlji?

Postoje naravno neki koji bi to mogli da izmene, ali apsolutno nemaju dovoljno moći. Vojska je zloupotrebila svoju poziciju, ona je u poslednji čas odbila da izvršava Mubarakova naređenja da puca i tada je stekla velike simpatije u narodu. Generali su, pošto su videli da je stvar ozbiljna, žrtvovali Mubaraka, prodali su ga, da bi sačuvali svoju poziciju. Da je došlo do sukoba vojske sa narodom to bi bilo još neuporedivo krvavije. Oni su cinično i mudro sačuvali svoju poziciju, a opozicija je toliko razbijena da je velika šansa da i sadašnji predsednik ostane doživotno na vlasti kao i njegovi prethodnici. U suštini se ništa nije promenilo. Zapad se i dalje tvrdoglavo drži svog modela. Nedostaje ozbiljni politički program. Sve te decenije unazad država nije vođena kako treba.

— Zašto su verski aktivisti izbili na površinu mobilišući svoje stare pristalice i regrutujući nove članove?

Zasto što je posle toliko godina i decenija islam i dalje u naletu. Islam je probuđen i traži da ostvari tu svoju političku dimenziju koja je dugo vremena bila zakržljala, što represijama unutra, što pristalicama spolja, što kolonizacijom. Taj nalet je sada neuporedivo ozbiljniji od bilo čega do sada. I neće biti zaustavljen. Po čitavom svetu vidimo da se islam budi. On je najbrža rastuća vera na svetu. Zapad još uvek nema odgovor na islam. Ono što je u islamu jako važno jeste sudbina i oni o tome jako vode računa.

— Da li je Egipćanima teško da se identifikuju sa kosmpolitskim pogledima?

Oni imaju svoje kosmopolitske poglede koji pripadaju svetu islama. Islam ima svoj veliki svet i njemu je taj svet dovoljan. U Egiptu nema nikakve segregacije. Uticaj u međunarodnim organizacijama je dosta takođe poljuljan. Međutim, dok se nije dogodilo Arapsko proleće bio je ogroman uticaj. Mada sve što se i danas dogodi u Egiptu ima veliki uticaj na ogroman deo arapskog sveta.

Ivana Tomić, Aleksandra Ivanković,
Dragana Todorović, Edin Sinanović, Teodora Marković,
Marina Todorović, Zvezdana Babel

Arab Republic of Egypt as a Challenger to the United States of America

Abstract

The main topic of this paper is the power of Egypt as an USA's challenger. It consists of three parts. The first part contains general information about the Egyptian geography, history, culture and religion. The second part analyses the hard power of Egypt, especially its economic power, science and technology. The military power of Egypt is also described in this essay, with special reference to its naval, ground, air and nuclear forces. The third part tries to explain Egyptian soft power, i.e. the influence of this country in the international organizations, national cohesion and universalist culture.

Keywords: international relations, Arab Republic of Egypt, geography of Egypt, history of Egypt, culture of Egypt, religion of Egypt, economic power of Egypt, military power of Egypt, science and technology of Egypt, influence of Egypt in international organizations, national cohesion of Egypt, universalist culture of Egypt, soft power of Egypt.

Klara Pehle[1], Snežana Ivaneža[2], Aleksandra Ilić[3], Anđelija Žunjić[4], Ksenija Filipović[5], Nevena Mančić[6], Đorđe Mihajlović[7]

DNR Koreja kao izazivač Sjedinjenim Američkim Državama

Apstrakt

Rad se bavi istraživanjem moći Demokratske Narodne Republike Koreje kao izazivača Sjedinjenih Američkih Država. Tekst se sastoji iz tri dela, od kojih prvi sadrži opšte informacije o njenoj geografiji, istoriji, kulturi i religiji. Drugi deo obuhvata analizu tvrde moći u okviru koje su obrađene teme ekonomske moći i nauke i tehnologije. Takođe, objašnjava se i vojna moć DNR Koreje, koja obuhvata pomorsku, kopnenu, vazduhoplovnu i nuklearnu moć. U trećoj celini se istražuje meka moć, tj. njen uticaj u međunarodnim organizacijama, nacionalna kohezija i univerzalistička kultura.

Ključne reči: međunarodni odnosi, Demokratska Narodna Republika Koreja, geografija Severne Koreje, istorija Severne Koreje, kultura Severne Koreje, religija Severne Koreje, ekonomska moć Severne Koreje, vojna moć Severne Koreje, nauka i tehnologija Severne Koreje, nacionalna kohezija Severne Koreje, univerzalistička kultura Severne Koreje, uticaj Severne Koreje u međunarodnim organizacijama, meka moć Severne Koreje.

[1] klarapelhe@gmail.com
[2] ivaneza.snezana@gmail.com
[3] alexandra_fpn_91@yahoo.com
[4] andjelija_kg@hotmail.com
[5] filipovic_ksenija@yahoo.com
[6] mancic92@gmail.com
[7] djole992@gmail.com

Slika 1: Teritorija Demokratske Narodne Republike Koreje[8]

Pokazatelj	Podatak	Mesto u svetu
Površina teritorije	120,538 km^2	99.
Stanovništvo	24,851,627	50.
Gustina naseljenosti	206,17 stanovnika po km^2	
BDP u paritetu kupovne moći	40 milijardi dolara	112.
BDP po glavi stanovnika	1.800 dolara	208.
Nivo nezaposlenosti	25,6 %	176.
Džini indeks	n.a.	n.a.
Indeks ljudskog razvoja	n.a.	n.a.
Glavni grad	Pjongjang	
Zvanični jezik	Korejski	
Zvanična valuta	Von (won)	

Tabela 1. Osnovni podaci o Demokratskoj Narodnoj Republici Koreji[9]

[8] Slika je preuzeta sa sajta CIA – The World Factbook, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/ (pristupljeno 4.7.2015)

[9] U izradi tabele korišćeni su podaci CIA – The World Factbook i UNDP Human Development Report 2014, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kn.html i http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/PRK (pristupljeno 04.07.2015)

- **Geografija Severne Koreje**[10]

Severna Koreja se nalazi u istočnoj Aziji i zauzima severni deo Korejskog poluostrva. Ovo je pretežno planinski predeo, sa malim priobalnim ravnicama i rečnim dolinama. Severna Koreja je razdvojena od Južne Koreje dolinama koje dele poluostrvo od severoistoka do jugozapada. One predstavljaju kako vizuelnu tako i topografsku granicu između dva dela poluostrva.[11]

Severna Koreja zauzima površinu od 122,540 km^2 i nalazi se na 97. mestu po površini teritorije.[12] Graniči se sa Kinom i Rusijom na severu i Južnom Korejom duž korejske demilitarizovane zone koja je uspostavljena 1953.godine. Severnu Koreju najvećim delom okružuju planine, a duž zapadne obale Žutog mora i kraj južne obale se nalaze niska brda i poljoprivredna zemljišta. Okružuju je četinarske i listopadne šume. Najviši vrh (2750m) se nalazi na vulkanskoj planini Baekdu koja se smatra svetom planinom jer je severnokorejski lider navodno rođen u šumama ove planine. Taebaek planinski venac koji predstavlja svojevrsnu kičmu poluostrva prostire se na centralnoistočnom delu i čine ga planine Kumbang, Sorak, Taebaek. Geograf Džordž Kresi je istakao da u Severnoj Koreji nema visokih planina već je njihova raskoš ono što ih čini izuzetnim. Što se tiče mora, na zapadu se nalazi Žuto more, a severno od njega je smešten korejski zaliv, a na istočnom delu Japansko more u kom se nalazi i najniža tačka ove zemlje od 0m. Najduža reka je Jalu koja teče 790 km i nalazi se blizu granice sa Kinom. Celokupna dužina obale iznosi 2,495 km, a vodene površine zauzimaju 130 km^2.[13]

U Severnoj Koreji prema poslednjem popisu stanovništva živi 24,895,450 ljudi. Gustina naseljenosti je 202 stanovnika na km2. Severna Koreja važi za jednu od najhomogenijih zemalja, malo je etničke raznolikosti, postoji mala kineska zajednica, Japanci, Južnokorejci, Vijetnamci ali u zanemraljivom broju. Glavni grad Severne Koreje je Pjongjang u kome živi 3,255,288 stanovnika i on je jedini grad u ovoj državi u kome živi više od milion ljudi. Ostali značajni gradovi su Kaesong, Hamhung, Čonjing, Vonsan. [14]

---

[10] Ovaj deo teksta napisala je Klara Pelhe.

[11] Christopher L. Salter, *North Korea (Modern World Nations),* Chelsea House Publishers, New York, 2007, p.16

[12] World Atlas, Available from: http://www.worldatlas.com/aatlas/populations/ctyareal.htm (Accessed 20 July 2014)

[13] Christopher L. Salter, *North Korea (Modern World Nations)*, op.cit., pp. 16-20

[14] World Population Review, Available from: http://worldpopulationreview.com/countries/north-korea-population/ (Accessed 20 July 2014)

Što se tiče klime, ona je više kontinentalna nego okeanska i prisutna su sva četiri godišnja doba. Zime su duge i hladne sa povremenim snežnim olujama koje donose vetrovi iz Sibira. Leta su kratka, topla i vlažna pretežno zbog monsunskih vetrova. Veliki deo istočne Azije je pod jakim uticajem monsuna koji donose obilne padavine leti i suvlje zime. Prirodne nepogode koje prete ovoj zemlji su suše krajem proleća koje su kasnije praćene jakim poplavama, i povremenim tajfunima u jesen.[15]

Prirodna bogatstva Severne Koreje čine rude i minerali među koje se ubrajaju kameni ugalj (Severna Koreja spada među 10 najvećih proizvođača na svetu), mrki ugalj, cink, grafit, zlato, srebro, fosfat, bakar. Što se tiče useva, glavni su kukuruz, proso, pšenica, duvan, pamuk, pirinač. Još neki značajni resursi ove zemlje su sumporne soli, ribe i šume. Obradivo zemljište čini 20,76% teritorije Severne Koreje, a stalni usevi 2,49%.[16] Mnogi stručnjaci su smatrali da će se severnokorejska država raspasti nakon pada SSSR-a. Prema rečima ekonomista ova zemlja je spas pronašla u neverovatnom bogatstvu prirodnih resursa. Procenjuje se da je vrednost svih minerala i retkih metala koji se mogu pronaći u Severnoj Koreji veća od šest milijardi dolara. Prema mišljenjima nekih ekonomista moguće je da će ova država početi da liči na naftom bogate zalivske države, i da koristi ogromne profite od prirodnih resursa. Čudnim se čini što Severna Koreja ima velike prirodne potencijale ali je životni standard njenih državljana i dalje na niskom nivou. Izgleda da će ove mogućnosti u svom punom kapacitetu biti iskorišćene tek u budućnosti, mada se veći deo nuklearnih tehnologija i lansiranih raketa finansira upravo iz tih izvora.[17]

- **Istorija Severne Koreje[18]**

Na Korejskom poluostrvu prvo je vladala dinastija Gojoseon u periodu od oko 2300 g.p.n.e. Ovo carstvo nalazilo se na severnom delu poluostrva i u Mandžuriji. Zatim početkom nove ere vlast su preuzela tri drevna kraljevstva: Kogurio, Pečke i Šila. Kogurio je pronađen 37.

---

[15] Central Intelligence Agency, Available from: http://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kn.html, (Accessed 20 July 2014)

[16] About.com, Available from: http://geography.about.com/library/cia/blcnorthkorea.htm, (Accessed 20 July 2014)

17 B92, Dostupno preko: http://www.b92.net/biz/vesti/svetphp?yyyy=2012&mm=08&dd=10&nav_id=633783, (Pristupljeno 25.09.2014.)

[18] Ovaj deo teksta napisala je Klara Pelhe

godine pre nove ere od strane Ko Žu Monga. Ovo je bilo i prvo kraljestvo koje je uvelo budizam kao zvaničnu religiju. Zatim, se pojavilo i carstvo Pečke. Prestonica je u to vreme bila Kvandžu, a celo kraljevstvo je bilo organizovano po ugledu na kinesku državu koja je ličila na neki vid birokratije. Ono je takođe imalo uticaj na Japan i japansku civilizaciju. Kraljevstvo Šila je nastalo 57. godine p.n.e i u njemu nema zabeleženog kineskog uticaja. Krajem 5.veka ono postaje najjače kraljevstvo koje dominara ostalima, a od 660. godine sva kraljevstva Pekču i Kogurio počinju da padaju i gube svoju moć i tada se Koreja prvi put u istoriji ujedinila pod vlašću Šila.[19]

U 10. veku Vang Gon preuzima vlast od dinastije Šila i osniva državu po nazivu Korio. Mongoli osvajaju veliki deo Koreje 1231. godine i nakon neuspelog otpora Korio biva prisiljen na potpisivanje sporazuma sa Mongolima i postaje saveznik Juan dinastiji u Kini kojom su vladali Mongoli. Juan dinastija se suočavala sa unutrašnjim problemima što je omogućilo Koriu da opstane do 1392. godine kada Ji Song-Gi preuzima presto i menja naziv države u Čoson a prestonicu premešta u Hanjang (današnji Seul). Umesto budizma, Čoson je promovisao konfučijanizam kao zvaničnu religiju. Dinastija Ji je vladala u narednih 5 vekova.[20]

Za Koreju su mnogi govorili da je pusta zemlja zbog prolaska mnogih osvajača kroz nju i šteta koje su joj naneli. U 18.veku nastaje period zatišja ali ono ne traje dugo jer zbog gladi i siromaštva narod počinje da diže ustanke. U to vreme Koreja ja bila zatvorena država, a to stanje se okončava kada Japanci 1876. godine primoravaju ovu državu da otvori luku Ičon za trgovinu. Nakon toga uspostavlja i odnose sa zemljama na zapadu, a naročito sa SAD. Pritisak Japana se više počinje da jača nakon Japansko-ruskog rata od 1905-1906. godine kada Koreja gubi nezavisnost. Japanci počinju da vladaju poluostrvom od 1910. godine do kraja Drugog svetskog rata i uspostavljaju kolonijalnu upravu. Zbog velike represije Korejanci 1919. godine izlaze na masovne demonstracije ali se one završavaju u krvi i nekoliko hiljada Korejanaca biva ubijeno. Ove represije su nastavljene i nakon izbijanja Kinesko-japanskog rata 1937. godine i Drugog svetskog rata, Japan je nastojao da istrebi Koreju kao državu, korejski jezik je bio zabranjen,

[19] Korea.net, Available from: http://www.korea.net/AboutKorea/Korea-at-a-Glance/History, (Accessed 26 July 2014)

[20] Korean history: A Bibiography, Avaliable from: http://www.hawaii.edu/korea/biblio/BiblioOpen.html, (Accessed 26 July 2014)

iz nastave je izbačeno sve iz korejske istorije, brojni kulturni artefakti su uništeni ili prebačeni u Japan. Neki Korejci su napustili poluostrvo i preselili se u Mandžuriju i Primorsku pokrajinu u Rusiji. U Mandžuriji su osnovali Oslobodilačku Armiju, a 1941. nastaje i Korejska Oslobodilačka Armija koja je učestvovala u savezničkim akcijama u Kini i delovima jugoistočne Azije. Tokom Drugog svetskog rata Korejci su bili primorani da podrže japanske ratne napore, a desetinahiljada korejskih vojnika je bilo regrutovano u japansku vojsku. I pored ovoga, Japan se suočio sa mnogim teškoćama i gubicima u ovom ratu i 15. avgusta 1945. godine konačno se predao nakon što su SAD bacile atomske bombe na Hirošimu i Nagasaki. Ono što je u najvećoj meri obeležilo istoriju i doprinelo nastanku Severne Koreje bio je Korejski rat koji se odigrao od 1950-1953. godine. Nakon kapitulacije Japana u Drugom svetskom ratu, Sovjeti okupiraju Koreju severno od 38. paralele koja je predstavljala demarkacionu liniju, a Amerikanci naknadno okupiraju južni deo. Pre početka rata Severnokorejci nagomilavaju trupe duž 38. paralele, a severnokorejski vođa Kim Il Sung je u početku bio toliko samouveren da je odbio pomoć kineskog predsednika Mao Cedunga. Rat zvanično započinje 25. juna 1950. kada Severna Koreja napada Južnu duž pomenute paralele. Na početku više uspeha je imala severnokorejska vojska koja je bila bolje opremljena, pa je Južna Koreja bila primorana na povlačenje. SAD nisu želele da otvoreno uđu u rat i tako pomognu Južnokorejcima, dok sa druge strane Sovjeti i Kina nisu krili svoju podršku. SAD su na ovo reagovale tako što su Ujedinjene nacije izglasale rezoluciju po kojoj je bilo dozvoljeno da se na severnokorejsku agresiju reaguje silom. Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija odlučuje da pošalje međunarodne snage pod oznakom UN-a da smiri situaciju i postavlja američkog generala Daglasa Mekartura za komandanta. Nakon toga, snage UN-a brzo su pristigle u Južnu Koreju, ali su doživljavali teške poraze pa Amerikanci šalju i svoju vojsku u ovu zemlju. Nakon iskrcavanja američkih snaga situacija se poboljšava za Južnokorejce i oni kreću u kontranapad. Sada Severna Koreja biva primorana da traži pomoć od Kine. Kinezi su preduzeli snažnu ofanzivu, naneli teške gubitke američkoj vojsci i prisilili je na povlačenje. Zbog tog pritiska komandant Mekartur je zahtevao da se rat proširi i na Kinu i da se koristi nuklearno oružje, ali se to nije svidelo tadašnjem američkom predsedniku Hariju Trumanu jer se on plašio da bi takav potez mogao dovesti do Trećeg svetskog rata. Prvi pregovori o miru održani su 1951. godine u Kesongu. Nakon ovoga rat je nastavljen

kroz manje, lokalne akcije a konačni pregovori uspostavljeni su 27. jula 1953. godine u Panmudžonu. Ovaj sporazum važi i danas, a sa pravne strane gledano rat još uvek nije završen. Demarkaciona linija danas odvaja dve nezavisne države- Severnu i Južnu Koreju.[21]

Severnom Korejom kao posebnom državom od njenog nastanka vladao je Kim Il Sung. On je najpre bio premijer, a 1972. godine postaje predsednik i ovu funciju obavlja sve do svoje smrti 1994. godine. Severna Koreja se brzo oporavljala od rata, a šezdesetih godina 20. veka razvijaju se laka i teška industrija. Ona počinje da proizvodi hranu, tehnologiju za svoje potrebe i ne uvozi ih iz inostranstva. Sedamdesetih godina počinje lagano otvaranje prema svetu, iako ono nije bilo većeg obima. Dobri odnosi sa Kinom su se nastavili i nakon smrti Mao Cedunga. Septembra 1991. godine Severna Koreja i Južna Koreja su postale članice Ujedinjenih nacija. Nakon raspada Sovjetskog Saveza severnokorejska ekonomija je počela da se urušava zbog blokade zapadnih sila, a poplave i suše u to doba uzrokuju glad u zemlji. 1994. godine nakon smrti Kim Il Sunga na vlast dolazi njegov sin Kim Džong Il. On je pokušao da napravi napredak u odnosima sa Južnom Korejom iako nije postignut dogovor ni o jednoj značajnijoj temi. Odnosi sa SAD su bili dosta komplikovaniji, a od Severne Koreje se pre svega zahtevalo da se odrekne proizvodnje nuklearne energije. Nakon dolaska na vlast Džordža Vokera Buša stav SAD prema ovoj zemlji je pooštren i prekinuti su diplomatski odnosi uspostavljeni u vreme vladavine Bila Klintona. 2006. godine Severna Koreja je objavila da je izvršila probu svog nuklearnog arsenala, a SAD i Kina su izjavile da su u vazduhu zaista pronađene male količine radioaktivnog materijala. Ove probe su vršene još i 2009. i 2013. godine. Kim Džong Il je preminuo 17. decembra 2011. godine, a nasledio ga njegov najmlađi sin Kim Džong Un koji je trenutno na vlasti.[22]

Severna Koreja ima veoma dugu istoriju koja seže sve do preistorijskog doba kada je bila deo velike Koreje. Ova država je prošla kroz mnoge nedaće kako prirodne tako i ratne koje su joj nanele dosta štete. Ona je bila otvorenija kao zemlja dok je bila ujedinjena u Koreju, međutim nakon Drugog svetskog rata i podela postoje zatvorena i autokratska. Trenutno je jedna od retkih država na svetu koja vodi

[21] Kim J. Ilpyong, *Historical dictionary of North Korea*, The Scarecrow Press Inc, Lanham, 2003. pp. 48-57.

[22] Biography.com, Available from: http://www.biography.com/people/kim-jong-il-201050#synopsis, (Accessed 27 July 2014)

unutrašnje uređenje isključivo prema sopstvenom nahođenju i koja nije uključena u međunarodna dešavanja.

- **Kultura Severne Koreje**[23]

Svi oblici umetnosti u Severnoj Koreji su pod jakim uticajem državnog režima koji zapošljavaju umetnike da stvaraju dela i izvoze ih u galeriju u Pjongjangu. Svi pisci, slikari, muzičari nastoje da kroz svoje radove jačaju klasnu svest i naglašavaju superiornost korejske države i umetnosti. Ovo ne znači da Severnokorejci nemaju raznovrsnu umetnost jer je prisutno više različitih žanrova. Severna Koreja je jedina zemlja koja koristi plakate i postere kako bi prenosila političke poruke ljudima. Oni predstavljaju sami po sebi određen vid umetnosti jer su ručno oslikani i imaju vrednost i pored prevashodno propagandne svrhe.[24] Pozorište je popularno, a vlada podržava i muzeje među kojima su najznačajniji Muzej lepih umetnosti i Muzej korejske revolucije koji se nalaze u glavnom gradu. Arheološka nalazišta se takođe neguju jer pojačavaju osećaj nacionalnog ponosa, a izdvajaju se ona locirana u Nangnang okrugu u Pjongjangu i nalazište u Kungsanu. Statue Kim Il Sunga i Kim Džong Ila, dede i oca sadašnjeg vođe Kim Džong Una se nalaze se u centralnom delu Pjongjanga. Njihovi portreti su vidljivi i na velikim muralima unutar javnih zgrada. Prisutne su i skulpture korejskih ratnih heroja i anti-japanskih gerilaca prikazanih u sovjetskom stilu. U Severnoj Koreji ne postoji individualna umetnost i slobodan umetnički izraz. Što se tiče literatrure, ona je prilično jednolična, opisuje jednostavne ljudske odnose, bez duboke psihologije i neočekivanih događaja. Ljudi u romanima uvek pomažu jedni drugima i postaju heroji revolucije. Vokabular je skroman i ograničen, reči su povezane sa konceptima revolucije, socijalizma, klasne borbe, antikaptializma. Film predstavlja jeftinu zabavu i dostupan je za većinu građana. Oni takođe opisuje patriotska osećanja i revolucionare. Drugi vidovi zabave, poput cirkusa i plesnih ansambla dostupni su uglavnom stranim građanima, a jedino istaknuti pojedinci Severne Koreje mogu da im prisustvuju.[25]

Najpopularniji događaj u Severnoj Koreji su masovne gimna-

[23] Ovaj deo testa napisala je Klara Pelhe

[24] Mansuade Art Studio Gallery, Available from: http://www.myinweb.com/mansudae/, (Accessed 21 July 2014)

[25] Every Culture, Availbale from: http://www.everyculture.com/Ja-Ma/North-Korea.html, (Accessed 21 July 2014)

stičke igre zvane Arirang koje se održavaju od 1946. godine. Ime su dobile po narodnoj korejskoj priči o mladom paru koji je razdvojio zli zemljoposednik, a u kontekstu igara se koristi jer predstavlja podelu Koreje na Južnu i Severnu. Festival obično počinje početkom avgusta i završava se u septembru. Cilj ove manifestacije je da se veliča Radnička partija Koreje, njeni lideri i oružane snage. Učestvuje oko 100.000 izvođača, a pripreme za ove igre su veoma naporne i podrazumevaju svakodnevno vežbanje od dva do deset sati. Čitava priredba je podeljena na više poglavlja koja slave mlade, obrazovanje, industriju, revolucionarnu borbu, nacionalno jedinstvo. Učestvovanje na masovnim igrama se smatra za veliku čast i privilegiju.[26]

Severna Koreja važi za jednu od najrepresivnijih medijskih sredina. Svi domaći novinari su članovi partije i rade kao glasnogovornici režima. Iako Ustav predviđa slobodu govora i mišljenja, ove slobode nisu primenjene u praksi. Vladajuća partija poseduje sve medijske kuće, reguliše sve oblike komunikacije i ograničava dostupnost informacija koje dolaze iz inostranstva. Poslednjih godina došlo je do protoka određenih spoljnih podataka preko stranih radio stanica i nevladinih organizacija. Otvoreni radio za Severnu Koreju, Slobodan severnokorejski radio su prve stanice vođene od strane severnokorejskih izbeglica koje su širile objektivne informacije u ovu zemlju. Od državnih medija prisutni su Korejska centralna agencija, Rodong Sinmun ili u prevodu Radničke novine, Korejska centralna televizija i Korejska centralna radiodifuzna agencija. Severna Koreja je pristala da dopusti novinskoj agenciji Asošijeted Pres da osnuje biro sa punim radnim vremenom u njihovoj državi. Ne postoje precizne informacije o tome koliko se koristi internet u zemlji, ali prisustvo zvaničnih severnokorejskih medija u online svetu se povećalo poslednjih godina. Sajt Udruženja korejskog prijateljstva je glavni sajt za promociju državne propagande svetu i obiluje multimedijalnim sadržajima. Severna Koreja ima takođe svoj kanal na Jutjubu i nalog na Tviteru. Sve ovo, međutim ima malo značaja za građane jer je globalni internet i dalje dostupan samo visokim državnim zvaničnicima, a studenti i akademski naučnici imaju ograničen pristup. Obični građani mogu da pristupe jedino nacionalnom internet serveru koji nije povezan sa stranim sajtovima. Personalni računari u domovima su veoma retki, oni se kori-

[26] Mark Edward Harris, Bruce Cumings, *Inside North Korea,* Chronicle Books LLC, San Francisco, 2007, p.44

ste uglavnom u bibliotekama i kancelarijama.[27] Reporteri bez granica u poslednjem izveštaju iz 2014. godine svrstavaju Severnu Koreju na 179. mesto po stepenu slobode medija, a od nje je jedino gora Eritreja.[28]

Obrazovanje u Severnoj Koreji počinje obdaništem koji ima dva nivoa u trajanju od po dve godine. U osnovnu školu deca kreću u uzarstu od šest godina i ona traje četiri godine. Srednje obrazovanje se takođe sastoji od dva nivoa, prvog nižeg koji traje četiri godine i višeg koji se pohađa dve godine. Visoko obrazovanje se smatra za privilegiju i kao takvo nije otvoreno za sve. Muškarcima i ženama koji su služili vojsku će biti preporučeno da unaprede svoje školovanje. I od nečije porodične istorije zavisi da li će neko dobiti priliku da studira o trošku države. Ponekad se kandidati preporučuju iz fabrika i poljoprivrednih kolektiva. Najznačajniji univerziteti su Univerzitet Kim-Il Sung na kom se proučavaju pravo, ekonomija, književnost, matematika, geografija i Pjongjang Univerzitet za nauku i tehnologiju.[29]

Prema svim navedenim parametrima, jasno je da je Severna Koreja jedna od najzatvorenijih i najstrože uređenih zemalja na svetu. Slobode i prava građana gotovo da uopšte ni ne postoje, jer nijedna osoba nema mogućnosti da se izgradi kao individua i postane autonomna. Sve aktivnosti su pod strogim nadzorom državnog aparata i niko ne može da pobegne od toga. Izlazak iz zemlje je skoro nemoguć, a ako se i dozvoli mora biti jako dobro obrazložen i obavljen uz strogu pratnju nekog iz vladajuće službe. Informacije koje se uče u školama i prikazuju putem medija služe samo da bi učvrstile režim i ubedile građane u superiornost Severne Koreje u odnosu na druge zemlje. Ljudi nisu upoznati sa onim što se dešava van granica njihove zemlje, znaju samo onoliko koliko im je dopušteno. Ostaje pitanje koliko dugo će još ovakvo stanje moći da se održi i do kada će najveće svetske sile dopustiti da Severna Koreja bude u potpunosti izolovana od ostatka sveta i da vodi unutrašnju politiku prema sopstvenim nahođenjima, mada je sigurno da će se mnoge stvari u budućnosti promeniti i da će Severna Koreja biti primorana da proširi prava i slobode svojim građanima i unapredi međunarodnu saradnju.

---

[27] Freedom House, Available from: http://www.freedomhouse.org/report/freedom-press/2013/north-korea#.U-QO5fmSxpu, (Accessed 23 July 2014)

[28] Repoters without borders, Available from: http://rsf.org/index2014/en-index2014.php, (Accessed 23 July 2014)

[29] Asianinfo, Available from: http://www.asianinfo.org/asianinfo/north%20korea/pro-education.htm, (Accessed 23 July 2014)

- **Religija Severne Koreje**[30]

Ono što karakteriše socijalizam u Severnoj Koreji je kult vođe, koji je prevashodno izgrađen na osnovu kulta ličnosti Kim Il Sunga, a potom i njegovih naslednika. Porodica Kim služi kao moralni uzor za ceo narod. Za razliku od većine religioznih ljudi koji bi na pitanje „Kako si?" odgovorili „Dobro, hvala Bogu", građani u Severnoj Koreji bi rekli „Dobro sam, zahvaljujući našem lideru". Ovaj kult je jako izražen i postoje stroge kazne za one koji ga ne poštuju, iako to nije zvanično priznato od strane vlade. Ova ideologija se zove Džuče i njen osnivač je upravo Kim Il Sung. On je ovom ideologijom želeo da stvori zamenu za religiju, da ukloni metafizičke aspekte vere. Smatrao je da je religija sredstvo imperijalista na Korejskom poluostrvu. Ipak, postoje neke sličnosti sa tradicionalnim oblicima vere. Godina rođenja Kim il Sunga je uzeta za početnu godinu Džuče kalendara, njegove statue postoje u svim naseljima u Severnoj Koreji, slike i posteri su obavezni u svakom stanu, kancelariji, fabrici, u prevozu. Džuče toranj, velika bronzana statua Kim Il Sunga sa ispruženom rukom, njegova kuća i mauzolej glavna su mesta hodočašća za Severnokorejce. Prema partijskom statutu Severnokorejci su dužni da obožavaju i slave Kim Il Sunga kao i da u svom domu na najistaknutijem mestu drže njegove portrete i redovno se klanjaju pred njim. Vera u Boga se u ovoj državi uzima kao čin izdaje i samo se Džuče ideologija, slavljenje vođe naroda, uzima kao priznata religija. Teorijski je u Severnoj Koreji dozvoljeno ispovedanje religije, čak je i Ustavom garantovana sloboda veroispovesti, ali je ova sloboda veoma ograničena. Moguće je sresti budističkog monaha ili monahinju, ali oni ne mogu imati javne sledbenike, a sami moraju biti lojalni lideru zemlje. Postoji oko 300 budističkih hramova u zemlji, a na njih se više gleda kao na kulturne relikvije iz prošlosti, nego kao na svetilišta. Oni uglavnom bolje prolaze od drugih verskih grupa jer su igrali bitnu ulogu u stvaranju korejske kulture. Tradicionalno, Severna Koreja je imala jake hrišćanske centre i oni su odigrali ključnu ulogu u organizovanju antijapanskog otpora tokom kolonijalnog perioda. Danas hrišćanski vernici mogu da ispovedaju svoju veru samo u tajnosti, na Božić se okupljaju na tajnim podzemnim mestima, a rizikuju i život ukoliko budu uhvaćeni u slavlju. Čondoizam, u bukvalnom prevodu religija rajskog puta, koji sadrži elemente konfučijanizma i korejskog šamanizma, pojavila se

[30] Ovaj deo teksta napisala je Klara Pelhe.

tokom devetnaestog veka kao autohtona korejska religija i ojačao je u toku japanskog otpora. Postoji i prastara konfučijanska tradicija, mada ovo nasleđe nije održano u današnjoj Koreji u meri u kojoj je bilo održavano u ranijim vremenima. Smer i pravac ove religije se promenio usred nadolazeće ideologije socijalizma.[31]

U Severnoj Koreji trenutno 64,31% je nereligiozno, 13,50% ljudi su sledbenici čondoizma, 4,50% populacije čine budisti, 1,69% su hrišćanski vernici.[32]

- **Ekonomska moć Severne Koreje[33]**

Severna Koreja od svog nastanka ima centralnoplansku privredu, što znači da država reguliše ekonomiju kroz centralno planiranje i kontrolu. Država kao vlasnik svih sredstava za proizvodnju i planova (3–7 godina), određuje ciljeve privrednog i društvenog života. „Oslanjanje na sopstevene snage" je u osnovi orijentacije, ali toga se nisu dosledno pridržavali, jer je država do 1991. dobijala veliku pomoć iz SSSR.[34]

Ova država je i dalje izolovana od ostatka sveta. Ekonomska sloboda Severne Koreje je 2014. bila za 0,5 poena manja nego 2013. godine. Ova država je tokom dvadeset godina ostala nereformisana i suštinski zatvorena diktatorska država, uprkos eksperimentisanju sa nekoliko reformi tržišta. Kroz istoriju indeksa ekonomskih sloboda, Severna Koreja je ocenjena kao najmanje slobodna. Najvažniji trgovinski partneri su Kina i Južna Koreja. Ograničeno je strano učešće koje je dozvoljeno u privredi putem posebnih ekonomskih zona u kojoj su investicije odobrene od slučaja do slučaja.[35]

Severna Koreja nastavlja da sprovodi nuklearne i raketne probe i time krši rezoluciju Saveta bezbednosti UN. Korupcija prožima svaki nivo države i privrede, a moderni pravosudni sistem ne postoji. Imovinska prava nisu zagarantovana, a skoro sva imovina pripada državi.[36]

Nakon Korejskog rata, planskom privredom, uspešno se obnovila porušena zemlja i podstaknut je brz privredni razvoj, zasnovan na

[31] North Korea Christians, Availble from: http://www.northkoreanchristians.com/religion-north-korea.html (Accessed 23 July 2014)
[32] Internet archive, Available from: http://web.archive.org/web/20071013201130/http:/www.religiousintelligence.co.uk/country/?CountryID=37, (Accessed 23 July 2014)
[33] Ovaj deo teksta napisala je Snežana Ivaneža.
[34] Karel Natek, Marjeta Natek, „Države sveta", Mladinska knjiga, Beograd, 2005, str. 335.
[35] http://www.heritage.org/index/ranking (pristupljeno: 08.12.2014.)
[36] Isto

domaćim proizvodnim resursima i radnoj snazi. Prema rečima Karel i Marjete Natek u knjizi „Države sveta", sedamdesetih godina privredni razvoj je počeo da posustaje zbog slabe produktivnosti, nedostatka moderne tehnologije i nerazvijene infrastrukture. Veliki teret predstavljaju i izdaci za vojsku (oko 25 % BDP).[37]

Fokus industrijalizacije je promenio prvi sedmogodišnji plan, izgrađen na temelju ranijih planova, ali je napredak privrede ipak usporio. Taj razočaravajući učinak je naterao planere da produže plan na još tri godine do 1970. U poslednjem delu ovog desetogodišnjeg plana, naglasak je prešao na ostvarivanje paralelnog razvoja privrede i odbrambenih sposobnosti. Naredni, šestogodišnji plan je trajao od 1971. do 1976. Nakon lošeg učinka prethodnog plana, ciljevi šestogodišnjeg plana su se znatno smanjili. Ovaj plan stavljao je veći naglasak na tehnološki napredak, samodovoljnost u industriji sirovina, poboljšanje kvaliteta proizvoda, ispravljanje neravnoteže među različitim sektorima. Plan je bio da se postigne samodovoljnost u svim industrijskim sektorima zamenom domaćim sirovinama gde god je moguće, a morali su da se organizuju i renoviraju tehnički procesi kako bi zamena bila izvodljiva.[38]

Drugi sedmogodišnji plan naglasak je stavio na samopouzdanje i modernizaciju. To nije ranije bio glavni fokus ekonomskog plana. Severna Koreja se nadala da će kroz modernizaciju, povećanje mehanizacije i automatizacije biti u svim sektorima privrede. Specifični ciljevi ekonomskog plana bili su jačanje goriva, energija i resursa baza industrije kroz prioritetni razvoj energetike i industrije, da modernizuje indrustriju, da zameni domaće resurse na određene uvozne sirovine, da proširi robnu nosivost u železničkom, drumskom i morskom transportnom sistemu. Zbog potrebe da privreda napreduje, obrazovni sektor je takođe bio meta za poboljšanje.[39]

Nažalost, ni drugi sedmogodišnji plan nije bio uspešan, dok treći sedmogodišnji plan poklanja veliku pažnju na razvoj stranih trgovina i zajednička ulaganja.[40]

Severna Koreja ima 16,3 odsto plodnih površina, oranica i trajnih zasada i oko 50 000 ha livada i pašnjaka (0,4 odsto). Zbog zapuštenosti poljoprivreda je slabo razvijena i nije sposobna da proizvede hranu za domaće potrebe. Devedesetih godina 20. veka počelo je da

[37] Karel Natek, Marjeta Natek, „Države sveta", Mladinska knjiga, Beograd, 2005, str. 335.
[38] http://countrystudies.us/north-korea/46.htm (pristupljeno: 10.08.2014.)
[39] Isto
[40] Isto

nedostaje hrane. Severna Koreja ima veliko rudno bogatstvo, ali nisku efikasnost iskorišćavanja i zastarelu tehnologiju.[41]

Severna Koreja poseduje respektabilnu vojnu moć, ali i ekonomsko siromaštvo i tehnološki je zaostala. Smatra se da više od četvrtine državnog budžeta u toj zemlji odlazi na finansiranje vojske. Od pada Berlinskog zida i raspada Istočnog bloka, Severna Koreja je zapala u međunarodnu izolaciju i velike ekonomske teškoće, dok je Južna Koreja u poslednje dve decenije ušla u rang najrazvijenijih svetskih ekonomija i tehnološki najnaprednijih zemalja, prvenstveno zahvaljujući snažnoj automobilskoj i elektronskoj industriji, pa inovacijama u oblasti telekomunikacija i informativne tehnologije. Severna Koreja se okrenula razvoju raketne tehnologije i nuklearnog oružja. Suočena sa velikom vazdušnom i pomorskom nadmoći Južne Koreje, SAD i Japana, pa velikom tehnološkom i ekonomskom moći južnog suseda koji ima i dvostruko veću populaciju, Severna Koreja poslednjih decenija insistira na primeni „asimetrične strategije". Ona znači nastojanje da se, uprkos ukupnom ekonomskom i tehnološkom zaostajanju, u izvesnim vojnim sferama ostvari nadmoć nad južnim susedom. U izvesnom smislu, Severna Koreja uspeva i da iskoristi sopstveno tehnološko zaostajanje za južnim susedom. Ona poseduje hakerske jedinice koje, procenjuje se, broje oko 1.000 ljudi i već duži niz godina provociraju južnokorejsku vojsku i kompanije. Mada stanovništvo u Severnoj Koreji, osim državnog i vojnog vrha, ne poseduje internet, kompjutere i mobilne telefone, ova zemlja već godinama koristi činjenicu da je južni sused država sa najvećom stopom raširenosti interneta u svetu, pa hakerskim napadima podriva tamošnji biznis i medije. Istovremeno, upravo stoga što nema sopstvenu razvijenu internet mrežu, Severna Koreja trpi minimalne posledice pri uzvratnim hakerskim napadima sa Juga. Tako je, uprkos višedecenijskom siromaštvu i međunarodnoj izolaciji, uspela da ostane ozbiljna pretnja po bezbednost Juga i čitave istočne Azije, pa i da drži na distanci neuporedivo ekonomski moćnije i tehnološki naprednije države poput Južne Koreje i Japana. [42]

Uprkos siromaštvu i izolaciji, nije tajna da Severna Koreja ulaže značajna sredstva u sajber ratovanje, pre svega u Biro 121 u kome rade neki od najtalentovanijih kompjuterskih stručnjaka, ove od sveta izopštene države. Osim prema Južnoj Koreji, ne kriju ni svoje nepri-

[41] Karel Natek, Marjeta Natek, „Države sveta", Mladinska knjiga, Beograd, 2005, str. 335.
[42] http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/10/Svet/1292384/Moć+i+slabosti+Severne+Koreje.html (pristupljeno: 10.08.2014.)

jateljstvo prema SAD, koje su u korejskom ratu bile na strani Južne Koreje.[43]

Iako je veoma zatvorena zemlja i pravi je izazov prikupljati podatke o njoj, a statistika o ekonomiji nije pouzdana i zahteva pažljivu procenu, jasno je da Severna Koreja ima jednu od najslabijih ekonomija sveta. Ipak njena najveća moć leži u hakerskim napadima, koje redovno koristi protiv svojih neprijatelja.

- **Vojna moć Severne Koreje[44]**

Korejska narodna armija (Korean People's Army – KPA) jeste naziv za vojnu organizaciju DNR Koreje. Pod ovim nazivom podrazumevaju se svi oružani pripadnici severnokorejske vojske. Ona je podeljena na pet grana, a to su: kopnene snage, mornarica, vazduhoplovne snage; strateške raketne snage; specijalna operaciona snaga a, od 2005. godine postoje i civilne bezbednosne snage.[45]

Primarna struktura komandovanja i kontrole nad vojskom obuhvata Komisiju narodne odbrane, Ministarstvo narodnih oružanih snaga i njegovog odeljenja Generalštaba.[46] Komisija narodne odbrane (The National Defence Commission) je ,,vrhovni nacionalni organ odbrane državnog suvereniteta'' prema Ustavu Sverene Koreje.[47] Tokom devedesetih godina sprovođene su reforme kojima se težilo da se obezbedi moć tadašnjeg predsednika, Kim Džong-ila, pa je Komisija, do tada deo Centralnog narodnog odbora, postala nezavisna i dobila je pravo kontrole nad severnokorejskom vojskom.[48] Prvi predsednik Komisije narodne odbrane (The First Chairmen of the National Defence Commission) vrši komandu i kontrolu nad vojnim snagama i

43 http://www.informacija.rs/Vesti/Zasto-su-hakeri-u-Severnoj-Koreji-bogati-ljudi.html (pristupljeno: 18.03.2015.)

44 Ovaj deo teksta napisala je Aleksandra Ilić.

45 CIA – The World Factbook, East & Southeast Asia: Korea, North, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kn.html (pristupljeno 01. 10. 2014) Office of the Secretary of Defense, ''Military and security developments involving The Democratic People's Republic of Korea'': http://www.defense.gov/pubs/report_to_congress_on_military_and_security_developments_involving_the_dprk.pdf (pristupljeno 01. 10. 2014)

46 Wikipedia, The Free Encyclopedia, ''Korean People's Army'', dostupno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Korean_People%27s_Army (pristupljeno 01. 10. 2014)

47 North Korea Lidership Watch, *National Defence Commission*, dostupno na: https://nkleadershipwatch.wordpress.com/dprk-security-apparatus/national-defense-commission/ (pristupljeno 13. 03. 2015)

48 GlobalSecurity.org, ''National Defence Commission'', dostupno na: http://www.globalsecurity.org/military/world/dprk/ndc.htm (pristupljeno 01. 10. 2014)

najmoćnija je osoba u vladi, prema Ustavu je određen kao ,,vrhovni lider DNRK''.[49] Pozicija prvog predsednika ovog organa je najviša u državi i u njoj je skoncentrisana kontrola celokupne politike, vojske i ekonomije, kao i rad na razvoju nacionalne odbrambene moći i opšteg stanja moći.[50] Maršal Kim Džong-un, kao prvi predsednik Komisije narodne odbrane i vrhovni komandant armije, ima gotovo potpunu kontrolu nad vojnim snagama.[51] Potpredsednici ove Komisije su vicemaršali Ri Jong Mu (Ri Yong Mu), Kim Jong Čun (Kim Yong Chun), general O Kuk Riol (O Kuk Ryol) i Jang Song Tek (Jang Song Taek).[52] S obzirom na vrhovnu ulogu Komisije u pitanjima odbrane, potčinjene su joj sledeće bezbednosne organizacije: Korejska narodna armija, Ministarstvo narodnih oružanih snaga (The Ministry of People's Armed Forces), Ministarstvo narodne bezbednosti (The Ministry of People's Security), Ministarstvo državne bezbednosti (The Ministry of State Security) i *General Guards Bureau*.[53] Za upravnu i logističku koordinaciju Korejske narodne armije je zaduženo Ministarstvo narodnih oružanih snaga, a potpredsednik Komisije narodne odbrane Kim Jong Čun istovremeno vrši funkciju i ministra Narodnih oružanih snaga.[54] Preko Generalštaba upravlja kopnenim, pomorskom i vazduhoplovnim snagama, prenosi naređenja i smernice Vrhovne komande, razvija strategiju, upravlja svakodnevnim operativnim planovima.[55] Sekundarni lanac kontrole vojske ide preko vladajuće Radničke partije Koreje i Centralne vojne komisije Centralnog komiteta Radničke partije, pri čemu se obezbeđuje politička kontrola vojnih institucija i rukovodioca.[56] Predsednik Centralne vojne komisije je Kim Džong-un, a potpredsednik je Čo Riong He (Choe Ryong Hae).[57] Kim Džong-un je i sekretar Radničke partije te skupom svih svojih funkcija koncentriše moć od-

[49] North Korea Lidership Watch, *National Defence Commission.*
[50] Isto.
[51] Isto.
[52] Isto.
[53] Isto.
[54] North Korea Lidership Watch, ''Ministry of People's Armed Forces'', dostupno na: https://nkleadershipwatch.wordpress.com/dprk-security-apparatus/ministry-of-the-peoples-armed-forces/ (pristupljeno 13. 03. 2015)
[55] Wikipedia, The Free Encyclpedia, ''Ministry of People's Armed Forces'', dostupno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Ministry_of_People%27s_Armed_Forces (pristupljeno 01. 10. 2014)
[56] Wikipedia, The Free Encyclopedia, ''Korean People's Army''.
[57] North Korea Lidership Watch, Central Military Commission, dostupno na: https://nkleadershipwatch.wordpress.com/the-party/central-military-committee/ (pristupljeno 13. 03. 2015)

lučivanja u njegovim rukama. Ovo potvrđuje da je njegova reč ima nesumnjivu superiornost i autoritet.

U DNR Koreji je državna kontrola nad informacijama verovatno veća nego bilo gde u svetu, ali bez obzira na slabu dostupnost informacija o ovoj zemlji, ona se ne može igorisati, a pogotovu kada je u pitanju veličina njene vojske. Njena ukupna populacija iznosi 24.851.627, što je stavlja na 50. mesto[58] u svetu, a broj muškaraca sposobnih za obavljanje vojne službe iznosi 10.066.704, što je rangira na 45. mesto[59] u svetu. Ako uzmemo u obzir aktivnu vojnu snagu (active frontline personnel), tj. ukupnu vojnu snagu koja je odmah spremna za borbu u jednoj zemlji, DNR Koreja je sa 690.000 aktivnih vojnika na visokom petom mestu od ukupno 106 rangiranih zemalja.[60] Ispred nje na ovoj listi su zemlje koje se smatraju najvećim silama sveta i jedne od najvećih populacija na svetu – Kina (2.333.000), SAD (1.400.000), Indija (1.325.000) i Rusija (766.055).[61] Međutim, ni susedna protivnička Južna Koreja ne zaostaje puno, prati Severu Koreju sa 624. 000 aktivnih vojnika.[62] U slučaju vojno sposobnih muškaraca je skoro dvostruko bolja, ali gotovo prirodno jer je ukupan broj stanovnika Južne Koreje, takođe, dvostruko viši. U vrhu su obe zemlje i kada je reč o aktivnom rezervnom sastavu vojske (active reserve personnel), severna zemlja je druga u svetu sa 4.500.000 vojnika, a južna treća sa 2.900.000 vojnika u rezervi.[63]

Prema izveštaju Centralne obaveštajne agencije, zakonski minimum za služenje obaveznog vojnog roka je uzrast od 18 godina, a za volonterski servis predviđeni zakonski minimum je 16 - 17 godina.[64] Isti izveštaj ne sadrži podatak o tome koliko traje obavezan vojni rok. U drugim zemljama uglavnom traje od 12 do 24 meseca. Primere dugog obaveznog vojnog roka zapazili smo u Izraelu (36 meseci za mornare, 21 mesec za žene, 48 za oficire) i Egiptu (18-36 meseci), dok

[58] CIA – The World Factbook, East & Southeast Asia: Korea, North.
[59] Global Firepower, Manpower Fit for Military Service by Country, dostupno na: http://www.globalfirepower.com/manpower-fit-for-military-service.asp (pristupljeno 13. 03. 2015)
[60] Global Firepower, Active Military Manpower by Country, dostupno na: http://www.globalfirepower.com/active-military-manpower.asp (pristupljeno 13. 03. 2015)
[61] Isto.
[62] Isto.
[63] Global Firepower, Active Reserve Military Manpower by Country, dostupno na: http://www.globalfirepower.com/active-reserve-military-manpower.asp (pristupljeno 01. 10. 2014)
[64] CIA – The World Factbook, East & Southeast Asia: Korea, North.

u Mađarskoj traje samo 6 meseci.[65] Istraživajući, naišli smo na podatak u više izvora da u Severnoj Koreji traje 120 meseci za standardne trupe (normal troops), a za specijalne snage 156 meseci.[66] Primorani da se okrenemo nezvaničnim izvorima, nalazimo da su i žene, ali samo one koje žive u glavnom gradu, obavezne na služenje vojnog roka od 2 godine.[67] S obzirom na dugo trajanje vojne obaveze prisutno je izbegavanje iste, a sa podatkom da je najkorumpiranija zemlja na svetu[68], načini za to su uglavnom oslonjeni na mito, mada nije došlo do ,,zvaničnog slamanja'' iako problem izbegavanja vojne obaveze postaje sve ozbiljniji.[69]

Medijska kuća *Asia Press* objavila je izveštaj severnokorejskog magazina *Rimjin-gang*, u kome nalazimo još podataka o obaveznom vojnom roku.[70] Muškarci služe vojni rok 10 godina, kako smo našli i u prethodnim izvorima, a žene 7 godina, one podležu posebnoj selekciji i 30% njih bude regrutovano.[71] Prema istom izveštaju, Korejska narodna armija dostiže 1,19 miliona vojnika, što je više od 5% stanovništva, a uočavamo, to je znatno više od, već navedenog podatka preuzetog sa sajta *Global Firepower*.[72] U slučaju Južne Koreje, ako opet uporedimo statistiku iz oba izvora, razlika je neznatna. Ako uzmemo za tačno da vojska Severne Koreje broji više od milion vojnika, to je čini, bar kvantitativno, gotovo ravnom armijama Rusije i Amerike. Ogromna vojska može biti način da se nadoknadi loš kvalitet naoružanja i slaba obučenost vojnika. Isto tako, može se posmatrati kao izvor jeftine radne

[65] CIA – The World Factbook, Field Listing: Military Service Age and Obligation, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2024.html#is (pristupljeno 01. 10. 2014)

[66] Wikipedia, Military Service, dostupno na: http://en.wikipedia.org/wiki/Military_service (pristupljeno 01. 10. 2014; World Politics Review, One-Family Rule: North Korea's Hereditory Authoritarianism, dostupno na: http://www.worldpoliticsreview.com/articles/13573/one-family-rule-north-koreas-hereditary-authoritarianism (pristupljeno 01. 10. 2014) Radio Free Asia, ''Elite North Koreans Evade Army Service'', 26.04.2013, dostupno na: http://www.rfa.org/english/news/korea/draft-04262013160001.html (pristupljeno 01. 10. 2014)

[67] Isto.

[68] Transparency International, Global Perception Index 2014, dostupno na: http://www.transparency.org/cpi2014/results (pristupljeno 13. 03. 2015)

[69] Radio Free Asia, ''Elite North Koreans Evade Army Service''.

[70] Ishimaru Jiro, ''Commentary: Why is the Korean People's Army Starving?'', Asia Press, dostupno na: http://www.asiapress.org/rimjingang/english/archive/pdf/PART3_Starving_Korean_Peoples_Army_Rimjin-gang.pdf (pristupljno 01. 10. 2014)

[71] Isto.

[72] Isto.

snage, npr. u građevinskoj delatnosti. Ipak, velika vojska ne obećava nužno vojnu moć, moraju se uzeti u obzir, osim kvaliteta vojne opreme i kvalitet obučenosti samih vojnika odnosno njihova spremnost. Izolovanost ove zemlje nam ne dopušta da saznamo sve njihove interne probleme, ali izvesno je da se ona suočava sa teškoćama da prehrani vojsku. Severnokorejski magazin *Rimjin-gang* je istraživao kolika zaliha hrane potrebna da se prehrani više od milion vojnika i došao do podatka da bi bilo potrebno 370.000 tona hrane godišnje, međutim, država ne obezbeđuje ni polovinu od toga.[73] Situacija je još gora ako se zna da je crno tržište dosta rasprostranjeno i da neretko porcije namenjene vojnicima dospevaju tamo.

Još jedan pokazatelj da, iako brojno velika, severnokorejska vojska ne može da parira isto tako brojno velikim vojskama najmoćnijih država, jeste koliko ulaže u istu. Njen vojni budžet iznosi 7,5 milijardi dolara, što, gledajući prema rangiranju 106 država, ne predstavlja loše stanje, i stavlja je na 26. mesto.[74] Međutim, ako se vratimo podatku da njena vojna snaga broji 690 000 vojnika, a da njen južni sused ulaže skoro 4,5 puta više u vojsku koja ima 624.000 vojnika, zaostajanje severnokorejske vojske za velikim silama je vidljivo. Ukoliko ima više od milion vojnika može biti samo u lošijem stanju, jer sa brojem vojnika, a bez većeg ulaganja neće porasti njena vojna moć.

Uzmimo u obzir i kupovnu moć prilikom upoređivanja. Vojni bužeti Norveške, Pakistana i Meksika su približni severnokorejskom (7 milijardi dolara).[75] Međutim, njihove ekonomije su daleko snažnije, Meksiko je 12. zemlja u svetu prema paritetu kupovne moći, Pakistan 27, a Norveška 50, a broj vojnika znatno niži (Meksiko ima 267.500, a Norveška samo 26.200 vojnika).[76] Možemo reći da Pakistan sa 617.000 vojnika[77], odmah iza Severne i Južne Koreje, ulaže srazmerno svojoj kupovnoj moći (27. u svetu po visini vojnog buzeta[78]). DNR Koreja sa

[73] Isto.
[74] Global Firepower, Defense Budget by Country, dostupno na: http://www.globalfirepower.com/defense-spending-budget.asp (pristupljeno 13. 03. 2015)
[75] Isto.
[76] CIA – The World Factbook, Country Comparison: GDP (purchasing power parity), 2014, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2001rank.html (pristupljeno 13. 03. 2015) i Global Firepower, Active Military Manpower by Country.
[77] Isto.
[78] Global Firepower, Defense Budget by Country.

40 milijardi kupovne moći je na 106. mestu[79] u svetu, što jasno pokazuje da je njen vojni budžet nesrazmerno veliki u poređenju sa slabom, centralizovanom i zatvorenom ekonomijom, a opet nedovoljan za vojsku tih razmera.

- **Pomorska moć Severne Koreje[80]**

Prema sajtu *Global Firepower*, koji nudi ,,jedinstveni analitički prikaz podataka o današnjim vojnim silama'', ,,hiljadama godina, snaga na moru je bila jedan od odlučujućih vojnih faktora bilo koje svetske sile'', ,,pomorska moć je korišćena da odgovori na teritorijalne sporove podjednako kao i da sprovede pomorske granice i da zaštiti nacionalne interese.''[81]

Pomorska snaga Severne Koreje, ogranak Korejske narodne armije sa sedištem u Pjongjanu, se sastoji iz dve odvojene flote na Žutom i Japanskom moru.[82] Među njima je nemoguća uzajamna podrška u slučaju rata sa Južnom Korejom, a ograničen opseg brodova onemogućava čak i u stanju mira da brod sa jedne obale doplovi do druge.[83] Istočnoobalska flota ima 10 operacionih komandi (eskadrila) sa komandom u gradu *T'eojo dong*, veće baze su u Najinu (Najin) i Vonsanu (Wonsan), a manje u Čangjonu (Ch'angjn), Majangdu (Myangdo), *Ch'aho*, *Puam-ni*.[84] Zapadnoobalska flota ima šest sa sedištem u luci *Namp'o* i velikim bazama u gradovima *Pip'a-got*, *Sagot*, i manjim u gradovima *Ch'o-do*, *Tasa-ri*.[85] Prema raznim izvorima saznajemo da pomorska snaga Severne Koreje uključuje između 40.000 i 60.000 lica. Odeljenje za odbranu SAD (US Department of Defence) u izveštaju ,,Vojni i bezbedonosni razvoj DNR Koreje'' navodi da njena pomorska snaga broji 60 000 članova posade. Komandant mornarice je Kim Miong Šik.[86]

---

[79] CIA – The World Factbook, Country Comparison: GDP (purchasing power parity), 2013, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2001rank.html (pristupljeno 01. 10. 2014)

[80] Ovaj deo teksta napisala je Aleksandra Ilić.

[81] Global Firepower, ''Total Naval Ship by Country'': http://www.globalfirepower.com/navy-ships.asp (pristupljeno 01. 10. 2014)

[82] Global Security Organisation (GlobalSecurity.org), ''Korean People's Army Navy'': http://www.globalsecurity.org/military/world/dprk/navy.htm (pristupljeno 01. 10. 2014)

83 Wikipedia, the free encyclopedia, ''Korean People's Navy'', dostupno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Korean_People%27s_Navy (pristupljeno 01. 10. 2014)

[84] Isto.

[85] Isto.

[86] Office of the Secretary of Defense, ''Military and security developments involving The Democratic People's Republic of Korea''.

Ukupna snaga mornarice	1.061	1. u svetu
Nosači aviona	0	samo 12 zemalja ih poseduje[87]
Fregate	4	39. u svetu
Razarači	0	samo 12 zemalja ih poseduje[88]
Korvete	2	33. u svetu
Podmornice	70	2. u svetu
Primorska odbrambena plovila (patrol craft)	375	1. u svetu
Upotreba mina u službi rata (mine warfare)	23	5. u svetu

Tabela 2. Osnovni podaci o pomorskoj snazi DNR Koreje[89]

Analizirajući statističke podatke iz *tabele 2.* Severna Koreja se, i u ovom slučaju, ne može zanemariti i isključiti kao potpuno nemoćna da utiče na međunarodne tokove, iako uopšte ne poseduje razarače i nosače aviona, jer njih ima tek nešto više od deset zemalja u celom svetu. Važno je napomenuti da se i njen južni sused nalazi na listi država koje poseduju razarače. U dva kriterijuma rangiranja pomorskih snaga Severna Koreja je svetski lider, što koliko god ovo bila prividna slika, navodi da potencijalno može izazivati svoje neprijatelje. Po ukupnoj pomorskoj snazi, podrazumevajući pod tim sva poznata pomoćna sredstva, ona je skoro dvostruko bolja od Kine, gledajući kvantitativno, i više nego dvostruko od Amerike.[90] Kina i Rusija imaju nešto manje podmornica od Severne Koreje, a SAD za dve više, a s obzirom da su jedan od bitnih pokazatelja moći na moru, njihovo stanje i godina proizvodnje ipak bi presudili u ovoj kategoriji, a ne broj. Većina severnokorejskih podmornica je zastarelih modela, gotovo su neupotreblji-

[87] SAD ima čak 20, Francuska 4, Japan, Italija i Indija po dva, a Kina, Brazil, Ujedinjeno Kraljevstvo, Australija, Taj-land, Španija, Rusija po jedan.
[88] SAD ima 62, Japan 43, Kina 25, Rusija 12, Južna Koreja 12, Indija 9, a ostale zemlje koje su među vlasnicima ra-zarača su Ujedinjeno Kraljevstvo, Argentina, Tajvan, Italija, Meksiko i Kanada.
[89] U izradi tabele korišćeni su podaci Global Firepower 2015.
[90] Global Firepower, ''Total Naval Ship Power'', dostupno na: http://www.globalfirepower.com/navy-ships.asp (pristupljeno 13. 03. 2015)

ve.[91] Trećina njih je na dizel pogon, model *Romeo*, što je sovjetski dizajn iz 1961.[92] One imaju oružje dometa od 4km, dok moderne američke podmornice imaju oružje dometa od čak 150km.[93] Zemlja, ipak, nije u poziciji da se odrekne oružja koje je u funkciji, koliko god ono bilo zastarelo. Podmornice mogu biti korisne za izviđanje, pa čak i napad na neprijateljske brodove jer za razliku od severnokorejskih površinskih brodova (surface vessels) koji ne mogu izbeći detektovanje, podmornice mogu proći neprimećene.[94] Iznenađujuće je to da u posedovanju primorskih odbrambenih plovila SAD zauzima 56. mesto, Rusija 10, a S. Koreja prvo.[95] Ne možemo doći do informacija o njihovom stanju kada je reč o Severnoj Koreji, ali gotovo sigurno možemo tvrditi da značajna kvantitativna prednost Severne Koreje neće značiti i prednost u borbi. Prema više izvora koje smo našli, ona se ne nalazi u prvih deset pomorskih snaga.[96]

Moć kopnene vojske Severne Koreje[97]

Glavni ogranak Korejske narodne armije su njene kopnene snage i svakako najbrojniji. Zbog slabe mogućnosti za informisanje o Severnoj Koreji ne možemo sa sigurnošću navesti tačan broj pripadnika ovih snaga. Ako se okrenemo alternativnim izvorima, procenjuju se na oko 950 000 lica.[98] Kako se, s obzirom na njenu zatvorenu i slabu

[91] Macias, Amanda; Bender, Jeremy and Gould, Skye, ‘’The 35 Most Powerful Militaries In The World’’, Business Insider, 10.06.2014, dostupno na: http://www.businessinsider.com/35-most-powerful-militaries-in-the-world-2014-7 (pristupljeno 01. 10. 2014)

[92] Isto.

[93] Isto.

[94] Grisafi, John G, ‘’ North Korea emphasizes navy units, including submarines’’, nknews.org, 17.06.2014, dostupno na: http://www.nknews.org/2014/06/north-korea-emphasizes-navy-units-including-submarines/ (pristupljeno 1.10.2014)

95 Global Firepower, ‘’Coastal Patrol Strength by Country’’, dostupno na: http://www.globalfirepower.com/navy-patrol-coastal-craft.asp (pristupljeno 13. 03. 2015)

[96] R. Deakin, Daniel, ‘’Let’s See The 10 Biggest Navies In The World’’, The Richest, 27.1.2014, dostupno na: http://www.therichest.com/rich-list/rich-countries/lets-sea-the-10-biggest-navies-in-the-world/?view=all (pristupljeno 1.10.2014) Mizokame, Kyle, ‘’The Five Most Powerful Navies on the Planet’’, The National Interest, 6.6.2014, dostupno na: http://nationalinterest.org/feature/the-five-most-powerful-navies-the-planet-10610?page=3 (pristupljeno 1.10.2014)

[97] Ovaj deo teksta napisala je Aleksandra Ilić.

[98] Office of the Secretary of Defense, ‘’Military and Security Developments Involving The Dedocratic People’s Republic of Korea’’; Burkhart, Isiah, ‘’North Korean Ground Forces: We Can Better Tahn You’’, sofrep.com, 8.7.2013, dostupno na: http://sofrep.com/22690/north-korean-ground-forces-we-can-march-better-than-you/ (pristupljeno 01. 10. 2014)

ekonomiju, može zaključiti da ne može izdržavati toliku vojnu snagu, procenjujemo prema analizama brojnih komentatora da je ona rezervnog stila i da se mogu pozvati prema potrebi.

Kopnene snage su raspoređene u tri ešelona.[99] Prvi ima četiri pešadijska korpusa; podržan je drugim koji ima dva mehanizovana korpusa, oklopni korpus i artiljerijski korpus; treći ešalon čine strateške rezerve od preostala dva mehanizovana korpusa i artiljerijske korpuse.[100] Dakle, u ovoj kopnenoj snazi dominiraju lake pešadijske jedinice, koje su podržane oklopnim i mehanizovanim. Artiljerija uključuje oružje dugog dometa (170mm) i višestruke lansere raketa (240mm).[101] Mnoge su raspoređene duž demilitarizovane zone i predstavljaju pretnju Južnoj Koreji.

Tenkovi [102]	4.200	7. u svetu
Oklopna Borbena vozila[103]	4.100	19. u svetu
Oružje na ručni pogon	2.250	2. u svetu
Vučna artiljerija	4.300	5. u svetu
Višelansirajući raketni sistem	2.400	2. u svetu

Tabela 3. Osnovni podaci o naoružanju Kopnenih snaga DNR Koreje[104]

Sudeći po statistici iz *tabele 1*, DNR Koreja je prilično naoružana i, sem u jednoj kategoriji (oklopna borbena vozila), među najvećim silama sveta. *Millitary today*, veb-sajt o savremenim oružanim sukobima, vojnoj opremi i tehnologiji za odbranu, je objavio listu najboljih deset modela tenkova danas, na kojoj su, između ostalih, *Leopard 2A7* koji ima Nemačka, *K2 Black Panther* koji je u vlasništvu Južne Koreje

[99] Wikipedia, the free encyclopedia, ‘’Korean People’s Army Ground Forces’’, dostupno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Korean_People%27s_Army_Ground_Force (pristupljeno 01. 10. 2014)

[100] Isto.

[101] Military Forces, fas.org, dostupno na: http://fas.org/irp/dia/product/knfms95/1510-101_chp4.html (pristupljeno 01. 10. 2014)

[102] Pod tenkovima se ove podrazumevaju: glavni borbeni tenkovi, laki tenkovi, tenkovi razarači ili čak traktori i bageri ako nose naoružanje velikog kalibra.

[103] Pod oklopnim borbenim vozilima se podrazumevaju oklopni tranporteri i pešadijska borbena vozila.

[104] U izradi tabele korišćeni su podaci Global Firepower 2015, dostupno na: http://www.globalfirepower.com/ (pristupljeno 13.03.2015)

(on je najskuplji tenk do danas i prevazilazi sve koje S. Koreja i Kina poseduju), američki *M1A2 SEP* i druge koje poseduju Velika Britanija (Challenger 2), Izrael (Merkava Mk.4), Japan (TK-X), Francuska (Leclerc), Rusija (T-90), Ukrajina (Oplot-M) i Kina (Type 99).[105] Većina tenkova koje poseduje Severna Koreja su *T-55*, *T-62*, koji su iz sovjetske ere, a nešto bolji u njenom vlasništvu su modeli M1985, M2002[106] - koji sadrži elemente sovjetskih modela *T-62*, *T-72*, *T-80*, *T-90* i kineskog *Type 88*.[107] Oni su u zaostatku sa novim modelima koji su rezultat dosta naprednih industrija oružja kakvu imaju SAD, što pokazuje da Severna Koreja ne razvija svoj vojni potencijal istim tempom. SAD izdvajaju ogroman novac u vojne svrhe, imaju modernu vojnu opremu, koja je mnogo unapređena od hladnoratovskog perioda te, ako pravimo poređenje, ostavljaju protivničku Severnu Koreju daleko ispod nje. Ipak, ova istočnoazijska država, iako pred njom stoje brojni izazovi, čini velike napore da unapredi svoj veliki arsenal, uglavnom, zastarelog konvencionalnog oružja, ali proizvodnja je ograničenog broja i vrste.

Bez obzira što nema vojnu moć kakvu imaju SAD i Južna Koreja, DNR Koreja predstavlja bezbednosnu pretnju za ove dve države. Čitava severnokorejska vojna strategija je usmerena protiv njih, te predstavlja faktor destabilizacije u regionu. Provokativnim i često nepredvidivim političkim koracima izaziva neprijatelje; u martu 2010. godine severnokorejski torpedo je potopio južnokorejski ratni brod Cheonan, kada je ubijeno 46 mornara[108], a u novembru iste godine severokorejske snage su ispalile desetine granata na južnokorejsko ostvo *Yeonpyeong*, što je ubilo dvojicu vojnika i više ljudi povredilo[109]. Postoje

---

[105] Military Today, ''Top 10 Main Battle Tanks'' http://www.military-today.com/tanks/top_10_main_battle_tanks.htm (pristupljeno 01. 10. 2014)

[106] Detalje o ovom tenku videti u Millitary Factory, ''Pokpung-ho (Storm Tiger) (M2002) Main Battle Tank (1992)'', dostupno na: http://www.militaryfactory.com/armor/detail.asp?armor_id=391 (pristupljeno 01. 10. 2014)

[107] Burkhart, Isaiah, ''North Korean Ground Forces: We Can Better Than You'', SOFREP, 8.7.2013, dostupno na: http://sofrep.com/22690/north-korean-ground-forces-we-can-march-better-than-you/ (pristupljeno 01. 10. 2014) ''Main Battle Tanks'', millitary-today.com, dostupno na: http://www.military-today.com/tanks.htm (pristupljeno 01. 10. 2014)

[108] Lendon, Brad, ''S. Korea's final report affirms Cheonan sunk by N. Korean torpedo'', CNN, 14.09.2010, dostupno na: http://edition.cnn.com/2010/WORLD/asiapcf/09/13/south.korea.cheonan.report/ (pristupljeno 13.03.2015)

[109] Foster, Peter, ''North Korea bombs South Korea's Yeonhpyong Island'', The Telegraph, 23.11.2010, dostupno na: http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/southkorea/8153000/North-Korea-bombs-South-Koreas-Yeonpyeong-Island.html (pristupljeno 13.03.2015)

indikacije da Severna Koreja gradi vojni objekat na malom ostrvu u blizini *Yeonpyeong-do*, što je teritorija Južne Koreje, pa postoji opasnost da se artiljerija Severne nađe na 4,5km udaljenosti.[110] Ostrva u Žutom moru su izolovana od ostatka južnokorejske teritorije, stoga su ,,vrlo ranjiva na iznenadne napade iz Severne Koreje''.[111] Moćna artiljerija je ono što najviše zabrinjava SAD, jer ima veliki broj ,,Koksan'' topova i raketnog oružja koje može da dobaci do Seula.[112] Politikom provokacije i zastrašivanja, napadima malih razmera Severna Koreja obezbeđuje psihološku prednost u diplomatiji, jer reputacijom provokatora čini da međunarodna zajednica ne preduzima neke mere protiv, plašeći se da time može izazovati eskalaciju napada.

Nuklearna moć Severne Koreje[113]

Severna Koreja poseduje nuklearno oružje od 2006. i do sada su izvršene 3 nuklearne probe.[114] Dana 9. oktobra 2006. Severna Koreja je izvršila prvu nuklearnu probu. Jačina eksplozije je bila manja od 1 kilotone. Kasnije se ispostavilo da je bila uspešnija, mada ni približno kao testiranje drugih država [115]. Nakon tri godine, 25. maja, Agencija za nacionalnu bezbednost (NSA) SAD ocenila je da je Severna Koreja izvršila drugo podzemno testiranje za koje se pretpostavlja da je bilo jače od prvog.[116] Posle izvršene treće nuklearne probe, procenjeno je da je eksplozija bila jačine nekoliko kilotona. To je prouzrokovalo spekulacije da je za testiranje korišćeno više uranijuma od plutonijuma u poređenju sa prethodne dve probe. [117] Nuklearne bombe Severne Koreje su do sada bile prevelike i preteške da bi se mogle smestiti na projektile, pa iz tog razloga nisu bile pretnja susedima. Međutim, Severna Koreja radi na njihovom usavršavanju i smanjivanju, ovladavši

[110] G. Grisaffi, John, ''N. Korea building possible millitary site close to Yeonhpyong –do'', NK News.Org, 23.4.2015, dostupno na: http://www.nknews.org/2015/04/n-korea-building-possible-military-site-close-to-yeongpyeong-do/ (pristupljeno 25.06.2015)

[111] Isto.

[112] Blic online, ,,Glavni adut: ovo je oružje kojim raspolaže Severna Koreja'', 02.04.2015, dostupno na: http://www.blic.rs/Vesti/Svet/547669/GLAVNI-ADUT-Ovo-je-oruzje-kojim-raspolaze-Severna-Koreja (pristupljeno 25.06.2015)

[113] Ovaj deo teksta napisale su Anđelija Žunjić i Ksenija Filipović.

[114] Videti: http://www.naslovi.net/2013-02-13/dw/kim-dzong-un-pokazuje-misice/4697951 (pristupljeno: 21.03.2015.)

[115] Videti: http://armscontrolcenter.org/publications/factsheets/fact_sheet_north_korea_nuclear_and_missile_programs/ (pristupljeno: 21.03. 2015.)

[116] Isto

[117] Isto

tehnologijom fuzije što će joj omogućiti da stvori mnogo manje bombe, ali koje su iste jačine. Četvrti nuklearni test, koji se uveliko najavljuje, čime Severna Koreja zabrinjava svetsku javnost, trebalo bi da bude injekcija nacionalnog ponosa njenom napaćenom stanovništvu. Severna Koreja nije potpisnica Sporazuma o zabrani širenja atomskog naoružanja sto ona koristi kao argument za dalji razvoj nuklearnog naoruzanja.

Severna Koreja je zemlja paradoksa. Dok se sa jedne strane troše basnoslovne sume na podzemno testiranje nuklearnog oružja u želji da pariraju već postojećim nuklearnim silama, u isto vreme u zemlji vlada nemaština i beda, odsustvo ljudskih prava, autokratija, represivni režim. Severna Koreja dugi niz godina nastoji da postane pandan velikim silama u naoružanju. Pitanje koliko je treća severnokorejska nuklearna proba uzdrmala međunarodnu javnost, dovelo je do različitih stavova država. Mnoge od njih su taj čin protumačile kao provokaciju i javno ga osudile, dok je Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija nuklearno testiranje okarakterisao kao pretnju po međunarodni mir i bezbednost putem više rezolucija. Ono što je ovim aktom postalo očigledno jeste da, Severna Koreja, bez obzira na ozbiljnost ekonomskih uslovljavanja kojima je izložena, ne želi da odustane od namere da se uvrsti u red nuklearnih sila.

Balističke rakete[118]

Rakete kratkog dometa:

• Rakete kratkog dometa **KN-02** − mobilne rakete čvrstog goriva, dometa 100-120km. Korišćene su kasnih devedesetih.

• **Hwasong-5 (Scud-B)** − raketa na tečno gorivo, dometa do 300km (može da dostigne teritoriju Južne Koreje). Uspešno je testirana i prvi put korišćena tokom Iračko-iranskog rata.

• **Hwasong-6 (Scud-C, Scud-PIP)** − poboljšana verzija Hwasong-5, može da dostigne razdaljinu od 500km. Prvi put korišćena 1988.

Rakete srednjeg dometa:

• **Rodong (Nodong-1)**-srednjeg dometa sa procenjenim rasponom od 1000-1500km,dostiže teritoriju Japana. Sposoban da ponese jednostavnu nuklearnu bojevu glavu. Prvi put korišćena 1998.

• **Taepodong-1 (Pa-ektusan-1)**-balistički projektil srednjeg dometa na dvofazno tečno gorivo. Domet je 2000-2900km, može da

[118] Videti: http://armscontrolcenter.org/publications/factsheets/fact_sheet_north_korea_nuclear_and_missile_programs/ (pristupljeno 15.11.2014.)

ponese opterećenje od 100-200 kg do kontinentalnog dela SAD. Prvi put korišćen 1998.

• **Taepodong-2 (Pa-ektusan-2/Unha-2/Unha-3)** – veća, poboljšana, višefazna raketa, trenutno u fazi razvoja. Tačan domet nepoznat, ali pretpostavlja se da će biti od 3.400 do 15000 km. Testirana je pet puta od 2006-2013 a uspešno je bilo jedino 2012.

• **Musudan-1 (Tae-podong-X, No-dong-B, BM-25)** – jednofazna balistička raketa srednjeg dometa od 2500-4000 km, sposobna za direktne napade na Južnu Koreju, Japan i Guam. Nikada nije testirana.[119]

Rakete dugog dometa:

• **Unha rocket-Kwangmyongsong satellite combo** – Severna Koreja tvrdi da je ovu raketu dizajnirala isključivo u naučne svrhe za lansiranje satelita u orbitu. Međutim, Savet bezbednosti UN i međunarodna zajednica tvrde da je razvijanje raketa dugog dometa sinonim za balističku raketnu tehnologiju.

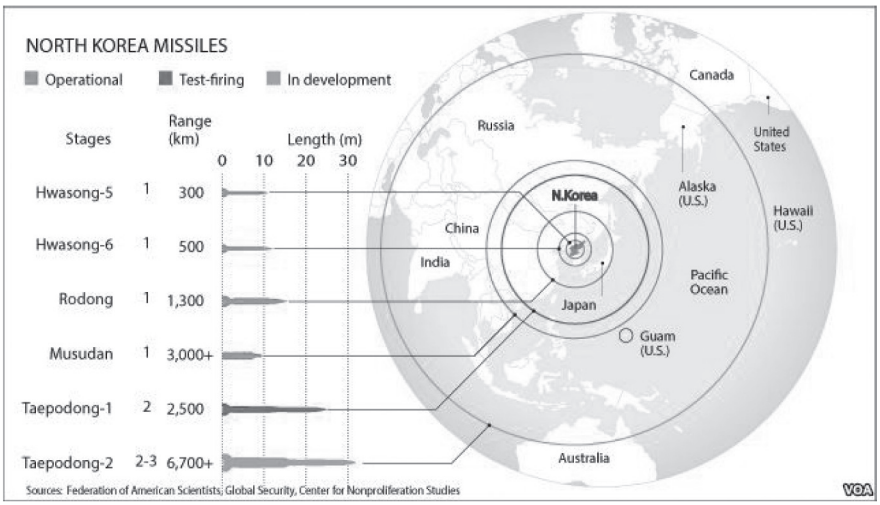

Slika 2. Prikaz razvoja dometa severnokorejskih raketa[120]

Severnokorejske balističke rakete srednjeg dometa dosežu do Južne Koreje i Japana, te se nalaze na vrhu bezbednosnih agendi ovih dveju zemalja. Stabilnost Dalekog Istoka je potpuno narušena. Japan i Južna Koreja naoružavanje Severne Koreje vide kao pretnju svom

[119] Isto

[120] Slika je preuzeta sa sajta: http://www.washingtonpost.com/blogs/worldviews/wp/2013/04/04/map-this-is-how-far-those-north-korean-missiles-can-actually-reach/ (Pristupljeno: 21.03.2015.)

nacionalnom interesu. Situacija je mnogo komplikovanija kad je u pitanju Japan zato što Ustav te zemlje zabranjuje sticanje nuklearnog oružja[121]. Strah Južne Koreje od humanitarne katastrofe ogleda se u njenom zahtevu Savetu Bezbednosti da pooštri međunarodne sankcije prema svom Severnom susedu. Južnokorejska vlada proglasila je uzbunu zbog opasnosti od rata, a Japan je podigao nivo opreznosti tako što priprema vojne avione koji bi registrovali znake radijacije u atmosferi.[122]

Godine 2013. predsednik Rusije Vladimir Putin potpisao je ukaz o uvođenju sankcija Severnoj Koreji, koji je usvojen od strane Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija. Rusija je time potpuno obustavila pomoć Severnoj Koreji, a svojim nacionalnim i industrijskim preduzećima zabranila bilo kakvu saradnju sa severnokorejskim fabrikama za izgradnju nuklearnog oružja. Na spoljnopolitičkom planu je prekinula diplomatske odnose sa pomenutom državom.

„SAD predstavlja značajnog saveznika Japanu i Južnoj Koreji po pitanju severnokorejskog nuklearnog programa, zato što one razvijanje istog vide kao pretnju svom nacionalnom interesu. Severna Koreja je lansirala komunikacioni satelit koji je pokazatelj njenog tehnološkog napretka, i ujedno napretka u razvoju balističkih raketa, čime je direktno ugrozila bezbednost SAD. Međutim, Sjedinjene Američke Države su još uvek daleko od primene vojne sile u rešavanju korejske nuklearne pretnje. Jasna prepreka tom vidu angažmana, pored nespremnosti američke administracije da pređe granicu strožijih ekonomskih sankcija, jeste i uloga Kine."[123] Iako je Kina oštro osudila poslednju nuklearnu probu severnokorejskih vlasti, ipak se suzdržala od pooštravanje ekonomskih sankcija toj zemlji. Razlog tome je što Severna Koreja predstavlja zamišljenu branu američkom uticaju u regionu istocne Azije. U slučaju pada režima u Severnoj Koreji i ujedinjenju dveju Koreja, Kina bi bila direktno izložena američkom savezniku, te Kina režimu u Pjongjangu obezbeđuje veliku humanitarnu i diplomatsku pomoć. „Ukoliko posmatramo teoriju i praksu u odnosima ovih dveju zemalja, teorija nam govori da Kina ima potpisan Sporazum o prijateljstvu sa Severnom Korejom već više od pedeset

[121] Videti: http://balkans.aljazeera.net/vijesti/pjongjang-o-abeu-manijak-militarista (pristupljeno: 23.03.2015.)

[122] Videti: http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/10/Svet/1265256/Nuklearna+retorika+Severne+Koreje.html (pristupljeno:15.11.2014.)

[123] Videti: http://akter.co.rs/weekly/33-politika/31223-pjongjang-ostvaruje-nuklearni-san.html (pristupljeno: 15.11.2014.)

godina koji ih obavezuje na uzajamnu pomoć, a u praksi, njihov odnos je ispunjen komplikacijama i nesuglasicama. To potvrđuje i činjenica da je Pjongjang ignorisao apele Pekinga da se uzdrži od nuklearne probe."[124] Prema poslednjim navodima ambasadora Severne Koreje u Velikoj Britaniji, Hjun Hak Bonga, njegova vlada bi upotrebila projektile u slučaju da mora da odgovori na nuklearni napad SAD.[125] Stručnjaci su, međutim, podeljeni oko toga da li su u toj zemlji usvojili tehnologiju potrebnu da se nuklearne bojeve glave smeste na projektile. „Institut za nauku i međunarodnu bezbednost u Vašingtonu nedavno je procenio da Severna Koreja sada ima između 10 i 16 komada nuklearnog oružja, od kojih su neki zasnovani na plutonijumu, a neki na uranijumu, sto potvrđuje gore navedne podatke. Ujedinjene nacije su uvele sankcije Severnoj Koreji zbog njenog nuklearnog i raketnog programa, što dodatno ukazuje na ozbiljnost situacije."[126]

Uprkos pozivu Vašingtona da izvrši denuklearizaciju, Severna Koreja odbija svaki dijalog i spremna je da uđe i u nuklearni i u konvencionalni rat. Naše pretpostavke su da do četvrtog nuklearnog lansiranja neće doći ukoliko SAD prva ne inicira napad na Severnu Koreju. Sigurno je da Severna Koreja poseduje značajne kapacitete nuklearnog naoružanja, samo je pitanje trenutka kada ce ga upotrebiti, sto nas navodi na zaključak da pretnje Kim Džong Una nisu neosnovane. Ako se obistine, to će imati značajne reperkusije ne samo po SAD vec i po ostatak sveta, a pre svega po region istočne Azije.

- **Nauka i tehnologija Severne Koreje[127]**

Demokratska Narodna Republika Koreja ostaje jedan od najkritičnijih bezbednosnih izazova Sjedinjenim Američkim Državama iz više razloga. Ovo uključuje spremnost Severne Koreje da zauzima provokativan stav i destabilizaciono ponašanje, uključujući napade na Republiku Koreju, njenu težnju za nuklearnim naoružanjem i balističkim raketama dugog dometa i njenu spremnost da se naoružava protivno rezolucijama Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija.[128]

---

[124] Videti: http://www.dw.de/predsednik-kine-u-poseti-severnoj-i-ju%C5%BEnoj-koreji/a-17754849 (Pristupljeno: 23.03.2014.)

[125] Videti: http://balkans.aljazeera.net/vijesti/s-koreja-razvili-smo-nuklearne-projektile (pristupljeno: 23.03.2015.)

[126] Videti http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/10/Svet/1865426/Ambasador+Severne+Koreje%3A+Imamo+nuklearno+oru%C5%BEje.html (pristupljeno 21.03. 2015.)

[127] Ovaj deo teksta napisala je Nevena Mančić.

[128] *Military and Security Developments involving the Democratic People's Republic of Korea*. *Annual Report to Congress*, Office of the Secretary of Defence, 2013. pp. 1.

Severna Koreja je pokazala interes za program nuklearnog naoružanja još od završetka Drugog svetskog rata. Od tada, Pjongjang je razvio nuklearno gorivo i poseduje plutonijum i obogaćeni uranijum kao i programe koji mogu da proizvedu fisioni materijal.[129] Severna Koreja tvrdi da poseduje 38,5 kg plutonijuma koje je dobila od potrošnje goriva u maju 2008. godine. U novembru 2010. godine, Severna Koreja je predstavila program za obogaćivanje uranijuma za reaktore, mada je moguće da Pjongjang proizvede visoko obogaćeni uranijum za svrhe pravljenja oružja.[130] Severna Koreja je sprovela tri probe svog nuklearnog naoružanja do sada - 2006, 2009. i 2013. godine. U maju 2014. godine, satelitski snimci su pokazali novu aktivnost Severne Koreje, ali analitičari se nisu slagali oko toga da li to ukazuje na novi test.[131] Sjedinjene Američke Države su oštro osudile ove aktivnosti zato što predstavljaju kršenje višestrukih rezolucija UN. Agencija Rojters[132] je navela da bi severnokorejski grafitni reaktor uskoro mogao biti sposoban da proizvede dodatni plutonijum za oružje, pored drugih nuklearnih aktivnosti.[133] 2. marta 2015. godine, Severna Koreja je ispalila rakete kratkog dometa u Istočno more i zapretila udarima SAD – u i Južnoj Koreji.[134] Sve ovo je proizvelo veliku zabrinutost SAD – a, jer ova izolovana azijska zemlja tvrdi da ima moć da odvrati nuklearnu pretnju SAD – a. Još krajem 2012. godine, Severna Koreja je uspešno lansirala raketu dugog dometa i poslala satelit u svemir, uprkos protivljenju svetske zajednice.[135] Režim Kim Džong Una uverava da je ovo lansiranje služilo u mirnodopske svrhe, međutim može se zaključiti da svi ovi događaji svedoče da je Severna Koreja učinila ogroman korak napred u razvoju tehnologije koja se može koristiti za nuklearno ratovanje. Može se reći da su svi strahovi osnovani. Severna Koreja ulaže sve u razvoj nauke i tehnologije što je njen vid zastrašivanja Zapada. Sve svoje napore polaže u razvijanje novih i unapređenih nuklearnih programa.

Još 2003. godine, Pjongjang se jednostrano povukao iz Ugovora o nešireniu nuklearnog naoružanja i nije učesnik Ugovora o zabrani

[129] Dostupno preko: http://www.nti.org/country-profiles/north-korea (pristupljeno 15.03.2015.)
[130] Ibid.
[131] Ibid.
[132] Rojters je novinska agencija sa sedištem u Londonu.
[133] Dostupno preko: http://www.srbijadanas.com/clanak/amerikanci-u-strahu-zbog-nuklearnih-aktivnosti-severne-koreje-04-03-2015 (pristupljeno 15.03.2015.)
[134] Ibid.
[135] Dostupno preko: http://www.blic.rs/Vesti/Svet/357564/Severna-Koreja-uspesno-lansirala-raketu-dugog-dometa (pristupljeno 15.03.2015.)

nuklearnih proba, niti je član Režima kontrole raketne tehnologije.[136] Severna Koreja nije potpisnica Konvencije o hemijskom oružju, a veruje se da poseduje veliki program hemijskog naoružanja.[137] Uprkos tome što je potpisnica Konvencije o biološkom i toksičnom oružju, optužena je za održavanje ofanzivnog programa biološkog oružja.[138]

Prema tvrdnjama Sigfrida S. Hekera, višeg predstavnika Centra za međunarodnu bezbednost i saradnju pri Stanford Univerzitetu, koji je nekoliko puta posetio Severnu Koreju, u naredne dve godine, Severna Koreja bi mogla imati dovoljno fisionog materijala za izgradnju nuklearnog arsenala od oko 20 oružja.[139] Pored ovoga, Severna Koreja je počela razvoj na podmornicama opremljenim cevima balističkih raketa i transportnim interkontinentalnim platformama balističkih raketa.[140] Iako su ove tehnologije u razvoju, ne treba ih potcenjivati. Mnogi su mislili da je lansiranje rakete izvan trenutnih sposobnosti Severne Koreje, pa je ona to ipak uspešno okončala.

Kada je u pitanju obrazovanje, kako se da i očekivati, mnogi mladići iz vrha severnokorejske elite, studiraju tehnološke nauke. Međutim, sve knjige koje se koriste u nastavi moraju biti prethodno prekontrolisane od strane vlasti, tako da sama vlast potpuno kontroliše ceo sistem obrazovanja. Pored tehnologije koja će razvijati nuklearno naoružanje, sve se više ulaže i u sajber tehnologiju. Hakeri se uglavnom regrutuju među diplomcima akademije posle petogodišnjih studija. Više od 2.500 hiljade svršenih srednjoškolaca prijavljuje se za ovu visokoškolsku ustanovu svake godine.[141] Severnokorejska "sajber vojska" povećala je broj hakera na čak 6.000, prema procenama ministarstva odbrane Južne Koreje.[142] Već godinama Severna Koreja ulaže znatna sredstva u sofisticiranu grupu za vođenje sajber ratova, nazvanu Biro 121, koju vodi vojna obaveštajna agencija te zemlje. Severna Koreja vrši hakerske napade kako bi izazvala fizičku i psihološku paralizu unutar Južne Koreje.[143] Ovaj sajber rat oni nazivaju tajnim

[136] Dostupno preko: http://www.nti.org/country-profiles/north-korea (pristupljeno 15.03.2015.)
[137] Ibid.
[138] Ibid.
[139] Dostupno preko: http://www.businessinsider.com/north-korea-could-have-20-nuclear-weapons-by-2016-2015-1 (pristupljeno 15.03.2015.)
[140] Ibid.
[141] Dostupno preko: http://www.naslovi.net/2014-12-06/b92/severna-koreja-tajni-svet-elitnih-sajber-ratnika/12577815 (pristupljeno 15.03.2015.)
[142] Dostupno preko: http://www.blic.rs/Vesti/Svet/524803/TAJNA-ARMIJA-Severna-Koreja-ima-mocnu-sajber-vojsku (pristupljeno 15.03.2015.)
[143] Ibid.

ratom, a internet je njihovo najsnažnije oružje. Naime, Severna Koreja je takođe optužena za hakerski napad na kompaniju *Sony Pictures*, nakon čega je SAD uvela nove sankcije ovoj zemlji, ali ne može se sa sigurnošću tvrditi da li je to zaista tačno.[144]

Severna Koreja pokušava da poboljša efikasnost postojećeg socijalističkog sistema. Vlasti žele modernu, prosperitetnu zemlju, ali pod njihovim uslovima. Nema sumnje da se ulaže dosta napora u razvoj nauke i tehnologije. Međutim, zastrašujuća je činjenica za šta će ovaj napredak, možda služiti. Kada je napredak ove zemlje u pitanju, ništa nije izvesno, pošto se sve vrti oko hirova i nasleđa Velikog vođe.

- **Nacionalna kohezija Severne Koreje[145]**

Gotovo je svima poznato da je Severna Koreja zemlja koja ima najveću kontrolu vlasti nad stanovništvom na svetu. Opozicija ne postoji. Mediji iz Pjongjanga otvoreno pozivaju narod na jedinstvo i na podršku svom lideru Kim Džong – Unu kao izraz jedinstva ove države koja se ogradila od sveta.[146] Teško je reći koliko su pojedinci u ovoj državi u mogućnosti da zaista dobiju svoje mesto u društvu kojim i dalje vlada komunistička Korejska radnička partija.

Svet je zadobio potpuno drugačiju dinamiku sa završetkom Hladnog rata, no, kada je Severna Koreja u pitanju, stepen kontrole stanovništva ne samo da je veliki, već se može reći da je maksimalan. Život i sve aktivnosti stanovništva su u velikoj meri određene voljom lidera ove zemlje, lidera od koga zavisi ekonomija, obrazovanje, kvalitet života i sve ostale sfere koje poseduje jedna država. Gotovo sve navodi da ostatak sveta gleda na ovu zemlju kao na državu koja i dalje živi u periodu Hladnog rata.

Još je Kim Džong Il, 15. jula 1986. godine u svom obraćanju starijim kadrovima Korejske radničke partije, predstavio korejsku Džuče ideju koja ideološki zagovara "*socijalizam njihovog sopstvenog stila*."[147] Tom prilikom je pozvao ljude da iskažu ljubav prema svojoj naciji kao i to da joj moraju biti posvećeni do revolucije. U svim svojim govorima je iskazivao da je korejska nacija posebna, apelujući na ljude da se više

[144] Dostupno preko: http://www.businessinsider.com/this-is-north-korean-general-behind-sony-hack-2015-1 (pristupljeno 15.03.2015.)

[145] Ovaj deo teksta napisala je Nevena Mančić.

[146] Dostupno preko: http://www.blic.rs/Vesti/Svet/426134/Pjongjang-Poziv-narodu-da-podrzi-svog-lidera (pristupljeno 11.03.2015.)

[147] Ilpyong J. Kim, *Historical Dictionary of North Korea*, The Scarecrow Press, Inc. Lanham, Maryland, and Oxford 2003. pp. 147.

okrenu sopstvenoj naciji.[148] Superiornost korejske nacije ogledala se u tome što imaju velikog vođu, dobru partiju, moćnu ideologiju i najbolje socijalističke institucije na svetu.[149] Naime, specifičnost političke kulture ove države i njena kulturno – istorijska tradicija ukazuju da se vrednosti koje utiču na svest ove nacije zasnivaju na konfučijanizmu koji ističe kult vrhovnog vladara kao namesnika Neba i oca nacije.[150] Prema tome, možemo zaključiti da je nacionalna svest ovde veoma razvijena i da je istorijski uslovljena različitim faktorima, počev od religije, političke ideologije do specifičnog odnosa prema vođi nacije, koji je pun kako straha tako i osećajnosti.

Ideologija u Severnoj Koreji je posledica obrazovanja i okruženja, čvrsto zasnovana na tradiciji koja se prenosi sa kolena na koleno. Duboko je ukorenjena u srcima i mislima korejskog naroda i iz tog razloga je neuništiva.[151] Iako se o Severnoj Koreji govori kao o "*poslednjem staljinističkom uporištu*", proći će verovatno još dugo vremena pre nego što se ova zemlja potpuno otvori prema svetu i pre nego što se otkriju sve tajne, kontroverze i apsurdi o kojima se govori kao o pretpostavci da se ovde masovno krše ljudska prava, da se vrši kolektivna psihoza i da vlada apsolutna nemaština.[152]

Za sada jedino što se može reći za severnokorejsku naciju je da je, iz straha ili ne, prilično ujedinjena i koncentrisana oko svog vođe, i u tome leži njena snaga. Svaki uvredljiv ispad na račun Vođe prouzrokovaće veoma oštar odgovor. Zaista je teško pronaći novinske članke ili literaturu usled medijske zatvorenosti same zemlje. Jedino vreme i delikatne igre moći na globalnoj pozornici mogu rasvetliti "enigmu" Severne Koreje.

- **Univerzalistička kultura Severne Koreje[153]**

Kao "mračna enigma" Azije, pokrivena velom cenzure, Severna Koreja, iz koje svakodnevno stižu vesti o svakojakim užasima, zaokuplja sve više pažnje. Baš zbog njene zatvorenosti potrebno je proniknuti u njenu kulturu i običaje i pronaći nešto što je blisko ostatku sveta.

---

[148] Ibid.

[149] Ibid.

[150] Christopher L. Salter, *North Korea, Second Edition*, Infobase Publishing, 2007. pp. 38 – 45.

[151] Aleksandar Voroncov, *SAD, Severna Koreja i Holivud*, 23. 01. 2015, dostupno preko: http://www.ceopom-istina.rs/politika-i-drustvo/sad-severna-koreja-holivud, (pristupljeno 11.03.2015.)

[152] Ibid.

[153] Ovaj deo teksta napisala je Nevena Mančić.

Prema svojoj ideologiji, oslanja se sama na sebe u svemu, pa i kulturološki. Stanovništvu nije dozvoljeno da putuje, a sva umetnost posvećena je Vođi. Glavni grad, Pjongjang, predstavlja mesto za posetioce. On služi za pokazivanje i veličanje lidera Kim Džong Una.[154]

Međutim, u poslednje vreme došlo je do nekih pomaka. Nekima su dopuštena putovanja van zemlje a turistima koji dolaze zabranjeni su odlasci samo u određene oblasti. Glavni grad, Pjongjang, je izlog za pokazivanje.[155] Većina ljudi koja je posetila Severnu Koreju otišla je sa posebnim utiscima o njenom glavnom gradu. Ono na šta nailaze strani turisti u Pjongjangu je pažljivo sređen grad sa čistim, praznim ulicama i redovima praznih kuća u socrealističkom stilu. Nema ni traga siromaštva, prosjaka, nemaštine ili kriminala.[156] U stvari, turista u Pjongjangu može da očekuje da bude dobro dočekan kao „državni gost" u državnom hotelu i ako zatreba u državnoj bolici za strance.[157] Posete muzejima, spomenicima i okolini grada su organizovane sa vojničkom preciznošću. Vodiči i vozači svuda prate turiste kada god i u koje god doba oni napuste hotel.[158] To sve odaje utisak da je bezbednost na jako visokom nivou i da su turisti stvarno bezbedni u ovom gradu. Svaki obilazak grada podrazumeva posetu najvećoj trijumfalnoj kapiji na svetu, džinovskim statuama „večnog predsednika" Kim Il Sunga i njegovog sina Kim Džong Ila, kao i palati pretvorenoj u mauzolej gde su izložena njihova tela.[159] Popularni su i obilasci demilitarizovane zone i granice sa Južnom Korejom gde postoji veliki broj bunkera i minskih polja.[160] Većina zapadnih turista na Sever putuje iz Kine avionima ili vozom u malim grupama. Nema podataka koliko je turista sa Zapada posetilo Pjongjang od kada je Severna Koreja otvorila svoje granice za turiste 1987. godine, ali se broj polako povećava.[161] Naime, najveći broj stranih turista čine Kinezi. To se može opravdati kulturnom sličnošću koju, između ostalog, dele sve države azijskog kontinenta. Pjongjang ima sve više restorana, ali u samo mali broj radnji strancima je dozvoljeno da uđu. Postoji i veliki centralni park u koji

[154] Christopher L. Salter, *North Korea, Second Edition*, Infobase Publishing, 2007. p.102.
[155] Dostupno preko: http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Turizam-u-izolovanoj-i-tajanstvenoj-Severnoj-Koreji.lt.html (pristupljeno 13.03.2015.)
[156] Ibid.
[157] Ibid.
[158] Ibid.
[159] Ibid.
[160] Ibid.
[161] Ibid.

domaćini vode turiste da vide kako stanovnici 3,5 milionskog grada uživaju tokom vikenda. Prilikom razgovora sa stanovnicima, posetioci mogu da osete njihov odnos prema svojoj državi i ljubav koju oni osećaju prema vladajućoj dinastiji. Grupe mogu da odlaze u prirodu i uživaju u nezagađenim planinskim vrhovima, rekama i lagunama u regionu planine Kumgang.[162] Turistima se posvećuje izuzetna pažnja i oni uživaju u obilju hrane, ali su i pod stalnim upozorenjima da ne smeju da fotografišu vojne objekte ili mostove i značajnije građevine, jer mogu da ostanu bez kamera i aparata.[163] Uprkos tome što vodiči pokušavaju da predstave Severnu Koreju kao bogatu zemlju i kao jedno od najzahvalnijih mesta koja se mogu posetiti, ova zemlja je najmanje posećena zemlja na svetu. Najveći krivac tome je režim i to što je ovo jedno zatvoreno i znatno drugačije društvo, pa se mnogi ljudi boje da otputuju tamo.

Za Severnu Koreju je veoma važno što su se za nju oduvek zanimale Rusija i Kina. Početkom 2015. godine je najavljena izgradnja zajedničke turističke zone između Rusije, Kine i Severne Koreje.[164] Ukoliko dođe do realizacije ovog plana, biće to izvanredna prilika da ljudi upoznaju Severnu Koreju, kulturu i način života običnog sveta. Naime, *zvaničnici Kineske severoistočne provincije Ćilin, planiraju da naprave turističku i bescarinsku zonu na granici te regije, Rusije i Severne Koreje.*[165] Taj prostor se nalazi između reke Tumen, a obuhvata i kineski grad Hunčun, kao i deset kvadratnih kilometara u Rusiji i Severnoj Koreji. Infrastruktura će biti izgrađena u saradnji između ove tri države.[166] Severna Koreja će imati veliku ekonomsku dobit od ovakvog projekta, ali pored toga, postojaće jedan deo zemlje koji nije "zatvoren". Očekuje se da će se ovoj inicijativi indirektno priključiti Južna Koreja, Japan i Mongolija, izgradnjom pruga i auto-puteva koji će voditi u ovaj region.[167]

Pored ove saradnje, Severna Koreja i Rusija su proglasile 2015. godinu, "godinom prijateljstva" u cilju podsticanja ekonomske, političke i kulturne saradnje.[168] Korejska centralna novinska agencija je

---

[162] Ibid.

[163] Ibid.

[164] Christopher L. Salter, *North Korea, Second Edition*, Infobase Publishing, 2007. pp. 108.

[165] http://www.b92.net/putovanja/vesti php?yyyy=2015&mm=02&dd=15&nav_id=958495 (pristupljeno 11.03.2015.)

[166] Ibid.

[167] Ibid.

[168] Dostupno preko: http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/10/Svet/1854889/%22Godina+pri-

objavila da će dve zemlje ove godine održati veliki broj zajedničkih događaja i svečanosti što će podstaći brojne međunarodne posete.[169] Među najavljenim događajima su proslava 70. godišnjice ruske pobede u Drugom svetskom ratu i oslobađanje Koreje od japanske kolonijalne vladavine.[170]

Ovo će biti najbolji mogući način da zemlja čija su kultura i običaji dosta slični ostalim konfučijanskim zemljama, pružiti priliku svima da je malo bolje upoznaju. Možda kultura Severne Koreje nije univerzalistička, ali svakako, ukoliko ikada bude došlo do potpunog otvaranja ove zemlje prema svetu, do prihvatanja kapitalizma i kulturnih tekovina sa Zapada, može se očekivati da će, u tom slučaju, njena kultura odigrati veliki uticaj na odnose sa ključnim silama, u prvom redu sa Sjedinjenim Američkim Državama.

- **Uticaj DNR Koreje u međunarodnim organizacijama**[171]

Uprkos svojoj izolaciji, kao načinu borbe protiv imperijalizma, Severna Koreja neizbežno mora uspostavljati makar površne odnose sa svetom. Zbog svoje želje da bude priznata kao nuklearna sila i zbog odbijanja post – totalitarne tranzicije, Severna Koreja se izolovala i sada egzistira kao "usamljena i strašna" kako je doživljava ostatak sveta. Severna Koreja veruje da je njeno oružje štiti od nuklearnog napada – kojim joj je Amerika zapretila najmanje pet puta do sada. Odbrambeno naoružanje se koristi kao uspešna propaganda kod naroda, koji je u proteklih 25 godina prihvatao žrtvovanje za koje režim tvrdi da je neophodno radi zaštite države i očuvanja nezavisnosti.[172] Štaviše, sve dok postoji imperijalistička nuklearna pretnja, ovaj vid naoružanja se neće napustiti. Iako ovo naoružanje postoji, a Severna Koreja stalno remeti status kvo i iskušava strateško strpljenje međunarodne zajednice, a naročito Sjedinjenih Američkih Država, neophodno je uspostaviti bilo kakve odnose. Njeno učešće u radu međunarodnih organizacija nije brojno niti u velikoj meri uticajno kao što je to slučaj sa drugim zemljama, ali svaki vid saradnje sa ostalima je poželjan s obzirom na specifičnu situaciju kada je Severna Koreja u pitanju.

---

jateljstva%22+Severne+Koreje+i+Rusije.html (pristupljeno 11.03.2015.)

[169] Ibid.

[170] Ibid.

[171] Ovaj deo teksta napisala je Nevena Mančić.

[172] Ivica Pavlović, *Severna Koreja, strašna i uplašena*, Peščanik, 2013, Dostupno preko: http://pescanik.net/severna-koreja-strasna-i-uplasena, (pristupljeno 12.03.2015.)

Severna Koreja je postala članica u Organizaciji Ujedinjenih Nacija 1991. godine.[173] Uprkos članstvu, OUN je višestruko osuđivala njeno militantno ponašanje. Pored Ujedinjenih nacija, Severna Koreja je članica Regionalnog foruma ASEAN –a (Organizacija zemalja Jugoistočne Azije), Organizacije za hranu i poljoprivredu, G – 77, Organizacije međunarodne civilne avijacije, Međunarodne trgovinske komore, UNESCO – a, UNCTAD – a, UNWTO –a, WHO –a, WIPO – a, WMO – a i još određenog broja organizacija.[174] Naime, prisutna je u njima kao i ostale države ali ne može se govoriti o uticaju ove zemlje u njima u pravom smislu reči. Zbog svoje zatvorenosti, članstvo u ovim organizacijama je možda i jedini način da se u svetu stvori određena slika o ovoj zemlji koja ne mora uvek da se odnosi na njeno nuklearno naoružanje. Više se može govoriti koliki uticaj imaju međunarodne organizacije u njoj, nego obratno, jer jedino posredstvom podataka do kojih dolaze neke humanitarne organizacije može da se govori o kršenju ljudskih prava u ovoj zemlji. Međutim, ukoliko se situacija pogleda iz drugačijeg ugla, Severna Koreja ima i te kakav uticaj na Ujedinjene nacije sa SAD – om na čelu. Njen nuklearni arsenal i brojne pretnje koje upućuje su jedini razlog zbog čega i dalje opstaje sa ovakvim političkim uređenjem i pod ovakvim uslovima. A i zbog geografske blizine Kine malo je verovatno da će velike sile ovde vojno intervenisati. Posle raspada Sovjetskog Saveza, večite teme postkolonijalizma – nezavisnost, nacionalni suverenitet, težnja za uvažavanjem – vratile su se i pogoršale severnokorejski opsadni mentalitet. Označavanjem Severne Koreje kao dela „osovine zla“ i invazijom na Irak, još je Buš učvrstio ovaj mentalitet.[175]

Sve ovo dokazuje da Severna Koreja nije potpuno bez uticaja. 2014. godine su vlasti Severne Koreje diplomatskim misijama i međunarodnim organizacijama ukinule dozvolu za korišćenje bežičnog interneta, a kao razlog naveli “elektronsko zagađenje signalima”, što ni u jednoj drugoj državi ne bi bilo moguće.[176] Strane organizacije ima-

[173] Spisak organizacija čija je članica Severna Koreja možete pronaći ovde: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2107.html (pristupljeno 12.03.2015.)
[174] Ibid.
[175] Ivica Pavlović, *Severna Koreja, strašna i uplašena*, Peščanik, 2013, Dostupno preko : http://pescanik.net/severna-koreja-strasna-i-uplasena, (pristupljeno 12.03.2015. Severna Koreja se označava kao deo “osovine zla” jer smatra da se bezbednost zemlje i njen suverenitet mogu odbraniti jedino silom koja je dovoljno moćna da odvrati druge od bilo kakvih pokušaja da izvrše napad.
[176] Dostupno preko: http://www.vesti-online.com/Vesti/Svet/432652/Pjongjang-zabranio-WiFi-strancima (pristupljeno 12.03.2015.)

ju pristup "necenzurisanom" internetu putem satelita, dok Vlada tu kontrolisanu upotrebu interneta odobrava samo "studentima i građanima od poverenja". Taj deo stanovništva zapravo ima pristup severnokorejskoj mreži Brajt na kojoj je nekoliko hiljada sajtova s državnom propagandom. Diskusija se toleriše na toj mreži izolovanoj od sveta, ali se strogo nadgleda.[177] Za sada jedini uticaj na Severnu Koreju imaju Ujedinjene nacije koje imaju šest agencija koje tamo rade i izveštavaju o životu u ovoj zemlji.[178] Ukoliko se vladina politika bude promenila i dopustila međunarodnim organizacijama da pruže humanitarnu pomoć, možda postoji mogućnost da Severna Koreja ostvari veći uticaj u drugim sferama života, osim vojnim "zastrašivanjem", koje je, za sada, jedini razlog zbog koga je bilo ko u svetu čuo za Severnu Koreju.

- **Meka moć Severne Koreje[179]**

Izolacionistički orijentisana, Severna Koreja svojim antizapadnim stavom i autoritarnim režimom prkosi svetskom poretku oličenom u vladavini zapadne, liberalne demokratije. Vladarska dinastija Kim zasnovana na premisama socijalizma „trn je u oku" prosvećenom zapadu koji sa podozrenjem prati svaki korak ove male Istočnoazijske zemlje. Turbulentno istorijsko nasleđe, nestabilna i problematična sadašnjost i nepredvidiva budućnost samo su neke od osnovnih karakteristika koje prate ovu zemlju u diskursu svakodnevice. Učestala neslaganja na granici otvorenog poziva na oružani sukob sa južnim susedom sa kojim *de iure* i dalje vodi rat koji je *de facto* okončan sredinom prošlog veka, pretnje upotrebom nuklearnog oružja protiv Sjedinjenih Američkih Država (SAD) kao svetskog policajca i čuvara trenutnog svetskog poretka stavljaju Severnu Koreju u sam vrh svetske agende.

Na osnovu negativnog imidža stvorenog od strane svetskih medija svesrdno potpomognutih od strane severnokorejskih lidera, njihovih izjava i javnih nastupa, čini se u neku ruku da je sama pomisao o mekoj moći Severne Koreje zalutala teorijska postavka koja „ne pije vodu" u ovom slučaju. Međutim, uprkos takvom usvojenom stanovištu meku moć Severne Koreje možemo meriti na osnovu trinaest varijabli konsultantske kuće „Ernst i Jang" (Ernst & Young) koje su istaknute u njihovom Izveštaju iz 2012. godine u saradnji sa Skol-

[177] Ibid.

[178] http://www.politika.rs/rubrike/Svet/UN-Milioni-u-Severnoj-Koreji-hronicno-gladni.lt.html (pristupljeno 12.03.2015.)

[179] Ovaj deo teksta napisao je Đorđe Mihajlović.

kovo institutom (Moscow School of Menagement) i podeljene su u tri tematske celine: globalni ugled, globalni integritet i globalna integrisanost.[180]

Globalni ugled

Izvoz kulturnih dobara

Izvoz kulturnih dobara se odnosi na prihode stečene izvozom robe, kao što su filmovi, muzika, scenariji i knjige.[181] Konferencija Ujedinjenih nacija za trgovinu i razvoj (UNCTAD) čiji je statistički pregled ključan za ovu varijablu za period između 2003. i 2012. godine nema podataka za Severnu Koreju. Izolacija u koju je zapala ova zemlja na političkom i ekonomskom planu proširila se i na njenu kulturu, tako da na osnovu ove varijable ne možemo doneti bilo kakav zaključak o njenom uticaju na ukupnu meku moć Severne Koreje.

Popularnost jezika

Popularnost jezika može izuzetno uticati na ukupnu meku moć države jer jezik kao medij sporazumevanja što je popularniji u svetu to je i meka moć te države veća. Prema „Ernst i Jangu" ova varijabla se meri na osnovu broja američkih studenata koji su na američkim univerzitetima odabrali da uče maternji jezik neke druge zemlje. Broj američkih studenata u 2013. godini koju su odabrali da uče korejski jezik je bio 12 229, dok je, primera radi, taj broj 2002. godine iznosio tek 5 211 studenata.[182] Primetno je povećanje zainteresovanosti u studentskoj populaciji za izučavanje korejskog jezika, međutim, treba biti obazriv u procenama u kojoj meri ova varijabla utiče na ukupnu meku moć Severne Koreje uzimajući u obzir da se i njen južni sused populaciono skoro duplo veći takođe koristi korejskim jezikom. Izvesno je da ova varijabla ima određene implikacije na ukupnu meku moć Severne Koreje.

Olimpijske igre

Olimpijske igre danas predstavljaju savremeno poprište velikih sportskih nadmetanja koja više nego ikad u svojoj prošlosti utiču na

[180] Ernst & Young, *Rapid-growth markets soft power index,* EYGM Limited, 2012. p.7

[181] Isto.

[182] Izveštaj „Modern language Association" o izučavanju stranih jezika na američkim univerzitetima, dostupan na: http://www.mla.org/cgi-shl/docstudio/docs.pl?flsurvey_results (pristupljeno 25.03.2015.)

celokupni imidž neke države. „Ernst i Jang" u svom Izveštaju ističu bitnost osvojenih medalja na poslednjim Letnjim i Zimskim igrama za ukupnu meku moć države. Na Letnjim olimpijskim igrama održanim u Londonu 2012. godine severnokorejski sportisti nisu ostvarili zapažen rezultat, dok se za Zimsku olimpijadu u Sočiju 2014. godine nijedan severnokorejski sportista nije kvalifikovao, niti dobio specijalnu pozivnicu za učešće.[183] Evidentno je da sport u Severnoj Koreji nije u tolikoj meri razvijen da bi imao veći uticaj na njenu ukupnu meku moć.

Lista „Tajm 100"

Uticaj inspirativne i harizmatične ličnosti često nadilazi nacionalne granice.[184] Severnokorejski socijalistički režim na površinu je izbacio po svojoj specifičnoj harizmi lidere koji se mogu pohvaliti sa staljinističkom dogmatskom popularnošću unutar severnokorejskih granica i istovremeno lidera koji svojom omraženošću kod ostatka sveta stiču posebne, u najvećem broju slučajeva, negativne simpatije. Na Tajmovoj listi najuticajnih ličnosti za 2014. godinu („Time 100") nalazi se mladi severnokorejski državnik, Kim Džong (Jong) Un[185], koji je „vladarski tron" nasledio od oca Kim Džong (Jong) Ila. Zanimljivo je da je ovo drugo uzastopno pojavljivanje Kim Džong Una na Tajmovoj listi što ovog „nepredvidivog autokratu"[186] stavlja u poziciju istinske globalne ikone čija disidentska pojava u svetu može da ima značajan uticaj na ukupnu meku moć Severne Koreje.

Najpoznatije kompanije

Kompanije jedne države predstavljaju jedno od osnovnih načina angažovanja i integracije države sa ostatkom sveta, a poznati brendovi kompanija uvećavaju meku moć domaće države.[187] Za ovu varijablu je bitna lista najpoznatijih svetskih kompanija koja svake godine izlazi u režiji američkog poslovnog magazina „Forčn" (Fortune). Severnokorejske kompanije nisu ispunile zahtevne kriterijume „Forčn"

[183] National Olympic Committees, Democratic People's Republic of Korea, dostupno na: http://www.olympic.org/democratic-people-s-republic-of-korea (pristupljeno 26.03.2015.)
[184] Ernst & Young, *Rapid-growth markets soft power index,* EYGM Limited, 2012. p.8
[185] The 2014 TIME 100, Kim Jong Un, dostupno na: http://time.com/70841/kim-jong-un-2014-time-100/ (pristupljeno: 28.03.2015.)
[186] Isto.
[187] Ernst & Young, *Rapid-growth markets soft power index,* EYGM Limited, 2012. p.8

magazina tako da svojom aktivnošću ne utiču na ukupnu meku moć zemlje čije državljanstvo poseduju.

Globalni integritet

Vladavina prava

Vladavina prava je indeks sastavljen od stane Svetske banke i odnosi se na merenje kvaliteta institucija jedne zemlje.[188] Merenje obuhvata veliki broj varijabli, neke od njih su: stopa kriminala jedne zemlje, nivo nasilja i korupcije, kao i kvalitet sudskog sistema.[189] Severna Koreja, na osnovu analize 8 od 15 različitih indikatora od strane Svetske banke, spada u grupaciju zemalja sa izuzetno niskim nivoom vladavine prava sa indeksom za 2013. godinu od 8.1%.[190] Na stranu činjenicu da za gotovo pola indikatora ne postoje podaci, Severna Koreja je najlošije ocenjena i to sa 0.00 za oblast ljudskih prava koju meri Singraneli-Ričards baza za ljudska prava (HUM - Cingranelli-Richards (CIRI) Human Rights Database) kao i za oblast trgovine ljudima na osnovu Izveštaja Američkog odeljenja za trgovinu ljudima (TPR - US State Department Trafficking in People report).[191] Najvišu ocenu Severna Koreja je dobila od strane najmanje poželjnog indikatora za visoku ocenu, i tiče se političkih rizika koje meri PRS - Political Risk Services International Country Risk Guide sa ukupnim indeksom od 0.83.[192] Kao što se može i pretpostaviti bez uvida u predočene podatke vladavina prava u autokratskom režimu Severne Koreje je stran koncept i samo radikalan zaokret može ovu zemlju usmeriti na kolosek vladavine prava, a time i ojačati njenu meku moć.

Indeks slobode

Slično kao i za vladavinu prava, odaziv birača i nivo slobode koju uživa jedna nacija, takođe, utiče na njen globalni kredibilitet i uticaj.[193] Zemlje percipirane kao autoritarne, ili zemlje koje krše prava svojih građana gube legitimitet od strane većeg dela svetske zajednice.[194] Upravo to je slučaj sa Severnom Korejom koja ne odustaje od

---

[188] Isto.

[189] Isto.

[190] World Bank, Worldwide Governance Indicators, Country Data Report for Korea, Dep. Rep, 1996-2013, dostupno na: file:///C:/Users/Djordje/Downloads/c179.pdf (pristupljeno 28.03.2015.)

[191] Isto.

[192] Isto.

[193] Ernst & Young, *Rapid-growth markets soft power index,* EYGM Limited, 2012. p.8

[194] Isto.

oblika vladavine koji izaziva zgražavanje od ostatka liberalno demokratskih, ujedno i najrazvijenijih zemalja sveta. Na skali „Fridom hausa" (Freedom House) koji je zadužen za izračunavanje ove varijable od 1 (najbolje) do 7 (najlošije) Severna Koreja je zakucana na začelje ukupnom ocenom 7.0.[195] Najlošije ocene je dobila za oba indikatora koja učestvuju u izračunavanju ove varijable, i za građanske slobode i politička prava (7).[196] Zanimljivo je da je situacija u zemlji bez građanskih sloboda i političkih prava permanentno stanje unazad 17 godina, tačnije od 1998. do 2014. godine. Zasigurno je da slobode bar kad je u pitanju sloboda koju izračunavanju „Ernst i Jang" u svom Izveštaju nema u Severnoj Koreji pa tako ni njenog uticaja na meku moć.

Izlaznost birača na izbore

Izlaznost birača na izbore se meri na osnovu procenta izlaznosti građana sa pravom glasa na poslednjim parlamentarnim ili predsedničkim izborima.[197] Glasanje na izborima u Severnoj Koreji je zakonski regulisana obaveza, ali ono što je najinteresantnije je to što na glasačkom listiću postoji samo jedna opcija. Na petogodišnjem nivou organizovani izbori za parlament dobra su vežba za društvo i imaju nemerljiv propagandni značaj. Parlament koji se sastaje jednom u godinu dana daje dovoljno osnova mladom diktatoru da u nazivu svoje zemlje i dalje drži prefiks demokratska. Prema ustavu zemlje sa izmenama i dopunama iz 1998. godine „Demokratska Narodna Republika Koreja će sprovoditi sve aktivnosti pod vođstvom Radničke partije".[198] Međunarodni institut za demokratiju i izbornu pomoć (IDEA) ne poseduje podatke o izlaznosti na poslednjim izborima za severnokorejski parlament. Državni mediji izveštavaju da je skoro 100% punoletnih Severnokoreanaca izašlo na nedeljne izbore (izbori za parlament 2014. godine - prim. Đ.M.) i da je 100% glasalo u korist statusa quo.[199] Izbori u Severnoj Koreji više predstavljaju izraz demokratske podvale vlastitim građanima, nego što zaista služe jačanju demokratskog kapaciteta

[195] Freedom House, Freedom in the world 2014, Korea, Dem. Rep, dostupno na: https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/north-korea#.VRarMPnF_ew (pristupljeno na 28.03.2015.)

[196] Isto.

[197] Ernst & Young, *Rapid-growth markets soft power index,* EYGM Limited, 2012. p.8

[198] Britannica, *Korean Worker's Party – KWP*, dostupno na: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/322457/Korean-Workers-Party-KWP (pristupljeno 28.03.2015.)

[199] TIME, *North Korea Elections: A Sham Worth Studying*, dostupno na: http://time.com/17720/north-korea-election-a-sham-worth-studying/ (pristupljeno: 28.03.2015.)

države koja je demokratska samo u nazivu. Otuda je ovaj visoki nivo legitimiteta koji uživa severnokorejska politička vrhuška krajnje sporan i njen uticaj na meku moć potpuno upitan.

Emisija CO_2 - Jedan od osam Milenijumskih ciljeva razvoja Ujedinjenih nacija za 2015. godinu jeste održivi razvoj, otuda je za meku moć države izuzetno bitan način njenog odnosa prema životnoj sredini. Države koje nastavljaju da povećavaju svoju emisiju ugljen-dioksida „kaljaju" svoj imidž, posebno one koje to čine u najvećoj meri.[200] Prema Izveštaju o emisiji CO_2 Odeljenja za statistiku Ujedinjenih nacija za 2010. godinu u slučaju Severne Koreje emisija ugljen-dioksida je iznosila 71,624 miliona metričkih tona.[201] Ovo je svakako podatak koji raduje organizacije koje preokupira pitanje zaštite životne sredine obzirom da, u poređenju sa drugim državama, Severna Koreja ima nisku emisiju ugljen-dioksida koju je u odnosu na 1990. godinu višestruko smanjila što svakako ima pozitivne implikacije na njenu ukupnu meku moć.

Globalna integracija

Imigracija

Imigracija meri ukupan broj imigranata nastanjenih u određenoj državi.[202] Popularnost jedne zemlje za životno nastanjivanje od velikog je značaja za meku moć svake države. Tim putem kroz mehanizme asimilacije država je u prilici da privoli imigrante za svoju kulturu i običaje. U slučaju Severne Koreje teško je govoriti o svetskim imigrantima koji za svoju konačnu životnu destinaciju biraju baš nju uzimajući u obzir zatvorenost granica ove zemlje. Na osnovu Izveštaja o međunarodnim migracijama za 2009. godinu sačinjenog pod okriljem Ujedinjenih nacija za period od 2005-10. godine u Severnoj Koreji je bilo nastanjeno 37 hiljada imigranata.[203] Reč je o izuzetno malom broju imigranata u poređenju sa njihovim južnim susjedom Južnom Korejom u kojoj je u istom periodu bilo nastanjeno 535 hiljada imigranata.[204] Severna Koreja pored unutrašnjih ograničenja na pravo na

[200] Ernst & Young, *Rapid-growth markets soft power index,* EYGM Limited, 2012, p. 8

[201] Odeljenje za statistiku Ujedinjenih nacija, *Izveštaj o emisiji CO_2*, dostupan na: http://mdgs.un.org/unsd/mdg/SeriesDetail.aspx?srid=749 (pristupljeno 28.03.2015.)

[202] Ernst & Young, *Rapid-growth markets soft power index,* EYGM Limited, 2012, p.9

[203] *International Migration Report 2009: A Global Assessment*, dostupno na: http://www.un.org/esa/population/publications/migration/WorldMigrationReport2009 (pristupljeno 28.03.2015.)

[204] Isto.

nastanjivanje na sopstvenoj teritoriji nije ni približno popularno mesto za život što negativno utiče na njenu ukupnu meku moć.

Turizam

Turizmom se meri zainteresovanost sveta za istoriju, kulturu i narod neke zemlje.[205] Za izračunavanje meke moći bitni su podaci o broju turista koji su posetili neku zemlju u režiji Svetske turističke organizacije. Neophodnih podataka za ovu varijablu kada je u pitanju Severna Koreja nema. Pristupnost Severnoj Koreji i njen izolacionistički izbor osnovni su razlozi za nedovoljno poznavanje njene turističke ponude koja nije u tolikoj meri izdašna, ali jeste postojana. Spomenici kulture u Severnoj Koreji u službi su veličanja revolucionarne borbe severnokorejskog naroda i njihovih vođa. Pjongjang je mikrokosmos korejske prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, iz kog se uči i proživljava istorija, jedinstvena kultura, mudrost, talenti i očaravajući običaji korejskog naroda.[206] Tako stoji na delu zvaničnog sajta Severne Koreje koji govori o turizmu. Neki od spomenika kulture vredni pažnje, a koji simbolizuju severnokorejski narod, borbu i vođu, jesu: veliki spomenik na Mansu brdu koji je posvećen besmrtnoj istoriji korejskih ljudi koji su sproveli revoluciju pod vođstvom predsednika Kim Il Sunga, kula Juche simbolizuje besmrtnu Juche ideju koju je kreirao predsednik, Trijumfalna kapija izgrađena u čast povratka predsednika Kim Il Sunga, spomenik Pobedničkom ratu čuvar je sećanja na pobedu nad američkim snagama, Kula prijateljstva je posvećena kineskim dobrovoljcima u Korejskom ratu, dok je Oslobodilačka kula sagrađena u čast sovjetskim vojnicima koji su učestvovali u oslobađanju Severne Koreje.[207] Na UNESCO listi svetske baštine (UNESCO World Heritage List) nalaze se dva istorijska kompleksa i to: kompleks grobnice Kogurio (Koguryo) i istorijski spomenici i položaj grada Kaesong.[208] Zasigurno da bi Severna Koreja bila turistički daleko primamljivije mesto da su njene granice otvorenije za strane turiste što bi u velikoj meri pozitivno uticalo na njenu meku moć.

---

[205] Ernst & Young, *Rapid-growth markets soft power index,* EYGM Limited, 2012. p. 9

[206] Official webpage of the DPR OF Korea, *Tourism*, dostupno na: http://korea-dpr.com/monuments.html (pristupljeno 29.03.2015.)

[207] Isto.

[208] UNESCO World Heritage List, Democratic People's Republic of Korea, dostupno na: http://whc.unesco.org/en/statesparties/kp (pristupljeno 29.03.2015.)

Kvalitet visokog obrazovanja

Privlačnosti studijskih programa kako za domaće tako i strane studente može biti od izuzetnog značaja za meku moć neke zemlje. Rangiranjem se meri kvalitet i kvantitet nacionalnih univerziteta.[209] Prema podacima časopisa „Tajms visoko obrazovanje" (Times Higher Education) za 2014/15. godinu na listi 400 najboljih svetskih univerziteta ne nalazi se nijedan iz Severne Koreje. Ono što ide u prilog mekoj moći Severne Koreje jesu sve učestaliji programi studentske razmene sa univerzitetima u Severnoj Koreji. Jedan od takvih je i program koji okuplja studente volontere engleskog govornog područja za profesionalnu pomoć studentima turizma, budućim turističkim vodičima na Fakultetu za turizam u Pjongjangu (Pyongyang Tourism College).[210] Ovakav vid inostrane saradnje može poslužiti kao model za dalje otvaranje ove zemlje svetu što bi imalo značajan udeo i u njenoj ukupnoj mekoj moći.

Poznavanje engleskog jezika

Za najbrže rastuće ekonomije (Rapid-growth markets), sposobnost komunikacije i integracije sa ostatkom sveta, posebno sa Sjedinjenim Američkim Državama i OECD (Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj), važan je deo učvršćivanja meke moći.[211] Severna Koreja, međutim, nije među zemljama koje se određuju kao rastuće ekonomije, ali je učenje stranih jezika u ovoj državi obavezno. Problem je u tome što je upotreba stranog jezika u stvarnom svetu malo verovatna zbog vladinih ograničenja na napuštanje zemlje što znatno utiče na manjak motivacije za specijalizaciju nekog od stranih jezika. Jedino ako ne postanu diplomate ili biznismeni, Severnokorejci neće imati priliku da koriste naučen strani jezik.[212] Otuda i nepostojanje podataka u Izveštaju o poznavanju engleskog jezika (English Proficiency Index) kompanije „Obrazovanje na prvom mestu" (Education First) 2014. godine za Severnu Koreju. Uzimajući u obzir činjenicu da je učenje stranih jezika u Severnoj Koreji obavezno i uz moguće otpočinjanje

[209] Ernst & Young, *Rapid-growth markets soft power index,* EYGM Limited, 2012. p. 9

[210] The Guardian, *North Korea seeks foreign volunteers to teach tourism students*, dostupno na: http://www.theguardian.com/world/2015/jan/22/-sp-volunteers-teach-tourism-north-korea (pristupljeno 29.03.2015.)

[211] Ernst & Young, *Rapid-growth markets soft power index,* EYGM Limited, 2012. p. 9

[212] The Guardian, *Ask a North Korean: do you learn foreign languages?*, dostupno na: http://www.theguardian.com/world/2015/feb/05/north-korea-learn-foreign-languages (pristupljeno 29.03.2015.)

saradnje sa globalnim lingvističkim ogranizacijama meka moć bi iz ove varijable mogla izvući velike koristi i tako je uvećati na ukupnom nivou.

- **Zaključak**

Severna Koreja je svojom izolacionističkom politikom onemogućila pristup delu podataka koji su neophodni za merenje meke moći. Međutim, i pored disidentskog stava prema dominantnom liberalno demokratskom poretku postoje oblasti kojima se diktatorski režim može „pohvaliti". Stopostotan odziv na izbore, snažna ličnosti Kim Džong Una koja se dve godine uzastopno nalazi na prestižnoj „tajmovoj listi", niska emisija CO_2 kao i turistička bogatstva idu u prilog mekoj moći. Ali, s druge strane njen nedemokratski režim koji guši građanske i političke slobode, nepostojana vladavina prava i preteći ratnohuškački stavovi njenih lidera otežavaju i najdobronamerniju pomisao o mogućoj mekoj moći Severne Koreje. Primer stranih studenata volonterski angažovanih u pomoći severnokorejskim studentima turizma može poslužiti kao dobar model otvaranja ove zemlje svetu što bi u velikoj meri uticalo na otopljavanje njenih odnosa sa ostatkom sveta i na njenu ukupnu meku moć.

Klara Pehle, Snežana Ivaneža, Aleksandra Ilić,
Anđelija Žunjić, Ksenija Filipović, Nevena Mančić,
Đorđe Mihajlović

Democratic People's Republic of Korea as a Challenger to the United States of America

Abstract

The research examines the power of the Democratic People's Republic of Korea as a challenger of the United States of America. The text consists of three parts, the first of which contains general information about its geography, history, culture and religion. The second part includes the analysis of hard power in which they processed issues of economic power and science and technology. It also explains the military, which includes marine, land, aviation, air and nuclear power. The third part examines soft power, its influence in international organizations, national cohesion and universalist culture.

Keywords: international relations, Democratic People's Republic of Korea, North Korea's geography, the history of North Korea, culture of North Korea, the religion of North Korea, North Korea's economic power, military power of North Korea, Science and Technology of North Korea, North Korea's national cohesion, universalist culture of North Korea, North Korea's influence in international organizations, soft Power of North Korea

Snežana Ivaneža[1], Olga Pavković[2], Uroš Kusturić[3],
Marija Antić[4], Bojana Jakimov[5], Konstantin Magdić[6],
Đorđe Mihajlović[7], Dejana Vukadinović[8],
Jovana Milovanović[9]

Država Izrael kao izazivač Sjedinjenim Američkim Državama

Apstrakt

Rad se bavi istraživanjem moći Države Izrael kao izazivača Sjedinjenim Američkim Državama. Tekst se sastoji iz tri dela, od kojih prvi sadrži opšte informacije o njegovoj geografiji, istoriji, kulturi i religiji. Drugi deo obuhvata analizu tvrde moći u okviru koje su obrađene teme ekonomske moći i nauke i tehnologije. Takođe, objašnjava se i vojna moć Izraela, koja obuhvata pomorsku, kopnenu, vazduhoplovnu i nuklearnu moć. U trećoj celini se istražuje meka moć Izraela, tj. njegov uticaj u međunarodnim organizacijama, nacionalna kohezija i univerzalistička kultura.

Ključne reči: međunarodni odnosi, Država Izrael, geografija Države Izrael, istorija Države Izrael, kultura Države Izrael, religija Države Izrael, ekonomska moć Države Izrael, vojna moć Države Izrael, nauka i tehnologija Države Izrael, nacionalna kohezija Države Izrael, univerzalistička kultura Države Izrael, uticaj Države Izrael u međunarodnim organizacijama, meka moć Države Izrael.

[1] ivaneza.snezana@gmail.com
[2] olgaaa92za@hotmail.com
[3] uroskusturic@hotmail.com
[4] marijaiscool@gmail.com
[5] jakimovbojana@gmail.com
[6] koja92@gmail.com
[7] djole992@gmail.com
[8] italiangirl19@gmail.com
[9] milovanovicjovana92@gmail.com

Slika 1: Teritorija Države Izrael

Pokazatelj	Podatak	Mesto u svetu
Površina teritorije	20. 770 km^2	154.
Stanovništvo	7. 821 850	99.
Gustina naseljenosti	376,59 stanovnika po km^2	
BDP u paritetu kupovne moći	273,2 milijardi dolara	49.
BDP po glavi stanovnika	36.200 dolara	37.
Nivo nezaposlenosti	5,8 %	56.
Džini indeks	37,6	75.

Indeks ljudskog razvoja	0,888	19.
Glavni grad	Tel Aviv	
Zvanični jezik	Hebrejski, arapski i engleski	
Zvanična valuta	Novi šekel	

Tabela: Osnovni podaci o Izraelu[10]

- **Geografija Države Izrael** [11]

Glavni grad Izraela je Jerusalim. Ova država se nalazi na istočnoj obali Sredozemlja. Graniči se sa Libanom na severu, Sirijom na severoistoku, Jordanom na istoku i Egiptom na jugozapadu. Površina Izraela, neračunajući teritorije koje je Izrael okupirao tokom 1967. godine nakon Šestodnevnog rata, je oko 20.770 km^2 (2% čini more). Broj stanovnika iznosi 8.169.700.[12]

Izrael je oduvek bio u ratu sa državama između kojih se nalazi, iako su višestruko prostranije i brojno jače arapske zemlje. Intenzivnom proizvodnjom južnog voća i povrća, modernim uzgojem stoke, jakom prehrambenom i prerađivačkom industrijom, Izrael je od siromašne postao vrlo razvijena zemlja. Izraelsko stanovništvo je među najškolovanijim u svetu uopšte, jer su se useljavali mladi i sredovečni kvalifikovani i visoko kvalifikovani stručnjaci, voljni da rade za napredak svoje toliko željene države. Kako Friganović naglašava, uživali su podršku Sjedinjenih Američkih Država, odakle su i nabavljali oružje i vojnu opemu.[13]

Izrael je među vodećim zemljama kada je u pitanju tehnologija navodnjavanja, efikasna upotreba vode, visoka mehanizacija i primena tehnologije, što donosi zadovoljavajuće prinose. Natapa se više od 80 odsto površina. Prevladavaju mali posedi, čak manji od 5 ha, a izdvajaju se kolektivna naselja i posedi sa zajedničkim radom i pode-

[10] U izradi tabele korišćeni su podaci CIA – The World Factbook i UNDP Human Development Report 2014, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/is.html i http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/ISR (pristupljeno 19.03.2015.)

[11] Ovaj deo teksta napisala je Snežana Ivaneža

[12] http://www.mfa.gov.il/mfa/aboutisrael/land/pages/the%20land-%20geography%20and%20climate.aspx (pristupljeno: 08.12.2014.)

[13] Mladen Friganović, *Azijsko sredozemlje*, str. 109 – 114

lom zarade (kibuci), kao i zadruge manjih posednika (mošavi). Poljoprivredne kulture koje se najviše uzgajaju su agrumi, grožđe, kikiriki, krompir i ostalo povrće, cveće, pšenica, pamuk, suncokret, masline. Nešto skromnije je stočarstvo, gde u sušnim krajevima uzgajaju ovce i koze. Ništa bolje ne stoje ni sa rudnim bogatstvom, a većina električne energije se proizvodi u termoelektranama. Koriste i sunčevu energiju.[14]

Zemljište u priobalnoj ravnici je plodno i na ovoj površini postoji nekoliko izvora vode, a oblast je gusto naseljena većim gradovima, uključujući Tel Aviv i Haife. Planinska oblast je manje naseljena, a klima na ovim prostorima je mediteranska i kišovita, dok su u južnom delu pustinje.[15]

Pustinja Negev je na jugu, a zatim slede Galileja i Karmel, sve do Golanske visoravni na severu.[16] U prirodnom pogledu je najplodnija severna pokrajina Galileja, koja je i najkišovitija.[17] Stanovnici ove oblasti se uglavnom bave poljoprivredom, preduzećima vezanim za turizam i lakom industrijom.[18]

Na polovini površine zemljišta u Izraelu prostire se Negev, koji je slabo naseljen, a njegovo stanovništvo bavi se poljoprivredom i industrijom. Mrtvo more je najniža tačka na zemlji i nalazi se na južnom kraju doline Jordana. Njegove vode poseduju najviše nivoa saliniteta i gustine u svetu. U Izraelu dominiraju dva različita godišnja doba: kišni zimski period od novembra do maja, i suvi letnji koji se proteže kroz naredne mesece.[19]

Kako tvrdi Friganović, najveći zahvat bio je melioracija i isušivanje jezera Hula, čime je dobijeno 60.000 ha plodnog žitorodnog tla, pa gradnja vodovoda Jargon (108 km), što napaja žedni i suvi jug.[20] Glavne luke u Izraelu su Haifa, Ašdod i Ejlat.[21]

---

[14] http://proleksis.lzmk.hr/28595/ (pristupljeno: 18.03.2015.)

[15] http://www.goisrael.com/Tourism_Eng/Tourist%20Information/Discover%20Israel/Pages/Geography%20and%20Nature.aspx (pristupljeno: 08.12.2014.)

[16] http://www.mfa.gov.il/mfa/aboutisrael/land/pages/the%20land-%20geography%20and%20climate.aspx (pristupljeno: 08.12.2014.)

[17] Mladen Friganović, *Azijsko sredozemlje*, op. cit., str. 115

[18] http://www.mfa.gov.il/mfa/aboutisrael/land/pages/the%20land-%20geography%20and%20climate.aspx (pristupljeno: 08.12.2014.)

[19] http://www.mfa.gov.il/mfa/aboutisrael/land/pages/the%20land-%20geography%20and%20climate.aspx (pristupljeno: 08.12.2014.)

[20] Mladen Friganović, *Azijsko sredozemlje*, op. cit., str. 116

[21] http://svetpedija.com/2013/05/izrael/ (pristupljeno: 08.12.2014.)

Država Izrael je napredovala poslednjih godina, što nije prošlo nezapaženo. Neverovatno je i to što su malu količinu vode uspeli da iskoriste na najbolji način i razviju tehnologiju navodnjavanja kako bi pospešili poljoprivredu. Iako ne poseduje velike količine prirodnog bogatstva i premda se na više od pola teritorije Izraela prostiru pustinje, ova država je uspela da napreduje i da postane jedna od najrazvijenijih zemalja jugozapadnog dela Azije.

- **Istorija Države Izrael**[22]

Cilj ovog dela rada je da ukratko predstavi istoriju Izraela uz poseban osvrt na objašnjenje sukoba sa arapskom stranom. Rad se zasniva na literaturi i građi sa Interneta. Iako istorija jevrejskog naroda seže duboko u prošlost, sama država Izrael je nastala tek u 20-om veku. Zahtevi za obnovom države jevrejskog naroda vezuju se za cionistički pokret koji je nastao krajem 19. veka i predstavljao pokušaj ujedinjenja Jevreja rasutih širom sveta. Ovaj pokret se zalagao za stvaranje države koja će pripadati samo jevrejskom narodu koji je vekovima bio u izgnanstvu, odnosno za vraćanje Jevrejima „obećane zemlje".

Područja koja su danas poznata kao Izrael i Palestina su u ovom periodu bila pod turskom vlašću, a većinu stanovništva činili su Arapi.[23] Jevrejski narod, koji je težio ka obnovi nekadašnje države na ovom prostoru, uglavnom je bio rasut svuda po Evropi i na Bliskom Istoku.[24] Položaj Jevreja je bio prilično loš sve do Francuske revolucije koja je proklamovala principe jednakosti i slobode za sve.[25] Najveći udarac za jevrejsku zajednicu u dijaspori bili su pogromi u Ruskom carstvu nakon ubistva cara Aleksandra II.[26] Istovremeno, u Evropi je došlo do razvoja rasizma i antisemitizma, koji su imali veliki uticaj na politiku. To je doprinelo emigraciji jednog dela Jevreja iz Evrope. Većina njih je odlučila da se naseli u razvijenim zemljama Zapada, ali se nekolicina uputila ka tzv. Svetoj zemlji. Na inicijativu Teodora Hercla, jednog od uticajnih autora koji su se bavili jevrejskim problemom, 1897. godine održan je Svetski cionistički kongres u Bazelu.[27] Cionistički pokret je pomogao emancipaciji Jevreja, očuvanju njihovog nacionalnog identi-

[22] Ovaj deo teksta napisala je Olga Pavković
[23] Fraser, T. G., *The Arab- Israeli Conflict*, Palgrave Macmillan, New York, 2004., p. 2.
[24] Isto, p. 4.
[25] Isto, p. 4.
[26] Isto, p. 5.
[27] Isto, p. 6.

teta i kohezije. Do početka Prvog svetskog rata u Palestini je živelo oko 85.000 Jevreja, dok je Arapa bilo mnogo više, oko 600.000.[28]

Prvi svetski rat je izmenio situaciju na Bliskom Istoku. Velika Britanija je učestvovala u oslobođenju od Turaka, pa je nakon rata dobila mandat nad ovim područjem, u okviru mandatnog sistema Društva naroda.[29] Važan dokument, koji je donet tokom rata na inicijativu britanskog premijera Lojda Džordža i njegovog sekretara za spoljne poslove Artura Balfura, bila je Balfurova deklaracija iz novembra 1917. godine.[30] Ovom deklaracijom Palestina je određena kao „nacionalni dom" Jevreja i obećano je stvaranje njihove nacionalne države po završetku rata.[31] Ovakav ustupak je učinjen Jevrejima kako bi pružili pomoć na frontu u Rusiji, gde ih je bilo najviše, ali i kao rezultat uticaja Haima Vajsmana, univerzitetskog profesora u Velikoj Britaniji i jednog od predstavnika Cionističkog pokreta.[32]

Međutim, u decenijama do izbijanja Drugog svetskog rata, Ujedinjeno kraljevstvo je polako odustajalo od svojih početnih ciljeva i njegova podrška cionizmu je slabila. S druge strane, rastao je otpor arapske zajednice u Palestini, dolazilo je do čestih nemira i nasilja, što je na kraju dovelo do izbijanja građanskog rata 1936. godine.[33] Glavni uzrok bilo je masovno doseljavanje Jevreja iz Evrope u periodu Hitlerovog jačanja na vlasti.

Arapi su otpočeli ekonomski bojkot i masovne napade na Jevreje, sa željom da preuzmu vođstvo nad celom zemljom. Tada je došlo do mešanja UK, koje je poslalo Kraljevsku komisiju da ispita sukob i predloži rešenje.[34] Po prvi put je predložena podela zemlje na jevrejski i arapski deo, međutim, Jevreji su odbili ovaj predlog. U narednim godinama, sukob se nastavio i Britanci su pokušavali da smire situaciju. Kako bi zaustavili arapski terorizam, obećali su im stvaranje nezavisne arapske države Palestine i ograničavanje jevrejske imigracije na 75000.[35] Jevreji nisu bili zadovoljni ovim rešenjem pošto se kosilo sa njihovim ciljevima o osnivanju sopstvene države.

---

[28] Reich, Bernard, *A Brief History of Israel*, New York, 2008., p. 17.
[29] Fraser, T. G., *The Arab- Israeli Conflict*, p. 8.
[30] Isto, p. 8.
[31] Jennifer Rosenberg, *Balfour Declaration* http://history1900s.about.com/cs/holocaust/p/balfourdeclare.htm (pristupljeno 27.3.2015. godine)
[32] Fraser, T. G., *The Arab- Israeli Conflict*, pp. 7-8.
[33] Isto, p. 11.
[34] Isto, p. 12.
[35] Isto, p. 13.

Međutim, izbijanje Drugog svetskog rata je donelo nove probleme jevrejskoj zajednici. Sada su svi napori bili usmereni protiv Hitlera, koji je odgovoran za najbrutalnije sistematsko uništavanje Jevreja u čitavoj istoriji. Nakon ovog rata, globalna konstelacija snaga je promenjena i moć Velike Britanije je polako počela da prelazi na Sjedinjene Američke Države.

Jevrejska zajednica je uživala podršku SAD-a u posleratnom periodu. Ubrzo nakon što je došao na vlast, američki predsednik Hari Truman je osnovao komitet za pitanje Palestine i uputio grupu stručnjaka u ovu zemlju.[36] Trumanova naklonost Jevrejima bila je delimično lične prirode, pošto je imao među njima prijatelje, ali i bliske saradnike u kabinetu koji su ga savetovali da prizna jevrejsku državu. On je računao i na njihove glasove na izborima, s obzirom da je jevrejska zajednica u SAD-u imala jak lobi od 1945. do 1948. godine.[37]

Nakon rata, obrazovan je Specijalni komitet UN za Palestinu (United Nations Special Committee on Palestine - UNSCOP), koji je 1947. godine posetio ovu teritoriju i svoje zaključke preneo Generalnoj skupštini UN.[38] Komitet se sastojao od država koje nisu imale presudan interes u ovom području: Peru, Urugvaj, Gvatemala, Švedska, Kanada, Holandija, Čehoslovačka, Jugoslavija, Indija i Iran.[39] Ovakva reprezentacija nije odgovarala arapskoj strani, pa su odlučili da bojkotuju rad komiteta. Jevreji, sa druge strane, nisu bili protiv, što im je donelo korist u izveštaju UN. Predloženo je da zemlja bude podeljena na dva dela, dok bi Jerusalim bio stavljen pod internacionalnu kontrolu.[40] Jevrejima je trebalo da pripadne veliki deo obalne ravni, uključujući Tel Aviv i Haifu, Negev pustinja na jugu i Izraelska i Hulska dolina na severu. Arapima bi pripao obalni pojas od Rafe kroz Gazu, Galileja na severu i unutrašnjost zemlje.[41] Prema ovom planu, koji je podržan i u SSSR-u i u SAD-u, jevrejski deo teritorije bi iznosio 56%, a arapski 43%.[42] Uz to je predviđeno da zemlja zadrži ekonomsko jedinstvo, što je u tadašnjoj situaciji stalnog sporenja i konflikata delovalo neostvarivo.

36 https://history.state.gov/milestones/1945-1952/creation-israel (pristupljeno 26.5.2015. godine)
37 Fraser, T. G., *The Arab- Israeli Conflict*, p. 26.
38 Isto, p. 33.
39 Isto, p. 33.
40 Isto, p. 36.
41 Isto, p. 35.
42 Isto, p. 38.

Ovaj plan podele je predložen 29. novembra 1947. godine Rezolucijom 181 Generalne skupštine UN.[43] Ovom rezolucijom je određeno da će i u arapskoj i u jevrejskoj državi biti osnovan Privremeni Savet Vlade, koji će upravljati zemljom u periodu konsolidacije.[44] Arapska zajednica odmah je odbacila ovakvu podelu i počela sa mobilizacijom vojnika i generalnim štrajkom, međutim nije uspela da nadvlada cionističke snage koje su bile bolje organizovane. Britanci nisu bili zadovoljni planom podele, ali nisu učinili ništa po tom pitanju, dozvolivši da sukobi unutar zemlje prerastu u građanski rat.

Do proleća 1948. godine, jevrejske snage u okviru paravojne organizacije Haganah, uspele su da preuzmu kontrolu nad većim delom teritorija koje su im dodeljene Rezolucijom 181.[45] Takozvani Plan D, koji je predviđao pokoravanje čitave zemlje, trebalo je da obezbedi podlogu za proglašenje jevrejske države.[46]

Vodeće ličnosti jevrejske zajednice, Haim Vajzman i David ben Gurion, su procenili da su se stekli uslovi za proglašenje nezavisnosti u maju. Deklaracija nezavisnosti Izraela doneta je 14. maja 1948. godine u Tel Avivu, a britanski mandat je završen narednog dana.[47] Američka podrška je bila presudna pri proglašenju države, pošto je bilo izvesno da će doći do sukoba sa arapskom stranom. Truman je odlučio da prizna jevrejsku državu iste noći, dok je sovjetsko priznanje stiglo tri dana kasnije.[48]

Međutim, i pored priznanja velikih sila, Arapi su nastavili sa protivljenjem jevrejskoj državi. Arapske zemlje Liban, Sirija, Irak, Egipat, Jordan (Transjordanija) i Saudijska Arabija su osnovale svoju koaliciju, tzv. Arapsku ligu, koja je već 15. maja 1948. godine napala Izrael.[49] Arapi su u početku imali prednost u naoružanju i vazdušnim napadima, dok Izrael nije raspolagao značajnom vojnom moći.[50] Međutim, situacija se ubrzo preokrenula pošto su uspostavljene veze sa

[43] http://www.1948.org.uk/un-resolution-181/ (pristupljeno 26.5.2015. godine)
[44] http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/181(II)&Lang=E&Area=RESOLUTION (pristupljeno 27.3.2015. godine)
[45] Fraser, T. G., *The Arab- Israeli Conflict*, p. 39.
[46] Isto, p. 42.
[47] http://www.1948.org.uk/un-resolution-181/ (pristupljeno 11.1.2015. godine)
[48] http://www.mfa.gov.il/mfa/foreignpolicy/peace/guide/pages/declaration%20of%20establishment%20of%20state%20of%20israel.aspx (pristupljeno 11.3.2015. godine)
[49] Fraser, T. G., *The Arab- Israeli Conflict*, p. 44.
[50] Isto, p. 44.

Čehoslovačkom, koja je imala zalihe naoružanja.[51] Jevrejske snage su od 8. jula prešle u vođstvo, napredovale dalje i osvojile Galileju. Uporedo su vođeni i diplomatski pregovori sa Jordanom i Libanom, koji su u izvesnim trenucima pokazivali mogućnost prihvatanja Izraela. Međutim, glavni pregovarač Bernadot je ubijen, pa su planovi diplomatskog izmirenja propali.[52]

Pod američkim pritiskom, David Ben Gurion je morao da povuče svoje snage i započne diplomatske pregovore čiji je konačan ishod bio ugovor o primirju sa susednim arapskim zemljama. Ugovori su uveli demarkacionu liniju u odnosu na teritorije arapskih država, koja zvanično nije bila granica, ali je tokom vremena postala uvažavana kao da jeste.[53] Iz prvog arapsko-izraelskog rata, Izrael je izašao kao pobednik zahvaljujući proširenju u Galileji i zapadnom delu Jerusalima, kao i kopnenom prolazu do obale.[54]

U periodu od 1948. do 1951. godine, masovno je podsticano useljavanje Jevreja iz raznih delova sveta kako bi se Izrael što pre izgradio kao potpuna nacionalna država. Međutim, uprkos kampanji, veoma mali broj Jevreja se doselio iz Amerike, a SSSR je takođe imao mali broj emigranata. Najviše Jevreja se doselilo sa Bliskog Istoka s obzirom da su im životi otežani kada su muslimanske zajednice postale neprijateljski nastrojene prema njima posle rata.[55] Osim toga, novu zemlju su zadesili i drugi problemi. Troškovi imigracije su bili veoma veliki, a zemlja je oskudevala u prirodnim resursima i sirovinama.[56] Njena ekonomija se najviše oslanjala na poljoprivredu. Zavisnost od Amerike nije bila vidljiva samo na političkom, već i na ekonomskom polju, jer Izrael ne bi uspeo da se konsoliduje bez zajma koji je dobio od SAD-a.[57]

Deo rešenja za ekonomske probleme ove zemlje bila je i ratna reparacija od Nemačke, međutim ovo je bilo veoma osetljivo pitanje zbog iskustva Drugog svetskog rata. Pregovori su vođeni u tajnosti i na kraju je potpisan sporazum na osnovu kog je Nemačka otplaćivala štetu nanetu u ratu. Od 1952. godine, kada je postignut sporazum,

[51] Fraser, T. G., *The Arab- Israeli Conflict*, p. 45.
[52] Isto, p. 47.
[53] Isto, p. 48.
[54] Isto, p. 49.
[55] Isto, p. 51.
[56] Isto.
[57] Isto, p. 52.

do 1966. godine, Izrael je primio oko 3 milijarde nemačkih maraka od Nemačke.[58]

Jevreji su imali pretenzija da uspostave svoju vlast nad Jerusalimom koji je u to vreme bio pod kontrolom međunarodne zajednice. U periodu od 1952. do 1955. godine ministarstva Izraela su se postepeno prebacivala iz Tel Aviva u Jerusalim, što je dovelo do tenzija sa Palestincima.[59] Istovremeno je došlo do zahlađivanja odnosa sa SAD jer novoizabrani predsednik Ajzenhauer nije imao mnogo interesa za jevrejske birače niti za Izrael. Amerika je uskratila 26 miliona dolara pomoći kada su Jevreji preusmerili reku Jordan u Sirijsku demilitarizovanu zonu.[60]

Sukobi sa arapskim susedima su nastavljeni najviše u pograničnim delovima. Poljoprivednici sa arapske strane su dolazili na svoje stare zemljišne posede, gde su ulazili u oružane konflikte sa Jevrejima. Tokom neprijateljstava je dolazilo do ubijanja mnogo žena i dece, naročito u jordanskom selu Kibija (Qibya), gde su Izraelci ubili 69 stanovnika, od čega su polovinu činile žene i deca.[61] Od 1954. godine u Izraelu se raširio strah od egipatskog predsednika Nasera, koji je postigao da se Britanci povuku sa Sueckog kanala i održavao dobre odnose sa SAD-om. Videli su Egipat kao rastuću silu i potencijalnu pretnju, pogotovo u uslovima kada američka podrška nije bila na visokom nivou. Grupa agenata izraelske inteligencije je podmetnula bombe u američkim ambasadama u Egiptu, što je dovelo do tzv. „Afere".[62] Međutim, njihov identitet je bio otkriven, a odnosi sa Amerikancima dodatno pogoršani.

Situacija se poboljšala kada se na političku scenu vratio premijer David Ben Gurion, pa je izraelska vlada ponovo ojačala. Usmerio se na Gazu gde su Palestinci izvodili česte gerilske napade uz podstrek Egipta. Strah od Nasera je i dalje bio veliki, naročito otkad se on okrenuo SSSR-u u potrazi za naoružanjem. U julu 1956. godine Naser je objavio nacionalizaciju Sueckog kanala, koji je bio veoma značajan za Francuze i Britance kao trgovinski put.[63] Oni su to videli i kao priliku

[58] Isto, p. 53.
[59] Isto, p. 59.
[60] Isto, p. 59.
[61] Isto, p. 60.
[62] Isto, p. 61.
[63] Naj, Džozef S., *Kako razumevati međunarodne sukobe*, Stubovi kulture, Beograd, 2006., str. 167. (elektronska verzija-proveriti strane)

da svrgnu Nasera sa vlasti, pa su organizovali vojnu ekspediciju. Na tajnom sastanku u Sevru David Ben Gurion se sa francuskim i britanskim predstavnicima dogovorio da će napasti Egipat na Sinaju, kako bi oni mogli da zauzmu kanal.[64] Napredovali su na Sinaju i zauzeli Šarm el Šeik, ali je konačno američki pritisak na britansku ekonomiju presudio da se Ujedinjeno Kraljevstvo povuče. Osim toga, tadašnji generalni sekretar UN Dag Hamaršeld i kanadski ministar spoljnih poslova Lester Pirson su pronašli način da spreče dalju intervenciju zapadnih sila u Sueckom kanalu ubacivanjem snaga UN na Sinajsku goru.[65] Pod pretnjom američkih sankcija, Izrael je pristao da se povuče sa Sinaja.

Za to vreme, u Palestini je došlo do jačanja na polju politike, zahvaljujući novom lideru, Jaseru Arafatu. Počelo je političko organizovanje i stvoren je Pokret za oslobođenje Palestinaca 1959. godine, tzv. Fatah.[66] Godine 1964. osnovana i je PLO, tj. Palestinska oslobodilačka organizacija, kao i Oslobodilačka vojska Palestine.[67]

Izraelci su takođe promenili vladajuću strukturu, pa je na mesto premijera umesto Davida Ben Guriona 1963. godine došao Livaj Eškol.[68] U to vreme, Izrael je prolazio kroz relativno miran period, razvijao se ekonomski i čak postao davalac pomoći afričkim zemljama. Napori su bili usmereni na sticanje priznate punopravne pozicije u međunarodnoj zajednici. Međutim, i dalje je postojala opasnost od arapskog napada u uslovima rastućeg nezadovoljstva Palestinaca. Sirija se udružila sa palestinskom organizacijom Fatah i potpisala odbrambeni sporazum sa Egiptom, što je proizvelo rast tenzija i militantnosti na granicama sa Izraelom.[69] Ubrzo se arapskoj koaliciji pridružio i Jordan.

Povod za napad bila je činjenica da su Izraelci počeli sa mobilizacijom vojske, a naročito vest koja je stigla iz SSSR-a da je gotovo polovina njihovih trupa već mobilisana na granici prema Siriji.[70] Naser je u tome video priliku da zauzme izraelske teritorije, pa je počeo sa pripremama za napad. Zatvorio je Tirenski moreuz, što je odseklo izrael-

[64] Fraser, T. G., *The Arab- Israeli Conflict*, p. 67.
[65] Naj, Džozef S., *Kako razumevati međunarodne sukobe*, str. 168.
[66] Fraser, T. G., *The Arab- Israeli Conflict*, p. 72.
[67] Isto, p. 73.
[68] Isto, p. 74.
[69] Fraser, T. G., *The Arab- Israeli Conflict*, p. 76.
[70] https://history.state.gov/milestones/1961-1968/arab-israeli-war-1967 (pristupljeno 27.3.2015. godine)

ski vodeni put i takođe naredio povlačenje trupa UN sa Sinaja.[71] Sam rat je otpočeo 5. juna 1967. godine i trajao samo šest dana, zbog čega se često naziva i „Šestodnevni rat".[72] On je završen izraelskom vojnom pobedom i proširenjem teritorija ove države. Izraelci su osvojili ne samo Sinajsko poluostrvo, već i Zapadnu obalu i Golansku visoravan.[73] Ubrzo su kroz akte parlamenta, Izraelci proširili svoju nadležnost u odnosu na Istočni Jerusalim, što je dovelo do osude od strane UN.[74]

Izrael je posle Šestodnevnog rata, zahvaljujući teritorijalnom proširenju, postao značajna vojna sila na Bliskom Istoku, sa mogućnošću da diktira uslove mira. Sama politička elita je bila podeljena po pitanju iskorišćavanja dobijenih teritorija. Neki su ih smatrali neodvojivim delom jevrejske države, dok su drugi verovali da će pomoću njih moći da dođu do mirovnog sporazuma sa arapskim državama.[75]

Značajan korak i osnova budućih pregovora o miru u ovoj oblasti bila je Rezolucija 242 Saveta bezbednosti UN iz 1967. godine.[76] Međutim, kako rezolucija nije precizirala koje teritorije treba da budu vraćene, dve strane u konfliktu su različito tumačile njene odredbe.[77] Izraelci su smatrali da bi trebalo da se odreknu samo nekih osvojenih oblasti, dok su susedne države zahtevale da sve bude vraćeno.[78]

Četvrti izraelsko-arapski rat je bio tzv. rat iscrpljivanja i trajao je od 1968. do 1970. godine.[79] Ovaj sukob je bio posledica arapske želje da povrate svoje teritorije i rastućeg palestinskog nacionalizma, ali je takođe bio deo šireg sukoba SSSR-a i SAD-a u okviru Hladnog rata.

Izrael je u tom periodu, tokom predsednikovanja Lindona Džonsona i Ričarda Niksona, poboljšao svoje diplomatske odnose sa Amerikom, što je osnažilo njegovu poziciju na Bliskom Istoku. Nova premijerka, Golda Meir, koja je nasledila Eškola 1969. godine, nije bila naklonjena rizikovanju u pregovorima sa Arapima.[80] Sa druge strane,

---

[71] Fraser, T. G., *The Arab- Israeli Conflict*, p. 78.
[72] Isto, p. 80.
[73] Fraser, T. G., *The Arab- Israeli Conflict*, p. 82.
[74] Isto, p. 83.
[75] Isto, p. 82-83.
[76] http://unispal.un.org/unispal.nsf/0/7D35E1F729DF491C85256EE700686136 (pristupljeno 11.3.2015. godine)
[77] Rabinovich, Itamar, *Waging Peace: Israel and the Arabs 1948-2003.*, Princeton University Press, New Jersey, 2004. p. 11.
[78] Fraser, T. G., *The Arab- Israeli Conflict*, p. 84-85.
[79] Rabinovich, Itamar, *Waging Peace: Israel and the Arabs 1948-2003.*, p. 11.
[80] Fraser, T. G., *The Arab- Israeli Conflict*, p. 89.

Naser, koji je obezbedio podršku SSSR-a, takođe nije želeo da odustane od suprotstavljanja Izraelcima, što je dovelo do serije vazdušnih napada u Sueckom kanalu. Takođe, palestinske grupe su pokušavale da izazovu pobunu na Zapadnoj obali i u Gazi. U septembru 1970. godine, došlo je do pobune Palestinaca protiv suvereniteta Jordana. Po američkom savetu, Izrael se nije mešao u ovaj sukob, jer su smatrali da će palestinsko zauzimanje Jordana smanjiti pritisak na Zapadnu obalu.[81] U ostvarivanju primirja između jordanskog kralja Huseina i palestinskog vođe Jasera Arafata posredovao je Naser, kome nije odgovarala podela unutar koalicije arapskih zemalja.

Međutim, posle Naserove smrti 1970. godine, spoljna politika Egipta se promenila. Njegov naslednik, Anvar el-Sadat, nije imao pretenzija da predvodi ceo arapski svet, već se više fokusirao na potrebe Egipta, a pogotovo na vraćanje Sinajskog poluostrva.[82] Kako bi to postigao, on se okrenuo el-Asadu i Siriji, koja je imala interesa da se suprotstavi Izraelu i povrati Golansku visoravan. U tom trenutku premijerka Golda Meir nije bila u zemlji, a američka vlada je imala sopstvenih problema zbog posledica Votergejt afere. [83]

Egipatsko-sirijski napad je započeo 6. oktobra 1973. godine, na veliki jevrejski praznik Jom Kipur (Yom Kippur), po kome je ovaj rat i dobio ime.[84] Ovaj iznenadni napad je pokazao da Izrael nije bio u mogućnosti da se samostalno nosi sa neprijateljstvima. Iako je ubrzo povratio pozicije koje su Egipćani i Sirijci zauzeli na Sinaju i Golanskoj visoravni, posledice prve faze rata su bile razorne. Rezolucija 338 Saveta Bezbednosti koja je doneta 22. oktobra 1973. godine, uspostavila je prekid rata i označila postepeno uspostavljanje diplomatskih pregovora po inicijativi Henrija Kisindžera, američkog državnog sekretara i savetnika za nacionalnu bezbednost.[85] Uključivanje Amerike bilo je podstaknuto energetskom krizom i strahom od direktnog sukoba sa SSSR-om i svodilo se na pomoć u diplomatskom delovanju.[86] Pregovaranje koje je vodio Kisindžer često se naziva „korak po korak" diplomatijom (step by step diplomacy), pošto je uključivalo prvo sklapanje sporazuma između Izraela i Egipta i Sirije 1974. godine, a onda i izme-

[81] Rabinovich, Itamar, *Waging Peace: Israel and the Arabs 1948-2003.*, p. 14.
[82] Fraser, T. G., *The Arab- Israeli Conflict*, p. 91.
[83] Isto, p. 94.
[84] Isto, p. 95.
[85] Isto, p. 98.
[86] Rabinovich, Itamar, *Waging Peace: Israel and the Arabs 1948-2003.*, p. 17.

đu Izraela i Egipta 1975. godine.[87] Na ovaj način Sirija je povratila deo izgubljenih teritorija, a pregovori sa Egiptom su kasnije nastavljeni. Sadat je uspeo da povrati strateški važna naftna polja na Sinaju, kao i prolaze Mitlu i Gidi.[88]

U međuvremenu došlo je do promene u političkim krugovima, pa je premijer Izraela postao Jicak Rabin i potom Menahem Begin.[89] Džimi Karter, novi američki predsednik, je inicirao pregovore u Kemp Dejvidu u septembru 1978. godine u nadi da će biti postignut sveobuhvatni sporazum o miru.[90] Tokom ovih pregovora u kojima su učestvovali Sadat, Begin i Karter dogovoreno je da se Izraelci povuku sa Sinaja, iz Gaze i sa Zapadne obale kako bi u ovim oblastima bila obezbeđena autonomija naroda.[91]

Međutim, iako je potpisan mirovni sporazum između Egipta i Izraela 1979. godine, situacija je i dalje bila daleko od stabilne.[92] Sadat je ubijen i novi predsednik Hosni Mubarak nije bio uspešan na polju spoljnih odnosa kao njegov prethodnik, a Amerika je bila zauzeta rešavanjem krize talaca u Teheranu.[93] Krhkost ovakve konstelacije snaga na Bliskom Istoku pokazala se 6. juna 1982. godine, sa početkom građanskog rata u Libanu. Izraelci su videli mogućnost da instaliraju „prijateljski režim" u Libanu, gde je uveliko delovala PLO i olakšaju aneksiju Zapadne obale.[94] Iako su početno obećali da neće zadirati dalje od 40 km u libansku teritoriju, ovo obećanje je uskoro zaboravljeno i izraelske snage su držale Bejrut pod opsadom deset nedelja.[95] Američka intervencija je dovela do završetka rata kroz evakuaciju PLO i Reganov plan za ostvarivanje autonomije u spornim oblastima.[96] Do 1985. godine, većina izraelskih trupa je povučena iz Libana, osim iz tzv. „sigurnosne zone" koja je postojala sve do 2000. godine.[97]

Izraelci su pokušali da nametnu svoju kontrolu nad Gazom i Zapadnom obalom na različite načine, između ostalog i naseljavanjem

[87] Isto, p. 20.
[88] Isto, p. 22.
[89] Isto, p. 23.
[90] Isto, pp. 23-24.
[91] Fraser, T. G., *The Arab- Israeli Conflict*, p. 120.
[92] Isto, p. 121.
[93] Isto, p. 122.
[94] Rabinovich, Itamar, *Waging Peace: Israel and the Arabs 1948-2003.*, p. 28.
[95] Naj, Džozef S., *Kako razumevati međunarodne sukobe*, str. 178.
[96] Fraser, T. G., *The Arab- Israeli Conflict*, p. 128.
[97] Isto, p. 131.

i uvećavanjem jevrejske populacije na ovom prostoru. Osim toga, i njihova vojska je bila prisutna. Lokalno palestinsko stanovništvo je pokrenulo Prvu Intifadu, tj. ustanak 8. decembra 1987. godine kako bi pružilo otpor i borilo se za svoju samostalnost.[98]

Prekretnica u arapsko- izraelskom konfliktu bili su pregovori u Madridu 1991. godine. Pregovori su se odigrali u različitom političkom okruženju u odnosu na ranije uspostavljane pregovore. Došlo je do raspada SSSR-a, koji je podržavao neke od arapskih zemalja u ratovima, kao i do završetka Hladnog rata, što je dovelo do američke hegemonije. SAD su u takvim uslovima mogle da intervenišu na Bliskom Istoku i iskoriste svoj uticaj da nametnu određeno rešenje.

Predsednik Džordž Herbert Voker Buš i njegov državni sekretar Bejker su inicirali mirovnu konferenciju u Madridu u oktobru 1991. godine kojom su zajednički predsedavali Buš i Gorbačov.[99] Izrael je prihvatio palestinsko-jordansku delegaciju i uspostavio bilateralne pregovore sa Sirijom, Libanom i Egiptom.[100] Ipak, posle početnih uspeha i uspostavljanja elementarnih odnosa, ova konferencija nije donela značajnih napredaka i Amerikanci su morali da sačekaju promenu vlade u Izraelu. Ponovni dolazak Jicaka Rabina na mesto premijera označio je razvoj izraelskih odnosa sa palestinskim predstavnicima, pa je tajno pregovaranje organizovano sa Arafatom u Oslu 1993. godine.[101] Tada su po prvi put, Izraelci bili spremni na kompromis, koji se sastojao u predaji Gaze i Jerihona, grada u Zapadnoj obali, ali uz zadržavanje njenog preostalog dela.[102] Tokom naredne godine, čak je i dogovoreno uspostavljanje Palestinske narodne samouprave, de facto palestinske nacionalne države.[103] Nakon uspostavljanja palestinske administraacije u Gazi i Jerihonu, pažnja je bila posvećena pregovorima sa Jordanom.[104] Pregovori između Izraela i Jordana su tekli relativno glatko jer je bilo mnogo manje spornih pitanja. Osim toga, ove dve zemlje su imale tradiciju tajne diplomatije koja je doprinela da dođe do potpisivanja sporazuma u oktobru 1994. godine.[105] Ubrzo je organizovana i Ekonomska konferencija zemalja Bliskog Istoka u

[98] Isto, p. 133.
[99] Isto, p. 136.
[100] Isto, p. 136.
[101] Isto, p. 139.
[102] Isto, p. 139.
[103] Isto, p. 142.
[104] Rabinovich, Itamar, *Waging Peace: Israel and the Arabs 1948-2003.*, p. 59.
[105] Isto, p. 60.

Kazablanki, gde su učesnici raspravljali o olakšanju implementacije postignutih sporazuma i mogućoj saradnji.[106] Sporazum iz Osla je potvrđen i 1995. godine, uz prisustvo američkog predsednika Klintona i egipatskog predsednika Mubaraka.[107] Dogovoreno je da Izrael povuče vojne snage i sa Zapadne obale do 1996. godine, pod uslovom da Palestina prizna Izrael kao državu.[108] Međutim, pošto je Zapadna obala bila strateški važnija od Gaze, predviđeno je nekoliko faza, a područje je podeljeno na nekoliko oblasti.[109]

Mirovne pregovore je otežavala aktivnost terorističke organizacije Hamas, koja je bila glavni protivnik priznavanja Izraela i postizanja sporazuma. Nasilje koje je vršio Hamas bilo je usmereno ka širenju straha među jevrejskim stanovništvom i nepoverenja prema mirovnim pregovorima. To je dovelo do pobuna određenih društvenih grupa, a u jednoj od njih izvršen je atentat na Jicaka Rabina. To se dogodilo u Tel Avivu 4. novembra 1995. godine, a zamenio ga je njegov bivši rival Šimon Peres.[110] On je nastavio sa implementacijom sporazuma, međutim, periodično je u Gazi i na Zapadnoj obali dolazilo do izbijanja nasilja između jevrejske i arapske zajednice, uz sve više bombaša samoubica i drugih oblika terorizma.[111]

Godine 1996., izraelski premijer je postao Benjamin Netanjahu, koji je nastavio pregovore u mnogo gorim uslovima.[112] Glavna tačka sporenja je bio grad Hebron, koji je bio od velike važnosti za obe strane.[113] Neprijateljstva su se množila i sukobi su imali mnogo civilnih žrtava sve do 1997. godine, kada je na inicijativu SAD-a potpisan sporazum i Izraelci su povukli 80% svojih trupa iz grada.[114] Prepreku pregovorima predstavljala je i teroristička organizacija Hezbolah, koja je kontrolisana iz Irana.[115] Teroristički napadi su se uglavom odvijali u okviru „sigurnosne zone" u Libanu, duž izraelsko-libanske granice, pa čak i na samoj teritoriji Izraela.[116] Sirija je, kao iranski saveznik, to-

[106] Isto, p. 62.
[107] Fraser, T. G., *The Arab- Israeli Conflict*, p. 146.
[108] Isto, p. 146.
[109] Rabinovich, Itamar, *Waging Peace: Israel and the Arabs 1948-2003.*, p. 63.
[110] Fraser, T. G., *The Arab- Israeli Conflict*, pp. 146-147.
[111] Isto, p. 147.
[112] Isto, p. 148.
[113] Isto, p. 149.
[114] Isto, p. 149.
[115] Rabinovich, Itamar, *Waging Peace: Israel and the Arabs 1948-2003.*, p. 75.
[116] Isto, p. 75.

lerisala i čak koristila ovu situaciju, što je samo usporilo njene ionako teške pregovore sa Izraelom.[117]

Zastoj u pregovorima na Bliskom Istoku prekinut je 1998. godine, kada je potpisan memorandum između Netanjahua i Arafata u Vaj Konferencijskom centru.[118] Njime su potvrđeni raniji kompromisi postignuti između Izraela i Palestine. Klinton je nedugo zatim posetio Gazu, kako bi se uverio u sprovođenje sporazuma.[119] Međutim, mnogi izraelski političari su videli ovu posetu kao priznanje palestinske države, što je izazvalo krizu i dovelo do raspisivanja izbora 1999. godine.[120]

Ehud Barak je nasledio Netanjahua na mestu premijera i odmah najavio nastavak pregovora o miru na Bliskom Istoku.[121] On je napravio iskorak u popravljanju odnosa sa Palestincima, zahvaljujući odluci o povlačenju dela trupa sa Zapadne obale i iz libanske „sigurnosne zone".[122] Međutim, godišnjica proglašenja Izraela je obeležena velikim nasiljem i sukobom Jevreja i Arapa, što je pogoršalo odnose između dve strane. Predsednik Klinton je tada pozvao na pregovore u Kemp Dejvidu 2000. godine.[123] Tokom pregovora, Barak je predložio da preda Palestini veći deo Zapadne obale i deo Jerusalima, međutim Arafat nije prihvatio ovu ponudu, insistirajući na granicama koje su postojale pre 1967. godine.[124] Nakon ovakvih neslaganja, pregovori su propali.

I dalje je u svim delovima zemlje, a naročito u Gazi i na Zapadnoj obali bilo ubistava, ranjavanja i mučenja sa obe strane. Takozvana Druga intifada je otpočela 2000. godine i izazvala velike žrtve u ljudstvu i imovini.[125] Dok je ustanak uzimao sve više maha u oblastima prema Palestini, Hezbolah je organizovala napade na libanskoj granici.[126] Ovakva situacija je nastavljena sve do 2006. godine kada je izbio tzv. Drugi libanski rat u kome su se izraelske snage sukobile sa organizacijom Hezbolah.[127] Rat je trajao oko mesec dana, sve dok se među-

---

[117] Isto, p. 76.
[118] Isto, p. 78.
[119] Fraser, T. G., *The Arab- Israeli Conflict*, p. 150.
[120] Isto, p. 151.
[121] Rabinovich, Itamar, *Waging Peace: Israel and the Arabs 1948-2003.*, p. 124.
[122] Fraser, T. G., *The Arab- Israeli Conflict*, p. 153.
[123] Isto, p. 153-154.
[124] Isto, p. 154.
[125] Rabinovich, Itamar, *Waging Peace: Israel and the Arabs 1948-2003.*, p. 153.
[126] Isto, p. 154.
[127] http://mfa.gov.il/MFA/AboutIsrael/History/Pages/HISTORY-%20The%20State%20of%20Israel.aspx (pristupljeno 10.3.2015. godine)

narodna zajednica nije umešala, što je dovelo do usvajanja Rezolucije 1701 Saveta bezbednosti UN i prekida vatre.[128]

Nesigurnosti u pojasu Gaze i na Zapadnoj obali su se nastavile početkom novog milenijuma, nakon serije terorističkih napada koje je organizovao Hamas. Početkom 2001. godine, Arijel Šaron je postao premijer Izraela.[129] Njegova vlada je odgovorila na nasilje ponovnom okupacijom gradova i postavljanjem vojske u njima. U tom periodu situacija se udaljila od bilo kakvih mirovnih pregovora. Ubistva su se dešavala sve češće i na arapskoj i na jevrejskoj strani.

Kada su zapadni saveznici napali Irak 2003. godine, potreba za rešavanjem arapsko-izraelskog sukoba je ponovo stavljena na dnevni red. Buš je najavio „rat protiv terorizma" i predložio plan za konačni mirovni sporazum koji je trebalo da bude postignut u fazama do 2005. godine.[130] Ova inicijativa je odmah naišla na otpor Hamasa, koji je nastavio sa širenjem terora, a ubrzo se pokazalo da plan nije održiv u tako kratkom roku.

Situacija se dodatno pogoršala 2007. godine kada je Hamas preuzeo kontrolu nad Gazom i osnovao paralelnu vladu.[131] Tokom 2008. godine, međusobni sukobi su nastavljeni, uz povećan broj vazdušnih napada, a Izrael je započeo sa ekonomskom blokadom ove teritorije.[132] Krajem godine, Izraelske Odbrambene Snage su izvršile bombardovanje Gaze, što je rezultiralo velikim brojem žrtava i materijalnim razaranjem.[133] Pomorska blokada, koja je nastavljena tokom naredne dve godine dovela je do još jednog incidenta. U maju 2010. godine, ubijeno je devet aktivista koji su bili na brodu Mavi Marmara na putu ka Gazi.[134] Do eskalacije sukoba došlo je u novembru 2012. godine, kada je premijer Netanjahu odlučio da pokrene vojnu ofanzivu u Gazi, a

[128] http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/UN/unres1701.html (pristupljeno 10.3.2015. godine)
[129] Fraser, T. G., *The Arab- Israeli Conflict*, p. 157.
[130] Isto, p. 170.
[131] *Hamas takes control over Gaza* http://www.theguardian.com/world/2007/jun/15/israel4 (pristupljeno 11.3.2015. godine)
[132] https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/gaza-strip-0#.VQA3bY7zzis (pristupljeno 11.3.2015. godine)
[133] Bickerton, J. Ian, *The Arab- Israeli Conflict A History*, Reaktion Books Ltd, London, 2009., p. 48.
[134] https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/gaza-strip-0#.VQA3bY7zzis (pristupljeno 11.3.2015. godine)

dobio je podršku zapadnih lidera.[135] U junu 2014. godine, tri izraelska maloletnika su kidnapovana i ubijena i smatralo se da su za to odgovorni pripadnici Hamasa, pa je već sledećeg meseca započeta izraelska ofanziva sa ciljem da se oslabe ili unište snage ove organizacije i zaustave teroristički napadi.[136] S druge strane, Palestina se približila mogućnosti da postane članica Međunarodnog krivičnog suda i tuži Izrael za ratne zločine.[137]

S obzirom na dužinu trajanja sukoba, može se reći da je moderna istorija Izraela, u stvari istorija arapsko-izraelskih ratova. Oni se vode još od formalnog nastanka države, jer svaki od naroda misli da polaže pravo na spornu teritoriju. S jedne strane, Jevreji se pozivaju na istorijska prava i pravo na samoopredeljenje, dok Arapi smatraju da im je ugrožen teritorijalni integritet. Problem kod uspostavljanja pregovora je činjenica da ove dve države odbijaju da priznaju legitimitet jedna drugoj. Sukob ima duboke korene, što otežava mogućnost da se on reši i da strane postignu kompromis. Najveći uspeh u pregovaranju je postignut devedesetih godina, ali on nije dugo trajao. Šanse za mir ugrožava i činjenica da postoje terorističke organizacije koje deluju po svom nahođenju i bez poštovanja međunarodnog prava. Najzad, ne može se isključiti ni uloga velikih sila, posebno SAD-a, koje imaju sopstvene interese u ovom području. Zato je verovatno da će sukobi ostati dominatno obeležje države Izrael i u budućnosti.

- **Religija Države Izrael[138]**

David Ben Gurion prvi premijer države Izrael, tzv. „otac nacije", smatrao je da izraelska nacija „počiva na dva stuba od kojih je jedan Biblija, a drugi strah od uništenja od Arapa".[139] Po uzoru na Američku deklaraciju nezavisnosti, i Izraelska je garantovala političku i socijalnu ravnopravnost svih građana Izraela bez obzira na rasu, pol i veru.[140] Po slovu Deklaracije o osnivanju države Izrael „ ...on će se za-

135 *Q&A: Israel-Gaza violence* http://www.bbc.com/news/world-middle-east-20388298 (pristupljeno 11.3.2015. godine)

136 *Gaza- Israel Conflict: Is the fighting over?* http://www.bbc.com/news/world-middle-east-28252155 (pristupljeno 11.3.2015. godine)

137 *Will ICC membership help or hinder the Palestinians' cause?* http://www.bbc.com/news/world-middle-east-307447010 (pristupljeno 11.3.2015. godine)

138 Ovaj deo teksta napisao je Uroš Kusturić

139 Vojimir M. Šobajić, *Jevrejstvo i Izrael*, Samoupravna praktika, Skoplje 1982., str. 301.

140 David Rothkof, '*A' Jewish State vs. 'Jewish State'*, Dostupno preko: http://carnegieendowment.org/2014/05/14/jewish-state-vs.-jewish-state/havk , (Pristupljeno 17. septembra 2014.)

snivati na slobodi, pravdi i miru, kako su predvideli proroci Izraela; to će osigurati potpunu ravnopravnost socijalnih i političkih prava svih njenih stanovnika bez obzira na veru, rasu ili pol; on će garantovati slobodu veroispovesti, savesti, jezika, obrazovanja i kulture; on će biti siguran za sveta mesta svih religija; i biće veran principima Povelje Ujedinjenih nacija".[141]

Religija je imala mnogo uticaja u formiranju i razvoju ove zemlje i predstavlja važnu oblast bez koje bi znanje o izraelskoj državi i istoriji bilo nepotpuno. Stav da religija ima važnu ulogu u društvu i politici u Izraelu ću dokazati sa nekoliko argumenata. Od religija ova država priznaje judaizam, hrišćanstvo, islam, druizam i bahaizam.[142] Prema statistikama Izrael danas ima 8 000 000 stanovnika, od toga 76% Jevreja, 17% Muslimana, 2% Hrišćana, 2% Druza i ostalih.[143] Od svih religija može se reći da na državnu politiku najviše uticaja ima judaizam, i za ovu tvrdnju postoje brojni dokazi. Za početak valja pomenuti instituciju Velikog rabinata ili Rabinskog suda, osnovanu 1955. godine koja ima značajan uticaj na mnoge aspekte života izraelskog društva.[144] Ovaj verski sud je deo pravosudnog sistema države i koegzistira zajedno sa civilnim ili građanskim sudovima. Verske sudije polažu zakletvu, primaju platu i imenuju se od strane države, kao i sudije koje sude po građanskom pravu. Ovi sudovi imaju nadležnosti i odlučuju o pitanjima prelaska u judaizam, a samim tim i dobijanja državljanstva, kao i pitanja braka i razvoda. Problem nastaje kada Jevreji koji nisu preobraćeni po tradicionalnim propisima, a koje Rabinat ne prihvata, moraju da idu u drugu državu da bi sklopili brak.[145] Izrael nema ustav jer su za sveštenike Mojsijevi zakoni važeći i jedini pravi ustav.[146]

Politički sistem Izraela je partijski fragmentiran, čemu doprinosi i nizak izborni cenzus od 3,25%. Kneset - izraelski parlament, ima

---

[141] Knesset, *Proclamation of Indepience*, Dostupno preko: http://www.knesset.gov.il/docs/eng/megilat_eng.htm , (Pristupljeno 05. marta 2015.)

[142] World Population Statistic, *Israel Population 2013*, Dostupno preko: http://www.worldpopulationstatistics.com/israel-population-2013/ , (Pristupljeno 23. avgusta 2014.)

[143] Isto

[144] Miroljub Jevtić, *Politikologija religije*, Centar za proučavanje religije i versku toleranciju, Beograd 2009., str.333.

[145] Jewish virtual library, *Israel Judicial Branch:Beit Din & Judges Frome Bible to Modern Times,* Dostupno preko: http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Politics/beitdinmod.html , (Pristupljeno 13. septembra 2014.)

146 Miroljub Jevtić, *Politikologija religije*, op.cit., str.332.

120 poslaničkih mesta, a potrebnu većinu od 61. poslanika nijedna partija nije u stanju da osvoji.[147] Zbog toga se stvaraju koalicione većine, a bez verskih partija gotovo da je nemoguće obezbediti neophodan broj. Ulaskom u vladu one teže ostvarenju svojih verskih ciljeva i u tom cilju maksimalno koriste svoj ucenjivački potencijal. Primer za to je verska Šas partija koja od svog osnivanja 1984. godine predstavlja "jezičak na vagi" u svim postizbornim koalicijama.[148] Još jedan dokaz da religija ima jak uticaj na državu Izrael je i Zakon o povratku iz 1950. godine, kojim se svakom Jevrejinu omogućava dobijanje izraelskog državljanstva.[149] Ovde je imigraciona politika Izraela uređena potpuno u skladu sa judaizmom. Naime, u zakonu je Jevrejin definisan kao čovek rođen od majke Jevrejke ili koji je prešao u judaizam.[150] Ovakvim potezima Izrael je favorizovao judejsku veru u odnosu na druge i dao joj primat u odnosu na druge. Ali to je donekle i razumljivo jer su Jevreji za vreme viševekovnog progonstva, onako rasuti po svetu, izgubili nacionalni karakter ali ne i verski. Današnji Jevreji su etnički i kulturno heterogeni, a najviše su homogeni po pitanju vere, što je pri osnivanju države 1948. godine bilo još izraženije.[151]

Danas u Izraelu ima preko 6 000 000 Jevreja, od njih 8% se izjašnjava kao hareidi (jevrejski fundamentalisti), 12% kao religiozno, 13% kao religiozne tradicionaliste, 25% kao tradicionaliste koji nisu religiozne, a 42% kao ne toliko religiozno.[152] Celokupno stanivništvo se, prema istom izvoru, prethodnih godina povećavalo za 1.9%, Jevreji stopom od 1.7% godišnje, a Muslimani stopom od 2.5%. Hareida ima

---

[147] The Knesset, *The Electoral System in Israel*, Dostupno preko: https://www.knesset.gov.il/description/eng/eng_mimshal_beh.htm , (Pristupljeno 06. januara 2015.)

[148] BBC, *Guide to Israel's political parties*, Dostupno preko: http://www.bbc.com/news/world-middle-east-21073450, (Pristupljeno 25. marta 2015.)

[149] Jewish virtual library, *Israels's Basic Law:The Law of Return*, Dostupno preko: http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Politics/Other_Law_Law_of_Return.html , (Pristupljeno 28. avgusta 2014.)

[150] Miroljub Jevtić, *Politikologija religije*, op.cit., str.333.

[151] David H. Goldberg, *Historical Dictionary of Israel*, p.3 ,Dostupno preko: https://books.google.rs/books?id=Mf-xAAAAQBAJ&pg=PR6&lpg=PR6&dq=David+H.+Goldberg-Historical+Dictionary+of+Israel&source=bl&ots=448oMkOl2y&sig=Xen-aR9hsiQ9d-7klW6tULNdCERw&hl=sr&sa=X&ei=2bkJVfmXDovmUuLtgaAF&ved=0CCMQ6AEwAQ#v=onepage&q=David%20H.%20Goldberg-Historical%20Dictionary%20of%20Israel&f=false (Pristupljeno 1. marta 2015.)

[152] Gil Ronen, *58 Percent of Jewish Israelis are Religious or 'Traditionalist',* Dostupno preko:http://www.israelnationalnews.com/News/News.aspx/148286#.U-n1oON_tTM (Pristupljeno 10. septembra 2014.)

više među mlađima, među stanovnicima starijim od 65 godina ima ih samo 2%, dok među stanovnicima starosti 20-29 godina 14% se izjašnjava kao hareidi. Procenjuje se da je 61% religioznih Jevreja i čak 82% hareida rođeno u Izraelu[153]. Prema istom izvoru, samo 23% nereligioznih Jevreja je rođeno u Izraelu. Kad se uporede ovi statistički podaci stiče se utisak o uticaju religije na izraelsko društvo. Toj tvrdnji doprinosi i religioznost izraelskih Arapa. Čak 47% arapskog stanovništva se izjašnjava kao religiozno, 8% kao veoma religiozno, 27% kao ne mnogo religiozno i 18% kao ateisti.[154]

Ben Gurion je 1948. zarad jedinstva, dozvolio tada malobrojnoj zajednici hareida određene povlastice. Toj versko-fundamentalnoj grupi je dozvoljeno stvaranje povlašćene zajednice koja se odvaja od društva i svoje pristalice izoluje u svojoj kulturi. Sa porastom religijskog fundamentalizma na Bliskom istoku, rasla je i ova zajednica. Hareidi koji su u vreme osnivanja Izraela činili oko 1% stanovnika, danas čine oko 10%. Oni koji preko Kneseta i Velikog rabinata imaju značajan uticaj na izraelsku politiku, teže da od Izraela stvore teokratiju. Mali broj hareida je zaposlen, većina svoje vreme provodi u proučavanju Tore i Halale. Imaju predrasude prema modernim i liberalnijim interpretacijama judaizma, zagovaraju diskriminaciju žena u vidu zabrane molitve žena na Zidu plača i uvođenja odvojenog gradskog prevoza. Oni koji žele sekularnu, modernu demokratiju su sa njima u ideološkom i političkom sukobu.[155] Jedinstvo jevrejskog stanovništva održava strah od uništenja od Arapa. Svi Jevreji dele misao da je "Izrael drag, a da Arapi nisu".[156]

Arapi jednako kao i Jevreji teže da odvoje svoju zajednicu i da imaju što manje međusobnih kontakata. Oni tako izolovani neguju stereotipe o drugima i tako onemogućavaju zajednički saživot. Izraelsko-arapski sukob će teško biti rešen dokle god su verske predrasude u ovoj meri ukorenjene u ovim kulturama. Najnovija intervencija u Gazi, sila koju je Izrael upotrebio i stradanje palestinskih civila dodatno će umanjiti šansu za trajniji mir i dublje ukoreniti versku netrpeljivost.

---

[153] Dr. Ruchama Weiss, *Israel 2010:42% Jews are now secular*, Dostupno preko: ‚http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3890330,00.html , (Pristupljeno 12. septembra 2014.)

[154] Isto

[155] Jeffrey Goldberg, *How Jewish Extremism Threatens Zionism,* Dostupno preko: http://www.foreignaffairs.com/articles/139463/jeffrey-goldberg/lesser-israel , (Pristupljeno 05. septembra 2014.)

[156] David Rothkof, *'A' Jewish State vs. 'Jewish State',* op.cit.

Izrael danas predstavlja visoko razvijenu demokratiju sa snažno izraženim teokratskim crtama koje se manifestuju u uticaju koji religija ima u društvu i državi[157]. Ambasador Izraela u Srbiji Josef Levi je na predavanju na Fakultetu političkih nauka u Beogradu 12. marta 2015. godine izjavio da Izrael smatra sekularnom državom sa pojedinim karakteristikama teokratije, odnosno da je po pitanju ljudskih prava i kazni sekularna država, dok po pitanju braka, razvoda i određivanja ko je Jevrej, poštuju se zakoni stvoreni "pre više od 2000. godina".[158] Ovi zakoni i Rabinski sud, prema njegovom mišljenju, čuvaju njih kao naciju.

Sa ocenom ambasadora Levija se slaže i Marko Veković sa Fakulteta političkih nauka.[159] On napominje da relevantna politikološka i sociološka literatura upravo tako i tretira Izrael – kao primer savremene demokratije na Bliskom istoku, ali sa verskim primesama koje su proizvod višemilenijumske jevrejske tradicije. Veković napominje da, iako se većina spomenutih verskih elemenata u političkom sistemu Izraela kosi sa nekim savremenim civilizacijskim tokovima, ta činjenica ne utiče na ocenu Izraela kao demokratske zemlje. Jedan od najznačajnijih autora u tom smislu jeste Džonatan Foks sa Bar-Ilan Univerziteta koji je i emprijski potvrdio ovu činjenicu.[160]

- **Kultura Države Izrael[161]**

„David Ben Gurion, prvi izraelski premijer je jednom prilikom rekao: „Da biste u Izraelu bili realista, morate verovati u čudo."[162]

Za 67 godina koliko je prošlo od sticanja nezavisnosti, stvorena je kulturno aktivna i homogena populacija sa jakim identitetom što pokazuje da je Izrael zaista ostvario čudo.

Moderna država Izrael je sačinjena od dve suprotne kulture, Palestinaca i Jevreja. Palestinci su Arapi, čija se tradicija zasniva na muslimanskoj kulturi a Jevreji su svoj identitet gradili, takođe kroz religiju.

Izrael je rezultat drevnog sna. Sna o prekidu seoba, ropstva i lutanja. Prema Bibliji, ime je dobio kada je Bog, Avramovog unuka,

---

[157] Miroljub Jevtić, *Politikologija religije*, op.cit., str. 332.

[158] Predavanje je odrzano 12. marta 2015. godine.

[159] Intervju autora teksta sa mr Markom Vekovićem je urađen 28. marta 2015.

[160] Pogledati više o ovoj studiji u: Jonathan Fox, *„Do Democracies Have Separatiob of Religion and State?" Canadian Journal of Political Science,* Vol. 40, Issue 01, 2007, pp 1 – 25.

[161] Ovaj deo teksta napisala je Marija Antić

[162] http://embassies.gov.il/Beograd-Se/O%20Ambasadi/SpeechesandArticles/Pages/64.%20godi%C5%A1njica%20nezavisnosti.aspx (pristupljeno 19. 03. 2015.)

Jakova nazvao Izrael, što simbolizuje čvrstu vezu Jevreja sa Bogom.[163]

Sastavni deo Izraelske kulture su nacionalna obeležja. Zastava je sačinjena od Davidove zvezde u sredini i dve horizontalne plave trake koje simbolizuju Talit, jevrejski molitveni šal. Davidova zvezda predstavlja savez Boga i Jevreja. Gornji trougao zvezde je Bog koji se savija prema narodu, a donji trougao su Jevreji koji pružaju ruku Bogu. Bela pozadina simbolizuje čistoću. Grb Izraela je svećnjak (menorah) sa granama masline koje predstavljaju Izraelsku žudnju za mirom. Izraelska himna je „Hatikva", poema nade, koja je napisana u slavu Kapije Nade. Kapija Nade je prvo jevrejsko selo nastalo 1878. godine od strane čistih jerusalimskih Jevreja. Tekst himne glasi:

„U Jevrejskom srcu,
Jevrejski duh i dalje peva,
A oči gledaju istočno,
Prema Zionu,
Naša nada nije izgubljena,
Naša nada od dve hiljade godina,
Da bude slobodan narod u našoj zemlji,
U zemlji Zion i Jerusalim."

Boško Jakšić, novinar, veliki poznavalac spoljne politike i međunarodnih odnosa, stručnjak za pitanja Bliskog istoka i autor knjige „Izrael" navodi da je: ,,Ruski Jevrejin, Eliezer Ben-Jehuda, čije ime danas nosi možda najlepša jerusalimska ulica, posvetio se poslednjih godina 19 veka polaganju temelja hebrejskog jezika. David Ben Gurion je imao viziju nacionalnog jezika koji bi omogućio svim Jevrejima širom sveta da komuniciraju jedni sa drugima, s obzirom da je jezik jedna od najjačih kohezivnih spona."[164]

U prvom milenijumu pre nove ere jezik od Egipta do Arama (Sirije), od Jerusalima do Mesopotamije postaje aramejski. Početkom nove ere ,kada su Jevreji proterani u dijasporu, došao je red da aramejski polako iščezne iz upotrebe. Tako su Jevreji stvorili novi jezik –jidiš i ladino- koji ilustruju dve bitne karakteristike njihovog života narednih vekova: odanost sopstvenoj tradiciji i sposobnost asimilacije. Jevreji će tako za tri milenijuma promeniti pet jezika: starohebrejski, biblijski koji je jezik molitve, aramejski, jidiš, ladino i novohebrejski.

Pojam ,,hebrejski" vezuje se za semitski način označavanja nomada - onih koji su se kretali, prelazili. ,, Jevreji, što je pravedna verzija

[163] Boško Jakšić, *Izrael*, Verzal Press, Beograd, 1998, str. 34.
[164] Isto ,str.36

biblijskog Ivriim što ima značenje: „oni koji su prešli" (reku Eufrat iz mesopotamskog grada Ura)."[165]

Skoro dvadeset procenata izraelske populacije je urbano. Jerusalim je glavni i najveći grad, koji je neprestano naseljavan preko 3000 godina, i od velikog je istorijskog značaja za sve Jevreje, muslimane i hrišćane.

Boško Jakšić piše u svojoj knjizi: ,,Kažu da svi gradovi sveta imaju negde blizance. Samo Jerusalim nema. Neponovljivi splet sinagoga, crkava, džamija ,kupola, minareta, nazubljenih drevnih zidina, kapija... Belo jerusalimsko kamenje, jedinstven je čuvar čudesne svete raznolikosti Svetog grada, njegove slave i nesreće."[166]

Peter Jenings piše za časopis ,,Nacionalna geografija": „Lutam sporednim ulicama i osećam se bezbedno. Trudim se da zamislim Isusovu poslednju bolnu šetnju kroz grad. Najviše volim Stari grad, 87 hektara intimnosti, oivičenih modernim zgradama. Srećan sam dok hodam tih petnaest minuta, koliko mi treba od jednog do drugog kraja Starog grada. Za milione, Jerusalim je duša svemira, možete ga osetiti na svakom koraku. Egipćani, Vavilonci, Turci, Jevreji, Sirijci, Jermeni, evropski krstaši, Britanci, današnji vladari, svi su ostavili trag. U Izraelu treba duboko disati kako bi se osetio miris istorije."[167]

Stari grad u Jerusalimu je podeljen na četvrti: Jevrejska, hrišćanska, muslimanska i jermenska. Izvan zidina najstarijeg dela Jerusalima, nalaze se moderna naselja,visoke građevine i poslovni centri.

Tel Aviv je drugi najveći izraelski grad, moderan je, komercijalan i predstavlja industrijski centar zemlje. Tel Aviv je sekularan, apolitičan, živi u duhu individualizma i za neku novu mladalačku, živu kulturu. Tel Aviv je osnovan 1909. godine od strane evropskih jevrejskih imigranata.

Izraelska arhitektura je raznovrsna, spoj mnogih vekova i stilova. Danas, većina Izraelaca živi u modernim soliterima ali postoje delovi grada u kojima arhitektura odiše islamskim stilom iz peroda od 1250. do 1517. godine.

Izrael je bogat najrazličitijim kulturnim sadržajima, a naročito se ističe po broju muzeja. ,,Izrael ima preko dvesta muzeja. Jedan od najposećenijih je Nacionalni izraelski muzej u Jerusalimu koji je naj-

165 Isto, str. 38

166 Isto, str. 20

167 http://travel.nationalgeographic.com/travel/city-guides/jerusalem-essay/ By Peter Jennings (pristupljeno 19.03.2015)

važnija kulturna institucija u zemlji. Osnovan je 1965. godine i čuva neka od najstarijih arheoloških otkrića. Muzej poseduje preko 500 000 predmeta. Muzej realizuje program u koji je uključeno preko 100.000 studenata i učenika, cilj programa je podsticanje mladih da se bave umetnošcu i asimilacija jevrejskih i arapskih studenata. Godišnje ovaj muzej poseti više od milion ljudi."[168]

Jedan od najpoznatijih izraelskih, ali možemo reći i svetskih muzeja, je Yad Vashem, muzej posvećen žrtvama Holokausta. ,,Osnovan je 1953. godine kao spomen na 6 miliona nastradalih Jevreja. U muzeju se nalazi najveća umetnička kolekcija, stvorena od strane Jevreja i drugih žrtava Naci-okupacije u periodu od 1933. do 1945. godine. Yad Vashem je druga najposećenija atrakcija posle Zida plača. Mnogi svetski političari su odali počast ovom muzeju: Bil Klinton (1994.), Vladimir Putin (2005.), Barak Obama (2013.), Tomislav Nikolić (2013.), Angela Merkel (2006.), od religijskih velikodostojnika između ostalih i Papa Jovan Pavle II (2000.) i Papa Benedikt XVI (2009.)."[169]

Izraelska književnost je raznolika, nastala je dolaskom imigranata koji su se vraćali svojim jevrejskim korenima. Sve njih je spajao Cionistički moto: „Izgradi, i od toga budi izgrađen." Yosef Haim Brenner i Schumel Yosef Agnon se smatraju očevima hebrejske književnosti. Agnon je 1966. godine dobio Nobelovu nagradu za književnost. Kao rođeni Izraelci, u periodu od 1940-1950. godine pripadaju talasu „generacije koja se borila za nezavisnost." Oni su uneli novi mentalitet u književnost i kulturu, najviše zbog toga što su imali svoj novi hebrejski jezik kao maternji. Autori, S. Yizhar, Moshe Shamir, Haim Gouri su kao predstavnici ovog pokreta balansirali između individualizma i sociooloških tema. Od 1960-ih, pojavili su se novi mladi autori: Amos Oz, čije su knjige prevođene na preko 40 jezika, Yoram Kaniuk, Yaakov Shabtai.

Za razliku od književnosti koja ima dugu tradiciju, izraelsko pozorište je relativno mlado. 1917. godine je osnovano jevrejsko pozorište u Moskvi, Habimah, što znači pozornica. Habimah se seli u Tel Aviv 1930. godine. Pozorište je sačinjeno od mnogo živih elemenata, tradicije, savremenog evropskog uticaja, melodrame...

Izrael ima svetski poznatu filharmoniju. Zemlja je proizvela mnoge muzičke talente, kao što su violinista Yityhak Perlman i pijanista i dirigent Daniel Barenboim. Pop muzika i rokenrol imaju veliki

168 http://www.english.imjnet.org.il/page_1477- (pristupljeno19.03.2015)
169 http://www.yadvashem.org/ (pristupljeno 19.03.2015.)

broj sledbenika, naročito u Tel Avivu, gde su lokalne zvezde Ofra Haza, Ilanit i Shalom Hanoch. Klezemer je oblik jevrejske muzike koja je nastala u 17. veku u Istočnoj Evropi. Ona je mešavina bubnjeva, violine, klarineta, tambure, i karakteristična je za sve jevrejske proslave. Balet je veoma cenjen među izraelskom populacijom. Postoji nekoliko nadaleko poznatih plesnih trupa, kao što su: Inbal, Batsheevai Bot Bar. Izraelski koreograf Ohad Nahrim je dobro poznat na svetskoj baletskoj sceni.

Izrael ima dugu tradiciju narodnih plesova, najpoznatiji je Hora, kružni ples, karakterističan za Balkanske narode, ali je široko prihvaćen u Izraelu i neizostavan je prilikom svih proslava.

Od početka 20. veka pa do danas slikarstvo u Izraelu je prošlo kroz mnoge faze i razvijalo se pod različitim uticajima: od mešanja istočnjačke i zapadnjačke kuture, politike i uticaja stranih slikara. Slikarstvo u Izraelu se dosta bazira na jevrejskim pitanjima, temama i problemima. ,,Profesor Boris Schatz je 1906. godine osnovao Bezalel akademiju umetnosti i zanata u Jerusalimu, u sklopu Cionističkog programa, sa ciljem podsticanja mladih Jevreja da studiraju umetnost u svojoj zemlji. Do 1910. škola je imala 32 različita odeljenja i preko 500 studenata.“[170] Izraelski umetnici koji su stekli međunarodno priznanje uključuju slikare Ia'akov Agam, Menashe Kadishman, Avigdor Arikha i vajari Dani Karavan i Igael Tumarkin. Drevna Izraelska umetnost podrazumeva ukrašavanje svećnjaka, vinskih čaša i molitvenih šalova i drugih ceremonijalnih predmeta.

Obrazovni program Izraelske države je veoma razvijen. U prilog tome govori uspešnost ovog naroda na mnogim poljima. ,,Izrael ima sedam univerziteta. Prijemni na fakultetima su visokih standarda. Svi studenti polažu nacionalni ispit, kako bi bili primljeni na željeni fakultet. Najstariji i najprestižniji je Hebrejski univerzitet u Jerusalimu, koji ima najbolji medicinski fakultet na Bliskom istoku. Ben-Gurion univerzitet se nalazi u Bershebi i specijalizovan je za prirodne nauke. Univerzitet u Haifi je specijalizovan za nauku i inžinjerstvo. Yeshivot je religijski fakultet koji školuje buduće rabine i generalno nije otvoren za žene. Prema Organizaciji za ekonomsku saradnju i razvoj, 45% Izraelaca je fakultetski obrazovano, što je jedan od najvećih procenata na svetu.“[171]

---

[170] http://www.everyculture.com/Ge-It/Israel.html#ixzz3AYurUODU

[171] Dan Senor i Sol Singer, *Nacija u usponu*, Klub plus, Beograd, 2011, str. 68

Izraelci su veoma neformalni u socijanim interakcijama. Njihovi standardi bi u mnogim drugim zemljama bili smatrani kao nepristojni. Reči „molim“ i „hvala“ se ne upotrebljavaju olako. Ali dodir i kontakt očima je veoma izražen u njihovoj kulturi.

Vera nalaže ženama konzervativno odevanje pri posetama svetim mestima, a mušarcima nošenje jarmulke[172] na glavi. U ortodoksnim komunama, muškarci nose crno, šešire i duge kikice sa strane. Žene drže glave pokrivene a tradicionalno kada stupe u brak briju glave i nose perike. U manje ortodoksnim komunama, kojih je najviše, oblače se u skladu sa zapadnim tendencijama.

Arapi su prisni ljudi, ali socijalizacija kroz religiju je odvajala muškarce i žene, pogotovu u javnosti.

Hrana ima važnu ulogu u skoro svim jevrejskim proslavama i puna je religijske simbolike. Sabat, koji se slavi subotom, praćen je porodičnom večerom u petak, koja podrazumeva da na trpezi bude hleb od jaja koji se zove Kalah. Za jevrejsku Novu godinu, kalah se peče u krug i simbolizuje cikličnu prirodu života. Sabatom je zabranjeno kuvanje, tako da se tradicionalni obrok Cholent, gusti paprikaš, krčka tokom noći. Hamentaschen se tradicionalno služi na proslavi trijumfa kraljice Ester nad zlim Hamanom, koji je pokušao da uništi jevrejski narod. To su kolačići punjeni džemom i ispečeni su u obliku trougla. Tokom Pesaha, važnog jevrejskog praznika, koji slavi slobodu jevrejskog naroda od Egipta, Jevreji se uzdržavaju od jela sa kvascem, hleba i testenina i umesto toga jedu Matzoh, tanki hleb nalik krekeru, (koji služi sećanju na to kada Jevreji nisu imali vremena da čekaju hleb da naraste već su ga nosili na leđima kako bi se ispekao na suncu). Charosis, mešavina jabuka i oraha, predstavlja malter koji su Jevreji koristili kao robovi. Najpoznatija svakodnevna hrana su: falafel, tabuleh i humus. Jevrejska jela se spremaju u skladu sa Halakahom, jevrejskim zakonom.

Od osnivanja Izraela, sport je imao važnu ulogu. Uprkos maloj populaciji, ima dosta sportista koji se ističu, kao što su: teniser Shahar Pe'er, fudbaler Yossi Benayoun, džudista Arik Zeevi. Maccabi Tel Aviv je najpoznatiji košarkaški klub koji se dobro kotira u poslednjoj deceniji.

O granicama izraelske kulture govore mnogi: ,,Izrael je za manje od veka postao snažno visoko razvijeno, bogato demokratsko i snažno društvo čija se zastava viori na delu arapskog sveta. Izrael je od ideološkog, kreativnog društva postao manje ideološki i mnogo otvoreniji“, ocenjuje Šmuel N. Ejzenštat, profesor sociologije na He-

[172] Yarmulke- Kapice koje nose muškarci tokom jevrejskih obreda u sinagogama.

brejskom univerzitetu."[173] Dan Senor i Sol Singer u svojoj knjizi „Nacija u usponu", govore o Izraelu: Izrael otvara nova vrata boljeg kolektivnog života. Dinamičnost izraelske kulture im je omogućila brz napredak. Zrelost je naročito moćno oružje kada je u kombinaciji sa gotovo dečijom nestrpljivošću."[174] Principijalna disciplina zasnovana na verskim osećanjima i jakoj želji za uspostavljanjem političkog poretka koji će odgovarati viševekovnoj jevrejskoj tradiciji, uspostavila je okvir izraelske kulture, uticala na stvaranje kohezivnih običaja, kuhinje, muzike, književnosti i slikarstva. Danas, ovakva kompletna kultura može proširiti uticaj Izraela i van granica ove zemlje i uticati na širenje političkih i verskih ideala izraelskog naroda kroz neformalne institucije kao što su muzeji, pozorišta i filharmonije. U vremenu kada informacija i slika brzo teku kroz vreme i prostor, kada je pristupačnost i međuzavisnost pojačana, različite kulture se prožimaju i nadjačavaju jedna drugu, što ostavlja prostor za širenje željenog uticaja.

- **Ekonomska moć Države Izrael[175]**

Država Izrael, relativno mlada zemlja, koja je u svojoj ne tako dugoj istoriji, prošla sve što bi i snažniju državu ekonomski uništilo, a ipak njeno mesto na lestvici svetske ekonomije je sve više i više. Iza sebe je ostavila mnoge, a verovatno će još mnoge tek prestići.

Kao članica OECD-a (Organisation for Economic Cooperation and Development), Izrael pripada grupi država sa visokim primanjima. Prema podacima Svetske banke za 2013. godinu BDP je iznosio 290,6 biliona dolara.[176] Ovu cifru Izrael je postigao vođenjem monetarne politike u pravcu što većeg inostranog ulaganja, pogotovo u oblasti tehnologije, što dovodi do sve veće količine nacionalnih rezervi. Dovoljno je reći da je virtuelno možemo smatrati drugim domom najrazvijenijih kompanija kao što su Apple, Google, Microsoft.[177] Sledeća 4 grafikona će prikazati razvoj Izraela koji očekuje OECD, odnosno uporedni prikaz proseka u OECD-u i proseka u Izraelu u 4 oblasti tim redosledom (rast BDP-a, stopa nezaposlenosti, fiskalni balans i inflacija) gde je svetlija boja OECD a tamnija Izrael.[178]

---

[173] Boško Jakšić, *Izrael* , str. 354

[174] Dan Senor i Sol Singer, *Nacija u usponu,* str. 69

[175] Ovaj deo teksta napisala je Bojana Jakimov

[176] http://data.worldbank.org/country/israel (pristupljeno 10.01.2015. god.)

[177] http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=5a619fdd-55af-460d-9ae5-2c8849465eae%40sessionmgr114&vid=0&hid=120 (pristupljeno 10.08.2014. god.)

[178] http://www.compareyourcountry.org/economicoutlook?cr=isr&lg=en# (pristupljeno 25.12.2014. god.)

Zaključak ovih grafikona je da će ekonomija Izraela beležiti bolje rezultate od proseka koji se očekuje za većinu država OECD-a. Još jedan pokazatelj da je situacija u Izraelu bolja od većine država OECD-a je stanje poreza u zemlji koji je zadnji put obračunat 2012. godine za države OECD-a gde je očigledno da je Izrael mnogo ekonomski stabilnija zemlja od velikog broja zemalja sveta.[179]

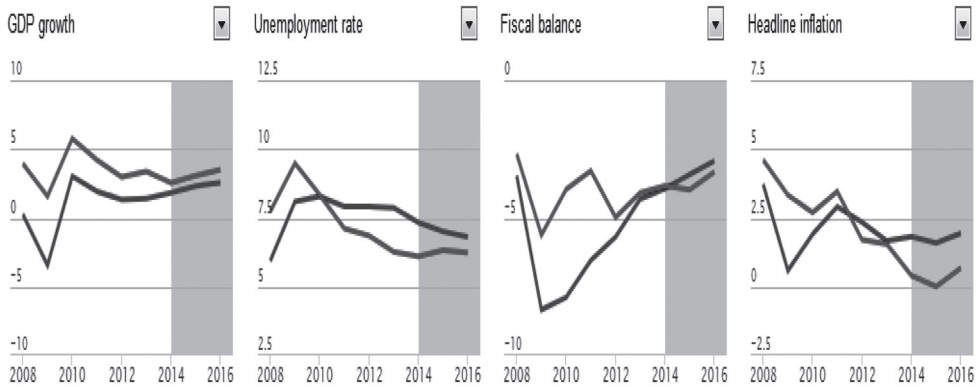

Razlog za ovako dobre rezultate je već pomenuti priliv stranih ulaganja koja su ujedno i centar izraelske ekonomije. Izrael vredno radi na privlačenju sve većeg broja stranih investitora. U sledećoj tabeli vidimo broj investicija u Izraelu od 2012. godine.[180]

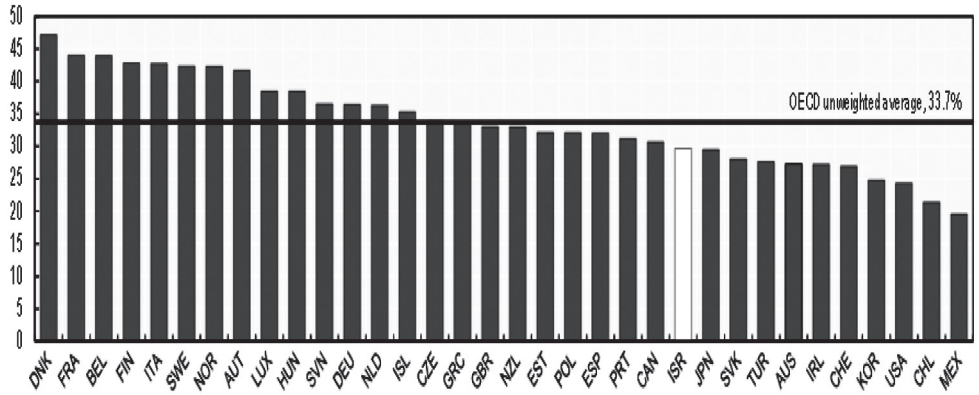

179 http://www.oecd.org/israel/revenue-statistics-and-consumption-tax-trends-2014-israel.pdf (pristupljeno 10.01.2015. god.)

180 http://www.boi.org.il/en/NewsAndPublications/PressReleases/Pages/05-01-2015-Investments.aspx (pristupljeno 10.01.2015. god. slobodni prevod autora teksta)

	Godina			Kvartali				Meseci		
	2011	2012	2013	Q42013	Q12014	Q22014	Q32014	2014/9	2014/10	2014/11
Strane investicije	5,379	1,120	13,855	1920	4,502	-10	3,280			
Tip investicije										
Direktne investicije	**9,092**	**8,057**	**11,805**	**1,285**	**2,879**	**1,625**	**1,083**			
Od kojih kroz bankarski sistem	7,009	6,101	10,478	1,825	2,032	2,981	1,742	491	429	504
Portfolio investicije	**-5,393**	**-3,331**	**3,284**	**1,026**	**3,032**	**348**	**2,124**	**569**	**530**	**1,936**
Druge investicije	**1680**	**-3,606**	**-1,234**	**-391**	**-1,409**	**-1,983**	**73**			

Zanimljivo je da iako je očigledno da oscilacija u količini investicija u toku jedne godine ima, ukupna ekonomija Izraela uspeva da se održi i da unapređuje svoju poziciju koristeći ono čime u datom trenutku raspolaže.

Svaka zemlja radi predviđanja za godinu-dve unapred kako bi mogla da definiše svoje ekonomske ciljeve u kratkoročnom periodu. Izrael nije ništa drugačiji od drugih tako da u sledećoj tabeli možemo videti šta predstavnici Centralne banke Izraela očekuju da će se desiti do 2016. godine i u kom pravcu vide razvoj svoje države. Posmatrajući ove brojke možemo zaključiti da se očekuju izvesna poboljšanja u 2015-oj godini, ali da je 2016. godina kada se očekuje pravi skok skoro svih navedenih parametra.[181] Kao i u prošlosti, Izrael je ambiciozna

	Bank of Israel forecast for 2014	Bank of Israel forecast for 2015	Bank of Israel forecast for 2016
GDP	2.5	3.2	3.0
Civilian imports (excluding diamonds, ships, and aircraft)	3.0	4.4	6.0
Private consumption	3.3	3.2	3.3
Fixed capital formation	-1.1	2.6	6.9
Public sector consumption (excluding defense imports)	3.3	4.1	0.0
Exports (excluding diamonds and start-ups)	3.9	4.6	5.4
Unemployment rate[a]	6.0	5.7	5.7
Inflation rate[b]	-0.2	1.1	2.0
Bank of Israel interest rate[c]	0.25	0.25	1.00

[181] http://www.boi.org.il/en/NewsAndPublications/RegularPublications/Pages/29-12-2014-StaffFore.aspx (pristupljeno 10.01.2015. god.)

država koja sebi postavlja velike ciljeve. Kako je ekonomija njihov najbolji način za širenje uticaja u svetu, moraju ciljati visoko u nadi da će nadmašiti svoja sadašnja dostignuća.

Trend u svetu je upoređivati nacionalnu valutu sa dolarom, kako bi se videlo koliko je ta valuta precenjena ili potcenjena u odnosu na dolar kao najjaču i nastabilniju valutu na svetu. Na sledećem grafikonu će biti prikazano kako je vrednost izraelske valute (šekel) pala za 12% u odnosu na dolar.[182]

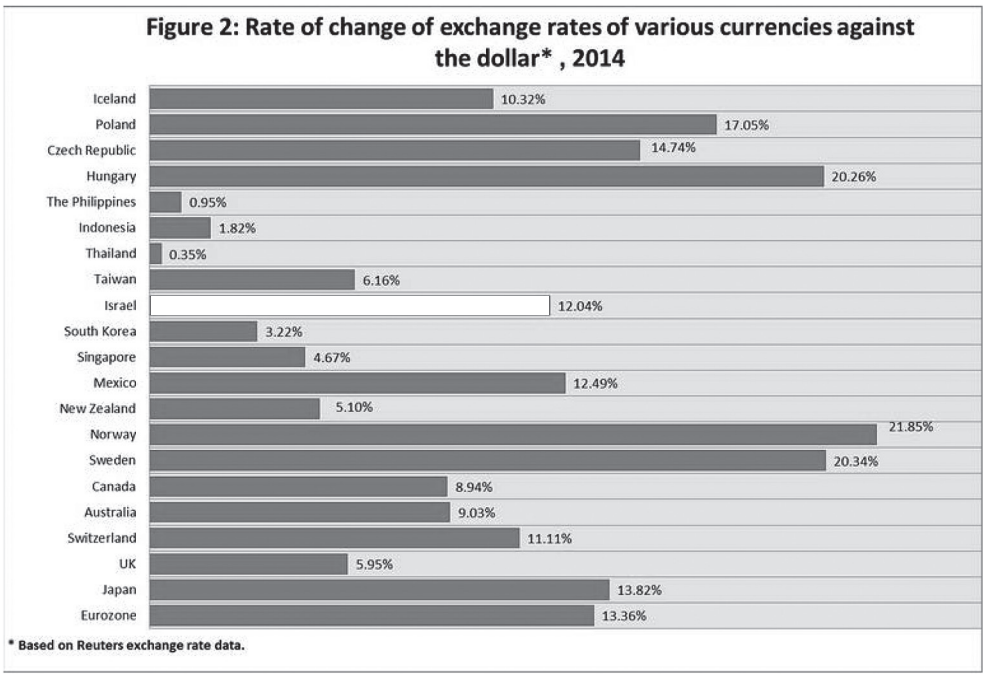

Ali, i pored toga što je šekel oslabio, to nije ugrozilo ekonomiju u zemlji uzimajući u obzir prethodne parametre koji joj idu u prilog. Na osnovu svega do sada izloženog možemo zaključiti da je ekonomija Izraela za sada stabilna i u porastu. Naravno, nije baš svaki građanin zadovoljan ekonomijom koju država vodi, ali gledajući neku širu sliku, očigledno je da prostora za dalji napredak ima. A kako je uprava do sada znala da dobro odigra svoje karte, u narednom periodu od ove zemlje se očekuju još bolji rezultati.

Činjenica da je u ekonomskom smislu okružena državama sa visokim primanjima izdvaja je iz kruga većine zemalja u svetu i otvara

[182] http://www.boi.org.il/en/NewsAndPublications/PressReleases/Pages/08-01-2015-ForexMarket2014.aspx (pristupljeno 10.01.2015. god.)

joj vrata za ugovore i sporazume sa još snažnijim državama od sebe koji joj mogu doneti dugoročne koristi. Možda na globalnom nivou nije još uvek toliko uticajan factor, ali je definitivno sila u svom regionu. Ekonomska prednost koju ima u odnosu na svoje najbliže susede daje joj mogućnost uspostavljanja veće nacinalne bezbednosti samom činjenicom da poseduje sredstva kojima bi osigurala vojnu i civilnu zaštitu, ali jake partnere koji bi u slučaju ugrožavanja iste stali iza nje i pružili podršku za odbranu ako bi došlo do bilo koje vrste sukoba. Možda onda možemo reći da nije isplativo ulaziti u sukob sa Izraelom, ali opet to ne znači da nema mogućnosti sukoba koji se umesto ekonomskim vodi istorijskim ili verskim razlozima. Baš zato Izrael je tip države koja nikad neće prestati da teži još većem napretku u svakom smislu kako bi svoj trenutni položaj na svetskoj sceni prvo ojačala, a zatim i poboljšala. Jaka i stabilna ekonomija je dobar početak za ove ciljeve.

Ono što povezuje iznete stavke je da su ekonomske prednosti koje Izrael poseduje odlučujući faktor za njeno pozicioniranje u međunarodnim odnosima. Napredni sistem navodnjavanja, visoke stope ulaganja u tehnologiju, do ni malo zanemarljive vojne moći, pokazuje da biti je moćan u direktnoj vezi sa količinom sredstava koje država poseduje i kojimy finasira ove rashode kako bi se održala u društvu najjačih. Odlučujući faktor u ukupnoj moći Izraela je definitivno ekonomska moć jer uzimajući u obzir njene ostale karakteristike koje joj ne idu u korist, ekonomija je ta koja joj daje snagu da se održi i raste u međunarodnoj zajednici.

- **Vojna moć Države Izrael**[183]

Kopnena i vazduhoplovna moć[184]

Vojska Izraela nastala je 1948. godine, neposredno posle nastanka države Izrael. Poznata je pod nazivom Izraelske odbrambrene snage (IOS) ili u bukvalnom prevodu sa hebrejskog „Snaga za odbranu Izraela“. Ovo je ključna institucija u izraelskom društvu, odgovorna za bezbednost njenih granica, kao i za opstanak same države. Ona je svoju ulogu tokom godina dokazala više puta u mnogobrojnim Izraelsko-arapskim ratovima, u kojima je u svim izašla kao pobednik.[185] In-

[183] Ovaj deo teksta napisali su Konstantin Magdić i Đorđe Mihajlović

[184] Ovaj deo teksta napisao je Konstantin Magdić

[185] Aktuelna su i dalje sporenja o tome ko je izašao kao pobednik iz „Jom Kipur” rata iz 1973. godine.

vazija na Liban 2006. godine, iako sama po sebi nije bila poraz, prema unutrašnjem izveštaju Izraelske vlade bila je neuspeh zbog koga su ostavke podneli Ministar odbrane i načelnik Generalštaba.[186][187] Prema sajtu "Globalfirepower" Izrael je vojno najmoćnija zemlja Bliskog Istoka[188] i 11.[189] po redu u svetu.

Budžet Ministarstva odbrane Izraela je tradicionalno veliki, i jedna od najvećih stavki u ukupnom državnom budžetu svake godine, otprilike na njega troši oko 17% državnog budzeta,[190] što je među najvišima u svetu. Od 2006. godine budžet Ministarstva odbrane je rastao svake godine do 2012. godine kada je iznosio 16.9 milijardi dolara[191], nakon čega dolazi do rezanja troškova i opadanja budžeta na 15.2 milijardi dolara u 2013.,[192] a zatim na 14.7 milijardi dolara u 2014. godini.[193] Troškovi operacije "Protective Edge" (operacija u Gazi 2014) su procenjeni na 2.5 milijardi dolara,[194] zbog toga je Ministarstvo odbrane tražilo da se budžet u 2015. poveća za još 5 milijardi dolara,[195] dok je za sada Ministarstvo finansija odobrilo povećanje od samo 1.65 milijardi dolara.[196]

Značajan doprinos vojnom budžetu dolazi od direktne novčane vojne pomoći SAD-a i čini između 20 i 25% budžeta. Od kraja Drugog

---

[186] Ellen Knickmeyer, 2006 War Called a 'Failure' for Israel, dostupno na: http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/01/30/AR2008013000559.html(dostupno 18.03.2015.)

[187] The Guardiand, *The second Lebanon war*, dostupno na: http://www.theguardian.com/world/2008/jan/30/israelandthepalestinians.marktran (dostupno 18.03.2015.)

[188] Global Firepower, *Middle East Countries Ranked by Military Power (2015)*, dostupno na: http://www.globalfirepower.com/countries-listing-middle-east.asp (dostupno 18.03.2015.)

[189] Global Firepower, *Countries Ranked by Military Strength (2015)*, dostupno na: http://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp (dostupno 18.03.2015.)

[190] The Jerusalem Post, *What can we do about the huge defense budget?*, dostupno na: http://www.jpost.com/Opinion/Op-Ed-Contributors/What-can-we-do-about-the-huge-defense-budget-354844 (dostupno 18.03.2015.)

[191] International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2014*, str. 320.

[192] Isto.

[193] Barbar Opall-Rome, *Israel To Trim 2014 Budget To Cover War Cost, Boost MoD*, dostupno na: http://www.defensenews.com/article/20140906/DEFREG04/309060020/Israel-Trim-2014-Budget-Cover-War-Cost-Boost-MoD (dostupno 18.03.2015.)

[194] Isto.

[195] Gavriel Fiske, *Israel's security needs 'billions' more, Ya'alon says*, dostupno na: http://www.timesofisrael.com/israels-security-needs-billions-more-yaalon-says/ (dostupno 18.03.2015.)

[196] Yossi Nachemi, *Build-a-budget*, dostupno na: http://www.timesofisrael.com/build-a-budget/ (dostupno 18.03.2015.)

svetskog rata SAD je dala Izraelu više od 121 milijarde dolara novčane pomoći od čega je većina bila za vojne svrhe.[197] Bušova administracija je 2007. godine potpisala sa Izraelskom vladom dogovor o vojnoj pomoći u iznosu od 30 milijardi dolara, koja treba da se isplaćuje narednih 10 godina počev od 2009 godine.[198] Ta pomoć je za 2014. godinu ugovorena na iznos od 3.1 milijarde dolara,[199] međutim u tu cifru ne ulazi dodatna novčana pomoć za određene individualne vojne projekte, a ta pomoć za 2014. godinu je iznosila 504 miliona dolara.[200] Tokom 90-tih, SAD su uspostavile skladište municije u Izraelu, koji sadrži rakete, oklopna vozila i artiljerijske granate. Zvanično ova oprema je u vlasništvu SAD-a, ali prilikom ratnog sukoba vojska Izraela može zatražiti dozvolu da koristi ovu opremu, što je ona i učinila za vreme ratu u Libanu 2006. godine.[201] U početku vrednost naoružanja iznosila je 100 miliona dolara, ali je u međuvremenu povećana na 1.2 milijarde dolara.[202]

Veliki deo budžeta Ministarstva odbrane ide na razvijanje novih vojnih tehnologija. Najveći deo izraelskog naoružanja je američke proizvodnje ali Izrael ima i veoma razvijenu domaću odbrambrenu industriju, koja je delom i u državnom vlasništvu. Među mnogobrojnim domaćim izumima najpoznatiji su svakako glavni izraelski borbeni tenk tipa "Merkava Mk.4", koji je ušao u upotrebu 2004. godine.[203] On je rezultat višedecenijskog razvoja čija je prva verzija ušla u upotrebu 1979. godine,[204] i smatra se za jednog od najboljih tenkova na svetu. Na osnovi ovog tenka konstruisan je oklopni transporter tipa "Namer", koji je ušao u upotrebu 2008. godine i smatra se da je jedan od najzaštićenijih transportera na svetu.[205] A pošto se pokazao odlično

[197] Congressional Research Service, *U.S. Foreign Aid to Israel*, predgovor, dostupno na: http://fas.org/sgp/crs/mideast/RL33222.pdf (dostupno 18.03.2015.)
[198] Steven Erlanger, *Israel to Get $30 Billion in Military Aid From U.S.*, dostupno na: http://www.nytimes.com/2007/08/17/world/middleeast/17israel.html?_r=0 (dostupno 18.03.2015.)
[199] Congressional Research Service, *U.S. Foreign Aid to Israel*, predgovor, dostupno na: http://fas.org/sgp/crs/mideast/RL33222.pdf (dostupno 18.03.2015.) 26
[200] Isto. predgovor
[201] Isto, p. 13.
[202] Isto, p. 13.
[203] Tank Encyclopedia, Merkava, dostupno na: http://www.tanks-encyclopedia.com/modern/israel/Merkava.php (dostupno 18.03.2015.)
[204] Military Factory, Merkava (Chariot), dostupno na: http://www.militaryfactory.com/armor/detail.asp?armor_id=39 (dostupno 18.03.2015.)
[205] Army Technology, Namer Heavy Armoured Infantry Fighting Vehicle, Israel, dostupno na:

u operaciji u Gazi odlučeno je da se nastavi sa nabavkom ovih vozila kako bi se zamenili trenutno dominantni, slabo oklopljeni, trensporteri tipa „M113" američke proizvodnje.[206] Pošto se u ratu u Libanu 2006. pokazalo da izraelska oklopna vozila nemaju adekvatnu zaštitu protiv anti-tenkovskih raketa, domaća vojna industrija je osmislila „Trophy" sistem za presretanje ovakih raketa,[207] potpuno jedinstven u svetu, koji pruža zaštitu za svih 360 stepeni. U operaciji „Protective Edge" pokazao se kao veliki uspeh pošto je spasao 15 tenkova, među kojima i 4 sa komandantima bataljona.[208]

Standardna puška Izraelske pešadije kao i njenih specijalnih snaga je jurišna puška „Tavor", domaće proizvodnje.[209] Ona 2003. godine[210] ulazi u upotrebu zamenjujući „M16" američke proizvodnje, a od 2013. godine[211] ulazi i u opremu rezervista. U upotrebi je u mnogobrojnim zemljama, ali daleko najviše među indijskim vojnim jedinicama.[212]

Aktivan sastav Izraelske armije čini 160 000 vojnika, dok rezerni sastav čini 630 000.[213] Služenje u Izraelskim odbrambrenim snagama je obavezno za sve građane starije od 18 godina. Dužina trajanja vojnog roka za muškarce iznosi 3 godine, dok je za žene iznosi 2 godine. Pravo na oslobađanje od služenja imaju pripadnici arapske manjine. Sve do 2014. godine pripadnici Haredima, ultra-ortodoksne religijske grupe, bili su oslobođeni služenja u armiji. Te godine u Knesetu donet

---

http://www.army-technology.com/projects/namerheavyarmouredin/ (dostupno 18.03.2015.)

206 Yossi Yehoshua, Ya'alon approves addition of 200 advanced APCs for the IDF,dostupno na: http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4573814,00.html (dostupno 18.03.2015.)

207 Rafael Advanced Defense Systems Ltd., *TROPHY*, dostupno na: http://www.rafael.co.il/Marketing/349-963-en/Marketing.aspx (dostupno 18.03.2015.)

208 Global Security, *Trophy,* dostupno na: http://www.globalsecurity.org/military/world/israel/trophy.htm (dostupno 18.03.2015.)

209 Military Factory, *IMI TAR-21 (Tavor)*, dostupno na: http://www.militaryfactory.com/smallarms/detail.asp?smallarms_id=592 (dostupno 18.03.2015.)

210 Isto.

211 Army Recognition, *Israeli army reserve forces soldiers to be equipped soon with the new Tavor TAR-21 assault rifle*, dostupno na: http://www.armyrecognition.com/december_2012_new_army_military_defence_industry/israeli_army_reserve_forces_soldiers_to_be_equipped_soon_with_new_tavor_tar-21_assault_rifle_1512122.html (dostupno 18.03.2015.)

212 Rajat Pandit, *To give 'irregulars' punch, forces go shopping for hi-tech weapons*, dostupno na: http://timesofindia.indiatimes.com/india/To-give-irregulars-punch-forces-go-shopping-for-hi-tech-weapons/articleshow/7270446.cms?referral=PM (dostupno 18.03.2015.)

213 Global Firepower, *The Israeli military is leaps ahead of its regional competition - who also struggle with ongoing internal stability issues*, dostupno na: http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=israel (dostupno 18.03.2015.)

je zakon po kome će i oni morati da služe vojni rok.[214] Od 1993. godine pripadnicima lgbt populacije je dozvoljeno služenje u Izraelskoj armiji.[215] Nakon aktivnog služenja u armiji, oni automatski prelaze u rezervni sastav koji za žene traje do 24 godine, dok je za muškarce, reformom iz 2008. godine, granica od 41 do 51 godine starosti u zavisnosti od roda u kome su služili aktivni deo.[216]

Zbog većeg broja vojnih operacija u urbanim sredinama i usled nedostatka odgovarajuće obuke, Izrael je 2005. godine sagradio lažni grad sa oko 600 objekata, nazvavši ga "Baladia" što na arapskom znači grad. Ovaj jedinstveni trening centar, koji liči na uobičajeno arapsko naselje, koštao je 45 miliona dolara,[217] a nalazi se nedaleko od Gaze na povrsini od oko 20km^2. Takođe, jedan od najvećih problema za Izraelsku armiju predstavljaju tuneli koje Hamas prokopava ispod granica sa Izraelom. U završnoj fazi testiranja su dva sistema koji imaju mogućnost da detektuju te tunele, a procene su da će sveukupni trošak za njihovo razvijanje i postavljanje duž granice sa Gazom iznositi oko 1 milijardu dolara.[218]

Opšte informacije	Ukupna populacija	7.821.850
	Dostupna ljudska snaga	2.963.642
	Dostizanje vojno sposobnih godišnje	121.000
	Aktivno rezervno osoblje	630.000
	Nuklearne bojeve glave	75-200

214 The Guardian, *Israel passes law to conscript ultra-Orthodox Jews into military*,dostupno na: http://www.theguardian.com/world/2014/mar/12/israel-passes-law-conscript-ultra-orthodox-jews (dostupno 18.03.2015.)

215 Itamar Eichner, *Follow Israel's example on gays in the military, US study says*, dostupno na: http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3362505,00.html (dostupno 18.03.2015.)

216 CIA, *The World Factbook – Israel*, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/is.html (dostupno 18.03.2015.)

217 Allan Smith, *Israel Uses This 5,000-Acre Fake City To Train For Urban Combat* dostupno na: http://www.businessinsider.com/israel-fake-city-urban-combat-2014-7?op=1 (dostupno 18.03.2015.)

218 The Jerusalem Post, *IDF successfully tests system designed to detect terror tunnels*, dostupno na: http://www.jpost.com/Arab-Israeli-Conflict/IDF-successfully-tests-system-designed-to-detect-terror-tunnels-370754 (dostupno 18.03.2015.

Kopnene snage	Broj vojnika	133.000
	Tenkovi	4.170
	Oklopna borbena vozila	10.185
	Artiljerija	998
Vazduhoplovne snage	Broj vojnika	34.000
	Avioni	585
	Helokopteri	192
Pomorske snage	Broj vojnika	9.500
	Brodovi	61
	Podmornice	5

Tabela: Vojna moć i stanovništvo Izraela[219]

Na čelu izraelskih odbrambrenih snaga se nalazi Generalštab koji odgovara direktno Ministru odbrane. Izraelske odbrambrene snage se dele na kopnene jedinice, mornaričke jedinice i vazdušne jedinice.

Kopnene jedinice imaju najveći broj aktivnih pripadnika armije. Dele se na pešadijski, oklopni, artiljerijski, inžinjerski i obaveštajni korpus. Korpusi se dele na brigade od kojih svaka ima svojevrsne specifičnosti, mnogobrojne posebne namene za koje su obučavane, kao i svoju specijalnu jedinicu. Stub kopnenih snaga čine pešadijske brigade Golani i Givati i 7. oklopna brigade. Ove jedinice su predvodile napad u operaciji "Protective Edge". Najpoznatija specijalna jedinica je svakako "Shayetet 13", koja se smatra jednom od najboljih u svetu i često upoređuje sa američkim mornaričkim fokama i britanskim SAS-om.[220]

Vazduhoplovne snage Izraela se smatraju jednim od najboljih na svetu. U proteklim Izraelsko-arapskim sukobima premoć u vazduhu je bila ključna za pobedu Izraela iz tog razloga Izrael održava im-

[219] U izradi tabele korišćeni su podaci Global Firepower, *Israel Military Strenght*, dostupno na http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=israel (pristupljeno 12.3.2015.) i International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2014*, str. 323-326.

[220] Armed Forces History Museum, *Israel's Special Forces – Shayetet 13*, dostupno na: http://armedforcesmuseum.com/israels-special-forces-shayetet-13/ (dostupno 18.03.2015.)

presivnu vazdušnu flotu od 585 letelica,[221] čiju okosnicu čini američki avion tipa „F-16". Zbog potrebe modernizacije 2010. godine Izrael je od SAD-a kupio 19 aviona pete generacije „F-35" za 2.75 milijardi dolara,[222] a u decembru 2014. godine kupio još 14 aviona istog tipa za 3 milijarde dolara, uz najavu moguće kupovine još 17 letelica čime bi posedovali ukupno 50 aviona ovog tipa, a prva isporuka bi trebalo da počne 2016.[223] Izraelske vazdušne snage izvele su 4028 borbenih misija u operaciji „Protective Edge."[224] Tokom 2013. 2014. i 2015. godine Izrael je više puta izvršio vazdušne udare na teritoriji Sirije[225] i Libana.[226] Navodno tada su gađani konvoji oružja i rakete velikog kalibra,[227] koje su bile namenjene Hezbolahu u Libanu.

Protivvazdušna odbrana danas je najvažnija karika u lancu odbrane Izraela. U saradnji sa SAD-om Izrael je razvio anti-balistički sistem "Arrow" i "Arrow II". Njihov razvoj i proizvodnju pomogle su Sjedinjene Američke Države u iznosu od 2,36 milijardi dolara.[228] U toku je nastavak saradnje na razvoju sistema "Arrow III", koji je uspešno testiran u januaru 2014.,[229] i očekuje se njegova operativna upotreba već ove godine.[230] Ovi sistemi su razvijeni zbog bezbednosne pretnje od strane Sirijskog hemijskog arsenala, koji u međuvremenu je uniš-

---

[221] Global Firepower, *Israel Military Strenght*, dostupno na: http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=Israel (dostupno 18.03.2015.)

[222] Congressional Research Service, *U.S. Foreign Aid to Israel*, p. 7, dostupno na: http://fas.org/sgp/crs/mideast/RL33222.pdf (dostupno 18.03.2015.)

[223] Avi Lewis, *Cabinet authorizes purchase of 14 F-35 fighter jets*, dostupno na: http://www.timesofisrael.com/cabinet-authorizes-purchase-of-14-f-35-fighter-jets/ (dostupno 18.03.2015.)

[224] The United Nations *Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, Humanitarian Bulletin Monthly REPORT*, str. 19, dostupno na: http://www.ochaopt.org/documents/ocha_opt_the_humanitarian_monitor_2014_10_03_english.pdf (dostupno 18.03.2015.)

[225] Ilan Ben Zion, *Israeli planes said to hit missile site in Syria*, dostupno na: http://www.timesofisrael.com/huge-explosion-rocks-assad-coastal-stronghold/ (dostupno 18.03.2015.)

[226] Roi Kais, *Report: Hezbollah militants killed in Israeli strike*, dostupno na: http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4492110,00.html (dostupno 18.03.2015.)

[227] Michael B Kelley, *Israeli Jets Struck A Convoy Entering Lebanon From Syria [REPORTS]*, dostupno na: http://www.businessinsider.com/israeli-warplanes-struck-target-on-syrian-lebanese-border-2013-1 (dostupno 18.03.2015.)

[228] Congressional Research Service, *U.S. Foreign Aid to Israel*, str. 10, dostupno na: http://fas.org/sgp/crs/mideast/RL33222.pdf (dostupno 18.03.2015.)

[229] Russia Today, *Israel successfully tests Arrow space missile interceptor*, dostupno na: http://rt.com/news/israel-arrow-interceptor-test-123/ (dostupno 18.03.2015.)

[230] Israel Defense, *The First Arrow-3 Model*, dostupno na: http://www.israeldefense.co.il/en/content/first-arrow-3-model (dostupno 18.03.2015.)

ten,[231] kao i od mogućeg Iranskog nuklearnog arsenala koji ostaje najveća bezbednosna pretnja Izraelu. U februaru 2015. godine Saudijska Arabija izrazila je spremnost da dozvoli Izraelu da koristi njen vazdušni prostor ukoliko joj je potreban za napad na Iran. Pošto su postigle dogovor sa Iranom, SAD su takođe odlučili da odobre prodaju raketa i bombi Izraelu u vrednosti od 1,9 milijardi dolara, među kojima je i 750 bombi visoke penetracije za uništavanje podzemnih bunkera, koje su neophodne pošto Iran svoj nuklearni program razvija gotovo isključivo u takvim objektima.[232]

Drugi protiv-raketni sistem koji je razvijen u saradnji sa SAD-om je "Iron Dome" (Gvozdena kupola). SAD su u ovaj sistem uložile više od milijardu dolara.[233] Sistem je razvijen protiv raketa kratkog dometa, artiljerijskih i minobacačkih granata, pre svega na pretnju organizacija, koje Izrael smatra za terorističke, (Hamas u Gazi i Hezbolah u Libanu), koji poseduju na hiljade jeftinih malokalibarskih granata. U operaciji "Protective Edge" ovaj sistem je presreo 90% svojih meta[234] prema tvrdnjama izraelskih zvaničnika. Međutim postoje i oni koji sumnjaju u efikasnost ovog sistema.[235] Njegov najveći problem je što svaka njegova raketa košta između 50 i 90.000 dolara dok jedna raketica ili granata koju Hamas koristi košta nekoliko stotina dolara, a to izjeda odbrambreni budžet.[236]

U arsenalu izraelske PVO se nalazi još i američki sistem "Patriot", sistem dugog dometa sa anti-balističkim mogućnostima. On je odgovoran za obaranje Sirijskog lovca tipa "SU-24"[237] na Golanskoj

[231] Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons, *Syrian Chemical Destruction Data*, dostupno na: http://www.opcw.org/special-sections/syria/destruction-statistics/ (dostupno 18.03.2015.)

[232] Joe Millis, *Iran nuclear deal: US to sell Israel advanced bunker buster bombs*, dostupno na: http://www.ibtimes.co.uk/iran-nuclear-deal-us-sell-israel-advanced-bunker-buster-bombs-1502275 (dostupno 10.05.2015.)

[233] Allison Barrie, *Welcome to the Iron Dome*, dostupno na: http://www.foxnews.com/tech/2014/07/17/welcome-to-iron-dome/ (dostupno 18.03.2015.)

[234] Yoav Zitun, *IDF: Iron Dome intercepted 90% of rockets*, dostupno na: http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4558517,00.html (dostupno 18.03.2015.)

[235] Theodore A. Postol, *The evidence that shows Iron Dome is not* working, dostupno na: http://thebulletin.org/evidence-shows-iron-dome-not-working7318 (dostupno 18.03.2015.)

[236] Raoul Heinrichs, *How Israel's Iron Dome Anti-Missile System Works*, dostupno na: http://www.businessinsider.com/how-israels-iron-dome-anti-missile-system-works-2014-7 (dostupno 18.03.2015.)

[237] Peter Beaumont, *Israel shoots down Syrian fighter jet which 'infiltrated' Israeli airspace*, dostupno na: http://www.theguardian.com/world/2014/sep/23/israel-says-shot-down-syrian-jet (dostupno 18.03.2015.)

visoravni koji je navodno slučajno ušao u prostor pod kontrolom Izraela. U bliskoj budućnosti trebalo bi da ga zameni novi sistem "David's Sling" ili "Magic Wand", koji se razvija u saradnji američke i izraelske vojne industrije. U 2014. godini SAD su donirale 149 miliona dolara za razvoj ovog vojnog sistema.[238] Iako je trebalo da uđe u operativnu upotrebu sledeće godine[239] zbog budžetskih rezova najverovatnije će to biti odloženo.

***Pomorska i nuklearna moć*[240]**

Izraelska mornarica je ratna mornarica koja deluje u sklopu Izraelskih odbrambenih snaga (IOS). Prostor primarnog delovanja jeste Sredozemno more i zaliv Akaba, kao i prostor koji obuhvata Crveno more. Glavni ciljevi mornarice jesu odbrana i zaštita od pretnji koje dolaze s mora, ali i upozoravanje od mogućih neprijateljstava kao i da u slučaju rata ostvaruje ciljeve predočene od strane Izraelskih odbrambenih snaga.[241] Mornarica je, takođe, odgovorna za zaštitu strateške infrastrukture duž obale Izraela, uključujući tu i prirodne resurse i luke.[242]

Mornarica igra ključnu ulogu u sprečavanju krijumčarenja oružja od strane terorističkih organizacija koje deluju uz samu izraelsku granicu – Hamas u pojasu Gaze i Hezbolah u Libanu.[243] Zarad ostvarenja ovog cilja, 2010. godine Izrael je bio spreman da rizikuje prijateljske odnose sa Turskom, sve značajnijim igračem na Sredozemlju. Do diplomatskog razdora došlo je nakon izveštaja komisije UN u kojem je zaključeno da je izraelska pomorska blokada Pojasa Gaze legalna, ali da su izraelski komandosi koristili "prekomernu i nerazumnu" silu prilikom ukrcavanja na turski brod Mavi Marmara.[244]

---

[238] Congressional Research Service, *U.S. Foreign Aid to Israel*, str. 12, dostupno na: http://fas.org/sgp/crs/mideast/RL33222.pdf (dostupno 18.03.2015.)

[239] Reuters, *Israel's David's Sling missile shield unlikely to be ready in 2015*, dostupno na: http://www.reuters.com/article/2014/05/21/arms-israel-missiles-idUSL6N0O74PG2014-0521 (dostupno 18.03.2015.)

[240] Ovaj deo teksta napisoa je Đorđe Mihajlović

[241] Navy, Israel Defense Forces, dostupno na: http://www.idf.il/1514-en/Dover.aspx (pristupljeno 06.01.2015.)

[242] Isto.

[243] Isto.

[244] SETimes.com, *Turska proterala izraelskog ambasadora zbog spora oko flotile*, dostupno na: http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/sr_Latn/features/setimes/features/2011/09/02/feature-01 (pristupljeno 06.01.2015.)

Tom prilikom ubijeno je devet turskih državljana. Turska je tvrdila da je tim brodom prevožena humanitarna pomoć ugroženima u pojasu Gaze, dok je izraelska strana tvrdila da je brod sadržao naoružanje namenjeno radikalnom palestinskom pokretu Hamasu koji ne priznaje jevrejsku državu. U cilju prevazilaženja nastale krize u izraelsko-turskim odnosima i ponovnom uspostavljanju najviših diplomatskih odnosa uključile su se i Sjedinjene Američke Države (SAD), čija pozicija u Sredozemlju u velikoj meri zavisi od odnosa ove dve zemlje. Model izvinjenja uz odštetu kojeg su SAD predložile učinio se fer izraelskom premijeru Benjaminu Netanjahu (Benjamin Netanyahu). Do potpune normalizacije i povratka na prethodni nivo odnosa sasvim je izvesno da se još mora sačekati.

Prema pisanju sajta Global Security, u pogledu broja ljudstva, deo izraelske mornarice u 2010. godini činilo je 9 500 aktivnih pripadnika i 10 000 rezervista.[245] Broj podmornica u 2015. godini je pet, korveta (mali ratni brodovi čija je prevashodna upotreba u svrhu straže) tri, broj raketnih projektila procenjuje se na deset, dok eskadrila koja učestvuje u prvom napadu i svakodnevno patrolira izraelskom obalom broji 40 jedinica.[246] Mornaričku avijaciju sačinjavaju dva borbena aviona i 26 helikoptera.[247]

Izraelska mornarica je u završnoj fazi integracije pete podmornice klase Dolphin i nove flote bespilotnih površinskih brodova u svoje operativne strukture. Okončanje ove faze planirano je za prvih nekoliko meseci 2015. godine.[248] Do sredine 2015, servis očekuje da će dobiti INS Rahav, petu od šest nuklearnih podmornica izgrađenih od strane nemačkog (Thyssen-Krupp Marine Systems) brodogradilišta čija se izgradnja delimično finansira od strane zvaničnog Berlina.[249] Prema pisanju nemačkog lista "Bild am Sonntag" ovi brodovi će biti upotrebljeni u svrhu obezbeđivanja „ekonomske zone u Mediteranu".[250]

---

[245] Global Security, *Navy Equipment*, dostupno na: http://www.globalsecurity.org/military/world/israel/navy-equipment.htm (pristupljeno 06.01.2015.)

[246] Isto.

[247] Isto.

[248] Defense News, *Israel Navy to Expand Undersea, Surface Force*, dostupno na: http://www.defensenews.com/story/defense/naval/submarines/2014/12/23/israel-navy-to-expand-undersea-surface-force/20835967/ (pristupljeno 06.01.2015.)

[249] Isto.

[250] Global Security, *Israeli Sea Corps*, dostupno na: http://www.globalsecurity.org/military/world/israel/navy.htm (pristupljeno 06.01.2015.)

Kada je reč o nuklearnom naoružanju, Izrael, pored Indije i Pakistana, spada u nedeklarisane nuklearne sile za koje se opravdano smatra da poseduju nuklearno naoružanje. Izraelski zvaničnici nikada nisu ni potvrdili ni opovrgnuli mogućnost da Izrael poseduje nuklearno oružje, niti je Izrael javno sproveo nuklearnu probu. Ipak, univerzalno se vjeruje da Izrael poseduje nuklearno oružje.[251]

Interesovanje Izraela za nuklearno naoružavanje datira od samih početaka jevrejske državnosti. Godine 1949, Hemed Gimmel, specijalna jedinica IOS naučnog korpusa, počela je dvogodišnje geološko istraživanje Negev pustinje sa posebnim fokusom na otkrivanju rezervi uranijuma.[252] Prema pisanju Gardiana (The Guardian), britanskog dnevnog lista, „Izrael je krao nuklearne tajne i tajno pravljenje bombi od 1950-ih".[253]

Jedan od najpoznatijih političkih filozofa sadašnjice Noam Čomski (Noam Chomsky) u svojoj knjizi „Propale države" (Failed States) konstatuje da Izrael „ima na stotine nuklearnog oružja kao i da su vazdušne i oklopne snage veće i naprednije od svih NATO zemalja sem Sjedinjenih Država".[254] Američki autorski trojac Judžin Vitkof (Eugene Wittkopf), Kristofer M. Džons (Christopher M. Jones) i Čarls Kegli (Charles W. Kegley, Jr.) u knjizi „Američka spoljna politika – obrazac i proces" (American Foreign Policy: Pattern and Process) među države koje poseduju nuklearno oružje ubrajaju "Kinu, Francusku, Indiju, Izrael, Pakistan, Rusiju, Ujedinjeno Kraljevstvo i Sjedinjene Države".[255]

Izrael u skladu sa svojom politikom neizjašnjavanja po pitanju nuklearnog oružja nije član većine organizacija koje se zalažu za zabranu upotrebe i širenja nuklearnog oružja, pa tako nije ni među potpisnicama Ugovora o neširenju nuklearnog oružja (Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons - NPT) koji je stupio na snagu

---

[251] Arms Control, *Nuclear Weapons: Who Has What at a Glance*, dostupno na: http://www.armscontrol.org/factsheets/Nuclearweaponswhohaswhat (pristupljeno 10.01.2015.)

[252] The Federation of American Scientists, *Nuclear Weapons*, dostupno na: http://www.fas.org/nuke/guide/israel/nuke/ (pristupljeno 10.01.2015.)

[253] The Guardian, *The truth about Israel's secret nuclear arsenal*, dostupno na: http://www.theguardian.com/world/2014/jan/15/truth-israels-secret-nuclear-arsenal (pristupljeno 10.01.2015.)

[254] Noam Chomsky, *Failed States – the Abuse of Power and the Assault on Democracy*, Penguin Books, London, 2006, p. 73

[255] Eugene Wittkopf, Christopher M. Jones, Charles W. Kegley, Jr, *American Foreign Policy: Pattern and Process*, Thomson Wadsworth, United States, 2008, p.62

1970. godine. NPT je međunarodni ugovor čiji je cilj da spreči širenje nuklearnog oružja i tehnologije oružja, da promoviše saradnju u mirnodopskoj upotrebi nuklearne energije i da unapredi cilj postizanja nuklearnog razoružanja i opšteg i potpunog razoružanja.[256]

Izrael je u nekoliko navrata bombardovao postrojenja za koja je verovao da su nuklearna u državama u okruženju. Prva takva intervencija bila je 1981. godine u Iraku kada je Izrael bombardovao nuklearni reaktor za koji je pretpostavljao da služi u svrhu razvijanja nuklearnog naoružanja. U septembru 2007. godine Izrael je bombardovao, kako je tvrdio, nuklearni reaktor u Siriji. Takođe, Izrael je uputio javne pretnje Iranu kako bi sprečio Iran da razvije svoj nuklearni program. Savet Bezbednosti je nedugo posle prve izraelske intervencije u Iraku (1981. godine) usvojio rezoluciju 487 koja, između ostalog „poziva Izrael da hitno postavi svoja nuklearna postrojenja pod zaštitne mere Međunarodne agencije za atomsku energiju (International Atomic Energy Agency).“[257]

Veruje se da Izrael koristi Negev nuklearni istraživački centar (Negev Nuclear Research Center) za proizvodnju plutonijuma za nuklearni arsenal.[258] Pretpostavlja se da Izrael poseduje između 75 i 200 nuklearnih bojevih glava.[259] Poređenja radi, druge dve nedeklarisane nuklearne sile imaju manji nuklearni arsenal od Izraela. Pretpostavke kažu da Indija ima između 90 i 110 nuklearnih bojevih glava, dok Pakistan ima između 100 i 120.[260] Procenjuje se da Sjedinjene Države imaju ukupno 4 804 nuklearne bojeve glave, Rusija oko 1 512 (Federacija američkih Naučnika Rusiji pripisuje još 3 000), Francuska oko 300, Kina 250, Ujedinjeno Kraljevstvo ukupno 225 nuklearnih bojevih glava.[261]

Izrael je učestvovao na oba samita koja su se ticala nuklearne bezbednosti, i u Vašingtonu 2010. i u Seulu 2012. godine. To je znača-

---

[256] United Nations Office for Disarmament Affairs, *Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons – NPT*, dostupno na: http://www.un.org/disarmament/WMD/Nuclear/NPT.shtml (pristupljeno 10.01.2015.)

[257] Security Council, *Resolution 487 (1981)*, dostupno na: http://unispal.un.org/unispal.nsf/d744b47860e5c97e85256c40005d01d6/6c57312cc8bd93ca852560df00653995 (pristupljeno 11.01.2015.)

[258] Arms Control, *Arms Control and Proliferation Profile: Israel*, dostupno na: http://www.armscontrol.org/factsheets/israelprofile#14 (pristupljeno 11.01.2015.)

[259] Arms Control, *Nuclear Weapons: Who Has What at a Glance*, dostupno na: http://www.armscontrol.org/factsheets/Nuclearweaponswhohaswhat (pristupljeno 11.01.2015.)

[260] Isto.

[261] Isto.

jan iskorak kada je u pitanju izraelska nuklearna politika. Ono što je gorući problem s kojim se Izrael susreće jeste razvoj iranskog nuklearnog programa što može biti prekretnica za budući rasplet događaja na Bliskom istoku.

Operacija "Protective Edge"

Pojas Gaze je deo palestinske države, fizički odvojen od drugog dela Zapadne obale, većeg dela te države. To je uzak prostor koji se nalazi između Sredozemnog mora, Egipta i Izraela, dužine 41 km i 6 do 12 km širine,[262] koju naseljava 1,8 miliona stanovnika,[263] što je čini jednom od najgušćih naseljenih mesta na zemlji.[264] Njeno stanovništvo skoro stoprocento čine arapi islamske veroispovesti, a većina njih su izbeglice rata iz 1948. godine. Na vlasti u Gazi nalazi se organizacija Hamas, koju susedni Egipat i Izrael smatraju terorističkom organizacijom. Sukob između Hamasa i Izraela traje od kad postoji Izrael. Konflikt u 2014. godini počeo je 12. juna kada su tri izraelska tinejdžera kidnapovana,[265] a zatim i ubijena od strane pripadnika Hamasa. Taj događaj pokrenuo je niz događaja koji su se nadovezivali jedan na drugi, eskalirajući situaciju sve više i više. Usled sve većeg granatiranja od strane Hamasa iz Gaze, 7. jula Izrael odlučuje da započne operaciju "Protective Edge".[266]

U ratu koji je trajao 50 dana, različitog inteziteta, na palestinskoj strani poginulo je 2.131 stanovnika od čega je bilo 1473 civila, među kojima je bilo više od trećina dece, dok je na izraelskoj strani poginulo 4 civila i 67 vojnika.[267] Nakon 11 neuspelih primirja, dvanaesto je stu-

---

[262] Arie Arnon, *Israeli Policy towards the Occupied Palestinian Territories: The Economic Dimension, 1967-2007*, dostupno na: https://web.archive.org/web/20130630142150/http://www.econ.bgu.ac.il/facultym/arnona/Israeli_Policy_towards_the_Occupied_Palestinian_Territories_The_Economic_Dimension_1967-2007.pdf (dostupno 18.03.2015.)

[263] CIA, *The World Factbook – Gaza Strip*, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gz.html (dostupno 18.03.2015.)

[264] Info please, *Population Density per Square Mile of Countries*, dostupno na: http://www.infoplease.com/ipa/A0934666.html (dostupno 18.03.2015.)

[265] J.J. Goldberg, *How the Gaza War Started — and How It Can End*, dostupno na: http://blogs.forward.com/jj-goldberg/201863/how-the-gaza-war-started-and-how-it-can-end/ (dostupno 18.03.2015.)

[266] Breaking Israel News, *Netanyahu: "Gloves Are Off" against Hamas, Launches "Operation Protective Edge"*, dostupno na: http://www.breakingisraelnews.com/17813/idf-launches-operation-protective-edge-gaza-terror/#C1qoIDlJ9AMwzFWB.97 (dostupno 18.03.2015.)

[267] The United Nations *Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, Occupied Palestinian Territory: Gaza Emergency Situation Report (as of 4 September 2014, 08:00 hrs)*, str. 1, dostupno na: http://www.ochaopt.org/documents/ocha_opt_sitrep_04_09_2014.pdf (dostupno 18.03.2015.)

pilo na snagu 26. avgusta koji se uzima za datum kraja ovog kratkog rata.[268] Izraelske odbrambrene snage izvršile su više od 5.000 napada sa mora, kopna i vazduha, na metu u Gazi,[269] dok je Hamas ispalio više od 4.500 raketa ka Izraelu.[270]

Zaključak

Sasvim je sigurno da je Izrael i dalje po svim izloženim parametrima u samom vrhu vojne spreme u svetu što državi veličine Izraela daje veliku prednost u odnosima sa drugim državama, pogotovo onim u njenom okruženju. Takođe, garant bezbednosti Izraela je njihov najveći strateški saveznik SAD, čija spoljna politika umnogome determiniše odnose na Bliskom Istoku. Vojni kapaciteti Izraela se ne mogu porediti sa najvećom vojnom silom na svetu SAD-om, međutim u tehnološko-razvojnom smislu i kvalitetu obuke i vojne spreme, Izrael može parirati svakoj državi na svetu, pa čak i SAD-u. U obostranom interesu ove dve zemlje je da se vojna i svaka druga saradnja u budućnosti još više produbljuje, od strane SAD-a zbog globalne, a Izraela regionalne bezbednosti.

- **Nauka i tehnologija Države Izrael[271]**

Cilj ovog dela rada je da ukratko predstavi razvoj nauke i tehnologije u Izraelu, njegove obrazovne ustanove, neke od važnih izuma i pronalazača. Rad se zasniva na građi sa Interneta. Nauka i tehnologija predstavljaju veoma važan aspekt moći jedne države kao preduslov za razvoj ekonomije i vojnih kapaciteta, ali i za širenje kulture. Na ovom polju, Izrael zauzima veoma prestižno mesto u svetu, zahvaljujući ulaganju u istraživanja, velikom broju naučnika i obrazovnih institucija.

S obzirom na to da ova zemlja nema toliko značajnih prirodnih resursa, njen cilj je da što bolje iskoristi svoje potencijale ili da pronađe alternativne načine kako bi zadovoljila potrebe svog stanovništva. U tu svrhu, veoma je važno unaprediti tehnologiju, kao i znanje ljudi. Zato u okviru izraelske vlade postoji Ministarstvo za nauku, tehnolo-

[268] Khaled Abu Toamenh and Herb Keinon, *Gaza cease-fire between Israel, Hamas goes into effect*, dostupno na: http://www.jpost.com/Arab-Israeli-Conflict/Palestinian-sources-Gaza-cease-fire-to-be-announced-on-Tuesday-evening-372386 (dostupno 18.03.2015.)

[269] IDF Blog, *Operation Protective Edge*, dostupno na: http://www.idfblog.com/operationgaza2014/#Genralinformation (dostupno 18.03.2015.)

270 Isto.

[271] Ovaj deo teksta napisala je Olga Pavković

giju i svemir.[272] Ovo ministarstvo je posvećeno razvoju nauke, posebno među mladim generacijama, radi stvaranja intelektualne elite koja će doprineti ekonomskom razvoju Izraela i njegovim međunarodnim odnosima.[273] Jedan od načina da se postigne veći nivo znanja u svim delovima zemlje bilo je i osnivanje osam Regionalnih centara za istraživanje i razvoj.[274] Takođe postoji nacionalni program za razvoj naučne i tehnološke infrastrukture koji definiše određene oblasti istraživanja kao izuzetno značajne za nacionalni interes.[275] Odlučeno je da se kao najvažnije izdvoje neurologija, okeanografija, istraživanja alternativnih goriva i superkompjutera.[276] Ulaganja ministarstva u ove oblasti se vrše kroz davanje zajmova, školarina i osnivanje naučnih centara i usmerena su ka dugoročnim ciljevima.[277]

Zahvaljujući ovakvom opredeljenju za naučna istraživanja, ova država ostvaruje saradnju sa brojnim drugim zemljama, kao što su SAD, Japan, Nemačka, Rusija i Kanada.[278] Takođe, država Izrael je članica i mnogih međunarodnih organizacija koje su specijalizovane za naučne projekte poput Evropske organizacije za nuklearna istraživanja (the European Organization for Nuclear Research) odnosno CERN-a, Evropske saradnje u nauci i tehnologiji (the European Cooperation in Science and Technology) i Evropske laboratorije za molekularnu biologiju (the European Molecular Biology Laboratory).[279] Izrael ima poseban odnos sa SAD-om, što se može videti u zajedničkom naučnom poduhvatu ministarstava ove dve zemlje. Američko-izraelska fondacija za nauku i tehnologiju, sa sedištem u Vašingtonu, je neprofitna organizacija koja ima cilj da olakša saradnju ovih država u ekonomiji i razvoju tehnologije.[280]

Kada je reč o obrazovnom sistemu, Izrael ima sedam veoma cenjenih visokoškolskih ustanova i jedan izuzetno prestižan tehnološki institut.[281] Tehnion (Technion) je prvi univerzitet izraelske države čiji

[272] http://most.gov.il/English/about/Pages/default1.aspx (pristupljeno 19.3.2015. godine)
[273] http://most.gov.il/English/about/Pages/default1.aspx (pristupljeno 19.3.2015. godine)
[274] http://most.gov.il/English/RD%20Centers/Pages/default.aspx (pristupljeno 19.3.2015. godine)
[275] http://most.gov.il/English/research/Pages/default.aspx (pristupljeno 19.3.2015. godine)
[276] http://most.gov.il/English/research/Pages/default.aspx (pristupljeno 19.3.2015. godine)
[277] http://most.gov.il/English/research/Pages/default.aspx (pristupljeno 19.3.2015. godine)
[278] http://most.gov.il/English/international/Pages/default.aspx (pristupljeno 19.3.2015. godine)
[279] http://most.gov.il/English/international/Pages/default.aspx (pristupljeno 19.3.2015. godine)
[280] http://www.usistf.org/ (pristupljeno 19.3.2015. godine)
[281] http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/brief/ScienceandTechnology.html (pristupljeno 19.3.2015. godine)

nastanak datira čak i pre formalnog proglašenja Izraela.[282] On je osnovan 1912. godine sa svega 17 studenata, a danas predstavlja jedan od najvećih obrazovnih centara u zemlji.[283] Tehnion ima 18 odseka za različite naučne discipline i 60 istraživačkih stanica.[284]

U Blumfild muzeju nauke u Jerusalimu, 2011. godine održana je izložba na kojoj su predstavljeni najveći izumi čiji su pronalazači bili Izraelci.[285] Među njima su solarni prozor, čeri paradajz, epilator, čeličn vrata, procesor za PC, fleš memorijska kartica, svemirska kamera, interaktivni film i mnogi drugi pronalasci.[286] S obzirom da je Izrael opterećen stalnim sukobima sa arapskom stranom, važan deo naučnih istraživanja je posvećen vojnim tehnologijama. Jedan od najpoznatijih izuma u ovoj oblasti je "Iron Dome", odbrambeni raketni sistem koji je omogućio uništavanje neprijateljskih raketa pre nego što stignu do svoje mete.[287] Zahvaljujući izraelskim naučnicima, došlo je do brojnih proboja u medicini, ali i u svemirskoj tehnologiji. Istraživanja svemira spadaju u jedan od prioriteta izraelske vlade još od osamdesetih godina 20. veka.[288] Posebno važno otkriće, kad je reč o svemirskoj tehnologiji su minijaturni tj. mikro i nanosateliti, koje su razvili Izraelci.[289]

Prema Blumberg indeksu globalnih inovacija, Izrael se visoko kotira u svetu nauke i tehnologije.[290] Sveukupno, ova država zauzima četvrto mesto od pedeset najinovativnijih zemalja u svetu 2015. godine, a pojedinačno je na drugom mestu u istraživanju i razvoju, a na četvrtom u obrazovanju.[291]

---

[282] http://www.technion.ac.il/en/technion-israel-institute-of-technology/ (pristupljeno 19.3.2015. godine)

[283] http://www.technion.ac.il/en/technion-israel-institute-of-technology/ (pristupljeno 19.3.2015. godine)

[284] http://www.technion.ac.il/en/technion-israel-institute-of-technology/ (pristupljeno 19.3.2015. godine)

[285] http://www.israel21c.org/technology/israels-top-45-greatest-inventions-of-all-time-2/ (pristupljeno 19.3.2015. godine)

[286] http://www.israel21c.org/technology/israels-top-45-greatest-inventions-of-all-time-2/ (pristupljeno 19.3.2015. godine)

[287] Doy Rubin, *'Startup nation' Israel's best defense: science education* http://thejewishchronicle.net/view/full_story/26476703/article--Startup-nation--Israel-s-best-defense--science-education?instance=secondary_stories_right_column (pristupljeno 19.3.2015. godine)

[288] http://space.gov.il/en/About (pristupljeno 19.3.2015. godine)

[289] http://space.gov.il/en/About (pristupljeno 19.3.2015. godine)

[290] http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/brief/ScienceandTechnology.html (pristupljeno 19.3.2015. godine)

[291] http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/brief/ScienceandTechnology.html (pristupljeno 19.3.2015. godine)

Ovakva pozicija Izraela delimično je rezultat kvalifikovanih eksperata, koji su priznati u svojim poljima na nacionalnom i međunarodnom nivou. Od svog nastanka 1948. godine, ova država je iznedrila već deset nobelovaca.[292] Među njima su i Ejda Jonat i Den Šehtman, koji su dobili Nobelovu nagradu za hemiju, 2009. i 2011. godine.[293]

Mladi u Izraelu imaju velike šanse da dobiju dobro obrazovanje zahvaljujući brojnim stipendijama koje daje vlada ili druge organizacije. Osim toga, oni dobijaju pozitivne podsticaje zahvaljujući nagradama koje se dodeljuju za odličan uspeh tokom studija. Tako je na primer Intel organizovao takmičenje za mlade naučnike 2015. godine i dodelio tri nagrade pobednicima, uglavnom za projekte u informatici i visokoj tehnologiji.[294]

Može se zaključiti da je Izrael država koja prednjači u sferi nauke i tehnologije, što je velika prednost na međunarodnom planu i dovodi do povećanja njene ukupne moći. Pre svega, inovacije doprinose razvoju ekonomije, odnosno pojeftinjuju proizvodnju i povećavaju konkurentnost zemlje međunarodnog prava globalnom tržištu. Osim toga, one poboljšavaju kvalitet života, naročito kada je reč o napretku u medicini i biologiji. Takođe, veoma je važno da tehnološki izumi korišćeni u ratne svrhe mogu sprečiti civilna stradanja i razaranja. Zato Izrael ulaže značajne napore i sredstva kako bi ostao među vodećim tehnološkim silama. Svakako je ovo aspekt moći koji ide u korist Izraelu kao izazivaču SAD-a, ali sveukupno gledano, ova zemlja neće rizikovati i narušiti svoje odnose sa Amerikom, koja joj predstavlja podršku u mnogim područjima.

- **Nacionalna kohezija Države Izrael[295]**

Jevrejski narod smatra se jednim od najstarijih. Za sebe govore da su „obećani narod"[296] i da treba da budu „slobodni ljudi u svojoj zemlji, zemlji Ciona i Jerusalima".[297]

---

[292] http://www.jpost.com/National-News/The-magnificent-10-Israels-Nobel-laureates (pristupljeno 19.3.2015. godine)

[293] http://www.jpost.com/National-News/The-magnificent-10-Israels-Nobel-laureates (pristupljeno 19.3.2015. godine)

[294] http://www.jpost.com/Israel-News/New-Tech/Nine-teenage-geniuses-take-top-three-prizes-in-Intel-Israel-Young-Scientists-Competition-393500 (pristupljeno 19.3.2015. godine)

[295] Ovaj deo teksta napisala je Dejana Vukadinović

[296] Vukašin Neimirović, „Meka moć Izraela" u u Prof. Dr Dragan R. Simić, Mr Dragan Živojinović, Nikola Kosović (ur.), *Meka moć država,* Udruženje za studije SAD u Srbiji, Centar za društvena istraživanja, Beograd, oktobar 2013, str. 169

[297] Martin Kramer, Izrael's national interests(not only Chinese), *Sandbox,*dostpuno preko: http://www.martinkramer.org/sandbox/2011/10/israels-national-interests (pristupljeno 13. marta 2015.)

Iako napreduje u ekonomskom smislu, ono što je ometa da u potpunosti iskoristi sve svoje potencijale jeste sukob sa Arapima. Ipak, Izrael dobija sve pohvale kada se govori o zaštiti sopstvene otadžbine i svog naroda.[298] Izraelskim Arapima su formalno priznata kolektivna i individualna prava. Imaju pravo glasa i ovo je jedna od retkih zemalja u kojoj muslimanske žene mogu da glasaju. Međutim, podela na Jevreje i izraelske Arape ogleda se u institucijama, kulturi, obrazovanju. Žive odvojeno, a za arapske oblasti se odvaja i jako malo sredstava, jer se smatra da nisu toliko vredne. Nemaju mnogo međusobnog kontakta što samo pogoršava njihov odnos.[299]

Smešten u duboko podeljenom okruženju, Izrael teži da ostvari moć koja će ga učiniti dominantnim akterom ovog regiona u kome je svakako najrazvijena država. Važnu ulogu igra i njegovo savezništvo sa Sjedinjenim Američkim Državama.[300]

Može se reći da većina Jevreja deli zajednički cilj. Formirati jedinstvenu, slobodnu državu i sprečiti da se neprijatelji udruže i ostvare moćnu koaliciju protiv njih. Pored toga, ova jaka država sprečava da nastane Islamski kalifat koji je prestao padom Otomanskog carstva.[301] Za veći deo populacije moderni hebrejski jezik je ključni element za stvaranje „zamišljene zajednice". Pored jezika važnu ulogu u stvaranju nacionalne društvene kohezije ima i učešće u vojnoj služba (izuzev izraelskih Arapa i pravoslavnih Jevreja koji su se posvetili izučavanju religije).[302]

Koliko je onda Izrael jedinstven i koherentan? Moć jedne države ogleda se u njenom političkom, ekonomskom, kulturnom, ali i socijalnom razvoju. Izrael se time može pohvaliti, uprkos ratovima,

---

[298] Vukašin Meimirović, „Meka moć Izraela" u u Prof. Dr Dragan R. Simić, Mr Dragan Živojinović, Nikola Kosović (ur.), *Meka moć država,* Udruženje za studije SAD u Srbiji, Centar za društvena istraživanja, Beograd, oktobar 2013, str. str. 173.

[299] Mitchell Bard, „Israeli Arabs: Status of Arabs in Israel", dostupno preko : http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Society_&_Culture/arabstat.html (pristupljeno 18. marta 2015.)

[300] Martin Kramer, Izrael's national interests(not only Chinese), *Sandbox,*dostpuno preko: http://www.martinkramer.org/sandbox/2011/10/israels-national-interests (pristupljeno 13. marta 2015.)

[301] Martin Kramer, Izrael's national interests(not only Chinese), *Sandbox,*dostpuno preko: http://www.martinkramer.org/sandbox/2011/10/israels-national-interests (pristupljeno 13. marta 2015.)

[302] J Brooks Spector, "Social cohesion, nation building and likelihood of success", *Daily Monrick,* dostupno preko: http://www.dailymaverick.co.za/article/2014-08-25-social-cohesion-nation-building-and-the-likelihood-of-success/#.VQRN9tKG-Px (pristupljeno 13. marta 2015.)

proterivanjima i mučenjima u Drugom svetskom ratu. Jevrejsku tradiciju i održava "uzdržanost, moralna osetljivost i intelektualna oštroumnost".[303] Ono na čemu treba da se radi jeste integracija Arapa i mir sa Palestinom. Poboljšavanjem odnosa, jačaće i demokratija Izraela. Reforme bi smanjile deljivost i diskriminaciju.[304] Izraelski Arapi priznaju hebrejski jezik i izraelsku kulturu kako bi postigli što veće učešće u društvenom životu i ostvarili neku korist za svoja naselja.[305]Ako se tenzije i sukobi kako u unutrašnjosti zemlje tako i u susedstvu reše, ova država može uskoro ostvariti sav potencijal koji poseduje. Prema rečima publiciste Daniela Gordisa ova zemlja je više od države to je "preporod naroda, misija koja se tek treba ispuniti."[306]

- **Univerzalistička kultura Države Izrael[307]**

U ravni univerzalizam/partikularizam u Izraelu je prisutan partikularizam dominatne većine na svim društvenim poljima što je i očekivano s obzirom na kovanicu „demokratska i jevrejska država" (Jewish and democratic state).[308]

Mnogobrojnim dokumentima i zakonima, ali ne i Deklaracijom o nezavisnosti iz 1948. godine Država Izrael se samodefiniše kao „demokratska i jevrejska država."[309] Autor teksta *Izrael – židovska i demokratska država*, u časopisu Međunarodne studije Stjepan Vukas smatra da je Izrael etnička demokratija „i to stoga što je Državi Izrael prva briga jevrejski narod, a ne svi građani."[310]

Dakle, predstavljanje Države Izrael kao jevrejske možemo označiti kao sporno, jer se time isključuju nejevreji, a predlog za poboljšanje

[303] Kersten Knip, „Koliko jevrejstva je dobro za Izrael?", dostupno preko : http://www.dw.de/koliko-jevrejstva-je-dobro-za-izrael/a-18035036 (pristupljeno 13. marta 2015.)
[304] Sammy Smooha, „Arab- Jews Relations in Israel", dostupno preko, http://www.usip.org/publications/arab-jewish-relations-in-israel (pristupljeno 18. marta 2015.)
[305] Mitchell Bard, „Israeli Arabs: Status of Arabs in Israel", dostupno preko : http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Society_&_Culture/arabstat.html (pristupljeno 18. marta 2015.)
[306] Daniel Gordis je stariji potpredsednik i uvaženi saradnik na Šalem Koledžu u Jerusalimu. Autor je mnogobrojnih knjiga o jevrejstvu. Njegov blog dostupan preko : http://danielgordis.org/blog/ (pristupljeno 13. marta 2015.)
[307] Autorka teksta: Jovana Milovanović
[308] Sammy Smooha, *The model od ethnic democracy*, European centar for minority issue, dostupno preko: /www.ecmi.de/download/working_paper_13.pdf, (Pristupljneno: 19.10.2014), str.51.
[309] Stjepan Vukas, *Izrael – židovska i demokratska država*, Međunarodne studije časopis za međunarodne odnose, vanjsku politiku u diplomaciju, dostupno preko:http://www.diplomacija.hr/medjunarodne_studije/medunarodne_studije_12-3_4-2012.pdf, (Pristupljeno: 12.10.2014), str.77.
[310] Isto, str. 79.

položaja Izraelskih Arapa jeste redefinisanje određenja države Izrael u državu svih građana, tj. u građansku državu.

Prema podacima Nacionalne biblioteke Izraela na herbrejskom jeziku je u 2010. godini objavljeno 5432 knjiga, na engleskom 406, a na arapskom 153 što je do sada rekord.[311]

U izraelskim školama đaci uče herbrejski, arapski i engleski jezik, imena ulica su napisana na sva tri navedena jezika, a izdaju se knjige, časopisi koji su i na engleskom jeziku.[312]

Uticaji izraelske kulture u svetu - Izraelski književnik i politički komentator Amos Oz, poznat po delima „Gde šakali zavijaju", „Moj Mihael", „U zemlji Izrael" je prema podacima Instituta za prevodjenje herbrejske literature najprevodjeniji izraelski pisac, čija su dela prevedena na čak 36 jezika.[313]

U intervjuu sa novinarkom RTS–a Nedom Valčić Lazović, Amos Oz se osvrnuo i na izraelsko – palestinski sukob koji opisuje kao tragediju u kojoj se sukobljavaju oni koji su u pravu sa onim drugima koji su u pravu. On smatra da se mora desiti podela između Palestinaca i Jevreja, koja će rezultirati postojanjem države Izrael pored države Palestine, gde će ljudi živeti u miru i koegzistenciji.[314]

Jedan od najuspešnijih produkcijskih TV projekata u protekloj godini je dramski serijal „Taoci" koji je prodat CBS mreži. Pomenimo i televizijsko takmičenje u pevanju Uspon zvezde koje je imalo velikog uspeha i van Izraela.[315]

Nedavno je projekcija filma „Plesanje u Jafi" izraelske režiserke Hile Medalija na izraelskom filmskom festivalu u Karpentrasu u Francuskoj izazvala burne reakcije i proteste. Film govori o četvorostrukom prvaku u plesu koji se vratio u svoj rodni grad i plesom spojio jevrejsku i izraelsku decu.[316]

---

[311] Israeli Book Statistics, dostupno preko: http://www.jnul.huji.ac.il/eng/lgd-statistics-2011.html#language, (Pristupljeno: 11.10.2014)

[312] Languages in Israel, dostupno preko: http://www.goisrael.com/Tourism_Eng/Tourist%20Information/Discover%20Israel/Pages/Languages.aspx, (Pristupljeno: 10.10.2014)

[313] Yetnews, dostupno preko: http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3668919,00.html, (Pristupljeno: 11.10.2014)

[314] Neda Valčić Lazović, *Intervju Amos Oz, pisac*, Politika, dostupno preko : http://www.politika.rs/rubrike/Kultura/Ako-se-suvise-priblizimo-povredjujemo-jedni-druge.lt.html, (Pristupljeno 11.3.2015)

[315] Yetnews, dostupno preko: http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4575562,00.html, (Pristupljeno: 11.10.2014)

[316] Israel news, dostupno preko : http://isra-news.net/2014/10/vika-i-dimne-bombe-na-izraelskom-filmskom-festivalu-u-francuskoj/,(Pristupljeno: 11.10.2014)

Dakle, teme koje su opšteg karaktera imaju dobar prijem i van Izraela, dok one koje se bave odnosom Izraelaca i Palestinaca mogu izazvati burne reakcije, pa čak i anti-izraelske proteste.

Odnos SAD–a i Države Izrael

Između Sjedinjenih Država i Izraela uspostavljena je kultura prijateljstva ili drugačije rečeno ove dve države su u savezničkim odnosima. Objašnjenje za izraženo prijateljstvo ove dve zemlje možemo vidieti i zbog uticajne i veoma bogate jevrejske zajednice koja je veoma rasprostranjena širom SAD – i njenog lobija, identifikacije Amerikanaca sa Izraelcima (obe države su naseljene doseljenicima), demokratskog uređenja u Izraelu koji je okružen autokratskim režimima, uticaju protestanata u SAD-u i njihovog verovanja da će spasenje doći kad se svi Jevreji nastane u Izraelu.

Zaključak

Na imidž Izraela u svetu i te kakav uticaj imaju mediji koji izveštavaju o Izraelu i pojasu Gaze. U intervju za Politiku izraelski ambasador u Srbiji Josef Levi navodi da „nije tajna da je medijsko izveštavanje o sukobu u Gazi dovelo do porasta antisemitizma širom sveta. Vidim jednu medijsku strategiju koja se primenjuje samo u slučaju Izraela, ali ne i drugih konflikata".[317]

Kada govorimo o univerzalističkoj kulturi, hajde da ovaj pojam razdvojimo na univerzalističku kulturu u Izraelu i univerzalističku kulturu Izraela prema svetu. Što se tiče univerzalističke kulture u Izraele jasno je da je njen intezititet jako slab s obzirom na deklarisanje države Izrael kao „demokratske i jevrejske države", što jasno implicira neprihvatanje postojanja *drugih*, pa i njihove kulture u smislu postojanja kulture *drugih* kao odvojene kulture, po ugledu na model država u državi. Odnos medija prema Izraelu, odnosno način njihovog izveštavanja ne pruža svetu jasnu sliku o ovoj bliskoistočnoj zemlji, a neretko filmska ostvarenja iz ove zemlje pokreću brojne debate, te i ako postoji u malo jačem intezitetu univerzalistička kultura prema svetu pitanje je na koji način se ona prihvata. I pored prisutnosti jevrejske kulture van Izraela što je i posledica rasprostranjenosti Jevreja po čitavom svetu, njihova kultura ne ostvaruje značajniji uticaj. U kategoriji moći u sve-

[317] Miroslav Lazanski, *Josef Levi ambasador Izraela u Beogradu,* Politika, dostupno preko: http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Hamas-nije-mnogo-drugaciji-od-Al-Kaide.lt.html , (Pristupljeno: 12.10.2014)

tu kroz kulturu sama kultura ne doprinosi moći Izraela u globalnom svetu kao ostale sfere uticaja po kojima je ova zemlja prepoznatljivija.

- **Uticaj Države Izrael u međunarodnim organizacijama**[318]

Država Izrael postala je članica Ujedinjenih nacija 11. maja 1949. godine i od tada ima aktivnu ulogu u radu mnogih organizacija pod okriljem UN-a koje se bave najrazličitijim pitanjima od imigracija, komunikacije, trgovine do položaja žena. Tokom pet decenija Izrael je bio isključen iz regionalne grupe Ujedinjenih nacija da bi 2000. godine bio primljen u Zapadnu regionalnu grupu (WEOG). Od tada Izrael može da bira i da bude biran u glavnim organima Ujedinjenih nacija.

Od rezolucija UN koje su od posebnog značaja za Izrael pomenimo rezolucije Saveta bezbednosti 242 (22. novembar 1967.) i 338 (22. oktobar 1973.)- izvori kojima se obezbeđuje okvir za rešavanje arpsko – izraelskog spora. Izrael je uspeo da 2005. godine sazove posebnu sednicu Generalne skupštine povodom 60. godišnjice od oslobađanja nacističkih koncetracionih logora u Evropi.[319] Međutim, Izrael od 1946. godine do sada nije izabran za člana Saveta bezbednosti.[320] Pre godinu dana izraelski amabasador pri UN Ron Prisor najavio je da će se Izrael kandidovati za nestalnu članicu Saveta bezbednosti za period 2019 – 2020 godinu. Ova zemlja je 2000. godine primljena privremeno, a od 2002. godine za stalno u grupu zapadnoevropskh zemalja.

Međutim, ako uzmemo u obzir činjenice da većina članica bloka nesvrstanih (120 zemalja) ima hladne ili neprijateljske odnose sa Izraelom, da glasanje Generalne skupštine UN-a o pitanjima koje se tiče odnosa između Izraela i Palastine ne ide u prilog Izraelu kao i da je ovo telo UN-a 2013. godine izglasalo de facto priznanje palestinske države, onda je jasno što do sada Izrael nije postao član SB. Izrael će se nadmetati za mesto u zapadnoevropskoj grupi sa Nemačkom i Belgijom. Potrebno je da dobije dvotrećinski većinu u Generalnoj skupštini koju čini 193 zemalja. Možda je logičnije da Izrael bude u grupi azijsko-pacifičkih zemlja, ali su muslimanske zemlje sprečile njegovo svrstavanje u tu grupu.[321]

---

[318] Ovaj deo teksta napisala je Jovana Milovanović

[319] Zvanični sajt Ministarstva spoljnih poslova Izraela, dostupno preko: http://mfa.gov.il/MFA/AboutIsrael/Nations/Pages/ISRAEL%20AMONG%20THE%20NATIONS-%20United%20Nations.aspx, (Pristupljeno 24.7.2014)

[320] Zvaničan sajt Ujedinjenih nacija, dostupno prek : http://www.un.org/en/sc/members/notelected.asp, (Pristupljeno 24.7.2014)

[321] Al Jazeera, dostupno preko: http://balkans.aljazeera.net/vijesti/izrael-zeli-clanstvo-u-vijecu-sigurnosti, (Pristupljeno : 13.9.2014)

Izrael je član UNESCO-a od 16. septembra 1949. godine. U periodu 1962–1970 član izvršnog odbroa UNESCO-a je bio M. Moche Avidor.[322] Ova zemlja je i potpisnica Haške konvencije međunarodnog privatnog prava (HACC), a 25. novembra 1965. godine Izrael je potpisao Konvenciju o izboru suda.[323]

Država Izrael je članica Međunarodne organizacije za civilno vazduhoplovstvo (ICAO)[324] i Međunarodne organizacije Crvenog krsta (ICRC),[325] Svetske zdravstvene organizacije (WHO)[326] i Međunarodne organizacije rada (ILO).[327] Od 1952. godine Izrael je član Međunarodne pomorske organizacije (IMO) koja je osnovana na međunarodnoj konferencijii u Ženevi 1948.[328] Međunarodnoj organizaciji za zaštitu intelektualne svojine (IPO) Izrael se pridružio 1970. godine.[329] Od 21. aprila 1995. godine Izrael je član Svetske trgovinske organizacije (WTO).[330]

Kao što je navedeno Izrael je član Ujedinjenih nacija i mnogih specijalizovanih agencija pri UN (IMO, UNESCO, ILO, WHO). Odnos države Izraela i Ujedinjenih nacija možemo okarakterisati neretko i kao suprostavljen, s obzirom na donete rezolucije UN.

Pomenimo rezoluciju 194 iz 1948. godine kojom se predviđa povratak palestinskih izbeglica,[331] rezoluciju iz 1968. godine kojom je predviđeno osnivanje Specijalnog komiteta za istragu izraelskog krše-

---

[322] Zvaničan sajt Uneska dostupno preko: http://www.unesco.org/new/en/unesco/worldwide/Europe%20and%20North%20America/israel, (Pristupljeno: 24.7.2014)

[323] Zvaničan sajt Haške konvencije o međunarodnom privatnom pravu, dostupno preko : http://www.hcch.net/index_en.php?act=home.splash,(P ristupljeno: 24.7.2014)

[324] Zvaničan sajt Međunarodne organizacije za civilno vazduhoplovstvo, dostupno preko:http://www.icrc.org/eng/, (Pristupljeno: 24.7.2014)

[325] Zvaničan sajt Međunarodne organizacije Crvenog krsta, dostupno preko: http://www.icrc.org/eng/, (Pristupljeno: 24.7.2014)

[326] Zvaničan sajt Svetske zdravstvene organizacije, dostupno preko:http://www.who.int/en/, (Pristupljeno: 24.7.2014)

[327] Zvaničan sajt Međunarodne organizacije rada, dostupno preko: http://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm, (Pristupljeno: 24.7.2014)

[328] Zvaničan sajt Međunarodne pomorske organizacije, dostupno preko:http://www.imo.org/About/Membership/Pages/MemberStates.aspx, (Pristupljeno: 24.7.2014)

[329] Zvaničan sajt Međunarodne organizacije za zaštitu intelektualne svojine, dostupno preko: http://www.wipo.int/ipstats/en/statistics/country_profile/countries/il.html, (Pristupljeno: 24.7.2014)

[330] Zvaničan sajt Svetske trgovinske organizaije, dostupno preko: http://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/israel_e.htm, (Pristupljeno: 24.7.2014)

[331] Wikipedia, dostupno preko: http://en.wikipedia.org/wiki/United_Nations_General_Assembly_Resolution_194, (Pristupljeno : 13.9.2014)

nja ljudskih prava nad Palestincima[332] i rezoluciju 66/225 iz 2012. godine kojom se između ostalog potvrđuje pravo palestinskog naroda nad prirodnim resursima u Sirijskom Golanu.[333] Međutim, ova država nije član Saveta bezbednosti koje predstavlja najvažnije telo Ujedinjenih nacija za održavanje mira i bezbednosti i sa pravom donošenja odluka u vidu rezolucija. Izrael nema, dakle uticaj u Savetu bezbednosti koji ima i te kakav uticaj na međunarodnu politiku, a ova država je često predmet mnogih rasprava u SB na čiji ishod nema nikakv uticaj.

Da rezimiramo, Izrael u međunarodnim organizacijama ne ostvaruje znatni politički uticaj, mada njegovo svrstavanje u 19 najbogatijih zemalja svetu u okviru Pariskog kluba, mnogo govori o njegovom ekonomskom statusu i pravcu uticaja u međunarodnim ekonomskim organizacijama. Ostaje da se vidi kako će se i da li će se uticaj Izraela u u međunarodnim ekonomskim organizacijama povećavati i da li će se na tom putu ova država oslonosti na svog poznatog saveznika SAD.

- **Meka moć Države Izrael**[334]

Globalni ugled

Izvoz kulturnih dobara

Izrael je zemlja koja privlači pažnju celog sveta. Zbog njegovih specifičnosti, postoji veliko interesovanje svetske javnosti za njegovu kulturu, istoriju, jezik, itd. Prema podacima Konferencije Ujedinjenih nacija za trgovinu i razvoj (UNCTAD) u periodu od 2003. godine uočljiv je trend rasta, doduše sa blagim oscilacijama, izvoza kulturnih dobara kao što su filmovi, muzika, knjige. Najveći izvoz ostvaren je 2011. godine kada je izvezeno kulturnih dobara u vrednosti od 489 814 000 američkih dolara, od toga knjiga u vrednosti od 18 210 000, filmova u vrednosti od 493, muzike (odnosno "printed music") u vrednosti od 109, dok je vrednost izvezenih CD-ova i DVD-ijeva je iznosila 35 656 000 dolara. Međutim, u 2012. primetan je mali pad izvoza kulturnih dobara. Ukupan izvoz ovih dobara 2012. godine iznosio je 473 971 000 dolara, knjiga 16 718 000, filmova 139, muzike (odnosno "printed mu-

[332] Wikipedia, dostupno preko: http://en.wikipedia.org/wiki/Special_Committee_to_Investigate_Israeli_Practices_Affecting_the_Human_Rights_of_the_Palestinian_People, (Pristupljeno: 13.9.2014)

[333] Wikipedia, dostupno preko: http://en.wikipedia.org/wiki/United_Nations_General_Assembly_Resolution_66/225,(Pristupljeno : 13.9.2014)

[334] Ovaj deo teksta napisao je Uroš Kusturić

sic") 105, a vrednost izvezenih CD-ova i DVD-ijeva je iznosila 31 915 000 dolara.[335]

Popularnost jezika

Hebrejski jezik je, pored engleskog i arapskog, zvanični jezik države Izrael. Savremeni hebrejski, u 19. veku se razvija iz klasičnog ili biblijskog (jezik starog zaveta) hebrejskog. Danas se, osim u Izraelu, govori u jevrejskim zajednicama širom sveta.[336] Procenjuje se da danas u Izraelu, savremeni hebrejski priča oko 4.8 miliona ljudi, a u čitavom sveta taj broj raste do 5.3 miliona ljudi.[337]

Olimpijske igre

Izrael ne spada među uspešnije olimpijske selekcije. Do sad su predstavnici Izraela ukupno osvojili 7 medalja (1 zlatnu, 1 srebrnu i 5 bronzanih). Na olimpijskim igrama u Londonu 2012. godine izraelska delegacija je brojala 37 sportista ali nije uspela da osvoji nijednu medalju.[338] Na zimskim olimpijskim igrama u Sočiju 2014. imala je 4 učesnika, ali ni tamo nije osvojena nijedna medalja. Prethodna osvojena medalja na olimpijskim igrama, i letnjim i zimskim, bila je u Pekingu 2008. godine i to bronzana.[339]

Globalne ikone

Za razliku od prethodnih godina kad su Izrael na listi 100 najuticajnijih ljudi magazina Tajm ("Time") predstavljali političari, i to premijer Benjamin Netanijahu 2012. godine i ministar finansija Jair Lapid 2013., ove godine ih predstavlja ekonomista i profesorka univerziteta u Stanfordu Anat Admati.[340]

---

[335] UNCTAD, Dostupno preko: http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx ,(Pristupljeno 20. januara 2015.)

[336] BBC, *A guide to Hebrew*, Dostupno preko: http://www.bbc.co.uk/languages/other/hebrew/guide/facts.shtml, (Pristupljeno 03. avgusta 2014.)

[337] Ethnologue, *Hebrew*, Dostupno preko: http://www.ethnologue.com/language/heb, (Pristupljeno 03. avgusta 2014.)

[338] Sport reference, *Israel*, Dostupno preko: http://www.sports-reference.com/olympics/countries/ISR/, (Pristupljeno 03. avgusta 2014.)

[339] Olympic, *Israel*, Dostupno preko: http://www.olympic.org/israel, (Pristupljeno 03. avgusta 2014.)

[340] Time, *Time 100*, Dostupno preko: http://time.com/time100-2014/, (Pristupljeno 10. septembra 2012.)

Svetski priznate kompanije

Među najpriznatijim kompanijama sveta 2014. prema magazinu Forčn ("Fortune"), nema kompanija iz Izraela.[341] Međutim, ne treba zbog toga misliti da Izrael nema moćne, svetski priznate kompanije. Naprotiv, izraelske kompanije, delom i zbog konstantne tenzije u odnosima sa zemljama u okruženju, mnogo ulažu u istraživanja. To je razlog za svrstavanje "Water-gen" i "Nice systems" među 50 najinovativnijih kompanija sveta.[342]

Globalni integritet

Indeks slobode

Prema izveštaju Fridom hausa ("Freedom house"), Izrael je, sa indeksom 1.5, označen kao slobodna zemlja. Izrael tako nadmašuje većinu zemalja sveta, a posebno zemlje iz regiona gde su sem Libana, koji je sa indeksom 53 spada među delimično slobodne zemlje, sve zemlje neslobodne. Ocena o mogućnosti ostvarivanja političkih sloboda je još bolja i iznosi 1, dok kod građanskih sloboda iznosi 2. Ove ocene za Izrael su iste još od 2005. godine što svedoči o stabilnosti zemlje.[343]

Vladavina prava

U oblasti vladavine prava Izrael je, prema podacima Svetske banke za 2012. godinu, ocenjen ocenom +0,9 na skali od -2,5 do +2,5. U odnosu na 2011. kada je Izrael ocenjen indeksom 75%, u 2012. godini je indeks poboljšan i iznosi 77.7%.[344] Ukoliko se ima u vidu nestabilnost područja u kom se Izrael nalazi, indeks ostvarenja vladavine prava dobija još veći značaj. Stepen ostvarenja vladavine prava predstavlja komparativnu prednost Izraela u odnosu na njegove susede.

Izlaznost birača

Na prvim izborima 1949. godine glasalo je 86.89% (440 095) glasača. U celom svetu se može uočiti trend opadanja izlasnosti na izbore, koji nije zaobišao ni Izrael. Na izborima 2012. godine je izašlo 67,77%

---

[341] Fortune, *World most admired companies*, Dostupno preko: http://fortune.com/worlds-most-admired-companies/, (Pristupljeno 03. avgusta 2014.)

[342] Fast Company, *Most innovative companies*, Dostupno preko: http://www.fastcompany.com/most-innovative-companies/2014/, (Pristupljeno 03. avgusta 2014.)

[343] Freedom House, *Israel*, Dostupno preko: http://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/israel-0#.U-pWVuN_tTM, (Pristupljeno 03. avgusta 2014.)

[344] The World Bank, *World development indicators*, Dostupno preko: http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx (Pristupljeno 10. septembra 2014.)

glasača (3 833 646).[345] Smanjena izlaznost na izbore nije dobra za državu jer umanjuje legitimitet vlade koja je izabrana. U Izraelu taj procenat još više umanjuje bojkot od strane palestinskog naroda.

Emisija CO_2

Danas kad ekološki problemi sve više dobijaju na značaju, zemlja koja vodi računa o zaštiti životne sredine svakako dobija na imidžu u svetu. Emisija CO_2 je pokazatelj koliko neka država vodi računa o zagađivanju. Izrael je prema statistici Ujedinjenih nacija iz 2009. godine emitovao 9 tona po glavi stanovnika, a ukupno 67 miliona tona.[346] Prema podacima Svetske banke za 2010. godinu emisija CO_2 po glavi stanovnika se povećala i iznosi 9.3 tone po glavi stanovnika.[347]

Globalna integracija

Imigracija

Još od nastanka Cionističke organizacije 1897. godine masovno su počele migracije Jevreja na područja današnjeg Izraela. Posle Drugog svetskog rata i stvaranja države Izrael 1948. imigracije su postale još masovnije. Ljudi su u Izrael imigrirali iz svih krajeva sveta. U dva navrata je imigracija bila najintezivnija: u prvim godinama posle nastanka države i početkom devedesetih.[348] Danas broj imigranata evidentno opada i 2013. je iznosio 16 968, što je neznatno više nego 2012.[349]

Turizam

Izrael mnogo ulaže u privlačenju turista i u tu svrhu koristi bogatu istoriju, tradiciju i kulturu zemlje na najbolji način. Jerusalim je sveti grad za Jevreje, hrišćane i muslimane. Od 2008. broj turista koji poseti Izrael je u konstantnom porastu. Prethodne 2013. godine, ze-

---

[345] IDEA, *Voter turnout data for Israel*, Dostupno preko: http://www.idea.int/vt/countryview.cfm?CountryCode=IL, (Pristupljeno 03. avgusta 2014.)

[346] United Nation Statistic Division, *Enviroment Statistic*, Dostupno preko: http://unstats.un.org/unsd/environment/envpdf/Country_Snapshots_Aug%202013/Israel.pdf, (Pristupljeno 03. avgusta 2014.)

[347] The World Bank, *World development indicators*, dostupno na http://data.worldbank.org/country/israel#cp_wdi (pristupljeno 10.03.2015.)

[348] 1949. godine broj imigranata bio je 239 954., a 1990. 199 516. hiljada. (za više pogledati http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Immigration/Immigration_to_Israel.html)

[349] Jewish virtual library, *Immigration to Israel: Total Immigration,by Year*, Dostupno preko: http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Immigration/Immigration_to_Israel.html, (Pristupljeno 03. avgusta 2014.)

mlju je posetio rekordan broj od 2,9 miliona turista i to je porast od 3% u odnosu na 2012. godinu. Najviše posetilaca je bilo iz SAD-a (oko 623 000), zatim Rusije (603 000), Francuske (305 000)[350]. Po svemu sudeći, trend porasta turista će se nastaviti i u 2014. godini.[351]

Kvalitet visokog obrazovanja

Izrael mnogo ulaže u svoje visoko obrazovanje i inače je zemlja u kojoj se ceni znanje. Silna ulaganja su se isplatila i na Šangajsku listu od 500 najboljih svetskih univerziteta su među prvih sto uvrštena čak tri izraelska univerziteta: Hebrejski univerzitet u Jerusalimu na 59. mestu, Tehnion - izraelski univerzitet tehnologije na 77. i Vajcmanov naučni institut na 92. mestu.[352]

Poznavanje engleskog jezika

Engleski jezik je, pored hebrejskog i arapskog, zvanični jezik države Izrael. Otuda ne treba da čudi dobro znanje engleskog jezika. Tome doprinosi i nekadašnja kolonijalna vlast Velike Britanije nad teritorijama današnjeg Izraela, kao i savezništvo sa SAD-om. S obzirom da najveći broj imigranata dolazi sa prostora bivšeg SSSR-a ruski jezik je pored zvaničnih, najrasprostranjeniji.[353]

Zaključak

Na osnovu izloženog, može se zaključiti da je Izrael zemlja koja se može ponositi svojom mekom moći. Izrael, po pitanju meke moći, ima veliku komparativnu prednost u odnosu na svoje susede. Međutim, sukob sa Palestincima i Arapima uopšte, uveliko onemogućava Izraelu da dostigne svoje pune potencijale u mekoj moći. Zarad ostvarenja punih potencijala i izgradnje prosperiteta u čitavom regionu neophodno je uspostavljanje trajnog mira između sukobljenih strana.

---

[350] Ziv Reinstein, *2013:Record year for incomnig tourism*, Israel Travel, Dostupno preko: http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4475168,00.html , (Pristupljeno 03. avgusta 2014.)

[351] Central Bureau of Statistic, Dostupno preko: http://www.cbs.gov.il/publications14/yarhon0714/pdf/e6.pdf , (Pristupljeno 03. avgusta 2014.)

[352] Shanghai Ranking, *Academic Ranking of World Universities 2013*, Dostupno preko: http://www.shanghairanking.com/ARWU2013.html, (Pristupljeno 03. avgusta 2014.)

[353] Jewish virtual library, *Immigration to Israel: Total Immigration,by Country of Origin*, Dostupno preko: https://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Immigration/immigration_by_country.html ,(Pristupljeno 03. avgusta 2014.)

Snežana Ivaneža, Olga Pavković, Uroš Kusturić,
Marija Antić, Bojana Jakimov, Konstantin Magdić,
Đorđe Mihajlović, Dejana Vukadinović,
Jovana Milovanović

State of Israel as a Challenger to the United States of America

Abstract

The research examines the power of the State of Israel as a chalenger to the United States of America. The text consists of three parts, the first of which contains general information about its geography, history, culture and religion. The second part includes the analysis of hard power of Israel in which they processed issues of economic power and science and technology. It also explains the military power of Israel, which includes marine, land, aviation, air and nuclear power. The third part examines soft power of Israel, its influence in international organizations, national cohesion and universalist culture.

Keywords: international relations, State of Israel, Israel's geography, the history of Israel, Israeli culture, the religion of Israel, Israel's economic power, military power of Israel, Science and Technology of Israel, Israel's national cohesion, universalist culture of Israel, Israel's influence in international organizations, soft power of Israel

Nevena Mančić[1], Jelena Đukić[2], Marina Jevtić[3]

Evropska Unija kao izazivač Sjedinjenim Američkim Državama

Apstrakt

Sačinjena od 28 država članica, EU predstavlja ekonomski moćan politički sistem nadnacionalnog karaktera, bez presedana u istoriji. Prvobitno osmišljena kao Evropska ekonomska zajednica, Unija je vremenom širila svoje polje uticaja, kroz nova članstva i veću međuzavisnost. Na taj način, njena moć postajala je sve priznatija u međunarodnom domenu. Ovaj rad nastoji da predstavi moć Evropske unije u odnosu prema Sjedinjenim Američkim Državama. Prvi deo rada obuhvata opšte informacije o geografiji, istoriji, kulturi i religiji Evropske unije. Drugi deo rada fokusira se na elemente tvrde moći EU: ekonomiju, nauku i tehnologiju i različite aspekte vojne moći. Na kraju, treći deo posvećen je uticaju Evropske unije u međunarodnim organizacijama, nacionalnoj koheziji EU i potencijalima univerzalističke kulture Evropske unije to jest mekoj moći Evropske unije.

Ključne reči: međunarodni odnosi, Evropska unija, SAD, nadnacionalna zajednica, kultura EU, istorija EU, geografija EU, religija EU, ekonomija EU, vojska EU, EU u međunarodnim organizacijama, nauka EU, tehnologija EU, nacionalna kohezija EU, meka moć EU.

[1] mancic92@gmail.com
[2] djukicjelena@rocketmail.com
[3] minche.y@open.telekom.rs

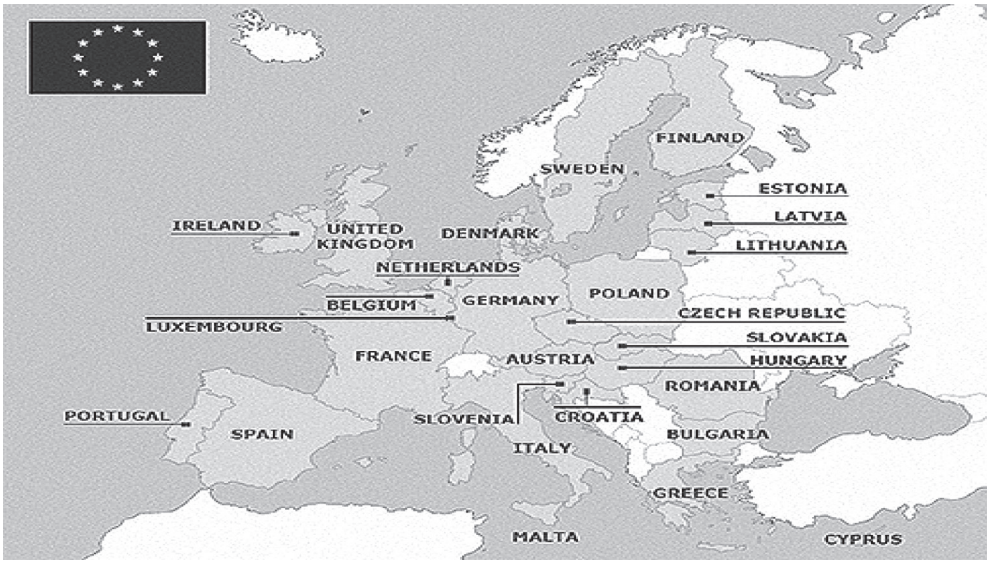

Slika 1. Teritorija Evropske Unije

Pokazatelj	Podatak	Mesto u svetu
Površina teritorije	4. 382. 269 km²	6.
Stanovništvo	511,434,812	3.
Gustina naseljenosti	115 stanovnika po km²	
BDP u paritetu kupovne moći	15.85 milijardi dolara	2.
BDP po glavi stanovnika	34.500 dolara	41.
Nivo nezaposlenosti	10,5%	111.
Džini indeks	30.6	118.
Indeks ljudskog razvoja		
De fakto glavni grad	Brisel	
Zvanični jezik	28 jezika država članica	
Zvanična valuta	Evro	

Tabela 1. Osnovni podaci o Evropskoj Uniji[4]

[4] U izradi tabele korišćeni su podaci CIA – The World Factbook , dostupno preko: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ee.html, (Pristupljeno 21.03.2015.)

- **Geografija Evropske unije**[5]

Evropska unija, smeštena na zapadnim granicama evroazijskog kontinenta, koja fizički zauzima ,,poluostrvski oblik", je nadnacionalna zajednica koju čini 28 zemalja. Njen položaj joj omogućava kopneni pristup skoro svim njenim delovima, a prirodne odlike zemalja koje je čine su raznovrsne i jako povoljne. Ona se prostire na 4. 382. 269 km² i na ovom prostoru živi 511,434,812 miliona ljudi. Gustina naseljenosti se procenjuje na oko 115 stanovnika po kilometru kvadratnom.[6] EU odlikuje povezanost sa morem, a sama obala koja pripada EU iznosi 65. 413. 9 km.[7]

Osnovni geografski činioci EU su bitni za politike prostornog razvoja. Prevazilaženje velikih prirodnih prepreka u velikoj meri je unapređeno poslednjih godina, uz pomoć velikih tehničkih projekata, kao što je, recimo, Evrotunel ispod Lamanša. On je znatno poboljšao prostornu koheziju EU. Međutim, mora još uvek predstavljaju značajne prepreke za neke periferne oblasti EU, kao što su Grčka, koja je odvojena morem od svog najbližeg EU suseda, Italije, i time, od ostale teritorije EU.

U Ugovoru iz Amsterdama se navodi sedam krajnje perifernih regija koje su, zbog svog specifičnog geografskog položaja blisko povezane sa ostalim kontinentima, što je značajan podsticaj za EU da sarađuje sa susednim zemljama, kao što su Francuska Gvajana i Martinik, ali i ostale zemlje Južne Amerike.[8] Ove regije su jako značajne za osnivanje i jačanje ekonomskih, socijalnih, kulturnih i razvojnih politika. Mora, velike reke i planinski venci u suštini više ne predstavljaju fizičke, ekonomske i kulturne prepreke. Neki od njih su čak postali privlačna stambena, poslovna i turistička područja, što je dovelo do protivurečnih ciljeva prostornog razvoja, usled različitih zahteva korisnika. Velike rečne doline manje su pogođene razdvajajućim efektima reka nego velikom gustinom stambenih kapaciteta i saobraćaja. Približno jedna trećina gradskog stanovništva EU (gradovi sa preko 20.000 stanovnika) živi blizu obale (na udaljenosti do 20 km). Ako se uključe rečne doline petnaest najvećih evropskih reka, onda to iznosi više od

[5] Ovaj deo teksta napisala je Nevena Mančić

[6] http://geography.about.com/library/cia/blceu.htm (Pristupljeno 23.11.2014.)

[7] Ibid.

[8] "ESDP, Evropska perspektiva održivog razvoja; Ka uravnoteženom i održivom razvoju teritorije Evropske unije", *objavila Evropska komisija*, Potsdam, 1999. str. 66., (Pristupljeno 16.07.2014.)

50 % ukupnog stanovništva.[9] Alpi (u pogledu područja pogodnih za stanovanje) predstavljaju jednu od najnaseljenijih regija Evrope. Reke, jezera i planine su celine koje daju identitet zato što su bogate prirodnim bogatstvima. Alpi, Dunav, Baltičko i Sredozemno more su dobri primeri područja gde su integrisani pristupi imali zadatak da rešavaju zajednička pitanja, jačaju zajedničke potencijale i promovišu veću prostornu koheziju.[10] Ono što je predstavljalo najveći problem tokom hladnoratovskog perioda nije bila geografska šarenolikost područja Evropske Unije, već sama politička podela između Istoka i Zapada Evrope. Klimatski uslovi, delom, još uvek mogu stvarati problem, pa važe za neku vrstu prirodnih granica između severa i juga. Ekstremna hladnoća na severu može da izaziva veće transportne troškove i probleme jer zauzima periferni položaj u odnosu na tržišta. S druge strane, jug ima problema sa vodosnabdevanjem, što predstavlja prepreku regionalnom razvoju. Ono što će možda biti jedan od ključnih "evropskih problema" jeste to što se u sledećih 20-tak godina predviđaju velika migratorna kretanja, smanjenje broja stanovnika i promene starosnog profila. Prirodni rast populacije u EU veoma je nizak poslednjih godina i pokazuje opadajući trend. Bez nekih značajnijih promena u stopi rađanja u petnaest članica EU, rast stanovništva biće zamenjen njegovim opadanjem oko 2020. godine. Imajući to u vidu, međunarodna i međuregionalna migratorna kretanja imaju sve veći značaj za razvoj stanovništva EU i njenih podpodručja. Stopa prirodnog rasta trenutno je 0,22 %. Veća od nje je, međutim, neto migracija u EU, koja iznosi približno 2,22 % ukupne populacije godišnje. Regionalna rasprostranjenost useljavanja u EU u velikoj meri varira.[11]

Klasični obrasci urbanizacije diktiraju trend da se imigranti najviše naseljavaju u urbanijim područjima gde je stopa zaposlenosti veća. Tako je i na prostoru EU, s tim što postoje manje razlike između država članica. Postoji verovatnoća da će mnoge visoko urbanizovane regije, naročito na severozapadu Evrope, doživeti veći rast stanovništva u budućnosti, dok će regije sa veoma niskom gustinom naseljenosti, na primer na Iberijskom poluostrvu, u Francuskoj, severoistočnoj Nemačkoj i velikim delovima nordijskih zemalja, nastaviti

[9] Ibid. Str. 66.

[10] Ibid. str. 66.

[11] https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ee.html (Pristupljeno 23. novembra 2014.)

da gube stanovništvo.[12] Kod trećeg, gore pomenutog problema, odnosno "starenja" Evropske Unije, najveći uticaj ima izbor mesta stanovanja. Uprkos imigraciji uglavnom mladih ljudi u potrazi za boljim poslom i boljim uslovima života, stanovništvo EU će stariti, ali će postati i znatno bogatije, aktivnije i mobilnije. "Prosečna porodica" sve manje karakteriše EU. Umesto nje, tipično društvo Unije čine ljudi koji žive sami, porodice sa jednim roditeljem ili parovi bez dece, pa sve više postaje izražen porast "gradova penzionera" u Evropi i to uglavnom u onim područjima sa povoljnom klimom i atraktivnom prirodom.[13] Važni ciljevi za prostorni razvoj Evropske Unije su svakako i pažljivija upotreba prirodnih resursa (kojima su zemlje EU izuzetno bogate) i naprednija zaštita životne sredine. Ovi ciljevi zahtevaju međunarodnu i svetsku saradnju, tako da EU beleži sve veće angažovanje u ovoj oblasti poslednjih godina. Iako je područje Unije biološki jako raznovrsno, uprkos tome što je veoma mali broj vrsta evropske flore i faune nestao tokom prošlog veka, sve manji broj vrsta i gubitak staništa nije zaobišao ni evropski prostor. Usled sve veće globalizacije, međupovezanosti i urbanog razvoja, ali i sve produktivnije poljoprivrede, neograničenog turizma i novih infrastrukturnih projekata, došlo je do izmene i uništavanja ekosistema. Na primer, nestalo je 75 % sistema dina u južnoj Evropi (od Gibraltarskog moreuza do Sicilije).[14]

Ono što je svakako veliki problem za zemlje EU jeste prevelika zavisnost od ruskog gasa. Prirodni gas, svakako, ima najveću ulogu u potrošnji energije, ne samo u Evropi, već svuda u svetu. Na EU otpada oko 17% svetske energetske potrošnje i ima isti udeo u godišnjoj proizvodnji prirodnog gasa u svetu. Analizom izvora energije u EU, dobijaju se sledeće kategorije: nafta 43%, prirodni gas 24%, nuklearna energija 14%, ugalj 13%, hidroenergija 4% i 2% ostali obnovljivi izvori (kao što su geotermalna, biogorivo, vetar i solarna energija).[15]

---

[12] "ESDP, Evropska perspektiva održivog razvoja; Ka uravnoteženom i održivom razvoju teritorije Evropske unije", *objavila Evropska komisija*, Potsdam, 1999. str. 68 – 69.

[13] Ibid. str. 69 – 70.

[14] Isto tako, na estuaru reke Loare, koji je posedovao veliku raznovrsnost prirodnih staništa, dužina prirodnih obala smanjena je sa 300 km na 30 km početkom dvadeset prvog veka. Iz tih razloga, postoji veliki broj interesnih grupa i organizacija koje zastupaju interese zaštite životne sredine i utiču da se i same institucije EU okrenu vođenju takvih politika kako na regionalnom, tako i na globalnom planu.

[15] Richard J. Anderson, " Zavisnost Evrope od ruskog prirodnog gasa – perspektive i preporuke za dugoročnu strategiju", *Occasional Paper Series No 19*, Evropski centar za studije bezbednosti Džordž K. Maršal, Garmiš-Partenkirhen, septembar 2008. Str. 11.

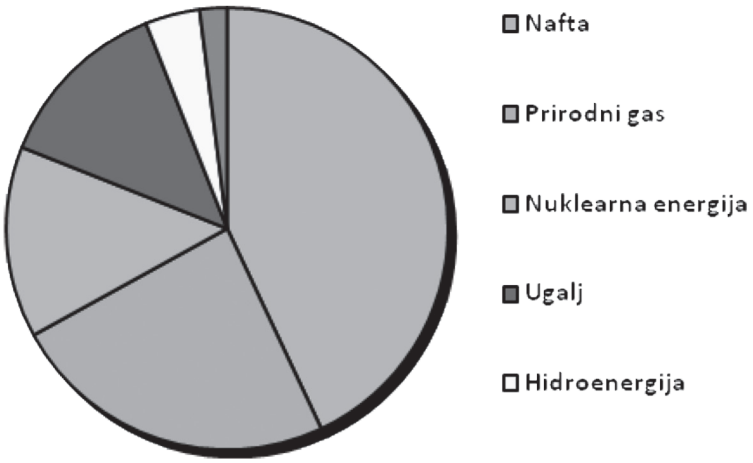

Slika 2. Prikaz korišćenja energije[16]

Prema rečima novoizabranog predsednika Evropskog saveta, Donalda Tuska - ta zavisnost od ruskog gasa slabi Evropu.[17] Zbog toga je neophodno da se polako pravi plan za oslobađanje od te zavisnosti. Zbog toga je on predložio stvaranje energetske unije, nalik bankarskoj uniji. Cilj bi morao biti da države Evropske unije tešnje sarađuju po pitanjima energetske politike i snabdevanja gasom i naftom. Za to je potrebna Centrala EU koja kupuje gas za svih 28 zemalja članica, ali i mehanizam solidarnosti, preko kojeg se zemlje uzajamno potpomažu u slučaju nedostatka gasa. Pored toga, Evropska unija bi svoja alternativna, fosilna goriva, kao što su ugalj i sporni škriljac koji se nalazi u dubokim slojevima zemlje i iz kojeg se dobija gas, trebalo u potpunosti da iskoristi. Trenutno Unija trećinu svojih potreba za gasom i naftom pokriva isporukama iz Rusije.[18] Političari u EU uveliko vode diskusije o mogućoj alternativi ruskom gasu i sve više se govori o jako spornoj metodi "fraking" koja se primenjuje u SAD – u. Zahvaljujući ovoj metodi, SAD su smanjile zavisnost od isporuka gasa iz inostranstva. Hemijski koncerni kao što je BASF izjasnili su se za korišćenje te

[16] *Izvor*: ESDP, Evropska perspektiva održivog razvoja; Ka uravnoteženom i održivom razvoju teritorije Evropske unije, *objavila Evropska komisija*, Potsdam, 1999.
[17] F. Zibelt, F.Eker, Jasmina Roze, *Ne ruskom gasu, ali kako?* DW Akademija, 24. april 2014. Dostupno preko: http://www.dw.de/ne-ruskom-gasu-ali-kako/a-17587671, (Pristupljeno 8.10.2014.)
[18] Ibid.

metode, ali gotovo bezuspešno. Protivnici stalno ukazuju da to predstavlja veliku opasnost za pitku vodu, ali i da se povećava opasnost od zemljotresa.[19] Štefan Ot, iz *Saveza za zaštitu prirode i okoline*, je izjavio za agenciju " Rojters" da bi upumpavanje otrovnih hemikalija u zemlju dovelo do potencijalnog zagađivanja vode i da postoji opasnost od zemljotresa koji su, usled ekspoatacije gasa, već zabeleženi u južnoj Saksoniji.[20]

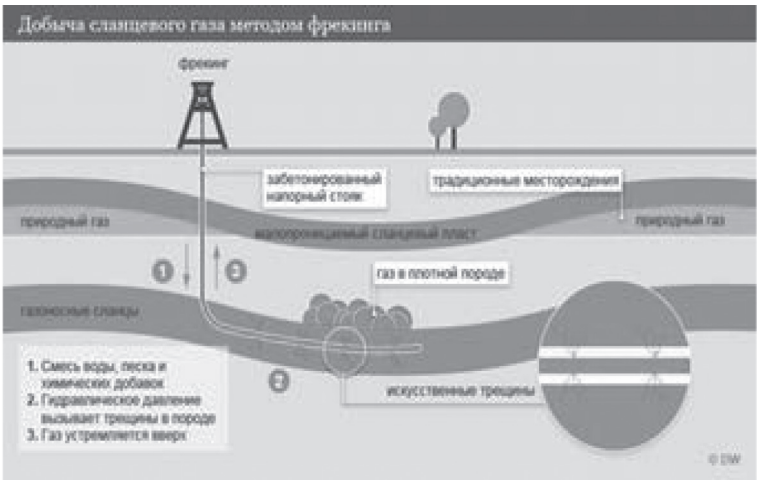

Slika 3. Grafika dobijanja gasa " frakingom"[21]

Nemačka se otvoreno protivi korišćenju sistema "fraking – a" zato što se otrovne supstance upumpavaju u zemlju. Komesar EU za trgovinu, Karel de Guht je u Vašingtonu naglasio da Brisel mora da traži od SAD – a da započne izvoz na tržište EU nafte i prirodnog gasa, u okvirima formiranja transatlanske zone slobodne trgovine.[22] Ovo je od posebne važnosti za EU ukoliko želi da se oslobodi zavisnosti od ruskog prirodnog gasa.

Bogatstvo i raznovrsnost evropskih pejzaža predstavljaju važan faktor u pogledu održive upotrebe prirodnih resursa, ali donose i eko-

[19] Ibid.

[20] Ibid.

[21] *Izvor:* http://www.dw.de/ne-ruskom-gasu-ali-kako/a-17587671, (Pristupljeno 8. oktobar 2014.)

[22] *EU traži od SAD da joj prodaju sirovu naftu i gas*, Fakti:Globus otpor, 12. septembar 2014. Dostupno preko: http://fakti.org/globotpor/eu-trazi-od-sad-da-joj-prodaju-sirovu-naftu-i-gas, (Pristupljeno 8.10. 2014.)

nomsku korist. Predstavljaju osnovu turističke industrije u primorskim predelima i područjima Alpa. Međutim, sama prirodna raznolikost biva sve manja jer je ekonomska dobit od eksploatacije evropskih pejzaža prevagnula nad njihovom zaštitom. Kvalitet pejzaža je sve manji usled urbanizacije mnogih područja, turizma, rudarstva i korišćenja novih metoda u poljoprivredi i šumarstvu. U nekim sredozemnim regijama, kao što je Sardinija, intenzivno ovčarstvo uticalo je na strukturu zemlje, a time, i na kvalitet pejzaža. Međutim, sve više se prepoznaje važnost očuvanja pejzaža u cilju zaustavljanja gubitka biološke raznovrsnosti i kulturnog identiteta. Ovo je mnogo šire od ograničenog cilja zaštite neke vrste ili važnog mesta. Na primer, Sardinija, Toskana, Andaluzija i Katalonija spadaju u regije koje zajednički sprovode politiku očuvanja i upravljanja sredozemnim pejzažima. Savet Evrope promoviše veliki broj inicijativa vezanih za očuvanje pejzaža. [23]

Veoma važan podatak predstavlja činjenica da Evropska unija vrši 15% svetske emisije CO_2 od ukupno 22 milijarde ugljen – dioksida (CO2) koliko se svake godine oslobodi u atmosferu.[24] Smanjenje emisije CO_2 mora se rešavati na svetskom nivou. Posebno se očekuje od industrijskih regija da daju doprinos svetskom smanjenju gasova koji izazivaju efekat staklene bašte.[25] Usvajanjem Protokola iz Kjotoa, u decembru 1997. po prvi put su kvantitativno utvrđene i nametnute obaveze smanjenja najvažnijih gasova staklenika. EU se tako obavezala da smanji svoju emisiju za 8%. Sastavni deo politike održivog razvoja čine moderne metode upravljanja otpadom, smanjivanja i odlaganja otpada.[26] Može se reći da je EU uvrstila u jedan od svojih glavnih ciljeva regionalno rešavanje problema otpada i zaštitu životne sredine, kao i izbegavanje prevoza otpada na velike udaljenosti.

Usled sve veće urbanizacije dolazi do širenja gradova. U mnogim tim urbanim područjima javlja se problem razvojnog pritiska na područja upravo oko tih gradova. Zato se razvojne politike EU kreću u tom smeru – pronalasku održivih rešenja za planiranje i upravljanje održivim razvojem. U nekim državama Unije, naročito u onima gde je zemljište oskudno, preduzeti su inovativni koraci urbanistič-

[23] "ESDP, Evropska perspektiva održivog razvoja; Ka uravnoteženom i održivom razvoju teritorije Evropske unije", *objavila Evropska komisija*, Potsdam, 1999. str. 73.
[24] Ibid.
[25] Ibid.
[26] Ibid.

kog planiranja.[27] Evropska unija je uspešno smanjila uticaj nacionalnih granica na infrastrukturnu mrežu svojim Zajedničkim tržištem i transportnim politikama. Međutim, prisustvo nacionalnih granica se još uvek oseća u neadekvatnim i nerazvijenim vezama i uslugama jer još uvek postoji određena doza nepoverenja u institucije EU koja vlada među pojedinim državama članicama. Postoje i dalje određene teškoće u pogledu fizičkih karakteristika, poput planinskih venaca. Ono na čemu EU mora još uvek da radi jeste usaglašavanje tehničkih razlika koje postoje između železničkih sistema država članica, pre svega, u pogledu signalizacije, sigurnosti i snabdevanja energijom. Organizacioni problemi i nacionalna zaštita železničkih preduzeća stvaraju prepreke za željenu integraciju. Nastaviće se sa deregulacijom, tehničkom standardizacijom sistema i konkurentnim cenama, jer su to preduslovi za razvoj koherentne i efikasne transnacionalne železničke mreže. Na unutrašnjim vodenim putevima postoje prekogranična uska grla. Poboljšanje integracije ovih vodenih puteva u više - modalni transportni sistem zahtevaće znatna ulaganja. [28] Evropska unija aktivno radi na sprovođenju Strategije za razvoj Dunavskog regiona tako što jača osnovnu politiku evropske inicijative. Dunav može otvoriti Evropsku uniju prema njenim bliskim susedima, regionu Crnog mora, Južnom Kavkazu i Centralnoj Aziji.[29] Dunavski region je funkcionalno povezan prostor definisan svojim slivom. Tela za saradnju, kao što su Dunavska komisija i Međunarodna komisija za zaštitu reke Dunav, bave se specifičnim pitanjima.[30] Strategija širi ovaj pristup kako bi se na integrisan način bavila prioritetima. Pre svega geografski, ali ne i isključivo, ona se bavi: Nemačkom (Baden - Virtemberg i Bavarska), Austrijom, Slovačkom Republikom, Češkom Republikom, Mađarskom, Slovenijom, Rumunijom, Bugarskom i Hrvatskom u okviru EU, kao i Srbijom, Bosnom i Hercegovinom, Crnom Gorom, Republikom Moldavijom i Ukrajinom (regija duž Dunava) izvan Evropske Unije. Strategija ostaje

[27] U njih spadaju pristup "kompaktnog grada", primenjen u Holandiji; pristupi kao što su "reciklaža zemljišta" u Ujedinjenom Kraljevstvu i Nemačkoj; ili "ciljna grupa" pristupi koji nastoje da zadovolje potražnju za stambenim zbrinjavanjem specifičnih socijalnih grupa. Mnogi gradovi su uveli i široko primenjuju mere borbe protiv ekoloških problema, poput zagađenosti vode i vazduha, buke, zakrčenja saobraćaja, stvaranja otpada i prekomerne potrošnje vode. Međutim, ove mere nisu dovoljne. Neophodno je i dalje raditi na poboljšanju kvaliteta životne sredine u mnogim gradskim područjima.

[28] Ibid. str. 80.

[29] „ Strategija Evropske Unije za Dunavski region", *Evropska Komisija*, Brisel, 2010. str. 3.

[30] Ibid.

otvorena i za druge partnere u regionu. Budući da se Dunav uliva u Crno more, Strategija treba da bude koherentna u odnosu na perspektivu Crnog mora. Sa preko sto miliona ljudi, a kao petina površine EU, ova oblast je od vitalnog značaja za Evropu.[31] Strategija predviđa da razvoj mora da bude u ravnoteži zaštite životne sredine i u okviru pristupa održivog razvoja, a njen cilj je da do 2020. godine svi građani regiona postignu bolje izglede za visoko obrazovanje, posao i prosperitet u svojim domovinama. Ona treba da ga učini pravim regionom 21. veka, koji bi svojom sigurnošću postao jedan od najatraktivnijih u Evropi.[32] Da bi se Akcioni plan koji predlaže ova Strategija mogao ostvariti, potrebna je snažna podrška zemalja kao i svih strana koje su zainteresovane, a Evropska Komisija mora redovno da nadgleda napredak programa. Četiri glavna stuba ovog plana su:

1. Povezivanje Dunavskog regiona;
2. Zaštita životne sredine u regionu;
3. Izgradnja prosperiteta;
4. Jačanje Dunavskog regiona.[33]

Dobre veze su ključne za region Dunava, pa ni jedan deo ne sme ostati periferan. Da bi došlo do efektivnih poboljšanja neophodno je koordinirano planiranje, finansiranje i implementacija. Ciljevi su povećanje kargo transporta na reci za 20% do 2020. godine u odnosu na 2010. godinu, uklanjanje postojećih uskih grla na plovidbi rekom kako bi se prilagodili tipu VI b plovidbe tokom čitave godine, zaključno sa 2015. godinom, smanjenje vremena putovanja sa ciljem povećanja konkurentnosti železničkih putnih pravaca između glavnih gradova, implementacija 4 koridora železničkog prevoza kroz Dunavski region, kao što je planirano u roku od 3 ili 5 godina, razvoj efikasnih multimodalnih terminala na Dunavskim lukama za povezivanje unutrašnjih plovnih puteva sa železničkim i drumskim saobraćajem do 2020. godine i postizanje nacionalnih ciljeva na osnovu evropskih ci-

[31] Ibid.

[32] Dunavski zahtevi, na osnovu baltičkog iskustva, naglašavaju integrisani pristup održivom razvoju. Moraju se identifikovati mogućnosti sinergije i komplementarni interesi, na primer, dostizanje najsavremenije zelene tehnologije, rad na boljem usklađivanju politike i finasiranja za poboljšanje uticaja na terenu, i prevazilaženje fragmentacije.

[33] „ Strategija Evropske Unije za Dunavski region“, *Evropska Komisija*, Brisel, 2010. str. 8.

ljeva u oblasti klimatskih promena i energije do 2020. godine.[34] Resursi životne sredine se dele između država i prevazilaze nacionalne interese. Akcioni plan jača strukturnu saradnju zato što ovaj region obiluje raznovrsnim prirodnim bogatstvima koja su pod sve većim pritiskom ljudskih aktivnosti. Ciljevi ovog dela Strategije su postizanje ekoloških ciljeva navedenih u Planu upravljanja slivom reke Dunav, smanjenje nivoa štetnih materija u Dunavu da bi se omogućio oporavak ekosistema Crnog mora, uslovima sličnim onima iz 1960. godine, dovršavanje i usvajanje Plana upravljanja deltom, sprovođenje planova upravljanja rizikom od poplava širom reke Dunav do 2015. godine pod "Direktivama o poplavama", da bi se značajno smanjio rizik od poplava do 2021. godine, uzimajući takođe u obzir potencijalne uticaje klimatskih promena i sačinjavanje efikasnih planova upravljanja za sva područja programa Natura 2000.[35] Potrebno je osigurati održive populacije dunavskih jesetarskih vrsta i druge autohtone vrste riba do 2020. godine, u borbi protiv invazivnih vrsta i do 2020. godine smanjiti za 25% oblasti pod uticajem erozije tla koje prelazi 10 tona po hektaru.[36] Glavna pitanja izgradnje prosperiteta su obrazovanje i veštine, naročito za marginalizovane zajednice, istraživanje i inovacije, kao i osiguravanje boljeg rada preduzeća i višeg nivoa zaposlenosti. Ciljevi ovog stuba su investiranje 3% BDP - a u istraživanje i razvoj do 2020. godine, širokopojasni pristup za sve građane EU u regionu, povećanje broja patenata dobijenih u regionu za 50% i povećanje udela stanovništva EU od 30 do 34 godina sa visokim ili ekvivalentnim obrazovanjem za 40% do 2020. godine.[37] Ovom regionu potrebna je posebna pažnja jer obuhvata, ne samo članice EU koje su se priključile u različitim trenucima, već i zemlje koje su podnele kandidature za članstvo, kao i treće zemlje. Upravo zbog toga je neophodna dobra koordinacija na svim nivoima. Jačanje Dunavskog regiona podrazumeva uspostavljanje merila

[34] Ibid.

[35] NATURA 2000 je središnji deo politike o zaštiti prirode i biološke raznovrsnosti Evropske Unije. To je mreža područja za zaštitu prirode širom EU ustanovljena u skladu sa Direktivom o staništima iz 1992. godine. Cilj mreže je da se osigura dugotrajni opstanak najvrednijih i najugroženijih vrsta i staništa u Evropi. Sastoji se od posebnih područja zaštite (eng. Special Areas of Conservation – SAC) koja su zemlje članice proglasile u skladu s Direktivom o staništima, a takođe uključuje područja posebne zaštite (eng. Special Protection Areas – SPA) koja se proglašavaju na osnovu Direktive o pticama iz 1979. godine.

[36] „ Strategija Evropske Unije za Dunavski region", *Evropska Komisija*, Brisel, 2010. str. 9- 10.

[37] Ibid. str. 10.

za e-vladu i smanjenje prekomerne birokratije, maksimalno 4 nedelje za dozvole za rad i registraciju firmi do 2015. godine, efikasna razmena informacija između relevantnih aktera za primenu zakona do 2015. godine, sa ciljem poboljšanja sigurnosti i borbi protiv teškog i organizovanog kriminala u 14 zemalja i efikasna saradnja između relevantnih aktera sprovođenja zakona do 2015. godine.[38] Sprovođenje ovih akcija je odgovornost svih, od regionalnog preko državnog do lokalnog nivoa. Strategija daje održivi okvir za politiku integracije i koherentni razvoj Dunavskog regiona. Ona postavlja prioritetne aktivnosti tako da napravi region EU za 21. vek. Mora biti praćena sa dovoljno informacija i publicitetom koji će obezbediti da njeni ciljevi budu široko poznati.[39]

Da bi Evropska unija postigla potpunu infrastrukturnu integrisanost i da bi sve geografske prepreke preobratila u svoju korist, moraće još puno uložiti u tehnički, finansijski i političko – organizacijski napredak. EU može da postane globalni lider multiskalarnog procesa, kao što su očuvanje urbane policentričnosti, promovisanje integrisanog pomorskog razvoja i integrisanog urbanog razvoja, obezbeđivanje biodiverziteta morskih i kopnenih ekosistema, borbi protiv klimatskih promena, zaštite ljudskih prava i borbi protiv socijalnog isključenja.[40]

- **Istorija Evropske unije[41]**

Evropska unija kao istorijski pojam predstavlja nešto potpuno novo i istorijski jedinstveno. Ona je nadnacionalna zajednica, u početku nastala kao ekonomski savez država, mada se, još od njenog prvog oblika organizovanja, Pariskim ugovorom 1951. godine, sve više povezuje i na političkom nivou. Jednostavno rečeno, nije ni jedinstvena federalna država u klasičnom smislu, ali svakako nije ni nešto više od federacije zemalja koje je čine. Nakon završetka Drugog svetskog rata i katastrofalnih posledica koje je on za sobom ostavio, u Evropi se javila potreba za ujedinjenjem u pitanjima od zajedničke važnosti za budući razvoj i stabilnost na kontinentu. Početak samog razvoja Evrop-

[38] Ibid. str. 11.
[39] Ibid. str. 13.
[40] Drafting team with the contribution of the European Environment Agency, *The territorial state and perspectives of the European Union*,Background document for the territorial Agenda of European Union 2020, update 2011, str. 17.
[41] Ovaj deo teksta napisala je Nevena Mančić

ske unije se vezuje za ideje Roberta Šumana i Žana Monea na osnovu kojih je osnovana Evropska zajednica za ugalj i čelik 1951. godine koja ujedno označava i početak procesa evropskih integracija u posleratnoj Evropi.[42] Ekonomskom saradnjom u industriji čelika i uglja, trebalo je uspostaviti dugotrajan mir na evropskom kontinentu. To je bilo pre svega od značaja za Francusku koja je time htela da osigura mir u svom neposrednom okruženju, ali i za Nemačku s obzirom na negativno nasleđe iz tek završenog rata.[43] Tadašnjih šest država koje su bile odlučne da realizuju ideju o ovakvoj vrsti povezivanja bile su Belgija, Nemačka, Francuska, Luksemburg, Holandija i Italija. Već šest godina kasnije, Ugovorom iz Rima, osnovana je Evropska ekonomska zajednica čiji je cilj bio da se stvori zajedničko tržište za ove države članice, što je prouzrokovalo znatan ekonomski rast već u šezdesetim godinama. Trend ka sve intenzivnijoj ekonomskoj saradnji nastavljen je ukidanjem unutrašnjih granica između država članica. Takođe, pregovori u oblasti Zajedničke poljoprivredne politike rezultirali su u zajedničkoj kontroli kvaliteta i bezbednosti hrane, ali i višku u poljoprivrednoj proizvodnji.[44]

Godine 1973. došlo je do prvog proširenja zajednice kada su pristupile Danska, Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Severne Irske i Irska. Sam značaj institucija Evropske unije se znatno uvećao kada su se šest godina kasnije održali prvi neposredni izbori za Evropski parlament. Polako je rastao broj država koje su uvidele koristi, pre svega ekonomske, od pristupanja Evropskoj zajednici, tako da je Grčka pristupila 1981. a Španija i Portugal 1986. godine. Jedinstvenim evropskim aktom, koji je usvojen 1986. godine, je zaokružen ekonomski cilj uspostavljanja zajedničkog tržišta, kao i odredbe o međuvladinoj saradnji u oblasti spoljne politike, koja je našla svoje oličenje u Evropskoj političkoj saradnji. Najvažnije promene su se desile devedesetih godina dvadesetog veka kada je konačno završeno formiranje jedinstvenog tržišta i kada su stvoreni uslovi za slobodno kretanje robe, kapitala, usluga i ljudi, što je predstavljalo značajan korak ka sve većoj integraciji i međuzavisnosti. Ratifikacijom Ugovora iz Mastrihta i formalno je stvorena Evropska unija, a oblastima delovanja EU dodate su nove oblasti, npr. životna sredina i zajednička spoljna i bezbednosna

[42] Dostupno preko http://www.europeanpolicy.org/cinjenice-o-eu/pravni-osnov.html, (Pristupljeno 16.07.2014.)
[43] Ibid.
[44] Ibid.

politika. Austrija, Finska i Švedska pristupaju 1995. godine i povećavaju broj država članica na petnaest. Kao deo Ugovora iz Amsterdama, u ovom periodu je Šengenski sporazum postao deo pravne tekovine EU, čime su ukinute granične kontrole u putovanjima između država članica.[45]

Zajednička valuta – evro, uvedena je 2002. godine i nju je prihvatilo dvanaest država članica tako što su odmah pristupile evro zoni i umesto svoje dotadašnje nacionalne valute, uvele evro. Do 2014. Godine, evro zoni je pristupilo jos šest država članica.[46] Najveće proširenje do tada, tzv. "veliki prasak" ili "istočno proširenje" nastupilo je 2004. godine kada je Unija odlučila da u svoje članstvo primi još deset država, tako da su se tada Uniji pridružile Kipar, Estonija, Letonija, Litvanija, Češka Republika, Mađarska, Slovačka, Slovenija, Poljska i Malta. Godine 2007. pristupile su Rumunija i Bugarska. Poslednja država koja je postala članica bila je Hrvatska, 2013. godine. Predviđa se da novih proširenja neće biti u narednih pet godina.

Ugovor o uspostavljanju Ustava Evrope, često nazivan i Evropski ustav, potpisan je u Rimu 2004. godine sa ciljem da zameni sve pređašnje ugovore. Ipak, ovaj predlog nije sproveden jer je odbijen na referendumu u Francuskoj i Holandiji. Novi reformski ugovor, poznatiji kao Lisabonski ugovor, koji je potpisan 2007. godine, uveo je novine poput pravnog subjektiviteta EU, stalnog Predsednika Evropskog saveta i Visokog predstavnika Unije za spoljnu politiku i politiku bezbednosti i proširivanja procedure saodlučivanja. Povelji o fundamentalnim pravima dat je isti pravni značaj kao i osnivačkim ugovorima. Sve ove izmene kroz istoriju nastanka Unije služile su tome da ona postane transparentnija i efikasnija na globalnom planu i kako bi postala otvorenija za nove vidove saradnje i nova proširenja koja bi doprinela tome da sama Evropa postane ekonomski stabilnija i moćnija u svojim odnosima na globalnom nivou.

[45] Ibid.

[46] Dostupno preko: http://www.europeanpolicy.org/cinjenice-o-eu/istorija-eu.html, (Pristupljeno 16.07.2014.)

- **Kultura Evropske unije**[47]

,,Kad bih ponovo počinjao, počeo bih sa kulturom."[48]

Žan Mone

S obzirom da teritoriju Evropske unije čini veliki broj zemalja, neizostavno je reći da nju, kao nadnacionalnu zajednicu, karakteriše ogromna kulturna raznolikost. Velika kulturna dostignuća u raznim oblastima poput jezika, književnosti, arhitekture, umetnosti, radija, filma, pozorišta, pripadaju pojedinim zemljama ili regionu, ali takođe, predstavljaju zajedničko kulturno nasleđe cele Evropske unije. S obzirom na specifičnost situacije i na to da svaka država želi da sačuva svoj nacionalni identitet i posebnost, Evropska unija radi na tome da očuva i podrži raznovrsnost i da je učini dostupnom drugima van svojih granica putem umetnosti, plesa, kulinarstva, muzike ili preko 23 njena zvanična jezika. Kultura je integrisana i u druge sektore, poput obrazovanja, turizma, zapošljavanja i državljanstva.

Sama kulturna politika EU nastoji da unapredi dijalog između različitih kultura. EU nastoji da svoju kulturnu raznolikost pretvori u svoju specifičnost, pa aktivno promoviše kulturne vrednosti svih država putem svojih programa u oblasti kulture. Kulturna politika promoviše raznolikost i interkulturni dijalog i stoga EU podstiče prekograničnu razmenu iskustava na polju kulture. Ona spada u tzv. "meke politike" koje počivaju na načelu konsenzusa. Na primer, umetnici mogu slobodno da se kreću po kontinentu, a umetnička dela mogu lako da se dele sa drugim državama.[49] Evropska unija se Lisabonskim ugovorom, koji je na snagu stupio 2009. godine, obavezala da će raznolikost kulture koristiti na takav način da to osigurava poštovanje među kulturama i promoviše raznovrsnost.

Može se reći da je kultura ključna komponenta u međunarodnim odnosima Evrope, tako da je EU usredsređena na to da sve kulturne pojedinosti uključi u odnose Evrope sa partnerskim državama i regionima. Svaka država članica ima svoje specifične i samo njoj svojstvene posebnosti koje želi da zadrži uprkos svom članstvu u EU. Sve

[47] Ovaj deo teksta napisala je Nevena Mančić

[48] Dostupno preko: http://users.beotel.net/~nenadic/evropa.html, (Pristupljeno 30.09.2014.)

[49] *Kultura u EU:Ujedinjeni u raznolikosti*, Delegacija Evropske unije u Srbiji, Beograd, Dostupno preko : http://europa.rs/publikacije.html, (Pristupljeno 28.07.2014.)

te nacionalne crte i uticaji obogaćuju zajednicu i postaju novi kulturni temelj EU odgovoran za to kako je drugi u svetu vide. Zarad veće kulturne integracije, EU okuplja razne nevladine i profesionalne organizacije, osniva razne fondacije, mreže i udruženja kako bi se razmatrala važna pitanja i unapredila saradnja sa institucijama EU. Još krajem prošlog veka je osnovan veliki broj programa koji pospešuju širenje kulturnog prostora Evrope. Prednost ovih programa, gde se posebno opaža taj njihov "meki pristup" je što uključuju i zemlje koje su u procesu pridruživanja EU, a ne samo države članice. Na taj način se formira evropski kulturni prostor čiji programi se vode logikom sličnom kao i program evropskog vaspitanja i obrazovanja. To su projekti poput *Kaleidoscope*, *Ariane*, *Raphael*, *Culture* i *Creative culture*. Jedan od ovih programa, program ,,*Kultura*" vredan je 400 miliona evra i predviđen je za period od sedam godina (2007- 2013).[50] Njega mogu da koriste države članice ali i pojedine države izvan EU. Njegova svrha je da unapredi saradnju među evropskim činiocima u oblasti kulture. Koristeći koncept zajedničkog kulturnog nasleđa, program daje mogućnost organizacijama iz država članica da razviju saradnju, podstičući time stvaranje jakog evropskog identiteta.[51] Može se reći da program ima interdisciplinarni pristup i karakteriše ga velika prilagodljivost. Kao i kod većine drugih programa u okviru ove oblasti, i kod ovog programa u glavne ciljeve možemo uvrstiti interkulturni dijalog i razmenu, zatim međunarodnu pokretljivost ljudi iz kulturnog sektora, kao i međunarodnu razmenu umetničkih i kulturnih radova.

Bitno je pomenuti da se rad Evropskih institucija u ovoj oblasti znatno povećao poslednjih godina, naročito posle tzv. "velikog praska", kada je broj država članica povećan, što je uslovilo i novi priliv nacionalnih kulturnih osobenosti koje je trebalo uskladiti. Značaj kulturne saradnje je utoliko veći s obzirom na činjenicu da EU u svom budžetu predviđa jako malo sredstava za kulturne programe (otprilike 0,1% dok se, recimo, za poljoprivredu izdvaja preko 50% sredstava iz budžeta EU).[52] Na primer, Evropska komisija svake godine bira dva grada koji će biti prestonice kulture. Ti gradovi simbolizuju bogatstvo i raznolikost evropskih kultura i podstiču jačanje veza između evropskih zemalja tako što okupljaju ljude i neguju pozitivan imidž evropskog građanstva. Maribor (Slovenija) i Gimaraeš (Portugalija) izabrani

[50] Ibid.
[51] Ibid.
[52] Ibid.

su za evropske prestonice kulture 2012.[53] Naredne godine su to bili Marsej i Košnice. Akcenat je stavljen na savremeno stvaralaštvo, ali i njegovo poređenje sa istorijskim umetničkim pokretima poput avangarde, socrealizma ili modernizma. *Evropska prestonica kulture* je grad koji Evropska unija odredi da tokom jedne godine organizuje seriju kulturnih događaja sa snažnom evropskom dimenzijom. To pomaže gradu da se predstavi na međunarodnom planu, ali i da predstavi samu EU na njenom putu ka urbanizaciji i izmeni profila. Ideja o evropskoj prestonici kulture zaživela je 1985. godine sa ciljem da se promoviše evropska kulturna baština i da se paralelno razvija kulturni turizam. Prva evropska prestonica kulture bila je Atina, delom kao zasluga tadašnje grčke ministarke kulture i poznate grčke glumice, Meline Merkuri.[54] Za 2014. godinu, prestonice kulture su Riga (Letonija) i Umea (Švedska). Može se reći da je evropska prestonica kulture jedna od najuspešnijih inicijativa koje je EU preuzela zarad sopstvene promocije na međunarodnom planu.[55] Mnoga istraživanja, koje vrši Evropska Komisija, pokazuju da se broj turista u izabranim gradovima povećao čak i do 12% od kako su dobili te prestižne titule.[56]

Još jedan od važnih programa je i *Europa Nostra*. Ona predstavlja glas kulturne baštine u Evropi. Ovaj program živi već 45 godina i uspešno obavlja aktivnosti očuvanja kulturnih pejzaža i promocije kulturne baštine i ima oko 400 pridruženih organizacija članica. Pored toga, bavi se i uspostavljanjem veza između prošlih, sadašnjih i budućih generacija širom Evrope. Sam cilj Europa Nostre je da kulturno nasleđe bude stavljeno u centar pažnje na lokalnom, državnom i regionalnom nivou, kao i da pitanje nasleđa postane prioritet zakonodavstva.[57]

Promovisanje vrednosti, značaja i diverziteta kulturnog i prirodnog nasleđa svake države članice u velikoj meri utiče na održivi kulturni i ekonomski razvoj EU kao globalnog aktera. Sa sve većim

---

[53] Ibid.

[54] Dostupno preko: http://www.naslovi.net/2011-03-21/danas/omaz-poslednjoj-grckoj-boginji/2414915, (Pristupljeno 29.09.2014.)

[55] Gradovi se biraju tako što međunarodni žiri vrši selekciju na osnovu kulturnih programa koji moraju da imaju snažnu evropsku dimenziju i u kojima moraju da učestvuju građani svih uzrasta. To je fantastična prilika da se otkrije potencijal mnogih evropskih gradova, poboljša razvoj i stvore nova radna mesta.

[56] Dostupno preko: http://www.europa.rs/mediji/vesti_iz_brisela/1793/Marsej+i+Ko%C5%A1ice%3A+evropske+prestonice+kulture+u+2013.+godini.html, (Pristupljeno 29.09.2014.)

[57] Dostupno preko: http://www.europanostra.org/who-we-are, (Pristupljeno 29.09.2014.)

slobodama u kretanju stanovništva među zemljama članicama može se zapaziti i sve veće prelivanje kultura preko granica nacionalne države. EU je na dobrom putu da postane slična SAD – u kada je u pitanju multikulturalnost. Zarad ostvarivanja ovih vrednosti neophodan je razvoj svesti i edukacija građanstva u cilju povećanja akcionog kapaciteta za učestvovanje u zaštiti i razvoju kulturnog i prirodnog nasleđa u budućnosti. Razmenom kulturnih uticaja će sve razlike koje postoje među stanovništvom zemalja članica prestati da budu prepreka i postati zvezda vodilja EU ka kreiranju njene jedinstvenosti.

Religija Evropske unije[58]

,,Ne možemo da Evropu vežemo samo za pravo i ekonomske uspehe. Ako u narednih deset godina ne uspemo da joj damo dušu, duhovnost i značenje, izgubićemo bitku."[59]

Žak Delor

Još je 1993. godine Žak Delor, tadašnji predsednik Evropske komisije, izjavio u svom obraćanju verskim poglavarima, da je neophodno da Evropska unija dobije sekularnu dušu da bi se održala jer ekonomski odnosi nisu jedino na čemu ona treba da se održava i gradi.[60] Od tada se traga za jedinstvenim evropskim identitetom, ali se čini da je problem evropskog identiteta prisutan više nego ikada. Može se reći da su u Evropskoj uniji danas, više nego ranije, zastupljene sve religije. To možemo povezati sa otvaranjem granica, migracijom i slobodnim kretanjem ljudi. Evropska unija je uvek težila ka tome da se predstavi kao jedinstveni, nedeljivi prostor sa zajedničkom kulturom – kao nešto što prirodno spaja sve stanovnike koji žive na njenoj teritoriji. Međutim, ukoliko se zađe malo dublje u sam život Unije, može se uočiti da u religioznoj sferi vladaju netrpeljivosti. Pokušaji da se od polikonfesionog mozaika stvori univerzalna jedinstvena religija za sada su doveli do brisanja kanonskih granica i gubitka tradicionalne duhovnosti i religioznog morala. Žensko sveštenstvo, bioetički ogledi, homoseksualni brakovi, sve veći broj razvoda, dozvola abortusa i

[58] Ovaj deo teksta napisala je Nevena Mančić

[59] Dostupno preko: http://www.vreme.co.rs/cms/view.php?id=981489, (Pristupljeno 29.09. 2014.)

[60] Ibid.

eutanazije – to je samo mali deo svih onih problema sa kojima su se suočili danas građani Evrope.[61]

Nesporno je reći da je hrišćanstvo najzastupljenija religija. Njegova učenja su u velikoj meri uticala na oblikovanje društvenog života. Bila su kreator osnovnih vrednosti u svakodnevnom životu – onih na kojima počiva miran, stabilan i progresivan razvoj društva. Iz osnovnih načela hrišćanstva proističe ono što je dozvoljeno i nedozvoljeno, šta je vrlina, a šta porok. Ono nalaže slobodu, pomaganje, rad, odgovornost, čestitost, poštovanje, ljubav, toleranciju, poslušnost i sva ostala načela na kojima počiva život Evropske zajednice, jer religija predstavlja stub odnosa koji kreiraju svakodnevnicu. Ova hrišćanska načela su delom ugrađena u zakonodavstvo kao etičke norme koje se moraju poštovati. To je velika prednost Evropske Unije. Na globalnom planu, EU se predstavlja kao rasadnik demokratije i njenih vrednosti, nečega što je oduvek bilo u skladu sa vrednostima zapadnog društva. Hrišćanstvo uglavnom, kroz svoju dogmu podržava i podstiče ove zapadne, demokratske vrednosti na kojima počiva EU. Međutim, na prostoru EU se sve više javljaju oprečna mišljenja o samom hrišćanstvu. Jedni su (desno orijentisani) za to da hrišćanstvo postane zvanična religija Evropske unije, dok su drugi (leva orijentacija) protiv toga da se jedna religija izdvaja i dominira.[62] Pošto se EU predstavlja kao tolerantna i demokratska tvorevina, danas njeni stanovnici imaju pravo na slobodu verovanja i religije. Odbacivanje stava da se u Ustavu Evropske unije jasno naznači da je zvanična religija u EU hrišćanska, motivisano je željom za očuvanje mira, stabilnosti i poretka, sprečavanja društvenih konflikata i sukoba, odnosno, izgradnjom multikulturnog društva.[63] Evropska unija danas jeste jedno društvo koje je multikonfesionalno. Mnoge njene države članice su, uprkos zvaničnom hrišćanstvu u njima, ipak zemlje sa brojnim religijama. Mnoge od njih su bile kolonizatori u prošlosti, što je uslovilo veliki broj afroazijskog stanovništva koji su se doselili na prostor EU u drugoj polovini XX veka. Oni su sa sobom doneli druge religije poput taoizma, budizma, konfučijanstva, a naročito islama. Jedna od aktuelnih pretnji za EU

[61] *Budućnost religije u Evropi: biti ili ne biti*, Голос России, Dostupno preko : http://www.vostok.rs/index.php?option=btg_novosti&idnovost=5118#.U9elEPmSzAQ, (Pristupljeno 29.07.2014.)

[62] Dragoslav Kočović, "Uticaj religije na socijalnu politiku u Evropskoj uniji", *Srpska politička misao*, broj 3/2011, god. 18. Vol. 33, str. 270 – 271.

[63] Ibid. str. 271.

jeste islamizacija njenih država članica. Prema statističkim podacima, svake godine na evropskoj teritoriji broj sledbenika učenja proroka Muhameda uvećava se za milion. Prema preliminarnim proračunima, u EU će do 2025. godine živeti oko 40 miliona muslimana.[64] A već danas neke evropske prestonice moraju da priznaju islam kao jednu od zvaničnih religija svoje zemlje, a broj džamija u nekim zemljama premašio je broj hrišćanskih crkava.[65] Ovo predstavlja veliki problem za te države, ali i za samu Evropsku uniju. Kako je njen glavni cilj da stvori jedinstveni ekonomski i politički prostor, prisustvo radikalno drugačijeg religijskog mišljenja može otežati proces integracije. Problem sa islamom je što on nije kao druge religije koje su tolerantnije i mogu se asimilovati u evropsku kulturu i deliti hrišćanska učenja. Islam je radikalno drugačiji i nikada nije bio deo evropske kulture, a da bi bio prihvatljiv za evropske standarde ne može postojati u takvom obliku u kakvom danas postoji na evropskom prostoru. Zapravo, Evropsku uniju je obuzeo strah od radikalnih verzija islama, a on se može dovesti u vezu sa krizom evropskog identiteta. Stiče se utisak da pripadnici te religije preplavljuju Evropu, a percipiraju se kao otuđena, monolitna, nepromenljiva zajednica. Oko 40 odsto Francuza i Nemaca islam smatra više nego pretnjom, prema istraživanju francuskog dnevnika "Mond".[66] To je sve uslovljeno događajima koji su potresli SAD 11. septembra 2001. odnosno terorističkim napadima na Njujork i Vašington. Od tada, terorizam, koji se prvenstveno vezuje za islamski fundamentalizam je postao pretnja na globalnom nivou. Međutim, ukoliko se osvrnemo na same osnove islamskog učenja, ono, kao i hrišćansko, počiva na milosrđu vernika da čine dobra dela. Drugim rečima, ipak postoji osnova za suživot ove dve velike religije na prostoru Evropske unije. Islam je prestao da bude nešto što se vezuje samo za Orijent. Prestao je da bude apstraktan i dalek, već je postao religijska, kulturna i politička stvarnost Evropske unije. Interesovanje za islamsku kulturu i religiju je poraslo od kako je u države članice došao veliki talas muslimanskih imigranata koji su se trajno naselili. To je bitno za harmonizaciju odnosa. U skoro svim evropskim zemljama, islam je danas postao druga religija sa otprilike 6% u ukupnoj populaciji, a u nekim

[64] *Budućnost religije u Evropi: biti ili ne biti*, Голос России, Dostupno preko : http://www.vostok.rs/index.php?option=btg_novosti&idnovost=5118#.U9elEPmSzAQ, (Pristupljeno 29.07.2014.)

[65] Ibid.

[66] Jelena Jorgačević, " Vreme Evrope – Islam i Evropa: Doba straha ", *Vreme*, 17. mart 2011, str. 15.

francuskim predgrađima ili industrijskim delovima Engleske postali su većinska populacija.[67] Usled mešanih brakova ili intelektualne zainteresovanosti za islam i njegovo kulturno nasleđe, mnogi autohtoni Evropljani su takođe prihvatili ovu veru. Za razliku od prvih generacija muslimanskih imigranata, današnja, treća generacija se veoma brzo ekonomski i politički afirmiše i integriše u evropsko društvo.[68]

Evropsko društvo polako počinje da prihvata muslimane kao ravnopravne u društvu. U mnogim zapadnim evropskim zemljama žene imaju pravo da nose maramu, dok to ne mogu u Turskoj. Premda je u francuskim srednjim školama zabranjeno nošenje marame, to je dozvoljeno na pariskoj Sorboni. U Engleskoj su muslimani, premda su malobrojniji od svojih francuskih istovernika, uspeli osnovati svoj parlament, tako da veoma aktivno učestvuju u političkom životu svoje nove domovine.[69] Još jedan pokazatelj da je suživot dve istorijski suprotstavljene religije moguć jeste izgradnja džamije u Rimu u neposrednoj blizini papine rezidencije i crkve Svetog Petra. Muslimanima kao i jevrejima, hindusima i budistima je dozvoljeno da iskazuju svoje verske posebnosti sve dok poštuju one vrednosti dominantne religije u toj zemlji.

Prorok Muhamed je izrekao predskazanje koje u velikoj meri opisuje ono što se desilo Evropskoj uniji: *„Islam je došao kao stranac i vratiće se kao stranac, kako je i došao. I zato obradujte strance."*[70]

Evropska unija je primer gde sve više ljudi sklapa mešovite brakove i zbog slobodnog kretanja evropskih građana, vrlo je teško odrediti identitet kao samo nacionalni – on u velikoj meri postaje evropski. Ljudi će i dalje verovati u tradicionalnu religioznost, ona neće nestati, ali se ona transformiše. Ta transformacija se sve više ogleda u tome da je uslov zajedničkog života na prostoru EU postalo poštovanje i tolerancija prema onima koji veruju u druge stvari i misle drugačije. Kakva će na kraju biti religija u Evropskoj uniji, ne može se sa preciznošću odrediti. Može se samo reći da je, za sada, Evropa stanje duha.

---

[67] Nataša Jevtović, " Geneza odnosa Evrope i islama: Velike religije sup o svom porijeklu u sestrinskom srodstvu ", *The Bosnia Times*, 19. Novembar 2013, Dostupno preko: http://www.thebosniatimes.com/geneza-odnosa-evrope-i-islamavelike-religije-po-proijeklu-su-sestrinskom-srodstvu/, (Pristupljeno: 29.07.2014.)

[68] Ibid.

[69] Ibid.

[70] Ibid.

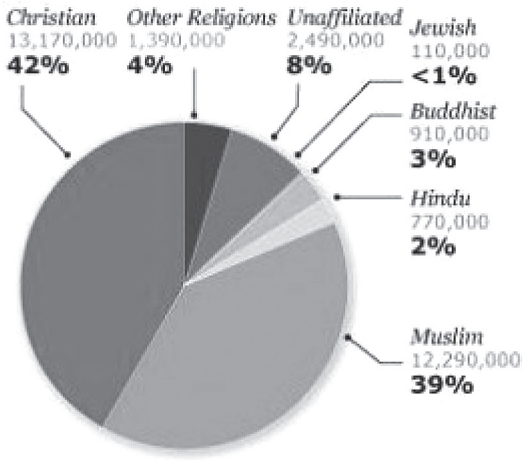

Slika 4. Religioznost u Evropskoj Uniji po procentima[71]

Potpuno jedinstvo je možda daleko, ali je multikulturalnost i suživot različitih religija na prostoru EU funkcionalna i moguća.

Islam propoveda da ljudi treba da razgovaraju sa svojim komšijama bez obzira na veru. Međureligijskom komunikacijom se ulaže u izgradnju poverenja zasnovanog na univerzalnom poštovanju ljudskih prava. Redovna komunikacija preko religijskih granica je najvažniji preduslov za prevazilaženje nepoverenja među verskim grupama. EU, kao područje koje obuhvata sve religije, međuverskom komunikacijom na zajedničkoj osnovi može da uspešno prevaziđe sve stereotipe i predrasude i zameni ih pravim iskustvima.[72] Na taj način, Evropska unija se predstavlja svetu kao zajednica koja podstiče razumevanje među svim vernicima, a međuverski dijalog koristi za premošćavanje razlika među različitim religijama. Njena moć leži u razumevanju i prihvatanju različitosti.

- **Ekonomija Evropske unije**[73]

Prema izveštaju Ujedinjenih Nacija (World Economic Situation and Prospects 2015, WESP) očekuje se marginalni rast svetske ekonomije u naredne dve godine, i to rast od 3,1% za 2015. godinu i 3,3%

[71] *Izvor:* http://www.barenakedislam.com/2014/0/page/112 (Pristupljeno 27. 12.2014.)
[72] Menekše Tokjaj, *Verski lideri ujedinjeni za mir na Kipru*, Southeast European Times, Istanbul, 25. mart 2014. Dostupno preko: http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/bs/features/setimes/features/2014/03/25/feature-03, (Pristupljeno 29.09.2014.)
[73] Ovaj deo teksta napisala je Jelena Đukić

za 2016. godinu, u odnosu na 2014. godinu kada je zabeležen rast od 2,6%.[74] Procene su da će američki dolar zadržati dominantnu ulogu na deviznim tržištima. Dok su Sjedinjene Američke Države ostvarile godišnju stopu rasta iznad 2% u 2014. godini, ekonomska situacija u Evropi bila je prilično nesigurna, a naročito u evrozoni. Evrozona je ekonomska i monetarna unija od 19 država članica EU, koje su prihvatile evro kao svoju valutu. Shodno ovim indikatorima, američka ekonomija ima potencijal da se poboljša u periodu 2015-2016, dok se samo blago poboljšanje rasta očekuje u Zapadnoj Evropi. Od početka ekonomske krize 2008. godine, euro je uspevao da održi svoju vrednost u poređenju sa dolarom, u odnosu 1.3$ za 1 euro.[75] Poslednjih nekoliko meseci bili su naročito teški za svetsku ekonomiju. Nagli pad cena nafte, brza prilagođavanja u deviznim kursevima (uz američki dolar koji je apresirao i doveo do slabljenja većine drugih valuta, naročito evra), geopolitička neizvesnost u vezi sa Rusijom, Ukrajinom i konfliktima na Bliskom istoku, povećali su zabrinutost za ekonomsku i političku budućnost Evropske unije.

Evropska unija funkcioniše kao jedinstveno tržište koje obuhvata 28 zemalja članica, što je čini velikom svetskom trgovinskom silom. Sa samo 7% svetske populacije, trgovina Evropske unije sa ostatkom sveta čini 20% svetskog uvoza i izvoza.[76] Ekonomska politika EU teži održivom razvoju kroz ulaganja u transport, energiju, istraživanja, uz minimiziranje negativnih uticaja na životnu sredinu.[77] Postoje tri osnovne metode za merenje bogatstva jedne države, prvi je bruto domaći proizvod koji ukazuje na veličinu ekonomije date države; drugi je bruto domaći proizvod po glavi stanovnika ili per capita, koji ukazuje na prosečno blagostanje ili životni standard građana; treći je paritet kupovne moći (purchasing power parity, PPP). Međutim, treći indikator je onaj koji većina ekonomista preferira. Ovaj indikator poredi razlike u životnom standardu u celini između naroda, a popularan je zato što uzima u obzir relativne troškove života i stopu inflacije, umesto da se služi samo deviznim kursevima koji mogu da naruše stvarne razlike u prihodima. Bruto domaći proizvod per capita Evropske unije, korigovan sa PPP, za mart 2015. godine iznosio je

[74] http://www.un.org/en/development/desa/policy/wesp/, (Pristupljeno 24.03.2015.)
[75] http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/en/economic_and_monetary_union_and_the_euro_en.pdf, (Pristupljeno 27.03.2015.)
[76] http://europa.eu/about-eu/facts-figures/economy/index_en.htm, (Pristupljeno 25.03.2015.)
[77] Ibid, (Pristupljeno 25.03.2015.)

33203 američkih dolara,[78] a Sjedinjenih Američkih Država 51996 američkih dolara.[79] U poslednje četiri godine, od 2011. do 2014. ekonomski rast Sjedinjenih Američkih Država od 8,4% u potpunosti je zasenio ekonomski rast Evropske unije od samo 1,3% u istom posmatranom periodu.[80] Tokom 2014. godine došlo je do postepenog ozdravljenja evrozone zahvaljujući obnovljenom poverenju potrošača i time što je usporena rastuća stopa nezaposlenosti. Međutim, pad cena nafte stvorio je strah od deflacije. Evropska centralna banka (ECB) nedavno je objavila nameru da kupi značajnu količinu državnih obveznica kako bi predupredila deflacijsku spiralu i poduprla srednjoročna inflaciona kretanja od 2%. Poverenje građana EU u Evropsku centralnu banku postalo je upitno nakon izbijanja masovnih protesta marta 2015. godine u Frankfurtu, povodom otvaranja nove zgrade ECB. Evropskoj uniji i dalje ostaje da se bori sa javnim dugom od preko 90% u čak osam zemalja, a naročito je sporno pitanje grčkog duga posle pobede Sirize, partije koja odlučno odbacuje oštre mere štednje koje predlaže ECB. Nagli skok vrednosti švajcarskog franka početkom 2015. godine je još jedan pokazatelj nepoverenja u evro. Dužnička kriza koja potresa EU podstakla je konverziju velike količine novca iz evra u franak, upravo iz straha da će evro doživeti kolaps. Shodno ovim indikatorima, strategija EU da na polju ekonomije ostvari značajne proboje do 2020. na polju zaposlenosti, inovacija, obrazovanja, društvene inkluzije i energije, deluje prilično provokativno. Činjenica je da se Evropska centralna banka ne može meriti sa američkim Federalnim rezervama. Sumnje da je izvesno da će evro neminovno doživeti kolaps samo je pitanje kada, nisu toliko pretenciozne. Posmatrano kroz monetarnu politiku, države evrozone moraju imati istu kamatnu stopu. Međutim, španskoj ili grčkoj posustaloj ekonomiji odgovaraju više kamatne stope kako bi privukle novac u svoje ekonomije, dok npr. nemačkoj relativno uspešnoj ekonomiji odgovaraju niže kamatne stope kako bi izbegla pregrevanje. Forsiranje istovetne kamatne stope za ekonomije sa različitim potrebama lako dovodi do ''grčkog slučaja'', a usled velike integrisanosti, problemi u ekonomskoj sferi lako se prelivaju i u političku. Prema istraživanjima (World Economic League Table 2015) koja je predstavio jedan nezavisni londonski think-thank (Centre for

[78] http://ieconomics.com/european-union-gdp-per-capita-ppp-forecast, (Pristupljeno 31.03.2015.)
[79] http://ieconomics.com/united-states-gdp-per-capita-ppp-forecast, (Pristupljeno 31.03.2015.)
[80] http://yaleglobal.yale.edu/content/european-union-tries-rebooting-economy, (Pristupljeno 29.03.2015.)

Economics and Business Research), američka ekonomija je i dalje lider u svetu, a prate je Kina i Japan.[81] Od evropskih država Nemačka, Ujedinjeno Kraljevstvo, Francuska i Italija zauzimaju četvrto, peto, šesto i osmo mesto.[82] Ovo su ujedno i jedine EU države koje su se našle među top 10.

Najveće ekonomije u svetu	Jedinica obračuna	Jun 2015.	Septembar 2015.	2020.
Sjedinjene Američke Države	USD	52.263	52.407	56.845
Kina	USD	12.665	12.853	23.252
Japan	USD	36.224	36.335	38.176
Evropska unija	USD	33.198	33.194	33.171

Tabela 2. Prognoza kretanja BDP per capita (purchasing power parity, PPP)[83]

Još 1973., Nikos Poulantzas u svom radu "Internacionalizacija kapitalističkih odnosa i nacije-države'' (Internationalization of Capitalist Relations and the Nation-state) izneo je zapažanje da moć američkog kapitalizma pretvara sve države u sopstvene ''predajnike''. Odnosno, države same sebi počinju da pripisuju odgovornost za interese dominantnog imperijalističkog kapitala i njegovog daljeg razvoja.[84] Kako Poulantzas objašnjava, upravo ovo je razlog zašto EU nikada ne može postati pravi rival Sjedinjenim Američkim Državama, jer bi u tu svrhu morala prvo da internalizuje tehničku organizaciju proizvodnje koja je većinom razvijena od strane američkog kapitala koji posluje u EU. Iako je prošlo više od 40 godina od kada je Poulantzas izveo ove zaključke, bilateralni Transatlantski sporazum o trgovini i investicijama između EU i SAD (Transatlantic Trade and Investment Partnership, TTIP), aktuelizuje njegova razmatranja. Naime, reč je o prilično

[81] https://euobserver.com/eu-china/127046, (Pristupljeno 02.04.2015.)
[82] Ibid.
[83] *Izvor: http://ieconomics.com/european-union-gdp-per-capita-ppp-forecast,* Pristupljeno: 02.04.2015.
[84] Kees Van Der Pijl, "Global political economy and the separation of academic disciplines", u Vassilis K. Fouskas (ur.), *The Politics of International Political Economy*, Routledge, Taylor and Fransis Group, London i New York, 2015, str. 15-16.

kontroverznom trgovinskom sporazumu o kome su pregovori počeli početkom 2014. godine, a koji predviđa široku liberalizaciju ekonomskih odnosa između SAD i EU. Predmet sporazuma je uklanjanje niza trgovinskih barijera koje koče krupni kapital, praćeno izmenom bankarske regulative, zakona o životnoj sredini, bezbednosti hrane...

- **Vojna moć Evropske unije**[85]

Pomorska moć Evropske unije

Dugo očekivana Pomorska bezbednosna strategija Evropske unije (European Union Maritime Security Strategy, EUMSS) odobrena je juna 2014. od strane Saveta za opšte poslove.[86] Ova strategija predstavlja vezu između Integrisane pomorske politike (Integrated Maritime Policy, IMP[87]) i Evropske bezbednosne strategije (European Security Strategy, ESS). Strategija utire put za 28 država Evropske unije da identifikuju i preuzmu konkretne akcije i projekte za poboljšanje pomorske bezbednosti EU. Očekuje se da će do kraja 2014. godine biti usvojen akcioni plan za sprovođenje strategije. Plan će se fokusirati na određivanje pan-evropskog pomorskog domena, razmenu informacija između zemalja članica EU, pitanja koja se tiču mornarice, građanske i morske vlasti, razvoja tehnologije, zajedničke obuke i multinacionalne istraživačke programe. U svom geografskom obimu, EUMSS pokriva Baltičko more, Crno more, Mediteran, Severno more, Arktik i Atlantski okean. Strategija ima za cilj da se bavi velikim brojem asimetričnih pretnji i izazova, kod kuće i u inostranstvu, koji utiču na slobodu plovidbe na moru. Ovo uključuje pirateriju, oružanu pljačku, pomorski terorizam, transnacionalne organizovane zločine kao što su krijumčarenje droge, trgovina ljudima...[88]

Jedan od značajnijih aspekata EUMSS je pomorski multilateralizam. Zapravo, strategija priznaje da su savremene pomorske pretnje i izazovi kompleksni i neki od njih mogu zahtevati međunarodnu reakciju, što dalje podrazumeva aranžmane sa međunarodnim partnerima. U tom kontekstu, značajno je angažovanje EU u borbi protiv pirata u Indijskom okeanu, u operaciji Atlanta u Adenskom zalivu ne-

[85] Ovaj deo teksta napisala je Jelena Đukić

[86] http://www.eurasiareview.com/08072014-india-eu-exploring-maritime-convergences-analysis/, (Pristupljeno 12.08.2014.)

[87] http://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/index_en.htm, (Pristupljeno 12.08.2014.)

[88] http://www.epc.eu/pub_details.php?pub_id=4569, (Pristupljeno 17.08.2014.)

daleko od obale Somalije.[89] EUMSS takođe napominje da su morski putevi između EU i Azije od ključnog značaja za EU. Ogroman deo komercijalnog saobraćaja EU prolazi azijskim vodama, a prema nekim procenama, očekuje se da će se obim trgovine povećati za 121% do 2016. godine.[90] Zbog toga što je Indijski okean od strateškog značaja za EU, još 2004. godine EU je potpisala sporazum sa jednom od najvećih regionalih sila – Indijom. Na bilateralnom nivou, indijska mornarica često sprovodi pomorske vežbe sa britanskom, španskom, francuskom ili italijanskom mornaricom. Izgradnja kapaciteta u borbi protiv piraterije, naročito manjih država poput Maldiva, Sejšela, Madagaskara, može postati još jedan od razloga za jaču saradnju EU i Indije. Zapravo, na Sejšelima u septembru 2014. godine, preduzeto je nekoliko aktivnosti u okviru Izgradnje lokalnih pomorski kapaciteta (Local Maritime Capacity Building, LMCB), kada je luku na Sejšelima posetio ratni brod EU, FGS Berlin.

Kao najznačajnije pomorske sile u EU ističu se sledeće države:

	Amfibije	Podmornice	Ratni brodovi	Nosači aviona
Francuska	4	10	68	1
Nemačka	6	4	44	nema
Ujedinjeno Kraljevstvo	6	10	41	1
Španija	5	3	40	1
Italija	5	6	47	2

Tabela 3. Pregled pomorskih kapaciteta najznačajnijih pomorskih sila EU[91]

U knjizi ,,Uticaj pomorske moći na istoriju" iz 1890. godine (The Influence of Sea Power upon History) Admiral Alfred Mahan samouvereno je napisao: ,,Istorija pomorske moći je u velikoj meri […] priča o takmičenju među narodima, međusobnih rivaliteta, nasilja, koje često kulminira ratom".[92] Međutim, daljim razvojem EUMSS, Evropska

[89] http://eunavfor.eu/, (Pristupljeno 03.09.2014.)

[90] http://www.eurasiareview.com/08072014-india-eu-exploring-maritime-convergences-analysis/, (Pristupljeno 12.08.2014.)

[91] *Izvor:* http://www.navyrecognition.com/index.php, http://www.globalfirepower.com/, (Pristupljeno 08.08.2014.)

[92] http://www.epc.eu/pub_details.php?cat_id=4&pub_id=4569&year=2014, (Pristupljeno 12.08.2014.)

unija može preokrenuti Mahanovo gorko, ali dobro utemeljeno proročanstvo, i pretvoriti svoje zajedničke pomorske interese u globalnu bezbednosnu odgovornost. Politikolog, Džorž Fridman (George Friedman) verovatno se ne bi složio sa ovakvim zaključkom. Kako Fridman tvrdi u svojoj knjizi *Narednih 100 godina* (Next 100 Years), velika pomorska prednost SAD-a je u tome što su joj dostupni i Atlantski i Tihi okean, dok je Evropa geografski usmerena samo na Atlantik. Stoga, za Evropsku uniju, iako poželjno, bilo bi vrlo neekonomično da održava svoje prisustvo u Pacifiku. To naravno nije problem za SAD. Ako se uzme u obzir značaj pomorskih puteva (geostrateško pozicioniranje, transport energenata, trgovački putevi...), SAD možda nisu sveprisutne, ali to mogu biti, što se ne može tvrditi za EU. U ovom kontekstu, veliku prednost SAD-a čini i tzv. Space-Based Infrared System (SBIRS[93]), koji između ostalog služi za nadzor Planete iz svemira, što znači i pomorskih puteva i kretanja. To sa sobom povlači dve implikacije: prvo, SAD su u mogućnosti da presretnu ili po potrebi napadnu druge uz faktor iznenađenja, obrnuta situacija nije moguća; drugo, SAD mogu da koriguju ili u potpunosti izmene pomorske rute. Evropska unija možda ne može biti sveprisutna kao SAD, ali ne treba zaboraviti činjenicu da su neke od njenih članica bile najveće pomorske sile svojevremeno, niti treba umanjiti njenu saradnju sa regionalnim silama, poput Indije, ili generalni trud EU da pomorske puteve učini bezbednijim.

Kopnena moć Evropske unije

Evropska unija nema vojsku u tradicionalnom smislu te reči. Iako na samitima šefova država i vlada EU često možemo čuti da su članice raspoložene za integrisaniju vojnu saradnju, njena operacionalizacija još uvek je sporna. Prema tome, oblast odbrane ostaje dominantno u domenu nacionalnih država. Poslednjih godina se evropska integracija produbila u ovoj oblasti uz oblikovanje Zajedničke politike bezbednosti i odbrane (Common Security and Defence Policy, CSDP), kao ogranka Zajedničke spoljne i bezbednosne politike (Common Foreign and Security Policy, CFSP). Kombinovani vojni troškovi članica Evropske unije iznose nešto preko 192,5 miliona eura.[94] Prema podacima Evropske odbrambene agencije (European Defence Agency, EDA) Evropska unija imala je u proseku 53,744 osoblja kopnene vojske

93 http://en.wikipedia.org/wiki/Space-Based_Infrared_System, (Pristupljeno 10.08.2014.)
94 http://www.eda.europa.eu/info-hub/defence-data-portal, (Pristupljeno 15.07.2014.)

raspoređenih širom sveta (ili 3,5% od ukupnog broja vojnog osoblja). U velikim operacijama EU može lako rasporediti i do 425.824 osoblja kopnene vojske i držati u aktivnom statusu preko 100.000 pripadnika kopnene vojske tokom trajnih operacija.[95]

Vojni štab EU (European Union Military Staff, EUMS) je odeljenje Evropske unije odgovorno za operacije u okviru Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike. Termin EUFOR (European Union Force) koristi se za opisivanje niza vojnih raspoređivanja pod nadzorom Vojnog štaba EU. EUFOR je privremena vojska, čine je snage za brzo delovanje, i predstavlja dopunu drugim vojnim snagama kao što su Eurocorps, Evropska žandarmerija, Evropske pomorske snage i EU borbene grupe.

Kopneni vojni odredi Evropske unije (Eurocorps) formirani su još 1992. godine doprinosima pet država: Belgije, Francuske, Nemačke, Luksemburga i Španije. Sedište ovih jedinica nalazi se u Strazburu. Komandant ovih odreda je general potpukovnik (3 zvezde), a njegov zamenik general major (2 zvezde). Eurocorps se sastoje od formacija pod direktnom operativnom kontrolom i formacija namenjenih za delovanje tokom krize ili vanrednog stanja. Pod direktnom operativnom kontrolom su: Francusko-nemačka brigada (Franco German Brigade, GE-FR Bde) i Višenacionalna brigada za podršku (Multinational Command Support Brigade, MNCS Bde).[96] Francusko-nemačka brigada predstavlja srž kopnenih odreda EU i čini je približno 5.200 pripadnika.[97]

EU borbena grupa (EU Battlegroup, EUBG) je vojna jedinica, upodobljena Zajedničkoj politici bezbednosti i odbrane, koja se najčešće finansira doprinosima država članica. Svaka od 18 borbenih grupa sastoji se od 1.500 vojnika opremljenih elementima za borbu.[98] Zamišljeno je da grupe budu sposobne da se rasporede na terenu u roku od 5-10 dana, po odobrenju Saveta, na period od 30 dana koji se, po potrebi, može produžiti i na 120 dana.[99] Obično postoje 2 borbene gru-

[95] http://www.eda.europa.eu/docs/default-source/news/eu-us-defence-data-2011.pdf, (Pristupljeno 15.07.2014.)

[96] http://www.armedforces.co.uk/Europeandefence/edinformation/edi5a3.htm#SUMMARY, (Pristupljeno 10.05.2014.)

[97] http://www.armedforces.co.uk/Europeandefence/edinformation/edi5a3.htm#SUMMARY, (Pristupljeno 10.05.2014.)

[98] http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Battlegroups.pdf, (Pristupljeno 17.07.2014.)

[99] http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/esdp/91624.pdf, (Pristupljeno 17.07.2014.)

pe koje su uvek u pripravnosti i obučene da reaguju na nepredvidive okolnosti u bilo kom trenutku. Grupe su uglavnom osposobljene za misije koje zahtevaju brzinu, poput evakuacije, inicijalne stabilizacije ili radi pružanja pomoći u izbavljenju.

Vojni kapaciteti Evropske unije jesu daleko skromniji u odnosu na Sjedinjene Američke Države. Jedan od razloga za to je i činjenica da je EU prevashodno zamišljena kao jedan mirovni projekat, i akcenat više stavlja na saradnju i dobrosusedske odnose, nego na vojne operacije koje same po sebi podrazumevaju izvesnu dozu sile i nasilja. Činjenica da vojna ulaganja zahtevaju i prilično širok budžet, navela je nemačku kancelarku Angelu Merkel da zaključi: „Evropljani ne mogu svuda po svetu da rešavaju probleme, nego treba da osposobe regione da sami rešavaju te probleme".[100] No, ipak, nespremnost EU da adekvatno reaguje na određene događaje (raspad Jugoslavije, iračka kriza, sukobi u Africi) često se uzima kao pokazatelj njene slabosti, i konstantne obaveze SAD-a da Evropsku uniju stalno ''drže za ruku'', baš kao stariji brat. Ovde treba spomenuti i NATO, koji još jedan izvor debata da li će potencijalna EU vojska oslabiti ili ojačati evropski stub Severnoatlantske alijanse. Za sada, države članice ostaju ušančene na svojim pozicijama, koje teško da i aktuelna ukrajinska kriza može izmeniti. Od francuske i britanske intervencije u Libiji 2011. godine, a potom i francuske intervencije u Maliju 2013. godine, postalo je jasno da nacionalne vojske i dalje imaju primat, i da su u potpunosti operacionalne.

Vazduhoplovna moć Evropske unije

Premda Evropska unija nema svoju vojsku, većina država članica EU istovremeno su i članice NATO-a uz izuzetak Irske, Austrije, Finske i Švedske.[101] Vojni budžet NATO-a za 2014. godinu iznosi 1.4 milijardi eura, a svaka država članica NATO-a doprinosi ovom budžetu shodno formuli zasnovanoj na bruto nacionalnom dohotku.[102] U skladu sa ovom formulom, Francuska, Nemačka, Italija, Španija i Ujedinjeno Kraljevstvo čine skoro polovinu NATO vojnog budžeta,[103] pri tome se Nemačka, Italija, Francuska i UK nalaze na listi 15 zemalja

[100] http://www.dw.de/vojne-supersile-su-negde-drugde/a-17312928, (Pristupljeno 22.07.2014.)
[101] http://www.nato.int/cps/en/natolive/nato_countries.htm, (Pristupljeno 16.08.2014.)
[102] http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_67655.htm, (Pristupljeno 16.08.2014.)
[103] http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_67655.htm, (Pristupljeno 16.08.2014.)

sa najvećim vojnim troškovima.[104] Otkad je stupio na snagu aranžman Berlin plus 2003. godine, u oblasti upravljanja krizama Evropska unija ima pristup kapacitetima NATO-a i mogućnost da samostalno vodi operacije bez uključivanja svih članica Severno-atlantskog saveza.[105]

Pomenutih pet država koje su istovremeno članice i NATO-a i Evropske unije raspolažu sa ukupno 4147 aviona,[106] i 1917 helikoptera[107] a od toga:

Država	Broj aviona	Borbeni avioni	Presretači	Broj helikoptera
Nemačka	663	192	105	389
Italija	760	153	117	414
Francuska	1.264	257	283	647
Španija	531	108	108	154
Ujedinjeno Kraljevstvo	936	160	89	467

Tabela 4. Pregled vazduhoplova po državama[108]

Jedan od najambicioznijih evropskih projekata visoke tehnologije *Jurofajter tajfun* (Eurofighter Typhoon) nastao je saradnjom četiri evropske države: UK, Nemačka, Italija i Španija.[109] Tajfun je jedan od najnaprednijih višenamenskih borbenih aviona koji su trenutno dostupni svetskom tržištu.

Za razliku od gorepomenutih država, Francuska je želela da očuva svoju autonomnost u proizvodnji vazduhoplova. Tradicionalni proizvođač aviona u Francuskoj je kompanija *Marsel Daso* (Marcel Dassault) poznata po *Miraž* bombarderima i novijim *Rafal* dvomotornim borbenim avonima četvrte generacije. Rafal treba da bude oslonac francuskog nacionalnog vazduhoplovstva i ratne mornarice, kao i inostranih tradicionalnih korisnika borbenih aviona Marsel Daso, za dejstva sa kopna i mora, u periodu do 2040. godine. Namenjen je da rav-

[104] http://www.sipri.org/googlemaps/milex_top_15_2013_exp_map.html, (Pristupljeno 01.09.2014.)
[105] http://europa.eu/legislation_summaries/foreign_and_security_policy/cfsp_and_esdp_implementation/l33243_en.htm, (Pristupljeno 16.08.2014.)
[106] http://www.globalfirepower.com/aircraft-total.asp, (Pristupljeno 17.08.2014.)
[107] http://www.globalfirepower.com/aircraft-helicopters-total.asp, (Pristupljeno 17.08.2014.)
[108] *Izvor*: http://www.globalfirepower.com/, (Pristupljeno 13.03.2015.)
[109] http://www.eurofighter.com/about-us, (Pristupljeno 16.08.2014.)

nopravno izvršava zadatke protivvazduhoplovne odbrane, premoći u vazdušnom prostoru i dejstva vazduh-zemlja i vazduh-more.[110]

Zaista, teško je bilo koju državu porediti sa Sjedinjenim Američkim Državama. U ovom kontekstu treba spomenuti da su SAD još uvek vodeća vazduhoplovna sila, odmah ispred Rusije.[111] Sve ovo praćeno je velikim vojnim budžetom, koji za 2015. godinu iznosi 557 milijardi dolara.[112] Iako nijedan vojni budžet ne može da se meri sa američkim, Evropska unija kao opciju ima bolju koordinaciju među državama članicama. U tom pogledu, veliki značaj ima *Evropska Vazduhoplovna Grupa* (European Air Group, EAG), osnovana još 1995. Ova grupa od sedam članica: Belgija, Francuska, Nemačka, Italija, Holandija, Španija i Ujedinjeno Kraljevstvo, ima za cilj da kolektivno unapredi taktičke sposobnosti vazdušnih snaga kroz bolju saradnju.[113]

Nuklearna moć Evropske unije

Nuklearne elektrane generišu oko 30% električne energije proizvedene na teritoriji Evropske unije.[114] EURATOM je obezbedio stabilan pravni okvir koji je podsticao rast i razvoj nuklearne industrije, a ima za cilj da obezbedi zajedničko tržište za nuklearne materijale. Evropska zajednica za atomsku energiju (EURATOM) nastala je 1957. godine, u vreme kada je energetska bezbednost bila glavna briga, a države osnivači bile su Belgija, Francuska, Zapadna Nemačka, Italija, Luksembrug i Holandija. Sporazum o osnivanju EURATOM-a politički je bio usmeren protiv dominacije SAD-a, ali istovremeno i sredstvo za saradnju sa Sjedinjenim Američkim Državama pružajući garancije za mirnodopsko korišćenje nuklearnih materijala. Evropske zemlje koje nisu članice Evropske unije poput Švajcarske, Norveške i neke od balkanskih država kao što su Srbija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, u izvesnoj meri su električno umrežene sa Evropskom unijom.[115] Nekoliko istočnoevropskih zemalja ima snažne političke, ekonomske i

[110] http://borbeniavioni2013.blogspot.com/2013/11/dassault-rafale.html, (Pristupljeno 17.08.2014.)
[111] http://www.nationmaster.com/country-info/compare/Russia/United-States/Military, (Pristupljeno 17.08.2014.)
[112] http://www.aljazeera.com/news/americas/2014/12/us-congress-military-spending-bill-201412131494859241 4.html, (Pristupljeno 25.12.2014.)
[113] http://www.defensie.nl/english/topics/international-cooperation/contents/other-countries/european-air-group, (Pristupljeno 25.12.2014.)
[114] http://ec.europa.eu/energy/nuclear/index_en.htm, (Pristupljeno 16.08.2014.)
[115] http://www.world-nuclear.org/info/Country-Profiles/Others/European-Union/,(Pristupljeno 16.08.2014.)

električne veze sa EU, naročito Rusija, Belorusija, a posebno Ukrajina koja nastoji da se integriše u Evropsku električnu mrežu i gasnu mrežu kako bi postala deo Evropskog energetskog tržišta do 2017. godine.[116] Trenutno, 131 nuklearnih reaktora posluje u 14 država članica Evropske unije, a polovina nuklearne električne energije EU proizvodi se samo u jednoj zemlji – Francuskoj.[117] Izgradnja nuklearih elektrana trenutno se odvija u 3 države članice – Finska, Francuska i Slovačka, dok se izgradnja novih nuklearnih postrojenja do 2030. godine, planira u Bugarskoj, Češkoj, Mađarskoj, Litvaniji, Poljskoj i Velikoj Britaniji.[118]

U maju 2014. Godine, Evropska Komisija predložila je novu Evropsku energetsko-bezbednosnu strategiju.[119] Diversifikacija spoljnih zaliha energije, unapređenje energetske infrastrukture, kompletiranje unutrašnjeg tržišta EU i ušteda energije su među njenim glavnim tačkama. Iza ovih ciljeva stoji hitna potreba Evropske unije da uveća svoju autohtonu proizvodnju energije, poboljša prenosne infrastrukture i smanji svoju zavisnost od eksternih dobavljača. Dosta je manja zavisnost EU u pogledu uvoza uranijuma, što se ne može reći za uvoz gasa i uglja. U okviru programa Horizon 2020[120] predviđena su i sredstva za finansiranje EURATOM-a u periodu od 2014. do 2018. Za ovaj projekat EURATOM-a koji između ostalog obuhvata nuklearne fuzije i fisije, zaštitu od radioaktivnog zračenja i slično, previđena su sredstva u iznosu od 1.6 milijardi eura.[121] Pet dobro poznatih nuklearnih sila koje su istovremeno potpisnice Sporazuma o zabrani širenja atomskog naoružanja (Non-Proliferation Treaty) su: Sjedinjene Američke Države, Ujedinjeno Kraljevstvo, Francuska, Rusija i Kina. U tabeli br. 5 prikazene su nuklearne bojeve glave koje ove države poseduju i koje su rasporedile negde u svetu.[122]

---

[116] http://www.world-nuclear.org/info/Country-Profiles/Others/European-Union/,(Pristupljeno 16.08.2014.)

[117] http://www.world-nuclear.org/blog/, (Pristupljeno 16.08.2014.)

[118] http://www.world-nuclear.org/blog/, (Pristupljeno 16.08.2014.)

[119] http://www.world-nuclear.org/info/Country-Profiles/Others/European-Union/, (Pristupljeno 16.08.2014.)

[120] http://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/what-horizon-2020, (Pristupljeno 16.08.2014.)

[121] http://www.foratom.org/jsmallfib_top/Publications/EU_Nuclear_Energy_Policy_Forecast_2014.pdf, (Pristupljeno 17.08.2014.)

[122] Stanje nuklearnih bojevih glava aprila 2014. godine (Pristupljeno 14.07.2014.)

Države[123]	Raspoređene nuklearne bojeve glave u svetu	Ukupan broj 2014. godine	Godina prve nuklearne probe
Sjedinjene Američke Države	1.992	7.506	1945.
Ujedinjeno Kraljevstvo	160	225	1952.
Francuska	290	300	1960.
Rusija	2.484	8.484	1949
Kina	---	250	1964.

Tabela 5. Nuklearne bojeve glave pet najvećih nuklearnih sila[124]

Iako su u Evropskoj uniji samo Francuska i Ujedinjeno Kraljevstvo nuklearne sile, u EU takođe postoje države koje ne proizvode ali imaju na svojoj teritoriji nuklearno oružje, što je i prikazano na sledećoj Slici 5.

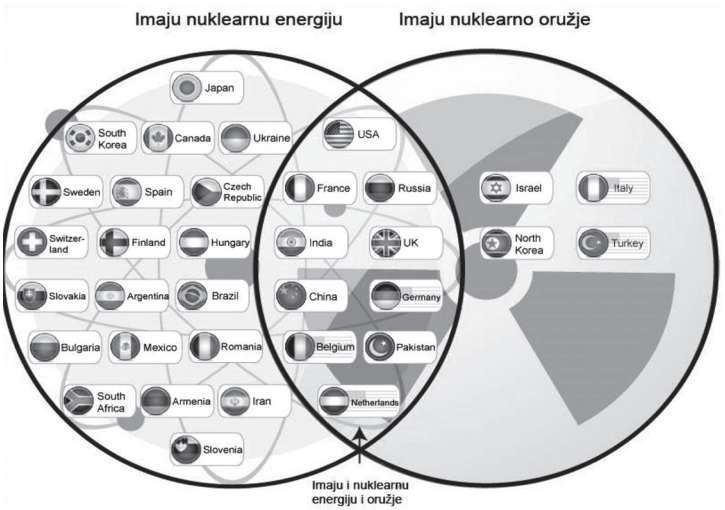

Slika 5. Države sa nuklearnom energijom i/ili nuklearnim oružjem[125]

[123] Iako Indija, Pakistan, Severna Koreja imaju nuklearno oružje, i isto se sumnja za Izrael, države u Tabeli 5. odabrane su jer su jedine potpisnice Sporazuma o zabrani širenja atomskog naoružanja.

[124] *Izvor*: http://www.businessinsider.com/map-all-of-the-worlds-nukes-2014-7, (Pristupljeno 14.07.2014.

[125] *Izvor*: http://balkans.aljazeera.net/vijesti/svjetski-nuklearni-klub, (Pristupljeno 14.07.2014.)

Kako tvrdi Gregori D. Koblenc (Gregory D. Koblentz) na snazi je „drugo nuklearno doba" čija je osnovna karakteristika bezbednosna trilema, umesto bezbednosne dileme koja je obeležila Hladni rat. Suština koncepta bezbednosne trileme odnosi se na činjenicu da usled toga što više država poseduje nuklearno oružije, akcije koje jedna država preduzima da bi se zaštitila od druge, proizvodi osećaj nesigurnosti kod treće države. Ono što je specifično za ovakvu situaciju je, da količina nuklearnog naoružanja koju neka država poseduje nije toliko presudna za njenu pregovaračku i stratešku poziciju koliko sama činjenica da raspolaže takvom vrstom oružija. U tom kontekstu, nepohodna je saradnja među državama koje poseduju nuklearno oružije da bi se prevazišla bezbednosna trilema i stvorio funkcionalni okvir za njihovu interakciju.

Slika 6. Pregled država sa nuklearnim elektranama[126]

[126] *Izvor:* http://www.world-nuclear.org/info/Country-Profiles/Others/European-Union/, (Pristupljeno 02.12.2014.)

- **Nauka i tehnologija Evropske unije**[127]

Evropska unija treba da osmisli i primeni tehnologije visokih performansi a jedan od najvažnijih ciljeva treba biti smanjenje emisije CO2 do 2020. godine. Politika koju EU mora da sprovodi u ovoj oblasti je postavljena od strane stratesko – energetskih tehnologija, plana koji se odnosi na planiranje, sprovođenje, resurse i međunarodnu saradnju. Međunarodna saradnja u oblasti tehnologije i nauke je ključna za predstavljanje Evropske unije kao globalnog aktera i ona aktivno radi na unapređivanju svojih potencijala.

Evropske strateško – energetske tehnologije (SET) delaju sa ciljem da transformišu plan proizvodnje i korišćenja energije u EU, zarad postizanja liderstva u proizvodnji tehnoloških rešenja. Sa tim ciljem se planira sedma Konferencija evropskog tehnološkog plana (SET plan) u organizaciji ENEA pod pokroviteljstvom italijanskog predsedništva Savetom EU, koja će se održati 10. i 11. decembra 2014. godine, u Rimu, u auditorijumu Antoanium. Za postizanje niske stope ugljenika u Evropi i za sigurno snabdevanje po pristupačnim cenama, neophodna je potpuna transformacija energetskog sistema, od proizvodnje do potražnje, radi jačanja programa EU 2020.[128] Sam plan SET nastoji da poveća napore istraživanja i inovacije i poboljša tržišnu apsorpciju novih rešenja. Konferencija će predstavljati jedinstveni forum za stručnjake, istraživače, zainteresovane strane i predstavnike nacionalnih i institucija Evropske unije koji će voditi detaljnu diskusiju o budućim kretanjima plana kako bi se odgovorilo na velike energetske izazove pred nama.

Evropska unija je, takođe, u toku 2013. godine izdvojila 50 miliona evra za istraživanja koja će razvijati 5G tehnologiju do 2020. godine, u saradnji sa Južnom Korejom, kako bi Evropa ponovo postala predvodnik u mobilnoj industriji u svetu. Istraživanja Evropske Komisije su pokazala da će se do 2020. godine saobraćaj u mobilnim komunikacijama povećati čak i do 33 puta u odnosu na 2010. godinu, kao i da će dominacija tzv. „pametnih telefona", tableta, mašina i senzora postati neizbežna, što će zahtevati efikasniju tehnologiju za brzi i kvalitetniji prenos podataka. Evropska komesarka Neil Krus je izjavila da je za evropsku industriju jako bitno da postane pionir u razvoju 5G

[127] Ovaj deo teksta napisale su Nevena Mančić i Jelena Đukić

[128] *SET Plan Conference 2014 (Under the Italian presidencyof the Council of the European Union)*, European Commission, 31. jul 2014. Dostupno preko: http://setis.ec.europa.eu/newsroom-items-folder/set-plan-conference-2014, (Pristupljeno 2. septembra 2014.)

tehnologije i da se to vrši na osnovu evropskih istraživanja. Na taj način se stvaraju uslovi za otvaranje novih radnih mesta u Evropi. Cilj je da se uz pomoć ovih istraživačkih projekata u svakodnevni život Evropljana unese napredna tehnologija u mobilnim komunikacijama koja će omogućiti izuzetno brz prenos podataka i pristup internetu putem širokopojasne mreže. U skladu sa tim, vrši se digitalizacija svih privrednih sektora, pa svako preduzeće i građanin u EU treba da ima na raspolaganju brz i lako dostupan internet. Među novim projektima koje EU podržava su METIS, 5GNOW, iJOIN, TROPIC, Mobile Cloud Networking, COMBO, MOTO i PHYLAWS. Ti projekti su stvoreni da bi se bavili strukturnim potrebama i funkcionisanjem 5G tehnologije.[129] U ove projekte su uključeni i neki od vodećih telekomunikacionih operatera u svetu poput Britiš telekoma, Dojče telekoma, Telekoma Italija, Frans telekom/Oranž – a, kao i Alkatel – Lusenta, Eriksona i Nokije. Učešće u ovim projektima su uzeli i proizvođači poslovnog softvera SAP i lidera u automobilskoj industriji BMW – a. Evropska Komisija je navela da, ovim ulaganjima, EU nastoji da podeli rizik sa industrijom i telekomunikacionim mrežama čiji je razvojni ciklus 10 godina. Evropska unija je i ranije doprinosila mnogim inovacijama, poput razvoja GSM standarda koji danas koristi gotovo 80% mobilnih mreža u svetu, razvoju UMTS standarda sadašnje treće generacije i LTE standarda za četvrtu generaciju mobilnih mreža, odnosno razvoju 4G. [130]

Bitno je i napomenuti da su evropski istraživači upotrebili fondove Evropske Komisije kako bi razvili nove softverske i senzorne sisteme koji će za 20 % smanjiti emisiju ugljenika i energetske troškove na aerodromima. Ova ideja se javila jer aerodromi postaju sve veći i troše energije kao manji gradovi. Probno testiranje sistema se odvija na rimskom Fjumičinu, kao i na milanskom aerodromu Malpensa. Ovaj novi sistem nazvan je CASCADE i njegov cilj je da italijanskim aerodromima uštedi najmanje 6 000 kilovat – sati godišnje što je jednako emisiji 42 000 tona ugljen – dioksida, odnosno 840 hiljada evra.[131] U ovom projektu su kao partneri uzeli učešće i stručnjaci iz Nemačke,

[129] *Eu ulaže u 5G tehnologiju*, EurActiv, 5. mart 2013. Dostupno preko: http://www.euractiv.rs/eu-prioriteti/5492-eu-ulae-u-5g-tehnologiju, (Pristupljeno 02.09. 2014.)
[130] Ibid.
[131] *SET Plan Conference 2014 (Under the Italian presidencyof the Council of the European Union)*, European Commission, 31. jul 2014. Dostupno preko: http://setis.ec.europa.eu/newsroom-items-folder/set-plan-conference-2014, (Pristupljeno 2. septembra 2014.)

Srbije i Irske. Podršku je dobio i od Međunarodnog saveta aerodroma za region Evrope koji predstavlja preko 450 aerodroma na evropskom kontinentu. U planu je da se do 2015. godine vidi široka primena ovog sistema. Princip na kome se zasniva ovaj projekat je da se senzori i brojila ugrade u infrakstrukturu aerodroma i tako dobijeni podaci šalju u centralnu bazu podataka. Inovativni softverski sistemi mogu da prepoznaju propuste poput ventilatora koji rade kada to nije neophodno, istovremenog hlađenja i grejanja ili kontrole grešaka.[132] Sistem onda može predložiti zaposlenima resetovanje komandi ili zamenu pokvarenih detektora. Primenom CASCADE sistema na italijanske aerodrome i na osnovu znanja stečenog ovde, predviđa se skorija primena ovog sistema i na druge aerodrome, a sve sa ciljem da aerodromi postanu pametniji.[133] Na taj način, smanjiće se troškovi održavanja aerodroma i negativan uticaj na životnu sredinu.

Dana 02.05.2014. godine, Evropska Komisija objavila je Saopštenje u kome je sadržana strategija koja će Evropskoj uniji omogućiti da ima svetsku tehnologiju podobnu sa suočavanje sa izazovima do 2020. i dalje. Strategija se sastoji od sedam platformi:

1. Tehnološka platforma za energiju vetra
2. Platforma za solarnu energiju
3. Platforma za biogoriva
4. Evropska platforma za električnu mrežu budućnosti
5. Platforma za nultu emisiju fosilnih goriva
6. Održiva nuklearna tehnološka platforma
7. Platforma za konverziju hemijske energije u električnu.[134]

Iako informacionu revoluciju – internet, mobilni telefoni, brzi digitalni sistemi isporuke- pokreću tehnologija i tržišne sile, EU je takođe odigrala važnu sporednu ulogu stvaranjem otvorenog evropskog tržšta, obezbeđivanjem fer pristupa svim kompanijama, braneći interese potrošača, postavljanjem tehničkih standarda.

Digitalna agenda za Evropu (The Digital Agenda for Europe, DAE) ima za cilj da pokrene evropske ekonomije i obezbedi građanima i preduzećima u Evropi da iskoriste sve prednosti digitalne tehnologije. Digitalna agenda je samo jedna od nosilaca inicijative u okviru

[132] Ibid.
[133] Ibid.
[134] http://ec.europa.eu/energy/technology/platforms_en.htm, (Pristupljeno 12.06.2014.)

programa Evropa 2020, strategije Evropske unije da obezbedi održiv i inkluzivan rast.[135] Pokrenut u maju 2010., DAE sadrži 101 akciju, koje su grupisane oko sedam prioritenih oblasti:

1. Stvoriti nov i stabilan regulatorni okvir za životnu sredinu
2. Nove javne digitalne infrastrukture usluga povezivanjem evropskih kreditnih institucija
3. Pokrenuti velike koalicije digitalnih veština i poslova
4. Predložiti EU strategiju za sajber bezbednost
5. Dopuniti EU regulatorni okvir za autorska prava
6. Ubrzati „i –cloud tehnologije“ [136]
7. Lansirati novu strategiju u proizvodnji čipova.[137]

U poslednjih nekoliko decenija, solarna energija je postala popularna oblast za ulaganje svake ozbiljne države koja želi da postane konkurentna na svetskom tržištu i da održi određen stepen nezavisnosti u sferi proizvodnje električne energije. Prateći svetske trendove, Evropska unija je postala glavni oslonac rasta u solarnom sektoru. Oko 70 odsto svih solarnih modula instaliranih do kraja 2012. bilo je instalirano u EU, a prednjačile su Nemačka i Italija, gde solarna energija pokriva više od pet odsto potreba za električnom energijom.[138] Svake godine u Minhenu održava se Intersolar, jedan od najvažniji sajmova u svetu za solarnu energiju koji okuplja oko 2000 stručnjaka iz celog sveta.[139] Poslednja istraživanja tržišta pokazuju da će Ujedinjeno Kraljevstvo ove godine biti najveće solarno tržište u Evropi zahvaljujući brzom rastu svojih solarnih farmi.[140] Ujedinjeno Kraljevstvo je odobrilo izgradnju više od 120 solarnih elektrana, a mnogi procenjuju završetak izgradnje u narednih 12 meseci.[141] Države članice EU takođe su članovi Evropske saradnje u nauci i tehonologiji (European Cooperation in Science and Technology, COST), okvira za međuvladinu

[135] http://ec.europa.eu/digital-agenda/digital-agenda-europe, (Pristupljeno 12.06.2014.)
[136] http://www.infoworld.com/d/cloud-computing/what-cloud-computing-really-means-031,(Pristupljeno 10.06.2014.)
[137] http://ec.europa.eu/digital-agenda/digital-agenda-europe, (Pristupljeno 12.06.2014.)
[138] http://ecosaving.net/?p=34, (Pristupljeno 10.06.2014.)
[139] https://www.intersolar.de/en/intersolar-europe/impressions-2014.html, (Pristupljeno 10.06.2014.)
[140] http://www.marketwatch.com/story/uk-to-be-europes-largest-solar-panel-market-2014-04-28, (Pristupljeno 10.06.2014.)
[141] http://www.marketwatch.com/story/uk-to-be-europes-largest-solar-panel-market-2014-04-28, (Pristupljeno 10.06.2014.)

saradnju koji ima za cilj da omogući revoluciju u naučnim dostignućima i time doprinese jačanju istraživačkih i revolucionarnih kapaciteta Evrope.[142]

''Horajzon 2020'' je jedan od novijih programa Evropske unije za istraživanje i inovacije za period 2014 – 2020. godine koji objedinjuje Sedmi okvirni program (FP7), deo Programa za konkurentnost i inovacije (CIP) i Evropski insitut za inovacije i tehnologiju (EIT).[143] Horajzon 2020 je usmeren ka ostvarivanju ključih strateških dokumenata: EVROPA 2020, Inovaciona unija (Innovation Union) i na izgradnju Evropkog istraživačkog prostora.[144] Sa budžetom od oko 80 milijardi evra ovaj program doprinosi pronalaženju rešenja za ekonomsku krizu, investiranje u buduće poslove i razvoj, rešavanju pitanja građana EU o njihovoj materijalnoj sigurnosti, opštoj bezbdnosti i životnoj sredini, kao i jačanju globalne pozicije EU u istraživanjima, inovacijama i tehnologiji.[145] Horajzon je zasnovan na tri programska bloka:

1. Izvrsnost u nauci
2. Liderstvo u industriji
3. Društveni izazovi

U prve dve godine za podsticanje evropske privrede temeljene na znanju i rešavanje pitanja kojima se pridonosi poboljšanju života ljudi, namenjeno je više od 15 milijardi EUR.[146] Evropska komesarka za istraživanje, inovacije i nauku Máire Geoghegan-Quinn izjavila je: „Vreme je da se prihvatimo posla. Finansiranje u okviru Horajzona 2020. od ključne je važnosti za budućnost istraživanja i inovacija u Evropi i doprineće rastu, zapošljavanju i boljem kvalitetu života. Horajzon 2020. osmislili smo radi postizanja rezultata, smanjili smo birokratiju i na taj način olakšali sudelovanje u programu. Zbog toga pozivam istraživače, univerzitete i preduzeća, uključujući mala i srednja preduzeća i druge, da se prijave!''[147]

---

[142] http://www.cost.eu/about_cost, (Pristupljeno 10.06.2014.)

[143] http://mtt.gov.rs/projekti-i-programi-finansiranja/eu-horizon-2020/, (Pristupljeno 10.06.2014.)

[144] http://mtt.gov.rs/projekti-i-programi-finansiranja/eu-horizon-2020/, (Pristupljeno 10.06.2014.)

[145] http://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/what-horizon-2020, (Pristupljeno 12.06.2014.)

[146] http://www.europa.rs/mediji/vesti_iz_brisela/3337/Za+Horizon+2020.++na+raspolaganju+15+milijardi+EUR.html, (Pristupljeno 12.06.2014.)

[147] http://www.europa.rs/mediji/vesti_iz_brisela/3337/Za+Horizon+2020.++na+raspolaganju+15+milijardi+EUR.html, (Pristupljeno 12.06.2014.)

Poslednjih godina Evropska unija preduzela je vrlo ambiciozne akcije, ali i ozbiljna ulaganja na polju nauke i tehnologije. Pri tome, nijedan od gorepomenutih programa nije uskoprofilisan, niti usmeren samo na konkretne države članice. Većina preduzetih mera tiče se upravo samih građana Evropske unije, i na neki način odslikavaju njihovo idealno viđenje Unije. Posredno se može zaključiti da EU ima za cilj ulaganje u ljudski kapital, postizanje održivog razvoja i energetske nezavisnosti uz aktiviranje alternativnih izvora energije, kao i proboj na polju tehnologije koja će služiti unapređenju kvaliteta života njenih građana. Nekoliko izveštaja, uključujući Innovation Union Competitiveness Report[148] i European Research Area Facts and Figures 2013,[149] ukazuju da je EU danas postala glavni proizvodni centar znanja na globalnom nivou. Brojke govore da Evropska unija učestvuje sa 24% u ukupnoj svetskoj potrošnji na istraživanja,[150] što je čini veoma atraktivnim partnerom za druge lidere u oblasti nauke i tehnologije kao što su Kina i Japan.

Tehnologija i nauka su bitne: bitne su ljudima, planeti i naročito su bitne za profit. U doba kada se vodi debata da li ulagati u ljude ili u tehnologiju, može se reći da EU uspešno prevazilazi ovu dihotomiju uz jasnu viziju da su ljudi ti koji stvaraju tehnologiju i da im shodno tome treba pružiti odgovarajuće podsticaje. Proboji na polju nauke i tehnologije prelivaju se vrlo lako na ostale sfere života i efikasno transformišu društvo i ekonomiju, što nam dobro pokazuje primer Južne Koreje. Ako se tome dodaju strateška partnerstva sa drugim liderima na ovom polju, Evropska unija ima potencijale ne samo da bude "jedan od'' lidera, već i da postane glavno čvorište inovacija i tehnoloških revolucija na globalnom nivou.

- Nacionalna kohezija Evropske unije[151]

Već prilikom pokušaja definisanja šta je Evropska unija, uočljiv je odnos njenog nacionalnog i nadnacionalnog nivoa. Politički entitet poput Evropske unije najbolje bi se mogao predstaviti kao nadnacio-

[148] http://ec.europa.eu/research/innovation-union/pdf/competitiveness_report_2013.pdf, (Pristupljeno 10.06.2014.)

[149] http://ec.europa.eu/research/era/pdf/era_progress_report2013/era_facts_and_figures_new.pdf, (Pristupljeno 10.06.2014.)

[150] http://eeas.europa.eu/delegations/china/eu_china/research_innovation/index_en.htm, (Pristupljeno 10.06.2014.)

[151] Ovaj deo teksta napisala je Marina Jevtić

nalna zajednica, mada se mogu pronaći razni termini koji je drugačije opisuju. Neki teoretičari smatraju da ovaj politički sistem[152] biva i ostaje više od slabog spajanja nacija-država, ali i dalje manje od federalne Evropske države (federal European state).[153] Kako god je odredili, nedostatak jedinstvene nacije, zajedničkog jezika, zajedničkih socijalnih i političkih praksi onemogućava da politički subjekti opažaju Evropsku uniju kao složnu, nacionalno kohezivnu političku tvorevinu.

Reč „Evropska unija" često se zamenjuje rečju „Evropa", mada suštinski predstavlja samo, kako bi se neki teoretičari ili teoretičarke izrazili- politički projekat koji osporava ili izaziva istoriju nacionalnih država, suverenitet, i njihove političke tradicije.[154] Ona ne predstavlja ni državu, ni federaciju, već bismo je najbolje mogli odrediti kao nadnacionalnu zajednicu ili politički sistem. Smatramo da ne možemo govoriti o nacionalnoj koheziji kada govorimo o nadnacionalnom sloju Evropske unije. Na međunarodnom planu, gde je i dalje dominantan oblik političkog poretka nacionalna država[155], prisutna je Evropska unija. Profesor Slobodan Samardžić tvrdi da ona ne može imati državni oblik uređenja, jer država ima elemente ili suverenost koji nisu preneti na nivo upravljanja Eropske unije, niti se o tome ikada ozbiljno razmišljalo.[156] Monopol nad fizičkom silom, nosilac suverenosti, postojanje najviše nezavisne vlasti, nedozvoljavanje secesije svojih delova teritorije i jedinstvena briga o osnovnim pravima svojih građana su osobenosti državnog uređenja koje Unija nema, tvrdi Samardžić.[157] Na početku Evropske unije bila je Evropska zajednica, zajednica sa slabijom socijalnom i ekonomskom interakcijom među državama nego danas. Unija je rezultat ekonomske i političke integracije, koja ni danas nije potpuna. Filozof Žan-Mark Feri spominje izraz Evropska država[158] misleći na nadnacionalnu državu (a moderne države nema bez

[152] Sajmon Hiks, *Politički sistem Evropske unije*, Službeni glasnik, Beograd, 2007, str. 24.
[153] Cornelius Adebahr, *Think national interest, act European- A European "Union state" is inevitable- if Europe's nation states hope to survive*, Dostupno na: http://www.efsps.eu/docs/IP-GE_Adebahr.pdf, (Pristupljeno 21.05.2014.), str. 16.
[154] Riva Kastoryano, *An Identity for Europe: The Relevance of Multiculturalism in EU Construction,* Palgrave Macmillan, 2009, str.1.
[155] Anthony Szczurek, *Review– The Crisis of the European Union*, Dostupno na: http://www.e-ir.info/2013/04/03/review-the-crisis-of-the-european-union-2/, (Pristupljeno 10.08.2014.)
[156] Intervju autorke sa prof. dr Slobodanom Samardžićem, 11.12.2014.
[157] Intervju autorke sa prof. dr Slobodanom Samardžićem, 11.12.2014.
[158] Jean-Marc Ferry, "The European State" in Riva Kastoryano (ed.), *An Identity for Europe: The Relevance of Multiculturalism in EU Construction*, Palgrave Macmillan, 2009, str.159.

nacije), za koju je inače istakao da u praksi ne postoji. Važno Ferijevo zapažanje je da ne samo da o Evropi ne možemo govoriti kao o jednoj naciji, već i da njena politička integracija ne može biti postignuta u konvencionalnoj formi države.[159] Uslovno govoreći, kaže Samardžić, Unija je federalni savez.[160] Nadležnosti koje su joj poverile države članice daju joj samo osobinu federalizma, u obliku dvodomog sistema odlučivanja, sudske zaštite zakonitosti.

Nekadašnji evropski komesar i potpredsednik Evropske komisije Franko Fratini smatra da je politička integracija neophodna, odnosno kao cilj postavlja poredak- „Ujedinjene Države Evrope" (United States of Europe).[161] Da bi ojačala Evropska zajednica (European community), potrebno je insistirati na političkoj integraciji, ne sprečavati širenje jer bi to Uniju samo učinilo slabijom, i za ostvarivanje cilja- prebacivanje političkog suvereniteta sa nacionalnog na evropski nivo. „Ujedinjene Države Evrope" jesu vrhunac političke integracije. To je nešto bez čega Evropa naroda (Europe of the people) ne može da postoji, tvrdi Fratini. Izgradnjom institucija i uspostavljanjem mehanizama moguće je postići političku uniju.[162] Međutim, „Sjedinjene Države Evrope" ostaju samo priča. Aktuelni predsednik Evropske komisije Žan-Klod Junker napominje da se takvo ujedinjenje nikada neće desiti.[163]

Nacionalna kohezija podrazumeva naciju, nešto na čemu Evropska unija (još uvek) ne počiva. Od pedesetih godina prošlog veka postepeno se razvijalo pet vrsta javnih politika Evropske unije, koje su pokazatelj međuzavisnosti nacionalnih država.[164] Postoje politike nad kojima se nacionalne države bore da zadrže kontrolu. Kao što je Feri istakao, Evropa nije nacija[165], a nacionalni identitet i osećanje zajedničke istorije, budućnosti, tradicije je temelj koji EU, za razliku od svojih država članica, nema. Različitosti, kao što su istorijsko nasleđe, politički, socijalni, ekonomski faktori onemogućavaju države čla-

[159] Ibidem, str.160.
[160] Intervju autorke sa prof. dr Slobodanom Samardžićem, 11.12.2014.
[161] Franco Frattini, "Only A United States of Europe Can Make Europe Better", *Horizons,* no.1, str. 190.
[162] Ibidem, str. 190.
[163] "Juncker: 'Time to deepen European integration'", https://euobserver.com/political/128012, (Pristupljeno 18.03.2015.)
[164] Sajmon Hiks, *Politički sistem Evropske unije*, op.cit, str. 29-30.
[165] Jean-Marc Ferry, "The European State" in Riva Kastoryano (ed.), *An Identity for Europe: The Relevance of Multiculturalism in EU Construction*, Palgrave Macmillan, 2009, str.160.

nice da se slože oko npr. stepena federalizma koje bi Unija trebalo da ima.[166] Mada se neki teoretičari oslanjaju na ideju konstruisanja Evrope „tako da će na kraju dana Evropski prostor biti ujedinjen kao što su bile velike nacije koje ga čine" (socijalna, politička, kulturna, ekonomska integracija)[167], smatramo da do toga neće doći.

Žan-Klod Junker ističe važnost i vrednost ujedinjenosti, za koju on veruje da postoji. „Šta Laponac zna o Sicilijancu?", zapitao se u jednom intervjuu.[168] Odgovor je možda ništa, ali Junker primećuje da ljudi, i pored očigledno različitih lokalnih preferencija, svakako traže da se iste socijalne i društvene norme primene na ceo kontinent. Kriza u Evropi, nastavlja on dajući primer slika Angele Merkel sa Hitlerovim brkovima na ulicama Atine (što je posledica distance između Nemačke i Grčke), otkrila je ozlojeđenost u evropskim odnosima. Zebnja je da sve veći broj ljudi okreće leđa od Evropskog projekta, i tvrdi da se okretanjem ne mogu naći odgovori i rešenja. Izgleda kao da vizija Evropske unije, ili pravac u kom se uputila nije jasan. Evropljani su napustili Evropsku ideju, i okreću se nacionalnim državama da nađu rešenja za svoj problem, kaže predsednik Komisije EU. Samo generacije koje su svedočile velikim razarajućim ratovima i koje su se zaklele da će ih izbeći u budućnosti znaju kako izgleda „neevropska Evropa", što se odnosi na današnju omladinu.[169] Neki teoretičari su mišljenja da Evropa danas podseća na „nepovezano telo"[170], što se teško podudara sa prvobitnom nadom da će Evropa biti potpuno ujedinjena.

Evropa je zajednica u izgradnji.[171] Ona, pored nacije, nema svoj jezik. Zvanični jezici koji se koriste u radu njenih institucija su pre svega engleski, francuski, ređe nemački. Jezik je bitan faktor integracije, i on je neodvojiv od istorije. Antropolog i etnolog Mark Abelje podse-

---

[166] "Should we fear the exit of a European Union Member State", Dostupno na: http://www.thenewfederalist.eu/Should-we-fear-the-exit-of-a-European-Union-Member-State,05659, (Pristupljeno 21.03.2015.)

[167] Jean-Marc Ferry, "The European State" in Riva Kastoryano (ed.), *An Identity for Europe: The Relevance of Multiculturalism in EU Construction*, Palgrave Macmillan, 2009, str.160.

[168] "The Importance of European Integration: 'I was always fearful' ", Dostupno na: http://www.theeuropean-magazine.com/jean-claude-juncker--2/7184-the-importance-of-european-integration, (Pristupljeno 10.10.2014.)

[169] Ibidem, (Pristupljeno 10.10.2014.)

[170] Anthony Szczurek, *Review– The Crisis of the European Union*, Dostupno na: http://www.e-ir.info/2013/04/03/review-the-crisis-of-the-european-union-2/, (Pristupljeno 10.08.2014.)

[171] Marc Abeles, "The Practitioners of Europe" in Riva Kastoryano (ed.), *An Identity for Europe: The Relevance of Multiculturalism in EU Construction*, Palgrave Macmillan, 2009, str.28.

ća na evro-izgovor, „frengliš“ (franglais)[172], koji predstavlja neku vrstu jezičkog kompromisa između nacionalne istorije i kulture koja se ogleda u pojedinačnim jezicima, i potrebe za stvaranjem unifikovane političke tvorevine. On dodaje da su zaposleni u evropskim institucijama fokusirani na realizaciju budućnosti- evropske unifikacije[173], što podupire tvrdnje da je još uvek prisutan san o politički ujedinjenoj Evropi. Abelje dodaje da integrisana Evropa još uvek ne postoji. Kulturni pluralitet je uočljiv u evropskim institucijama. „Parlament je svakodnevni dokaz mogućnosti postojanja javnog prostora gde jezičke i kulturne razlike služe sveobuhvatnom projektu“[174], objašnjava Abelje očigledne razlike u službi stvaranja EU kao harmonizovane zajednice. To se vidi u činjenici da zaposleni u evropskim institucijama služe evropskom interesu, mada su različitih nacionalnosti. I baš zato što se Evropa konstruiše, stvara se nov identitet. Briga o „deljenom“ evropskom identitetu i izgradnja „Evrope građana“ je nešto čemu EU teži, tvrdi ministar spoljnih i evropskih poslova Luksemburga, Žan Aselborn.[175] Evropsko državljanstvo je, prema njegovim rečima, i predstavljeno kao nešto što će razviti evropski identitet, i što će dopunjavati nacionalno državljanstvo. Poštovanje različitosti evropskih naroda i država se podrazumeva. Ali, da li zaista postoji evropski identitet u pravom smislu te reči?

Ako se osvrnemo na rezultate Eurobarometra iz jeseni 2014. godine (EB82), videćemo da je visok procenat Evropljana koji tvrde da nemaju poverenje u nacionalnu vladu (65%, -3), nacionalni parlament (62%, -3), i EU (50%, -6), iako se poverenje u EU značajno povećalo (37%, +6 procenata od proleća 2014. godine) istovremeno sa povećanjem poverenja u nacionalne vlade (29%, +2) i parlamente (30%, +2).[176] Uz to, većina Evropljana ima pozitivnu sliku o Uniji u 12 zemalja, pre svega Poljskoj (61%), Rumuniji (59%), Irskoj (53%), za razliku od Grčke (44%), Kipra (38%), Austrije (36%), čiji ispitanici imaju uglavnom negativnu predstavu o EU.[177] Kao građanin Evropske unije tvrdi da se oseća 63% populacije (najizrazitije je u Luksemburgu), za razliku od

[172] Ibidem, str.40.
[173] Ibidem, str.31.
[174] Ibidem, str.32.
[175] Jean Asselborn, “The Future of the European Union”, *Horizons,* no.1, str. 160.
[176] “Public opinion in the European Union”, Dostupno na: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb82/eb82_first_en.pdf, (Pristupljeno 18.03.2015.), str. 8.
[177] ibidem, str. 7.

više od trećine građana koji se tako ne osećaju (najizrazitije je u Grčkoj).[178] Uzimajući u obzir održane evropske izbore, više od pola ispitanika Evropske unije tvrdi da se njihov glas ne uvažava (53%)[179], dok je manjina (37%) stanovništva pesimistična u vezi sa budućnošću EU.[180] Prema istraživanju iz 2013. godine (EB80), građani Evropske unije privrženiji su nacionalnim državama (čak 91% nasuprot 9% ispitanika koji ne osećaju privrženost svojoj državi). Više od polovine ispitanika (52%) iskazalo je neprivrženost Evropskoj uniji.[181]

Treba dodati i da ne samo što je niska izlaznost na izborima[182] (što govori o odnosu evropskih građana prema evropskoj politici i njihovim očekivanjima od ishoda izbora), već su i kandidati više bili predstavljeni recimo u nemačkim nego u britanskim medijima, pa ne iznenađuje što npr. te dve države članice različito razumeju kako bi trebalo izbori da funkcionišu.[183] Takođe, ne postoje "evropski" izbori, već se oni održavaju u nacionalnim državama, a EU nekad usvaja javne politike koje ne podržava većina građana ili država članica, što su svakako neki od njenih demokratskih deficita.[184]

Možda je rešenje za ujedinjeniju Evropu da ona počne da odgovara na zahteve svojih građana i razume njihove potrebe, a da građani aktivno učestvuju u debati.[185] To ipak nije dovoljno, baš zbog toga što u slučaju ovog supranacionalnog projekta, ne postoji evropski identitet ili nešto slično naciji. Nacija kao nešto što „...integriše (ljude) u jedinstven ansambl, odnoseći se na vreme i osećaj za istoriju"[186] (ona nije činjenica već simbolička kreacija- jezik[187]), još uvek je karakteristična za državu, a ne za Evropsku uniju čiju je prirodu vrlo teško definisati. Postoje tvrdnje da su nacionalističke granice Evrope u iznenađujuće kratkom periodu „pukle", iako su navodno kroz politike evropeizacije šest decenija izglađivane.[188] Sa širenjem ekonomske krize 2008. godine,

[178] ibidem, str. 26-27.
[179] ibidem, str. 9.
[180] ibidem, str. 11.
[181] "European citizenship", Dostupno na: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb80/eb80_citizen_en.pdf, (Pristupljeno 18.03.2015.), str. 9-10.
[182] Jean Asselborn, "The Future of the European Union", *Horizons,* br.1, str. 152.
[183] ibidem, str. 152.
[184] Sajmon Hiks, *Politički sistem Evropske unije*, op.cit, str. 177.
[185] Jean Asselborn, "The Future of the European Union", *Horizons,* br.1, str. 161.
[186] Didier Lapeyronnie, "*Nation, Democracy, and Identities in Europe",* in Riva Kastoryano, *An Identity for Europe: The Relevance of Multiculturalism in EU Construction,* str.206.
[187] Ibidem, str.205.
[188] Anthony Szczurek, *Review– The Crisis of the European Union*, Dostupno na: http://www.e-ir.info/2013/04/03/review-the-crisis-of-the-european-union-2/, (Pristupljeno 10.08.2014.)

jačao je evroskepticizam, i evropska solidarnost i nacionalni egoizam su se suprotstavili, tvrdi Franko Fratini, što se naročito primećuje u parlamentarnoj pobedi evroskeptičkih partija Francuske i Britanije.[189] Ne samo u ovim zemljama, već i u Grčkoj, Finskoj, Švedskoj, Holandiji, a od skora naročito u Danskoj raste popularnost evroskeptičke partije desnog krila.[190] Sa isticanjem narodne partije u Danskoj na izborima 2015. godine, istakle su se antiimigracione i antievropske tendencije, što je podstaknuto problemom imigracije i činjenicom da Danci ne žele da njihova država plaća strance koji u nju nisu uložili.[191] Evropski identitet možda imaju oni koji vide sebe kao "globalne građane", ali nije jasno kako ga proširiti za one koji sebe tako ne vide, ili kako oživeti suštinu liberalno-demokratskog sistema.[192]

Evropska unija se nalazi u najdubljoj krizi od svog nastanka, podseća profesor Samardžić.[193] Pitanje bliske perspektive EU je kako će da opstane, i ako opstane, koji će modus opstanka biti. Sistem klubova je najoptimalnija bliska perspektiva, a još je daleko od ekonomske, političke vlade koja će upravljati svetskim krizama, spoljnom politikom, bezbednošću, vojskom. Da bi se Unijom moglo upravljati, tvrdi Samardžić, neophodna je diferencijalna integracija. Budućnost upravljanja EU podrazumeva da će određene grupe članica u određenom intenzitetu biti u međusobnom odnosu, svaka zemlja bi se uključivala onoliko koliko je njoj potrebno, kao što trenutno neke države žele da budu ili da ostanu u Evrozoni, za razliku od drugih.[194] Koncept „sve bliže unije" (ever closer union) upravo to omogućava- različiti putevi integracije za različite države, odnosno poštovati želje onih država članica koje ne žele dublju integraciju.[195] U vremenu finansijske i ekonomske krize, kada se makroekonomske politike (kao pitanje javnog duga) država članica usklađuju, Samardžić dodaje da se važna pitanja ne mogu dovesti u red koordinacijom i harmonizacijom, već subordinacijom.[196]

---

[189] Franco Frattini, "Only A United States of Europe Can Make Europe Better", *Horizons,* br.1, str. 189-190.

[190] "The Danish Problem: Europe's Immigration Conundrum Continues", Dostupno na: http://nationalinterest.org/feature/the-danish-problem-europe%E2%80%99s-immigration-conundrum-continues-13183?page=2, (Pristupljeno 25.06.2015.)

[191] Ibidem, (Pristupljeno 25.06.2015.)

[192] Anthony Szczurek, *Review– The Crisis of the European Union*, Dostupno na: http://www.e-ir.info/2013/04/03/review-the-crisis-of-the-european-union-2/, (Pristupljeno 18.03.2015.)

[193] Intervju autorke sa prof. dr Slobodanom Samardžićem, 11.12.2014.

[194] Intervju autorke sa prof. dr Slobodanom Samardžićem, 11.12.2014.

[195] Jean Asselborn, "The Future of the European Union", *Horizons,* br.1, str. 153.

[196] Intervju autorke sa prof. dr Slobodanom Samardžićem, 11.12.2014.

Profesor Slobodan Samardžić takođe ističe da je sva identitetska obeležja Lisabonski ugovor, koji je trenutno na snazi, izbrisao: ne pominje ni himnu, zastavu, evro u simboličkom smislu.[197] Vezivanje ljudi za zajednicu preko osećaja pripadanja je dug proces koji je Unija mogla započeti, ali je sa neuspehom usvajanja Ustava 2005. godine to potisnuto. Ljudi su se vratili samoidentifikovanju naciji i nacionalnim državama. "Ne vidim ništa što bi ljude moglo okupiti da bi sačuvali Uniju", kaže Samardžić. Demonstracije u Atini, Madridu, Rimu, Briselu, pokazale su nedostatak identifikacije ljudi sa Zajednicom. Ne postoji zajedničko evropsko razumevanje problema, kao što su stroge mere štednje. Svako demonstrira za sebe i ljudi imaju iluziju da mogu pritiskom na svoje vlade bilo šta promeniti. Problem potiče od Brisela i evropske birokratije, koji su im prostorno i psihički daleko, napominje profesor.[198] Naročito zbog jačanja evro-pesimizma, EU treba da pokaže da je na strani građana i da ih štiti, a ne samo da promoviše poslovne interese, kaže Aselborn.[199] Ljudi su ranije bili pro-evropski zbog mira na kontinentu, slobode, demokratije, zajedničkog ekonomskog tržišta, zajedničke valute, Erazmus programa, zbog koristi od Evropskog projekta, tvrdi bivši španski ministar spoljnih poslova Migel Anhel Moratinjos. Sada su nostalgični, frustrirani, žrtvuju se, muči ih siromaštvo. Evropa „steže kaiš" i ljudi je vide kao neprijateljsku, daleku i hladnu, kaže Moratinjos.[200] Problem je što je mnogo toga „tehnički" u Evropi, odnosno nedostatak joj je odsustvo politike. Moratinjos očekuje saveznu državu Evropsku uniju (État fédérateur of Europe), jer Evropa u suprotnom neće moći da se izbori sa sledećom krizom.[201]

Postoje države koje su spremne da harmonizuju svoja zakonodavstva za zahtevima ovog političkog sistema. Unija podrazumeva pre svega obavezivanje koje je dobrovoljno[202], i zato bismo se mogli složiti da je Evropska unija izraz „volje da (države članice- prim.M.J.) žive zajedno" ili volja nekih država da se Evropa zajedno napravi.[203] Ipak,

---

[197] Intervju autorke sa prof. dr Slobodanom Samardžićem, 11.12.2014.
[198] Intervju autorke sa prof. dr Slobodanom Samardžićem, 11.12.2014.
[199] Jean Asselborn, "The Future of the European Union", *Horizons,* br.1, str.158.
[200] Miguel Ángel Moratinos Cuyaubé, "**What Kind of A Europe Do We Want?**", *Horizons,* br.1, str.179.
[201] Ibidem, str.180.
[202] Sajmon Hiks, *Politički sistem Evropske unije,* op.cit, str.26.
[203] Riva Kastoryano, "Multiculturalism": An Identity for Europe?", in Riva Kastoryano, *An Identity for Europe: The Relevance of Multiculturalism in EU Construction,* Palgrave Macmillan, 2009, str.9.

pored Švajcarske, još jedna država izvan EU ostaje Norveška, koja je čak dvaput odbila mogućnost da bude članica Unije.[204] Slična sudbina možda bi zadesila i Škotsku, da je postignut, za većinu stanovništva nepoželjan, izlazak Britanije iz Evropske unije- „Bregzit". Separatisti koji su se nazvali „45%" i koji su vodili „da" kampanju, ukazali su na procepe u škotskom društvu. Razlozi zašto bi otcepljenje Škotske bilo loše su dug i naporan proces ponovnog ulaska u EU i NATO i sticanja privilegija koje Britanija poseduje, što bi usporavale države članice.[205] Manjine poput Katalonije i Flamanaca mogle bi da slede njen primer. Ishod bi bio i manje članova Evropskog parlamenta iz Britanije, kao i manje pravo glasa (reduced say) u procesu donošenja političkih odluka u izvršnoj vlasti, odnosno slabljenje britanskog uticaja u Zajednici. Postoje i tvrdnje da bi „izlazak Škotske iz Ujedinjenog Kraljevstva povećao verovatnoću da UK izađe iz EU".[206] Uverenje je da bi izlazak države članice implicirao propadanje Evropskog projekta, kao što se sumnja da će biti na referendumu u sledećih nekoliko godina sa Ujedinjenim Kraljevstvom. Međutim, postoje i tvrdnje da bi izlazak teže pao državi članici nego Uniji, koja bi se prilagodila. Naravno, ako je u pitanju izlazak zbog ekonomskog, a ne političkog uzroka strahovi su opravdani, jer se time dovode u pitanje ključna načela na kojima počiva Evropska unija.[207] Još jedan događaj koji dovodi u pitanje kohezivnost EU jeste Ukrajinska kriza. Evropa je bila „podeljena i stidljiva od samog početka Ukrajinske krize"[208], tvrdi Fratini. Velika je greška bila, podseća on, predstaviti ukrajinski Ugovor o pridruživanju (the EU-Ukraine association agreement) kao sredstvo za suprotstavljanje Rusiji ili za promovisanje nove politike zaprečavanja (containment policy).[209]

Još je Endrju Moravčik izrekao da pristupanje Evropskoj uniji promovišu lideri aktuelnih članica Evropske unije, jer im je proširе-

[204] Iver B. Neumann, "This little piggy stayed at home - Why Norway is not a member of the EU" in Lene Hansen, Ole Wæver, *European Integration and National Identity*, Taylor & Francis e-Library, 2003, str. 88.

[205] "A Scottish 'Yes' Also Means Exit From EU, NATO", Dostupno na: http://mashable.com/2014/09/15/scotland-yes-eu-nato/, (Pristupljeno 10.10.2014.)

[206] Ibidem, (Pristupljeno 10.10.2014.)

[207] "Should we fear the exit of a European Union Member State", Dostupno na: http://www.thenewfederalist.eu/Should-we-fear-the-exit-of-a-European-Union-Member-State,05659, (Pristupljeno 10.10.2014.)

[208] Franco Frattini, "Only A United States of Europe Can Make Europe Better", *Horizons,* br.1, str. 191.

[209] ibidem, str. 191.

nje u dugoročnom ekonomskom i geopolitičkom interesu[210] (nekolicina država članica će dugoročno profitirati od proširenja i povećanja tržišta, a geopolitička stabilizacija će ublažiti nacionalne konflikte[211]). Pripadnost EU donosi državama koristi, a plaća se visoka cena (nesigurnost) usled zaostajanja za drugim državama članicama.[212] „Nacionalni identiteti ostaju snažniji od zajedničkog evropskog identiteta", objašnjava Džozef Naj. Ako se Evropa ne ujedini, i politički i društveno-kulturno deluje kao celina, ostaće ograničen skup zemalja sa snažno različitim nacionalizmima, političkim kulturama i spoljnim politikama[213], što se kroz njen moto-„ujedinjeni u razlikama"- i prepoznaje. I dalje ostaje pitanje kako uopšte možemo govoriti o EU kao o koherentnoj celini, kada je priključivanje nekada više želja domaće političke elite nego naroda, koji u slučaju Evrope ne postoji. Takođe, imamo saradnju političkih aktera različitih nacionalnih pripadnosti na nadnacionalnom planu. Smatramo da Evropska unija nije snažan nacionalno-kohezivan politički poredak, kada se građani Evrope najviše identifikuju sa svojim državama. Slaba nacionalna kohezija je slaba tačka Evropske unije, a prisustvo nacionalne kohezije važan je izvor moći.

- **Univerzalistička kultura Evropske unije[214]**

Tvrdnju skeptika da se „armije nisu zaustavile čak ni usled najdublje kulturne privlačnosti"[215], Džozef Naj smatra neodrživom. Najev pristup mekoj moći veoma je važan jer naglašava da ona zavisi od kredibiliteta vlade ili političkog subjekta, a pre svega podrazumeva privlačenje, manipulaciju, nametanje, ubeđivanje.[216] Za meku moć vrlo je važna uloga mete (kako ona opaža aktera); meti će nešto biti privlačno u zavisnosti od toga šta se u njenoj glavi odvija.[217] Privlačnost kulture za druge političke aktere jedan je od resursa meke moći[218],

[210] Andrew Moravcsik and Milada Anna Vachudova, *National Interests, State Power, and EU Enlargement*, Dostupno na: https://www.princeton.edu/~amoravcs/library/eeps.pdf, (Pristupljeno 21.03.2015.), str.43.
[211] ibidem, str.50.
[212] ibidem, str.43.
[213] Džozef Naj, *Budućnost moći*, Arhipelag, Beograd, 2012, str.193.
[214] Ovaj deo teksta napisala je Marina Jevtić
[215] Džozef Naj, *Budućnost moći*, Arhipelag, Beograd, 2012, str.108.
[216] ibidem, str.110-111.
[217] ibidem, str.107.
[218] ibidem, str.111.

odnosno meka moć je delimično kulturna moć (cultural power), ali ne može uvek dovesti do pozitivnih ishoda (kako kaže Naj, „uvrtanje umova" nije nužno bolje od uvrtanja ruku).[219] Akter i ne može koristiti meku moć privlačenja da bi ostvario svoj interes, uzimajući u obzir i pretpostavljajući kako će ga subjekat-meta opažati ili doživeti. Meka moć može se, dakle, ostvariti kroz političke vrednosti ili spoljne politike neke države, ali i kroz njenu kulturu.[220]

Kultura Evropske unije je univerzalno prihvatljiva i privlačna. Naj ističe da se, na primer, promocija demokratije i ljudskih prava, što Evropska unija svakako čini, bolje postižu mekom nego tvrdom moći.[221] Evropski model ljudskih prava i ekonomske slobode svakako je privlačan nekim političkim subjektima, kao što su države i njihovo stanovništvo. Uspešna ekonomija može biti važan izvor privlačnosti, primećuje ovaj teoretičar.[222] „Evropska svest je suštinski sinonim za težnju ka miru", citat je na koji podseća bivši španski ministar spoljnih poslova Migel Anhel Moratinjos.[223] Evropska unija je stvorila državu blagostanja, koncept koji mnoge druge države teže da oponašaju, nešto po čemu se ona „prepoznaje, po čemu joj zavide ili joj se dive", a koji joj je obezbedio socijalnu koheziju.[224] Primetno je da je nekim državama evropski politički poredak svakako primamljiv, inače ne bi postojala lista čekanja za priključivanje Uniji.

Države se moraju prilagoditi standardima Evropske unije kako bi bile primljene. To podrazumeva pre svega prilagođavanje moderne javne uprave.[225] Opšta upravnopravna načela poput pouzdanosti i predvidljivosti, otvorenosti i transparentnosti, odgovornosti, efikasnosti i efektivnosti, a koje je Evropski sud pravde definisao kroz svoje presude[226], sigurno da građanima pružaju sigurnost pravne prirode i da su činilac privlačnosti. Države koje žele da se priključe Uniji su na

[219] Joseph S. Nye Jr, "Think Again: Soft Power", Dostupno na: http://www.foreignpolicy.com/articles/2006/02/22/think_again_soft_power, (Pristupljeno 08.10.2014.)
[220] Džozef Naj, *Budućnost moći*, op.cit, str.111.
[221] Joseph S. Nye Jr, "Think Again: Soft Power", Dostupno na: http://www.foreignpolicy.com/articles/2006/02/22/think_again_soft_power, (Pristupljeno 08.10.2014.)
[222] ibidem
[223] Miguel Ángel Moratinos Cuyaubé, "**What Kind of A Europe Do We Want?**", *Horizons,* no.1, str. 176.
[224] Ibidem, str. 185.
[225] Dejan Milenković, *Javna uprava*, Fakultet političkih nauka i Čigoja štampa, Beograd, 2013, str.317.
[226] Ibidem, str.314.

neki način prisiljene na dogovore i ustupke jer je dobitak velik, jer im je članstvo u Uniji od velike vrednosti.[227] Zanimljivo zapažanje teoretičara Remija Levoa je da evropski multikulturni prostor ujedinjuju najviše strahovi- od droge, terorizma, ilegalne imigracije.[228] Državama je u interesu da se zaštite od ostvarenja svojih strahova, a svesne su da će najbolje to postići ako se pridruže drugima sa istim ili sličnim problemima. Želju država ne-članica da se pridruže Evropskoj uniji evropski lideri vide i tumače kao znak njene meke moći, podseća Naj.[229]

Evropa je drugima kulturno privlačna sa više aspekata. Ekonomska integracija, slobodno tržište i jedinstvena valuta, kulturno nasleđe, politički poredak, ukidanje granica, principi na kojima je izgrađena Zajednica, svakako su kulturni resursi meke moći. Tu su i televizijski infomativni servis Evropske komisije (EbS), istraživački instituti poput Evropskog saveta za međunarodne odnose (ECFR), ili Erazmus programi kojima se oblikuje javno mnjenje.

Džozef Naj ističe da su upravo ekonomskim modelima osnažene pred kraj Hladnog rata meka moć Evropske unije i danas meka moć Kine.[230] Bruto društveni proizvod po glavi stanovnika EU po paritetu kupovne moći iz 2014. godine procenjuje se na oko 38 300 dolara.[231] Poređenja radi, isti bruto društveni proizvod po glavi stanovnika u Kini iznosio je 12 900 dolara, Rusiji 24 800 dolara, a u SAD 54 800 dolara te godine.[232] Veličina ekonomije EU, kao i njena relativna otvorenost je, prema mišljenju Žana Aselborna, velika prednost u odnosu na protekcionističku ekonomiju Amerike.[233] Privlačnost Evropske unije se ogleda i u njenom fleksibilnom pristupu državama članicama i njihovim potrebama.[234] Na primer, nisu sve članice u evrozoni, ili u

---

[227] Andrew Moravcsik and Milada Anna Vachudova, *National Interests, State Power, and EU Enlargement*, Dostupno na: https://www.princeton.edu/~amoravcs/library/eeps.pdf, (Pristupljeno 21.03.2015.), str.49.

[228] Remy Leveau, "Space, Culture, and Boundary:Projecting Europe Abroad" in Riva Kastoryano (ed.), *An Identity for Europe: The Relevance of Multiculturalism in EU Construction,* Palgrave Macmillan, 2009, str.221.

[229] Džozef Naj, *Budućnost moći*, op.cit, str.112.

[230] Ibidem, str.75.

[231] Dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ee.html, (Pristupljeno 22.05.2015.)

[232] Dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2004.html#ee, (Pristupljeno 22.05.2015.)

[233] Jean Asselborn, "The Future of the European Union", *Horizons,* br.1, str. 158.

[234] Fraser Cameron, "The European Union as a Model for Regional Integration", Dostupno na: http://www.cfr.org/world/european-union-model-regional-integration/p22935, (Pristupljeno 13.10.2014.)

Šengenskom pojasu. Države, ako žele, mogu da se povuku iz određenih obaveza, poput evro-skeptičnog Ujedinjenog Kraljevstva. Postoji stav da je osnovni princip Unije spremnost da se deli suverenitet i delovanje kroz jake zajedničke institucije.[235] To svakako može biti izvor privlačnosti za države koje su van Zajednice. Od taktike „prazne stolice" Šarla de Gola, pa sve do neuspelih referenduma za nove ugovore Zajednice, ili nepriznavanje Ustavnog Ugovora (Constitutional Treaty) od strane Francuske i Holandije u 2005. godini i drugih kriza, evropske institucije su preživele.[236] Naravno, samo zahvaljujući političarima-vizionarima koji su tvorci politike zasnovane na nadnacionalnom metodu (community method); vođstvu koje je stvorila franko-germanska osa i koje je pokretačka snaga integracije; političkoj volji da se deli suverenitet i da se stvore snažne zajedničke institucije zasnovane na zakonima; kao i principu konsenzusa koji prate solidarnost i tolerancija, evropski projekat je opstao.[237]

Stounhendž, Kelnska katedrala, Stadion Vembli, Transilvanija, kuća opere „Alte Oper" u Frankfurtu, glečeri i fjordovi na Islandu, Ajfelov toranj, samo su neka mesta evropskog prostora koja su turističke atrakcije. Evropa je u 2014. godini bila najposećeniji region sveta prema podacima Svetske turističke organizacije, što je svakako doprinelo njenom ekonomskom oporavku.[238] U Evropskoj uniji (EU-28) zabeleženo je 457 miliona međunarodnih dolazaka, što je skoro četiri puta više turista nego u Severnoj Americi. Najviše posetilaca bilo je zabeleženo u Severnoj, Južnoj Evropi i na Mediteranu.[239] Prema podacima iz 2013. godine, Unija je imala prihod od međunarodnog turizma oko 175 milijarde evra veći nego Severna Amerika.[240] Francuska je u 2012. godini imala najveći broj međunarodnih posetilaca, dok je SAD na prvom mestu po prihodima (u dolarima) u 2013. godini. Prema tom kriterijumu, Sjedinjene Američke Države sledi Španija, koja je po prihodima prva u Evropi. Kina je, recimo, na četvrtom mestu u pogledu zarade od međunarodnog turizma u dolarima i broja međunarodnih posetilaca.[241]

---

[235] Ibidem

[236] Ibidem

[237] Ibidem

[238] "UNWTO- World Tourism Barometer, Volume 13, January 2015", Dostupno na: http://dtxtq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/unwto_barom15_01_january_excerpt_1.pdf, (Pristupljeno 22.05.2015.), str.3.

[239] Ibidem, str.4.

[240] "UNWTO- Tourism Highlights 2014", Dostupno na: http://dtxtq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/unwto_highlights14_en_hr_0.pdf, (Pristupljeno 22.03.2015), str.5.

[241] Ibidem, str. 6.

Zahvaljujući kulturnom bogatstvu i nasleđu, Evropa čini sebe privlačnim mestom u svetu. Evropska kulturna baština se tumači kao „nezamenljivo skladište znanja", resurs koji je od izuzetnog značaja za ekonomski rast, zapošljavanje, socijalnu koheziju.[242] Nasleđe se opaža kao sve što je značilo „biti evropsko" kroz vreme, i moćan je instrument koji pruža osećaj pripadnosti među Evropljanima. Ono je istovremeno lokalno i evropsko. Sačinjeno je od „lokalnih priča koje zajedno stvaraju istoriju"[243] ove nadnacionalne zajednice država, od kojih su mnoge, kao bivše kolonijalne sile, širile svoj uticaj. Evropska baština i njene dimenzije kao što su envajronmentalna, digitalna, kulturna, društvena, humana, fizička, ima snažan uticaj na evropsku ekonomiju, i utiče na odabir putne destinacije.[244] Ako posmatramo pokretljivost studenata po svetu, primetno je da su najpoželjnije destinacije za studiranje u 2012. godini bile Sjedinjene Američke Države, pa Ujedinjeno Kraljevstvo i Francuska.[245] Na primer, Ujedinjeno Kraljevstvo je u 2012. godini primilo ubedljivo najviše, čak 76 913 kineskih, a oko 15 000 američkih studenata. Za razliku od njega, drugu evropsku državu, Francusku, posetilo je iste godine najviše studenata iz Maroka, njih oko 28 778, i nešto manje Kineza. Studenti iz Turske i Kine bili su najbrojniji posetioci Nemačke, a Ameriku je posetilo 210 452 studenta iz Kine i duplo manje iz Indije.[246]

Događanja u Parizu, Londonu, visok standard, dobri uslovi života, visoke plate, brzi vozovi- tako građani Srbije posmatraju Evropsku uniju.[247] To je politička manipulacija oskudnim informacijama, tvrdi profesor Slobodan Samardžić. Fenomen zapadnih država da privlače prisutan je već trista godina, i nema veze sa Evropskom unijom. „I bez članstva treba da se selektivno ugledamo na ono što je dobro- sistem javne uprave, način kako se gradi infrastruktura, kako se podiže privreda, prava radnika", kaže profesor i podseća da se Unija, od kad je ušla u krizu, više neće širiti. „Neće biti mesta ni za koga, i pitanje je koliko će njih ostati unutar EU", dodaje Samardžić.

---

[242] "Communication from the Comission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and The Committee of the Region", Dostupno na: http://ec.europa.eu/culture/library/publications/2014-heritage-communication_en.pdf, (Pristupljeno 30.09.2014.), str.2.

[243] Ibidem, str.3.

[244] Ibidem, str.3-4.

[245] Dostupno na: http://www.uis.unesco.org/EDUCATION/Pages/international-student-flow-viz.aspx, (Pristupljeno 22.03.2015)

[246] Ibidem

[247] Intervju autorke sa prof. dr Slobodanom Samardžićem, 11.12.2014.

Ako se uzme u obzir raspodela resursa meke moći u 21.veku, Evropska unija u odnosu na SAD ima oko tri puta manje univerziteta koji su rangirani na listi deset najboljih, ali oko dva puta više proizvedenih filmova i stranih studenata.[248] Poslednje navedeno je tipičan primer kulturne primamljivosti i ubeđivanja. Takođe, kako bi ojačala svoju ulogu globalnog aktera, Evropska unija se koristi proširenjem.

Za razliku od nacionalne kohezije, uočljivo je da je jaka univerzalistička kultura Evropske unije izvor moći. Džozef Naj tvrdi da Evropa uspešno koristi privlačnost uspešne ekonomske i političke integracije da bi postigla ishod koji želi, dok se SAD često oslanja na tvrdu moć kao da njena vojna nadmoć može da reši sve probleme.[249] Koncept pametne moći bi obuhvatio i meku i tvrdu moć, tvrdi Naj, pa tako pametnija Evropa bi, za razliku od Amerike, trebalo da se više osloni na resurse tvrde moći.[250]

- **Uticaj Evropske Unije u međunarodnim organizacijama[251]**

Evropska unija sa svojim ukupnim kapacitetima sprovodi uticaj širom sveta uz pomoć raspoloživih instrumenata ekonomske i spoljne politike.[252] Poznato je da EU predstavlja moćnog ekonomskog aktera koji, zahvaljujući svom jedinstvenom tržištu, omogućava slobodan protok roba, ljudi i kapitala, što ga čini superiornim u odnosu na druge oblike regionalne ekonomske integracije u svetu.[253] Evropska unija predstavlja međunarodnog aktera jer ostvaruje veliki uticaj prema spolja i deluje kao kredibilni akter u međunarodnim poslovima. Ona predstavlja tvorevinu koja se nalazi negde između međuvladine organizacije i delimično formirane države koja se stalno menja.[254] Dakle, negde između federalnog sistema kakav postoji u Sjedinjenim Američkim Državama i međuvladine saradnje po ugledu na Ujedinjene nacije.

Od samog svog osnivanja, Evropska unija je uradila puno toga. Najveći je donator za razvoj i humanitarnu pomoć u svetu.[255] U

[248] Džozef Naj, *Budućnost moći*, op.cit, str.192.

[249] Joseph S. Nye Jr, "Think Again: Soft Power", Dostupno na: http://www.foreignpolicy.com/articles/2006/02/22/think_again_soft_power, (Pristupljeno 08.10.2014.)

[250] Joseph S. Nye Jr, "Think Again: Soft Power", Dostupno na: http://www.foreignpolicy.com/articles/2006/02/22/think_again_soft_power, (Pristupljeno 08.10.2014.)

[251] Ovaj deo teksta napisala je Nevena Mančić

[252] Marko Kovačević, "Akterstvo i moć Evropske Unije", *Godišnjak Fakulteta političkih nauka*, br.7, str. 146.

[253] Ibid.

[254] Ibid, str. 148.

[255] *Upoznavanje Evropske unije – Kako funkcioniše Evropska unija*, Luksemburg, Služba za publikacije EU, 2013. str. 3.

pogledu medjunarodnih odnosa, postala je pravi globalni akter. Međutim, može se reći da je tek Lisabonskim ugovorom, koji je stupio na snagu 1. decembra 2009. godine, došlo do jačanja kapaciteta EU i njenog jedinstvenijeg nastupa na spoljnopolitičkom planu. Ključna promena koju uvodi Lisabonski ugovor je funkcija Visokog predstavnika za spoljne poslove i bezbednosnu politiku koji je na čelu službe za Spoljne poslove EU.[256] Iako je pitanje akterstva Evropske unije i dalje nerešeno jer u međunarodnom sistemu glavnu reč imaju države, to nije opravdanje da se uticaj koji Unija ostvaruje na globalnom planu ne može objasniti davanjem adekvatnog statusa unutar međunarodnog sistema.[257]

Evropska unija tesno sarađuje sa Ujedinjenim nacijama i to najviše na bezbednosnom planu, projektujući mir i stabilnost van svojih granica. Spoljna politika koju EU vodi, njen pristup međunarodnim odnosima i način vođenja operacija podrške miru na osnovu povelje UN–a, bili su prilično novi. Definišući zahvat svoje spoljne i bezbednosne politike, EU je implicitno naznačila šta u nju nije uključeno.[258] EU se ne nadmeće vojno sa drugim državama, EU ne gradi vojne kapacitete nezavisne od država članica, EU ne nastoji da ovlada oružjem za masovno uništenje, EU nema teritorijalnih aspiracija i nema nameru da vojno interveniše kako bi dovela do promene režima.[259] Kada govorimo o angažovanju Evropske unije u pogledu bezbednosnog aspekta, može se reći da je njeno delovanje u nekim delovima sveta čak i prihvatljivije od ostalih međunarodnih organizacija koje intervenišu u ovim pitanjima. Politički lideri na Bliskom istoku i u Podsaharskoj Africi su pozivali EU u bliskoj prošlosti da razdvaja zaraćene strane. Doduše, EU je u tom kontekstu operacije podrške miru sprovodila na prostorima lišenim strateškog značaja.[260] Uprkos tome, ovakvi aranžmani su bili veoma značajni za EU, jer je ona time svakako podigla svoj kredibilitet kao organizacije i poboljšala uticaj u svetu. Odnos EU sa UN je kvalitativno unapređen, ali je još uvek potrebno da se vidi konkretna korist od toga. Evropljani jesu učestvovali u globalnim

[256] Dostupno preko: http://obuka.seio.gov.rs/mod/resource/view.php?id=25 (Pristupljeno 8.07.2015.)
[257] Marko Kovačević, "Akterstvo i moć Evropske Unije", str. 151.
[258] Marko Savković, "Evropska unija kao nosilac operacija podrške miru", *Bezbednost Zapadnog Balkana*, br.16. str. 39.
[259] Ibid, str. 39.
[260] Ibid, str. 43.

naporima očuvanja mira, ali je potrebno da Evropska unija potpuno razvije samostalne kapacitete i oslobodi se zavisnosti od UN–a i NATO–a, koja, za sada, još uvek postoji. Kada se govori o odnosima EU i NATO, oni su jako isprepletani i neizvesno je kakvi će biti u budućnosti jer obe organizacije prolaze kroz duboke preobražaje. Još početkom devedesetih, s okončanjem sovjetske pretnje, NATO je u velikoj meri gubio prvenstveni razlog svog postojanja, dok je tadašnja sve integrisanija Evropska ekonomska zajednica postajala sve odgovornija i zainteresovanija za sopstvenu bezbednost, u svetu koji se brzo menjao.[261] Alijansa je sprovela suštinska preispitivanja i prilagođavanja svoje misije i operativnog okvira, pripremajući se za mogući odgovor na novonastale izazove, dok se istovremeno uočavala težnja ka promeni ravnoteže odnosa između njena dva krila: onog američkog i onog evropskog. Unutar NATO-a uspostavljao se Evropski bezbednosni i odbrambeni identitet koji je Evropljanima dao veću ulogu, ali i veću odgovornost u obezbeđivanju sopstvene odbrane i bezbednosti u okviru Alijanse.[262] EU i NATO su nesumnjivo u strateškom partnerstvu jer je veliki broj zemalja članica EU istovremeno i u Severnoatlanskoj alijansi. Osim toga, najveći broj vojnika u misijama NATO širom sveta, dolazi upravo iz država EU, što je posebno uočljivo na primeru Avganistana. Takođe, isključivi doprinos stvaranju, popuni i razvoju NATO snaga za reagovanje–NRF (NATO Response Force) dolazi upravo od država članica EU.[263] Tako da, dok se EU militarizovala, NATO je postepeno poprimao politički karakter. Političke odnose ove dve organizacije najviše oličava ličnost Havijera Solane. On je bio generalni sekretar NATO–a od 1995. do 1999. godine, da bi posle bio imenovan za Visokog predstavnika EU za Zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku i generalnog sekretara Saveta.[264] Od tada je počeo intenzivniji politički dijalog između dve organizacije, kao i redovne konsultacije i saradnja. Konsultacije između NATO i EU prvenstveno se odvijaju putem redovnih zajedničkih sastanaka na ambasadorskom nivou Političko - bezbednosnog komiteta EU i Severnoatlantskog saveta, najmanje tri puta tokom polugodišta.[265] Tim sastancima obavezno prisustvuju generalni sekretar NATO-a i visoki predstavnik EU

[261] Srđan Gligorijević, "Bezbednosna saradnja EU i NATO", *Evroatlanska revija*, str.4.
[262] Ibid, str. 4.
[263] Ibid, str. 7.
[264] Ibid, str. 7.
[265] Ibid, str. 7.

za Zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku. Na njima se raspravlja o bezbednosnim pitanjima od interesa za obe organizacije, razmenjuju se informacije i planiraju zajedničke aktivnosti.[266] EU–NATO odnosi ostaju okosnica evroatlantske, ali u velikoj meri i globalne bezbednosti u vremenu koje je pred nama.[267] Evropska unija intenzivno sarađuje i sa OEBS–om, kako po pitanju bezbednosti, tako i po pitanju demokratizacije i ljudskih prava. U poslednje dve oblasti intenzivno sarađuje i sa Savetom Evrope. Veoma je značajna saradnja ove tri organizacije u cilju poboljšanja položaja manjina i ranjivih grupa na Zapadnom Balkanu. Ove organizacije su pokrenule tri zajednička projekta koja pokrivaju ova pitanja. Projekti su pokrenuti 2012. godine i njihov cilj je unapređenje integracija manjina na Zapadnom Balkanu. Regionalni pristup osmišljen da dopuni napore na nacionalnom nivou odabran je za ova tri projekta na osnovu zajedničkog socijalnog, političkog i ekonomskog konteksta i problema na Zapadnom Balkanu, kao i u svetlu zajedničkih izazova i ciljeva zemalja u procesu njihovog pristupanja Evropskoj uniji.[268] Ova tri projekta, čiji je finansijer Evropska unija, a su - finansijeri Savet Evrope i države članice OEBS-a, koja će se realizovati tokom naredne dve do tri godine, povezaće vlade, civilno društvo i ostale aktere na području Zapadnog Balkana kako bi zajedničkim radom unapredili integraciju manjina.[269]

U pogledu geografskog domašaja, može se zaključiti da je Evropska unija negde između regionalnog i globalnog aktera. Ona svakako vrši veliki uticaj na međunarodne organizacije, ali da bi izgradila jedinstvenu evropsku poziciju u međunarodnim odnosima ona mora da razvije bezbednosnu strategiju zasnovanu na zajedničkim stavovima Unije o najvažnijim globalnim temama. Takođe, mora da pruži strateški politički odgovor na različita međunarodna pitanja. Da bi evropsko nastupanje prema SAD–u bilo konzistentnije, države članice EU moraju da se okupe oko zajedničkih ideja. Zbog toga se mora razgraničiti nadležnost Unije i njenih država članica.

[266] Ibid, str. 7.
[267] Ibid, str. 15.
[268] Dostupno preko: http://www.osce.org/sr/odihr/91912, (Pristupljeno 9.07.2015.)
[269] Ibid.

- **Meka moć Evropske unije**[270]

U poslednjih deset godina, Evropska unija je naglašavala značaj svoje meke moći za uticaj koji ostvaruje u međunarodnim odnosima. Međutim, efikasna upotreba meke moći nije jednostavna. Mora se osmisliti sveobuhvatan i dosledan plan kako usmeriti tu moć, kao i načine i sredstva kroz koje će se ta moć primeniti. Meka moć Evropske unije lomi opstrukcije i otpore efikasnije od sovjetskih tenkova i američkih marinaca zajedno.[271] Tvrda moć Evropske unije je ograničena, ali se zato meka moć ne treba potcenjivati.[272] Često se provlači rečenica da je Evropska unija "ekonomski džin, ali politički i vojni patuljak". U ovom kontekstu, sama ideja da bi meka moć mogla biti sredstvo da se prevaziđe ovakvo viđenje Unije izgleda veoma privlačno.[273] Kolika je zaista meka moć Evropske unije pokušačemo da sagledamo kroz njen globalni ugled, integritet i integraciju.

Globalni ugled

Kada je reč o Evropskoj uniji, mnoštvo analitičara se uglavnom bavi ispitivanjem ekonomskih, socijalnih i političkih dimenzija integrativnih procesa. Ono čime se najmanje bave je razmatranje njenih načela, strategija i prakse prilikom rešavanja sukoba, odnosno, uloge Evropske unije kao mirovnog projekta. Postoji nekoliko razloga za ovakvu orijentaciju EU. Prvenstveno, razorne posledice Drugog svetskog rata, kao i mučna činjenica da je on započeo baš na njenom prostoru, do neočekivanog toka događaja po završetku Hladnog rata i konstantni rizici i pretnje po bezbednost koji nikako ne naginju ka miru, već ka potencijalnom izbijanju novih sukoba. Sve to stavlja na probu sposobnost i doslednost Evropske unije da deluje kao značajan akter mirnog rešavanja sukoba.[274] Širenje polja mira između država i unutar društava je omogućavalo razvoj, a uravnotežen odnos između ekonomske efikasnosti i solidarnosti, individualne i kolektivne dobrobiti je stvarao okvir unutar kojeg se mir učvršćivao na demokratskim temeljima.[275]

---

[270] Ovaj deo teksta napisala je Nevena Mančić

[271] Teofil Pančić, *Diskretni šarm meke moći*, Peščanik, 4. novembar 2009. Dostupno preko: http://pescanik.net/013-diskretni-sarm-meke-moci (Pristupljeno 9.07.2015.)

[272] Nielsen, K.L. (2013). 'EU Soft Power and the Capability-Expectations Gap', *Journal of Contemporary European Research*. vol. 9 no. 5, p. 725.

[273] Ibid, p. 726.

[274] Radmila Nakarada, Evropska unija kao mirovni projekat, *Sociološki pregled*, vol.40. br. 4, str. 550.

[275] Ibid, str. 556.

Još jedan od načina na koji Evropska unija podiže svoj globalni ugled je i politika razvojne pomoći. EU je u 2012. godini bila najveći svetski donator koji je pokrio više od polovine razvojne pomoći upućene nerazvijenim zemljama. Kriza je naterala veliki broj država donatora da značajno snize rashode za razvojnu pomoć, zbog čega je i ukupan nivo pomoći u svetu realno manji za 4% nego 2011. godine.[276] Primetan je, takođe, i trend da je više novca otišlo ka srednje razvijenim zemljama centralne i južne Azije nego najsiromašnijim zemljama Afrike, kako je objavila Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (*OECD*).[277] U apsolutnim iznosima, najveći donatori u svetu su SAD, Velika Britanija, Nemačka, Francuska i Japan. Međutim, nekoliko evropskih zemalja je prevazišlo nivo izdvajanja SAD od 0,7% bruto nacionalnog dohotka.[278] Ukupna neto razvojna pomoć EU u 2012. je iznosila 64,9 milijardi dolara ili 0,39% ukupnog bruto nacionalnog dohotka članica.[279] Od toga su evropske institucije uplatile zemljama i međunarodnim organizacijama 17,6 milijardi evra. Četiri članice su povećale izdvajanja, sedam je zadržalo postojeći nivo, dok je 16 članica manje izdvojilo.[280] Kriza unutar same Unije onemogućava da se pojedine zemlje u potpunosti posvete ovom cilju kojem zajedno teže, ali uprkos svemu Unija ostaje najveći donator razvojne pomoći. Četiri članice "prelaze" nivo izdvajanja od 0,7% i to Danska, Luksemburg, Švedska i Holandija, dok je cilj Danske i Švedske da dostignu davanja od 1% bruto nacionalnog dohotka za pomoć nerazvijenim zemljama. Luksemburg je cilj od 0,7% dostigao u 2012. godini.[281] Na ovom planu, Unija je nastavila da razvija ambiciozne ciljeve. Prošle, 2014. godine, udeo razvojne pomoći u bruto nacionalnom dohotku (BNP) iznosio 0,42% prema proseku u OECD od 0,28% BNP.[282] Pre deset godina, EU je najavila da planira da poveća razvojnu pomoć na 0,7% BNP do 2015. godine, ali taj cilj na nivou Unije neće biti ostvaren dok su ga četiri članice već dostigle. Recimo, najveći evropski donator je trenutno Velika Britanija koja je u 2014. godini bila i drugi po veličini davalac razvojne

[276] Dostupno preko: http://www.openmontenegro.eu/2013/04/20/eu-je-najveci-donator-razvojne-pomoci-u-svijetu (Pristupljeno 10.07.2015.)
[277] Ibid.
[278] Ibid.
[279] Ibid.
[280] Ibid.
[281] Ibid.
[282] Dostupno preko: http://www.euractiv.rs/eu-prioriteti/8581-eu-i-dalje-najvei-svetski-donator (Pristupljeno 10.07.2015.)

pomoći u svetu, posle SAD.[283] Ovo je ogroman uspeh za Uniju u celini, čime ona pokazuje svoju moć, kao i zbog čega je važan globalni akter.

Globalni integritet

Vladavina prava, koja uključuje borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije, je jedan od glavnih izazova i ciljeva Evropske unije. Ona ima za cilj da poboljša kvalitet života njenih građana. Ona je ujedno i osnovna vrednost koju Unija ističe prilikom politike proširenja koju sprovodi, pa se od budućih država članica tokom pristupnih pregovora upravo i zahteva da pokažu odgovarajući stepen primene propisa i standarda u ovoj oblasti.[284] Drugim rečima, od zemlje koja teži da se priključi Uniji očekuje se da uspostavi, i već u ranoj fazi promoviše pravilno funkcionisanje ključnih institucija za obezbeđivanje vladavine prava, koja je od ključnog značaja za stabilno poslovno okruženje.[285] Od samog začetka evropskog integracijskog procesa, demokratija, ljudska prava i vladavina prava bili su prepoznati kao važni principi na kojima treba da se zasniva ovaj proces. Nakon završetka Hladnog rata kada je pobedu odneo model liberalizma i "dobrog društva", vladavina prava u Evropskoj uniji je prošla dug put od simbolične ideje do fundamentalnog principa koji leži u samom središtu evropskog integracijskog procesa, na kome se Unija i zasniva.[286] Osim teksta Ugovora o Evropskoj uniji, na to upućuje i Povelja o temeljnim pravima EU, različiti dokumenti Komisije, Saveta i Evropskog parlamenta.[287]

S obzirom da je Evropska unija svetski lider u poštovanju ljudskih prava, svakako se ne može zaobići ni sloboda medija, kao veoma važna stavka kada je globalni integritet Evropske unije u pitanju. Međutim, poslednjih godina, sloboda medija u EU se stavlja pod lupu jer se pojedine njene zemlje sve lošije rangiraju po Indeksu slobode

[283] Ibid.

[284] Dostupno preko: http://www.mfa.gov.rs/sr/images/eu_saradnja/vladavina%20prava.pdf (Pristupljeno 10.07.2015.)

[285] Ibid.

[286] Adnan Mahmutović, "Vladavina prava u Pravu Evropske unije: opseg, dimenzije, zaštita, uvjet za članstvo u Evropskoj uniji", *International Scientific Conference: Establishment of the Modern Legal System held by Social Sciences Research Center*, Octobar 2014. Dostupno preko: http://www.academia.edu/9999880/Vladavina_prava_u_Pravu_Evropske_unije_opseg_dimenzije_za%C5%A1tita_uvjet_za_%C4%8Dlanstvo_u_Evropskoj_uniji (Pristupljeno 10.07.2015.)

[287] Ibid.

medija (Press Freedom Index). Naime, pariska nevladina organizacija *Reporteri bez granica* je još 2010. godine objavila Indeks slobode medija, prema kome se broj ubijenih novinara povećao za 26%, a nasilje nad novinarima poraslo za trećinu.[288] Ovo je jako loša situacija za Uniju u celini i za njenu sliku u svetu. Zemlje članice moraju učiniti sve da zajedno, urgentno poprave svoj status.[289] To je neophodno pre svega zato što Evropska unija neće moći da bude ubedljiva kada zahteva od autoritarnih režima da pokažu napretke u ovoj oblasti. Uprkos tome, postoje svetliji primeri koji su glavni pokazatelji zašto je baš Evropska unija svetski lider u oblasti slobode medija. To su primeri Finske, Holandije i Švedske koje su visoko rangirane, što govori o njihovim naporima da izdejstvuju slobodu štampe.[290] Naime, Švedski Akt o slobodi štampe (Press Freedom Act) pomaže da se sačuva i poboljša prijateljska atmosfera za novinare i služi kao zaštita od sudskih zloupotreba.[291] Evropska unija svakako nema zajedničko pravno nasleđe u oblasti medija, ali zajedničkim naporima insistira na slobodi izražavanja, kao jedno od osnovnih prava. Ovo je još jedno od načela koje Unija promoviše kroz politiku proširenja.

Globalna integracija

Rečnikom teorije međunarodne politike, EU vrši uticaj na međunarodni sistem kroz promovisanje onoga što sama proizvodi.[292] U svojoj spoljnoj politici, EU je nastojala da obuhvati meku moć što je više moguće.[293]

Neophodno je napomenuti da je Evropa u celini vodeće turističko odredište u svetu. U skladu sa time, tokom godina, Evropska unija je bila u stanju postaviti temelje za evropsku turističku politiku, ističući one faktore koji određuju konkurentnost turizma, a uvek uzimajući u obzir potrebu za održivi razvoj.[294] Lisabonskim ugovorom, turizam je postao specifična nadležnost EU, čime je omogućeno kasnije podr-

[288] Dostupno preko: http://rs.ejo-online.eu/etika-i-kvalitet/zamagljeno-oko-evrope (Pristupljeno 10.07.2015.)
[289] Ibid.
[290] Ibid.
[291] Ibid.
[292] Marko Kovačević, "Akterstvo i moć Evropske Unije", str. 157.
[293] Nielsen, K.L. (2013). 'EU Soft Power and the Capability-Expectations Gap', *Journal of Contemporary European Research*. vol. 9 no. 5, p. 731.
[294] Dostupno preko: http://www.mvteo.gov.ba/vijesti/posljednje_vijesti/default.aspx?id=5990&langTag=bs-BA (Pristupljeno 11.07.2015.)

žavanje i nadopunjavanje akcija sa državama članicama EU, podstičući tako stvaranje atmosfere koja je pogodna za razvoj preduzeća u oblasti turizma i saradnju između država članica, prilikom čega se isključuje bilo koja vrsta usklađivanja zakonskih i regulatornih odredbi država članica.[295] Tako je turizam dobio među-sektorsku horizontalnu prirodu i političku dimenziju, i postao način na koji Evropska unija sebe promoviše u svetu.

Još jedna od oblasti koje su jako bitne za budućnost Unije je i kvalitet visokog obrazovanja. Naime, oko pitanja kvaliteta obrazovanja u Evropi već duže vreme raste zabrinutost. Moderne, na znanju bazirane ekonomije, zahtevaju ljude sa većim i važnijim veštinama. Procene kažu da će procenat poslova koji zahtevaju tercijarni nivo kvalifikacija sa 29 odsto u 2010. porasti na 34 odsto u 2020. godini.[296] Upravo iz tog razloga, je Evropska Komisija predstavila javnosti strateški dokument "Promišljanje obrazovanja", koji bi zemljama članicama trebalo da posluži kao smernica na koji način bi mogle da prilagode svoje obrazovne sisteme realnim potrebama tržišta rada. Ovaj dokument predstavlja poziv za nacionalne obrazovne vlasti da stave naglasak na preduzetničke i IT veštine, a da u oblasti učenja jezika sprovedu standardizaciju. EU takođe ima program Erasmus Mundus - evropski program koji podstiče razmenu studenata i u svojoj suštini jeste namenjen unapređenju veština.[297] U sklopu ovog programa, mladi razvijaju veštine i kompetencije potrebne za tržište rada, a dostupan je i mladima iz država nečlanica EU, što je jako bitno za širenje uticaja Unije van njenih granica. Posebnu oblast saradnje u okviru EU, koja se sprovodi kroz otvoreni metod koordinacije među državama, predstavlja omladinska politika. 27. aprila 2009. godine, usvojena je nova EU strategija za mlade pod nazivom "Mladi: Ulaganje i osnaživanje", za period od 2010-2018. godine.[298] Smatra se da je time otpočela nova era evropske politike za mlade. Ova strategija ističe da budućnost Evrope zavisi od mladih, da su oni dragocen resurs, ali ujedno i jedna od najranjivijih grupa u društvu, zbog ekonomske i finansijske krize.[299] Zbog

[295] Ibid.

[296] Dostupno preko: http://www.vreme.co.rs/cms/view.php?id=1085490 (Pristupljeno 11.07.2015.)

[297] Ibid.

[298] Dostupno preko: http://www.mos.gov.rs/mladisuzakon/attachments/article/415/info%20tekst-evropska%20omladinska%20politika.pdf (Pristupljeno 11.07.2015.)

[299] Ibid.

toga je neophodno pružiti mladima odgovarajuće mogućnosti kako bi maksimalno mogli da iskoriste svoj potencijal. Strategija traje devet godina i ima tri glavna cilja:

1. Stvoriti više mogućnosti za mlade
   u oblasti obrazovanja i zapošljavanja;
2. Poboljšati pristup i omogućiti
   potpuno učešće mladih u društvu;
3. Osnažiti solidarnost između mladih i društva.[300]

Sve su ovo pragmatični načini na koje Evropska unija koristi svoju meku moć i vrši promociju jednakosti, pravde i solidarnosti u svetu, kao svojih prvenstvenih ciljeva.

Zaključak

Iako Evropska unija nije postala "drugi zapadni glas" u novom međunarodnom sistemu nakon završetka Hladnog rata, ipak je na dobrom putu, razvijanjem i unapređivanjem svoje uloge kao globalnog aktera. Njena veza sa Sjedinjenim Američkim Državama nije vid istinskog partnerstva jer se još uvek vidi duboka asimetrija između uloge ova dva aktera na međunarodnom planu. To je određeno i materijalnim faktorima jer Evropa i dalje zavisi od Sjedinjenih Američkih Država u pitanjima svoje bezbednosti i oslanja se na njihovu podršku u vojsci prilikom intervencija. Meka moć Evropske unije je značajna, ali se još uvek ne može koristiti za "ravnotežu" protiv tvrde moći SAD. Veći kapacitet za političko vođstvo i akciju, kao i veći kulturni uticaj širom sveta koji SAD poseduje, je nešto što meka moć Evropske unije još uvek ne može zaseniti.

[300] Ibid.

Nevena Mančić, Jelena Đukić, Marina Jevtić

European Union as a Chalenger to the United States of America

Abstract

Composed of 28 member states, the European Union is an economically powerful political system of supranational character, unprecedented in history. Originally designed as the European Economic Community, the Union eventually spread its sphere of influence, through new membership and greater interdependence. In this way, its power became increasingly acknowledged on the international level. This paper aims to present the power of the European Union in relation to the United States. The first part includes general information about the geography, history, culture and religion of the European Union. The second part focuses on the elements of hard power of the EU such as economy, science and technology, and various aspects of military power. Finally, the third part is devoted to the influence of the EU in international organizations, national cohesion of the EU, and the universalist culture of the European Union.

Key words: International Relations, European Union, Europe, USA, supranational community, EU culture, EU history, EU geography, EU religion, EU military, EU in the international organizations, EU science, EU technology, EU national cohesion, EU soft power.

Aleksandra Ilić[1], Đurđa Kovač[2], Irena Đorđević[3],
Jelena Đukić[4], Milena Ivković[5], Milica Rašić[6],
Snežana Ivaneža[7]

Federativna Repulika Brazil kao izazivač Sjedinjenim Američkim Državama

Apstrakt

Tekst izučava razne izvore moći Brazila, pri čemu se posmatra kao jedan od izazivača Sjedinjenim Američkim Državama. Rad je podeljen u tri celine, najpre se čitaocu pruža uvid u opšte informacije o Brazilu, o njegovoj geografiji, istoriji, kulturi i religiji. U drugom delu se analizira tvrda moć koja obuhvata ekonomsku moć, nauku i tehnologiju, kao i vidove vojne moći – pomorsku, kopnenu, vazduhoplovnu i nuklearnu. Treća celina istražuje uticaj ove zemlje u međunarodnim organizacijama, nacionalnu koheziju, univerzalističku kulturu i meku moć.

Ključne reči: međunarodni odnosi, Federativna Republika Brazil, geografija Brazila, istorija Brazila, kultura Brazila, religija Brazila, ekonomska moć Brazila, vojna moć Brazila, nauka i tehnologija Brazila, uticaj Brazila u međunarodnim organizacijama, nacionalna kohezija Brazila, univerzalistička kultura Brazila, meka moć Brazila.

[1] alexandra_fpn_91@yahoo.com
[2] djurdjak92@yahoo.com
[3] irenadjordjevic@rocketmail.com
[4] djukicjelena@rocketmail.com
[5] l.e.n.a.92@hotmail.com
[6] milica.rasic6@gmail.com
[7] ivaneza.snezana@gmail.com

Slika 1. Teritorija Federativne Republike Brazil[8]

Pokazatelj	Podatak	Mesto na svetu
Površina teritorije	8 515 770 km^2	5.
Stanovništvo	202 656 788	6.
Gustina naseljenosti	/	/
BDP u paritetu kupovne moći	2. 416 triliona dolara	8.
BDP po glavi stanovnika	12. 100 dolara	105.
Nivo nezaposlenosti	5.7%	54.
Džini indeks	51.9	16.
Indeks ljudskog razvoja	0.744	79.
Glavni grad	Brazilija	
Zvanični jezik	portugalski	
Zvanična valuta	brazilski real	

Tabela 1. Osnovni podaci o Saveznoj Republici Brazil[9]

[8] Slika je preuzeta sa sajta CIA – The World Factbook, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/ (pristupljeno 3.11.2014)

[9] U izradi *tabele 1.* korišćeni su podaci: CIA – The World Factbook i UNDP Human Development Report, dostupno na: http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi (pristupljeno 3.11.2014)

- **Geografija Brazila**[10]

Savezna Republika Brazil (República Federativa do Brasil) je najveća država Latinske Amerike i zauzima skoro polovinu čitavog kontinenta (47,3%)[11]. Prostire se na 8,514,877 kvadratnih km i peta je po veličini država na svetu, a sa 202,656,788 stanovnika, nalazi se na šestom mestu na svetu.[12] Brazil se graniči sa svim državama Južne Amerike, izuzev Ekvadora i Čilea, i "podeljena je na 26 država i jedan federalni distrikt u kome se nalazi glavni grad Brazilija. Najveća je država Amazonas, a najveći broj stanovnika ima Sao Paolo. Prestonica Brazila je grad Brazilija, a čak dva od 15 najvećih gradova na svetu nalaze se u Brazilu: Sao Paolo i Rio de Žaneiro, koji je bio glavni grad Brazila sve do 1960.godine kada ga je Brazilija zamenila, ali je do danas ostao neosporni kulturni i glavni međunarodni transportni centar Brazila."[13]

Svih 26 država u sastavu Brazila grupisano je u "5 geografskih i statističkih jedinica koje se nazivaju Veliki regioni: Sever (Norte), Severoistok (Nordeste), Centralni Zapad (Centro-Oeste), Jugoistok (Sudeste) i Jug (Sul), od kojih tropski sever zauzima više od 2/5 celokupne teritorije Brazila, obuhvatajući najveći deo Amazonske prašume i Gvajanske i Brazilske visoravni."[14]

Prema fizičkim karakteristikama Brazil se može podeliti na 5 glavnih oblasti: *Gvajanska visoravan* na severu sa prepoznatljivim vodopadima, planinskim vencima i rekama bele vode (agua blanca); zatim *Pantanal*, ogromni region slatkovodnih močvara i ritova, koji je sa svojih 140.000 kvadratnih kilometara jedan od najvećih na svetu; *Brazilska visoravan* koja zauzima polovinu kopnene površine Brazila i glavni je izvor rudnog bogatsva ove države; *Priobalne nizije* sastavljene od mozaika peščanih dina, močvara, laguna i dugih peščanih plaža; i svakako najpoznatija *Amazonska nizija*, kojom dominiraju reka Amazon i Amazonska prašuma.[15]

Reka Amazon dugačka 6.400km druga je reka po dužini na svetu, odmah posle reke Nil, a prva po količini vode koju nosi u okean, sa prosečnim godišnjim protokom od 209.000 metara kubnih po

---

[10] Ovaj deo teksta napisala je Irena Đorđević.

[11] Preuzeto sa: http://www.un.int/brazil/brasil/brazil-land.htm (Pristupljeno 20.jula 2014)

[12] Preuzeto sa: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/br.html (Pristupljeno 20.jula 2014)

[13] Za više informacija vidi: http://geography.about.com/od/specificplacesofinterest/a/geographyofbraz.htm (Pristupljeno 20.jula 2014)

[14] Vidi više na: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/78101/Brazil#toc25058 (Pristupljeno 21.jula 2014)

[15] Preuzeto sa: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/78101/Brazil (Prupljeno 21.jula 20114)

sekundi.[16] Reka Amazon protiče kroz Peru, Brazil i pogranično kroz Kolumbiju, a zbog svoje dubine plovna je duž celog puta kroz Brazil i zauzima više od 40% teritorije ove države.[17] Amazon ima više od 1000 pritoka, a njegovo ušće predstavlja svojevrsni prirodni fenomen sa prosečnom širinom od 180-324 km.[18] Njegovoj grandioznosti doprinosi i činjenica da on nosi petinu od ukupne količine sveže vode na zemlji, a od 2011. godine je uvršten u sedam svetskih čuda prirode.[19] Zanimljivo je i da kada se izlije, Amazon ima širinu dva puta veću od Jadranskog mora, a na njegovom ušću se nalazi ostrvo Malagi koje je veličine Holandije.[20] Osim reke Amazon, oblasti Amazonske nizije pripada i Amazonska prašuma. Ona predstavlja jedno od mesta sa "najvećim biodiverzitetom na svetu i čini polovinu od ukupne količine prašuma na zemlji."[21] Ne zna se koliko zaista vrsta živi u Amazonskom basenu, ali naučnici procenjuju da se taj broj kreće od 800.000 do 5 miliona, što predstavlja od 15-30% živih vrsta na čitavoj planeti.[22] Upravo zbog toga, srednji deo Amazona je uvršten i na UNESCO-vu listu svetske baštine.[23]

Na reci Iguasi, na granici sa Argentinom, nalazi se i jedan od najspektakularnijih prirodnih fenomena na svetu - Iguasi vodopadi. Sastoje se od 275 pojedinačnih slapova i vodopada, a najimpresivniji deo je Đavolje grlo u obliku potkovice koji je i najviše mesto na vodopadima sa visinom od 84m.[24]

Sa 7.491km obale, u Brazilu se nalaze i neke od najlepših tropskih plaža na svetu[25]. Među njima je i Kopakabana, poznatija kao 'dragulj u kruni', uvrštena među 10 najlepših plaža na svetu, kao i Ipanema, Leblon, Center i druge.[26]

---

[16] Vidi više na: http://geography.howstuffworks.com/south-america/geography-of-brazil1.htm (Pristupljeno 21.jula 2014)

[17] Preuzeto sa: http://www.pogodak.rs/putovanja/reka-amazon/ (Pristupljeno 22.jul 2014)

[18] Isto.

[19] Preuzeto sa: http://world.new7wonders.com/the-new7wonders-of-nature/amazon-south-america/ (Pristupljeno 21.jula 2014)

[20] Preuzeto sa: http://www.znanje.org/i/i27/07iv04/07iv0430/geografija.htm (Pristupljeno 21.jula 2014)

[21] Vidi više na: http://travel.nationalgeographic.com/travel/world-heritage/central-amazon/ (Pristupljeno 22.jula 2014)

[22] Preuzeto sa: http://www.un.int/brazil/brasil/brazil-land.htm (Pristupljeno 22.jula 2014)

[23] Vidi na: http://whc.unesco.org/en/list/998 (Pristupljeno 22.jula 2014)

[24] Preuzeto sa: http://geography.howstuffworks.com/south-america/geography-of-brazil1.htm (Pristupljeno 21.jula 2014)

[25] Preuzeto sa: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/br.html (Pristupljeno 24.jula 2014)

[26] Vidi više na: http://www.braziltravelinformation.com/brazil_riodejaneiro_beaches.htm (Pristupljeno 25.jula 2014)

Brazil ima i izrazito bogate rezerve minerala "koje nisu u dovoljnoj meri iskorišćene. Najviše ima rude gvožđa, boksita, lima i bakra, ali i značajne količine granita, mangana, azbesta, zlata, dragog kamenja, kvarca, tantala i kaolina. Osim minerala, u Brazilu se nalaze i ogromne rezerve nafte i prirodnog gasa, posebno u oblasti Severoistok."[27]

Šume pokrivaju "tri petine površine Brazila i predstavljaju između petine i šestine ukupnih šumskih površina na svetu."[28] Takođe, sa izrazito bogatim rečnim sistemom i izobiljem padavina, Brazil je treća država na svetu po svom hidroenergetskom potencijalu, odmah posle Kine i Rusije. Sve do 2009.godine Brazil je bio lider u ovoj oblasti, sa hidroelektranom Itaipu čiji je kapacitet 14,000 MW mesečno, dok ga nije pretekla Kina sa mesečnom proizvodnjom od 22,400 MW.[29] Brazil je i svetski lider u proizvodnji kafe: odgovoran je za oko 30% ukupne svetske proizvodnje i broji oko 300,000 plantaža kafa na svojoj teritoriji.[30] Međutim od sredine 90ih, soja i derivati od soje postali su važniji izvor prihoda od kafe. SAD, Brazil i Argentina zajedno proizvode 80% ukupne količine soje na svetu, gde SAD drži lidersku poziciju.[31] Međutim, procenjuje se da će sledeće godine, a najkasnije do 2020.godine Brazil preteći SAD i postati lider u proizvodnji soje. U sezoni 2012-2013 Brazil je proizveo 82 miliona tona soje u poređenju sa 82,1miliona tona koliko je proizvela SAD.[32] Trećina svetske proizvodnje pomorandži potiče iz ove zemlje, a glavni je svetski proizvođač manioka, banana, pasulja, kakaa, pirinča i kukuruza.[33] Brazil ima i jednu od najrazvijenijih stočarskih industrija na svetu zauzimajući drugo mesto, odmah nakon Indije, i druga je zemlja na svetu po izvozu goveda koje najviše izvozi u Rusiju, Egipat, Iran i Čile.[34]

---

[27] Preuzeto sa: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/78101/Brazil/25091/Minerals (Pristupljeno 24.jula 2014)

[28] Isto

[29] Vidi više na: http://thebrazilbusiness.com/article/hydro-electricity-in-brazil (Pristupljeno 27.septembar 2014)

[30] Preuzeto sa: http://thebrazilbusiness.com/article/brazilian-coffee-industry (Pristupljeno 27.septembar 2014)

[31] Vidi više na: http://www.worldwildlife.org/industries/soy (Pristupljeno 27.septembar 2014)

[32] Preuzeto sa: http://www.agriculture.com/news/crops/brazil-soybes-could-overtake-us-by-2015_2-ar32808 (Pristupljeno 27.septembar 2014)

[33] Preuzeto sa: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/78101/Brazil/25091/Minerals (Pristupljeno 24.jula 2014)

[34] Vidi više na: http://thebrazilbusiness.com/article/the-brazilian-cattle-industry (Pristupljeno 27.septembar 2014)

1	Brazil	53,100.00	
2	Viet Nam	28,500.00	
3	Colombia	10,000.00	
4	Indonesia	9,500.00	
5	Ethiopia	6,350.00	
6	India	5,125.00	
7	Honduras	5,000.00	
8	Guatemala	3,885.00	
9	Peru	3,850.00	
10	Mexico	3,800.00	

Slika 2. Green Coffee Production by Country in 1000 60 KG BAGS[35]

- **Istorija Brazila**[36]

Trinaest jedrenjaka pod zapovedništvom Pedra Alvaresa Kabrala, isplovilo je iz lisabonske uvale Belej, 9. marta 1500. godine, putem Indije. Kopno su ugledali nakon mesec i po dana plovidbe, 22. aprila, a već sledećeg dana kročili su na ovu teritoriju kojoj su dali ime Vera Kruz.[37]

Pedro Alvares Kabral je otkrio Brazil (1500. godine) sledeći rutu Vaska de Game, i tada je bio siguran da je otkrio ostrvo. U to vreme nije postojala predstava o veličini novootkrivene teritorije, pa čak ni kada je pripadala državi kao što je Portugalija.[38]

Ova novootkrivena kolonija, zbog rizika, neistraženosti i udaljenosti nije bila nešto posebno privlačna za Portugal. Prema rečima Ljubomira Paligorića u „Pola milenijuma istorije Brazila", to objašnjava zašto je podeljena dvanaestorici velikih plemića sa svim mogućnim pravima. Titulari ogromnih imanja, većih od nekih evropskih država,

[35] Pruzeto sa: Index Mundi, *Green Coffee Production by Country in 1000 kg bags, dostupno na:* http://www.indexmundi.com/agriculture/?commodity=green-coffee&graph=production (pristupljeno 29.9.2014.)

[36] Ovaj deo teksta napisala je Snežana Ivaneža.

[37] Marina Ljujić – Pulić, „Opis urođenika u pismu o otkriću Brazila", u Jovan Janićijević (ur.), *Brazil pet vekova postojanja*, Vojna štamparija, Beograd, 2002, str. 21.

[38] Ljubomir Paligorić, „Pola milenijuma istorije Brazila", u Jovan Janićijević (ur.), *Brazil pet vekova postojanja*, Vojna štamparija, Beograd, 2002, str. 30.

nazivani su „donatorius“, što je značilo isto što i španski „enkomendero“.[39]

Brazil je dobio ime po čuvenom drvetu pau brasil, sa sastojkom purpurne boje za tekstilnu industriju, i tek kada su evropski trgovci počeli da izvoze ovo drvo, a koje je sakupljano u faktorijama francuskih trgovaca, kralj Jovan II je našao razlog da protera Francuze i obrati pažnju na ta bogatstva.[40]

Kako Paligorić tvrdi, otkriće gvožđa i dragog kamenja u oblastima Minas Žerais, Goa i Mato Groso ubrzalo je ekspanziju ka unutrašnjosti zemlje, tako da je Brazil postao najbogatija portugalska kolonija.[41]

Polovinom 16. veka šećerna trska je postala najvažniji izvozni proizvod Brazila, dok su robovi iz podsaharske Afrike bili veoma važni zbog potreba rada na plantažama šećerne trske. Portugalci su pokušali da porobe Indijance, ali, nenaviknuti da rade naporno i prekovremeno po poljima mnogi su umrli, a pojedini zato što nisu mogli da prevaziđu evropske bolesti. Kada je Kabral stigao na teritoriju Brazila, veruje se da je tu živelo više od tri miliona starosedelaca, a sada ih ima nešto više od 200.000. Portugalci su se zatim okrenuli afričkom roblju i njihovim radnim sposobnostima. Do kraja 17. veka, izvoz šećerne trske počeo je da opada, a zlato koje su otkrili bandeirantesi[42], poslednje decenije tog veka, postalo je novi oslonac privrede kolonije, i dovelo do brazilske zlatne groznice, koja je privukla hiljade naseljenika u Brazil iz Portugalije i portugalskih kolonija po svetu. Ovi događaji su doveli do sukoba između došljaka i starih kolonista.[43]

Do ukidanja ropstva, 1888. godine, broj crnih robova u Brazilu procenjuje se na pet miliona, naglašeno je u „Pola milenijuma istorije Brazila.“[44]

Sve ukazuje na to da je promene donela sama portugalska monarhija sticajem okolnosti, spasavajući svoj opstanak od Napoleonove agresije 1808. godine. Portugalski kralj je emigrirao u svoju koloniju Brazil kada je izgubio zemlju i sa brojnim plemstvom, na ovoj teritoriji

[39] Isto, p. 30.
[40] Isto, p. 31.
[41] Isto, p. 32.
[42] Istraživači koji su istraživali nova područja, lovili Indijance i tražili zlato i dijamante.
[43] The New York Times, "A Brief History of Brazil", http://www.nytimes.com/fodors/top/features/travel/destinations/centralandsouthamerica/brazil/riodejaneiro/fdrs_feat_129_9.html?n=Top%2FFeatures%2FTravel%2FDestinations%2FCentral+and+South+America-%2FBrazil%2FRio+de+Janeiro (pristupljeno: 08.12.2014.)
[44] Ljubomir Paligorić, „Pola milenijuma istorije Brazila“, u Jovan Janićijević (ur.), *Brazil pet vekova postojanja*, Vojna štamparija, Beograd, 2002, str. 33.

je našao sigurno utočište. Za prestonicu portugalske imperije proglašen je Rio. „Sprovedene su reforme sa trajnim posledicama: otvorene su luke za slobodniju trgovinu; 1815. godine Brazil je dobio status kraljevstva; Engleska se javlja kao zaštitnik krune; uvedena je brazilska moneta, formirana je Brazilska banka, pojavljuju se novinska glasila; unapređeni su prosveta, nauka i kultura." Nezavisnost Brazila je proglašena 1822. godine. Federativna Republika Brazil proglašena je 1889. godine, kada je ubrzo prihvaćen i novi, napredniji Ustav, i to 1891. godine.[45]

Jedan od najvažnijih poteza za bezbednost u regionu bilo je potpisivanje Sporazuma o vojnoj saradnji između Brazila i Sjedinjenih Američkih Država u januaru 1941. godine. Ovaj sporazum je obavezivao Brazil da u slučaju agresije bilo koje članice Trojnog pakta – Nemačke, Japana ili Italije, štiti svoje vojnopomorske baze i aerodrome do „dolaska američke vojne pomoći", što je na isti način obavezivalo i Sjedinjene Američke Države.[46]

Može se reći da Brazilu nedostaje prisustvo u svetskim političkim i bezbednosnim tokovima, što potiče još iz vremena Hladnog rata. U 2011. godini je došao do pozicije šeste najveće ekonomije na svetu, devetog najvećeg konzumenta energije i sedmog konzumenta nafte. Ekonomija ove zemlje napreduje najviše zaslugom nafte i gasnom sektoru. Brazil prema podacima sa CIA-The World Factbooka predstavlja petu zemlju sveta prema industrijskoj proizvodnji. "Brazil je u 2010. godini, kao i u 2011., bio najveći proizvođač nafte u Južnoj Americi sa proizvodnjom u nivou Iraka, malo ispred Venecuele i Nigerije." Kontinentalna unija Južne Amerike (UNASUR-a) osnovana je 2008. godine, ujedinjenjem prethodnih organizacija Mercosura i Andske zajednice nacija. Radi se o ekonomskoj i bezbednosnoj zajednici koja uključuje sve zemlje Južne Amerike, sa izuzetkom Francuske Gvajane, koja spada u francuske prekomorske teritorije. "Sporazum o osnivanju potpisan je u Braziliji, a u organizaciji su Meksiko i Panama koji za sada imaju status posmatrača." Ova organizacija oslanja se isključivo na vlastite resurse i diplomatske inicijative. "Brazil ima sve preduslove da postane predvodnik ujedinjenog kontinenta pa da kroz regionalni (UNASUR) i globalni (BRICS i višepolaran svet) pristup doprinese bezbednosti i prosperitetu Južne Amerike i sveta u celini,

[45] Isto, str. 37.

[46] Predrag Pejčić, „Brazil i zemlje Latinske Amerike u periodu Drugog svetskog rata", u Jovan Janićijević (ur.), Brazil pet vekova postojanja, Vojna štamparija, Beograd, 2002, str. 92.

pristupom koji će ujediniti i osnažiti kontinent pa ga približiti ostalim svetskim civilizacijama koje teže izgradnji drugačijeg i pravednijeg sveta koji se ne klanja pred američkim diktatom". Brazil je protiv stvaranja bilo kakvog "Južnoatlantskog saveza" po uzoru na NATO. Izlaz na jug Atlantika ima i Južnoafrička republika, članica BRICS-a, koja bi trebalo da igra istu ulogu u subsaharskoj Africi, kakvu Brazil igra u Južnoj Americi.[47]

Brazil se na svetskoj sceni, u sferi multilateralne diplomatije, pojavio početkom XX veka. Nasuprot uticaju Velike Britanije i sporovima na svojoj južnoj granici, a posebno sa Argentinom, uporedo sa sve većim povezivanjem sa SAD, Brazil je ušao u rang velikih sila, iz kojih se samo povremeno povlačio.[48]

- **Kultura Brazila**[49]

Brazilska populacija potiče iz tri glavna etnička izvora. Američki Indijanci dolaze u Brazil pre oko 10 000 godina, Evropljani stižu 1500. godine, a naredna tri veka Evropska imigracija je ograničena samo na Portugalce. Treći izvor su afrički robovi, koji dolaze iz Zapadne Afrike, Kongoa, Angole, Mozambika itd. Odnosi ovih grupa dovode do stvaranja mešovitih rasa, koje se na osnovu boje, razlikuju: *preto* – crna, *escuro* – tamno, *mulato escuro* – tamno braon, ili *mulato claro* – svetlo braon.[50]

Slobodan Pajović, redovni profesor Fakulteta za međunarodnu ekonomiju Megatrend univerziteta i Koordinator Sektora za Latinsku Ameriku i Karibe, ističe da je kultura Brazila rezultat procesa transkulturacije, koji je počeo 1492. i traje sve do danas. „Imamo specifičan proces formiranja latinskoameričkog i, u tom kontekstu, brazilskog stanovništva, kao i jedan susret, interakciju i simbiozu vrednosti, koje u slučaju Brazila podrazumeva: vrednosti Luso sveta[51], koji je živeo pod kulturnim konceptom Portugala kao imperije, sa portugalskim jezikom kao dominantnim ali i mešavinom Luso sveta sa afričkom kul-

[47] Web Tribune, "Brazil kao buduća naftna sila i ujedinjenje Južne Amerike", objavlje-no: 25.04.2014.,http://web-tribune.com/spektar/brazil-kao-buduca-naftna-sila-i-ujedinjenje-juzne-amerikebrazil-kao-buduca-naftna-sila-i-ujedinjenje-amerike# (pristupljeno: 25.04.2014.)

[48] Živojin Jazić, „Brazil i Ujedinjene nacije", u Jovan Janićijević (ur.), Brazil pet vekova postojanja, Vojna štamparija, Beograd, 2002, str. 64.

[49] Ovaj deo teksta napisala je Milica Rašić.

[50] http://www.webcitation.org/5kwQIvYDr pristupljeno 31.3.2015.

[51] Pojam Luso – Portugalski, od LUSITANO, od latinskog Lusitanus – drevna regija, odgovara današnjem Portugalu. Objašnjenje nađeno na sajtu http://www.merriam-webster.com/dictionary/luso- pristupljeno 14.3.2015.

turom, azijskom i ostacima kulture autohtonog stanovništva, kao što su indijanci Tupai – u tome je specifičnost brazilske kulture" – dodaje Pajović.[52] „Osnovni element koji je pokrenuo kulturni razvoj Brazila – prvo Rio de Žaneira kao glavnog grada (izgradnja pozorišta, biblioteka i javnih ustanova i zgrada) - jeste dolazak portugalske kraljevske porodice u Brazil nakon Napoleonove inavazije na Lisabon i Portugaliju", objašnjava Pajović. [53]

Jezik

Zvaničan jezik u Brazilu je portugalski, i govori ga skoro 100% ljudi.[54] Imigranti govore nemački (1.500.000), japanski (380.000), italijanski (50.000), kao I druge jezike.[55] Brazil je jedina država Južne Amerike u kojoj se govori portugalski.[56]

Religija

Ustav Brazila garantuje religijsku slobodu. Sa proklamacijom republike 1889, Brazil prestaje da ima zvaničnu religiju, mada se 2000. godine preko 70 % populacije izražava kao rimokatolici.[57]

[58]

Karneval

Karneval u Brazilu se ne tiče nekog istorijskog momenta ili poznate osobe, već je važan ljudima zbog druženja, slobode, ali i sko-

[52] Intervju autora teksta sa Slobodanom Pajovićem, obavljen 7.11.2014.
[53] Isto
[54] http://www.kwintessential.co.uk/resources/global-etiquette/brazil-country-profile.html pristupljeno 7.1.2015.
[55] http://www.ethnologue.com/country/br (pristupljeno 15.6.2014.)
[56] http://www.brasembottawa.org (pristupljeno 6.8.2014.)
[57] Isto.
[58] http://en.wikipedia.org/wiki/Culture_of_Brazil (pristupljeno15.6.2014.)

ro cele nedelje bez posla. Počinje 40 dana pre Uskrsa i zasnovan je na Hrišćanskom kalendaru, ali nije odobren od strane crkve. Traje četiri dana i četiri noći – počinje u subotu i završava se u utorak. Ljudi tada oblače kostime i izlaze na ulice ili u klubove.[59]

Kuhinja

Ona je pod afričkim i evropskim uticajem. Sastojci koje su starosedeoci najviše koristili su cassava, guaraná, açaí, cumaru I tacacá, da bi kasnije narodi koji su dolazili donosili hranu iz svojih krajeva i vršili uticaj – kao npr Evropljani koji su doneli vino i razno povrće.

Neka od popularnih jela u Brazilu su pasulj i pirinač, razne vrste pasta itd.[60]

Sport

Fudbal je najpopularniji sport u Brazilu, njegovi počeci su u 19.veku, a kao profesionalni sport je ustanovljen 1933. godine. Iako postoji rivalstvo lokalnih timova, nacionalni tim je vrlo jak i osvojio je Svetski Kup pet puta.[61] Pele, kao jedan od najpoznatijih fudbalera, vodio je brazilski tim u pobedu 3 puta.[62]

Centar Brazilske kulture u Beogradu izdvaja kapueru, brazilski jiu-jicu, ples forro i sambu mantock.[63]

Smatra se da kapuera nije samo sport, ona predstavlja „kulturološki fenomen koji u sebi sadrži elemente borbe, istorije, muzike i tradicije.“[64]

Književnost

Počeci brazilske književnosti sežu do 16. veka, kada su portugalski istraživači, poput Pero Vaz de Caminha, opisivali faunu i floru, kao i domoroce koji su zadivili evropljane pristigle u Brazil.[65]

Paulo Koeljo, jedan je od najuticajnijih savremenih pisaca. [66] „Alhemičar“je jedan od najvažnijih književnih fenomena 20. veka, prevedena je na više od 67 jezika I više od 30 miliona primeraka širom sveta.[67]

---

[59] http://www.topics-mag.com/internatl/holidays/brazil/carnival-brazil.htm pristupljeno 1.4.2015.
[60] http://en.wikipedia.org/wiki/Brazilian_cuisine#Popular_dishes pristupljeno 15.6.2014.
[61] http://www.brazilian-football.com/ pristupljeno 15.6.2014.
[62] http://www.webcitation.org/5kwQJT42w pristupljeno 1.4.2015.
[63] http://www.centarbrazilskekulture.rs/ pristupljeno 14.5.2015.
[64] http://www.barrapulmao.rs/sr/ pristupljeno 14.5.2015.
[65] http://hr.wikipedia.org/wiki/Brazil#Knji.C5.BEevnost pristupljeno 6.8.2014.
[66] https://www.laguna.rs/a1010_autor_paulo_koeljo_laguna.html pristupljeno 1.4.2015.
[67] http://www.gradesaver.com/the-alchemist-coelho pristupljeno 1.4.2015.

O brazilskoj književnosti govori i jedan od naslova u The Guardian-u, gde piše da "Brazilu knjige idu jednako dobro kao i fudbal". Neki od pisaca koje autor ovog teksta izdvaja su: Joaqim Maria Machado de Assis (1839-1908), Graciliano Ramos (1892-1953), zatim Sergio Sant' Anna I Joao Anzanello Carrascoza, poznati po kratkim pričama, a od novinara ističe Nelsona Rodriguesa, koji je bio i dramaturg i novelista. [68]

Muzika

"U Brazilu je muzika mnogo više od puke zabave. Različiti muzički stilov i, s jedne strane, predstavljaju različite vizije *brazilskog identiteta*. S druge strane, političari su neretko muziku koristili kao sredstvo za stvaranje čvršće kohezije u ogromnoj i, u svakom pogledu, razuđenoj zemlji."[69]

Pajović ističe da muzika Brazila može na neki način da otkrije svo bogatsvo u smislu mešanja kulture, klime, ljudi, ritma i reči.[70]

Jorge Ben, Elis Regina, Roberto Carlos, Antonio Carlos Jobim – samo su neki od najtalentovanijih pevača i muzičara.[71]

- **Religija Brazila[72]**

Iako je još od donošenja Ustava 1889. godine, doneta odluka da u Brazilu ne postoji jedna zvanična religija, već je svakom priznata sloboda da veruje u šta želi, pod uticajem kolonizacije od strane Portugalaca, stanovništvo Brazila se pretežno izjašnjava kao *rimokatoličko*.[73] Katolicizam je još u 15. veku donet u Brazil kako bi afrički robovi i američki Indijanci koji su naseljavali Brazil bili prevedeni u katoličanstvo.[74] Iako brazilska vlada nastoji da odvoji katoličku crkvu od države, evidentno je da se mnoge političke odluke donose pod uticajem ili

[68] Ángel Gurría-Quintana, *Brazil does books as well as football* http://www.theguardian.com/books/booksblog/2014/jun/05/brazil-does-books-as-well-as-football-world-cup pristupljeno 14.5.2015.

[69] Predrag Dragosavac, *Društvena istorija Brazila iz muzičke perspektive ili – kako je muzika oblikovala brazilstvo,* http://www.dksg.rs/event/1407 pristupljeno 1.10.2014.

[70] Intervju autora teksta sa Slobodanom Pajovićem, obavljen 7.11.2014.

[71] Carlos Quintana *Top Brazilian Music Artists* http://latinmusic.about.com/od/brazilian/tp/Top-10-Most-Influential-Brazilian-Artists.htm , pristupljeno 15.5.2015.

[72] Ovaj deo teksta napisala je Irena Đorđević.

[73] *Brazil's Changing Religious Landscape*, Dostupno preko: http://www.pewforum.org/2013/07/18/brazils-changing-religious-landscape/ (pristupljeno 10. oktobar 2014.)

[74] Vidi više na: http://www.celebratebrazil.com/brazil-religion.html (pristupljeno 10.oktobar 2014.)

u dogovoru sa katoličkom crkvom.[75] U Brazilu ima više rimokatolika nego bilo gde na svetu- oko 145 miliona vernika, a sledi Meksiko sa oko 123 miliona i Filipini sa 69 miliona vernika.[76] I dok je u periodu od 1970. do 2000. godine broj ovih vernika bio u porastu, u poslednjoj deceniji je u Brazilu došlo do pada broja rimokatolika u korist protestanata, sa 145 miliona na 123 miliona, odnosno, umesto nekadašnjih 74%, danas se 65% Brazilaca izjašnjava kao rimokatolici.[77]

I dok je broj rimokatolika u poslednjoj deceniji opao, broj Brazilaca koji se izjašnjavaju kao *protestanti* se povećao. Tako se umesto 26 miliona u 2000.godini, broj protestanata povećao na 42 miliona u 2010. godini, odnosno, sa 15% povećao na 22% od ukupnog broja stanovnika.[78] U protestante se ubrajaju pored glavnog toka protestantizma i "evangelistička protestantska denominacija, pentekostal denominacije, kao i članovi nezavisnih neo-pentekostal crkava (*Univerzalna crkva Božjeg kraljevstva* i *Bog je ljubav pentekostal crkva*)."[79] Međutim, ne obuhvata Mormone niti Jehovine svedoke.[80]

Ostatak verujućih Brazilaca pripada ili afro-brazilskim religijama kao što su *kandomble* i *umbanda*, ili spiritualističkim pokretima ili u znatno manjoj meri Budizmu i Islamu.[81] I broj ovih vernika je u porastu: 1970.godine bilo ih je oko 2 miliona, 2000.godine 6 miliona (4%), a 2010.godine 10 miliona, odnosno 5% od ukupnog broja stanovnika.[82]

Kandomble religija potiče od robova iz Nigerije i Benina koji su naselili Brazil.[83] Kako su robovlasnici bili katolici i primoravali svoje robove da usvoje katolicizam, dolazi do mešanja i prožimanja ove dve religije.[84]

Umbanda se javlja oko 1900. godine u Brazilu, a danas broji oko 500.000 svojih sledbenika.[85] Nastaje kao kombinacija katolicizma (vera u jedno vrhovno božanstvo i obožavanje svetaca), spiritualizma (ko-

[75] Isto

[76] Vidi na: http://www.catholic-hierarchy.org/country/sc1.html (pristupljeno 15. novembar 2014.)

[77] Preuzeto sa: http://www.pewforum.org/2013/07/18/brazils-changing-religious-landscape/ (Pristupljeno: 10.oktobar 2014.)

[78] Isto

[79] Isto

[80] Isto

[81] Isto

[82] Isto.

[83] Preuzeto sa: http://www.celebratebrazil.com/brazil-religion.html (Pristupljeno: 10.oktobar 2014.)

[84] Isto.

[85] Vidi na: http://www.religionfacts.com/a-z-religion-index/umbanda.htm (Pristupljeno: 10.oktobar 2014.)

municiranje sa mrtvima, postojanje vidovnjaka i medijuma), afričkih religija i autohtonih brazilskih religija.[86]

Od *spiritualističkih pokreta*, najpoznatiji je Kardecian. Spiritualisti veruju u duhove, mrtva bića koja žive među živima, kao i u reinkarnaciju i komuniciranje sa mrtvima.[87]

Kada je reč o neverujućim Brazilcima toj grupi pripadaju *agnostici i ateisti* pre svega.[88] I dok se 1970. godine manje od jednog miliona Brazilaca izjašnjavalo kao ateisti i agnostici, 2000. godine je to učinilo čak 12 miliona stanovnika da bi se ta cifra u 2010.godini povećala na 15 miliona, odnosno 8% od ukupnog broja stanovnika.[89]

Sveopšte uzevši, iako je Brazil svetski lider po broju rimokatolika, u poslednjoj deceniji je sve veći broj onih koji se izjašnjavaju kao prostestanati, pa je upravo odnos između broja vernika ove dve religije ono što u budućnosti treba pratiti.

- **Ekonomska moć Brazila**[90]

U ovom delu teksta detaljnije će biti objašnjeni elementi koji utiču na formulisanje određene spoljnotrgovinske politike Brazila, kao i eventualne izazove sa kojima će se ekonomija ove zemlje susretati u narednom periodu, ali bi svakako bilo analitički najpodobnije početi sa prikazom stanja ekonomskih i političkih reformi koje su dovele do stvaranja pogodnog tla za razvoj Brazila i njegovo pozicioniranje kao relevantnog igrača na globalnoj ekonomskoj sceni današnjice.

Federativna Republika Brazil najveća je država po površini i po broju stanovnika u odnosu na ostale države Latinske Amerike, i sedma najveća ekonomija sveta, prema bruto društvenom proizvodu. Od sredine 2000. godine Brazil je postao značajan globalni akter. Uvećao je broj svojih ekonomskih partnerstava i 2007. je pokrenuo plan podsticanja razvoja, sa ciljem povećanja investicija u infrastrukturi i obezbeđivanja poreskih podsticaja.

Direktni pokazatelji ove tvrdnje su, između ostalih i podaci da je: ,,stopa direktnih stranih investicija u poslednje 3 godine, kao i nivo zarada, porast životnog standarda srednje klase, stopa nezaposlenosti

[86] Isto.

[87] Preuzeto sa: http://www.celebratebrazil.com/brazil-religion.html (Pristupljeno: 10.oktobar 2014.)

[88] Vidi na: http://www.pewforum.org/2013/07/18/brazils-changing-religious-landscape (Pristupljeno: 10.oktobar 2014.)

[89] Isto.

[90] Ovaj deo teksta napisala je Đurđa Kovač.

(4,7%), stopa inflacije (6,56%), porast BDP-a u 2014-oj godini od 0,1%, BDP po glavi stanovnika koji iznosi 5823 američkih dolara, izvoz za 2014.godinu (15646 miliona američkih dolara),itd. Svi ovi pobrojani elementi nude širok spektar različitih prilika za stanovnike Brazila u različitim sferama."[91]

Međutim, pitanje koje se zasigurno javlja pri samoj pomisli na Brazil jeste na koji način je uspeo da se za tako kratak vremenski period ustali kao jedna od vodećih ekonomija sveta, i kao vodeća sila ne samo u Latinskoj Americi, nego i na međunarodnoj sceni, i od bivše kolonije dostigne visok nivo ekonomskog razvoja.

Najpre možemo konstatovati da su dva činioca imala presudan uticaj na njegov rast i razvoj; jedan je globalizacija i rast svetske trgovine a drugi je dolazak na vlast predsednika Lule u pogodnom trenutku za prihvatanje i implementaciju reformi koje je inicirao. "Naime, Lula da Silva pobedio je na izborima 2002. godine, a 8 godina kasnije završio se period njegove vladavine za koju je karakteristično da se procenat građana koji žive na granici siromaštva smanjio za 27,7%, a sama suština njegovih ideja bila je odbacivanje levičarskog populizma i prihvatanje socijalnih reformi kako bi se približio centru i kako bi otvorio granice ove zemlje za upliv insvesticija iz inostranstva. U isto vreme balansirao je između principa tržišne kapitalističke ekonomije i socijalnih programa koji su imali za cilj da smanje društvenu i ekonomsku nejednakost među građanima ove zemlje. Njen industrijski kapacitet je povećan, a zemlja doživela ekonomski prosperitet, a jasan pokazatelj ovih tvrdnji je i rast privrede od 7% u 2010. godini".[92]

Pobeda socijalističkog kandidata je za neupućene u unutrašnju politiku Brazila možda delovala kao slučajnost ali to svakako nije bila. Ona je predstavljala jednu u nizu promena sa kojima se ova zemlja suočavala od 1998. godine, a zaslužna za to je Radnička partija iliti "Partido dos Trabalhadores" , koja je za vremenski period od svega tri decenije postala dominantan igrač na unutrašnjoj sceni Brazila, sa vidnim promenama u ideološkoj orjentaciji, od klasičnog socijalističkog opredeljenja do demokratskog socijalizma.

Osnovni principi ove partije zasnivali su se na širokoj participaciji sa akcentom na vladavini prava, preraspodeljivanju ekonomskog bogatstva i značaju osobenosti i samostalnosti privrede Brazila. Ono če-

[91] Index of Economic Freedom 2015: Brazil, heritage.org, dostupno na: http://www.heritage.org/index/country/brazil (pristupljeno 16.12.2014)

[92] Zoran Krstić, ,,Latinska Amerika: izazovi I prepreke demokratizacije", FPN, Beograd,maj 2014, str. 131.

mu se davao veliki značaj jeste rešavanje ekonomske nejednakosti a napredak je ostvaren zahvaljujući promišljenim odlukama da se poveća minimalna zarada za čak 40% , i da se federalizuje sistem uslovnog transfera novca pod nazivom "Bolsa familia". Ovaj program ima nešto drugačiji princip i cilj od tradicionalnih socijalnih paketa reformi, jer teži kvalifikovanju neprivilegovanih društvenih grupa i podizanju ljudskog kapitala. "Bolsa familia u ukupnom smanjenju ekonomske nejednakosti učestvuje sa 21%, iako na njegovu realizaciju odlazi samo 0.5% BDP-a Brazila, 2.5% ukupnih vladinih izdavanja i 6.5% budžeta za socijalna davanja".[93]

Dalje, osvrnuli bi se na regionalna partnerstva Brazila, na njegovo članstvo u međunarodnim organizacijama, i svakako na odnose sa SAD-om.

Nakon izveštaja Goldman Saksa objavljenog 2001. godine mogao se izvesti zaključak da je Brazil sklapao partnerstva sa državama sa kojima imaju slične ekonomske interese. U tom kontekstu, Brazil, Rusija, Indija i Kina su odlučili da osnuju nestruktuiranu grupaciju pod nazivom BRIC. 2011. godine Južna Afrika se pridružila ovoj grupaciji, i tako se akronim BRIC promenio u BRICS. Predstavnici zemalja BRIKS (Brazil, Risija, Indija, Kina, Južnoafrička Republika) na samitu u brazilskom gradu Fortaleze potpisali su 15. jula 2014. godine sporazum o formiranju Nove razvojne banke (New Development Bank). "U deklaraciji BRIKS-a iz Fortalezea se navodi da će banka imati osnivački kapital od 50 milijardi dolara, koji će ravnopravno obezbediti zemlje članice. Inicijalni iznos od 10 milijardi u kešu u narednih sedam godina i 40 milijardi u garantijama. Banka treba da počne da daje kredite 2016.godine."[94] Potpisan je takođe i sporazum o formiranju pula valutnih rezervi od 100 milijardi dolara kojim će koordinirati zemlja koja predsedava u toj asocijaciji, a koji za cilj ima zaštitu nacionalnih valuta od poremećaja finansijskih tržišta.

Ako se fokusiramo na konkretnu trgovinsku razmenu između ovih zemalja, dolazimo do podatka da "Brazil od Indije najviše uvozi elektronsku opremu, mašine, gvožđe, čelik, proizvode od metala, pamuk, lekove, a od Kine igračke, fotografske instrumente, igrice, sportske artikle, gvožđe, čelik, odeću,itd".[95]

---

[93] Nemanja Džuverović, ,,Značaj strategija za smanjivanje nejednakosti u prevladavanju ekonomske krize: Slučaj Brazila'', preuzeto sa http://dzuverovic.com/docs/Bolsa%20familia.pdf (pristupljeno 16.12.2014)

[94] Index of Economic Freedom 2015: Brazil, heritage.org

[95] Polaski, Sandra; De Souza Ferreira Filho, Joaquim Bento; Berg, Janine; McDonald, Scot;

Dalje, Brazil je član mnogobrojnih blokova kao što su UNASUR, CELAC,itd, ali je Merkosur iliti "Mercado Comun del Cono Sur" (Southern Cone Common Market) daleko najznačajniji za ovu državu. Stepen razmene dobara između njegovih članica je na visokom nivou , s tim što je udeo Argentine i Brazila najveći u toj razmeni. "Trenutni prioriteti ovog bloka su pospešivanje komercijalnih i ekonomskih veza, poboljšanje dijaloga između predstavnika država članica, osnivanje fondova kako bi se smanjila asimetričnost između država članica, pri čemu je FOCEM najznačajniji među ovim fondovima i njegov cilj je da podstakne razvojnu kompeticiju među državama članicama, socijalnu koheziju i infrastrukturu."[96]

Međutim MERCOSUR se trenutno suočava sa sledećim izazovima: pacifička alijansa, grupacija drugih država Latinske Amerika (Čile, Kolumbija, Meksiko i Peru koji su sklopili sporazume o saradnji sa značajnim akterima svetske ekonomije kao što je Kina), itd. Kompetitivnost među državama Latinske Amerike može biti upozorenje za neodržive ambicije MERCOSUR-a, čiji je predvodnik Brazil, što pokazuje i rast BDP-a ilustrovan na sledećoj slici;[97]

Slika 2. Rast BDP-a Brazila[98]

Thierfelder, Karen; Willenbockel, Dirk and Zepeda, Eduardo, ''Brazil In The Global Economy'', carnegieendowment.org, p.49, dostupno na: http://carnegieendowment.org/files/brazil_global_economy.pdf (pristupljeno 16.12.2014)

[96] Index of Economic Freedom 2015: Brazil, heritage.org

[97] Galves Derole, Patricia, ''Brazil's New Age – Analysis'', Euroasia Review, 26.09.2014, dostupno na: http://www.eurasiareview.com/26092014-brazils-new-age-analysis/ (pristupljeno 16.12.2014)

[98] Preuzeto sa: Graham, Bavan, ''Brazil BDP growth better than expected but challenges

Što se tiče aktivizma u međunarodnim organizacijama, Brazil je članica Svetske trgovinske organizacije, u kojoj postoje izražena neslaganja oko poljoprivrednih subvencija, međutim brazilski diplomata Roberto Azevedo je trenutno generalni direktor ove organizacije, što je svakako pozitivan moment za strategiju ove zemlje.

Brazil već dugi vremenski period gaji jake komercijalne i ekonomske veze kako sa razvijenim zemljama tako i sa zemljama u razvoju, što se moglo iz priloženog i zaključiti. Međutim cilj politike Brazila jeste da ova partnerstva ne učine njenu ekonomiju zavisnom od njenih partnera i ne dovedu je u nezavidan položaj, što je ekonomski racionalno i politički promišljeno. Od 1960-ih godina, sa svojom nezavisnom spoljnom politikom, Brazil je bio u potrazi za različitim tržištima, na koja bi izvozio svoja primarna dobra, a devedesetih godina, Brazil je fokusirao svoju ekonomiju na partnerstva sa razvijenim zemljama, najviše sa Sjedinjenim Američkim Državama. Ta vrsta odnosa je svakako jako zanimljiva za razmatranje zbog svoje kontroverznosti i ambivalentnosti. Naime, poznato je da između Brazila i SAD-a već dugi niz godina, uprkos mnogobrojnim političkim neslaganjima, postoji snažna ekonomsko-trgovinska povezanost. U prvoj dekadi 21. veka, trgovina između ove dve države se udvostručila. SAD kao najznačajniji trgovinski partner Brazila se u potpunosti uklapaju u razvojni plan Brazila, u njegovu težnju za profesionalizacijom proizvodnje, samom činjenicom da se između njih obavlja najveća razmena. "Uočava se potreba za pojačanom saradnjom na polju razvoja novih tehnologija, kao i potrebe za produbljenijom saradnjom u oblastima koje su od interesa za obe države. Jedan od uspešnih primera ovakve saradnje je partnerstvo ove dve zemlje u oblasti avijacije."[99] Ovo je samo jedan od modela i načina na koji su ove dve zemlje ovakvim načinom saradnje uspele da stišaju i prevaziđu mnogobrojne nesuglasice koje su do tada spuštale tamnu zavesu na njihove odnose.

Shodno potrebi za pojačanom saradnjom između ove dve države, a u isto vreme i postojanjem mnogobrojnih nesuglasica između njihovih politika, nameće se neophodnost za ozvaničavanjem saradnje u vidu bilateralnih ugovora, koji bi na taj način pokušali da doprinesu stabilnosti u odnosima saradnje, i tako sačuvali odnos partnerstva,

---

remain'', Economic Insights, 28.02.2014, dostupno na: http://www.economicinsights.co.nz/2014/02/brazil-gdp-growth-better-than-expected.html (pristupljeno 16.12.2014)

[99] ''U.S. – Brazil Bilateral Agreements'', brazilcouncil.org, dostupno na: http://www.brazilcouncil.org/BilateralAgreements (pristupljeno 16.12.2014)

koji je, čini se, u mnogome određen stavovima i voljom različitih političkih delatnika.

Jasno je da bi dublja saradnja imala izuzetno pozitivne rezultate po privrede obe države, ali je problem nepoverenja i dalje iznad koristi koje bi ta saradnja donela. Potrebni su napori sa obe strane, na primer u vidu diplomatskih poseta predsednika država, strukturnih ekonomskih planova i strategija, itd. kako bi se odnos vratio na pravi put i kako bi obe države stekle mogućnost za ubiranjem plodova partnerstva.

"Postoji izvesna tendencija okretanja Brazila ka takozvanim "Jug-Jug" trgovinskim aranžmanima, a jedan od njih jeste regionalni sporazum o slobodnoj trgovini između Brazila, Indije i SACU-a (Southern African Customs Union) iliti Južnoafričke Carinske Unije."[100] Na sastanku ministara 2005. godine, Indija-Brazil-IBSA pozdravili su formiranje trilateralne zone slobodne trgovine. Brazil i Južna Afrika su već članice Carinske Unije, a Južna Afrika je članica i Južnoafričke Carinske Unije, što je pozitivni činilac u pravcu formiranja ovakvog tipa saradnje, koji predviđa potpuno uklanjanje carina u ovim trgovinskim tokovima, a prednost jeste da ne podrazumeva rezanje domaćih ili izvoznih subvencija za poljoprivredu kako za Brazil, tako ni za ostale članice. Ovaj podatak samo bolje prikazuje surovu realnost da države zapravo nisu spremne da se odreknu nekih mera unutrašnje politike zarad zone slobodne trgovine i potencijalnih ekonomskih i političkih dobitaka.

Ono što je svakako bitno napomenuti jeste druga strana medalje Brazila, zemlje koju smo na početku ovog dela teksta predstavili kao jednu od najznačajnijih ekonomija sveta i jednu od malobrojnih zemalja koje su doživele ubrzan ekonomski rast i prosperitet i postale relevantan globalni akter.

Brojni izazovi sa kojima se Brazil suočava odlika su, između ostalog, istorijskog razvoja ovog regiona i uticaja različitih režima koji su determinisali stopu razvoja, demokratski kapacitet, razvoj participativne političke kulture i građanskh i ekonomskih sloboda, kao neophodnih komponenti za njenu privlačnost u ekonomskom smislu, na međunarodnoj sceni.

Ove tvrdnje potkrepljujemo statističkim podacima "Heritage fondacije" koji ukazuju na to da stopa ekonomske slobode Brazila iz-

[100] Polaski, Sandra; De Souza Ferreira Filho, Joaquim Bento; Berg, Janine; McDonald, Scot; Thierfelder, Karen; Willenbockel, Dirk and Zepeda, Eduardo, ''Brazil In The Global Economy'', carnegieendowement.org

nosi 56.9 posto što brazilsku ekonomiju pozicionira na 114. Mesto u svetu. Ova stopa je za 0,8 procenata niža nego 2013. godine jer je došlo do pogoršanja u slobodi zapošljavanja, monetarnoj slobodi, fiskalnoj slobodi i slobodi trgovine. U poslednjih 20 godina, ova stopa je porasla za 5,5 bodova. Međutim, ekonomija Brazila se i dalje određuje kao neslobodna, što dovodi do toga da se privatni sektor i dalje sporo razvija, što dalje onemogućava brazilsku ekonomiju da dostigne svoj puni potencijal. Javni dug čini 69% BDP-a , što je prouzrokovalo nezadovoljstvo građana koji su organizovali masovni protest 2013. godine. "Regulatorna politika je netransparentna i na niskom nivou, u proseku potrebno je 100 dana za pokretanje rada kompanije, a za posedovanje neophodnih dozvola i do 400 dana. Subvencije za poljoprivredu su se udvostručile od 2011. do 2013. godine i trenutno iznose 10 milijardi dolara."[101]

Jedan od najvažnijih činilaca jeste deficit koji je Brazil ostvario u trgovinskoj razmeni u novembru 2014. godine, koji iznosi 2350.52 miliona američkih dolara, što predstavlja značajan pad u odnosu na jun i jul iste godine. "Najveći deficit zabeležen je u odnosima sa Sjedinjenim Američkim Državama, Južnom Korejom, Nemačkom, Francuskom i Italijom, dok je suficit zabeležen u trgovinskim razmenama sa Holandijom, Kinom, Argentinom, Belgijom i Kolumbijom."[102]

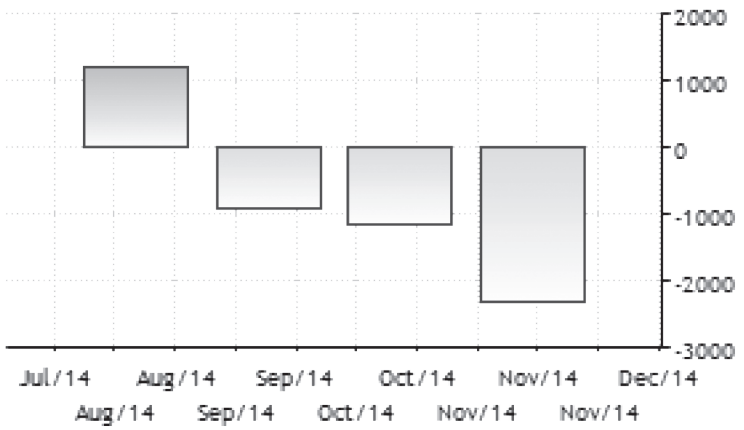

Slika 3. Deficit u trgovinskoj razmeni Brazila, novembar 2014[103]

[101] Index of Economic Freedom 2015: Brazil, heritage.org, dostupno na: http://www.heritage.org/index/country/brazil (pristupljeno 16.12.2014)

[102] Trading Economics – Brazil Balance of Trade, dostupno na: http://www.tradingeconomics.com/brazil/balance-of-trade (pristupljeno 16.12.2014)

[103] Preuzeto sa: Trading Economics – Brazil Balance of Trade -

Najzad, ovaj rad možemo završiti jednim optimističnim stavom po budućnost trgovinske razmene i stabilnost ekonomije Brazila, jer je pokazala, u poslednje 3 decenije, da je relevantan društveni, politički i ekonomski akter bez obzira na tradicionalne probleme sa kojima se suočava unutar svojih granica. Nesumnjivo igra značajnu ulogu u svetskoj trgovini i razmeni i taj skor će se samo povećavati u budućnosti, kako bude razvijala svoje tržišne mehanizme, i mehanizme političkog i ekonomskog uticaja kako u regionu, tako i na međunarodnoj sceni. Prevalila je dug put od kolonijalne zemlje, potčinjene, obespravljene, nerazvijene, pretrpela brojne autoritativne i poluautoritativne režime, ali je iskoristila najbolje iz svoje prošlosti i zahvaljujući strukturnim planovima i dobrim rukovodstvom postala takmac najvećim i najrazvijenijim ekonomijama današnjice.

- **Vojna moć Brazila**[104]

Vojska je u ovoj državi imala aktivnu političku ulogu još od 1889. godine kada je učestvovala u zbacivanju monarhije i uspostavljanju republike. Uvećanje vojnih budžeta i masovna ulaganja u vojsku i vojnu infrastrukturu trend je koji je zahvatio čitavu Latinsku Ameriku. Brazil ni po čemu ne izostaje u ovim procesima s obzirom da će u 2015. godini zadržati prvo mesto u Latinskoj Americi po vojnim izdacima, sa očekivanim budžetom od 31.9 miijardi dolara.[105] Očekuje se da će vojni budžet Brazila do 2020. godine dostići iznos od 41.4 milijardi dolara.[106] Uvećanje vojnog budžeta u ovoj državi u skladu je sa nastojanjima Brazila da igra aktivniju ulogu na međunarodnoj sceni.

Iako će vojska i dalje biti usmerena prvenstveno na očuvanje unutrašnje stabilnosti, a zatim i na učešće u mirovnim misijama, Brazil je naročito postao zabrinut za obezbeđenje sopstvenih granica. Ovde pre svega treba spomenuti sumnjičavost Brazila u pogledu pretenzija međunarodne zajednice, a naročito Sjedinjenih Američkih Država, prema Amazonu. Naime, čitav sliv Amazona predstavlja ekonomski i ekološki važno područje veličine kao pola Evrope. Prema tome, otvaraju se rasprave da li tako važan prostor pripada samo Brazilu ili je zbog svog izuzetnog bogatstva značajan za čitavo čovečanstvo i ne može se prepustiti samo jednoj zemlji za ekspolatisanje. U novembru 2014. godine Brazil je organizovao opsežnu vojnu vežbu, raspoređu-

104 Ovaj deo teksta napisala je Jelena Đukić.

105 http://www.strategicdefenceintelligence.com/brazil-will-remain-largest-defence-spender-in-latin-america/ (pristupljeno 27.05.2015.)

106 Ibid.

jući vojnike u regionu Amazona. Kako su zvaničnici izjavili, cilj vežbe bio je da se vojska pripremi za potencijalni sukob sa vojnom silom većom od Brazila.[107] Pored toga, nova nalazišta nafte u ekvatorijalnim vodama Brazila koja bi ovu državu mogla svrstati u najveće izvoznike nafte, podigli su pozornost Brazila. Značaj nalazišta nafte Lula, u blizini najmanje brazilske države Seržipe, osvedočila je i izjava bivšeg brazilskog predsednika (Luiz Inácio Lula da Silva) da ova nalazišta nafte označavaju početak ''druge nezavisnosti Brazila''.[108] Da bi bolje zaštitio svoju obalu Brazil je inicirao stvaranje SisGAAz (Sistema de Gerenciamento da Amazônia Azul) programa, koji će integrisati brojne tehnologije i platforme, i unaprediti radio i satelitsku komunikaciju sa podmornicama.[109] Povlačeći analogiju sa značajem koji Amazon ima za Brazil, pokrenuta je kampanja Plavi Amazon, kako bi se domaćoj javnosti predočila neophodnost da Brazil pojača svoje prisustvo u južnom Atlantiku. Shodno tome Brazil je pokrenuo opsežan program nadogradnje pomorske odbrane, u čijem centru je izgradnja nuklearne podmornice za napad, i to u saradnji sa Francuskom. Takođe, iz Francuske su nabavljene 4 Scorpène dizel-električne podmornice za napad.[110]

Pored toga Brazil je intenzivirao svoju saradnju na bilateralnom i multilateralnom nivou sa ostalim državama u krugu južnog Atlantika, dakle državama južne Amerike i Afrike. Na bilateralnom planu Brazil je postao značajan snabdevač Jug-Jug razvojne saradnje sa ovim državama, ali takođe pomaže i priobalne države Afrike da unaprede svoje pomorske snage. Na multilateralnom planu Brazil je radio na tome da oživi Zonu mira i saradnje u južnom Atlantiku (South Atlantic Zone of Peace and Cooperation, ZOPACAS), koja je suštinski bila konstrukt u okolnostima Hladnog rata, ali je izgubila na svom značaju posle raspada Svojetskog saveza.[111]Većina ovih programa podrazumeva obuku vojnog osoblja, saradnju na istraživanju kontinentalnog grebena, izvoz vojne opereme i drugog naoružanja koje se proizvodi u Brazilu. U novim okolnostima, kroz ove napore Brazil pokuša-

[107] http://www.nytimes.com/2014/11/09/world/americas/brazil-military-drills-to-defend-amazon-.html (pristupljeno 31.05.2015.)

[108] http://nextcity.org/daily/entry/porto-alegre-oil-discovery-revives-brazilian-port (pristupljeno 29.05.2015.)

[109] http://www.strategicdefenceintelligence.com/brazil-will-remain-largest-defence-spender-in-latin-america/ (pristupljeno 27.05.2015.)

[110] http://www.kas.de/wf/doc/11438-1442-5-30.pdf (pristupljeno 15.05.2015.)

[111] http://piracy-studies.org/rising-powers-in-maritime-security-comparing-the-strategies-of-brazil-and-india/ (pristupljeno 15.05.2015.)

va da ojača kapacitete lokalnih država u korist očuvanja nenuklerne zone u južnom Atlantiku, ali i da minimizira upliv uticaja i prisustvo spoljnih aktera na ovom području. Izražena zainteresovanost Brazila za oblast južnog Atlantika može se objasniti činjenicom da od svih lokalnih država, Brazil poseduje najdužu ''atlantsku obalu'' u iznosu od 7491km.[112] Prema tome, Brazil je preuzeo opsežnu modernizaciju pomorskih kapaciteta, gde je prioritet jačanje nadzora i patroliranje obalama što podrazumeva i zajedničke vežbe kao što su Indija-Brazil-Južna Afrika (Ibsamar) duž južnoafričke obale, zatim učešće Brazila u Altasur pomorskim vežbama zajedno sa Južnom Afrikom, Argentinom, Urugvajem, ali i godišnje Unitas pomorske vežbe zajedno sa pomorskim snagama Argentine, Čilea, Kolumbije, Perua, Ujedinjenog Kraljevstva i Sjedinjenih Američkih Država.[113] Uopšte gledano, brazilska zainteresovanost za oblast južnog Atlantika naglo je porasla pod administracijom bivšeg predsednika Luiz da Silva Lule. Vlada je radila na diverzifikaciji političkih partnerstava Brazila sa afričkim zemljama, ne samo da bi povećala transatlantsku trgovinu već i da bi dobila podršku za kandidaturu Brazila za stalno mesto u Savetu bezbednosti. Pored toga, Brazilija je sve više počela da posvećuje pažnju ne-tradicionalnim bezbednosnim pretnjama koje se javljaju u južnom Atlantiku. Transatlantska trgovina drogom je značajno porasla, pri čemu su neke od zapadnoafričkih zemalja postale ključe tačke pretovara droge, koja se iz Latinske amerike distribuira u Evropu i dalje. Osim toga, kako je obala Somalije postala bolje kontrolisana, slučajevi savremenog piratstva postali su sve češći u zalivu Gvineje. U svakom slučaju, povećano angažovanje u oblasti južnog Atlantika predstavlja za Brazil dobru priliku da preuzme ulogu transregionanog lidera u pitanjima odbrane i bezbednosti.

Rastuća zainteresovanost Brazila za oblast južnog Atlantika može se povezati i sa sumnjičavošću brazilske vlade prema ulozi NATO-a u ovom regionu. Naime, 2008. godine Sjedinjene Američke Države koje imaju pristup britanskim ostrvima u ovom području preko NATO-a, objavile su reaktiviranje Četvrte flote koja je bila raspuštena još 1950. godine. Sedište flote biće u Floridi i nadziraće Karibe i Atlantik. Tim povodom, tadašnji brazilski ministar odbrane ocenio je ovo širenje NATO prisustva u južnom Atlantiku ''neprikladnim''.[114]

Vojska Brazila po brojnosti zauzima treće mesto na američkom kontinentu, odmah posle SAD i Kolumbije.[115] Raspoložive ljudske kapacitete čini 106.784.621 pojedinaca, a od toga je 83.835.650 sposobno

[112] http://www.kas.de/wf/doc/11438-1442-5-30.pdf (pristupljeno 15.05.2015.)
[113] Ibid.
[114] Ibid.
[115] http://www.mabeybridge.com/case-studies/the-brazilian-army-training/ (pristupljeno 31.05.2015.)

za vojnu službu[116], 327.000 je u aktivnoj vojnoj službi i 1.800.000 se nalazi u aktivnoj vojnoj rezervi.[117]Zanimljiv je podatak da je Brazil prva država u Latinskoj Americi koja je dopustila ženama da pristupe vojnoj službi. Od pedesetih godina prošlog veka brazilska vojska je učestvovala u 44 od 65 mirovnih misija pod pokroviteljstvom Ujedninjenih nacija, i rasporedila ukupno 11.669 vojnika.[118] Neke od tih misija su Suec 1956-57, Istočni Timor 1999-2004, Angola 1995-1997 i Haiti od 2004. godine.Na osnovu vojnih kapaciteta Brazil se skoro uvek može pronaći na top listama vojnih sila sveta. Prema indeksu moći koji kombinuje preko 50 faktora (Power Index, PwrIndx) sajta Global FirePower, Brazil zauzima 22 mesto u svetu.[119] U poređenju sa nekim od najbolje rangiranih država, ukupni vojni kapaciteti Brazila predstavljeni su u sledećoj tabeli.[120]

Države	Raspoloživi ljudski kapaciteti	Tenkovi	Letelice	Nuklearne bojeve glave	Nosači Letelica	Podmornice
S A D	145.212.012	8.325	13.683	7.506	10	72
Rusija	69.117.271	15.000	3.082	8.484	1	63
Indija	615.201.057	3.569	1.787	80-100	2	17
Kina	749.610.775	9.150	2.788	250	1	69
Brazil	106.784.621	489	748	0	1	5

Tabela 2. Vojni kapaciteti država[121]

[116] Kako je definisano od strane američke Centralne obaveštajne agencije (CIA), podobni za vojnu službu su svi građani jedne države, žene i muškarci, od 16 do 49 godina koji inače ne bi bili diskfalifikovani za vojnu službu zbog nekih zdravstvenih razloga.

[117] http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=brazil (pristupljeno 15.05.2015)

[118] http://www.peacebuilding.no/var/ezflow_site/storage/original/application/47c24376b182eb29154461520d5ba7e9.pdf (pristupljeno 29.05.2015)

[119] http://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp (pristupljeno 15.05.2015)

[120] Kina, Rusija i Indija su uzete za poređenje zato što su u ovoj knjizi prepoznate kao potencijalni izazivači, ali i zbog njihovih strateških veza sa Brazilom u okviru BRIKS-a.

[121] Tabela je preuzeta sa: Macias, Manda, Bender, Jeremy, Gould, Skye, „The 35 Most Powerful Millitaries In The World'', Business Inider, dostupno na: http://www.businessinsider.com.au/35-most-powerful-militaries-in-the-world-2014-7 (pristupljeno 15.05.2015)

U cilju dalje modernizacije vojske Brazil je predstavio program od 18 strateških projekata, od kojih je 7 označeno kao glavni projekti:

SISFRON-sistem za nadziranje granica

PROTEGER-integrisani sistem za zaštitu ključne infrastrukture na kopnu

Projekat sajber odbrane

Guarani projekat-nabavka amfibija za prevoz vojnika

Anti-raketni projekat za modernizaciju vazdušne odbrane kopnene i strateške infrastrukture

ASTROS 2020-nabavka višecevnih bacača raketa

Projekat ostvarivanja pune operativne sposobnosti koji ima za cilj postizanje minimalne spremnost vojske u slučaju nužne odbrane.[122]

Iako je Ministarstvo odbrane Brazila nedavno objavilo da će planirani vojni budžet morati da se koriguje radi očuvanja ekonomske stabilnosti u zemlji, jasno je istaknuto da planirani projekti ne smeju trpeti nikakve posledice. Brazil je takođe ostao istrajan u nameri da izgradi prvu nuklearnu podmornicu. Ovaj projekat otpočeo je još 2012, i za njega je izdvojeno 548.1 miliona dolara samo u 2015. godini.[123]

Odbrambena politika Brazila jasno je povezana sa tri dimenzije: lokalnom oličenom u pokušaj države da u potpunosti uspostavi monopol prinude na svojoj teritoriji, regionalnom u cilju očuvanja mira i stabilnosti na južnoameričkom kontinentu, i globalnom radi konačnog sticanja statusa države koja na globalnom planu zavređuje poštovanje. Upravo ova regionalna dimenzija sadrži potencijal za sukob između SAD i Brazila. Iako Brazil istrajno i mirnim putem pokušava da nametne svoju hegemoniju u Latinskoj Americi, malo je verovatno da će SAD napustiti svoju tradicionalno interesnu sferu. Uprkos brojnim razlikama, ove dve države su do sada imale prilično korektan odnos. Međutim, uzevši u obzir raniju spoljnopolitičku praksu Amerike, sasvim su indikativna nastojanja Brazila da osigura svoje granice, naročito amazonski i južnoatlantski region. U očima Brazila Amerika je i dalje glavni pretendent na region Amazona, dok sa sigurnošću možemo tvrditi da nova nalazišta nafte u brazilskim ekvatorijalnim vodama neće proći nezapaženo na američkom radaru.

---

[122] http://www.janes.com/article/50752/laad-2015-brazilian-army-remains-steadfast-on-its--strategic-projects, (pristupljeno 31.05.2015.)

[123] http://dialogo-americas.com/en_GB/articles/rmisa/features/2015/03/26/feature-05 (pristupljeno 31.05.2015.)

- **Nauka i tehnologija Brazila**[124]

Tokom većeg dela prethodne decenije, za vreme vladavine predsednika Luiz Inácio Lula da Silve nauka i tehnologija u Brazilu su doživele veliki procvat. Taj napredak se najpre ogleda kroz godišnji budžet Ministarstva nauke, tehnologije i inovacija Brazila, jer se 90% sredstava za nauku i tehnologiju izdvaja iz državne kase, a koji je tokom njegove vlasti bio u konstantnom porastu. Tako je za nauku i tehnologiju 2002. godine izdvojeno 1.3 milijardi reala (oko 575 miliona US$), dok je pred kraj njegovog mandata, 2010.godine taj iznos povećan na 7.5 milijardi reala (više od 3.3 milijardi US$).[125] Međutim, 2011.godine na mesto predsednika dolazi prva žena predsednik Brazila, Dilma Rusuf, koja je, u cilju smanjenja javne potrošnje i kontrole inflacije, umesto predviđenih 4.9 milijardi US$ za nauku i tehnologiju, ovaj iznos smanjila na 3.84 milijardi US$ čime se zaustavio trend konstantnog rasta izdvajanja za nauku i tehnologiju.[126] Godišnji budžet Ministarstva nauke i tehnlogije Brazila za 2013.godinu iznosio je 9.4 milijardi reala (oko 4.16 milijardi US$)[127], dok je za 2014.godinu izdvojeno 9.33 milijardi reala (oko 4 milijardi US$).[128]

Međutim, osim većeg finansijskog izvajanja, naučno-tehnološki napredak Brazila možemo posmatrati i kroz druge indikatore, a prema Luisa Massarani[129] to su:

"-Broj istraživačkih stipendija, kao i broj mesta za studente na državnim univerzitetima je udvostručen;

-Izdvajanja za nauku povećala su se sa 1,26 na 1,56% BDP;

-Više od 400 miliona US$ utrošeno je na uključivanje javnosti u nauku i tehnologiju, pre svega kroz različite tehnološke centre za podsticanje mladih da se aktivno uključe u naučno-istraživačku delatnost.

---

[124] Ovaj de teksta napisala je Irena Đorđević.

[125] Luisa Massarani, *Brazil's science investment reaches record high,* Dostupno preko: http://www.nature.com/news/brazil-s-science-investment-reaches-record-high-1.13495 (Pristupljeno 20.jula 2014)

[126] Daniela Hirschfeld, *Brazil's budget cut dismays scientists***, Dostupno preko:** http://www.scidev.net/global/funding/news/brazil-s-budget-cut-dismays-scientists.html (Pristupljeno 20.jula 2014)

[127] Preuzeto sa: http://thebrazilbusiness.com/article/brazilian-ministries-and-their-budget (Pristupljeno 1.avgusta 2014)

[128] Preuzeto sa: http://www.bnamericas.com/news/technology/brazils-2014-science-technology-budget-up-23-but-investments-are-curbed (Pristupljeno 1.avgusta 2014)

[129] Luisa Massarani, *Brazil's lessons on science for development,* **Dostupno preko:** http://www.scidev.net/global/capacity-building/editorials/brazil-s-lessons-on-science-for-development.html **(Pristupljeno 20.jula 2014)**

Ostatak sredstava raspoređen je na popularizaciju naučne aktivnosti, uključujući nacionalne nedelje nauke, nacionalne naučne centre i muzeje i naučno novinarstvo, a sve u cilju izgradnje stabilne naučne politike koja je garant za dalji razvoj Brazila."[130]

Takođe, cilj je da godišnja izdvajanja za nauku i tehnologiju budu 2.5% BDP do 2022.godine.[131] Brazil sada zauzima 14. mesto na svetu i odgovoran je za 2,7% svetske naučne produkcije.[132] Godišnje se objavi oko 35.000 naučnih radova i oko 14.000 disertacija.[133] Na Šangajskoj listi 500 najboljih svetskih univerziteta iz 2013.godine nalazi se 6 univerziteta iz Brazila.[134]

142.	University of Sao Paolo
304.	Federal University of Minas Gerais
305.	Federal University of Rio de Janeiro
336.	Sao Paolo State University
339.	State University of Campinas
416.	Federal University of Rio Grande do Sul

Tabela 3. Šangajska lista univerziteta za 2013. godinu[135]

Upravo zbog ovog naučno-tehnološkog buma glavni izazov je transformisati Brazil od industrijske i poljoprivredne ekonomije u ekonomiju zasnovanu na znanju i tehnologiji. Postepeno dolazi i do procesa deindustrijalizacije, ali su još uvek jake petrohemijska industrija, industrija motronih vozila i delova, tekstilna i vazduhoplovna industrija. Stopa rasta industrijske proizvodnje je 3% što Brazil svrstava na 99. mesto na svetu.[136]

---

[130] Isto

[131] Henrique Kugler, *Brazil releases science blueprint,* **Dostupno preko:** http://www.scidev.net/global/funding/news/brazil-releases-science-blueprint.html (pristupljeno 20.jula 2014)

[132] Luisa Massarani, *Brazil's science investment reaches record high,* Dostupno preko: http://www.nature.com/news/brazil-s-science-investment-reaches-record-high-1.13495 (pristupljeno 20.jula 2014)

[133] Isto

[134] Dostupno preko: http://www.shanghairanking.com/ARWU2013.html (pristupljeno 26.jula 2014)

[135] Preuzeto sa: http://www.shanghairanking.com/ARWU2013.html (pristupljeno 26.jula 2014.)

[136] Preuzeto sa: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/br.html (Pristupljeno 21.jula 2014)

Brazil je doživeo još jednu veliku trasformaciju preobrazivši se od uvoznika do jednog od najvećih izvoznika nafte. Dva su glavna razloga za to: pre svega, politika mešanja etanola dobijenog iz šećerne trske sa benzinom kao pogonskog goriva, kao i agresivna politika istraživanja i obezbeđivanja rezervi nafte i gasa duž njegovih voda u Južnom Atlantiku.[137] Uvođenjem etanola kao pogonskog goriva brazilska vlada je uštedela više od 70 milijardi dolara, jer je etanol čak 45% jeftiniji od benzina, a danas je oko 80% automobila u Brazilu prilagođeno i za etanol i benzin.[138] Zbog ovakve energetske politike, već od 2009. godine Brazil postaje izvoznik sirove nafte, dok se po proizvodnji sirove nafte, naročito nakon pronalaska novih naftnih nalazišta, nalazi na 11. mestu, a po količini naftnih rezervi na 15. mestu u svetu.[139] Osim petrohemijske industrije, Brazil ima i jaku bazu za proizvodnju automobila i automobilskih delova i jedno je od najvećih automobilskih tržišta. Automobilska industrija čini gotovo četvrtinu industrijskog BDP u Brazilu[140], pa su stoga prisutne i najveće automobilske kompanije poput Fiat, Volkswagen Group, General Motors, Nissan Motors, Toyota, Honda, Mitsubishi, Ford, Mercedes-Benz, Renault, Hyundai, a svoj dolazak na brazilsko tržište do 2015.godine najavio je i Audi. Međutim, ove godine je prodaja novih vozila u Brazilu, koji je četvrtvo po veličini tržište automobila na svetu, pala za 0,9% dok je prosečni godišnji rast u prethodnoj deceniji iznosio čak 10%.[141]

Brazilsko vojno vazduhoplovstvo je 1965.godine osnovalo Centar za kosmičke aktivnosti (IAE), sa ciljem da, istraživanjem ogromnih resursa te zemlje, donese koristi nacionalnoj ekonomiji.[142] Godine 1971. osnovane su Brazilska komisija za kosmičke aktivnosti(COBAE) kao i Nacionalni institut za vojna istraživanja(INPE). Međutim, sve do 1994. godine kosmički program Brazila bio je pod vojnim nadzorom, kada je osnovana Nacionalna agencija za kosmička istraživanja(AEB),

---

[137] Aditya Malhotra, *Brazil's Oil Future: The New (Big) Kid on the Block* , Dostupno preko: http://www.ensec.org/index.php?option=com_content&view=article&id=346:brazils-bright-oil-future&catid=123:content&Itemid=389 (Pristupljeno 24.jula 2014)

[138] Preuzeto sa: http://www.automagazin.rs/sport/formula-1/65/5646/formula-1-vn-brazila-istorijski-detalji (Pristupljeno 21.jula 2014)

[139] Preuzeto sa: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/br.html (Pristupljeno 23.jula 2014)

[140] Preuzeto sa: http://www.ft.com/cms/s/0/005da614-77c2-11e3-807e-00144feabdc0.html#axzz38Hhz3sJv (Pristupljeno 20.jula 2014)

[141] Isto

[142] O kosmičkom programu Brazila više pogledati na : https//www.planeta.rs/60/15_temabroja2.htm#.U8-SKkBqPY0, (Pristupljeno 22.jula 2014)

koja je stavljena pod nadzor predsednika države. Već 1993. godine Brazil je pokrenuo i proizvodnju vlastitih satelita pod nazivom SCD1 (Satelite de Colita de Dasos), a 1998. godine je lansiran i SCD2. Visina putanje ovih satelita je 760km, masa po 110kg, a služe pre svega prikupljanju hidroloških, metereoloških i podataka o količini ugljendioksida. Naredne godine započinje saradnja sa Kinom na izgradnji satelita u cilju istraživanja prirodnih resursa pod nazivom CBERS (China-Brazil Earth Recourses Satelite program). CBERS 1 lansiran je 1999.godine, CBERS 2 2003., a CBERS 2B 2007. godine. Lansiranje naredna dva satelita iz te serije predviđeno je za 2016. godinu. Takođe, AEB je projektovao i potpuno domaći satelit Amazonia 1, mase 500 kg za prikupljanje podataka o ugroženosti ekosistema Amazonskog basena i njegovim prirodnim potencijalima, čije je lansiranje predviđeno za 2015.godinu. U planu je i lansiranje naučnog satelita Lattes u saradnji sa Kinom, SAD i Japanom za svrhu astronomskog snimanja centra galaksije i gornjih slojeva atmosfere.[143]

Razvoj raketne tehnologije za potrebe oružanih snaga u Brazilu započeo je 60-tih godina 20. veka.[144] Primenom tehnologije SAD, lansirane su eksperimentalne rakete Sonda 1, 2, 3 i 4, a obavljeno je oko 2000 lansiranja. Međutim, 1992. godine, Brazil se odriče izgradnje balističkih raketa vojne namene, čime gubi tehničku podršku SAD, a započinje saradnju sa Rusijom, Kinom, EU i Kanadom. Počinje i izgradnja prve brazilske kosmičke rakete VLS (Veiculo Lancador de Satelites), a prva raketa VLS 1 je imala dva neuspešna probna lansiranja 1997. i 1999. godine. Godine 2003. dogodila se velika tragedija, kada je nekoliko dana pred lansiranje došlo do eksplozije na lansirnoj rampi kada je poginuo 21 tehničar. Nakon toga, napravljena je usavršena verzija VLS 1 u saradnji sa Rusijom čije se lansiranje predviđa za 2014-2015. godinu. Pored VLS, Brazil je u saradnji sa Ukrajinom 2003. godine započeo zajednički projekat na izgradnji rakete Cyclone-4, čije se lansiranje priprema za 2015.godinu.[145] Međutim, ono što izdvaja Brazil od drugih zemalja sa razvijenim kosmičkim programima jeste lansirni centar Alkantara. Ovaj kosmodrom ima najpovoljniji položaj na svetu,

[143] Za detaljnije informacije pogledati o kosmičkom programu pogledati na: https//www.planeta.rs/60/15_temabroja2.htm#.U8-SKkBqPY0, (Pristupljeno 22.jula 2014)

[144] Isto

[145] Amy Svitak, *Ukraine, Brazil Prepare for 2015 Cyclone 4 Launch*, Dostupno preko: http://aviationweek.com/blog/ukraine-brazil-prepare-2015-cyclone-4-launch (Preuzeto 26.jula 2014)

jer sa 2,17 stepeni južno od ekvatora omogućava znatno ekonomičnija lansiranja.[146] Za izgradnju Alkantare do sada je utrošeno više od milijardu dolara, dok je godišnji budžet Nacionalne agencije za kosmička istraživanja Brazila svega oko 300 miliona dolara. Stoga, glavni problemi jesu nedovoljan budžet kao i mali broj i nedovoljno obučena radna snaga u ovoj oblasti, jer 3.000 zaposlenih na različitim poslovima u vezi sa kosmičkim programom u Brazilu, u poređenju sa 16.000 u indijskoj kosmičkoj agenciji, 28.000 u Evropi i 70.000 profesionalaca u SAD zaista predstavlja veliki problem.[147]

Kada je reč o medicini, Brazil se nalazi na trećem mestu po broju plastičnih operacija koje se godišnje obave, odmah iza SAD i Kine.[148] U Brazilu ima i više od 4.500 licenciranih plastičnih hirurga, što je najveći broj estetskih hirurga po glavi stanovnika na svetu, a glavni centri su u Sao Paolu i Rio de Žaneiru.[149] Osim plastične hirurgije, Brazil ima i veoma priznatu kardiohirurgiju. U periodu od 1984. do 2007.godine obavljeno je više od 71.000 operacija, a u Brazilu se izvode i izuzetno zahtevni hirurški zahvati poput transplantacije i operacije na otvorenom srcu.[150]

Sa ovakvim naučno-tehnološkim napretkom i povećanim investiranjem u ovu oblast, Brazil ima sve veće izglede da sa sadašnje 15. pozicije najvećih proivođača naučnog znanja zauzme i neku od vodećih pozicija.[151] Njegova najveća šansa za uspeh leži u implementaciji i transformaciji naučno-tehnoloških dostignuća u praksu u oblastima istraživanja i proizvodnje nafte u dubokim vodama, agrobiznisa, avio industrije, dizajna softvera i telekomunikacije, u kojima je već postavio standarde koje druge zemlje tek treba da dostignu. Ovo će neminovno dovesti i do ekonomskog razvoja ove zemlje, pa će tako Brazil

---

[146] O kosmičkom programu Brazila više pogledati na : https//www.planeta.rs/60/15_temabroja2.htm#.U8-SKkBqPY0, (Pristupljeno 22.jula 2014)

[147] Doug Messier, *Brazil's Ambitious Space Program Built on Rickety Foundation*, Dostupno preko: http://www.parabolicarc.com/2011/06/22/brazils-ambitious-space-program-built-rickety-foundation/ (Pristupljeno 23.jula 2014)

[148] Preuzeto sa: http://www.patientsbeyondborders.com/brazil (Pristupljeno 25.jula 2014)

[149] Isto

[150] Domingo M. Braile i Walter J. Gomes , *Evolution of cardiovascular surgery. The Brazilian saga. A history of work, pioneering experience and success*, Dostupno preko: http://www.scielo.br/scielo.php?pid=S0066-782X2010000200002&script=sci_arttext&tlng=en (Pristupljeno 22.jula 2014)

[151] Preuzeto sa: http://www2.apexbrasil.com.br/en/invest-in-brazil/why-invest-in-brazil/science-and-technology (Pristupljeno 28.septembra 2014)

imati veće šanse da se od 8. najveće ekonomije u svetu[152] popne na neku od vodećih lestvica.

- **Nacionalna kohezija Brazila[153]**

Nezahvalno je sa sigurnošću definisati pojam nacionalne kohezije. Pre svega, u različitim društvenim okolnostima, nacionalna kohezija je simbol različitih elemenata. U izvesnom smislu, ona obezbeđuje socijalni i društveni mir, a u isto vreme deluje i preventivno pred različitim izazovima pred kojima se jedna zemlja može naći na međunarodnom nivou. Svakako da jačoj nacionalnoj koheziji mogu doprineti mesto date zemlje na međunarodnom položaju, stabilna ekonomija, broj stanovnika,površina, ali najbitniji parametar za ocenu uspešnosti jeste kako svi ovi elementi funkcionišu zajedno. To je specifičan ,,duh" koji zemlja udiše, posebna vrsta proizvoda koji je kombinacija kulture i mentaliteta.

Kada je o Brazilu reč, nemoguće je izdvojiti dominantan kohezioni element, jer svaki od njih doprinosi posebnoj povezanosti stanovništva u celosti. Religija i sa njom povezana vera u iracionalno, istorija, uspešna primena multikulturalizma su samo neki od elemenata koji čine da slika o Brazilu bude konkretna i smeštena u jako precizne okvire.

Jedna od posebnosti Brazila i potencijala koje bi mnogo zemlje želele da primene na svojoj teritoriji jeste uspešna primena multikulturalizma. Veliki broj grupa koje su različite po svojoj etničkoj strukturi, govoru, načinu kulture i sl, u Brazilu žive u potpunoj nepodeljenosti, što je zapravo srž nacionalne kohezije. Formirati takvo društvo da pored nepomirljivih razlika ono primećuje i veliča zajedničke karakteristike, ideal je koji svaka država sačinjena od različitih grupa teži da realizuje.U Brazilu, izgleda, postoji neka ,,čarobna formula" koja se uspešno primenjuje u praksi i daje izuzetno pozitivne rezultate. Uprkos svim razlikama koje među njima postoje, oni kao da potenciraju na jedinoj sličnosti koja ih povezuje, a to je da su svi oni sada stanovnici Brazila. Na osnovu ovoga, Štefan Cvajg zaključuje: ,,Zahvaljujući svojoj etnološkoj strukturi, Brazil je mogao da postane najpodeljenija, najzavađenija i najnemirnija zemlja na svetu da je preuzeo evropsku zaslepljenost nacijama i rasama."[154] Mnoge od ovih načina ophođenja

[152] Isto

[153] Ovaj deo teksta napisala je Milena Ivković.

[154] Štefan Cvajg, *Brazil: zemlja budućnosti*, Službeni glasnik, Beograd, 2013, str. 11.

države prema građanima, ali i među građanima među sobom, Evropa bi mogla da ,,prepiše" od Brazila. Po mišljenju Cvajga, ovaj narod ima specifičan način funkcionisanja u pogledu kulturnog i etničkog nasleđa. ,,Na naše najveće iznenađenje, sve ove rase žive zajedno u savršenoj slozi uprkos različitom poreklu i takmiče se jedino u tome da ukinu svoje nekadašnje posebnosti, kako bi što je moguće pre postali Brazilci, nova i jedinstvena nacija. (...) Apsolutna građanska jednakost u javnom i privatnom životu, ono što u drugim zemljama postoji samo zapisano na papiru, ovde je ostvareno u realnom životu, u školama, kancelarijama, crkvama, službama i vojsci, na univerzitetima"[155].

Posebno je značajan, a u vezi sa multikulturalizmom, odnos koji Brazilci imaju prema afričkim doseljenicima. ,,Dan crne savesti" – taj dan ima posebno značenje u Brazilu pošto nam omogućava da sagledamo važnost koju su imali u stvaranju Brazila, milioni crnih robova, dovedenih na silu iz raznih afričkih zemalja, nateranih da se odreknu svojih korena, etničkih grupa, porodica i da sami započnu novi život pod izuzetno teškim i ponižavajućim uslovima. Brazil i Brazilci nikada nisu zaboravili na zahvalnost koju duguju jednom od najznačajnijih kulturnih izraza: crnačka kreativnost, koja je permanentno prisutna u brazilskoj kulturi. Najznačajniji izraz afro – brazilske kulturne povezanosti su rituali i religiozne igre(...)[156]".

Zatim, povezano sa prethodnim, ali i njegovo detaljnije objašnjenje je specifičan brazilski mentalitet, što je u osnovi, proizvod narodnog karaktera. Po navođenju Cvajga, ,,čak i u jednom neuračunljivom vremenu kao što je naše, nemoguće je zamisliti da će se ikada promeniti taj osnovni princip njegove nacionalne misli – želja za razumevanjem i miroljubivošću. Jer je to humano držanje, ta želja za sabornošću, nije bila slučajan svetonazor pojedinih vladara i vođa, već spontani proizvod narodnog karaktera, urođene tolerancije ovog naroda, koji je tokom svoje istorije uvek znao na koji način da je sačuva."[157] To je spefičican stil kojim se princip grupa među sobom i sa drugim grupama ne razlikuje mnogo. Osnova življenja svih grupa jeste princip saradnje, tolerancije, neuzurpacije.

Takođe, bitan element nacionalne kohezije jeste način stvaranja ove nacije. U nekom smislu, mogli bismo ga označiti kao ad hoc stvaranje nacije, jer su sve grupe, manje- više u istom periodu prolazile

[155] Isto, str. 12.
[156] Ivan Milićević Neto, *Afro – brazilski rituali:kandomble i umbanda*, Ambasada Brazila u Beogradu, Muzej afričke umetnosti, Beograd, 2009, str. 2.
[157] Štefan Cvajg , *Brazil: zemlja budućnosti*, str. 15.

kroz izgradnju sopstvene zemlje, koja će nakon usavršavanja postati njihovo zajedničko tlo za življenje. Štefan Cvajg je mišljenja da ,,ne postoji praistorijska brazilska poezija, ne postoji drevna brazilska religija, ne postoji stara brazilska muzika, ne postoje kroz vekove sačuvane narodne legende i čak ne postoje ni skromni začeci umetničkog zanatstva. (...) Sve ono što mi danas nazivamo brazilskim i kao takvo priznajemo, ne može se objasniti iz sopstvene tradicije, nego iz stvaralačkog preobražaja evropskog kroz zemlju, klimu i njene ljude"[158]. Sve ove grupe koje se danas mogu nazvati građanima Brazila, zajedničkim snagama stvarali su ovu državu, pa je to i razlog zašto u pogledu njenog stvaranja u istoriji nema neslaganja.

Izgradnja posebne, specifične kulture je još jedna bitna karakteristika Brazila. Za razliku od većeg dela sveta koji je zaražen kapitalizmom, ova zemlja kao da personalizovanom izdvojenošću od sveta stvara neku novu kulturu čije je glavno obeležje duhovnost, a tek ponegde prožeto elementima konkretnog, materijalnog. Cvajg ističe: ,,Bogatstvo u viziji Brazilca nikako nije mukotrpno gomilanje uštođenog novca iz nebrojenih radnih časova, nije rezultat nekog besomučnog i nervno razarajućeg nagona. Bogatstvo je nešto o čemu se sanjari. Ono treba da dođe sa neba, a to nebo u Brazilu ,,zamenjuje" lutrija. Loto je jedna od retkih strasti ovog naizgled tako mirnog naroda i svakodnevna zajednička nada stotina hiljada i miliona ljudi. Neprestano se okreće točak sreće, svaki dan je novo izvlačenje. Gde god da se krene i gde god da se nalazili, u svakoj radnji i u svakoj ulici, na brodu i u vozu nude se lozovi i svaki Brazilac, frizerski pomoćnik, čistač cipela, nosač kofera, službenik i vojnik, kupuje lozove od onoga što mu je od njegove sedmične plate upravo preostalo."[159] Posebnost ove vrste ,,kockanja" jeste nacionalna igra *bicho* koja u velikoj meri pobuđuje interesovanja Brazilaca. Cvajg ističe: ,,Ovaj *bicho* ima neobičnu istoriju nastanka koja jasno pokazuje koliko ta strast za hazarderstvom odgovara sanjalačkom i naivnom karakteru ovog naroda. Direktor zoološkog vrta u Rio de Žaneiru žalio se na slabu posetu. Onda je došao, poznajući dobro svoje zemljake, na genijalnu ideju, da svakog dana jedna određena životinja iz njegovog zoološkog vrta, jednom medved, jednom magarac, jednom papagaj, jednom slon budu izvučeni. Na čijoj posetnici bude ta životinja, tome se onda isplaćuje dvadesetostruka ili pedesetostruka cena ulaznice. Odmah je došao uspeh: zoološki vrt je nedeljama i mesecima bio krcat, ljudi su manje dolazili da bi posma-

[158] Isto, str. 112.
[159] Stefan Cvajg , *Brazil: zemlja budućnosti*,str.120.

trali životinje, već da bi dobili premiju. Najzad, bilo im je predaleko i mučno da uvek iznova dolaze u zoološki vrt. Počeli su privatno između sebe da se klade koja će životinja biti izvučena. Male kladionice se osnivaju za šankerskim stolovima na ćoškovima ulica, koje su primale uplatu i isplaćivale dobitak. Kada je policija zabranila ovu igru, ona se na tajanstven način ugradila u rezultate lotoa, tako što je svaki broj za Brazilca predstavljao određenu životinju. I da bi od policije uklonili bilo kakav dokaz, igralo se na reč. Vlasnik kladionice nije izdavao nikakvu potvrdu svojim klijentima, ali nije poznat nijedan slučaj da se nije pridržavao svojih obaveza. (...) Kao i uvek, zakoni su se pokazali nemoćni pred istinskom strašću naroda i sve više će Brazilac nedostatak gramzivosti kompenzirati ovim svakodnevnim snom o naglom bogaćenju"[160].

Specifična kultura ovde se zapaža u još jednom segmentu – religijskom. Jedan od pokazatelja uspešne primene religije i ,,personalizovane" kulture Brazila jesu kandomble i umbanda. Kako navodi Ivan Milićević Neto, ,,U Brazilu se ova religija sa svojim kultovima javlja sa prvim afričkim doseljenicima od 16. veka. (...) Dvadesetih godina 20. veka iz kandomble verovanja stvara se sasvim nov pravac – umbanda, koja ima sasvim drugačije karakteristike. Umbanda je pravac koji kao osnovu ima kandomble, ali je u sebe primio i uticaja hrišćanstva, francuskog spiritizma prvih doseljenika još iz 18.veka i mnogih brazilskih autohtonih , domorodačkih verovanja[161]". Svakako da religija ima jako bitnu ulogu u međusobnom i celovitom povezivanju građana ponaosob u naciju kao najznačajniji etnički entitet, ali jedan element religije posebno doprinosi jačoj koheziji – vera u iracionalno, odnosno ,,stvaranje" sopstvene vere koja kao takva u potpunosti odgovara svim kulturnim specifičnostima Brazila. ,,Kandomble i umbanda (*candomble e umbanda*), religijski kompleks koji se sastoji iz niza rituala, verovanja, običaja, vodi poreklo iz Zapadne Afrike. Kandomble i umbanda kultovi insistiraju na poštovanju prirode i njenih zakonitosti. Po verovanju, svaki kandomble oriša (*orixa*) božanstvo, ima moć nad nekim prirodnim elementom (zemlja, voda, vatra, šuma, ruda metala)[162]".

O tome koliko posebnosti u sebi ima brazilska kultura svedoči i igra *kapoeira.* Prema podacima Ministarstva inostranih poslova Brazila, ,,Kapoeira je jedan od najkarakterističnijih izraza brazilske kulture. Definicije najčešće kažu da se igra kapoeire sastoji od sportskih aktiv-

[160] Isto, str. 120 – 121.
[161] Ivan Milićević Neto *,Afro – brazilski rituali:kandomble i umbanda*,isto, str. 8-9.
[162] Ivan Milićević Neto *,Afro – brazilski rituali:kandomble i umbanda*,isto, str. 4.

nosti koje se odigravaju u klubovima, školama ili na ulicama, aktivnosti bez fiksnih pravila, ali koje slede karakterističan protokol, sa sopstvenom muzikom, u kojem muzički instrument berimbau upravlja razvojem igre i kruga kapoeire (roda de capoeira). U pitanju je, međutim, definicija koja svodi kapoeiru na njene sportske aspekte, zanemarujući tako ostale dimenzije prisutne u brazilskom društvu[163]". Ništa ne jača bolje nacionalnu koheziju nego kada posedujete nešto što vas izdvaja od drugih i što je kao takvo karakteristično baš za vaš narod. U *kapoeiri,* ostvaruje se suptilno spajanje društvenih grupa, kao primer povezanosti muzike I kulture koje doprinose većoj povezanosti.Prema izvorima Ministarstva inostranih poslova Brazila, ,,Kapoeira je rođena u borbi za slobodu jednog potlačenog naroda. Inkluzija je u samom srcu kapoeire, jer su je stvarale marginalizovane društvene grupe. Tokom istorije, kapoeira je uvek bila povezivana sa ljudima na margini društvenog života, koji su se neprestano borili za afirmaciju svog identiteta, za svoja prava i kulturne vrednosti. Zato kapoeira nastoji da uključi sve ljude[164]". Evidentno je da kapoeira ne predstavlja samo jednu varijantu plesa. Naprotiv, ona je mnogo više, dok su scenski pokreti samo njena spoljna manifestacija. Podaci Ministarstva inostranih poslova Brazila ističu da ,,kapoeira, kao izraz narodne kulture, može i treba da doprinese promeni. Ona podstiče bliskost među ljudima, doprinosi da se ljudi vrednuju po onome što jesu, a ne po onome što imaju. Doprinosi takođe i razvoju demokratskih odnosa, u kojima svi imaju ista prava i mogućnosti; olakšava razumevanje odnosa između prošlosti, sadašnjosti i budućnosti; a iznad svega pomaže buđenju političke svesti i afirmaciji građanskih vrednosti i osnovnih ljudskih prava. (...) Inkluzivna filozofija zahteva napor i posvećenost borbi za prava manjina, manje povlašćenih i onih koji se osećaju isključenim. U tom smislu, društvenu inkluziju treba razumeti kao proces, kao kolektivnu građevinu kojom se nastoji prevazići diskriminacija, predrasude, netolerancija, nejednakost i stereotipi. (...) U kapoeiri princip saradnje treba da prevlada princip takmičenja. Sarađivati znači podržavati, štititi, deliti, spajati. To znači da uvek ima mesta za sve. Napredak se postiže zajedničkim radom. Iznad svega, najvažnije je da se igra sa drugim, a ne *protiv* drugoga[165]". Dodatnoj popularnosti kapoeire je doprinela njena internacionalizacija. Kako navodi Ministarstvo

[163] *Tekstovi iz Brazila broj 14: Kapoeira*, Ministarstvo inostranih poslova Brazila, str. 7.
[164] Isto, str. 115.
[165] Isto, str. 116 – 117.

inostranih poslova Brazila, ,,Dok su se početkom XX veka kapoeirom bavili brazilski crnci oslobođeni ropstva, danas, na početku XXI veka, nju praktikuju osobe različitih nacionalnosti i društvenih klasa u više od sto trideset zemalja širom sveta[166]". Naizgled paradoksalno, kako je popularnost rasla van državnih granica, kohezija brazilskog stanovništva bila je sve jača, a ova igra sve popularnija. ,,Kapoeira je nesumnjivo osvojila svet i postala jedan od najznačajnijih predstavnika brazilske kulture u inostranstvu, njena najbolja reklama. Još 2003. godine, postojale su škole kapoeire u svih pedeset američkih saveznih država. Samo u Njujorku postoji 15 škola. Zanimljivo je da je potražnja za časovima kapoeire u toj zemlji najveća u državnim školama[167]". Kapoeira je brazilskoj kulturi dala dobar zamah kako na nacionalnom, tako i na međunarodnom nivou. ,,Proces globalizacije kapoeire postao je odličan primer za promišljanje o širenju brazilske kulture po svetu[168]".

Po svemu sudeći, nacionalna kohezija Brazila bi se mogla proceniti kao jaka. Sigurno da tome doprinosi dobar položaj na međunarodnom nivou, ali na prvom mestu, za to je zaslužna specifična brazilska kultura, koja kao takva odgovara isključivo potrebama brazilskog stanovništva. Dovoljno je personalizovana da odgovara konkretnom podneblju, ali i sposobna da se putem globalizacije ponudi i ostatku sveta kao svojevrsan dobar izvozni potencijal zemlje. Veliki broj različitih verskih, etničkih i kulturnih grupa međusobno suprotstavljenih interesa, kao primaran identitet izdvaja onaj koji se tiče teritorije na kojoj žive i specifičnog kolektivnog duga koji ih prožima. Visok nivo nacionalne kohezije ne samo da smanjuje konflikte među stanovništvom, već i omogućuje da dugoročno posmatrano, zemlja bude stabilna, a kao takva i sposobna da se ostatku sveta nametne sa svim svojim kvalitativnim prednostima i specifičnostima.

[166] Isto,str. 123.
[167] *Tekstovi iz Brazila broj 14: Kapoeira*, isto,str. 127.
[168] Isto, str. 19.

• *Intervju:*[169]

Juan Oliveira Bomfim

upravnik odeljenja za ekonomsku i kulturnu promociju Brazila ambasade Brazila u Beogradu

Mladen Ćirić

savetnik za kulturu ambasade Brazila u Beogradu

1. Kako biste ocenili nacionalnu koheziju (jaka,slaba)?

- Nacionalna kohezija se u Brazilu može smatrati jakom. Kao nacija koja je nastajala mešanjem najrazličitijih naroda, rasa, konfesija, tradicija i kultura, Brazilci se snažno identifikuju upravo sa činjenicom da su svi oni - Brazilci. Regionalni identiteti postoje (npr. Karioke - stanovnici Rio de Žaneira, ili severoistočnjaci - stanovnici severoistočnog Brazila), ali oni ni približno nisu toliko jaki kao u nekim drugim nacijama (Španija ili Velika Britanija, na primer) i ne narušavaju jaku nacionalnu koheziju.

2. Koji su najbitniji elementi nacionalne kohezije?

- Veoma važan element nacionalne kohezije nekada je bila rimokatolička religija. Brazil je i dalje najveća katolička nacija na svetu, ali se u poslednje dve decenije primećuje jačanje protestantskih religija, kao i porast broja građana koji se deklarišu kao ateisti, agnostici ili „ljudi bez veroispovesti". Danas bi se moglo reći da je za nacionalnu koheziju Brazila važnije zajedničko kulturno nasleđe i zajedniči jezik - portugalski. Naime, u Brazil su vekovima donošene brojne kulture i brojni jezici, što je sve rezultiralo svojevrsnom mešavinom kultura starosedelaca, doseljenika iz Evrope i Azije i afričkih robova. Portugalski jezik se, poput engleskog u SAD, nametnuo kao značajan kohezioni faktor.

3. Specifičnosti nacionalne kohezije Brazila?

- Nacionalna kohezija Brazila u dobroj meri se može porediti sa nacionalnom kohezijom velikih i relativno mladih nacija, kao što je američka, kanadska, meksička ili argentinska, na primer. Vezanost za državljanstvo, zajedničku kulturu, jezik, pa i teritoriju, uopšteno govoreći jača je od bilo kakvog etničkog, konfesionalnog ili regionalnog „mikro" identiteta.

[169] Intervju sa autorkom 5.8.2014.

4. Koje aspekte treba „pojačati" da bi kohezija bila jača?

- Podizanje svesti o ogromnom potencijalu Brazila, razbijanje autostereotipa i rad na otklanjanju kompleksa kolonijalizma („Uvek je bolje negde drugde, u staroj Evropi pogotovo, gde postoji kultura i uređenost..."), značajno bi doprineli i jačanju nacionalne kohezije.

5. Brazil je jedna od svetskih sila, moćna zemlja. Sa aspekta moći, koliko njenom međunarodnom uticaju doprinosi nacionalna kohezija?

- Pre bi se reklo da jačanje brazilske pozicije na međunarodnom planu doprinosi i jačanju nacionalne kohezije. Međutim, treba uzeti u obzir i činjenicu da taj odnos nikada nije jednostavan i da makroekonomski i makropolitički događaji uvek imaju čitav splet odnosa sa svim unutrašnjim aspektima, pa i sa nacionalnom kohezijom. Potrebno je tek sprovesti opsežna istraživanja da bi se došlo do iole pouzdanih zaključaka o tome kako je jačanje Brazila u ekonomskom i političkom pogledu uticalo na nacionalnu koheziju, kao i obrnuto.

6. U kom periodu je nacionalna kohezija bila najizraženija?

- Nacionalna kohezija bila je izuzetno izražena na početku devetnaestog veka, kada je Brazil sticao nezavisnost, ali ne treba zaboraviti da se to ipak odnosilo pre svega na vladajuću klasu, jer je ogromna većina Brazilaca u ono vreme bila nepismena i živela je u potpunom mraku, nemajući nikakav uticaj na događaje iz unutrašnje i, još manje, spoljne politike. Nastanak Republike (1889), koji je usledio odmah nakon ukidanja robovlasničkog sistema (1888), podstakao je jačanje nacionalne kohezije. Na njeno jačanje uticala je svakako i diktatorska vlast Žetulija Vargasa (tridesetih godina XX veka), a u dobroj meri i vojna diktatura (od kraja šezdesetih do polovine osamdesetih), mada je dobar deo stanovništva tada žudeo za demokratskim promenama i borio se za njih, što je delimično uticalo i na slabljenje nacionalne kohezije. Mnogi od tih građanski svesnih Brazilaca imali su potpuno drugačiju viziju brazilske nacije od one zvanične, neki su emigrirali, a neki čak i zažalili što su Brazilci. Vladavina predsednika Žuselina Kubičeka (kraj pedesetih i početak šezdesetih) bila je period izuzetno razvijene nacionalne kohezije, možda i najjači u istoriji. Tada je brazilska ekonomija galopirajuće jačala, razvijali su se urbani centri, a izgrađen je i novi glavni grad Brazilija, i to sa idejom da se nalazi u samom središtu Brazila, da omogući da se Brazil ravnomerno razvija, i da bude dostupan svima, kao nova šansa za napredak.

- **Univerzalistička kultura Brazila**[170]

Kada se pomene brazilska kultura, jedna od prvih stvari na koju pomislite svakako je *muzika*. Brazil ima 500 godina dugu muzičku istoriju, a muzika Brazila je postala prepoznatljiva širom sveta po svom jedinstvenom ritmu i zvuku.[171] Muzika je neraskidivi deo svakodnevice Brazilaca, i oni su jako ponosni na svoje muzičko nasleđe, posebno na originalne muzičke stilove poput sambe, lambade, bossa nove i freva, koji su danas postali prepoznatljivi i prihvaćeni širom sveta.[172] U prilog tome govori i činjenica da su najpoznatiju brazilsku pesmu *Garota de Ipanema*, (*The Girl from Ipanema*) koju je originalno snimio brazilski pevač Pery Ribeiro, prepevali mnogi umetnici širom sveta, uključujući i Frenka Sinatru.[173] Ovo svojevrsno „prihvatanje" doživele su i druge pesme brazilskih autora poput *Chega de Saudade*, prve bossa nova pesme u istoriji, poznatije u engleskoj verziji kao *No More Blues and The Song*, kao i *Pais Tropical* čiju su verziju otpevale Ivete Sangalo, Daniela Mercury i Shakira.[174]

Pored muzike, ono što Brazil čini prepoznatljivim u svetu svakako je i njegov osobeni *ples*. Na prvom mestu je *samba*, koju su u Brazil doneli afrički robovi u periodu između 16. i 19. veka.[175] S obzirom na to da potiče od robova, samba je prvobitno smatrana kulturom nižih klasa, kao nepristojna i nedolična.[176] Međutim, 80-tih godina XIX veka, kada je ropstvo postalo nezakonito, samba počinje da biva sve prihvaćenija, da bi 20-tih godina XX veka postala veoma popularna, sa mnoštvom podstilova.[177] Samba, koju često zovu i *braziski valcer*, u Evropi postaje široko prihvaćena 50-tih godina XX veka, i tada postaje internacionalni sportski takmičarski ples.[178] Za prodor sambe van granica Brazila i njenu popularizaciju u Evropi i SAD-u posebno su zaslužni filmovi Karmen Mirande.[179] Danas u Brazilu postoji veliki

[170] Ovaj deo teksta napisala je Irena Đorđević.

[171] Preuzeto sa: http://www.celebratebrazil.com/popular-brazilian-music.html (Pristupljeno: 13.oktobar 2014.)

[172] Vidi na: http://www.brazilcultureandtravel.com/brazilian-songs.html (Pristupljeno: 13.oktobar 2014.)

[173] Isto

[174] Isto

[175] Preuzeto sa: www.brazil.org.za/brazil-dance.html#.VDuBsrCUc6k (Pristupljeno: 13.oktobar 2014.)

[176] Isto

[177] Isto

[178] Vidi na: http://www.klubljubiteljaplesa.rs/index.php/plesovi/4-s-b (Pristupljeno: 15.oktobar 2014)

[179] Brazilska glumica, pevačica i plesačica. Debitovala je u dokumentarcu „A Voz Do Carnaval" (1933). Mjuzikl „Alo Alo Carnaval" je bio prekretnica u njenoj karijeri, a do danas je

broj škola sambe, koje se nadmeću za titulu najbolje na čuvenom Sambodromu, na karnevalu u Riju. Osim sambe, veliki uticaj van granica Brazila imali su i *bossa nova*, koja se razvila kao podstil sambe; *kapuera* (capoeira), kao svojevrsna mešavina borilačke veštine i muzike u formi plesa; *lambada* itd.[180]

Ništa manje poznati od brazilske muzike i plesa su *karnevali* u Brazilu. Iako se karnevali održavaju širom sveta, oni u Brazilu su verovatno najzanimljiviji i najbučniji. Najpoznatiji brazilski karnevali se održavaju u Rio de Ženairu i Salvadoru, a u Ginisovoj knjizi rekorda je zabeleženo da je najveća ulična zabava na svetu održana upravo u Salvadoru.[181] Međutim, najpoznatiji i najpopularniji karneval u svetskim okvirima zasigurno je onaj u Riju. Oficijelna parada održava se na *Sambodromu*, gde se 12 odabranih škola sambe nadmeće u svom igračkom umeću, ali i vizuelnim efektima.[182] Međutim, poznavaoci kažu da se pravi karneval održava na ulicama Rija, gde Karioke i sve veći broj turista u najraznolikijim kostimima danonoćno plešu uz ritmove i zvuke sambe, bossa nove i lambade.[183] Karneval u Riju se održava svake godine sredinom februara, 40 dana pre uskrsa, i traje 5 dana.[184] Ovu feštu poseti između 500.000 i 900.000 posetilaca svake godine, a na očuvanju bezbednosti angažovano je oko 15.000 policajaca.[185]

Zbirno uzevši, izuzev šireg uticaja na planu muzike, plesa i karnevala, kultura Brazila se ne bi mogla smatrati previše univerzalističkom. Za razliku od kulture SAD-a i kultura evropskih zemalja, koje na neki način postavljaju standarde i kulturne obrasce koji se slede širom sveta, kultura Brazila ima znatno manji uticaj, te se stoga kultura u manjoj meri može smatrati izvorom moći ove države.

---

ostala upamćena po svojim *tutti frutti* šeširima. Vidi više na: http://www.b92.net/sport/brazil2014/odbrojavanje.php?yyyy=2014&nav_id=844508 (Pristupljeno: 15.novembar 2014.)

[180] Preuzeto sa: http://www.barrapulmao.rs/sr/istorija-kapuere/ (Pristupljeno: 15.oktobra 2014.)

[181] Vidi na: http://www.brazil.org.uk/resources/documents/bs-primary08.pdf (Pristupljeno: 15.oktobra 2014.)

[182] Eduardo Pagnoncelli, *Everything is Possible: Street Carnival in Rio de Janeiro*, Dostupno preko: http://www.soundsandcolours.com/articles/brazil/everything-is-possible-street-carnival-in-rio-de-janeiro/ (Pristupljeno: 15.oktobra 2014.)

[183] Isto

[184] Preuzeto sa: http://www.rio-carnival.net/ (Pristupljeno: 15.oktobra 2014.)

[185] Vidi na: http://www.novosti.rs/vesti/turizam.90.html:418976-Poceo-karneval-u-Riju-de-Zaneiru (Pristupljeno: 15.oktobra 2014.)

- **Uticaj Brazila u međunarodnim organizacijama**[186]

Uz posvećenost slobodi i demokratskim vrednostima, prirodnim resursima, i sa ogromnom populacijom, Brazil je zemlja koju svet vidi kao progresivnu državu koja daje pozitivan doprinos globalnoj stabilnosti.[187]

Međunarodni odnosi Brazila definisani su 4. članom Ustava, kojim su kao glavne smernice određeni principi samoopredeljenja, nemešanja, međunarodne saradnje i mirnog rešavanja sukoba.[188] Prema Ustavu, predsednik Brazila vodi glavnu reč u ovoj oblasti, dok Kongres razmatra sve predloge diplomatije i međunarodne sporazume, kao i zakonodavstvo koje se odnosi na spoljnu politiku Brazila. Ona je nusproizvod jedinstvenog položaja zemlje kao regionalne sile u Latinskoj Americi, jednog od lidera među zemljama u razvoju i rastuće svetske sile.[189]

Brazil – učešće u međunarodnim organizacijama:

AfDB (nonregional member), BIS, BRICS, CAN (associate), CD, CELAC, CPLP, FAO, FATF, G-15, G-20, G-24, G-77, IADB, IAEA, IBRD, ICAO, ICC (national committees), ICRM, IDA, IFAD, IFC, IFRCS, IHO, ILO, IMF, IMO, IMSO, Interpol, IOC, IOM, IPU, ISO, ITSO, ITU, ITUC (NGOs), LAES, LAIA, LAS (observer), Mercosur, MIGA, MINURSO, MINUSTAH, NAM (observer), NSG, OAS, OECD (Enhanced Engagement, OPANAL, OPCW, Paris Club (associate), PCA, SICA (observer), UN, UNASUR, UNCTAD, UNESCO, UNFICYP, UNHCR, UNIDO, UNIFIL, Union Latina, UNISFA, UNITAR, UNMIL, UNMISS, UNMIT, UNOCI, UNWTO, UPU, WCO, WFTU (NGOs), WHO, WIPO, WMO, WTO.[190]

Što se tiče Saveta bezbednosti Organizacije ujedinjenih nacija, Brazil ima razloge za kandidaturu za stalno članstvo. Brazil je bio biran za člana1946 – 1947, 1951 – 1952, 1954 – 195 , 1963 – 1964, 1967 – 1968, 1988 – 1989, 1993 – 1994, 1998 – 1999, 2004 – 2005, 2010 – 2011.[191]

---

[186] Ovaj de teksta napisala je Milica Rašić.

[187] José R. Cárdenas, *With Rouself's visit canceled, where do U.S.-Brazil Relations go from here?*, http://shadow.foreignpolicy.com/posts/2013/09/20/with_rousseffs_visit_canceled_where_do_us_brazil_relations_go_from_here pristupljeno 10.8.2014.

[188] http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/Constituicao/Constituicao.htm pristupljeno 15.5.2015.

[189] Isto.

[190] *Brazil international organization participation*, Index Mundi, http://www.indexmundi.com/brazil/international_organization_participation.html 14.6.2014.

[191] http://www.un.org/en/sc/members/elected.asp 14.6.2014.

Što se tiče saradnje Ujedinjenih Nacija i Brazila 10 bilateralnih sporazuma iz marta 2011. i 5 iz aprila 2012. potvrđuju povećanje broja bilateralnih sporazuma u širokom broju oblasti od obostranog interesa. UN i Brazil imaju 20 aktivnih dijaloga, a formalni međuvladini dijalozi uključuju mnoge agencije UN i Brazila u oblasti ekonomije, trgovine, finansija, energije itd. i oni su primarni za koordinaciju politika i za definisanje partnerskih prioriteta.[192] Neki od razloga brazilske kandidature za mesto stalnog člana u Savetu bezbednosti su: Brazil je slao trupe u borbi protiv Sila osovine u toku II svetskog rata i trebalo je da dobije ovo mesto pri osnivanju UN; Sjedinjene Države podržavaju ovu kandidaturu (ali ipak bez prava veta), a podršku dobija i od drugih zemalja, kao što je Rusija; Brazil ima tradiciju vođenja UN u mirovne misije, npr. Haiti; Brazil predstavlja značajnog političkog lidera među zemljama u razvoju, naročito u komercijalnim pregovorima u STO, itd. [193] Slobodan Pajović, redovni profesor Fakulteta za međunarodnu ekonomiju Megatrend univerziteta i Koordinator Sektora za Latinsku Ameriku i Karibe, smatra da izmenjen sadržaj i potencijal Latinske Amerike u eri globalizacije imaju uticaj na jačanje Brazila kao regionalne sile sa globalnim pretenzijama, kao i na redefinisanje njenih interesa u okviru organizacije UN. "Smatram, na osnovu mojih istraživanja, da jedan region koji ima 7. i 11. ekonomsku silu u okvirima svetske ekonomije, a to su Brazil i Meksiko, region koji već direktno učestvuje u rešavanju globalnih problema preko BRICS, i jedan region koji takođe direktno učestvuje u rešavanju finansijskih i ostalih problema na svetskom nivou, a to je G20 - gde imamo 3 latinoameričke zemlje – Meksiko, Brazil i Argentinu, naravno da zahteva izmenu u procesu donošenja odluka u okviru saveta bezbednosti UN", dodaje Pajović.[194]

Svetska trgovinska organizacija – Brazil je član od 1.1.1995.[195] Tada je osnovana i sama organizacija sa ciljem da nadgleda i liberalizuje međunarodnu trgovinu.[196] STO je organizacija gde vlade članica pokušavaju da reše trgovinske probleme sa kojima se međusobno suočavaju – sve što se dešava u STO je rezultat pregovaranja. [197]

---

[192] *U.S. relations with Brasil,* U.S.Department of State, http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/35640.htm pristupljeno 21.11.2014.

[193] *Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija,* Wikipedija, http://sh.wikipedia.org/wiki/Savet_bezbednosti_Ujedinjenih_nacija#Brazil pristupljeno 21.11.2014.

[194] Intervju autora teksta sa Slobodanom Pajovićem, 7.11.2014.

[195] World Trade Organization http://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/brazil_e.htm pristupljeno 14.6.2014.

[196] https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/wto_dg_stat_e.htm pristupljeno 15.5.2015.

[197] http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/who_we_are_e.htm pristupljeno 8.8.2014.

Brazil je jedna od država koja je najranije usvojila politike Međunarodnog monetarnog fonda i njegova iskustva su privukla pažnju međunarodne zajednice. Nacionalni monetarni odbor i centralna banka Brazila igraju glavnu ulogu u praćenju i nastoje da osiguraju finansijsku stabilnost u okviru globalnih finansijskih kriza. [198]

Pajović od međunarodnih organizacija u čijem radu učestvuje Brazil ističe UNASUR i BRICS. "Na inicijativu Brazila osnovan je Savet bezbednosti UNASUR-a – a to znači da postoji centar moći, hegemonije u prostoru Južne Amerike, i po prvi put imamo kordinaciju u oblasti odbrane, što je bila inicijativa i koncept Brazila; dok preko BRICS-a Brazil učestvuje direktno, zajedno sa članicama BRICS-a na ravnopravnoj osnovi u rešavanju najznačajnijih problema globalizovanog sveta", smatra Pajović.[199]

Što se tiče međunarodnih odnosa Brazila, pre svega postoji unutrašnja borba u samom Brazilu kakva zemlja želi da bude na svetskoj pozornici. Godine solidnog političkog vođstva i ekonomskog rasta dovele su do dileme da li želi da bude lider aklamacijom zemalja u razvoju, ljubazna u međunarodnim forumima, ili nastoji da zauzme značajno mesto za velikim stolom, sposobna da ispoljava moć i uticaj na međunarodnim događajima. Veliki broj lidera u Brazilu prihvata izazove globalizacije i spreman je da ispuni teške zahteve kako bi on postao globalni igrač. Međutim, postoje i oni koji dobro Brazila procenjuju u odnosu na SAD – ono što je dobro za jednu od ove dve države, loše je za drugu, i obrnuto. [200]

"Da bi neka država iz statusa srednje sile prešla u "emerging power" – ona mora da bude prisutna u međunarodnim organizacijama, a Brazil je prisutan i u mirovnim misijama itd, i posebno u regionalnim organizacijama – jer osnovni izvor potencijala Brazila na globalnom nivou jeste regionalni", kaže Pajović. On dodaje da "ne može neka zemlja da postane "emerging power" a da ne dominira regionom u kome se nalazi."[201]

---

[198] International Monetary Fund, Monetary and Capital Markets Department, *Financial sector assessment program Brazil; Macroprudential policy framework technical note,* dostupno na linku http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2013/cr13148.pdf (pristupljeno 8.8.2014.), strana 6

199 Intervju autora teksta sa Slobodanom Pajovićem, 7.11.2014.

200 José R. Cárdenas, *With Rouself's visit canceled, where do U.S.-Brazil Relations go from here?*, http://shadow.foreignpolicy.com/posts/2013/09/20/with_rousseffs_visit_canceled_where_do_us_brazil_relations_go_from_here pristupljeno 10.8.2014.

[201] Intervju autora teksta sa Slobodanom Pajovićem, 7.11.2014.

- **Meka moć Brazila**[202]

Indeks meke moći

Vodeća konsultantska kuća ,,Ernst i Jang'' (Ernst&Young) je, u saradnji sa moskovskim institutom ,,Skolkovo'' (Skolkovo Institute for Emerging Markets Studies), 2012. godine objavila rezultate istraživanja meke moći zemalja čija tržišta mere značajan progres (emerging markets), obuhvatajući period 2005-2010. godine.[203] U kategoriji ovih zemalja, Federativna Republika Brazil je na visokom četvrtom mestu, iza Kine, Indije i Rusije, računajući da njen indeks meke moći iznosi 13,8 u 2010. godini.[204] U pomenutom vremenskom razdoblju koje je uzeto kao uzorak, Savezna Republika Brazil beležila je konstantan rast (izuzev 2009. kada je imala pad od tri poena) sa početnim indeksom meke moći od 5,9 (2005), tj. sa šesnaestog mesta na listi rangiranih zemalja, pri čemu je, zapravo, postigla najveći porast meke moći od svih zemalja sa ,,tržištem u usponu''.[205] Kombinujući najjače među zemljama sa ,,tržištem u usponu'' sa državama članicama G7, koje su dominirale u mekoj moći posle Drugog svetskog rata, a koristeći opet identičnih trinaest varijabli kao u istraživanju za prethodnu grupu zemalja, ,,Ernst i Jang'' je napravila listu *Top soft powers*.[206] Na ovoj listi, najveća južnoamerička država je na jedanaestom mestu, opet iza Rusije, dok su, svakako bez iznenađenja, lider Sjedinjene Američke Države, sa indeksom meke moći od čak 87, koji je apsolutno nedostižan za ostale države sveta u ne samo bližoj budućnosti.[207]

Značajno je zapažanje ove revizorske kuće da je ,,Brazil nadmašio svet u pet najkonkurentnijih kategorija (tamo gde je svetski prosek najveći)'', a ,,Kina i Indija (a u manjoj meri Rusija) stekle su meku moć prvenstveno putem svojih dominacija u kategorijama u kojima se ostatak sveta jednostavno ne može takmičiti s obzirom na njihovu veličinu''.[208]

Aleksis Karklins Marčei (Alexis Karklins-Marchay), koji je do sredine 2013. bio jedan od lidera Centra za ,,tržišta u usponu'' u ,,Ernst i Jang'' kompaniji (EY Emerging Markets Center), nije bio iznenađen dominacijom zemalja bloka BRIKS (BRICS) u prvom pomenutnom

---

[202] Ovaj deo teksta napisala je Aleksandra Ilić.

[203] Ernst&Young, *Rapid-growth markets soft power index*, Spring 2012, dostupno na: http://emergingmarkets.ey.com/wp-content/uploads/downloads/2012/05/TBF-606-Emerging-markets-soft-power-index-2012_LR.pdf (pristupljeno 6.11.2014)

[204] Isto, str. 10.

[205] Isto.

[206] Isto, str. 14.

[207] Isto.

[208] Isto, str. 13.

rangiranju, smatrajući da je do toga doveo trend rasta njihovih ekonomija.[209] Uz to, navodi da je meka moć od vitalnog značaja za zemlje koje se nadmeću da privuku direktna strana investiranja i da se smatra ,,važnom i sveobuhvatnom nacionalnom snagom''.[210] Zaključuje da je ,,političko i ekonomsko okruženje promenljivo'', te da ,,ako je pad Zapada brži nego što iko očekuje, pre nego spor ili relativan, onda smena u mekoj moći ka svetu u razvoju, može biti brža nego što bilo ko predviđa''.[211]

Osvrnućemo se na još jedno, ne manje pouzdano, istraživanje magazina ,,Monokl'' (Monocle), koji kao kategorije uzima broj ambasada, rangiranje univerziteta, strane studente, visoku kulturu i izvoz pop kulture, broj stranih dopisnika, odgovornost vlade, jednakost prihoda, broj *think* tenkova i prekomorskih misija.[212] Prema istraživanju ovog magazina za 2010. godinu Brazil je ,,na diplomatskoj sceni bio slušaniji nego ikada ranije'', prema čemu definitivno možemo zaključiti da je tada Brazil ušao u krug ,,mekih sila'' uspevši da popularizuje u svetu ono što se uzima za njegovu specifičnost.[213] Isti izvor u dve godine kasnijem istraživanju, Brazil smešta na 17. mesto među dvadeset rangiranih zemalja sveta sa najvišom mekom moći prema pomenutim kriterijumima.[214] Kao razlog brazilskog međunarodnog uticaja navode jednostavnu činjenicu da ,,svi volimo Brazilce'' i to da su viđeni kao ,,miroljubivi, dobri domaćini, sposobni da mešaju ljude iz brojnih kultura.''[215] Međutim, dalje navode da ,,dok su svi ovi stereotipi služili Brazilcima, ne može se ignorisati da su sudski procesi protiv korupcije osuđivali ljude zbog korisćenja moći i politike za punjenje svojih džepova ili bankovnih računa''.[216] U 2013. godini Brazila i dalje nije bilo među deset najuticajnijih država prema ovom časopisu.[217] Po

[209] Ernst&Young, *Markets with the strong soft power brands attract greater share of FDI*, London, May 29, 2012, dostupno na: http://www.ey.com/GL/en/Newsroom/News-releases/News_Markets-with-strong-soft-power-brands-attract-greater-share-of-FDI (pristupljeno 18.11.2014)
[210] Isto.
[211] Isto.
[212] The Conversation, *Australia has more soft power than ever, but can we keep it?*, December 4, 2013, dostupno na: http://theconversation.com/australia-has-more-soft-power-than-ever-but-can-we-keep-it-20698 (pristupljeno 1.4.2015)
[213] Monocle, *Brasilia*, May 2010, dostupno na: http://monocle.com/film/Affairs/brasilia/ (pristupljeno 06. 11. 2014)
[214] Monocle, *Soft Power Survey 2012*, dostupno na: http://monocle.com/film/Affairs/soft-power-survey-2012/ (pristupljeno 06. 11. 2014)
[215] Isto.
[216] Isto.
[217] Monocle, *Soft Power Survey 2013*, dostupno na: http://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2013/ (pristupljeno 17. 11. 2014)

najnovijem rangiranju za 2014/15, Brazil je pao za tri mesta i nije više u vodećih dvadeset ,,mekih sila'', ali ovaj magazin i dalje vidi potencijal Brazila da može biti u vodećih dvadeset.[218]

Promene na godišnjem nivou se dešavaju i mogu da se odraze na rangiranja, ali u neznatnoj meri jer je za izgradnju dobrog brenda potrebno dosta godina i isto tako ne može brzo izgubiti značaj.[219] Prema svemu, uočeni polet meke moći Brazila navodi da ga ne treba nikako zanemariti u našem istraživanju, te ćemo u daljem radu nastojati da dođemo do podrobnijeg saznanja šta je dovelo do većeg uticaja Brazila u svetu, ali i do zapaženog pada njegove meke moći u novije vreme. Budući da je ovo ,,relativan i nematerijalan koncept''[220] koristićemo široko konstruisan kvantitativni indeks od trinaest varijabli, po ugledu na istraživanje ,,Ernst i Jang'', ali razmotrićemo i kvalitativne pojedinosti svake od njih, kako bismo suzili mogućnosti za subjektivna zapažanja.

Izvoz kulturnih dobara

Značajan pokazatelj moći jedne zemlje jeste veličina njenog kulturnog uticaja širom sveta, koji se ogleda u ,,izvozu medija'', tj. kulturnih dobara poput filmova, scenarija, muzike, knjiga, nacionalnih igara. Američki kulturni model je prisutan decenijama i ne gubi privlačnost, ali svet prožimaju uticaji raznih kulturnih elemenata drugih naroda, a Brazilci su svakako jedan od njih. Oni imaju vrlo prepoznatljiv i uticajan kulturni identitet širom sveta. Prema statistici Konferencije Ujedinjenih nacija o trgovini i razvoju (United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD) od ukupnog izvoza kulturnih dobara u 2012, Brazil je imao zaradu od 917 miliona dolara, dok je samo izdavačka industrija doprinela izvozom u vrednosti od 35 miliona dolara.[221]

Ipak, brazilska književnost nije dovoljno zastupljena na međunarodnom tržištu i ima mnogo kvalitetnih pisaca koji nisu poznati krugu čitalaca na engleskom jeziku. Tek poslednjih nekoliko godina se teži obimnijem prevođenju njihovih književnih dela na engleski. Paolo Koeljo (Paulo Coelho) je najčitaniji brazilski pisac u svetu i smatra se jednim od najuticajnijih pisaca našeg vremena. Njegova dela su preve-

[218] Monocle, *Soft Power Survey 2014/15*, dostupno na: http://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2014-15/ (pristupljeno 17.11.2014)

[219] Ernst&Young, *Markets with the strong soft power brands attract greater share of FDI*

[220] Ernst&Young, *Rapid-growth markets soft power index*

[221] UNCTAD, *UnctadSTAT*, dostupno na: http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx (pristupljeno 17.11.2014)

dena na 80 svetskih jezika, objavljena u 170 zemalja i prodata u više od 165 miliona primeraka.[222] Knjigom ,,Alhemičar'', koja je najprodavanija brazilska knjiga svih vremena i jedna od najčitanijih u svetu, postavio se kao značajan autor na međunarodnom nivou.[223] Mačado de Asis (Joaquim Maria Machado de Assis) je jedan od velikih svetskih autora 19. veka, ali je tek od nedavno poznatiji van Brazila i nekoliko njegovih dela je dostupno na engleskom.[224]

Filmska i televizijska industrija značajno doprinose ekonomskom blagostanju nacije.[225] Audiovizuelni sektor je dopunio brazilski budžet sa 8 milijardi dolara u 2013, što predstavlja 0,57% BDP-a, a to ga čini uporedivim sa drugim važnim sektorima za ekonomiju, poput turizma i sporta.[226] Ova industrija direktno upošljava 110.000 Brazilaca, dok je 2012. posredno podržala dodatnih 120.000 radnih mesta.[227] Ovo je jedan od najdinamičnijih sektora u Brazilu, ogromnog potencijala da se dalje razvija kako u nacionalnim okvirima, tako i globalno.[228] Prve projekcije filmova u Brazilu bile su samo šest meseci nakon prikazivanja filma braće Limijer (Auguste and Louis Lumiere), prvih filmskih stvaralaca.[229] Za ,,zlatno doba'' brazilskog filma uzima se period 1908-1912, kada je dostignuta proizvodnja od 100 kratkih filmova godišnje, a tokom preostalih godina nemog filma fokus je bio na filmske žurnale i dokumentarne filmove.[230] Tokom tridesetih brazilski filmovi su se borili sa američkom konkurencijom, počeli su da šire brazilski kulturni stereotip i otkrili jednu od najvećih zvezda naredne decenije – Karmen Mirandu (Carmen Miranda), najplaćeniju ženu

[222] Amazon.com, *Paulo Coelho*, dostupno na: http://www.amazon.com/Paulo-Coelho/e/B000AQ3HB8 (pristupljeno 20.4.2015)

[223] GrAdeSaver, *Biography of Paulo Coelho*, dostupno na: http://www.gradesaver.com/author/paulo-coelho (pristupljeno 20.4.2015)

[224] Your Dictionary, *Joaquim Maria Machado de Assis Facts*, dostupno na: http://biography.yourdictionary.com/joaquim-maria-machado-de-assis (pristupljeno 20.4.2015)

[225] Sen. Chris Dodd, Chairman & CEO, *New Study Highlights The Importance of Film and Television o Brazil's Economy*, Motion Picture Association of America, October 3, 2014, dostupno na: http://www.mpaa.org/new-study-highlights-the-importance-of-film-and-television-to-brazils-economy/ (pristupljeno 20.4.2015)

[226] Isto.

[227] Isto.

[228] Isto.

[229] Više o istoriji brazilskog bioskopa pogledati u: Rist, Peter, *A Brief Introduction to Brazilian Cinema*, Off Screen, June 6, 2005, dostupno na: http://offscreen.com/view/intro_brazilianciнema (pristupljeno 20.4.2015)

[230] Isto.

u Holivudu[231] na vrhuncu svoje karijere.[232] Ona je predstavila sambu svetu, a zatim su milioni ljudi počeli da prate njeno kolutanje očima na podijumu, da uče korake sambe, da kopiraju njene šešire, da kupuju cipele nalik njenim...[233] Sa pojavom zvučnog filma, postojala je jezička barijera između holivudskog filma i publike portugalskog govornog područja, pa je brazilski bioskop industrijalizovan, ali to je bio i jedini način da se takmiči sa holivudskom produkciijom.[234] Filmski Studio *Vera Cruz* je otvoren do kraja četrdesetih, a već 1953. iz njega je izašao film ,,Bandit'' (O Cangaceiro) koji je postigao i nacionalni i međunarodni uspeh (ovaj film je ujedno najviše dostignuće studija *Vera Cruz*), a režiseru Limi Baretu (Lima Barreto) doneo je nagradu Kanskog festivala.[235] Šezdesete godine se takođe smatraju ,,zlatnim dobom'' za sedmu umetnost, a u to vreme je stvarao Galuber Roše (Glauber Roche)[236], jedan od najpoznatijih režisera iz Brazila.[237] Tokom vojne diktature, obim proizvodnje filmova je bio najveći do tada, ali su to bili bez umetničke vrednosti, komercijalni filmovi; osim nekoliko izuzetaka, poput ostvarenja Argentinca Hektora Barbenka (Hector Barbenco), Bruna Bareta (Bruno Barreto), Ane Karline (Ana Carolina), Tizuke Jamasaki (Tizuka Yamasaki) i Suzane Amaral (Suzana Amaral).[238] U kasnim devedesetim istakla su se dva filma: ,,Četiri dana u septembru'' (Four days in September) Bruna Bareta, baziran na istinitoj priči o otmici američkog predsednika u Brazilu, koji je bio nominovan za Oskara u kategoriji najboljeg filma na stranom jeziku i za najbolji film na Berlinskom filmskom festivalu, ali je prošao bez nagrada; film ,,Glavna stanica'' (Central Station)[239] Voltera Salesa (Walter Salles) je osvojio Zlatnog medveda (Golden Bear, Berlin International

[231] Los Angeles Times, *Carmen Miranda*, August 6, 1955, dostupno na: http://projects.latimes.com/hollywood/star-walk/carmen-miranda/ (pristupljeno 20.4.2015)
[232] Duran, Rebeca, *Film industry in Brazil*, The Brazil Business, September 23, 2013, dostupno na: http://thebrazilbusiness.com/article/film-industry-in-brazil (pristupljeno 20.4.2015)
[233] Los Angeles Times, *Carmen Miranda*.
[234] Rist, Peter, *A Brief Introduction to Brazilian Cinema;* Duran, Rebeca, *Film industry in Brazil*.
[235] Isto.
[236] Više o radu Glaubera Roše videti u Nicolaidis, Leo, *Literary, Artistic and Political: The Films of Glauber Rocha*, Sounds and Colours, November 19, 2012, dostupno na: http://soundsandcolours.com/articles/brazil/literary-artistic-and-political-the-films-of-glauber-rocha-16924/ (pristupljeno 24.4.2015)
[237] Duran, Rebeca, *Film industry in Brazil*.
[238] Rist, Peter, *A Brief Introduction to Brazilian Cinema.*
[239] Više o ovom filmu videti u: The Guardian, *Shoe-shine Star*, August 24, 1998, dostupno na: http://www.theguardian.com/culture/1998/aug/24/awardsandprizes (pristupljeno 24.4.2015)

Film Festival) i Zlatni globus (Golden Globe Awards).[240] U novije vreme međunarodna priznanja su stekli filmovi - ,,Božji grad'' Fernanda Meirelesa (City of God, Fernando Meirelles)[241] i ,,Elitni odred'' Hozea Padile (Elite Squad, Jose Padilha)[242], oba filma surovo opisuju težinu života u Brazilu, koncentrisani su na kriminalne strukture i najsiromašnije građane.

Brazil je i veliko muzičko tržište, kontinentalnih razmera, sa raznolikim kulturama i muzičkim žanrovima (međutim tržište za rok i pop muziku je koncentrisano oko Sao Paula i Rio de Žaneira)[243] ali njihovim umetnicima portugalski jezik i dalje predstavlja prepreku da se probiju na međunarodnu muzičku scenu.[244] Ipak, Mišel Telo (Michel Telo) je uspeo da izađe izvan latinoameričkih granica, što je retko koja muzička zvezda sa prostora Brazila dostigla. Planetarni hit *Ai Se Eu Te Pego* je bio u petnaest evropskih i latinoameričkih zemalja prvi na top listama najslušanijih pesama, takođe je bio prvi na *iTunes* u dvadeset i tri zemlje, a na *Youtube* je do danas pregledan preko 600 miliona puta i preveden je na nekoliko svetskih jezika.[245] Popularizaciji ove pesme doprinele su i sportske zvezde, fudbaleri Kristijano Ronaldo (Christiano Ronaldo), Neimar (Neymar), teniser Rafael Nadal (Rafael Nadal) koji su izvođenjem koreografije za ovu pesmu slavili svoje pobede.[246]

---

[240] Duran, Rebeca, *Film industry in Brazil*.

[241] Više o filmu videti u: Ozmo, Saša, *Beda Brazila: Grad Boga na koji je i Bog zaboravio*, b92, 16.3.2014, dostupno na: http://www.b92.net/sport/brazil2014/odbrojavanje.php?yyyy=2014&nav_id=824373 (pristupljeno 24.4.2015)

[242] Više o filmu videti u: Đorđević, Nemanja, *,,Odred smrti" – B.O.P.E.* b92, 31.3.2014, dostupno na: http://www.b92.net/sport/brazil2014/odbrojavanje.php?yyyy=2014&nav_id=830586 (pristupljeno 24.4.2015)

[243] Barton, Laura, *Latin America: the music industry's new frontier*, The Guardian, June 19, 2014, dostupno na: http://www.theguardian.com/music/2014/jun/19/latin-america-music-industry-new-frontier (pristupljeno 28.4.2015)

[244] Dredge, Stuart, *Lessons from the brazilian music industry (#midem)*, musically.com, February 1st, 2014, dostupno na: http://musically.com/2014/02/01/brazil-music-industry-midem-2014/ (pristupljeno 28.4.2015)

[245] Saliba, Emmanuelle, *How Michel Telo went From Obscure Brazilian Country Singer to Global Superstar*, billboard.com, March 30, 2012, dostupno na: http://www.billboard.com/biz/articles/news/global/1098220/how-michel-telo-went-from-obscure-brazilian-country-singer-to (pristupljeno 28.4.2015)Youtube, Michel Telo Ai Se Eu Tu Pego – Video Oficial (Assim voce me mata), dostupno na: https://www.youtube.com/watch?v=hcm55lU9knw (pristupljeno 28.4.2015)

[246] Antunes, Anderson, *Have You Heard For Brazilian Country Music Phenomenon Michel Telo Yet? You Wil*, Forbes, December 29, 2011, dostupno na: http://www.forbes.com/sites/andersonantunes/2011/12/29/have-you-heard-of-brazilian-country-music-phenomenon-michel-telo-yet-you-will/ (pristupljeno 28.4.2015)

Luan Santana (Luan Santana) je još jedan muzičar koji ima potencijala za građenje međunarodne karijere. Paula Fernandes (Paula Fernandes) je imala saradnju sa globalno popularnom američkom pevačicom Tejlor Svift (Teylor Svift), ali nije zadobila tako ogromnu pažnju van Brazila, gde je među najpopularnijim muzičarima.[247] Ovo daje nadu da se Brazil izbori za mesto među glavnim igračima u muzičkom biznisu, ali uz dosta ulaganja. Poslednjih godina postaje jedna od nezaobilaznih destinacija svetskih zvezda na turnejama, što ranije nije bio slučaj; posebno od gostovanja Dženifer Lopez (Jennifer Lopez) na Svetskom kupu protekle godine, kada je Brazil dokazao da može ispratiti zahteve pevača tolike popularnosti u tehničkom pogledu.[248]

Popularnost jezika

Portugalski jezik, iz grupe romanskih jezika, je jedini zvanični jezik u Portugalu, Brazilu, Mozambiku, Angoli, Gvineji Bisao, u državi Sao Tome i Principe i na Zelenortskim Ostrvima, a jedan od zvaničnih je u Istočnom Timoru i Makau.[249] Takođe je jedan je od zvaničnih jezika Afričke Unije[250] i Evropske Unije[251]. Govori se ukupno u trideset četiri zemlje sveta.[252] Pored španskog i engleskog, portugalski je jezik sa najbržim rastom broja ljudi koji ga govori, a veruje se da će nastaviti da raste kako se Brazil bude razvijao kao svetska sila.[253] Prema različitim izvorima i godinama na koje se podaci odnose, portugalski zauzima od 6. do 8. mesta među jezicima koji se najviše govore, tačnije 191 milion[254] ljudi je 2008. govorilo portugalski, a prema podacima

[247] Isto.

[248] Isto.

[249] CIA – The World Factbook, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/

[250] African Union, *Protocol on Amandmans to The Constitutive Act of The African Union*, p. 5, dostupno na: http://au.int/en/sites/default/files/PROTOCOL_AMENDMENTS_CONSTITUTIVE_ACT_OF_THE_AFRICAN_UNION.pdf (pristupljeno 28.11.2014)

[251] European Union – stuff, languages and location, dostupno na: http://europa.eu/about-eu/facts-figures/administration/index_en.htm (pristupljeno 28. 11. 2014)

[252] One World – Nations Online, *Most widely spoken Languages in the World*, dostupno na: http://www.nationsonline.org/oneworld/most_spoken_languages.htm (pristupljeno 27.11.2014)

[253] Maps of World, *Portuguese Language*, dostupno na:http://www.mapsofworld.com/pages/tongues-of-world/languages/portuguese/ (pristupljeno 27.11. 2014)

[254] Listverse, *Top Ten Most Spoken Languages in the World*, June 26, 2008, dostupno na: http://listverse.com/2008/06/26/top-10-most-spoken-languages-in-the-world/?utm_source=cbpicks&utm_medium=link&utm_campaign=direct (pristupljeno 27.11. 2014)

drugog izvora 241 milion[255] ljudi je govorilo ovaj jezik 2012. godine. U Sjedinjenim Američkim Državama 684.493 ljudi govori portugalski, a najviše (26,51%) u državi Masačusets (Massachussets).[256]

Britanski Savet (British Council) je identifikovao portugalski kao jedan od deset najvažnijih jezika za budućnost Velike Britanije.[257] Postoji razlika između evropskog portugalskog i brazilskog portugalskog, kao i u slučaju britanskog engleskog i američkog engleskog. Razlikuju se neke reči, ali je generalno izgovor drugačiji, što može dovesti do otežanog međusobnog razumevanja.[258] Portugalski ima sličnosti sa španskim, koji je četvrti jezik u svetu po broju ljudi koji ga govori, ali međusobno sporazumevanje ljudi nije lako.[259] Olakšavajuća okolnost je da ljudi koji znaju španski ili portugalski lakše nauče drugi. Na američkim univerzitetima postoji trend rasta broja studenata koji uče portugalski. On je od strane udruženja *Modern Language Association* ocenjen kao jedan od dvanaest vodećih jezika i prema njihovim nalazima portugalski jezik je u 2009. godini učilo 11.371 studenata na američkim univerzitetima, što je porast od 10,8% u odnosu na tri godine ranije.[260] Možemo zaključiti da je portugalski jezik veoma važno sredstvo u širenju uticaja putem meke moći, ali Brazil može još mnogo bolje da ga iskoristi.

Olimpijske igre

Brazil je prvi put na Letnjim olimpijskim igrama učestvovao davne 1920. godine u Antverpenu, kada je osvojio svoje prve tri medalje (zlatnu, srebrnu i bronzanu).[261] Od tada je učestvovao dvadeset

[255] Exact Invest Ltd, *Portuguese Language – mapping speakers of Portuguese around the world*, December 1, 2012, dostupno na: http://www.exactinvest.dk/media/2466/mapping_speakers_of_portuguese_around_the_world.pdf (pristupljeno 27.11.2014)

[256] Modern Language Association of America, *Data Center Results: Portuguese*, dostupno na: http://www.mla.org/map_data_results&mode=lang_tops&SRVY_YEAR=2010&lang_id=629 (pristupljeno 7. 11. 2014)

[257] Boyce, Paula, *Portuguese: The World's seventh most spoken language*, British Council, September 19, 2014, dostupno na: http://blog.britishcouncil.org/2014/09/19/portuguese-the-worlds-seventh-most-spoken-language/ (pristupljeno 27. 11. 2014)

[258] Isto.

[259] Listverse, *Top 10 Most Spoken Languages In the World*, June 26, 2008, dostupno na: http://listverse.com/2008/06/26/top-10-most-spoken-languages-in-the-world/ (pristupljeno 27. 11. 2014)

[260] Furman, Nelly, Goldberg, David and Lusin, Natalia, *Enrollments in Languages Other Than English in United States Institutions of Higher Education*, December, 2009, dostupno na: http://www.mla.org/pdf/2009_enrollment_survey.pdf (pristupljeno 7. 11. 2014)

[261] Olympic, *Antwerp 1920*, dostupno na: http://www.olympic.it/english/game/id_S1920 (pristupljeno 6. 11. 2014)

jedan put na Olimpijskim igrama, propustivši samo jedne, u Parizu 1924. godine. S obzirom da je tropska zemlja, nije začuđujuće što na Zimskim olipijskim igrama nije uzimao učešća. Po ukupnom učinku na Olimpijskim igrama je 38. zemlja sveta sa ukupno 109 medalja (23 zlatnih, 30 srebrnih i 56 bronzanih medalja).[262] Do 1996. godine, broj medalja koje je osvajao je bio jednocifren, a potom drži kontinuitet u boljem plasmanu. Najviše medalja je osvojio na poslednjim održanim Letnjim igrama u Londonu 2012. (17 medalja), dok je u Atini 2004. osvojio najviše zlatnih medalja (5 zlatnih).[263] Zlatne medalje u Londonu osvojili su ženski tim u odbojci (dok je muški tim osvojio srebro)[264], savladavši SAD u finalu[265] što se desilo i ranije u Pekingu[266], Sara Menezes (Sarah Menzes) u dzudou i *Arthur Nabarete Zanetti* u umetničkoj gimnastici.[267] Najuspešniji brazilski olimpijci su takmičari u jedrenju *Robert Scheidt* (2 zlatne, 2 srebrne, i jedna bronzana medalja), *Torben Grael* (2 zlatne, 1 srebrnu, 2 bronzane medalje) i *Marcelo Ferreira* (2 zlatne, 1 bronzana).[268]

Naredne Olimpijske igre održaće se u Rio de Žaneiru, što će biti prvi put da se održe u Južnoj Americi i u zemlji portugalskog govornog područja. Takmičiće se 205 država u 40 različitih disciplina, pri čemu će biti najveće Olimpijske igre do sada.[269] Ako govorimo o organizaciji, viši Međunarodni olimpijski komitet je pripreme ocenio kao

---

[262] Olympic, *Olympic Medals: overall medals*, dostupno na: http://www.olympic.it/english/medal (pristupljeno6. 11. 2014)

[263] Olympic, *Brazil*, dostupno na: http://www.olympic.it/english/country/id_BRA (pristupljeno 6. 11. 2014)

[264] Olympic.org, *London volleyball*, dostupno na: http://www.olympic.org/olympic-results/london-2012/volleyball (pristupljeno 6. 11. 2014)

[265] ESPN, *Brazil wins women's volleyball gold*, December 12, 2012, dostupno na: http://espn.go.com/olympics/summer/2012/volleyball/story/_/id/8259676/2012-london-olympics-brazil-shocks-us-women-volleyball-gold (pristupljeno 26. 11. 2014)

[266] Olympic.org, *Brazil Win First Volleyball Gold*, dostupno na: http://www.olympic.org/videos/brazil-win-first-volleyball-gold (pristupljeno 26. 11. 2014)

[267] Olympic.org, *Medal search results: Brazil*, dostupno na: http://www.olympic.org/content/results-and-medalists/searchresultpercountry/?athletename=&country=bra&sport2=&games2=2012%2f1&event2=&mengender=true&womengender=true&mixedgender=true&goldmedal=true&silvermedal=false&bronzemedal=false&worldrecord=true&olympicrecord=false&teamclassification=true&individualclassification=true&winter=false&summer=true (pristupljeno 26. 11. 2014)

[268] Olympic.org, *Brazil: Top Medalists*, dostupno na: http://www.olympic.org/brazil (pristupljeno 26. 11. 2014)

[269] Olympic, *Summer games: Rio de Janeiro 2016*, dostupno na: http://www.olympic.it/english/game/id_S2016 (pristupljeno 26.11. 2014)

,,najgore ikada''.[270] Potpredsednik Međunarodnog olimpijskog komiteta Dzon Kouts (John Coates), smatra da je ,,situacija kritična na terenu'', da je gora čak od organizacije u Atini 2004. godine.[271] Problemi su višestruki, od otežane koordinacije između savezne, državne vlade i grada, preko problema oko infrastrukture do zabrinutosti za jedrenje zbog zagađenja vode.[272] U Brazilu je 2014. održano Svetsko prvenstvo u fudbalu, čije su pripreme takođe kritikovane kako su završene u ,,5 do 12h''. Sa druge strane, teško je organizovati u kratkom roku dve manifestacije od globalnog značaja, što je i sam Eduardo Paes, gradonačelnik Rio de Žaneira, priznao.[273] Međutim, ,,zabrinutost je oko spremnosti domaćina Olimpijskih igara postala deo tradicionalnog razvoja Igara'', te nam ostaje da se uverimo da li je zaista bilo osnova za ovako oštru kritiku. [274]

Lista ,,Tajm 100''

Najnovija lista najuticajnijih ličnosti ,,Tajm 100'' (Time 100) ne uključuje ni jednog pripadnika ili pripadnicu brazilske nacije, iako ih je bilo četiri godine zaredom po nekoliko iz ove zemlje. Uzimajući njenu veličinu njenog stanovništva, ne možemo reći više od toga da je takvo stanje solidno, ali mesta retkih Brazilaca koji se nađu na ovim listama se nikako ne mogu osporiti. Na prošlogodišnjoj listi ,,Tajm 100'' našli su se kuvar Aleks Atala (Alex Atala) i advokat Joakim Barbosa (Joaquim Barbosa).[275] Kako piše medijska kuća ,,Tajm'', Aleks Atala je jedan od najposvećenijih ljudi u toj industriji, on je ,,gigant među kuvarima''.[276] Njegov restoran *Deo Optimus Maximus* u Sao Paulu je devet godina među pedeset najboljih svetskih restorana, i to na 7. mestu prema najkasnijem rangiranju.[277] Atala je imao veliku ulogu u promovisanju

[270] Gibson, Owen, *Rio 2016: Olympic preparations dumned as 'worst ever' by IOC*, The Guardian, April 29, 2014, dostupno na: http://www.theguardian.com/sport/2014/apr/29/rio-2016-olympic-preparations-worst-ever-ioc (pristupljno 26. 11. 2014)

[271] Isto.

[272] Isto.

[273] Isto.

[274] Isto.

[275] The 2013 Time 100, dostupno na: http://time100.time.com/2013/04/18/time-100/slide/all/ (pristupljeno 19. 11. 2014)

[276] Redzepi, Rene, *The 2013 Time 100: Alek Atala*, April 18, 2013, dostupno na: http://time100.time.com/2013/04/18/time-100/slide/alex-atala/ (pristupljeno 19. 11. 2014)

[277] The World's 50 Best Restaurants: *No.7 DOM, Sao Paolo, Brasil*, dostupno na: http://www.theworlds50best.com/list/1-50-winners/dom (pristupljeno 24. 11. 2014)

južnoameričke hrane i njihovih sastojaka, te danas ,,mile na vrhunske stolove gastronomije, ne samo na kontinentu sa koga dolaze, već i širom sveta''.[278] Joakim Barbosa je prvi tamnoputi predsednik Vrhovnog suda Brazila, veoma je poštovan tamo jer ,,u zemlji koja uvozi robove više nego bilo koja druga u Americi i gde se skoro više od polovine stanovnika identifikuje kao crne ili mešane rase, on simbolizuje obećanje novog Brazila posvećenog multikulturalizmu i jednakosti''.[279]

Godine 2012. dve Brazilke su se našle među najuticajnijim ljudima na svetu, predsednica Dilma Rusef (Dilma Roussef) i *Maria das Gracas Silva Foster*, direktorka petrohemijskog giganta *Petrobras*, a pored njih i bogat industrijalac *Eike Batista*.[280] On je najbogatiji čovek u Brazilu, a sedmi najbogatiji na svetu, a neretko svoju moć koristi da promoviše Brazil i doprinosi njegovom razvoju.[281] Dve dame sa liste, prva žena predsednik u Brazilu i prva žena na čelu ,,ulje i gas kompanije''[282] zasigurno zaslužuju da se nađu ovde jer vrlo borbeno koračaju u prostoru gde dominiraju muškarci. Predsednica Rusef se i 2011. našla na istoj listi, što potvrđuje njenu globalnu relevantnost.[283]

Godinu ranije, kao uticajne ličnosti iz Brazila viđeni su *Jaime Lerner*, gradonačelnik Kuribita i nekadašnji guverner Parana, koji je imao smela rešenja za ekološke probleme, i tadašnji predsednik Brazila, *Luis Inacio Lula da Silva*.[284] U 2008. godini, fudbaler *Kaka*[285] je imao čast da bude jedini Brazilac uticaja svetskog ranga, dok 2009. ,,Tajm'' nije imenovao nikog iz ove zemlje u svom rangiranju.[286]

---

[278] Isto.

[279] Cleveland, Sarah, *The 2013 Time 100: Joaquim Barbosa*, April 18, 2013, dostupno na: http://time100.time.com/2013/04/18/time-100/slide/joaquim-barbosa/ (pristupljeno 19. 11. 2014)

[280] The 2012 Time 100, dostupno na: http://content.time.com/time/specials/packages/completelist/0,29569,2111975,00.html (pristupljeno 19. 11. 2014)

[281] Paes, Eduardo, *The 2012 Time 100: Eike Batista*, April 18, 2012, dostupno na: http://content.time.com/time/specials/packages/article/0,28804,2111975_2111976_2112102,00.html (pristupljeno 19. 11. 2014)

[282] Walsh, Bryan, The 2012 Time 100: *Maria das Gracas Silva Foster*, April 18, 2012, dostupno na: http://content.time.com/time/specials/packages/article/0,28804,2111975_2111976_2111991,00.html (pristupljeno 19. 11. 2014)

[283] The 2011 Time 100, dostupno na: http://content.time.com/time/specials/packages/completelist/0,29569,2066367,00.html (pristupljeno 19. 11. 2014)

[284] The 2010 Time 100, dostupno na: http://content.time.com/time/specials/packages/completelist/0,29569,1984685,00.html (pristupljeno 19. 11. 2014)

[285] Keller, Kasey, The 2008 Time 100*: Kaka*, April 18, 2013, dostupno na: http://content.time.com/time/specials/2007/article/0,28804,1733748_1733756_1735884,00.html (pristupljeno 19.11. 2014)

[286] The 2009 Time 100, dostupno na: http://content.time.com/time/specials/packages/completelist/0,29569,1894410,00.html (pristupljeno 19.11. 2014)

Prema ovom pregledu lista uticajnih ličnosti iz celog sveta, Brazilci su od 2010. imali konstantnu prisutnost do tekuće godine, čime se pojava ličnosti iz Brazila na ovoj listi podudara sa poletom i padom njene meke moći u istraživanju magazina ,,Monokl''. Međutim, primećujemo da se tokom ovih godina nijedan brazilski model nije ovde našao, a nesumnjivo se Brazil osim kao ,,zemlja fudbala'' identifikuje i kao ,,zemlja modela''.

Žizel Bundšen (Gisele Bundchen) već osam godina čuva tron najplaćenijeg modela na svetu sa prihodima od 47 miliona dolara godišnje, skoro šest puta više od druge, Adriane Lime (Adriana Lima) sa 8 miliona, dok Alesandra Ambrozio (Alessandra Ambrosio) zauzima 8. mesto na Forbsovoj listi najplaćenijih modela sa 5 miliona dolara.[287] Kao jedne od najplaćenijih, one su zasigurno i jedne od najpoznatijih modela globalno. Saradnja sa brendom *Victoria's secret* to potvrđuje jer u redove čuvenih ,,anđela'' ulaze samo najbolje manekenke koje obavezno prati svetska popularnost. Na poslednjoj njihovoj reviji održanoj u Londonu, a viđenoj od strane 500 miliona ljudi u 192 zemlje, dve brazilke, Alesandra i Adriana su imale najpoželjnije uloge da predstave donji veš posut dragim kamenjem u vrednosti od dva miliona dolara.[288] Pored navedenih, modeli koje je značajno još pomenuti su Isabeli Fontana (Isabeli Fontana), Izabel Gular (Izabel Goulart), Ana Beatris Baros (Ana Beatriz Barros).

Najuspešnije kompanije

Glavni izvor podataka u istraživanju meke moći koje sprovodi revizorska kuća ,,Ernst i Jang'', a kada je ova varijabla u pitanju, je lista najuspešnijih svetskih kompanija magazina ,,Forčn'' (Fortune). U 2014. godini nijedna Brazilska kompanija nije dostigla uspeh vredan da se nađe na ovoj listi, a ni u 2013. godini.[289] Iako ovde nema ni jedne njene kompanije, ne treba zanemariti u potpunosti po pitanju ekono-

[287] Forbes, *The World's Highest-Paid Models 2014*, dostupno na: http://www.forbes.com/models/ (pristupljeno 26. 11. 2014)

[288] Bertherau, Jessica, *This Year's $20 Million Victoria's Secret Fashion Show Was The Most Expensive Ever*, Bussines Insider, December 3, 2014, dostupno na: http://www.businessinsider.com/afp-victorias-secret-angels-strut-in-london-for-first-time-2014-12#ixzz3LY4Qkkah (pristupljeno 8. 11. 2014)

[289] Fortune, *World's Most Admired Companies 2013*, dostupno na: http://archive.fortune.com/magazines/fortune/most-admired/2013/list/ (pristupljeno 8. 11. 2014) Fortune, *World's Most Admired 2014*, dostupno na: http://fortune.com/worlds-most-admired-companies/apple-1/ (pristupljeno 8. 11. 2014)

mije, jer su na listi veliki konkurenti i uglavnom iz, ekonomski nadmoćnijih, Sjedinjenih Američkih Država i Japana. Čak i Kina i zemlje Skandinavije, takođe ekonomski jače, imaju samo po jednu ili dve svetski uspešne kompanije na listi za 2014. godinu.

Prema godišnjoj listi koju sastavlja magazin ,,Forbs'' (Forbes), Brazil je imao 31 kompaniju među ,,2000 najvećih svetskih javno rangiranih koporacija'' (world's larges 2000 publicly listed corporations), od kojih je najbolje plasirani energetski gigant *Petrobras* na 20. mestu, zatim *Itau Unibanco Holding*, *Banco Bradesco*, *Banco do Brasil*, *Vale*.[290] Ovo su ,,najmoćniji i najvredniji brazilski brendovi'', ,,uživajući globalnu reputaciju, ovi brendovi su u punom procesu nacionalne i internacionalne ekspanzije''.[291] *Petrobras* posluje u 28 zemalja sveta i nastavlja da raste; *Bradesco* je druga najveća privatna banka u Brazilu i najznačajnija nacionalna finansijska institucija, a van polja finansija, bavi se svim vrstama osiguranja; *Itau Unibanco Holding* je njihov bolji rival, najveća banka u Latinskoj Americi koja posluje u 27 zemalja; još jedna u nizu, *Banco do Brasil* je jedan od glavnih sponzora brazilskog sportskog tima, njihovo zaštitno lice je Žizel Bundšen, što je odlična strategija, jer predstavlja ,,energiju, lepotu, uspeh i profesionalizam širom sveta''; *Vale* je rudarska kompanija, jedna od najvećih na svetu, posluje u 25 zemalja na pet kontinenata.[292] Najpopularniji brazilski brend piva *Skol*, iako pripada danskoj kompaniji *Calsberg Group*, licenciran je od strane brazilske kompanije *Amber*, a zahvaljujući inteligentnoj markentinškoj kampanji je zabeležio veliki uspeh, dok je drugi po konzumiranju piva u Brazilu *Brahma*, potpuno brazilski brend.[293] Ima još dosta brazilskih kompanija koje treba pomenuti, a svakako je *Natura* jedna od njih, koja je,,snažno povezana sa očuvanjem životne sredine, koristeći samo inpute biljnog porekla, ulaganjem u porodičnu poljoprivredu, projektima pošumljavanja, kartonskom ambalažom''.[294]

Prema istom magazinu, među 20 kompanija koje imaju kontrolu nad Brazilom su, između ostalih, u oblasti telekomunikacija *Telefo-*

[290] Economy Watch, *Forbes Global 2000: Brazil's Largest Companies*, July 1, 2013, dostupno na: http://www.economywatch.com/companies/forbes-list/brazil.html (pristupljeno 28. 11. 2014)

[291] Mello, Juliana, *The 20 Greatest Brazilian Brands*, The Brazil Bussines, January 17, 2014, dostupno na: http://thebrazilbusiness.com/article/20-greatest-brazilian-brands (pristupljeno 20. 11. 2014)

[292] Isto.

[293] Isto.

[294] Isto.

nica S.A. i *Telemar Participacoes*, penzijski fond *Previ*, kompanija čelika *Stichting Gerdau Johannpeter* i dr.[295] One kontrolišu brazilski kapital ,,kroz gotovo nevidljive strukture moći''.[296] Uzimajući u obzir 2.000 kompanija, vlasništvo u njima i njihove prihode, da bi se došlo do krajnjeg vlasnika u vlasničkoj strukturi kompanija, zapanjujuć je rezultat da 12 kompanija poseduje više od 50% ukupnog bogatstva svih 2.000 kompanija, a da je prvih 20 kompanija direktno povezano sa 10 milijardera na Forbsovoj listi.[297]

Neosporno je da je Brazil doživeo ,,ekonomski bum'' u protekloj deceniji, to se odrazilo na njegovu sveukupnu moć na međunarodnoj sceni i na smanjenje nejednakosti među stanovništvom, ali nejednakost je i dalje velika i jedan je od glavnih problema sa kojima se suočava njihova vlada.

Vladavina prava

Svetska Banka (World Bank) je vladavinu prava u ovoj zemlji ocenila procentualnom ocenom 52,13% u 2013, dok je naredne godine blago opala na 51,7%, ali se u odnosu na prethodne godine uočava blagi trend rasta.[298] Prema ocenama vidimo da je svrstana u bolju polovinu zemalja sveta, kada je reč o pomenutom kriterijumu, ali pri samom dnu bolje polovine. Na svom kontinentu je četvrta, nakon Čilea (88,2%) i Urugvaja (66,4%) koji imaju daleko bolje ocene, dok je sa Surinamom razlika neznatna i promenljiva iz godine u godinu.[299] Parametar vladavine je ocenjen negativno (-0,12 na skali -2,5 do +2,5).[300] Južna Amerika ima vrlo loš rezultat, pa se opet samo Čile izdvaja kao bolji od Brazila i ocena je daleko viša (+1,34).[301]

Istraživanje koje sprovodi *World Justice Project* u osam ključnih oblasti za vladavinu prava (ograničenja ovlašćenja vlade, odsustvo korupcije, otvorenost/transparentnost vlade, osnovna ljudska prava, javni red i bezbednost, implementacija/odobrenje regulative, civilna

[295] Antunes, Anderson, *The 20 Companies That Own Brazil*, Forbes, January 23, 2014, dostupno na: http://www.forbes.com/sites/andersonantunes/2014/01/23/the-20-companies-that-own-brazil/ (pristupljeno 28. 11. 2014)
[296] Isto.
[297] Isto.
[298] World Bank, *Worldwide Governance Indicators*, dostupno na: http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx
[299] Isto.
[300] Isto.
[301] Isto.

pravda, krivična pravda) Brazil je u regionu Latinske Amerike i Kariba rangirana kao treća država, opet iza Urugvaja i Čilea, koji imaju daleko bolje ocene.[302]

,,Brazilski sud je u velikoj meri nezavisan, ali ga muče preopterećenost i korupcija'', kako zaključuje organizacija ,,Fridom haus'' (Freedom House), a ,,pristup pravdi u velikoj meri varira zbog nejednakosti u visini prihoda''.[303] U junu 2013. više od milion Brazilaca je protestvovalo na ulicama širom zemlje zbog loših javnih usluga, visokih troškova života, ali i zbog političke korupcije.[304] *Transparency International* rangira zemlje gledajući po odsustvu korupcije, a Brazil je tu na 69. mestu.[305] Indeks percepcije korupcije je pao sa 46. ranga koji je zabeležen 2001, a skandali povezani sa korupcijom se neretko dešavaju zbog čega je čak šest ministara iz kabineta Dilme Rusef dalo ostavke.[306] Policija je često povezana sa narko kartelima, umešana u ubistva, dešava se da sudije tokom procesa budu ubijene.[307] Nekažnjivost i korupcija u Brazilu održavaju visoku stopu nasilja, pa na 100.000 ljudi godišnje bude 26 ubistava, dok je prosek na globalnom nivou 7 ubistava na isti broj ljudi.[308] Među 50 rangiranih gradova sa najvećim brojem ubistava na 100.000 stanovnika u svetu, isključujući borbene zone i obuhvatajući gradove sa preko 300.000 stanovnika, ima čak 19 brazilskih gradova (poređenja radi Meksiko ima 10 gradova na ovoj listi, najviše nakon Brazila), a 10 su u najopasnijih 20 gradova.[309] Rio de Ženeiro je rangiran kao 7. najopasniji turistički grad na svetu[310],

---

[302] The World Justice Projest, *The Rule of Low Index 2014*, p. 38, dostupno na: http://worldjusticeproject.org/sites/default/files/files/wjp_rule_of_law_index_2014_report.pdf (pristupljeno 26.1.2015)

[303] Freedom House, Brazil 2015, dostupno na: https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/brazil (pristupljeno 24.1.2015)

[304] Freedom House, Brazil 2014, dostupno na: https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/brazil#.VZCJJRvtmko (pristupljeno 24.1.2015)

[305] Transparency International, *Corruption Perceptions Index 2014: Results*, dostupno na: http://www.transparency.org/cpi2014/results#myAnchor1 (pristupljeno 24.1.2015)

[306] Dr. Ramanujam, Nandini; Verna, Mara; Betts, Julia; Charamba, Kuzi and Moore, Marcus, *Rule of Law and Economic Development: A Comparative Analyses of Approaches to Economic Development across the BRIC Countries*, McGill Faculty of Law, Montreal, December 2012, p. 46, dostupno na: https://www.mcgill.ca/roled/files/roled/mcgill_roled_report_2012.pdf (pristupljeno 24.1.2015)

[307] Isto.

[308] Freedom House, Brazil 2014.

[309] Macias, Amanda and Engel, Pamela, *The 50 Most Violent Cities in the World*, Business Insider, January 23, 2015, dostupno na: http://www.businessinsider.com/the-50-most-violent-cities-in-the-world-2015-1?op=1 (pristupljeno 25.4.2015)

[310] Smith, Stuart, 10 Most Dangerous Cities in the World to Travel, dostupno na: http://www.

gledajući stopu uličnog nasilja, mada ima indicija da se poslednjih godina dešavaju blage pozitivne promene.[311] Brazil sa 550.000 stanovnika u zatvorima je četvrti na svetu, a zatvorski uslovi su izuzetno loši.[312]

Iako multikulturalna zemlja, rasna diskriminacija je prisutna, a manifestuje se i u visini zarade i u kvalitetu javnih usluga kakve su zdravstvena zaštita i obrazovanje.[313] Najviše nepismenih i siromašnih je među afro-brazilcima, ali i među starosedeocima koji čine 1% stanovnika.[314] Gej populaciji je pravno priznato partnerstvo 2011, imaju izjednačena prava koja se odnose na usvajanje, izdržavanje kao i bračne zajednice, ali nasilje nad njom postoji.[315]

U jednom od radova objavljenog od strane Centra za brazilske studije Univerziteta Oksford, iznosi se da ,,brazilsko iskustvo pokazuje da ekstremni nivo socijalne i ekonomske nejednakosti koji polarizuje siromašne na jednoj i bogate na drugoj strani stvara ozbiljnu prepreku integritetu vladavine prava''.[316]

Indeks slobode

Brazil je slobodna zemlja prema izveštaju organizacije ,,Fridom haus'', čije se istraživanje uzima kao najrelevantnije za dato pitanje.[317] Od 2006. do poslednjeg izveštaja ove organizacije rejting slobode, politička prava i građanske slobode u Brazilu imaju ocenu 2 (na skali od 1 do 7, pri čemu je 7 najniža ocena), a od 2003. Brazil ima status slobodne zemlje, dok je pre toga bio ,,delimično slobodna zemlja''.[318]

Izbori su ocenjeni kao slobodni i fer.[319] Izborni sistem podstiče širenje stranaka te Brazil ima potpuno višestranački sistem u kome po-

---

escapehere.com/destination/10-most-dangerous-cities-in-the-world-to-travel/4/ (pristupljeno 25.4.2015)

[311] Bogetić, Nada, Kako je Brazil od sirotinjske zemlje posta globalna sila, Vijesti, 14.8.2012, dostupno na: http://www.vijesti.me/svijet/kako-je-brazil-od-sirotinjske-zemlje-postao-globalna-sila-87489 (pristupljeno 25.4.2015)

[312] Freedom House, Brazil 2014.

[313] Isto.

[314] Isto.

[315] Isto.

[316] Prof. Vieira, Oscar Vilhena; Vargas, Fundacao Getulio, De Vieira, Sergio Mello, *Inequality and the Subversion of the Rule of Law in Brazil*, Centre for Brazilian Studies University of Oxford, 2006-2007, dostupno na: http://www.lac.ox.ac.uk/sites/sias/files/documents/WP84-vilhena.pdf (pristupljeno 24.1.2015)

[317] Freedom House, Brazil 2015.

[318] Isto.

[319] Isto.

stoji žestoka konkurencija između suprotsatvljenih strana.[320] Ustavom se garantuje sloboda izražavanja, a štampa je u privatnom vlasništvu i imala je ključnu ulogu u razotkrivanju korupcije; međutim, novinari koji istražuju teme organizovanog kriminala, korupcije i kršenja ljudskih prava su meta nasilja (tokom prve dve nedelje protesta u junu 2013. napadnuto je najmanje 25 novinara).[321] Štampa je ,,delimično slobodna'', dok nema nikakvih ograničenja u pristupu internetu.[322] U Brazilu 53,37% stanovništva koristi internet, što je peta najveća populacija internet korisnika (posle Kine, Sjedinjenih Američkih Država, Indije i Japana).[323] Sloboda veroispovesti i akademska sloboda se poštuju, kao i sloboda udruživanja i okupljanja (protesti 2013. su protekli u velikoj meri mirno).[324]

Žene su Građanskim zakonikom iz 2003. pravno izjednačene sa muškarcima, dobile su prava i odgovornosti koja ranije nisu imale. Od tada, podjednako sa svojim supružnicima imaju pravo da odlučuju gde će živeti, dok su ranije bile u obavezi da žive u mestu boravka svojih supružnika.[325] Do ovog zakonika, udate žene su bile diskriminisane u pogledu pristupa imovini (sem zemljišta), njihovi supružnici su bili odgovorni za upravljanje zajedničkom imovinom, bili su predstavnici svojih supruga i to im je davalo autoritet nad upravljanjem njihovim individualnim imovinama. Stoga, Građanski zakonik iz 2003. predstavlja značajan korak u izjednačavanju prava žena i muškaraca. Predsednica Rusef, kako je obećala u predizbornoj kampanji, podstiče poštovanje prava žena, trećinu njenog kabineta i 27% visokog rukovodstva vodećih brazilskih kompanija čine žene (što je više od svetskog proseka koji iznosi 21%).[326] Sa druge strane, izraženo je nasilje

[320] Isto.

[321] Freedom House, Brazil 2014.

[322] Freedom House, Brazil, dostupno na: https://freedomhouse.org/country/brazil#.VWtPt9Ltmko (pristupljeno 8.11.2014)

[323] Internet Live Stats, *List of Countries by Internet Users*, dostupno na: http://www.internetlivestats.com/internet-users/ (pristupljeno 9.4.2015)

[324] Freedom House, Brazil 2014.

[325] OECD, Development centre, *Atlas of Gender and development*, *How Social Norms Affect Gender Equality in Non-OECD Countries*, p. 99, https://books.google.rs/books?id=Bi7WAgAAQBAJ&pg=PA99&lpg=PA99&dq=brazil+women+equal+with+men+civil+code+2003&source=bl&ots=-uWTzhMhXd&sig=0PL-xE_a-RA_QuBdFocDzoKeZRo&hl=sr-Latn&sa=X&ei=RomeVbbqCeLfywOG6qC4AQ&ved=0CDcQ6AEwAw#v=onepage&q=brazil%20women%20equal%20with%20men%20civil%20code%202003&f=false (pristupljeno 9.7.2015)

[326] Isto.

nad ženama i pored Zakona o nasilju nad ženama, koji može služiti kao primer dobrog zakona u regionu. U 2013. je prijavljeno 1.822 silovanja u Riu de Žaneiru, a samo 70 osoba je uhapšeno, dok u Sao Paulu na svakih 15 sekundi bude napadnuta žena prema Agenciji UN za rodnu ravnopravnost.[327] Ovaj podatak je zaista zabrinjavajuć, jer je u Brazilu stopa silovanja veća nego u Indiji, sa čijim je slučajevima silovanja žena svetska javnost dobro upoznata. Brazil je druga zemlja po broju silovanja godišnje[328], osim što je prvi po broju ubistava, pa bez obzira na sve slobode koje njen ustav i zakoni garantuju, bez primene su ,,mrtvo slovo na papiru''.

Brazil je zemlja destinacija, ali i izvor žrtava trgovine ljudima zarad seksualne ekspoloatacije ili prinudnog rada. Sa rastom ekonomije postaje čvorište za trgovinu ljudima, a ilegalnih emigranata ima iz susednih siromašnih zemalja, ali i iz Azije (Bangladeš, Bolivija, Dominikanska Republika, Ekvador, Paragvaj, Peru, Nigerija, Pakistan, Senegal, Šri Lanka su najveći izvori ilegalnih emigranata).[329] Ropstvo je ukinuto 1888, ali na hiljade radnika i dalje radi u ropskim uslovima.[330] Prinudnog rada ima i u ruralnim sredinama - na rančevima, plantažama šećerne trske, u šumarstvu, rudarstvu, poljoprivredi, ali i u urbanim - na gradilištima, u hladnjačama, u tekstilnoj industriji. U Sao Paulu je bilo oko 50 šivaćih radionica u kojima su migranti radili i po 16 sati dnevno za minimalnu naknadu, a među njihovim klijentima bili su globalno poznate kompanije *Zara*, *Gap and Gregory*, brazilski lanci *Lojas Marisa* i *Pernambucanas*.[331] Vlada preduzima razne mere kako bi sprečila prisilan rad, tako što firmama koje ilegalno eksploatišu radnike oduzima radnu dozvolu na 10 godina.[332] Zemljoposednici koji porobljavaju radnike pored novčane kazne suočavaju se i sa zatvor-

[327] Isto.

[328] Hindustan Times, *India comes third after US and Brazil in rape cases, second in murder: UN survey*, 23.7.2014, dostupno na: http://www.hindustantimes.com/india-news/india-comes-third-after-us-and-brazil-in-rape-cases-second-in-murder/article1-1243806.aspx (pristupljeno 9.4.2015)

[329] Prange, Astrid, *Growth makes Brazil a hub for human trafficking*, Deutche Welle, 4.6.2013, dostupno na: http://www.dw.de/growth-makes-brazil-a-hub-for-human-trafficking/a-16855897 (pristupljeno 3. 11. 2014)

[330] Freedom House, Brazil 2014.

331 Office to Monitor and Combat Trafficking in Persons: *2014 Trafficking in Persons Report, Brazil*, U.S. Department of State, dostupno na: http://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/countries/2014/226687.htm (pristupljeno 25.4.2015)

[332] Prange, A. *Growth makes Brazil a hub for human trafficking*.

skom; od 2012. je usvojen ustavni amandman koji omogućava državi da konfiskuje svu imovinu zemljoposednicima koji koriste robovski rad (u Brazilu 60% obradivog zemljišta kontrolišu velikoposednici, dok 30% najsiromašnijeg stanovništva ima manje od 2% obradivog zemljišta).[333]

Brazilska vlada preduzima brojne aktivnosti u prevenciji trgovine ljudima i eksploataciji radnika. Čini napore da se identifikuju žrtve, pruža pomoć ugroženim, mada nema podataka koliki deo ukupnog broja žrtava dobije pomoć.[334] Nastoji i da sprovodi zakone protiv učesnika u trgovini ljudima, ali postoje brojni nedostaci koji se tiču samih zakona, ali i dugih sudskih procesa i neadekvatnih kazni, stoga je potrebno da promeni zakone i poveća kazne i da više uloži napora u istraživanju i procesuiranju krivičnih dela trgovine ljudima i njihovoj eksploataciji.[335]

Izlaznost birača na izbore

Izlaznost birača na izbore je najbolji, iako ne i idealni, način da se izmeri građanski i politički angažman u jednoj zemlji, a bitno je za naše istraživanje jer donekle oslikava poverenje građana u politički sistem i vladu što je suštinski značajno za socijalnu koheziju. Na poslednjim parlamentarnim izborima 2014. u Brazilu glasalo je 80,60% birača, dok je iste godine na predsedničkim izborima glasalo 78,80% biračkog tela.[336] Ovi podaci pokazuju da je izlaznost birača na izbore u Brazilu veća od proseka (68%) koji je zabeležen u zemljama Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD).[337] Odziv muškaraca i žena koji glasaju je skoro isti, kao i u zemljama pomenute organizacije.[338] Kada je reč o razlikama u odazivu birača prema visini prihoda, Brazil se izdvaja od zemalja *OECD* ali u pozitivnom smislu. Dok je izlaznost 20% najbogatijeg stanovništva procenjena na 81%, isti broj stanovnika (20%) sa najnižim primanjima ima izlaznost manju za 1%, dok je

[333] Freedom House, Brazil 2014.
[334] Office to Monitor and Combat Trafficking in Persons: *2014 Trafficking in Persons Report, Brazil.*
[335] Isto.
[336] IDEA,Voter Turnout data for Brazil, dostupno na: http://www.idea.int/vt/countryview.cfm?id=30 (pristupljeno 24.1.2015)
[337] OECD Better Life Index, *Civic Engagement*, dostupno na: http://www.oecdbetterlifeindex.org/topics/civic-engagement/ (pristupljeno 24.1.2015)
[338] Isto.

u okviru *OECD* ta razlika 13%.[339] Ova neznatna razlika u izlaznosti birača prema visini prihoda ukazuje na široku socijalnu uključenost u demokratske institucije u Brazilu.[340] Iakoje visoka zastupljenost žena u vladi i na rukovodećim funkcijama u kompanijama, nije isti slučaj i sa parlamentom, samo 9% žena popunjavaju poslanička mesta u parlamentu (prosek u zemljama *OECD* je 28%).[341]

Brazil radi na uključivanju građana u razmatranje javnih politika, te je između 2003. i 2009. organizovano oko 60 domaćih i međunarodnih konferencija koje se tiču javne politike, a koje su okupile oko 4 miliona ljudi (iz javnog sektora, volonterskog sektora i građane); osim toga 2003. je osnovan Savet za ekonomski i socijalni razvoj kako bi povezao vladu i društvo, a uključuje radnike, preduzeća, društvene pokrete i stručnjake iz određenih oblasti.[342]

Emisija CO_2

Značajan činilac koji utiče na privlačnost života u jednoj zemlji jeste ekološki zdrava životna sredina. Iz ovog razloga emitovanje ugljen-dioksida je jedna od varijabli kompanije ,,Ernst i Jang'' u istraživanju meke moći.

Prema podacima Svetske banke, Brazil je 2010. godine emitovao 419.754 t/km^3 ugljen-dioksida.[343] U grupu najvećih zagađivača, po emisiji ovog gasa, spadaju vodeća Kina, zatim Sjedinjene Američke Države, Indija, Rusija, Japan i Nemačka. Iza njih je grupa drugih najvećih zagaživača u kojoj su Iran, Južna Koreja, Kanada, Ujedinjeno Kraljevstvo, Saudijska Arabija, Južna Afrika, Meksiko (prvi u Latinskoj Americi), Indonezija, tim redom, a onda i Brazil kao 14. u svetu, a drugi u Latinskoj Americi. Venecuela i Argentina, ostali veliki zagađivači na kontinentu, zajedno emituju manje ugljen-dioksida nego Brazil, koji beleži sve veću proizvodnju ovog štetnog gasa. Ako se okrenemo alternativnim izvorima, 2012. je dostigao emisiju ugljen-dioksida od 453.900 t/km^3, a u naredne dve godine se zadržao na 475.400 t/km^3.[344]

---

339 Isto.

340 Isto.

341 Isto.

342 Isto.

343 Millenium Development Goals Indicators, *Carbon dioxide emissions (CO_2)*, dostupno na: http://mdgs.un.org/unsd/mdg/SeriesDetail.aspx?srid=749 (pristupljeno 8.1. 2014)

344 Aneki.com, *Brazil Carbon Dioxide Emissions From Consumption Of Energy Growth*, dostupno na: http://www.aneki.com/country-trend/Brazil__Carbon_dioxide_emissions_from_consumption_of_energy_growth.html (pristupljeno 2.12.2014)

Ohrabrujuća vest je da mnoge liste najzagađenijih država izostavljaju Brazil, ali nekolicina upozorava da njegov ekonomski rast dovodi do veće emisije štetnih materija u prirodi.[345] Ima mnogo ugroženih vrsta[346] u Brazilu, a zagađenje vode je veliko, što je posebno aktuelno ovih dana kada se govori o predstojećoj Olimpijadi i vodenim sportovima.

Iako Brazil ne spada u najugroženije zemlje po pitanju ekologije, a njegovi gradovi nisu ubrojani u najzagađenije na svetu, kao ni u Južnoj Americi, u skladu sa ekonomskim razvojem trebalo bi da radi na strategiji sprečavanja porasta zagađenja, koje nužno prati jačanje ekonomije.

Imigracija

Prema statističkim podacima Ujedinjenih Nacija, zaključno sa 2010. godinom u Brazilu je živelo 688.000 doseljenika iz raznih zemalja.[347] Za petu zemlju po veličini na svetu, vrlo atraktivnu turističku destinaciju i rastuću ekonomiju, ovaj broj se čini malim, ali treba dodati da se podatak odnosi na legalne imigrante. Podaci na Vikipediji se znatno razlikuju, u 2009. Brazil je bio dom za 3.882.000 ljudi rođenih u inostranstvu, a 2010. još 4.251 izbeglica iz 76. zemalja je naselilo Brazil.[348] Ipak, ova južnoamerička država je tih godina bila pre emigraciona nego imigraciona zemlja. Pored toga što je bila u usponu, mladi i obrazovani su napuštali ovu zemlju jer, po njima, nije pružala perspektivu i najčešće su odlazili u Evropu. Ovo je, između ostalog, posledica prevelikog socijalnog jaza između bogatih i siromašnih.

Tokom svoje istorije, Brazil je imao nekoliko talasa velikog doseljavanja, pri čemu su među doseljenicima preovladavali Evropljani. Naseljavali su se Portugalci, Italijani i Nemci u 19. veku, dok je u 20. veku značajan broj Španaca, Rusa, Poljaka, Rumuna koji su naseljavali Brazil, ali nije zanemarljiva i japanska imigracija, naročito tridesetih

[345] Sustainability for all, *Top 5 Most Polluting Countries*, dostupno na: http://www.activesustainability.com/top-5-most-polluting-countries (pristupljeno 2.11.2014)

[346] Earth's Endangered Creatures, *Endangered Species Search by Area selection*, dostupno na: http://www.earthsendangered.com/search-regions3.asp (pristupljeno 2.12.2014.)

[347] International Migration Report 2009: A Global Assesment, DESA UN, New York, 2011, p. 119, dostupno na: http://www.un.org/esa/population/publications/migration/WorldMigrationReport2009.pdf (pristupljeno 9. 11. 2014)

[348] Immigration to Brazil, Wikipedia, dostupno na: http://en.wikipedia.org/wiki/Immigration_to_Brazil (pristupljeno 9.11.2014)

godina 20. veka.[349] Brazil je dom najbrojnije grupe Japanaca koji su emigrirali iz svoje zemlje i procenjuje se da ih od 2004. ima oko 1,6 miliona što je 62% ukupnog broja japanskih emigranata.[350]

Ovaj sažet uvid u istoriju naseljavanja Brazila svedoči o multikulturalnoj naciji u kojoj žive ljudi svih rasa (beli 47.7%, mulati 43.1%, crni 7.6%, Azijati 1.1%, starosedeoci 0.4%).[351] Tokom 19. i 20. veka imigracija u Brazil je bila stimulisana od strane vlade zbog potrebe za radnom snagom, uglavnom na plantažama kafe. Danas vlada ima drugačiji odnos prema imigraciji, te je mali broj inostranih državljana odraz i tako planirane imigracione politike. Kao jedna od najboljih ekonomija sveta privlačna je kako za nekvalifikovane radnike, među kojima ima ilegalnih imigranata, tako i za kvalifikovane koji traže šansu u uspešnijim sektorima brazilske ekonomije.[352] Iako je tokom istorije rado prihvatao imigrante, izazov danas je dosta složen - kako da vlada odgovori na zahtev imigranata a da istovremeno zaštiti teško stečen prosperitet.[353] Sa jedne strane stoji pitanje kako da reši problem ilegalne imigracije, uglavnom sa Haitija, a sa druge, kako da olakša visokokvalifikovanim imigrantima dobijanje radnih viza.[354] Brazil ima potrebu za obrazovanom radnom snagom jer njen napredak otvara poslovne mogućnosti, te sopstvenim kapacitetom ne može da zadovolji tražnju za određenim kadrovima, iako poslednjih godina broj visokoobrazovanih raste u Brazilu.[355] Sa druge strane, procenat niskoobrazovanih pada, ali i ponuda niskokvalifikovanih poslova je u padu.[356]

Podaci o broju imigranata, pomenuti na početku, su iz 2010. godine, ali brazilska ekonomija je od 2006. u deset najboljih[357], a od

---

[349] Wikipedia, *European immigration to Brazil*, dostupno na: http://en.wikipedia.org/wiki/European_immigration_to_Brazil (pristupljeno 9.11.2014)

[350] Nakamura, Akemi, Japan, *Brazil marks a century of settlement, family ties*, The Japan Times, 15th Jan, 2013, dostupno na: http://www.japantimes.co.jp/news/2008/01/15/news/japan-brazil-mark-a-century-of-settlement-family-ties/#.VICKFNKG-LE (pristupljeno 4.12.2014)

[351] CIA – The World Factbook

[352] Castillo, Mariano, *Rising Brazil tackles immigration question*, CNN, January 31, 2013, dostupno na: http://edition.cnn.com/2012/01/28/world/americas/brazil-immigration/ (pristupljeno 3. 11. 2014)

[353] Isto.

[354] Isto.

[355] Isto.

[356] Isto.

[357] Bergmann, Andrew, *World's Largest Economies*, CNN Money, dostupno na: http://money.cnn.com/news/economy/world_economies_gdp/ (pristupljeno 10.12.2014)

tada je napredovala pa je zemlja verovatno privlačnija za inostrane državljane. Već 2011, kada je bila 6. ekonomija sveta[358], obrađivano je 32, 8%[359] radnih dozvola više nego prethodne godine, a taj rast verovatno nije zaustavljen jer se Brazil učvrstio na mestu ekonomske sile. Bilo je perioda kada su brazilski državljani emigrirali iz zemlje, a danas su drugačije okolnosti.

Turizam

Svetska turistička organizacija Ujedinjenih Nacija nije svrstala Brazil u top 10 svetskih turističkih destinacija[360], ali jeste među 10 najvećih potrošača[361] u međunarodnom turizmu. Prema istom izvoru, ona je u 2012. godini imala 5.677.000 turista, što je povećanje od 4,5% u odnosu na prethodnu godinu.[362] Broj dolazaka za 2013. godinu nije dostupan, međutim prema podacima o prihodima uočavamo prilično ravan trend u ovom generalno rastućem sektoru ekonomije.[363] Mala je razlika u broju turista između Argentine i Brazila, te se utrkuju za mesto prve turističke destinacije u Južnoj Americi gotovo iz godine u godinu. Dok je 2010. i 2011. Argentina imala za oko 3% i 4,7% više posetilaca nego Brazil, a 2012. je Brazil imao za oko 1.6 % više nego susedna zemlja. Ostale južnoameričke zemlje su daleko manje posećene u odnosu na turistički atraktivnije kontinentalne susede.

Većina turista u Brazilu su sami Brazilci, dok je više od polovine stranih turista iz Južne Amerike, najviše iz Argentine (30% ukupnog broja turista[364]), Čilea, Perua i Urugvaja, a značajni za brazilski turizam su i turisti iz SAD-a (11%[365]) i Evrope.

Zauzimajući više od polovine kontinenta, ima vrlo raznoliku klimu od regiona do regiona, a samim tim i prirodu, te može da pri-

---

[358] Isto.

[359] Castillo, Mariano, *Rising Brazil tackles immigration question*, CNN, January 31, 2013, dostupno na: http://edition.cnn.com/2012/01/28/world/americas/brazil-immigration/ (pristupljeno 3.11.2014)

[360] UNWTO, *Tourism Highlights 2014,* p. 6, dostupno na: http://dtxtq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/unwto_highlights14_en.pdf (pristupljeno 3.11.2014)

[361] Isto, str. 13.

[362] Isto, str. 10.

[363] Isto.

[364] Rey Mallen, Patricia*, Despite Slight Growth In Numbers, Brazilian Tourism Is Still Significantly Lower Than It Should Be***,** International Business Times**,** December 11**,** 2013, dostupno na: http://www.ibtimes.com/despite-slight-growth-numbers-brazilian-tourism-still-significantly-lower-it-should-be-1503936 (pristupljeno 13.01.2015)

[365] Isto.

vuče turiste različtih preferencija. Od prirodnih lepota ima dosta širok spektar ponude, najznačajnije su one u regionu Amazona i Iguazu vodopada. Amazon je reka najvećeg obima i najvećeg sliva na svetu koja je okružena šumom velike vrednosti u smislu količine kiseonika koji pruža i jedinstvenih i zadivljujućih biljnih i životinjskih vrsta. Iguazu vodopadi, na samoj granici sa Argentinom, okruženi su nacionalnim parkovima u obe države, oba su subtropske prašume i, takođe, dom za stotine retkih i ugroženih vrsta flore i faune. Amazonija i Iguazu vodopadi su na listi ,,7 svetskih čuda prirode''[366], a svestan njihove privlačnosti Brazil nastoji da se fokusira na ekoturizam. Među ostalim turističkim atrakcijama su: Fernando di Noronja, arhipelag sa netaknutim plažama i Pantanal, najveća močvara na svetu sa najvećom populacijom jaguara i mnoge druge.[367] Međutim, i pored raznolike životne sredine, od 50 mesta najposećenijih na planeti ni jedno nije u Brazilu, prema magazinu *Travel and Leisure*.[368]

Na teritoriji ove zemlje su i brojne kulturne i istorijske dragocenosti, a najpozatija je statua ,,Isus Spasitelj'' na brdu Korkovado u Rio de Žaneiru. Ova statua je jedno od ,,7 novih svetskih čuda''.[369] Brazil ima ukupno 19 prirodnih i kulturnih ,,svetskih baština'' pod zaštitom organizacije UNESKO.[370] Kao turističku atrakciju nikako ne smemo da zanemarimo najpoznatiji karneval na svetu u Rio de Žaneiru, koji svake godine privlači oko pola miliona stranih turista[371], a u vreme karnevala bude oko dva miliona ljudi na ulicama.

Bez obzira na impresivnu turističku ponudu, broj posetilaca nije tako obećavajući, naročito ako uporedimo sa drugim zemljama. SAD ima oko 69 miliona stranih posetilaca godišnje, Meksiko oko 23 miliona, čak i Portugal, značajno manja država teritorijalno, ima preko 7 miliona, dok taj broj u Brazilu nije prešao 6 miliona.[372] On bi imao

[366] World of New 7 Wonders, *New 7 Wonders of Nature*, dostupno na: http://world.new7wonders.com/new7wonders-of-nature/the-new7wonders-of-nature/ (pristupljeno 13.01.2015)
[367] Touropia, *Top Touristic Attractions in Brazil*, October 31, 2014, dostupno na: http://www.touropia.com/tourist-attractions-in-brazil/ (pristupljeno 13.01.2015)
368 Isto.
[369] New 7 Wonders of the World, *Christ Redeemer: Rio de Janeiro, Brazil*, dostupno na: http://world.new7wonders.com/new7wonders-of-the-world-finalists/christ-redeemer-1931-rio-de-janeiro-brazil/ (pristupljeno 13.01.2015)
[370] World Heritage Convention UNESCO, *Brazil*, dostupno na: http://whc.unesco.org/en/statesparties/BR/ (pristupljeno 13.01.2015)
[371] RCS Travel & Tourism, dostupno na: http://www.rio-carnival.net/ (pristupljeno 13.01.2015)
[372] UNWTO, *Tourism Highlights 2014*

kapaciteta za oko 40 miliona turista na godišnjem nivou.[373] Međutim, rast turizma u Brazilu je bio veći od svetskog proseka, što se pripisuje održanom Svetskom prvenstvu u fudbalu 2014. i organizovanju još jednog planetarnog događaja, Olimpijskih igara 2016.[374] Za vreme Svetskog prvenstva u fudbalu, Brazil je ugostio 600.000 stranih turista, što je duplo više nego na prethodno održanom u Južnoj Africi, ali mnogo manje u odnosu na 2 miliona inostranih pratioca Svetskog kupa 2006. u Nemačkoj.[375] Ipak, svest o značaju turizma za zemlju postoji, što potvrđuje plan da se do 2020. godine poveća broj turista na 10 miliona[376], a do 2024. na 14 miliona turista[377], što uz dobro razrađen program i napore da se sprovede nije neostvarivo.

Kvalitet visokog obrazovanja

Kakav je kvalitet visokog obrazovanja u jednoj zemlji možemo proceniti na osnovu toga da li je časopis ,,Tajm, visoko obrazovanje'' (Time Higher Education) na listi najboljih 400 univerziteta uvrstio neki baš iz te zemlje. Cenjena lista za 2014/2015 godinu sadrži nazive dva brazilska univerziteta - *University of Sao Paolo* (rang 201-225)[378] i *State University of Campinas* (rang 301-350[379], dok je na 37. mestu[380] prema rangiranju univerziteta sa istorijom ispod 50 godina). Oba ova univerziteta su 2012/2013 bila bolje rangirana, univerzitet u Sao Paulu je bio

[373] Rey Mallen, P.

[374] Isto.

[375] Chao, Loretta, *Brazil Welcomes One Million World Cup Tourist*, The Wall Street Journal, July 15, 2014, dostupno na: http://blogs.wsj.com/dailyfix/2014/07/15/brazil-welcomes-one-million-world-cup-tourists/ (pristupljeno 13.01.2015)

[376] Isto.

[377] Loretta Chao, Brazil Welcomes One Million World Cup Tourist,The Wall Street Journal, July 15, 2014, dostupno na: http://blogs.wsj.com/dailyfix/2014/07/15/brazil-welcomes-one-million-world-cup-tourists/ (pristupljeno 13.01.2015)

[378] Times Higher Education, *World University Rankings 2014/2015: University of Sao Paolo*, dostupno na: http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2014-15/world-ranking/institution/university-of-sao-paulo (pristupljeno 2. 12. 2014)

[379] Times Higher Education, *World University Rankings 2014/2015: University of Campinas*, dostupno na: http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2014-15/world-ranking/institution/state-university-of-campinas (pristupljeno 2. 12. 2014)

[380] Times Higher Education, *Top 100 Under 50 universities 2014*, dostupno na: http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2014/one-hundred-under-fifty (pristupljeno 2. 12. 2014)

158.[381] svetski univerzitet, a drugi pomenuti je bio 251-275[382]. Na listi najboljih univerziteta za inženjering i tehnologiju[383] nema ni jednog iz Brazila, dok na listi univerziteta najbolje reputacije[384] *University of Sao Paolo*, koji broji 86.000 studenata, zauzima 81-90. mesto. Osim ova dva, globalno poznatija ,,Šangajska lista'' ubraja još neke univerzitete iz Brazila kao najbolje među 500 drugih, to su *Federal University of Minas Gerais*, *Federal University of Rio de Janeiro*, *UNSP* i *Federal University of Rio Grande do Sul*.[385] Gledajući sva ova rangiranja, Brazil ima zasigurno najbolji sistem visokog obrazovanja u tom delu sveta, jer su samo još dva univerziteta sa kontinenta na listi najboljih 400 na svetu (jedan u Kolumbiji, drugi u Čileu).[386]

Ima mišljenja da je osnovno i srednje obrazovanje u Brazilu niskog kvaliteta po svetskim standardima, ali definitivno imaju državne univerzitete konkurentne na globalnom nivou i najbolje na kontinentu.

Poznavanje engleskog jezika

Poznavanje engleskog jezika je presudno za poslovni uspeh u savremenom svetu, ali je bitno i za interakciju sa drugim narodima, posebno sa turistima koji uvek imaju pitanja za državljane zemlje koju posećuju i uglavnom koriste ovaj najrasprostranjeniji jezik. Značaj poznavanja engleskog od strane građana jedne zemlje uvidela je istraživačka kuća ,,Obrazovanje prvo'' (Education First) i rangirala 63 zemlje upravo po ovom pitanju. Za Brazilce podaci nisu sjajni, oni spadaju u

[381] Times Higher Education, *World University Rankings 2012/2013: University of Sao Paolo*, dostupno na:http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2012-13/world-ranking/institution/university-of-sao-paulo (pristupljeno 2. 12. 2014)

[382] Times Higher Education, *World University Rankings 2012/2013: University of Campinas*, dostupno na: http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2012-13/world-ranking/institution/state-university-of-campinas (pristupljeno 2.12.2014)

[383] Times Higher Education, *Top 100 Universities for Engineering and Tehnology 2014/2015*, dostupno na: http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2014-15/subject-ranking/subject/engineering-and-IT (pristupljeno 2. 12. 2014)

[384] Times Higher Education, *World Reputation Rankings 2014/2015*, dostupno na: http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2014/reputation-ranking/institution/university-of-sao-paulo (pristupljeno 2. 12. 2014)

[385] Center for World-Class Universities at Shangai Jiao Tong University, *Academic Ranking of World Universities 2014*, dostupno na: http://www.shanghairanking.com/ARWU2014.html (pristupljeno 2. 12. 2014)

[386] Times Higher Education, *World University Rankings 2014/2015: South America*, dostupno na: http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2014-15/world-ranking/region/south-america (pristupljeno 2. 12. 2014)

grupu niskog poznavanja engleskog jezika i nalaze se na 38. mestu.[387] U istoj grupi, ali bolje od Brazila rangirani su Peru i Ekvador, a niže ostale južnoameričke zemlje.[388] Slabo poznavanje engleskog je ,,jedna od ključih konkurentskih slabosti Latinske Amerike'', a Argentina se jedina izdvaja od kontinentalnih zemalja.[389] Argentinci spadaju u grupu sa visokim poznavanjem engleskog jezika i na 15. su mestu.[390]

Treba napomenuti da u dva najveća brazilska grada stanovnici imaju bolje znanje engleskog nego u ostalim delovima zemlje, ali generalno na svim nivoima socioekonomskog spektra je nizak nivo znanja ovog jezika. Brazilci su se poboljšali u poslednjih sedam godina ali ima zemalja koje su za isti period imale mnogo bolje rezultate.[391] Poboljšanje nije značajno jer prelaz iz grupe zemalja sa ,,veoma niskim'' znanjem engleskog u grupu ,,niskog'' znanja ne može mnogo da se odrazi na nedostatak kadrova sa znanjem engleskog u ključnim sektorima. Ovo se posebno odnosi na zaposlene u oblasti turizma, transporta i ugostiteljstva. Pre Svetskog prvenstva u fudbalu organizovali su besplatne kurseve engleskog i španskog u 120 gradova kako bi se osigurala kvalitetnija usluga tokom samog događaja, a 100.000 zaposlenih u turizmu se prijavilo.[392] Koliko je znanje jezika loše potvrđuje priznanje dve trećine anketiranih Brazilaca da se kompanije suočavaju sa finansijskim gubicima zbog propalih prekograničnih transakcija, upravo zbog jezičke barijere u međunarodnom poslovanju.[393] Obrazovanje u Brazilu je dosta kritikovano, te se implicitno može zaključiti da je to jedan od razloga ,,lošeg engleskog'', a privatne škole za učenje stranih jezika su skupe pa većina stanovnika ne može da ih priušti.

---

[387] Education First, English Proficiency Index, dostupno na: http://www.ef.com/epi/ (pristupljeno 3.12.2014)

[388] Isto.

[389] Mc Hugh, Emily - The Times Santiago, *Latin America's English Proficiency 'very low'*, Merco Press, November 13, 2013, dostupno na: http://en.mercopress.com/2013/11/13/latin-america-s-english-proficiency-very-low (pristupljeno 3.12.2014)

[390] Education First, English Proficiency Index.

[391] Education First, *English Proficiency Index: Brazil*, dostupno na: http://www.ef.com/epi/spotlights/latin-america/brazil/ (pristupljeno 3.12.2014)

[392] Langlois, Jill, *Brazil launches massive English language crash course for World Cup*, Fortune, June 11, 2014, dostupno na: http://fortune.com/2014/06/11/brazil-world-cup-tourism-english/ (pristupljeno 2.12.2014)

[393] Glickhouse, Rachel, *Lost in Translation: English in Brazil*, The Christian Science Monitor, May 24, 2012, dostupno na: http://www.csmonitor.com/World/Americas/Latin-America-Monitor/2012/0524/Lost-in-translation-English-in-Brazil (pristupljeno 3.12.2014)

Zaključak o mekoj moći Brazila

Brazil je zemlja velikih mogućnosti, ali i velikih izazova koji je sputavaju ka većem razvoju i širenju meke moći kojom bi ozbiljnije mogla da ugrožava velike svetske aktere. Ekstreman jaz između bogatih i siromašnih, korupcija, visoka stopa kriminala, trgovina ljudima, ilegalna imigracija, loše sudsko procesuiranje prestupa, nedostatak kvalifikovanih radnika su problemi koji se nadovezuju jedan na drugi i čine se kao začarani krug iz koga se teško izlazi. Međutim, pored svega Brazil je globalni takmac i zvuči pomalo kontradiktorno, ali u svetu postoji vrlo pozitivan stereotip o brazilskoj naciji. U svim delovima sveta pleše se samba, popularnost stiče i njihova nacionalna borilačka veština kapoera, ima uticaja i putem sporta, naročito fudbala, njenu meku moć šire podjednako i fudbaleri i svetski modeli, ali i predsednica Dilma Rusef, koja gde god se pojavi u svetu, osvaja pažnju medija. Brazil je već sada ,,meka sila'' i već sada je konkurent Sjedinjenim Američkim Državama u smislu globalne prepoznatljivosti njenog nacionalnog identiteta. Međutim, ne može dostići njihov nivo u skorijim godinama u konkretnim aspektima meke moći, u kojima, bez obzira na napredak koji beleži Brazil od početka decenije, SAD drže hegemoniju već decenijama unazad (izvoz kulture, najuspešnije kompanije, visoko obrazovanje). Sa značajnijim jačanjem demokratskih institucija i sužavanjem internih problema, a uz istrajnost da se nastavi započeti razvoj, Brazil bi u budućnosti mogao predstavljati ozbiljniju pretnju najvećoj mekoj sili (SAD) jer bogatstvo kulture kojim raspolaže i stereotip koji vlada o Brazilcima omogućava da ponude ,,alternativan model'' svetu.

- **Zaključak**

Protekle decenije Brazil je doživeo veliki uspon i pokazao priličan potencijal ka daljoj ekspanziji. Velika je zemlja i teritorijalno i po broju stanovnika, bogata resursima, raspolaže velikim rezervama nafte, gasa, obogaćenog uranijuma, rude metala, uglja, minerala, čiste vode, šume, što se može pokazati kao strateški značajno u godinama koje dolaze. Nastoji da vodi miroljubivu politiku, sa susednim zemljama nije imao sukoba poslednjih 150 godina, a time gradi pozitivan imidž u svetu. Vrlo prepoznatljiv kulturni identitet tome dosta doprinosi. Ekonomski rast u vreme svetske krize doneo je Brazilu mogućnost da utiče na međunarodne tokove. Jedan je od vodećih svetskih proizvođača u više agrarnih kultura, ali značajna je i industrijska

proizvodnja (automobilska, vazduhoplovna). Zbog svog političko-geografskog položaja ne zavisi od jednog tržišta, održava trgovinske veze sa SAD, Latinskom Amerikom, Indijom, Kinom, i evropskim zemljama, te alternativama obezbeđuje ekonomsku sigurnost. Zemlja je pretežno usmerena ka daljem razvoju i stabilnosti u regionu, gde nastoji da preuzme/učvrsti vodeću ulogu, što potencijalno otvara mogućnost za konfrontaciju sa Sjedinjenim Admeričkim Državama, koje su zainteresovane za kontrolu nad ovim delom sveta, delimično i zbog njihovih pretenzija ka ekonomski važnom području Amazona. Brazil radi na vojnom osnaživanju te zone, ali i povećava vojni budžet. Globalno gledajući, trenutno, ne pokazuje velike ambicije, ali ni dovoljno snage za vođstvom. Međutim, u spoljnoj politici se dosta okreće savezu BRIKS, a to predstavlja izvesnu pretnju Sjedninjenim Američkim Državama, jer zemlje BRIKS-a, zainteresovane za rebalansiranje globalnih institucija, udruženo mogu uzeti veći udeo moći na svetskom nivou. One tehnološki zaostaju za zapadnim svetom, ali su snažne vojno, ekonomski, a Brazil i Rusija i energetski, što ugrožava višedecenijsku hegemoniju SAD i vodi ka multipolarnosti sveta.

Aleksandra Ilić, Đurđa Kovač, Irena Đorđević,
Jelena Đukić, Milena Ivković, Milica Rašić,
Snežana Ivaneža

Federative Republic of Brazil as a Challenger to the United States

Abstract

The text examines various sources of power of Brazil, where is regarded as one of the challanger to the United States. The work is divided into three parts. In the first the reader is provided an insight into the general information about Brazil, its geography, history, culture and religion. The second part analyzes the hard power that encompasses economic power, science and technology, as well as aspects of military power - maritime, land, aerospace and nuclear. The third part examines the influence of this country in international organizations, national cohesion, universalist culture and soft power through 13 variables.

Keywords: International relations, Federative Republic of Brazil, geography of Brazil, history of Brazil, culture of Brazil, religion of Brazil, economic power of Brazil, military power of Brazil, science and technology of Brazil, national cohesion of Brazil, the influence of Brazil in international organizations, universalist culture of Brazil, soft power of Brazil.

Aleksandra Ilić[1], Tamara Glišić[2], Slobodan Brkić[3],
Milan Ranković[4]

Islamska Republika Iran kao izazivač Sjedinjenim Američkim Državama

Apstrakt

Rad istražuje moć Islamske Republike Iran i teži da, oslanjajući se na relevantne izvore, pronađe mesto u svetu Iranu za svaku od oblasti koje su uključene u istraživanje. Nastojano je da se istraže izvori moći koji daju Iranu mogućnost da izaziva Sjedinjene Američke Države, ali je podjednako ukazano i na nedostatke koji usporavaju Iran ka daljem razvoju. U prvom delu rada su date opšte informacije o geografiji, istoriji, kulturi i religiji Irana, čime se čitaocu pruža mogućnost da se kroz sažet pregled ovih oblasti upozna sa ovom zemljom. Drugi deo rada posvećen je tvrdoj moći Irana, a sastoji se iz tri celine - ekonomske moći, vojne moći, nauke i tehnologije i njenog razvoja. Bitan deo ovog dela rada, vojna moć Irana, obuhvata kopnenu, pomorsku, vazduhoplovnu i nuklearnu moć. U poslednjem delu se daje istraživanje meke moći, postojeći uticaj zemlje u međunarodnim organizacijama i stanje nacionalne kohezije Irana.

Ključne reči: Islamska Republika Iran, geografija Irana, istorija Irana, kultura Irana, religija Irana, ekonomska moć Irana, vojna moć Irana, nuklearna moć Irana, nauka i tehnologija Irana, nacionalna kohezija Irana, uticaj Irana u međunarodnim organizacijama, meka moć Irana.

[1] alexandra_fpn_91@yahoo.com
[2] gl_tasha@yahoo.com
[3] slobodan.brkic1989@gmail.com
[4] crni.orao92@gmail.com

Slika 1. Teritorija Islamske Republike Iran[5]

Pokazatelj	Podatak	Mesto u svetu
Površina teritorije	1.648.195 km2	18.
Stanovništvo	80.840.713	19.
Gustina naseljenosti	46,9 km2	
BDP u paritetu kupovne moći	1,284 triliona dolara	19.
BDP po glavi stanovnika	16.500 dolara	96.
Nivo nezaposlenosti	10,3%	115.
Džini indeks	44,5 (CIA, 2008) 38,28 (UNDP 2013)	45. 75.
Indeks ljudskog razvoja	0,749	75.
Glavni grad	Teheran	
Zvanični jezik	Persijski	
Zvanična valuta	Iranski rial	

Tabela 1. Osnovni podaci o Islamskoj Republici Iran[6]

[5] Slika je preuzeta sa sajta CIA – The World Factbook, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html (pristupljeno 24. 06. 2015)
[6] U izradi tabele korišćeni su podaci: CIA – The World Factbook i UNDP Human Development Report, dostupno na: http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/AUS (pristupljeno 04. 11. 2014.)

- **Geografija Irana**[7]

Kako bismo spoznali bazične potencijale određene države, mogućnosti njenog daljeg razvitka, kao i svojstva po kojima merimo moć u svim njenim oblicima u odnosu na ostale aktere na međunarodnoj sceni, moramo poznavati geografiju date zemlje. Cilj ovog dela rada je prikazivanje geografskog položaja Irana. Autora posebno zanima strategijski značaj ove države.

Iran je stacioniran u jugozapadnom delu Azije, na Bliskom Istoku.[8] Njegova granice protežu se na 5.894 km.[9] Kopnenu granicu na zapadu deli sa Azerbejdžanom, Jermenijom, Turskom i Irakom od severa prema jugu. Na istoku Irana Turkmenistan, Avganistan i Pakistan dodiruju ovu zemlju od severa prema jugu. Na severu ga zapljuskuje Kaspijsko jezero, a na jugu izlazi na Persijski i Omanski zaliv.[10]

Iran je lociran 32° severno od Ekvatora i 53° istočno od Griniča.[11] Njegova površina iznosi 1.648.195 m^2 što ga čini osamnaestom zemljom po veličini u svetu.[12] Iran naseljava 80.840.713 stanovnika,[13] a u glavnom gradu, koji je ujedno i najveći, Teheranu, živi oko 8,3 miliona ljudi na 1.500 kvadratnih kilometara ovog grada.[14] Zanimljivo je da je Iran često menjao svoj glavni grad, a Teheran je 32. po redu glavni grad ove zemlje.[15] Kakav je značaj Teherana za Iran najbolje govori zvanični sajt ovoga grada: ,,Iako **Teheran nije Iran** (bold, prim autora) bez ove velike metropole, koja je centralna tačka Iranske infrastrukturne mreže i centar u kome se odigrava više od 40% ekonomske aktivnosti zemlje, ne bi bilo moguće potpuno razumevanje dinamič-

---

[7] Ovaj deo teksta napisao je Slobodan Brkić.

[8] World map, *Map of Iran, Available from:* http://www.mapsofworld.com/iran/ (pristupljeno11.05.2015)

[9] CIA, *The World Factbook – Iran,* 2015, Available from: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html (Pristupljeno: 11.05.2015)

[10] World map, *Map of Iran, Available from:* http://www.mapsofworld.com/iran/ (pristupljeno: 11.05.2015.)

[11] CIA, *The World Factbook – Iran,* 2015, Available from: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html (Pristupljeno: 11.05.2015)

[12] CIA, *The World Factbook – Country comparison,* 2015, Available from: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2147rank.html (Pristupljeno: 11.05.2015)

[13] CIA, *The World Factbook – Iran,* 2015, Available from: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html (Pristupljeno: 11.05.2015)

[14] World Population Review, *Tehran Population 2015*, 2014, Available from: http://worldpopulationreview.com/world-cities/tehran-population/ (Pristupljeno: 11.05.2015)

[15] Ibidem

nog Irana.[16] Osim Teherana, još nekoliko gradova ima više od million stanovnika, a to su: Mašad (Mashhad), Isfahan, Karaj, Tabriz i Širaz (Shiraz).[17]

Ne možemo govoriti o geografiji neke zemlje a da ne opišemo reljefne karakteristike. Veći deo zemlje je iznad 460 metara, dok je čitava šestina iznad 1980 metara nadmorske visine. Jednom rečju, unutrašnji basen Irana okružuje široki venac erodiranih planina. Veliki planinski venac Zagros prostire se od granice sa Jermenijom na severozapadu sve do Persijskog zaliva. Drugi veliki venac planina je Elbruz. Ovaj venac se prostire južnom obalom Kaspijskog jezera do Korasan regije na istoku. Damavand se uzima za najviši vrh u Iranu i visok je 5.671 metar.[18]

Postoje tri velike reke u Iranu od kojih je samo jedna plovna – Karun. Ona izvire u Zagrosu i teče ka jugu do Šat el Araba. Reka Sefid izvire u vencu Elbruz planina na severu i većinom svoga toka teče uz venac ulivajući se na kraju u Kaspijsko jezero. Iz Zagrosa izvire i reka Zajande, odnosno žila kucavica Esfahan provincije. Značajno je pomenuti da je najveće jezero Urmia koje se nalazi na severozapadu Irana obuhvata površinu od 5.200 do 6.000 kvadratnih kilometara.[19]

Klima u Iranu je subtropska, a u nekim delovima subpolarna. U sezonskim fluktuacijama temperatura veliku ulogu igraju nadmorska visina, položaj Irana, uticaji morskih struja, sezonski vetrovi i pustinje. Dnevna letnja temperatura u provincijama Abadan i Kuzestan prelazi 43 stepena celzijusa. Sa druge strane, dnevna temperatura u Tabrizu tokom zime jedva dostigne tačku smrzavanja.[20]

Geografski položaj Irana daje mu veoma povoljnu poziciju za laku odbranu od stranih napada imajući u vidu planinske vence koje smo već opisivali. Iran se smatra istinskim kolosem imajući u vidu njegov geografski položaj. Pustinje i slane močvare u Iranu omogućа-

[16] Tehran, *Tehran*, Available from: http://en.tehran.ir/Default.aspx?tabid=104 (Pristupljeno: 11.05.2015)
[17] World Population Review, *Major Cities in Iran Population 2015*, Available from: http://worldpopulationreview.com/countries/iran-population/major-cities-in-iran/ (Pristupljeno: 11.05.2015)
[18] Khosrow Mostofi, Iran, Available from: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/293359/Iran/32199/Relief (Pristupljeno: 11.05.2015)
[19] Ibidem.
[20] Khorsow Mostofi, Iran, Available from: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/293359/Iran/32203/Soils (pristupljeno 11.05.2015)

vaju mu da se lako brani od napada.[21] Iran je bio strateški značajan i za vreme Hladnog rata. Tada je postojala bojazan od moguće okupacije Irana od strane Sovjeta odnosno njegove nafte i dobrih luka za brodove.[22] Autor smatra da, iako je strateški značaj Irana manji nego za vreme Hladnog rata, njegov uticaj i značaj u stalno nemirnom regionu je veoma važan.

- **Istorija Irana[23]**

Postoji obilje materijala o jednoj od najstarijih i veoma kompleksnih civilizacija kao što je Iran (odnosno Antička Persija). U prvoj rečenici predgovora svoje knjige Istorija Irana Majkl Eksvorti tvrdi da je „istorija Irana puna nasilja i dramatičnih invazija, osvajača, bitaka i revolucija, zato što Iran ima dužu istoriju od većine zemalja..."[24]

Iran pripada indo-evropskoj porodici naroda koji su došli iz ruskih stepa i naseljavali su se širom Evrope, Severne Indije i centralne Azije u drugom milenijumu pre nove ere. Stanovnici Irana govore persijskim jezikom (farsi) koji ima zajedničkih karakteristika sa mnogim indoevropskim jezicima (Sanskrit, latinski, engleski, nemački itd).[25]

Mešavinom mnogobrojnih plemena, na primer Parti, Sogdijanci i drugi, nastaju Međani i Persijanci. Njihovi tragovi prvi put se pronalaze u Asirskim hronikama iz 836. godine pre Hrista kada je asirski kralj Salmaneser izveo veliki vojni pohod. Vek kasnije, tačnije do 700. godine pre nove ere Međani su osnovali nezavisnu državu. Ova država će kasnije postati prvo Iransko carstvo. U to vreme Međani su imali česte sukobe sa Asirskim carstvom, čiju su prestonicu Ninivu uništili 612. godine pre Hrista.[26]

Jedan od važnijih Persijskih vladara antičkog doba bio je Kir, veliki kralj, koji je vladao od 559. godine pre Hrista pa do 530. godine p.n.e. Tada je Persija bila pod vlašću Međanskog carstva. Kralj Kir organizovao je pobunu protiv Međanskog kralja Astijagesa, koja je rezultirala osvajanjem međanske prestonice Ekbatane (današnji Hama-

[21] James E. Jennings, *The Geo-Strategic Position of Iran,* Available from: http://www.logosjournal.com/issue_4.4/jennings.htm (Pristupljeno: 11.05.2015)
[22] Patrick Clawson, *What to Do About Iran?*, The Middle East Quarterly, vol. 2, no. 4. Available from: http://www.meforum.org/275/what-to-do-about-iran (Pristupljeno: 11.05.2015)
[23] Ovaj deo teksta napisao je Slobodan Brkić.
[24] Michael Axworthy, *A History of Iran, Basic Books, New York, 2008, p. xi*
[25] Ibidem, p. 1.
[26] Ibidem, pp. 4-5.

dan). Za vreme njegove vladavine Persijsko carstvo je doživelo svoj najveći procvat. Njegova smrt nije bila tako slavna. Naime, poginuo je u bici protiv masagetske kraljice Tomiris.[27]

Pobuna maloazijskih Grka poslužila je sledećem vladaru Dariju I kao povod za kažnjavanje grčkih polisa. Tako je bitka na Maratonskom polju, kao najveći sukob dva naroda u to vreme odlučila grčko-persijski rat 490. godine p.n.e. u korist Grka. Kada su se Egipćani pobunili 486. godine Darije umire i ostavlja vladarsku štafetu svome sinu Kserksu. Ne bejavši mnogo drugačiji od svoga oca, on takođe donosi odluku da napadne Grke, želevši da se osveti za podršku koju su pružili maloazijskim grčkim naseobinama. U Termopilskom klancu čuveni spartanski kralj Leonida gubi život u borbi protiv Kserksa koji spaljuje Atinu 480. godine p.n.e. Grčko-persijski ratovi obustavljeni su mirom u Kalijasu. Posle smene nekoliko narednih vladara na vlast dolazi Darije III 336. godine p.n.e.[28]

Jedna od važnijih godina tokom njegove vladavine svakako je 331. p.n.e, kada je Aleksandar Veliki zauzeo Persijsko carstvo. U bici kod Gaugamele porazio je persijsku vojsku. Posle smrti Aleksandra Makedonskog 323. godine njegovo carstvo se brzo raspalo, a jedan od generala, Seleuk, zavladao je teritorijom bivšeg Persijskog carstva. Ubijen je 281. godine pre nove ere. Ovaj period od 312. do 248. godine p.n.e. u istoriji je poznatiji kao Seleukidsko carstvo, jer je vladajuća dinastija dobila ime po pomenutom generalu. Međutim ovo carstvo nije dugo moglo sačuvati celovitost pa je tako Partija (na staro-persijskom parthava, današnja teritorija severoistočnog Irana) proglasila nezavisnost i istupila iz Seleukidskog carstva 247. godine p.n.e. Partsko carstvo poznato je po mnogobrojnim sukobima s Rimskim carstvom, u kojim su obe strane dobijale i gubile bitke. Trajalo je od 248. p.n.e. do čak 224. nove ere.[29]

Tada je došlo do bitke kod Hormuzgana, gde je poslednji partski vladar Artabanus IV poražen od strane Ardašira, koji je uspeo da pokori sve teritorije dotadašnjeg Partskog carstva. Novo carstvo dobilo je ime po njegovoj porodici Sasanidima i trajalo je od 224. do 651. godine. Za razliku od prethodnog, Sasanidsko carstvo imalo je više uspeha u ratovima protiv rimske imperije, iako su ti sukobi trajali gotovo 600 godina vredi pomenuti bitku kod Edese (današnja Turska),

[27] Ibidem, pp. 12-16.
[28] Ibidem, pp. 23-26.
[29] Ibidem, pp. 31-40.

gde je 260. godine persijska vojska cara Šapura, Ardaširovog sina izvojevala pobedu nad rimskom, a sam car Valerijan tada biva zarobljen, pa kao zarobljenik i umire. Sledećih 600 godina smenjivali su se mnogi carevi, koji su osvajali i gubili teritorije, dovodivši carstvo od punog procvata do potpunog kraha. Poslednji car ove dinastije bio je Jazdijert III, koji je vladao od 632 do 651. godine.[30]

Tada dolazi do najezde arapskih plemena, osnaženih novom religijom islamom. Sasanidsko carstvo pružalo je otpor ali je arapski vođa Umar odneo pobedu kod Nahavanda. Jazdejerd je pokušao da se organizovano suprotstavi novom neprijatelju ali je ubijen kod Merva 651. godine. Do 707. godine većina teritorija pala je u arapske ruke, a veliki deo lokalnog stanovništva primio je islam.[31]

Posle mnogobrojnih sukoba na vlast dolazi dinastija Umajada 661. godine. Umajadi za prestonicu uzimaju Damask. Smrću umajadskog kalifa Hishama Ibn Abd Al Malika 743. godine dolazi do građanskog rata. Jedna od važnijih bitaka ove epohe jeste bitka kod Zaba 750. godine, gde je Abu Muslim, vođa abasidske vojske, porazio poslednje ostatke umajadskih snaga. Godine 750. dolazi do smene dinastija. Umajade zamenjuju Abasidi pod vođstvom svog generala Abu Muslima. Za razliku od svojih prethodnika, Abasidi svoju prestonicu iz Damaska sele u novoosnovani grad Bagdad 762. godine. Ova dinastija vladaće sve do 1258. godine, kada se invazijom Mongola završava period njihove vladavine. Istorijski period do mongolskih osvajanja naziva se i zlatno doba islama i persijanizacije. Dolaskom Mongola na istorijsku scenu mnogo toga biće drugačije. Etnička i demografska slika do tada poznatog sveta biće iz korena promenjena. Za vreme vladavine Džingis-kana mongolsko carstvo počelo je vrtoglavo da se širi. U to vreme teritorijama današnjeg Irana i dalje su službeno vladali Abasidi ali zapravo je više dinastija vladalo određenim teritorijama. Prve iranske oblasti koje su se našle na udaru Mongola bile su oblasti Kvarezmidskog carstva, koje nije trajalo više od nekoliko decenija. Džingis Kan je poslao dve diplomatske misije kvarezmidskom vladaru Ala ad- Din Muhamedu ali su svi članovi tragično nastradali. Sledeći korak je bila opšta invazija i osvajanje 1219. godine. Uz velike civilne žrtve Kvarezmidsko carstvo prestalo je da postoji. Posle Džingis-kanove smrti dolazi do smene nekoliko mongolskih vladara. Hulagu-kan, unuk Džingis-kana pokušao je da ojača svoje carstvo ali

[30] Ibidem, pp. 41-66.
[31] Ibidem, pp. 71-75.

se ono već raspadalo. U istoriji Irana ovaj vladar zapamćen je kao otac Ilkanata, novonastale mongolske države na ovim prostorima, koja je kasnije promenila ime u Persijanat. Ova država postojaće sledećih 80 godina. Poznat je i po tome što je 1258. godine osvojio Bagdad i ubivši poslednjeg abasidskog kalifa i zvanično prekinuo abasidsku vlast nad Iranom. Njegov praunuk Gazan Kan 1295. godine proglasio je islam zvaničnom religijom carstva. Poznat je i po ekonomskom procvatu carstva. Ovo carstvo trajalo je do 1335. godine, kada je Ilkanat zapao u građanski rat između lokalnih komandanata i dinastija. Stanje podeljenosti vladalo je sve do 1370. godine, dolaskom Timura (Tamerlana). Timur, čovek mongolskog ili turskog porekla zauzeo je veći deo Irana 1381. godine. Dinastija Timurida vladala je do 1452. Tada je Iran osvojen od strane turkmenskog vođe Uzun Hasana 1468.[32]

Posle slabljenja mongolske države, teritorije današnjeg Irana 1502. godine preuzima dinastija Safavida, koja je ujedno zaslužna za modernizaciju iranske drzave. Prvi vladar ove dinastije bio je car Ismail I. Zauzeši Tabriz 1501. godine započeo je osvajanje teritorija budućeg safavidskog carstva koje su na vrhuncu njegove moći obuhvatale teritorije današnjih država: Irana, Avganistana, Kuvajta, Iraka, Jermenije, itd. Zahvaljujući njemu prilikom osvajanja Tabriza nastaje tvelverska škola šiitskog islama. Ovaj vid islama postao je zvanična religija celog carstva.[33]

Nakon smene nekoliko vladara na vlast dolazi Abaz I veliki (1587 – 1629. godine). Ovaj vladar potpuno je opravdao nadimak koji je dobio (Veliki). Njegovom zaslugom Safavidsko carstvo doživelo je svoj najveći procvat u turizmu, vojnoj nadmoći, autokratskom načinu vladavine i preuzimanju Bagdada kao i nekih drugih gradova od Otomanskog carstva. Nova prestonica Esfahan razvila se u jedan od modernijih gradova toga doba.[34]

Od tada pa do početka 18. veka Safavidsko carstvo je imalo 2 vladara nezainteresovana za ratove i politička dešavanja u zemlji. Međutim kao i svaka dinastija i ova je morala doživeti sudbinu prethodnih kako to obično biva. Početkom 18. veka, tačnije 1709. godine avganistanski pobunjenik Mir Veis pobunio se protiv centralne vlasti. Njegov sin Kan Mahmud nastavio je njegovim stopama, pa je 1722. u bici kod Golnabada carska vojska poražena da bi krajem iste godine Kan Mahmud bio proglašen za cara.[35]

[32] Ibidem, pp. 75-85
[33] Ibidem, pp. 130-134.
[34] Ibidem, pp. 134-144.
[35] Ibidem, pp. 148-151.

Njegova vladavina nije dugo trajala. Na mesto cara dolazi Nader koji je do 1736. godine uspeo da porazi avganistansku vojsku, kao i osmanlijske snage, i sam se proglasio za cara, svrgnuvši Safavide. On je bio prvi vladar dinastije Afšarida. Čim je stupio na vlast započeo je ofanzivu na Mongolsko carstvo, zauzeo Kabul i Delhi 1739. godine. Njegova okupacija Indije nije dugo trajala. Pamtiće se po najvećoj oružanoj sili toga doba, sa preko 300.000 vojnika. Ubijen je 1747. godine od strane sopstvene garde.[36] Posle Naderove smrti dolazi do teškog građanskog rata.[37]

Mnogobrojni sukobi, ubistva, migracije stanovništva, savezi i izdaje bili su gotovo svakodnevna pojava na istorijskoj sceni Irana između 1747. i 1796. godine. Nova dinastija Kajar dolazi na vlast kao rezultat tih surovih događaja. Ova dinastija vladala je Iranom od 1796. do 1925. godine. Njihov vođa Aga Mohamed Kan zauzeo je staru prestonicu Esfahan 1785. a kao novu prestonicu izabrao je Teheran naredne godine, što se zadržalo do danas. Krunisan je za cara 1796. ali je ubijen sledeće godine.[38] Posle njegove smrti na vlast dolazi Fath Ali Shah koji je vladao od 1798. narednih 37 godina.[39] Bilo je to doba međunarodnih sukoba među evropskim silama, saveza između britanske i persijske države, povremenih bitaka s ruskom vojskom oko Gruzije i kasnije savezom Persijskog i Francuskog carstva.[40]

Posle smrti Fath Ali Šaha 1834. godine na vlast dolazi jedan od njegovih sinova Mohamed. Ovaj vladar imao je naklonost evropskih sila. Za vreme njegove vladavine dolazi do velikih progona Jevreja.[41] Tokom nekoliko narednih decenija Iran je potpadao pod različite uticaje. Tako se mnogo puta nalazio u ruskom ili britanskom zagrljaju, menjao strane, često dolazio u sukob s jednom ili drugom silom. Dovoljno je reći da je 1879. godine stvorena iranska kozačka brigada, koja je bila jedna od najdisciplinovanijih vojnih formacija toga vremena. Naravno ta brigada je bila vođena od strane ruskih oficira. Jedna od važnijih ličnosti u iranskoj istoriji 19. veka svakako je bio Malkom Kan, koji je pokušao da uvede mnoge reforme u iransko društvo. Boraveći u Londonu, ovaj diplomata osnovao je novine Kanun, čiji je cilj bio vla-

[36] Ibidem, pp. 155-165.
[37] Ibidem, pp. 165-168.
[38] Ibidem, pp. 168-172.
[39] Ibidem, pp. 176-177.
[40] Ibidem, pp. 177-184.
[41] Ibidem, pp. 185-187.

davina prava, da Iran kao mnoge druge države dobije svoj prvi ustav. Britanski uticaj video se 1890. godine, kada je njihova kompanija dobila dozvolu za uvoz cigareta. Naravno došlo je do bojkota i otpora u narodu, jer je takva trgovina štetila lokalnim prodavcima.[42]

Iranska vlada pokušala je da pokrene ekonomske i tehnološke reforme zemlje ali to nije urodilo plodom. U junu 1905. godine došlo je do demonstracija trgovaca da bi im se kasnije pridružili studenti, kao i mnogi drugi. Zahtevi su bili da se smanje uticaji stranih sila, da se prekine s ekonomskim merama reformi kao i uvođenje pravne države i ustava.[43]

Prvi saziv parlamenta u istoriji Irana održan je 7. oktobra 1906. godine. Tada je Iran dobio prvi ustav i proglašen je ustavnom monarhijom. Ovaj akt lično je potpisao tadašnji vladar Mozafar od-Din Šah 30. decembra iste godine. Ovaj ustav koji je bio zasnovan na belgijskom ustavu ostao je na snazi sve do Iranske revolucije 1979. godine.[44]

Otkrićem nafte 1908. godine, interes za Iran raste među evropskim silama. Tokom Prvog svetskog rata Iran biva okupiran od strane ruskih, turskih i britanskih snaga ali je zadržao neutralnost. Veliki rat je Iranu doneo privredna, ekonomska razaranja i ogromne civilne žrtve. Iako je Iran bio neutralan tokom Prvog svetskog rata, evropske sile su stacionirale svoje trupe u pojedinim delovima zemlje.[45]

Završetkom Prvog svetskog rata Iran se našao na velikoj prekretnici. Anglo-persijskim sporazumom avgusta 1919. godine, zalaganjem britanske strane, tačnije lorda Kurzona, postojala je mogućnost da Iran dobije status engleskog protektorata. Ovaj pokušaj bio je neuspešan. Anglo-persijski ugovor nailazi na žestok otpor kod svih političkih činilaca u zemlji, kao i kod velikog dela naroda. Treba istaći da je to bio veoma težak period. Međutim na istorijsku pozornicu Irana stupa Reza Kan, koji je 1923. godine postao predsednik vlade. Pošto mu nije uspeo pokušaj da od Irana napravi republiku, proglasio se za monarha, svrgnuvši prethodnu dinastiju. Bio je to kraj dinastije Kajer, oktobra 1925. godine. Reza Kan je krunisan početkom iduće godine kao vladar dinastije Pahlavi.[46]

Ova dinastija bila je i poslednja koja je vladala Iranom kao mo-

[42] Ibidem, pp. 192-197.
[43] Ibidem, pp. 199-202.
[44] Ibidem, pp. 202-209.
[45] Ibidem, pp. 211-215.
[46] Ibidem, pp. 215-220.

narhijom. Njen prvi vladar Reza Kan, kao što se već videlo u prethodnim godinama njegove vladavine kao predsednika vlade, svim srcem se zalagao za modernizaciju iranske države, uzimajući zapadne zemlje kao prototip. Zanimljivo je da je kao uzor osim zapada ovaj vladar imao Kemala Ataturka, oca turske republike. To se može primetiti jer su ova dva vladara imala mnogo sličnosti u vladanju, vezivale su ih iste ideje i načini modernizacije. Obojica su svoju vladavinu temeljila na sekularizaciji, ekonomskim i vojnim reformama, razvoju industrije itd. Naravno ovaj način vladavine, gde su diktatura i cenzura igrale veliku ulogu, po mišljenju Reze Šaha bio je za dobrobit i očuvanje iranske nacionalnosti i države. Za razliku od Ataturka, njegov iranski kolega više je vodio računa o militarizaciji države, koristeći zapad samo kao uzor, ali ne dopuštajući da zapad na njegovu vladavinu ima bilo kakvog uticaja. Zato je ubrzo izgubio podršku turskog prijatelja. Osim autoritarnog načina vladanja mora se istaći da je Reza zaslužan za uvođenje telefona, radija, kao i za modernizaciju saobraćaja, uvođenje autobusa i železnice. To su bila vremena gde je Iran tražio sebe.[47]

Tokom Drugog svetskog rata Iran se ponovo našao u sovjetsko-britanskom zagrljaju. Stara istorijska prijateljstva ili neprijateljstva, Bog ili sudbina, duhovi prošlosti ili samo nesrećne slučajnosti hteli su da se Iran još jednom nađe u sličnoj situaciji kao i vek ranije. Naravno saveznici su imali svoje razloge, kojima su pravdali okupaciju Irana. Neki će reći da su ti razlozi možda bili i izgovori. Po njihovom mišljenju Iran se morao okupirati kako bi se od nacističke Nemačke zaštitila iranska nalazišta nafte. Kao nagradu zaštitnici bi bili snabdevani iz ovih nalazišta. Tako je avgusta 1941. Iran bio okupiran od strane sovjetskih i britanskih trupa. Ove snage zajedno su ušle u Teheran 17. septembra 1941. godine. To je bio i kraj vladavine Reze Šaha, koji je vlast prepustio svom sinu Mohamedu. Novi vladar nije bio istog karaktera kao njegov otac ali je takav dobro mogao poslužiti savezničkim silama za vreme okupacije. Tokom 1943. godine došlo je do teheranske konferencije na kojoj su prisustvovali lideri SSSR-a, SAD i Velike Britanije. Između ostalog na ovoj konferenciji Iranu je posle rata obećana neutralnost. Međutim, po završetku rata sovjetske trupe odbile su da se povuku sve do maja 1946.[48]

Posle Drugog svetskog rata nastavlja se vladavina mladog monarha. U iranski politički život uvodi se parlamentarizam, kao i senat.

[47] Ibidem, pp. 222-227.
[48] Ibidem, pp. 227-234.

Međutim ovaj period mnogo je poznatiji po nacionalizovanju naftne industrije. Ovaj događaj u istoriji znamo i kao abadansku krizu. Za ovu "krizu" zaslužan je novoizabrani predsednik vlade Mohamed Mosadek, koji je dobivši pristanak parlamenta 15. marta 1951. godine pokrenuo nacionalizaciju naftne industrije, koja je do tada bila pod britanskom dirigentskom palicom. Mosadek je 28. aprila zvanično izabran za predsednika vlade. Kao odgovor na nacionalizaciju, britanske, kao i mnoge druge kompanije, bojkotovale su uvoz nafte iz Irana. Ovo je izazvalo nezadovoljstvo u Iranu. Mosadek se u leto 1952. godine povukao zbog neslaganja s iranskim šahom. Njegov naslednik pokušao je da smiri tenzije s Britanijom i da reši naftnu krizu ali umesto toga izazvao je nemire u zemlji. Na intervenciju šaha Mosadek biva vraćen, krajem godine ponovo prekida diplomatske odnose s Britanijom. Ovi koraci hrabrog Mosadeka isprovocirali su zapadne sile, pre svega Britaniju i SAD. Zato je kako to već biva došlo do organizovanog puča, kako bi se on zbacio s vlasti. Potpomognut podrškom obaveštajnih službi SAD i Velike Britanije, penzionisani general Fazlolah Zahedi uspeo je da uhapsi Mosadeka 19. avgusta 1953. godine, tokom velikih demonstracija. Mosadek je osuđen za izdaju i ostatak života proveo je u kućnom pritvoru. Ovaj prevrat takođe je poznat pod službenim imenom "Operacija Ajaks".[49]

Od tada pa do revolucije vladao je Šah pod američkim uticajem. Ubrzo će se Iran još više približiti zapadu pre svega pristupivši bagdadskom paktu 1957. godine. Tako je u hladnom ratu između dva bloka, Iran prišao zapadnom. Pošto je primio vojnu i ekonomsku pomoć od SAD poslednji iranski monarh pokušao je da modernizuje zemlju na sve moguće načine, što je poznato kao šahova bela revolucija 1961. godine. Ovi pokušaji nisu imali većeg efekta, pa juna 1963. dolazi do sve veće podrške islamskom ajatolahu Ruholahu Homeiniju. Ovaj ajatolah nije bio mnogo poznat ali se svojim energičnim stavom protiv vesternizacije iranskog društva odmah izdvojio. Posle nekoliko zapaljivih govora biva uhapšen dva puta. Na njegovo hapšenje, što se moglo očekivati, kao reakcija usledili su protesti širom zemlje. Šah je na ulice poslao vojsku, kada je na stotine ljudi izgubilo život. Pošto je posle toga Homeini nastavio sa kritikama i energičnim govorima protiv vlasti i američke dominacije, naredbom Šaha proteran je iz zemlje 1964. godine.[50]

[49] Ibidem, pp. 235-239.
[50] Ibidem, pp. 239-243.

Period od 1964. do kraja decenije poznat je po nezapamćenom ekonomskom procvatu Irana. Ovaj vrtoglavi rast ekonomije video se u svim porama iranskog društva ali naravno nije mogao dugo trajati. Često su se mogle zapaziti ogromne razlike među stanovništvom.[51]

U januaru 1978. godine vladavina dinastije Pahlavi približavala se kraju. Istorijski časovnik polako je otkucavao poslednje trenutke. Sve je počelo pojavom karikaturalnog članka o verskim glavama, najviše o izgnanom Homeiniju. Ovaj članak izazvao je masovne demonstracije. Hiljade studenata izašlo je na ulice. Došlo je do sukoba s policijom gde su mnogi studenti stradali u pucnjavi. Posle mirnih demonstracija u dvanaest gradova došlo je do novog obračuna policije s demonstrantima, ovog puta u Tabrizu. Posle nekoliko incidenata Šah je uveo vanredno stanje ali protesti su bili u porastu te je bilo gotovo nemoguće kontrolisati sve veći broj razjarenih ljudi. Tako je 8. septembra i sam Teheran bio zahvaćen demonstracijama. Mnogi učesnici stradali su tog dana koji je kasnije nazvan ,,crni petak''. Uvidevši u kakvoj se situaciji nalazi i da je gotovo nemoguće bilo šta uraditi, Šah je na televiziji obećao mnoge stvari, kao na primer slobodne izbore, ali za dinastiju Pahlavi više nije bilo nade. Omrznuta od naroda zbog svog pro-američkog načina vladavine ova dinastija morala je da ode u istoriju nasilnim putem. Vrhunac je dostignut 11. decembra 1978. godine, kada se na ulicama Teherana našlo milion demonstranata. Tada je vojska počela da popušta i da se raspada, a sve veći broj vojnika prelazio je na stranu pobunjenika i naroda. Šah je konačno napustio Iran 16. januara 1979. godine. Odmah posle toga, tačnije 1. februara iste godine Homeini se vratio u zemlju posle 15 godina izgnanstva.[52]

Posle ovih burnih događaja koji su zauvek promenili način života iranskih građana krajem marta 1979. godine monarhija je prestala da postoji. Iran je po prvi put u svojoj istoriji postao republika. Dobijen je novi ustav koji važi i danas. Pošto je poslednji iranski šah napustio zemlju i otišao u SAD kako bi se lečio od kancera, novembra 1979. godine ta vest je procurila preko novinskih članaka što je izazvalo ogorčenost i ozbiljne proteste. Međutim, to nisu bile bezazlene studentske demonstracije kao što se mislilo. Nemiri su eskalirali do te mere da je grupa studenata upala u prostorije američke ambasade te je svo osoblje bilo zarobljeno. Karterova administracija pokušala je da oslobodi svoje državljane ali je ovaj poduhvat propao. Taoci, kojih je

[51] Ibidem, pp. 246-256.
[52] Ibidem, pp. 256-258.

bilo 52, bili su zatočeni 444 dana do januara 1981. godine. Ovaj događaj poznat je kao iranska talačka kriza. Bio je to još jedan presedan u istoriji Irana, kao i u diplomatskoj istoriji uopšte. Drugi važan događaj u periodu Homeinijeve vladavine bio je pobuna kurdske demokratske partije. Ova pobuna ugušena je tek 1984. godine.[53]

Međutim, ovi problemi za novog vladara Irana nisu bili ništa u poređenju sa tim šta ga je sve čekalo. Nova ličnost na istorijskoj sceni zagorčaće narednih 8 godina iranskoj državi. Ta ličnost bio je Sadam Husein, koji je u to vreme vladao susednim Irakom. Videvši u kakvoj se situaciji Iran tada nalazio on je pokušao da iskoristi metež i rasulo koji su dominirali u Iranu i uz podršku zapadnih zemalja izvršio napad na Iran, 22. septembra 1980. godine. Pošto je iračka vojska na prepad zauzela određene iranske teritorije njihova sreća nije dugo trajala. U proleće 1982. Iranci uspevaju da kontranapadom potisnu iračku vojsku i da povrate većinu izgubljenih teritorija. Obe strane imale su promenljive uspehe i neuspehe. U julu 1988. godine američki ratni brod USS Vincennes upao je u iranske vode, tragajući za iranskim patrolnim čamcem. Ovaj brod je oborio jedan iranski avion, gde je 290 ljudi poginulo. Ovaj događaj još više je uzdrmao diplomatske odnose dveju država. U iračko-iranskom ratu iračka vojska je koristila ogromne količine hemijskog oružja od čega je stradalo preko 100.000 iranaca. Smatra se da su ukupni iranski gubici bili između 500.000 i milion ljudi. Krajem rata 1988. godine došlo je do masovnih ubistava političkih zatvorenika poznatije kao iranski masakr. Po nekim procenama u ovim masakrima stradalo je čak 30.000 ljudi.[54]

Homeini je umro 3. juna 1989. godine. Avgusta iste godine na vlast dolazi pragmatični Ali Akbar Hašemi Rafsandžani. Za vreme njegove vladavine iranska ekonomija doživela je određeni uspon. Međutim zemlja iznurena prethodnim ratnim zbivanjima nije se tako lako mogla oporaviti. Svakako se može zapaziti porast stanovništva. Rafsandžani je ipak uspeo da sačuva neutralnost Irana u zalivskom ratu 1991. godine.[55]

U maju 1997. godine na njegovo mesto dolazi Mohamed Hatami (Mohammad Khatami), poznatiji kao reformator. Njegovi pokušaji da se obnove odnosi sa SAD nisu urodili plodom, a ni Iran nije bio dovoljno spreman za suočavanje sa duhovima ne tako daleke prošlosti.[56]

[53] Ibidem, pp. 259-267.
[54] Ibidem, pp. 267-269.
[55] Ibidem, pp. 269-277.
[56] Ibidem, pp. 277-281.

Sledeći predsednički izbori održani su 2005. godine. Tada je na vlast dosao Mahmud Ahmadinedžad. Tokom 2005-2006 dolazi do većih tenzija između Irana i SAD. Po američkom mišljenju uzrok je bio to što je Iran razvijao nuklearno-energetski program, koji bi mogao upotrebiti u vojne svrhe i time je postao pretnja za mir i stabilnost na Bliskom Istoku i u svetu. U proleće 2007. godine, došlo je do prvih zvaničnih razgovora između Irana i SAD od talačke krize. Tema ovih razgovora bila je situacija u Iraku. Međutim, Iran se susretao s mnogim drugim problemima kao na primer negiranje holokausta od strane iranske vlasti.[57]

Korišćenje uranijuma i uveravanja da se nuklearno-energetski program koristi samo u mirnodopske svrhe nije pomoglo pa se Iran našao pod sankcijama.[58]

Ahmadinedžad dobija najviše glasova na izborima u junu 2009. godine, ali je narod izašao na ulice jer nije verovao u objektivnost izbornih rezultata. Smatra se da je do 15. juna na ulicama svoje nezadovoljstvo ispoljilo preko million ljudi. Uprkos pokušajima vlasti da smire proteste ništa se nije promenilo. Da stvar bude gora 20. juna došlo je do ubistva jedne od učesnica ovih protesta. Neda Agha-Soltan podlegla je na licu mesta od smrtonosnog hica u grudi. Vlast je naravno za ovu pogibiju krivila zapadne obaveštajne sluzbe. Snimak njenog ubistva obišao je svet a protesti su se nastavili tokom narednih meseci. Za ove demonstracije iranski verski poglavar i vlast nastavili su da krive strani faktor.[59] Na poslednjim izborima 15. juna 2013. godine za predsednika je izabran Hasan Ruhani. Njegovo prvo obećanje bilo je da se Iran vrati u svetske tokove, kako bi se prekinula njegova izolacija i zaustavile sankcije. Prvi rezultati mogli su se videti 2. aprila 2015. godine, kada je posle 8 dana pregovora u Švajcarskoj došlo do dogovora između Irana i 6 svetskih sila. Iran se tako posle mnogo godina vratio u tokove međunarodnih odnosa gde pripada.[60]

---

[57] Ibidem, pp. 283-291.
[58] Ibidem, pp. 291-293.
[59] Ibidem, pp. 295-301
[60] O tome više videti u Michael R. Gordon, David E. Sanger, *Iran agrees to detailed nuclear outline, first step toward a wider deal,* New York Times, 2.4.2015, http://www.nytimes.com/2015/04/03/world/middleeast/iran-nuclear-talks.html?_r=1, (pristupljeno 26.5.2015) i The Guardian, *Iran's Ayatollah Khamenei endorses Hassan Rouhani as president,* 3.8.2013, http://www.theguardian.com/world/2013/aug/03/iran-president-hasan-rouhani-ayatollah-khamenei, (pristupljeno 26.5.2015)

- **Kultura Irana**[61]

Iran je jedna od najstarijih civilizacija na svetu koja je svojom kulturom uticala na mnoge delove sveta, od Nila pa do Evrope. Mnogi Iranci veruju da je upravo kultura osnovni razlog zašto je njihova civilizacija uspela da preživi mnogo promena i komešanja tokom milenijuma. Svojim jezikom, muzikom, filozofijom, tradicijama i običajima iranska civilizacija obeležava svet u kojem živimo.[62]

Formalni naziv Irana je Jomhuri-ye Islami-ye Iran – Islamska Republika Iran. Termin „Iran" se koristi kako bi se označila civilizacija koja postoji između Kaspijskog jezera i Persijskog zaliva, dok se pojam „persijski" (naročito u kulturi) upotrebljava za ukazivanje na persijski jezik, kao i širu kulturnu sferu, van granica Irana.[63] Kao posledica mnogobrojnih migracija, osvajanja, ratova, narodi indo-evropskog, turkog, arapskog porekla čine deo iranskog kulturnog nasleđa, te populacije koji žive van granica ove države (u Evropi, pa čak i u Sjedinjenim Državama), a poistovećuju se sa njenom kulturom, radije koriste termin „Persijanci".

U persijskoj kulturi jedna od tema koju se kontinuirano razmatra jeste da li bi Iran trebalo da bude iranski ili islamski.[64] Kada su Arapi pobedili Sasanide u 7. veku n.e, došlo je do islamizacije Irana, koji, doduše, nikada nije arabizovan. Unazad hiljadu godina iranski zvaničnici i vladari su dosledno naglašavali nasleđe i identitet preislamskog Irana, koji se zasniva primarno na persijskom jeziku. Identitet je bio tesno povezan sa božanskim pravom vladara, kultom monarhije, tradicijama dvora koji su vladari rado isticali. U savremeno doba, otklon od Islama, koji su videli kao pretnju nacionalizaciji, pravila je dinastija Pahlavi (1925- 1979). Kako Iran nije bio arabizovan, i s obzirom na to da je ovo jedina zemlja koja kao državnu religiju prihvata šiitski islam, ovo je ublažavalo potencijalne konflikte među iranskim i islamskim identitetima.

Kako ukazuje Džon Valbridž u tekstu "An Introduction to the History and Culture of Iran", „iako persijski jezik pripada indo-evrop-

[61] Ovaj deo teksta napisala je Tamara Glišić.

[62] *Iran's HighLights*, Available from: http://www.ichto.ir/Default.aspx?tabid=1028, (Pristupljeno 25th November, 2014)

[63] *Countries and Their Cultures*, JRank, Available from: http://www.everyculture.com/Ge-It/Iran.html, (Pristupljeno November 2014)

[64] John Walbridge, *An Introduction to the History and Culture of Iran, Essays and Notes on Babi and Bahá'í History*, Bahá'í Library Online, 2002, Available from: http://bahai-library.com/walbridge_history_culture_iran, (Pristupljeno 17th November 2014)

skoj grupi jezika, te samim tim može da se poveže sa građom većine evropskih jezika, alfabet i veći deo fonda reči jesu arapske."[65] Ima dosta sličnosti sa francuskim i engleskim jezikom u pogledu naglašavanja, odnosno izgovaranja pojedinih slogova. Ujedno, ovaj jezik se visoko poštovao među uglednim društvom u istočnom islamskom svetu (Iran, Centralna Azija, islamski deo Indije; čak su Britanci u 19. veku vladali Indijcima na persijskom).[66] Persijski je najvažniji u grupaciji iranskih jezika koji je postojao kao stari, jezik srednjeg doba (pahlavi) i savremeni jezik.[67] Osim u Iranu, njime se služe i Iračani, Avganistanci, Tadžikistanci, Pakistanci, Indijci, a ostavio je snažan trag na turski i druge jezike, uključujući srpski. "Persijski jezik je pretrpeo tako male promene u toku čitavog zadnjeg milenijuma, da obrazovani Iranac može čitati rukopise sačinjene vekovima unazad bez posebnih poteškoća", navodi se na sajtu Kulturnog centra Irana u Beogradu.[68] Persijska književnost, koja se razvijala tokom 11 vekova, spada u red velikih svetskih književnosti. Među najpoznatije pisce, filozofe i naučnike ubrajaju se Hajam, Rumi, Sadi i Hafiz.[69]

Iran je jedina država na Srednjem Istoku koja koristi solarni kalendar i slavi Novu godinu na dan prolećne ravnodnevice, 21. marta. Kako napominju Daniel, Elton L. and Ali Akbar Mahdiu u knjizi "Culture and Customs of Iran" „predanja starih pisaca pominju postojanje kalendara još iz doba drevnog iranskog proroka Zaratustre."[70]

---

[65] Isto

[66] Isto

[67] Kulturni centar Irana ,*O Iranu: Kultura i umetnost: Jezici*, Dostupno preko: http://www.iran.rs/%D0%9E%D0%98%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%83/%D0%9A%D1%83%D0%BB%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%D0%B8%D1%83%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82/%D0%88%D0%B5%D0%B7%D0%B8%D1%86%D0%B8.aspx, (Pristupljeno: 4. novembar 2014)

[68] Isto

[69] Kulturni centar Irana, *O Iranu: Kultura i umetnost: književnost*, Dostupno preko: http://www.iran.rs/%D0%9E%D0%98%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%83/%D0%9A%D1%83%D0%BB%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%D0%B8%D1%83%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82/%D0%9A%D1%9A%D0%B8%D0%B6%D0%B5%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82.aspx, (Pristupljeno: 4. Novembar 2014)

[70] Daniel, Elton L. and Ali Akbar Mahdi, *Culture and Customs of Iran*, Greenwood Press, USA, 2006, Available from: http://books.google.rs/books?id=FkAXHQKE6MkC&pg=PA216&lpg=PA216&dq=%22iran+culture%22+books&source=bl&ots=3F5AbX3JQD&sig=Em11BHzg5OMyHPd64VTBw3ZyXPM&hl=sr&sa=X&ei=_7dYVMCrItHeapafgRg&ved=0CEEQ6AEwAzgK#v=onepage&q=%22iran%20culture%22%20books&f=false, (Pristupljeno: 4th Novembar 2014), page: 178.

Podaci Kulturnog centra Irana u Beogradu ukazuju na to da „iranski kalendar je solarni, temelji se na datumu iseljenja (hidžra) poslanika Muhameda (s.a.v.s). Godina počinje 21. marta sa dolaskom proleća. Solarni kalendar takođe poznaje podelu na dvanaest meseci, a njihova imena se poklapaju sa imenima dvanaest anđela čuvara iz zoastrijske vere. Prvih šest meseci (farvardin, ordibehešt, hordad, tir, mordad i šahrivar) imaju po 31 dan, i odgovaraju periodu od 21. marta do 22. septembra, dok sledećih pet meseci (mehr, aban, azar, dej i bahman) imaju po 30 dana. Dvanaesti mesec, esfand, ima 29 dana, osim u prestupnoj godini, kada ima 30. (...) Hidžretsko i hrišćansko računanje vremena je recipročno zastupljeno u Iranu.“[71]

Praznici u Iranu se mogu podeliti u dve grupe – na nacionalne svetkovine kao što su: 1-5. farvardin (21- 26. mart) – Nova godina, 12. farvardin (1. april)- Dan Islamske Republike Irana, 20. i 21. bahman (10. i 11. februar) - pobeda Islamske revolucije iz 1979, 29. esfand (20. mart) - Nacionalizacija naftne industrije iz 1951. godine; i na verske praznike koji se računaju pomoću lunarnog kalendara.[72] U Iranu, kao i u većini drugih muslimanskih zemalja, subota je prvi radni dan, a petak je dan za odmor.[73]

U Iranu se godina deli na dve sezone: letnju i zimsku. Početak prvog dela godine se beleži Noruzom, a drugog dela godine Mehreganom.[74]

Noruz - prvi mesec farvardina – jeste i dan egzaltacije sunca i donosi početak proleća.[75]

---

[71] Kulturni centar Irana, *Kultura i umetnost: Kalendar*, Dostupno preko: http://www.iran.rs/%D0%9E%D0%98%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%83/%D0%9A%D1%83%D0%BB%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%D0%B8%D1%83%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82/%D0%9A%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80.aspx, (Pristupljeno: 4. novembar 2014)

[72] Kulturni centar Irana, *Kultura i umetnost: Kalendar*, Dostupno preko: http://www.iran.rs/%D0%9E%D0%98%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%83/%D0%9A%D1%83%D0%BB%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%D0%B8%D1%83%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82/%D0%9A%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80.aspx, (Pristupljeno: 4. novembar 2014)

[73] Isto (Pristupljeno: 4. novembar 2014)

[74] *Festivals*, Iranian Cultural Society of North Carolina, http://www.icsnc.org/node/64, (Pristupljeno 25th November 2014)

[75] Kulturni centar Irana, *Kultura i umetnost: Noruz*, http://www.iran.rs/%D0%9E%D0%98%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%83/%D0%9A%D1%83%D0%BB%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%D0%B8%D1%83%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82/%D0%9D%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%B7.aspx, (Pristupljeno: 4. novembar 2014)

Običaj jeste da mesec, dva dana pre samog veselja stanovnici Irana započnu sa sređivanjem i doterivanjem svojih domova, u čemu učestvuju svi članovi porodice.[76] Dve nedelje pre slavlja u posudu sa vodom se sipaju zrna žitarica koja klijaju do trinaestog dana nakon Nove godine, kada se bacaju u reku. Još neki od običaja jesu paljenje vatre poslednje srede u godini - *čaharšanbeje suri* - u svakom naseljenom mestu, koje ljudi preskaču verujući da se na taj način štite od zla (vatra se u starom Iranu vezivala za Božiju svetlost koja štiti od svega lošeg).[77]

Sledećih dvanaest dana se posvećuje porodici i radosti u "čast 12 božanstava, 12 svetih pomoćnika vrhovnog boga Ahura Mazde".[78] Drugog aprila naredne godine – porodice napuštaju domove i odlaze svojim kolima u prirodu. Tog dana, gradovi su napušteni.

Praznik Mehregan, koji vodi svoje poreklo još iz doba Ahamenida (6. vek p.n.e), slavi se šest dana, počev od 16. mehra (mehr je period od 13. septembra do 22. oktobra).[79] Ovaj važan praznik izvode sveštenici – Mobadi - s tim što ga ne slave svi Iranci jer je to zoroastrijski festival. U drevnom svetu ovaj praznik je bio simbol hrabrosti i istinoljubivosti, a danas se obeležava paljenjem tamjana, posvećivanjem cveća i bilja hramovima i slavi se početak učenja jer je 1. mehr dan početka škole u Iranu.[80]

Kako navodi britanski socijalni antropolog Massoume Price u svom tekstu "Codes of behavior, Iranian Experience" tradicija se mahom zaniva na religiji, naročito na islamu. Za većinu muslimana „Islam je stub vrednosti, ideja i verovanja koje bi trebalo da usmeravaju sve sfere života, uključujući privatni i socijalni život, ekonomiju i politiku."[81] Modernije orijentisane klase teže ka tome da se omogući jednakost polova i da se jaz među njima umanji, za razliku od pripadnika nižih, neobrazovanih klasa koji na žene gledaju kao na inferiorne kojima pripadaju podređena mesta u društvu.

Inače u Iranu porodica se uvek postavlja na prvo mesto, pre samog pojedinca, pa nije neobično što roditelji preuzimaju brigu o ce-

[76] Isto, (Pristupljeno: 4. novembar 2014)
[77] Isto
[78] Isto
[79] *Festivals*, Iranian Cultural Society of North Carolina, http://www.icsnc.org/node/64, (Pristupljeno 25th November 2014)
[80] Isto
[81] Massoume Price, *Codes of behavior, Iranian Experience*: Culture of Iran, 2001, Available from: http://www.iranchamber.com/culture/articles/codes_behavior.php, (Pristupljeno November 2014)

lokupnoj budućnosti svoje dece – o izboru njihove profesije ili supružnika. Pitanje pripadnosti određenoj klasi je visoko na listi prioriteta kada je reč o sklapanju brakova, naročito među tradicionalnim Iračanima u ruralnim područjima. Čak je i u modernijim porodicama bitno da mladi biraju supružnike tako da odgovaraju kriterijumima roditelja. Brakovi različitih rasa ili religije nisu česta pojava. Naročito kada je reč o ženama muslimankama - njima je zabranjeno da se udaju za muškarce koji ne pripadaju njihovoj veri, dok je za većinu muškaraca muslimana prihvatljivo da se žene strankinjama.

Tradicionalno orijentisano stanovništvo ne pije alkohol, ne jede svinjetinu, oblači se skromno – naročito kada je reč o ženama koje ne otkrivaju svoja tela i prekrivaju i kosu, noseći tamne haljine, šminkajući se vrlo diskretno ili ne šminkajući se uopšte.[82] Sveukupno, Iranci veliku pažnju poklanjaju načinu odevanja. „Decenije vesternizacije i modernizacije tokom ere dinastije Pahlavi - stvorile su moderne i ultramoderne grupe koje se lako prilagođavaju modernom kontekstu bilo gde. Način na koji se ljudi ponašaju, jedu ili piju, oblače ili sa kojom lakoćom stupaju u interakciju sa suprotnim polom je pokazatelj koliko su tradicionalni ili moderni (čak i kojoj klasi pripadaju) i šta se od njih može očekivati", ukazuje Massoume Price.[83]

U Iranu je priprema hrane podrazumevani deo mnogih okupljanja i što je viši status gostiju, to je i priprema detaljnija. Domaćica i (često) ćerke služe goste i ne prihvataju „ne" kao odgovor i insistiraju na tome da gosti budu dobro posluženi, a gosti iz učtivosti odbijaju posluženje. Ovaj čin je veoma popularan i naziva se „taarof". Naime, kako su Iranci okrenuti privatnoj sferi, jedan od običaja koji su razvili jeste „taarof" - etiketa. Prva karakteristika jeste da naglasak bude na ljubaznosti i gostoprimstvu. Druga karakterisitka jesu detaljna uputstva koja preovlađuju među pojedincima kako bi se se odrazile lične, socijalne, profesionalne i klasne razlike: titule i način komuniciranja ukazuju na primer kakav je status pojedinaca. Iako spolja deluje kao gracioznost, ovakav način ophođenja se kritikuje kao "ljubazna hipokrizija".

Kada je reč o običajima, važna je i ceremonija stupanja u brak. Iransko venčanje vodi svoje poreklo iz zoroastrijske tradicije. Ovo je vrlo važno slavlje, naročito za žene i najupadljivije je od svih, a organizuje se u prisustvu rođaka i prijatelja. Mladoženjina porodica je

[82] Isto
[83] Isto

zadužena za troškove venčanja, dok mladini roditelji nastoje da miraz bude što izdašniji. Najvažniji ceremonijalni predmeti jesu svećnjaci i ogledala, koji se nose u mladinu kuću. Kako je važno da slavlje bude što esktravagantnije, sa višim statusom mladenaca to će više novca biti uloženo u venčanje, ali za manje imućne buduće supružnike organizuju se masovna javna venčanja.[84]

Postoje dve etape slavlja. Prva se naziva aghed, što bukvalno znači vezivanje čvora. Kako bi bila zaštićena u slučaju razvoda, mahr[85] ili cena mlade se utvrđuje unapred, pre samog venčanja. Drugi deo, arousi[86], predstavlja veselje koje može da traje i do 7 dana. Autor teksta "Iranian Marriage Ceremony: History and Symbolism", Massoume Price, navodi da "nakon što mlada izgovori "da", čitaju se stihovi iz Kurana, potpisuju se dokumenta i utvrđena cena mlade se unosi takođe u dokumenta, koje mladenci potpisuju u prisustvu svedoka, pa se onda proglašavaju mužem i ženom."[87] Nakon istupanja iz sobe u kojoj se venčavaju (obično u kući roditelja mlade), gosti obasipaju mladence slatkišima, novčićima, pirinčem i cvećem (čin se naziva shabash) kako bi im život bio što bolji i lepši - verovanje barakat, a tamjan, koji se koristio u zoroastrijskim religijskim ceremonijama, pali se kako bi se oterao urok.[88]

Tokom istorije, Iranci su sakupljali kulturna i umetnička dela susednih naroda.. Najpoznatija i najuticajnija civilizacija je svakako bila persijska koja je dala "umetnička remek-dela svetske slave"[89] a danas mnogi muzeji širom sveta imaju po nekoliko primeraka ove umetnosti. Kada je reč o preislamskom periodu (do 7. veka n.e), nastariji umetnički predmeti stari hiljade godine, pronađeni su na Iranskoj

[84] Massoume Price, *Iranian Marriage Ceremony: History and Symbolism*, Available from: http://www.cultureofiran.com/iranian_marriage_ceremony.html, (Pristupljeno:4th November 2014), p. 1.
[85] Isto
[86] Isto
[87] Isto, (p.2)
[88] Isto, (p.2)
[89] Kulturni centar Irana, *O Iranu: Kultura i umetnost: Umetnost*, Dostupno preko: http://www.iran.rs/%D0%9E%D0%98%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%83/%D0%9A%D1%83%D0%BB%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%D0%B8%D1%83%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82/%D0%A3%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82.aspx, (Pristupljeno: 4. novembar 2014)

visoravni, kao što su bronze iz Lurestana.[90] Persepolis je najsvetliji primer starog Irana i Srednjeg istoka, čiji uticaj se može videti na Partenonu i vizantijskim zgradama.[91] U islamskom periodu je došla do izražaja arhitektura, naročito u pogledu verskih objekata – džamija. Tip džamije sa kupolom i dva minareta je vremenom postalo pravilo, a neke od najlepših džamija jesu Centralna džamija u Isfahanu, džamija šejha Lotfolaha u Isfahanu, kao i džamije i mauzoleji u Samarkandu.[92] Kako Iranci visoko vrednuju svoje mitove, upravo su veliki iranski spomenici dobijali imena po mitskim likovima iz Šahname (ili čuvena "Knjiga Kraljeva, nacionalni ep, delo Ferdosija) – Rustemu hrabrom i Džašmidu: Parsepolis (Taht-e Džašmid) ili džinovske kamene ploče iz vremena Ahemenida ili Sasasnida (Nakš-e Rustam). Pored arhitekture Iranci veliko poštovanje pokazuju za kaligrafiju. Samo prepisivanje Kur'ana smatra se verskim činom[93], a pravljenje knjiga sa odgovarajućom kaligrafijom, iluminacijom predstavlja značajan deo iranske umetnosti. Iranski tepisi i sagovi su postojali i u preislamskom periodu, s tim što se ova umetnost usavršila u 16. i 17. veku. Raznovrsne šare na tepisima označavaju različite prirodne karakteristike Irana u pojedinim predelima.

Iranci imaju jednu od najrazvijenijih i najstarijih tradicija u umetnosti, a opet iranski lideri se suprotstavljaju umetničkim for-

[90] Kulturni centar Irana, *O Iranu: Kultura i umetnost: Preislamski period*, Dostupno preko: http://www.iran.rs/%D0%9E%D0%98%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%83/%D0%9A%D1%83%D0%BB%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%D0%B8%D1%83%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%BC%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%BE%D0%B4.aspx, (Pristupljeno: 4. novembar 2014)

[91] Isto

[92] Kulturni centar Irana, *O Iranu: Kultura i umetnost: islamski period*, , Dostupno preko: http://www.iran.rs/%D0%9E%D0%98%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%83/%D0%9A%D1%83%D0%BB%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%D0%B8%D1%83%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82/%D0%98%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%BC%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B8%D0%BE%D0%B4.aspx, (Pristupljeno: 4. novembar 2014)

[93] Kulturni centar Irana, *O Iranu: Kultura i umetnost: kaligrafija i iluminacija*, Dostupno preko: http://www.iran.rs/%D0%9E%D0%98%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%83/%D0%9A%D1%83%D0%BB%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0%D0%B8%D1%83%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82/%D0%9A%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D0%B8%D1%98%D0%B0%D0%B8%D0%B8%D0%BB%D1%83%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0.aspx, (Pristupljeno: 4. novembar 2014)

mama.[94] Jednu od prepreka predstavlja i islamska zabrana muzike i zabrana ilustrovanja ljudi i životinja. Muzika se zabranjuje jer prema učenju proroka Muhameda ona odvlači ljude u neku drugu mentalnu sferu, skrećući pažnju sa ovoga sveta. A druga zabrana proizilazi iz toga što se veruje da je to vid idopoklonstva, i što se tvrdi da bi se na taj način pokušalo stvaranje novog sveta osim ovog koji je stvorio Bog. Bez obzira na to, današnji umetnici uspevaju da nađu načina da svoja dela iznova predstavljaju publici.

Kultura Irana je ostavila trag na različite narode tokom istorije, te njen uticaj prevazilazi geografske i političke granice same države. I ne samo to, ona ima važnu ulogu u oblikovanju celokupne ljudske civilizacije kroz jezik, književnost, arhitekturu, običaje i rituale[95], pa se tako danas 17 iranskih znamenitosti nalazi pod zaštitom UNESCO-a (World Heritage List), a Iran je na 16. mestu na svetu po broju ovakvih znamenitosti. Iako su ove predele tokom istorije osvajali brojni osvajači, na kraju je pobednik uvek bila iranska civilizacija.

- **Religija Irana[96]**

Tokom istorije, brojne religije su nastajale i širile se po geografski različitim delovima drevnog Irana.[97] Kada su se indoevropski narodi počeli seliti (2. milenijum p.n.e), jedan njihov ogranak – indoiranski narod – krenuo je prema istoku i jugu: jedan deo se uputio ka Indiji, a drugi ka Iranskoj visoravni. Kako navodi Abdurrahim Solejmani u knjizi „Žive svetske religije", Iran je „bio mesto susreta dve civilizacije sa dvije različite kulture. Jedna je civilizacija i kultura Arijevaca koji su doselili, a druga je civilizacija i kultura domicilnih Iranaca" , objašnjava Solejmani.[98] „Smatra se da su doseljeni Arijevci kao i domicilni Iranci – koji su bili uglavnom pod uticajem Mesopotamije – obožavali mnogobrojne bogove. Ta božanstva su bila svojevrsni simboli očitava-

[94] *Countries and Their Cultures,* JRank, Available from: http://www.everyculture.com/Ge-It/Iran.html, (Pristupljeno November 2014)

[95] *Cultural Iran and its Contribution to Human Civilization and Culture*, Iran Spectrum : Culture : Cultural Iran, Available from: http://www.iranreview.org/content/Iran_Spectrum/Cultural-Iran-and-its-Contribution-to-Human-Civilization-and-Culture.htm, (Pristupljeno November 2014)

[96] Ovaj deo teksta napisala je Tamara Glišić.

[97] Islamic Republic of Iran: Permanent mission to the United Nations, Available from: http://iran-un.org/en/pre-islamic-religions/, (Pristupljeno: 23th November 2014)

[98] Abdurrahim Solejmani, *Žive svetske religije*, Fondacija "Mulla Sadra", Sarajevo, 1433/2012, str. 90.

nja prirode (...) Ovi narodi vjeruju da su bogovi i antibogovi međusobno suprotstavljeni. Smatra se da su ova vjerovanja vršila međusobni uticaj i pripremila teren za pojavljivanje zoroastrizma", navodi autor.[99] Izučavajući iransku istoriju, britanski socijalni antropolog Massoume Price, ukazuje na razvoj religijskih verovanja na ovom području. "Iranske grupe su naselile oblast u drugom milenijumu p.n.e. Po dolasku u Iran, na indo-iranske tradicije su uticale moćne civilizacije drevne Mesopotamije. Verovanja iz Sumerije, Vavilona i Elamite su se prepretale sa idejama Iranaca o kosmosu i životu nakon smrti", piše Price.[100]

Žitelji drevnog Irana, koji su živeli pre uspona Persijana i Medijanaca, klanjali su se mnogim bogovima, povezujući ih sa suncem, zemljom, nebom, mesecom, vodom, vatrom, vetrom... Najuzvišeniji oblik poštovanja svih božanstava bilo je prinošenje žrtvi, na vrhovima planina, praćeno ceremonijom.[101]

Jedan od nastarijih verovanja sa ovog prostora jeste zoroastrizam. Bijan DaBell u svom tekstu „Iran Minorities 1: Diverse Religions" tvrdi da „Zoroastrijanci predstavljaju najstariju religijsku skupinu u Iranu (...) Njihova religija je bila dominantna za vreme Persijskog carstva, a kasnije se ustalila kao državna religija. Uvenula je nakon Arapskih aslamskih osvajanja Persije u 7. veku".[102]

Među istraživačima postoje neslaganja oko mesta i vremena rođenja Zaratustre, centralne figure ove religije. Tradicionalna predanja polaze od toga da je živeo od druge polovine 7. do početka 6. veka p.n.e, dok istoričari veruju da je to bilo hiljadu godina pre nove ere.[103] Ono što jeste poznato to je da je zoroastrizam jedno od najstarijih učenja koje je imalo uticaj na razvoj islama, judaizma i hrišćanstva; ideje dualizma, sukoba dobra i zla, istine i laži, verovanja u život nakon smrti imaju korene u ovoj tradiciji.[104] Primera radi, mnoga hrišćanska

99 Isto, (str. 90/1)

100 Massoume Price, *Rituals of Death in Iran: A Brief History*, Available from: http://www.cultureofiran.com/rituals_of_death.html, (Pristupljeno: 31 October 2014), p. 1,

101 Islamic Republic of Iran: Permanent mission to the United Nations, Available from: http://iran-un.org/en/pre-islamic-religions/, (Pristupljeno: 23th November 2014)

102 Bijan DaBell, *Iran Minorities 1: Diverse Religions*, United States Institute of Peace: The Iran Primer, Date: September 3, 2013, http://iranprimer.usip.org/blog/2013/sep/03/iran-minorities-1-diverse-religions

103 Abdurrahim Solejmani, "Žive svetske religije", Fondacija "Mulla Sadra", Sarajevo, 1433/2012, str. 92.

104 *Heretics: Religious Minorities*, A Small Media Report, UK, http://www.smallmedia.org.uk/heretics/, str.89.

učenja jesu u stvari adaptacija zorostrijanizma.[105] Autor Ramona Shashaani u knjizi "Culture of Iran -Borrowed Ideas; Persian Roots of Christian Traditions" ukazuje na to da upravo Božić duguje svoje korene drevnoj persijskoj tradiciji obožavanja Mitre – boga sunca ili boga ljubavi.[106] Katolici širom sveta slave Božić 25. decembra, dok se Persijanci spremaju da 21. decembra slave Yaldaa, koja označava rođenje Mitra, boga ljubavi, prijateljstava i svetlosti. Hrišćani su rođenje Mitra povezali sa rođenjem Isusa Hrista. Kako je prva noć zime od tog dana sve kraća, a dani sve duži, noć zimske kratkodnevice se slavi i kao rođenje sunca među arijevskim plemenima u Iranu, Indiji i Evropi.[107] Još neki od uticaja izvršenih na katoličko hrišćanstvo jesu: Devica Marija koja liči na Anahitu, persijsku boginju, majku svih bogova; zatim pesme i molitve u crkvama; tradicije hleba i vina, bela odora sveštenika; krst, svastika...[108]

Inače, sveta knjiga u zoroastrijanizmu se naziva Avesta, čije su preostale delove nakon osvajanja Aleksadra Makedonskog ljudi prikupljali u vreme Eškanida i Sasanida. Knjiga se sastoji iz pet delova: Jasna, Visperad, Jašte, Horda – Avesta i Vendidad. Nakon Arapskih osvajanja 633-44, zajednica Zoroastrijanaca se seli na područja istočnog Irana i Indije, da bi ponovo „oživela" za vreme dinastije Pahlavi u 20. veku. Iako je ovo učenje pretrpelo oštećenja za vreme Islamske revolucije, njene sledbenike možemo naći u različitim gradovima Irana[109], na primer u Teheranu ili sa ostalim zajednicama u Yazdu i Kermanu[110], u kojima danas broje oko 20 000 pripadnika.

„Sa dolaskom muslimana, dolazi i monoteistička religija koja obećava jednakost za sve vernike sa najvećom nagradom za najpobožnije, najiskrenije i najvrednije. Ovde se nečiji status nije zasnivao na

---

[105] Iran heritage, Available from: http://www.iran-heritage.org/interestgroups/history-article3.htm, (Pristupljeno November 2014)

[106] Ramona Shashaani , *Culture of Iran -Borrowed Ideas; Persian Roots of Christian Traditions,* 1999, http://iranchamber.com/culture/articles/persian_roots_christian_traditions.php#sthash.6BGUGSFx.dpuf,

[107] Isto

108 Iran heritage, http://www.iran-heritage.org/interestgroups/history-article3.htm, (Pristupljeno November 2014)

[109] Isto

[110] Bijan DaBell, *Iran Minorities 1: Diverse Religions*, United States Institute of Peace: The Iran Primer, 2013, Available from: http://iranprimer.usip.org/blog/2013/sep/03/iran-minorities-1-diverse-religions

njegovom rođenju, već na njegovim vrlinama (…)", piše Iran Chamber Society.[111] Poslednja iranska dinastija je vladala do 7. veka, kada su Arapi osvojili Iran, koji je dobio novu religiju i pismo – sve što je "bilo domaće i urođeno iranskom karakteru i običajima, sada se pojavilo u novoj i komleksnijoj formi", navodi se na sajtu Iranskog kulturnog centra u Beogradu.[112]

U istom periodu, pripadnik manjeg arapskog plemena u blizini grada Meke – Muhamed - osniva islam kao religiju. Muhamed je propovedao Božje reči, kako mu je u viziji rekao anđeo, u svim prilikama, a njegovi sledbenici su ih zapisivali i kodifikovali u Kuranu, svetoj knjizi Islama[113], koji se sastoji iz 114 poglavlja – sure, koje se sastoje iz stihova – ajeti (znaci). Objava Svete knjige je trajala 23 godine. Zbog toga što se zamerio vođama, 622. godine odlazi u (današnji) grad Medinu i ta godina i taj događaj se beleži kao hidžra, početak nove ere za Muslimane, koji ovu godinu računaju kao prvu u svom kalendaru. "Muslimani veruju da postoji samo jedan Bog i njegovo ime na arapskom je Allah. (…) veruju da je Bog poslao proroke na zemlju da vode čovečanstvo u skladu sa Njegovom Voljom. Isus, Mojsije i Abraham se poštuju kao Božji Poslanici, a poslednji prorok je Muhamed", navodi se na sajtu BBC-ja.[114] Prema islamu, vera nije samo pitanje duhovnosti i unutrašnjeg stanja čoveka, već obuhvata političke, društvene i ekonomske aspekte života ljudi.[115] Važna su sva socijalna pitanja – i islamska zajednica (umet), porodica, društvo, odnosi sa drugim narodima, pa i odnosi prema životinjama. Kur'an i Poslanikova praksa daju takođe jasna uputstva nemuslimankom življu u muslimanskom svetu.

111 Iran Chamber Society, *Religion in Iran*, Available from:http://www.iranchamber.com/religions/articles/religion_in_iran.php, (Pristupljeno 4th November 2014)

112 Pojava Islama i Arapska dominacija, Kulturni centar Irana, Dostupno preko:http://www.iran.rs/%D0%9E%D0%98%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%83/%D0%98%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%98%D0%B0/%D0%9F%D0%BE%D1%98%D0%B0%D0%B2%D0%B0%D0%B8%D1%81%D0%BB%D-0%B0%D0%BC%D0%B0.aspx, (Pristupljeno 23. novembar 2014)

113 Frederick W. Kagan, *Islam*, AEI, Iran Tracker, Available from: http://www.iran-tracker.org/node/48, (Pristupljeno: 23th november 2014)

114 BBC, *Religions: Islam at a glance*, Available from: http://www.bbc.co.uk/religion/religions/islam/ataglance/glance.shtml, (Pristupljeno:20th November 2014)

115 *Islam kao religija*, Kulturni centar Irana, Dostupno preko: http://www.iran.rs/%D0%98%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%BC/%D0%98%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%BC%D0%BA%D0%B0%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%B3%D0%B8%D1%98%D0%B0.aspx, (Pristupljeno: 23. novembar 2014)

Najznačajniji pravci jesu sunitski i šiitski: Suniti čine 87-88 procenata muslimana u svetu, dok Šiiti čine 12-13 odsto.[116] Suniti su sledbenici tradicije sunet, koji se često objašnjava kao ortodoksni vid Islama, a reč sunet znači sve što je radio i govorio prorok Muhamed. Šiiti svoje ime temelje na sleđenju imama Alija (rođak Muhameda) i njegovih sinova nakon smrti Muhameda.[117] Oni se dalje dele na dvanaestimamite, ismailite i zejdije, od kojih su najbrojniji prvi, kojih na svetu najviše ima u Iranu. Pitanje oko kojeg se spore suniti i šiiti jeste – ne samo ko će naslediti proroka Muhameda, već je tu i pitanje samog karaktera vođstva.

Suniti su odabrali Ebu Bekra - prvog kalifa i Muhamedovog tasta, dok su suniti verovali da to nije političko pitanje, već da treba odabrati ličnost koja pored političkog uticaja mora biti pravedna i mora imati znanje kako da ispravno tumači Kuran, i kao takav treba biti izabran od Allaha. Stoga je njihov izbor bio Ali ibn Abu Talib, koji će voditi muslimane sve do dolaska Skrivenog dvanaestog imama Mahdija a.s.[118] Prema šiitima, pretvaranjem imamita u kalifat je omugućeno da kalifat postane nasledni sultanat. Postoji razlika takođe i između šiizmatske i sunitske sudske prakse: sunitske sudije primenjuju qias pravo koje podrazumeva primenu starih na nove slučajeve (umesto primenu aql, što znači razum). A kao drugo, u sunitskoj prakse se reči i dela proroka Muhameda ne šire i na njegove pretke.[119]

U 14. veku šiizam je postao zvanična religija Irana, da bi se to ponovo desilo sa Islamskom revolucijom u 20. veku - 1979. godine.[120] Narod pod vođstvom izgnanog Ruholaha Homeinija se pobunio protiv dinastije Pahlavi. Svrgavanje dinastije je trajalo preko godinu dana (1978-1979), ali se završilo pretvaranjem Irana iz monarhije u islamsku republiku; stoga se ova revolucija drugačije naziva "trećom velikom

116 Aspekti Islama – Šiiti i suniti, Kulturni centar Irana, Dostupno preko: http://www.iran.rs/%D0%98%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%BC/%D0%90%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%BC%D0%B0.aspx, (Pristupljeno 23. novembar 2014)

117 Isto

118 Isto

119 *Apostasy in the Islamic Republic of Iran*, Iran Human Rights Documentation Center, New Haven, Connecticut USA, July 2014, page 4.

120 Kulturni centar Irana, *Aspekti Islama – Šiiti i suniti*, Dostupno preko: http://www.iran.rs/%D0%98%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%BC/%D0%90%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B8%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%BC%D0%B0.aspx, (Pristupljeno: novembar 2014)

revolucijom u istoriji".[121] Danas zvanična religija Irana je dvanaestoimammitski šiizam, koji je potpuno stran, čak i jeres za sunitske muslimane. Islamska Republika Iran kao vodilju ima ideju da vodi celokupni islamski svet, i šiite i sunite. U poglavlju 11 Ustava se napominje da "svi muslimani čine jednu naciju i da vlast Islamske Republike Irana ima dužnost da svoje politike formuliše tako da kultiviše prijateljstvo i uniju svih muslimanskih naroda (…)".[122] Njihov Ustav ujedno garantuje religijske slobode verskim manjinama. U poglavlju 13 Ustava se potvrđuje da su "zoroastrijanci, jevreji i hrišćeni jedine priznate religijske manjine, koje u granicama zakona mogu da upražnjavaju svoje obrede i ceremonije".[123] Međutim, iako je moderna teokratija, u Iranu se isključuju ostale skupine, poput Baha'i – tako da razlike postoje između pisanog slova i prakse. Baha'i su najveća verska manjina u Iranu, koji broje do 350 000 pripadnika, koji zbog svog nepovoljnog statusa otežano praktikuju svoju religiju.[124] Inače, ova monoteistička religija svoje poreklo vodi sa iranske visoravni iz Bábi pokreta; tokom vremena je doživela ubrzanu globalnu ekspanziju da bi postala jedna od vodećih rastućih religija na svetu. Učenje na kojem se zasniva jeste da čovečanstvo predstavlja jedinstvenu rasu, za koje postoji samo jedan Bog, koji se polako otkriva ljudima. Osnivač je bio Bahá'u'lláh (Iranac čije ime na arapskom znači "slava Boga").

Baha'i su od Islamske Revolucije u Iranu pa do danas u teškom položaju, navodi United Nations Office. "(…) stotine njih je mučeno ili poslato u zatvor, i na hiljade je izgubilo posao, pristup obrazovanju i ostalim pravima – sve zbog njihovog verskog ubeđenja", navodi se na sajtu.[125] Pripadnici ove religije stoga su u neprestanom strahu od toga šta bi moglo da ih zadesi. Pored ekonomskih, socijalnih, političkih

121 Prva velika revolucija je Francuska revolucija (1789-1799) sa kojom nastaje republika umesto apsolutne monarhije; a druga velika revolucija je Ruska revolucija (1917-1922) kojom je svrgnuta monarhija i uspostavljena vlast boljševika; nakon završetka je nastao SSSR

122 Frederick W. Kagan, *Islamic Republic of Iran*, AEI IranTracker, Available from: http://www.irantracker.org/basics/islamic-republic-iran-0, (Pristupljeno: 25th November 2014)

123 Bijan DaBell, *Iran Minorities 1: Diverse Religions*, United States Institute of Peace: The Iran Primer, 2013, Available from: http://iranprimer.usip.org/blog/2013/sep/03/iran-minorities-1-diverse-religions

124 Isto

125 United Nations Office : Baha'i Inernational Community, *Current situation of Baha'is in Iran*, 2013, Available from: http://www.bic.org/media/Current-situation-Bahais-in-Iran

prava, uskraćivano im je pravo na ravnomernu zastupljenost u medijima, kao i pravo na svojinu, napadima na njihova imanja.[126]

Kada je reč o hrišćanima, postoje dve vrste u Iranu – etnički, koji uključuju Jermene, Asirce i neetnički. Jermeni su najveća hrišćanska grupa koja danas okuplja između 40.000 i 80.000 pripadnika.[127] Hrišćanske zajednice postoje u Iranu još od najranijih dana, prethodile su im jedino zajednice zoroastrijanca i jevreja. U oblasti iranske visoravni, najveća urođenička hrišćanska grupa jesu jermenski pravoslavni Hrišćani, koje su se u svojim okvirima radije služili svojim nego persijskim jezikom. To je ih je spasilo islamizacije, a istovremeno ih je i socijalno integrisalo. Osnivač (i jermenskog) hrišćanstva je prorok Isus Hrist, za kojeg se veruje da je sin Device Marije, a da je razapet na krstu kako bi iskupio sve ljudske grehe.[128]

Iako je sa nastankom Islamske Republike došlo do formalnog priznavanja prava jermenskoj zajednici, u stvarnosti je bilo drugačije – primeri iz prakse ukazuju na to da su ta prava bila podrivana u oblasti obrazovanja, izdavaštva svetih tekstova, kao i u oblasti zapošljavanja.[129]

Izveštaj UN pokazuje da iranske vlasti nastavljaju da hrišćane zatvaraju zbog njihove vere i zbog toga što predstvaljaju "pretnju za nacionalnu bezbednost": najmanje 49 Hrišćana od 307 religijskih, među kojima je bilo i Jevreja, Baha'ista, Zoroastrijanaca, kao i pripadnika grupa mističnih grupa unutar Islama (sufizam), zadržano je u zatvoru u periodu od januara 2014. godine.[130]

Jevreji danas u Iranu broje oko 25,000 (u odnosu na 80,000 u 1979. godini) i predstavljaju najbrojniju jevrejsku skupinu na Srednjem istoku van Izraela. "Pre 3000 godina, kada su bili primorani da se isele iz Palestine u Asiriju i Vavilon, ujedno se sele u zapadne i centralne delove Irana u nekoliko uzastopnih perioda", navodi se na sajtu

---

[126] Isto

[127] Bijan DaBell, *Iran Minorities 1: Diverse Religions*, United States Institute of Peace: The Iran Primer, 2013, Available from: http://iranprimer.usip.org/blog/2013/sep/03/iran-minorities-1-diverse-religions

[128] *Heretics: Religious Minorities*, A Small Media Report, UK, Available from: http://www.smallmedia.org.uk/heretics/, p.112.

[129] Isto, p.111.

[130] Benjamin Weinthal, *UN report blasts Iran for persecution of Christians, other religious minorities*, 2014, Available from: http://www.foxnews.com/world/2014/03/21/irans-regime-targets-evangelical-christians-as-national-security-threat/

Islamic Republic of Iran: Permanent mission to the United Nations.[131] Sveta knjiga je Tora; Jevreji se klanjaju Jahve, zaštitniku naroda, koji je u nomadskom periodu bio vrhovni bog među ostalim bogovima. Sa dolaskom Mojsija, vera postaje jednobožačka. Vrhovna ideja jeste da su Jevreji izabrani narod iz čijih redova će jednog dana doći mesija, a kao načela se poštuju deset božjih zapovesti, teokratija, a važno je i prinošenje žrtvi. Pored Tore, pažnja se pridaje Talmudu – zbirci rasprava koje je vodilo jevrejsko sveštenstvo – rabini – o brojnim pitanjima poput prava, istorije, običaja… Kao i u slučaju drugih verskih manjinskih grupa, koje su priznate i dozvoljene iranskim Ustavom, u svakodnevnom životu se suočavaju sa represijama, uglavnom zbog raširenog semitizma i nepriznavanja holokausta.

Neke od etničkih manjina jesu još i Azeri, Kurdi, Arapi. Azeri predstavljaju najveću etničku manjinu koja živi u severozapadnom delu Irana. Broje oko 12 miliona. Poreklo im je slično većini današnjih Azerbejdžanaca, maternji jezik im mnogo više podseća na turski nego persijski, a većina Azera su šiitski muslimani.[132]

Kurdi čine desetinu iranske populacije (ima ih oko 8 miliona). Većina njih su sunitski muslimani, ali ima ih i među šiitima, sufistima i jevrejima. U Iranu nisu pobunjenički nastrojeni prema vlasti jer imaju zajedničko poreklo sa Persijancima. Govore kurdskim jezikom. U Iraku, Siriji i Turskoj su se borili protiv vlasti kako bi osigurali svoju autonomiju, a u Iranu žive u provincijama Kurdistan i Kermanshah.[133]

Arapa ima oko milion i po i čine više od dva procenata populacije. Žive oko granice sa Irakom, a većina njih su šiiti, mada ima i sunitskih Arapa.[134] Govore arapskim jezikom i služe se arapskim pismom.

Integracija svih verskih i etničkih manina varirala je od Islamske revolucije, koji su primarno nastrojeni ka tome da postanu punopravni deo društva, a manje da se secesionišu. Većina njih zbog svoje religije bila je hapšena, fizički kažnjavana, maternje jezike nisu smeli javno da koriste (ukoliko to nije persijski). Upravo stoga zajednice su

[131] *Islamic Republic of Iran: Permanent mission to the United Nations, The Jews*, http://iran-un.org/en/the-jews/, (Pristupljeno November 2014)
[132] Bijan DaBell, *Iran Minorities 2: Ethnic Diversity*, United States Institute of Peace The Iran Primer, 2013, Available from: http://iranprimer.usip.org/blog/2013/sep/03/iran-minorities-2-ethnic-diversity
[133] Isto
[134] Isto

se se zalagale za to da Iran postane federacija kako bi prava svih manjina bila uvažena i poštovana.[135] Prema godišnjem izveštaju United States Comission on International Religious Freedom, stanje religijskih sloboda u Iranu se pogoršava, bez obzira na to što je 2013. godine izabran novi predsednik od kog se očekivalo da popravi stanje u ovoj oblasti. Najugroženije su zajednice Baha'i i Hrišćana, ali uznemiravanja, hapšenja trpe i suniti, sufisti kao i šiiti koji ne podržavaju ovakvu politiku. Od 1999. pa do 2014. godine Iran prema izveštajima Stejt Departmenta ostaje kao "zemlja od značajne brige".[136]

- **Ekonomska moć Irana[137]**

Makroekonomske politike sedam zemalja – Egipta, Tunisa, Irana, Libana, Jordana, Jemena i Libije - izdvajaju se u odnosu na ostale zemlje Srednjeg istoka i Severne Afrike (MENA regije).[138] Ove države je obeležio ubrzani ekonomski rast u periodu od 2000 do 2010, ali pod uticajem ekonomskih i političkih faktora došlo je do pada od 2011.

Kada je konkretno o Iranu reč, kako navodi *Heritage Foundation*, Iranska „lična karta" izgleda ovako: bruto domaći proizvod 945,5 milijardi $ (12. 264 $ po stanovniku), stepen nezaposlenosti iznosi 13.2 %; nivo inflacije (indeks potrošačkih cena) je 35.2 %; priliv stranih direktnih investicija 3.0 biliona $, a javni dug iznosi 11% BDP-a.[139] Iran je po pitanju ekonomskih sloboda na 171. mestu na svetu (ukupni zbir ekonomske slobode je 41,8) i beleži se rast od 1,5 procenata u odnosu na 2014. godinu. U 5 od 10 ekonomskih oblasti je došlo do poboljšanja, kao što su sloboda rada, vladina ulaganja, monetarna sloboda, fiskalna sloboda, sloboda od korupcije.[140] Po svom skoru, Iran je na 15. mestu u MENA regiji, i nalazi se ispod svih regionalnih i svetskih

[135] Isto

[136] United States Comission on International Religious Freedom, Iran Chapter, http://www.uscirf.gov/sites/default/files/Iran%202014.pdf, (Pristupljeno: November 25, 2015)

[137] Ovaj deo teksta napisala je Tamara Glišić

[138] "Predictions, Perceptions And Economic Reality Challenges Of seven Middle East And North Africa countries described in 14 Charts", *MENA Quarterly Economic Brief* , Issue no 3, World Bank, Washington DC, 2014, available from: http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2014/08/06/000470435_20140806105353/Rendered/PDF/898440REVISED00ue030JULY020140FINAL.pdf, (Pristupljeno 12 August 2014) p.1.

[139] "2015 Index of Economy: Iran", *Heritage Foundation* , http://www.heritage.org/index/country/iran, (Pristupljeno 12th August 2014)

[140] Isto

standarda: prosečni zbir u regionu je 61,6 poena, na svetskom 60,4 a po zbiru slobode ekonomija 84,6.

Iako je pre Islamske revolucije 1979. bio jedna od vodećih ekonomija Srednjeg istoka, „danas je Iran iscrpljen (...) uvećanim javnim sektorom i visokom inflacijom", navodi se na sajtu *Heritage Foundation*.[141]„Državna regulacija brojnih privatnih ekonomskih aktivnosti dovela je do stagnacije i narušavanja dinamike u skoro svim oblastima tržišta. Ujedno, podrivanje razvoja preduzetništva i mogućnosti investiranja ne pomažu održivosti privatnog sektora", kako ukazuje Heritage Foundation.[142] To je dovelo do pada u rastu od 1,9%, inflacije koja iznosi 30,6 % i stepena nezaposlenosti od 12,5 %.

Ujedno, sankcije koje su Sjedinjene Američke Države i Evropska unija nametnule Iranu 2012. godine zbog njegovog nuklearnog programa dovele su do velikih šteta (nalazišta nafte, glavni izvori vladinih prihoda, u 2011. godini donosili su i do 2,5 miliona barela dnevno, a već naredne - milion barela manje).

Sankcije stranih banaka, koje su finansirale prodaju nafte Irana, i embargo EU na Iran, svoj pravi efekat pokazale su od 1. jula 2012., dramatično su uticale na količinu i cene naftnih derivata. Pod takvim uslovima jako je teško primiti prihode od izvoza, stoga je nafta ove zemlje zamenjivana za zlato, pšenicu ili potrošačka dobra.[143] Sveukupna situacija je uticala na druge zemlje sveta da smanje ili u potpunosti prestanu da uvoze naftu iz Irana.[144] Uz sve to, u septembru 2012. godine vrednost riala je dostigla rekordno nizak nivo otkako su sankcije nastavile da izjedaju ekonomiju – u februaru 2013. godine jedan američki dolar je vredeo 37.500 riala (danas 1 dolar = 28 690 iranskih riala). Nestabilnost kursa je dovela do otvaranja „crnih tržišta", poskupljenja hrane, prodaje i gomilanja zlata, dolara i kola. Vladini izdaci, strane i domaće investicije bile su minimizirane.[145] 23. novembra 2013. godine 5 stalnih članica Saveta bezbednosti UN plus Nemačka postigli su dogovor o prelaznom sporazumu sa Iranom. 5P+1 grupa je odobrila oslobađanje iranskih zamrznutih ili nedostupnih sredstava u svetu, a zauzvrat, Iran je dužan da razblaži svoje rezerve uranijuma do 5%.

---

[141] Isto

[142] Isto

[143] Anthony H. Cordesman, Bryan Gold, Chloe Coughlin-Schulte, „Iran- Sanctions, Energy, Arms control, and Regime Change, *CSIS, Rowman & Littlefield*, January 2014, Available from: http://csis.org/files/publication/140122_Cordesman_IranSanctions_Web.pdf, (Pristupljeno 12th August 2014), p.9

[144] Isto

[145] (Isto, p. 10.)

Iranska vlast je nedavno najavila sveobuhvatne ekonomske mere kojima bi se ova sfera stabilizovala, potom i razvila.[146] Strategija podrazumeva regulatorne reforme, privlačenje stranih investitora (ulaganja su u Iranu usmerena prvenstveno na nalazišta nafte i njenu preradu, ali ekonomske sankcije su uticale na obim ovakvih aktivnosti, koja su, samo u 2013. godini, opala za trećinu),[147] olakšavanje izvoza, promovisanje turizma i povraćaja fiskalne ravnoteže. Ima znakova napretka, naročito ako se uzmu u obzir efekti međunarodnih sankcija, kao i ekonomskih malverzacija domaćih rukovodilaca. Podaci ukazuju da se stopa inflacije u 2014. gotovo prepolovila u odnosu na jul 2013. godine (sa 45 na 23 %), i da MMF predviđa rast 1-2% u fiskalnoj godini 2014/5 (počev od marta). Kako navodi Global Economic Prospects, ekonomske reforme se odnose i na povećavanje cena goriva nakon što je nivo inflacije pao ispod 20% u martu, po prvi put nakon godinu i po dana. Uprkos ovim pomacima, mnogo još toga treba da se učini jer cene goriva ostaju među najnižima u svetu.[148]

U dokumentu „Predictions, Perceptions And Economic Reality Challenges Of seven Middle East And North Africa countries described in 14 Charts", ukazuje se na to da za većinu zemalja MENA[149] regije BDP po glavi stanovnika pre 2011. godine je postepeno rastao[150] - ove ekonomije nisu doživele ekonomski sunovrat samo zbog toga što su bile isključene iz ostatka sveta. Međutim, sa dolaskom Arapskog proleća, umesto napretka, došlo je do pada u naredne dve godine.[151] Štaviše, kako ukazuje Heritage Foundation, u MENA regiji Iran se nalazi na poslednjem, 15. mestu, a njegov ukupni skor prevazilazi sve granice minimuma u poređenju sa drugim zemljama u regionu i svetu.[152]

---

[146] "Predictions, Perceptions And Economic Reality Challenges Of seven Middle East And North Africa countries described in 14 Charts", *MENA Quarterly Economic Brief,* op.cit., p.2

[147] "Investing in the SDGs: an action plan", *World Investment report 2014,* United Nations, New York and Geneve, 2014, Available from: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2014_en.pdf, (Pristupljeno 11th August 214), p. 54

[148] "Shifting priorities, building for the future 2014", *Global Economic Prospects,* Volume 9,The World Bank , Washington DC, June 2014, Available from: http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/GEP/GEP2014b/GEP2014b.pdf, (Pristupljeno 11th August 2014), p.63.

[149] MENA – skraćenica na engleskom za zemlje Srednjeg Istoka i Severne Afrike

[150] "Predictions, Perceptions And Economic Reality Challenges Of seven Middle East And North Africa countries described in 14 Charts", *MENA Quarterly Economic Brief*, op.cit., p.5.

[151] (Isto, p.7.)

[152] 2014 Index of Economy: Iran, *Heritage Foundation,* op.cit.

Iran[153]	2000-8	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Rast BDP u %	5,4	3,9	5,9	2,7	-5,6	-1,7	1,5	2,3
Inflacija potrošačkih cena (godišnji prosek)	15,2	10,8	12,4	21,5	30,5	35,2	23	22
Fiskalni balans (procenat po BDP)	3,0	0,9	1,2	-1,4	-2,0	-2,2	-2,5	-2,6
Balans tekućeg računa (procenat po BDP)	6,2	2,6	6,5	11,0	6,6	8,1	5,2	2,8

Usporavanje rasta u državama MENA regije, pa i u Iranu, bilo je praćeno fiskalnim deficitom. Kao odgovor na rastuće nezadovoljstvo u ovim zemljama, vlade su povećale svoje izdatke, naročito na gorivo, subvencije za hranu i fond plata u javnom sektoru, dodatno tako opterećujući budžete država.[154] Iran je, na primer, morao da koristi rezerve stranih valuta kako bi finansirao rastući državni deficit u 2013. i 2014. Nivoi nezaposlenosti ostali su jako visoki, pogotovo kada je reč o ženama: stopa nezaposlenosti žena je duplo veća u odnosu na muškarce, a veliki broj onih koji ne mogu da nađu posao jesu obrazovani ljudi. Osim toga, mladi ljudi veruju da je za posao, naročito u javnom sektoru, važan nepotizam (Wasta - nepotizam na arapskom) s obzirom na sveprisutnu korupciju.[155]

Prema podacima Doing buiseness, najvažnije sfere za razvoj ekonomije 189 država sveta[156], pa tako i kada je u pitanju Iran jesu:

[153] „Regional Economic Outlook, Middle East and Central Asia Department", IMF, Washington DC, May 2014, Available from: http://www.imf.org/external/pubs/ft/reo/2014/mcd/eng/pdf/menacca0514.pdf, (Pristupljeno 13th August 2014), p. 13

[154] "Predictions, Perceptions And Economic Reality Challenges Of seven Middle East And North Africa countries described in 14 Charts", *MENA Quarterly Economic Brief*, op.cit., p.8

[155] (Isto, p. 11-15.)

[156] "Economy profile: Iran, Islamic Republic; Comparing Business Regulations for Domestic Firms in 189 Economies", *Doing Business 2014,* 11th Edition, World Bank Group Corporate Flagship, Washington DC, 2014, Available from: http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/iran/~/media/giawb/doing%20business/documents/profiles/country/IRN.pdf?ver=2 http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/~/media/giawb/doing%20business/documents/profiles/country/IRN.pdf?ver=2, (Pristupljeno 11th August 2014), p.5.

poslovanje (107. mesto)[157], izdavanje građevinskih dozvola (169. mesto)[158], distribucija električne energije (169)[159], osnivanje preduzeća i registrovanje imovine (168)[160], dobijanje kredita (147)[161], zaštita investitora (147)[162], plaćanje poreza (139)[163], međudržavna trgovina (15)[164], sudsko izvršenje ugovora (51)[165] i rešavanje nelikvidnosti (129)[166].

S obzirom na sve ove karakteristike i nastojanja vlade Irana da reforme sprovedu u delo i ostvare bolje rezultate, predviđa se da će Iran 2050. godine biti na 27. mestu po stepenu razvijenosti ekonomske sfere na svetu.[167]

- **Vojna moć Irana[168]**

Tri su bitna aspekta za objašnjenje vojne moći kao instrumenta tvrde moći: kopnena vojska, pomorska i vazduhoplovna moć. Fokus naše analize biće iranski Bavar 373 sistem, iranske balističke rakete, pomorska snaga i vazduhoplovna moć.

Na osnovu Global Firepower indeksa vojne moći, Iran zauzima dvadeset i treće mesto na svetu.[169] Prema godišnjoj proceni vojnih kapaciteta država koju sprovodi Međunarodni institut za strateške studije, Iran ima više od 1663 borbenih tenkova, 610 oklopnih pešadijskih vozila, više od 640 oklopnih transportera, 17 transportnih aviona, više od 8.798 artiljerijskog naoružanja i 223 helikoptera.[170]

Regularna iranska mornarica ima 29 podmornica, 69 patrolnih i obalskih vozila, 47 vozila za logistiku i podršku, 30 helikoptera, 37 amfibijskih vozila i 22 aviona.[171] Za nju vojni analitičar Entoni Kordesman

---

[157] Isto, p. 17.
[158] Isto, p. 25.
[159] Isto, p. 34.
[160] Isto, p. 41.
[161] Isto, p. 49.
[162] Isto, p. 56.
[163] Isto, p. 65.
[164] Isto, p. 72.
[165] Isto, p. 80.
[166] Isto, p. 90.
[167] Karen Ward, „The World in 2050: From the Top 30 to the Top 100", *Global Economics,* HSBC Global Research, January 2012, p. 4.
[168] Ovaj deo teksta napisao je Milan Ranković
[169] http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=iran, last updated 17.2.2015, (pristupljeno 14.3.2015)
[170] *The Military Balance 2014,* The International Institute for Strategic Studies, p.319, (pristupljeno 14.3.2015)
[171] *Isto* op.cit.,p.320

kaže da ,,ima ozbiljna ograničenja zato što se nije mogla u potpunosti modernizovati još od svrgavanja Šaha 1979. godine i zbog gubitaka tokom Iransko-iračkog rata... Imala je baze u Abu musi, Bandar Abasu, Bandar Azaliju, Bander-e Homeiniju, Bander-e Mahšaharu...''[172] Mornarica čuvara revolucije ima 113 patrolnih i obalskih vozila, 4 amfibijska vozila i 3 vozila za logistiku i podršku.[173] Ona ima baze u Abu Musi, Bandar Abasu, Farsiju, Laraku i Koramšaru, piše Kordesman.[174]

U publikaciji Međunarodnog instituta za strateške studije piše da Iran ukupno ima 590 aviona od kojih je 334 borbeno sposobno, više od 184 lovačkih aviona, 111 bombardera, 13 borbenih aviona, više od 6 multifunkcionalnih aviona koji izviđaju, nadgledaju i sakupljaju informacije, 117 transportnih aviona,151 trenažni avion, 34 i više transportnih helikoptera i 2 višenamenska helikoptera.[175]

Iran teži da iskoristi svoje konvencionalno naoružanje kako bi zastrašio arapske susede u Persijskom zalivu, ograničio američke i operacije američkih saveznika u zalivu, smanjio američku sposobnost da utiče na političke odluke zvaničnog Teherana.[176] Prema tekstu izveštača za britansku novinsku grupu Southwar news, Aleksa Finisa, ,,Iranska vojska broji oko 815.000 ljudi i podeljena je na regularnu vojsku i vojsku Čuvara islamske revolucije. Trenutno poseduje više od 2400 tenkova uključujući i one poput T-72, više od 1500 oklopnih borbenih vozila, skoro 900 višenamenskih lansirnih raketnih sistema, približno 500 aviona i oko 400 brodova.''[177]

---

[172] Anthony H. Cordesman, Aaron Lin, *The Iranian sea-air-missile threat to Gulf shipping,* Center for Strategic and International Studies, february 2015, p.13, http://csis.org/files/publication/150219_Cordesman_IranAirSeaMissileThreat_Web.pdf, (pristupljeno 14.3.2015)

[173] The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2014,* op.cit.,p.320

[174] Anthony H. Cordesman, Aaron Lin, *The Iranian sea-air-missile threat to Gulf shipping,*op.cit.,p.13

[175] The International Institute for Strategic Studies, *The Military Balance 2014,* op.cit.,p.321

[176] Anthony H. Cordesman, Bryan Gold and Garrett Bernsten, *The gulf military balance volume I:The conventional and asymmetric dimensions,* Center for strategic and international studies, http://csis.org/files/publication/1305022_Gulf_Mil_Bal_Volume_I.pdf, 28.1.2014,p.14 (pristupljeno 26.5.2014)

[177] Alex Finnis, *Don't mess with us, ISIS:Iran parades its military might to mark anniversary of its Islamic revolution with coded message to terror group on its border*, The Daily Mail, 22.9.2014, http://www.dailymail.co.uk/news/article-2765470/Iran-military-parade-acts-coded-message-ISIS-terrorists.html (pristupljeno 1.10.2014)

	Domet (km)	Punjenje (kg)	Preciznost (m)	Broj	Lanseri	Gorivo
Šahab-1	300-315	1.000	450-1.000	200-300	18	tečno
Šahab-2	375-700	730-1.000	50-700	100-200	18	tečno
Šahab-3	800-1.300	1.000	190-2500	25-100	6-20	tečno
Gadir-1	1.100-2.500	750-1.000	1.000	25-300	6-20	tečno
Sejjil-2	1.800+	1.000	nepoznato	nepoznato	nepoznato	čvrsto
Khalij Fars	300	650	< 50	nepoznato	nepoznato	čvrsto
Fateh-110	200-400	500	100-300	nepoznato; možda u hiljadama	nepoznato	čvrsto
Zelzal-1/2/3	125/200/ 150-400	600	100-3.000	nepoznato; možda u hiljadama	nepoznato	čvrsto

Tabela 2. Tehničke specifikacije iranskih raketa[178]

Prema internet sajtu Missilethreat ''Bavar-373 je Iranska verzija ruskog S-300 zemlja vazduh sistema. Iran je razvitak ovog sistema započeo još 2010 godine.[179] ''Iranski sistem namenjen je za presretanje krstarećih raketa, balističkih raketa, kao i drugih vazdušno desantnih meta.''[180] Očekuje se da će ovaj sistem biti potpuno operativan u roku od dve godine.[181]

Iran je osamnaestog aprila 2014. godine održao paradu u čast dana vojske. Tom prilikom prikazani su borbeni avioni američke izrade kao što su F-4 i F-14, ruski MIG-29 i Suhoj-24, kao i iranski domaći borbeni avion Segeh. Na paradi su takođe prikazane Far-5, Nazet i Zelzal zemlja-zemlja rakete.[182] Tada je iranski ministar odbrane Ho-

[178] Gulf Military Balance VoumeII: The missile and nuclear dimensions, Center for strategic and international studies, p.26

[179] http://missilethreat.com/defense-systems/bavar-373/?country=iran#iran, (pristupljeno 26.5.2014)

[180] Isto.

[181] Iran je bio prinuđen da sam izradi sopstveni odbrambeni sistem zbog ne realizovanog ugovora o kupovini pet ruskih S-300 raketnih odbrambenih sistema zbog sankcija koje su 2010 godine UN uvele Iranu zbog njegovog nuklearnog programa. http://rt.com/news/iran-missile-defense-system-259/, (pristupljeno 26.5.2014)

[182] Haaertz, *Iran's Rohani underscores peace, outreach at army parade,* http://www.haaretz.com/news/middle-east/1.586234, 18.4.2014, (pristupljeno 20.10.2014)

sein Deghan izjavio da će moć zastrašivanja i puna borbena gotovost iranskih oružanih snaga osigurati državnu bezbednost i razočarati neprijatelje.[183]

Vojni analitičar Entoni Kordesman piše: ,,Postoje različiti izveštaji o artiljerijskim raketama koje Iran poseduje, ali ključni modeli i njihovi dometi uključuju Far 1 - tip 63-BM-12 (dometa osam kilometara), H-20 (nepoznat domet), Falak 1 (deset kilometara), Ohab/Tip 83 (35 - 45 kilometara), Far 3 (43 kilometara), i Fadžar 5 (75 - 80 kilometara).''[184]

Prema Kordesmanu ,,Iranske balističke rakete kratkog dometa uključuju Nazeat (100-130 kilometara), Zelzal porodica (Zelzal-1(150 kilometara), Zelzal-2(210 kilometara), Zelzal-3 (200-250 kilometara), Fateh-110 (200-300 kilometara), ... Hvasong-6 (750 kilometara) i Kiam-1 (700-800 kilometara).''[185]

"Mnogi izveštaji indiciraju da Iranske rakete i razvoj raketa trenutno uključuje kombinaciju balističkih raketa srednjeg dometa sa čvrstim i tečnim gorivom sa imenima i dometima kao što su Gadir-110 (2000-3000 kilometara), Šahab-3(2100 kilometara), Far-3 (2500 kilometara), Ašura (2000-2500 kilometara) i Sedžil (2000-2500 kilometara). ... one takođe mogu uključivati razvojne sisteme balističkih raketa srednjeg dometa kao što su Šahab-5 dometa od (3000-5000 kilometara) i Šahab-6 (3000-5000 kilometara),"[186] dodaje Kordesman.

Dalje, Iran razvija nove raketne tehnologije kako bi poboljšao sopstvenu moć vođenja asimetričnog rata.[187] Takođe, Iran je razvio dve varijante Fateh-110 raketa a to su Ormuz 1 i Ormuz 2 čiji je domet 300 kilometara uz Ja Ali kopnenu raketu za koju se smatra da ima domet do 700 kilometara.[188] Prema izveštaju Nacionalnog vazduhoplovnog i svemirskog obaveštajnog centra, Iran bi mogao da razvije i testira interkontinentalnu balističku raketu sposobnu da dosegne

[183] PressTV, *Iran marks national army day,* 18.4.2014,http://www.presstv.ir/detail/2014/04/18/359041/iran-marks-national-army-day/, (pristupljeno 26.5.2014)
[184] Anthony H. Cordesman, *Iran's rocket and missile forces and strategic options,* Center for Strategic and International Studies, 7.10.2014, http://csis.org/files/publication/141007_Iran_Rocket_Missile_forces.pdf, p.ii (pristupljeno 7.10.2014)
[185] Isto.
[186] Anthony H.Cordesman, *Iran's rocket and missile forces and strategic options,* op.cit.,p.iv
[187] Shahryar Pasandideh, Iran booss its A2/AD capabilities, 23.5.2014,The Diplomat magazine, http://thediplomat.com/2014/05/iran-boosts-its-a2ad-capabilities/, (pristupljeno 26.5.2014)
[188] Isto.

Ameriku do 2015. godine.[189] Zbog toga ''SAD teže da zaustave Iran onemogućavanjem njegovog konvencionalnog naoružanja, poboljšavajući svoje oružane snage i kapacitete za projekciju moći… i gradeći snage prijateljskih arapskih zemalja u Persijskom zalivu, naročito Saudijske Arabije i Ujedinjenih Arapskih Emirata."[190] U prilog ovome dodajemo tezu kako bi "Iran mogao, umesto da se direktno sukobi sa američkim snagama da pokuša iskoristiti svoje balističke rakete (...) kako bi prinudio zalivske zemlje da ne dozvole američkim snagama delovanje na njihovoj suverenoj teritoriji."[191]

U izveštaju američke pomorske obaveštajne službe stoji da je "'Pomorsku moć Islamske Republike Iran kao i samu državu oblikovala islamska revolucija."[192] Bivši saradnik u američkoj mornarici pri Institutu za strateške i međunarodne studije Džošua Himes kaže: "Teheran je 2007. godine pokrenuo reorganizaciju pomorske strategije koja je redefinisala primarne dužnosti i operativne domete Republičke mornarice i mornarice Čuvara revolucije." [193]

"Strategija je obuhvatala dva ključna elementa i to: inicijativu za modernizacijom koja je težila proširenju i nadgradnji iranskih domaćih sposobnosti vojne proizvodnje i jasno definisane strateške odgovornosti i misije Republičke mornarice i mornarice Čuvara revolucije,"[194] piše Himes. U tom kontekstu trebalo bi razmotriti svojevremenu izjavu komandira iranske mornarice kontra admirala Habibolaha Sajarija kako Iran teži da utiče na strateški pomorski trougao koji se prostire od Bab el Mandeba do Ormuskog prolaza pa čak i preko Indijskog okeana do Malajskog prolaza.[195] To prevashodno zavisi od nekoliko faktora. Prvo, Iran nema dovoljno razvijene asimetrične sposobnosti

---

[189] National air and space intelligence center, *Ballistic and cruise missile threat*, http://www.fas.org/irp/threat/missile/naic/NASIC2009.pdf, p.3 (pristupljeno 27.5.2014),

[190] Anthony H. Cordesman, Bryan Gold and Garrett Bernsten, *The gulf military balance volume I:The conventional and asymmetric dimensions*,*op.cit.*,p.15,

[191] Mark Gunzinger, *Outside-in:Defeating Iran's Anti-Access and Anti-Denial threat*, Center for budgetary and strategic assesments, 20.1.2012,p. 2, http://www.csbaonline.org/publications/2012/01/outside-in-operating-from-range-to-defeat-irans-anti-access-and-area-denial-threats-2/ (pristupljeno 20.10.2014)

[192] Office of naval intelligence, *Iran's naval forces:From guerilla warfare to a modern naval strategy, Fall2009, http://www.oni.navy.mil/Intelligence_Community/docs/iran_navy_forces.pdf*,(pristupljeno 27.5.2014),p.1

[193] Joshua C. Himes, , *Iran's maritime evolution,* Center for strategic and international studies, july 2011, p.1 http://csis.org/files/publication/Himes_Gulf_Analysis_Iranian_Navy_(FINAL).pdf (pristupljeno 20.10.2014)

[194] Isto.

[195] Joshua C. Himes , *Iran's maritime evolution,op. cit.,p.2*

za sukob sa mogućim pretendentima za kontrolu nad ovim trouglom. Drugo, ima li Iran volju da kontroliše pomenuti trougao?

Pojačana pomorska aktivnost Irana rezultat je dva činioca. Prvo, "Iran ima značajne strateške odnose sa Rusijom, Kinom, Sudanom i Sirijom." Drugo, ''Iran bi mogao koristiti svoju mornaricu da funkcioniše kao transportna mreža materijala i komponenti velike vrednosti."[196] Osvrnimo se i na iranske mogućnosti za ozbiljnije prisustvo u Mediteranu. Jasno je da iranski režim ima dugoročne interese u Mediteranu što se ogleda u raspoređivanju iranskog razarača Šahid Kandi i teretnog broda Karg u pomenutim vodama.[197] O prisustvu delova iranske flote u međunarodnim vodama svedoči i podatak da su iranski brodovi Khark i razarač Sabalan postavljeni u Atlantskom okeanu kao pokazatelj da Iran može projektovati moć i van Bliskog istoka."[198] Iran poseduje tri podmornice Kilo klase koje je devedesetih kupio od Rusije koje mogu ispaljivati samonavodeća torpeda dugog dometa i postavljati pametne i konvencionalne mine."[199]

Vazduhoplovna moć	Kopnena moć	Pomorska moć
Avioni presretači 137	Tenkovi 1.658	Nosači aviona /
Helikopteri 123	Oklopna vozila 1.315	Frigata 6
Borbeni helikopteri 12	Samohodni topovi 320	Razarači /
Napredni avioni 105	Haubica 2078	Korveta 3
Trenažna avijacija 78	Višestruki raketni sistemi 1474	Podmornica 32
Transportna avijacija 196		Mine 7
		Obalska straža 111

Tabela 3. Vojna moć Irana[200]

[196] Cristopher Harmer, *Iranian naval and maritime strategy*, Institute for the study of war, June 2013, p.9 http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Iranian%20Naval%20and%20Maritime%20Strategy.pdf (pristupljeno 29.5.2014)
[197] Cristopher Harmer, *Iranian naval and maritime strategy*, op.cit.,p27
[198] http://navaltoday.com/2014/01/22/iranian-navy-ships-head-for-atlantic-ocean/, *Iranian navy ships head for Atlantic ocean*, 22.1.2014, (pristupljeno 21.10.2014)
[199] Anthony Cordesman,Bryan Gold and Garrett Bernsten, *The gulf military balance volume I:The conventional and asymmetric dimensions*, op. cit., p.85
[200] U izradi tabele korišćeni su podci sa sajta Global Firepower, dostupno na: http://globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=iran (pristupljeno 14.3.2015)

Odnos snaga po pitanju vazduhoplovne moći Irana ide u prilog SAD i Zalivskog saveta za saradnju.[201] O tome svedoči podatak iz tabele 2 koji pokazuje da zemlje članice Zalivskog saveta za saradnju imaju ukupno 483 aviona u odnosu na 271 avion Irana.[202] Druga mana iranskih vazduhoplovnih snaga je ograničen pristup potrebnim rezervnim delovima i poboljšanjima, smanjujući iransku efektivnu vazduhoplovnu moć na grubih 60 odsto postojećih aviona.[203] Iran ima moderno vazduh - vazduh i vazduh - zemlja oružje, ali je nejasno ima li avijaciju i vazduh-vazduh sposobnosti da se bori sa modernom borbenom avijacijom južnih zemalja u Persijskom zalivu i američkim borbenim avionima.[204] Tokom posete iranskog pretsednika Hasana Rohanija izložbi vojne industrije prikazana je Karar bespilotna letilica sposobna da podnese punjenje do 500 kilograma, dometa 1000 kilometara i brzine 900 kilometara na sat.[205] U daljem tekstu izveštaja se uz Karar pominje nova bespilotna letilica Fotros operativnog dometa od 2000 kilometara i mogućnošću letenja od 16 do 30 sati bez prestanka što joj omogućava da vrši misije nadgledanja i izviđanja.[206]

- **Nuklearna moć Irana[207]**

U jednom od tekstova na sajtu britanske televizije BBC stoji da Iran osim nuklearnog reaktora Bušer ima još četiri nuklearna postrojenja. To su: Arak, Kom, Natanc i Esfahan.[208] Operativna postrojenja u Iranu su: Esfahan postrojenje za konverziju uranijuma, Natanc i Fordou fabrike za obogaćivanje uranijuma, 3 istraživačka reaktora u Esfahanu i Teheranski istraživački reaktor, Bušer nuklearna fabrika i jedno

[201] Anthony H.Cordesman, Bryan Gold,Garrett Bernsten, *The gulf military balance volume I: The conventional and asymmetric dimensions,* op.cit.,*p.52*
[202] Anthony H.Cordesman, Bryan Gold,Garrett Bernsten, *The gulf military balance volume I: The conventional and asymmetric dimensions, op.cit., p.62*
[203] Anthony H.Cordesman, Bryan Gold,Garrett Bernsten, *The gulf military balance volume I: The conventional and asymmetric dimensions, op.cit.,52*
[204] Anthony H.Cordesman, Bryan Gold,Garrett Bernsten, *The gulf military balance volume I: The conventional and asymmetric dimensions,op.cit.,p.53*
[205] Fars news agency, Iran displays combat drone armed with home-made missiles,http://english.farsnews.com/newstext.aspx?nn=13921210001367, (pristupljeno 31. 5. 2014)
[206] Isto.
[207] Ovaj deo teksta napisao je Milan Ranković
[208] BBC, *Iran's key nuclear sites,* 15.10.2013, http://www.bbc.com/news/world-middle-east-11927720, (pristupljeno 28. 9. 2014)

postrojenje za odlaganje nuklearnog otpada u Teheranu.[209] Prema rečima nekadašnjeg američkog nuklearnog pregovarača Roberta Ejhorna, Iran trenutno ima 19000 centrifuga.[210]

Prema podacima Međunarodne agencije za atomsku energiju, Bušer 1 je jedini operativni nuklearni reaktor u Iranu.[211] U 2013. proizveo je ukupno 256202 gigavat časova električne energije a nuklearne 3893.67 gigavat časova. Celokupan električni kapacitet ovog reaktora je 1000 megavata.[212]

U izveštaju Međunarodne agencije za atomsku energiju piše: ''Natanc je postrojenje za proizvodnju nisko obogaćenog uranijuma do 5% izotopa U-235. Postrojenje je podeljeno na proizvodnu halu A i proizvodnu halu B. Prema informacijama o dizajnu koje je omogućio Iran, osam sekcija, svaka sa 18 kaskada, planirano je za proizvodnu halu A, što je ukupno približno 25000 centrifuga u 144 kaskade... Iran još nije obelodanio odgovarajuće informacije za proizvodnu halu B.''[213] „Fordou je... centrifugalno postorjenje za obogaćivanje i proizvodnju uranijum heksafluorida UF6 obogaćenog do 20% izotopa U-235. Postrojenje koje je prvi put pušteno u rad 2011. godine dizajnirano je da ima do 2976 centrifuga u 16 kaskada podeljenih na sekciju 1 i sekciju 2.''[214]

Prema Zajedničkom akcionom planu iz novembra 2013 između Irana i pet stalnih članova Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija + Nemačka(P5+1) , Iran se obavezao na neke od navedenih mera: ''Iran neće obogaćivati uranijum iznad 5% u narednih šest meseci, da će od postojećeg uranijuma obogaćenog do 20% zadržati polovinu kao radne zalihe od 20% oksida za proizvodnju goriva za Teheranski istraživački reaktor, neće biti novih lokacija za obogaćivanje, Iran objavljuje

---

[209] Jungmin Kang(eds.), Siegfried S.Hecker(auth.), *Assessment of the nuclear programs of Iran and North Korea,* Springer, 2013, p.104 (pristupljeno 28.9.2014)

[210] Ejhorn smatra da je potrebno smanjiti broj centrifuga što bi usporilo Iran u pokušaju da kreira nuklearnu bombu . Vidi y Mohammad Ali Shabani, *Blix says listen to Iran on 'practical needs' for nuclear program*, May 2014, http://www.csr.ir/departments.aspx?lng=en&abtid=07&&depid=106&semid=2804, (pristupljeno 29. 9. 2014)

[211] International Atomic Energy Association, http://www.iaea.org/pris/CountryStatistics/CountryDetails.aspx?current=IR, (pristupljeno 28.9.2014)

[212] Isto.

[213] International Atomic Energy Association, *Implementation of the NPT safeguards agreement and relevant provisions of security council resolutions in the Islamic Republic of Iran,* 5.9.2014, https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2014-43.pdf, p.6 (pristupljeno 29.9.2014)

[214] International Atomic Energy Association, op.cit., p.7

da neće više biti daljih aktivnosti u Natanc postrojenju za obogaćivanje goriva, Fordou ili u reaktoru Arak... neometan pristup inspektora Međunarodne agencije za atomsku energiju iranskim postrojenjima."[215] U daljem tekstu dokumenta, Evropska trojka (Francuska, Nemačka i Velika Britanija) se obavezala na sledeće dobrovoljne mere: suspenzija sankcija SAD i Evropske unije na iranski izvoz petrohemije i dragocene metale, suspenzija američkih sankcija na iransku auto industriju(...)[216]

U glavnim zaključcima izveštaja Međunarodne agencije za atomsku energiju piše da ''od kada je sveobuhvatni plan akcije stupio na snagu, Iran nije obogaćivao uranijum heksafluorid(U6) iznad 5% izotopa U-235 ni u jednom od svojih postrojenja. Kao rezultat osiromašivanja i konverzije sprovedenih tokom istog perioda, Iran više nema zalihe UF6 obogaćenog iznad 20% U-235.[217] ''

Prema deklasifikovanom izveštaju američkog ministarstva odbrane, ''Iran nastavlja da razvija tehnološke kapacitete koji bi bili primenljivi na nuklearno oružje i rakete dugog dometa, koje bi bile adaptirane da nose nuklearno oružje(...). Dvadeset i četvrtog novembra 2013, Iran je pristao na Zajednički plan akcije sa stalnim članovima Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija plus Nemačka (P5+1) koji uključuje monitoring iranskih nuklearnih postrojenja i šestomesečno obustavljanje aktivnosti obogaćivanja uranijuma iznad 5 odsto i dalji razvoj IR-40 reaktora za ispitivanje teške vode. U zvaničnim izjavama, neki iranski zvaničnici minimizovali su efekat Zajedničkog plana akcije na nuklearni program."[218]

Bivši obaveštajni analitičar američke Centralne obaveštajne agencije, Kenet Polak kaže: „Štaviše, pristajući da razblaži postojeće zalihe uranijuma obogaćenog do 19,75 procenata čistoće, Iran je demonstrirao volju da smanji svoj nuklearni program i udalji se od nuklearne gotovosti – najvažnijeg elementa sveobuhvatnog dogovora."[219] Polak takođe smatra da "je Ugovor o neproliferaciji temelj modernog

[215] Joint plan of action, Geneva, 24.11.2013, p.1-2, http://eeas.europa.eu/statements/docs/2013/131124_03_en.pdf (pristupljeno 20.10.2014)
[216] Joint plan of action, op.cit.,p3
[217] International Atomic Energy Association, op.cit., p.1
[218] United states of America Department of Defense, *Annual report on military power of Iran*, january 2014, p.1, http://freebeacon.com/wp-content/uploads/2014/07/Iranmilitary.pdf, (pristupljeno 1.10.2014)
[219] Kenneth Pollack, *Confidence enrichment:The nuclear deal with Iran was about trust, not verification*, Foreign affairs, Iran and the bomb 2: A new hope, 14.1.2014, p.73

režima neproliferacije. Ipak, to je problematičan dokument, koji odražava naivne pretpostavke ranijeg vremena. (...)Ugovor o neproliferaciji omogućava svim zemljama članicama da koriste nuklearnu energiju za civilne svrhe. (...) Štaviše, Ugovor o neproliferaciji zahteva od svih zemalja bez oružja da potpišu Sveobuhvatne preventivne sporazume, koji ih obavezuju da obelodane sva civilna nuklearna postrojenja i dozvole inspekciju Međunarodne agencije za atomsku energiju."[220]

Trenutna nuklearna diplomatija vodi ka prenapregnutoj konstelaciji snaga. Na osnovu gore pomenutih izveštaja Međunarodne agencije za atomsku energiju možemo zaključiti da Iran trenutno nema realne kapacitete za razvoj nuklearnog oružja zbog toga što je smanjio procenat obogaćivanja uranijuma. Uprkos međunarodnom inspektoratu iranskih nuklearnih postrojenja postoji mogućnost da Iran zanemari međunarodne propise i na svoju ruku nastavi kreiranje nuklearne bombe. Očekuje se da do 30. juna 2015 bude bude postignut dugoročan dogovor o iranskom nuklearnom programu.[221] Mi smatramo da će bilo koji ishod posle navedenog datuma imati snažne geopolitičke posledice po bezbednosnu arhitekturu Bliskog istoka i geostrateške interese SAD na tom području. Kako piše u britanskom nedeljniku Ekonomist (The Economist): „Ako pregovori zaista uspeju, to je zbog mogućih pogodnosti koje su naročito bitne za Iran. U međunarodnim odnosima mogao bi lakše disati i biti korak bliže ostvarenju ambicije da predvodi ostale nacije u regionu. Delimično povlačenje američkih trupa iz zaliva bilo bi strateška pobeda. Ekonomija bi se verovatno pokrenula."[222] U Ekonomistu se navodi da bi u slučaju ne postizanja dogovora '' najverovatnija reakcija Amerike bilo uvođenje novih sankcija."[223] Sa naše tačke gledišta, problemi iranske strategije nuklearnog zastrašivanja i Američkih strategija obuzdavanja i sankcija leže u neravnoteži njihovih ciljeva i sredstava. Osim ovih, i ideološki činioci otežavaju postizanje dogovora imajući u vidu elemente teokratskog ustrojstva Islamske Republike i njenog antiameričkog pristupa.

---

[220] Kenneth Pollack, *Unthinkable:Iran, the bomb, and American strategy*, Simon & Schuster, 2013,p.101-102

[221] Demper Alexandra, *Iran nuclear talks deadline extended to 30 june 2015; temporary sanctions easing to remain,*24.12.2014, http://www.bakermckenzie.com/sanctionsnews/blog.aspx?entry=2811, (pristupljeno 28.1.2015)

[222] *We shall overcome, mabye*, The Economist, november 1ST-7TH 2014, Volume 413, Number 8911, p.16

[223] Isto.

- **Nauka i tehnologija Irana**[224]

Analizirajući iransku nauku i tehnologiju fokusiraćemo se na globalni izveštaj o informacionim tehnologijama Svetskog ekonomskog foruma, zabranu društvenih mreža poput Fejsbuka, Tvitera i Instagrama, tajni ugovor Rusije i Irana o široj saradnji u oblasti istraživanja svemira.[225]

Na nedavno održanom četvrtom Nacionalnom festivalu nauke i tehnologije, iranski predsednik Hasan Rohani izjavio je da se treba osloniti na domaće hardverske i softverske tehnologije.[226] On je dodao da se sa revolucionarnim promenama u današnjem svetu, koncept znanja prema tome dramatično izmenio, a samim tim i priroda propagande, ekonomija otpora primorava nas da istražimo koristi od međunarodnih komunikacija.[227] Iranski ministar za informacionokomunikacione tehnologije Mahmud Vaezi je povodom Svetskog dana komunikacije rekao kako Iran poseduje jedinstvene kvalitete da bude komunikaciono središte na Bliskom istoku.[228] Rohani je takođe naredio obelodanjenje projekata poput Sistana, Balučestana, Korasan Razavija, Severnog Korasana, Kuzestana i zapadnoazerbejdžanskih provincija.[229] Puštanjem u rad tih projekata 4100 sela dobiće pristup internetu velike brzine.[230] Kako bi smo proširili kontekst znanja o nauci i tehnologiji u Iranu dodaćemo izjavu potpredsednika iranskog Medžlisa Hasana Abutarabija Farda koji smatra da će prema prognozama Iran biti četvrta naučna sila sveta do dve hiljade osamnaeste.[231]

Rusija i Iran su navodno potpisali tajni dogovor o široj saradnji u oblasti istraživanja svemira, od treniranja iranskih kosmonauta u Rusiji do moguće proizvodnje telekomunikacionih i nadzornih satelita za Iran."[232] Ovaj dogovor dolazi baš kada su SAD odlučile da una-

---

[224] Ovaj deo teksta napisao je Milan Ranković

[225] Russia today, *Russia to train Iranian cosmonauts,build recons sats-report*, http://rt.com/news/157496-russia-iran-space-satellite/, (pristupljeno 4. 6. 2014)

[226] Islamic Republic of Iran presidency, *President urges reliance on domestic technology*, http://www.president.ir/en/77508, (pristupljeno 2. 6. 2014)

[227] Isto.

[228] The Iran project, *Iran to mass produce Islamic-Iranian software, http://theiranproject.com/blog/2014/05/17/iran-to-mass-produce-islamic-iranian-software/, (*pristupljeno 2. 6. 2014*)*

[229] The Iran project, *President unveils 4 communication project*, http://theiranproject.com/blog/2014/05/17/president-unveils-4-communication-projects/, (pristupljeno 2. 6. 2014)

[230] Isto.

[231] PressTv, *Iran one of four scientific powers by 2018:TopMP*, http://www.presstv.ir/detail/2014/01/12/345164/iran-among-4-scientific-powers-by-2018/, (pristupljeno 3. 6. 2014)

[232] Russia today, *Russia to train Iranian cosmonauts, build recon stats-report*, http://rt.com/news/157496-russia-iran-space-satellite/, (pristupljeno 4.6.2014)

zade svoje odnose sa Rusijom u svim sferama uključujući istraživanje svemira."[233] ''Deo ugovora od najveće važnosti po Iran je dozvola za pristup ruskim satelitskim snimcima. Zato Iran planira izgradnju zemljišnih stanica sposobnih za prijem informacija direktno od Ruske konstelacije satelita."[234] Do kraja godine biće lansirana u orbitu tri satelita domaće izrade Šarif Sat, Tabdir (mudrost) i Far (zora).[235] Predviđeno je da satelit Zora pored funkcije posmatranja bude opremljen i nosačem raketa Safir (Ambasador) kao i Šarif sat opremljen Safir B-1 nosačem.[236] Gadir je novi iranski radar velikog dometa koji može pratiti mete na udaljenosti i do 1000 kilometara, uz detekciju neprijateljskih letećih objekata na visini do 300 kilometara.[237]

Prema statistici koju je objavila korporacija Tomson Rojters, Iran u oblasti nauke zauzima dvadeseto mesto na svetu za 2013 godinu.[238] Kako piše na veb sajtu Press TV, ''Iran je u 2013-oj registrivao preko 21000 članaka u nekim od renomiranih svetskih časopisa.[239]

Regionalno posmatrano, predsednik Svetskog islamskog centra za naučne citate Džafar Mehrad kaže da je Iran prvoplasirani u proizvodnji nauke na Bliskom istoku.[240] Na šangajskoj listi svetskih univerziteta za 2014. godinu, Univerzitet u Teheranu plasiran je u rasponu od 301 do 400 mesta.[241] Prema podacima Svetske banke, izdvajanja za obrazovanje za 2012. godinu iznosila su 4 odsto bruto društvenog proizvoda.[242] Advokat Širin Ebadi je Iranka koja je 2003. godine dobila Nobelovu nagradu za mir.[243]

---

[233] Isto.

[234] Iran Times, *Russia signs deal to build & launch Iran satellites*, http://iran-times.com/russia-signs-deal-to-build-launch-iran-satellites/, (pristupljeno 4. 6. 2014)

[235] PressTv, *Iran to put 3 satellites into orbit this year: official*, 18.5.2014, http://www.presstv.ir/detail/2014/05/18/363099/iran-to-launch-three-new-satellites/, (pristupljeno 5. 6. 2014)

[236] Isto.

[237] Jeremy Binnie, *Iran officialy unveils new long-range radar, http://www.janes.com/article/38775/iran-officially-unveils-new-long-range-radar* (pristupljeno 8.6.2014)

[238] PressTv, *Iran ranks 20th in world's 2013 science production*, http://presstv.com/detail/2013/12/01/337641/iran-ranks-20th-in-science-production/, (pristupljeno 5. 6. 2014)

[239] Isto.

[240] Isto.

[241] Shanghairanking.com, *Academic ranking of world universities 2014*, http://www.shanghairanking.com/ARWU2014.html,(pristupljeno 18.10.2014)

[242] http://data.worldbank.org/country/iran-islamic-republic, *World development indicators*, (pristupljeno 5.6.2014)

[243] nobelprize.org, *The Nobel Peace Prize 2003*, http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/2003/ebadi-bio.html, (pristupljeno 28. 9. 2014)

Iranski sud je nedavno zabranio društvenu mrežu Instagram zarad zaštite privatnosti.[244] Iran godinama cenzuriše internet, sprečavajući građane da pristupe određenom broju veb sajtova za koje Teheran kaže da podrivaju islamski režim.[245] Prema indeksu mrežne spremnosti za 2014. godinu, Iran zauzima 104. mesto u svetu što je za tri pozicije niže nego u 2013-oj.[246] Komandir Erik Shafa piše da su "Čuvari revolucije krajem decembra 2013. godine javno obelodanili sopstvene produkte sajber zaštite uključujući bezbedne: mobilne telefone, operativni sistem, navigacioni sistem, telekomunikaciono optički transmisioni sistem, anti-malver; sajber sistem za prepoznavanje i identifikaciju, centar za bezbednosne operacije..."[247] "Iranski naučnik Marijam Mirzahani prva je žena ikada koja je dobila prestižnu internacionalnu medalju za izuzetna otkrića u matematici koju često smatraju kao Nobelovu nagradu za matematiku."[248]

Direktor Islamskog svetskog naučnog centra za citate Džafar Mehrad izjavio je da se Iran nalazi na 16-om mestu u inženjeringu i 19-om mestu u hemiji prema rang listi Instituta za naučne informacije.[249] U oblasti nauke i tehnologije, neki od nagrađivanih Iranaca u 2014-oj su: Mahdi Arezumadi (dobitnik Aman nagrade za strukturni inženjering, direktor iranskog kraljevskog instituta za matične tehnologije biologiju i tehnologiju), Hosein Baharavand (dobitnik UNESKO međunarodne nagrade za biologiju, gostujući akademik na Masačusets univerzitetu za tehnologiju), Ramin Golestanijan (dobitnik ovogodišnje Holvek medalje za fiziku koju dodeljuje Francusko društvo za fiziku), profesor Ali Kademhoseini (laureat nagrade za hemijski inženjering).[250]

---

[244] Rt.com, *Iranian court bans Instagram over privacy complaints*, http://rt.com/news/161092-iran-banned-instagram-privacy/, (pristupljeno 6. 6. 2014)

[245] Isto.

[246] World economic forum, *The global information technology report 2014:Rewards and risks of big data, http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalInformationTechnology_Report_2014.pdf,* 14.4.2014,p.21 (pristupljeno 11. 6. 2014)

[247] Eric K.Shafa, *Iran's emergence as a cyber power*, Strategic Studies Institute, 20.8.2014, http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/index.cfm/articles/Irans-emergence-as-cyber-power/2014/08/20 (pristupljeno 28. 9. 2014)

[248] http://rt.com/news/179920-iranian-woman-fields-medal/, Russia Today, 13.8.2014, (pristupljeno 29.9.2014)

[249] Firouzeh Mirrazavi, *Iran shines in ISI rankings*, Iranreview, 20.9.2014, http://www.iranreview.org/content/Documents/10-Iranians-on-List-of-World-s-Most-Influential-Scientific-Minds.htm (pristupljeno 1. 10. 2014)

[250] Isto.

Prema najnovijoj statistici nekoliko naučnih centara, Iran zauzima sedamnaesto mesto u naučnoj produkciji u oblasti medicine sa preko 39000 članaka.[251] Iranski srednjoškolci zauzeli su drugo mesto na međunarodnoj olimpijadi iz fizike održanoj u Rumuniji osvojivši ukupno četiri zlata i šest srebrnih medalja.[252] Studenti Šarif tehnološkog univerziteta osvojili su dve zlatne i četiri bronzane medalje na međunarodnom studentskom takmičenju iz matematike održanom u Bugarskoj.[253] Iranski robotički tim dobitnik je prve nagrade na Međunarodnom vazduhoplovnom robotičkom takmičenju u Šangaju. Tim sa Kazvin Azad univerziteta zauzeo je osmo mesto na američkom solarnom izazovu.[254] Na 46-toj međunarodnoj olimpijadi iz hemije održanoj u Vijetnamu, iranski tim je osvojio jednu zlatnu i tri srebrne medalje.[255] Iranski nacionalni informatički tim završio je kao šesti na Informatičkoj olimpijadi na Tajvanu.[256] Deset iranskih naučnika našlo se na svetskoj listi najuticajnijih naučnika: Mehdi Dehan(inženjering), Farnuš Faridbod (inženjering), Mohamad Reza Ganali (inženjering), Davud Domiri Gandži (inženjering), Merorang Gaedi (inženjering), Parviz Nuruzi (inženjering), Siavah Riahi (inženjering), Hasan Ali Zamani (inženjering), Said Abasbandi (matematika) i Mehdi Dehan (matematika).[257] "Iranska vlada se obavezala da će sprovesti sveobuhvatan plan za nauku uključujući povećanje investicija u istraživanje i razvoj do 4 bruto domaćeg proizvoda do 2030. godine u poređenju sa 0,59 procenata BDP u 2006-oj."[258]

- **Nacionalna kohezija Irana[259]**

Prema istraživanju Alijanse za javne odnose iranskih Amerikanaca „78% ispitanika je izjavilo da veruje kako je potrebno omogućiti veće razumevanje između iranskog i američkog naroda. Sličan broj ljudi veruje kako je važno da imidž Iranskih Amerikanaca jasno odražava njihove vrednosti i uverenja. Šezdeset odsto ispitanika veruje da

[251] Isto.
[252] Isto.
[253] Isto.
[254] Isto.
[255] Isto.
[256] Isto.
[257] Isto.
[258] Isto.
[259] Ovaj deo teksta napisao je Milan Ranković

je važno pomoći iranskim Amerikancima da budu birani za političke pozicije i povećati uticaj Iranskih Amerikanaca u SAD.“[260]

‘’Iranski Amerikanci žele da vide promene u Iranu. Više od dve trećine ispitanika smatra da bi Iran trebalo da bude sekularna demokratija. Nasuprot tome, samo 9 procenata smatra da bi bilo koja forma ‘’Islamske Republike’’ funkcionisala u državi. Na listi od sedam problema koji se odnose na američko - iranske odnose najveći broj ispitanika, 67% naveo je proklamovanje ljudskih prava i demokratije kao najvažniji. Drugo mesto je zauzeo odgovor o promeni režima u Iranu koji je izabralo 30% ispitanika,“[261] navodi se u istraživanju Alijanse.

Istraživanje koje su na uzorku od 1037 ispitanika[262] sproveli Univerzitet u Teheranu i Univerzitet Merilend pokazalo je da ‘’Iranska javnost ... podržava iranski program nuklearne energije. Skoro jednoglasna većina (94%) kaže da je neophodno imati nuklearni program, a četiri od pet ispitanika (79%) da je veoma neophodno.”[263] ‘’Više od četiri petine ispitanih (85%) smatra da ekonomske sankcije ometaju ekonomiju države, polovina njih (51%) kaže da imaju veoma negativan efekat dok 34% kaže da imaju određeni negativan efekat.“[264]

”Od šezdeset i sedam odsto ispitanika, 20% kaže da je Rohanijeva administracija bila veoma uspešna u poboljšanju ekonomske situacije u Iranu dok 48% smatra da je bila nekako uspešna.Četrdeset i četiri posto onih koji su iransku ekonomiju ocenili kao negativnu pitani su da svojim rečima obrazlože šta je uzrok ovakvog stanja stvari. Iranci generalno navode sopstvene a ne međunarodne faktore. Tri četvrtine (74%) pominju lošu iskorišćenost mogućnosti u svojoj zemlji, inflaciju...”[265] Po pitanju ekonomskih sankcija 74 odsto anketiranih smatra da ‘’ će SAD nastavidi sa pritiskom i sankcijama iz nekih

[260] Public affairs alliance of Iranian Americans, *National public opinion survey of Iranian Americans*, may 2014, p.2, http://www.paaia.org/CMS/Data/Sites/1/pdfs/2014-paaia-survey-of-iranian-americans.pdf, (pristupljeno 2.10.2014)
[261] Public affairs alliance of Iranian Americans, op.cit.,p.2
[262] Ebrahim Mohseni, Nancy Gallagher, Clay Ramsay, *Iran attitudes on nuclear negotiations,* University of Tehran Center for public opinion research, University of Maryland, Center for international security studies, spetember 2014, p.6, http://cissm.umd.edu/papers/files/iranian_attitudes_on_nuclear_negotations__final__091614.pdf, (pristupljeno 2.10.2014)
[263] University of Maryland, University of Tehran,op.cit.,p.7
[264] University of Maryland, University of Tehran, op.cit.,p.10
[265] University of Maryland, University of Tehran, op.cit.,p.11

drugih razloga dok 19 odsto smatra da će SAD postepeno podizati sve sankcije protiv Irana,"[266]stoji u istraživanju dva univerziteta.

"Osamdeset i pet odsto ispitanih ima pozitivno mišljenje o predsedniku Hasanu Rohaniju dok 51% ima veoma pozitivno mišljenje. Ministar spoljnih poslova Javad Zarif je takođe popularan, sa 70% onih koji imaju pozitivno mišljenje o njemu i 40% koji o njemu misle veoma pozitivno.[267] '' Od ukupnog broja anketiranih, 48% podržava Američko Iransku saradnju u borbi protiv Islamske države dok 46% to ne odobrava a njih 6% ne zna.[268] - piše u istraživanju stavova Iranaca o nuklearnom programu.

Može se reći da na osnovu iznetih podataka u Iranu postoji relativna nacionalna kohezija o bitnim pitanjima. Međutim, s obzirom da je uzorak istraživanja Teheranskog Univerziteta i Merilend Univerziteta mali, rekli bismo da to ne oslikava realnu saglasnost građana o važnim društveno - političkim temama. Drugo, kako piše nekadašnji profesor vojne istorije Frederik Kagan "Islamska Republika je revolucionarna teokratska država."[269] Ideološko sektarijanski sukob otežava uspostavljanje nacionalnog konsenzusa imajući u vidu podatke World factbook-a američke Centralno obaveštajne agencije.[270] Ako se analiziraju ideološko sektarijanske tenzije, teokratsko ustrojstvo, ekonomske sankcije i antiamerički stav mogli bi smo zaključiti da iranska nacionalna kohezija trenutno nema globalni domašaj što umanjuje njenu moć i u regionalnim okvirima.

- **Uticaj Irana u međunarodnim organizacijama[271]**

Prema *The World factbook*-u američke Centralne obaveštajne agencije, Iran je član sledećih međunarodnih organizacija: UNESKO, Međunarodne gencije za atomsku energiju, G-15, G-24, G-77, Svetskoj banci, Međunarodnom Monetarnom Fondu, Interpolu, Ujedinjenih

[266] University of Maryland, University of Tehran, op.cit.,p.16
[267] University of Maryland, University of Tehran, op.cit.,p.20
[268] University of Maryland, University of Tehran, op.cit.,p.22
[269] Frederick W. Kagan, *Islamic republic of Iran,* Irantracker, http://www.irantracker.org/basics/islamic-republic-iran-0, (pristupljeno 13.11.2014)
[270] Šiitskih muslimana u Iranu je od 90 do 95 procenata dok je sunitskih muslimana od 5 do 10 odsto prema proceni iz 2011 godine. Central Intelligence Agency, *The World factbook,* Iran, People and society, https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html, (pristupljeno 13. 11. 2014)
[271] Ovaj deo teksta napisao je Milan Ranković

Nacijama, UNHCR, Svetskoj zdravstvenoj organizaciji, posmatrač u Svetskoj trgovinskoj organizaciji...[272]

Iran je 2010. godine bio predsedavajući samita Grupe 15.[273] Profesor istraživač na Eliot školi za međunarodne odnose Sebastijen Pejrouz piše "Krajem devedesetih,Iran je pokušao da ojača svoju poziciju u međunarodnim strukturama poput Organizacije Islamske konferencije, ali odnosi sa Izraelom postali su predmet rasprave sa vladama centralne Azije. Pritisci Irana koji je težio da za vreme svog predsedavanja Organizacijom islamske konferencije od 1997. do 2000. godine donese rezolucije protiv Izraela naveli su centralnoazijske zemlje da se distanciraju od te organizacije kako bi zadržali dobre odnose sa Tel Avivom. Iran je takoće želeo vodeću ulogu u Organizaciji za ekonomsku saradnju, jedinoj velikoj regionalnoj organizaciji kojoj pripada. Opet su države centralne Azije odbile pokušaje zvaničnog Teherana da politizuje organizaciju, što bi ih dovelo u sukob sa Sjedinjenim Državama."[274]

„Danas mesto Teherana u regionalno političkim rekonfiguracijama nije određeno, uprkos tome što poslednjih godina nije tražio da se priključi novim organizacijama. Dve hiljade i treće a onda i 2008. Iran je snažno podržavao izglede za stvaranje Azijske Unije pozvavši Rusiju, Kinu, Indiju i druge azijske države da se pridruže. Cilj je bio skupiti zajedno sve glavne resurse nafte i gasa, takođe i ljudstvo kako bi se konstituisala kontrateža Sjedinjenim Američkim Državama. Stekao je status posmatrača u Šangajskoj organizaciji 2005. godine. Teheran je takođe pokušao sa formiranjem nove regionalne konfiguracije persijskog govornog područja, i Mahmud Ahmadinedžad promovisao je Konferenciju persijskih država koja je u aprilu 2010 okupila predsednike Irana, Avganistana i Tadžikistana",[275] zaključuje Pejrouz.

Kako se navodi u tekstu Američkog instituta za mir "Teheran je postao značajno aktivan u regionalnim i međunarodnim organizacijama koje zastupaju ekonomske i političke interese nezapadnih zemalja

---

[272] United States of America Central Intelligence Agency, *International organization participation,* https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2107.html, (pristupljeno 28. 9. 2014)

[273] g15.org, *G-15 summits of heads of state and government*, http://g15.org/summits/, (pristupljeno 28. 9. 2014)

[274] Sebastien Peyrouse, *Iran's growing role in Central Asia?Geopolitical, economic and political profit ands loss account*, 6.4.2014, http://studies.aljazeera.net/en/dossiers/2014/04/2014416940377354.html, (pristupljeno 3. 10. 2014)

[275] Isto.

uključujući i Pokret nesvrstanih..."[276] Iran je 1960. godine na Bagdadskoj konferenciji zajedno sa Kuvajtomm, Saudijskom Arabijom i Venecuelom osnovao Organizaciju zemalja izvoznica nafte (OPEC).[277] Dve hiljade i jedanaeste Iran je predsedavao Organizacijom zemalja izvoznica petroleja.[278] Iran je punopravni član Asocijacije zemalja na obodu Indijskog okeana.[279] Na zvaničnom sajtu ove organizacije piše da je ''spoljna politika države bazirana na odbacivanju svih formi dominacije, bilo prisilom bilo pokoravanjem na nju, očuvanju nezavisnosti države u svakom pogledu i održavanju međusobnih mirovnih odnosa sa svim miroljubivim državama."[280]

Iran nije član Saveta bezbednosti UN ali može učestvovati u njegovom radu bez prava glasa.[281] Iran je samo jednom bio član Saveta bezbednosti ove organizacije, i to godinu dana, u periodu 1955-1956.[282] Kourednik magazina „The Diplomat", Šenon Tiezi, pisala je o godišnjem samitu Šangajske organizacije za saradnju(ŠOS).[283] U njenom tekstu se kaže da je ''najvažniji pomak u proširivanju njenog regionalnog domašaja, finalizacija procedura za prijem novih članova Indije, Pakistana i Irana koji su prvi na listi."[284] Međutim, Tiezi navodi da ''Šangajska organizacija saradnje nije proširivana još od njenog osnivanja 2001. godine.Pre nego što primi nove članove, mora za to da se utvrditi administrativni okvir ... Od potencijalnih članova se traži da

[276] Steven Heydemann, *Iran's alternative allies,* United States Institute for Peace, http://iranprimer.usip.org/resource/irans-alternative-allies, (pristupljeno 3.10.2014)
[277] Organization of the petroleum exporting countries, *Brief history,* http://www.opec.org/opec_web/en/about_us/24.htm, (pristupljeno 5.10.2014)
[278] Prvi put u 36 godina, 2011 godine, Iran je preuzeo rotirajuće predsedništvo OPEC-om iako je jedna od zemlja osnivača ove organizacije. Vidi u Chana Ya'ar, *Iran becomes president of OPEC,* 17.10.2010, http://www.israelnationalnews.com/News/News.aspx/140107#.VGZAaZu87mQ, (pristupljeno 14.11.2014)
[279] Indian ocean rim association, *Members list,* http://www.iora.net/members/members-list/iran.aspx, (pristupljeno 5.10.2014)
[280] Isto.
[281] Država koja je članica Ujedinjenih Nacija a nije član Saveta bezbednosti može, bez prava glasa, učestvovati u njegovim diskusijama kada Savet smatra da su interesi te države u pitanju. Vidi u United Nations Security Council, *Current members,* http://www.un.org/en/sc/members/, (pristupljeno 10.11.2014)
[282] United Nations Security Council, *Countries elected members of the Security Council,* http://www.un.org/en/sc/members/elected.asp, (pristupljeno 18.11.2014)
[283] Shannon Tiezzi, *The new, improved Shanghai Cooperation Organization,* The Diplomat, 13.9.2014, http://thediplomat.com/2014/09/the-new-improved-shanghai-cooperation-organization/, (pristupljeno 18.11.2014)
[284] Isto

imaju status posmatrača u ŠOS... očekuje se da će celokupan proces biti završen pre narednog samita ŠOS 2015 u Rusiji."[285]

Na internet portalu European dialogue piše "sve zemlje članice Šangajske organizacije saradnje razumeju da Iran nije pod sankcijama isključivo zbog nuklearnog pitanja, ali i zbog otvoreno izražavane anti-Zapadne politike i zato što je Iran ozbiljna prepreka projektima SAD i njenih saveznika na Bliskom istoku kao i u Centralnoj Aziji, uključujući ne samo probleme i Avganistanu ali i ekspanziju vojnog i političkog prisustva. Upravo zbog takve antizapadne politike buduće punopravno članstvo Irana u organizaciji ostaje neodređeno."[286]

Od 1969. godine,Iran je član Organizacije za islamsku saradnju, nekadašnje Organizacije islamske konferencije.[287] Kako se navodi na zvaničnom sajtu organizacije, to je "druga najveća međuvladina organizacija posle Ujedinjenih nacija."[288] U okviru ove organizacije, Teheran je trećeg i četvrtog decembra 2014. godine bio domaćin desetoj islamskoj konferenciji ministara informisanja.[289]

U zaključku ćemo citirati iranskog ministra spoljnih poslova Mohamada Javada Zarifa koji kaže: "...Iran će proširiti i produbiti svoje bilateralne i međunarodne odnose kroz svrsishodan angažman sa širokim spektrom država i organizacija, uključujući međunarodne ekonomske institucije. Multilateralizam će igrati ključnu ulogu u spoljnim odnosima Irana."[290] Prvo, imajući u vidu gore naveden argument sa portala "European dialogue", možemo reći da je uticaj Irana u međunarodnim organizacijama na svetskom nivou ograničen. Drugo, saradnja sa međunarodnim ekonomskim institucijama otežana je zbog sankcija koje Iran trpi uprkos postignutom sporazumu iz Ženeve od pre godinu dana. Mi smatramo da Iran ima značajan domašaj u

[285] Isto

[286] Europeandialogue, *Iran's admission to SCO means for its members to declare readiness to confront west*, 13.9.2013, http://www.eurodialogue.eu/Iran-admission-to-SCO-means-for-its-members-to-declare-readiness-to-confront-West, (pristupljeno 18.11.2014)

[287] Organization of islamic cooperation, http://www.oic-oci.org/oicv2/states/, (pristupljeno 18.11.2014)

[288] Organization of islamic cooperation, *About OIC*, http://www.oic-oci.org/oicv2/page/?p_id=52&p_ref=26&lan=en, (pristupljeno 18.11.2014)

[289] Organization of islamic cooperation, *Calendar of meeings*, http://www.oic-oci.org/oicv2/calendar/?lan=en, (pristupljeno 18.11.2014)

[290] Mohammad Javad Zarif, *What Iran really wants*, Foreign Affairs, may/june2014, volume93, number3,p.57

regionalnim organizacijama obzirom da je član Organizacije islamske saradnje, jedan od osnivača Organizacije zemalja izvoznica petroleja i posmatrač u Šangajskoj organizaciji za saradnju. Tako će moći da ostvari regionalni uticaj što će ojačati njegovu poziciju na Bliskom istoku kao i mogućnost da promoviše svoje ideje. Trenutni spoljnopolitički kurs Irana ne nagoveštava promenu koja bi dovela do članstva države u svetskim organizacijama.

- **Meka moć Irana**[291]

Indeks meke moći

Revizorsko-konsultantska kompanija ,,Ernst i Jang" (Ernst & Young) u svom izveštaju o najvećim ,,tržištima u usponu" (emerging markets) iz 2012. godine nije uključila Islamsku Republiku Iran u vodećih dvadeset država po mekoj moći.[292] Britanska medijska kuća ,,Monokl" (Monocle), koja rangira najjače ,,meke sile" među državama, takođe ni u jednom svom godišnjem istraživanju nije prepoznala Iran kao takvu.[293],[294],[295] Jedino je Turska od iranskih suseda uvršćena u istraživanju magazina ,,Monokl" i to na 26. mestu dve godine zaredom.[296] Usled nedostatka istraživanja koje ocenjuje meku moć Irana, sprovešćemo jedno uzimajući trinaest varijabli koje koristi u svom istraživanju ,,Ernst i Jang" kako bismo saznali mesto ove države na skali ,,mekih sila".

Izvoz kulturnih dobara

Značajan pokazatelj kulturnog uticaja jedne zemlje u svetu je vrednost ,,izvoza kulturnih dobara", a relevantan izvor za ovaj podatak je istraživanje Konferencije Ujedinjenih nacija o trgovini i razvoju (United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD). Prema njemu, Islamska Republika Iran je 2011. godine imala dobit od

[291] Ovaj deo teksta napisala je Aleksandra Ilić.

[292] Ernst&Young, *Rapid-growth markets soft power index*, 2012, p. 19, dostupno na: http://emergingmarkets.ey.com/wp-content/uploads/downloads/2012/05/TBF-606-Emerging-markets-soft-power-index-2012_LR.pdf (pristupljeno 6. 11. 2014)

[293] Monocle, *Soft Power Survey 2012*, dostupno na: http://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2012/ (pristupljeno 6.11.2014)

[294] Monocle, *Soft power survey 2013*, dostupno na: http://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2013/ (pristupljeno 6. 11. 2014)

[295] Monocle, *Soft Power Survey 2014/2015*, dostupno na: http://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2014-15/ (pristupljeno 17.11.2014)

[296] Monocle, *Soft power survey 2013* i Monocle, *Soft Power Survey 2014/2015.*

1,567 milijarde dolara iz ovog sektora, što je u odnosu na 2006. skoro dvostruko više.[297] Od izvoza knjiga 2011. imala je 29 miliona dolara, dok nema pojedinačnih podataka za muziku i film kada je ova zemlja u pitanju.[298]

Iranska književnost nije popularna na zapadu, poznata su tek nekoliko dela uprkos tome što je veoma bogata i što se uopšte kulturna baština Irana proteže hiljadama godina unazad.[299] Epsko delo ,,Knjiga kraljeva" (Shahnameh) autora Abolhasem Ferdowsi iz 10. veka je njihova ,,Ilijada i Odseja u jednom", sastoji se iz šezdeset hiljada stihova koji govore o mitskoj i stvarnoj istoriji Irana od stvaranja do 7. veka.[300] Istorija moderne iranske književnosti nije starija od jednog veka, a tek u novije vreme se probija izvan granica.[301] Zlatno doba novije književnosti je decenija pre revolucije kada su, usled popuštanja tlačiteljske političke atmosfere, stvarali Simin Daneshvar - prva žena pisac u Iranu, zatim Houshang Golshiri, Ahmad Mahmoud, Mahmoud Dowlatabadi.[302] Nakon revolucije i suzbijanja kratkotrajne slobode, mnogi pisci su dospeli na ,,crnu listu", dosta njih je emigriralo pa je iranska književnost izgubila svoju vitalnost.[303] Ovo je trajalo do Hatamijevog (Mohammad Khatami, 1997-2005) dolaska na vlast 1997., koji je stvorio pogodno tlo za nove književne glasove i talas novina.[304] U vreme predsednika Ahmadinedžada (Mahmoud Ahmadinejad, 2005-2013) cenzura je bila povećana, mnoge nezavisne publikacije i novine su zabranjene, dok nakon njegovog odlaska sa vlasti književnost opet oživljava.[305] Većina iranskih pisaca nema globalnu publiku, pre svega zbog jezičke barijere, samo pojedina istaknuta dela su bila prevedena na engleski. Talas emigracije poslednjih trideset godina i ,,bliži kontakt sa kulturnim krugovima u inostranstvu odrazili su se na savremenu

[297] UnctadSTAT, dostupno na: http://unctadstat.unctad.org/EN/ (pristupljeno 18.1.2015)
[298] Isto.
[299] Mohammadi, Kamin, *Kamin Mohammadi's Top 10 Iranian Books*, The Guardian, July 20, 2011, dostupno na: http://www.theguardian.com/books/2011/jul/20/kamin-mohammadi-top-10-iranian-books (pristupljeno 1.3.2015)
[300] Isto.
[301] Malek Mohamadi, Nima, *A brief history of Iran's modern literature*, British Council, February 18, 2015, dostupno na: http://www.britishcouncil.org/blog/brief-history-irans-modern-literature (pristupljeno 1.3.2015)
[302] Isto.
[303] Isto.
[304] Isto.
[305] Isto.

iransku književnost – i u prevodu na evropske jezike – stičući više pažnje".[306] Pisci poput Azar Nafisi i Marjane Satrapi, pišu na svom drugom jeziku i uspevaju da se nađu u mejnstrim, u zemljama u kojima žive.[307] Reza Bahreni, Shahriar Mandanipour (1992-1997 je imao potpunu zabranu na objavljivanje radova u Iranu).[308] Kamin Mohammadi, Forugh Farrokhzad, Sadegh Hedayat, Iraj Pazeshkzad su još neke od uticajnih i priznatih ličnosti u ovoj oblasti van granica Irana.[309]

Prema časopisu ,,Gardijan" (The Guardian), filmska produkcija u Iranu je jedna od najaktivnijih na svetu i proizvodi oko sto ostvarenja godišnje, ne računajući dokumentarne i andergraund filmove.[310] Poređenja radi, francuska filmska industrija, kao najaktivnija u Evropi, prizvodi oko dvesta filmova, a britanska ne više od sto.[311] Publika iranskog filma je u porastu širom sveta, a prestižna priznanja sa međunarodnih filmskih festivala potvrđuju njihov kvalitet.[312] Nagrađivani filmovi su, ipak, mali deo iranskog filmskog tržišta, a veći ne pređe iranske granice jer je bez umetničkih pretenzija.[313] Kako god, dosta je slavnih imena u svetu filma iz Irana: Abbas Kiarostami, Mohsen Makhmalbaf, Asghar Farhadi, Reza Mir-Karimi, Jafar Panahi, Shirin Neshat[314], Rakhashan Bani-E'temad. Međutim, na domaćem terenu iran-

[306] Isto.

[307] Isto.

[308] Više videti u: Mattin, David, *Time to catch up with a contemporary Iranian great*, The Guardian, July 23, 2009, dostupno na: http://www.theguardian.com/books/booksblog/2009/jul/23/fiction-publishing (pristupljeno 10.4.2015)

[309] Kingsford-Smith, Andrew, Voice of a Modern Iran: Ten Must Read Iranian Authours, The Culture Trip, dostupno na: http://theculturetrip.com/middle-east/iran/articles/voice-of-a-modern-iran-ten-must-read-iranian-authors/ (pristupljeno 11.4.2015)

[310] Harouni, Houman, *Why the Iranian film industry is like Hollywood before 1969*, The Guardian, February 8, 2013, dostupno na: http://www.theguardian.com/world/iran-blog/2013/feb/08/iranian-film-industry-like-hollywood (pristupljeno 17.7.2014)

[311] Isto.

[312] *About Elly* (Asghar Farhadi) - osvojio je brojne nagrade uključujući Srebrnog medveda za najbolju režiju na filmskom festivalu u Berlinu 2009; *Women without men* (Shirin Neshat) - Srebrni lav za najbolju režiju na filmskom festivalu u Veneciji; *Taste of Cherry* (Abbas Kiarostami) - Zlatna palma na Kanskom filmskom festivalu i nagrada za najbolji film van engleskog govornog područja od strane SAD Nacionalnog društva filmskih kritičara; *Offside* i *The Circle* (Jafar Panahi) – Zlatni lav na filmskom festivalu u Veneciji 2000; *A Separation (*Asghar Farhadi) – Oskar za najbolji originalni scenario 2011. i Zlatni Globus za najbolji film na stranom jeziku...

[313] Harouni, H.

[314] Imenovana je za ,,umetnika dekade" 2010. od strane ,,Hafington posta" (Huffington Post), videti više u Vanity Fair, *Persia in New York*, dostupno na: http://www.vanityfair.com/culture/photos/2014/03/persian-american-artists-filmmakers-musicians#12 (pristupljeno 15.4.2015)

ski film se suočava sa brojnim preprekama i podleže strogoj kontroli vlade. Brojna filmska ostvarenja, pored međunarodne slave, u Iranu imaju zabranu distribucije (neki od zabranjenih filmova su: Taste of Cherry zbog teme samoubistva koja se provlači, Offside i The Circle jer se bave pitanjem položaja žena).[315] Profesije u filmskoj industriji nisu bezbedna zanimanja u Iranu, jer ljudi tih profesija, ukoliko se bave temama koje vlada ne smatra pogodnim, mogu biti lišeni slobode. Osim sa zabranom distribucije, filmski stvaraoci imaju poteškoća tokom snimanja filmova, pa nije strano da se ono drži u tajnosti ili da se odvija u inostranstvu. Država je najveći investitor i najveći distributer filmova, što objašnjava veliki obim njihove proizvodnje.[316] Pod Homeinijevim režimom (Ruhollah Khomeini, 1979-1989.) nastojalo se da se film i umetnost uopšte stave pod dominaciju državne ideologije, tj. da se islamizuje kultura, te se cenzura odnosi na zabranu prikazivanja nasilja, alkohola, seksualnog sadržaja, žena bez pokrivene glave... Cenzura je bila izražena i pod vladom Ahmadinedžada, pa ipak, u uzorku od sedamdeset filmova samo četiri je bilo sa verskom tematikom 2010.[317] Nakon promene političke klime i izbora Hasana Rohanija (Hassan Rouhani) za predsednika, mnogi očekuju pravu ekspanziju filmske industrije, jer se oseća olakšanje cenzure od tada.[318] Očekivanje o olakšanju cenzure je opravdano, jer su od njegovog izbora skinute zabrane sa dva filma: Tales, režisera Rakhashan Bani-E'temad; prikazan je na 71. Venecijanskom međunarodnom filmskom festivalu 2014.[319] i Parinaz, režisera Baram Bahramian, ali za pravu ekspanziju ove industrije su potrebne veće promene. [320]

Muzika, kao i prethodno analizirane umetnosti u Iranu, je takođe pod kontrolom države. Nakon Islamske revolucije uvodi se za-

[315] Record, *Iranian Film Industry Thrives amid Continuing Censorship*, October 1, 2011, dostupno na: http://www.newsrecord.co/iranian-film-industry-thrives-amid-continuing-censorship/ (pristupljeno 30.9.2014)
[316] Harouni, H.
[317] Isto.
[318] Vivarelli, Nick, *Iranian Filmmakers Have Reason to Cheer as Political Climate Slowly Shifts*, Variety, February 28, 2014, dostupno na: http://variety.com/2014/film/global/iranian-filmmakers-have-reason-to-cheer-as-political-climate-slowly-shifts-1201120800/ (pristupljeno 17.11.2014)
[319] Press TV, *Iranian movies to take part in 71st Venice Intl. Film Festival*, September 26, 2014, dostupno na: http://www.presstv.ir/detail/2014/08/26/376654/venice-filmfest-to-present-iran-cinema/ (pristupljeno 30.9.2014)
[320] Vivarelli.

brana na pop muziku, radio stanicama se dozvoljava emitovanje samo tradicionalne iranske muzike, ženama se zabranjuje da pevaju u solo nastupima (dozvoljeno im je pevanje u horu), a institucije koje su podučavale muziku koja se smatra zapadnjačkom su ukinute. Isto tako, nakon trideset šest godina, postoje napori da se ženama zabrani da sviraju muzičke instrumente.[321] Iranski muzičar Majid Derakhshani, koji je živeo u Nemačkoj i drugim delovima Evrope pre nego što se vratio u Iran da bude mentor studentima, uradio je revolucionarnu stvar stvorivši bend Mah Banuu, koji su uglavnom činile žene i koji je održao koncert pred mešovitom publikom.[322] Budući da je zabranjeno da žena peva pred muškarcem, osim ako joj nije brat, otac ili muž, na ovo se nije blagonaklono gledalo. Majid Derakhshani i članovi grupe Mah Baduu su bili privođeni i saslušavani, a koncerti u okviru kojih nastupaju žene otkazivani, iako su ranije dobili dozvolu Ministarstva kulture.[323] Pre revolucije, sredinom sedamdesetih, Iranska muzička scena je izgledala mnogo drugačije, bile su popularne mini suknje i rok muzika, a žene su se slobodno i legitimno bavile pevanjem. Tada je značajna muzička zvezda bila Guguš (Googoosh), iranska pop kraljica koja nakon zabrane nije pevala dvadeset jednu godinu, a onda je 2000. emigrirala u Los Anđeles.[324] U spotu pesme Behesht promovisala je gej prava, a iako kontroverzan, pogledalo ga je na hiiljade Iranaca.[325] Kourosh Yaghmaei je jedan od prvih rok muzičara na tom podneblju, a i nakon uvođenja cenzure ostaje u Iranu i stvara u domenu vladinih propisa.[326] Mohsen Namjoo živi u Kaliforniji, a nastupa širom sveta i poznat kao ,,iranski Bob Dilan".[327] Značajni izvođači persijske klasične (tradicionalne) muzike različitih generacija su Fariborz Azizi, Siamak

[321] Lavasani, Masoud, *Iranian singers push boundaries, face restrictions*, Al-Monitor, March 13, 2015, dostupno na: http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2015/03/iran-female-solo-singers.html (pristupljeno 15.04.2015)
[322] Isto.
[323] Isto.
[324] Danas, *Iranska pop kraljica promoviše gej prava u novom spotu*, 19.2.2014, dostavljeno na: http://www.danas.rs/danasrs/scena/iranska_pop_kraljica_promovise_gej_prava_u_novom_spotu.561.html?news_id=276529 (pristupljeno 15.04.2015)
[325] Isto.
[326] Hundley, Jessica, They rocked in Iran before revolution, *Los Angeles Times*, dostupno na: http://articles.latimes.com/2011/aug/21/entertainment/la-ca-iranian-rock-reissues-20110821 (pristupljeno 15.04.2015)
[327] Daily News, *'Iranian Bob Dilan' sets for concerts in Turkey*, December 1, 2014, dostupno na: http://www.hurriyetdailynews.com/irans-bob-dylan-set-for-concerts-in-turkey.aspx?pageID=238&nID=75058&NewsCatID=383 (pristupljeno 15.4.2015)

Jahangiry, Hossein Alizadeh, Kayhan Kalhor, koji je zbog mnogih muzičkih saradnji bitan u popularizaciji ove muzike na Zapadu, Hamid Reza Nourbakhsh, danas je jedan od najboljih vokala, a studirao je pod nadzorom žive legende iranske klasične muzike Mohammad Reza Shajarian.[328] Hafez Nazeri, sin proslavljenog iranskog pevača Shahram Nazeri, živi u Njujorku gde, kombinujući iransku sa klasičnom zapadnom, stvara muziku koja prelazi kulturne granice.[329] Njegov album Untold: The Rumi Symphony Project je dva puta bio prvi na ,,Bilbordovoj" (Billboard) listi za klasičnu muziku, što je zasigurno uspeh i za zemlju iz koje dolazi.[330] Cena izvođenja muzike koja nije u skladu sa tradicionalnom[331] persijskom plaća se hapšenjem, ali u Teheranu i dalje postoje rok'n'rol i andergraund muzika. Izvođači netradicionalne iranske muzike istrajavaju i uz nedostatak publike, van javne scene, u podrumima, zaobilazeći zakon.[332] Nastupaju tajno pred malobrojnom publikom, pa su u stalnoj borbi da dođu do nastupa van Irana, ali zbog teškoća za dobijanje viza organizatori evropskih festivala ih nerado pozivaju.[333]

Popularnost jezika

Persijski jezik, poznat i kao farsi (Farsi), pripada indoevropskoj porodici jezika i primarno se govori u Iranu gde je zvanični jezik.[334] Od ukupne iranske populacije 53% govori ovaj jezik, što je skoro

[328] Opus 3 Artists, *Masters of Persian Mucic – Three Generations*, 2010, dostupno na: http://www.opus3artists.com/artists/masters-of-persian-music-three-generations (pristupljeno 15.4.2015)

[329] BBC, *Musician Hafez Nazari's journey from Iran to New York*, July 20, 2014, dostupno na: http://www.bbc.com/news/magazine-28333811 (pristupljeno 15.4.2015)

[330] Somra, Gena, *How an Iranian musician took ancient Persian poetry to the top of the U.S. charts*, CNN, July 17, 2014, dostupn na: http://edition.cnn.com/2014/07/14/world/meast/iran-musician-hafez-nazeri-rumi-poetry-peace-and-love/ (pristupljeno 15.4.2015)

[331] O istoriji tradicionalne muzike, intrumentima i izvođačima videti u Mirrazavi, Firouzeh, *Persian Traditional Music*, Iran Review, September 28, 2010, dostupno na: http://www.iranreview.org/content/Documents/Persian_Traditional_Music.htm (pristupljeno 15.4.2015)

[332] Brodie, Jai, *Iran's rock stars and their underground scene*, The Guardian, June 4, 2014, dostupno na: http://www.theguardian.com/world/iran-blog/2014/jun/04/irans-rock-stars-and-their-underground-scene (pristupljeno 15.4.2015)

[333] Isto

[334] Encyclopaedia Britannica, Persian Language, dostupno na: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/452817/Persian-language (pristupljeno 30.8.2014)

43.000.000 ljudi.[335] Druga polovina iranskog stanovništva govori razne varijante turskog, kurdski, gilaki, mazanderanski (mazandarani), lurski (luri), belučki (balochi), arapski i drugi.[336] Tokom istorije farsi je bio dominantan jezik u prostoru od Bliskog Istoka do Indije.[337] I danas se najviše govori od svih zapadnoiranskih jezika. U nekim delovima Jermenije, Azerbejdžana, Iraka, Pakistana, Turkmenistana, Kazahstana i Turske se još uvek razume.[338] Persijski ima sličnosti sa uzbečkim jezikom. Blisko je povezan sa dari (Dari), koji u Avganistanu govori polovina stanovništva i tadžik (Tajik), koji je zvanični jezik u Tadžikistanu.[339] Ima mišljenja da su to nacionalna imena za persijski, a razlike na nivou dijalekta.[340] Velika zajednica ljudi govori persijski u SAD, ukupno 352.712 osoba.[341] U Kaliforniji ovaj jezik govori polovina od ukupnog broja ljudi koji govore persijski u Sjedinjenim Državama.[342] Objašnjenje toga je da više od polovine iranskih izbeglica u SAD živi baš u Kaliforniji.[343]

U Teheranu preko sto pedeset stanih studenata iz trideset dve zemlje uči persijski.[344] Na univerzitetima u SAD, u kategoriji vodećih 15 jezika Bliskog istoka i afričkih jezika koji se retko uče, zapažena je značajna zainteresovanost za persijski (1.897 studenata, 2009).[345] Iako

---

[335] CIA - The World Factbook, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/ (pristupljeno 30.8.2014)

[336] Isto

[337] BBC, *A guide to Persian – 10 facts about the Persian Language*, dostupno na: http://www.bbc.co.uk/languages/other/persian/guide/facts.shtml (pristupljeno 30.8.2014)

[338] Isto.

[339] CIA - The World Factbook.

[340] Asia Society, *Persian Language*, dostupno na: http://asiasociety.org/persian-language (pristupljeno 30.8.2014)

[341] Modern Language Association of America, *Persian*: http://www.mla.org/map_data_results&mode=lang_tops&SRVY_YEAR=2010&lang_id=656 (pristupljeno 30.8.2014)

[342] Isto.

[343] Hakimzadeh, Shirin and Dixon, David, *Spotlight on the Iranian Foreign Born*, June 1, 2006, dostupno na: http://www.migrationpolicy.org/article/spotlight-iranian-foreign-born (pristupljeno 30.8.2014)

[344] Teheran Times, *Meeting of Foreign Students of Persian Language Held in Teheran*, August 15, 2014, dostupno na: http://www.tehrantimes.com/arts-and-culture/117662-meeting-of-foreign-students-of-persian-language-held-in-tehran (pristupljeno 30.8.2014)

[345] Furman, Nelly; Goldberg, David and Lusin, Natalia, *Enrollments in Languages Other Than English in United States Institutions of Higher Education*, December, 2009, p. 40, dostupno na: http://www.mla.org/pdf/2009_enrollment_survey.pdf (pristupljeno 30.8.2014)

je drugi sa najviše studenata u ovoj kategoriji, uočen je pad u odnosu na 2006. godinu u kojoj je 2.037 studenata upisalo ovaj jezik.[346] Ovaj pad od blizu 7% rezultat je veće zainteresovanosti za farsi (od 243 upisa 2006. na 322 upisa 2009. godine).[347] Dakle, ovde se posmatraju kao odvojeni jezici, iako stručnjaci navode da je razlika među njima beznačajna. Osim toga, u ovom izveštaju su posebno navedeni podaci i za druge katedre - farsi/persijski i iranski, te ćemo se osvrnuti i na njih. Farsi/persijski je nova katedra, uvedena 2009. godine, kada je upisano 335 studenata.[348] Podaci za iranski jezik pokazuju velike varijacije, od 16 studenata 2006, broj upisa na ovoj katedri je zabeležio porast od 887,5% u periodu 2006-2009. Dakle, ovde možemo zaključiti da ukupno interesovanje za persijski raste, i da, ako saberemo upise na svim pomenutim katedrama (persijski, farsi, farsi/persijski i iranski), 2009. je bilo 2.712 studenata. Sa ovim zbirom postaje prvi među vodećih 15 jezika Bliskog istoka i manje popularnih afričkih. SAD su, zbog svog odnosa sa Iranom, nakon identifikovanja problema nedostatka znanja ovog jezika, istakle veliku potrebu za učenjem istog. Od 2002. godine su uspostavile nacionalnobezbednosnu meru koja uključuje podsticaj kroz razne stipendije za učenje kritičnih jezika, od kojih je jedan persijski.[349] Persijski jezik, ili kako god ga zvali, može biti važan posrednik za širenje meke moći u regionu, ali kao medijum za uticaj u svetu nema velikog potencijala trenutno.

Olimpijske igre

Islamska Republika Iran je prvi put na Olimpijskim igrama učestvovala 1948. i to na letnjim igrama, kao jedna od 59 učesnica.[350] Osvojila je jednu bronzanu medalju.[351] Zbog sankcija je dva puta propustila Letnje olimpijske igre: 1980. i 1984. Na Zimskim je učestvovala po prvi put u 1956. i od tada je ukupno 9 puta uzela učešće, ne osvojivši ni jednu medalju do sada. Dakle, sve medalje, ukupno 60 (15 zlatnih, 20 srebnih i 25 bronzanih), osvojila je na Letnjim olimpijskim igrama. Po ukupnom broju medalja zauzima 46. mesto na svetu.[352] Najbolji pla-

[346] Isto.
[347] Isto.
[348] Isto.
[349] Asia Society, *Persian Language.*
[350] Olympic, *Islamic Republic of Iran*, dostupno na: http://www.olympic.it/english/country/id_IRI (pristupljeno 30.8.2014)
[351] Isto.
[352] Olympic, *Overall Medal*, dostupno na: http://www.olympic.it/english/medal (pristupljeno 30.8.2014)

sman imala je na poslednjim olimpijskim igrama, uzevši 12 medalja, te je u Londonu bila i najbolje rangirana, na 17. mestu.[353] Mogućnost da Iran širi svoju meku moć preko sporta je trenutno mala. Rezultat iz 2012. godine, koji je njen daleko najbolji do sada na olimijskim igrama, daje nadu da se to promeni u skorijoj budućnosti, bar za koju nijansu.

Lista „Tajm 100"

Ugledni magazin „Tajm" (Time) na svojim godišnjim listama „100 najuticajnijih" više puta je uvrstio Irance. Na listi „Tajm 100" za 2014. godinu ubrojen je iranski predsednik Hasan Rohani.[354] Pobedivši na izborima 2013. sa više od 50% glasova izazvao je iznenađenje u svetu.[355] Njegova kontroverznost je u tome što može biti ključ za promenu ili pretnja miru. Mogućnost da se zalaže za jedan od dva pravca razvoja politike Irana mu je verovatno donela prestiž da bude na ovoj listi. Iako je dosta teško naći se među sto najuticajnijih, 2012. su dva čoveka iz Irana u tome uspela – ajatolah Ali Homeini (Ali Khamenei) i Asghar Farhadi.[356] Ajatolah Ali Homeini je, prema rečima „Tajma", imao tu moć da utiče na sudbinu sveta, a da nikada nije bio van svoje zemlje za svoje, tada, 72 godine života.[357] Kao vrhovni vođa ove teokratije, on donosi odluke da li će Iran prkositi međunarodnoj zajednici ili će imati dogovor sa njom.[358] Magazin „Forbs" (Forbes) je više godina iranskog ajatolaha rangirao na listi „najmoćnijih ličnosti na svetu" (The Worlds Most Powerful People). Godine 2010. je bio 26.

---

[353] Olympic, *London 2012*, dostupno na: http://www.olympic.it/english/game/id_S2012 (pristupljeno 30.8.2014)

[354] ElBardei, Mohamed, *Hassan* Rouhani, Time 100, April 23, 2014, dostuno na: http://time.com/70838/ (pristupljeno 19.11.2014)

[355] Newton-Small, Jay, *Who is Hassan Rouhani?*, Time, June 17, 2013, dostupno na: http://swampland.time.com/2013/06/17/who-is-hassan-rowhani/ (pristupljeno 30.8.2014)

[356] Time, *The World's Most Influential People: 2012*, dostupno na: http://content.time.com/time/specials/packages/completelist/0,29569,2111975,00.html (pristupljeno 30.7.2014)

[357] Kodoom, *Two Iranians among Time's 100 Most Influential People in the World*, Jun 21, 2012, dostupno na: http://features.kodoom.com/en/entertainment/two-iranians-among-time-s-100-most-influential-people-in-the-world/v/4234/ (pristupljeno 30.8.2014)

[358] Zakaria, Fareed, *The 2012 Time 100: Ayatolah Ali Khamenei*, April 18, 2012, dostupno na: http://content.time.com/time/specials/packages/article/0,28804,2111975_2111976_2112090,00.html / (pristupljeno 30.8.2014)

najmoćnija osoba[359], 2013. je zauzeo 23. mesto[360], dok je zauzimajući 19. poziciju[361] u poslednjem rangiranju za 2014. dokazao da njegova moć ne samo da ne jenjava, već raste. On se zalaže za status Irana kao nuklearne sile i otvoreno je u svom govoru optužio vlade SAD i V. Britanije za stvaranje Islamske Države Iraka i Levanta.[362] Asghar Farhadi, sa druge strane, svoj uticaj stiče kroz brojna priznanja za svoj rad. On je režiser koji je Iranu doneo prvog Oskara ikada.[363] Svojim filmom je, bar neko vreme, uspeo da se ne govori samo samo o politici kada je u pitanju ova zemlja. Među najuticajnijim ličnostima za 2010. godinu bili su Mir-Hossein Mousavi, tada opozicioni lider, i njegova supruga, Zahra Rahnavard, intelektualka, umetnica i politička aktivistkinja.[364] Kada se Mir-Hossein Mousavi kandidovao za predsednika, ušavši u trku sa Mahmudom Ahmadinedžadom, pri čemu je izgubio, Zahra ga je odlučno podržala. Oni su se javno zalagali za reforme u Iranu, isticali su pitanje žena, čime su svoje i živote članova porodice stavljali u opasnost. O Zahri su pisali ,,Gardijan", kao o ženi koja ima političku ulogu visokog profila, kakvu ni jedna pre nje nije imala u Islamskoj Republici, Bi-Bi-Si (BBC), o tome da nikada ranije žena predsedničkog kandidata nije govorila na mitinzima, niti se pojavljivala javno sa njim.[365],[366] Tokom svoje karijere je bila i savetnica predsednika Mohameda Hatamija (Mohammad Khatami), a jedno od njenih dostignuća je donošenje zakona kojim se ženama priznaje pravo da primaju platu u zamenu za kućne poslove.[367] Takođe dve ličnosti našle su se na

[359] Forbes, *The World's Most Powerful People 2010*, dostupno na: http://www.forbes.com/lists/2011/20/powerful-people_2010.html (pristupljeno 7.4.2015)
[360] Forbes, *The World's Most Powerful People 2013*, dostupno na: http://www.forbes.com/pictures/lmh45kjle/no-23-ali-hosseini-khamenei/ (pristupljeno 7.4.2015)
[361] Forbes, *The World's Most Powerful People 2014*, dostupno na: http://www.forbes.com/profile/ali-hoseini-khamenei/ (pristupljeno 7.4.2015)
[362] Isto.
[363] Corliss, Richard, *The 2012 Time 100: Asghar Farhadi*, April 18, 2012, dostupno na: http://content.time.com/time/specials/packages/article/0,28804,2111975_2111976_2112155,00.html (pristupljeno 30.8.2014)
[364] Time, *The 2010 Time 100*, dostupno na: http://content.time.com/time/specials/packages/completelist/0,29569,1984685,00.html
[365] Tait, Robert, and Hoseiny, Noushin, *Mir Hossein Mousavi's wife led the way on women's rights in Iran*, The Guardian, August 16, 2009, dostupno na: http://www.theguardian.com/world/2009/aug/16/zahra-rahnavard-mousavi-women-iran (pristupljeno 7.4.2015)
[366] BBC, *Profile: Zahra Rahnavard*, June 16, 2009, dostupno na: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/8101384.stm (pristupljeno 7.4.2015)
[367] Isto.

prestižnoj listi i 2006., Mahmud Ahmadinedžad i Omid Kordestani (Omid Kordestani), iranski biznismen na visokom položaju u kompaniji ,,Gugl" (Google).[368] Mahmoud Ahmadinedžad se i 2008. našao među finalistima, ali nije uspeo da se po drugi put plasira na konačnu prestižnu listu.[369] Godine 2004. na ovoj listi je bila Širin Ebadi (Shirin Ebadi), dobitnica Nobelove nagrade za mir, veliki borac za prava dece, prava radnika i umetnika, pobornik ravnopravnosti žena.[370] Ona, baš kao i Abdolkarim Soroush, jedan od najuticajnijih ljudi na listi za 2005. godinu, veruje da ne postoji ništa nespojivo u islamu i demokratiji.[371] *Soroush* je profesor na Univerzitetu u Teheranu, filozof, veliki iranski mislilac, čiji spisi su centralno mesto u globalnoj debati oko kompatibilnosti demokratije i islama.[372] Magazin ,,Tajm" je sastavio i listu ,,100 najvažnijih ljudi 20. veka", a na njoj se našao lider iranske revolucije i vrhovni vođa Irana čitave jedne decenije – Homeini.[373]

Pored političkih ličnosti, koje imaju moć da kreiraju politiku Irana, a samim tim i da menjaju međunarodne tokove, Iran ima dosta poznatih širom sveta i iz drugih sfera, a to svakako pogoduje potencijalnom rastu njene meke moći.

Najuspešnije kompanije

Na listama najboljih svetskih kompanija koje rangiraju magazini ,,Forčn" (Fortune) i ,,Forbs" (Forbes) nema ni jedne kompanije iz ove zemlje, obuhvatajući liste ,,kompanija kojima se svet najviše divi" (World's Most Admired 2015), ,,najuglednijih kompanija" (The World's Most Reputable Companies), ,,azijskih 50 kompanija" (Asia's Fab 50 Companies), niti ,,azijskih 200 najboljih, tržišne vrednosti is-

[368] Time, *The 2006 Time 100,* dostupno na: http://content.time.com/time/specials/packages/completelist/0,29569,1975813,00.html (pristupljeno 30.8.2014)
[369] Time, *The 2008 Time 100 Finalists*, http://content.time.com/time/specials/2007/article/0,28804,1725112_1723512_1723915,00.html (pristupljeno 30.8.2014)
[370] Macleod, Scott, *The 2004 Time 100: Shirin Ebadi*, April 26, 2004, dostupno na: http://content.time.com/time/specials/packages/article/0,28804,1970858_1970910_1971990,00.html (pristupljeno 30.8.2014)
[371] Macleod, Scott, *The 2005 Time 100: Abdolkarim Soroush*, April 18, 2005, dostupno na: http://content.time.com/time/specials/packages/article/0,28804,1972656_1972712_1974251,00.html (pristupljeno 30.8.2014)
[372] Isto.
[373] Ranker, Time Magazine: *100 Most Important People of the 20th Century*, dostupno na: http://www.ranker.com/list/time-magazine-100-most-important-people-of-the-20th-century/theomanlenz?format=SLIDESHOW&page=51 (pristupljeno 13.1.2015)

pod milijarde" (Asia's 200 Best Under A Billion).[374],[375],[376],[377] Što se naftne industrije tiče, treća kompanija po količini proizvedene nafte (6,4 miliona barela na dan) je Nacionalna iranska naftna kompanija (NIOC), i to prema rangiranju magazina ,,Forbs" za 2012.[378] Proizvodnja je smanjena zbog međunarodnih sankcija, ali se ova kompanija i dalje drži među svetskim gigantima.[379] Ormuski prolaz je važna strateška tačka na planeti kroz koju se odvija promet od 40% svetske nafte iz mora, a koju kontroliše Iran i dok je tako ima čime da čuva svoje nacionalne interese.[380] Turska i Indija, nezvanično, plaćaju za iransku naftu u zlatu.[381] Kompanija je 2010. imala prihod od 85 milijardi dolara, a 2011. imala je 41 hiljadu zaposlenih.[382] Iran poseduje veliki potencijal u naftnoj industriji, ali zbog stalnih političkih trzavica sa Sjedinjenim Američkim Državama ne uspeva da ga iskoristi u značajnijem kapacitetu. Veći proizvođači nafte su, prema istom ,,Forbsovom" rangiranju, ruski Gasprom (Gazprom), sa proizvodnjom od 9,7 miliona barela dnevno i Saudi Aramco, sa proizvodnjom od 12,5 miliona barela dnevno.[383],[384] Među drugim većim kompanijama u Iranu su Iran Khodro Industrial Group (IKCO) – iranski lider u proizvodnji vozila, Sa-

[374] Fortune, *World's Most Admired 2015*, dostupno na: http://fortune.com/worlds-most-admired-companies/ (pristupljeno 1.4.2015)

[375] Adams, Susan, *The World's Most Reputable Companies*, Forbes,August 8, 2014, dostupno na: http://www.forbes.com/pictures mkl45eeklg/the-worlds-most-reputable-companies-2014-the-top-27/ (pristupljeno 30.8.2014)

[376] Forbes, *Asia's Fab 50 Companies*, dostupno na: http://www.forbes.com/fab50/list/ (pristupljeno 30.8.2014)

[377] Forbes, *Asia's 200 Best Under A Billion*, July, 2014, dostupno na: http://www.forbes.com/asia200/list/#page:2_sort:0_direction:asc_search:_filter:All%20industries_filter:All%20countries (pristupljeno 30.8.2014)

[378] Forbes, *The World's 25 Biggest Oil Companies:*, dostupno na: http://www.forbes.com/pictures/mef45glfe/3-national-iranian-oil-co-6-4-million-barrels-per-day-3/ (pristupljeno 7.4.2015)

[379] Isto.

[380] Glas Srpske, *Ormuski prolaz otvoren dok služi interesima Teherana*, 30.7.2012, dostupno na: http://www.glassrpske.com/novosti/svijet/Ormuski-prolaz-otvoren-dok-sluzi-interesima-Teherana/lat/87361.html (pristupljeno 7.4.2015)

[381] Isto.

[382] Oil & Gas IQ, *Top 10 Oil & Gas Companies:National Iranian Oil Co (NIOC)*, dostupno na: http://www.oilandgasiq.com/strategy-management-and-information/articles/top-10-oil-gas-companies-number-3-national-iranian/ (pristupljeno 30.8.2014)

[383] Forbes, *The World's 25 Biggest Oil Companies:Gazprom*, dostupno na: http://www.forbes.com/pictures/mef45glfe/2-gazprom-9-7-million-barrels-per-day-3/ (pristupljeno 7.4.2015)

[384] Forbes, *The World's 25 Biggest Oil Companies: Gazprom*, dostupno na: http://www.forbes.com/pictures/mef45glfe/1-saudi-aramco-12-5-million-barrels-per-day-3/ (pristupljeno 7.4.2015)

har Dairy – proizvođač prehrambenih proizvoda, i banke Bank Melli i Bank Saderat.[385] Sahar Dairy je lokalni partner sa svetskim vodećim proizvođačima mleka: Groupe Bel i Dannone Groupe.[386] Ove iranske kompanije nisu svetskog ranga u svojim oblastima proizvodnje.

Vladavina prava

Jedan od načina da se prodre u posvećenost nacije ka vladavini prava je poštovanje osnovnih ljudskih prava. Inicijativa za jačanje vladavine prava u svetu (The World Justice Project, WJP) je u istraživanju faktora osnovnih ljudskih prava od uključenih 99 zemalja smestila Iran na poslednje mesto.[387] Ovaj indeks, pre svega, pokazuje koliko zemlje podržavaju i štite prava i slobode koje su čvrsto ukorenjene u međunarodnom pravu. Ako uzmemo ukupno istraživanje, tj. sračunavajući sve faktore (ograničenja moći vlade, odsustvo korupcije, otvorenost vlade, osnovna ljudska prava, red i bezbednost, regulacija izvršenja, civilna pravda, krivični sistem, neformalna pravda koja podrazumeva sud tradicije, religije i zajednice) Iran je poslednja zemlja u regionu Bliskog istoka i Severne Afrike, a u svetu na 82. poziciji.[388] Vladavina prava u Iranu je, prema istraživanju Svetske banke (World Bank) za 2012. godinu, ocenjena negativno (- 0,90 na skali od – 2.5 do + 2.5).[389] Rezultati za ranije godine nam pokazuju da Iran ne beleži značajnu promenu na ovom polju.

Vrhovni lider direktno imenuje šefa pravosuđa, te pravosudni sistem nije nezavisan.[390] Nema nikakve sigurnosti i transparentnosti u sudskim procesima koji su često na zatvorenim sednicama, bez prava osumnjičenog na pravnog savetnika, sa raznim pritiscima zasnovanim na torturi kojima su neretko i advokati izloženi kako bi napustili odre-

[385] Transnationale.Org, *Iran*, dostupno na: http://www.transnationale.org/countries/irns.php (pristupljeno 30.8.2014)

[386] Kompass, *Sahar Dairy Products Co (Rouzaneh)*, dostupno na: http://ir.kompass.com/c/sahar-dairy-products-co-rouzaneh/ir015129/ (pristupljeno 30.8.2014)

[387] The World Justice Projest, *The Rule of Low Index 2014*, p. 21, dostupno na: http://worldjusticeproject.org/sites/default/files/files/wjp_rule_of_law_index_2014_report.pdf (pristupljeno 26.1.2015)

[388] Isto, str. 103.

[389] World Bank, *Worldwide Governance Indicators*, dostupno na: http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#home (pristupljeno 26.1.2015)

[390] Freedom House, *Freedom in the World 2014, Iran*, dostupno na: https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/iran#.U_NQQMV_tw (pristupljeno 30.8.2014)

đene slučajeve.[391] Visoka korupcija potvrđuje slabu efikasnost sistema i nedostatak transparentnosti na svim nivoima vladavine. Indeks percepcije korupcije u Iranu za 2014., prema organizaciji Transparency International, iznosi 27 na skali od 0 do 100 (gde 0 označava odsustvo korupcije), što je svrstava u zemlje sa veoma raširenom korupcijom.[392] Krivični zakon se zasniva na šerijatskom pravu i kao kazne sadrži šibanje, amputacije, pogubljenja kamenovanjem, a kazne se sprovode i u praksi.[393] Ustav ima članove koji se dosta razlikuju, u određenim se poziva na Boga, u drugim se utvrđuju demokratska načela, a u 8. glavi se sva prava podređuju Veću čuvara i Vrhovnom vođi.[394] Uzimajući sve u obzir, odsustvo vladavine prava u Iranu izaziva veliku zabrinutost. Prema Frensisu Fukujami (Francis Fukuyama), potpuna eliminacija religije iz Ustava Irana je problematična, a da bi Iran evoluirao u pravcu istinske vladavine prava mora da ukine Veće čuvara (Guardian Council), kontrolu nad oružanim snagama i medijima.[395]

Indeks slobode

Izveštaj organizacije ,,Fridom haus" (Freedom House) za 2014. godinu definiše Iran kao ,,neslobodnu zemlju".[396] Rejting sloboda, civilne slobode i politička prava ove zemlje imaju ocenu 6 na skali 1 – 7, gde je 7 najniža ocena.[397]

Svaka vrsta slobode je ozbiljno ugrožena. Primećene su težnje novog predsednika Rohanija da se smanje ograničenja koja su povezana sa slobodom. Ograničenja štampe su neznatno smanjena od izbora time što je skinuta zabrana za neke teme.[398] Ako tome dodamo pomake u garantovanju akademske slobode, puštanje na slobodu Nasrin Sotoudeh, najistaknutijeg aktiviste za ljudska prava, imamo praktične pokazatelje da novi predsednik ima nameru da Iran postane slobodni-

[391] Isto.
[392] Transparency International, *Corruption Perceptions Index 2014: Results*, dostupno na: http://www.transparency.org/cpi2014/results#myAnchor1 (pristupljeno 24.1.2015)
[393] Freedom House, *Freedom in the World 2014, Iran*
[394] Beogradski centar za ljudska prava, *Islamska Republika Iran*, dostupno na: http://azil.rs/news/view/islamska-republika-iran (pristupljeno 19. 4. 2015)
[395] Fukuyama, Francis, *Iran, Islam and the Rule of Law*, The Wall Street Journal, July 27, 2009, dostupno na: http://www.wsj.com/news/articles/SB10001424052970203946904574300374086282670 (pristupljeno 30.8.2014)
[396] Freedom House, *Freedom in the World 2014, Iran*
[397] Isto.
[398] Isto.

ja zemlja. Međutim, Iran je druga zemlja na svetu po broju uhapšenih novinara, iza Turske.[399] Sloboda izražavanja je i dalje jako ograničena budući da vlada kontroliše sva televizijska i radio emitovanja, pa malo popuštanje zabrana neće značajno uticati na bilo koju vrstu slobode i svest naroda o slobodi. Bilo je reči o tome da umetnici, takođe, podležu ograničenjima. Ne gleda se isto na propovedanje raznih religija. Suniti, iako zakonski izjednačeni, u praksi doživljavaju diskriminaciju. Baha'is, na primer, zajednica od oko 300.000 ljudi, nema Ustavom zagarantovan status verske manjine i konstantno je izložena opasnosti zbog praktikovanja svoje vere.[400] Svaki vid javnog okupljanja koji ugrožava načela islama je zabranjen. Studentima se uskraćuje obrazovanje zbog političkih stavova i aktivizma, mada je od 2013. i na ovom polju uočen blagi pomak. Ženska populacija je posebno ograničena jer ih pravni sistem, koji je zasnovan na šerijatskom pravu, razlikuje od muškaraca u regulaciji razvoda, nasledstva, starateljstva nad decom. Pasoš mogu dobiti samo uz dozvolu supruga ili muškog rođaka.[401] Poznat slučaj Rejhane Džabari (Reyhaneh Jabbari), devojke koja je obešena zato što je ubila muškarca u samoodbrani, braneći se da je ne siluje, dovoljno jasno ukazuje na nehuman položaj žena.[402] Sloboda je minimalna pa su pomaci od izbora izuzetno mali da bi se bolje rangirala zemlja u narednim izveštajima, ukoliko se na ovome stane.[403]

Izlaznost birača na izbore

Kada je reč o izlaznosti birača na izbore, Islamska Republika Iran, za razliku od prethodnih pokazatelja moći, u ovom beleži prilično dobru stopu iako glasanje nije obavezno. Na poslednjim predsedničkim izborima 2013. izašlo je 70,71 odsto birača.[404] Godinu ranije, na

[399] Berger, Miriam, 10 Countries With The Most Imrisoned Journalists, BuzzFeed News, December 18, 2013, dostupno na: http://www.buzzfeed.com/miriamberger/10-countries-with-the-most-imprisoned-journalists#.mfVY7vOlo (pristupljeno 19. 04. 2015)

[400] Freedom House, *Freedom in the world 2014, Iran.*

[401] Isto.

[402] Dearden, Lizzie, *Final messange of women executed in Iran for killing 'attempted rapist': 'Dear mum, don't cry'*, Independent, October 27, 2014, dostupno na: http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/final-message-of-woman-executed-in-iran-for-killing-attempted-rapist-dear-mum-dont-cry-9820117.html (pristupljeno 19. 04. 2015)

[403] Više o ovome u: Freedom House, *Freedom in the world 2014, Iran.*

[404] IDEA, Voter Turnout data for Iran, Islamic Republic of, dostupno na: http://www.idea.int/vt/countryview.cfm?id=108 (pristupljeno 30.8.2014)

poslednjim parlamentarnim izborima zabeležena je izlaznost od 64,20 odsto.[405] Na predsedničkim izborima beleži se veća izlaznost nego na parlamentarnim. Gledajući od 1992. godine, koja je najranija godina sa dostupnim podacima prema Međunarodnom institutu za demokratiju i pomoć na izborima (International Institut for Democracy and Electoral Assistance, IDEA), najveća zabeležena izlaznost je 2009. godine na predsedničkim izborima (84,77 odsto). To je i jedini put da na bilo kojim izborima ima više od 80 odsto izlaznosti. Najmanju izlaznost je imala 2008. na parlamentarnim - 49,47 odsto.[406]

Kako nalazi ,,Fridom haus'' nijedni izbori od revolucije 1979. ne mogu se smatrati fer i slobodnim izborima.[407] Uspostavljanje političkih stranaka, sindikata i drugih građanskih organizacija je dozvoljeno Ustavom, ali pod uslovom da ne krše principe slobode, suvereniteta i nacionalnog jedinstva ili da dovode u pitanje islamsku osnovu države. Sve vrste organizovanja se registruju u Ministarstvu unutrašnjih poslova i pri tom podležu proizvoljnim uslovima, što se može označiti kao represija. Političko učešće verskih i etničkih manjina je nisko, i na lokalnom i na državnom nivo. Priznate verske manjine imaju pet poslaničkih mesta, ali nemuslimani ne mogu zadržati visoke vladine ili vojne položaje.[408] Žene, iako u velikom broju obrazovane, izostaju na liderskim pozicijama, a samo 3 odsto njih je u parlamentu.[409]

Emisija CO_2

Emisija ugljen-dioksida ima globalni uticaj na temperaturu i klimatski sistem, a njegova koncentracija se postepeno povećava, što je glavna ekološka briga ovog veka. Posledica sagorevanja fosilnih goriva i proizvodnje cementa je emitovanje ugljen-dioksida, te je logično zaključiti da zemlje sa najvećim industrijama najviše proizvode zagađenja.

Prema nalazima Svetske banke (World Bank), Iran je sedmi u svetu po emisiji ugljen-dioksida (571.612 t/km^3, 2010).[410] On je i najveći zagađivač u regionu, drugi je Saudijska Arabija (464.481 t/km^3, 2010),

---

[405] Isto.

[406] Isto.

[407] Više o ovome u: Freedom House, *Freedom in the world 2014, Iran*

[408] DaBell, Bijan, *Iran Minorities 1: Diverse Religions*, The United States Institute of Peace, September 3, 2013, dostupno na: http://iranprimer.usip.org/blog/2013/sep/03/iran-minorities-1-diverse-religions (pristupljeno 30.8.2014)

[409] Isto.

[410] The World Bank, CO_2 emissions (kt), dostupno na: http://data.worldbank.org/indicator/EN.ATM.CO2E.KT/countries/IR?page=2&display=default (pristupljeno 30.8.2014)

dok Irak emituje nešto manje od petine onoga što emituje Iran.[411] Islamska Republika Iran od 2000. beleži konstantno povećanje proizvodnje ugljen-dioksida, tek je 2010. u odnosu na prethodnu godinu smanjila za neznatnih 2,1 odsto, što nije rezultat promišljene ekološke politike.[412]

Iran pati od zagađenja vode i vazduha. Ekologija u Kaspijskom jezeru je veoma ugrožena. Svetska banka je ocenila Iran kao zemlju sa ekstremno visokim rizikom nestašice vode.[413] Prema više izvora nalazimo da je jedna od najzagađenijih država u svetu, bilo da je reč o nivou zagađenja vazduha ili o zagađenju generalno.[414],[415],[416] Istraživanje zasnovano na podacima Svetske zdravstvene organizacije (World Health Organisation, WHO) svrstalo je čak četiri grada Irana (Ahwaz, Sanandaj, Kermanshah, Yasouj) u ,,top 10 najzagađenijih gradova sveta''.[417] Grad Ahwaz je vodeći svetski grad po zagađenosti, dužina života njegovih građana je najniža u Iranu, a uzrok toga jeste što je glavni grad provincije Khuzestan koja proizvodi najviše nafte u ovoj državi.[418,419] Ovaj grad daleko premašuje Nju Delhi ili Peking po zagađenosti, iako su i indijska i kineska prestonica poznate po niskom kvalitetu životne sredine. U glavnom gradu Irana, Teheranu, takođe je loša život-

---

411 Isto.

412 Isto.

413 Reig, Paul; Maddocks, Andrew and Gassert, Francis, *World's 36 Most Water-Stressed Countries*, World Recources Institute, december 12, 2013, dostupno na: http://www.wri.org/blog/2013/12/world%E2%80%99s-36-most-water-stressed-countries

414 Laccino, Ludovica, *World Enviroment day 2014:Top Five Most Polluted Countries*, International Business Times, June 5, 2014, dostupno na: http://www.ibtimes.co.uk/world-environment-day-top-five-most-polluted-countries-1451298 (pristupljeno 30.8.2014)

415 Action For Our Planet, *Polluting Countries*, dostupno na: http://www.actionforourplanet.com/#/top-10-polluting-countries/4541684868 (pristupljeno 30.8.2014)

416 Rediff Business, *Most polluting countries in the world, India ranks 3*, August 8, 2013, dostupno na: http://www.rediff.com/business/slide-show/slide-show-1-special-most-polluting-countries-in-the-world-india-ranks-3/20130808.htm#7(pristupljeno 30.8.2014)

417 King, Ritchie, and Kuo, Lily, *Here are the world's worst cities for air pollution, and they're not the ones you'd expect*, Quartz, October 8, 2013, dostupno na: http://qz.com/136606/here-are-the-worlds-worst-cities-for-air-pollution-and-theyre-not-the-ones-youd-expect/ (pristupljeno 30.8.2014)

418 Isto.

419 Rayman, Noah, Top 10 Most Polluting Cities in The World, Time, October 8, 2013, dostupno na: http://science.time.com/2013/10/18/the-10-most-polluted-cities-in-the-world/ (pristupljeno 30.8.2014)

na sredina, o čemu svedoči podatak da svakog dana umre dvadeset sedam osoba od bolesti povezanih sa zagađenjem.[420]

Iran mora ozbiljno da promisli svoju ekološku strategiju, da uvede niz mera kojima bi unapredio zaštitu životne sredine, ali i da radi na podizanju svesti svoje nacije o važnosti da se očuva prostor u kome žive.

Imigracija

U svetu danas ima više migranata nego ikada ranije, gledajući statistiku o migracijama Ujedinjenih nacija. U 2013. godini skoro 232 miliona ljudi je bilo u migraciji, što je 3,2 odsto svetske populacije i mnogo više u poređenju sa 175 miliona 2000. godine ili 1,2 odsto svetske populacije deceniju ranije.[421] Najveći deo migranata boravi u Evropi (72 miliona) i Aziji (71 milion).[422] Veliki broj migranata u Aziji je rezultat kretanja radnika iz južne i jugoistočne Azije u zemlje proizvođače nafte zapadne Azije, ali i konflikti u Siriji i Iraku koji su povećali doseljavanje u zapadnu Aziju 2010-2013.

Imigracije i emigracije su deo iranske istorije, što i danas oslikava etnički sastav u kome ima 61 odsto Persijanaca, a ostalo su Azeri (16%), Kurdi (10%), Luri (6%), Baločani, Arapi, Turkmenistanci, Turci (po 2%) i ostali.[423]

Iran je veliko utočište za izbeglice iz Avganistana i Iraka.[424] Imigracija Avganistanaca datira od kraja 19. veka.[425] Nakon Revolucije 1979. Iran je dospeo na listu najvećih imigracionih zemalja. Taj broj je bio na vrhuncu 1990., kada je premašio 4 miliona, a od toga je bilo oko 3 miliona Avganistanaca i oko milion Iračana koji su emigrirali zbog nestabilnih političkih prilika u svojim zemljama.[426] Od tada broj imi-

[420] Rediff Business, *Most polluting countries in the world, India ranks 3*

[421] UN, Department of Economic and Social Problems, *International Migration 2013*, dostupno na: http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/wallchart/docs/wallchart2013.pdf (pristupljeno 30.8.2014)

[422] UN, General Assembly, *International Migration and Development,* str. 2, dostupno na: http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/migration/A-69-207_en.pdf (pristupljeno 30.8.2014)

[423] CIA – The World Factbook

[424] Hakimzadeh, Shirin, *Iran: A Vast Diaspora Abroad and Millions of Refugees at Home*, Migration Policy Institute, September 1, 2006, dostupno na: http://www.migrationpolicy.org/article/iran-vast-diaspora-abroad-and-millions-refugees-home/ (pristupljeno 30.8.2014)

[425] Isto.

[426] United Nations Department of Economic and Social Affairs/Population Divi-

granata pokazuje silazni trend. Iran je 2010. imao 2,129 miliona imigranata.[427] Međunarodna organizacija za migracije je objavila da su migranti činili 3,4 odsto populacije Irana u 2013.[428] Povećanje nezaposlenosti je dovelo do pritiska na izbeglice da se vrate u svoje domovine, ali uslovi za to su minimalni.[429] Iran se suočava i sa ilegalnom migracijom podrazumevajući pod tim i trgovinu ljudima.[430] Migracija može biti pozitivna snaga za razvoj kada je podržana pravom politikom. Međunarodna organizacija za migracije pomaže vladi da se izbori sa brojnim izazovima i preduzete su neke aktivnosti na tom polju. Cilj je da se vlada suoči sa problemima i da na sveobuhvatan način interveniše u upravljanju migracijama u regionalnom kontekstu. Akademija za migraciju i izbegličke studije je ustanovljena 2004. godine i bavi se pružanjem različitih usluga migrantima u Iranu kroz saradnju sa njenom vladom.[431]

Turizam

U Iranu postoje atraktivne destinacije koje mogu da udovolje turistima različitog senzibiliteta: od drevnih gradova do modernih, prirodu sa raznim terenom, od plaža na Kaspijskom jezeru i Persijskom zalivu do brojnih skijališta na planinskom masivu Alborz. Gradovi od istorijskog značaja poput Persepolisa, sedišta jedne od najvećih imperija ikada stvorenih, Jazd i Isfahan obiluju znamenitostima među kojima ima i na listi Svetske baštine Uneska. Sa druge strane, Teheran, najveća metropola na Bliskom istoku, je i pored jake kontrole od strane vlasti kosmopolitskog duha, pa kao takav i nezaobilazan za svakog ko putuje u Iran.[432] Neke od najvećih atrakcija u ovom gradu su: palata Golestan, u kojoj je živela dinastija Kađar, Nacionalna riznica dragog kamenja u kojoj se može videti najveći nebrušeni rubin na sve-

---

sion, *International Migration Report 2009*, New York, 2011, p. 189, dostupno na: http://www.un.org/esa/population/publications/migration/WorldMigrationReport2009.pdf (pristupljeno 27.11.2014)

[427] Isto.

[428] International Organisation for Migration, *Iran*, dostupno na: https://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home/where-we-work/asia-and-the-pacific/iran.html (pristupljeno 30.8.2014)

[429] Encyclopedia of the Nations, *Iran – Migrations*, dostupno na: http://www.nationsencyclopedia.com/Asia-and-Oceania/Iran-MIGRATION.html (pristupljeno 30.8.2014)

[430] International Organisation for Migration, *Iran*

[431] Isto.

[432] B92, *Teheran: ogroman, bučan i haotičan*, 5. 7. 2009, dostupno na: http://www.b92.net/putovanja/destinacije/azija.php?nav_category=930&nav_id=369411 (pristupljeno 30.8.2015)

tu, najveći ružičasti dijamant i zlatni globus, težak 34 kg i optočen sa 50 hiljada komada dragog kamenja, a jedna od najvećih građevina na svetu je Milad (Narodni toranj)...[433] Iran omogućava da se iskuse razne kulture i religije što mu daje posebnu privlačnost. Trenutno, Iran privlači pretežno medicinske i verske turiste.[434] Verski posetioci su pretežno iz Sirije, Libana, Kuvajta, Saudijske Arabije. Ova vrsta turizma je ključ za razvoj u kraćem roku, međutim, dugoročno gledano Iran je neiskorišćeno turističko tržište sa velikim potencijalom da se razvije u destinaciju svetske klase. Problematično je to što se nalazi u srcu nestabilnog regiona i sam ima političke probleme. Svetski ekonomski forum ga rangira na 106. mesto po sigurnosti i bezbednosti, a na 45. po kulturnim resursima u 2012. godini.[435] Ista organizacija je Islamskoj Republici dodelila lidersku poziciju po kompetitivnosti cene, što treba da iskoristi i privuče turiste. Prema više blogova o putovanjima cene ulaznica za kulturno istorijska mesta su manje od pola evra, cene taksista zavise od pogodbe, ali su jako povoljni, cene smeštaja i hrane su u poređenju sa drugim zemljama značajno niže.[436],[437] Zauzima 98. poziciju prema sveukupnosti indikatora, u koji ulaze regulatorni okvir, poslovno okruženje i infrastruktura, ljudski, kulturni i prirodni resursi.[438] Kako nalazimo iz podataka Svetske turističke organizacije Ujedinjenih nacija, godine 2012. je 3.834.000 turista posetilo ovu zemlju, što je za 14,3% više nego u prethodnoj godini.[439] Administracija novog predsednika planira da znatno proširi sektor turizma i očekuju da po-

[433] Isto.
[434] ETN Global Travel Industry News, *Tourism boom in Iran*, November 6, 2014, dostupno na: http://www.eturbonews.com/41429/tourism-boom-iran (pristupljeno 17.11.2014)
[435] World Economic Forum, The Travel & Tourism Competitivness Report 2013 http://www3.weforum.org/docs/WEF_TT_Competitiveness_Report_2013.pdf
[436] Tašković, Miloš, *Drevna Persija (5.deo: Pasargada i Persepolis, stubovi Persijskog carstva)*, KlubPutnika.net, 4.4.2011, dostupno na: http://klubputnika.net/profiles/blogs/drevna-persija-2010-5deo (pristupljeno 30.8.2015)
[437] Nenadove avanture, *Iran: Persepolis*, 6.3.2012, dostupno na: http://nenenadoveavanture.blogspot.com/2012/03/iran-persepolis.html (pristupljeno 30.8.2015)
[438] World Economic Forum, The Travel & Tourism Competitivness Report 2013 http://www3.weforum.org/docs/WEF_TT_Competitiveness_Report_2013.pdf
[439] UNWTO, *Tourism Highlights: 2014 Edition*, p. 9, dostupno na: http://dtxtq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/unwto_highlights14_en_hr_0.pdf (pristupljeno 30.8.2015)

većaju broj turista i do 10 miliona godišnje, što je više nego duplo.[440],[441] Ekspanzija turizma bi smanjila zabrinjavajući broj nezaposlenih. Da bi se ovo ostvarilo vlada mora da konkretnim aktivnostima poradi na sankcijama sa kojima je suočena zemlja, jer domaće banke ne mogu pružati usluge inostranim klijentima, te bez pristupa svojim računima turisti moraju nositi gotovinu. Transportna mreža je nedovoljno razvijena, a uz to ima i problem nedostatka kvalitetnog smeštaja, obučenih turističkih vodiča. Ovaj narod je dugo bio izolovan i u konfliktu sa zapadom, te se često na strance gleda kao na potencijalne ,,špijune". Razvoj ovog sektora zahteva ozbiljno planiranje i suočavanje sa pomenutim izazovima, te će naredne godine pokazati da li je vlada Hasana Rohanija odlučno poradila na ovom zadatku.

Kvalitet obrazovanja

Stanje pismenosti i, uopšte, obrazovanja u Iranu pre revolucije se dosta razlikuje u odnosu na današnje vreme. Stopa pismenosti koja je kod odrasle populacije iznosila samo 48,0 odsto pre 1979., među populacijom starijom od 6 godina 2006. je povećana na 84,6 odsto.[442] Danas Iran ima najveću stopu pismenosti u svom regionu.[443] Koncept obrazovanja podrazumeva nižu osnovnu školu u trajanju od pet godina, koja je obavezna, a zatim višu osnovnu školu u trajanju od tri godine i srednju školu koja traje četiri godine.[444] Pre 36 godina postojalo je petnaest univerziteta, a studiralo je 150.000 studenata, dok je 2012. bilo 3.850.000 studenata, a samo u Teheranu ima više od 15 univerziteta.[445] U istom periodu je broj doktoranata porastao sa 1.000 na 120.000.[446] Danas Iran poseduje više od trideset državnih univerziteta koji pružaju besplatno obrazovanje, a ,,postoji i privatni vid viso-

[440] Ramezani, Arileza, *Iran's tourism industry struggles to meet growing demand*, Almonitor, January 17, 2014, dostupno na: http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/01/iran-tourism-industry-grows.html# (pristupljeno 30.8.2015)

[441] Teheran Times, *Iran to attract 10 million international tourists each year*, January 6, 2014, dostupno na: http://iranian.com/posts/view/post/26527 (pristupljeno 30.8.2015)

[442] Aleksandar Dragović, *Nova iransko-islamska civilizacija*, Kulturni centar Islamske Republike Irana u Beogradu, Beograd, 2012, str. 69.

[443] Whitehead, Danny, *Things you probably didn't know about Iran*, British Council, January 28, 2015, dostupno na: http://www.britishcouncil.org/blog/things-you-probably-didnt-know-about-iran (pristupljeno 1.3.2015)

[444] Aleksandar Dragović, *Nova iransko-islamska civilizacija*, 69.

[445] Isto.

[446] Isto, str. 70.

kog obrazovanja koji se sastoji od teoloških fakulteta, Islamskog Azad Univerziteta, Univerziteta u Pajam-e nur i Univerziteta za primenjenu nauku i tehnologiju".[447]

O kvalitetu visokoobrazovnih institucija u Iranu, relevantne informacije pružaju rang liste univerziteta časopisa ,,Tajms, visoko obrazovanje" (Times, Higher Education), koje i kompanija ,,Ernst i Jang" koristi u svom istraživanju. Šerif tehnološki univerzitet (Sharif University of Technology) je na listi 400 najboljih univerziteta već četvrti put, ima poziciju između 301 – 350 u najnovijem rangiranju.[448] Isti univerzitet je na 27. mestu najboljih 100 univerziteta koji postoje manje od 50 godina, dok je Univerzitet tehnologije u Isfahanu (Isfahan University of Tehnology) rangiran na 90. mestu, [449] a na prethodno pomenutoj listi ima poziciju između 351 - 400.[450] Institucije na toj listi nemaju tradiciju vekovima unazad, ali su u usponu i pokazuju veliki potencijal. Ako gledamo kontinentalno, među najboljim azijskim univerzitetima se, osim pomenuta dva, ubraja i Teheranski univerzitet medicinskih nauka (Teheran University of Medical Sciences) i za nijansu je bolje rangiran od Univerziteta u Isfahanu.[451] Godine 2013. je bilo 14.000 studenata iz 92 zemlje na univerzitetima u Iranu i još 12.000 na Al-Mustafa Međunarodnom Univerzitetu (Al-Mustafa International University).[452] Međutim, mobilnost studenata iz Irana je više nego dvostruko veća (55.686).[453] Mnogima je studiranje način da emigriraju iz zemlje trajno.[454] Iran je samo u SAD imao 8.744 studenata 2012/2013, a sto-

---

[447] Isto.

[448] Times Higher Education, *World Univesity Rankings 2014/2015*, dostupno na: http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2014-15/world-ranking/region/asia/range/001-200/order/rank%7Cdesc (pristupljeno 17.11.2015)

[449] Times Higher Education, *The 100 Under 50 universities 2014*, dostupno na: http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2014/one-hundred-under-fifty (pristupljeno 17.11.2014)

[450] Times Higher Education, *World Univesity Rankings 2014/2015.*

[451] Times Higher Education, *Asia University Rankings 2013-2014*, dostupno na: http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2013-14/regional-ranking/region/asia (pristupljeno 17.11.2014)

[452] Teheran Times, *14 000 foreign students studying in Iran*, July 10, 2013, dostupno na: http://www.tehrantimes.com/politics/109202-14000-foreign-students-studying-in-iran (pristupljeno 17.11.2014)

[453] Isto.

[454] ICEF Monitor, *Increaasing challenges about the Iranian study abroad market*, October 25, 2012, dostupno na: http://monitor.icef.com/2012/10/increasing-challenges-around-the-iranian-study-abroad-market/ (pristupljeno 30.8.2014)

parasta je 25,2 odsto u odnosu na prethodnu godinu.[455] Uprkos tome, u akademskoj mobilnosti između SAD i Irana uvek ima neizvesnosti jer je uslovljena njihovim napetim odnosom.[456] SAD su najavljivale da će se vize uskratiti studentima koji su iranski državljani, a žele da stiču visoko obrazovanje u oblasti energetike, nuklearne nauke ili tehnike, što je odraz političkog odnosa između dve zemlje.[457]

S obzirom da se Iran ne posmatra kao ,,slobodna zemlja'', mnoga ograničenja prisutna su i u ovom sektoru. Za vreme vladavine Mahmuda Ahmadinedžada preduzimane su mere kojima se težilo islamizaciji visokog obrazovanja, a to je svakako više pogodilo žene. Nastojalo se da se smanji njihova uloga na univerzitetima i pristup obrazovanju, pošto prema njihovoj zvaničnoj statistici, žene čine 58,7 odsto od ukupnog broja studenata na državnim univerzitetima, a 42,3 odsto na privatnim. [458,459] Dakle, stopa upisa žena na univerzitete je jedna od najviših u svetu.[460] Žene se ograničavaju prilikom upisa na određene oblasti na mnogim univerzitetima, ali isto tako i muškarci.[461] Dok su žene diskriminisane kada su u pitanju vrlo isplative oblasti – informacione tehnologije, hemijski inženjering, zatim šumarstvo, rudarstvo i dr; muškarcima se ograničavaju upisi na studije iz oblasti lingvistike, književnosti, istorije, sociologije, filozofije.[462] Postoji rodna segregacija u učionicama i objektima, zabrana političkih aktivnosti studentima.[463] Društvene i humanističke nauke su posebno u lošem stanju jer studenti ne mogu da slobodno izraze svoja mišljenja.[464,465]

---

[455] Institute of International Education, *International Students: Leading Places of Origin*, dostupno na: http://www.iie.org/Research-and-Publications/Open-Doors/Data/International-Students/Leading-Places-of-Origin/2011-13(pristupljeno 30.8.2014)

[456] Videti više u: Ortiz, Alejandro, *Iranian Student Mobility on Growth Path*, World Education News & Reviews, May 5, 2014, dostupno na: http://wenr.wes.org/2014/05/iranian-student-mobility-on-growth-path/ (pristupljeno 30.8.2014)

[457] ICEF Monitor, *Increaasing challenges about the Iranian study abroad market.*

[458] Human Rights Watch, *Iran: Ensure Equal Acces to Higher Education*, September 22, 2012, dostupno na: http://www.hrw.org/news/2012/09/22/iran-ensure-equal-access-higher-education (pristupljeno 30.8.2014)

[459] Aleksandar Dragović, *Nova iransko-islamska civilizacija*, str. 70.

[460] Whitehead, D.

[461] Human Rights Watch, *Iran: Ensure Equal Acces to Higher Education.*

[462] Isto.

[463] Isto.

[464] Jawad Adib, Muhammad, *The paradox of higher education in Iran*, Al-Monitor, February 20, 2014, dostupno na: http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/02/iran-universities-inferior-doctoral-degrees-shoddy-research.html# (pristupljeno 30.8.2014)

[465] Ali Kadivar, Mohammand, *The Battle Over Higher Education in Iran*, Middle East Research and Information Project, February 20, 2014, dostupno na: http://www.merip.org/mero/mero022014 (pristupljeno 30.8.2014)

Univerziteti će pružati kvalitetnije obrazovanje ukoliko se za unapređenja i zapošljavanja ne uzimaju merila posvećenosti režimu već akademski akreditivi i zasluge. Takva politika je prisutna od početka istorije Islamske Republike, ali za vreme Ahmadinedžada je sprovođena agresivnije.[466] Sadašnji predsednik Rohani zagovara iskorenjivanje diskriminacije na svim nivoima, pa i u obrazovanju gde su reforme neizbežne. Međutim, ostaje da vidimo da li će doći do značajnijih promena.[467] Dug put reformi mora da prati rešavanje, ili bar, ublažavanje bazičnih problema u iranskom društvu: nizak stepen slobode, korupciju, zatvorenost, koji prožimaju sve sfere.

Poznavanje engleskog jezika

Prema rangiranju 63 države sveta, Iran u ovoj varijabli spada u zemlje sa veoma slabim poznavanjem engleskog jezika i zauzima 57. mesto.[468] Bliski istok i Severna Afrika su regioni sa najslabijim znanjem engleskog jezika, ali čak i u ovoj kategoriji zemalja Iran je tek 6. od jedanaest rangiranih zemalja, sa 41,8 odsto stanovništva koje ispunjava kriterijume poznavanja engleskog jezika.[469] Učenje ovog jezika u školama nije na zadovoljavajućem nivou i za bolje sticanje znanja neophodno je uzeti kurseve u privatnim institutima. Učenje engleskog počinje u periodu školovanja ekvivalentnom srednjim školama u drugim zemljama, što je prilično kasno kada uzmemo u obzir da deca već u predškolskom periodu uče engleski u drugim zemljama. Uz to, korišćenje starih metoda nastave, nedostatak svesti o potrebi i ciljevima učenja engleskog, otpor prema stranom, nepostojanje sličnosti sa njihovim jezikom, nedostatak perspektive sa znanjem jezika i još brojni razlozi dovode do zaostalosti u znanju engleskog.

Slabo poznavanje engleskog se može dovesti u vezu sa iranskom izolacijom, tj. ograničenom slobodom interneta i nedostatkom satelitskih kanala. Od ukupne iranske populacije samo 28,29 odsto koristi internet, a 40,0 odsto gleda satelitski program.[470],[471] Postoji sistem

---

[466] Isto.

[467] Isto.

[468] Education First, *EF English Proficiency Index*, dostupno na: http://www.ef.com/epi/ (pristupljeno 3.4.2015)

[469] Education First, *Middle East and North Africa*, dostupno na: http://www.ef.com/epi/spotlights/mena/ (pristupljeno 3.4.2015)

[470] Internet Live Stats, *List of Countries by Internet Users*, dostupno na: http://www.internetlivestats.com/internet-users/ (pristupljeno 9.4.2015)

[471] Khalaji, Mehdi, *The Clerics vs. Modernity: Failure of the Islamic Republic's Soft Power*, The Washington Institute, Jun 2012, dostupno na: http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-clerics-vs.-modernity-failure-of-the-islamic-republics-soft-power (pristupljeno 9.4.2015)

za filtriranje Interneta, te korisnici u ovoj zemlji ne mogu da dostignu veliki broj veb sajtova. ,,Tviter" (Twitter) i ,,Fejsbuk" (Facebook) su blokirani, ali Iranci pronalaze načina da nezakonito pristupe ovim mrežama, pa 4 miliona njih koristi ,,Fejsbuk".[472] Iako je deo Rohanijeve predizborne kampanje bio posvećen i slobodi medija uopšte, olakšice u pristupu Internetu nisu primećene, pa je pitanje da li on zaista želi i ima moć da to promeni, bez obzira što smo stekli utisak da je predizborno obećanje bilo praćeno iskrenom željom za promenom.

Zaključak o mekoj moći Irana

Meka moć kao sredstvo za ostvarenje nacionalnih interesa nije iskorišćena u svom punom kapacitetu, te nedostaje na ovom polju jasna nacionalna strategija koja će doprineti uvećanju meke moći i samim tim većeg uticaja Irana. Ova zemlja ima bogatu kulturno istorijsku baštinu, veliki broj atraktivnih turističkih destinacija, ali nije dovoljno otvorena ka svetu i ne promoviše dragocenosti svoje kulture i turizma kojima obiluje. Nepoštovanje ljudskih prava u Iranu je krajnje zabrinjavajuće. Osim ograničenih prava verskih i etničkih manjina, žene se ističu kao posebno diskiminisana grupa iako su danas obrazovanije od muškaraca. Njihova budućnost je i dalje neizvesna uprkos naporima i kritikama spolja da se to promeni. Islamska ideologija prožima svaki segment društva i koristi se kao način da se uguši potencijalni proboj zapadne kulture. Međutim, cenzura ne zaustavlja građane da čitaju zapadnu literaturu, gledaju njihove filmove, slušaju muziku, a andergraund scena ipak opstaje. Sa dolaskom Rohanija na mesto predsednika Islamske Republike podstiče se uvećanje slobode mišljenja i izražavanja, slobode medija, promovišu se prava žena, ali pomaci su za sada mali. Sam predsednik koristi ,,Tviter" i ,,Fejsbuk", iako su zvanično zabranjeni, a postoji inicijativa ,,Upoznajte Iran" koju vodi Ministarstvo inostranih poslova kako bi omogućili svetu da stekne jasniju sliku o ovoj zemlji. Iako podređen vrhovnom vođi, predsedsednik ima bitnu ulogu u javnoj diplomatiji, a trenutni zna da je iskoristi i prihvatanjem društvenih mreža daje nadu za promene.

U regionalnom kontekstu, uticaj Irana generalno je veći i predstavlja izazov američkoj hegemoniji. Izgradili su dobre odnose sa političkim grupama i vojnim snagama u okolnim državama i samim tim

[472] Etehad, Melissa, *Why are Twitter and Facebook still blocked in Iran?*, Al Jazeera America, April 19, 2014, dostupno na: http://america.aljazeera.com/opinions/2014/4/iran-twitter-rouhaniinternetcensorship.html (pristupljeno 9.4.2015)

dobili saveznike sa kojima imaju veću mogućnost da se odupru interesima Sjedinjenih Država na Bliskom istoku, a da sačuvaju svoje.

- **Zaključak**

Imajući u vidu geografski položaj, povoljne klimatske uslove i prirodna bogatstva, Iran možemo smatrati respektabilnim izazivačem SAD. Iranska revolucija i druge istorijske okolnosti uticale su na bilateralne odnose dveju zemalja gde sada Iran tretira SAD kao značajnu pretnju svojoj bezbednosti. Po svom uticaju kultura Irana prevazilazi političke i geografske granice zemlje. Iran je kroz svoju istoriju prolazio kroz mnogobrojne periode sukoba, ali je ipak uspeo da sačuva svoju kulturno istorijsku baštinu. Zbog ekonomskih sankcija, Iran nema vojnih kapaciteta da razvije sposobnosti asimetričnog ratovanja (balističke rakete, interkontinentalne rakete, avijaciju, pomorske kapacitete). Uprkos velikom padu sloboda u oblasti biznisa, Iran je zabeležio generalni rast indeksa ekonomske slobode u odnosu na 2014. godinu, navodi se na sajtu Heritidž fondacije (The Heritage Foundation). Rok za postizanje dogovora Irana i pet stalnih članica SB UN i Nemačke o nuklearnom programu produžen je do 30. juna 2015. U Iranu postoji relativna nacionalna kohezija oko bitnih pitanja. Iran ima jak uticaj u regionalnim organizacijama što želi da iskoristi kako bi proširio uticaj u svetskim okvirima. Na osnovu produkcije nauke može se reći da Iran poseduje kapacitete da bude naučno tehnološki lider srednjeistočne regije. Ova zemlja se više oslanja na tvrdu moć nego na meku, ne želi da se odrekne statusa nuklearne sile što izaziva trzavice sa Sjedinjenim Američkim Državama. Iako ima veliki potencijal da svojom jedinstvenom bogatom religijskom i civilizacijskom zaostavštinom privuče svet, Iran osim u regionu nema naročit uticaj putem meke moći, a i stanje religijskih sloboda je diskutabilno. Mi smatramo da Islamska Republika Iran uprkos ograničenjima može biti kompetentan izazivač SAD na području Bliskog istoka ali ne i na svetskom nivou.

Alexandra Ilic, Tamara Glisic, Slobodan Brkic,
Milan Rankovic

Islamic Republic Iran as a Challenger to the United States

Abstract

This academic work explores a power of the Islamic Republic of Iran and tends, relying on a relevant sources, to find Iran's place in the world for every research area involved in this feature. Work is trying to find a power sources that give Iran an opportunity to contend The United States of America, but it is equally shown the shortcomings which slow down Iran's further development. The first part of this academic work is focused on a general information about the Iranian geography, history, culture and religion, which gives a possibility for a reader to meet this country more. The second part is dedicated to a hard power, and consists of three parts - the economic power, military power, science and technology and its development. The important theme of this research, military power, includes land, maritime, aviation and nuclear power.The last part consists of an analysis of soft power research, current influence of the country in the international organizations and national cohesion and universal culture as well.

Keywords: International relations, The Islamic Republic of Iran, geography of Iran, history of Iran, culture of Iran, religion of Iran, economic power of Iran, military power of Iran, the science and technology of Iran, national cohesion of Iran, the influence of Iran in international organizations, soft power of Iran.

Bojan Milić,[1] Stefan Milovanović,[2] Olgica Antić,[3]
Miroslav Stevanović,[4] Marijana Bojanić,[5]

Islamska Republika Pakistan kao izazivač Sjedinjenim Američkim Državama

Abstrakt

U ovom radu autori su se pozabavili Islamskom Republikom Pakistan: njenom istorijom, geografijom, ekonomskom i vojnom moći, mogućnošću naučnog i tehnološkog razvoja kao i nacionalnom kulturom. Analizirali smo ukupne potencijale ove države u sferama koje su najbitnije za njeno upoznavanje kao i za predviđanje daljeg razvoja. Obuhvatajući istoriju i geografiju kao nezaobilazne deskriptivne stavke dolazimo do ekonomske i vojne moći koje objašnjavaju poziciju ove zemlje u međunarodnoj areni. Nakon toga autori su se pozabavili i naučnom tehnološkim kapacitetima ove države. I kao poslednje, ali ne manje važno istražili smo šta to čini nacionalnu kulturu ove Islamske Republike.

Ključne reči: Međunarodni odnosi, Islamska Republika Pakistan, geografija Pakistana, istorija Pakistana, ekonomska moć Pakistana, vojna moć Pakistana, kultura Pakistana, religija Pakistana, nacionalna kohezija Pakistana, univerzalistička kultura Pakistana, uticaj Pakistana u međunarodnim organizacijama, meka moć Pakistana.

[1] milicbojan918@yahoo.com
[2] stefan.milovanovic92@hotmail.com
[3] olgica92pa@hotmail.com
[4] miroslav.steva@gmail.com
[5] marijanabojanic155@yahoo.com

Slika 1. Teritorija Pakistana

Pokazatelj	Podatak	Mesto u svetu
Površina teritorije	796,095 km^2	36.
Stanovništvo	196 174 380	7.
Gustina naseljenosti	206 stanovnika po km^2	53.
BDP u paritetu kupovne moći	475,6 milijardi dolara	25.
BDP po glavi stanovnika	3 004,5 dolara	125.
NIvo nezaposlenosti	6,6%	68.
Džini indeks	30,6	95
Indeks ljudskog razvoja	0,537	130.
Glavni grad	Islamabad	
Zvanični jezik	Urdu engleski	
Zvanična valuta	Rupija	

Tabela 1. Osnovni podaci o Pakistanu[6]

[6] https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/pk.html (pristupljeno 20.03.2015. godine)

Pre nego što se dublje zađe u analizu neke države, najpre se moramo upoznati sa karakteristikama po kojima se ona istovremeno i razlikuje od drugih zemalja, ali im je i slična. Dakle, na početku pišemo o : geografiji, istoriji i kulturi.

- **Geografija Pakistana**

Ako počnemo od geografskih odlika, ne možemo a da ne pomenemo: demografiju, reljef, klimu, vode, životnu sredinu i prirodne resurse. Sve ove kategorije karakteristične su za svaku zemlju na svetu.

Pakistan, zemlja *čistih*, kako joj samo ime kaže, smešten je na teritoriji južne Azije, tačnije na delu indijskog podkontinenta. Nalazi se između: Irana, Avganistana, Kine i Indije. Kopnena granica ukupno iznosi 6.774 km.[7] Na jugu, Pakistan izlazi na Arapsko more i obala mu se pruža na prostoru od 1.046 km.[8] Pakistan je upravo preko Arapskog mora povezan i sa Indijskim okeanom.

Demografija

Pakistan ima oko 196 miliona stanovnika prema podacima iz 2014. godine.[9] Stopa nataliteta je 25.0/1000, a broj mrtvorođene dece iznosi 65,3 / 1000. [10] Prosečni životni vek za žene je 59 godina, a za muškarce 57.[11] Što se obrazovanja i pismenosti tiče rekli bi da je na niskom nivou. U Pakistanu ima svega 35% pismenih ljudi.[12]

Reljef

Kada pogledamo geografsku kartu Pakistana, jasno se primećuje raznolikost reljefa. Naime, u Pakistanu se sreću visoke planine, visoravni, ravnice i pustinja.

Ako krenemo od samog severa, od granice sa Avganistanom, videćemo da tamo dominiraju izuzetno visoke planine, koje se protežu i na teritoriji Avganistana, Tadžikistana, Kine i Indije. Na severu Pakistana svojim velikim delom pruža se planinski masiv Pamir koji

[7] http://geography.about.com/library/cia/blcpakistan.htm (pristupljeno 23.07.2014)
[8] http://geography.about.com/library/cia/blcpakistan.htm (pristupljeno 23.07.2014)
[9] https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/pk.html (pristupljeno 24.07.2014.)
[10] http://www.infoplease.com/country/pakistan.html? (pristupljeno 24.07.2014.)
[11] http://svetpedija.com/2013/07/pakistan/ (pristupljeno 26.07.2014.)
[12] http://svetpedija.com/2013/07/pakistan/ (pristupljeno 26.07.2014.)

je deo Himalaja. Pored Pamira, na teritoriji Pakistana nalazi se i Karakorum, koja je deo planinskog masiva Pamir. Planinski reljef nije isključivo karakterističan za sam sever zemlje, već se planine manjih visina protežu i na severozapadu i zapadu Pakistana, duž cele granice za Avganistanom i Iranom.[13]

Međutim, ako pogledamo sam jug, jugoistok i istok zemlje videćemo da tu pretežno dominira zelena boja i samim tim ravničarsko podneblje. To ravničarsko područje izuzetno je plodno zemljište, naročito u dolini Inda i samom Pedžabu, kao petorečju pre svega, a onda i kao jednoj od oblasti Pakistana.

U provinciji Sind, u južnom delu Pakistana prostire se pustinja Tar.[14]

Klima

Ako govorimo o reljefu kao raznolikoj kategoriji, moramo reći nešto više i o izuzetno raznolikoj klimi. Tako je na krajnjem severu, u oblasti Pamira i Karakoruma zastupljena izuzetno hladna klima, tj. polarna, za koju su karakteristične niske temperature i nepristupačnost terenu zbog visokog snežnog pokrivača. Na planinskom severozapadu radi se o umerenoj klimi.

Idući ka jugu klima postaje sve umerenija. Dominira topla, uglavnom suva klima, a u pustinjskom predelu isključivo pustinjska klima.

Vodno bogatstvo

Ukupna površina Pakistana je 803.940 km^2 [15] i od toga je 25. 220 km^2 [16] pod vodom. Najznačajnija i ujedno i najveća reka Pakistana je reka Ind. Ona ulazi u Pakistan na samom severu kroz Kašmir i teče čitavom teritorijom Pakistana deleći ga bukvalno na dva dela, i uliva se u Arapsko more. Sama reka je izuzetno bogata vodom, a uz nju se kako to obično i biva, nalazi prostrana ravnica bogata plodnim zemljištem. Reka Ind je iskorišćena i na njoj je izgrađen izuzetno koristan sistem za navodnjavanje.

Takođe, kao značajno vodno bogatstvo navodi se i petorečje u provinciji Pendžab, oko koga se i nalazi najplodnije zemljište.

---

[13] http://geography.about.com/library/cia/blcpakistan.htm (pristupljeno 23.07.2014)
[14] http://geography.about.com/library/cia/blcpakistan.htm (pristupljeno, 23.07.2014)
[15] http://geography.about.com/library/cia/blcpakistan.htm (pristuljeno 24.07.2014.)
[16] http://geography.about.com/library/cia/blcpakistan.htm (pristuljeno 24.07.2014.)

Najznačajnije pritoke Inda na teritoriji pakistana su: Satledž, Sinan i Džilam.

Životna sredina

Najveći problem Pakistana kada je reč o životnoj sredini predstavlja pijaća voda. Naime, pijaća voda je dostupna samo malom broju ljudi i njeni resursi su pri tom veoma oskudni. Voda je uglavnom zagađena fekalijama, industrijskim otpadom, naftom, organskim i neorganskim materijama pesticidima i teškim metalima.[17] Pored ovih problema, Pakistan je suočen i sa problemima poput: krčenja šuma, erozije, zemljotresa i poplava.Zemljotresi su pre svega karakteristični za planinski sever i zapad i umeju biti velike razorne snage.

Poplave su karakteristične za područja uz reke i to u mesecima posle velikih kiša, najčešće u julu i avgustu. Pakistan su upravo u julu i avgustu 2014. godine zadesile najgore poplave u poslednjih 80 godina.[18]

Prirodna bogatstva

Na teritoriji Pakistana nalaze se velike zalihe prirodnog gasa, raspolaže ograničenim nalazištima nafte, uglja lošeg kvaliteta, bakra, kamene soli, krečnjaka, hroma, antimona, gvožđa, boksita, magnezita, fosfata, gipsa, uranove rude i zlata. [19]

U pripodne resurse od velikog značaja takođe ubrajamo i plodno zemljište na kome uspevaju različite biljne kulture i naravno hidroenergija.[20]

Kada govorimo o uglju, radi se o uglju veoma niskog kvaliteta, a njegove rezerve se procenjuju na 175 milijardi tona.[21]

Prirodnog gasa takođe ima. Najveće nalazište prirodnog gasa je gasno polje Sui i na njemu se proizvodi 26% celokupnog gasa. Pakistan raspolaže rezervama gasa za narednih 20-ak godina. Dnevno se u Pakistanu potriši 19 miliona kubnih metara gasa.[22] Već smo pomenuli da Pakistan raspolaže određenim rudama. U oblasti Saindak najviše su rasprostranjena nalazišta zlata i bakra. Mogu se pronaći nalazišta

[17] http://insider.pk/national/natural-resources-of-pakistan/ (pristupljeno 24.07.2014.)
[18] http://www.infoplease.com/country/pakistan.html?pageno=12 (pristupljeno 24.07.2014.)
[19] http://svetpedija.com/2013/07/pakistan/ (pristupljeno 26.07.2014.)
[20] http://svetpedija.com/2013/07/pakistan/ (pristupljeno 26.07.2014.)
[21] http://insider.pk/national/natural-resources-of-pakistan/ (pristupljeno 27.07.2014.)
[22] http://insider.pk/national/natural-resources-of-pakistan/ (pristupljeno 27.07.2014.)

gipsa, krečnjaka, soli, srebra, gvožđa, kamenja, dragog kamenja, sumpora i kvarcnog peska. Visoravan Pothohar raspolaže značajnim rezervama kamene soli.[23]

- **Istorija Pakistana**

Na teritoriji današnjeg Pakistana oko 2.500 p.n.e do 1.700 p.n.e postojala je Civilizacija u dolini Inda. To podneblje je bilo primamljivo za razne osvajače – Arijevce, Persijance, Grke, Arape, Turke...

Od 16. do 18. veka indijskim potkontinentom vladalo je Moglu carstvo, a deo tog carsta postaje i teritorija današnjeg Pakistana 1526. godine

Sredinom 19. veka dominatna sila u ovom delu sveta postala je Velika Britanija, koja je vladala do 1947. godine kada Indija, nekadašnja britanska kolonija, dobija nezavisnost. Naime, Indija je verskom linijom podeljena i tada nastaje Pakistan. Pakistan je 25 godina bio sačinjen od dva regiona koja su bila potpuno odvojena indijskom teritorijom. Razlike između Zapadnog i Istočnog Pakistana nisu bile toliko izražene u kulturi i društvenoj tradiciji, nego u religiji. Upravo je taj problem religije doveo do sukoba 1970-e godine, kada konačno i dolazi do formiranja dve države: Pakistana, od Zapadnog Pakistana i Bangladeša, od Istočnog Pakistana.[24]

Nastanak Pakistana i Bangladeša kao različitih država

Islamska republika Pakistan ili samo Pakistan je osnovan 23. marta 1956. godine Prvi predsednik bio je general – major Iskander Mirza.

Neslaganja između Istočnog i Zapadnog Pakistana postojala su oduvek, a kulminirali su 1970-e godine, kada je Istočno Pakistanska Avami liga dobila većinu mesta u Narodnoj skupštini. Lider Avami lige bio je Šeik Mujibur Rahmi. Pošto je u istočnom Pakistanu jačao separatizam, konstituisanje skupštine je odloženo, a u posetu Istočnom Pakistanu odlazi Kan.[25]

Do konačnog razilaženja dolazi 26. marta 1971. kada je proglašena Nezavisna država Bangladeš. Ona je nastala kao rezultat Trećeg Indijsko – Pakistanskog rata koji obeležio 1971. godinu.

Posle ovog događaja Pakistan je smenio tadašnjeg predsednika i na to mesto dolazi Zulfikar Ali Buto koji je prihvatio Bangladeš kao

[23] http://insider.pk/national/natural-resources-of-pakistan/ (pristupljeno 27.07.2014.)
[24] http://www.infoplease.com/country/pakistan.html?pageno=1 (pristupljeno 24.07.2014.)
[25] Agha Muhammad Yahya Khan, Predsednik Pakistana od 1969-1971. godine

nezavisnu državu.[26] Od značajnijih istorijskih događaja u narednom periodu vredi pomenuti predsednikovanja Zulfikara Ali Buta od 1972. do 1977. godine, 1979. godine je i osuđen na smrt.[27] Nakon njegovog ubistva definitivno dolazi do ulaska šerijatskog zakona u sve pore političkog života ove republike. Na početku poslednje decenije dvadesetog veka Pakistan učestvuje kao saveznik SAD-a u Zalivskom ratu. U narednom periodu Pakistan nastavlja da se razvija kao samostalna republika rukovođena šerijatom i svetim porukama Kura'ana.

- **Kultura Pakistana**

Da bismo govorili o kulturi jedne zemlje neophodno je poznavati istorijske tokove koji su vodili ka njenom fomiranju. Ne zalazeći pretjerano u istoriju, dovoljno je reći da je ono što se danas naziva Islamska Republika Pakistan bilo na meti različitih osvajačkih grupa i imperija koje su imale znatnog uticaja na oblikovanje kulturnog života.[28] Savremena politička istorija Pakistana počinje 1947. godine, pa je to i period koji možemo uzeti za početni za posmatranje „nacionalne" kulture.[29] Autori ovog dela rada se pitaju da li je moguće uopšte govoriti o postojanju jedinstvene kulture koja objedinjuje stanovnike današnjeg Pakistana? Pitanje se javlja upravo zbog šarolikosti etničkih korena današnjih Pakistanaca čije razlike neminovno dovode i do različitih kulturnih obrazaca.[30]

Dakle, stanovnici pripadaju različitim plemenima i etničkim grupama, imaju drugačije, običaje i kulturno nasleđe koje se njeguje i čuva od zaborava unutar ovih zajednica. Primjera radi, pored Urdu jezika, koji je i zvanični postoji pedeset šest jezika koji se govore i koji imaju istorijski, kulturni i civilizacijski značaj za one koji ih govore.[31]

Ukoliko se uzme da zajedničko kolektivno pamćenje i jezik predstavljaju važne elemente kada govorimo o kulturi jednog naroda onda bismo sa pravom mogli reći da ne može biti ni govora o nekakvoj „nacionalnoj" kulturi . Međutim, odgovor na pitanje da li stanovnici današnjeg Pakistana zaista posjeduju zajedničku kulturu koja ih

[26] http://www.infoplease.com/country/pakistan.html?pageno=3 (pristupljeno 24.07.2014.)
[27] Zulfikar Ali Buto je osuđen na smrt pod optužbom da je nalogodavac ubistva političkih protivnika
[28] Vidjeti, internet- http://storyofpakistan.com/ (pristupljeno 15.10.2014.)
[29] Pakistan je stekao nezavisnost 1947. godine, do tada je bio u sastavu Britanskog kolonijalnog carstva
[30] Vidjeti, internet, http://www.pakistanculture.org/index1.php (pristupljeno 15.10.2014.)
[31] Navedeno prema, http://www.pakistanculture.org/index1.php (pristupljeno 15.10.2014.)

objedinjuje uprkos razlikama unutar samih njih možda upravo leži u tim razlikama i u onome što povezujući te razlike u skladnu cjelinu dovodi do formiranja jedinstvene, „nacionalne“ kulture sagrađene na temeljima različitosti i protivurečnosti.

Nacionalna kultura

Predpostavka je da je da kroz dobijanje nezavisnosti i konačnog oslobođenja od Britanske Krune dolazi do formiranja kulture koja povezuje stanovnike ove države. Svaka novostvorena zajednica ljudi mora biti pokrivena nekakvim „kulturnim ruhom“ prema kojem će se prepoznavati. To ruho su muslimanski stanovnici Britanske Indije pronašli u svojoj vjeri i zahvaljujući njoj su došli do svog konačnog cilja - stvaranja sopstvene države ali i sopstvene kulture. Ukoliko je islam bio izvor njihove želje za nezavisnošću i izvor njihove kulture onda bismo se mogli zapitati da li se takva kultura može nazvati „nacionalnom“ jer je poznato da pripadnici islamske vjere ne poznaju naciju nego jedino jedinstvo po vjeri. Sasvim sigurno je pojam nacionalni bio pogodniji u godinama kolonijalizma kako bio osnažio želju za nezavisnošću i suverenom državom.

To nam potvrđuje i jedna prepiska izmedju Mahatme Gandija i Muhameda al Džinaha,[32] septembra 1944. godine, kada je Gandi negirao postojanje muslimanskog nacionalizma. Zanimljiv je Džinahov odgovor:

„Mi smo nacija sto miliona ljudi, štaviše mi smo nacija prepoznatljive kulture, jezika, književnosti, umetnosti, imena, osećaja vrednosti , pravnih zakona i moralnih kodeksa, istorije i tradicije; ukratko-mi imamo svoj karakterističan pogled na život. Po svim kanonima međunarodnog prava - mi smo narod.“[33]

Iz priloženog se vidi da se poseban nacionalni identitet i kultura kao i jedinstven pogled na svijet svojstven jednoj posebnoj muslimanskoj naciji koja broji više od sto miliona ljudi ne dovodi u pitanje. Dakle, postojanje jedinstvene kulture se ne može dovesti u pitanje. Neće se dovesti u pitanje sve dok je čitav život i uredjenje ove države obojen islamskim pravom i običajima koji ne ostavljaju prostora svemu onome što nema svoje izvorište u ovoj vjeri.

[32] Muhamed al Džinah (1876 -1948), otac nacije, borac za nezavisnost. Njegov rođendan, 25. decembar u Pakistanu se slavi kao nacionalni praznik

[33] Vidjeti, internet, http://m-a-jinnah.blogspot.com/2010/04/jinnah-gandhi-negotiations-1944.html (pristupljeno 15.10.2014.)

Odnos politike i kulture

Kultura, nesumnjivo oslikava stepen razvoja jednog naroda i jedan od izvorišta identiteta. Ukoliko se složimo da se kultura, noseći sobom specifičnosti epoha koje su je oblikovale postepeno mijenja i služi kao oslonac promjenama[34] onda možemo reći da se kultura Pakistana mijenjala vremenom upravo iz političkih razloga i promjena koje su pogađale narod prilagođavajući se novonastalim političkim situacijama. Primjer za to je i lansiranje teze o postojanju nekakvog muslimanskog nacionalizma od strane Muhameda al Džinaha. Političke promjene su nosile i kulturne stvarajući tako jedinstvenu političku kulturu Pakistana. Postoje dva faktora presudna za nastanak svake političke kulture - politička tradicija i politička socijalizacija.[35]

Politička tradicija nosi sa sobom kolektivno pamćenje jednog naroda koja je duboko ukorijenjena u svijest i nacionlni identitet koji je jezgro kulture jednog naroda. Politička tradicija se vremenom obogaćuje novim primjesama koje grade identitet jednog naroda. Istorijske prilike su pokazale da je Pakistan vremenom izgrađivao sopstveni identitet prilagođavajući se prilikama koje su oblikovale i samu kulturu.

Kod političke socijalizacije valja imati u vidu vaspitni sistem i sve ono što oblikuje stavove i viđenja stanovnika jedne zemlje. Ova dva faktora sasvim sigurno utiču na kulturu jednog naroda.

[34] Vidjeti Milan Matić, Milan Podunavac, *Politički sistem*, Beograd, 2007, glava 3. Politička kultura i politički sistem, strana 347.
[35] Ibidem, strana 354.

- **Religija Pakistana**

Karta Islamske države Pakistan na kojoj se vidi raspored stanovništva određen religijskom pripadnošću, kao i njihov broj prikazan u procentima ukupnog stanovništva.

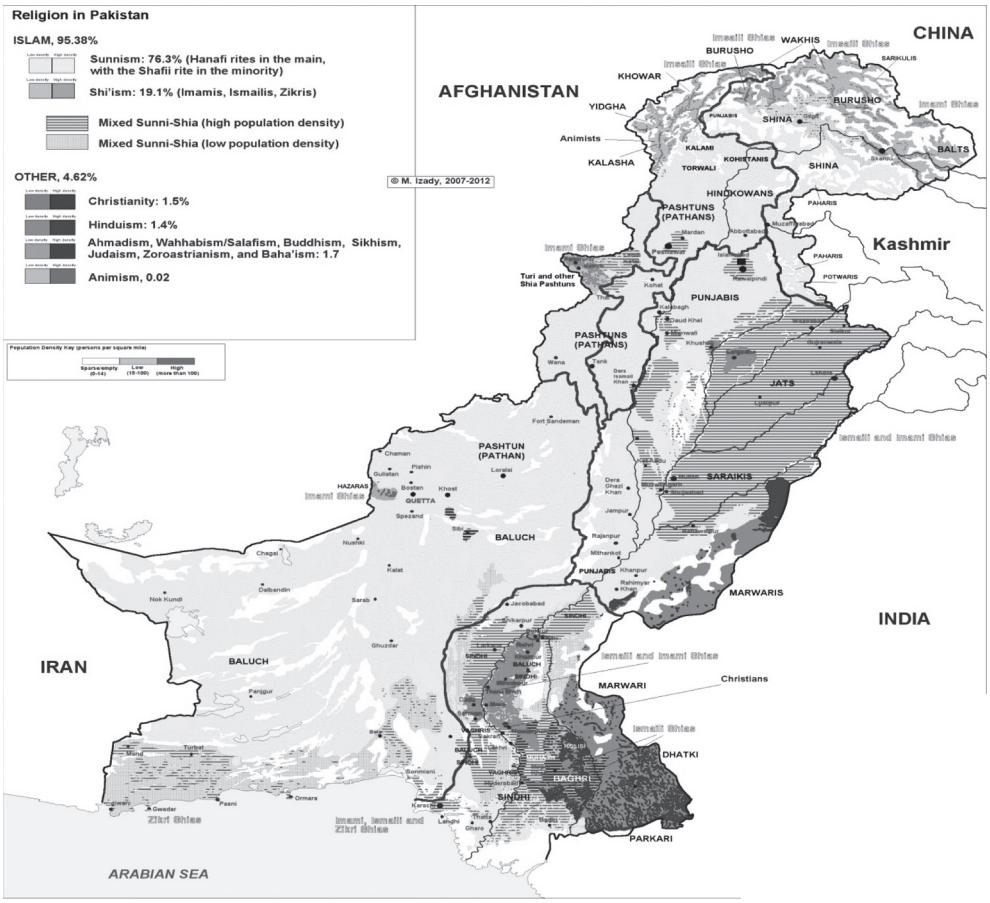

Izvor: http://spearheadresearch.org/SR_CMS/index.php/maps_graphs/map-of-religious-distribution-in-pakistan

Glavna religija je Islam (77 % Suniti, 22 % Šiiti). Kao glavna religija, Islam je u mnogo čemu uticao je na samo društvo i njegov razvoj. Kao i za sve muslimane i za Pakistance važi da je petak neradni dan; da se mole pet puta dnevno; da u mesecu Ramazana poštuju strogi post, a to znači da ne jedu, ne piju i ne žvaću ništa za vreme dana. Veoma su posvećeni porodici i produžetku porodične loze. Žene su ponekad potpuno izolovane, a neke porodice imaju i po šestoro dece.

Poverenje i odanost u samoj porodici bitniji su im od tih kategorija u biznisu. Često razvijaju porodične firme i tu se pojavljuje pozitivni nepotizam, jer se uvek zapošljavaju ljudi kojima se može apsolutno verovati. Pomenuli bismo pojam proširene porodice u koju pored roditelja i dece spadaju još i: najbliži rođaci, dalji rođaci, članovi plemena, pa čak i prijatelji i komšije.[36]

Pakistansko društvo veoma poštuje hijerarhiju, a to implicira da su stari izuzetno poštovani upravo zbog svojih godina. Često se za rešavanje nekog problema čeka odluka najstarijih članova te porodice i na kraju se po njihovom mišljenju i postupa.

Kao i ostali muslimani, ni oni ne jedu svinjetinu, a pored svinjetine ni žuti sir. Ukoliko uz obrok nije postavljen pribor za jelo, jede se isključivo desnom rukom, a u slučaju da jedu kod kuće najčešće sede na podu ukrštenih nogu.[37]

Što se odevanja tiče i muškarci i žene nose pantalone, košulje, nijedan deo tela im nije otkriven. Žene još dodatno mogu da nose i marame.[38]

Dominantne su četiri etničke grupe. To su: Pendžabi, Sindi, Urdi i Baloki. Službeni jezik je urdu, a pored njega koriste se još i engleski i penđžabski. Glavni grad Pakistana je Islamabad, a veći gradovi koje takođe treba da pomenem su: Karači, Fajzlabad, Hajderabad. [39]

U ovom odeljku pozabavićemo se tumačenjem zastave kao jednog od simbola Pakistana. Boje koje preovlađuju, tj. jedine su i zastupljene na zastavi Pakistana, jesu zelena i bela. Bela vertikalna traka sa leve strane je simbol verskih manjina. Polumesec i zvezda su drugi element zastave i oni zauzimaju centralni položaj. Poznato je da su zelena boja, polumesec i zvezda simboli islamske vere. [40]

Iako je Islam kao dominantna religija izvršio najveći uticaj na kulturu i istoriju Pakistana, treba pomenuti još i uticaj Indije, centralne Azije i Bliskog Istoka. Može se reći da Pakistan ima bogato kulturno

[36] http://www.kwintessential.co.uk/resources/global-etiquette/pakistan.html (pristupljeno 30.07.2014.)
[37] http://www.kwintessential.co.uk/resources/global-etiquette/pakistan.html (pristupljeno 30.07.2014.)
[38] http://www.kwintessential.co.uk/resources/global-etiquette/pakistan.html (pristupljeno 30.07.2014.)
[39] hthttp://www.kwintessential.co.uk/resources/global-etiquette/pakistan.html (pristupljeno 30.07.2014.) http://svetpedija.com/2013/07/pakistan/ (pristupljeno 26.07.2014.)
[40] http://geography.about.com/library/cia/blcpakistan.htm (pristupljeno 24.07.2014.)

nasleđe, a to se vidi iz različitih kulturnih oblika s kojima se Pakistan može pohvaliti. Postoje mišljenja da se oni čak smenjuju idući od regije do regije. Svakako je najsnažniji pečat dao Islam. [41]

Osnovne stubove kulture i zapravo života u zajednici postavila je religija, ali to je i realno očekivati ako se u obzir uzme jačina islamske zajednice u bilo kom delu sveta. Vera u Alaha povezuje ih izuzetno jako, ujedinjuje na svim poljima i jača ideju zajedništva. Samim tim omogućeno je da se stvori veoma moćna država.

Međutim, nije ni sve to tako idealno. Naime, nastaju veliki problem kada se pojave ekstremne grupe zadojene religijom koje ne biraju ni sredstva ni načine da dođu do svog cilja, jer ga smatraju opštim idealom. Zvanična država se protiv terorističkih akcija mora boriti, jer su najveće žrtve takvih dela civili. I pakistanske vlasti sretale su se sa tim problemom, naročito kada su u pitanju Talibani i Al Kaida.

U borbu protiv Talibana i Al Kaide, Pakistan ulazi zajedno sa SAD-om. Vikiliks je objavio 92000 klasifikovanih vojnih dokumenata u julu 2010. godine iz kojih se može zaključiti da Pakistan sedi na „dve stolice„ , tj. da istovremeno sarađuje i sa Amerikancima, ali i sa Talibanima.[42] U septembru 2010. Hakani mreža i Talibani pokreću napade u Kabulu u Avganistanu, pucali su na američku ambasadu, diplomatska sedišta i sedišta Međunarodnih bezbednosnih snaga. Kao pomoćnik pri organizovanju ovih napada optužena je ISI – Pakistanska špijunska agencija. 2013. godine u javnosti se pojavio deo dokumenta koji se oživljava tvrdnja da je vlada Pakistana u dosluhu sa Al Kaidom, ali dokazi da je do saradnje došlo ne postoje.[43]

Ustavom iz 1962. godine Pakistan je promenio svoj predhodni naziv Republika Pakistan u Islamska Republika Pakistan, koji nosi i danas. Ovim ustavom su se garantovala jednaka prava svih građana pred zakonom sve do 1972. godine kada je donet novi i mnogo stroži ustav, koji je Islam proglasio za državnu religiju.[44] Ovim ustavom je određeno da predsednik i premijer države moraju biti muslimanske veroispovesti i da doneseni zakoni moraju biti u skladu sa Islamom. Ustav navodi „da je predmet zakona očuvanje javnog reda i morala, i da svaki građanin ima pravo da javno ispoveda, vrši i propagira

[41] http://www.kwintessential.co.uk/resources/global-etiquette/pakistan.html (pristupljeno 30.07.2014.)
[42] http://file.wikileaks.org/file/crs/RS22632.pdf (pristupljeno 24.07.2014.)
[43] http://www.infoplease.com/country/pakistan.html? (pristupljeno 24.07.2014.)
[44] http://www.pewforum.org/search/Pakistan (pristupljeno 25.07.2014.)

svoju veru".[45] Međutim, vlada je drugim zakonoima ograničila slobodu govora i veroispovesti, favorizujući Islam. Osvajanjem zakona o bogohuljenju otvorena su vrata novoj vrsti straha nemuslimanskom delu stanovništva. Svaki njihov postupak može ih staviti u polažaj onih koji hule na Proroka Muhameda, što ih vodi pred sud i dugačak proces do vrhovnog suda kako bi dokazali svoju nevinost. Prvi slučaj žene Nori Bibi koja je osuđena na smrt zbog huljenja novembra 2010 godine, njena kazna još uvek nije izvršena ali je ona i dalje u zatvoru.[46] Ovaj zakon i dalje nastavlja da se koristi kao legitimno pravno oružije protiv drugih religiskih manjina. Pored ovog zakona i drugi delovi krivičnog zakona sadrže odredbe šerijatskog prava.

Situacija izazvana ovim činjenicama generiše ekstremističke reakcije, koje podgrevaju neki verski lideri koji koriste zapaljivu retoriku kako bi ubedili vernike da je svaki pokušaj izmene ovog zakona sam udar na Proroka Muhameda. Odgovor ekstremističkih grupa ogleda se u svakodnevnim bombaškim napadima od kojih je najkrvaviji i koji je potresao globalnu javnost bio onaj od 22. septembra 2013. godine ispred hrišćanske crkve u Peševaru, na severozapadu Pakistana kada je poginulo 78, a ranjeno 110 građana.[47] Religijske manjine se suočavaju i sa zabranom izgradnje verskih objakata, kako vlasti kažu zarad očuvanja javnog reda i mira. Praktičnih problema poput nemogućnosti registrovanja braka, socijalnih primanja ili nasledstva, zaplene imovine ili zabrane distribucije verskih knjiga. Postojeće stanje još više pogoršava veliki porast sektaških tenzija koje dominiraju u određenim oblastima u kojima su ljudi primorani da prihvate strogu verziju Islama i velike posledice ako to odbiju.[48]

Usled ovakvih okolnosti vlada Pakistana započela je reforme radi boljeg ostvarivanja ljudskih prava i smanjenja diskriminacije verskih manjina. Cilj njenog delovanja je da se što više spreči zloupotreba postojećeg zakona o bogohuljenju, pored toga cilj vlade je uspostavljanje i aktivacija verskog dijaloga i međusobne tolerancije. Vlada je sprovodila specijalne programe pružanja pomoći žrtvama verski motivisanih napada.[49] Pruža se pomoć u vidu stipendija i dotacija studentima

[45] http://www.pakistani.org/pakistan/constitution/ (pristupljeno 25.07.2014.)
[46] http://tribune.com.pk/story/535607/why-there-will-be-more-to-noor-bibi-than-an-unmarked-grave/ (pristupljeno 25.07.2014.)
[47] http://www.novosti.rs/vesti/planeta.299.html:455225-Pakistan-Bombaski-napad-na-crkvu-ubijeno-75-hriscana (pristupljeno 25.07.2014.)
[48] http://berkleycenter.georgetown.edu/essays/religious-freedom-in-pakistan (pristupljeno 26.07.2014.)
[49] http://berkleycenter.georgetown.edu/essays/religious-freedom-in-pakistan (pristupljeno 26.07.2014.)

manjinskih grupa za nastavak školovanja, a takođe je uveden minimalan procenat od 5% za manjinske grupe koje moraju biti zaposlene u državnim institucijama, kao i osnivanje odbora za rešavanje gorućih problema.

Prema podacima iz 2011. godine u Pakistanu je bilo preko 20.000 medresa.[50] Koliko je Islam značajan za Pakistan, pored toga što se nalazi u imenu države može se videti i na državnoj zastavi koja je zelene boje i na sebi ima naslikan polu mesec sa zvezdom koja stoji iznad nje kao karakterističnim simbolima islama.[51] U Islamabadu se nalazi džamija Fejsal, najveća džamija u Pakistanu i šesta najveća na svetu koja prima 74 000 vernika,[52] što nam govori koliki značaj se pridaje verskom životu i populizaciji religije koja je neizostavni faktor duhovnog odgoja mladih naraštaja.

- **Ekonomska moć Pakistana**

Osnova ekonomskog statusa svake države u odnosu da druge države i njihovu ekonomsku moć najbolje se može prikazati kada se njene ekonomske aktivnosti prikazuju u američkim dolarima. Kao najznačajnija i najreleventnija ekonomska valuta ona jasno prikazuje veličinu i značaj ekonomske snage Pakistana u svetskim razmerama. Ekonomija Pakistana je 27. najveća ekonomija u svetu u smislu kupovne moći, a 45. po veličini u ukupnom odnosu računatom u dolarima.[53]

Nacionalna valuta Islamske Republike Pakistana je Rupija (PKR), koja je podeljena na 100 paisi. Vrednost rupija se najbolje ogleda u poređenju sa američkim dolarom.

Uvoz	Uvoz u 2003.	Uvoz u 2004.	Uvoz u 2005.	Uvoz u 2006.	Uvoz u 2007.	Uvoz u 2008.	Uvoz u 2009.	Uvoz u 2010.	Uvoz u 2011.	Uvoz u 2012.	Uvoz u 2013.
Svet	11930076	13379015	16050201	16932873	17838407	20279046	17554698	21413103	25343769	24613676	25120883
Sjedinene Američke Države	2751521	3122121	3979485	4343424	3853467	3653923	3220948	3674481	3839158	3668507	3746252
Kina	259637	300581	435682	506642	613759	726711	997854	1435944	1678959	2619944	2652223
Avganistan	408203	464572	1064748	991503	837678	1447620	1373863	1684666	2660295	2099282	1998110
Ujedinjeni Arapski Emirati	1121667	1057730	1256776	1241818	2114709	2009811	1538588	1834906	1920961	2872869	1775143

[50] http://www.islamopediaonline.org/country-profile/pakistan/islam-and-education-system/madrassas-and-militancy (pristupljeno 26.07.2014.)

[51] https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/pk.html (pristupljeno 26.07.2014.)

[52] https://embassy-finder.com/pakistan_in_belgrade_serbia (pristupljeno 26.07.2014.)

[53] http://www.princeton.edu/~achaney/tmve/wiki100k/docs/Economy_of_Pakistan.html (pristupljeno 24.07.2014.)

Ujedinjeno Kraljevstvo	842309	968988	907496	935871	967379	1000423	942610	1113869	1258789	1247437	1431956
Nemačka	608147	665096	724412	697539	725954	879997	719250	981216	1312204	988518	1080984
Bangladeš	166235	197656	234411	266835	279252	422337	367379	636809	947228	696009	718382
Italija	401922	532517	582502	621631	682608	702325	555437	642244	777468	521398	641873
Holandija	316857	367698	378297	433856	452951	560132	393364	408084	535413	449170	627521
Španija	268181	322128	386098	476320	486602	491046	406645	474138	569713	503524	602477

Ukupan uvoz Islamske Republike Pakistan za period od 2003 godine do 2013 godine:[54]

Uvozne potrebe određene su unutrašnjim energetskim nedostacima, pa su nafta, naftni derivati i električna energija neophodni za što nesmetanije funkcionisanje. Transportna oprema, mašine savremena tehnologija takođe čine veliki udeo u uvozu.

Izvoz	**Izvezeno u 2003.**	**Izvezeno u 2004.**	**Izvezeno u 2005.**	**Izvezeno u 2006.**	**Izvezeno u 2007.**	**Izvezeno u 2008.**	**Izvezeno u 2009.**	**Izvezeno u 2010.**	**Izvezeno u 2011.**	**Izvezeno u 2012.**	**Izvezeno u 2013.**
Svet	13048609	17948584	25096575	29825754	32593936	42326567	31583718	37537025	43578259	43813262	43775183
Ujedinjeni Arapski Emirati	1456909	1793058	2480738	3408355	2766898	3777884	3349590	5247779	6818753	7210795	7751513
Kina	957331	1488774	2349395	2914926	4164230	4738055	3779769	5247713	6470653	6687566	6626323
Kuvajt	831825	997634	1264215	1881205	1852960	3443536	1804247	2608034	3891125	4208848	3948722
Saudijska Arabija	1416666	2068795	2650629	3033230	4011781	5954944	3500108	3837918	4668279	4283523	3847222
Japan	861934	1154984	1632767	1872407	1654965	1724286	1289444	1594711	1860297	1875373	1963191
Malezija	601245	633724	731358	765848	1157505	1693664	1608445	2054747	2727991	2131984	1919737
Indija	226245	454408	576701	1114995	1266228	1691476	1080404	1559921	1607346	1572585	1874062
Sjedinjene Američke Države	788028	1725602	1530953	1885801	2607840	2061846	1800317	1627801	1753210	1509640	1669789
Nemačka	576111	706552	1145040	1190279	1127370	1465625	1271145	985588	1000540	1143981	1433631
Indonezija	265923	471057	684079	808935	876974	1191686	653589	675655	929761	1351328	1208316

Ukupan izvoz Islamske Republike Pakistan za period od 2003 godine do 2013 godine:[55]

Izvoz Islamske republike Pakistan bazira se na poljoprivrednim proizvodima (pirinač, šećer, pšenica), proizvodima od tekstila (odeća,

[54] Izvor: https://docs.google.com/spreadsheets/d/1HnTNPxWbLKzNu6YrMguZzJd50XJHVpq6bkktftEjCNY/edit#gid=145234668 (pristupljeno 24.07.2014.)

[55] Izvor:https://docs.google.com/spreadsheets/d/1qaVywLA_Hd91GjgAfKW0yUme24LFkqBGC_3E-AOGvGQ/edit#gid=525454431 (pristupljeno 24.07.2014.)

posteljina, pamuk, sportska oprema, tepisi), proizvodima hemijske i teške industrije. Karakterističan je veliki porast izvoza cementa u Avganistan.[56]

BDP je oko 540.100.000.000 dolara, sa porastom od 3.3% za 2013 godinu, i nalazi se na 27. mestu u svetu po visini BDP-a.[57] Inflacija je u blagom padu i ona je iznosila 7.93% u martu 2014. godine zahvaljujući sprovedenim aranžmanima MMF-a, novčanoj pomoći SAD-a i otpisivanja duga Svetske banke i Azijske banke za razvoj, pomoći iz Saudijske Arabije i od strane Evropske unije. Državne rezerve su prešle 30 milijardi američkih dolara.[58] Jedan od najvećih problema pakistanske ekonomije je nedostatak električne energije, budući da su trenutne količine struje dovoljne da podmire 40% ukupnih potreba. Zbog toga je privreda uslovljena stalnim restrikcijama struje, što joj otežava da dostigne željeni cilj privrednog rasta od 2,9% na godišnjem nivou, kao posledica toga veliki broj mladih Pakistanaca ostaje nezaposlen. Ukupan broj građana koji žive ispod granice siromaštva je 21% stanovništva. Dug stanovništva za neplaćanje struje onemogućuje funkcionisajne sistema za električnu energiju, njegova visina dostiže 5 milijardi američkih dolara. Ukupni godišnji gubici u svim državnim preduzećima dostigli su 4,7 milijardi dolara, što je približno trećini svih poreskih prihoda u jednoj godini.[59]

Rešenja za problem električne energije se vide u izgradnji nuklearnih civilnih elektrana u saradnji sa NR Kinom, iskorišćavanju postojećih zaliha uglja na jugu zemlje, povećavanjem kapaciteta gasovoda za uvoz, kao i izgradnji solarnih sistema za dobijanje električne energije.

Najvažniji deo privrede Pakistana čini poljoprivreda. Poljoprivreda zapošljava 44 odsto domaće radne snage i daje 21% odsto pakistanskog bruto domaćeg proizvoda. Pomaganjem pakistanski poljoprivrednici poboljšavaju kvalitet poljoprivrednih proizvoda uz istovremeno povećanje produktivnosti kao osnovnog prioriteta.[60] Saradnja sa SAD je pomogla ovim farmerima da poboljšaju svoje živote

[56] http://www.usaid.gov/pakistan/economic-growth-agriculture (pristupljeno 26.07.2014.)
[57] https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2001rank.html?countryname=Pakistan&countrycode=pk&regionCode=sas&rank=27#pk (pristupljeno 26.07.2014.)
[58] http://www.princeton.edu/~achaney/tmve/wiki100k/docs/Economy_of_Pakistan.html (pristupljeno d 24.07.2014.)
[59] https://www.gov.uk/government/publications/pakistan-economic-update-april-2014/pakistan-economic-update-april-2014(pristupljeno 28.07.2014.)
[60] http://www.usaid.gov/pakistan/economic-growth-agriculture (pristupljeno 25.07.2014.)

i usvoje nova znanja, tehnologije i da prošire sisteme za navodnjavanje.[61]

Najvažnija poljoprivredna kultura je pšenica i Pakistan je jedan od najvećih proizvođača pšenice na svetu sa godišnjom proizvodnjom većom od 21 000 000 tona, ali bez obzira što ima velike sisteme za navodnjavanje njegova proizvodnja i dalje zavisi od vremenskih prilika.[62]

Telekomunikacije i informaciona tehnologija su deo privrede koji ima najviši nivo stranih investicija i najbrži razvoj. Dokaz za to su svetske firme koje posluju u Pakistanu kao što je Norveški Telenor i profit ostvaren u 2013 godini od 2,8 milijardi američkih dolara, sa predviđanjem da dostigne 10 milijardi dolara do 2018 godine.[63]

Ekonomska snaga jedne države predstavlja njenu snagu na međunarodnom tržištu. Ekonomija predstavlja jedan od izvora moći svake države. Kao jedna od zemalja u razvoju Pakistan nije konkurentan (u odnosu na zemlje BRIKS-a) u privlačenju stranih investitora zbog nestabilnosti na ekonomskom i političkom planu. Ovo nam govori da ekonomija ove zemlje nema velikih izgleda za visoko tehnološki razvoj, već se njena ekonomija bazira na proizvodnji poljoprivrednih proizvoda. Ekonomska tendencija Pakistana oslikava njegove mogućnosti za dalji razvoj poljoprivrede i elektro privredne mreže uz pomoć kredita SAD-a, Svetske banke. U protekle četiri godine enormno se uvećao izvoz cementa u susednu Indiju, što predstavlja najvažniji izvozni proizvod.

Ekonomija Pakistana, uprkos tendeciji da može da se poredi sa vodećim svetskim ekonomijama još uvek ne može da se svrstava u visoko razvijene. Poređenja radi, Pakistan nema razvijen privatni sektor kao što je to slučaj sa SAD.

- **Privreda Pakistana**

(osnovne karakteristike)

U Pakistanu su razvijene tri grane privrede : poljoprivreda , stočarstvo i industrija.

Poljoprivreda

Pakistan poseduje ukupno 28% obradivog zemljišta. Najveći i najrazvijeniji sistem navodnjavanja na svetu upravo ima Pakistan.

[61] http://www.usaid.gov/pakistan/economic-growth-agriculture (pristupljeno 25.07.2014.)
[62] http://www.usaid.gov/pakistan/economic-growth-agriculture (pristupljeno 25.07.2014.)
[63] http://www.princeton.edu/~achaney/tmve/wiki100k/docs/Economy_of_Pakistan.html (pristupljeno 28.07.2014.)

Zemljište pogodno za obradu i funkcionalan sistem za navodnjavanje doveli su do toga da Pakistan može da proizvede onoliko hrane koliko bi namirilo podrebe za duplo više stanovnika nego što Pakistan ima.[64] U plodnoj ravnici u dolini reke Ind uspevaju najrazličitije poljoprivredne kulture. Najviše se proizvode: pšenica, pirinač, kukuruz, proso, ječam, šećerna trska, pamuk, lan, konoplja, čaj, duvan, agrumi, urma, banane.[65]

Stočarstvo

Najviše se uzgajaju goveda, ovce i koze, a takođe obiluje bogatstvom različitih vrsta ribe.[66]

Industrija

Na osnovu solidnog rudnog bogatstva u Pakistanu je razvijena industrija. Slobodno možemo reći da ima razvijene grane i teške i lake industrije.

Kada je u pitanju teška industrija treba pomenuti : čeličnu, naftnoprerađivačku, metaloprerađivačku, mašinsku, motornu, hemijsku industriju i brodogradnju, a kada govorimo o granama lake industrije treba pomenuti: papirnu, tekstilnu, prehrambenu, duvansku, keramičku, staklarsku industriju i industriju kože i obuće, industriju gume.[67]

- **Vojna moć Pakistana**

Pakistanska armija nastala je kao rezultat stvaranja nezavisne države Pakistan 1947. godine koja se odvojila od Indije i Britanske indijske armije.[68] Stvaranje države i armije je neraskidivo vezano za verski karakter građana pa potom i države čiji su ideali težnja stvaranje čisto muslimanske države gde je gotovo apsolutna većina muslimanske veroispovesti. Prema prvobitnom sporazumu u postupku podele oružanih snaga i imovine koji je dogovoren između lidera muslimanske lige i indijskog kongresa, Pakistanu je trebalo da pripadne 40% a Indiji 60% ali u kasnijem postupku Pakistan je primoran da pristane

[64] http://insider.pk/national/natural-resources-of-pakistan/ (pristupljeno 27.07.2014.)
[65] http://svetpedija.com/2013/07/pakistan/ (pristupljeno 26.07.2014.)
[66] http://svetpedija.com/2013/07/pakistan/ (pristupljeno 26.07.2014.)
[67] http://svetpedija.com/2013/07/pakistan/ (pristupljeno 26.07.2014.)
[68] Videti na : https://www.pakistanarmy.gov.pk/A Journey from Scratch to Nuclear Power (pristupljeno 16.10.2014.)

na jednu trećinu raspodele.[69] U ranim danima pakistanska vojska je bila slabo opremljena i bez dovoljno oficira, inženjera i vojnih sredstava sve dok SAD nisu uvidele značaj strateškog položaja zemlje koji se u to vreme nalazi između Sovjetskog saveza i komunističke Kine, te sa njom započinje značajnu vojnu i ekonomsku saradnju. U pedesetim i šezdesetim godinama Pakistan dobija 650 miliona dolara vojne pomoći za modernizovanje vojske i odbranu zemlje, šalje sve veći broj svojih oficira na školovanje u SAD i uspostavlja zavidan nivo vojne organizacije.[70]

Primarni zadatak i misija pakistanske armije od svog osnivanja jeste da služi naciji i nacionalnim interesima. Kao moto armije uzima se poruka verskog karaktera " Sledbenik niko osim Alaha, strah od Alaha, džihad za Alaha."[71] Prema danas dostupnim podacima Pakistan ima populaciju od **193.238.868** građana od toga **93.351.401** muškaraca od kojih je **75.326.989** sposobnih za služenje, svake godine oko **4.500.000** novih regruta je spremno za vojsku. Trenutno aktivni broj vojnog sastava je **617.000** dok je pod rezervnim sastavom **515.000** vojnika.[72]

Što se tiče kopnenih snaga u svom sastavu poseduje borbene tenkove, lake tenkove i tenkove razarače kao i oklopne transportere i pešadijska borbena vozila i to : **3.124** tenkova**, 470** oklopnih borbenih vozila**, 3.263** vozila vučne artiljerije i **200** lansirnih raketnih sistema.

Vazduhoplovna moć Pakistana

Ukupan broj letilica je **874** od čega su **377** lovački avioni i presretači, modela: F-16A/B, JF-17, Mirage III, F-7P/PG, **236** višenamenski lovci, **231** transportna aviona, modela: An-26, Boeing 707, Airbus A310, Cessna Citation V, Gulfstream IV, C-130, CN-235, IL-78MP, Phenom 100, Fokker F27 Friendship, Saab 2000, **152** aviona za obuku, modela:FT-5, K-8P, MFI-17, MFI-395, C-12, T-37, **263** helikoptera od kojih je **48** napadačkih, modela: Bell 412, Bell 407, Bell 206, Bell UH-1 Huey.[73]

---

[69] Videti na: https://www.pakistanarmy.gov.pk/A Journey from Scratch to Nuclear Power (pristupljeno 16.10.2014.)

[70] Videti na: https://www.pakistanarmy.gov.pk/ The Early Years (pristupljeno 16.10.2014.)

[71] Videti na : https://www.pakistanarmy.gov.pk/ Motto of Pakistan Army (pristupljeno 16.10.2014.)

[72] http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=pakistan (pristupljeno 17.10.2014)

[73] http://www.globalsecurity.org/military/world/pakistan/air-force-equipment.htm

Pomorske snage broje ukupno **74** plovila. Razaračka eskadrila je sastavljena od devete pomoćne eskadrila modela: Fuqing Class, Poolster class, Coastal tankers, Hydrologic Survey Vessel, Dredging Vessel. 25-te razaračke eskadrile, **18-te** razaračke eskadrile, **10th** zaštitne eskadrile, brze zaštitne eskadrile modela: Jalalat II class, Jurrat class, Azmat Class, Larkana class, MRTP-33, MRTP-15, Auxron 21 Squadron,[74] **11** ratnih fregata modela: F-22P Zulfiqar class F-260 PNS Alamgir Tariq class, **8** podmornica, modela: Agosta 90B class : PNS/M Khalid, PNS/M Saad, PNS/M Hamza, Agosta 70 class: PNS/M Hashmat, PNS/M Hurmat, Cosmos Class: X-Crafts, X-Crafts 908B, MG 110 , **12** brodova obalske straže model: Gulf craft, i **3** broda za razminiranje model: Munsif class.[75]

Što se tiče resursa Pakistan ima proizvodnju od 60.000 barela nafte dnevno, potrošnju 415.000 dnevno i ukupne rezerve od 247.500.000 barela. Logistika kao značajna podrška oružanim snagama raspolaže: radna snaga: 59 210 000, trgovačka mornarica: 11 brodova, 2 velike luke i terminali, putevi 260760 km, železničke pruge u dužini od 7.791 km, i 151 aerodrom.

Vojni rashodi (% BDP –a) u Pakistanu od 2000-2013. godine.[76]

Pakistan takođe spada u grupu zemalja koje poseduju nuklearno oružje, a svoj nuklearni program započinje 1972. godine da bi 1998.

(pristupljeno 16.10.2014.)

74 http://paknavy.gov.pk/air_arm.html (pristupljeno 16.10.2014.)

[75] http://paknavy.gov.pk/submarine_Force.html (pristupljeno 16.10.2014.)

[76] Izvor:http://www.tradingeconomics.com/pakistan/military-expenditure-percent-of-gdp-wb-data.html (pristupljeno16.10.2014.)

godine izvršio svoj prvi nuklearni test i već pri kraju godine je imao svoju prvu atomsku bombu. Procenjuje se da poseduje između 110-120 nuklearnih bojevih glava sa maksimalnim dometom od 4.500 kilometara.[77] Što se tiče ratova i angažovanja vojske, Pakistan je najviše ratnih sukoba imao sa svojim susedom Indijom. Važno je napomenuti da je prvi Indijsko-Pakistanski rat ili kako se još zove kašmirski rat trajao je od 1947–1949. godine i predstavlja borbu Indije i Pakistana oko Kašmirskog regiona.

Drugi Indijsko – pakistanski rat trajao je od 1965. do 1966. Ponovo je došlo do sukoba Indije i Pakistana oko Kašmira , ali i oko statusa države Džamu. Treći Indijsko - pakistanski rat obeležio je period od 22. novembra do 17. decembra 1971. i ovog puta razlog sukoba nije bio Kašmir , već Istočni Pakistan. Četvrti Indijsko – pakistanski rat trajao je od 8. maja do 14. jula 1999. godine, i predstavlja sukob oko oblasti Karling. Može se primetiti da od 2000. godine nema širokih oružanih sukoba, i uglavnom problem pokušavaju da reše pregovorima , uspostavljanjem i normalizacijom bilateralnih odnosa. Posle terorističkih napada na SAD u septembru 2001. godine Pakistan se ponovo blisko povezuje sa SAD-om i dogovaraju zajedničku borbu protiv Talibana , Al Kaide i Bin Ladena. U oktobru i decembru iste godine dogodili su se napadi u Kašmiru i Delhiju i Indija je za njih optužila pakistansko–kašmirsku organizaciju i ponovo obe države nagomilavaju vojsku u graničnom pojasu. Ipak, do šireg oružanog sukoba nije došlo zahvaljujući brzoj reakciji predsednika Pakistana koji zahtevao da se sukob reši pregovorima i obavezao se da Pakistan neće dozvoliti da svoje akcije teroristi planiraju na teritoriji njegove države. Na samitu Generalne skupštine UN u septembru 2003. došlo je do sklapanja sporazuma između Pakistana i Indije, a sledeće godine na dvanaestom samitu SAARC[78] u Islamabadu održani su direktni razgovori između Vajpaiea i Mušarafa i to je otvorilo seriju pregovora na raznim nivioma posredstvom državnika obe zemlje.[79] Danas pakistanska vojska predstavlja značajan integracioni faktor za pakistansko društvo, ali i šire. Ona možda nije garant apsolutnog mira i stabilnosti u veoma burnom regionu različitih etničkih grupa, vera i rasa, ali svakako predstavlja neku vrstu sigurnosti i balansa sa drugim vojnim silama. Pored misija koje obavlja na svojoj teritoriji učestvovala je i učestvuje

[77] http://fas.org/nuke/guide/pakistan/nuke/chron.htm (pristupljeno 16.10.2014.)
[78] Samit za saradnju zemalja južne Azije, prvi put održan 1985. godine
[79] http://www.infoplease.com/country/pakistan.html?pageno=1 (pristupljeno 17.10.2014.)

u velikom broju misija Ujedinjenih nacija u Demokratskoj Republici Kongo, građanskom ratu u Liberiji, Obali slonovače, Sudanu.

Kada uporedimo snagu i potencijale pakistanske armije sa armijom zemlje vodilje NATO-a i jednim od ključnih kreatora svetske politike SAD-om, jasno je na čijoj je strani prednost. Kao zemlja koja ima najveći vojni budžet na svetu od 612.500.000.000 dolara koji predstavlja ukupni vojni budžet prvih deset armija na svetu, Amerika je svakako superiorna. Aktivni vojni sastav od: 1.430.000 vojnika i rezervni vojni sastav od 850.880 vojnika. Kopnene snage: 8.325 komada, vazdušne snage 13.683. aviona i helikoptera i pomorske snage od 473 plovila.[80] Najveća prednost SAD-a u konvencionalnom naoružanju je zapravo u mornarici. Naime Amerika ima 10 aktivnih nosača aviona i 1 u rezervi, dok ostalih deset zemalja ima samo 12.[81]

Ovo Americi omogućava da svoju vojnu moć projektuje po celom svetu. Njena snaga leži i u moćnoj i brojnoj avijaciji koja je najveća na svetu, a tu je i svakako dobro obučena ljudska sila sa velikim nuklearnim arsenalom. Kako armija svake zemlje predstavlja garant bezbednosti i nezavisnosti, Pakistan će, sasvim sigurno, i ubuduće mnogo polagati na vojsku s obzirom da im to okruženje i iskustvo iz prošlosti nameću kao nužnost. Staro kolonijalno iskustvo kao i dosad vođeni ratovi nametnuli su potrebu za razvijanjem nuklearnog programa i modernizaciju armije koja je garant očuvanja postojećih granica ove Islamske Republike. Naša pretpostavka je da će vojna moć Pakistana u budućnosti rasti, a glavni razlog tome leži u nestabilnom okruženju ove zemlje.

- **Nauka i tehnologija Pakistana**

Pakistan je zemlja koja se brzo razvija i jedna je od zemalja koje zajedno sa zemljama tzv. grupe BRIKS ima potencijal da postane svetski najveća ekonomija u 21. veku.[82] Zemlje BRIKS (Brazil, Rusija, Indija, Kina, Južnoafrička Republika) svojim visokim stopama rasta pružaju balans u svetskoj ekonomiji i omogućavaju rast. Osnov za procenu da će ove zemlje u bliskoj budućnosti uspeti da stignu zemlje koje su srednje razvijene a u nekim segmentima da prestignu zemlje

[80] http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=United-States-of-America (pristupljeno 17.10.2014.)

[81] http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=United-States-of-America (pristupljeno 17.10.2014.)

[82] navedeno prema, www.masterstudies.rs/Pakistan/ (pristupljeno 15.08.2014.)

koje spadaju među najrazvijenije jeste, zapravo, tempo kojim se one razvijaju. Zemlje koje pripadaju ovoj grupi predstavljaju više od 40 odsto svetske populacije. Pakistan je izuzetno veliki proizvođač prirodnih dobara, a njegovo tržiste rada je 10. po veličini u svetu.[83] Glavni grad Islamabad je dom za neke od vodećih obrazovnih instituta u zemlji kao što je npr. Nacionalni Univerzitet za nauku i tehnologiju (National University of Sciences and Technology-NUST).

U Pakistanu nauka i tehnologija predstavljaju važan deo strategije nacionalnog razvoja. Od 1960. godine nauka i tehnologija vezani su za nacionalnu ideologiju kao i za praktično funkcionisanje Pakistana, najpre, oružanih snaga.[84] Nauka i tehnologija u Pakistanu su u porastu. Kako je stekao nezavisnost od Velike Britanije 1947. Pakistan je doživeo veliki priliv naučnika, inženjera, lekara i tehničara koji kreću sa aktivnom ulogom u svojim oblastima nauke i tehnologije. Fizika (teorijska, nuklearna, čestice, laseri…), industrijska grana metalurgija, biologija, hemija i matematika su polja u kojima su se građani ove zemlje istakli. Pakistanski naučnici osvojili su priznanja u sledećim oblastima: matematika, grane fizike, posebno nuklearne hemije i astronomije. Jedan od najbriljantnijih pakistanskih umova profesor Mohammad Abdus Salam,[85] koji je se bavio teorijskom fizikom, osvojio je 1979. godine Nobelovu nagradu u oblasti fizike. Bio je prvi Pakistanac i musliman koji je osvojio Nobelovu nagradu za nauku.[86] Osim toga, tehnologija je razvijena u oblasti nuklearne fizike i eksplozivnog inženjerstva. Prema podacima globalne obaveštajne službe, Pakistan je razvio atomsku bombu 1983. godine. Pakistan aktivno sprovodi program razvoja nuklearnog oružja.[87] U provinciji Pendžab (planinski venac Kirana Hills) sprovedena su 24 hladna testa od 1983. do 1990. godine.

Ove testove je sprovela Komisija za atomsku energiju za potrebe proučavanja efekata nuklearne detonacije. Pakistan je ovime uspešno razvio projekat atomske bombe. Prvo, javno testiranje svoje bombe

---

[83] navedeno prema, www.masterstudies.rs/Pakistan/ (pristupljeno 15.08.2014.)

[84] Videti na : https://www.pakistanarmy.gov.pk/ Motto of Pakistan Army (pristupljeno 15.08.2014.)

[85] opširnije na www.famousscientists.org/Mohammad Abdus Salam/, kao i www.nobelprize.org/nobel_prizes/physics/laureates/1979/salam-bio.html (pristupljeno 31.10.2014)

[86] http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/physics/laureates/1979/ (pristupljeno 31.10.2014)

[87] pogledati fas.org/nuke/guide/Pakistan/nuke/chron.html (pristupljeno 31.10.2014)

Pakistan je sproveo u maju 1998. godine. "Chagai I" je šifra, odnosno ime za nuklearne testove koji su bili podzemni i koji su sprovedeni 28.maja 1998. (Ras Koh Hills).Tada je detonirano pet nuklearnih bombi. "Chagai II„ je naziv za drugo atomsko testiranje koje je se odigralo 30. maja (Kharan Desert). Od 1980.godine svemirski program je posvećen vojnim tehnologijama i to svemirski program naoružanja i integrisanih raketnih sistema.[88]

Svaka zemlja koja poseduje svoju vlastitu nuklearnu tehnologiju, može lakše da sačuva svoj suverenitet i pri tom je nezavisnija. Zato kada se govori o nauci i tehnologiji važno je napomenuti i neke od institucija koje su od značaja za funkcionisanje, istraživanje, koordinaciju i sprovođenje naučnih i tehnoloških aktivnosti. Nije neophodno posebno naglašavati da je za svaku državu u 21. veku koja teži da postane razvijena ili koja je to već postala i koja takođe ima svoje naučne potencijale, potencijale u industrijskom razvoju i slično. Bitno je da u svojoj izvršnoj vlasti ima jedan resor koji će se baviti naučnim i tehnološkim kompetentnostima određene zemlje. Neke od institucija o kojima se ovde govori jesu Ministarstvo za nauku i tehnologiju, Savet za nauku i tehnologiju i Naučna fondacija Pakistana.

Ministarstvo za nauku i tehnologiju (Ministry of Science and Technology-MoST) funkcioniše od 1972. godine. Iz oblasti industrijskog i ruralnog razvoja Ministarstvo predlaže tehnološki razvoj sa višim stopama rasta i poboljšanje životnog standarda.[89] Njen osnovni fokus je na izgradnji tehnološke kompetentnosti Pakistana u 21. veku kao što je ulazak na nova tržišta i razvijanje većeg stepena ljudskih resursa kako bi se sprečio odliv mozgova i na integrisanju postojeće tehnološke infrastrukture za jačanje tehnoloških institucija, efikasno upravljanje i jačanje kapaciteta autohtonih inovacionih sistema.[90]

Savet za nauku i tehnologiju (Pakistan Council for Science and Technology-PCST) ima ovlašćenje da savetuje Vladu o razvoju nauke i tehnologije na nacionalnom nivou.[91] Funkcije Saveta su: da razgovara o svim pitanjima politike; da podnosi predloge i pitanja o ukupnom razvoju nauke i tehnologije u zemlji i da daje preporuke i

[88] http://fas.org/nuke/guide/pakistan/nuke/chron.htm (pristupljeno 15.08.2014)
[89] pogledati www.most.gov.pk (pristupljeno 15.08.2014.)
[90] pogledati www.most.gov.pk (pristupljeno 15.08.2014.)
[91] pogledati www.pcst..org.pk (pristupljeno 15.08.2014.)

savete Nacionalnoj komisiji za nauku i tehnologiju radi olakšavanja njihovog odlučivanja; da identifikuje prioritetne oblasti istraživanja i razvoja imajući u vidu futuristički razvoj nauke i tehnologije; da deluje kao nezavisan forum viših i eminentnih naučnika i tehnologa zemlje; prikupljanje statističkih podataka i održavanje baze podataka o istraživackim i razvojnim institucijama u zemlji; da obezbedi forum za koordinaciju naučnih i tehnoloških aktivnosti sa nacionalnim i međunarodnim agencijama; da organizuje studijske grupe i radne grupe za rešavanje određenih pitanja; da identifikuje prioritetne predmete sa osvrtom na njihov uticaj na društveno ekonomski razvoj i nacionalnu bezbednost; da podstiče konsultantske usluge za naučnike i tehnologe u različitim važnim oblastima.[92]

Naučna fondacija Pakistana (Pakistan Science Foundation-PSF) je telo za promociju i finansiranje naučnih i tehnoloških istraživanja u zemlji. Fondacija ima dve zavisne organizacije, odnosno, Prirodnjački muzej (Pakistan Museum of natural history-PMNH) i Centar naučnih i tehnoloških informacija Pakistana (Pakistan scientific and Technological Information Center-PASTIC).[93]

Fondacija funkcioniše kao veza PMNH/PASTIC agencije za uspostavljanje sveobuhvatnih naučnih i tehnoloških centara, širenje informacija, promocija istraživanja na univerzitetima i drugim institucijama, osnivanje nauke, centara, muzeja, promocija naučnih društava, organizacija periodičnih naučnih konferencija.[94] Promocija naučnih istraživanja i srodnih aktivnosti je glavni cilj Naučne fondacije koja obezbeđuje finansiranje za istraživačke projekte u oblasti poljoprivrednih nauka, bioloških nauka, biotehnologije i genetičkog inženjerstva, hemijskih nauka, informacione tehnologije, životne sredine, medicine, matematike, fizike.[95] Fondacija pruža subvencije univerzitetima i drugim organizacijama za određene projekte. Fondacija je razvila potrebnu infrastrukturu za obavljanje svoje delatnosti. Fondacija je do sada finansirala 1031 istraživački projekat u različitim oblastima nauke i tehnologije koje su rezultirale objavljivanjem 612 naučnih radova u domaćim i međunarodnim časopisima i 5 patenata podneto iz

[92] pogledati www.pcst.org.pk (pristupljeno 15.08.2014.)
[93] pogledati www.psf.gov.pk (pristupljeno 20.08.2014.)
[94] pogledati www.psf.gov.pk (pristupljeno 20.08.2014.)
[95] pogledati www.psf.gov.pk (pristupljeno 20.08.2014.)

PSF sponzorisanih projekata.[96] Postoji mnogo naučnih društava i tela u zemlji koji su aktivno uključeni u promociju nauke i tehnologije. Od toga, 28 su registrovani kod PSF.[97]

Ona pružaju svoje usluge održavanjem konferencija, seminara, radionica o različitim naučnim temama, objavljivanjem naučnih časopisa. Ova društva i naučna tela, međutim, nemaju redovan izvor prihoda za podršku njihovih aktivnosti. Što se tiče kriterijuma za izbor društava, ona treba da budu registrovana kod Registratora udruženja, pod društvima Act XXI of 1860.[98] Takođe, treba da uspostave kredibilitet na nacionalnom nivou, treba da budu aktivna u svojim oblastima i da izvršavaju svoje programe aktivnosti kao sto su održavanje nacionalnih i međunarodnih seminara, radionica, konferencija, simpozijuma, objavljivanje naučnih časopisa itd. Nagrade i priznanja se dodeljuju pojedincima PSF angažovanim u razvoju procesa, proizvoda, pronalazaka, inovacija, kako bi se obezbedio podsticaj za vredna naučna istraživanja. Posebno je važna "Dr. Z.A. Hashmi Zlatna medalja" koja je pokrenuta u znak sećanja na prvog predsednika PSF[99] kao priznanje napora i usluga za razvoj nauke i tehnologije u zemlji.[100] Zlatna medalja se dodeljuje svake godine na konkurentskoj osnovi istraživačima PSF.

Fondacija obezbeđuje sredstva organizacijama i institucijama za sprovođenje naučnih istraživanja radi prikupljanja podataka o važnim problemima i pitanjima koja se koriste u istraživanju i kreiranju politike.U okviru ovog programa veoma važni podaci prikupljeni su o "Zemljotresu u severnim oblastima 8.oktobra 2005." i "Uzrocima podzemnih voda u sadašnjim pustinjskim oblastima Sind."[101] Fondacija takođe, ima i ograničen program stipendiranja za mlade naučnike pod određenim uslovima, kao i pružanje razumnog iznosa novca zainteresovanim institucijama za organizovanje određenih događaja.

U okviru ove fondacije treba pomenuti Karavane Nauka ili mobilne naučne izložbe koje se postavljaju na specijalno dizajniranim vozilima. One se sastoje od stavki ekrana kao panel eksponata koje imaju fotografije, opreme, dokumentarne filmove, mikroskope, računare, la-

[96] pogledati www.psf.gov.pk (pristupljeno 20.08.2014.)
[97] pogledati www.psf.gov.pk (pristupljeno 20.08.2014.)
[98] pogledati www.psf.gov.pk (pristupljeno 20.08.2014.)
[99] Pogledati http://www.psf.gov.pk/ (pristupljeno 20.08.2014.)
[100] pogledati www.psf.gov.pk (pristupljeno 20.08.2014.)
[101] pogledati www.psf.gov.pk (pristupljeno 20.08.2014.)

serske holograme i radne modele koje odražavaju različite fenomene iz fizike, hemije, matematike i biologije.[102]

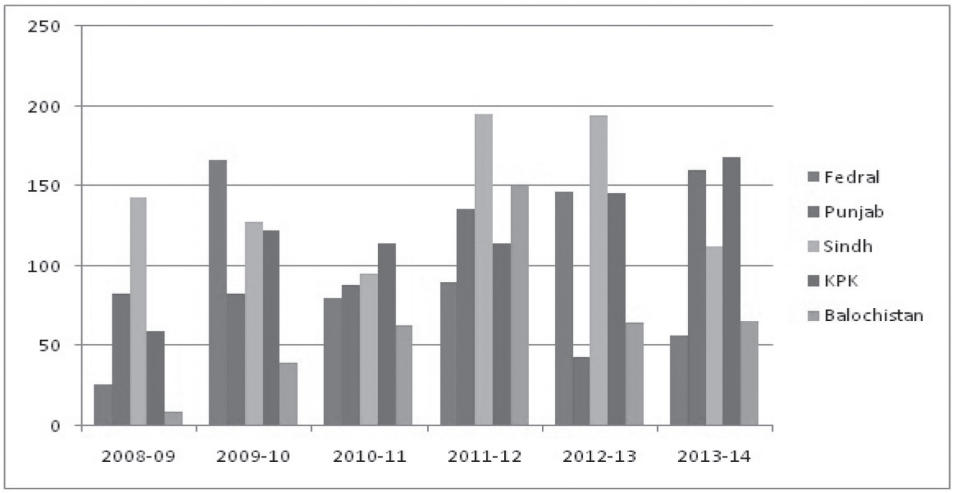

Grafikon koji pokazuje broj škola koje su obuhvaćene karavanima, odnosno mobilnim naučnim izložbama (2008-2014)[103]

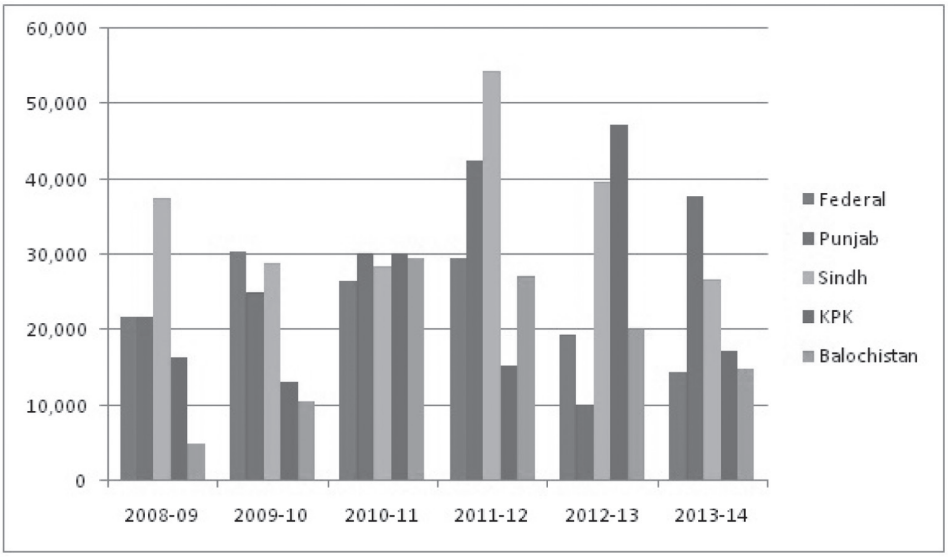

Grafikon koji pokazuje broj posetilaca mobilnim naučnim izložbama (2008-2014)[104]

[102] pogledati www.psf.gov.pk (pristupljeno 20.08.2014.)
[103] navedeno prema www.psf.gov.pk (pristupljeno 31.10.2014.)
[104] navedeno prema www.psf.gov.pk (pristupljeno 31.10.2014)

Društveno-ekonomski napredak svake nacije je ostvariv razvojem i odgovarajućim korišćenjem autohtonih tehnologija kroz primenu istraživanja. Socio-ekonomski napredak je najteži zadatak sa kojim se suočavaju zemlje trećeg sveta.

Društveno-ekonomski razvoj je usmeren kroz korišćenje autohtonih rezultata istraživanja. Osnovni fokus PSF-a je da promoviše i komercijalizuje tehnologiju kako bi se ostvarile društveno- ekonomske potrebe zemlje i iskorenila zavisnost od uvoza.[105] Ciljevi PSF-a koje treba postići iz istraživačkih aktivnosti: ispunjenje nacionalnih potreba, supstitucija uvoza i izvoza.[106]

Došli smo do zaključka da su nauka i tehnologija osnov daljeg razvoja ove države kao i temelj njenog daljeg usavršavanja posebno u ekonomsko i vojnom smislu. Svaka država da bi podstakla svoj razvoj i uložila u svoju budućnost mora se pozabaviti naučnom tehnološkim pitanjima. Upravo je to pitanje koje neosporno pred pakistansku vlast stavlja nove izazove ka kretanju usavršavanja povećanja njene sveukupne moći.

- **Nacionalna kohezija Pakistana**

Kao i svaka druga država, Islamska Republika Pakistan, teži održavanju jakog nacionalnog identiteta i gajenja osećaja pripadnosti svome narodu. Nacionalna kohezija u slučaju ove zemlje je na izuzetno velikom nivou zahvaljujući tome što je državna religija islam. Islam je povezao stanovništvo u jednu celinu dajući mu jasne ideološke orijentacije. U ovom slučaju religija je motor pokretač osećaja nacionalne pripadnosti. Univerzalni islamski principi doprineli su tome da se ova država formira kao jedan nedeljiv politički entitet. Identitet se zasniva na poštovanju šerijatskog prava i rukovođenja svetim porukama iz Kura'ana. Razlog za nastanak Pakistana kao nezavisne države upravo vidimo u tome što je to bila želja muslimana koji su činili većinu na ovom prostoru i u vreme kada je bio samo Britanski dominion. Dolazi se do zaključka da je nacionalna kohezija upravo imala svoj izvor, legitimitet, legalitet u islamu i poštovanju šerijata.

- **Univerzalistička kultura Pakistana**

Složićemo se sa rečima Đure Šušnjića kada kaže da svaki pojedinac, svaka grupa i svako društvo imaju različite vrste vjerovanja,

[105] pogledati www.psf.gov.pk (pristupljeno 20.08.2014.)
[106] pogledati www.psf.gov.pk (pristupljeno 20.08.2014.)

stavova i potreba[107] i da kao takvi pri dodiru sa drugim pojedincima i grupama dolaze i do spoznaje o njihovim navikama, vjerovanjima i kulturi. Savremeno doba predstavlja eru globalizacije koja zahvaljujući naglom razvoju nauke i tehnologije rapidno povezuje čovječanstvo. Nas interesuje koje mjesto u ovakvom svijetu zauzima kultura Pakistana, koliko na nju utiču promjene koje se dešavaju.

„Ukoliko kulturna globalizacija podrazumjeva specifične vrijednosti i uvjerenja koje se dijele širom svijeta putem informisanja i komunikacionih tehnologija onda je potrebno postaviti pitanje da li se ona pozitivno ili negativno odražava na već postojeći kulturni život jedne države kakva je Pakistan.“[108]

Istraživanja su pokazala da je globalizacija pozitivno uticala na mogućnost zapošljavanja i povećanje kvaliteta života. Takođe, poboljšan je status žene u Pakistanskom društvu, što je veoma pozitivno znajući kakav je položaj žene u islamskom svijetu. Međutim, informacione i komunikacione tehnologije su dovele do pada Pakistanskih tradicionalnih moralnih vrijednosti.[109]

Dakle, ukoliko je vjerovati istraživanjima, može se reći da kulturna globalizacija na Pakistan djeluje pozitivno i negativno. Pozitivno zbog mogućnosti komuniciranja, lakšeg zapošljavanja i najbitnije, poboljšanje uloge žene u društvu. Negativno je iskušenje pred kojim se nalaze lokalne kulturne vrednosti i osobine. Ostaje da se vidi koliko je sposobno jedno islamsko društvo da ide ruku pod ruku sa globalizacijom u kojoj, sasvim sigurno, vidi amerikanizaciju sopstvenog društva. Sasvim je sigurno da je pojava interneta, novih tehnoloških otkrića znatno uticala na kuturu ove islamske države i da će taj uticaj u budućnosti nesumnjivo rasti. Na budućim naraštajima je da pokušaju da idu u korak sa novim vremenom i da čuvaju stare vrednosti i običaje koje će dobiti u nasleđe.

- **Uticaj Pakistana u međunarodnim organizacijama**

Kao svaki međunarodno priznati pravni subjekt i Pakistan učestvuje u međudržavnim odnosima. Njegova uloga i uticaj van islamskog sveta svakako zavise od pozicije i moći zemalja koje su mu stra-

[107] Navedeno prema, Šušnjić, Đuro, *Ribari ljudskih duša*,Beograd, 1984., str. 164.
[108] Opširnije u Ashraf Khan Kayani, Khalil Ahmad, Aamir Saeed, „Perceptions about Cultural Globalization in Urban Pakistan“, South Asian Studies, Vol.28, No.1, January-June 2013,
[109] Ibidem, p. 126.

teški partneri. Pre svega mislimo na Sjedinjene Američke Države čija moć i uticaj imaju odjeka i u ovom delu sveta. Što se tiče članstva u značajnijim međunarodnim organizacijama prvo ćemo pomenuti OUN (Organizacija ujedinjenih nacija), gde je ova država postala punopravni član odmah po dobijanju nezavisnosti 1947. godine. Ovde je njen uticaj zanemarljiv što je logična posledica toga samo da najmoćnije sile vode glavnu reč. Pored OUN-a ova države je članica i Organizacije islamske konferencije (OIK) gde je postal članica 1969. godine. Ovde je njen uticaj znatno veći s obzirom da ova konferencija okuplja države u kojima je Kuraan izvorište svakog legitimiteta što je slučaj i sa Pakistanom. Međusobna saradnja ovih islamskih država dovela je do toga da se mnoštvo muške populacije iz raznih delova islamskog sveta školuje i u Pakistanu. OIK propagira stvaranje univerzalne muslimanske države takozvane ume u kojoj će šerijat biti jedini izvor prava. Ovo nam govori da se ovakvoj ideologiji povinuje i Pakistan. To je nerealno shvatanje svakodnevnih političkih prilika ali i uprkos tome Pakistan ima partnere i u zapadnoj sferi sveta. Ovo je u isti mah kontradiktorno ali i razumljivo, jer SAD kao vodeća svetska sila mora da ima uticaj u onim delovima sveta gde je terorizam u porastu. Njen uticaj u OIK-u je veliki zahvaljući tome što je to druga najmnogoljudnija muslimanska zemlja, odmah iza Indonezije. Pored ovih organizacja, Pakistan je članica i Svetske trgovinske organizacije, kao i Šangajske organizacije za saradnju.

- **Meka moć Pakistana**

Osim tvrde moći, države se često koriste i takozvanom mekom moći koja takođe može dovesti do realizacije željenih nacionalnih interesa. Prema Džozefu Naju, profesoru sa Hardvarda koji je prvi upotrebio termin meka moć, ona se zasniva na sledeće tri komponente: kulturi države, političkim vrednostima i spoljnoj politici određene zemlje. Kada sagledamo prvo u nizu polje ispoljavanja meke moći, kulturu, može se zaključiti da je celokupna kultura ove zemlje bazirana na islamskim vrednostima, stoga svoj vidokrug delovanja u ovoj oblasti Pakistan ima usmeriti na zemlje u kojima je islam dominantna religija. Političke vrednosti su takođe obojene islamskom tradicijom i Kuraanom. Nakon dobijanja nezavisnosti i Islamska Republika Pakistan ulazi u međudržavnu arenu realizacije sopstvenih interesa i učestvovanja u daljim tokovima svetske politike. Čim je Pakistan postalo međunarodno-pravni subjekt i dobio članstvo u UN-u, bitno je istaći

da je, kao nekadašnji Britanski dominion bio član Komonvelta sve do 1972. godine kada je istupio zbog primanja Bangladeša u ovu organizaciju. Od ostalih važnih članstava u međunarodnim organizacijama valja pomenuti Svetsku banku, MMF, na kraju ali ne manje važno, Organizaciju islamske konferencije koja okuplja zemlje islamskog sveta radi lakše realizacije njihovih interesa. Najvažnije je pomenuti da je Svetska banka svrstala Pakistan u grupu od dvadeset zemalja koje idu putem najbržeg razvoja. Ukoliko se pozabavimo snagom uticaja koji Pakistan kao član navedenih organizacija poseduje da se zaključiti da on nije veliki, sem u Organizaciji islamske konferencije, stoga je i domet meke moći ove države ograničen.

Indeks meke moći

Popularnost jezika

Zvanični jezik Pakistana - urdu veoma je raspostranjen i ima značajan uticaj u regionu. Pored matične zemlje koristi se među muslimanima koji su u dodiru sa ovom republikom. On je zvanični jezik u 6 Indijskih država, a zaštićen je i samim ustavom Indije čiji tekst ga priznaje. On je priznat i od same Britanske metropole dok su Indija i Pakistan zajedno bili jedan od njenih dominiona.[110] Što se tiče međunarodnog značaja ovog jezika možemo konstatovati da je on zanemarljiv. Njegov uticaj ne izlazi van regionalnih okvira. Čak ni u islamskom svetu nema većeg uticaja. Nalazi se na dvadesetom mestu po broju ljudi kojima je maternji jezik. Može se reći da njegov mali uticaj u međunarodnim okvirima dugujemo i tome što je vekovima potiskivan od strane engleskog, koji je i danas pored Urdu jezika, zvanični jezik u Pakistanu.

Olimpijske igre

Na najznačajnijoj međunarodnoj sportskoj smotri Pakistan se pojavljuje prvi put 1948. godine, u Londonu nepunu godinu posle sticanja nezavisnosti. Na tim igrama nisu osvojili ni jedno odličje. Nakon ovih igara, Pakistan je u kontinuitetu bio učesnik svih olimpijskih igara sem 1980. godine u Moskvi, koje su bojkotovali iz političkih razloga. Odličja su osvajali deset puta, a najznačajnija su tri zlatna u disciplini hokej na travi koje su osvojiliu Rimu 1960. Godine, Meksiko Sitiju 1968. godine i Los Anđelesu 1984. godine. Pored letnjih igara

[110] Pogledati http://www.ethnologue.com/language/urd (pristupljeno 20.05.2015. godine)

imali su učešće na jednim zimskim olimpijskim igrama 2010. godine u Vankuveru.[111]

Multinacionalne kompanije

Multinacionalne kompanije su važan činilac u međunarodnim ekonomskim tokovima. S pravom možemo reći da korporacije danas pradstavljaju dominantan faktor u savremenim tokovima kapitala. Pakistan takođe poseduje uticajne kompanije čija moć prevazilazi granice ove države. Jedna od njih je „Abacus Consulting" koja posluje u 22 države.[112] „Avari Hotels" predstavlja još jednu kompaniju osnovanu u Pakistanu. Posluje u Kanadi, Ujedinjenim Arapskim Emiratima i, naravno u svojoj matičnoj zemlji. „Bank of Credit and Commerce International" predstavlja najveću međunarodnu banku osnovanu u ovoj državi. Posluje u 78 zemalja sa preko četiri stotine filijala, sa prihodom od preko dvadeset milijardi američkih dolara što je stavlja na sedmo mesto najvećih privatnih banaka na svetu.[113] Najveća multinacionalna kompanija je "Pakistan Petroleum" koja takođe predstavlja Pakistan u međunarodnim ekonomskim tokovima. Sa prihodom od preko osamdeset milijardi američkih dolara ona je zvanično najmoćnija korporacija koja je osnovana u Pakistanu.[114]

Turizam

Turizam je važan prilikom međusobnog povezivanja država. Pakistan nudi originalnu arhitekturu islamskog sveta kao i lokacije koje se čine atraktivnim posetiocima. Najveće turističko bogastvo koje poseduje jesu svakako prirodna bogastva, reke, planine, pustinje što daje mozaičnu sliku Pakistana kao jedne celine koja obuhvata sve moguće prirodne raznolikosti. Pakistan je posebno interesantan za turiste sklone ekstremnim sportovima. Ono zbog čega mnogi zaziru da posete ovu zemlju jeste svakako nestabilno političko okruženje, izazvano dugogodišnjim sukobom sa Indijom oko Kašmira.

Obrazovni sistem

Goruće pitanje sa kojim se suočava savremeni Pakistan je visoki procenat neobrazovanog stanovništva. Prema dostupnim podacima

[111] Pogledati http://www.olympic.org/pakistan (pristupljeno 20.05.2015. godine)
[112] http://www.abacus-global.com/ (pristupljeno 20.05.2015. godine)
[113] http://www.forbes.com/places/pakistan/ (pristupljeno 20.05.2015. godine)
[114] http://www.ppl.com.pk/ (pristupljeno 20.05.2015. godine)

čak oko pet milona dece nema osnovno obrazovanje. Poslednjih deset godina Pakistan ulaže 2,3 % od svog bruto društvenog proizvoda u obrazovanje što je znatno manje nego u prethodnom periodu.[115] Jasno je da ovoj državi nisu prioritet mladi i obrazovani kadrovi nego jačanje vojne moći, što je opet izazvano nestabilnim političkim okruženjem. Ovo potkrepljuje podatak da se sedam puta više ulaže u vojsku nego u obrazovni sistem. Osnovno obrazovanje kao uvertira srednjem i visokom, svim svojim manama je doprinelo i ložem kvalitetu univeriziteta. Naie, nijedan pakistanski univerzitet se nije našao na najrelevantnijoj listi rangiranja univerzieta - Šangajskoj listi.

- **Zaključak**

Prilikom pisanja ovog teksta autori su se poslužili verodostojnim podacima koji su bili dostupni. Izložili smo sveobuhvatnu sliku stanja stvari u Islamskoj Republici Pakistan, počevši od političkog uređenja pa do ekonomskih, vojnih i kulturoloških potencijala. Može se primetiti nedostatak podataka u dosadašnjim istraživanjima koja su se ticala ove države, te stoga smatramo da će ovaj poduhvat ponuditi nove izvore znanja o ovoj zemlji zainteresovanim čitaocima. Autori se nadaju da će ovaj rad predstavljati skroman doprinos ovoj knjizi i disciplini međunarodnih odnosa i da će pobuditi želju za daljim istraživanjima koja se tiču Islamske Republike Pakistan. Zahvaljujemo se mentorima na bezrezervnoj podršci.

[115] http://en.unesco.org/gem-report/sites/gem- (pristupljeno 20.05.2015. godine) report/files/EDUCATION_IN_PAKISTAN__A_FACT_SHEET.pdf http://www.unesco.org/education/efa/know_sharing/grassroots_stories/pakistan_2.shtml

Bojan Milić, Stefan Milovanović, Olgica Antić,
Miroslav Stevanović, Marijana Bojanić,

Islamic Republic of Pakistan as a Challenger to the United States

Apstract

In this paper, the authors have tackled the Islamic Republic of Pakistan. Its history, geography, economic and military power, the possibility of scientific and technological development as well as national culture. We analyzed the overall potency of this state in spheres that are essential for its introduction as well as to predict future developments. Spanning the history and geography as unavoidable descriptive items arrive to the economic and military power that explain the position of the country in the international arena. After that, the authors have addressed the scientific and technological capabilities of the state. And Last but not least, we explored what makes the national culture of the Islamic Republic.

Key words: International Relations, the Islamic Republic of Pakistan, Pakistan geography, history, Pakistan, Pakistan economic power, military power, Pakistan, Pakistan cultures, religions Pakistan

Marija Antić[1], Jovana Milovanović[2], Ivana Tomić[3],
Aleksandra Ivanković[4], Minja Mijatović[5],
Katarina Srejić[6], Dragana Todorović[7], Jelena Manojlović[8]

Japan kao izazivač Sjedinjenim Američkim Državama

Apstrakt

Rad istražuje moć Japana kao izazivača Sjedinjenim Američkim Državama. Tekst se sastoji iz tri dela od kojih prvi sadrži opšte informacije o njenoj geografiji, istoriji, kulturi i religiji. Drugi deo obuhvata analizu tvrde moći u okviru koje su obrađene teme ekonomske moći i nauke i tehnologije. Takođe, objašnjava se i vojna, koja obuhvata pomorsku, kopnenu, vazduhoplovnu i nuklearnu moć. U trećoj celini istražuje se meka moć Japana, tj. njegov uticaj u međunarodnim organizacijama, nacionalna kohezija i univerzalistička kultura.

Ključne reči: međunarodni odnosi, Japan, geografija Japana, istorija Japana, kultura Japana, religija Japana, ekonomska moć Japana, vojna moć Japana, uticaj Japana u međunarodnim organizacijama, nacionalna kohezija Japana, univerzalistička kultura Japana, meka moć Japana, nauka i tehnologija Japana.

[1] marijaiscool@gmail.com
[2] milovanovicjovana92@gmail.com
[3] ivana.ivka.tomic.1992@gmail.com
[4] aleksandra.ivankovic92@gmail.com
[5] minja_mijatovic@hotmail.com
[6] katarina.srejic644@gmail.com
[7] dragana.todor@hotmail.com
[8] jelenna92@gmail.com

Slika 1. Teritorija Japana

Pokazatelj	Podatak	Mesto na svetu
Površina teritorije	377.915 km²	62.
Stanovništvo	127.103.388	11.
Gustina naseljenosti	336,33 stanovnika po km²	
BDP u paritetu kupovne moći	4.807 triliona dolara	5.
BDP po glavi stanovnika	37.800 dolara	43.
Nivo nezaposlenosti	3,6%	30.
Džini indeks	37,6	75.
Indeks ljudskog razvoja	0,890	17.
Glavni grad	Tokio	
Zvanični jezik	Japanski	
Zvanična valuta	Jen	

Tabela 1. Osnovni podaci o Japanu[9]

[9] U izradi tabele korišćeni su podaci The World Factbook, Central Intelligence Agency, Japan, dostupno na https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ja.html (pristupljeno 10. april 2015) i UNDP Human Development Report 2014.

- **Geografija Japana**[10]

Teritorija Japana se sastoji od četiri velika i još oko 3.900 malih ostrva, koja se pružaju sa severoistoka na jugozapad duž istočne obale azijskog kontinenta, na ukupnoj dužini od oko 2.400 kilometara.[11] Četiri velika ostrva su: Hokaido, na severu; Honšu, najveće; najnaseljenija i najrazvijenija ostrva su Šikoku i Kjušu.

Od azijskog kontinenta Japan dele: Japansko i Žuto more na zapadu, Ohotsko na severu, Istočno kinesko more na jugu. Sa istočne strane Japan zapljuskuju vode Tihog okeana.

Najbliži susedi Japana su Rusija, NR Kina, Južna i Severna Koreja. Japan sa svojim susedima ima zategnute odnose zbog teritorijalnih nesuglasica i japanske agresivne vojne politike tokom 20. veka.

Dragan Milenković, publicista i prevodilac, jedan od naših najboljih poznavalaca Japana u svojoj knjizi „Japan za početnike" navodi da: „Ukupna teritorija Japana, utvrđena 1989. godine, iznosi 377.688 kvadratnih kilometara. To je površina neznatno veća od prostora koji u Evropi zauzima Italija ili Finska, u SAD-u Kalifornija."[12] Džozef Naj govori da: „Površina Japana je nedostatak koji onemogućava Japanu da u bliskoj budućnosti postane sila broj jedan, ispred SAD- a ."[13]

Japan je teritorijalno podeljen na pet regija: Tohoku, Kanto, Ćubu, Kinki, Ćugoku, administrativno je podeljen na 47 prefektura koji čine nivoe lokalne vlasti. Na japanskom jeziku prefektura se kaže – ken. Jedino gradovi Tokio i Osaka predstavljaju oblast za sebe.

Japan je sačinjen od mnogobrojnih urbanih celina. Veliki broj stanovnika živi u gusto naseljenim gradovima razvijene arhitekture, koju odlikuju veliki stambeni kompleksi. Japanski gradovi su izuzetno gusto naseljeni.

Tokio je prestonica i najveći grad, ima oko 12 miliona stanovnika. Tokio predstavlja centar japanske politike, ekonomije, kulture i obrazovanja kao i poslovni i finansijski centar istočne Azije.

Jokohama je drugi grad po broju stanovnika. Jokohama je najveća luka i veliki industrijski centar Japana. Nalazi se na zapadnoj strani Tokijskog zaliva, 30 kilometara od Tokija.

Osaka je treći grad po veličini. Grad je počeo da se širi i naseljava kada je 1586. godine Hidejoši Tojotomi podigao zamak u gradu

[10] Ovaj deo teksta napisala je Marija Antić

[11] Dragan Milenković, *Japan za početnike* , Politika AD, Beograd, 2007, str.16

[12] Ibidem

[13] Dzozef S. Naj, *Budućnost moći,* Arhipelag, Beograd, 2012.

koji i danas postoji. Od 17. veka postaje i finansijski centar Japana, jer su u njemu osnovane glavne menjačnice novca, iz kojih su kasnije proistekle japanske banke i finansijske korporacije. Osaka ima i jednu od najvećih luka, a stanovništvo grada je izmešano sa mnogobrojnim došljacima iz Koreje, ali i SAD i Zapadne Evrope.

Kjoto je stara prestonica careva. Amerikanci kada su razmatrali koji će grad biti meta atomske bombe, razmatrali su da napadnu Kjoto, ali su odustali od te ideje. Da je uništena stara prestonica, Japanci bi se borili do poslednjeg čoveka. Kjoto je dom velikog broja budističkih hramova, šinto svetilišta, brojnih palata i vrtova.

Nagoja je grad smešten na obali središnjeg dela najvećeg japanskog ostrva Honšu. Geografski lociran u centru Japana, ovaj grad je imao savršenu poziciju za dugovekovni ekonomski i politički razvoj.

Japan, iako teritorijano nije među zemljama koje imaju veliku površinu, spada u nacije koje imaju brojno stanovništvo. Prema podacima, sredinom 19. veka u Japanu je živelo oko 33 miliona ljudi, dok današnji podaci govore da stanovništvo Japana broji 127,76 miliona.[14] Raspored stanovnika bio je ravnomerniji do sredine 19.veka, kada je zemlja uglavnom bila poljoprivredna, dok je industrijalizacija donela koncentraciju stanovništva uglavnom na Pacifičkoj obali. Tako je oko 43,1% Japanaca sada naseljeno u regionima gradova Tokio, Osaka i Nagoja. Na teritoriji prestonice Tokija, koja čini manje od 2 procenta ukupne teritorije cele države živi 23,4% stanovništva Japana. Oko 70% japanskog stanovništva koncentrisano je duž obale Pacifika. Na jednom kvadratnom kilometru prosečno živi 336 Japanaca, što je 8,5 puta više od svetskog proseka, koji iznosi 39 osoba na jednom kvadratnom kilometru. Najveći broj stanovnika Japana čine Japanci. Broj starosedelaca japanskih ostrva, naroda Ainu, koji žive isključivo na ostrvu Hokaido je veoma mali (imedju 24.000 i 60.000 ljudi), a broj stalno naseljenih stranaca iznosi oko 1,2 miliona, od čega je najviše Korejanaca, Kineza i Brazilaca.[15] Japansko stanovništvo je veoma homogeno. Svi Japanci imaju ista rasna obeležja, govore isti jezik i dele suštinski iste kulturne tradicije. Jedinstveno stanovništvo omogućava Japanu veliku prednost na svim poljima u odnosu na druge države.

Teritorija Japana je sačinjena od planina i visoravni, dok doline i nizije čine znatno manju površinu. Planina Fudži je najviša planina

[14] The World Factbook, CIA, dostupno preko: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ja.html (Pristupljeno 17. 06. 2015.)
[15] Ibidem

3.776 m, ali isto tako su poznati i japanski Alpi u centralnom delu ostrva Honšu koji imaju vrhove više od 2.000 m.[16] To Japanu daje posebnost među svetskim prirodnim bogatstvima. Izdvajaju se još planine: Kitadake (3.192m) i Hotakadake (3.190 m).[17]

Reke u Japanu su kratke i brze, manjih korita, usled sezonskih padavina dolazi do poplava, naročito u kasnom letnjem, kao i u jesenjem periodu, budući da je tad sezona tajfuna. Od najvažnijih reka izdvajaju se: Šinano (367 km), Tone (322 km), Išikari (268 km), Kiso (227 km).

Jezera u Japanu su uglavnom slatkovodna. Izdvajamo: Kasumigaura (168 km2), Saroma (152 km2) i jezero Biva, koje je najveće jezero u Japanu, njegova površina iznosi 670 km^3.[18] Jezero se nalazi u središnjem delu najvećeg Japanskog ostrva Honšu, nedaleko od grada Kjoto. Jezero Biva snabdeva preko 15 miliona stanovnika pijaćom vodom. Jezero je bogato ribom i veoma je važno u orintološkom smislu jer ga godišnje poseti preko 5000 vrsta ptica.

Teritorija Japana je označena kao jedno od najtrusnijih područja sveta. Japan ima preko 200 vulkana, većina su uspavani, a oko tridesetak su aktivni. Deset odsto svih aktivnih vulkana u svetu se nalaze baš u Japanu, i oni s vremena na vreme prorade, izbacujući paru, pepeo i lavu.[19]

U Japanu su česti zemljotresi. Tokio je 1923. godine razrušio veliki zemljotres, koji je odneo 125.000 života. Zemljotres koji je pogodio Japan 2011. godine prouzrokovao je tektonske poremećaje iznad vulkanske planine Fudži, pa naučnici strahuju da bi Japan mogla zadesiti erupcija vulkana slična onoj iz 1707. godine. Najsnažniji zemljotres u istoriji Japana (2011) za sobom je ostavio strahovite posledice zajedno sa cunamijem, ubio je više od 15.000 ljudi i prouzrokovao materijalnu štetu od 25,5 milijardi evra. Erupcija 1707. godine je prekrila Tokio pepelom, koji se tada zvao Edo i stvorila veliki novi krater na istočnoj strani. U erupciji Fudži vulkana te godine je poginulo preko 20.000 ljudi. Erupciji je prethodio zemljotres jačine 8,7 stepeni Rihterove skale. U časopisu „Science", objavljeno je istraživanje japanskih naučnika u saradnji sa njihovim kolegama sa Instituta u Grenoblu i Instituta za

[16] http://www.medio.rs/vesti/svet/drustvo/vulkan-preti-japanu-naucnici-upozoravaju-na-mogucu-erupciju-planine-fudzi_101615.html (Pristupljeno 15. marta 2015)
[17] http://www.yu.emb-japan.go.jp/srpski_verzija/japan.html (Pristupljeno 19. marta 2015.)
[18] Ibidem
[19] Dragan Milenković, *Japan za početnike*, op. cit. str. 42

globalnu fiziku u Parizu. Istraživanje nije pokazalo da će sigurno doći do erupcije vulkana, ali upućuje na to da je stanje na vulkanskoj planini Fudži krajnje ozbiljno, rekao je dr Florent Brengie.[20]

Geografska, topografska i klimatska uslovljenost Japana iznedrila je sprecifična prirodna bogatstva i kompleksnu vegetaciju. Površina pokrivena šumama iznosi 67%. Japan je jedna od malobrojnih zemalja u svetu koja ima najveću proporciju površine pod šumama u odnosu na ukupnu teritoriju. U Japanu raste veliki broj vrsta listopadnog i zimzelenog drveća. Najuobičajeni su japanski kedar (sugi), kiparis (hinoki) i crveni bor (akamacu). I hrast i javor isto tako rastu na ostrvima kao i drugo listopadno drveće koje cveta, recimo kamelije, šljiva, breskva i čuvena trešnja.[21]

U Japanu žive sledeće životinje: mrki medved, vuk, divlja svinja, jelen, rakun, lisica, lasica, antilopa i majmun. Od ptica: fazan, vrana, ždral, roda, crnoglavka, galeb, jastreb, lasta, vrabac i patka, i dve vrste zmija otrovnica: šarka (mamuši) na ostrvu Honšu i habu na ostrvu Okinava.

Klimatski uslovi osciliraju u zavisnosti od geografske širine i dužine, s toga japanske klimatske uslove možemo označiti kao raznovrsne. Klima varira od subartičke do suptropske. Na severu su leta hladna a zime jake sa mnogo snega, dok su na jugu leta vruća a zime blage. Klima je raznovrsna tako da u januaru mogu da se nađu narcisi koji cvetaju na nekim južnim ostrvima blizu ostrva Kjušu, dok su sela u brdovitim područjima zatrpana snegom. Međutim, najveći deo Japana ima četiri godišnja doba, izuzev onda kada je od početka juna do sredine jula kišni period. Na celom području Japana ima mnogo atmosferskih padavina. Japan, ponekad, kasno leti i u jesen pogode vrlo jaki tajfuni koji mogu da prouzrokuju poplave, klizanje zemljišta i nanesu znatne štete i ljudske žrtve.[22]

Najspecifičnije odlike japanske klime su: Ciju, kišna sezona, koja počinje u prvoj nedelji juna, donoseći vlažnu klimu, česte i duge kiše. Traje do poslednje nedelje jula, posle čega slede vrela leta. Tajfuni, snažni vetrovi koji donose kišu i vlažno vreme od sredine leta i smenjuju se tokom jeseni. Uzburkana vazdušna masa formira se najčešće iznad Pacifika i naleće na delove japanskih ostrva, ugrožavajući nor-

[20] http://www.medio.rs/vesti/svet/drustvo/vulkan-preti-japanu-naucnici-upozoravaju-na-mogucu-erupciju-planine-fudzi_101615.html (pristupljeno 15.03,2015)

[21] Ambasada Japana, *Šta želim da znam o Japanu?* , Beograd ,1989, str. 9

[22] Kondasha International , *„The Japan book"* , str. 16-17

malan život. Japanci tajfunima, za razliku od Amerikanaca, ne daju imena, već ih označavaju brojevima. Cunami, talasi visoki ponekad i po nekoliko desetina metara, koji se na Pacifiku podižu posle snažnih zemljotresa sa epicentrom obično na okeanskom dnu, uništavaju naselja i obilna područja. Pošto su ovakvi talasi kroz istoriju često pogađali Japanska ostrva, japanska reč cunami, koja znači „talas u luci", postala je međunarodni termin.[23]

Kako bi se očuvala prirodna bogatsva Japana i neobičnu lepotu različitih područja, osnovani su nacionalni parkovi. Japan je oformio 30 nacionalnih parkova i oko 60 polunacionalnih parkova, koji se nalaze pod zaštitom države i Ministarstva životne sredine. U ovim parkovima ima raznovrsnih predela od glečarskih jezera i prostarnih šuma na poluostrvu Širetoko, do grebenastih stena obale Rikuću, ostrvo Honšu, vulkana koji neprestano dime na planini Aso, ostrvo Kjušu i koralnih grebena i suptropskih divljih životinja na ostrvu Iriomote pored ostrva Okinave. Tu se nalaze neke od najlepših prirodnih lepota u Japanu.[24] Nacionalni parkovi predstavljaju vitalnu dimenziju turističke ponude Japana, budući da ih godišnje poseti preko 350 miliona turista. Zauzimaju oko 9 posto ukupne teritorije.[25]

Japan, vulkanska zemlja, obogaćena je velikim brojem izvora tople, lekovite i banjske vode. Ovi izvori su kroz istoriju, tradiciju i kulturu postali nezaobilazan deo života Japanaca, a vremenom i veoma popularne turističke destinacije. Da bi izvor tople vode mogao biti okarakterisan kao „onsen" odnosno kao prirodna banja lekovite vode, neophodno je da sadrži najmanje jedan od 19 određenih hemijskih elemenata, među kojima su radon i metabolička kiselina, te da je najniža temperatura koja se dobija iz geotermalnih izvora 25°C.[26]

Cvet trešnje se svrstava u prirodna bogatstva Japana. Cvetanje trešnje simbolizuje uvod u novu sezonu i brzu prolaznost. Cvetovi trešnje su simbolički i koriste se često u japanskoj umetnosti. Postoji preko 200 sorti cvetova trešnje. Najpoznatije vrste su Somei i Jošino.

Pošto je samo 11,4 odsto površine japanskih planinskih ostrva pogodno za obrađivanje, ne začuđuje da prosečna njiva nije mnogo velika (oko 3,2 ara). Ali u pogledu prinosa po aru, ovde je skoro najveća proizvodnja u svetu.

---

[23] Dragan Milenković, *Japan za početnike, op. cit.* str. 41

[24] Ambasada Japana, *Šta želim da znam o Japanu?"* , op.cit. str. 11

[25] http://www.singipedia.com/attachment.php?attachmentid=3130&d=1366276511 (pristupljeno 19.03.2015)

[26] http://www.env.go.jp/en/ (pristupljeno19.03.2015)

Pirinač je najvažnija žitarica koja se gaji u Japanu. Uzgaja se uglavnom u vlažnim predelima i čini oko jedne trećine ukupne poljoprivredne proizvodnje. Moglo bi se reći da je druga trećina japanske poljoprivrede usmerena na stočarstvo. Preostala trećina usmerena je na gajenje raznih useva.

Japan je danas jedna od najpopularnijih turističkih destinacija. Veliki priliv turista iz celog sveta doprinosi razvoju privrede ove države. Prema istraživanju Ministarstva zemljišta, infrastrukture i transporta, ukupan iznos domaće turističke potrošnje u Japanu je oko 22.6 biliona jena tj. oko 180 milijardi dolara. Što znači da turizam u Japanu doprinosi ekomoniji države čak 5.7 odsto od ukupne domaće proizvodnje. Doprinos turizma u ukupnoj japanskoj ekonomiji je gotovo jednak tipičnim i vodećim industrijama kao što su automobilska industrija i elektronska industrija. Udeo turističke industrije u ukupnoj zaposlenosti je 2.9 odsto dok automobilska industrija ima udeo od 3.0%, a prehrambena industrija 2.3%. Međutim, turističko tržište i dalje raste tako da je za očekivati da turistička industrija uskoro postane vodeća industrija Japana.[27]

Geografski položaj Japana pogodan je za komunikaciju sa kopnenim delom azijskog kontinenta i sa ostrvskim delovima kao što su Filipini, Indonezija i Malezija. Takav geografski položaj je omogućio Japanu mnoga teritorijalna osvajanja kroz koje je Japan obezbedio zavidnu poziciju na globalnom nivou, a ipak mu dozvolio vođenje nesmetane, izolovane politike koja je omogućavala razvijanje svih posebnosti japanske kulture. U budućnosti, pozicija Japana omogućava preuzimanje dominantne uloge na azijskom kontinentu.

- **Istorija Japana**[28]

Japanska istorija počinje Đomon periodom (oko 10.000 pre nove ere – oko 3000 pre nove ere), no jedan od najvažnijih kasnijih perioda u kome se udaraju temelji modernom, razvijenom Japanu je Meiđi period (1868 - 1911) vladavine cara Mucuhita. U ovom periodu Japan otvara svoje granice prema Zapadu, izlazi iz samoizolacije, ukida feudalni sistem i transformiše se u modernu industrijsku zemlju.[29] U

[27] http://www.singipedia.com/attachment.php?attachmentid=3130&d=1366276511 (Pristupljeno 19. marta 2015)

[28] Ovaj deo teksta napisala je Jovana Milovanović

[29] Iz Kondašine ilustrovane enciklopedije, *Istorija Japana*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2008. str. 3,115.

kontekstu proučavanja moći Japana u 21. veku kroz kategoriju istorije i načinu njenog doprinosa definisanju Japana kao svetske sile počećemo od Meiđi perioda kao nepobitnog pokazatelja uspona Japana.

Meidži period - Kenet Henšal ovaj period naziva „doba svetle vladavine, doba u kome je caru data glavna uloga u razvoju nacije".[30] Meiđi vlada je donela Petočlani zavet sa namerom da ukaže svojim podanicima da će novi poredak biti zasnovan na načelima pravde. „Pet članova ovog zaveta su: javna diskusija o svim stvarima, učešće svih klasa u upravljanju zemljom, sloboda za sve ljude da slede željena zanimanja, prekidanje sa svim lošim običajima[31] i traženje znanja širom sveta u cilju jačanja zemlje."[32]

Drugi važan dokument iz ovog perioda je Ustav Carevine Japana iz 1889. godine (ili Meiđi ustav) koji se vezuje za ime jednog od premijera Japana Itoa Hirobumija. U cilju odbrane Ustava osnovan je 1888. godine Državni savet.[33] Caru je ustavom dodeljen potpuni suverenitet i ovaj dokument ga određuje kao „svetog i neprikosnovenog". Pomenimo i dodeljivanje prava caru da komanduje oružanim snagama, sklapa mir i objavljuje rat, da raspušta Donji dom i objavljuje izbore za njega.[34]

Meiđi period je obeležio kinesko – japanski rat, rat sa Rusijom i japanska okupacija Koreje.

Kinesko – japanski rat (1894-1895) - Kako piše profesor V. M. Hvostov u „*Istoriji diplomatije*" 1894. godine u Koreji je izbio ustanak, a korejska vlada nije imala snage da sa njime izađe na kraj i obratila se molbom za pomoć sizerenu Koreje, kineskom caru. Kineska vlada je uputila u Koreju oko tri hiljade vojnika. Odmah je svoje trupe poslao i Japan i one su okupirale mnoge luke i okolinu prestonice. Ta odluka Japana je uplašila kinesku vladu. Tvrdeći da je ustanak već ugašen Kina je, potom, predložila Japanu da obostrano povuku trupe iz Koreje, ali je Japan odbio da to uradi sve dok u Koreji ne budu sprovedene „reforme", uveden „poredak", i u tom cilju reorganizovana lokalna administracija. Japan je „pozvao" Kinu da zajedno preduzmu

[30] Kenneth Henshall, *A history of Japan: from stone age to superpower 3rd edition*, Palgrave Macmillan, Hampshire, 2012. p. 75.

[31] U Kondašinoj ilustrovanoj enciklopediji Japana ovaj član se tumači kao član koji ukida feudalizam

[32] Kenneth Henshall, *A history of Japan: from stone age to superpower 3rd edition*, op. cit. p. 76

[33] Iz Kondašine ilustrovane enciklopedije, *Istorija Japana*, op. cit. str.123.

[34] Ibidem, str. 125.

„reformiranje" Koreje. Kineska vlada je razumela da će se „reforme" u praksi pokazati kao otvor kroz koji će se Japan provući do rukovodstva celokupnom korejskom politikom i postati faktički gospodar zemlje. Zato je kineska vlada odbacila japanski predlog, odgovorivši da japanski plan predviđa nedopušetno mešanje u unutrašnje poslove Koreje, te je 25. jula Japan otpočeo vojne operacije protiv Kine. Objava rata je došla tek nekoliko dana docnije, 1. avgusta 1894. Na taj način japanskoj diplomatiji pripada „čast" za uvođenje u međunarodnu praksu novog doba običaja otpočinjanja rata bez objave.[35]

U martu 1895. Japan je Kini predao tekst svojih uslova. Pre svega Japan je zahtevao da se Kina odrekne sizirenstva nad Korejom, kako bi ona postala nezavisna, odnosno kako bi vlast nad Korejom prešla u ruke Japana.[36] Japan je, zatim, zahtevao poluostrvo Laotung, sa južnomandžarskom obalom od korejske granice do Inokoja, Formozu, Peskadorska ostrva, ratnu oštetu od 300 taela i niz trgovačkih povlastica, uključujući otvaranje 7 novih luka za inostranu trgovinu i pravo plovidbe po gornjem toku Jangcea. Sukob je okončan na mirovnoj konferenciji u gradu Šimonoseki [37]

Rusko - japanski rat (1904 - 1905) - Započet je zbog borbe oko prevlasti nad korejskim poluostrvom i Mandžurijom. Završio se u pomorskoj bici u moreuzu Cušima između Japana i Koreje. U toj pomorskoj bici flota admiral Togo Heihachiro (1838 – 1934), koja je inače sagrađena u Velikoj Britaniji, pobedila je rusku flotu koja je izgubila 34 broda i oko 5.000 vojnika u bici koja je trajala vise od 12 sati.[38]

Iako su dve strane potpisale sporazum 1905. godine i dalje su međusobni odnosi bili na izrazitoj distanci. Ruska vlast nije bila sigurna da Japan neće preduzimati nikakve aktivnosti na severu Mandžurije, iako je ovim sporazumom ona bila podeljena između dve zemlje.[39]

---

[35] V. M. Hvostov, „Početak englesko – nemačkog antagonizmaa. Zoštravanje problema Dalekog Istoka", ur. V. P Potemkina, *Istorija diplomatije, Diplomatija novog doba (1872 – 1919*), Arhiv za pravne i društvene nauke, Beograd, 1949, str. 105.

[36] Ibidem, str. 106.

[37] „Na mirovnoj konferenciji u gradu Šimonoseki Japan je zahtevao ostrvo Tajvan, visoku odštetu od oko 200 miliona gela (300 miliona jena) i poluostrvo Liaodong, ali trojnom intervencijom Nemačke, Francuske i Rusije primoran je da vrati poluostrvo u zamenu za dodatnih 30 miliona gela ratne odštete. Mirovnim ugovorom iz Šimonosekija Japan je takođe od Kine dobio privilegije jednake onima koje su imale vodeće sile Zapada, a zadobio je I izvesne koncesije, kao što je pravo poslovanja u lukama pomenutim u ugovoru." Iz Kondašine ilustrovane enciklopedije, *Istorija Japana*, op. cit. str. 127.

[38] Kenneth Henshall, *A history of Japan: from stone age to superpower 3rd edition*, op. cit. p. 96.

[39] V. M. Hvostov, „Početak Prvog svetskog rata", ur. V. P Potemkin,- *Istorija diplomatije,*

Konferencija na Jalti 1945. godine rezultirala je tajnim sporazumom kojim je predviđeno da se povrati dominatnost Moskve u Mandžuriji koju je preuzeo Japan posle rusko – japanskog rata.[40]

Japanska okupacija Koreje 1910 - Tadašnji predsednik SAD-a Teodor Ruzvelt je bio naklonjeniji Japanu.[41] „A kada je Japan uništio rusku flotu, on je likovao: Iskreno se radujem japanskoj pobedi, jer Japan deluje u našem interesu.“[42]

Kako piše Henri Kisindžer : „godine 1908, Ruzvelt je prihvatio japansku okupaciju Koreje stoga što su japansko–korejski odnosi, po njegovom stanovištu, morali da budu utvrđeni na osnovu relativne snage dveju zemalja, a ne odredbama nekog ugovora ili međunarodnog prava“.[43]

Pred početak Prvog svetskog rata Rusija i Engleska su u mnogome zavisile od Japana, njihovi sukobi su manje–više ublaženi, a primetan je u ovom periodu porast japansko–američkog antagonizma.[44]

Taišo period (1912 – 1926, značenje reći Taišo je velika pravednost) – „Period vladavine cara Taišoa, jedan japanski istoričar okarakterisao ju je kao „eru velikih mogućnosti“. Međutim, neki autori smatraju da se upravo u ovim periodu nalaze koreni radikalnog nacionalizma, ekspanzionizma i antiliberalizma.“ [45]

Veliki zemljotres, poznatiji kao veliki tokijski zemljotres pogodio je Japan u septembru 1923. godine. Oko 100.000 ljudi izgubilo je svoje domove, a više od 3.000.000 je napustilo svoje zbog požara koji su buktali posle zemljotresa. Nikad nije dokazano, ali u tom periodu se sumnjalo da su ti požari podmetnuti i upiralo se prstom na Koreju.[46]

Ova prirodna katastrofa uništila je šire delove Tokija i Jokahame, a s obzirom da su to bili bitni ekonomski centri ekonomija je i te kako pretrpela značajan udarac. U narednim godinama došlo je do oporavka privrede, ali već 1927. dolazi do ekonomske krize.[47]

Diplomatija novog doba (1872 – 1919), Arhiv za pravne i društvene nauke, Beograd, 1949, str. 209 - 210.

[40] Henri Kisindžer, *Diplomatija*, Klub plus, Beograd, 2011. godine str. 354.

[41] Ibidem, str . 27.

[42] John Militon Cooper, Jr, *Pivotal Decades: The United States,* 1900 – 1920, W.W.Norton, New York/London, 1990, p. 134. Navedeno prema: Henri Kisindžer, *Diplomatija*,op.cit. str. 27.

43 Henri Kisindžer, *Diplomatija*, Klub plus, op.cit. str. 26.

44 V. M. Hvostov, „Početak Prvog svetskog rata“, ur. V. P Potemkina, *Istorija diplomatije, Diplomatija novog doba (1872 – 1919*), op. cit. str. 211.

45 Iz Kondašine ilustrovane enciklopedije, *Istorija Japana*, op.cit. str.

46 Kenneth Henshall , *A history of Japan: from stone age to superpower 3rd edition*, op.cit.p.110.

[47] Iz Kondašine ilustrovane enciklopedije, *Istorija Japana*, op. cit. str. 139.

Prvi svetski rat i spoljna politika Japana - Na spoljnopolitičkom planu tokom ovog perioda Japan učestvuje u Prvom svetskom ratu, a sa njegovim završetkom vraća se „politici saradnje za zapadnim silama".[48] Takođe, posle Velikog rata dolazi do prodora demokratskih ideja, među mladim japanskim intelektualcima. Tako Bendžamin Franklin, Tomas Džeferson, Džon Stjuart Mil postaju veoma cenjeni mislioci modernog doba u zemlji izlazećeg sunca.[49]

Japan je u Prvi svetski rat nominalno ušao kao britanski saveznik.[50] „Ubrzo je osvojio Šandong, poluostrvo u Kini koje je bilo nemačka teritorija, a kasnije i ostala ostrva pod nemačkom vlašću."[51]

Kako navodi prof. V. M. Hostov „već 15. avgusta 1914. godine japanska vlada je bez naročitih diplomatskih uvoda podnela ultimatum Nemačkoj. U njemu je bio postavljen zahtev da Nemačka „bez ikakvih uslova i bez ikakve kompenzacije" preda Japacima Kijao Čao „ u cilju njegovog vraćanja Kini." Nemačka vlada nije odgovarala na ovaj ultimatum. Onda je, 23. avgusta 1914. godine Japan objavio Nemačkoj rat. Japan je zauzeo Kijao – Čuo, železničku prugu Cingtao - Cinan - Fu, a isto tako i niz ostrva u Tihom okeanu koja su pripadala Nemačkoj. Ova zauzimanja su izazvala velika nezadovoljstva ne samo u Sjedinjenim Državama nego i kod japanskog saveznika, Velike Britanije."[52]

Pred kraj Velikog rata Japan je poslao u Istočni Sibir ekspedicioni korpus sa preko 70.000 vojnika sa ciljem da učestvuju u suzbijanju Oktobarske revolucije i komunizma u Rusiji.[53] „Kuriozitet je da je infliltraciju japanske vojske pratilo i naseljavanje 50.000 japanskih civila koje su u ruske gradove, kao što su Vladivostok i Habarovsk, dovele japanske koropracije „Micubiši" i „Micui" u nastojanju da se domognu sibirskih prirodnih resursa", navodi novinar i univerzitski profesor u Japanu Ilja Musulin.[54]

---

[48] Ibidem, str. 135-137.

[49] Takafusa Nakamura, *A history of Showa Japan, 1926 – 1989,* University of Tokyo Press, 1998, p. 7.

[50] Kenneth Henshall , *A history of Japan: from stone age to superpower 3rd edition*, op. cit. p. 110

[51] Iz Kondašine ilustrovane enciklopedije, *Istorija Japana*, op.cit.

[52] V. M. Hvostov, „Diplomatija u godinama Prvog svetskog rata", ur. V. P Potemkina, *Istorija diplomatije, Diplomatija novog doba (1872 – 1919*), op. cit. str. 232.

[53] Ilja Musulin, *Kriza u Ukrajni šteti i Japanu*, RTS, dostupno preko: http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/10/Svet/1683535/Kriza+u+Ukrajini+%C5%A1teti+i+Japanu.html (Pristupljeno 20.10.2014.)

[54] Ibidem

Stanje u ekonomiji, privredi i politici - Tokom ratnih godina industrijska proizvodnja je petostruko uvećana, a celoukupna privreda je zabeležila uspon za 50%. Godinu 1918. obeležila je pirinčana pobuna usled povećanja cene pirinča. Pobuna je započeta u selima i manjim gradovima, a kasnije se proširila i do velikih gradova kao što su Tokijo, Osaka, Kjoto. Japan je 1919. godine imao svoje mesto u pregovorima o Versajskom mirovnom ugovoru i dobio je status stalnog člana u Savetu Lige naroda. Iste godine u Japanu su održane masovne demonstracije sa zahtevima za opšte pravo glasa za muškarce koje je priznato tek 1925. godine Zakonom o opštem pravu glasa – dato je pravo glas muškarcima starijim od dvadeset i pet godina. Shodno tome godinu dana kasnije počinje osnivanje manjih političkih partija kao što su: radničko–seljačka partija i japansko radničko–seljačka partija. Pomenimo i Zakon o očuvanju javne bezbednosti koji je donet na istoj Skupštini kada i već pomenuti Zakon o opštem pravu glasa, ovaj prvi je primenjen godinu dana kasnije za suzbijanje protesta studenata. Za presiju nad osobama različitog političkog misljenja bila je zadužena visoka policija, posebno aktuelna 1930 – tih. Na Vašingtonskoj mirovnoj konferenciji 1921. godine postignut je pomorski dogovor o proporciji u tonaži brodova većih kapaciteta britanske, američke i japanske flote u proporciji 10:10:6.[55]

Šova period (1926 – 1989) – Vladavina cara Šove (Hirohita). Poznata i po nazivu „čuveni mir". „Zapravo je od samog početka karakterišu krize i drame u zemlji i u inostranstvu."[56]

Pokušaji Hamagućijevog kabineta da se nastavi sa „politikom međunarodne kontrole oružanih snaga na Pomorskoj konferenciji u Londonu 1930." godine naišli su na osporavanja, te su premijera ubili pripadnici desnice.[57]

Sukob oko Mandžurije - Kisindžer primećuje da Društvo naroda 1932. godine nije posedovalo adekvatne mehanizme kojima bi sankcionisalo zauzimanje Mandžurije.[58] Tada je Mandžurija bila deo Kine, iako centralna kineska vlast tamo nije delovala. Kao što je već navedeno Društvo naroda nije imalo mehanizme kojim bi moglo da sankcioniše Japan. Takvo ponašanje ukazuje na dilemu kolektivne

[55] Iz Kondašine ilustrovane enciklopedije, *Istorija Japana*, op.cit. str.137.
[56] Kenneth Henshall , *A history of Japan: from stone age to superpower 3rd edition*, op. cit.p. 108.
[57] Iz Kondašine ilustrovane enciklopedije, *Istorija Japana*, op.cit. str. 147.
[58] Ibidem, 216.

bezbednosti, dakle nijedna zemlja nije želela da objavi rat Japanu, da smanji trgovinu sa ovim zemljom, ali nisu ni prihvatile ni situaciju u Mandžuriji. Lintonova komisija je pristupila utvrđivanju činjenica i objavila da je Japan pogrešio što nije nastojao da mirnim sredstvima deluje, ali da je nepravda ispravljena. Upravo ovo se uzima kao razlog japanskog napuštanja Društva naroda i početak kraja ove međunarodne institucije.[59]

Pokušaj puča 26. februara 1936. godine - Ovaj događaj podrio je same temelje civilne vlasti. Iako je pobuna veoma brzo ugušena moć koji su posedovali političari prelazi u ruke onih koji su mogli da utiču na militariste. Jedan od njih je bio i Konoe Fumimaro koji je bio premijer Japana u dva mandata, od juna 1937. do januara 1939. godine, a zatim ponovo od jula 1940. do oktobra 1941. Tokom Konoevog mandanta Japan je pristupio Trojnom paktu (1940), a u aprilu 1941. potpisao je sovjetsko–japanski pakt o neutralnosti. Za potpisivanje ovog pakta zaslužan je ministar spoljnih poslova Macuoka Josukea koji je smatrao da će potpisivanje ovog pakta ubediti Veliku Britaniju i Ameriku da daju slobodne ruke Japanu u Aziji i na Pacifiku.[60]

Pakt o nenapadanju iz 1941 - Po zaključivanju Pakta o nenapadanju Staljin je japanskog ministra spoljnih poslova Macuoka Josukea otpratio do železničke stanice. Ovaj Staljinov postupak[61] ukazuje koliki je značaj potpisani sporazum imao za njega, a takođe poslužio je da pozove Nemačku na pregovore.[62] Nije toliko poznato da su u periodu 1938 – 1939. Japan i SSSR vodili pogranični rat. Rezultat ovog pograničnog rata je upravo bio Pakt o nenapadanju iz 1941.[63]

Japan u Drugom svetskom ratu - Godine 1941. u julu mesecu Japan je okupirao Indokinu. Reakcije SAD koje su usledile odnosile su se na poništenje američkog trgovinskog sporazuma sa Japanom,

---

[59] Henri Kisindžer, *Diplomatija*, op. cit. str. 249 - 250.

[60] Iz Kondašine ilustrovane enciklopedije, *Istorija Japana*, op. cit .str. 147.

[61] „Evropski problem može da se reši na prirodan način ako Japan i Sovjetski Savez sarađuju“ rekao je Staljin ministru spoljnih poslova dovoljno glasno da svi čuju – po svoj prilici da bi nagovestio kako je, uz osiguranu istočnu granicu, njegova pregovaračka pozicija u Evropi ojačala, ali možda i to da Nemačkoj nije potrebno da ulazi u rat sa Sovjetskim Savezom kako bi osigurala Japanu leđa za rat sa Sjedinjenim Državama.“ Henri Kisindžer, *Diplomatija*,op. cit. str. 309.

[62] Isto, str. 309.

[63] Ilja Musulin, *Kriza u Ukrajni šteti i Japanu*, RTS, dostupno preko: http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/10/Svet/1683535/Kriza+u+Ukrajini+%C5%A1teti+i+Japanu.html (Pristupljeno 20.10.2014.)

zabranu prodaje starog gvožđa i prekid isporuke nafte iz holandske Istočne Indije. Ovim pritiscima stvorili su se uslovi za pregovore između dve strane.[64]

Kenet Henšal podseća da „prvi japanski napad u Pacifičkom ratu nije bio protiv Amerike u Perl Harburu,[65] već protiv Velike Britanije u Maleziji. Oko 90 minuta pre Perl Harbura oko 5.000 japanskih trupa napalo je britansku silu u Kota Baru, u Kelantan sultanatu."[66]

Veoma brzo je Japan osvojio široku oblast jugoistočne Azije i Pacifika koju je nazvao „Velika koprosperitetna sfera Istočne Azije". No, posle pomorske bitke kod Midveja i borbe za ostrvo Gvadalkanal postaje jasno da Japan ne poseduje vojne kapacitete koji su potrebni za kontrolisanje ovako udaljenih teritorija. U Potsdamskoj deklaraciji iz jula 1945. godine čije su potpisnice SAD, Velika Britanije i Kina i SSSR od Japana se zahtevala „bezuslovna kapitulacija". Posle atomskog napada na Hirošimu i Nagasaki, car Hirohito je doneo odluku o kapitulaciji.[67]

Neposredno pred kraj Drugog svetskog rata, 9. avgusta 1945. ruska Crvena armija je započela bombardovanje Mandžurije. Kako japanska vojska nije mogla adekvatno da se odbrani veliki broj japanskih vojnika je zarobljen.

Okupacija Japana – „U Japanu se ta okupacija i danas doživljava kao „podli akt" Sovjetskog Saveza, jer je on pri tom, navodno prekršio sporazum o nenapadanju koji je trebalo da traje do 1946. godine i iskoristio slabosti Japana koji je tih dana na jugu zemlje trpeo strahovito atomsko bombardovanje – razaranje bez presedana u ljudskoj istoriji", objašnjava Musulin.[68]

Tokom perioda okupacije uvedene su značajne reforme koje su se odnosile na japanski ustav, zemljišne reforme, reforme obrazovnog sistema i velike izmene zakona u cilju da se podrži ravnopravnost polova i ukine tradicionalni patrijahalni porodični sistem u Japanu. Najznačajnije ustavne odredbe: car je simbol naroda, suverenitet pripada narodu, ravnopravnost polova, garancija ljudskih prava uopšte, a posebno pravo na život, slobodu i traganje za srećom, garancija slo-

[64] Henri Kisindžer, *Diplomatija*,op.cit. str. 332.

[65] Henri Kisindžer smatra da je upravo napad na Perl Harbur bio razlog za ulazak SAD – a u Pacifčki rat. Henri Kisindžer, *Diplomatija*, op. cit. str. 333.

[66] Kenneth Henshall, *A history of Japan: from stone age to superpower 3rd edition*, op. cit. p. 126.

[67] Iz Kondašine ilustrovane enciklopedije, *Istorija Japana*, op.cit. str.149-151.

[68] Jovana Milovanović, „Intervju sa univerzitetskim profesorom Iljom Musulin: Japanski mentalitet", 20.10.2014.

bode okupljanja misli, verovanja (uključujući i vere), pravo glasa dato svim odraslima preko 20, odvojenost crkve od države, garancija prava radnika na organizovanje i kolektivno pregovaranje i minimalni standard rada, uspostavljanje slobodnog i jednakog obrazovanja, ukidanje plemstva, odredbe revizije ustava (dvotrećinskom većinom u oba doma i podrška većeg dela javnosti na referendumu**)**.[69]

Mirovnim ugovorom iz San Franciska iz septembra 1951. godine, Japan je sa još 48 nekomunističkih zemalja potpisao okončanje okupacije. Pored ovog sporazuma Japan je još potpisao Ugovor o uzajamnoj bezbednosti.[70]

Kako navodi Mičio Morišima „potpisivanjem kapitulacije Japan postaje član slobodnog sveta i prihvatio je obavezu plaćanja reparacije, mada su mnoge zemlje koje su na to imale pravo od toga odustale, sa izuzetkom Filipina, Indonezije, Burme i Južnog Vijetnama.“[71]

Japan tokom Hladnog rata - Međutim, s obzirom na to da je Hladni rat sve više i više uzimao maha, na Zapadu su težili sopstvenom oporavku, a naplaćivanje viskokih reparacija su smatrali „neprikladnom i opasnom politikom“, jer ako bi Japan bio oslabljen Amerika bi ostala jedina zemlja koja bi mogla da se odupre komunizmu. S obzirom na to, u atmosferi Hladnog rata Amerika se fokusirala na saradnju sa Japanom.[72]

Na političkoj sceni 60-tih godina 20. veka tenzije kulminiraju posebno kad je premijer Kiši Nobusuke pogurao kroz skupštinu revidiran Ugovor o uzajamnoj bezbednosti između SAD-a i Japana misleći da će time rešiti pitanje američkih baza vojnih baza u Japanu. Uprkos brojnim protestima Ugovor je stupio na snagu, mada je poseta američkog predsednika Dvajta Ajzenhauera otkazana, a premijer Kiši je primoran da podnese ostavku.

I 70-te godine obeležile su premijerske ostavke. Naime, tadašnji premijer Tanaka Kakuei (1972 – 1974) takođe je primoran da podnese ostavku zbog učešća u aferi sa američkom kompanijom „Lokid“. Međutim, vladajuća stranka LDP uspeva da ostane na vlasti, a jedan od razlog je i neujedinjena opozicija.[73]

---

[69] Kenneth Henshall, *A history of Japan: from stone age to superpower 3rd edition*, op. cit. p. 150.

[70] Iz Kondašine ilustrovane enciklopedije, *Istorija Japana*, op. cit. str. 153.

[71] Mičio Morišima, *Zašto je Japan uspeo – zapadna tehologija i japanski etos,* Izdavačka radna organizacija „Rad“, Beograd, 1986, str. 191.

[72] Ibidem, str.214.

[73] Iz Kondašine ilustrovane enciklopedije, *Istorija Japana*, op. cit. str. 157.

Prema Kondašinoj ilustrovanoj istoriji Japana smatra se da je „japanska privreda još uvek prolazila kroz mukotrpan period posleratne obnove, ali pomoć Amerike i stabilan kurs od 360 jena za jedan dolar, porast vandredne vojne narudžbine (tokuđu) američkih snaga i snaga Ujedinjenih nacija u Korejskom ratu, kao i napori poslovnih krugova i radničke klase, zajedno udruženi doprineli su da godišnja stopa rasta bruto nacionalnog proizvoda (GNP) Japana dostigne 8,6 % u periodu 1951 – 1955 i 9,1 % u periodu 1955 – 1960. Ubrzani ekonomski rast bio je tema poslednje dve decenije Šova perioda. Početkom sedamdesetih Japan je bio najveći svetski proizvođač brodova, radio aparata i televizora. Osamdesetih godina prošlog veka, Japan je postao vodeći proizvođač automobila u svetu i glavni proizvođač visokotehnoloških elektronskih proizvoda, kao što su video rekorderi, kompjuterski čipovi i video igre. Privreda Japana je, koristeći visokoobrazovanu i vrednu radnu snagu, uspela da stvori masovnu proizvodnju kvalitetnih prozivoda. Sam Šova period završava se sa prilično neizvesnom perspektivom.“[74]

Heisei period (1989 – do danas) - „Posle smrti cara Hirohita japanski presto nasledio je njegov sin Akihito. Heisei u prevodu znači „postizanje punog mira.“[75]

Kako Kenet Henšal zapaža „postojala je nada da će pod vlašću njegovog sina Akihita, možda doći do nekih promena koje će napokon odgovarati javnosti“.[76]

Politički skandal, poznatiji kao Sagava Kjubun skandal, 1992. godine potresao je Japan. Veliki broj japanskih političara, kao što su i vodeće ličnosti tog doba - Takeshita i Naka, i mnoštvo funkcionera primao je novac u zamenu za usluge koje bi činili za Sagava kompaniju.[77]

Japan u poslednjoj deceniji dvadesetog veka i na početku novog milenijuma - U avgustu 1994. članovi sekte Aum Shinrikio ispustili su smrtni gas sarin u gradu Matsumoto u Nagano prefekturi, a potom su isti taj gas pustili u tokijskom metrou 1995. godine. Više od 500 ljudi je tom prilikom ozbiljno povređeno, a desetoro je izgubilo život. Mnogi članovi Aum sekte nakon ovog napada su uhapšeni, a postojala je osnovana sumnja da je ovaj napad organizovao lider sekte Asahara Shoko.[78]

---

[74] Ibidem, 155 - 159

[75] Kenneth Henshall, *A history of Japan: from stone age to superpower 3rd edition*, op. cit. p. 181.

[76] Ibidem, p. 181.

[77] Ibidem, p.189.

[78] Takafusa Nakamura, *A history of Showa Japan, 1926 – 1989,* op. cit. p.495.

Iste godine, dakle u oktobru 1995. godine održan je referendum u Okinavi[79] gde je više od pola miliona građana zatražilo promene u bezbednosnom sporazumu između Sjedinjenih Američkih Država i Japana. Povod za to je bio izbacivanje iz aviona bombe u vode oko grada Naha, glavnog grada Okinave. Zvaničnici SAD su izneli podatak da je u periodu od decembra 1995. do januara 1996. godine avioni ispustili 1.520 raketa osiromašenog uranijuma u Torisima prstenu, 62.5 milja od ostrva Okinava.[80]

LDP se ponovo vraća na vlast 2000. godine.[81] Tadašnji premijer Mori Ioshiro ostao je upamćen po gafovima kako u međunarodnim tako i u domćim odnosima. Premijersko mesto je preuzeo od Obući Keizoa koji je bio na vlasti od jula 1998.[82] U aprilu 2001. godine novi premijer Japana postao je Koizumi. Uprkos njegovoj popularnosti među Japancima sa te pozicije se povukao u septembru 2006. godine. Tokom njegovog mandata došlo je do oporavka ekonomije.[83] No, ono po čemu je još ostao upamćen je predlog „revizije člana 9 Ustava[84] (Mir klauzula) koja bi omogućila Japanu značajniju ulogu u globalnoj bezbednosti. Zaista, 2004. godnine, na zahtev Amerike, nakon zakonodavne promene (ali ne i samog Ustava) SDF osoblje[85] je poslato u Irak, čisto zbog humanitarnog posla i posla rekonstrukcije."[86] Povučeno je 2006. godine .[87] Premijersko mesto od Koizumija preuzeo je Shinzo Abe sve do 2007. godine kada je podneo ostavku zbog zdravstvenih problema. Kao i njegov prethodnik i on je pozivao na reviziju Ustava.[88]

---

[79] Stanovništvo koje naseljava Okinavu je po kulturi, jeziku, načinu života mnogo bliže Kine, nego Japanu. Ovo područije smešteno je između Kjuše I Tavjana u u južnom delu Riukiju arhepelagu. Sve do 1972. godine Okinava je bila pod okupacijom SAD, ali je I dalje ostala veoma vazna lokacija za SAD. U Mayumi Itoh, *" Globalization of Japan, Japanese Sakoku Mentality and U.S. efforts to Open Japan",* St. Martin s Press, New York, 2000. p. 121

[80] Mike M. Mochizuki, "*Toward a New Japan – U. S. Aliance",* Japan Quarterly, Vol. 43, No.3 (July – September 1996), pp. 5 – 6 u Mayumi Itoh, *Globalization of Japan, Japanese Sakoku Mentality and U.S. efforts to Open Japan",* St. Martin s Press, New York, 2000. p. 125.

[81] Kenneth Henshall, *A history of Japan: from stone age to superpower 3rd edition*, op. cit. p. 191.

[82] Ibidem, p.257.

[83] Ibidem, p. 191.

[84] ... „Ne mogu se držati pomorske, kopnene i vazduhoplovne snage. Zemlja ne može ući u stanje rata". U Mičio Morišima, *Zašto je Japan uspeo – zapadna tehologija i japanski etos,* op. cit. str. 191

[85] Japan Self – Defense Force

[86] Kenneth Henshall, *A history of Japan: from stone age to superpower 3rd edition*, op. cit . p. 191.

[87] Ibidem, p. 257.

[88] Ibidem, p. 192.

Kako Kenet Henšal primećuje „promena premijera je bila godišnji događaj“[89], te je Abe-a zamenio Fukuda Iasuo, koji je već 2008. godine podneo ostavku. Aso Taro, bivši ministar inostranih poslova i generalni sekretar LDP preuzeo je mesto šefa izvršne vlasti tokom 2008 – 2009. godine. Sledeći premijer Japana je Hatojama Iukio, međutim u ovom period LDP ustupa političko kormilo DPJ, te je i premijer iz stranke DPJ. Zanimljivo je i da je njegov deda bio premijer Japana 1950-ih. Podneo je ostavku 2010. godine, zbog neispunjenja obećanja da će se ukloniti američke baze u Okinavi. On je smatrao da američke baze treba da ostanu, pogotovo posle izbijanja tenzija između Severne i Južne Koreje. Njegov naslednik je bio Kan Naoto, čija je popularnost ubrzo opala između ostalog i zbog njegovog zalaganja za udvostručenje poreza na promet. Međutim, najveći izazovi za vreme njegovog mandata su zemljotres i cunami[90] koji su pogodili Japan u martu 2011. godine. Posle pet meseci Kan Naoto podneo je ostavku i od tada novi premijer Japana je Noda Ioshihiko.[91] Sadašnji premijer Japana je Šinzo Abe koji je već bio u premijerskoj fotelji. Od 2012. godine on je i predsednik LDP.[92]

Za vreme Hladnog rata Japan je bio ekonomski gigant, dok je njegova vojna moć bila zanemarljiva, dok je bivši Sovjetski Savez iako vojno dominantan, ekonomski veoma slab.[93]

Današnji međunarodni poredak nalik je evropskom modelu država iz 18. i 19. veka, a u današnjem poretku Japan je označan kao jedna od šest velikih sila pored SAD-a, Evrope, Kine i Rusije, eventualno Indije i ostalih srednjih i manjih država.[94] U vreme Hladnog rata Japan je imao zaštitu SAD- a, dok su ove dve zemlje za pretnju smatrale SSSR njihov nacionalni interes je bio istovetan. No, vremenom je došlo do promena. i na to nam ukazuje „Ne“ predsednika vlade Kiiči

89 Ibidem, p. 192.

90 Japan se našao pred velikim iskušenjem posle velike prirodne katastrofe koja ga je zadesila. Tačan broj žrtava nije nikada utvrđen, ali se navodi cifra od oko 20.000 ljudi koji su izgubili živote. Bilo je neophodno krenuti u saniranje posledica koje je izazvao zemljotres: obnavljanje kanalizacije, smeštaj izbeglica, preporod ekonomije koja je pretrpela značajne gubitke. Kan je podneo ostavku 26.avgusta 2011. Kenneth Henshall, *A history of Japan: from stone age to superpower 3rd edition*, op. cit. p 194.

91 Ibidem, p.192-195.

92 dostupno preko: http://japan.kantei.go.jp/96_abe/meibo/daijin/abe_e.html (Pristupljeno 4.10.2014.)

93 Henri Kisindžer, *Diplomatija*, op. cit. str. 10.

94 Ibidem, str. 11.

Mijazave kada mu je 1992. godine postavljeno pitanje da li će se Japan složiti sa pravljenjem nuklearnih kapaciteta u Severnoj Koreji.[95]

Kisindžer zaključuje da „sposobnost Sjedinjenih Američkih Država da utiče na događaje stoga će na kraju prvenstveno zavisiti od biletarlinih odnosa s najvažnijim azijskim zemljama. Zato američka politika prema Japanu i Kini – trenutno suviše opterećena kontrovezama jeste izuzetno značajna".[96] On dalje navodi „u neposrednoj budućnosti Japan bi, s obzirom na veliki demografski rast i privrednu stagnaciju mogao da se odluči da iskoristi svoja tehnološka i strateška preimućstva pre nego što se Rusija oporavi, a Kina postane supersila."[97]

Da opet citiramo Kisindžera: "da bi pregovori o budućnosti Azije bili uspešniji, Amerika mora da ispolji veće strpljenje, a Japan mora da stvori uslove za ozbiljnu diskusiju o dugoročnoj politici od koje konačno zavisi buduća saradnja. Čvrste japansko–američke veze garantuju i dobre kinesko–američke odnose. Uprkos velikom afinitetu prema kineskoj kulturi Japan je u odnosu na tu zemlju oduvek bio rastrzan između divljenja i straha, želje da održava prijateljske odnose i poriva da uspostavi dominaciju."[98]

Prirodne katastrofe u Japanu u protekle dve decenije - Veliki Hanshin Avaji zemljotres pogodio je Japan, tačnije potresao je japansku teritoriju u okolini Kobea kada je u januaru 1995. godine, više od 6.400 ljudi je izgubilo živote. Godine 2000. u martu dogodila se erupcija vulkana Mount Usu iste godine u julu vulkan Mount Oyama na Miyaka ostrvu u sklopu Iza ostrva imao je vulkansku aktivnost i stanovnici ostrva su bili prinuđeni da se sklone u Tokijo. Više prirodnih katastrofa pogodilo je Japan 2004. godine. Tajfun koji je pogodio Japan u oktobru 2004. godine odneo je 94 života (umrli ili nestali). Ogromne količine kišnih padavina i poplave pogodile su Nigatu, Fukušimu i Fukui prefekturu, 20 osoba je izgubilo živote, oštećeno je preko 28.000 kuća. Jak zemljotres je u oktobru pogodio Nigata prefekturu 67 lica je izgubilo život, preko 4.800 je povređeno, a više od 100.000 stanovništva je napustilo svoje domove. Ovaj zemljotres izazvao je iskliznuće voza Šinikansen prvi put u četrdesetogodišnjoj istoriji. Zemljotres koji je pogodio Fukuoka prefekturu usmrtio je jednu osobu, a povređeno je preko 1.000 ljudi. U 2007. godini zemljotres je pogodio poluostrvo

[95] Ibidem, str. 746.
[96] Ibidem, str. 746.
[97] Ibidem, str. 746
[98] Ibidem, str. 747.

Noto usmrtivši jednu osobu, a povređeno je preko 300, praćen sa još jednim velikim koji je pogodio Nigata prefekturu u julu ostavivši 15 mrtvih i preko 2300 povređenih.[99]

Najveća i do sada najskuplja prirodna katastrofa u Japanu čija se šteta pocenjuje na oko 300 milijardi dolara je zemljotres jačine devet stepeni Rihterove skale koji je 11. marta 2011. pogodio tokijski region. U ovom periodu pored zemljotresa koji je poznat i pod nazivom veliki istočni japanski zemljotres, Japan je pogodio i cunami, a došlo je i do curenja radioaktivnog materijala iz oštećenih nuklearnih postrojenja.[100]

Prema podacima iz Bele knjige za 2013. Japan je u 2012. zbog zemljotresa, cunamija, poplava bi u situaciji da se 50 osoba vodilo kao nestalo ili je izgubilo život.[101]

Zaključak - Istorija Japana prevazilazi okvire ovog rada i ovde je dat kratak pregled najbitnijih događaja od Meidži do Heisei perioda. Na osnovu iznetih podataka možemo stvoriti predstavu na koji su način određene istorijske okolnosti uticale na sadašnju poziciju Japana u svetu. Nepobitno je da je na razvoj ove zemlje daleko više uticala ekonomija, nego politika, ali bez obzira na nestabilnost koja dolazi iz političke sfere Japan svakako ostaje veoma važan globalni akter. Kratak pregled istorije zemlje „izlazećeg sunca" nam omogućava da hronološki identifikujemo događaje od značaja za japanski narod koji su u zavisnosti od svoje prirode manje–više doprineli konstituisanju Japana kao svetske sile. Istorija Japana je jedna od ključnih kategorija u proučavanju i razumevanju izvora moći Japana u svetu u 21. veku. U narednih nekoliko tavela dat je kratak prikaz istorije Japana od perioda Meiđi reformi do danas.

Tabele :

kasne 1860-te	Obnavljanje carske vladavine u teoriji, a u praksi uspostavljanje oligarhije
kasne 1860-te, rane 1870-te	Okvirne reforme kao što su nacionalizacija zemljišta, ukidanje feudalnog sistema

[99] „Facts and figures of Japan 2008", Foreign press center Japan, p. 25

[100] Kenneth Henshall, *A history of Japan: from stone age to superpower 3rd edition*, op. cit. p. 187–188

[101] dostupno preko: https://www.npa.go.jp/hakusyo/h25/english/WHITE_PAPER_11.pdf (Pristupljeno 21.10.2014.)

rane 1870-te	Vesternizacija društva i ekonomije, pomoću zapadnih savetnika
1870-1880	Uspon Self-help ideologije
rane 1880-te	Ideje slobode i ljudskih prava
rane 1180-te	Vlada prodaje industriju privatnim industrijalcima
rane 1880-te	Formiranje političkih partija
1889-90	Proglašavanje ustava i sazivanje parlamenta
1890	Carski ukaz o obrazovanju
1890	Razvoj teške industrije, Japan postaje nacija u razvoju
1894-1895	Kinesko-japanski rat
1902	Anglo-japanska alijansa
1904-1905	Rusko-japanski rat
1910	Aneksija Koreje
1910-1911	Represija socijalizma u Izdaja Incidentu

Tabela 4.1. ključnih događaja iz Meiđi perioda preuzeta iz knjige: Kenneth Henshall , A history of Japan: from stone age to superpower 3rd edition, op. cit. p. 106.

1912-srednje 120-te	Krhka Taišo demokratija i militaristički autoritarizam koegzistiraju
1920	Ekonomske nevolje
rane-srednje 1920-te	Vojnici se okupljaju u zemlji i inostranstvu izazivajući incidente
srednje 1920-te	Japanska vojska uspostavlja koloniju u Manžuriji
kasne 1920-te	Japan se većinom okreće ponovo Zapadu
rane 1930-te	Političke partije prestaju sa deljovanjem, vojska vrši nekontrolisane banalne atentate
rane 1930-te	Ekonomija se poboljšava ali problemi ostaju, zbog dualizma i loše raspodele dobara u ruralnim područjima
rane 1930-te	Ekonomija usmerena ka ratnim naporima
srednje 1930-te	Zkspanzionistička ideologija preovladava, uključujući i indoktrinacijukroz carski sistem
srednje-kasne 1930-te	Japan ulazi u napadački rat sa Kinom
srednje-kasne 1930-te	Japan ulazi u nesiguran savez sa Nemačkom
1940-41.	Japan nastavlja sa nerešenom igrom ekspanzionističkih represija prema Americi

1940-41.	Japan angažuje saveznike u nadi za brzim dobicima u Aziji, a zatim povlačenjem
kasne 1941- rane 1942.	Rani dobici navode japan da nastavi rat
srednje 1942.	Rat se okreće protiv Japana, ali suviše kasno da bi se prekinuo
srednje 1944.	Ambicije smanjene za odbranu zemlje
srednje 1945.	Japan se bezuslovno predaje, atomsko bombardovanje
1945-1947	Okupacija ima za cilj demilitarizaciju i demokratsku utopiju
1945/48-1952	U periodu okupacije menja se pravac delovanja u pogledu Hladnog rata i jačanja japanske ekonomijekao slobodnog svetskog bastiona
1952	U periodu posle okupacije konzervativci čine okupacione reforme više japanskim, ali na ekonomskim osnovama
rane 1950-rane 1960-te	Veoma brz razvoj, nemiri u zemlji ublaženi su materijalnim dobicima
kasne 1960-kasne 1970	Priznanje u inostranstvui ponos u zemlji preko ekonomskih aktivnosti uprkos problemima sa infrastrukturom
srednje 1970- srednje 1980	Rast spor, ali se nastavlja
1980-te	Nacionalni ponos se pretvara u nacionalističku aroganciju, poštovanje prema Zapadu se pretvara u ljutnju, javnost je ogorčena zbog lošeg načina života i korupcije
kasne 1980-te	Japan dominira svetom uz pomoć mehur ekonomije, situacija u zemlji i u svetu približava se krizi

Tabela 5.1. ključnih događaja od kraja Meiđi perioda do početka rata, preuzeta iz knjige: Kenneth Henshall , A history of Japan: from stone age to superpower 3rd edition, op.cit. p.140.

januar 1989	Hirohito umire, napresto dolazi njegov sin Akihita
1989	Ultranacionalizam i arogancija se nastavljaju, izazivajući zabrinutost u inostranstvu
decembar 1989.	Ekonomski mehur puca, ublažavanje tenzija prema Zapadu
rane-srednje 1990	Počinje recesija, otpuštanja, pad radne etike, javnost je frustrirana, LDP gubi vlast

1995	Veliki zemljotres u Kobeu, AUM SHINRIKYO je pustio otrovni gas sarin u tokijski metro, anksioznost, recesija se nastavlja
1996	Recesija se nastavlja, pokušaj da se obnovi nacionalni ponos, LDP se vraća na vlast
srednje-kasne 1990	Recesija se nastavlja, u javnosti vlada politička apatija, gubi se pravac, stariji deo populacije je brojniji od mlađe, odnosi sa nekim azijskim zemljama su i dalje napeti
rane 2000	Recesija i neizvesnost se nastavljaju, doneti zakoni po ugledu na Zapad, znaci korenitog internacionalizma / globalizma
2002	Uspečna saradnja sa Južnom Korejom oko organizacije Svetskog prvenstva u fudbalu
2003	Recesija se konačno završava, popularnost ultranacionalističke Ishihara Shinatro odražava potrebu javnosti za usmerenjem
srednje 2000	Javnost je i dalje dezorijentisana, LDP drži političko kormilo
2008	Svetska recesija pogađa Japan, poricanje japanske agresije Azije
2009	DJP preuzima mesto LDP
2010	Japan se opravlja od svetske recesije
mart 2011	Tokijo pogađa zemljotres, cunami, radioaktivno curenje, anksioznost javnosti

Tabela 7.1. ključnih događaja od 1989 – 2011, preuzeta iz knjige: Kenneth Henshall , *A history of Japan: from stone age to superpower 3rd edition*, op.cit. p. 215.

- **Kultura Japana**[102]

Kroz pregled istorije kulture Japana od Meidži do Heisei perioda možemo uočiti na koji način se kultura Japana razvijala i na koji način je prihvatila zapadne tekovine. Taj pregled nam služi kao uvertira za današnje razumevanje japanske kulture u njenom najširem značenju i shvatanje njene moći i njenog uticaja u svetu. Japanci su dugo bili poznati po zatvorenosti i izolovanosti ili sakoku mentalitetu[103], no

[102] Ovaj deo teksta napisala je Jovana Milovanović

[103] Sakoku mentalitet – odnosi se na vekovnu izolacija Japana u odnosu prema svetu, zatvo-

vremenom došlo je do njihovog otvaranja i ostvarivanja i te kakvog uticaja na svet, a jedan od najdelotvornijih načina za to je upravo kroz – kulturu.

Kultura od Meidži do Taišo perioda - Tokom Meiđi perioda japanska kultura je bila pod izrazitim uticajem Zapada, kao i ostale sfere društva. Poznato je da su mnogi japanski intelektualci odlazili u Evropu ili Ameriku kako bi se bliže upoznali sa zapadnom kulturom i stečena znanja primenili u svojoj otadžbini.

Kako Kenet Henšal primećuje „vesternizacija je trebalo da Japan učini jačim, boljim, da mu omogući da se takmiči sa zapadnim silama, da im parira, pa čak i da ih prevaziđe".[104] „Ona je ključni elemenat modernizacije."[105]

Vesternizacija je imala veoma veliki uticaj na svakodnevni život u Japanu.

Naime 1. januara 1873. Japanci su prihvatili gregorijanski kalendar, takođe sredinom 1870-tih počinje da izlazi i moderna štampa, čiji je tiraž ujedno i pokazatelj pismenosti stanovništva. Za vladine i državne službenike 1872. godine zapadno odelo postaje obavezan odevni predmet na radnim mestima.[106]

„Sve novine, koje je doneo Zapad, dotakle su samo spoljašnji sloj japanskog bića. Nukleus je ostao netaknut", smatra japanolog i prevodilac Branka Takahaši.[107]

Jedno od prvih dela engleske literature koje je prevedeno na japanski jezik bilo je delo Samuela Smilesa „Samopomoć". Delo je prevedeno 1871. godine i ubrzo je postalo best-seller. No, vremenom vestrnizacija je postala pretnja aktuelnom režimu, pre svega zbog širenja ideja ljudskih prava i demokratije upravo kroz self – help filozofiju. Odgovor na vesternizaciju je bio da mora postojati kontrola onoga što ljudi čitaju, odnosno kontrola nad onim što misle. Shodno tome 1889. godine donet je Carski ukaz o obrazovanju. Po ugledu na ovaj ukaz o

---

renost. Neretko se posmatra kao posledica geografskog položaja Japana, opširnije: Mayumi Itoh, *Globalization of Japan, japanese Sakoku mentality and U.S efforts to open Japan*, St. Martin' s press, New York, p.36.

[104] Kenneth Henshall, *A history of Japan: from stone age to superpower 3rd edition*, Palgrave Macmillan, Hampshire, 2012, p. 81.

[105] Ibidem; p. 81.

[106] Ibidem; pp. 81 – 82.

[107] Jovana Milovanović, „Intervju sa Brankom Takahaši: Nenametljivost je u Japanu vrlina", *Žurnalist*, dostupno preko: http://zurnalist.rs/intervju-nedelje/item/830-nenametljivost-je-u-japanu-vrlina.html (Pristupljeno 14.3.2015.)

obrazovanju, 1937. godine ministar obrazovanja objavljuje drugi dokument „Glavni principi nacije“ kojim se indoktrinacija stanovništva nastavlja.[108]

No, uprkos otporu vlasti prema vesternizaciji i tokom Taišo perioda u japanskim gradovima obrazovana srednja klasa i dalje čita zapadnu literaturu. Kulturni život Japana obogaćuju „masovni mediji, visokotiražne novine, mesečni časopisi opšteg usmerenja, kao što su Ćuo koron i Kaizo kao i razne radio emisije.“[109] Ovo je period pojave grupe Širakaba, članovima ove grupe je bilo svojstveno to da su bili pripadnici visoke klase, pomenimo najznačajnije: Šiga Naoja i Mušanokođi Saneacu. U japansko joga slikarstvo uticaj francuskih slikara Sezena i Renoara postaje sve vidljiviji zahvaljujući Jasui Sotaru i Umeharu Rjuzaboru.[110]

Kultura Japana od okupacije (Šova period) i početka Heisei perioda - Za japansku kulturu su od izuzetnog značaja anime i mange. Mange vode poreklo od srednjevekovnih opisa, crteža ljudi i životinja. U moderno doba afirmisane su zahvaljujući Tezuka Osamu i njegovom delu Astro Boy iz 1952. godine. Još jedno poznato ime iz sveta mange i anime je Miazaki Haiao koji je osnovao Studio Ghibli u Koganei 1985. godine i Ghibli muzej u Mitaki 2001. godine sa stalnom postavkom animacija.[111]

Tokom okupacije od avgusta 1945. do aprila 1952. godine uočena je velika popularnost Diznijevih crtanih junaka. Poznato je i da je car Hirohito bio veliki obožavalac Diznijevih ostvarenja. Prilikom jedne posete Diznilendu kupio je sat sa likom Miki Mausa, a neki istoričari čak tvrde da je sa tim satom i sahranjen.[112] Novinar i univerzitetski profesor Ilja Musulin navodi podatak da je u 2005. 80 % posetilaca tokijskog Diznelenda deo populacije starije od 18 godina.[113] Diznijevi junaci su poslužili kao inspiracija za kreiranje širom sveta zastupljenih japanskih video i kasnije kompjuterskih igrica i crtanih filmova: seti-

[108] Kenneth Henshall, *A history of Japan: from stone age to superpower 3rd edition,* op. cit. pp. 81-85.
[109] Iz Kondašine ilustrovane enciklopedije, *Istorija Japana*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 2008. godina, str. 143.
[110] Ibidem, str.143.
[111] Kenneth Henshall, *A history of Japan: from stone age to superpower 3rd edition,* op. cit. p. 204
[112] Ibidem, p. 204.
[113] Jovana Milovanović, „Intervju sa univerzitetskim profesorom Iljom Musulin: Japanski mentalitet“, 20.10.2014.

mo se Super Marija, crtanog filma Pokemoni i igračke Hello Kity koja ove godine proslavlja svoj 40. Rođendan.

„U 2004. godini Super Mario je bio najpopularnija video igrica na svetu“[114], a kompanija Nintendo koja se bavi kreiranjem video igrica ostvarila je preko njih ogroman uticaj na mlade širom sveta.[115] „U Japanu muškarci u pedestim godinama čitaju stripove čiji su junaci dečaci iz osnovne ili srednje škole i žene u poznijim godinama idu na fudbalske i bejzbol utakmice – izgleda kao da ne postoji granica između onoga što rade deca i šta rade odrasli“, ističe Musulin.

„Mislim da iza te vrste bekstva u detinjstvo stoji ne samo imanje određenih problema, već možda pre nemanje osećaja smisla ili nemanje nekog velikog cilja u životu - društvo je mirno i bogato, država je dovoljno izgrađena, uspešna i priznata, pa danas nema nekih velikih ciljeva za mlade, nema pritiska potreba da se nadvlada siromaštvo, da se zemlja izgradi, probije i dokaže u svetu kako je to bilo u onim godinama kada se Japan oporavljao od rata i ubrzano razvijao, te postao ono što jeste“, dodaje Musulin.[116]

Postoje i mnogi kafići i restorani čiji enterijer je uređen po ugledu na neku bajku ili zamak poznatiji pod nazivom image club, rasprostranjena je i praksa kospleja[117] (oblačenje u kostime).[118]

U današnjoj elektronskoj komunikaciji gotovo da je nezaobilazna upotreba emodžija – vizuelnih znakova kojima se izražavaju emocije u elektronskoj ili virtuelnoj komunikaciji. Oni su kreirani u Japanu 1990 – tih godina i potom su se proširili po celom svetu.[119] Kako Nedeljnik navodi „ovi signali emocija dobili su svoj apgrejd 1999, kada je Japanac Šigetaka Kurita, inače stručnjak za telekomunikacije, shvatio da vizuelni znaci mogu da prodube komunikaciju na mobilnim telefonima. On je napravio smajlije inspirisane japanskim stripovima i uličnim znacima. Kopirale su ih mnoge kompanije i Japan je ponovo bio prvi u nečemu“.[120]

---

[114] Ibidem, p. 204.

[115] Ibidem, p. 204.

[116] Jovana Milovanović, „Intervju sa univerzitetskim profesorom Iljom Musulin: Japanski mentalitet“, 20.10.2014.

[117] Kosplej (skraćenica od costume play) podrazumeva praksu oblčenja, šminkanja , sređivanja kose nalik na likove iz anima, mange, video igrica. Naročito je popularan među omladinom. Videti Niponica, „Cosplay fashion“, Ministry of foreign affairs, p.8.

[118] Jovana Milovanović, „Intervju sa univerzitetskim profesorom Iljom Musulin: Japanski mentalitet“, 20.10.2014.

[119] „Nije to više samo smajli“, *Nedeljnik*, 7. avgust 2014. str. 53.

[120] Ibidem, str. 53.

Film i mediji u Japanu - Film „Godzila“ pojavio se devet godina posle atomskog bombardovanja Hirošime i Nagasakija tokom ekonomskog uspona Japana. Prvi kadrovi filma prikazuju ribarski brod koji gori na moru, što jasno upućuje na incident *Lucky Dragon*, kada su jedan japanski ribarski brod pogodile radioaktivne padavine iz američke hidrogenske test bombe u Pacifiku. Od posledica radioaktivnog zračenja preminuo je jedan ribar, a preostalih 22 ribara teško su oboleli. U filmskoj ekranizaciji radioaktivno stvorenje Godzila hara Japanom, uništavajući Tokijo i jedući vagone vozova. Ovo stvorenje jedino može da zaustavi kiseonik razarač, međutim on nepovoljno utiće na ljudska bića, jer ih pretvara u kosture.[121]

Uprkos nedovoljnim finansijskim sredstvima u poslednjoj dekadi dvadesetog veka japansku kinematografiju je obeležio veliki broj reditelja čija ostvarenja pripadaju različitim filmskim žanrovima. Pomenimo Hidea Nakata reditelja horor filam „Prsten“ koji se smatra i tvorcem J – horora (žanr japanskog, tajlandskog, korejskog fimla strave i užasa). Ovim žanrom kasnije nastavljaju da se bave i ostali reditelji : Nobua Nakagave, Kijoša Kurosava.[122] Akiro Kurosava je neprevaziđeno ime ne samo japanskog, vec neosporno i svetskog filma. Pretežno se u svom filmskom opusu bavio vojnom tematikom, a dobitnik je najprestižnijih filmskih nagrada : „Zlatna palma“ na Kanskom festivalu, nekoliko Oskara.[123] Neretko je i holivudska filmska produkcija inspirisana Japanom, te imamo filmska ostvarenja: „Poslednji samuraj“, „Memoari jedne gejše“, „Car Sunce“.[124] Film „Pokretni dvorac“ iz 2004. japanskog reditelja Haiao Miazakija je postao svetski hit, a u Japanu je zaradio 20 milijardi dolara. Njegov raniji film iz 2001. „Spirited Away“ imao je 21 milion posetilaca i zaradu od 30 milijardi dolara.[125]

U Japanu je u 2013. izlazilo 117 dnevnih novina[126], kućna isporuka novina je imala udeo od 95,04 %.[127] Nakon završetka Drugog

---

[121] Michael Fitzpatrick, Godzilla: Why Japan loves monster movies, BBC, dostupno preko : http://www.bbc.com/culture/story/20140516-giant-lizard-on-the-loose (Pristupljeno 13.9. 2014.)

[122] Mirko Rudić, *Japanski film*, Vreme, Beograd, dostupno preko: http://www.vreme.co.rs/cms/view.php?id=1089419 (Pristupljeno 12.10.2014.)

[123] Branko Rakočević, *Pronadjeni nepoznati scenariji Akira Kurosave*, Politika, dostupno preko: http://www.politika.rs/rubrike/Kultura/Pronadjeni-nepoznati-scenariji-Akira-Kurosave.sr.html (Pristupljeno 14.3.2015.)

[124] Edan Corkill, *Hollywood to Hirohito*, Japan Times, dostupno preko: http://www.japantimes.co.jp/life/2013/07/06/people/from-hollywood-to-hirohito/#.VDkMRvmSxNN (Pristupljeno 11.10.2014.)

[125] „Facts and figures of Japan 2008“, Foreign press center Japan, p.195.

126 dostupno preko: http://www.pressnet.or.jp/english/data/circulation/circulation05.php (Pristupljeno 21.10.2014.)

[127] dostupno preko: http://www.pressnet.or.jp/english/data/circulation/circulation03.php (Pristupljeno 21.10.2014.)

svetskog rata javni i komercijalni emiteri u Japanu počinju da rade u atmosferi prijateljske konkurencije kako bi Japancima pružili bogat i raznolik program. Radio-difuzni program u Japanu je jedinstven i nije ni nalik evropskom ili američkom. Trenutno postoji pet TV stanica u Japanu, JNN (28 stanica), NNN (30 stanica), FNN (28 stanica) ANN (26 stanica) and TXN (šest stanica) i 13 nezavisnih koje nisu vezane za Japansku radio difuznu korporaciju.[128]

Ako već govorimo u uticaju Japana u svetu pomenimo i čuvenog pisca Harukija Murakamija. Njegova novela „Podzemlje" nastala je iz razgovora sa preživelim žrtvama posle napada AUM sekte u tokijskom metrou. Svetsku popularnost i milionske tiraže ovaj pisac stiče romanom Norveška šuma.[129]

Kad već govorimo o književnosti pomenimo i dobitnike Nobelove nagrade za ovu oblast koji su poreklom iz Japana: Iasnuri Kavabata[130] i Kenzaburo Oe (1994) .[131]

Ovogodišnji dobitnici Nobelove nagrade za fiziku su japanski naučnici: Isamu Akasaki, Hirošu Amano, Šudži Nakamura za izum LED svetiljki.[132] Prema dnevnom listu „Danas", „Švedska akademija ocenjuje da je zahvaljujući izumu trojice Japanaca, 21. vek postao vek LED svetiljki u odnosu na prethodni vek običnih sijalica."[133]

Japanski mentalitet i kulturne navike - Geografski položaj Japana veoma je uticao i na oblikovanje mentaliteta ove dalekoistočne zemlje. Japanci su veoma dugo bili poznati kao zatvoreni, izolovani od ostatka sveta (sakoku mentalitet). Maiumi Itoh, autor knjige *„Globalizacija Japana"* kaže da je „i dalje dominantan sakoku mentalitet, te Japanci nisu spremni na prihvatanje aktivnije uloge međunarodne zajednice i veću integraciju stranaca u njihovo društvo".[134]

„Takva zatvorenost se ponekad može nazvati „oprez", a oprez je i te kako neophodan", zaključuje Takahaši. „Nenametljivost, koja se

[128] dostupno preko http://www.j-ba.or.jp/category/english (Pristupljeno 20.10.2014.)

[129] dostupno preko:http://www.randomhouse.com/features/murakami/site.php?id (Pristupljeno 23.7.2014.)

[130] dostupno preko: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1968/kawabata-facts.html (Pristupljeno 24.10.2014.)

[131] Dostupno preko: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1994/oe-bio.html (Pristupljeno 24.10.2014.)

[132] „Izumitelji LED svetiljki dobitnici Nobelove nagrade za fiziku", *Danas*, 8.10.2014, str. 15.

[133] Ibidem

[134] Mayumi Itoh, *Globalization of Japan, japanese Sakoku mentality and U.S efforts to open Japan*, St. Martin' s press, New York, 2000. p.36.

u Japanu smatra vrlinom, na međunarodnoj pozornici ume da bude na njihovu štetu", dodaje Takahaši.[135]

Ilja Musulin kao dominatne karakteristike japanskog mentaliteta navodi „društvenu harmoniju i izbegavanje konflikta (što puno puta znači i trpljenje bez pogovora i samocenzurisanje), skromnost, učtivost, kolektivizam i odlično grupno organizovanje, savesnost, samoprekor, vrednoću, detaljnost (u radu, u planiranju raznih aktivnosti), povučenost, komformizam i povodljivost, nepoverenje prema nepoznatima", objašnjava Musulin.[136]

„ Japansko društvo je komformističko, društvo u kojem je, tradicionalno, vrlina biti isti kao drugi, a ne drugačiji. I generalno su skromniji i manje agresivni nego zapadnjaci, tako da, uopšte rečeno, nemaju svest o tome da treba nekoga da pobede, da ga uklone, pregaze", ističe Musulin.[137]

„Današnjem Japancu je sve dostupno - od hrane do dobrih automobila i putovanja u inostranstvo. Oseća se prezasićenost, ljudi su prestali da cene to što imaju", tvrdi Takahaši.[138]

„Što se tiče odnosa prema SAD-u, on je i dalje uglavnom dobar (čak i u prvim posleratnim decenijama, prema Amerikancima nije bilo mržnje kakvu bismo mogli zamisliti, znajući za Hirošimu i Nagasaki)", zapaža Takahašii. „Čula sam za neke slučajeve da današnji mladi ne znaju da su to SAD bacile atomske bombe na njihovu zemlju. Ovo su, naravno, ekstremni primeri, ali je činjenica da je Japancima Amerika i dalje najprivlačnija zemlja, bilo da se radi o putovanjima, ili o školovanju, odnosno stručnom usavršavanju", dodaje Takahaši.[139]

Tokom Meiđi perioda japansko društvo je zahvatio proces vesternizacije, a tokom osamdesetih godina dvadesetog veka na svetsku scenu stupa globalizacija koja čiji uticaj seže i do ove dalekoistočne zemlje.

„Vesternizacija i globalizacija su praktično sinonimi. Ili su bar

---

[135] Jovana Milovanović, *Intervju sa Brankom Takahaši: Nenametljivost je u Japanu vrlina* , Žurnalist, dostupno preko: http://zurnalist.rs/intervju-nedelje/item/830-nenametljivost-je-u-japanu-vrlina.html, (Pristupljeno 14.3.2015.)

[136] Jovana Milovanović, „Intervju sa univerzitetskim profesorom Iljom Musulin: Japanski mentalitet", 20.10.2014.

[137] Ibidem

[138] Jovana Milovanović, „Intervju sa Brankom Takahaši: Nenametljivost je u Japanu vrlina", *Žurnalist*, dostupno preko: http://zurnalist.rs/intervju-nedelje/item/830-nenametljivost-je-u-japanu-vrlina.html (Pristupljeno 14.3.2015.)

[139] Ibidem

to bili dok Japan u poslednje vreme nije „primetio" Jugoistočnu Aziju i pacifički region", ističe Takahaši. „Vesternizacija i uključivanje u tokove globalizacije definitivno su doveli do napretka u mnogim segmentima japanske svakodnevice: od nauke i tehnologije, do ukidanja kastinskog društvenog sistema i davanja mnogih prava ženama. Međutim, Japancima se uglavnom ne dopada ovakvo formulisanje pitanja, jer ispada da su do Perija bili zaostali i da za sve dobro što imaju - treba da zahvale Amerikancima. Činjenica je da je mnogo novog prihvatano neselektivno, da su mnogi aspekti japanske tradicije gurani u zapećak", zapaža Takahaši.[140]

Kenet Henšal u knjizi *„Istoriji Japana od kamenog doba do supersila"* zaključuje da je „Japan supersila u ekonomiji kao i da ima značajan položaj u svetu o oblastima tehnologije i kulture, ali da nije toliko jak u političkim stvarima".[141]

Takahaši navodi da se jedna od razloga za ovakav zaključak nalazi i u „karakteristično japanskom izbegavanju polemike i sukobljavanja mišljenja. Polemisanje se ne odgaja, kako u porodici, tako ni u obrazovnim ustanovama. Zato je pregovaranje sa Japancima ozbiljan poduhvat, pregovarač mora dobro da prouči japanski mentalitet", zaključuje Takahaši.[142]

Kao neko ko već godinama živi i radi u Japanu Musulinov utisak je da Japanci veoma teško sklapaju dublja i intimnija prijateljstva, oprezniji su i zatvoreniji, ono neretko proističe posle dužeg vremena provednog zajedno. „U Japanu se druženje uglavnom odvija u javnom prostoru u restoranima, kafanama i kafićima, karaoke barovima jer ne zovu druge kući. Razlog za to je fizički, jer su stanovi mali, a i ideološki, jer imaju jak osećaj stida, i povučeni su pa slabije uspostavljaju prisni kontakt sa drugima", dodaje Musulin.[143]

Na pitanje o modi i stilu koji su prisutni u Japanu Musulin nam objašnjava da što se tiče modne industrije Japan je lider u u istočnoj i jugoistočnoj Aziji, a prisutan je i na modnim tržištima Južne Koreje, Tajvana, Hong Konga, Singapura. Prisutna je raznolikost stilova, po-

---

[140] Ibidem

[141] Kenneth Henshall, *A history of Japan: from stone age to superpower 3rd edition,* op. cit. p. 214.

[142] Jovana Milovanović, „Intervju sa Brankom Takahaši: Nenametljivost je u Japanu vrlina", *Žurnalist*, dostupno preko: http://zurnalist.rs/intervju-nedelje/item/830-nenametljivost-je-u-japanu-vrlina.html (Pristupljeno 14.3.2015.)

[143] Jovana Milovanović, „Intervju sa univerzitetskim profesorom Iljom Musulin: Japanski mentalitet", 20.10.2014.

sebno u Tokiju, a uniformisanost u odevanju je prisutna u osnovnim i srednjim školama i prilikom poslovnih sastanaka (regrutno odelo).[144]

„Imam utisak da je moda postala čak neki mediji kroz koji (u privatnom životu) pokušavaju da pokažu neku individualnost koja je obično zatomljena u drugim oblastima života kao što je posao, gde se obično od pojedinaca očekuje da se ne ističu i ne nameću. Tako da su moda i neke sitnice, kao što su ukrasi za mobilne telefone, oslikavanje nokata itd, neka vrsta ventila gde se u privatnom životu (van posla) nastoji izraziti sopestveni identitet", primećuje Musulin.[145]

Što se tiče položaja žena u japanskom društvu Musulin iznosi sledeće zapažanje: „U Japanu žene koje imaju decu veći deo svoga vremena provode sa njim. Iako su poslednjih deset godina primetne promene, ipak je dominatan obrazac postupanja budućih majki da one po udaji ili kada zatrudne daju otkaz na radnom mestu. Razlog za to možemo videti i u dugom radnom vremenu i u malom broju obdaništa, tako da uloga domaćice se donekle nameće i iz praktičnih razloga".[146]

Fenomen samoizolacije u Japanu je od kraja osamdesetih do danas poprimio epitete veoma česte i masovne pojave, a posebno je karaterističan za mladiće. Hikikomori (u japanskoj stručnoj literaturi) označava povlačenje iz društvenog života i potpunu izolovanost od ljudi. Posebnu izraženost i masovnost samoizolacije mladića u Japanu, neki autori obajšnjavaju kulturnom specifičnošću Japana: ambicijom roditelja da njihova deca upisuju elitne škole, ograničenje na jedno dete i apsolutna posvećenost majke njemu, odsustvo oca koji previše radi. Dete okruženo pritiscima za uspehom i očekivanjima reaguje povlačenjem iz takve sredine.[147]

Džonatan Rajs primećuje da „alkohol ima neobičnu ulogu u japanskom društvu".[148] Pored ličnih razloga za konzumiranje alkohola među Japancima kao razlog možemo navesti i to, što je svojstveno i

---

[144] Ibidem

[145] Ibidem

[146] Ibidem

[147] Ilja Musulin, *Masovna samoizolacija mladih u Japanu*, RTS, dostupno preko: http://www.rts.rs/page/stories/ci/story/2/%D0%A1%D0%B2%D0%B5%D1%82/1721693/%D0%9C%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0+%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D0%B8%D0%B7%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0+%D0%BC%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D1%85+%D1%83+%D0%88%D0%B0%D0%BF%D0%B0%D0%BD%D1%83.html (Pristupljeno 15.10.2014.)

[148] Jonatan Rice, *How to understand Japanise culture*, Spring Hill House, Oxford, 2004, p. 160.

većini ostalih kultura, taj post efekat koji korišćenje alkohola proizvodi, a to je ignorisanje onoga što je urađeno pod dejstvom alkohola. Zato je u prvim godinama posle Drugog svetskog rata vožna pod uticajem alkohola nije smatrana prestupom, naravno ovakvo tumačenje odavno više ne važi. Poznata alkoholna pića u Japanu su: sake, pivo i viski. Sake je zapravo pirinčano vino koje sadrži između 16% i 18% alkohola, služi se toplo u porcelanskim šoljama koje nazivaju sakazuki. Dominatni proizvođači piva u Japanu su Kirin, Asahi and Sapporo, mada veoma uspešno posluju i na inostranim tržištima. Škotski viski je i dalje jedan od najvećih izvoznih proizvoda Velike Britanije u Japan, takođe, poznati brendovi viskija u Japanu su : Suntory i Nikka.[149]

„Piti zajedno posle posla je izgleda vrlo važna stvar u japnskim kompanijama i od toga može da zavisi da li će neko biti izolovan od kolega na poslu ili ne, a u nekim ekstremnijim slučajevima, u privatnim firmama, i da li će biti preskočen kada je u pitanju napredovanje. Na tim večernjim druženjima skida se maska ozbiljnosti i formalnosti koja se nosi tokom dana u preduzeću i tu se malo više priča o svojoj porodici, hobijima“, zaključuje Musulin.[150]

Što se tiče noćnog života u Japanu posebno su popularne karaoka kuće u kojima gosti tokom pevaju različite pesme, a neretko je repertoar i na engleskom jeziku. Pored karaoka kuća, popularno mesto za izlaske je i izakaya – japanski pabovi u kojima se služi pivo, japanski saki. Japanska kuhinja je veoma cenjena na Zapadu i poznata je pod nazivom sukijaki ili suši. Soba i udon su japanske nudle. Soba se pravi od heljde, a udon od pšenice. Kaiseki Riori je jedno od najukusnijih jela u Japanu. Posude u kojima se služi ovo jelo ispunjene su povrćem, ribom, morskom travom i pečurkama, a primamljiv miris mu daje određeni začini.[151]

Zaključak - Posmatrajući japansku kulturu u njenom najširem značenju u kontekstu moći nepobitno možemo zaključiti da Japan i kulturom potvrđuje svoj status velike sile. Kulturni uticaji su neretko u prvi mah latentni, ali veoma moćni fakor koji i te kako doprinose moći i uticaju jedne zemlje u svetu. Posebno se izdvaja uticaj koji Japan ostvaruje preko video/ kompjuterskih igrica, jer njihovi konzumenti su pripadnici najmlađe populacije. Japanska kultura je veoma plodo-

[149] Ibidem, pp. 160 - 161.

[150] Jovana Milovanović, „Intervju sa univerzitetskim profesorom Iljom Musulin: Japanski mentalitet“, 20.10.2014.

[151] Where to drink, Your Guide to Japan, Japan National Tourisam Organization, p. 31.

nosna, bogata istorijom koja seže mnogo dalje od Meiđi perioda koji je ovde prvo razmatran, ali je sa druge strane njena kultura može da zadovolji potrebe najsavremenijeg doba – japanska kultura je spoj tradicije i moderne tehnologije. No, ovde smo se najviše usresredili na kulturu u kontekstu moći koju Japan ima u svetu zahvaljujući upravo njoj, i na način života, mentalitet, navike Japanaca da bismo bolje upoznali Japan i uvideli gde leži ključ njegove moći.

- **Religija Japana**[152]

Religijsku sliku Japana čini skup različitih tradicija sa istorijom dugom preko 2000 godina.[153] U ovoj zemlji su zastupljene sve veće svetske religije, osim islama, te su Japanci vrlo tolerantni po tom pitanju. U tom smislu, religioznost je privatna, porodična stvar, odvojena od države[154] i svako promovisanje verskih zajednica od strane vlasti je strogo zabranjeno.[155] Dve dominantne religije su šintoizam i budizam, a njihova povezanost se vidi u čuvenoj japanskoj izreci: „Mi živimo kao šintoisti, ali umiremo kao budisti".[156] Zbog toga, smatra se da se šintoizam bavi duhovnošću zemaljskog sveta, dok se budizam bavi dušama i zagrobnim životom.[157]

Kako objašnjava Kristofer Partridž, „opšti obrazac japanske religije na neki način je odraz geografskog položaja i karaktera same zemlje. Japan je mnogo preuzeo sa azijskog kontinenta, ali gotovo sve, ili najveći deo, preko Koreje i Kine. Zato su glavne „uvezene" religije budizam, uglavnom u svojoj mahajanskoj formi i konfučijanizam."[158] Pravi japanski šintoizam organizovao se i definisao upravo kao reakcija na širenje i sve veći uticaj budizma i konfučijanizma.[159]

Sam naziv šintoizam potiče od reči *šinto* što u prevodu znači put bogova. Japanski bogovi se nazivaju *kamii*. Reč je o terminu koji se odnosi na sve što je sveto, moćno i čisto (bilo da su u pitanju ljudi, ži-

[152] Ovaj deo teksta napisala je Ivana Tomić
[153] Kristofer Partridž, *Religije sveta*, Mladinska knjiga, Beograd, 2009, str. 410.
[154] *Shinto, Buddhism and the Japanese belief system*, dostupno preko: http://www.insidejapantours.com/japanese-culture/religion/ (pristupljeno: 18. jula 2014.)
[155] Bernhard Scheid, *Religion in Japan*, dostupno preko: http://www.univie.ac.at/rel_jap/an/Alltag (pristupljeno: 18. jula 2014.)
[156] *Religion in Japan*, dostupno preko: http://www.facts-about-japan.com/modern-religion.html (pristupljeno: 18. jula 2014.)
[157] *Shinto, Buddhism and the Japanese belief system*, op. cit.
[158] Kristofer Partridž, *Religije sveta,* op. cit., str. 410.
[159] Ibidem, str. 410.

votinje, drveće, biljke ili stene), što deluje impresivno i budi strahopoštovanje.[160] Najstarija i najvažnija dela šintoizma su *Kodžiki* (iz 712. god. n. e) i *Nihongi* (iz 720. god. n.e).[161] Sve do Drugog svetskog rata ovo je bila zvanična religija Japana, a carski dvor je imao centralni uticaj zbog čega su se carevi izjednačavali sa bogovima. Nakon okončanja Rata na Pacifiku 1945. godine, zvanično je ukinut polubožanski status cara, a kako šintoizam više nije bio zvanična religija, ukidaju se časovi veronauke u državnim školama i ispovedanje ove religije postaje dobrovoljno.[162]

Budizam se razvija u 6. veku nove ere kroz budističke svete spise *kitove* i *sutre*, koji u Japan dolaze preko Koreje. Princ Šotaku (vladao 593 - 622. god.) je budizam prihvatio kao nacionalnu religiju povezujući ga sa konfučijanističkim idealima o moralnosti i državništvu.[163] Mnoge porodice u svojim kućama imaju budističke oltare (*bucudane*) na kojima se nalaze budistički kip ili drugi simboli, knjižice sa delovima teksta svetih spisa, pločice koje čuvaju uspomene na pretke itd. Budizam je uticajan kao religija groblja i pogreba. Groblja se posećuju na *Higan*, dva puta godišnje (na prolećnu i jesenju ravnodnevnicu) kao i na *Obon*, sredinom leta, kada se praktikuju ples i paljenje vatre ispred kuće u znak sećanja na mrtve. Poznate budističke svetkovine su i Svetkovine cveća na Budin rođendan 8. aprila kao i Svetkovina 47 samuraja bez gospodara (*ronina*) koja sa slavi vekovima u čast samuraja koji su osvetili nepravedno iznuđeno samoubistvo svog gospodara, a onda se i samoubili (*harikiri* – obredno samoubistvo nadahnuto vernošću).[164]

Kada je reč o uticaju geografskog položaja Japana na njegovu religiju, treba istaći da su se šintoistička svetilišta i budistički hramovi uglavnom smeštali u prirodna okruženja što zbog nekog prirodnog fenomena (kao što je planina), istorijskog događaja značajnog za lokalnu zajednicu, čina lične posvećenosti ili političkog značaja i zaštitništva.[165] Tako, najviše hramova i svetilišta ima kod Izuma u koji se, kako se veruje, svi bogovi Japana vraćaju svake godine, kao i kod velikog hrama Ise, u kome se slavi boginja Sunca Amaterasu i gde novi pre-

[160] Džon Bouker, *Kembridž ilustrovana istorija – Religije*, STYLOS, Novi Sad, 2006, str. 155.
[161] Kristofer Partridž, *Religije sveta,* op. cit., str. 411.
[162] Kristofer Partridž, *Religije sveta*, Mladinska knjiga, Beograd, 2009, str. 411 - 413.
[163] Ibidem, str. 416.
[164] Ibidem, str. 416 - 418.
[165] Ibidem, str. 413.

mijer „podnosi izveštaj" o formiranju kabineta.[166] Zanimljivo je da se ovaj hram ruši na svakih 20 godina do temelja, a zatim ponovo gradi od istog drveta, u istom obliku, ali na drugom mestu, nedaleko od prethodnog. Apstraktno objašnjenje za to jeste simbolika prirodnog znaka promene, odnosno smrti i ponovog rođenja.[167] Manje ostrvo Šikoku nije nikada imalo političku važnost i zato na njemu nema značajnijih religijskih spomenika. Međutim, ono što je ipak važno za ovo ostrvo jeste hodočasnički put sa čak 88 budističkih hramova koje svake godine posećuje veliki broj turista (tzv. religijski turizam).[168] Inače, hodočašće kao čin putovanja i obilaska svetih mesta je najvažniji oblik verske prakse u Japanu, koje predstavlja fizički, mentalni i duhovni pokušaj da se uspostavi ili obnovi veza između hodočasnika i boga, sveca ili svete tradicije. Ujedno, ovo je i suštinska razlika u odnosu na turizam.[169] Mnoge planine Japana na svojim vrhovima kriju hramove i svetilišta koja pokloničkim grupama pružaju duhovni mir i mogućnost pročišćenja. Planina Fudžijama (Fudži) je religijski simbol čitave nacije.[170] Bog svetilišta može da bude predmet iz prirode, istorijska ličnost ili neko od božanstava iz *Kodžikija* ili *Nihongija*, što pokazuje kombinaciju animizma i politeizma u japanskoj religiji. Ako se u svetilištima čuva neki naročiti predmet, obično se ne zna šta je u pitanju jer ga nikad niko nije video.[171]

Obeležje religijskih svetilišta i hramova jesu kapije (*torii*) koje predstavljaju ulaz u sveto. Kod njih se nalazi korito sa čistom vodom kako bi svako ko ulazi mogao da se umije i opere usta i ruke, što se smatra činom pročišćenja.[172] Kapije su uglavnom okrenute prema jugu, ponekad i istoku, dok se sever i zapad smatraju nesrećnim pravcima.[173] Takođe, one predstavljaju granicu između divljine i civilizacije, jer su japanska sela i gradovi okruženi religijskim sistemima koji ih kao membrane štite od nepoznatih sila drugog sveta (sveta demona i duhova mrtvih).[174]

---

[166] Ibidem, str. 410.

[167] Ilja Musulin, *Dom japanske boginje Sunca*, dostupno preko: http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/10/Svet/1197228/Dom+japanske+boginje+Sunca.html (pristupljeno: 27. decembra 2014.)

[168] Kristofer Partridž, *Religije sveta*, str. 410.

[169] Džon Bouker, *Kembridž ilustrovana istorija – Religije*, str. 162.

[170] Kristofer Partridž, .*Religije sveta*, op. cit., str. 411.

[171] Ibidem, str. 413.

[172] Ibidem, str. 413.

[173] Jelena Banović, *Šinto religija*, dostupno preko: http://tesla.rcub.bg.ac.rs/~japan/religija/Sinto%20religija.htm (pristupljeno: 18. jula 2014.)

[174] Bernhard Scheid, *Religion in Japan*, dostupno preko: http://www.univie.ac.at/rel_jap/an/Bauten (pristupljeno: 18. jula 2014.)

Religijski spomenici se najčešće posećuju nakon rođenja deteta kada se u njima čitaju molitve za zdravlje novorođenčeta, prilokom ceremonija venčanja i za Novu godinu, 1, 2, i 3. januara ili 31. decembra.[175] Za Japance su sreća, sudbina i sujeverje jako važni. Mnogi ljudi kupuju amajlije u hramovima ili svetilištima koje bi trebalo da im donesu sreću, uspeh, zdravlje, plodnost i sl.[176] Kupuju se drvene strele okićene perjem koje teraju zlo, a značajno je i čitanje molitvi za bezbednost i izbegavanje nesreće.[177] Kako bi ostvarili ličnu vezu sa religijskim mestima i obezbedili sebi sreću, Japanci na stubove hramova kače nalepnice sa svojim imenom ili imenom mesta iz koga dolaze i to na teško dostupna mesta kako ih sveštenici ne bi uklonili.[178] Zanimljiva je činjenica da se religija Japana prilagođava njegovoj modernizaciji i da teži nalaženju odgovora na nova, važna društvena pitanja. Zbog toga se u japanskim svetilištima mogu pronaći amajlije za zaštitu u saobraćaju, za blagosiljanje automobila, a postoje i hramovi za prekid ili početak ljubavne veze, hramovi koji nude zaštitu od senilnosti (*boke fuđi*), hramovi iznenadne smrti u kojima se moli za laku i brzu smrt (*pokuri dera*), kao i hram *Kanajama* u Kavasakiju koji pruža zaštitu seksualnosti i pomoć u borbi protiv side.[179]

U skladu sa razvojem i napretkom Japana i njegovom približavanju zapadnim zemljama, makar u pogledu modernizacije, japanskim religijama se pridružuju i tzv. nove religije. One nude novi obrazac sagledavanja sveta po kome ne samo da je moguće uticati na životne neizvesnosti već je moguće i interpretirati i kontrolisati ih, akumulacijom duhovnih vrlina, te sticanjem natprirodnih moći. Nove religije potiču iz moći i harizmatičnosti ličnosti svojih osnivača i vođa, a njihovo učenje je od vitalnog značaja za spasenje.[180] U tom pogledu se ističu Miki Namajama koja je u 19. veku osnovala Religiju nebeske mudrosti (*Tenrikjo*) i svoje nezavisne spise, sveti grad Tenri i sopstvene forme plesa i bogosluženja, kao i Kitamura Sajo koja je osnovala Plešuću religiju (*Odoru šukjo*) čija su osnovna učenja otkrovenja koja su kamii navodno izrekli kroz njen trbuh.[181]

---

[175] Kristofer Partridž, *.Religije sveta,* op. cit., str. 414.

[176] *Shinto, Buddhism and the Japanese belief system*, dostupno preko: http://www.insidejapantours.com/japanese-culture/religion/ pristupljeno: 18. jula 2014.

[177] Kristofer Partridž, *.Religije sveta,* op. cit., str. 414-415.

[178] Džon Bouker, *Kembridž ilustrovana istorija – Religije*, op. cit., str. 163.

[179] Ibidem, str. 174 -1 76.

[180] Ibidem, str. 178.

[181] Kristofer Partridž, *Religije sveta*, str. 419.

Generalno, nove religije predstavljaju „barometar potreba i ambicija Japanaca“[182] i podstiču negovanje ličnog i duhovnog kapaciteta, lični preobražaj i pročišćenje karaktera kroz meditaciju (postizanje više razine svesti) ili društveno-korisni rad (čišćenje parkova ili javnih toaleta). Ljudi se okreću inovativnoj veri kako bi rešili „savremene“ probleme za koje tradicionalna religija nije adekvatna. Takođe, nove religije podstiču individualno upražnjavanje vere kroz tonske, štampane i video zapise, a praktikuju se i moderni načini slanja poruka, preko savremene tehnologije (npr. *web* stranice).[183]

Na kraju, postavlja se pitanje da li i koliko religija Japana može da bude izvor moći ove zemlje. Sa jedne strane, odgovor je negativan, jer, kako je Semjuel Hantington primetio, Japan je usamljena zemlja[184] – njegova kultura, religija i način života Japanaca previše su drugačiji u odnosu na ono na šta su navikli i šta praktikuju Amerikanci i, uopšte, sve zapadne zemlje. Iako Japan u pogledu modernizacije i razvoja može da parira Zapadu, kulture ovih civilizacija se ipak previše razlikuju. Sa druge strane, ovakvo stanje se može promeniti i brže nego što se misli. Kako za magazin *Sensa* objašnjava Jasuo Jamamoto, Japanac rodom iz Kumana koji živi i radi u Zagrebu, monoteisti na Zapadu sve više vide negativne strane ovakvog religijskog sistema pa se okreću drugim, politeističkim tradicijama. Zbog toga se može očekivati vreme u kome će Japan moći da ponudi svetu svoje duhovne vrednosti.[185] Najzad, uvek je moguća i treća opcija – svet će postati još moderniji i razvijeniji, još sekularniji, tako da će religija biti najmanje važna.

- **Ekonomija Japana**[186]

Posle dve decenije slabog razvoja i stalne deflacije Japan pokazuje znake oporavka zahvaljujući reformama premijera Šinza Abea.[187] Abeov „kenzijanstvom inspirisan plan“, popularno nazvan Abenomija se zasniva na agresivnoj monetarnoj politici, fleksibilnoj finansijskoj

[182] Ibidem, str. 419.
[183] Džon Bouker, *Kembridž ilustrovana istorija – Religije*, op. cit. 178 - 179.
[184] Semjuel Hantington, *Sukob civilizacija*, dostupno preko: http://sr.scribd.com/doc/106918704/Semjuel-Hantington-Sukob-Civilizacija pristupljeno: 18. jula 2014, str. 19. (Usamljene države su države kojima nedostaje kulturno zajedništvo sa drugim državama.)
[185] Davor Rostuhar, *Duhovnost Japana*, dostupno preko: http://www.sensaklub.hr/clanci/putovanje/duhovnost-japana pristupljeno: 18. jula 2014.
[186] Ovaj deo teksta je napisala Aleksandra Ivanković
[187] „Better policies series: Japan 2014“, OECD, Paris, 2014, Dostupno preko: http://www.oecd.org/japan/2014.04_JAPAN_EN.pdf (Pristupljeno 19. jula 2014), p. 1

politici i strukturnim reformama.[188] Japanski premijer je uporedio ove tri strategije sa tri strele, aludirajući na staru japansku legendu. Naime, reč je o legendi iz regiona Jamaguči, južnog dela ostrva Honšu, po kojoj je otac svojim sinovima dao po jednu strelu da polome, što su oni lako učinili. Zatim je napravio još tri strele i rekao sinovima da ih polome sve tri odjednom. Nijedan od sinova to nije mogao. Otac im je rekao da jedna strela može lako biti polomljena, dok tri strele, baš kao i svežanj pruća, ne mogu.[189]

Monetarna politika je najjasnije definisan element Abenomije, ujedno i najnoviji i najradikalniji. Abeovoj vladi nije prvi put da pokušava sa fiskalnim stimulusom i fiskalnom konsolidacijom, kao ni sa strukturnim reformama. S druge strane, trenutna politka Banke Japana je jasan prekid sa poslednjim pokušajima nekonvencionalne monetarne politike.[190] Ali, koliko je Banka Japana zapravo nezavisna u donošenju odluka? Početkom svog mandata, Šinzo Abe je vršio ogroman pritisak na centralnu banku da kao cilj postavi 2% inflacije[191] i da u skladu sa tim vrši „neograničeno popuštanje".[192] Ako Banka Japana ne bi bila spremna da uskladi svoju politku, Abe je bio spreman da promeni zakon kojim se garantuje nezavisnost centralne banke.[193] Postavljanjem Haruhika Kurode za guvernera Banke Japana počinje da sprovodi politiku agresivnog monetarnog popuštanja, čime je pokrenuta prva strela Abenomije. Cilj o dostizanju 2% inflacije centralna banka je pokušala da ostvari uvođenjem kvantitativnog i kvalitativnog popuštanja (QQE), odnosno upumpavanjem novca, kupovinom

---

[188] Beina Xu, *Abenomics and the Japanese Economy,* Dostupno preko: http://www.cfr.org/japan/abenomics-japanese-economy/p30383 (Pristupljeno 28. jula 2014)

[189] „Once more with feeling", *The Economist,* 18.maj 2013, Dostupno preko: http://www.economist.com/news/briefing/21578052-shinzo-abe-shaking-up-japans-economy-seems-different-man-one-whose-previous, (Pristupljeno 16. jula 2014)

[190] Joshua K. Hausman and Johannes F. Wieland, *Abenomics: Preliminary Analysis and Outlook,* Dostupno preko: http://www.brookings.edu/~/media/Projects/BPEA/Spring%2-02014/2014a_Hausman.pdf (Pristupljeno 19. jula 2014), p. 2-3

[191] *Japan's Abe heaps pressure on BOJ to set 2 percent inflation target*, Dostupno preko: http://www.reuters.com/article/2012/12/23/us-japan-economy-idUSBRE8BM00C20121223 (Pristupljeno 19. jula 2014)

[192] Mure Dickie, *Abe calls for 'unlimited' easing from BoJ*, Dostupno preko: http://www.ft.com/intl/cms/s/0/7e64027c-2f04-11e2-b88b-00144feabdc0.html#axzz3AIB0sTC3 (Pristupljeno 19. jula 2014)

[193] Kaori Keniko and Yoko Yoshikawa, *Japan Abe aide: No need to revise Bank of Japan law if it meets expectations*, Dostupno preko: http://www.reuters.com/article/2012/12/21/us-japan-economy-ldp-boj-idUSBRE8BK0CA20121221 (Pristupljeno 19. jula 2014)

hartija od vrednosti i obaranjem referentne kamatne stope.[194] „Ova inicijativa je pomogla da poslovno poverenje dostigne najviši nivo od krize 2008. dok je Nikkei indeks porastao za 57% u 2013 i to je njegova najviša vrednost od 1972.godine. Ubrzana je godišnja stopa rasta više od 3% u prvoj polovini 2013. godine, najbrže od zemalja G7, dok je u drugoj polovini godine rast bio usporen. Novi monetarni okvir je vodio rastu inflacije, a ujedno i slabljenju jena."[195] Slabljenje jena bi moglo da utiče na povećanje izvoza, a samim tim i na smanjenje budžetskog deficita.[196] Postepeno opadala i stopa nezaposlenosti da bi početkom 2014. dostigla 3,7%.[197] Kupovina aktive u okviru mera Centralne banke Japana se odvijala planiranim tempom, što je krajem maja 2014. dovelo do porasta bilansa stanja Centralne banke Japana na 52% BDP. Vrhovni rukovodioci Centralne banke su zadržali prognozu o dostizanju 2% inflacije u fiskalnoj 2015. godini. [198]

Što se fiskalne politike tiče, vlada je usvojila nekoliko stimulativnih paketa koji će biti upotrebljeni za obnovu infrastrukture koja je oštećena tokom zemljotresa 2011. godine kao i na unapređenje odbrane od zemljotresa. Takođe, vlada će obezbediti sredstva i za naučna istraživanja i obnovljive izvore energije.[199] U aprilu 2014. je povećan potrošački porez sa 5 na 8%, a naredno povećanje poreza na 10% se očekuje u oktobru 2015.godine. Odluka o povećanju se očekuje krajem ove godine i prilikom donošenje odluke u obzir će biti uzeti različiti faktori, uključujući i ekonomski učinak treće ekonomije sveta u trećem kvartalu 2014. Vlada, takođe, razmatra smanjenje korporativnog poreza kako bi stimulisala investicije, ali još uvek nije odlučeno za koliko će biti umanjen. [200] Korporativni porez u Japanu od 35% je najveći je među industrijalizovanim zemljama OECD-a, a njegovo smanjivanje za 5% bi moglo da podigne nivo investicija za 3,5% na duži period.[201]

---

[194] „Better policies series: Japan 2014", op. cit. p. 2

[195] Ibidem, p.2.

[196] Tomo Kinoshita, Shuichi Obata, Minoru Nogimori, Kohei Okazaki and Asuka Tsuchiya , *Abenomics handbook*, Nomura, 2013, Dostupno preko: http://america24.com/documenti/Abenomics_Handbook.pdf (Pristupljeno 28. jula 2014), p. 8

[197] „Better policies series: Japan 2014", op.cit., p. 2

[198] „Japan, 2014 article IV consulation - staff report; and press release", IMF, Washington, D.C. , 2014, Dostupno preko: http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2014/cr14236.pdf (Pristupljeno 6. avgusta 2014), p. 4

[199] Beina Xu, Abenomics and the Japanese Economy, op. cit.

[200] „Japan, 2014 article IV consulation - staff report; and press release", op.cit., p. 4

[201] Ruud de Mooij and Ikuo Saito, *Can Japan Afford to Cut Its Corporate Tax?*, Dostupno preko: http://blog-imfdirect.imf.org/2014/08/05/can-japan-afford-to-cut-its-corporate-tax/, (Pristupljeno 9. avgusta 2014)

Strukturne reforme su ključne za uspešniji i brži razvoj, ali iako je vlada usvojila revidiranu strategiju razvoja u junu 2014. mnogi njeni delovi još nisu precizno definisani.[202] Prvi pokušaj „treće strele", najavljene u junu 2013. godine, da pokrene razvoj nije uspeo. Čini se da su Abea u tom pokušaju omeli razni lobiji. Ali, premijer Japana je, krajem juna ove godine, pripremio novu „strelu" za koju mnogi tvrde da će ovog puta sigurno pogoditi metu. Dva su razloga za to: prvi, država je dostigla tačku u kojoj skoro svaki Japanac shvata da su reforme neophodne; drugi, reforme imaju širinu da dotiču skoro svaku oblast ekonomije kojoj su promene neophodne.[203] Strategija razvoja obuhvata veoma ambiciozan paket strukturnih reformi: liberalizaciju energetskog i farmaceutskog sektora, radikalno restruktuiranje japanske poljoprivrede, uklanjanje dualizma na tržištu rada, reforma sistema socijalnog osiguranja i podsticanje većeg zapošljavanja žena...[204]

„Demografija je jedan od glavnih problema japanskog dugoročnog napretka. Prosečna stopa rađanja (stopa fertiliteta) 1,4 deteta po ženi je među najnižim u OECD. Japanska stanovništvo je, ujedno, i među onim koje imaju najduži životni vek i najveći procenat starih; više od 20% stanovnika je starije od 65 godina."[205]

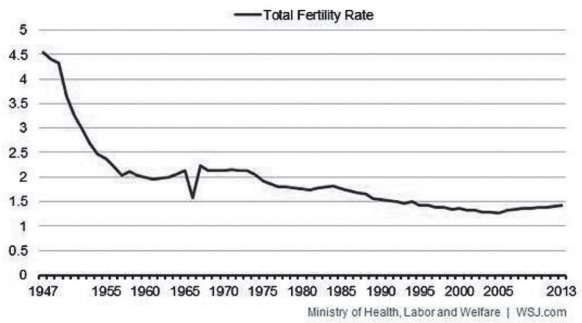

Grafikon 1: Fertilitet (Izvor: The Wall Street Journal)[206]

[202] „Japan, 2014 article IV consulation - staff report; and press release", op.cit., p. 10

203 „The third arrow", *The Economist,* 28. jun 2014, Dostupno preko: http://www.economist.com/news/leaders/21605905-shinzo-abe-has-best-chance-decades-changing-japan-better-he-seems-poised, (Pristupljeno 11. avgusta 2014)

[204] Richard Harries, „Abenomics has transformed Japan's economy. Now for its civil service ...", *The Guardian*, 25.mart 2014, Dostupno preko: http://www.theguardian.com/public-leaders-network/2014/mar/25/civil-service-reform-abenomics-uk-japan-public-ethos, (Pristupljeno 16. jula 2014)

[205] „Better policies series: Japan 2014", op. cit., p. 3

[206] Yoko Sudo, *Japan's Population Problem in Five Charts,* Dostupno preko: http://blogs.wsj.com/japanrealtime/2014/06/06/japans-population-problem-in-five-charts/, (Pristupljeno 12. avgusta 2014**)**

Od 1981. do 2014. najveći uzrok smrti japanskog stanovništva je kancer (28,8 %) i procenat smrti od ovog oboljenja stalno raste.[207] Za žene starosti 15-34 godine i muškarce 20-44 godine dominantan uzrok smrti su samoubistva (oko 30 000 samoubistava godišnje).[208] Pored usporavanja privrednog rasta, starenje stanovništva će doneti nov pritisak na javne finansije koje su već prevelike. Upravo zbog toga su reforme penzionog i zdravstvenog sistema neophodne. Takođe, reformama želi da se podstakne veće zapošljavanje starih, imigranata i žena. Ipak, Japan je na dobrom putu da poveća produktivnost. Udeo odraslih sa visokim obrazovanjem je drugi po veličini u OECD, a rezultati na PISA i PIAAC (procena veština odraslih) testovima su među najboljim. Japanska ulaganja u istraživanja i razvoj (R&D) su peta po veličini u OECD. S druge strane, Japan ne investira dovoljno u negu dece i mogućnost obučavanja nekvalifikovanih radnika je ograničena. Nekvalifikovani radnici su slabije plaćeni, nemaju penziono osiguranje, a samo delimično su uključeni u zdravstveno osiguranje (Japan je peti u OECD po broju siromašnih radnika). Ipak, od sredine osamdesetih broj nekvalifikovanh radnika konstantno raste (Grafikon 2).[209]

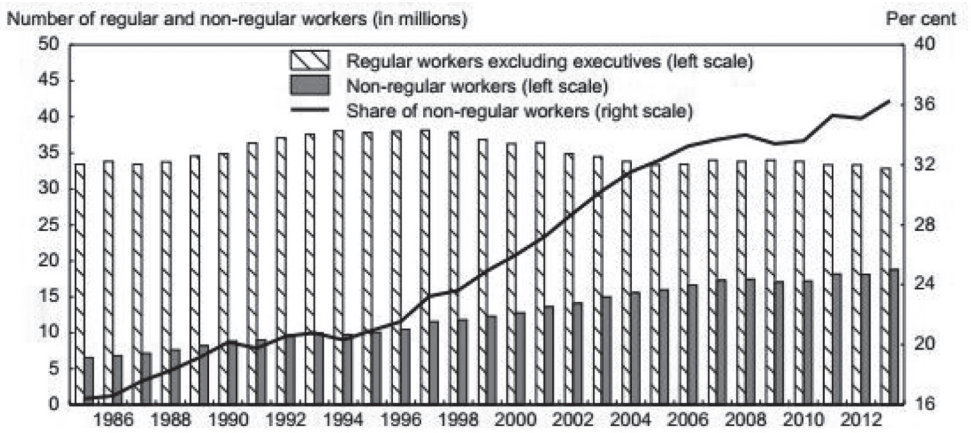

Grafikon 2: Udeo nekvalifikovanih radnika na tržištu rada (Izvor: OECD)[210]

[207] Ibidem

[208] Andrew Chambers, *Japan: ending the culture of the 'honourable' suicide*, Dostupno preko: http://www.theguardian.com/commentisfree/2010/aug/03/japan-honourable-suicide-rate, (Pristupljeno 16. oktobra 2014)

[209] „Better policies series: Japan 2014", op. cit., p. 3-6

[210] Ibidem, p. 6

Međutim, to nije jedini dualizam na tržištu rada. Žene su za 21% manje zaposlene od muškaraca; razlika između prosečne plate muškarca i žene je 27% (druga po veličini u OECD) i manje od 5% žene zauzima visoke položaje u kompanijama. Žene čine i 70% relativno slabo plaćenih nekvalifikovanih radnika i često rade skraćeno radno vreme, a više od 60% žena napusti radno mesto kada rodi prvo dete.[211] One su ujedno i među najobrazovanijim u svetu, a cilj Šinza Abea je da do 2020. žene zauzimaju 30% liderskih pozicijia u zemlji.[212] „Ako bi se stopa zaposlenosti žena izjednačila sa stopom zaposlenosti muškaraca, nedostatak radne snage bi bio smanjen na 5% (Grafikon 3), a BDP bi se povećao za 20% u poređenju sa nepromenjenom stopom zaposlenosti. Sa nepromenjenom stopom učešća žena na tržištu rada, očekuje se da će se radna snaga smanjiti za 17% do 2030. i za 40% do 2050.godine."[213]

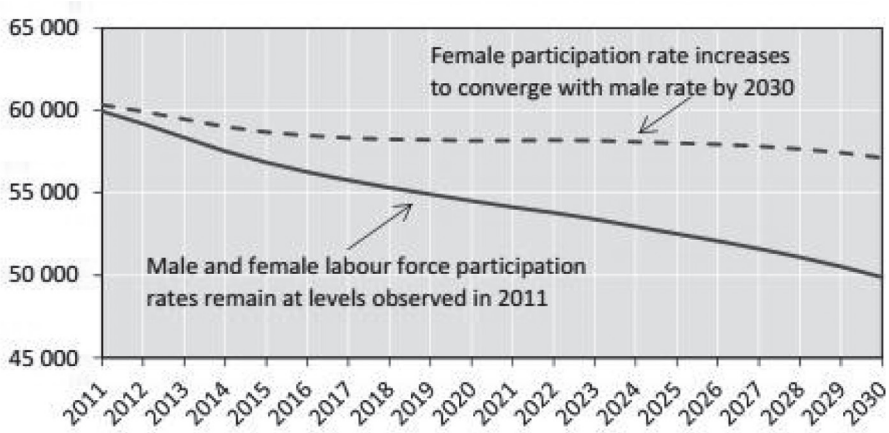

Grafikon 3: Povećanjem zaposlenosti žena bi moglo da se izbegne predviđeni nedostatak radne snage (Izvor: OECD)[214]

Abeov plan obuhvata i reformu energetskog sektora. „Japan je peti svetski potrošač električne energije. Pre nuklearne katastrofe u

[211] Ibidem, p. 11
[212] „Holding back half the nation", *The Economist,*29. mart 2014, Dostupno: http://www.economist.com/news/briefing/21599763-womens-lowly-status-japanese-workplace-has-barely-improved-decades-and-country, (Pristupljeno 16. jula 2014)
[213] „Better policies series: Japan 2014", op. cit., p. 11.
[214] Ibidem, p. 12

Fukušimi 2011. godine nuklearna energija je obezbeđivala jednu trećinu ukupne ponude. Posle nesreće, svih 50 nuklearnih rektora je postepeno gašeno i od avgusta 2013. oni uopšte ne proizvode električnu energiju, što je dovelo do promene načina snabdevanja."[215] Međutim, reformama je predviđeno pokretanje oko 17 reaktora (nije tačno poznato kad) kao i pridavanje većeg značaja obnovljivim izvorima energije i smanjenju emisije ugljen-dioksida na nivo pre nuklearne katastrofe. [216]

Japan uvozi ugalj, naftu i prirodni gas iz Rusije, što mnogi smatraju glavnim razlogom što su sankcije Japana prema Rusiji više formalne, uprkos insistriranju SAD-a na pooštravanju. Takođe, Rusija prilikom odgovora na sankcije drugih zemalja, nije nametnula sankcije i Japanu.[217]

Ujedno su početkom juna 2014. ublažene sankcije prema Severnoj Koreji, ali to će imati minimalan efekat na japansku ekonomiju.[218]

Važan deo strukturnih reformi predstavlja i Trans-pacifičko partnerstvo (TPP).[219] Međutim pregovori oko TPP stoje u mestu, jer SAD i Japan ne mogu da se dogovore oko regulisanja pojedinih oblasti privrede. Najveći problem predstavlja japanska veoma zaštićena i neefikasna poljoprivreda. [220]

Što se tiče „treće strele", do sada, je zabeležen skroman napredak u strukturnim reformama. Veliki delovi Japana, uključujući i Tokio, su podeljeni na specijalne ekonomske zone, ali za njih još uvek nije objavljen nikakav plan. Napredak na reformama tržišta rada je

---

[215] Ibidem, p. 6

[216] Ibidem, p. 7

[217] Chou Hui Hong, Anna Shiryaevskaya and Tsuyoshi Inajima, *Russia Sanctions Failing to Stanch Energy Deals With Japan,* Dostupno: http://www.bloomberg.com/news/2014-08-06/sanctions-on-russia-failing-to-staunch-energy-deals-with-japan.html, (Pristupljeno 14. avgust 2014)

[218] *Japan odlučio da ublaži sankcije prema Severnoj Koreji,* Dostupno preko: http://www.tanjug.rs/novosti/135960/japan-odlucio-da-ublazi-sankcije-prema-severnoj-koreji.htm, (Pristupljeno 15. jul 2014)

[219] Trans-pacifičko partnerstvo je sporazum o slobodnoj trgovini između dvanaest zemalja azijsko-pacifičkog regiona:Meksika, Kanade, Bruneja, Novog Zelanda, Malezije, Vijetnama, Australije, Singapura, Čilea, Perua, Japana i SAD. Videti više na: http://lexicon.ft.com/Term?term=TPP%20Trans%20Pacific%20Parnership%20Agreement, (Pristupljeno: 23. decembar 2014)

[220] „Stalemate" *The Economist*, 24. oktobar 2014, Dostupno preko: http://www.economist.com/news/asia/21621893-trade-talks-unexpectedly-break-down-stalemate, (Pristupljeno 1. novembar 2014)

ograničen uz izuzetak povećanja broja ustanova za decu kako bi se olakšalo zaposlenje žena.[221]

Međutim, rezultati su daleko od onih koje je Šinzo Abe očekivao. U drugom kvartalu ekonomije je zabeležila pad po godišnjoj stopi od 7,3%. Ostala je nada da će napredak biti zabeležen u trećem kvartalu 2014. Ali je ekonomija u trećem kvatalu zabeležila pad od 0,4% u odnosu na prethodni kvartal, čime je Japan ušao u recesiju. Od jula do septembra 2014. BDP je na godišnjem nivou pao za 1,6%, iako je predviđan rast od 2,1%. Glavni uzrok za ovakve posledice je aprilsko povećanje PDV-a.[222] Takođe, iako bi slabljenje jena trebalo da doprinese firmama koje su veliki izvoznici, Soni je objavio da je 2014. godine imao gubitak od dve milijarde dolara. Abeova popularnost u Japanu sve više opada, a njegov „plan više liči na desetine sitnih pikado strelica, nego na tri nesalomive strele".[223]

- **Pomorska i vazduhoplovna moć Japana[224]**

Nakon kapitulacije Japana u Drugom svjetskom ratu, Japanu je po Ustavu zabranjeno postojanje vojske, ali im je dozvoljeno da imaju jedinice za samoodbranu. Zbog te odredbe, japanski Ustav je nazvan „Ustavom mira". Međutim, u posljednje vrijeme, zbog sve složenije situacije po pitanju bezbjednosti u istočnoj Aziji, i Japan se budi i počinje da jača svoju vojsku. Upravo zbog Ustava koji je bio donijet za vrijeme okupacije Japana od strane Sjedinjenih Američkih Država, Japan nikada nije gradio dalekometno oružje, kao npr. nosače aviona ili balističke rakete. Međutim, 2010. godine Japan odlučuje da promijeni tu praksu i izgrađuje ratni brod Izumo koji je službeno klasifikovan kao nosač helikoptera budući da na njega može da stane 14 helikoptera. Takođe, u avgustu 2014. premijer Šinzo Abe je najavio izgradnju borbenog aviona u narednih 5 godina.[225] Nakon proglašene i potpisane kapitulacije 12.9.1945. godine i nakon završetka Drugog svjetskog

[221] „Japan, 2014 article IV consulation - staff report; and press release", op.cit., p. 4

[222] *Japan's economy makes surprise fall into recession*, Dostupno preko: http://www.bbc.com/news/business-30077122, (Pristupljeno 6. novembar 2014)

[223] Anna Fifield, *Japan's Abe must deal with grim economic news and a muddled strategy*, Dostupno preko: http://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/japans-abe-must-deal-with-grim-economic-news-and-a-muddled-strategy/2014/09/19/444502f1-220a-45bc-9c04-c3c1778825a2_story.html, (Pristupljeno 8. novembar 2014)

[224] Ovaj deo teksta napisala je Minja Mijatović

[225] Ankit Panda, Japan Looks to Build Indigenous Fighters, Dostupno preko: http://thediplomat.com/2014/08/japan-looks-to-build-indigenous-fighters/, (Pristupljeno 18.oktobar 2014.)

rata, Japanu je zabranjeno građenje nosača aviona ili bilo kakve opreme u vojno-napadačke svrhe, budući da im ne treba vojska koja će napadati nego koja će se braniti. To stoji i u 9. članu japanskog Ustava. Tu nastaje problem u vezi sa Izumom, jer uz manju preradu on može da postane nosač aviona jer već ima dovoljno veliku palubu za tu svrhu. Tu se postavlja pitanje da li je službena klasifikacija samo način da se zaobiđe sporazum o kapitulaciji i razoružanju Japana, i da Japan ipak dobije nosač aviona uprkos zabrani. Zaoštravanje odnosa Japana sa Kinom u vezi s nenaseljenim ostrvima Senkaku i približavanje Kine i Rusije, možda je najviše i dovelo do odluke za promjenom stava prema sopstvenoj vojsci koja bi mogla biti uključena u akcije koje sprovode njeni saveznici, a prvenstveno Sjedinjene Američke Države. Snažna veza između SAD-a i Japana seže još u 1960. kada su Japan i SAD potpisali Sporazum o međusobnoj saradnji i bezbjednosti. Tom sporazumu je prethodio Sporazum iz San Franciska iz 1952. u kojoj je uloga SAD-a bila da održavaju mir na istoku Azije i da čak rješavaju probleme koji su postojali unutar Japana. Te odredbe su kasnije izbačene.

Sporazum je bio sklopljen na 10 godina i bilo je predviđeno da se obnavlja opet na po 10 godine dok jedna od strana ne odluči da se sporazum okonča. Nakon godinu dana od izražene želje, sporazum bi se i okončao, međutim današnja dešavanja samo učvršćuju prethodni sporazum. To se ogleda iz primjera spora Japana i Kine u vezi sa Senkaku ostrvima. 2012. godine, kada su SAD izjavile da Sporazum obuhvata i ostrva te da su one obavezane pod svaku cijenu da brane teritorijalni suverenitet Japana. U aprilu 2014. godine američki predsjednik je u posjeti Japanu rekao da će na osnovu odbrambenog sporazuma koji Japan i SAD imaju, rekao da će SAD pomoći Japanu u odbrani svoje zemlje.[226]

Zvanično, Japan je bez učešća u ratu već skoro 70 godina, od završetka Drugog svjetskog rata. Međutim, Japan je učestvovao u Iračkom ratu tako što je slao trupe koje nisu služile za ratovanje (zvanično nazvane non-combatant troups).[227] Takođe, Japanci su slali svoje ljude kako bi se ceste i zgrade porušene u ratu postepeno obnavljale. Ja-

[226] Luis Ramirez, Obama Reaffirms US-Japan Defense Commitment, Dostupno preko: http://www.voanews.com/content/obama-senkaku-islands-fall-under-usjapan-defense-treaty/1899996.html, (Pristupljeno: 22. novembar 2014.)

[227] James Conachy, Koizumi sends Japanese troops to Iraq, Dostupno preko: https://www.wsws.org/en/articles/2003/12/japa-d16.html, (Pristupljeno: 22. novembar 2014)

pan je zemlja istočne Azije koja je najviše smanjila svoje troškove na samoodbranu između 2010. i 2012., za 0,4%, a u 2013. se očekivalo smanjenje Za 1.7%.[228] Danas, Japan troši 18.9% budžeta na samoodbranu.[229] Taj djelimično pasivni odnos prema ratovima u kojima učestvuju njihovi saveznici, kao i pokušaji mirnog rješavanja sporova koje imaju sa svojim susjedima, promijenjen je 1. jula 2014. kada je Vlada Japana omogućila Japanu da učestvuje u kolektivnoj samoodbrani. To praktično znači da Japan može da se uključi u rat protiv neke države u slučaju da njihov partner, SAD bude napadnut. To je izazvalo buru protesta u „Zemlji izlazećeg sunca" zbog toga što mnogi takvo tumačenje vide kao direktnu povredu Ustava koji je toliko godina donosio mir toj dalekoistočnoj zemlji. Vlada ovu odluku pravda objašnjenjem da se kolektivna samoodbrana sprovodi samo u slučaju da je Japan ugrožen u takvoj situaciji, te bi se opasnost otklonila pružanjem pomoći direktno ugroženoj zemlji, savezniku Japana. Javlja se problem tumačenja klauzule o „jasnoj opasnosti po Japan" i da li će dolaziti do veoma slobodnog tumačenja samo kako bi se Japan umiješao u neke vojne sukobe? Promjena zvanične retorike Japana se vidi nakon parlamentarnih izbora u Japanu 2012. godine, kada je i došla na vlast današnja Vlada koja je donijela takvu odluku o promjeni tumačenja Ustava. Vlada koja ima dvotrećinsku većinu ima dovoljan broj glasova i da izvrši promjenu Ustava te da omogući još veću slobodu japanskih odbrambenih odreda. Malo je vjerovatno da će se to dogoditi zbog velikog broja protesta u Japanu usljed naočigled ovako male promjene. Vlada je svoje mjere pravdala s nekoliko razloga, jedan već pomenuti, spor oko Senkaku ostrva sa Kinom koja je veoma jaka i ekonomska i vojna sila. U neposrednoj blizini Japana, nalazi se Sjeverna Koreja koja gradi svoj nuklearni program, a i očigledan je problem nepostojanja reciprociteta izmedju SAD-a i Japana u pružanju međusobne pomoći pri odbrani između dva partnera u Sporazumu. U Japanu se nalazi 50 000 američkih vojnika koji su tu stacionirani kako bi Japanu osigurali mir i smanjenje ratovanja na dalekoistočnoj obali Azije, dok u slučaju napada tih vojnika, Japan ne bi mogao da priskoči u pomoć i odbrani svoje saveznike.[230] S druge strane, još uvijek u vazduhu lebdi sjećanje

[228] *The Military Balance*, http://dx.doi.org/10.1080/04597222.2013.757002, str. 250. (pristupljeno 22. novembar 2014)

[229] Ibidem

[230] Ilija Musulin, Japan, zeleno svetlo za vojne intervencije, RTS, Dostupno preko:http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/10/Svet/1638109/Japan,-+zeleno+svetlo+za+vojne+intervencije+.html, (Pristupljeno 3. avgust 2014.)

na 6. i 9. avgust 1945. godine i rane zbog 225 000 izgubljenih života u Hirošimi i Nagasakiju, kao i strah da se takva katastrofa više nikome ne dogodi.[231] U tome i leži suština miroljubive prirode Japanaca posljednjih decenija.

Generalno, Japan troši 49 100 000 000 američkih dolara iz svog budžeta na samoodbranu. SAD troši 612 500 000 000$, Kina 126 000 000 000, a Južna Koreja 33 700 000 000$.

Brojčano, vazduhoplovne jedinice japanskih odbrambenih odreda se trenutno nalaze na 5. mjestu po sajtu Global Fire Power[232], s 1 595 letjelica. Zavisno od segmenta vazduhoplovstva, mijenja se i mjesto na ljestvici koja je sastavljena od preko 100 zemalja.[233] Vazduhoplovna moć se mjeri najprije po broju aerodroma koje jedna država posjeduje i koji su funkcionalni. Japan ih ima 175 i po tom kriterijumu se nalazi na 31. mjestu. Od ukupnog broja letjelica na lovce ili presretače otpada 292 (9. mjesto na svijetu), na letjelice s fiksnim krilima 292 (6. mjesto na svijetu). Transportnih aviona ima 494 (6.), a vježbovnih 423 (2.). Vježbovnih aviona više od Japana imaju samo SAD, 2 745. Takođe, na drugom su mjestu i po broju napadačkih helikoptera, 175. Imaju i 671 helikopter koji nije napadački (5. mjesto na svetu).

Kad je u pitanju pomorska moc Japana, nalaze se na 17. mjestu, takođe po sajtu Global Fire Power, sa ukupnim brojem brodova 131. Tu je Japan u velikom zaostatku za komšijskom-susednom Kinom koja se nalazi na 2. mjestu sa ukupnim brojem 520. Nosač aviona ima samo 11 zemalja od kojih SAD, Italija i Indija imaju više od jednog, a ostalih 8 po jednog među kojima je i Japan.[234] Nema nijednu korvetu ni fregatu, ali je druga na svijetu po broju razarača – 45. Više ima samo SAD, 62. Brodova za minsko ratovanje ima 29 (3.), podmornica 16 (7.) gdje se na prvom mjestu nalazi Sjeverna Koreja sa 78 podmornica. Iz toga podatka kao i iz podatka ukupne moći Kine u pomorskoj vojnoj moći, može se donijeti zaključak zbog čega Japan želi da ojača svoje pomorske snage i zašto želi snažnog prijatelja, SAD, na svojoj strani.

---

[231] *Hiroshima and Nagasaki Death Toll*, Dostupno preko:http://www.aasc.ucla.edu/cab/200708230009.html, (Pristupljeno 22. novembar 2014.)

[232] Global Firepower, Dostupno preko: www.globalfirepower.com (Pristupljeno 3.avgust 2014.)

[233] Ibidem

[234] Total Naval Ship Power by Country, Dostupno preko:http://www.globalfirepower.com/navy-ships.asp, (Pristupljeno 3. avgust2014.)

Pored nabrojanog, ona ima još i patrolne čamce, njih 6 po čemu se nalazi na 76. mjestu na svijetu.

Ukoliko sagledamo sve brojčane podatke o moći Japana, možemo da zaključimo da nikako nemaju zanemarljivu vojsku i vojnu opremu i da mogu da pruže veliku podršku kao saveznik SAD-a. Takođe, s obzirom na nove projekte koji su već pomenuti kao i nivo razvijenosti tehnologije u Japanu, mislim da dolazi era jačeg naoružanja Japana te da se taj proces neće završiti samo na Izumu. U vezi s dešavanjima u susjednim zemljama i u skladu s odnosima Japana i tih zemalja, možemo s jedne strane opravdati tješnje odnose Japana sa SAD-om, sve veće naoružavanje kao i vojne akcije kojima se primiču svom savezniku. Međutim, s druge strane i s obzirom na njihovu prošlost i u Drugom svjetskom ratu, možemo smatrati jednom vrstom iznenađenja što se i Japanci okreću vojnom načinu rješavanja problema s obzirom na to da se po njihove stanovnike to ništa dobro nije donijelo i da se na njihovom tlu odigrala jedna od najvećih katastrofa ljudskog roda. Kako će narod Japana reagovati na ovakve težnje svoje Vlade, ostaje da se vidi.

- **Kopnene odbrambeno-oružane snage Japana**
  陸上自衛隊 Rikujō Jieitai[235]

Japanska kopnena vojska ili Japanske kopnene samoodbrambene snage predstavljaju glavni ogranak Oružanih snaga Japana, odgovorne za kopnene vojne operacije. Osnovane su 1954. godine. Japanske kopnene samoodbrambene snage su zadužene za održavanje unutrašnje bezbednosti i mira u Japanu i deluju pod zapovedništvom načelnika kopnenih snaga, sa sedištem u gradu Ichigaya, Tokijo.[236] Strategija kopnene vojske se određuje na osnovu neobičnog geografskog položaja, izduženog ostrva, planinskog predela i blizine azijskog kopna. Na svakom ostrvu, planinske barijere i uski putevi, ograničavaju trupe i njihovo snabdevanje. Japan nema dovoljno odbrambenih sposobnosti kako bi zaustavio sve trupe agresora koje dolaze sa mora. Takođe, broj uniformisanih lica nije dovoljan kako bi omogućio naposredan pomak po hitnoj osnovi, pa se zahteva za povećanjem rezer-

235 Ovaj deo teksta napisala je Katarina Srejić

236 Japanese Military History, Wide Angle, dostupno na http://www.pbs.org/wnet/wideangle/episodes/japans-about-face/timeline-japanese-military-history/1168/#pacifist (pristupljeno 14.8.2014.)

vi ili volontera u kriznim situacijama.[237] Danas je broj aktivnog rezervnog osoblja 57.000.[238]

Kopnene odbrambeno-oružane snage Japana su organizovane u 5 armija:

1. Severna armija - sedište Sapporo, Hokkaido
2. Severo-istočna armija – sedište Sendai, Miyagi
3. Istočna armija – sedište Nerima, Tokyo
4. Centralna armija – sedište Itami, Hyogo
5. Zapadna armija – sedište Kumamoto, Kumamoto[239]

Japanske kopnene snage sastoje se od sledećih taktičkih jedinica: jedne oklopne divizije, devet pešadijskih divizija, jedne padobranske brigade, dve protivvazdušne i dve mešane brigade, četiri trening brigade i helikopterske brigade. Pored taktičkih jedinica, poseduju i specijalne jedinice i rezervne snage.[240]

Ukupna populacija	127.103.388
Punoletno stanovništvo	53.608.446 (muškarci 16-49: 27,301,443[241])
Dostupna ljudska snaga	43.930.753 (muškarci 16-49: 22,390,431[242])
Dostizanje vojno sposobnih godišnje	247.173
Aktivno rezervno osoblje	57.900

Tabela 1. Vojna moć i stanovništvo Japana[243]

[237] Global security, Military, Japan Ground Self Defence Force, dostupno na http://www.globalsecurity.org/military/world/japan/jgsdf.htm (pristupljeno 12.3.2015.)

[238] Japan Military Strenght, Global Firepower, dostupno na http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=Japan (pristupljeno 12.3.2015.)

[239] Federal Research Division, Country Studies, Library of Congress, dostupno na http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field%28DOCID+jp0281%29 (pristupljeno 12.3.2015.)

[240] Global security, Military, Japan Ground Self Defence Force, dostupno na http://www.globalsecurity.org/military/world/japan/jgsdf.htm (pristupljeno 12.3.2015.)

[241] The World Factbook, Central Inelligence Agency, dostupno nahttps://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sy.html (pristupljeno 12.3.2015.)

[242] Ibidem, (pristupljeno 12.3.2015.)

[243] U izradi tabele korišćeni su podaci Japan Military Strenght, Global Firepower, dostupno na http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=Japan (pristupljeno 12.3.2015.)

Tenkovi	678
Oklopna borbena vozila	2.850
Samohodni topovi	202
Vušna artiljerija	500
Raketni sistem	99

Tabela 2. Kopnena moć Japana[244]

- **Nauka i tehnologija Japana**[245]

Ona ima dugu braon kosu, pomera obrve, klima glavom sa jedne strane na drugu i koristi ruke prilikom gestikulacije. Ali uprkos njenom realističnom izgledu, ona je hi-tech robot koji ,,radi" u Tokijskom muzeju kao čovekoliki vodič posetiocima. Ovaj robot nalik čoveku, jedan je od dva robota koji su nedavno imali svoj prvi radni dan u Tokijskom muzeju inovacija i nauka u razvoju – Miraikan.

Osnivački princip kojim se zaposleni u Miraikanu vode jeste i onaj koji se može smatrati opštevažećim u čitavom japanskom društvu – „Verujemo da su nauka i tehnologija deo naše kulture. Obezbeđujemo otvoren forum svima koji žele da diskutuju o budućim ulogama nauke i tehnologije".[246]

Roboti, delo vodećeg stručnjaka za robotiku i profesora na Osaka Univerzitetu, Hiroshi Ishiguro-a, izloženi u ovom muzeju, stvoreni su sa namerom da budu što više poput čoveka, počev od njihove glatke silikonske kože do elokventnog govora.

Japan je dugo sinonim za vodeću robotičku industriju, koja se sve više prilagođava tome da bude od pomoći društvu koje je u stanju ubrzane transformacije zbog starenja stanovništva.[247]

Japanci dominiraju i trgovinom robotima, jer se procenjuje da 6

[244] U izradi tabele korišćeni su podaci Japan Military Strenght, Global Firepower, dostupno na http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=Japan (pristupljeno 12.3.2015.)

[245] Ovaj deo teksta napisala je Dragana Todorović

246 Danielle Demetriou, Humanoid robots join staff at Tokyo science museum, The Telegraph, Dostupno preko: http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/japan/109245-94/Humanoid-robots-join-staff-at-Tokyo-science-museum.html (Pristupljeno: 26. jun 2014. godine)

247 Humanoid robots join staff at Tokyo science museum, op.cit.

japanskih kompanija obavlja polovinu prodaje svih robota Kini, koja je 2013.godine bila najveći svetski kupac, sa 36,560 kupljenih robota. Japan je iste godine kupio 26,015 robota.[248]

Koliko je u ovoj zemlji, koju slobodno možemo nazvati visokotehnološkom, robotika postala nešto svakodnevno, prihvatljivo i nimalo iznenađujuće, govori podatak da je nedavno premijer Šinzo Abe najavio održavanje Robo-Olimpijade 2020. godine kao dodatak ljudskoj verziji koja će se te godine održati u Tokiju.

Robo-Olimpijada služila bi promociji dostignuća na poljima robotike i inženjerstva. Premijer Šinzo Abe je takođe izrazio želju „da oformi savet koji bi se bavio realizacijom robotičke revolucije sa ciljem da pomogne rastu budžeta Japana i postavi cilj utrostručenja tržišta robota do 24 biliona dolara".[249]

Ako vidimo kakve ciljeve japanski premijer postavlja pred svoju zemlju, ne čudi što su oni jedna od zemalja koja ima najviša finansijska ulaganja u budžet za istraživanje i razvoj (Research and Development - R&D budžet). 2012.godine udeo Japana u totalnom globalnom investiranju u R&D budžet bio je 10,5%, 2013.godine isto toliko, a 2014-e 10,2%.[250]

Na listi 20 preduzeća koja su najviše ulagala u istraživanje i razvoj u poslednjih 9 godina, svake godine su se našle japanske kompanije Toyota, Honda, Sony, Panasonic i Matsushita. Toyota se 4 godine nalazila na 1. mestu ove liste.[251]

Stoga možda i ne čudi broj patenata koji se svake godine registruju. 2013-e je patentirano 54170 inovacija, a ukupan broj inovacija koje potiču iz Japana iznosi 958971.[252]

U ovoj zemlji neguje se duh radoznalosti, težnje za otkrićima, stalnim napretkom i inovacijama, a rezultat toga jesu 16 Nobelovih

---

[248] Will Ripley, Domo Arigato, Mr Roboto: Japan's robot revolution, CNN, Dostupno preko: http://edition.cnn.com/2014/07/15/world/asia/japans-robot-revolution/, (Pristupljeno 20. jul 2014.godine)

[249] Ibidem

250 „2014 GLOBAL R&D FUNDING FORECAST", Dostupno preko: http://www.battelle.org/docs/tpp/2014_global_rd_funding_forecast.pdf?sfvrsn=4, (Pristupljeno 2.avgust 2014. godine)

[251] The Global Innovation 1000: Top 20 R&D Spenders 2005-2013, Dostupno preko: http://www.strategyand.pwc.com/global/home/what-we-think/global-innovation-1000/top-20-rd-spenders-2013, (Pristupljeno 10. avgust 2014.godine)

[252] Patent Counts By Country, State, and Year - All Patent Types (December 2014), Dostupno preko: http://www.uspto.gov/web/offices/ac/ido/oeip/taf/cst_all.htm (Pristupljeno 24.jul 2014.godine)

nagrada koje su dobili japanski naučnici, 5 iz fizike, 6 iz hemije, 2 psihologija i medicina, 2 književnost, kao i 1 Nobelova nagrada za mir.[253]

Međutim, ne zaustavljaju se na otkrićima o stvarima iz našeg neposrednog okruženja, već postoji i Japanska agencija za istraživanje vazduhoplovstva i svemira. Japanski eksperimentalni modul za međunarodnu svemirsku stanicu iz 2008.godine, poznat kao KIBO, prvi je doprinos ove agencije programu Međunarodne svemirske stanice. KIBO je osmišljen i razvijen sa planom da obavlja aktivnosti naučnog istraživanja u orbiti. U ovom programu, maksimalno 4 astronauta može izvoditi eksperimentalne aktivnosti. Upravo se planiraju obrazovna, kulturna i komercijalna upotreba ovog programa.[254]

Poznati japanski astronom je Kiichirō Furukawa, a slavni naučnici su i Hakaru Hashimoto, doktor i naučnik koji je opisao Hashimotov tireoiditis, Kenichi Fukui, dobitnik Nobelove nagrade za hemiju, Shin'ichirō Tomonaga, dobitnik Nobelove nagrade za fiziku, Susumu Tonegawa dobitnik Nobelove nagrade za medicinu, Joshio Nishina, fizičar i vodeći stručnjak japanskog nuklearnog programa u toku II svetskog rata.

Japan je dominantan u mnogim oblastima nauke i tehnologije, a planiranje Robo-Olimpijade pokazuje koliko su se u Japanu najnaprednija tehnološka dostignuća odomaćila i postala opšteprihvaćena. Ostatku sveta preostalo je jedino da pokuša da uhvati korak sa njima.

- **Nacionalna kohezija Japana[255]**

Kohezivnost je nešto što odlikuje zemlju izlazećeg sunca. Od ukupno 127.103.388 stanovnika, 98,5% čine Japanci. i pored apsolutne dominacije Japanaca, u Japanu živi i 0,5% Korejanaca, 0,4% Kineza i 0,6% ostalih.[256]

Društvo u kojem postoje jasne razlike između Japanca i pripadnika drugih nacija stvoreno je još pre 2000 godina. i tada, razlika nije bila samo u izgledu, već i u načinu razmišljanja i delovanja.[257]

---

[253] Japanese Nobel Laureats, Dostupno preko: http://www.kyoto-u.ac.jp/en/about/profile/honor/awards/nobel.html, (Pristupljeno 24.jul 2014.godine)

[254] Japanese Experiment Module (KIBO), Dostupno preko: http://iss.jaxa.jp/en/kibo/, (Pristupljeno 2. avgust 2014.godine)

[255] Ovaj deo teksta napisala je Jelena Manojlović

[256] CIA, *The world factbook*, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ja.html, (pristupljeno 30. jul 2014.)

[257] Jonathan Rice, *Behind the Japanese mask… How to understand the Japanese culture..and work successfully with it*, Begbroke, Oxford 0X5 1RX. United Kingdom, p.4

Japan je danas jedna od najmoćnijih i najhomogenijih država na svetu. Put do ovog statusa nije bio nimalo lak. Od svih država na svetu, Japan je bio najbliži uništenju. Japan je jedina nacija, koja je preživela nuklearni napad.[258] Godine 2011. i priroda je bila protiv ove zemlje. Zemljotres, magnitude 9 stepeni, pogodio je oblast udaljenu oko 370 kilometara od Tokija. Ovaj, do sada najsnažniji potres ikada zabeležen u Japanu, prouzrokovao je cunami, koji je uništio nekoliko nuklearnih reaktora u Fukušimi. Katastrofa je, prema najnovnijim podacima iz 2014. godine odnela je čak 15.884 života.[259]

I pored svega što ih je zadesilo u istoriji i dalje su veoma jaka nacija. Japan je zemlja kolektivističke kulture. Ključ njihovog održavanja je harmonija, smatraju Japanaci.[260] „Srce japanskog društva" je neprekidno traženje harmonije.[261] Ona ima „prizvuk miroljubivosti" i ispunjenosti i pokazatelj je kako treba živeti.[262] Ono čime će se stanovnici zemlje izlazećeg sunca posebno pohvaliti jeste i mišljenje da njihova harmonija proizvodi jednakost, koju ne možemo primetiti u drugim kulturama.[263]

I u pogledu religije, Japan se može pohvaliti svojom homogenošću. Japan je bio i ostao zemlja verske tolerancije.[264] Religija, koju praktikuje 83,9% stanovništva je šintoizam, dok budizam ne zaostaje sa ukupno 71,4% stanovništva. Mnogi, međutim pripadaju šintoizmu i budizmu istovremeno.[265] To znači da Japanci jednu religiju razumeju i prate u jednom kontekstu, a drugu religiju u drugom.[266] Hrišćanstvo broji 0,4% stanovništva, a preostale religije broje 0,6% stanovništva.[267] Veza između religijske pripadnosti i nacionalnosti, politike ili socio-

[258] Kenneth G. Henshall, *A history of Japan: From Stone age to superpower,* Palgrave Macmilln, New York, p.1

[259] CNN Libraray, *2011 Japan Earthquake – Tsunami Fast Facts*, dostupno na: http://edition.cnn.com/2013/07/17/world/asia/japan-earthquake---tsunami-fast-facts/, pristupljeno: 01. avgust, 2014

[260] Jonathan Rice, *Behind the Japanese mask… How to understand the Japanese culture..and work successfully with it*, op.cit, pp.62

[261] Ibidem, pp.62

[262] Ibidem, pp.57

[263] Ibidem, pp.58

[264] Kenneth G. Henshall, *A history of Japan: From Stone age to superpower,*op. cit., p. 59

[265] CIA, *The world factbook*, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ja.html, (pristupljeno 30.jul,2014)

[266] Kenneth G. Henshall, *A history of Japan: From Stone age to superpower,*op. cit., p. 22

[267] CIA, *The world factbook*, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ja.html, (pristupljeno 30.jul,2014)

ekonomskog statusa nije toliko značajna i ne može se primetiti, jer je društvo relativno etnički i religijski homogeno.[268] Verska sloboda zagarantovana je svima Ustavom Japana, dok država i državni organi treba da se uzdržavaju od bilo kakvih intervencija u ovoj oblasti. [269]

Zvaničan jezik je japanski. [270] Japanski jezik se vrlo specifičan i jedinstven, pa tako ima vrlo malo sličnosti sa bilo kojim drugim jezikom. Učenje japanskog jezika uvek je predstavljlo problem strancima. Zbog toga je i komuniciranje Japanaca sa pripadnicima drugih nacija nekada vrlo teško i može doći do nerazumevanja. Problem nije samo u jeziku, već i u načinu razmišljanja. Čak i kada Japanci pokušavaju sa strancima da se sporazumeju na engleskom, oni će uvek razmišljati na japanski način.[271]

U Japanu obrazovanje je na veoma visokom nivou. Čak je 99% populacije pismeno.[272] Ovo je trajan trend, koji je započet veoma davno. U Tokugava periodu (1600 - 1868) deca samuraja i plemića obrazovala su se kod kuće, a deca nižih klasa u malim školama. Školarina je bila vrlo jeftina, čak i besplatna. U ovom periodu ukupna stopa pismenosti iznosila je 30%, što je najveća stopa pismenosti u svetu u to vreme.[273] Visoki procenat pismenosti se upravo može pripisati i njihovoj želji da uče. Od 1871. do 1873. godine veliki broj Japanca putovao je po Americi i Evropi, kako bi naučili nešto novo, stekli isustvo i mogli to da primene u svojoj državi. Rezultati ovih putovanja ogledaju se u pismenijoj naciji i spremnosti Japana da uči od drugih. Univerzalno ozbrazovanje proglašeno je za cilj 1872. godine.[274] Kroz proces školovanja i saradnju u toku školovanja usvajaju se posebne vrednosti i poželjna ponašanja, koja su cenjena u japanskom društvu. Mnoge studije koje proučavaju socijalizaciju naglašavale su uobičajene crte socijaliza-

[268] U.S. Department of State, *International Religious Freedom Report for 2013-Japan*, dostupno na: http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/religiousfreedom/index.htm#wrapper (pristupljeno 31.jula,2014.)

[269] Prime Minister of Japan and His Cabinet, *The Constitution of Japan,* dostupno na: http://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html (pristupljeno 25.jula,2014.)

[270] CIA, *The world factbook*, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ja.html, (pristupljeno 30. jul 2014)

[271] Jonathan Rice, *Behind the Japanese mask… How to understand the Japanese culture..and work successfully with it*, op .cit., pp. 78-79

[272] CIA, *The world factbook*, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ja.html, (pristupljeno 30. Jul 2014)

[273] Kenneth G. Henshall, *A history of Japan: From Stone age to superpower,*op. cit., p.64

[274] Ibidem, pp.85-86

cije u japanskom školovanju, a najviše „snažan grupni konsenzus i socijalizaciju pod pritiskom grupe ili vršnjaka".[275] Novinar, prevodilac i univerzitetski predavač, Ilja Musulin, smatra da „više od samog nivoa obrazovanja, nacionalnoj koheziji doprinosi sadržaj obrazovanja".[276] Prema njegovim rečima u Japanu postoji predmet u školama koji nosi naziv „moralno vaspitanje". Predmet je odličan metod za širenje istih vrednosti, kao i za disciplinovanje mladih ljudi, odnosno postizanje kohezije.[277]

Međutim, pored ovih visokih stopa, postoji jedna stvar kojom se Japan ne može baš pohvaliti i koja predstavlja problem. Japan je zemlja koja ima jednu od najnižih stopa fertiliteta u svetu, a ona iznosi svega 1.4.[278] Japan je zemlja koja polako stari, a procenat onih koji imaju 65 i više godina iznosi 24,8%. [279] Vladin izveštaj sastavljen 2012. godine upozorio je da će do 2026. stanovnika Japana sa 127 miliona opasti na 87 miliona, od čega će čak 40% imati 65 godina i više.[280] Ovo bi zaista moglo da utiče na uticaj Japana u svetu u ekonomskom i političkom smislu. Jedno od rešenja može biti i povećanje stope fertiliteta, a drugo, ono od kojeg se svi Japanci plaše jesu i masovne imigracije. U ovom slučaju Japan bi morao da privuče 650.000 imigranata godišnje, a da ne podiže stopu fertiliteta, procenile su Ujedinjene nacije. Međutim, postavlja se pitanje da li se ovaj nivo imigracije može postići u zemlji, koja je još uvek u velikoj meri homogena.[281] Broj imigranta u 2013. godini iznosio je 2.437.200, što u procentima iznosi 1,9%. Poređenja radi, broj imigranata u Sjedinjenim Američkim Država iznosio je 45.785.000, što je 14,3%. [282]

Prema Japancima, zapadne zemlje u poređenju sa njima vrlo su heterogene. U Japanu vlada mišljenje da u tim zemljama ljudi žele da

[275] Education in Japan, *The Role of Modern Schooling*, dostupno na: http://www.education-in-japan.info/sub1.html#sub1r4 (pristupljeno 31. jul 2014)
[276] Intervju sa Iljom Musulin, 05. oktobar 2014
[277] Ibidem
[278] The World Bank, *Fertility rate, total (births per women),* dostupno na: http://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN, (pristupljeno 25. jula 2014)
[279] CIA, *The world factbook*, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ja.html, (pristupljeno 30.jul,2014)
[280] D.M, The Economist, *The incredible shrinking country,* dostupno na: http://www.economist.com/blogs/banyan/2014/03/japans-demography (pristupljeno 25. jul 2014)
[281] Ibidem
[282] UNITED NATIONS – Department of Economic and Social Affairs – Population Division, *International Migration 2013,* dostupno na: http://esa.un.org/unmigration/documents/WallChart2013.pdf, (Pristupljeno 25. jul 2014.)

nadmaše jedan drugog i svako se bori za svoje interese.[283] Japanolog, Branka Takahaši, kod Japanca ceni dve moralne kategorije: „giri" – osećanje duga prema drugom čoveku i „ninđo" – humanist i saosećajnost. „Ove kategorije se ogledaju kako u odnosima jedan na jedan, tako i u odnosu na političkog ili ekonomskog partnera. Nenametljivost i spremnost da se razume i uvaži druga strana, a ne samo svoj interes, po svaku cenu – to je ono čime Japanci osvajaju".[284]

Porodica u Japanu i dalje igra veoma važnu ulogu, pa se kao takva posmatra kao „stena oko koje je i izgrađeno japansko društvo". [285] Možda to najbolje dokazuje činjenica da je od ukupnog broja rođene dece, samo 2% rođeno u vanbračnim zajednicama.[286] Poređenja radi, taj procenat u Sjedinjenim Američkim Državama iznosi 40,7%.[287]

Dobre strane homogenosti su svakako to što u Japanu nema nacionalne i verske netrpeljivosti, smatra Branka Takahaši. „Većina Japanca o religiji i ne razmišlja, pa su tako verski problemi sa naših prostora za njih teško pojmljivi. Neki obredi se obavljaju u hramovima, ali vernika u onom smislu koji je blizak nama, hrišćanima, ima veoma malo. Ovde se moralni principi usvajaju od malih nogu, u porodici, u vrtiću i kroz celo školovanje, te potrebe za „strogim, ali pravednim Ocem" – nema."[288] Sa druge strane, ona smatra da u tako homogenoj sredini „nema stvaralačkih varnica, pa se novo i kreativno ređe javlja, što je ponekad neophodno da bi se prešlo na kvalitativno viši nivo."[289] Ilja Musulin nalazi i da homogenost Japana sa sobom nosi i „unutrašnju stabilnost, odnosno odsustvo pokreta za otcepljenje i odsustvo etničkog konflikta unutar države".[290] „Još jedna odluka japanske kulture je i to da se akcenat stavlja na dobre manire, trud i pouzdanost, više nego na znanje i sposobnost. Japanci su vrlo tolerantni prema medi-

[283] Jonathan Rice, *Behind the Japanese mask… How to understand the Japanese culture..and work successfully with it*, op. cit. p.115

[284] Intervju sa Brankom Takahaši (pisac, prevodilac i japanolog sa stalnim boravkom u Japanu) – 30.avgust,2014.

[285] Jonathan Rice, *Behind the Japanese mask… How to understand the Japanese culture..and work successfully with it*, op.cit, p.111

[286] Ibidem, p.111

[287] "Births: Final Data for 2012", National Vital Statistis Reports, US Depariment of helth and human servise, 2013, dostupno na: http://www.cdc.gov/nchs/data/nvsr/nvsr62/nvsr62_09.pdf (pristupljeno 12. avgust 2014.)

[288] Intervju sa Brankom Takahaši (pisac, prevodilac i japanolog sa stalnim boravkom u Japanu) – 30. avgust 2014.

[289] Ibidem

[290] Intervju - Ilja Musulin, 05. oktobar 2014

okritetu i nedostatak kometentnosti pojedinca nadoknađuju dobrom organizacijom."[291] „Dalji eventualni rast moći Japana u međunarodnom okviru verovatno neće imati veze sa unutrašnjom homogenošću, jer je Japan na osnovu homogenosti svoj uticaj već ostvario na primeru rata kada je mobilizovao masu poslušnih vojnika. Konretne političke odluke japanske vlade su ono na šta bi trebalo skrenuti pažnju."[292] Musulin smatra da je mana to što se Japan teže otvara prema inostranstvu, što je prema njegovim rečima preko potrebno, posebno u doba ubrzane globalizacije.

Iako se ne otvara tako lako prema inostranstvu, Japan je uvek bio spreman da uči od drugih i o drugima, usvajao je i primenjivao i to je zapravo bila najveća snaga Japana.[293] Nacionalni interesi su uvek bili ispred individualnih, a obrazovanje je bilo sredstvo za postizanje opštih interesa. [294] Tako je ova geografski izolovana i kulturno potpuno jedinstvena zemlja uspela da izgradi svoj međunarodni ugled i uspela da joj se danas dive mnogi.

- **Univerzalistička kultura Japana[295]**

Japan je nesvakidašnja zemlja, a najviše za one koji dolaze sa zapada. Za strance Japan je tek nešto više od daleke zemlje u kojoj ljudi govore nerazumljivim jezikom.[296] Japanski jezik se može smatrati osnovnom preprekom da se bolje upoznamo sa ovom jedinstvenom civilizacijom, njenom kulturom i običajima.

Japanska kultura je unikatna. Čak i kada se pođe sa pretpostavkom da su sve kulture na svoj način posebne, Japanci ipak smatraju da je njihova kultura i zemlja za nijansu posebnija od ostalih.[297]

Zbog te svoje posebnosti, Japan je dobio i mnoge epitete. Na primer, Samjuel Hantington smatra da je Japan „usamljena zemlja", jer joj nedostaje kulturno zajedništvo sa drugim državama.[298] Prema njegovom mišljenju „usamljenost Japana pojačana je činjenicom da je

[291] Ibidem
[292] Ibidem
[293] Kenneth G. Henshall, *A history of Japan: From Stone age to superpower,* op. cit., p. 218
[294] Ibidem, p. 219
[295] Ovaj deo teksta napisala je Jelena Manojlović
[296] Jonathan Rice, *Behind the Japanese mask… How to understand the Japanese culture..and work successfully with it*, Begbroke, Oxford 0X5 1RX. United Kingdom, p.1
[297] Ibidem, p. 4
[298] Samjuel Hantington, *Sukob civlizacije i preoblikovanje svetskog poretka*, CID, Podgorica, 1998,pp. 152

njegova kultura vrlo partikularistička i ne obuhvata potencijalno univerzalne religije ili ideologiju, koji mogu da se izvezu u druga društva i tako uspostavi kulturna veza sa ljudima".[299]

Kada se sredinom 19. veka Japan otvorio prema drugim zemljama i prihvatio mnoge zapadne principe i učenja, to ga je učinilo mnogo jačim i posobnijim.[300] Međutim „zemlja izlazećeg sunca" i dalje je veoma homogena, ali Japan, kao i ostale zemlje želi da se uticaj njene kulture bude veoma osetan u svim delovima sveta. Zbog toga teži da kroz prijateljstvo sa mnogim zemljama utiče na prisustvo japanske kulture u njima. Japanska vlada osmislila je i način na koji će najbolje promovisati vrednosti svoje kulture.

Kulturne subvencije (Cultural Grant Assistance) su deo zvanične razvojne pomoći zemljama u razvoju, koje se dodeljuju od 1976. godine. [301] Ovo funkcioniše tako što Japan donira sredstva zemljama koje su u razvoju u cilju očuvanja njihovog kulturnog nasleđa, ali pod uslovom da te zemlje doprinose promociji japanskih kulturnih vrednosti i viših obrazovanih aktivnosti u svojim državama. Tako je Japan učestvovao u obnovi muzeja u Šri Lanki, kao i u izgradnji centra za budo veštinu u Laosu. U Jermeniji je finansijski pomogao razvoju i poboljšanju muzičkih instrumenata, koje koriste učenici, a za uzvrat očekuje da će se ova zemlja muzike, promovisati japansku muziku i kulturu. Nacionalna biblioteka u Maroku, inače poseduje najveću kolekciju knjiga u ovoj državi, a Japan je pružio podršku u poboljšanju audio-vizulene opreme, zvuka i rasvete. [302]

Japan shvata koliko je negovanje japanskog jezika u svetu veoma bitno, pa tako želi da pomogne zemljama koje nemaju dovoljno sredstava, a imaju želje da napreduju u ovom pogledu. Od bivših jugoslovenskih naroda, izdvaja se Srbija, odnosno Univerzitet u Beogradu, gde veliki broj studenata pored jezika dobija znanja i o japanskoj kulturi. Iz tog razloga, Japan je pružio bespovratnu pomoć za poboljšanje učenja, pa je shodno tome i broj studenata na ovom odeljenju porastao.[303] Prema rečima Ilje Musulina japanska vlada već decenija-

[299] Isto, pp.152
[300] Kenneth G. Henshall, *A history of Japan: From Stone age to superpower,*
[301] Ministry of Foreign Affairs of Japan, Official Development Assistance, *Cultural Grant Assistance*, dostupno na: http://www.mofa.go.jp/policy/oda/category/cultural/, (pristupljeno 30. jun 2014.)
[302] Ibidem
[303] Ibidem

ma šalje volontere da na univerzitetima širom sveta drže časove japanskog jezika. Međutim, zbog složenosti pisma i višeg nivoa učtivosti, prilikom učenja potrebno je više vremena nego za indoevropske jezike, kaže Musulin i smatra da je to problem kada je njegovo globalno širenje u pitanju.[304]

Iako su mange i anime veoma poznate u svetu, Japan se i dalje trudi da ih promoviše. Takmičenje „Međunarodna nagrada za mangu" osnovano je 2007. godine u čast manga umetnicima, koji su doprineli promociji mange u inostranstvu.[305] U 2014. godini radovi su pristigli iz 53 države, što potvrđuje veliku zainteresovanost za ovu oblast u različitim delovima sveta. Prvo mesto osvojio je manga umentik sa Tajlanda, drugo mesto umetnik iz Francuske, a treće mesto osvojio je umetnik iz Kine.[306]

Što se tiče japanske savremene književnosti, posebno se izdvaja Haruki Murakami, čija su dela veoma popularna u mnogim državama. Njegova knjiga „Bezbojni Curuku Tazaki i njegove godine hodočašća", koja je objavljena u aprilu prošle godine, za samo 7 dana prodata je u više od milion primeraka.[307] „Norveška šuma" je takođe veoma poznat roman ovog pisca, a na osnovu kojeg je snimljen i istoimeni film.

Japanska kuhinja dostupna je ljudima u skoro svim delovima sveta, a najpoznatije jelo svakako je suši. U japanskim restoranima, kojih u svetu ima oko 20.000, postoji niz različitih vrsta japanske hrane.[308] Ono što je posebno značajno je i to da je UNESKO na svoju listu nematerijalne kulturne baštine dodao i tradicionalnu japansku ishranu. [309]

Iako postoje stvari kojima se Japanci mogu pohvaliti i na kojima im narodi druguh država mogu pozavideti, postoje i one stvari koje Japanci smatraju delom svoje kulture i tradicije, ali zbog kojih su oštro kritikovani. Između ostalog to je i praksa lova na kitove, koja je

[304] Intervju - Ilja Musulin - 05. oktobar 2014

[305] International Manga Awart, *The 7th International MANGA Award*, dostupno na: http://www.manga-award.jp/en/award_7th.html, (pristupljeno 30. jul 2014.)

[306] Ibidem

[307] David Pilling, „Colorless Tsukuru Tazaki', by Haruki Murakami", dostuno na: http://www.ft.com/intl/cms/s/2/6928beac-1643-11e4-8210-00144feabdc0.html#axzz39p4ZP0Gj (pristupljeno 02. avgust, 2014)

[308] WebJapan, *Japanese food culture*, dostupno na: http://web-japan.org/factsheet/en/pdf/36-JapFoodCulture.pdf (pristupljeno 25.jul, 2014)

[309] BBC, *Japanese cuisine added to Unesco „intangible heritage" list*, dostupno na: http://www.bbc.com/news/world-asia-25223105 (pristupljeno 01.jun, 2014)

primer „lošeg publiciteta u pogledu međunarodnog imidža".[310] Međunarodni sud pravde je iz tog razloga u martu 2014.godine godine utvrdio da lov kitova u Antartiku, koji sprovodi Japan, nije u skladu sa odredbama Međunarodne konvencije o regulaciji lova na kitove i da nema naučnu svrhu kako oni tvrde.[311] Međutim, vlada Japana ne odustaje od svoje tradicije, pa je tako premijer Abe rekao u parlamentu da će njegova vlada povećati napore da dobije međunarodno priznanje za komercijalni lov. Od 1995. godine japanski brodovi ubili su oko 3600 kitova.[312]

Stranci su posebno zainteresovani za savremenu istoriju Japana. Njih upravo najviše fascinira kako je nekada zatvorena i izolovana zemlja u relativno kratkom vremenskom periodu uspela da postane imperijalna sila i ekonomska super sila.[313] U poslednjih nekoliko decenija Japan je imao veliki uticaj na svetsku zajednicu. Naravno, na prvom mestu se nalazi ekonomski uticaj, međutim ne sme se zanemariti kako tehnološki tako i kulturni uticaj Japana. Pored toga što je ekonomska supersila, Japan je i tehnološka i kulturna supersila.[314]

Univerzitetski predavač, Ilja Musulin mišljenja je da Japan radi sve ono što i druge industrijski razvijene zemlje u pogledu širenja uticaja svoje kulture. „Devedesetih godina Japan je počeo da sprovodi program za dovođenje velikog broja stranih studenata. Japanska vlada provomiše preko ambasadora i drugih institucija japanske borilačke veštine, tradicionalnu i savremenu pop kulturu. Japan ima i agencije koje upućuju finansijsku i ekspertsku pomoć zemljama u razvoju i vrše obuku stranih delegacija."[315] Međutim, iako su japanski filmovi, crtaći i muzika vrlo prisutni u istočnoj i jugoistočnoj Aziji, oni još uvek nisu sveprisutni globalno. To, prema mišljenju Musulina, znači da je manje prilika za dodir sa japanskim nego sa engleskim ili španskim uticajem.[316] I pored toga, Japan svakako ima kulturu koja je prihvaćena i poznata i vrlo doprinosi povećanju moći Japana na globalnoj sceni.

---

[310] Kenneth G. Henshall, *A history of Japan: From Stone age to superpower,* op. cit, pp. 56-62

[311] Izveštaj Međunarodnog suda pravde, dostupan na: http://www.icj-cij.org/docket/files/148/18162.pdf (pristupljeno 31. jul 2014)

[312] Japanese plans to restart Antarctic whaling spark NZ anger, *Financial Times*, http://www.ft.com/intl/cms/s/0/53ccc772-059c-11e4-9baa-00144feab7de.html#axzz394nQALre (pristupljeno 31. jul 2014.)

[313] Kenneth G. Henshall, *A history of Japan: From Stone age to superpower,* op. cit. p.221

[314] Ibidem, pp. 221

[315] Ilja Musulin - intervju - 05. oktobar 2014

[316] Ibidem

Međutim, „još uvek mora da se radi na stvaranju psihološkog efekta bliskosti sa Japanom, kroz povećanje interesa za Japan i regrutaciju ljudi koji žele da uče japanski, posete i rade u Japanu ili postanu njegovi stručnjaci za politiku, kulturu i slično".[317]

- **Uticaj Japana u međunarodnim organizacijama[318]**

U Meidži periodu počinje nova uloga Japana u svetu. Do tada, Japan je bio jedna veoma zatvorena zemlja. „Vesternizacija", odnosno usvajanje određenih zapadnih vrednosti, učinila je Japan jačim i sposobnijim i povećala njegovu želju da bude shvaćen za ozbiljno.[319] Kako posle Drugog svetskog rata dolazi do osnivanja nekih od najvećih i danas veoma uticajnih međunarodnih organizacija, Japan je težio da bude deo istih. Međutim, kako se nakon rata našao na strani poraženog, bio je odsutan u mnogim početnim pregovaranjima. [320]

Danas, Japan je član mnogih međunarodnih organizacija i u mnogima igra jednu od glavnih uloga i učestvuje u veoma važnim svetskim pitanjima. Ipak, ono što mu se može zameriti jeste nedovoljan broj zaposlenih u međunarodnim organizacijama, kao i premali broj japanskih visokih zvaničnika u međunarodnim organizacijama.[321]

Japan je postao član Ujedinjenih nacija 1956. godine.[322] Stalna misija Japana u UN sastoji se od pet odeljenja, a to su političko, ekonomsko, socijalno, administrativno i odeljenje za upravljanje misije. Odeljenja se bave različitim pitanjima, kao što su socijalna pitanja, pitanja ljudskih prava, pitanja međunarodne pravde, mirovnih operacija, razvojna pitanja, pitanja zaštite životne sredine itd.[323] Doprinos očuvanju međunarodnog mira i bezbednosti putem UN, mirno rešavanje sukoba, promocija razvojne agende UN i životne sredine, angažovanje u oblasti ljudskih prava, kao i humanitarnih, ženskih i socijalnih pitanja, reforme u UN, kao i reforma Saveta bezbednosti,

---

[317] Ibidem

[318] Ovaj deo teksta napisala je Jelena Manojlović

[319] Kenneth G. Henshall, *A history of Japan: From Stone age to superpower,* p.81

[320] Phillip Y.Lipscy, Japan's Shifting Role in International Organizations, Japan and the World, Yale University, dostupno na: http://elischolar.library.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1001&context=ceas_publication_series (pristupljeno 04. avgust 2014.)

[321] Ibidem

[322] The Permanent Mission of Japan to the UNations, *About As*, dostupno na: http://www.un.emb-japan.go.jp/aboutus/index.html (pristupljeno 05. avgust 2014)

[323] The Permanent Mission of Japan to the UNations, *Organizations & Goals*, dostupno na: http://www.un.emb-japan.go.jp/aboutus/organization.html (pristupljeno 05. avgust 2014.)

promocija ljudskih prava, povećanje broja japanskih državljana, kao osoblja Sekretarijata UN i drugih organizacija UN, ciljevi su Stalne misije Japana u UN.[324] Međutim, i pored svoje značajne uloge, Japan nema svoje stalno mesto u Savetu bezbednosti i to je nešto što veoma pogađa ovu zemlju.

Savet bezbednosti UN broji 15 država članica - pet stalnih i deset nestalnih članica, koje bira Generalna skupština.[325] Države stalne članice Saveta bezbednosti UN su: NR Kina, Francuska, Rusija, Ujedinjeno Kraljevstvo i SAD.[326] Japan je kao nestalna članica veoma doprineo rešavanju određenih problema, kao što je postizanje mirovnog sporazuma u Kambodži (1992 - 1993).[327] Japan je tokom 2009-10 poslednji put bio nestalna članica Saveta bezbednosti.[328] Međutim „ambicije Japana prevazilaze status nestalne članice".[329] „Japan se godinama pažljivo i relativno uspešno zalagao za reformu Saveta bezbednosti. Tokio ima podršku kako malih, tako i velikih nacija i našao je zajednički cilj sa Brazilom i Indijom, kao i kineskim saveznicima u Briksu. Ipak, čini se da napori Japana u ovom smislu nikada neće biti uspešni. Postoji samo jedan glas koji određuje sudbinu Japana kao stalnog člana Saveta bezbednosti, a on se nalazi u Pekingu. Još jedna runda netrajnog članstva je stoga najbolje što Abeovi diplomatski napori mogu proizvesti."[330] Upravo je pravo veta ono što izdvaja stalne članice SB, od nestalnih članica. Ukoliko samo jedna država glasa protiv određene rezolucije, ona ne može biti usvojena.[331]

Međutim, ono što svakako ide u korist Japana, jeste finansijski doprinos ove zemlje UN. Japan, odmah posle SAD, najviše doprinosti

---

[324] Ibidem

[325] Security Council, UN, *Permanent and Non-Permanent Members,* dostupno na: http://www.un.org/en/sc/members/ (pristupljeno 01. avgust 2014.)

[326] Ibidem

[327] Ministry of Foreign Affairs of Japan, *An Argument for Japan's Becoming Permanent Member*, dostupno na: http://www.mofa.go.jp/policy/q_a/faq5.html (pristupljeno 05. avgust 2014.)

[328] Security Council, UN, Membership by Country-Japana, dostupno na: http://www.un.org/en/sc/inc/searchres_sc_members_english.asp?sc_members=191 (pristupljeno 5. avgust 2014.)

[329] Peter Harris, *Why Japan Will Never Be a Permanent Member of the UN Security Council*, dostupno na: http://nationalinterest.org/blog/the-buzz/why-japan-will-never-be-permanent-member-the-un-security-11014 (pristupljeno 01. septembar 2014.)

[330] Ibidem

[331] BBC, UN Security Council - Profile, dostupno na: http://www.bbc.com/news/world-11712448, (pristupljeno: 15.avgust 2014)

budžetu UN, sa oko 20,6%.[332] Posebno treba naglasiti da je Japan najveći svetski donator zvanične razvojne pomoći.[333]

Umesto navedenih razloga u smislu toga šta je Japan sve uradio i „hvaljenja" u kojim misijama je sve učestvovao, ova država treba da predstavi jasnu i konkretnu viziju kako planira da doprinese međunarodnoj zajednici.[334] Ovo je samo jedno od mišljenja, prema kojem se smtara da će se Japan promenom svoje vizije približiti mestu stalne članice.

Japan je takođe član drugih organizacija koje pripadaju Ujedinjenim nacijama poput Svetske turističke organizacije (UNWTO), Organizacije UN za obrazovanje, nauku i kulturu (UNESCO), Visokog komesarijata Organizacije Ujedinjenih nacija za izbeglice (UNHCR).[335]

Svetskoj banci Japan se pridružio u avgustu 1952. godine i postepeno je jačao svoju ulogu. Status jednog od najvažnijih partnera stiče 1984. godine, kada i postaje drugi po veličini akcionar Svetske banke.[336] Pored toga, Japan je i jedan od najvećih donatora Evropske banke za obnovu i razvoj.[337]

Kao treća ekonomija sveta, Japan je član mnogih organizacija koje utiču na poboljšanje ekonomskog razvoja, bave se pitanjima ekonomske politike i slično. Neke od njih su i Međunarodni monetarni fond (IMF), Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OCED). A pored toga Japan je član grupacije G20, koja okuplja 20 najjačih ekonomija sveta, zatim G7, koja okuplja ministre finansija najindustrijalizovanih zemalja, kao i grupacije G8, koja obuhvata osam industrijski najrazvijenijih zemalja.[338]

Godine 2012. Japan je proslavio 60 godina članstva u Međunarodnom monetarnom fondu (IMF).[339] Tokom svih ovih godina Japan

---

[332] Ministry of Foreign Affairs of Japan, *An Argument for Japan's Becoming Permanent Member*, dostupno na: http://www.mofa.go.jp/policy/q_a/faq5.html (pristupljeno 05. avgust 2014.)

[333] Ibidem

[334] Masatsune Katsuno, *Japan's Quest for a Permanent Seat on the United Nations Security Council,* dostupno na: http://library.fes.de/pdf-files/id/09024.pdf (pristupljeno 05. avgust 2014.)

[335] CIA, *International organization participation*, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/print_2107.html (pristupljeno 05.avgust 2014.)

[336] The World Bank, Countries,Japan, Overview, dostupno na: http://www.worldbank.org/en/country/japan/overview, (pristupljeno 01.avgust, 2014)

[337] European Bank, *Japan donor information*, dostupno na: http://www.ebrd.com/pages/about/workwith/donors/japan.shtml (pristupljeno 01.avgust,2014)

[338] Ibidem

[339] International Monetary Fund, Japan, dostupno na: http://www.imf.org/external/np/fin/tad/exfin2.aspx?memberKey1=520&date1key=2014-10-04 (pristupljeno 01.avgust 2014.)

je kao treća svetska vodeća ekonomija bio darežljiv kada je iskazivao podršku MMF-u.[340] Kada se svet suočio sa svetskom ekonomskom krizom 2008. godine, Japan je pokazao «globalnu odgovornost» tako što je 2009. godine odobrio pozajmicu od 100 milijardi dolara MMF-u, „dajući time značajan podstrek usavršavanju Fonda za hitne pozajmice MMF-a".[341] A kako bi globalna sredstva za prevenciju i suočavanje sa krizama bila uvećana, Japan je 2012. godine uložio dodatnih 60 milijardi dolara i time pokazao koliko mu je stalo do globalne ekonomske stabilnosti. Japan je doprineo razvojnim projektima, takođe i projektima koji se bave smanjenjem siromaštva i pomažu privredni rast. Zanimljivo je da je Japan od 1990. godine pomogao MMF-u u tehničkom aspektu sa više od 400 miliona dolara, što je omogućilo MMF-u da pomogne više od 120 zemalja članica „da ojačaju svoje ljudske i institucionalne kapacitete u oblasti osmišljavanja ekonomskih strategija i makroekonomskih sporazuma".[342]

Japan se može smatrati i jednim od osnivača Azijske razvojne banke (ADB). Ova banka osnovana je da pomogne svojim članovima u smanjivanju siromaštva i poboljšanju kvaliteta života, a Japan poseduje najviše udela u vlasništvu (15,6% ukupnog broja akcija). Od osnivanja 1966. godine Azijskoj centralnoj banci Japan je donirao čak 18,97 milijardi dolara. Japansko predstavništvo učestvuje u promovisanju ove banke u svetu.[343]

Azijsko–pacifička ekonomska saradnja (APEC) nastala je 1989. godine, a danas broji 21 zemlju članicu, među kojima je i Japan, kao zemlja osnivač.[344] Pored toga, Japan je danas glavni finansijski izvor ove organizacije i zalaže se za bolje poslovno okruženje u regionu.[345]

Međunarodnoj agenciji za atomsku energiju (IAEA) Japan pristupa 1957.godine, upravo kada je i osnovana.[346] U Evropskoj komisiji

---

[340] Japan and IMF, dostupno na: http://www.imf.org/external/region/apd/pdf/jpnBrochure.pdf (pristupljeno 2. avgust 2014)

[341] Ibidem

[342] Ibidem

[343] Asian Development Bank, Japanese Representative Office: Overview, dostupno na: http://www.adb.org/offices/japan/overview (pristupljeno 07. avgust 2014.)

[344] APEC, *Member Economies*, dostupno na: http://www.apec.org/About-Us/About-APEC/Member-Economies.aspx (pristupljeno 02. avgust 2014.)

[345] Ministry of Foreign Affairs of Japan, *Asia-Pacific Economic Cooperation (APEC)*, dostupno na: http://www.mofa.go.jp/policy/economy/apec/index.html (pristupljeno 02. avgust 2014.)

346 IAEA, *Member State of the IAEA*, dostupno na: http://www.iaea.org/About/Policy/MemberStates (pristupljeno 01. avgust 2014.)

za nuklerno istraživanje (CERN) Japan je trenutno uključen kao zemlja posmatrač.[347]

Japan je takođe član mnogih drugih važnih organizacija poput Svetske trgovinske organizacije (WTO), Svetske zdravstvene organizacije (WHO), Međunarodne organizacije rada (ILO), Međunarodne organizacije za migracije (IOM), Međunarodnog olimpijskog komiteta (IOC), Interpola, Organizacije međunarodnog civilnog vazduhoplovstva (ICAO), Organizacije za zabranu hemijskog oružja (OPCW), Svetske organizacije za intelektualnu svojinu (WIPO).

Japan nije samo glavni finansijer pojedinih međunarodnih organizacija, već i projekata pojedinih zemalja. Prema rečima Ilje Musulina, Japan je jedan od najvećih vojno-političkih saveznika SAD i taj savez je poslednjih godina sve važniji zbog jačanja moći Kine. On dodaje i da Japan i tvrdom i mekom moći nastoji da se poravna sa politikom SAD.[348]

Iako jedan od glavnih igrača u međunarodnim organizacijama, pred Japanom stoje značajni izazovi. Ričard Bridl, direktor za ljudske resurse pri UNICEF-u, smatra da su Japanci poželjni u radu međunarodnih službi, pa ih je tako pozvao da se priključe.[349] Kako bi Japan povećao svoju ulogu u međunarodnim organizacijama, Vlada Japana u budućnosti će se truditi da ima više mladih zvaničnika kako u organizacijama Ujedinjenih Nacija, tako i u drugim međunarodnim organizacijama.[350]

Ono što će ga u budućnosti koštati jeste nemogućnost da obezbedi stalno mesto u Savetu bezbednosti, zbog čega njegovo mišljenje neće imati težinu u rešavanju važnih međunarodnih pitanja.[351] I pored toga očekuje se da će Japan imati veoma bitnu ulogu u budućnosti u međunarodnim odnosima.

---

[347] CERN, *Member states*, dostupno na: http://home.web.cern.ch/about/member-states (pristupljeno 01. avgust 2014.)

[348] Intervju - Ilja Musulin - 05. oktobar 2014.

[349] The JapanTimes, *UNICEF exec prods more Japanese to join international groups*, dostupno na: http://www.japantimes.co.jp/news/2014/10/06/national/unicef-exec-prods-more-japanese-to-join-international-groups/#.VGC6GPnF-QE (pristupljeno 30. oktobar 2014.)

[350] TheJapanTimes, *Japan to send more yound officials to U.N., other international bodies*, dostupno na: http://www.japantimes.co.jp/news/2014/10/14/national/japan-to-send-more-young-officials-to-u-n-other-international-bodies/#.VGC6FfnF-QE (pristupljeno 30. oktobra 2014.)

[351] Phillip Y.Lipscy, Japan's Shifting Role in International Organizations, Japan and the World, Yale University, dostupno na: http://elischolar.library.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1001&context=ceas_publication_series (pristupljeno 04.avgust,2014)

Članstvo Japana u mnogim značajnim organizacijama, kao i saradnja sa pojedinim organizacijama, veoma doprinosi njegovom međunarodnom ugledu. Međutim, nije u pitanju samo međunarodni ugled, već i uloga koju Japan ima, s obzirom da je najveći donator pojedinih svetskih organizacija. Kao član grupe G7 i MMF-a, Japan učestvuje i rešavanju mnogih akutuelnih društvenih pitanja, kao što je kriza u Ukrajini. Takođe, Japan koristi i članstvo u pojedinim svetskim organizacijama, kako bi promovisao svoju kulturu i jezik.

- **Meka moć Japana**[352]

Vlada Japana pokušava da na različite načine poveća meku moć ove zemlje. „Kul Japan" je brend koji služi za promovisanje kulturnih vrednosti u svetu, a ministarka Tomomi Inada je zadužena za „Kul Japan" strategiju.[353] Šinzo Abe i njegova vlada planiraju da potroše 90 milijardi jena (što je oko 680 miliona evra) kako bi pokrenuli kreativnu industriju u inostranstvu, a njihov glavni fokus su zapravo anime i mange.[354] Mnogi japanski umetnici, a među njima i Takashi Mitachi smatraju da to što Vlada pokušava da promoviše zapravo i nije toliko „kul".[355]

Međutim, koliko god se Vlada Japana, zajedno sa premijerom trudila oko ovog pitanja i postizala uspeh, postoji jedna stvar koja ostavlja mnogo jači utisak. Radi se o poznatom članu 9. japanskog Ustava koji glasi: „Japanski narod se zauvek odriče rata kao suverenog prava nacije, kao i pretnje ili upotrebe sile kao sredstva za rešavanje međunarodnih sporova"[356], a koji preti da bude narušen. Naime, japanska vlada odlučila je da prizna pravo Japana na „kolektivnu samoodbranu", što je promena tumačenja ustava.[357] Član 9 japanskog ustava je izraz divljenja i nešto na šta su Japanci posebno ponosni. „Iz kulturne perspektive član 9 čini osnovu nacionalnog identiteta."[358] S toga pot-

[352] Ovaj deo teksta napisala je Jelena Manojlović

[353] Prime minister of Japan and His Cabinet, *Tomomi INADA*, dostupno na: http://japan.kantei.go.jp/96_abe/meibo/daijin/inada_e.html (pristupljeno 30.jul 2014)

[354] The Economist, *Japan's soft power – Squaring the cool*, dostupno na: http://www.economist.com/blogs/banyan/2014/06/japans-soft-power (pristupljeno 25. jun2014)

[355] Ibidem

[356] The Constitution of Japan – Japanski ustav, dostupan na: http://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html (pristupljeno 15. jun 2014.)

[357] TheJapanTimes, *Abe guts Article 9*, dostupno na: http://www.japantimes.co.jp/opinion/2014/07/02/editorials/abe-guts-article-9/#.U-4uFfmIW1M (pristupljeno 30. jul 2014.)

358 John W. Traphagan, *Defending Japan's Pacifism*, dostupno na: http://nationalinterest.org/commentary/defending-japans-pacifism-9904 (pristupljeno 27. jun 2014.)

puno je logično što se ovoj temi pridaje veliki značaj. Revidiranje ustava, odnosno novo tumačenje člana 9 može da utiče na promenu slike Japana u svetu.

Za sada, Japan se nalazi na sedmom mestu na svetu po indeksu meke moći (Ernst&Joung). Ispred Japana nalaze se SAD, Francuska, Nemačka, UK, Kanada i Italija.[359] Posmatrajući ovo, može se zaključiti da Japan zauzima visoko mesto u svetu po svojoj mekoj moći, međutim posmatrajući posebne kriterijume videćemo šta je to što je potrebno da promeni, a šta je to po čemu se Japan izdvaja.

Time 100

Na listi „Time 100" 2014. godine našao se samo jedan Japanac. U pitanju je japanski premijer Šinzo Abe.[360] Na čelu japanske vlade Abe se prvi put se našao 2006. godine, ali je nakon samo godinu dana podneo ostavku.[361] Premijersko mesto drugi put zauzima 2012.godine kada njegova partija pobeđuje na izborima.[362] Skup različitih mera i strategija, koje su poznate kao „Abenomija", a koje služe kako bi poboljšale ekonomsku situaciju, porazile deflaciju i poboljšale potrošnju razlozi su zbog kojih se upravo japaski premijer našao na ovoj listi. „Tajm" dalje navodi da je samo dvadeset meseci bilo potrebno da „japanski narod počne da veruje u trajni oporavak, ali da ostaje još nedovršenog posla".[363] Međutim, istraživanja su pokazala da je u 2014. godini popularnost gospodina Abea opala, a jedan od razloga je i revidiranje Ustava, odnosno člana 9.[364]

---

[359] EY, *Rapid – growth markets versus the G7*, dostpuno na: http://www.ey.com/GL/en/Issues/Driving-growth/Rapid-growth-markets-soft-power-index-The-RGMs-versus-the-G7 (pristupljeno 01. avgust 2014.)

[360] The Time, *The 2014 TIME 100, Shinzo Abe – Jack Lew*: *:* http://time.com/70853/shinzo-abe-2014-time-100/

[361] Prime minister of Japan and His Cabinet, *Profile of the Prime Minister:* http://japan.kantei.go.jp/96_abe/meibo/daijin/abe_e.html (pristupljeno 20. jul 2014.)

[362] BBC, *Profile: Shinzo Abe:* http://www.bbc.com/news/world-asia-19725705 (pristupljeno 20. jul 2014.)

[363] The Time*, The 2014 TIME 100*, *Shinzo Abe – Jack Lew:* http://time.com/70853/shinzo-abe-2014-time-100/, (pristupljeno 20. jun, 2014.)

[364] Ankit Panda, Shinzo *Abe's Approval Rating Dips Below 50 Percent*, The Diplomat, dostupno na: http://thediplomat.com/2014/07/shinzo-abes-approval-rating-dips-below-50-percent/ (pristupljeno 01.avgust, 2014)

Najpopularnije kompanije

Japanske kompanije poznate su širom sveta. Časopis „Forbes" je listi najvećih kompanija na svetu izdvojio i japansku kompaniju „Toyota motors", koja se nalazi na 12 mestu, što znači da se u odnosu na prethodnu poziciju popela za čak 19 mesta.[365] Međutim, što se tiče liste najcenjenih kompanija koje objavljuje časopis „Fortune", „Toyota motors" zauzela je 24. mesto, što znači da se u odnosu na 2014. godinu pomerila za jedno mesto na gore.[366] Na ovoj listi svoje mesto našla je i kompanija „Nippon Steel & Sumitomo Metal", koja se bavi proizvodnjom metala, zatim, „Honda Motor", koja se bavi proizvodnjom motornih vozila, zatim „Komatsu", koja se bavi proizvodnjom građeviske i rudarske opreme. Između ostalog na listi su se našli i „Mitsui", jedna od najvećih svetskih korporacija, kao i „Toyota Industries". Pored ovih, treba spomenuti i svetskog lidera u proizvodnji grafičkih proizvoda, kompaniju „Canon", sa čak 3825 patenata u 2013. godini [367], kao i „Sony", lidera u proizvodnji elektronike. Kompanije koje svakako zaslužuju divljenje su i „Mitsubishi", koja se bavi proizvodnjom automobila, kao i „Nissan motors". Telekomunikaciona i internet korporacija „SoftBank" i osiguravajuće društvo „Tokio Marine Holdings", pored ostalih utiču na veličinu meke moći Japana.

Indeks slobode

Zbog povećanja aktivnosti organizacija civilnog društva, kao i odsustva zakonskih ograničenja verskih sloboda, „Freedom house" najboljom ocenom ocenila je stepen japanske građanske slobode.[368] Po indeksu slobode Japan se ozbiljno izdvaja u regionu, s obizirom da je NR Kina označena kao neslobodna zemlja i naravno Severna Koreja, sa najnižim indeksom slobode.[369] I u oblasti političkih prava i civilnih sloboda Japan ima veoma dobre ocene. Izbori u ovoj zemlji su slobod-

[365] Forbes, *Global 2000: The biggest Companies of 2014*, dostupno na: http://www.forbes.com/pictures/fjlj45hjf/no-12-toyota-motor/, (pristupljeno 01. avgust 2014.)

[366] Fortune, *World's most admired companies*, dostupno na: http://fortune.com/worlds-most-admired-companies/toyota-motor-25/, (pristupljeno 25. mart 2015.)

[367] USA TODAY, *The most innovative companies in the world*, dostupno na: http://www.usatoday.com/story/money/business/2014/01/18/most-innovative-companies/4581161/, (pristupljeno 31. jul 2014)

[368] Freedom House, *Freedom in the World 2014 Japan*, http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/japan-0#Key (pristupljeno 01. avgust 2014.)

[369] Freedom House, *Freedom in the World 2014*, http://freedomhouse.org/sites/default/files/Freedom%20in%20the%20World%202014%20Booklet.pdf (pristupljeno 01. avgust 2014.)

ni i fer, a svi građani imaju jednaka politička prava. Međutim, žene su i dalje nedovoljno zastupljene u ovoj oblasti.[370] Vrlo je moguće da je to zato što je Japan još uvek društvo muških vrednosti, iako pokazuje pomak u toj oblasti.[371] Međutim visoko mesto Japan zauzima i u pogledu prisutnosti korupcije, što i nije za pohvalu (18. mesto od 177 država). Mediji u Japanu su pretežno nezavisni i privatni. U toku poslednje decenije japanske nevladine organizacije postale su aktivnije u oblasti ljudskh prava, socijalne zaštite i zaštite životne sredine.[372]

Turizam

U avgustu 2013. godine Japan je posetilo rekordnih 907.000 stranih turista, što je zapravo povećanje od 17,1% u odnosu na isti mesec 2012. godine, tvrdi „The JapanTimes".[373] Kako bi ova zemlja privukla još turista, japanski „Times" smatra da bi bilo poželjno više korišćenje engleskog jezika u svim turističkim mestima, hotelima i restoranima, jer turistima uglavnom jezik predstavlja glavni problem i razlog zbog kojeg će možda zaobići ovu zemlju.

Kvalitet visokog obrazovanja

„Obrazovanje u Japanu je oduvek bilo sredstvo za postizanje uspeha."[374] Univerzalno obrazovanje u Japanu proglašeno je za cilj 1872. godine. Još tada, omladina je pozvana da bude marljiva.[375] Prema podacima iz 2011. godine Japan ulaže u visoko obrazovanje 3,8% BDP-a, što ga svrstava na 115. mesto u pogledu procenta, ali u pogledu iznosa svrstava se u sam svetski vrh.[376]

Najprestižniji univerzitet u Japanu je Tokijski univerzitet, pa se tako našao na 11. mestu na listi „Times higher education" za 2014. go-

---

[370] Freedom House, *Freedom in the World 2014 Japan*, http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/japan-0#Key (pristupljeno 01. avgust 2014.)

[371] Jonathan Rice, *Behind the Japanese mask… How to understand the Japanese culture..and work successfully with it*, Begbroke, Oxford 0X5 1RX. United Kingdom, pp.67

[372] Freedom House, *Freedom in the World 2014 Japan*, http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/japan-0#Key (pristupljeno 01. avgust 2014.)

[373] The Japan Times, Attracting 10 milion tourists to Japan, dostupno na: http://www.japantimes.co.jp/opinion/2013/10/01/editorials/attracting-10-million-tourists-to-japan/#.U-EKZPl_v4w, (pristupljeno 31. jul 2014.)

[374] Kenneth G. Henshall, *A history of Japan: From Stone age to superpower,* p. 219

[375] Ibidem, pp. 86-87,

[376] CIA, *The world factbook*, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ja.html, (pristupljeno 30. jul 2014.)

dinu. Pored univerziteta u Tokiju, na listi su se na-šli i Univerzitet u Kjotou, zatim Univerzitet u Osaki, Tokijski institut tehnologije, kao i Tokohu univerzitet.[377] Broj maturanata koji su upisali fakultet u 2013. godini iznosio je 49,9%. Predsednica Šiga univerziteta (Shiga University),Takamitsu Sawa, smatra da je ovaj procenat nizak, a da je razlog upravo finansijske prirode. Kako bi došlo do rešenja Vlada bi trebalo više da ulaže u visoko obrazovanje, kao i da se poveća broj stipendija, smatra predsednica ovog univerziteta.[378] Za reputaciju jednog univerziteta veoma znači i broj stranih studentata koji se školuju na njemu. Da bi privukla strane studente Vlada Japana je 2008. godine pokrenula ambiciozni projekat „300.000 stranih studenata", a cilj je upravo porast stranih studenata u Japanu do 2020. godine.[379] Ipak, u 2013. godini broj stranih studenata u Japanu opao je za 2,8%, što ukupno iznosi 69,339 stranih studenata.[380] Međutim, na Univerzitetu u Kjotou broj stranih studenata u toku prošle godine je porastao. Nekadašnja carska prestonica, stranim studentima je primamljiva zbog svoje istorijske i turističke vrednosti. S obzirom da je manji od Tokija, Kjoto pruža studentima mogućnost da se istaknu, pokažu svoje talente i, što je najvažnije, predstave svoju kulturu lokalnom stanovništvu.[381]

Poznavanje engleskog jezika

Kada je u 19. veku započeta modernizacija i otvaranje Japana, povećala se i sposobnost građana da čitaju dela na engleskom.[382] Međutim, iako je veoma napredovao u tom pogledu, Japan danas zauzima tek 26. mesto na svetu po indeksu poznavanja engleskog jezika,sa ocenom 53,21 što ga svrstava u zemlje umerenog poznavanja engleskog jezika, prema oceni kuće „Obrazovanje pre svega".[383] Dok je u

[377] Times Higher Education, *World reputation Rankings 2014*, http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2014/reputation-ranking/range/01-50 (pristupljeno 30. jul 2014.)

[378] Takamitsu Sawa, *Funding higher education*, The JapanTimes, http://www.japantimes.co.jp/opinion/2014/05/25/commentary/japan-commentary/funding-higher-education/#.U-TkW_l_v4w (pristupljeno 30. jul 2014.)

[379] Study in Japan, *The „300000 Foreign Students Plan" Campaign*, http://www.studyjapan.go.jp/en/toj/toj09e.html (pristupljeno 30. jul 2014.)

[380] Japan Student Services Organization, *International Students in Japan 2013*, http://www.jasso.go.jp/statistics/intl_student/data13_e.html (pristupljeno 30. jul 2014.)

[381] Miki, Tanikawa, *Kyoto Uses Its Many Charms to Attract Foreign Students*, The New York Times, http://www.nytimes.com/2014/06/30/world/asia/kyoto-uses-its-many-charms-to-attract-foreign-students.html (pristupljeno 30. jul 2014.)

[382] Kenneth G. Henshall, *A history of Japan: From Stone age to superpower,* op.cit. p. 83

[383] EF English Proficiency Index, http://www.ef.com/__/~/media/efcom/epi/2014/full-re-

mnogim azijskim zemljama indeks poznavanja engleskog jezika znatno porastao, u Japanu je opao za 0,96%. Južna Koreja nalazi se na 24. mestu, a NR Kina na nezavidnom 34. mestu.[384] Međutim, to ne osporava činjenicu da Japanci „strašno žele da znaju engleski i da ga temeljno uče od 5. razreda".[385] „O opčinjenosti engleskim jezikom govori i neverovatna količina anglizicama u japanskom jeziku. Na primer, ako se daje ime firmi – poželjno je da bude na engleskom. Međutim Japanci imaju problem sa izgovorom, što ih koči kada treba da pokažu znanje. Zato će u susretu sa strancima pre izjaviti da ne znaju engleski jezik, nego da se, po sopstvenom mišljenju, obrukaju."[386] Kuća „Obrazovanje pre svega" je pratila stanje u periodu od 2009. do 2012. godine i zaključila da je upravo srž problema u obrazovnom sistemu, jer se engleski ne koristi u usmenoj komunikaciji u školama, kao ni u japanskim kompanijama, koje ne potenciraju ovaj jezik. Kako bi se promovisalo učenje engleskog u Japanu, visoki zvaničnici Ministarstva obrazovanje počeli su u maju 2014. godine da vode sastanke na engleskom jeziku i time ukažu na značaj poznavanja i korišćenja ovog jezika u usmenoj komunikaciji.[387]

Emisija CO2

Japan spada u jednog od šest najvećih emitera ugljen-dioksida na svetu, sa ukupno 4% emisije od ukupne količine. Ispred Japana nalaze se samo Rusija (5%), Indija (6%), EU (11%), SAD (15%) i NR Kina sa 29% emisije ugljen-dioksida.[388] U 2010. godini Japan je emitovao 1,191 milijardi tona CO2, što je više nego prethodne 2009. godine.[389] Velika količina emisije ugljen-dioksida možda ne treba da čudi kada je u pitanju treća ekonomija sveta i veoma razvijena industrijska zemlja. Međutim, ono što bi trebalo da zabrinjava sve, a posebno Japan jeste da ta količina raste, što ne bi smelo da se događa i što veoma utiče na ugled ove države u svetu.

---

ports/ef-epi-2013-report-master.pdf, (pristupljeno 01.avgust 2014)

[384] Ibidem

[385] Intervju sa Brankom Takahaši (pisac, prevodilac i japanolog sa stalnim boravkom u Japanu) – 30.avgust,2014.

[386] Ibidem

[387] The JapanTimes, *Good example of English use*, http://www.japantimes.co.jp/opinion/2014/05/10/editorials/good-example-english-use/#.U-ULMvl_v4w (pristupljeno 30. jun 2014.)

[388] Netherlands Environmental Assessment Agency, *Trends in global CO2 emissions: 2013 Report*, pp.8, dostupno na:http://edgar.jrc.ec.europa.eu/news_docs/pbl-2013-trends-in-global-co2-emissions-2013-report-1148.pdf (pristupljeno 01. avgust 2014.)

[389] United Nations Statistics Division, Department of Economic and Social Affairs, Millennium Development Goals Indicators, dostupno na: http://mdgs.un.org/unsd/mdg/data.aspx (pristupljeno 30. jul 2014.)

Izlaznost birača na izbore

Izbori u Japanu se mogu okarakterisati kao fer i slobodni.[390] Aktivno biračko pravo Japanci stiču kada napune 20 godina. Žene su svoje pravo glasa dobile 1946. godine.[391] Na poslednjim izborima u Japanu 2012. godine zabeležen je procenat izlaznosti od 59,32%[392], a pobedu je odnela Liberalno-demokratska partija, koja se nakon 3 godine opet vratila na vlast. Procenat izlaznosti birača na izbore opada iz godine u godinu, ali ne drastično. Najveća izlaznost bila je 1958. godine i iznosila je 76,96%.[393] Povećana izborna apstnencija na poslednjim izborima može se objasniti i time da su japanski birači razočarani opcijama, koje im se nude već godinama.[394] I pored toga, više od million građana je član jedne od dve najdominantnije partije – Liberalno demokratske partije i Demokratske partije Japana. [395]

Imigracija

Činjenica je da je Japan jedna od retkih industrijskih zemalja, koje nisu iskusile ogroman priliv međunarodnih imigranata u periodu posle rata.[396] Japanci i dalje nisu spremni da svoja vrata širom otvore strancima, iako je period u kome je Japan bio veoma zatvorena zemlja deo daleke prošlosti. Prema izveštaju, koje je Odeljenje za populaciju Ujedinjenih nacija objavilo za 2013. godine, ukupan broj imigranata u Japanu iznosio je 2.437.200, što ukupno čini 1,9% ukupnog stanovništva.[397] U periodu od 2005-2010 taj broj je iznosio 2.176.000 imigranta.[398]

---

[390] Freedom House, *Freedom in the World 2014 Japan*, http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/japan-0#Key (pristupljeno 01. Avgust 2014.)

[391] Japan-guide, Governament, http://www.japan-guide.com/e/e2136.html (pristupljeno 30. jul 2014.)

[392] Idea, Voter Turnout data for Japan, dostupno na: http://www.idea.int/vt/countryview.cfm?CountryCode=JP, (pristupljeno 30. jun 2014.)

[393] Ibidem

[394] Michael Roberts, Japan election: lowest turnout since records began, http://thenextrecession.wordpress.com/2012/12/16/japan-election-lowest-turnout-since-records-began/ (pristupljeno 30. jul 2014.)

[395] Freedom House, *Freedom in the World 2014 Japan*, http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/japan-0#Key (pristupljeno 01. avgust 2014.)

[396] Shris Burgess, *Japan's 'no immigration principle' looking as solid as ever*, Japan Times, dostupno na: http://www.japantimes.co.jp/community/2014/06/18/voices/japans-immigration-principle-looking-solid-ever/#.U-d81Pl_sbA (pristupljeno 01. avgust 2014.)

[397] United Nations, Population Division, *International Migration Report 2013*, dostupno na: http://esa.un.org/unmigration/documents/WallChart2013.pdf (pristupljeno 01. avgust 2014.)

[398] United Nations, *International Migration Report 2009 A Global Assessment*, dostupno na: http://www.un.org/esa/population/publications/migration/WorldMigrationReport2009.pdf (pristupljeno 01. avgust 2014.)

Može se primetiti povećanje broja imigranata, ali je ukupan procenat i dalje zabrinjavajući. Razlog zašto su imigracije i dalje osetljivo političko pitanje možemo pronaći u homogenosti ove zemlje, ali i u mišljenju mnogih Japanca, koji smatraju da stranci utiču na pogoršanje stanja javne bezbednosti.[399] Direktor Tokijskog biroa za imigraciju, Hidenori Sakanaka, upozorava da „samo imigracija može spasiti Japan". Kao glavne probleme navodi starenje stanovništva, kao i smanjenje sposobne radne snage.[400] Mnogi državni funkcioneri, zajedno sa premijerom Šinzom Abeom, zalažu se za uvoz radne snage, ali upozoravaju da su stanovnici ove zemlje još uvek veoma osetljivi na ovu temu.[401]

Popularnost jezika

Rasprostranjenost jezika jedne države veoma znači u pogledu meke moći. Japanski jezik je vrlo specifičan, ima vrlo malo sličnosti sa bilo kojim drugim jezikom i zbog toga je vrlo zahtevan i težak za učenje onima koji govore drugim jezikom.[402] U svetu trenutno ima 2,98 miliona ljudi koji u 133 zemlje i regiona uče japanski jezik. Broj onih koji uče ovaj specifičan jezik u poslednjih 30 godina porastao je za više od 20 puta, a mnogi se sve više opredeljuju za japanski iz želje da razumeju drugačiju kulturu.[403] Ipak, statistika i dalje nije zadovoljavajuća. Ukupno 73.434 stranih studenata izučava japanski jezik na američkim univerzitetima. U odnosu na 2006. godinu može se primeti povećanje od 10.3%.[404] Japan ima kulturnu moć, ali „nije dovoljno agresivan" u poređenju sa drugim zemljama što se tiče promocije svog jezika, smatra profesor emeritus na Prinston Univerzitetu, Seiichi Makino. Profesor Makino je mišljenja da će predstojaće Letnje olimpijske igre 2020. godine, koje će se održati u Japanu, sigurno zainteresovati mnoge u

[399] Shris Burgess, *Japan's 'no immigration principle' looking as solid as ever*, Japan Times, dostupno na: http://www.japantimes.co.jp/community/2014/06/18/voices/japans-immigration-principle-looking-solid-ever/#.U-d81Pl_sbA (pristupljeno 01. avgust 2014.)

[400] Ibidem

[401] Jonathan Soble, *Japan stands by immigration cotrols despite shrinking population*, Financial Times, dostupno na: http://www.ft.com/intl/cms/s/0/32788ff0-ea00-11e3-99ed-00144feabdc0.html#axzz39zx4xpU4 (pristupljeno 30. jun 2014.)

[402] Jonathan Rice, *Behind the Japanese mask… How to understand the Japanese culture..and work successfully with it*, op. cit., p. 79

[403] Ministry of Foreign Affairs of Japan, *Japanese Language Education*, Culture, dostupno na: http://www.mofa.go.jp/policy/culture/exchange/j_language/index.html, (pristupljeno 01. avgust 2014.)

[404] Modern Language Association – izveštaj o izučavanju stranih jezika na američkim univerzitetima, dostupno na: http://mla.org/pdf/2009_enrollment_survey_pr.pdf (pristupljeno 30. jul 2014.)

pogledu ove oblasti. On navodi da da to nije dovoljno i da bi japanska Vlada trebalo više da se potrudi u cilju promovisanja japanskog jezika.[405]

Vladavina prava

Vladavina prava se smatra veoma važnim faktorom u pogledu meke moći, što je dobro, jer se Japan u ovoj oblasti posebno izdvaja. Svi građani imaju jednaka politička prava u skladu sa zakonom, kao i građanske slobode u vidu slobode izražavanja, veroispovesti, okupljanja i udruživanja. Japansko pravosuđe je nezavisno, a diskriminacija na osnovu rase, vere, pola i socijalnog statusa zabranjena je Ustavom.[406] Na skali od -2,5 do + 2,5, Svetska banka ocenila je japansku vladu ocenom 1,32, što znači da je vladavina prava u Japanu bolja nego u 87% država sveta.[407] Poređenja radi, NR Kina ocenjena je sa -0,49, a Južna Koreja sa 0,97. [408] Pored dobrih ocena, koje se pripisuju Japanu u ovom pogledu, postoji jedna stvar koja u poslednje vreme preti da naruši koncept vladavine prava u Japanu, prema rečima stručnjaka. U pitanju je revizija Ustava Japana, odnosno člana 9. Profesor na Fakultetu političkih nauka na Hosei Univerzitetu, Jiro Yamaguchi, smatra da "ukoliko se sadržaj normi i zakona u državi može slobodno menjati od strane onih koji ih tumače, onda nacija nije više pod vladavinom prava, već je pod vladavinom čoveka."[409]

Izvoz kulturnih dobara

Što se tiče kulturnih dobara, Japan najviše zarađuje od izvoza knjiga, čak 124 miliona dolara u 2012 godini.[410] Zajedno sa štampanom muzikom i filmom Japan je ukupno zaradio 127 miliona dolara, što je za deset miliona manje nego 2011. godine.[411] NR Kina, ne samo da u

---

[405] Masaaki Kameda, *Japan urged to do more to promote its language overseas*, dostupno na: http://www.japantimes.co.jp/news/2014/06/22/national/japan-urged-promote-language-overseas/#.U-fT2_l_sbA (pristupljeno 30. Jun 2014.)

[406] Freedom House, *Freedom in the World 2014 Japan*, http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/japan-0#Key (pristupljeno 01. avgust 2014.)

[407] World Bank, Worldwide Governance Indicators, Rule of Low, dostupno na: http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#reports (pristupljeno 01. avgust 2014.)

[408] Ibidem

[409] Jiro Yamaguchi, *Abe undermining rule of law*, The JapanTimes, dostupno na: http://www.japantimes.co.jp/opinion/2014/07/31/commentary/world-commentary/abe-undermining-rule-law/#.U-fobvl_sbA (pristupljeno 01. avgust 2014.)

[410] UnctadSTAT, dostupno na: http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx (pristupljeno 30. jun 2014.)

[411] Ibidem

ovoj oblasti zarađuje mnogo više, nego se ta cifra iz godine u godinu povećava, pa je tako 2012. godine iznosila 1.783 miliona dolara.[412] Japan veoma zarađuje i od muzičke industrije, ali se i u ovom domenu može primetiti izvestan pad. Ukupni prihodi od muzike u 2012. godini iznosili su 3,74 milijarde dolara, a u 2013. godini oni su iznosili 3,20 milijardi dolara.[413]

Olimpijske igre

Učestvovanje Japana na olimpijskim igrama seže u daleku 1912. godinu. Od tada pa sve to Zimskih olimpijskih igara 2014. godine Japan su predstavljala ukupno 3.833 takmičara u različitim disciplinama. [414] Japanski takmičari su osvojili ukupno 445 medalja.[415] Veoma dobar rezultat Japanci su pokazali na Letnjim olimpijskim igrama, na kojima su ukupno osvojili 130 zlatnih medalja. Što se tiče Zimskih olimpijskih igara, broj zlatnih medalja iznosi svega 10.[416] Japan je bio tri puta organizator olimpijskh igara: 1964 – Letnje olimpijske igre u Tokiju, 1972 – Zimske olimpijske igre u Saporou i 1998 – Zimske olimpijske igre u Naganu.[417] Letnje olimpijske igre 2020. godine održaće se u Japanu.[418] Japan će pokušati da na različite načine iskoristi to što je domaćin u cilju promovisanja svoje kulture i jezika, kao i dovođenja strane radne snage.

Pored ovih 13 kriterijuma, Japan nam nudi još mnogo,od anima i mangi, odnosno stripova i animiranih filmova, preko video igrica do muzike i književnosti veoma poznate i popularne u celom svetu.

Najprodavanija manga serija u periodu od novembra 2013. godine do maja 2014. godini je „One Piece 73“, a broj prodatih primeraka procenjuje se na 2.825.339. Na visokim pozicijama nalaze se i „Attack on Titan 12“, „Naruto 67“, „Kimi ni Todoke 21.“[419]

---

[412] Ibidem

[413] Ifpi, *Japanese recorded music market declined by 15 per cent in 2013*, dostupno na: http://www.ifpi.org/news/Japanese-recorded-music-market-declined-by-15-per-cent-in-2013 (prisutpljeno 30. jun 2014.)

[414] SR/Olympic sports, Japan – bilans medalja za Japan, dostupno na: http://www.sports-reference.com/olympics/countries/JPN/ (pristupljeno 30. jun 2014.)

[415] Ibidem

[416] Olympic.org, JAPAN, dostupno na: http://www.olympic.org/japan (pristupljeno 01. avgust 2014.)

[417] Ibidem

[418] „IOC selects Tokyo as host of 2020 Summer Olympic Games“, Olympic.org, dostupno na: http://www.olympic.org/news/ioc-selects-tokyo-as-host-of-2020-summer-olympic-games/208784 (pristupljeno 30. jun 2014.)

[419] AnimeNewsNetwork, *Top-Selling Manga in Japan by Volume*: 2014 (First Half) dostupno

Sliku male bele mace, zvane „Hello Kitty" sigurno ste imali priliku da vidite na torbama, neseserima, nalepnicama. Ova maca proglašena je 2008. godine za japanskog „ambasadora slatkog", a vrlo je populrna među ženama.[420] Pored ovog brenda, nama dobro poznati su i „Zmajeva kugla", „Pokemoni".

Japan je od izvoza, odnosno prodaje video igrica u 2012. godini svoj budžet povećao za čak 1048 miliona dolara.[421] Neke od trenutno najpozntijih japanskih igrica su „Pro evolution soccer" i „Tekken".

Japanolog, pisac i prevodilac, Branka Takahaši, smatra da pored subkulture koju manga i anima predstavljaju, Japan „nastavlja da meko osvaja svet i svojom tradicionalnom kulturom".[422] „Interesovanje stranaca za čajnu ceremoniju, kaligrafiju, ikebanu, kimono, borilačke veštine, tradicionalne zanate (pravljenje papira vaši, grčarije...), kao i za japansku kuhinju, nalazi se na stabilno visokom nivou", smatra Branka Takahaši.[423]

Kao treća ekonomija sveta, zemlja sa skoro najvećim indeksom slobode i procentom pismenosti od 99%, Japan se izdvaja ne samo u regionu nego u celom svetu. Šef Tokijske fondacije, Akiyama Masahiro, smatra da je Japan prilično dobar u izgradnji dopadljivog imidža, ali da jedan od problema može biti japanski jezik.[424] Zbog svoje složenosti, japanski jezik je teško razumeti i zbog toga se jezik ne može smatrati dobrim sredstvom za privlačenje stranaca, ali su zato japanska kultura, koncept lepote, umetnosti, kuhinje i naravno mange efikasni instrumenti meke moći, smatra Masahiro.

---

na: http://www.animenewsnetwork.com/news/2014-06-03/top-selling-manga-in-japan-by-volume-2014/.75180 (Pristupljeno 02. avgust 2014.)

[420] Hello Kitty Blog, Hello Kitty – Japan tour ambassador, dostupno na: http://www.hellokitty.com/hellokittyblog/around-the-world/hello-kitty-japan-tour-ambassador/ (pristupljeno 20.jun, 2014)

[421] UnctadSTAT, dostupno na: http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx (pristupljeno 30. jun 2014.)

[422] Intervju sa Brankom Takahaši (pisac, prevodilac i japanolog sa stalnim boravkom u Japanu) – 30.avgust,2014.

[423] Ibidem

[424] RIAC, *Japanese Soft Power for Russia*, dostupno na: http://russiancouncil.ru/en/inner/?id_4=3664#top (pristupljeno 05. avgust 2014.)

Marija Antić, Jovana Milovanović, Ivana Tomić,
Aleksandra Ivanković, Minja Mijatović,
Katarina Srejić, Dragana Todorović, Jelena Manojlović

Japan as a Challenger to the United States of America

Abstract

The main topic of this paper is the power of Japan as an USA's challenger. It consists of three parts. The first part contains general information about the Japanese geography, history, culture and religion. The second part analyses the hard power of Japan, especially its economic power, science and technology. The military power is also described in this essay, with special reference to its naval, ground, air and nuclear forces. The third part tries to explain Japanese soft power, i.e. the influence of this country in the international organizations, national cohesion and universalist culture.

Keywords: international relations, Japan, geography of Japan, history of Japan, culture of Japan, religion of Japan, economic power of Japan, military power of Japan, science and technology of Japan, influence of Japan in international organizations, national cohesion of Japan, universalist culture of Japan, soft power of Japan.

Aleksandra Ilić[1], Dejana Vukadinović[2], Dragana Todorović[3], Đurđa Kovač[4], Milica Oros[5], Mina Dimitrovski[6], Snežana Ivaneža[7], Miloš Hrkalović[8]

Komonvelt Australija kao izazivač Sjedinjenim Američkim Državama

Apstrakt

Glavna tema ovog rada je istraživanje raznih aspekata moći Komonvelta Australije, kroz poređenja sa zemljama koje se smatraju velikim silama, a nastoji da prikaže kapacitet ove države kao izazivača najveće sile, Sjedinjenih Američkih Država. Tekst se sastoji iz tri dela od kojih prvi sadrži opšte informacije o njenoj geografiji, istoriji, kulturi i religiji, kako bismo čitaoce bliže upoznali sa ovom dalekom zemljom. Drugi deo obuhvata analizu tvrde moći Australije u okviru koje su obrađene teme ekonomske moći, vojne moći i nauke i tehnologije. Analiza vojne moći Australije obuhvata pomorsku moć, moć kopnene vojske, vazduhoplovnu i nuklearnu moć. U trećoj celini istražuju se australijska nacionalna kohezija, univerzalistička kultura, uticaj u međunarodnim organizacijama i na kraju je obrađena meka moć.

Ključne reči: međunarodni odnosi, Komonvelt Australija, geografija Australije, istorija Australije, kultura Australije, religija Australije, ekonomska moć Australije, vojna moć Australije, nauka i tehnologija Australije, uticaj Australije u međunarodnim organizacijama, nacionalna kohezija Australije, univerzalistička kultura Australije, meka moć Australije.

[1] alexandra_fpn_91@yahoo.com
[2] italiangirl19@gmail.com
[3] dragana.todor@hotmail.com
[4] djurdjak92@yahoo.com
[5] milicaoros92@gmail.com
[6] minadimitrovski@gmail.com
[7] ivaneza.snezana@gmail.com
[8] miloshrkalovic89@gmail.com

Slika 1. Teritorija Komonvelta Australije[9]

Pokazatelj	Podatak	Mesto u svetu
Površina teritorije	7 741 220 km2	6.
Stanovništvo	22 507 617	56.
Gustina naseljenosti	2,88 stanovnika po km^2	
BDP u paritetu kupovne moći	998,3 biliona dolara	18.
BDP po glavi stanovnika	43 000 dolara	21.
Nivo nezaposlenosti	5,7 %	53.
Džini indeks	30,3 (2008)	120.
Indeks ljudskog razvoja	0.933	2.
Glavni grad	Kanbera	
Zvanični jezik	engleski	
Zvanična valuta	Australijski dolar	

Tabela 1. Osnovni podaci o Komonveltu Australije[10]

[9] Slika je preuzeta sa sajta CIA – The World Factbook, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/ (pristupljeno 3.11.2014)

[10] U izradi tabele korišćeni su podaci: CIA – The World Factbook, dostupno na: http://www.smh.com.au/business/australia-the-worlds-happiest-nation-oecd-20130527-2n87z.html i UNDP Human Development Report, dostupno na: http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/AUS (pristupljeno 04. 11. 2014)

- **Geografija Australije**[11]

Australija je država i kontinent koji se nalazi u Okeaniji, između Indijskog okeana i južnog dela Pacifika. Zauzima površinu od 7.741.220 km² i po veličini površine je šesta država na svetu. Australija nema kopnene granice ni sa jednom drugom državom. Teritorijalne vode Australije se prosturu na površini od 12 nautičkih milja od kopna (utvrđeno konvencijom). Osim glavnog kontinentalnog dela, Australija kontroliše i Tasmaniju, i još 8.222 ostrva, pa je stoga ukupna dužina obale ove države 59.736 km.[12]

Politički, Australija je podeljena na 6 država: Novi južni Vels, Kvinslend, Južnu Australiju, Tasmaniju, Viktoriju i Zapadnu Australiju. Uz to, postoje i dve teritorije sa stepenom autonomije, Australijska prestonička teritorija (Australian Capital Teritory) u okviru koje se nalazi prestonica Kanbera i Severna teritorija. U Australiji postoje tri vremenske zone: istočna, centralna i zapadna.[13]

Klima u Australiji je pretežno pustinjska, stepska i polusušna, umerena je na jugu i istoku države, a na severu vlada tropska klima. Varijacije u ekstremnim temperaturama su ogromne – temperatura u različitim oblastima varira od 50,7 stepeni u Južnoj Australiji do -23 stepena Celzijusove skale u nacionalnom parku Koćuško. Reljef je uglavnom sačinjen od niskih visoravni sa pustinjama, a na jugoistoku kontinenta nalaze se plodne ravnice. Najniža tačka u Australiji je jezero Er (15m ispod nivoa mora), a najviša tačka je na planini Koćuško (2.229m iznad nivoa mora).[14] Celokupni kontinent se suočava sa problemom nedostatka vode - posle Antarktika, Australija je najsuvlji kontinent sa prosečnom godišnjom količinom padavina od 300mm godišnje. Oko 35% kontinenta se klasifikuje kao pustinja, uz još 35% teritorije koja se svrstava u stepe i područja sa malom količinom padavina. Osim toga, prostori na kojima su kišne šume godinama se sve više smanjuju i uglavnom se svode na nacionalne parkove i rezervate. I rečni sistem u Australiji se menja i degradira što otežava navodnjavanje obradivog zemljišta. Karakteristika australijskog kontinenta je da više od 80% sisara, reptila, žaba i cvetnih biljaka i oko 50% vrsta ptica

[11] Ovaj deo teksta napisala je Mina Dimitrovski

[12] Barbara A. West, Frances T. Murphy, *A brief history of Australia,* Facts On File, Inc. An imprint of Infobase Publishing, New York, 2010. p. 1

[13] Isto, p. 1-2

[14] Sajt Central Intelligence Agency, dostupno na https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/as.html (Pristupljeno 03.07.2014.)

i rečnih riba jesu autohtone vrste koje žive samo na ovom kontinentu. Neke od vrsta su koale, kenguri, kljunari i mnoge druge.[15]

Australija poseduje veliko rudno bogatstvo – 50 procenata svetskih zaliha titanijuma, 40% zaliha boksita, 33% zaliha dijamanata, 22% zaliha uranijuma, 20% zaliha ruda cinka, 12.5% zaliha ruda gvožđa i 95% zaliha opala. Osim toga, u Australiji se nalaze velika nalazišta bakra, nikla, zlata i srebra. Velika prirodna bogatstva značajna su za australijsku ekonomiju, koja na početku 21. veka nije zapala u recesiju.[16]

Glavni grad Australije je Kanbera, a drugi veći gradovi su Sidnej, Melburn, Adelajd, Pert i Brizbejn. Prema podacima iz 2010. godine, procenjeno je da Australija ima 22.124.694 stanovnika. U odnosu na površinu države, to je mali broj stanovnika, gustina naseljenosti je jedna od najnižih na svetu, svega 2,6 ljudi po kvadratnom kilometru. Ipak, u odnosu na količinu vode i obradivog zemljišta, Australija je prenaseljena. Porast populacije u Australiji desio se prirodno, ali veliki uticaj ima i priliv imigranata, stoga stanovništvo Australije čine pripadnici različitih nacija iz celog sveta. Zvanični jezik je engleski, ali 16% stanovništva ima drugi maternji jezik. Česti su italijanski, grčki, arapski, mandarinski i vijetnamski jezik. [17]

- **Istorija Australije[18]**

Od dolaska Aboridžina pre oko 60.000 godina, na australijskom kontinentu su se desile brojne promene. Istraživanja tvrde da su prva plemena koja su nastanila Australiju bila sakupljačka i nomadska. Ishrana ovih plemena i grupa bila je pretežno sačinjena od ribe, ostriga, sitnih sisara, lokalnog voća i povrća i gljiva. U periodu od pre 22.000 i 17.000 godina dešavaju se velike klimatske promene, prosečna temperatura se smanjila, a padavina je bilo dvostruko manje nego danas, što je dovelo do smanjenja izvora hrane i vode. Na pojedinim teritorijama uslovi za život postaju ekstremni, te se teritorijama sa vlažim uslovima povećava gustina naseljenosti.[19]

Prvi Evropljanin koji je dokumentovao postojanje novog kontinenta 1606. godine, bio je holandski moreplovac Viljem Janson (Willen Janszoon). Otkriveni kontinent nazvao je Nova Holandija i mapirao

[15] Barbara A. West, Frances T. Murphy, *A brief history of Australia*, pp. 2-7
[16] Isto, pp. 7-8
[17] Isto, pp. 8-10
[18] Ovaj deo teksta napisala je Mina Dimitrovski
[19] Barbara A. West, Frances T. Murphy, *A brief history of Australia*, pp. 12, 20-23

je polovinu obale. Od tada pa do 1756. godine, 19 holandskih brodova poslati su u ekspedicije u Australiju i još 23 broda su pristigla do australijskog kopna nakon plovidbi po holandskim kolonijama u Indonezijskom arhipelagu.[20]

Ekspedicija Džejmsa Kuka 1770. godine značajna je za buduće kolonijalne pohode i doprinela je saznavanju naučnih podataka o kontinentu – o reljefu, flori i fauni. On je nazvao Australiju Novi južni Vels i proglasio je posedom Velike Britanije. Glavni brodski botaničar, Benks, izneo je predlog da je Australija pogodan prostor za transport osuđenika koji bi tamo služili kazne. Transport osuđenika otpočeo je 1788. godine, a time i nova epoha u istoriji Australije.[21]

Britanska kolonija u Australiji osnovana je 26. januara 1788. godine u Port Džeksonu (današnji Sidnej), i taj datum se uzima kao dan državnosti Australije. Međutim, aboridžinske zajednice ovaj dan obeležavaju kao Dan okupacije ili Dan preživaljavanja, kada je otpočeo period nasilja, bolesti i opšteg pogoršanja života za njihove pripadnike. Broj domorodaca se godinama smanjivao zbog raznih epidemija, nasilja i dezintegracije. Brojne britanske kolonije osnovane su početkom 19. veka i služile su utvrđenju britanskog uticaja, daljem naseljavanju osuđenika i sprečavanju osnivanja francuskih kolonija u regionu.[22]

Početkom 19. veka osuđenici koji su radili na izgradnji velikog zapadnog puta pronašli su manje količine zlata u području Plavih planina i u Baterstskoj ravnici (1815. godine). Već 1820-ih i 1830-ih došlo je do pronalaženja novih rezervi zlata u Novom južnom Velsu i u Viktoriji, te se 19. vek smatra periodom zlatne groznice u Australiji.[23]

Zlatna groznica uticala je na migracije stanovništva iz gradova i naselja u područja gde su bili izvori zlata. Dolazak novih osuđenika na istočnu obalu okončan je 1852. godine od strane britanskih vlasti. Jedan od razloga je bio težnja da nastane kolonija koja neće samo biti konačno stecište britanskih kriminalaca, a drugi razlog je sprečavanje novih osuđenika da se obogate do kraja odsluživanja kazne time što će iskopavati rezerve zlata.[24]

Važna politička promena koja se dogodila tokom 1850-ih godina je odredba o samoupravljanju koju je doneo britanski parlament za sve teriotorije osim Zapadne Australije do 1859. godine.[25]

---

[20] Isto, pp. 32-33
[21] Isto, pp. 36-38
[22] Isto, pp. 42-46
[23] Isto, p. 58
[24] Isto, pp. 62-65
[25] Isto, pp. 67

Devetnaesti vek bio je značajan za Australiju zbog ekonomskog razvoja prouzrokovanog zlatnom zgoznicom i proizvodnjom vune. Međutim, krajem veka, ekonomski rast prestaje usled pada cena vune i pšenice u svetu što najviše pogađa privrednike. Dolazi do mnogostrukih bankarskih krahova, pada cena i visoke stope nezaposlenosti. Radnička partija i organizovanje radnika doživaljavaju uspon i dešavaju se štrajkovi usled kojih se priznaju radnička prava i na nivou vlade, što je jedan od prvih slučajeva u svetu.[26]

U političkom smislu, početak 20. veka označava formiranje federacije, Australijskog komonvelta, koji znači povezivanje regiona i centralizaciju moći. Australijski komonvelt osnovan je 1. januara 1901. godine. Ovom ustrojenju data je prednost u odnosu na dotadašnju razjedinjenost u odnosima 6 australijskih regiona. U svim oblastima ustrojen je isti parlamentarni i sudski sistem što olakšava funkcionisanje države i formiranje nacionalnog identiteta.[27]

Australija je u Prvom svetskom ratu ratovala zajedno sa Britancima, naročito na Galipolju, pa ponovo u Drugom svetskom ratu kako bi sprečila japansku okupaciju. U Korejskom i Vijetnamskom ratu pridružila se SAD. Od šezdesetih godina dvadesetog veka, Vlada nastoji da popravi odnose prema Aboridžinima, a liberalizacija imigracionih ograničenja dovodi do još heterogenijeg sastava stanovništva. Ustavne veze koje su omogućavale britansko mešanje u poslove vlade formalno su ukinute 1968. godine, a Australija preuzima jednu od vodećih uloga u azijskim i pacifičkim spoljnim poslovima. Tokom devedesetih godina 20. veka vode se debate o potpunom odustajanju od veza sa Britanijom i o uspostavljanju republike.[28]

- **Kultura Australije**[29]

Aboridžini, prvi stanovnici ove zemlje, neguju jednu od najstarijih kulturnih tradicija na svetu. Na ovim prostorima žive najmanje 40.000, a možda i do 60.000 godina. Nakon 1945. godine, u Australiju se doseljavaju migranti i izbeglice, u želji da pobegnu od siromaštva, rata ili progona, i sa sobom donose deo svoje kulture. Doseljenici su obogatili gotovo svaki deo života, pa i kulturu, a glavna karakteristika današnje Australije je kulturna raznolikost njenih ljudi. Svi Australi-

[26] Isto, pp. 86-89
[27] Isto, pp. 90-95
[28] *Enciklopedija Britanika (knjiga 1),* Narodna knjiga, Beograd, 2005. p. 82-83.
[29] Ovaj deo teksta napisala je Snežana Ivaneža

janci imaju pravo da izraze svoju kulturu i ubeđenja, i da slobodno učestvuju u nacionalnom životu. Ono što je važno i objedinjuje australijsko društvo je nacionalni jezik. Ipak, pored engleskog, više od 15 odsto Australijanaca govori i druge jezike. Pored toga što je engleski nacionalni jezik Australije, postoje određene reči i izrazi koje smatraju jedinstvenim. Upotreba ovih žargona, često u kombinaciji sa australijskim smislom za humor koji karakteriše ironija i nepoštovanje, ponekad može da izazove zabunu za međunarodne posetioce. Kako dolikuje kulturno raznolikom društvu, pored hrišćanstva u ovoj zemlji se praktikuju ostale vere, a Australija nema zvaničnu državnu religiju. Ali, australijski starosedeoci imaju svoje jedinstvene verske tradicije i duhovne vrednosti. Australija je poznata po dobroj umetničkoj sceni, i veoma se cene film, pozorište, ples i muzika. Prema jednom istraživanju, skoro 13 miliona ili 88 odsto odraslih Australijanaca prisustvuje najmanje jednom kulturnom događaju ili performansu, svake godine. Takođe, Australija ima jaku književnu tradiciju, koja je počela pripovedanjem starosedelaca, a nastavila sa usmenim pričama osuđenika koji su stigli u ovu državu krajem 18. veka. Patrik Vajt je jedini pisac koji je 1973. godine dobio Nobelovu nagradu za književnost. Australija ima više od 120 nacionalnih sportskih organizacija i na hiljade državnih i lokalnih organa, a najgledaniji sport u ovoj državi je definitivno australijski fudbal. Tenis, kriket, hokej, netbol, ragbi, biciklizam, veslanje i plivanje su sportovi koji čine važan deo australijske kulture[30]

Kajli Minog je poznata australijska pop i dens pevačica i glumica.[31] Hju Majkl Džekman je australijski filmski i televizijski glumac, pevač, plesač i glumac u mjuziklima.[32] Nikol Kidman je australijska glumica, producent i pevačica i jedna je od najmoćnijih i najbogatijih glumica 21. veka. [33]

Upravo zbog znamenitosti i bogate kulture, Australija je primamljiva i omiljena destinacija mnogim turistima. Među najposećenije gradove, koji neguju kulturu Australije, spadaju Adelejd, Karnarvon, Melburn, Pert, Sidnej, Uluru – Kata Tjuta, Alis Springs, Brizbejn, Darvin i Kalgurli.

[30] "About Australia", Australian Government, Department of Foreign Affairs and Trade, dostupno na: http://www.dfat.gov.au/facts/people_culture.html (pristupljeno: 15.12.2014.)
[31] "About Kylie Minogue", dostupno na: http://www.kylie.com/ (pristupljeno: 08.08.2014.)
[32] "About Hugh Jackman", dostupno na: http://www.imdb.com/name/nm0413168/ (pristupljeno: 08.08.2014.)
[33] "About Nicole Kidman", dostupno na: http://www.imdb.com/name/nm0000173/ (pristupljeno: 08.08.2014.)

Adelejd (Adelaide) je glavni grad savezne države Južne Australije, osnovan 1836. godine, sa mnogobrojnim viktorijanskim i modernim građevinama, starom (1855, sada muzej) i novom skupštinom (1883 – 1939) i Adelejdskim festivalskim centrom.[34]

Karnarvon (Carnarvon) je nacionalni park u unutrašnjosti Kvinslenda. Plato od peščara, izdignut nad okolinom, sa strmim stenama, prirodnim mostovima, pećinama (npr. pećina Katedrala sa aboridžinskim crtežima) i suteskama, npr. 30 km dugačak i 250 m dubok kanjon Karnarvon Gordž. [35]

Melburn je glavni grad savezne države Viktorije. Centar grada je planski izgrađen 1837. godine na desnoj obali reke sa pravougaonom mrežom ulica, anglikanskom katedralom Sv. Pavla u neogotskom stilu, skupštinom, hotelom Vindzor u kolonijalnom stilu, Park Ficroj Gardens, botanička bašta. Takođe, Nacionalni muzej Viktorije, Umetnički centar koji je otvoren 1984. godine sa Galerijom države Viktorije. [36]

Mutvingi je nacionalni park na niskoj planini Binguano gde se nalazi više od 300 aboridžinskih crteža po stenama. [37]

Pert je glavni grad Zapadne Australije na reci Svanuu, 20 km uzvodno od ušća u Indijski okean. Tu se nalaze kolonijalne građevine, između ostalih stari sud, škola za dečake, anglikanska škola Klojsters, muzej Zapadne Australije, Umetnička galerija Zapadne Australije, Mineraloški muzej Zapadne Australije. [38]

Sidnej je glavni grad savezne države Novog Južnog Velsa i najveći privredni centar i luka u razuđenom zalivu Port Džeksonu. Tu se nalaze obnovljeni deo starog grada, gradska kuća, Sidnejska opera na ulazu u luku, pored nje sidnejski pristanišni most, 305 m visoki sidnejski toranj sa platformom za razgledanje, Kraljevska botanička bašta, Muzej Australije (prirodnjačke zbirke), Umetnička galerija Novog Južnog Velsa, Muzej savremene umetnosti, Muzej Pauerhaus, Sidnejski akvarijum i Nacionalni pomorski muzej u obnovljenoj četvrti Darling Harbur, Zoološki vrt Taronga.[39]

Uluru – Kata Tjuta je nacionalni park u pustinjskom predelu u jugozapadnom delu Severne teritorije, kao i Aboridžinsko sveto mesto sa mnogobrojnim crtežima po stenama. [40]

---

[34] Karel Natek, Marjeta Natek, *Države sveta*, Mladinska knjiga, Beograd, 2005, str. 642.
[35] Isto, p. 643.
[36] Isto, p. 643.
[37] Isto, p. 643.
[38] Isto, p. 643.
[39] Isto, p. 643.
[40] Isto, p. 643.

Alis Springs je grad u pustinjskoj unutrašnjosti Severne teritorije, osnovan 1871. godine kao telegrafska stanica, i poslednja stanica na Srednjoaustralijskoj železničkoj pruzi. Tu se takođe nalaze i istorijski park kod izvora vode Alis sa starom telegrafskom postajom, Spenserov i Gilenov muzej, muzej na otvorenom Piči Riči.[41]

Brizbejn je glavni grad savezne države Kvinslend. Tu se nalaze Gradska kuća, skupština, Muzej Kvinslenda, Kvinslendska galerija umetnosti, Gondwana Rainforest Sanctuary (veštačka tropska kišna šuma), Kuća leptira i botanička bašta. [42]

Darvin je glavni grad Severne teritorije na obali Timorskog mora, a ciklon Trejsi ga je skoro sasvim uništio 25. decembra 1974. godine. Ovde se nalazi Muzej umetnosti i nauke (aboridžinska kultura), kao i botanička bašta. [43]

Kalgurli je grad u Zapadnoj Australiji, poprište zlatne groznice. Za turistički obilazak uređen je rudnik zlata Hananov sever, Muzej kopača zlata i mineraloški muzej. Jugozapadno od grada nalazi se grad kopača zlata Kulgardi. [44]

Bogata i originalna australijska umetnost, od književnosti, filma, opere, muzike, slikarstva, pozorišta, plesa, pa čak i zanata poznata je širom sveta. Njena specifičnost je u tome što je do sredine 20. veka anglo-keltska kulturna tradicija bila osnov australijske kulture, koja se razvijala na poseban način pod uticajem okruženja i kulture starosedelaca. Tokom poslednjih 50 godina, australijska kultura se razvijala pod snažnim uticajem američke pop kulture, što je sigurno doprinelo da postane toliko popularna u svetu.

- **Religija Australije[45]**

Iako većinu građana Australije čine hrišćani (oko 64% populacije), Australija nema zvaničnu državnu religiju.[46] Njena državna politika bazira se na promociji međusobnog uvažavanja, razumevanja i tolerancije između pripadnika različitih veroispovesti. Centralne hrišćanske denominacije su katolička (25,8% populacije), anglikanska

[41] Isto, p. 644.
[42] Isto, p. 644.
[43] Isto, p. 644.
[44] Isto, p. 644.
[45] Ovaj deo teksta napisala je Dragana Todorović.
[46] „Religion in Australia“, UNSW Australia, www.international.unsw.edu.au/living-sydney/religion/ (pristupljeno 05.03.2015. godine)

(18,7%) i unijatska (5,7%). Oko 6% populacije vezuje se za nehrišćanske religije. Najviše stanovnika pripada budizmu (2,1%), islamu (1,7%) i hinduizmu (0,7%). Ostalih 30% stanovnika se ne izjašnjava kao religiozno.[47] U tih 30% spadaju Aboridžini, koji imaju spiritualna verovanja i svoja verska uverenja, a takođe i Australijanci koji sebe svrstavaju u ateiste. Fondacija ateista Australije ponekad sprovodi javne akcije, pa je tako nedavno postavila bilbord sa rečima ,,Da li ste pobegli od religije? Mi jesmo."[48] Ovo udruženje osnovano je 1970. godine i do sada je već organizovalo slične akcije.

Ovakva sloboda javnog ispoljavanja svoje veroispovesti omogućena je članom 18 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, čiji je jedan od potpisnika i Australija. ,,Ovaj član štiti ne samo tradicionalne religije, već i ateistička uverenja, tj. pravo da ne ispovedamo nijednu religiju ili verovanje. To je istovremeno i individualno i kolektivno pravo, koje ima i ,,unutrašnju" i ,,spoljašnju" dimenziju. Unutrašnja se odnosi na slobodu da neko uverenje prihvatimo i smatramo svojim, a spoljašnja se odnosi na mogućnost da slobodno ispoljavamo svoje obožavanje, posmatranje, praksu i učenje."[49] U skladu sa slobodom koju ovaj član omogućava, rezultati istraživanja sprovedenog 2011. godine beleže da u Australiji postoji 120 različitih denominacija[50]- svaka sa po 250 ili više sledbenika.[51] Ovakav podatak pokazuje kolika zapravo verska različitost u ovoj zemlji postoji. Ona potiče iz perioda kada je počelo doseljavanje Evropljana u Australiju, gde su urođenici, Aboridžini, verovali u duhove, prirodne sile, kao i u uticaj duhova predaka. U toku 1800-tih godina, doseljenici donose sa sobom svoja tradicionalna verovanja i počinju da utemeljuju Anglikansku, Metodističku, Prezbiterijansku, Kongregacijsku, Luteransku i Baptističku crkvu.[52] Dalji talasi migracije preoblikovali su australijsku

[47] Isto (pristupljeno 05.03.2015. godine)

[48] ,,About atheism in Australia", Atheist Foundation of Australia Inc, http://atheistfoundation.org.au/ (pristupljeno 05.03.2015. godine)

[49] ,,Freedom of religion and belief", Australian Human Rights Commision, http://www.humanrights.gov.au/our-work/rights-and-freedoms/projects/freedom-religion-and-belief (pristupljeno 27.01.2015.godine)

[50] Podgrupa unutar neke religije, koja deluje pod zajedničkim imenom, tradicijom, identitetom.

[51] ,,About racism, Rasism no way", Anti-rasism education for Australian schools, http://www.racismnoway.com.au/about-racism/population/index-Diversit-3.html (pristupljeno 27.01.2015.godine)

[52] ,,Religious affiliation", Australian Bureau of Statistics, http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/46d1bc47ac9d0c7bca256c470025ff87/bfdda1ca506d6cfaca2570de0014496e!OpenDocument (pristupljeno 16.03.2015.godine)

religijsku mapu. Pri kraju II svetskog rata imigracija Evropljana dovela je do porasta broja pravoslavaca, utemeljava se tada reformizam, raste broj katolika. Nešto skorije, imigracije iz Jugoistočne Azije i sa Srednjeg istoka povećale su broj budista i muslimana, a takođe povećale su etničku raznolikost među pripadnicima hrišćanskih verskih grupa.[53] Ovakve promene uočljive su i prilikom proučavanja načina na koji se sprovode istraživanja kojima se utvrđuje koliko ima pripadnika koje religije. Od 1971. godine uvedena je opcija gde se može upisati da osoba nema religijska ubeđenja, a broj onih koji se tako izjašnjavaju do nedavno je progresivno rastao.[54]

Kao suprotnost ovakvim podacima, mogu se navesti podaci do kojih je ranije došlo ,,Generalno socijalno istraživanje'', sprovedeno u Australiji, a koje je proučavalo stepen uključenosti u kulturne i religijske organizacije i ono čime se one bave, a posmatrano u odnosu na različite činioce poput pola, godina, obrazovanja i sl. Četvrtina odraslog stanovništva izjavila je da učestvuje u crkvenim ili religijskim aktivnostima, među njima nešto više žena nego muškaraca. Sa godinama se povećava ovakvo učešće. Te godine (2002.) u Australiji je 1 114 400 ljudi volontiralo za religijske organizacije. [55]

Religijske organizacije koje postoje u Australiji su Federacija australijskih budista, Nacionalni savet crkava Australije, Hinduistički savet Australije, Izvršni savet australijskih Jevreja itd.

Federacija australijskih budista predstavlja više od 200 budističkih hramova i organizacija širom zemlje, a njeni članovi su većina od više od 400 000 australijskih budista.[56]

Članice nacionalnog saveta crkava Australije su brojne, jer se radi o krovnoj organizaciji koja okuplja veći broj crkava, poput Anglikanske australijske crkve, Jermenijske apostolske crkve, Asirske istočne crkve, Srpske pravoslavne crkve u Australiji, kao i mnoštvo drugih.[57]

---

[53] Isto (pristupljeno 16.03.2015.godine)

[54] Isto (pristupljeno 16.03.2015.godine)

[55] ,,Employment and involvement in cultural activities", Australian Bureau of Statistics, http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/46d1bc47ac9d0c7bca256c470025ff87/0ecddb3623373203ca2570de00145894!OpenDocument (pristupljeno 16.03.2015.godine)

[56] About Federation of Australian Buddhist Councils, http://www.buddhistcouncil.org.au/fed/home/ (pristupljeno 16.03.2015.godine)

[57] Member Churches, National Council of Churches in Australia, http://www.ncca.org.au/about/memberchurches (pristupljeno 16.03.2015.godine)

Izvršni savet australijskih Jevreja od svog osnivanja namenjen je borbi sa ciljem da bude uspešan zastupnik australijskih Jevreja, snažno se zalažući za antisemitizam.[58]

Hinduistički savet Australije ,,okuplja brojna hinduistička udruženja sa ciljem da obezbedi jedinstveni glas svim australijskim hinduistima, koji žive u multikulturalnoj australijskoj zajednici."[59]

Australijsko društvo jeste društvo koje odlikuju brojne raznolikosti. U njih svakako spada i bogatstvo veroispovesti koje ispovedaju građani ove zemlje. Iako geografski zasebna, ona je kroz veru pripadnica najvećih svetskih religija, dok na ostatak sveta i dalje ostavlja utisak da je daleka i misteriozna, zbog brojnih verovanja koja postoje isključivo na njenoj teritoriji i njoj su svojstvena.

- **Ekonomska moć Australije[60]**

„Prema istraživanjima Heritage fondacije, indeks ekonomske slobode Australije iznosi 81,4 (skala se prostire od 0 do 100), što njenu ekonomiju čini četvrtom po slobodi za 2015.godinu, među zemljama Azijsko-Pacifičkog regiona."[61] Njen ukupan skor je za 0.6 niži nego prethodne godine, najviše zbog pogoršanja stanja na poljima slobode investicija, vladinog trošenja i korupcije. Monetarna sloboda predstavlja jedan od aspekata na kojima je ostvaren pozitivniji rezultat nego ranijih godina.

Ono što je neophodno naglasiti kada se bavimo analizom ekonomske politike Australije jeste posedovanje jakih i stabilnih institucionalnih mehanizama koji omogućavaju sprovođenje reformi, ali i pospešuju slobodnu fluktuaciju resursa na tržištu rada i kapitala i upravo ovaj faktor čini ekonomiju zemlje kompetentnom u odnosu na najmoćnije svetske sile.

Na početku ovog dela rada fokusiraću se na razvojni tok ekonomske politike Australije, a zatim će biti izloženi i ciljevi koje vlada ove zemlje vidi kao esencijalne za konstituisanje stabilne i produktivne privrede, ali ću se takođe osvrnuti i na izazove sa kojima se trenutno suočava.

---

[58] About Executive Council of Australian Jewry Inc, www.ecaj.org.au/about/ (pristupljeno 16.03.2015.godine)

[59] Hindu Council of Australia http://hinducouncil.com.au/ (pristupljeno 16.03.2015.godine)

[60] Ovaj deo teksta napisala je Đurđa Kovač.

[61] Index of Economic Freedom 2015: Australia, heritage.org, dostupno na: http://www.heritage.org/index/country/australia (pristupljeno 19.03.2015.)

Centralna banka Australije (Reserve Bank of Australia) preuzela je, početkom 1960-ih godina, na sebe ulogu regulatora ekonomske politike i podsticanja mera kako bi minimalizovala mogućnost ekonomskog pada. U skladu sa tim, u februaru 2015.godine, donela je niz odluka o smanjenju referentne kamatne stope na 2,25 % sa ciljem oživljavanja poljuljane domaće potrošnje i stvaranja novih radnih mesta, jer će, prema rečima guvernera Joea Hockeyja „kompanije izdvajati manje novca za servisiranje dugova, a zaduženi građani će plaćati manje mesečne rate za kredite."[62]

Australija je izuzetno bogata rudama, i upravo je taj faktor održavao njenu ekonomiju na visokom nivou i obezbedio da ostane imuna na svetsku ekonomsku krizu. Međutim, usporavanje ekonomije najznačajnijeg trgovinskog partnera i uzdanice Australije, Narodne Republike Kine, dovelo je do toga da su cene mnogih sirovina i ruda (poput uglja) naglo opale. "Još jedna u nizu mera Centralne banke stupa na snagu kako bi se izvoz ove zemlje učinio jeftinijim, a samim tim i konkurentnijim, a to se postiže nameravanim obaranjem vrednosti australijskog dolara."[63]

U periodu ranih 1980-ih godina, merama vlade uspešno je izvršena deregulacija tržišta rada i kapitala, i uklonjene su trgovinske barijere koje su do tada postojale. Možemo konstatovati da je tada postavljen kamen temeljac za dalji razvoj privrede i trgovine Australije, a institucionalni aranžmani, odgovorna vlada, i nezavisno sudstvo samo su doprineli ekonomskom prosperitetu.

Naime, septembra 2013. godine lider Liberalne Partije Australije Toni Abot (Tony Abbott) izabran je za premijera i trenutno je na toj poziciji. "Njegova vlada je, između ostalog, zaslužna za ekonomsku ekspanziju ove zemlje, rast bruto društvenog proizvoda za 2,4 % 2013. godine, (43,073$ po glavi stanovnika), stopu nezaposlenosti od 5,6%, ali i javni dug koji iznosi 28,8% bruto društvenog proizvoda (BDP--a)."[64]

Na ekonomsku ekspanziju ove zemlje uticali su transparentna politika, profesionalnost birokratije, efektivne anti-korupcione mere, ali najviše stabilno političko vođstvo. "Što se tiče regulatorne efikasnosti, zahvaljujući odgovornoj vladi, stvoreno je pogodno okruženje

[62] *Australija se bori sa padom ekonomije*: balkans.aljazeera.net, dostupno na: http://balkans.aljazeera.net/vijesti/australija-se-bori-sa-padom-ekonomije (pristupljeno 19.03.2015)
[63] Isto.
[64] *Index of Economic Freedom 2015: Australia*, heritage.org.

za uspešno poslovanje "start-up" kompanija (ne postoji granica minimalnog kapitala potrebnog za osnivanje, proceduralni mehanizmi na visokom nivou)".[65] Dalje, visoko razvijen finansijski sektor nudi širok spektar finansijskih instrumenata. Takođe, kada govorimo o bankarskom sektoru, uočavamo da je zadržan visok nivo stabilnosti, uprkos brojim izazovima i dešavanjima, kako na unutrašnjem, tako i na međunarodnom planu. Kada se posmatra poreska politika, zapaža se podatak da ukupan prihod od poreza iznosi 27% domaće ekonomije, a vlada je ukinula i kontroverzni porez na ugljenik (carbon tax), kako bi sprečila otpor građana i kompanija koje bi bile u obavezi da izdvajaju novac za plaćanje ovog nameta prema principu "zagađivač plaća".

Jedan od ciljeva vlade Australije jeste da ekonomski razvoj doprinese blagostanju građana, i omogući širok spektar prilika i mogućnosti, a samim tim i punu zaposlenost. "Naime, u periodu od 2002. do 2012. godine godišnja prosečna stopa nezaposlenosti smanjena je sa 6,5% na 5,2% za muškarce, a za žene sa 6,2% na 5,3%."[66]

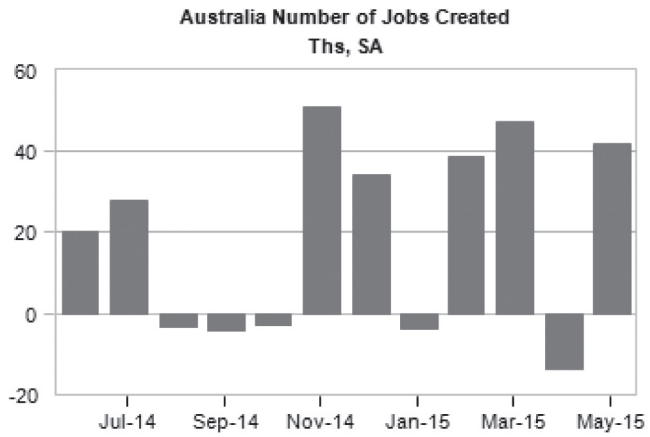

Slika 2. Broj kreiranih radnih mesta u Australiji za period jul 2014-maj 2015.godine[67]

Sledeći cilj jeste fleksibilna ekonomska politika koja je u mogućnosti da se prilagodi svakojakim izazovima i da odgovori na krize na

[65] Isto.

[66] *Measures of Australia's progress, 2013,* Australian Bureau of Statistics, dostupno na: http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/Lookup/1370.0main+features362013 (pristupljeno 19.03.2015)

[67] *Key Economic Indicators for Australia*, dostupno na : https://www.economy.com/dismal/countries/IAUS (pristupljeno 19.03.2015.)

efikasan način. "Statistički podaci pokazuju da je na ovom polju, u periodu od 2001. do 2002. godine, kao i od 2011. do 2012. godine, vlada Australije omanula, jer je višefaktorska produktivnost opala za 2,1%. To podrazumeva da je rast izvoza bio zamenjen rastom uvoza (kapital i radna snaga), što čini ekonomiju ove zemlje zavisnom od spoljnotrgovinskih partnera."[68] Za ekonomiju koja beleži nizak stepen produktivnosti izvesnije je da će se teže oporaviti od smanjene privredne aktivnosti i da je bliža recesiji.

Slika 3. Kretanje BDP-a Australije za period 2012-2015.godine[69]

Ono što svakako možemo konstatovati, nakon sagledavanja nekoliko aspekata ekonomske politike Australije, jeste da je životni standard građana tokom poslednje decenije znatno poboljšan, time što je ostvaren rast dohotka po glavi stanovnika. „U periodu od 2001. do 2002. godine kao i u periodu od 2011. do 2012. godine, realni neto nacionalni dohodak je sa 40,600 $ porastao na 51,800$ po glavi stanovnika."[70]

17. juna 2015.godine decenijski pregovori između Australije i njenog najznačajnijeg trgovinskog partnera, Narodne Republike Kine, oko uvođenja zone slobodne trgovine, privedeni su kraju potpisivanjem sporazuma kojim ova dva partnera znatno otvaraju granice za robu i kapital iz druge zemlje, i ukidaju carine u međusobnom poslovanju. Nakon parlamentarnog odobravanja pomenutog sporazuma

[68] *Measures of Australia's progress, 2013*, Australian Bureau of Statistics.
[69] *Australia GDP Growth Rate*, dostupno na : http://www.tradingeconomics.com/australia/gdp-growth (pristupljeno 19.03.2015.)
[70] *Measures of Australia's progress, 2013*, Australian Bureau of Statistics.

biće poboljšani uslovi za pristup kineskih kompanija koje žele da investiraju u Australiji, a sve više ustupaka biće ostvareno, sa obe strane, u narednih 10 godina. Zvaničnici Narodne Republike Kine napominju da će ova zemlja u narednih 5 godina investirati 500 milijardi dolara u Australiju.

Problemi sa kojima će se ova zemlja suočavati u narednom periodu tiču se monetarne politike, brže i efikasnije vladine reakcije na krize, padu investicija u rudarstvo, porastu broja nezaposlenih itd. Ono što je, prema mišljenjima evropskih i australijskih analitičara, neophodno, jesu strukturne reforme, povećanje produktivnosti i rešavanje problema na duge staze, a ne samo kratkoročna dobit koja donosi političke poene i naklonost građana.

- **Pomorska moć Australije**[71]

Pomorska moć Australije je u potpunosti koncentrisana u okviru Kraljevske australijske mornarice (Royal Australian Navy – RAN). Važno je napomenuti da RAN u svoj sastav uključuje i Mornaričke avijacijske snage (Naval Aviation Force – NAF), pa će pored uže oblasti pomorske moći kao što su podmornice i brodovi biti navedene i letelice koje obezbeđuje australijska mornarica.

Posmatrajući položaj Australije, odnosno činjenicu da je Australija ostrvo-kontinent koji esencijalno zavisi od mora, jasno je da je za njenu bezbednost od ključnog značaja pomorska moć, pri čemu su „uloge pomorskih snaga u zaštiti Australije i njenih interesa izvedene iz Vladinih opštih politika odbrane i nacionalne bezbednosti."[72] Pored isključivo vojne uloge, snage mornarice predstavljaju „suštinske elemente nacionalne moći u stvaranju uslova za trgovinu, zaštiti nacionalnog prosperiteta, sada i u budućnosti."[73] Dakle, pomorska moć predstavlja glavno sredstvo vojne zaštite nacionalnih interesa, ali i ekonomskog napretka Australije. Ukoliko govorimo o osnovnim zadacima pomorskih snaga, možemo da identifikujemo kontrolu mora, odbijanje drugih na moru i projektovanje pomorske moći.[74] Trenutno stanje u personalnom domenu RAN-a je takvo da u stalnom sastavu

[71] Ovaj deo teksta napisao je Miloš Hrkalović.

[72] *Australian Maritime Doctrine: RAN Doctrine 1*, Sea Power Centre – Australia, Royal Australian Army, 2010, p. 39.

[73] *Defence Issues Paper 2014*, Australian Government – Department of Defence, 2014, p. 31.

[74] *Australian Maritime Doctrine: RAN Doctrine 1*, Sea Power Centre – Australia, Royal Australian Army, 2010, p. 71.

broji 14.215 pripadnika, dok se u rezervi nalazi njih 8.493.[75] Narednom tabelom će biti prikazane podmornice, brodovi i letelice koje poseduje mornarica.

Podmornice	Collins Class	6
Površinski borbeni brodovi	Adelaide Class Guided Missile Frigate	4
	Air Warfare Destroyer	1
	Anzac Class Frigate	8
Logistika i podrška	Replenishment Underway/Oiler	2
	Australian Defence Vessel Ocean Shield	1
Amfibije	Landing Helicopter Dock	1
	Landing Craft	3
	Bay Class Landing Ship	1
	Tobruk Class Landing Ship	1
Manji ratni brodovi	Armidale Class Offshore Patrol Boat	14
	Hydrographic Survey Ship	2
	Minehunter	6
	Survey Motor Launch	4
	Landing Craft Mechanised (LCM1E)	12
Brodovi za trening	Sail Training Ship Young Endeavour	1
Helikopteri	Anti-submarine Warfare (S-70B-2 ASW helicopter)	16
	Maritime Support (MRH-90 multy-role helicopter)	6
	Support (AS-350BA light utility helicopter	13

Tabela 2. Tip i broj podmornica, brodova i letelica Kraljevske australijske mornarice[76]

[75] *Defence Issues Paper 2014*, Australian Government – Department of Defence, 2014, p. 31.
[76] *Isto*, p. 31-32.

Treba istaći da se mornarica u poslednjih nekoliko meseci odrekla pojedinih gore navedenih tipova brodova i helikoptera, dok će jedan deo biti povučen iz upotrebe u narednom periodu.[77]

Trenutno, kada je reč o broju podmornica i pet tipova ratnih brodova, Australija zauzima prvih deset mesta na svetu. Tako, Australija je po broju podmornica i razarača četvrta sila na svetu, po broju fregata peta, po broju amfibijskih brodova i nosača helikoptera sedma, dok je po broju patrolnih brodova osma.[78] Brojnost postojeće tehnike je jedan od ključnih oslonaca pomorske moći Australije.

Značajan pokazatelj pomorske moći Australije jeste i angažovanje njenih pomorskih snaga u jednom broju misija u različitim regionima. Učešća u operacijama daleko od granica svoje države se u određenom broju mogu smatrati nelegitimnim, uz primedbu da su takve operacije često i nelegalne, ali one definitivno pokazuju određenu vojnu moć pojedinačne države. Širina operacija (od mirnodopskih preko operacija različitih od rata do samih ratnih operacija) koja je prikazana Slikom 4. nam pruža značajan uvid u aktivnosti RAN-a.

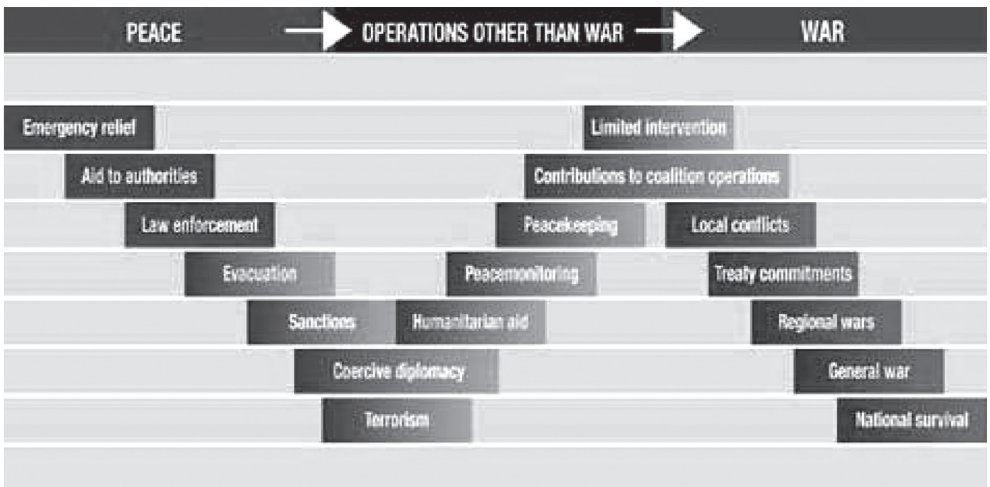

Slika 4. Spektar operacija[79]

[77] Videti detaljnije u: *Isto*, p. 32.

[78] "Australian Navy Stats", dostupno na: http://www.nationmaster.com/country-info/profiles/Australia/Military/Navy (pristupljeno 2.1.2015)

[79] *Australian Maritime Doctrine: RAN Doctrine 1*, Sea Power Centre – Australia, Royal Australian Army, 2010, p. 52.

Vojnici Kraljevske australijske mornarice su trenutno angažovani u tri operacije u regionu Bliskog istoka. Misija operacije *Accordion* je pre svega u podršci održanju operacija australijskih trupa na Bliskom istoku.[80] Dok u operaciji *Accordion* učestvuju i kopnene i vazdušne trupe, operacija *Manitou* je isključivo pomorska i ima za cilj promociju bezbednosti, stabilnosti, napretka i sigurnog okruženja, kao i uništavanje terorističkih i piratskih grupa na moru u regionu Bliskog istoka; brodovi i personal RAN-a su deo Kombinovanih pomorskih snaga pod vođstvom Sjedinjenih Američkih Država.[81] Operacija *Slipper* je usmerena na područje Avganistana, pri čemu mornaričke snage pružaju podršku sa lokacija unutar šireg područja Bliskog istoka.[82] Naravno, snage Kraljevske australijske mornarice su uključene u obezbeđivanje australijskih granica, i to putem operacije *Resolute*, kojom se čuvaju i pomorski interesi u blizini obale, kao i predeo australijske isključive ekonomske zone.[83] Ovde će biti pomenuta i značajna misija u regionu Jugozapadnog Pacifika koja je nedavno okončana. Reč je o misiji *Render Safe 2014*, koja je trajala u periodu oktobar-novembar 2014. godine, u kojoj su australijske pomorske snage učestvovale u uklanjanju eksplozivnih ostataka iz Drugog svetskog rata na teritoriji Papua Nove Gvineje, tačnije ostrva Bugainvil, i to na poziv Vlade pomenutog Autonomnog ostrva, uz odobrenje centralne Vlade Papua Nove Gvineje.[84] Činjenica da je misija u Papua Novoj Gvineji obavljena na poziv tamošnje Vlade, jasno upućuje na to da i druge države, u ovom slučaju regiona, percipiraju Australiju kao važnog aktera u oblasti pomorske moći.

Najznačajnije karakteristike i atributi pomorske moći nam ukazuju na njenu specifičnost i neophodnost njenog posedovanja. Među njima se u domenu mornarice mogu prepoznati mobilnost, spremnost

[80] "Accordion", dostupno na: http://www.navy.gov.au/operations-and-exercises/accordion (pristupljeno 5.1.2015)

[81] "Manitou", dostupno na: http://www.navy.gov.au/operations-and-exercises/manitou (pristupljeno 5.1.2015)

[82] "Slipper", dostupno na: http://www.navy.gov.au/operations-and-exercises/slipper (pristupljeno 5.1.2015)

[83] "Resolute", dostupno na: http://www.navy.gov.au/operations-and-exercises/resolute (pristupljeno 5.1.2015)

[84] "Render Safe", dostupno na: http://www.navy.gov.au/operations-and-exercises/render-safe-0 (pristupljeno 5.1.2015); "Operation Render Safe 2014 Comes to an End", 10.11.2014, dostupno na: http://www.naval.dfns.net/2014/11/10/operation-render-safe-2014-comes-to-an-end/ (pristupljeno 5.1.2015)

za učešće u misijama, širok pristup, fleksibilnost, prilagodljivost ratnim ili mirnodopskim prilikama, veliki domet u odnosu na bazu, staloženost i upornost, kao i elastičnost.[85] Naravno, postoje i potencijalna ograničenja koje more nosi sa sobom, ali ona ne mogu da prevagnu tas na vagi u odnosu na pozitivne karakteristike.[86]

Kakva je budućnost mornarice Australije i posledično njene pomorske moći? Pre svega, određena mišljenja govore da su ljudi najvažniji faktor RAN-a, te da je neophodno da se u budućnosti ozbiljno planira način privlačenja kvalitetnih kadrova.[87] Dalje, nužno je da se izdvajanja usmere na tehniku koja je ključna, pa je tako „postalo jasno da nam je (Australiji, prim. aut) potreban najmanje dupli broj od trenutno planiranih 12 podmornica."[88] Dakle, kvalitetno projektovana budžetska izdvajanja moraju da postanu jedan od prioriteta. Sa bezbednosnog aspekta, Australija u dugoročnom smislu može najviše da strepi od narastajuće moći Kine. U cilju zaštite svoje bezbednosti, Australija se dublje povezuje sa partnerima u regionu, pa će tako 2015. godine sa Indijom započeti pomorske vojne vežbe.[89] Strah od kineske vojne moći i eventualnog konflikta sa tom državom, može voditi većim vojnim izdvajanjima, a time i porastu pomorske moći Australije.

Iz svega što smo do sada rekli, ispravno je konstatovati da Australija poseduje veoma veliku pomorsku moć. Pored vojne pomorske moći, indikovane tipom i brojnošću vojne tehnologije i učestalošću vojnih angažmana u različitim delovima sveta, važno je podvući da je i ekonomska moć Australije delom uslovljena snagom Kraljevske australijske mornarice. Tačno je da Australija ne predstavlja supersilu kada je reč o pomorskoj moći, ali se sa pravom može istaći da ona u tom domenu ima respektabilne pokazatelje i snažan uticaj. Pomorska moć Australije predstavlja esenciju i udarnu iglu celokupne vojne moći pomenute države, pa se može očekivati, naravno, u skladu sa globalnim kretanjima, njeno dalje jačanje.

---

[85] *Australian Maritime Doctrine: RAN Doctrine 1*, Sea Power Centre – Australia, Royal Australian Army, 2010, p. 86-91.

[86] Ograničenja videti detaljnije u: *Isto*, p. 92-94.

[87] *Isto*, p. 175.

[88] Hugh White, "A Middling Power: Why Australia's Defence is All at Sea", dostupno na: http://www.themonthly.com.au/issue/2012/september/1346903463/hugh-white/middling-power (pristupljeno 25.12.2014)

[89] Robert Milliken, „Na radaru Australije – Pogled u prošlost na Galipolje i u budućnost Kine", u: *The Economist: Svet u 2015*, Color Press Group, str. 52.

- **Moć kopnene vojske Australije**[90]

Kopnena vojna moć Australije se nalazi u okviru snaga Australijske armije (Australian Army). Australijska armija u svom sastavu pored usko kopnene opreme poseduje i letelice i amfibije, tako da će i oni biti uvršteni u analizu moći kopnene vojske.

Uzimajući u obzir činjenicu da Australija u odnosu na veliki broj država ima malu populaciju, ne čudi to što je broj ljudstva Australijske armije relativno mali. Tako, Australijska armija u stalnom sastavu broji 28.948 članova personala, dok je u rezervi njih 15.052.[91] Iako mali, broj ljudstva u stalnom i rezervnom sastavu kopnenih snaga je daleko veći u odnosu na broj pripadnika Kraljevske australijske mornarice i Kraljevskih australijskih vazduhoplovnih snaga, čak je veći i u odnosu na zbirne snage mornarice i vazduhoplovstva.

Da bismo na ispravan način spoznali moć određenog vojnog aspekta, neophodno je da se prikaže tehnika kojom raspolažu vojne snage. U slučaju Australijske armije, tip i broj vozila, letelica, brodova i ostale opreme će biti prikazan narednom tabelom.

Vozila	Main Battle Tanks (59 x M1A1 Abrams plus ; 7 x M88A2 Recovery Vehicles)	59
	Light Armored Vehicles (Australian Light Armored Vehicles – ASLAV)	253
	Armored Personel Carriers (M-113 AS3/4)	431
	Protected Mobility (Bushmaster Protected Mobility Vehicle)	737
Letelice	Attack Helicopters (AS-665 Tiger – Attack and Reconnaissance helicopter)	22
	Support Helicopters (6 x CH-47D – Chinook heavy-lift helicopter; 34 x S-70A-9 – Blackhawk multy-role helicopter; 16 x MRH 90)	56
	Utility Helicopters (24 x Bell 206B-1 Kyowa)	24
Amfibije	Amphibious (15 x LCM-8 – amphibious landing craft; 9 x LARC-V – amphibious cargo vehicle)	24
Artiljerija	Towed (54 x 155 mm – Howitzer, long range gun)	54
	Mortar (81 mm)	188
Vazdušna odbrana	Surface Air (RBS-70 – Surface to air missile system)	19

[90] Ovaj deo teksta napisao je Miloš Hrkalović.

[91] *Defence Issues Paper 2014*, Australian Government – Department of Defence, 2014, p. 33.

Radar	Land (3 x Giraffe-AMB − sense and warm radar; 31 x LCMR − countermortar radar; 33 x AMSTAR − man-portable radar)	67

Tabela 4. Tip i broj tehnike Australijske armije[92]

Važno je navesti da se jedan broj pomenute tehnike smanjuje 2015. godine, dok se, sa druge strane, određeni broj uvodi u upotrebu iste godine.[93]

Dostupni podaci o relativnoj snazi oličenoj u brojnosti određenih tipova vozila i letelica nam govore da kopnena moć Australije ne spada u svetski vrh. U tom domenu, po broju napadačkih helikoptera Australija se nalazi na 13. mestu u svetskim razmerama, dok se po broju glavnih borbenih tenkova nalazi tek na 59. mestu.[94] Iako nije od ključnog značaja, brojnost tehnike jeste jedan od jasnih indikatora vojne moći, u ovom slučaju kopnene vojne moći.

Australijska armija je trenutno uključena u više misija, kako širom sveta, tako i na tlu same Australije. Kada je reč o vojnim operacijama van teritorije Australije, na prvom mestu je neophodno staviti operaciju *Accordion*, budući da je tom operacijom u značajnoj meri olakšano funkcionisanje svih australijskih trupa u regionu Bliskog istoka.[95] U Avganistanu su australijske trupe prisutne u okviru Međunarodnih snaga za bezbednosnu pomoć, koje svoje aktivnosti vrše kroz operaciju *Slipper*.[96] Usled značaja, posebno je važna i operacija *Render Safe* koja predstavlja seriju operacija kojima se uklanjaju eksplozivni ostaci iz Drugog svetskog rata na ostrvima u regionu Jugozapadnog Pacifika, i koja je 2014. godine vršena na teritoriji ostrva Bugainvil.[97] Australijska kopnena vojska učestvuje i u odbrani kopnenih granica Australije putem operacije *Resolute*.[98] Od velikog značaja su i ne-vojne operacije Australijske armije kao odgovor na velike prirodne katastro-

[92] *Isto*, p. 35.
[93] Videti detaljnije u: *Isto*, p. 35.
[94] "Australian Army Stats", dostupno na: http://www.nationmaster.com/country-info/profiles/Australia/Military/Army (pristupljeno 9.1.2015)
[95] "Global Operations: Operation Accordion", dostupno na: http://www.defence.gov.au/Operations/OpAccordion/default.asp (pristupljeno 9.1.2015)
[96] "Global Operations: Afghanistan – Operation Slipper", dostupno na: http://www.defence.gov.au/Operations/Afghanistan/Home.asp (pristupljeno 9.1.2015)
[97] "Global Operations: South West Pacific Nations – Operation Render Safe", dostupno na: http://www.defence.gov.au/Operations/SouthWestPacificNations/ (pristupljeno 9.1.2015)
[98] "Global Operations: Border Protection – Operation Resolute", dostupno na: http://www.defence.gov.au/Operations/BorderProtection/default.asp (pristupljeno 9.1.2015)

fe, poput operacije *Queensland Flood Assist II*, u kojoj su vojnici pomagali poplavom opustošenoj zajednici.[99]

Činjenice koje su navedene nas jasno upućuju na zaključak da je moć kopnene vojske Australije veoma ograničena. Neupitne slabosti poput relativno malog ljudstva ili malog broja tehnike pokušavaju da se nadomeste kvalitetom vojnog personala i modernom i tehnološki razvijenom opremom. Takođe, učešće u međunarodnim operacijama predstavlja pokušaj stavljanja Australijske armije rame uz rame sa najvećim silama, ali se po različitim merilima ne može povući jednakost, pa čak ni približnost. Dakle, i pored svih uspeha kvalitativnog unapređenja tehnike i ratnih operacija, australijska moć kopnene vojske ipak ostaje relativno, u odnosu na razvijene vojne sile, na prilično niskom nivou.

- **Vazduhoplovna moć Australije**[100]

Australijska vazduhoplovna moć je mahom koncentrisana unutar sistema Kraljevskih australijskih vazduhoplovnih snaga (Royal Australian Air Forces – RAAF), dok jednim delom pripada i pomorskom i kopnenom domenu. U ovom delu taksta će biti analizirano izvorište pomenutog aspekta vojne moći – vazduhoplovne snage, dok su letelice koje su u sastavu pomorskih i kopnenih snaga predstavljene unutar njihovih celina.

Istorijski gledano, vazduhoplovna moć Australije je bila na vrhuncu nakon Drugog svetskog rata, odnosno posle predaje Japana. U tom momentu, ukoliko je poredimo sa drugim državama, Australija je bila četvrta vazduhoplovna sila u svetu, odmah iza Sjedinjenih Američkih Država, Sovjetskog Saveza i Ujedinjenog Kraljevstva. Tako je vazduhoplovstvo SAD-a brojalo 2.253.000 ljudi i 63.715 letelica (u šta nisu uračunate vazduhoplovne snage mornarice i marinaca); Sovjetski Savez je imao otprilike 18.500 letelica; britanske vazdušne snage su operisale sa 1.079.835 ljudi i 9.200 letelica; dok je RAAF računao na 173.622 članova personala i 5.585 letelica.[101] Međutim, kada je reč o ljudstvu RAAF-a, ovo nije najveći broj, budući da je on godinu dana ranije, avgusta 1944. godine, dostigao broj od 182.000.[102]

---

[99] "Where We Operate", dostupno na: http://www.defencejobs.gov.au/army/about-the-army/where-we-operate.aspx (pristupljeno 9.1.2015)

[100] Ovajdeo teksta napisao je Miloš Hrkalović.

[101] "World's Fourth Largest Air Force?", Pathfinder: Air Power Development Center Bulletin, Issue 119, September 2009, dostupno na: http://airpower.airforce.gov.au/Publications/List/41/Pathfinder.aspx?page=6 (pristupljeno 10.1.2015), p. 1.

[102] *Isto*, p. 1.

Naravno, situacija se, kada je reč o australijskim vazduhoplovnim snagama, nakon ovog perioda veoma brzo promenila, pa je tako danas u segmentu borbenih letelica Australija na 17. mestu.[103] Takođe, ljudstvo je u značajnoj meri redukovano, te se trenutno u stalnom sastavu vazduhoplovnih snaga nalazi 14.120 vojnika, dok je u rezervi njih 4.273.[104] Ove promene u brojnosti su veoma razumljive imajući u vidu promenjene geopolitičke okolnosti, tačnije odsustvo neophodnosti velikih vojnih aktivnosti za razliku od perioda Drugog svetskog rata.

Odličan indikator vazduhoplovne moći određene države jeste tip i broj letelica u njenom sastavu, što će biti prikazano u narednoj tabeli.

Borbene letilice	F/A-18A/B Classic Hornet	71
	F/A-18F Super Hornet	24
	EA-18G Growle	12
	Hawk Mk127 Lead-in Fighter Trainer	33
Pomorske patrolne letilice	AP-3C Orion Maritime Surveillance	19
	P-8A Posedon Maritime Surveillance	8
Vazdušno-desantne letilice za rano upozoravanje i kontrolu	E-7A Wedgetail AEW&C	6
Transportne letilice	C-17A Globemaster Heavy Air Lift	6
	KC-30A Multi Role Tanker Transport	5
	B-737 BBJ VIP Transport	2
	C-130J Hercules Medium Air Lift	12
	C-27J Spartan Battlefield Air lift	10
	CL-604 Challenger	3
	B300 Kingair	8

[103] "Australian Air force Stats", dostupno na: http://www.nationmaster.com/country-info/profiles/Australia/Military (pristupljeno 2.1.2015)

[104] *Defence Issues Paper 2014*, Australian Government – Department of Defence, 2014, p. 36.

Letelice za trening i podršku	PC-9/A Trainer	63
	B300 Kingair	8

Tabela 5. Tip i broj letelica
Kraljevskih australijskih vazduhoplovnih snaga[105]

Treba istaći da se određeni broj navedenih letelica povlači iz upotrebe narednih godina, dok jedan deo čeka na isporuku i stavljanje u operativnu funkciju.[106]

Uključenost u različite vojne i ne-vojne misije predstavlja još jedan značajan segment koji ukazuje na vazduhoplovnu moć. Bez želje da se ulazi u pravnu i moralnu opravdanost različitih vojnih operacija, one će ovde biti prikazane isključivo u tehničkom smislu. Kada je reč o operacijama na Bliskom istoku u koje je uključen RAAF, možemo da ih identifikujemo nekoliko: operacija *Accordion* (misija podrške drugim operacijama na Bliskom istoku), operacija *Slipper* (doprinos australijskih snaga u borbi protiv terorizma u Avganistanu pod komandom NATO pakta) i operacija *Okra* (operacija protiv terorista ISIL-a koji deluju u Iraku).[107] Još jedna država u kojoj su uključene australijske vazduhoplovne snage jeste Južni Sudan, i to kroz operaciju *Aslan*, pri čemu je australijski personal deo Misije Ujedinjenih nacija u Južnom Sudanu (UNMISS).[108] Vazduhoplovne snage putem operacije *Resolute* učestvuju u zaštiti granica Australije, uključujući i australijsku isključivu ekonomsku zonu.[109] Pored navedenih vojnih operacija, RAAF sudeluje i u humanitarnim civilnim misijama, kao što su misije snabdevanja, avio-medicinske evakuacije, potrage i spasavanja i gašenja požara.[110]

Vinston Čerčil je 1948. godine izjavio sledeće: „Vazduhoplovnu moć je od svih formi vojnih snaga najteže izmeriti, ili je čak iz-

[105] *Isto*, p. 38.
[106] Videti detaljnije u: *Isto*, p. 38.
[107] "Air Force Involvement – Middle East", dostupno na: http://www.airforce.gov.au/Operations/Middle-East/?RAAF-o60TjGLnRDNnqddmKhVYbZuOMT/lAsK0 (pristupljeno 2.1.2015)
[108] "Air Force Involvement – Sudan", dostupno na: http://www.airforce.gov.au/Operations/Sudan/?RAAF-QLqVsjyK1bqauxth1TbyyadnSDAkZTL1 (pristupljeno 2.1.2015)
[109] "Air Force Involvement – Border Protection", dostupno na: http://www.airforce.gov.au/Operations/Border-Protection/?RAAF-xT0MyPljhubrOLzEN/CTtK9OSfI4b3LF (pristupljeno 2.1.2015)
[110] "Humanitarian Support", dostupno na: http://www.airforce.gov.au/Operations/Humanitarian-support/?RAAF-hruuHkflEaNxq4BtnrEKSQz5XM3LaPec (pristupljeno 2.1.2015)

raziti preciznim terminima."[111] Ukoliko prihvatimo ovo stanovište, nećemo lako doći do odgovora na pitanje kakva je vazduhoplovna moć Australije danas. Sa druge strane, možemo da identifikujemo pet ključnih obeležja koje je potrebno da sadrži vazduhoplovna moć: kontrola vazduha, vazdušni napadi, informacija, pokretljivost i podrška borbama; ali se mora imati na umu da je neophodno naći optimum svih ovih pet sposobnosti, odnosno, one se moraju dovesti u balans.[112]

Imajući u vidu navedene tehničke i ljudske kapacitete australijskog vazduhoplovstva, kao i učešće RAAF-a u različitim operacijama, uz uzimanje u obzir prethodno pobrojanih neophodnih sposobnosti, može se reći da je vazduhoplovna moć Australije na visokom nivou. Nesumnjivo, trenutna situacija nije ni približna onoj nakon Drugog svetskog rata, te Australija značajno zaostaje za najvećim vazduhoplovnim silama, ali se ipak nalazi pri vrhu kada je reč o predmetnoj moći.

- **Nuklearna moć Australije[113]**

Australija je kroz različite vremenske periode, naravno, nakon Drugog svetskog rata, pokazivala želju i nameru da poseduje nuklearno oružje. Od ranih 70-ih godina je taj trend promenjen i Australija je odbacila ideju neophodnosti posedovanja nuklearnog naoružanja.

Ukoliko govorimo o australijskom nuklearnom programu, prvo se mora pomenuti 1956. godina, kada su najviši državni australijski zvaničnici prvi put ukazali na to da je potrebno da Australija od Velike Britanije zatraži određene tipove nuklearnog oružja, ali je ipak preovladalo stanovište da je ispravnije ovaj tip oružja za masovno uništenje ostaviti najvećim svetskim silama koji ga već poseduju – Sjedinjenim Američkim Državama, Ujedinjenom Kraljevstvu i SSSR-u.[114] Tesna povezanost sa Velikom Britanijom po pitanju nuklearnog oružja je vidljiva iz podatka da su između 1952. i 1963. Britanci, sa dozvolom i podrškom australijske Vlade, vršili nuklearne probe na teritoriji Australije.[115]

---

[111] Navedeno prema: "Which Air Power Capability is Most Important?", Pathfinder: Air Power Development Center Bulletin, Issue 6, September 2004, dostupno na: http://airpower.airforce.gov.au/Publications/List/41/Pathfinder.aspx?page=12 (pristupljeno 10.1.2015), p. 2.

[112] *Isto*, p. 1-2.

[113] Ovaj deo teksta napisao je Miloš Hrkalović.

[114] **Richard Broinowski**, "Australian nuclear weapons: the story so far", APSNet Policy Forum, 17.7.2006, dostupno na: http://nautilus.org/apsnet/0623a-broinowski-html/ (pristupljeno 27.11.2014)

[115] "RAAF Involvement in Nuclear Testing", Pathfinder: Air Power Development Center

Kada je reč o australijskom vojnom vrhu iz 50-ih i 60-ih godina prošlog veka, može se primetiti veći entuzijazam po pitanju neophodnosti posedovanja nuklearnog oružja. Takođe, pojedini tadašnji naučni krugovi su snažno naglašavali da je pitanje suvereniteta u tesnoj vezi sa distribucijom nuklearnog oružja, bilo od strane Sjedinjenih Država ili Britanaca, naročito imajući u vidu potencijalne opasnosti od Kine i SSSR-a, ali i Indonezije. Iako se u političkim krugovima u prvom momentu odbacila ideja posedovanja nuklearnog naoružanja, ona se vratila nešto modifikovana. Tako su sredinom 60-ih godina neki parlamentarci i predstavnici vlasti došli na ideju da nije nužno da Australija uveze nuklearno oružje, već da ga može i sama napraviti, što je u krajnjoj liniji rezultiralo željom da se između 1975. i 1980. godine sagradi sedam ili osam reaktora u Viktoriji i Novom Južnom Velsu.[116] Ti planovi su više puta menjani, da bi se na kraju, nakon brojnih protivljenja, ipak odustalo od nuklearnog programa. Takođe, zanimljivo je da je Australija 1969. godine potpisala tajni dogovor sa Francuskom, kojim je ostavljena mogućnost proizvodnje nuklearnog oružja.[117] U decembru 1972. godine, australijski premijer Gof Vitlam (Gough Whitlam) je ratifikovao Sporazum o neširenju nuklearnog naoružanja (NPT) čime je definitivno zaustavljen lobi koji je zagovarao program izrade australijske nuklearne bombe.[118] Nakon ovog sporazuma, Australija je ratifikovala više antinuklearnih dogovora: ratifikovala je 1998. godine Ugovor o sveobuhvatnoj zabrani nuklearnih proba (CDBT); deo je Sporazuma Rarotonga, koji je uspostavio zonu bez nuklearnog oružja u regionu Južnog Pacifika; oformila je međunarodnu komisiju sa Japanom čiji je mandat istekao jula 2010. godine; potpisala je 2009. godine memorandum o razumevanju sa Indonezijom, Južnom Korejom i Vijetnamom.[119]

Bulletin, Issue 232, October 2014, dostupno na: http://airpower.airforce.gov.au/Publications/List/41/Pathfinder.aspx?page=1 (pristupljeno 10.1.2015), p. 1.

116 **Richard Broinowski**, "Australian nuclear weapons: the story so far", APSNet Policy Forum, 17.72006, dostupno na: http://nautilus.org/apsnet/0623a-broinowski-html/ (pristupljeno 27.11.2014); "Australia – Overview", October 2014, dostupno na: http://www.nti.org/country-profiles/australia/ (pistupljeno 27.11.2014)

117 "Nuclear power and weapons – explaining the connections", dostupno na: http://www.foe.org.au/anti-nuclear/issues/nfc/power-weapons/civmil (pristupljeno 28.11.2014)

118 **Richard Broinowski**, "Australian nuclear weapons: the story so far", APSNet Policy Forum, 17.7.2006, dostupno na: http://nautilus.org/apsnet/0623a-broinowski-html/ (pristupljeno 27.11.2014)

119 "Australia – Overview", October 2014, dostupno na: http://www.nti.org/country-profiles/

Nakon prikazanog istorijskog pregleda, neophodno je istaći sadašnje stanje kada je u pitanju australijska nuklearna moć. Pre svega, ono što je najznačajnije, jeste činjenica da Australija ne poseduje nuklearno oružje. Čak i kada su u pitanju reaktori, od tri odvojena nuklearna istraživačka reaktora koji su bili sagrađeni od 1958. godine, samo je jedan još uvek u funkciji.[120] Sa druge strane, dva podatka jasno ukazuju na veliki potencijal kada je reč o eventualnom razvoju nuklearnog programa: Australija ima najveće poznate zalihe uranijuma (31% ukupnih svetskih zaliha) i treći je najveći proizvođač uranijuma u svetskim razmerama (iza Kazahstana i Kanade).[121] Međutim, sva proizvodnja je namenjena izvozu, budući da se u Australiji ne koristi nuklearna energija. Ono što je kontroverzno u ovom izvozu, naročito u samoj Australiji, jeste to što se uranijum izvozi i u države koje imaju nuklearno oružje, uključujući Kinu, Francusku i Indiju.[122] Imajući u vidu navedene antinuklearne dogovore i trenutnu situaciju, jasno je da je Australija zaista udaljena od nuklearnog programa. Uprkos tome, mogu se identifikovati određene nekonzistentnosti u ovoj australijskoj politici. Tako su, na prvom mestu, određene geopolitičke i strateške zabrinutosti dovele do toga da se dođe do proklamovanih ciljeva i posvećenosti njima, kao i međunarodnom zagovaranju za neširenje nuklearnog naoružanja, umesto da u osnovi svega bude konzistentan pristup zasnovan na vrednostima.[123] Takođe, može se konstatovati da Australija često podržava nuklearne napore Sjedinjenih Američkih Država, što uopšte ne treba da čudi ukoliko znamo da su SAD najvažniji australijski vojni saveznik.

Konkretno i potpuno ogoljeno govoreći, australijska nuklearna moć gotovo da ne postoji. Potencijali su ogromni, naročito imajući u vidu količinu uranijuma, ali su u velikoj meri neiskorišćeni. Međutim, neophodno je istaći da je činjenica da Australija ima resurse i tehnologiju da razvije svoje nuklearno oružje. Da li će u određenom trenutku doći do njegovog stvaranja, ostaje da se vidi, mada se iz celokupnog

australia/ (pistupljeno 27.11.2014)

[120] *Isto*

[121] "Australia's Uranium", World Nuclear Association, October 2014, dostupno na: www.world-nuclear.org/info/Country-Profiles/Country-A-F/Australia/ (pristupljeno 3.12.2014)

[122] "Australia – Overview", October 2014, dostupno na: http://www.nti.org/country-profiles/australia/ (pistupljeno 27.11.2014)

[123] Thom Woodroofe, "Australia must walk the walk on nuclear weapons", 11.10.2013, dostupno na: http://www.abc.net.au/news/2013-10-11/woodroofe-australia-must-walk-the-walk-on-nuclear-weapons/5016626 (pistupljeno 28.11.2014)

istorijata i trenutnog stanja može pretpostaviti da je takav sled događaja malo verovatan.

- **Nauka i tehnologija Australije**[124]

Za Australiju se slobodno može reći da je jedna od konkurentnih zemalja na međunarodnom ekonomskom tržištu.[125] Ova država poseduje velike potencijale, ali u nekim oblastima i dalje zaostaje za velikim silama današnjice. U današnjem svetu gde je tehnologija sve važnija, moć jedne države ogleda se i u tome koliko je ona sposobna za razvoj nauke i tehnologije.

Australija se može pohvaliti kvalitetnim obrazovanjem. Na listi 100 najboljih univerziteta u svetu koju je objavio časopis „Tajms visoko obrazovanje" (Times Higher Education) nalazi se 7 australijskih univerziteta. (Melburnski univerzitet na 38. mestu, Sidnejski univerzitet na 47. mestu).[126] Ova država zauzima drugo mesto po kvalitetu obrazovanja na svetu , sa rezultatom od 0, 933 prema pokazateljima Indeksa obrazovanja (Education Index), sastavnog dela Indeksa ljudskog razvoja (Human development index) iz 2014. godine.[127]

Jedna od najvažnijih australijskih naučnih organizacija, koju i na globalnom nivou svrstavaju u sam vrh istraživačkih organizacija jeste Komonvelt organizacija za naučna i industrijska organizacija (CSIRO) osnivana 1949. godine. Nalazi se u samom vrhu svetskih naučnih institucija u 14 od 22 naučne oblasti. Njen cilj je da unapredi naučne sposobnosti, da proširi polje istraživanja. Organizacija je usvojila Strategiju za dalji rad i usavršavanje na polju nauke. Njen glavni fokus jeste Australija, ali se radi i na širenju uticaja van njenih granica.[128]

Ipak, u oblasti nauke i tehnologije rezultati nisu najbolji što pokazuje i izveštaj profesora i naučnika Jana Kjuba (Ian Chubb) od 1. decembra 2014. godine. Profesor Kjub u izveštaju ističe da je Australiji potreban jak STEM (*Science, Technology, Enigeeniring and Mathematics*)

---

[124] Ovaj deo teksta napisala je Dejana Vukadinović.

[125] CIA – The World Factbook, dostpuno preko: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/as.html (pristupljeno 03. januara 2015.)

[126] The World University Rankings, dostupno preko: http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2014-15/subject-ranking/subject/engineering-and-IT (pristupljeno 03. januara 2015.)

[127] UNDP, *Human Development Report 2014,* United Nations Development Programme , https://data.undp.org/dataset/HDI-Indicators-By-Country-2014/5tuc-d2a9 (pristupljeno 03. januara 2015.)

[128] CIPRO Strategy 2011-2015, dostupno preko : www.csiro.au (pristupljeno 13. marta 2015.)

obrazovanja i jaka baza za istraživanje koja bi bila korisna za inovacije i proizvodnju roba i usluga. U istraživanju se Australija poredi sa 11 zapadnih evropskih sila, SAD – om, Kanadom, Velikom Britanijom i najbližim država iz regiona.[129]

Ova zemlja nalazi se ispod svetskog proseka u IT sektoru i računarskoj nauci.[130] Moć jedne države ogleda se i u broju patenata koje drži. U periodu od 2002. do 2011. godine, Australija beleži neke inovacije, ali poslednjih godina broj patenata pada. Pored Australije ovo se dešava i u Velikoj Britaniji, dok najveći broj patenata dolazi iz Kine.[131]

Sa druge strane Australija se može pohvaliti sa pristojnim udelom (5,5%) najcitiranijih istraživanja u svetu.[132] U poslednjih nekoliko godina raste i broj studenata u oblasti nauke i tehnologije (oko jedne četvrtine) što stavlja Australiju ispred Kanade, Novog Zelanda i SAD-a. Razlog je što preko 75% novih industrija zahteva da zaposleni poseduju sposobnosti upravo iz ovih oblasti.[133]

Jedan od pokazatelja poslovne produktivnosti je i saradnja između istraživačkih instituta i preduzeća. U Australiji je ova stopa saradnje jako loša, odnosno jedna od najgorih u razvijenom svetu.[134]

Australija ima veliki broj preduzeća sa značajnim potencijalom kao što je „Rio Tinto" (Rio Tinto) jedna od najvećih metalurških transnacionalnih korporacija na svetu. Australijanska firma „BHP Biliton" (BHP Biliton) nalazi se na godišnjoj listi najpopularnijih svetskih kompanija u izboru časopisa „Forčn" (Fortune). Ova kompanija se u mnogim državama širom sveta bavi eksplotacijom ruda obojenih metala, uglja i nafte.[135]

---

[129] Nicky Phillips, Conrad Waltes, „Australian scicence and innovation in six charts", dostupno preko : http://www.theage.com.au/technology/sci-tech/australian-science-and-innovation-in-six-charts-20141130-11wg87.html (pristupljeno 03. janaura 2015.)

[130] Bad Science, *The Project,* dostupno preko: http://tenplay.com.au/channel-ten/the-project/top-stories-december-2014/bad-science (pristupljeno 03. januara 2015.)

[131] Nicky Phillips, Conrad Waltes, „Australian scicence and innovation in six charts", dostupno preko : http://www.theage.com.au/technology/sci-tech/australian-science-and-innovation-in-six-charts-20141130-11wg87.html (pristupljeno 03. janaura 2015.)

[132] „Chief scientist urges strategic research funding",dostupno preko : http://www.afr.com/p/national/chief_scientist_urges_strategic_4KUwNniIKVYirYgGOpuPEJ (pristupljeno 03. januara 2015.)

[133] Nicky Phillips, Conrad Waltes, „ Australian scicence and innovation in six charts", dostupno preko : http://www.theage.com.au/technology/sci-tech/australian-science-and-innovation-in-six-charts-20141130-11wg87.html (pristupljeno 03. janaura 2015.)

[134] Isto.

[135] "BHP Billiton je osnovana 2001. godine, spajanjem australijanske kompanije "BHP" i ,

U novembru 2014. godine na sastanku Komonvelt Saveta nauke u Kanberi određene su ključne tačke reforme u ovoj oblasti. Vlada je dala pomoć od 9 milijardi dolara za period 2014. – 2015. godine.[136] Profesor Jan Kjuba napominje da su prednost ove zemlje ljudi i dobar obrazovni sistem koji još može da se usavršava. Navodi primer Velike Britanije koja ima sličan istaživački profil kao i Australija. Nekadašnji jaz u istaživanju u poslovanju i na univerzitetima (60% na univerzitetima, a 25% u poslovanju) Velika Britanija je rešila usvojivši jasnu strategiju, što Australiji i dalje nedostaje. Ideja ima, ali se ne sprovode.[137] Treba da se misli na „duže staze ali brzo" , da se iskoristi svaka vrsta pomoći, a da se pre svega utvrde prioriteti i poboljša sistem istraživačkih servisa.[138]

Australija je država koja se može pohvaliti visokim stepenom kvalitetnog obrazovanja. Ono na čemu treba da radi je dalje usavršavanje inovacionog sistema. Mora da postane konkurent u snabdevanju visoke tehnologije, roba i usluge. Cilj je da se poveća izvoz intelektualne svojine, da se izjednače sredstva za istraživanje i poveća broj patenata. Australija je zemlja „ ponosne istorije naučnih poduhvata."[139] Otkrića njenih univerziteta se šire svetom.[140] Iz tog razloga treba da radi na strategiji kojom će poboljšati oblast nauke i tehnologije, jer nauka i tehnologija povećavaju životni standard i utiču na ekonomski rast jedne zemlje.[141]

---

britanske "Biliton" , vremenom postaje najveća rudarska kompanija na svetu." u Daria Copil, Nikola Kosović, *Meka moćAustralije,* u Prof. Dr Dragan R. Simić, Mr Dragan Živojinović, Nikola Kosović (ur.), *Meka moć država,* Udruženje za studije SAD u Srbiji, Centar za društvena istraživanja, Beograd, oktobar 2013, str. 35. i 36.

[136] Australian govermnet, COMMONWEALTH SCIENCE COUNCIL, dostupno preko: http://www.chiefscientist.gov.au/2014/11/commonwealth-science-council/ (pristupljeno 03. Januara 2015)

[137] „Chief scientist urges strategic research funding", dostupno preko: http://www.afr.com/p/national/chief_scientist_urges_strategic_4KUwNniIKVYirYgGOpuPEJ (pristupljeno 03. januara 2015.)

[138] Nicky Phillips, Conrad Waltes, „Australian scicence and innovation in six charts", dostupno preko : http://www.theage.com.au/technology/sci-tech/australian-science-and-innovation-in-six-charts-20141130-11wg87.html (pristupljeno 03. janaura 2015.)

[139] Bad Science, *The Project,* dostupno preko: http://tenplay.com.au/channel-ten/the-project/top-stories-december-2014/bad-science (pristupljeno 03. januara 2015.)

[140] Isto.

[141] Nicky Phillips, Conrad Waltes, „Australian scicence and innovation in six charts", dostupno preko : http://www.theage.com.au/technology/sci-tech/australian-science-and-innovation-in-six-charts-20141130-11wg87.html (pristupljeno 03. janaura 2015.)

- **Nacionalna kohezija Australije**[142]

Otkako je Džejms Kuk proglasio Australiju posedom Velike Britanije započeto je učestalije naseljavanje ovog kontinenta Evropljanima. Najpre su odlazili osuđenici, a zatim i ostalo stanovništvo. Politika bele Australije, kojom je useljavanje bilo dozvoljeno samo Evropljanima, okončana je sedamdesetih godina prošlog veka i tada počinje učestalije naseljavanje i sa ostalih kontinenata.

Iako je skoro trećina njenog stanovništva rođena u inostranstvu, Australija je primer da država može biti kohezivna.[143] Multikulturalizam je važan element socijalne kohezije Australije. Mada nije zasnovana na zajedničkoj istoriji, kulturi ili običajima može se reći da postoji značajna integrisanost, zasnovana na ustavu i zajedničkim vrednostima poput jednakosti, slobode i demokratije. Ono što „drži na okupu" ovo multikulturalno društvo i omogućava da se ne uočavaju podele među stanovništvom, jeste shvatanje različitosti koje podrazumeva da su svi različiti međusobno jednaki. Kako bi se doprinelo tome da se sve etničke grupe osećaju prihvaćeno, a istovremeno i obezbedila njihova lojalnost australijskom društvu, svako ko želi postati Australijanac mora se obavezati da će poštovati zakon i usvojiti kao najvažniju vrednost poštovanje različitosti.[144]

Kao spoj različitih naroda Australijanci su ujedinjeni u stavovima da se prava i slobode drugih moraju poštovati. Iako se među državljanima uočava nacionalna i etnička šarolikost, izražena je jednakost po pitanju slobode i vladavine prava. Prema izveštaju organizacije Fridom haus (Freedom House) koja meri stepen slobode u državama, ocenom od 1 do 7, Australija je i za građanska i politička prava dobila najbolju ocenu.[145]

Ipak, u državi u kojoj su mnogi narodi dobili državljanstvo i postali ravnopravni sa ostalima, najneravnopravniji su oni koji su tu već bili. Svake godine u periodu od 27. maja do 3. juna održava se Nacionalna nedelja pomirenja čiji je cilj da se ojačaju veze sa starosedeocima

---

[142] Ovaj deo teksta napisala je Milica Oros.

[143] „Mapping Social Cohesion" ,The Scanlon Foundation Surveys 2014, str 43, dostupno na: http://scanlonfoundation.org.au/wp-content/uploads/2014/10/2014-Mapping-Social-Cohesion-Report.pdf (pristupljeno 5.4.2015.)

[144] „Australia in brief" – *Australian Government –Department of Foeign Affairs and Trade*, dostupno na: http://www.dfat.gov.au/about-us/publications/Documents/australia-in-brief.pdf (pristupljeno 30.3.2015)

[145] Freedom House, *Freedom in the World 2014 – Australia*, dostupno na: https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/australia#.VQsQ7tLF8uk (pristupljeno 28.3.2015.)

Aboridžinima i Ostrvljanima Toreosovog moreuza, koji iako su najstariji stanovnici imaju najnepovoljniji položaj u Australiji.[146] Aboridžini i dalje nisu ustavom priznati kao autohtono stanovništvo, ali očekuje se da će ova nepravda biti ispravljena na referendumu o njihovom statusu, koji je premijer Toni Abot (Tony Abbott) najavio za 2017. godinu, simbolično na pedesetogodišnjicu od kako su dobili prava glasa.[147] Do sada najveći istorijski napredak u odnosu prema starosedeocima postignut je izvinjenjem za nepravde koje su oni godinama trpeli, a koje im je tokom svog mandata 2008. uputio tadašnji premijer Kevin Rad (Kevin Rudd).[148]

Prema izveštaju „Mapping Social Cohesion", koji na osnovu istraživanja svake godine meri indeks socijalne kohezije, 84% ispitanika smatra da je multikulturalizam dobar za Australiju.[149] Međutim, i pored tolike podrške u izveštaju se navodi da je poslednjih godina zabeležen porast diskriminacije.[150] Problem koji nastaje usled sve više azilanata iz Azije jeste i njihov dolazak na prepunim brodovima, pa se često dešavalo da tako i nastradaju. Kako bi odvratili azilante od toga 2012. usvojen je zakon po kojem će svi koji nelegalno dođu brodovima biti deportovani u obližnje zemlje, uglavnom Nauru i Papua Novu Gvineju.[151] Ovo je izazvalo negativne reakcije među građanskim udruženjima koja se bore za građanska prava, ali vlasti tvrde da je osnovni cilj zaštita života azilanata.

Ipak, pomenuti izveštaj opisuje Australiju kao visoko kohezivno društvo tako da je opšta slika da su integracija i politika multikulturalizma uspešne.

Građani koji su rođeni u drugim državama i tamo imali drugačiji način života samovoljno pristaju da se integrišu u društvo jer im

---

[146] Više informacija na: https://www.reconciliation.org.au/ (pristupljeno 5.4.2015.)

[147] „Tony Abbott aims for Indigenous recognition referendum 50 years after 1967", *The Guardian- prema Australian Associated Press,* 11.12.2014, dostupno na: http://www.theguardian.com/australia-news/2014/dec/12/tony-abbott-aims-for-indigenous-recognition-referendum-50-years-after-1967 (pristupljeno 5.4.2015)

[148] „Kevin Rudd's sorry speech" ,*The Sydney Morning Herald,* 13.2.2008, dostupno na: http://www.smh.com.au/news/national/kevin-rudds-sorry-speech/2008/02/13/1202760379056.html (pristupljeno 5.4.2015.)

[149] „Mapping Social Cohesion" ,The Scanlon Foundation Surveys 2014, str 43, dostupno na: http://scanlonfoundation.org.au/wp-content/uploads/2014/10/2014-Mapping-Social-Cohesion-Report.pdf (pristupljeno 5.4.2015.)

[150] Isto, str 23

[151] „Australija: Centri i deportacija azilanata", *Aljazeera-prema agencijama*, 15.8.2012, dostupno na: http://balkans.aljazeera.net/vijesti/australija-centri-i-deportacija-azilanata (pristupljeno 5.4.2015.)

to donosi i brojne prednosti. Bežeći od sredine u kojoj su rođeni, a gde su se suočavali sa ratovima i siromaštvom, došli su u državu u kojoj je kvalitet života mnogo bolji te je razumljiva njihova želja za inkluzijom. Sa druge strane Australija je država imigranata koji su deo njene istorije i kulture, a imali su i uticaja na ekonomski napredak države tako da je razumljivo što se oni smatraju punopravnim građanima.

Visok nivo socijalne kohezije pokazuje da je Australija politički stabilna država. Iako je naseljavaju različiti narodi, socijalni rascepi i netrpeljivosti među stanovništvom nisu previše izraženi. To znači da je Australija dovoljno jaka i organizovana država koja uspeva da očuva jake veze među članovima zajednice. Zbog zalaganja za demokratsku i stabilnu državu Australija ima veći značaj u svetu što doprinosi i njenoj ukupnoj moći.

- **Univerzalistička kultura Australije**[152]

Na formiranje šarolike kulturne slike Australije uticali su razni narodi koji naseljavaju ovaj kontinent i koji su sa sobom donosili i svoju tradiciju i običaje. Kao posledica istorijskih prilika jasno je da je najdominantniji britanski uticaj, ali kao posledica skorašnjih migracija može se osetiti i prisutnost azijske kulture. Australija je država u kojoj je svakome dozvoljeno da očuva svoja verovanja i stavove ukoliko nisu suprotni univezalnim vrednostima poput slobode govora i poštovanja različitosti. Spoj partikularnih kultura stvorio je univerzalističku kulturu koja može biti lako prihvaćena među ostatkom sveta. Raznolikost u Australiji zapravo govori o univerzalizmu. Ukoliko jedno društvo prihvata kao svoje građane, pripadnike raznih kultura i tradicija, to znači da je ono otvoreno za sve koji žele da budu deo takvog društva.

Prva stvar koja je bitna da bi jedna država bila dostupna strancima jeste prepoznatljivost jezika. Mada se koristi više od 200 jezika, nacionalni jezik je engleski, a osim njega najviše su u upotrebi mandarinski, italijanski, arapski, grčki, kantonski i vijetnamski.[153]

Ono najvažnije, što privlači narode iz raznih delova sveta i govori o tome koliko je ova zemlja prihvatljiva drugima jeste kvalitet života. Australija važi za jednu od najsrećnijih država sveta, već četiri godine zaredom nalazi se na vrhu OECD-ove liste najsrećnijih nacija.[154]

---

[152] Ovaj deo teksta napisala je Milica Oros.

[153] CIA – The World Factbook, *Australia People and Society*, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/as.html (pristupljeno 20. 3.2015)

[154] OECD – *Better Life Index* , dostupno na: http://www.oecdbetterlifeindex.org/#11111111111 (pristupljeno 15. 3. 2015)

Ne zaostaje ni prema ocenama slobode i vladavine prava tako da se može smatrati poželjnom državom za život.

Zbog zanimljive kulturne slike, ali i netaknute prirode, Australija je poželjna turistička destinacija. U najposećenije atrakcije ubraja se Veliki koralni greben, za koji je potvrđeno da se vidi čak iz svemira. Ovaj najveći, živi organizam na svetu privlači mnogo turista, a posebno je interesantan roniocima. Još jedno prirodno blago i atrakcija po kojem je kontinent prepoznatljiv jeste penjanje na Uluru. Tako Aboridžini nazivaju crvenu, kamenu stenu, koja je njihovo sveto mesto, jer prema verovanju, u šupljini stene žive njihovi preci.

Najpoznatija građevina, jedan od simbola Australije, jeste Sidnejska opera koja je uvrštena na UNESCO-vu listu svetske baštine. Svake godine ovde dođe po nekoliko miliona posetilaca. Nacionalni kulturni centar, neobičnog izgleda, građen je 16 godina, a kraljica Elizabeta II zvanično ga je otvorila 1973.[155] To je bila veoma značajna godina za australijsku umetnost i zbog Patrika Vajta (Patrick White), dobitnika Nobelove nagrade za književnost, koji je tada postao jedini dobitnik ovog priznanja iz Australije.

Promociji i prepoznatljivosti kontinenta mnogo doprinose i njene poznate ličnosti. Članovi jedne od najpoznatijih rok grupa AC/DC poreklom su Australijanci, kao i Kajli Minog, jedna od najpopularnijih pevačica. U svetu glume najpoznatiji su Nikol Kidman, Kejt Blanšet, Naomi Vots, Hju Džekmen, Džulijan Mekmen.

Kengur i emu izabrani su za nacionalne simbole na australijskom grbu. Ove životinje ne mogu se kretati unazad tako da predstavljaju narod koji se kreće unapred. Ako se sagleda napredak ove države, onda je simbolika opravdana. Zbog velikog broja građana rođenih u inostranstvu i rada na njihovoj inkluziji Australija svakako spada u otvorena društva. Zbog vladavine prava i poštovanja različitosti, kao i lako prihvatljive kulture može se reći i da ne postoji mnogo razloga iz kojih ova nacija ne bi bila prihvaćena među drugima.

Univerzalistička kultura Australije značajna je jer doprinosi njenoj mekoj moći. Doseljavanje stanovništva iz drugih delova sveta imalo je i značajan uticaj na ekonomski napredak zemlje. Životni standard i očuvanje stabilnosti i bezbednosti takođe su važni i za ukupnu moć Australije.

[155] Australian Government – *Sydney Opera House* dostupno na: http://www.australia.gov.au/about-australia/australian-story/sydney-opera-house (pristupljeno 20.3.2015)

- **Uticaj Australije u međunarodnim organizacijama**[156]

Australija održava jake odnose sa mnogim zemljama dugi niz godina. Ove veze gradi kroz istoriju, kroz trgovinu i zajedničkim interesima. Kako želi da poveća ekonomski rast, ova zemlja podstiče investicije, podržava liberalizaciju trgovine. Započevši ekonomske reforme osamdesetih godina prošlog veka Australija postaje jak, međunarodni igrač, a njeno tržište napreduje.[157]

Australija je aktivna u mnogim globalnim i regionalnim organizacijama. Radi na tome da učvrsti već postojeće veze sa zemljama u Indo–pacifičkom regionu. Pomaže i u izgrađivanju jakih institucija koje će obezbediti sigurnost i prosperitet u regionu. U dobrim je odnosima sa Indonezijom, Indijom i sa velikim silama Azije: Kinom, Japanom i Južnom Korejom. Ima i jake političke, ekonomske i kulturne veze sa SAD-om, Kanadom, a sa Evropskom unijom će raditi „ na rešavanju savremenih izazova, ekonomskih upravljanja, međunarodne trgovine razvoja, sigurnosti i međunarodne uprave“ .[158] Sa zemljama Latinske Amerike, Australija je povezana preko međunarodnih foruma (npr. preko Svetske trgovinske organizacije u kojoj ima aktivnu ulogu) . Ova zemlja pokazuje i interesovanje za investiranje na Srednjem Istoku, a razvija i bilateralne odnose sa razvijenijim zemljama Afrike.[159]

Australija je jedan od osnivača Ujedinjenih nacija, a aktivno učestvuje u njihovom radu više od 65 godina. Nalazi se među 10 zemalja koje najviše doprinose Svetskoj zdravstvenoj organizaciji.[160] Prva je predsedavala Savetom bezbednosti (SB) 1946. godine i obezbedila vojne mirovne snage u Indoneziji, u to vreme pod pokroviteljstvom Velike Britanije. Protivnik je prava veta koje imaju stalne članice Saveta, pa se zalaže za reforme Saveta bezbednosti, koje bi olakšale pristup malim i srednjim zemljama u razvoju. Australija i dalje nije stalna članica Saveta bezbednosti. Bila je nestalna članica Saveta bezbednosti u periodu 2013–2014. godine.[161]

---

[156] Ovaj deo teksta napisala je Dejana Vukadinović.

[157] Australian Government, Department of Foreign Affairs and Trade, *Australia and the World,* dostupno preko > http://www.dfat.gov.au/aib/australia-and-the-world.html (pristupljeno 10. oktobra 2014.)

[158] Isto.

[159] Isto.

[160] Australian Government, Department of Foreign Affairs and Trade, *Australian and the United Nationas*, dostupno preko : http://www.dfat.gov.au/un/ (pristupljeno 10. oktobra 2014.)

[161] Isto.

Ove godine Australija slavi 40 godina partnerstva sa ASEAN–om (Asocijacija država jugoistočne Azije). Ona i dalje nije punopravni član ASEAN zajednice. Ova godišnjica je od značaja da bi se učvrstio novi pravac saradnje. ASEAN i Australija 2007. godine potpisuju Zajedničku deklaraciju o sveobuhvatnom partnerstvu. Deklaracija se odnosi na zajedničko angažovanje na polju ekonomskog društvenog razvoja i politike bezbednosti.[162] Približavanje ASEAN-u je od značaja za australijsku ekonomiju, jer je ova asocijacija treća ekonomija u Aziji odmah nakon Kine i Japana. Australija bi na taj način još više učvrstila svoje trgovinske veze sa Kinom.[163] ASEAN ima za cilj da ojača svoju integraciju kroz ASEAN zajednicu i razvoj EAS-a (Samit Istočne Azije).[164]

EAS je regionalna grupacija sa ciljem bržeg regionalnog napretka, integracije i saradnje. Pored zemalja iz regiona Istočne Azije (Kambodža, Indonezija, Brunej, Laos, Malezija, Filipini, Burma, Singapur, Tajland, Vijetnam) članice ove grupacije su i Kina, Japan, Južna Koreja, Indija, Australija, Novi Zeland, SAD i Rusija. Australija je učestvovala u osnivanju ovog foruma u Kuala Lumpuru 2005. godine. Više od 75% ukupnog izvoza Australije odlazi u zemlje ove grupacije.[165]

Organizacija važna za analizu mnogih pitanja (trgovina, poljoprivreda, životna sredina) koja su od velikog značaja za Australiju je i Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD). Australija je njen aktivni član od 1971. godine. Uključena je u promovisanje strukturnih reformi za koje se zalaže organizacija i podržava angažovanje OECD – a sa novim zemljama koje žele da ostvare veći razvoj jer smatra „da globalni ekonomski uticaj ne mora više biti samo pod uticajem zapadnih normi.“[166]

Krajem osamdesetih godina 20. veka Australija učestvuje u osnivanju APEC organizacije (Azijsko – pacifička ekonomska sarad-

[162] Australian Government, Department of Foreign Affairs and Trade, *Association of Southeast Asian Nation (ASEAN)*, dostupno preko : http://www.dfat.gov.au/asean/ (pristupljeno 10. oktobra 2014.)

[163] Asia–Pacific College of Diplomacy, ANU College of Asia and the Pacific, dostupno preko : http://apcd.anu.edu.au/news/australia-and-asean (pristupljeno 03. januara 2015.)

[164] Australian Government, Department of Foreign Affairs and Trade, *Association of Southeast Asian Nation (ASEAN)*, dostupno preko : http://www.dfat.gov.au/asean/ (pristupljeno 10. oktobra 2014.)

[165] Australian Government, Department of Foreign Affairs and Trade, *The East Asia Summit*, dostupno preko : http://www.dfat.gov.au/asean/eas/ (pristupljeno 10. oktobra 2014.)

[166] Australian Government, Department of Foreign Affairs and Trade, *Australia and the OECD*, dostupno preko : http://www.dfat.gov.au/oecd/ (pristupljeno 10. oktobra 2014.)

nja). Bila je domaćin samita 2007. godine. Glavni cilj APEC-a je uvećanje ekonomskog rasta u regionu investicijama i liberalizacijom tržišta.

Članstvo u grupi G20 Australiji pomaže da se poveže sa velikim ekonomskim silama. Svojim jakim finansijskim sektorom i razvijenom regulativom snažno doprinosi radu grupe. Predsedavajuća je grupe od 1.12.2013. godine. Predsedava i Cairns Grupom[167] u Svetskoj trgovinskoj organizaciji. Grupu čini 20 zemalja iz SAD- a, Afrike, Azije i Pacifika. Australija igra i aktivnu ulogu u regionu Indijskog okeana.[168]

Jedno od najznačajnih članstava Australije je u ANZUS paktu (Australija, New Zealand, United States Security Treaty). Pakt stupa na snagu 1952. godine, a Australija postaje i zvanični vojni saveznik SAD-a.[169] Nakon terorističkih napada od 11. 9. 2001. godine Australija se pridružuje SAD-u u borbi protiv terorizma. ANZUS pakt joj pomaže da štiti svoje interese jer joj omogućuje pristup američkoj vojnoj tehnologiji i obaveštajnim izvorima. Alijansa je osnova bezbednosne saradnje ovih zemalja. Australija smatra „da će stabilnost u regionu biti ojačana ako se produži uticaj SAD-a."[170]

Savez sa SAD-om je veoma važan za sam identitet Australije, posebno od kada je SAD preuzeo prevlast u ovom delu sveta od Velike Britanije. Podržala je američke nosače avione koji su se 1996. godine raspoređivali širom Tajvana. Pružila je podršku i politici Baraka Obame u Aziji.[171]

Međutim, Australija se u poslednjih nekoliko godina nalazi na raskrsnici. Smeštena je između „Istoka i Zapada". Dok je ranije pravila kompromise i usklađivala svoje odnose i sa SAD – om i sa Kinom,

---

[167] Cairns Group je koalicija zemalja, izvoznica poljoprivrednih dobara. To su razvijene zemlje, zemlje u razvoju iz Latinske Amerike, Afrike i azijsko – pacifičkog regiona, koje se zalažu za reforme u poljoprivrednoj trgovini. O Cairns Group – i opširnije na: http://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/negoti_groups_e.htm#grp013, (pristupljeno 10. oktobra 2014.)

[168] Australian Government, Department of Foreign Affairs and Trade, *Asia – Pacific Economic Cooperation (APEC)*, Australia and APEC, dostupno preko, http://www.dfat.gov.au/apec/ (pristupljeno 10. oktobra 2014.)

[169] Daria Copil, Nikola Kosović, "Meka moćAustralije" u Prof. Dr Dragan R. Simić, Mr Dragan Živojinović, Nikola Kosović (ur.), *Meka moć država,* Udruženje za studije SAD u Srbiji, Centar za društvena istraživanja, Beograd, oktobar 2013, str. 45

[170] Australian Government, Department of Foreign Affairs and Trade, *United States of America country brief*, dostupno preko, http://www.dfat.gov.au/geo/us/us_brief.html (pristupljeno 10. oktobra 2014.)

[171] Hugh White, "Will the Land Down Under Pick the United States or China?" , *Foreign Affairs,* dostupno preko, http://www.foreignaffairs.com/articles/139902/hugh-white/australias-choice (pristupljeno 10. oktobra 2014.)

sada mora da usmeri svoju politiku tako da nijedna zemlja ne dobije prednost. Australija želi „da je SAD štiti , a Kina čini bogatom."[172]

Usponom Kine postavlja se pitanje da li SAD i dalje može da osigura Australiji bezbednost zbog čega se fokus polako okreće ka Kini, jer se veruje da dalji razvoj Australije sada zavisi od nje.

SAD su i dalje potrebne Australiji, ali se njihova uloga menja ne samo u ovoj državi već u celoj Aziji, jer ovaj kontinent doživljava potpunu transformaciju. Australija mora „da usmeri svoj diplomatski prioritet ka sprečavanju rivalstva Kine i SAD-a."[173] Rivalstvo ovih zemalja je posledica različitih vizija koje one imaju, oko uloga u Aziji. Jedan od načina da se smanji njihovo rivalstvo je da podele moć i uticaj, a Australija kao posrednik treba to i da im predstavi. Sve to je potrebno zbog veće bezbednosti cele Azije.

Australija je jedan od najvećih donatora u svetu. Oko 5 milijardi dolara odvaja se za stranu pomoć. Podržava stabilni globalni poredak. Promoviše bezbednost spoljnom i trgovinskom politikom. U periodu krize radila je na razvoju ekonomije u regionu.[174] Obezbeđuje i dodatna sredstva za regionalne organizacije. Član je svih većih međunarodnih organizacija. Postaje dobar međunarodni "građanin". Ipak, iako spada u veće ekonomske sile sveta, uticaj Australije i dalje je ograničen na Pacifik i zemlje u tom regionu.

- **Meka moć Australije[175]**

Indeks meke moći

Prema istraživanju revizorske kuće ,,Ernst i Jang''(Ernst&Young), Komonvelt Australija nije među vodećih dvadeset zemalja po pitanju meke moći. Možda deluje iznenađujuće, ali samo dok ne pođemo od toga koji su kriterijumi za zemlje obuhvaćene istraživanjem, jer bi se na listi "mekih sila" našla pre Australija nego Rumunija, Litvanija i Hrvatska, koje zauzimaju, tim redom, 15, 16. i 17. mesto u okviru rangiranja zemalja sa ,"tržištem u usponu" (emerging markets).[176] S obzi-

[172] Isto.

[173] Isto.

[174] Australian Government, Department of Foreign Affairs and Trade, *Australia and the World,* dostupno preko > http://www.dfat.gov.au/aib/australia-and-the-world.html (pristupljeno 10. oktobra 2014.)

[175] Ovaj deo teksta napisala je Aleksandra Ilić.

[176] Ernst&Young, *Rapid-growth markets soft power index*, Spring 2012, p. 19, dostupno na: http://emergingmarkets.ey.com/wp-content/uploads/downloads/2012/05/TBF-606-Emerging-markets-soft-power-index-2012_LR.pdf (pristupljeno 6.11.2014)

rom da Australija nije ,"tržište u usponu", nije na ovoj listi, a kako nije ni u grupi G7, nije na listi *Top Soft Powers*, koja u rangiranju uključuje najjače među ,,tržištima u usponu'' i članice G7.[177]

Sa druge strane, ne manje pouzdano istraživanje magazina "Monokl" (Monocle), Australiju već tri godine u kontinuitetu uvršćuje u deset vodećih svetskih „mekih sila". U najnovijem rangiranju Australija je na 6. mestu od ukupno dvadeset država koje su uvršćene na cenjenu rang listu po mekoj moći za 2014/15.[178] U „Monoklovom" istraživanju za prethodnu godinu, u kome je obuhvaćeno trideset zemalja koje su najviše zadobile naklonost drugih nacija svojim kulturama, sportom, kuhinjom, dizajnom, diplomatijom, Australija se našla na 7. mestu,[179] dok je 2012. bila na 9. mestu.[180] Kao dobra strana Australije navode se koristi od gradova svetske klase i generalna reputacija sreće[181], koju ne treba zanemariti pogotovu ako znamo da dve godine zaredom drži reputaciju najsrećnije nacije na osnovu pokazatelja iz bitnih oblasti života, prema Organizaciji za ekonomsku saradnju i razvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD).[182] U njenom godišnjem istraživanju *Better Life Index* države su rangirane prema rezultatima iz sledećih kategorija: stanovanje, poslovi, prihod, zajednica, obrazovanje, životna sredina, zdravstvo, bezbednost, ravnoteža posla i života, zadovoljstvo životom, građanski angažman.[183] Iako na vrhu liste, Australija nije najbolja u svim kategorijama, ali je u najvećem broju njih visoko rangirana; po visini zarade je na sredini lestvice, ali je uposlila 73% radno sposobnog stanovniš-

[177] Isto, str. 14.

[178] Monocle, *Soft Power Survey 2014/2015*, dostupno na: http://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2014-15/ (pristupljeno 17.11.2014)

[179] Monocle, *Soft Power Survey 2013*, dostupno na: http://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2013/ (pristupljeno 17.11.2014)

[180] Monocle, *Soft Power Survey 2012*, dostupno na: http://monocle.com/film/affairs/soft-power-survey-2012/ (pristupljeno 17.11.2014)

[181] Reputacija sreće koja prati australijsku naciju se odnosi na varijablu u istraživanju Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj, u kojoj se ispituje koliko su građani zadovoljni svojim životom, a da pritom oni ocenjuju svoj život kao celinu, a ne prema trenutnim osećanjima. Od svih sitraživanih zemalja, najbolji rezultati u ovoj kategoriji su zabeleženi među Australijancima, zbog čega su dobili epitet najsrećnije nacije.

[182] The Sydney Morning Herald, *Australia The World's Hapiest Nation*, May 28, 2013, dostupno na: http://www.smh.com.au/business/australia-the-worlds-happiest-nation-oecd-20130527-2n87z.html (pristupljeno 30.3.2015)

[183] OECD - Better Life Index, *Australia*, dostupno na: http://www.oecdbetterlifeindex.org/countries/australia/ (pristupljeno 30.3.2015)

tva, pa je stepen nezaposlenosti niži nego u zemljama evrozone.[184] U Australiji 84% ispitanika kaže da u toku dana ima više pozitivnih iskustava (odmor, uživanje) nego negativnih (dosada, tuga, bol, briga), što je više od proseka od 80% koji je *OECD* zabeležila.[185] Kada je reč o najboljim gradovima za život, istraživanje takođe sprovedeno od strane *OECD*, a kojim su obuhvaćene njene trideset četiri članice, došlo je do izbora Kanbere na prvom mestu, a u prvih deset su i Sidnej, Melburn i Pert.[186] Međutim, kao lošu stranu Australije „Monokl" pominje kritike upućene vladi koja je ocenjena kao konzervativna zbog poricanja veze između globalnog zagrevanja i klimatskih promena, ali i negativnog izjašnjavanja stava prema gej brakovima.[187]

Iako indeks meke moći Komonvelta Australije nije razmatran od strane "Ernst i Jang", londonski magazin „Monocle", koji istraživanjem obuhvata najmoćnije u svetu, nalazi joj mesto u vodećih deset zemalja. Motivisani time, nećemo napraviti propust da ne saznamo koliki prestiž ona uživa od strane naroda drugih zemalja na osnovu rezultata u trinaest oblasti koje uzimamo za indikatore meke moći, po ugledu na kriterijume istraživanja konsultantske kuće „Ernst i Jang".

Izvoz kulturnih dobara

Prepoznatljivost i privlačnost jedne nacionalne kulture drugim narodima je vrlo bitan aspekt meke moći koji se može pozitivno odraziti na ostale pokazatelje meke moći, npr. na turizam ili veću zainteresovanost za učenje jezika određene nacije. Kulturni uticaj u svetu prepoznaje se po „izvozu kulturnih dobara", kao što su filmovi, scenariji, muzika i knjige, zbog čega se ovaj parametar i našao u istraživanju kompanije „Ernst i Jang". Upravo je Konferencija Ujedinjenih nacija o trgovini i razvoju (United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD), uzimajući ova četiri i druga kulturna dobra, sprovela istraživanje i došla do rezultata o „izvozu kulture" raznih zemalja. Australija je 2012. godine „izvozom kreativne industrije" zaradila 1.341 milijardu američkih dolara, a od najranije godine sa dostupnim podacima (2003) ovaj broj je u konstantnom rastu i dostigao je skoro dvostruku vrednost.[188]

---

[184] J. S, Najbolje se živi u Australiji, Politika, 31 5.2015, dostupno na: http://www.politika.rs/rubrike/spektar/zivot-i-stil/Najbolje-se-zivi-u-Australiji.lt.html (pristupljeno 3.4.2015)

[185] Isto.

[186] BBC, *Canbera ranked 'best place to live' by OECD*, October 8, 2014, dostupno na: http://www.bbc.com/news/business-29531850 (pristupljeno 3.4.2015)

[187] Monocle, *Soft Power Survey 2013*.

[188] UNCTAD, *UnctadSTAT*, dostupno na: http://unctadstat.unctad.org/EN/ (pristupljeno 18.1.2015)

„Australijska izdavačka industrija je najuspešnija kreativna industrija u Australiji", kako piše list „Gardijan" (The Guardian).[189] Izvoz knjiga iznosi 14% od ukupne prodaje knjiga, a najveća tržišta za knjige iz Australije su SAD, Novi Zeland i V. Britanija, tim redom.[190] Prema podacima za 2012. godinu ukupna izdavačka delatnost je imala izvoz u procenjenoj vrednosti od 225 miliona dolara, od čega je izvoz knjiga vredeo 123 miliona dolara.[191] Najpopularniji australijski pisci današnjice su Piter Kerej (Peter Carey), Tim Vinton (Tim Winton), Tomas Kineli (Thomas Keneally), Kejt Grenvil (Kate Grenville), zvezda australijske fikcije Monika Mekinrni (Monica Mcinerney). Knjiga ,,Tajna'' Ronde Birn (Rhonda Birn), najprodavanije australijske spisateljice, je prevedena na 44 jezika.[192] Međutim, ne treba zaboraviti velika imena 20. veka - Endrjua Bartona Petersona (Andrew Barton Peterson) i Dimpnu Kjuzak (Dymphna Cusack). Ona je jedna od najplodnijih i najprevođenijih australijskih pisaca, njene knjige su prevedene na više od 30 jezika širom sveta.[193] Međunarodni ugled se sigurno ne može osporiti ni Patriku Vajtu (Patrick White), koji je jedini dobitnik Nobelove nagrade za književnost iz Australije.[194]

Australija ima mnogo talentovanih i uticajnih ljudi u svetu filma, kako među glumcima, tako i među mnogobrojnim učesnicima u pravljenju filma koji nisu u prvom planu - režiserima, stručnjcima za zvuk, svetlo, kostimografima i još mnogim profesijama u vezi sa sedmom umetnošću. ,,Krokodil Dandi'', režisera Pitera Feimana (Peter Faiman), je film iz 1986. ogromnog komercijalnog uspeha, i lokalnog i međunarodnog.[195] Ovaj film je formirao neobične stavove o svakodnev-

[189] The Guardian, *Australian writers furious at moves to loosen book import rules*, 14 July 2009, dostupno na: http://www.theguardian.com/books/2009/jul/14/australian-book-import-rules (pristupljeno 18.1.2015)

[190] Australian Bureu of Statistics, *Book Publishers, Australia, 2003-2004*, dostupno na: http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/mf/1363.0 (pristupljeno 18.1.2015)

[191] UNCTAD, *UnctadSTAT*.

[192] Senda, Paul, *Od kreativnih industrija u Australiji do kreativne Australije*, dostupno na: http://www.kreativnaekonomija.com/od-kreativnih-industrija-australiji-kreativne-austrlija/ (pristupljeno 30.4.2015)

[193] Barrett Meyering, Isobelle, *Cusack, Dymphna,* The Australian Women's Register, September 14, 2009, dostupno na: http://www.womenaustralia.info/biogs/AWE4321b.htm (pristupljeno 12.1.2015)

[194] The Official Web Site of The Nobel Prize, *Patrick White – Facts*, dostupno na: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1973/white-facts.html (pristupljeno 20.1.2015)

[195] Buckmaster, Luke, *Rewatching classic Australian films: Crocodile Dundee*, The Guardian, April 18, 2014, dostupno na: http://www.theguardian.com/film/australia-culture-blog/2014/

nom životu u Australiji, a i kasnije filmske priče nastavljaju da utiču na svet.[196] Filmska franšiza ,,Pobesneli Maks" je najuticajniji australijski izvoz pop kulture, po mnogima je ekvivalent američkim superherojima.[197] Doprinos je u popularizaciji apokaliptične pank estetike, koja je imala odjeka u drugim filmovima,[198] serijama,[199] spotovima muzičkih zvezda poput Djuran, Djuran (Duran, Duran), Spajs grls (Spice girls), Tupak (2pak).[200] Istorija ovog filmskog serijala je počela 1979. i traje nakon 36 godina, a najnoviji film je objavljen u tekućoj godini. Filmski festival u Kanu, jedan od najvećih filmskih događaja u svetu, gotovo da ne prođe bez ,,trenutka slave" nekog Australijanca. ,,Čarlijeva zemlja" (Charlie's Country) je australijski film iz 2013. godine, a doneo je Dejvidu Gulpililu (David Gulpilil) nagradu Filmskog festivala u Kanu za najboljeg glumca, što je prvi put da starosedelac dobije tu nagradu.[201] Iste godine je trinaest australijskih filmova bilo predstavljeno na prestižim svetskim filmskim festivalima – u Kanu, Torontu, Berlinu, Veneciji, na američkom festivalu nezavisnog filma ,,Sandens" (Sundance Film Festival).[202] Međutim, Australija može da se pohvali i sopstvenim festivalima u Sidneju, Melburnu, Brizbejnu, Kanberi, Darvinu, Pertu, Adelejdu. Ken G. Hall, režiser i legenda australijske kinematografije, prvi je dobitnik Oskara iz ove zemlje i to za najbolji dokumentarni film 1943, a onda je popularne nagrade osvojilo još mnogo Australijanaca u raznim kategorijama.[203] Jedine dve osobe koje su dobile Oskara za najbolju glavnu mušku ulogu nakon smrti su dva Australijanca – Piter Finč (Peter Finch) i Hit Ledžer (Heath Ledger). Nikol Kidman (Nicole Kidman), Kejt Blanšet (Cate Blanchett), Rasel Krou (Russel Crowe),

---

apr/18/rewatching-classic-australian-films-crocodile-dundee (pristupljeno 18.1.2015)

[196] Mason, Graeme, *Box Office only one indicator of Australian film industry success*, The Sydney Morning Herald, October 26, 2014, dostupno na: http://www.smh.com.au/comment/box-office-only-one-indicator-of-australian-film-industry-success-20141025-11akf1.html (pristupljeno 18.1.2015)

[197] Anderson, Ben, *Mad Max: Australia's greatest cultural export*, Daily Review, July 31, 2014, dostupno na: http://dailyreview.crikey.com.au/mad-max-australias-greatest-cultural-export/9602 (pristupljeno 18.1.2015)

[198] *Wierd Science*, *1990: The bronx Warrios* su filmovi koje je prožimala apokaliptična pank estetika

[199] *South Park*, *Power Rangers*, *Rugats*

[200] Anderson, B.

[201] Mason, G.

[202] Isto.

[203] Larkins, *Damien, Australia's first Oscar gets ready o party*, Abc.net, March 3, 2014, dostupno na: http://www.abc.net.au/news/2009-02-21/australias-first-oscar-gets-ready-to-party/303380 (pristupljeno 18.1.2015)

Džofri Raš (Geoffrey Rush) su takođe dobitnici Oskara među glumcima, ali među istaknutim glumcima ne treba izostaviti ni Hju Džekmena (Hugh Jackmen), Rejčel Grifits (Rachel Griffiths), Toni Kolet (Toni Colette), Erika Bane (Eric Bana). Priznatih i proslavljenih Australijanaca ima i iza kamere: Gilijan Armstrong (Gillian Armstrong), Dejvid Klejton (David Clayton), Ben Snou (Ben Snow), Džon Koks (John Cox), Džejn Kampion (Jane Campion), Beverli Dan (Beverley Dun), Dejv Elsei (Dave Elsey), Kirk Bakster (Kirk Baxter), Piter Vir (Peter Weir), Šon Ten (Shaun Tan), Džordž Miler (George Miller), Robert Luketić (Robert Luketic), Majkl Vilkinson (Michael Wilkinson) i dr. Svi oni vrednost ovog posla vide i u pozicioniranju Australije međunarodno, što se moglo primetiti i u govoru Kejt Blanšet na 86. dodeli Oskara. Osim što donosi međunarodni ugled, filmska industrija (screen industry) je 2011/12 doprinela ekonomiji sa 2,2 milijarde dolara.[204]

Podjednaki uspeh Komonvelt Australija ima i u muzici. Jedan od najprodavanijih bendova svih vremena, na šestom mestu sa najvećom zaradom prema magazinu ,,Ričest'' (The Richest), *AC/DC*, potiče iz Australije.[205] Ovaj ,,hard rok'' bend je najveću popularnost i najveće turneje imao sedamdesetih i osamdesetih, ali njihovi hitovi poput *Thunderstruck*, *Back in Black*, *Highwell to Hell* ostali su do danas slušani kod svih generacija. Iako nisu dostigli slavu te mere, od velikog značaja su i rok sastavi osnovani osamdesetih *Men At Work* i *INXS*, pop duo Sevedž Garden (Savage Garden) nastao devedesetih, kao i *The Veronicas* i mnogi drugi. Planetarnu popularnost stekle su svojevremeno Natali Imbrulja (Natalie Imbruglia), zahvaljujući hitu *Torn*, koji je dugo bio na vrhu lista slušanosti, zatim najprepoznatljivije lice Australije - Kajli Minog (Kylie Minogue), Kit Urban (Keith Urban), Piter Marej (Peter Murray), Alex Lojd (Alex Lloyd), Nik Kejv (Nick Cave), Čet Fejker (Chet Faker), Vans Džoj (Vance Joy), Gotje (Gotye), Sia (Sia), a najskorija ,,instant'' zvezda iz Australije je Igi Azelia (Iggy Azzalea). Na polju klasične muzike se izdvajaju soprani Dejm Džoan Saterlend (Dame Joan Sutherland), Džoan Karden (Joan Carden), Ivon Keni (Yvonne Kenny) i Ema Metjuz (Emma Matthews).

Nj.E. dr Helena Studert, ambasador Australije u Srbiji, je izjavila da je njena zemlja ,,poslednjih dvadeset godina dosta dobrih stvari

[204] Mason, G.

[205] Mash, James, *10 Highest Earning Bands of All Time*, The Richest, December 18, 2013, dostupno na: http://www.therichest.com/expensive-lifestyle/entertainment/10-highest-earning-bands-of-all-time/5/ (pristupljeno 18.1.2015)

uradila u ovoj oblasti kako bi izgradila svoj imidž, a ostvareni rezultati su nacionalni ponos."[206] Sve što je dolazilo iz Evrope je bilo visoko vrednovano u Australiji, britanska umetnost se smatrala suštinski boljom, a još sedamdesetih je ustanovila novi interes za razvoj nacionalnog identiteta.[207] Prva je zemlja koja je usvojila strategiju za razvoj kulture pod nazivom ,,Kreativna Nacija: zajednička kulturna politika" 1994. godine, ,,u kojoj su kulturne industrije eksplicitno prepoznate kao oblast kulturne politike."[208] Sektor kulturne i kreativne ekonomije je drugi u Australiji gledajući tempo razvoja, a prosečan godišnji rast iznosi 5,8% u periodu 2000-2010.[209] Promišljenom aktivnošću na ovom polju stvorila je uslove da se razvije prepoznatljivost u svetu za sve što dolazi iz Australije i da izgradi ugled kakav danas uživa.

Popularnost jezika

Australija je jedna od retkih zemalja koje nemaju *de jure* zvanični jezik, ali engleski se smatra nacionalnim jezikom, što je posledica britanskog kolonijalizma. Popularnost engleskog je suvišno dokazivati s obzirom da je drugi[210] ili treći[211] najzastupljeniji jezik u svetu, izvori nisu saglasni po ovom pitanju, ali treba uzeti u obzir i da su različite godine objavljivanja podataka. Kada govorimo o broju ljudi u svetu kojima je engleski maternji, onda je treći najrasprostranjeniji jezik (iza mandarinskog i španskog), a ako ubrojimo i one kojima engleski nije maternji, onda je taj broj mnogo veći te prelazi ukupan broj ljudi koji govore španski.[212] Engleski jezik govore od milijardu[213] do milijardu

[206] Studert, Helena, *Nova kulturna politika: Umetnost i kreativne industrije u centru australijskog živo* Grupa za kreativnu ekonomiju, Beograd, dostupno na: http://www.kreativnaekonomija.com/australija-kulturna-politika/ (pristupljeno 30.4.2015)
[207] Isto.
[208] Mikić, Hristina, *Kreativna ekonomija Australije, kako je sve počelo*, Grupa za kreativnu ekonomiju, dostupno na: http://www.kreativnaekonomija.com/kreativna-ekonomija-austrlije-kako-je-sve-pocelo/ (pristupljeno 30.4.2015)
[209] Studert, Helena, *Kreativna ekonomija Australije*
[210] Listverse, *Top 10 Most Spoken Languages In the World*, June 26, 2008, dostupno na: http://listverse.com/2008/06/26/top-10-most-spoken-languages-in-the-world/ (pristupljeno 20.1.2015)
[211] Ethnologue, *Summary by Language Size*, dostupno na: https://www.ethnologue.com/statistics/size (pristupljeno 20.1.2015)
[212] Exploredia, *How Many People In the World Speak English,* February 25, 2011, dostupno na: https://exploredia.com/how-many-people-in-the-world-speak-english-2013/ (pristupljeno 20.1.2015)
[213] Isto.

i po ljudi[214], što je petina svetske populacije.[215] Kada je reč o izvornim jezicima starosedelaca, do danas ih je preživelo dvadesetak i oni se regularno govore i uče u školama. Najrasprostranjeniji među njima je kreolski jezik.[216] Međutim, nijedan od njih se ne uči na američkim univerzitetima.[217]

Olimpijske igre

Prve moderne Olimpijske igre održane su u Atini 1896. godine, a Australija je od tada do danas učesnica svih dvadeset i sedam održanih Letnjih igara.[218] Prve medalje za Australiju, i to dve zlatne, osvojio je atletičar Edvin Flek (Edwin Flack) upravo davne 1896. godine.[219] Na Zimskim igrama nije učestvovala pre 1994. u Lilehameru, od kada je redovna.[220] U zimskim sportovima je daleko slabija, te utiču na njen ukupni plasman na Olimpijskim igrama i smanjuju poziciju sa Letnjih igara sa 11. na 16. mesto na svetu.[221]

U Melburnu 1956. godine je prvi put bila domaćin Letnjih igara, koje su po mnogo čemu bile drugačije od prethodnih. Prvi put su održane van Evrope i SAD, prvi put na južnoj hemisferi i prvi put su svi učesnici ujedinjeno paradirali na ceremoniji zatvaranja, što je postala tradicija koja simbolizuje zajedništvo i prijateljstvo kao odliku Olimpijskih igara.[222] Još jedna revolucionarna činjenica u vezi ovih Igara je da su bojkotovane od strane nekolicine zemalja koje su odbile učešće

---

[214] English Club, *How Many People In the World Speak English*, September 19, 2004, dostupno na: https://www.englishclub.com/esl-forums/viewtopic.php?t=27299 (pristupljeno 20.1.2015)

[215] Broj ljudi koji govore engleski jezik varira u zavisnosti od izvora koji nisu saglasni po ovom pitanju, uz to treba uzeti u obzir i godinu objavljivanja podataka.

[216] Language, *Just Landed*, dostupno na: https://www.justlanded.com/english/Australia/Australia-Guide/Language/Language (pristupljeno 20.1.2015)

[217] Furman, Nelly, Goldberg, David and Lusin,Natalia, *Enrollments in Languages Other Than English in United States Institutions of Higher Education*, December, 2009, dostupno na: http://www.mla.org/pdf/2009_enrollment_survey.pdf (pristupljeno 20.1.2015)

[218] Olympic, *Australia*, dostupno na: http://www.olympic.it/english/country/id_AUS (pristupljeno 5.11.2014)

[219] Official website of the Olympic Movement, *Edwin Flack Medals*, dostupno na: http://www.olympic.org/content/olympic-athletes/generic-athlete-page/?athleteid=59622 (pristupljeno 11.1.2015)

[220] Olympic, *Australia*, dostupno na: http://www.olympic.it/english/country/id_AUS (pristupljeno 5.11.2014)

[221] Isto.

[222] Australian Olympic Comitte, *Melbourne 1956*, dostupno na: http://corporate.olympics.com.au/games/melbourne-1956 (pristupljeno 11.1.2015)

u želji da se isprovociraju neke promene u odnosu na aktuelna politička zbivanja – Suecke krize, krize u Mađarskoj i napetosti između Kine i Tajvana.[223] Olimpijadu u Melburnu su obeležili svakojaki događaji - utakmica u vaterpolu između Mađarske i SSSR (,,Krv u vodi''), pri čemu je došlo do sukoba između igrača, a sa druge strane ujedinjenje dva tima, Istočne i Zapadne Nemačke, koji se takmičio kao jedan.[224] Ostaće jedna od najkontroverznijih u istoriji Olimpijade, sa incidentima koji bacaju senku na vrednosti same Olimpijade, a sa druge strane, sa uspehom organizacionog tima da ostvari jedinstvo gde politika nije uspela. Što se Australije tiče, ove Igre su je najavile kao sportsku silu donevši joj 3. mesto, iza, tada najveće dve svetske sile, SSSR i SAD.[225] U tome su joj najviše pomogle plivačke zvezde Marej Rouz (Murray Rose) i Davun Frejzer (Dawun Fraser) osvojivši osam od trinaest medalja u plivačkim disciplinama i atletičarke, Širli Striklend (Shirley Strickland) i Beti Katbert (Betty Cuthbert), koja je ,,osvojila tri zlata u sprinterskim disciplinama i za trenutak prekinula dominaciju Amerikanaca u atletici.''[226] [227]

Olimpijske igre u Sidneju 2000, druge održane u toj zemlji, imale su vrlo pozitivan uticaj na samopouzdanje naroda, dobili su ono što se ,,novcem ne može kupiti" – ne moraju objašnjavati gde je Australija, ko su oni ili se pravdati za to što jesu.[228] Oni su hteli da čuju od tadašnjeg predsednika Međunarodnog olimpijskog komiteta, Huana Antonia Samarana (Juan Antonio Samaranch), da su to ,,najbolje Igre ikada", i jesu, ali predviđanja o porastu turizma se nisu obistinila.[229] Cela nacija je bila posvećena Igrama, postavili su mnoge rekorde, u prodaji ulaznica (6,7 miliona, 92,4 % popunjenog kapaciteta), Internet saobraćaju, porastu gledalaca od 600 miliona u odnosu na Atlantu 1996. (3,7 milijardi gledalaca ukupno).[230] [231] Prema mnogim izvorima,

[223] British Library, *The Bloody Olympics Down Under*, p. 7, dostupno na: http://www.bl.uk/sportandsociety/exploresocsci/politics/articles/melbourne.pdf (pristupljeno 11.1.2015)
[224] Isto, str. 8.
[225] Australian Olympic Comitte, *Melbourne 1956*.
[226] Isto.
[227] Sportske.net, *Melburn 1956*, July 12, 2012, dostupno na: http://www.sportske.net/olimpijada/13-melburn-1956.html (pristupljeno 11.1.2015)
[228] Tompson, John, *Sydney Games: a lasting legacy*, September 15, 2010, dostupno na: http://www.abc.net.au/news/2010-09-15/sydney-games-a-lasting-legacy/2260648 (pristupljeno 12.1.2015)
[229] Isto.
[230] BBC, *Sydney's Golden Games*, July 4, 2001, dostupno na: http://news.bbc.co.uk/sport2/hi/in_depth/2001/olympic_votes/1418567.stm (pristupljeno 12.1.2015)
[231] Official website of the Olympic Movement, *The Sydney 2000*, p. 3, dostupno na: http://www.olympic.org/documents/reports/en/en_report_249.pdf (pristupljeno 12.1.2015)

ove Igre su jedne od najboljih, po ceremoniji otvaranja ili kompletnoj organizaciji.[232] [233] [234] Još jednom je sport ostvario jedinstvo gde politika nije uspela i opet u Australiji, sportisti Severne i Južne Koreje su u istim uniformama i pod jedinsvenom zastavom marširali na ceremoniji otvaranja, dok su se takmičili pojedinačno, ali povrh svega, priuštili su inspirativan trenutak publici.[235] [236]

Najbolje plasmane, uopšte na Olimpijskim igrama, Australija je imala dva puta na svojoj teritoriji. U Melburnu je bila na trećem mestu, kada se Kina nije takmičila, a na četvrtom mestu u Sidneju, koje je zadržala i na narednim Letnjim igrama u Atini, iza tri najveće svetske sile.[237] Tada je, osvojivši sedamnaest zlatnih medalja, oborila sopstveni rekord koji je i dalje aktuelan.[238]

I van Olimpijskih igara, Australija beleži uspehe u sportu. Jedan od četiri najprestižnija teniska turnira je Otvoreno prvenstvo Australije (Australia Open), koji otvara sezonu u ovom sportu i privlači dosta turista. Rod Lejver (Rod Laver) je njihova najveća teniska legenda, on je sedam godina zaredom bio najbolji svetski teniser, a još uvek drži neke rekorde u ovom sportu.[239] Veoma popularni sportovi na južnoj hemisferi su ragbi i kriket. Australijska ragbi reprezentacija je dva puta bila svetski prvak, 1991. i 1999,[240] a danas je šesti najbolji ragbi tim.[241]

---

[232] Middleton, Jackie, *10 Greates Summer Olympic games*, Reader's Digest, dostupo na: http://www.readersdigest.ca/travel/world/10-greatest-summer-olympic-games/ (pristupljeno 12.1.2015)

[233] Guy, Matrix, *Top Ten Greates Summer Olympics*, The Top Ten, dostupno na: http://www.thetoptens.com/greatest-summer-olympics/ (pristupljeno 12.1.2015)

[234] Wolfman-Arent, Avy, *The Top Ten Opening Ceremonies in Summer Olympic History*, Bleacher Report, July 27, 2012, dostupno na: http://bleacherreport.com/articles/1190554-the-top-10-opening-ceremonies-in-summer-olympic-history/page/11 (pristupljeno 12.1.2015)

[235] Greatist, *The 25 Most Inspiring Olympic Moments of All Time*, February 25, 2014, dostupno na: http://greatist.com/fitness/25-most-inspiring-olympic-moments-all-time (pristupljeno 12.1.2015)

[236] Gittings, John, *Two Koreas Will March As One Into Olympic Stadium*, The Guardian, 11 September 2000, dostupno na: http://www.theguardian.com/world/2000/sep/11/northkorea.sydney (pristupljeno 12.1.2015)

[237] Olympic, Australia, dostupno na: http://www.olympic.it/english/country/id_AUS (pristupljeno 12.1.2015)

[238] Isto.

[239] B92.net, *Melburn Park – mesto gde stanuju legende*, 16.1.2015, dostupno na: http://www.b92.net/sport/australianopen2015/o-turniru.php?yyyy=2015&mm=01&dd=16&nav_id=946511 (pristupljeno 4.4.2015)

[240] Who Holds the Title, Rugby World Cup Champinships, October 16, 2012, dostupno na: http://www.whoholdsthetitle.com/rugby-3/rugby-world-cup-champions/ (pristupljeno 4.4.2015)

[241] World Rugby, *World Rugby Rankings*, March 30, 2015, dostupno na: http://www.worldrugby.org/rankings/ (pristupljeno 4.4.2015)

Spisak sportista koji doprinose njenom ugledu u svetu je poprilično dug, a neki od njih su Donald Bredmen (Donald Bradman), najbolji igrač kriketa ikada,[242] Endrju Bogut (Andrew Bogut), koji igra u *NBA* ligi, fudbaleri Tim Kejhil (Tim Cahill) i Harold Kjuel (Harold Kewell), Kejsi Stoner (Casey Stoner), dvostruki šampion MotoGP šampionata...

Lista „Tajm 100''

Na listama najuticajnijih ličnosti godine magazina „Tajm" retko se nalaze Australijanci, ali njihova pojava uvek bude upečatljiva. Na poslednjoj „Tajm 100" (Time 100) listi za 2014. godinu objavljeno je ime australijskog biologa i profesora genetike na Harvardu, Dejvida Sinklera (David Sinclair).[243] Zasluga za prestiž da se nađe među najuticajnijima na svetu je liderska uloga u radu na lekovima u borbi protiv starenja. Značaj tog rada je u tome što „konačno dokazuje da jedan enzim protiv starenja u telu moze biti određen, sa potencijalom da spreči bolesti povezane sa godinama i da produži životni vek."[244] Dejvid Sinkler je osnovao kompaniju „Sirtris" sa tendencijom da razvije tehnologiju protiv starenja, što sve ukupno čini njegovu pripadnost krugu uticajnih neospornom.

Na prethodnoj listi „Tajm 100" (Time 100) našla se Đina Rajnhart (Gina Rinehart),[245] peta najbogatija žena na svetu prema magazinu „Forbs" (Forbes), a najbogatija u Australiji i njen najveći privatni obveznik.[246] Nasledila je bogatstvo od oca, rudarskog magnata, ali ga je uvećala stotine puta, što je izdvaja kao vrlo sposobnu ženu, a uočene su i njene pretenzije ka kontoli medija što ostavlja još jači utisak o njoj.[247]

---

[242] Uddin Mughal, Khabir, *Top 10 Greatest Cricketers of All Time*, Sporteology, March 18, 2015, dostupno na: http://sporteology.com/top-10-greatest-cricketers-time/ (pristupljeno 4.4.2015)

[243] Agus, David, *The 2014 Time 100: David Sinclair*, April 23, 2014, dostupno na: http://time.com/70863/david-sinclair-2014-time-100/ (pristupljeno 19.11.2014)

[244] Hamilon, Susi, *Anti-ageing breakthrough*, UNSW Medicine, dostupno na: http://med.unsw.edu.au/prognosis/anti-ageing-drug-breakthrough#.VLMFb9KG-LE (pristupljeno 10.1.2015)

[245] Baird, Julia, *The 2013 Time 100: Gina Rinehart*, April 18, 2013, dostupno na: http://time100.time.com/2013/04/18/time-100/slide/gina-rinehart/ (pristupljeno 19.11.2014)

[246] Forbes, *Billionaires 2014: The World's Richest Women*, dostupno na: http://www.forbes.com/pictures/fkem45edj/gina-rinehart/ (pristupljeno 10.1.2015)

[247] Isto.

Dok je 2012. prošla bez Australijanaca u svetu uticajnih, godinu dana ranije bilo ih je dvoje – Džulijan Asanž (Julian Assange)[248] i Mia Vasikovska (Mia Wasikowska).[249] Mia Vasikovska, australijska glumica, je 2010. postigla neverovatan proboj - od gotovo nepoznate do najplaćenije glumice u Holivudu.[250] Džulijan Asanž je osnivač, glavni urednik i direktor sajta Vikiliks (WikiLeaks) internacionalne neprofitne ,,onlajn" novinarske organizacije koja objavljuje tajne informacije iz anonimnih izvora.[251] Njegovo ime je odjeknulo na naslovnim stranama medija u celom svetu 2010. godine, kada se pobrinuo da tajne ne budu više bezbedne, objavljujući strogo poverljivu, diplomatsku i vojnu dokumentaciju mnogih vlada širom sveta, a posebno američke. ,,Države širom sveta govore o demokratiji i slobodi govora, ali sve više ograničavaju informacije i njihove prenosioce" piše Entoni Loustain (Antony Loewstein), australijski novinar koji radi za prestižne svetske listove.[252] Ova izjava svedoči o velikom doprinosu Vikiliksa slobodi govora. Kao čovek koji je preuzeo odgovornost za Vikiliks, uzdrmao svet i postao neprijatelj veoma moćnih ljudi, Džulijan Asanž je osoba ogromnog uticaja.

Iako ih nema mnogo, nekolicina Australijanaca koja se našla u ,,sto najuticajnijih ličnosti" nije prošla nezapaženo, budući da iza sebe imaju revolucionarna postignuća.

Najuspešnije kompanije

Najrelevantniji izvor za ovu varijablu, koji koristi kompanija ,,Ernst i Jang" u svom istraživanju meke moći zemalja, je lista najuspešnijih kompanija magazina ,,Forčn" (Fortune). Prema najnovijem rangiranju, samo jedna kompanija iz Australije (*BHP Billiton*, kompa-

[248] Greer,Germaine, *The 2011 Time 100: Julian Assange*, April 21, 2011, dostupno na: http://content.time.com/time/specials/packages/article/0,28804,2066367_2066369_2066107,00.html (pristupljeno 19.11.2014)

[249] Close, Glenn, *The 2011 Time 100: Mia Wasikowska*, April 21, 2011, dostupno na: http://content.time.com/time/specials/packages/article/0,28804,2066367_2066369_2066486,00.html (pristupljeno 19.11.2014)

[250] Pomerantz, Dorothy, *In Pictures: Hollywood's Highest-Grossing Actors*, Forbes, December 20, 2010, dostupno na: http://www.forbes.com/2010/12/20/highest-grossing-actors-2010-business-entertainment_slide_3.html (pristupljeno 10.1.2015)

[251] Wikipedia – The Free Encyclopedia, *WikiLeaks*, dostupno na: http://en.wikipedia.org/wiki/WikiLeaks (pristupljeno 13.1.2015)

[252] Loewestein, Antony, *WikiLeaks: not perfect, but more important than ever*, The Guardian, January 12, 2015, dostupno na: http://www.theguardian.com/commentisfree/2015/jan/13/wikileaks-not-perfect-but-more-important-than-ever-for-free-speech (pristupljeno 13.1.2015)

nija u oblasti rudarstva i proizvodnje sirove nafte u vlasništvu Đine Rajnhart) se našla među najuspešnijim u svetu.[253] Ove godine se na listi, u odnosu na prošlu, nije našla avio kompanija *Quantas Airways*, koja je sa *BHP Billiton* bila na 51. mestu koliko ih i ima.[254] Čelnici *BHP Billiton* planiraju reorganizaciju ovog rudarskog giganta, te prognoziraju da će nova kompanija biti "najveći svetski proizvođač mangan rude, da će posedovati najveću proizvodnju rude srebra i biti značajan proizvođač glinice, aluminijuma, nikla i uglja", kako je izjavio izvršni direktor Endrju Mekenzi (Andrew Mackenzie).[255] Pored pomenute dve, Australija ima još 34 kompanije među 2000 drugih svetskih kompanija, prema listi koju sastavlja magazin ,,Forbs" (Forbes).[256] Međutim, to je daleko manje od lidera na ovoj listi - SAD (563 kompanije)[257], Japana (226), Kine (149), Velike Britanije (91), ali i od Francuske, Kanade, Indije, Nemačke i još nekih zemalja. Rusija prednjači za samo dve kompanije na ovoj ,,Forbsovoj listi". Naravno, beznačajno je posmatrati broj korporacija svake zemlje, bez da se razmatra i njihov rang, a tu je Kina, čije kompanije zauzimaju prva tri mesta, odnela pobedu. Najbolje rangirana australijska korporacija je *BHP Billiton*, koja je na 44. mestu, a ostale uspešne su: banke *Comonwealth Bank* (49), *Westpac Banking Group* (60), *National Australia Bank* (74), *ANZ* (75); kompanije u oblasti prehrambene industrije *Westfarmers* (205), *Woolworths* (284); u oblasti telekomunikacija *Telstra* (225); u oblasti investicionih usluga *AMP* (431), *Macquarie Group* (432); u oblasti osiguranja *Suncorp Group* (540), *Insurance Australia Group* (667), *QBE Insurance Group* (734); *WestfieldGroup* (712) se bavi nekretninama, *CSL* (927) biotehnologijom...[258] Prepoznatljivi australijski brendovi, pomenuti *Commonwealth Bank*, *ANZ Bank*, *Westpac* i *Woolworth*, našli su se dve godine zaredom na *Brandz* listi ,,100 najvrednijih globalnih brendova."[259]

---

[253] Fortune, *World's Most Admired 2015*, dostupno na: http://fortune.com/worlds-most-admired-companies/bhp-billiton-100000/ (pristupljeno 01.4.2015)

[254] Fortune, *World's Most Admired 2014*, dostupno na: http://fortune.com/worlds-most-admired-companies/qantas-airways-51/ (pristupljeno 8.11.2014)

[255] Lannin, Sue, *BHP Billiton to hold vote on split in May 2015*, ABC News, November 20, 2014, dostupno na: http://www.abc.net.au/news/2014-11-20/bhp-billiton-to-hold-vote-on-split-in-may-2015/5906564 (pristupljeno 13.1.2015)

[256] Forbes, *Global 2000 Leading Companies*, dostupno na: http://www.forbes.com/global2000/ (pristupljeno 21.1.2015)

[257] Brojevi u zagradama označavaju rang mesto kompanije na ,,Forbsovoj'' listi ,,Global 2000 Leading Companies''

[258] Lanin, Sue, *BHP Billiton to hold vote on split in May 2015,* Abc.net, November 20, 2014, dostupno na: http://www.abc.net.au/news/2014-11-20/bhp-billiton-to-hold-vote-on-split-in-may-2015/5906564 (pristupljeno 26.1.2015)

[259] Millward Brown, ,,2014 Brandz Top 100'', dostupno na: http://www.millwardbrown.com/mb-global/brand-strategy/brand-equity/brandz/top-global-brands (pristupljeno 1.4.2015)

Vladavina prava

Vladavina prava u Australiji je na visokom nivou prema ocenama Svetske banke (World Bank) i za 2013. iznosi 95,73 od mogućih 100.[260] U prvih je deset država u svetu, što se ocene vladavine prava tiče, iza Norveške, Švedske, Finske, Danske, Novog Zelanda, Austrije, Holandije, Švajcarske i Luksemburga. Parametar vladavine koji se kreće u rasponu od -2,5 do +2,5 u Australiji iznosi 1,75 prema istom istraživanju. Tokom poslednje dve decenije nije zabeležena drastična promena u ovim ocenama, u pitanju su tek nijanse, što pokazuje dobro funkcionisanje režima bez obzira na političku garnituru. Australija zauzima pozicije od 7. do 14. mesta u svetu u osam oblasti suštinskih za vladvinu u istraživanju koje sprovodi organizacija *World Justice Project*.[261]

Ono što je unelo nemir u Australiju su antiteroristički zakoni koji su od 2001. pooštreni. Jedan od njih, usvojen 2005. godine navodi da policija može da privodi osumnjičene bez optužbe.[262] Pravnici postavljaju pitanje, nakon višegodišnjeg primenjivanja tih zakona, da li je to uopšte potrebno i da li je efikasno. Povećana je kontrola za posetioce iz zemalja koje nose rizik od islamskog ekstremizma.[263] Poslednji nemiri na Bliskom istoku su izazvali talas rasizma u Australiji čija je nacija prilično multikulturalna, te stoji izvesna pretnja socijalnoj koheziji koja je oduvek bila harmonična.[264] Rasističkih tenzija je najviše u Novom Južnom Velsu, najmnogoljudnijoj državi Komonvelta Australije, prema isptivanjima Univerziteta Zapadnog Sidneja.[265] Istraživanje je pokazalo da 41,4% ispitanika veruje da se Aboridžini, Azijati, jevreji i muslimani ne uklapaju u njihovo društvo.[266] Širom Australije je najviše antimuslimanskog raspoloženja - 48,6% ispitanika je priznalo da

[260] World Bank, *Worldwide Governance Indicators*, dostupno na: http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#doc (pristupljeno 26.1.2015)

[261] The World Justice Projest, *The Rule of Low Index 2014*, dostupno na: http://worldjusticeproject.org/sites/default/files/files/wjp_rule_of_law_index_2014_report.pdf (pristupljeno 26.1.2015)

[262] Freedom House, *Freedom in the world 2014, Australia*, dostupno na: https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/australia#.VMay-dJwud6 (pristupljeno 26.1.2015)

[263] Isto.

[264] Videti više u Kozaki, Danuta, *Racism rising in Australia amid tensions in the Middle East, experts say*, Abc.net, August 12, 2014, dostupno na: http://www.abc.net.au/news/2014-08-12/academics-express-fear-of-rising-tide-of-racism-in-australia/5666030 (pristupljeno 22.3.2015)

[265] Griffin, Michelle, *Survey finds NSW has most racial tensions*, The Sydney Morning Herald, February 23, 2014, dostupno na: http://www.smh.com.au/national/survey-finds-nsw-has-most-racial-tension-20110222-1b42m.html (pristupljeno 26.1.2015)

[266] Isto.

ima antimuslimanska osećanja, zatim 27,9% protiv Aboridžina, oko 23% protiv Jevreja i Azijata, a manje od 10% ispitanika ima negativne stavove prema Britancima, Italijanima i hrišćanima.[267] Iako dosta rasprostranjene, rasističke predrasude ne stvaraju nužno probleme i nasilje, već pokazuju da Australijancima nije prijatno sa pomenutim kulturnim grupama i ruše našu predrasudu o njima kao visokotolerantnoj naciji.

Indeks slobode

Nevladina organizacija "Fridom Haus" (Freedom House), koja istražuje demokratiju, političku slobodu i građanska prava u zemljama širom sveta, u svom godišnjem izveštaju svrstava Australiju u slobodne zemlje.[268] Ona je dobila najpovoljniju ocenu 1, posmatrajući status slobode, građanske slobode i politička prava, na skali 1 – 7, pri čemu je 7 najniža ocena.[269] Ovi podaci se nisu menjali od 1998. godine, što je najranija godina za koju su podaci dostupni, a prema istraživanju ove organizacije. Izborni proces i funkcionisanje vlade su na najvišem mogućem nivou. Vladu odlikuju odgovornost i visoka transparentnost u njenom radu. Pokazatelj efikasnosti sistema u Australiji je odsustvo velikih korupcionih kanala, u smislu ilegalnih veza između političke elite i industijalaca, i uopšte korupcije, što potvđuje podatak da je jedanaesta u svetu polazeći od najnižeg stepena korupcije.[270] Slobode izražavanja, veroispovesti, okupljanja i udruživanja nisu zaštićene njihovim ustavom, ali se u potpunosti poštuju, građani mogu da kritikuju vlast bez ikakve odmazde, radnici da se okupljaju i kolektivno pregovaraju.[271] Aboridžini, koji su nedovoljno zastupljeni, između ostalog i u politici i druge manjine polako šire svoj prostor. Na izborima u septembru 2013. prva žena starosedelac je dobila mesto u saveznom parlamentu, prva žena predsednik vlade je bila Džulija Gilard (Julia Gillard) 2010- 2013., a u njenoj vladi je bila Peni Vong (Penny Wong), koja se otvoreno deklarisala kao gej.[272] Pripadnici gej popula-

[267] Isto.

[268] Freedom House, *Freedom in the World 2014*, p. 18, dostupno na: https://freedomhouse.org/sites/default/files/FIW2014%20Booklet.pdf (pristupljeno 24.1.2015)

[269] Isto.

[270] Transparency International, *Corruption Perceptions Index 2014: Results*, dostupno na: http://www.transparency.org/cpi2014/results#myAnchor1 (pristupljeno 24.1.2015)

[271] Freedom House, *Freedom in the world 2014, Australia*, dostupno na: https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/australia#.VMay-dJwud6 (pristupljeno 24.1.2015)

[272] Isto.

cije mogu služiti u vojsci, a savezni zakon garantuje legalno boravište stranim istopolnim partnerima australijskih građana; istopolni brakovi se priznaju na teritoriji Kanbere i u četiri australijske države, ipak, na saveznom nivou je odbačena legalizacija istopolnih brakova, a to može dovesti do opadanja meke moći.[273]

Izlaznost birača na izbore

Veća izlaznost birača na izbore daje vladi veći kredibilitet u svetu, te je iz tog razloga ova varijabla značajna za meku moć jedne zemlje. Od parlamentarnih izbora 1946. do poslednjih 2013, izlaznost birača je bila uvek viša od 93%.[274] Prema komparativnoj analizi koju je sproveo Institut za demokratiju i izbornu pomoć (International Institute for Democracy and Electoral Assistance, IDEA) za period 1945-2001, Australija je zemlja sa najvećom registracijom birača u svetu.[275] Visoka politička aktivost se vidi kao dokaz o legitimnosti sistema i poverenja između glasača i političkih aktera. Međutim, da li je to slučaj u Australiji ne možemo tačno reći jer je u ovoj zemlji glasanje obavezno još od 1924. godine.[276] Ona je jedna od dvadeset tri zemlje u svetu sa zakonima o obaveznom glasanju, a jedna od deset koje ih sprovode.[277] Pitanje da li je obavezno glasanje u kontradikciji sa konceptom slobode u demokratskoj zemlji otvara debatu, a argumenata ima dosta na svakoj strani. Oni u korist obaveznog glasanja se odnose na veću legitimnost odluka vlada koje su izabrane od većeg dela glasačkog tela, na demokratiju kao vladavinu naroda pa se minimalno učešće u izboru predstavnika smatra građanskom odgovornošću i nekom vrstom edukacije građana. Ima i protivargumenata, glavni se odnosi na kršenje slobode, ali ukazuju i na veći broj nevažećih glasova i "belih listića" ... Ipak, u Australiji obaveza glasanja nije tako rigorozno sprovođena, a na izborima 2010. godine bilo je 6% nevažećih glasačkih listića od ukupnog broja glasova.[278] Poverenje u vladu od strane građana iznosi

[273] Isto.

[274] IDEA,Voter Turnout data for Australia, dostupno na: http://www.idea.int/vt/countryview.cfm?CountryCode=AU (pristupljeno 24.1.2015)

[275] IDEA, *Voter Turnout Rates from a comparative Perspective*, p. 78, dostupno na: http://www.idea.int/publications/vt/upload/Voter%20turnout.pdf (pristupljeno 24.1.2015)

[276] IDEA, *Compulsory Voting*, dostupno na: http://www.idea.int/vt/compulsory_voting.cfm (pristupljeno 24.1.2015)

[277] Beck, Katie, *Australia Elections: Why is voting compulsory?*, BBC News, August 27, 2013, dostupno na: http://www.bbc.com/news/world-asia-23810381 (pristupljeno 25.1.2015)

[278] Isto.

46%, što je više od proseka od 39%, koji je *OECD* zabeležila.[279] Glasač je obavezan da se pojavi na glasačkom mestu, a nakon registrovanja može da ga napusti bez glasanja.[280] Ukoliko ne postoji valjan razlog za nedolazak, predviđene su novčane kazne (oko dvadeset dolara),[281] a slučaju više opomena moguć je pritvor zbog neplaćanja kazne.[282] Ova zakonska regulacija u Australiji je neki način integrisanja novih migranata. Više puta je pokretana ideja o njenom ukidanju, ali do sada nije došlo do toga, a građani su naviknuti na taj izborni sistem.

Emisija CO_2

Ekološki izazovi su jedan od malobrojnih negativnih uticaja na Australiju kao poželjnu destinaciju za život, a što je poslednjih godina došlo do izražaja. Bitan faktor, između ostalih, po kome se meri kvalitet životne sredine je emisija ugljen-dioksida (CO_2), a Australija je sa emitovanih 3.730.810 t/km^3 ovog gasa u 2010. godini na 16. mestu najvećih zagađivača u svetu.[283] Istraživanje sprovedeno pod okriljem *OECD* pokazalo je značajan porast zagađenja vazduha u periodu 2005-2010. što je dovelo do povećanja smrtnih slučajeva u relaciji sa zagađenjem vazduha za 68%.[284] Dva glavna faktora, koja doprinose zagađenju u ovoj zemlji su sagorevanje fosilnih goriva za proizvodnju električne energije i drumski saobraćaj, ali kako je okružena okeanima, zaštićena je od zagađenja iz drugih država.[285] Ipak, ako se uporedi sa drugim zemljama, u Aziji, pogotovu na Bliskom istoku, ovaj problem zagađenja vazduha nije uopšte veliiki, ali je važno da se preuzme inicijativa kako bi se kvalitet vazduha zaštitio za ubuduće. Kao najsušniji kontinent suočava se i sa problemom nestašice vode u regionima

[279] OECD Better Life Index, *Civic Engagement*.
[280] Frankal, Elliot, *Compulsory voting arund the world*, The Guardian, July 4, 2005, dostupno na: http://www.theguardian.com/politics/2005/jul/04/voterapathy.uk (pristupljeno 25.1.2015)
[281] Beck, K.
[282] IDEA, *Compulsory Voting*.
[283] Millenium Development Goals Indicators, *Carbon dioxide emissions (CO_2)*, dostupno na: http://mdgs.un.org/unsd/mdg/SeriesDetail.aspx?srid=749 (pristupljeno 8.11.2014)
[284] Hutchens, Gareth, *Air pollution takes tool to Australian lives, economy: OECD report*, The Sydney Morning Herald, May 23, 2014, dostupno na: http://www.smh.com.au/federal-politics/political-news/air-pollution-takes-toll-on-australian-lives-economy-oecd-report-20140522-38rre.html (pristupljeno 28.1.2015)
[285] Swirk Online Education, *Australia's Goverment and Organisation*, dostupno na: http://www.skwirk.com/p-c_s-11_u-90_t-187_c-600/australia-s-government-and-organisations/nsw/australia-s-government-and-organisations/sailing-sinking-soaring/concerns-for-the-future (pristupljeno 28.1.2015)

sa suvljom klimom. U grupi zemalja sa izuzetno visokim problemom/rizikom nestašice vode su uglavom azijske i neke afričke zemlje, ali Australija je u sledećoj grupi zemalja sa visokim problemom/rizikom nestašice vode.[286] Prognoze o efektima klimatskih promena na ovu zemlju predviđaju pogoršanje njenih trenutnih izazova. Do 2030. godine u skladu sa globalnim zagrevanjem temperatura će porasti od 0,6 do 1,5°C, međutim, ako se postojeći trend rasta emisije gasova staklene bašte nastavi, zegrevanje će biti u rasponu 2,2 – 5°C.[287] Kako je Australija imenovana za industrijsku zemlju sa najgorim uticajem na klimatske promene u svetu, u izveštaju sa međunarodnih pregovora u Peruu, vrlo je izvesno da će se taj trend nastaviti, što će rezultirati u povećanju broja toplih dana.[288] Prema izveštaju Programa Ujedinjenih nacija za životnu sredinu (United Nations Enviroment Programme, UNEP), Australija će, pored Kanade, SAD, i Meksika, verovatno propustiti svoj cilj da smanji emisiju gasova za 5% do 2020. godine.[289] Klimatske promene su velika opasnost za najveći na svetu, Veliki koralni greben, a posledice povećanja temperature po njegov ekosistem se već osećaju. Osim toga, porast nivoa mora preti milionski vrednim nekretninama na obalama, ali i kulturnoj baštini ,,Sidnej Opera Haus'' (Sydney Opera House). Infrastruktura širom Australije, budući da je predviđena za stabilnu klimu, je ugrožena, a potencijalna šteta iznosi 226 milijardi australijskih dolara,[290] međutim i privatne nekretnine su ugrožene.[291] Uprkos ovome, vlada ne preduzima značajne korake, a premijer Entoni Abot (Anthony Abott) je izostao sa samita Ujedinjenih nacija o klimatskim promenama u septembru 2014, zbog čega

[286] World Resources Institute, *Aqueduct Country and River Basin Rankings*, dostupno na: http://www.wri.org/applications/maps/aqueduct-country-river-basin-rankings/#x=-1.41&y=-5.44&l=2&v=home&d=bws&f=0&init=y&o=139 (pristupljeno 28.1.2015)

[287] Carbon Neutral, Imapcts on Climate Change on Australia, dostupno na: http://www.carbonneutral.com.au/climate-change/impacts-on-australia.html (pristupljeno 28.1.2015)

[288] Readfearn, Graham, *Australia named worst-performing industrial country on climate change*, The Guardian, December 8, 2014, dostupno na: http://www.theguardian.com/environment/2014/dec/08/australia-named-worst-performing-industrial-country-on-climate-change (pristupljeno 28.1.2015)

[289] Isto.

[290] Yahoo News, *Rising sea levels to cost Australia billions: study,* September *17, 2014,* dostupno na: http://news.yahoo.com/rising-sea-levels-cost-australia-billions-study-055856129.html (pristupljeno 28.1.2015)

[291] Večernje Novosti, *Australija: More guta milionski vredne kuće*, 21. jul, 2012, dostupno na: http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/aktuelno.293.html:389438-Australija-More-guta-milionski-vredne-kuce (pristupljeno 28.1.2015)

je izazvao kritike kako u svetu, tako i u svojoj domovini gde je došlo do simboličnog protesta sa oko 400 demonstranata.[292] Sve ukazuje da će vlada Entonija Abota nastaviti sa ignorisanjem ovog problema, što može uticati na to da porast meke moći poslednjih godina bude kratkog daha.

Imigracija

Australija je domaćin velikog broja došljaka iz zemalja širom sveta, što se vidi u multikulturalnoj prirodi njenog društva. Prema ,,Međunarodnom migracijskom izveštaju'' (International Migration Report 2009) Ujedinjenih nacija, ona je do 2010. godine imala 4.711.000 imigranata, što je 21,9% ukupne australijske populacije.[293] Od 1990. ovaj broj je porastao za više od milion ljudi, što je stavilo na 11. mesto u svetu po broju imigranata.[294] Novije istraživanje magazina ,,Ričest'' (The Richest), navodeći podatak da ima 6,5 miliona imigranata, smešta Australiju na deveto mesto u svetu po broju imigranata koji u njoj žive.[295] Tokom 18. i 19. veka mnogi britanski prestupnici su transportovani u Ausraliju zbog preopterećenja zatvora, pa su Australijanci velikim delom njihovi potomci. Od 1788, kada je osnovana prva britanska kolonija Novi Južni Vels, do 1868. preseljeno je 160 000 zatvorenika.[296] Australija je naseljavana i zbog potrage za zlatom, ali i nepovoljnih okolnosti koje su izazvali industrijska revolucija i svetski ratovi. Aktivna imigraciona politika, koja je podrazumevala subvencije doseljenicima, se vodila nakon Drugog svetskog rata kako bi se povećao broj stanovnika. Do sedamdesetih godina zastupana je politika ,,bele Australije'', pri čemu je podsticana emigracija iz Evrope, a kasnije je ojačana i iz neevropskih teritorija,

---

[292] Leber, Rebbeca, *Obama Puts Australia's Climate-Denying Prime Minister on the Spot*, New Republic, November 16, 2014, dostupno na: http://www.newrepublic.com/article/120292/2014-g20-summit-obama-challenges-abbott-climate-change (pristupljeno 28.1.2015)

[293] United Nations Department of Economic and Social Affairs/Population Division, *International Migration Report 2009*, New York, 2011, p. 103, dostupno na: http://www.un.org/esa/population/publications/migration/WorldMigrationReport2009.pdf (pristupljeno 27.11.2014)

294 Isto, str. 2. i 103.

295 Walsh, Kayla Marie, *10 Most Popular Countries For Immigration*, The Richest, March 27, 2014, dostupno na: http://www.therichest.com/rich-list/most-popular/10-most-popular-countries-for-immigration/2/ (pristupljeno 28.1. 2015)

[296] Australian National Maritime Museum, *Australia's Immigration History*, dostupno na: http://waves.anmm.gov.au/Immigration-Stories/Immigration-history.aspx (pristupljeno 28.1.2015)

pre svega Azije. Raseljavanje stanovništva Azije, od početka nediskriminatorske imigracione politike do kraja dvadesetog veka, je povezano sa nemirima na ovom kontinetu. Danas, oni čine 12% australijske populacije, a vodeća grupa među njima su Kinezi (6,5% u ukupnom broju inostrano rođenih državljana Australije), kao najveća zajednicu imigrantska zajednica u Australiji, nakon britanske i novozelandske.[297] I van migracije, institucionalne i društvene mreže između ove dve zemlje stalno jačaju.[298] Protekle godine otvoren je ,,onlajn" portal australijske nacionalne medijske kuće Ej-Bi-Si (ABC).[299] Australija je ključni partner Kine u obrazovanju, koja je njen najveći izvor stranih studenata. Kinezi čine 20% u ukupnom broju upisa stranih studenata na australijskim univerzitetima.[300] Indija ima četvrtu najveću zajednicu u Australiji, sa udelom od 5,7% među državljanima rođenim u inostranstvu, a 1,5% u ukupnom stanovništvu, dok je Vijetnamci čine 3,5 odsto državljana rođenih u inostranstvu, a 0,9 odsto ukupnog stanovništva, kao peta najveća zajednica u ovoj zemlji. Indonežani su, posle Kine i Indije, najveća populacija u Aziji, a tek 19. imigrantska zajednica u Australiji.[301] Doseljenika ima i iz Malezije, Filipina, Šri Lanke. Pomenuti podaci su iz 2011. godine i pokazuju značajan rast broja Azijata u Australiji u odnosu na pet godina ranije. Korejska zajednica je uvećana u tom periodu za 62%, dok ostale uglavnom beleže porast za oko 30%.[302] Diktature u Južnoj Americi su takođe dale određen broj imigranata Australiji, ali i ratovi na Balkanu. Eksplozivni rast imigranata u Australiji (83% u periodu 2006 – 2011) se vezuje za oblasti u kojima su smešteni rudarski giganti.[303] Poslednjih godina imigraciona

[297] West, John, *Asian Migration to Australia*, Asian Century Institute, March 26, 2014, dostupno na: http://www.asiancenturyinstitute.com/migration/214-asian-migration-to-australia (pristupljeno 22.3.2015)

[298] Videti više u Australian Government, Department of Foreign Affairs and Trade, *Australia-China Relations*, dostupno na: http://www.dfat.gov.au/people-to-people/foundations-councils-institutes/australia-china-council/australia-china-relations/Pages/australia-china-relations.aspx (pristupljeno 01.4.2015)

[299] The Conversation, *The ABC in China: Australian Soft Power?*, 17.04.2014, dostupno na: http://theconversation.com/the-abc-in-china-australian-soft-power-25760 (pristupljeno 01.04.2015)

[300] West, J.

[301] Isto.

[302] Isto.

[303] Videti više u Henshaw, Caroline, *Australia Grows More Asian,* The Wall Street Journal, June 21, 2012, dostupno na: http://www.wsj.com/articles/SB10001424052702304898704577479932176934836 (pristupljeno 1.3.2015.)

politika se sve više usmerava ka visokokvalifikovanim radnicima, ali iz godine u godinu podleže promenama kako bi se planirala u skladu sa socijalnim i ekonomskim potrebama Australije. Jedan od standarda koji se postavljaju je i dokaz o znanju engleskog jezika, jer slabo znanje engleskog još uvek predstavlja barijeru za zapošljavanje i sigurnost doseljenika.[304] Vlada Australije je kritikovana zbog predrasuda ka starijim osobama i zbog obaveznog pritvora za ilegalne imigrante.[305] Iako ona demantuje da zastupa strog imigracioni sistem, to je činjenica, što nastavak tog trenda može uticati negativno na meku moć. Dok na ovom polju Australija podbacuje, Švedska je zemlja liberalne kulture koja joj daje snagu da prednjači u ovoj kategoriji, a to će se možda već u sledećem ,,Monoklovom" rangiranju prepoznati i odraziti na potencijalnu prednost Švedske, koja je na aktuelnoj "Monoklovo" listi iza Australije.

Turizam

Australije nema u ,,top 10" svetskih turističkih destinacija prema istraživanju Svetske turističke organizacije Ujedinjenih nacija (The United Nations World Tourism Organisation, UNWTO), a 2013. godine je posetilo 6.381.000 turista.[306] Time je zabeležila mali rast (5,8%) u broju turista u odnosu na godinu ranije, a prihodi od turizma iznosili su skoro 31 milion dolara.[307] Čini se iznenađujućim što ove zemlje nema na listama najposećenijih, ni na drugim listama koje se tiču turizma, ali razlog zasigurno nije nedostatak atraktivnih destinacija. Kao zemlja koja se prostire na ceo jedan kontinent ima groman turistički potencijal, sa jedinstvenom prirodnom baštinom najšireg spektra koja otvara mogućnosti za isto toliko različitih aktivnosti u kojima će se naći neka za svačiji senzibilitet. U Australiji se mogu videti čitava prostranstva izuzetne prirode kakve su Gondvana (Gondwana), jedna od najstarijih prašuma na svetu, Veliki koralni greben, vidljiv iz svemira, obe od velikog značaja za nauku zbog izuzetne biološke raznovrsnosti, zatim Tasmanija, poznata po tasmanijskom đavolu i džinovskim

[304] Više o tome u Australian Bureau of Statistics, *Migrants and English Proficiency: Information available from the Migrant Data Matrices*, June 1, 2009, dostupno na: http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/Lookup/3416.0Main%20Features52007 (pristupljeno 22.3.2015)
[305] Walsh, K. M.
[306] UNWTO, *Tourism Highlights: 2014 edition*, p. 9, dostupno na: http://dtxtq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/unwto_highlights14_en.pdf (pristupljeno 22.3.2015)
[307] Isto.

eukaliptusima. Zemlja je porekla koale i kengura. Najpoznatiji nacionalni park je Uluru-Kata-Tjuta, njegov simbol, stenu crvenkaste boje, Uluru, starosedeoci smatraju svetim mestom, ali ne treba zaobići ni nacionalne parkove Kakadu i Purnululu. Gradovi kosmopolitskog karaktera, prestonica Kanbera, uvek sunčani Brizbejn, Adelejd, Melburn, Sidnej imaju mnogo autentičnih mesta i bogatu kulturnu ponudu. Sidnej je najpoznatiji po dve građevine – ,,Opera Haus" i Harbur most, a Melburn, nekadašnja prestonica, po multikulturalnosti i viktorijanskoj arhitekturi. I pored australijske široke turističke ponude, udaljenost i odvojenost od ostalih kontinenata čine je nedostupnom destinacijom zbog dugog puta i visokih troškova. Najviše posetilaca dolazi iz Novog Zelanda, Kine, Velike Britanije i SAD.[308] O potencijalu koji ima u ovom sektoru svedoči istraživanje Svetskog ekonomskog foruma (The World Ekonomic Forum, WEF) koje izračunava indeks konkurentnosti u turizmu, uzimajući četrnaest faktora (održivost životne sredine, ljudski resursi, kulturni i prirodni resursi, infrastruktura vazdušnog saobraćaja...).[309] U konkurenciji od sto četrdeset zemalja, Australija je na jedanaestom mestu sa indeksom od 5,17 dok je Švajcarska sa 5,66 prva na listi.[310] Usvojena nacionalna strategija ,,Turizam 2020'' nastoji da razvije ovu granu ekonomije, što će, ako rezultira uspehom, ne samo doprineti njenom budžetu, već i mekoj moći.[311]

Kvalitet visokog obrazovanja

"Tajms, visoko obrazovanje" (Times Higher Education) pravi relevantnu listu 400 najboljih svetskih univerziteta u čijem obuhvatu su ,"nastava, istraživanje, prenos znanja i međunarodni ugle", te se na nju oslanjamo u istraživanju kvaliteta obrazovanja.[312] Veliki je broj univerziteta iz Australije na ovoj listi, a najbolje je rangiran drugi najstariji u državi, ,,Univerzitet u Melburnu'' (University of Melbur-

[308] Australian Bureau of Statistics, *International Movements — 2013-14*, August 8, 2014, dostupno na: http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/products/961B6B53B87C130ACA2574030010BD05 (pristupljeno 17.11.2014)

[309] Blanke, Jennifer and Chiesa, Thea, *The Travel & Tourism Competitivness Report 2013*, World Economic Forum, str. 15, dostupno na: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TT_Competitiveness_Report_2013.pdf (pristupljeno 12.4.2015)

[310] Isto, str. 16.

[311] Tourism Australia, *Tourism 2020 – Statistics*, dostupno na: http://tourism.australia.com/statistics/tourism-2020.aspx (pristupljeno 3.4.2015)

[312] Times Higher Education, *Word University Rankings 2014/2015*, dostupno na: http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2014-15/world-ranking (pristupljeno 17.11.2014)

ne, 33. mesto), dok su u prvih sto najboljih univerziteta: ,,Australijski nacionalni univerzitet" (Australian National University, 45), ,,Univerzitet u Sidneju" (University of Sydney, 60), ,,Univerzitet u Kvinslendu, Australija" (University of Queensland Australia, 65) i ,,Monaš univerzitet" (Monash University, 83).[313] Oni su ponosni i na druge svoje univerzitete, a koji su takođe rangirani u okviru pomenute liste, ali na nižim pozicijama: ,,Univerzitet u Novom Južnom Velsu" (University of New South Wales, 109), ,,Univerzitet Zapadne Australije" (University of Western Australia, 157), ,,Univerzitet u Adelejdu" (University of Adelaide, 164) i još dvanaest univerziteta koji su zauzeli neku poziciju od 226. do 400. na ovoj listi.[314] Ovi univerziteti i drugi iz Australije uvršćeni su i na listama univerziteta koje se tiču svetske reputacije, najboljih univerziteta sa postojanjem ispod 50 godina i najboljih univerziteta za inženjering i tehnologiju. U sektoru visokog obrazovanja ova zemlja beleži boljitak u odnosu na prethodnu godinu, za razliku od neosporno dominantnijih na pomenutim godišnjim listama, SAD i Velike Britanije, čiji su univerziteti imali blagi pad.[315] Australija je protekle godine postigla ogroman uspeh u debatovanju - na listi Svetskog univerzitetskog debatnog saveta (The World Universities Debating Council, WUDC) u prvih deset je čak šest univerziteta iz Australije.[316] Više od petine australijskih studenata dolaze iz inostranstva, a njene obrazovne usluge su treća najveća izvozna industrija.[317] Ono što uočavamo kao problem u sistemu visokog obrazovanja je nedovoljna zastupljenost pojedinih grupa, to su niži socioekonomski slojevi, čiji nepovljan položaj nastoje da poprave, ali i starosedeoci, osobe sa invaliditetom i grupe iz neengleskog govornog područja.[318]

---

[313] Isto.

[314] Isto.

[315] Videti više u McNeilage, Amy, *Australian universities climb Times world rankings, while US and UK lose ground*, The Sydney Morning Herald, October 2, 2014, dostupno na: http://www.smh.com.au/national/education/australian-universities-climb-times-world-rankings-while-us-and-uk-lose-ground-20141001-10ofz7.html (pristupljeno 3.4.2015)

[316] World Universities Debating Championship, dostupno na: http://wudc.yaledebate.org/wudctemp/?page_id=27 (pristupljeno 15.2.2015)

[317] Byrne, Malcolm, *A virtuous circle? Australia's third-level education funding model*, The Irish Times, December 2, 2014, dostupno na: http://www.irishtimes.com/news/education/a-virtuous-circle-australia-s-third-level-education-funding-model-1.2017442 (pristupljeno 3.4.2015)

[318] Pitman, Tim, *Social mobility in higher education: who does it better, Australia or the UK?*, The Guardian, July 16, 2014, dostupno na: http://www.theguardian.com/higher-education-network/blog/2014/jul/16/social-mobilty-higher-education-australia-uk-access-universities

Poznavanje engleskog jezika

Najveći broj stanovnika Australije (76,8%) govori engleski jezik.[319] Među ostalim jezicima koji se neuporedivo manje govore su: mandarinski 1,6%, italijanski 1,4%, arapski 1,3%, grčki 1,2%, kantonski 1,2%, vijetnamski 1,1%, a oko 10% stanovništva govori drugim jezicima (preostalih 5% nije klasifikovano).[320] Mnogi migranti govore svoje maternje jezike, a imaju samo izvesne količine znanja engleskog.[321] [322] Sidnej i Melburn su gradovi visokog jezičkog diverziteta, oni su dom za oko 65% svih imigranata kojima engleski nije maternji jezik, a koji zajedno govore ukupno 240 različitih jezika.[323] Australijski engleski je sličan britanskom engleskom, ali ima dosta raznolik sleng poznatiji kao *strine* ili *ozspeak*.[324] On pripada buntovnoj subkulturi, sadrži dosta reči usvojenih od starosedelaca, a njegova upotreba se razlikuje od regiona do regiona. Ipak, veći deo rečnika je isti sa britanskim engleskim, a postojeće razlike nisu tako velike da Australijanci ne mogu da se sporazumeju sa ostatkom sveta, pa jezik predstavlja važno sredstvo u širenju njene meke moći.

Zaključak o mekoj moći Australije

Prema analiziranim varijablama, u kojima beleži prilično dobre rezultate, Australija pruža visok kvalitet života i kao takva je i poželjna destinacija za život. Popularnost engleskog jezika, koji najveći deo njenog stanovništva govori, je doprineo popularizaciji njene kulture. Ima i mnogo poznatih lica koja doprinose njenom profilu na međunarodnoj sceni. U vladavini prava, spektru ljudskih prava i sloboda koje garantuje, izlaznosti birača na izbore beleži visoke ocene koje je stavljaju među najbolje na svetu. Osim što nosi epitet srećne nacije je i humana nacija. Po ukupnim donacijama ona je 8. najhumanija država[325], što kod zemalja primaoca pomoći može da ima popriličnog

(pristupljeno 3.4.2015)

[319] CIA – the World Factbook.

[320] Isto.

[321] Language, *Just Landed*.

[322] Više o tome u Australian Bureau of Statistics, *Migrants and English Proficiency: Information available from the Migrant Data Matrices*, June 1, 2009, dostupno na: http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/Lookup/3416.0Main%20Features52007 (pristupljeno 22.3.2015)

[323] Isto.

[324] Language, *Just Landed*

[325] Maps of World, *Top Ten Donors of Foreign Aid*, dostupno na: http://www.mapsofworld.com/world-top-ten/world-top-ten-doners-of-foreigner-aid-map.html (pristupljeno 3.4.2015)

uticaja da vole Australiju. Besplatna i kvalitetna zdravstvena zaštita, prilično jak obrazovni sistem, uključenost njenih stanovnika u organizovanju lokalne zajednice, lična bezbednost takođe su značajni i čine je privlačnom zemljom. Sve je to doprinelo uvećanju australijske meke moći poslednjih godina, ali pitanja ekologije, imigracije i konzervativni stav prema gej brakovima mogu da dovedu do male stagnacije u njenom daljem razvoju. Ima relativno očuvanu životnu sredinu, ali izgleda da je trenutna vlada podbacila na tom polju, te mora ozbiljnije da razmatra ovo pitanje, posebno zbog nekih ugroženih regiona. Iako ima uspešnih nacionalnih kompanija, za njihov veći uspeh i prepoznatljivost u svetu, kao i za veći broj takvih kompanija neophodna su dodatna ulaganja i promocija na svetskom planu. Uz zainteresovanost i odlučnost da se dodatno poradi na sektorima koji ovu moć čine, pri čemu je od suštinske važnosti podjednaka orijentacija na obe zemljine hemisfere, bilo bi realnije da Australija uđe u uži krug ,,mekih sila''. Za sada ona nema podjednaki uticaj u svim delovima sveta, pa će američka meka moć ostati dominantna globalno i u narednim godinama.

- **Zaključak**

Australija je zemlja kontinentalnih razmera, različite klime i prirode od regiona do regiona, ali je njeno zemljište neproduktivno. Ima malo stanovništva u odnosu na teritorijalnu rasprostranjenost, međutim suočava se sa nestašicom vode i generalno obnovljivi resursi su u nestajanju. Krajne neodrživo se odnosi prema prirodnom bogatstvu, što nije karakteristika države sa razvijenim demokratskim institucijama i veoma obrazovanim stanovništvom. Izuzetno je bogata rudama, pa je na njima glavni fokus u izvozu, a to je uz konkurentnost proizvoda na svetskom tržištu doprinelo da je svetska kriza ne poljulja. Stabilna i visokoslobodna ekonomija se oslanja na strani kapital, pri čemu su važni azijski spoljnopolitički partneri, pre svih Kina. Jake veze joj omogućavaju da utiče na regionalni razvoj događaja, ali njen uticaj ne može da dosegne dalje, bar ne u većoj meri. Osvrćući se na vojnu moć Australije, može se konstatovati da postoji značajna diferencijacija snage u različitim segmentima te moći. Pomorska moć je najznačajnija, na višem nivou u odnosu na ostale australijske vojne aspekte, ali je ipak daleko od primarnih vojnih supersila. Iako ne poseduje nuklearnu moć, nastoji da postane respektabilan faktor u regionalnim i globalnim procesima, modernizuje svoje snage i učestvuje u velikom broju vojnih i ne-vojnih misija širom planete, međutim, ne može se

smatrati izazivačem najvećih vojnih sila. Ono što Australiju čini kompetitivnom globalno, pored jake ekonomije, su jake demokratske institucije, odgovorna vlada, otvoreno društvo, poredak koji uspeva da održi visok nivo socijalne kohezije u društvu različitog etničkog sastava. Kulturno raznoliko stanovništvo bitna je odlika Australije, ona se razvijala pod uticajem neobičnog okruženja i starosedelaca koji neguju svoje jedinstvene verske tradicije i duhovne vrednosti, do sredine 20. veka anglo-keltska kulturna tradicija bila je osnov ove kulture, ali se čini da su postepeno stvorili svoj jedinstven kulturni identitet. Meka moć doprinosi promovisanju australijskog profila na međunarodnom nivou, ali svakako je veća prepoznatljivost Australije ograničena na Pacifik i zemlje u regionu. Neminovno je da se Australija tokom protekle decenije izborila za značajnije mesto u političkom, ekonomskom i vojnom smislu, ona je ušla u trku sa zemljama koje kreiraju svet, ali nema velike mogućnosti da preuzme jednu od vodećih uloga u građenju globalnog poretka. Geografska izdvojenost u odnosu na ostale kontinente delimično onemogućuje da stvori dalekosežan uticaj, ali isto tako i mešanje drugih sila na njenom prostoru.

Alexandra Ilic, Dejana Vukadinovic,
Dragana Todorovic, Djurdja Kovac, Milica Oros,
Mina Dimitrovski, Snezana Iivaneza, Milos Hrkalovic

Commonwealth Australia as a Challanger to the United States

Abstract

The main topic of this paper is to explore various aspects of the power of the Commonwealth of Australia, through comparisons with countries which are considered the great powers, and trying to show the capacity of the country as a challenger to the United States. The text consists of three parts, the first of which contains general information about its geography, history, culture and religion, in order to meet the reader closer to this distant land. The second part includes an analysis of hard power in which the topics covered economic power, military power and science and technology. Analysis of military power includes maritime power, the power of the Land Forces, aviation and nuclear power. In the third part we examine the national cohesion, universalist culture, the influence of Australia in international organizations and soft power.

Keywords: international relations, The Commonwealth of Australia, geography of Australia, history of Australia, culture of Australia, religion of Australia, economic power of Australia, military power of Australia, science and technology of Australia, influence of Australia in international organizations, national cohesion of Australia, universalist culture of Australia, soft power of Australia.

Marko Despotović,[1] Miloš Perović,[2] Klara Pelhe,[3]
Olga Pavković,[4] Milan Ranković,[5] Nevena Mančić,[6]
Anđelija Žunjić,[7] Dragana Todorović[8]

Narodna Republika Kina kao izazivač Sjedinjenim Američkim Državama

Apstrakt

Rad istražuje moć Narodne Republike Kine kao izazivača Sjedinjenim Američkim Državama. Tekst se sastoji iz tri dela, od kojih prvi sadrži opšte informacije o njenoj geografiji, istoriji, kulturi i religiji. Drugi deo obuhvata analizu tvrde moći NR Kine u okviru koje su obrađene teme ekonomske moći i nauke i tehnologije. Takođe, objašnjava se i vojna moć Narodne Republike Kine, koja obuhvata pomorsku, kopnenu, vazduhoplovnu i nuklearnu moć. U trećoj celini istražuje se meka moć Narodne Republike Kine, tj. njen uticaj u međunarodnim organizacijama, nacionalna kohezija i univerzalistička kultura.

Ključne reči: međunarodni odnosi, Narodna Republika Kina, geografija Kine, istorija Kine, kultura Kine, religija Kine, ekonomska moć Kine, vojna moć Kine, nauka i tehnologija Kine, nacionalna kohezija Kine, univerzalistička kultura Kine, uticaj Kine u međunarodnim organizacijama, meka moć Kine.

[1] despotma92@gmail.com
[2] perovicmoffice@gmail.com
[3] klarapelhe@gmail.com
[4] olgaaa92za@hotmail.com
[5] crni.orao92@gmail.com
[6] mancic92@gmail.com
[7] andjelija_kg@hotmail.com
[8] dragana.todor@hotmail.com

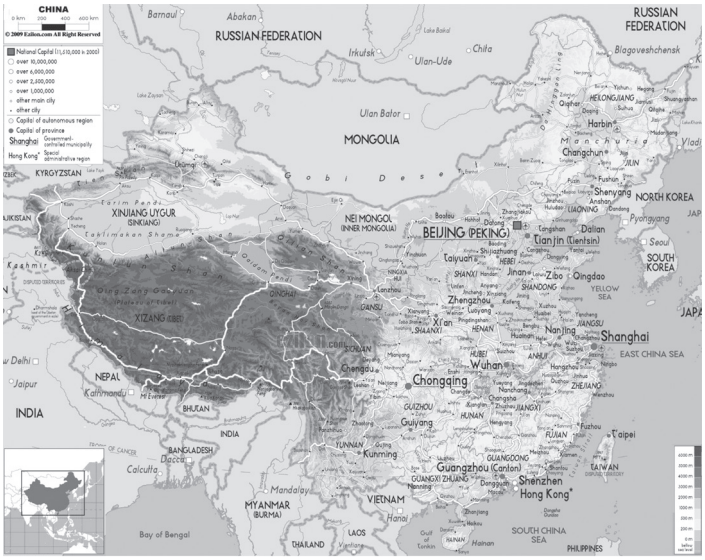

Slika 1. Teritorija Narodne Republike Kine

Pokazatelj	Podatak	Mesto u svetu
Površina teritorije	9,596,960 km2	4.
Stanovništvo	1,367,485,388	1.
Gustina naseljenosti	145 stanovnika po km^2	
BDP u paritetu kupovne moći	17,62 biliona dolara	1.
BDP po glavi stanovnika	12.900 dolara	113.
Nivo nezaposlenosti	4,1%	36.
Džini indeks	46,9	26.
Indeks ljudskog razvoja	0,719	91.
Glavni grad	Peking	
Zvanični jezik	Kineski (mandarinski)	
Zvanična valuta	Kineski juan	

Tabela 1. Osnovni podaci o Narodnoj Republici Kini[9]

[9] U izradi tabele korišćeni su podaci CIA – The World Factbook i UNDP Human Development Report, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html i http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/CHN (pristupljeno 01. 08. 2015)

- **Geografija Narodne Republike Kine**[10]

Osnovne informacije, geografski položaj i klima

Narodna Republika Kina nalazi se u istočnoj Aziji i predstavlja najmnogoljudniju državu na svetu sa ukupno 1.367.485.388 stanovnika.[11] Njena površina iznosi ukupno 9,596,960 kvadratnih kilometara, što je svrstava na četvrto mesto iza Rusije, Kanade i Sjedinjenih Američkih Država.[12]

Na severu se graniči sa Mongolijom, na severoistoku sa Rusijom, na istoku sa Severnom Korejom, dok se na jugu graniči sa Vijetnamom, Laosom i Mjanmarom. Na jugozapadu se Kina graniči sa Indijom, Butanom, Nepalom, Pakistanom i Avganistanom, dok se na samom zapadu graniči sa Tadžikistanom, Kirgistanom i Kazahstanom na severozapadu. Najviša tačka Kine je Mont Everest (8.850 metara – ujedno najviši vrh sveta), a najniža Turpan Pendi (minus 154 metra).[13] Kina izlazi na tri mora i to na Žuto, Istočno kinesko i Južno kinesko more. Najznačajnije i najduže reke su Jangcekjang i Hoangho. Glavni grad je Peking sa oko 19.5 miliona stanovnika (osmi na svetu), dok je najveći grad Šangaj sa skoro 23 miliona stanovnika (treći na svetu nakon Tokija i Delhija).[14]

Ono što karakteriše Kinu jeste prilično gusta naseljenost istočne obale, gde se nalazi desetine višemilionskih gradova. Gusta naseljenost prisutna je i na severoistoku Kine u oblasti Mandžurija. Skoro dve trećine ove države, krećući se ka zapadu, slabo je naseljeno. U severnom delu Kine nalazi se pustinja Gobi, dok se na krajnjem zapadu prostire pustinja Takla Makan. Jugozapadom dominira Tibet čija prosečna nadmorska visina prelazi čak 4000 metara.[15] Ovi predeli su nepogodni za život, pa je jasno zašto ogroman procenat stanovništva živi na istočnoj obali ili blizu nje.

Što se tiče klime, ona je jako raznovrsna zbog veličine Kine. Ona se nalazi u umerenom pojasu, ali je karakteriše više tipova klime.

---

[10] Ovaj deo teksta napisao je Marko Despotović

[11] CIA – The World Factbook, *China People and Society*, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html

[12] CIA – The World Factbook, *China Geography*, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html (pristupljeno 01.08.2014)

[13] Isto

[14] Maps of World, *Top Ten Largest Cities (by Population)*, dostupno na: http://www.mapsofworld.com/world-top-ten/world-top-ten-largest-cities-map.html (pristupljeno 01.08.2014)

[15] China Today, *Geography of Tibet*, dostupno na: http://www.chinatoday.com/city/tibet.htm (pristupljeno 02.08.2014)

Na jugoistoku i istoku (gde je i najveća naseljenost) dominira topla i vlažna klima sa toplim letima i suvim zimama. Na Tibetu je prisutna polarna klima sa oštrim zimama. Na severu i zapadu gde se nalaze pomenute pustinje Gobi i Takla Makan, prisutna je suva i hladna klima. Izuzetno zanimljiva klima obuhvata severoistok Kine zajedno sa glavnim gradom Pekingom. U tom delu su zime dosta hladne, a leta izuzetno duga i topla sa velikom vlagom i padavinama.[16]

Prirodni resursi i njihova potrošnja

Kina je najveći potrošač, ali ujedno i najveći proizvođač električne energije na svetu. U 2013. godini, Kina je proizvela 5.398 hiljada milijardi kilovat-časova[17], a potrošila 5.322 hiljada milijardi kilovat-časova[18] u istoj godini. Dakle, nema problem sa podmirivanjem potreba što se tiče električne energije, a to najviše duguje ogromnoj proizvodnji uglja jer je, opet, njegov najveći proizvođač i, podrazumeva se, najveći potrošač na svetu. Godišnje se proizvede skoro 4 milijarde tona uglja u najmnogoljudnijoj zemlji (isto koliko i ostatak sveta)[19]. Kako bi zadovoljila velike potrebe, Kina je prinuđena i da uvozi ugalj, najviše iz Australije i Indonezije. Najveći rudnici ove sedimentne stene (ukupno ih ima oko 12 hiljada) nalaze se u centralnom, severoistočnom, severnom i severozapadnom delu (provincije Šansi, Unutrašnja Mongolija, Šensi i Sinkjang).[20] Rezerve uglja u Kini iznose oko 114.500 milijardi tona što je stavlja na treće mesto iza SAD i Rusije.[21] Jedna od najvećih kompanija na svetu koja eksploatiše ugalj je kineska državna kompanija *Šenhua* sa sedištem u Pekingu.[22] Oko 66% električne energije Kina proizvede korišćenjem uglja[23], a to dovodi do ogromnog zagađenja.

[16] Sve informacije u vezi sa klimom preuzete su sa mape Kepen-Gajger klasifikacije klimata, *WORLD MAPS OF KÖPPEN-GEIGER CLIMATE CLASSIFICATION*, dostupno na: http://koeppen-geiger.vu-wien.ac.at/pics/kottek_et_al_2006.gif (pristupljeno 01.08.2014)

[17] CIA – The World Factbook, *China Energy*, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html (pristupljeno, 02.08.2014)

[18] Isto

[19] U.S. Energy Information Administration, *China produces and consumes almost as much coal as the rest of the world combined*, dostupno na: http://www.eia.gov/todayinenergy/detail.cfm?id=16271 (pristupljeno 03.08.2014)

[20] U.S. Energy Information Administration, *China Analysis Full Report*, dostupno na: http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=CH (pristupljeno 03.08.2014)

[21] Maps of World, *World Coal Deposits*, dostupno na: http://www.mapsofworld.com/business/industries/coal-energy/world-coal-deposits.html (pristupljeno 03.08.2014)

[22] Pogledati detaljnije na: http://www.shenhuagroup.com.cn/cs/sh_en/index.html

[23] U. S. Energy Information Administration, *China Analysis Full Report*, dostupno na: http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=CH (pristupljeno 03.08.2014)

Ova azijska država je prva na svetu što se tiče emisije ugljen-dioksida (oko četvrtina ukupne emisije na celom svetu), ali postoje najave da će biti uvedene mere za njegovo smanjenje.[24]

Što se tiče nafte, uz gas verovatno i najvažniji energent na svetu, Kina je ne poseduje dovoljno. O tome nam više govori i podatak da je, sa dnevnim uvozom sirove nafte od 5 miliona i 664 hiljade barela dnevno, druga na svetu odmah iza SAD.[25] Ipak, ubrzo se očekuje da Kina preuzme vodeće mesto što se tiče količine uvezene nafte zbog rastućeg tržišta i privrede. Sa druge strane, treba imati u vidu da korišćenje nafte u Kini ima udeo od ukupno 18% celokupne energije, što je daleko iza uglja iz kojeg ova država godišnje crpi čak 69% energije.[26] Kina najviše nafte uvozi iz Saudijske Arabije (oko 19%), Angole (14%), Rusije (9%), Irana i Iraka (po 8%) i Venecuele (6%).[27]

Izuzetno je zanimljiv slučaj Angole i uopšte afričkih zemalja, odnosno subsaharskih država. Afrika je uvek bila meta kolonijalnih sila, a slobodno se može reći da je upravo Kina trenutno glavni eksploatator afričkih prirodnih bogatstava. Ulažući u infrastrukture država poput Angole, Nigerije, Južnoafričke Republike, Sudana, Demokratske Republike Kongo, Gabona i drugih, Kina je stvorila stabilne partnere od kojih dobija raznovrsne prirodne resurse, pre svega naftu.[28] Dakle, Afrika predstavlja jedan od velikih prioriteta kineske spoljne politike.[29]

---

[24] Tom Bawden, „China agrees to impose carbon targets by 2016“, *The Independent*, 21 May 2013, dostupno na: http://www.independent.co.uk/environment/climate-change/china-agrees-to-impose-carbon-targets-by-2016-8626101.html (pristupljeno 03.08.2014)

[25] CIA – The World Factbook, *Country Comparasion – Crude Oil Imports*, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2243rank.html?countryname=China&countrycode=ch&regionCode=eas&rank=2#ch (pristupljeno 04.08.2014)

[26] U. S. Energy Information Administration, *China Analysis Full Report*, dostupno na: http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=CH (pristupljeno 04.08.2014)

[27] Isto

[28] Christopher Alessi and Stephanie Hanson, "Expanding China-Africa Oil Ties", February 8, 2012, *Council on Foreign Relations*, dostupno na: http://www.cfr.org/china/expanding-china-africa-oil-ties/p9557#p3 (pristupljeno 05.08.2014)

[29] Podatak koji najviše govori u prilog kineskoj dominaciji na afričkom kontinentu jeste komparacija uloženog novca između SAD i azijskog džina. Kina je u 2013. godini uložila oko 206 milijardi dolara u afrički kontinent, dok su SAD uložile skoro 89 milijardi dolara, mada je u toku velika ofanziva Obamine administracije kako bi se te brojke nekako promenile. Nakon svega, ne čude pojedini zaključci da je ovde reč o kineskom "neokolonijalizmu", mada je jasno da se sve velike sile u potrazi za energentima ponašaju na takav način. Videti detaljnije na: „US-Africa Summit: US firms to invest $14bn in Africa“ *BBC News Business*, 6 August 2014, dostupno na: http://www.bbc.com/news/business-28668533 (pristupljeno 06.08.2014)

Još jedna zemlja koja je jako interesantna zbog, pre svega geopolitičke pozicije, jeste Venecuela, država sa najvećim dokazanim rezervama sirove nafte na svetu. One iznose ukupno 297 milijardi i šeststo miliona barela.[30] Iako je Angola trenutno najatraktivniji kineski snabdevač naftom, podatak da Venecuela poseduje 30 puta veće rezerve,[31] dovoljan je razlog da Kina stavi fokus na ovu latinoameričku državu. U narednim godinama, venecuelanski izvoz nafte će se naglo povećati pa se očekuje dalje jačanje kineskog uticaja u ovom delu sveta.[32]

Kada govorimo o transportu nafte, više od jedne polovine svetske proizvodnje prevozi se tankerima na otvorenom moru. Sa tim u vezi, Ormuz, Suec, Bab el-Mandeb, Malajski prolaz, Panamski kanal i drugi, od ogromnog su značaja. Tako za Kinu, jedna od najznačajnijih strateških tačaka jeste Malajski prolaz, koji povezuje Indijski okean sa Južnim kineskim morem i Pacifikom. Kroz ovaj tesnac, koji je u najužem delu širok samo 2,7 kilometara, 2011. godine dnevno je prolazilo oko 15,2 miliona barela sirove nafte koja ide najviše u Kinu, Japan i Južnu Koreju.[33] Skoro 80% količine nafte koju Kina uvozi prođe kroz Malajski prolaz.[34] Ipak, postoje najave da će se u budućnosti izgraditi Kra kanal koji bi, po zamišljenim planovima (koji datiraju još od kraja 17. veka), bio prokopan na najužem delu Malajskog poluostrva na granici Tajlanda i Mjanmara.[35] Pretpostavlja se da bi glavnu reč što se tiče izgradnje vodile kineske kompanije, ali za ovaj skupi projekat koji bi skratio put za oko 1000 kilometara, ne postoji jasna naznaka da li će se sigurno ostvariti.

Naravno, Kina pored uvoza nafte poseduje i veliku domaću proizvodnju, a po tome je četvrta na svetu sa 4 miliona i 197 hiljada barela dnevno. To je stavlja iza naftnih giganata kao što su Saudijska

---

[30] CIA – The World Factbook, *Country Comparasion – Crude Oil Proved Reserves*, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2244rank.html?countryname=China&countrycode=ch&regionCode=eas&rank=14#ch (pristupljeno 04.08.2014)

[31] Isto

[32] Zorana Šuvaković, „Kinezi prodiru u američko dvorište", *Politika*, 23. jul 2014, dostupno na: http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Kinezi-prodiru-u-americko-dvoriste.lt.html

[33] U.S. Energy Information Administration, *World Oil Transit Chokepoints*, dostupno na: http://www.eia.gov/countries/regions-topics.cfm?fips=wotc&trk=p3 (pristupljeno 05.08.2014)

[34] FACTBOX – Malacca Strait is a strategic „chokepoint", *Reuters*, 4 March 2010, dostupno na: http://in.reuters.com/article/2010/03/04/idINIndia-46652220100304 (pristupljeno 05.08.2014)

[35] Ankit Panda, „How a Thai Canal Could Transform Southeast Asia", *The Diplomat*, December 01, 2013, dostupno na: http://thediplomat.com/2013/12/how-a-thai-canal-could-transform-southeast-asia/?allpages=yes (pristupljeno 05.08.2014)

Arabija, SAD i Rusija.[36] Najveće oblasti sa naftnim poljima nalaze se na severozapadu Kine blizu granica Kazahstana i Rusije. Takođe, dosta nafte postoji u Mandžuriji, Žutom moru, Istočnom kineskom moru i Južnom kineskom moru.[37] Dve najveće kineske naftne kompanije su *Kineska nacionalna petrolejska korporacija* i *Sinopek*. Obe kompanije su jedne od najvećih na svetu u toj oblasti.

Nagli pad cene nafte iz razloga velike ponude na svetskom tržištu, koja je rezultat povećane proizvodnje od strane Saudijske Arabije, podstakao je još više uvoz "crnog zlata" od strane Kine.[38] Procenjuje se da kineski uvoz nafte trenutno iznosi preko 6 miliona barela dnevno.[39]

Što se tiče hidroenergije, Kina iz tog sektora crpi oko 6% ukupne energije.[40] Najveća hidroelektrana na svetu nalazi se baš u Kini, na reci Jangcekjang, a to je *Three Gorges Dam* (*Brana tri klisure*) sa kapacitetom od 22.500 megavata. Pretpostavlja se da ova hidroelektrana zadovoljava 1,7% ukupnih potreba električne energije u Kini.[41] Što se tiče ostalih obnovljivih izvora energije poput vetra i Sunca, udeo njihovog korišćenja je zanemarljiv.

Prirodni gas je takođe izuzetno važan resurs i često može biti stvar oko koje se vodi velika bitka u međunarodnim odnosima. Udeo prirodnog gasa u energetskoj potrošnji Kine iznosi samo 4%.[42] Najveća gasna polja i zalihe prirodnog gasa nalaze se na severozapadu (kao i ugalj i nafta takođe), jugozapadu i u Mandžuriji (severoistok). Po dokazanim rezervama, Kina je dvanaesta na svetu sa 3,1 hiljada milijardi kubnih metara prirodnog gasa[43], a po proizvodnji i eksploataciji sed-

[36] CIA – The World Factbook, *Crude Oil – Production*, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2241rank.html?countryname=China&countrycode=ch&regionCode=eas&rank=4#ch (pristupljeno 06.08.2014)

[37] U. S. Energy Information Administration, *China Analysis Full Report*, dostupno na: http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=CH (pristupljeno 06.08.2014)

[38] Pogledati cenu nafte kroz istoriju na: http://www.macrotrends.net/1369/crude-oil-price-history-chart (pristupljeno 20.01.2015)

[39] Tanja Vujić, „Kina besomučno kupuje jeftinu naftu", *Politika*, 2. decembar 2014, dostupno na: http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Kina-besomucno-kupuje-jeftinu-naftu.lt.html (pristupljeno 28.01.2015)

[40] Isto

[41] Maps of World, *Three Gorges Dam*, dostupno na: http://www.mapsofworld.com/travel/blog/facts/interesting-facts-about-three-gorges-dam (pristupljeno 06.08.2014)

[42] U. S. Energy Information Administration, *China Analysis Full Report*, dostupno na: http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=CH (pristupljeno 06.08.2014)

[43] CIA – The World Factbook, *Natural Gas – Proved Reserves*, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2253rank.html?countryname=China&countrycode=ch&regionCode=eas&rank=12#ch (pristupljeno 06.08.2014)

ma sa 117,1 milijardi u 2013. godini.[44] Sa druge strane, ako znamo da će smanjiti potrošnju uglja zbog velikog zagađenja, za pretpostaviti je da će povećati korišćenje gasa koji je manje štetan od uglja i nafte. Naravno, Kina uvozi tečni gas i po tome je šesta na svetu.[45] Najviše uvozi iz Katara (34%), Australije (24%), Indonezije (16%) i Malezije (13%), dok iz Rusije trenutno uvozi samo 3% tečnog gasa.[46] Ipak, to će se u budućnosti promeniti jer su Rusija i Kina potpisali gasni sporazum vredan 400 milijardi dolara, po kome će ruski *Gasprom* u najmnogoljudniju zemlju sveta 30 godina izvoziti po 38 milijardi kubnih metara tečnog gasa.[47] To će zadovoljiti četvrtinu kineskih potreba, a ovaj sporazum predstavlja sigurno nešto više od obične želje za prirodnim resursima.

Kina mnogo toga uvozi zbog ogromnog tržišta i velike proizvodnje, ali je i sama proizvođač. Energetska bezbednost je danas jedno od najznačajnijih pitanja i predstavlja prioritet što se tiče ciljeva velikih sila. Brza i što jeftinija dostupnost energentima garant je razvitka jedne države i osnova za jačanje drugih moći kao što su vojna i ekonomska. Dakle, energetska strategija je jedan od glavnih elemenata celokupne spoljne politike jedne države i može biti faktor koji utiče na druge oblasti. Kineski uspon će u budućnosti direktno zavisiti od dostupnosti prirodnim resursima, a konkurenti u toj oblasti biće svakako SAD i Rusija.

- **Istorija Narodne Republike Kine[48]**

Kineska imperija je nastala u trećem veku pre nove ere, 221. god. ujedinivši se pod dinastijom Ćin. Prve dve dinastije koje su vladale Kinom su dinastija Ćin i dinastija Han. Obe dinastije su uspostavile neke od obrazaca koje će se održati do nastanka republike, a neke i kasnije kroz kulturne obrasce svojstvene kineskom narodu. Neki od

[44] CIA – The World Factbook, *Natural Gas Production*, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2249rank.html?countryname=China&countrycode=ch&regionCode=eas&rank=7#ch (pristupljeno 06.08.2014)

[45] CIA – The World Factbook, *Natural Gas Imports*, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2252rank.html?countryname=China&countrycode=ch&regionCode=eas&rank=6#ch (pristupljeno 06.08.2014)

[46] U. S. Energy Information Administration, *China Analysis Full Report*, dostupno na: http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=CH (pristupljeno 06.08.2014)

[47] Ljubinka Milinčić, „Sporazum Rusije i Kine „težak" 400 milijardi dolara", *Politika*, 21. maj 2014. dostupno na: http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Rusija-i-Kina-potpisale-30-godisnji-sporazum-o-gasu.lt.html (pristupljeno 07.08.2014)

[48] Ovaj deo teksta napisao je Miloš Perović

tih obrazaca su sklonost vlasti ka centralizmu, povezanost države i konfučijanstva kao socijalno-verskog učenja i merit sistem, sistem testova koji je određivao položaj i klasu u društvu. Osnova za uspeh zasnivala se na količini znanja koje neka osoba poseduje.

Kineska civilizacija je nastala od mnogih gradova koji su se nalazili duž doline Žute reke, Jangcekjang.[49] Kao velika civilizacija, prihvatala je i asimilovala druge narode i kulture[50]. Najbolji primeri prihvatanja drugih kultura jesu dugoročne vladavine mongolske dinastije Juan i Manču, mnogobrojne turkofonske grupe na jugozapadu zemlje kao i narod na Tibetu. Apsolutistička moć cara dostiže svoj vrhunac u 18. veku u isto vreme kad i svetu kreće fascinacija kineskom kulturom i civilizacijom.

Međutim, vrhunac razvoja Kine nije dugo trajao, pred njom se pojavila nova pretnja od strane Zapadnih imperija koje su osvajale sve zatvorene i slabo modernizovane zemlje, koristeći se trima polugama moći, vojskom, sveštenstvom i trgovinom.[51] Kina je bila zatvorena zemlja koja nije videla potrebu u razvijanju trgovine sa zapadnim silama, gledajući na sebe kao srednju zemlju, centar sveta koji je samodovoljan. Ovo je bilo delimično tačno što potvrđuje podatak da je Velika Britanija u trgovini sa Kinom imala trgovinski deficit.[52] Pokušaj da promeni trgovinski balans preko trgovine opijumom, jedinim proizvodom koji je masovno ilegalno uvožen u Kinu, bio je uzrok za rat. Zbog zabrane korišćenja opijuma u Kini. Rat je rezultovao ponižavajućim mirom u Nanjingu[53] 1842. godine koji je otvorio put novim zapadnim osvajanjima i pretvaranjem Kine u polukolonijalnu državu. Ovaj period je jedan od najturbulentnijih perioda kineske države prožet verskim ratovima, pobunama etničkih manjina kao i han kineza usled nemogućnosti centralne vlasti da vrši javne radove i da obezbedi stabilnost u zemlji. Vlast se spušta sa centralnog nivoa u ruke lokalnih vladara. Tokom 1850-ih javljaju se pokreti koji spas države vide u prihvatanju zapadnih tehnoloških prednosti uz očuvanje kineske kulture. Međutim, ovi pokreti bili su zaustavljeni daljem gubljenju snage imperijalne Kine, koja gubi važne države kao što su Koreja i Vijetnam

[49] William, Joseph A., *Politics in China*, New York, Oxford University Press, 2014., p. 5.
[50] Isto, p. 14.
[51] Isto, p. 44.
[52] Isto, p. 44
[53] http://wps.pearsoncustom.com/wps/media/objects/2427/2486120/chap_assets/documents/doc24_2.html (pristupljeno 26. 09.2014.)

stranim silama.[54] Konačno, podelivši je kroz interesne zone, sa podeljenim sferama uticaja između sebe nastavljena je eksploatacija resursa i zemlje. Jedan od najpoznatijih ustanaka protiv stranaca bio je Bokserski ustanak započet u severnoj Kini protiv hrišćanskog prozelitizma i preobraćenih Kineza.[55]

Usledili su novi pokušaji modernizacije kroz reforme vojske i građenja tržišnog sistema. Međutim, neefikasnost birokratskog sistema i slabost centralne vlasti u primeni reformi, uzrokovali su pokretanje revolucije 1911. godine i svrgavanje manču dinastije Ćing sa vlasti. Ova promena uzrokovala je stvaranje republike 1912. godine i prvih partija od kojih će se nacionalistička partija Kuomintang[56] naći na čelu Kine. Doba republike nije popravilo stabilnost u Kini. Za vlast u Kini se nakon početnih demokratskih promena od 1916-1926. godine borilo čak šest gospodara rata.[57] Pri tome je svaki težio da postane glavni i da osvoji prestonicu Peking kao i državne institucije. Za to vreme je u Kini promenjeno 6 predsednika i 26 vlada. Svakog od ratnih gospodara je podržavala druga strana sila što je još više pothranjivalo nemire i nestabilnost zemlje. U tom periodu se pojavljuje i Kineska komunistička partija, slabo organizovana, ali spremna na političke dogovore sa buržoaskim partijama. Osnovali su je bivši studenti školovani u SSSR-u. Nakon krhkog ponovnog ujedinjenja Kine pod vođstvom Čang Kaj Šeka, počinje progon komunizma.[58] Partija postaje izbačena iz gradova i ostaje zastupljena pretežno u ruralnim krajevima. Nakon velikog marša i vođstva Mao Ce Tunga, tek počinje da povećava masovno svoje prisustvo među stanovništvom. Povlačenje Čang Kaj Šeka nakon napada Japana na Mandžuriju i slabi otpor u odbrani Šangaja, pravdan je većom opasnošću od komunizma nego od spoljašnjeg neprijatelja.[59] Unutrašnje pobune i kidnapovanje Čang Kaj Šeka od strane generala primorale su ga da nevoljno napravi antijapansku koaliciju sa komunistima 1937. godine.

Japansku invaziju su obeležili stravični zločini i teror nad kineskim civilnim stanovništvom, od kojih su najveća ubistva bila u Nankingu gde je prema nekim podacima ubijeno 300 000 civila 1937. go-

[54] William, Joseph A., *Politics in China*, p. 49.
[55] Isto, p. 49
[56] Isto, p. 53
[57] Isto, p. 59
[58] Isto, p. 57
[59] Isto, p. 63

dine. Masovna silovanja i korišćenje biološkog oružja su samo neki od primera ratnih zločina.[60] Tokom celog rata umrlo je oko 20 000 000 stanovnika od čega su 16 000 000 bili civili. Masovni zločini japanske vojske su povećali podršku naroda kineskoj komunističkoj partiji zbog njihove borbe sa okupatorima. Nakon japanskog poraza u drugom svetskom ratu 1946. nastupa građanski rat u kome i pored brojčane i tehničko bolje opremljenosti trupe Kuomintanga gube i bivaju primorane na povlačenje na Tajvan 1949. godine.[61]

Do 1937. godine Kina je imala 500 miliona stanovnika, malu industrijsku proizvodnju kao Belgija koja je imala 8 miliona stanovnika, istu dužinu autoputeva kao tadašnja Španija, 1/3 telegrafske veze tadašnje Francuske i kraće pruge nego država Ilinois. [62]

Povlačenjem nacionalista na Tajvan, Mao Ce Tung postaje apsolutni vladar Narodne Republike Kine od njenog osnivanja 1949. do svoje smrti 1979.[63] Za vreme njegove vladavine komunistički režim ostvario je neke od uspeha kao što su pobeda u ratu protiv Japana, izbacivanje stranih sila iz zemlje, pripisuje mu se obaranje eksploatatorskog sistema, očuvanje reda i mira i povraćaj kineskog dostojanstva.[64] Kao dva najveća neuspeha uzimaju se plan nazvan Veliki korak unapred, koji je trajao od 1958-1960. godine i Kulturna revolucija koja je trajala 1966-1968. godine. U istoriji Kine upisan je i pored svojih grešaka kao otac nacije, a njegova politika kulturne revolucije je napuštena tek nakon njegove smrti. Ideje velikog koraka unapred zasnivala se na Maovoj koncepciji socijalizma, kojom je težio da modernizuje ruralnu i nerazvijenu zemlju. Uzor za izgradnju bio je SSSR, koji je svojoj brzom industrijalizacijom predstavljao ideal socijalizma.[65] Jedan od zadataka u ekonomiji bio je prelazak sa pojedinačne proizvodnje i tržišne ekonomije na kolektivnu poljoprivrednu proizvodnju u kojoj nema tržišta. Tržište nestaje 1957. godine i ceo sistem prelazi u državno vlasništvo. Period velikog koraka napred pun je ekstrema. Pretpostavlja se da je od gladi umrlo oko 25-40 miliona ljudi.[66] Premešten je veliki broj seljaka iz poljoprivrede u industriju, da bi se dostigle

60 Isto, p. 64

61 http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199791279/obo-9780199791279-0031.xm (pristupljeno 31.03.2015.)

62 William, Joseph A., *Politics in China*, New York, Oxford University Press, 2014., p 60

63 Isto, p. 72

64 Isto, p. 73

65 Isto, p. 80

66 Isto, p. 87

kvote za proizvodnju koje je zacrtalo rukovodsvo kineske partije. Nemogućnost da se ispune zahtevi kvota u poljoprivredi rezultovali su zaplenom žita od seljaka i dostavljanjem lažnih podataka o količini proizvodnje od strane lokalnih funkcionera partije. Sve je bilo podređeno izvozu. Dok su sa druge strane podaci o gladovanju stanovnika prikrivani od višeg rukovodstva. Nakon alarmantnog stanja privrede odlučeno je da se Veliki korak unapred nezvanično obustavi 1961. godine. Te iste godine kreće pogoršanje odnosa sa SSSR-om na spoljnopolitičkom planu zbog njegove politike koja je podrazumevala mirnu koegzistenciju sa SAD, što je pogotovo nakon Korejskog rata iz 1950. godine predstavljalo uvredu i izdaju načela revolucije. U to vreme postojali su periodi kada je podržavana sloboda govora, međutim, zbog nezadovoljstva naroda i žestokih kritika ti periodi su prožeti antidesničarskim kampanjama u kojima je krivica pripisavana unutrašnjem neprijatelju, pri čemu su mnogi poslati na selo na rehabilitaciju kroz rad. Može se reći da je period Kulturne revolucije 1966-1968. godine pokušaj da se partija i narod oslobodi upravo tih faktora.[67] Po svom usmerenju revolucija je više bila određena po tome protiv čega se bori umesto do kakvih promena će doći nakon nje. Postojeće tenzije na sovjetsko-kineskoj granici 1968. još više su učvrstile uverenje da će približavanje SAD uspeti da ih zaštiti od opasnosti.

Period od kraja kulturne revolucije do Maove smrti, bio je usmeren ka stabilizaciji zemlje i ponovnom građenju partijske organizacije koja je bila narušena za vreme kulurne revolucije. Glavno pitanje bilo je ko će biti Maov naslednik. Pobeda umerenih struja i osuda radikala unutar partije u čuvenom sudjenju četvoročlanoj bandi uvešće Kinu u doba reformi.[68]

Zemlja kreće ka dekolektivizaciji i privatizaciji, sa osobenim zadržavanjem države u energetskom, bankarskom i drugim sektorima koje je komunistička elita smatrala presudnim za zadržavanje uticaja na društvo i ekonomiju.[69] Otvaranje za vreme Deng Sjaopinga postavlja za cilj razvoj stabilne i tržišno usmerene države. Došlo je do pomeranja cilja partije sa klasne borbe na ekonomski rast. Političke promene su prethodile ekonomskim. Promovisana je kampanja koja je obećavala dobro obrazovanim i dobrim administratorima napredovanje položaja. Sudovima je povećana nezavisnot iako je paritija i dalje

[67] Isto, p. 97
[68] Isto, p. 121
[69] Isto, p. 119

birala kadrove. Vojska je stavljena pod direktnu civilnu kontrolu sa pravom mešanja, samo povodom Tajvanskog pitanja.[70] Donet je nov ustav 1982. godine koji je omogućio povećane slobode govora i veći pristup zapdnoj kulturi. Sve ove promene i mnoge druge su omogućile ekonomski rast od 10 % godisnje između 1978. i 1988. godine. Kao negativne posledice rasta pojavile su se rasprostranjena korupcija, visoka inflacija i veća nezaposlenost. Međutim, sve veće promene su zahtevane i u narodu, pogotovo među intelektualnom elitom koja je pozivala na povećanje demokratičnosti sistema i oslobađanje političkih zatvorenika, zatvorenih zbog isticanja svojih zahteva za smenom komunističke partije.[71] Ovi protesti su održani na trgu Tjenanmenu od 15. aprila do 4. juna 1989. godine. Zahtevi naroda za promenama su pretežno bili podržani u gradskom stanovništvu i u delu političke elite i u svom prvobitnom obliku zahtevana je oštrija antikorupcijska politika i bolji životni standard za studente. Deo odgovora zašto se elita osećala toliko ugroženom protestima, nalazi se i u poseti Mihaila Gorbačova[72] koja je privukla pažnju svetskih medija na okupljanja na Tjenanmenu. Veći deo elite koja je i sama težila reformama gledao je na proteste kao vid osporavanja partijske moći. I donesena je odluka o gušenju protesta silom –izbaci ove nakon višemesečnih protesta. Protesti na Tjenanmenu nisu potpuno propali jer su nakon protesta i pada Sovjetskog Saveza ubrzane reforme i započeta je kampanja za pridobijanjem naroda kako bi legitimizovali svoj položaj.[73] Na Nacionalnom kongresu 1992. proklamovano je građenje socijalističke tržišne ekonomije i započeti su projekti gigantskih razmera kao što je gradnja najveće brane na svetu, brane tri kanjona, kao i gradnja zelezničke linije Hiunhai-Tibet, železnice koja se nalazi na najvišoj nadmorskoj visini. Pored privatizacije devedesetih je omogućeno i berzansko poslovanje. A kreiranje javnih politika je postalo više institucionalizovano, kroz veću jednakost u odlučivanju među elitom.[74] Za razliku od vremena Maove apsolutne volje, vladavina prava ubačena je u ustav 1997. godine. Kao jedan od najvećih reformista nakon Deng Sjaopinga pojavljuje se Đang Cemin koji nakon njegove smrti 1997. godine postaje jedan od najvećih reformista moderne Kine. Dok je bio na čelu partije javlja

70 Isto, p. 125
71 Isto, p. 129
72 https://history.state.gov/milestones/1989-1992/tiananmen-square
73 William, Joseph A., *Politics in China*, p. 131.
74 Isto, p. 135

se takozvana nova desnica koja se zalaže za marketizaciju, legalizam i hijerarhiju unutar države. Kineske vlasti se okreću građenju tehnokratske strukture upravljanja, jačanju vojske, tržišne privrede, ali i državnih korporacija.[75] Partija pridobija srednju klasu, nacionalističku omladinu i intelektualce. Njihove ideje cvetale su pod Ceminovim vođstvom i postale su jedan od oslonaca režimu.[76] Međutim, ove promene stvorile su problem za vođenje spoljne politike jer više nije bilo moguće podržavati nacionalizam unutar Kine i produbljivati saradnju sa SAD. Zeminov naslednik Hu Đintao nastavio je Ceminovu politiku obračunavanja sa korupcijom, osnovavši Biro za korupciju. Nastavljene su reforme, smanjivanjem ograničena migracije stanovništva kroz "hukou" sistem.[77] Dva najvažnija događaja koja su obeležila vladavinu Hu Đintaoa bila su održavanje Olimpijskih igara 2008. godine u Pekingu i puštanje u plovidbu prvog kineskog nosača aviona.[78] Hlađenje odnosa između ove dve zemlje počelo je u prvoj deceniji 21. veka. Kao jedan od većih incidenata koji su pokvarili odnose vidi se u bombardovanju ambasade NR Kine u Jugoslaviji, pritisak na kinesku vladu oko promene politike oko nacionalne valute Juan[79], sporovi u Južnokineskom moru[80] i mnogi drugi koji odražavaju sve više nesporazuma između ove dve supersile koje i dalje imaju visok nivo ekonomske i političke saradnje.

- **Kultura Narodne Republike Kine**[81]

Kina je najmnogoljudnija zemlja na svetu i ima veoma bogatu tradiciju i kulturu. Mandarinski kineski je zvaničan jezik i baziran je na pekinškom dijalektu. Sistem pisanja se nije promenio već hiljadu godina i isti je za sve dijalekte. On je veoma složen i težak za učenje, a sadrži skoro 60000 karaktera mada se 5000 koristi u svakodnevnom komuniciranju. Za razliku od drugih jezika koji koriste fonetska pisma, kinesko je piktografsko i ideografsko. Komunistička vlada je u

[75] Isto, p. 135
[76] Isto, p. 136
[77] Isto, p. 139
[78] http://www.advance.hr/vijesti/manifestacija-sve-vece-snage-vojni-mlaznjak-uspjesno-sletio-i-uzletio-s-novog-kineskog-nosaca-zrakoplova-liaoning/
79 http://www.politika.rs/vesti/najnovije-vesti/gajtner-ocekuje-da-ce-kina-dozvoliti-jacanje-juana-i122405.lt.html 03.3.2015. god.
[80] http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/10/Svet/1564586/Gambit+u+Ju%C5%BEnom+kineskom+moru.html
[81] Ovaj deo teksta napisala je Klara Pelhe

pokušaju da poveća pismenost razvila pojednostavljen sistem pisanja po imenu „pinjin" koji podrazumeva pisanje kineskih reči romanskim karakterima. Prisutan je veliki broj dijalekata od kojih su neki toliko različiti među sobom da je teško sporazumeti se.[82]

Kineska zastava je crvena i ta boja simbolizuje revoluciju. Na njoj se nalaze i velika žuta zvezda u gornjem levom uglu koja predstavlja Komunističku partiju i četiri manje žute zvezde koje formiraju polumesec i označavaju kineski narod.[83] Glavni simbol nacije je zmaj, fantastično biće stvoreno od sedam životinja koje može da menja veličinu i donosi kišu kada je ona potrebna. Novogodišnja slavlja se često sastoje od grupe ljudi koji su obučeni u kostime ovog zmaja. Drugi značajan patriotski simbol je Veliki zid, jedina struktura napravljena od strane ljudi koja je vidljiva iz svemira. Njegova izgradnja je započeta u 3. veku pre nove ere i nastavljena za vreme dinastije Ming u petnaestom veku. Osuđenici i farmeri su unajmljivani da rade na ovom projektu, a mnogi od njih su umrli tokom izgradnje i njihova tela su sahranjena unutar zida. On je postao simbol kako ugnjetavanja kroz koja su Kinezi prošli tako i velikog postignuća ove nacije. Što se tiče praznika, najznačajniji su: Kineska Nova godina, Međunarodni dan zaposlenih žena, Međunarodni dan rada, Dan mladosti, Dan osnivanja Komunističke partije, Dan državnosti.[84]

Što se tiče socijalne stratifikacije, dolaskom na vlast komunistička partija je nastojala da uvede ideal besklasnog društva. Istina je da je i novi sistem podeljen na staleže i da postoji rastući jaz između bogatih i siromašnih. Imućni ljudi žive u gradovima dok siromašniji prebivaju u selima. Farmeri su počeli sve više da migriraju u veće gradove u potrazi za poslom.[85]

Umetnost je nastajala pod uticajem velikih filozofa, verskih ličnosti, učitelja pa čak i političara. Tradicionalno kinesko slikarstvo koristi slične tehnike kao kaligrafija, vrh četke je natopljen u crnu boju ili mastilo. Najpopularniji materijali za izradu su svila i papir. Generalno kinesko prisustvo na međunarodnom umetničkom tržištu raste veo-

[82] Everyculture, Available from: http://www.everyculture.com/Bo-Co/China.html, (Accessed 16 Octobar 2014)

[83] Central Intelligence Agency, Available from: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html, (Accessed 16 Octobar 2014)

[84] Everyculture, Available from: http://www.everyculture.com/Bo-Co/China.html, (Accessed 16 Octobar 2014)

[85] China's Sociology, Available from: http://www.cs-en.cass.cn/news/588277.htm, (Accessed 17 Octobar 2014)

ma brzo. Bogati kineski kupci otkupljuju slike i artefakte iz stranih galerija i vraćaju ih u domovinu. Kina je treće najveće umetničko tržište na svetu, odmah iza SAD i Velike Britanije. Do 2010. godine ona je ostvarila 8,3 milijardi dolara na aukcijama.[86]

Kinesko književno prisustvo se takođe brzo širi. Pisci fikcija su postali poznati širom sveta i njihovi radovi su prevedeni na mnogo jezika. Književnost Kine čine uglavnom pesme, pripovetke, romani, epovi. Tokom komunističke revolucije, literatura je viđena kao sredstvo za promociju državne ideologije. Iako se stanje poboljšalo poslednjih godina, sloboda izražavanja i dalje nije potpuna. Kina je imala dva dobitnika Nobelove nagrade nakon 2000. godine, Gao Singđenga i Mao Jana. Kada je u u pitanju kinematografija, kineski filmski režiseri su u žiži međunarodnog interesovanja. Čen Kejg i Dženg Jimou su najpoznatiji režiseri.[87]

Kinezi veliku pažnju posvećuju tradicionalnoj medicini. To je zamršen sistem koji stavlja naglasak na celo telo, a ne na konkretne bolesti. Za sve prirodne elemente , uključujući i ljudska bića, se smatra da su sastavljeni od od jin (ženske sile) i janga (muške snage). Te suprotstavljene sile su deo gornjeg dela tela. Zdravstveni problemi se smatraju kao manifestacija neravnoteže jina i janga. Kao metode lečenja se uglavnom koriste akupunktura i masaža , a lekari izbegavajte sečenje tela.[88]

Medije u Kini čine novine, televizija, radio, a od 2000. godine i internet postaje važan deo komuniciranja. Što se tiče televizije, program uglavnom kontroliše Kineska centralna televizija (CCTV) koja je sa svojih 22 kanala jedina nacionalna mreža u zemlji. CCTV ima sopstvenu produkciju vesti koje emituje tri puta dnevno i najmoćniji je producent kineskog televizijskog programa.[89] Ona takođe ima monopol na kupovinu programa iz inostranstva. Sve lokalne stanice moraju emitovati njihovu glavnu informativnu emisiju koja počinje u 19:00 časova. I pored toga što je CCTV najmoćnija mreža, kineski gledaoci ipak više prate programe lokalnih TV stanica. Od 2006. godine, ki-

[86] David Shambaugh, *China Goes Global*, Oxford University Press, New York, 2013, pp. 199-200.

[87] Ibidem, pp.197-203.

[88] Everyculture, Available from: http://www.everyculture.com/Bo-Co/China.html, (Accessed 17 Octobar 2014)

[89] Central Intelligence Agency, Available from: https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/books-and-monographs/the-chinese-media-more-autonomous-and-diverse-within-limits/copy_of_1.htm, (Accessed 17 Octobar 2014)

neska vlada je zabranila animaciju strane proizvodnje u vremenu od 05:00 do 20:00 časova kako bi se zaštitile kineske studije za animaciju koje su pogođene popularnošću takvih crtanih filmova.[90]

Novina i časopisa u Kini trenutno ima ima više od 7.000. Glavne, odnosno najvažnije novine su državne i u njih spadaju između ostalih: The People's Daily, Beijing Daily, Guangming Daily i Liberation Daily. Dve najveće novinske agencije u Kini su Sinhua novinska agencija i Kineski novinski servis. Sinhua je je ovlašćena da cenzuriše i uređuje vesti koje dolaze iz stranih agencija.[91]

Reporteri bez granica rangiraju Kinu na 175. od ukupuno 179. zemalja po medijskim slobodama. Novinari su suočeni sa uznemiravanjima i zatvaraju se ukoliko krše pravila. Cenzura dolazi iz odeljenja za propagandu Komunističke partije i usmerena je ka svim medijima. Određeni vebsajtovi koji se smatraju potencijalno opasnima poput Vikipedije, blokirani su prilikom nekih kontroverznih događaja kao što je bilo obeležavanje godišnjice masakra na Tjananmen trgu. Kineska vlada je razvila bezbroj načina da cenzuriše sadržaje sa internet kao što su prigušivanje, filtriranje ključnih reči, blokiranje pristupa sajtovima.[92]

Obrazovanje je obavezno devet godina. 96% dece pohađa vrtić i osnovnu školu , a oko dve trećine nastavlja da ide u srednju školu koja traje tri godine. U srednjoj školi, dobijaju opšte obrazovanje ili se pripremaju za neki tehnički zanat. Obrazovni sistem naglašava poslušnost i učenje napamet a zanemaruje kreativnosti. I tradicionalni konfučijanci i Komunistička partija vide obrazovanje kao metod usađivanja vrednosti u mlade. Zemlja je ostvarila veliki napredak u povećanju pismenosti u opštoj populaciji . Kada su komunisti došli na vlast, samo 15 odsto populacije znalo je da čita i piše, a danas zahvaljujući obaveznom školovanju stopa pismenosti je porasla i iznosi oko 75 odsto pismenih.Visoko obrazovanje nije dostupno mnogima, oko 2 posto stanovništva pohađa fakultet. Pored rigoroznog prijemnog ispita, studenti moraju da pokažu svoju lojalnost Komunističkoj partiji. Odlazak na napredne studije smatra se za veliku čast, a fakultetska di-

[90] Museum of broadcast communication, Available from: http://www.museum.tv/eotv/china.htm, (Accessed 17 Octobar 2014)

[91] Worldsnewspapers, Available from: http://www.world-newspapers.com/china.html, (Accessed 17 Octobar 2014)

[92] Council on foreign relations, Available from: http://www.cfr.org/china/media-censorship-china/p11515, (Accessed 18 Octobar 2014)

ploma praktično garantuje ugodan položaj. Najprestižniji univerziteti su u Pekinški i Kinghua.[93]

Ono po čemu je kineska kultura izrazito popularna i poznata su Konfučije instituti koji su neprofitne javne institucije povezane sa Ministarstvom prosvete Narodne Republike Kine i čiji je glavni cilj da promovišu kineski jezik i kulturu širom sveta. Za razliku od ostalih organizacija sličnog tipa koje su osnovane od strane drugih država Konfučije instituti rade u okviru utvrđenih univerziteta, fakulteta i srednjih škola širom sveta. Ovo je izazvalo zabrinutost svetske javnosti zbog mogućnosti uticaja na akademske slobode, industrijske špijunaže, i brige da se ovi instituti koriste za širenje meke moći Kine.[94]

Kina ima izraženu univerzalističku kulturu jer je njena tradicija znana i poštovana širom sveta. Mnogi pokušavaju da nauče kineski jezik i on se zaista raširio na svim kontinentima. Takođe je poslednjih godina porasla zainteresovanost studenta da idu na razmenu baš u ovu zemlju jer poseduje prestižne univerzitete. Kina je i popularno turističko odredište, svake godine nekoliko stotina hiljada turista je posećuju u želji da sazna što više o ovoj drevnoj državi i njenim običajima. Njena filmska industrija se isto razvija i počinje da parira ostalima. Svi napori koje je Kina uložila da unapredi svoju meku moć su se bar na ovim poljima pokazali uspešnim i postoje velike indicije da će u budućnosti biti sve prisutnija u svim svetskim dešavanjima i da će postati velika sila.

- **Religija Narodne Republike Kine[95]**

Za Kinu se često kaže da nije religiozna država. Ona se smatra za jednu od prvih zemalja koja je razvila intelektualnu skepsu prema bogovima. Pokušaji da se manipuliše snagama koje oblikuju ljudsku prirodu i svet su ključni elementi u kineskim religioznim tradicijama. Sve to se manifestuje kroz složenu mešavinu verskih, sujevernih i magijskih verovanja i praksi. Kina je dugo bila kolevka i domaćin različitih religijsko filozofskih tradicija u svetu. Konfučijanizam, taoizam kao i budizam predstavljaju tri okvira koja su imala značajnu ulogu u oblikovanju kineske kulture.Određeni elementi ova tri verska sistema su uključeni u tradicionalnim narodnim religijama. Kineske religije su porodično orijentisane i omogućavaju više različitih verovanja u isto

[93] David Shambaugh, *China Goes Global*, op.cit, pp.192-195.
[94] Ibidem.
[95] Ovaj deo teksta napisala je Klara Pelhe

vreme Neki teoretičari smatraju da nije pravilno koristiti termin religija da bi se označilo ispovedanje vere u Kini, već predlažu termine poput kulturna praksa, misaoni sistem ili filozofija.[96]

Od 1949. godine Kinom upravlja Komunistička partija Kine koja je zvanično ateistička institucija i zabranjuje članovima stranke da budu religiozni. Tokom vladavine Mao Cedunga religijski pokreti su bili ugnjetavani. Pojavom novih lidera , verske organizacije su dobile veću autonomiju. Trenutno, vladajuća partija zvanično priznaje pet religija u Kini: budizam, taoizam, islam, protestantizam i katolicizam. Poslednjih godina sprovođeni su i projekti za veće institucionalno priznavanje konfučijanizma i narodne kineske religije. U Kini oko 51% ljudi nema određenu religijsku pripadnost, 20% njih ispovedaju neku od tradicionalnih religija(konfučijanizam, taoizam), blizu 12% smatra sebe ateistima, 6% čine budisti, po 2% Kineza su muslimani i hrišćani.[97]

Što se tiče konfučijanizma, on nije prava religija već više filozofski sistem koji je zasnovan na Konfučijevim mislima. Tradicija konfučijanizma igra veliku ulogu u kineskom načinu mišljenja i edukaciji. On ima veliki uticaj širom sveta, u mnogim zemljama su osnovani Konfučije instituti koji šire kinesku kulturu.[98]

Taoizam ima istoriju dugo oko 1800 godina. Poreklo mu je nejasno ali se smatra rivalom konfučijanizma. Učenja ranog taoizma se pripisuju Lao Ceu koji je živeo u 5. veku pre nove ere. Trenutno ima približno 300 taoističkih hramova koji su rasuti širom Kine i u njima živi 30000 taoista. Taoizam je uticao na kinesku kulturu, a posebno na književnost i medicinu.[99]

Stigavši u Kinu pre 2000 godina, budizam je postepeno bio prihvaćen od većine Kineza i podeljen na 3 dela: han, tibetski i južni budizam. Uticao je na kinesku literaturu, umetnost i ideologiju. Poznate kineske pesme zasnvane su na idejama budizma i u zemlji postoji mnoštvo budističkih kamenih statua. U Kini danas postoji 13 hiljada budističkih hramova i oko 180 hiljada monahinja i monaha.[100]

---

[96] Society for anglo-chinese understanding, Available from: http://www.sacu.org/religion.html, (Accessed 10 Octobar 2014)

[97] Every culture, Available from: http://www.everyculture.com/Bo-Co/China.html, (Accessed 10 Octobar 2014)

[98] Society for anglo-chinese understanding, Available from: http://www.sacu.org/religion.html, (Accessed 10 Octobar 2014)

[99] Travel China guide, Available from: http://www.travelchinaguide.com/intro/religion/, (Accessed 12 Octobar 2014)

[100] Council of foreign relations, Available from: http://www.cfr.org/china/religion-china/p16272, (Accessed 12 Octobar 2014)

Islam je prisutan u zemlji oko 1400 godina. Trenutno ih najviše njih živi u Ningsja regionu, Sinkjang regionu, Ganu provinciji. U Kini pretežno žive sunitski muslimani. Hrišćanstvo je suspendovano nakon 1949. godine ali se ponovo širi poslednjih godina. Oko 30 miliona Kineza su hrišćani organizovani u 97 parohija i naseljavaju uglavnom južni deo.[101]

Pored ovih glavnih religija, Kinezi imaju i svoja tradicionalna verovanja. Neki od njih veruju u duše predaka, neki su priklonjeni feng šu teoriji, a neki slave boga bogatstva. Kineska astrologija je popularna i mnogi veruju da horoskopski znak može biti glavna odrednica nečijeg karaktera i sudbine. Poslednjih godina, mnogi Kinezi su naklonjeni i zapadnoj kulturi i tradiciji.[102]

- **Ekonomska moć Narodne Republike Kine[103]**

Cilj ovog dela rada je da objasni rastuću ekonomsku moć Kine i posledice koje ona izaziva na političkom planu. U radu će ukratko biti prikazan istorijat njenog privrednog rasta i razvoja, indikatori njenog ekonomskog rasta, konkurentnost sa drugim izazivačima, kao i sposobnost Kine da parira vodećem svetskom hegemonu, SAD-u. Rad se zasniva na literaturi i građi sa Interneta.

Od pobede nad nacionalistima i osnivanja moderne države, 1949. godine, vladajuća i jedina partija u Kini je Kineska komunistička partija. Njen lider Mao Cedung bio je prvi predsednik Narodne Republike Kine i suvereno je vladao ovom državom gotovo tri decenije.[104] Početni period njegove vladavine, tzv. „zlatno doba", obeležili su uspesi na polju ekonomije jer su agrarne reforme bile postepene, a planska privreda je davala pozitivne rezultate.[105] Tranzicija u puni socijalizam po ugledu na SSSR je započela 1953. godine i u narednom periodu, KKP je preuzela kontrolu nad svim sferama života.[106] Iako je u početku prepustio ekonomiju profesionalnim kadrovima svoje partije, krajem pedesetih godina Mao je inicirao kampanju „Veliki skok unapred" (The Great Leap Forward), koja je uključivala brzu industri-

[101] Ibid.
[102] Society for anglo-chinese understanding, Available from: http://www.sacu.org/religion.html, (Accessed 12 Octobar 2014)
[103] Ovaj deo teksta napisali su Olga Pavković i Miloš Perović.
[104] Joseph, William A., *Politics in China*, New York, Oxford University Press, 2014., p. 4.
[105] Isto, p. 79.
[106] Isto, p. 79.

jalizaciju i kolektivizaciju.[107] Međutim, negativne posledice pokušaja da se u tako kratkom vremenu transformiše kineska ekonomija ubrzo su postale vidljive. Smatra se da je ovo jedna od najvećih katastrofa koje je tadašnji režim izazvao jer je zemljom zavladala glad i posledično, došlo je do velikih stradanja.[108]

U kasnijim godinama svoje vladavine, zabrinut zbog sopstvenog položaja, Mao Cedung je započeo Kulturnu revoluciju, čiji je zvanični cilj bio da uništi stare navike, stare običaje, staru kulturu i staro mišljenje, a nezvanično, da očisti partiju od neistomišljenika i rivala.[109] Tokom poslednjih godina njegove vladavine, efektivnu vlast vršili su njegovi bliski saradnici dok se sam predsednik sve manje mešao zbog lošeg zdravlja.[110]

Nakon smrti Mao Cedunga 1976. godine, zemlja je bila u lošoj ekonomskoj i političkoj situaciji.[111] Posledice tridesetogodišnje totalitarne vladavine su se osećale na svim poljima, a posebno u ekonomiji. Kineska zatvorenost prema svetu, prenaseljenost, nerazvijenost ruralnih područja i sveukupna ekonomska stagnacija, pokazali su da autarhičnost više nije opcija za ovu državu. Njeno postepeno otvaranje počinje dolaskom Denga Sjaopinga na mesto potpredsednika vlade NR Kine 1977. godine.[112] Njegovo mišljenje je bilo da bi Kina trebalo da proširi listu svojih spoljnotrgovinskih partnera i okrene se Zapadu, uz istovremenu modernizaciju u oblasti poljoprivrede, nauke i tehnologije. Reforme su bile isključivo ekonomske budući da je ova država i dalje bila jednopartijska sa Komunističkom partijom na čelu.[113]

Promene su započele agrarnom reformom, koja je relativno brzo i lako izvedena, kroz podsticanje lokalnih fabrika koje su se takmičile sa državnim preduzećima. Urbanizaciju i industrijalizaciju je bilo malo teže izvesti, pa je kineska vlada planirala da postepeno zameni velika državna preduzeća privatnim firmama malog obima.[114] Posledica liberalizacije tržišta bio je rast BDP-a koji je u deceniji od 1978. do 1988. godine iznosio 10%, kao i rast BDP-a per capita.[115]

---

[107] Isto, p. 85.
[108] Videti dalje: William A., Joseph, *Politics in China*, pp. 72-119.
[109] http://news.bbc.co.uk/2/shared/spl/hi/asia_pac/02/china_party_congress/china_ruling_party/key_people_events/html/cultural_revolution.stm (pristupljeno 29.10.2014. godine)
[110] Videti dalje: William A., Joseph, *Politics in China*, , pp. 72-119.
[111] Isto, p. 76.
[112] Isto, p. 76.
[113] Isto, pp. 119-149.
[114] Isto, p. 126.
[115] Isto, p. 127.

Ono što je kinesku privredu učinilo specifičnom u poređenju sa drugim privredama prilikom prelaska na tržišni oblik ekonomije sa planskog jeste postepenost u reformama trzišta[116], sa eksperimetalnim zonama slobodne trgovine[117], kao i postepeno menjanje ili smanjivanje regulative. U okviru Strategije obalnog razvoja, kineske vlasti su preduzele otvaranje obalnih gradova za trgovinu sa svetom, što je jedan od uslova kasnijeg ekonomskog razvoja. Osnovano je preko 600 kompanija u ovim područjima koje su bile spoljno orijentisane.[118] Uslovi za dalji razvoj izvoznog sektora stekli su se otvaranjem 14 obalskih gradova ka tržištu 1984. godine.[119]

Posle događaja na trgu Tjenanmen 1989. godine,[120] koji je imao loše posledice i po ekonomiju, zvanične vlasti su se još više zalagale za reforme, jer Kina legitimitet svog režima najviše zasniva na ekonomskom prosperitetu. Kao rezultat toga, došlo je do talasa privatizacije devedesetih godina tokom koga je većina kompanija prešla u privatno vlasništvo, sa izuzetkom nekoliko najvećih državnih korporacija.[121] Država je ostala vlasnik preduzeća u nekim vitalnim sektorima, nadgleda tržište, povremeno investira i utiče na alokaciju određenih resursa kroz SASAC tj. State Asset Supervision and Administration Commission (Komisija za nadgledanje i administraciju državne imovine).[122]

Prelaz je bio najkarakterističniji pri poslovanju sa multinacionalnim kompanijama od kojih je na početku zahtevano da ulaze u zajedničke poduhvate sa domaćim preduzećima.[123] Ovaj preduslov je napravljen radi boljeg uvida u rad tih preduzeća i radi bolje kontrole poslovanja stranih partnera. Od tog uslova se odustalo radi usaglašavanja sa regulativama STO krajem devedesetih.

Izgradnja kapitalizma sa kineskim karakteristikama, zahtevala je osposobljavanje zemlje za stvaranje konkurentne tržišne ekonomije i prihvatanje novih tendencija u proizvodnji i menadžmentu. Prvi put NR Kina je aplicirala za članstvo u GATT-u 1986. godine, ali je, zbog velike regulisanosti tržišta, određenih ograničenja za poslovanje stra-

[116] Isto, p. 269.
[117] Isto, p. 275.
[118] Isto, p. 258.
[119] Isto, p. 276.
[120] Isto, p. 28.
[121] Isto, p. 276.
[122] Isto, p. 269.
[123] Isto, p. 276.

nih firmi, kao i incidenta na Tjenanmen trgu, došlo od velikih zastoja u pregovorima.[124] Učlanjenje u STO je bila teška odluka za nacionalnu elitu, pogotovo nakon raspirivanja kineskog nacionalizma devedesetih.[125] Pristup ovoj organizaciji bi oduzeo deo nacionalnog suvereniteta državnom vrhu, jer bi ograničio mešanje u sferu ekonomije. Takođe je postojala opasnost i od nekonkurentnosti jednog dela domaće privrede koja ne bi mogla da se takmiči sa multinacionalnim kompanijama.

Nekonkurentnost je postojala iz dva razloga, prvi je bio loš menadžment i zastarelost tehnologije, a drugi nedovoljna razvijenost nekih industrijskih grana.[126] Mogućnosti velikih otpuštanja i posledice po legitimitet Kineske komunističke partije doveli su do toga da je NR Kina samoinicijativno odložila svoj pristup STO i umesto 1999. pristupila 2001. godine.[127] Ulaskom u STO NR Kina se obavezala da će poštovati osnovna načela STO, kao što su transparentnost u regulativi, isti tretman domaćih i stranih firmi, što je umnogome doprinelo da se nastavi ogroman rast privrede.

Pristup STO omogućio je upliv kineskih kompanija na svetsko tržište, uveo je vladavinu prava, a smanjio proizvoljnost subjektivnih birokratskih odluka, korupciju i ilegalan uvoz.[128] Međutim, liberalizacija tržista nije bila potpuna. Bankarski i sektor osiguranja kao i još neki sektori su ostali izvan slobodne tržišne utakmice i ostali su strogo državno regulisani.[129] Kao jedna od najvećih prednosti STO ističe se nezavisan sud kome su države članice mogle da se žale u slučaju da jedna od njih prekrši pravila STO.[130] Tu pogodnost NR Kina je iskoristila i tužila SAD zbog uvođenja ograničenja na uvoz dobara iz NR Kine 2012. zbog antidampingških cena.[131] Presuda, koju je dobila 2014. godine, propisivala je ukidanje povećanih carina i nadoknađivanje pretrpljenih gubitaka.[132] Kao problem, sa druge strane, javlja se krađa intelektualnih dobara, selektivna primena regulacije STO i ri-

[124] Isto, p. 277.
[125] Isto, p. 278.
[126] Isto, p. 278.
[127] Isto, p. 278.
[128] Isto, p. 278.
[129] Isto, p. 278.
[130] Isto, p. 278.
[131] http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/13/Ekonomija/1649157/STO,+Kina+dobila+spor+protiv+SAD.html (pristupljeno 20.10.2014. godine)
[132] http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/13/Ekonomija/1649157/STO,+Kina+dobila+spor+protiv+SAD.html (pristupljeno 20.10.2014. godine)

gidna standardizacija kao oblik zaštite i favorizovanja domaćih kompanija.[133]

Tokom dugogodišnjih reformi došlo je i do promena u samoj strukturi kineske ekonomije. Preorijentisanje države od poljoprivrednog i industrijskog sektora ka uslužnom, prema mnogima, predstavlja indikator razvijenosti države jer se pretežno sve zapadne zemlje oslanjaju upravo na uslužni sektor kao temelj privrede.[134] Poljoprivreda Kine je 1950. godine činila 50% BDP-a i upošljavala 83.5 % radne snage, dok je 1980. godine udeo poljoprivrede u BDP-u bio 30.1% sa 68.7 % radne snage.[135] Dalji kineski rast i razvoj prati prelazak radne snage i zasnovanosti privrede na druga dva sektora, što se najbolje može videti u daljem smanjivanju oslanjanja države na poljoprivredu kao osnovni sektor rasta BDP-a. Neposredno pre pristupanja Svetskoj trgovinskoj organizaciji 50% radne snage bilo je uposleno u poljoprivredi.[136] Prema podacima iz 2012. godine poljoprivreda popunjava BDP sa samo 10%, pri čemu je značajno smanjen i broj uposlenih radnika (ispod 35%).[137] Sa druge strane, sekundarne grane privrede i dalje upošljavaju veliki broj radnika, a u okviru njih primat ima teška industrija. Unutar same KKP kritikovana je činjenica da sektor usluga koji bi trebalo da pruža najveći doprinos BDP-u još zaostaje za industrijom. Poslednjim, dvanaestim petogodišnjim planom postavljen je zadatak da se proširi sektor usluga za 4 %.[138]

Državni sektor je i dalje veoma moćan u Kini. Njegova snaga ogleda se u tome da je 177 najvećih državnih firmi u 2012. godini imalo ukupan prihod koji je iznosio dve trećine kineskog BDP-a.[139] Kineske državne kompanije, ICBC, China Construction Bank i Agricultural Bank of China, zauzimaju prve tri pozicije na Forbsovoj listi Global2000 koja sadrži najuspešnija preduzeća na svetu u 2014. godini.[140] Međutim, profit po jedinici proizvoda je mnogo manji u odnosu na

[133] Joseph, William A., *Politics in China*, p. 278.
[134] Isto, p. 267.
[135] Isto, p. 267- 268.
[136] Isto, p. 268.
[137] Isto, p. 268.
[138] http://www.china.org.cn/china/2013-05/26/content_28934485.htm (pristupljeno 11.10.2014. godine)
[139] Joseph, William A., *Politics in China*, p. 270.
[140] Liyan Chen, The World's largest companies: China Takes Over The Top Three Spots, http-://www.forbes.com/sites/liyanchen/2014/05/07/the-worlds-largest-companies-china-takes-over-the-top-three-spots/ (pristupljeno 29.10.2014. godine)

profit privatnih preduzeća, a vidljiva je i velika zavisnost od državnih banaka koje im često pružaju zajmove, a neretko im i otpisuju zajmove usled nemogućnosti da ih vrate.[141] Neke od glavnih industrijskih grana u kojima država ima primat ili monopol su telekomunikacije, industrije gvožđa i čelika, energetika, avioindustrija i brodogradnja kao i odbrambena industrija.[142] Uticaj države na ekonomiju ogleda se i kroz njen odgovor na Svetsku ekonomsku krizu 2007-2008. godine kroz paket pomoći od 586 milijardi dolara[143], intervencijom koja je u znatnoj meri pomogla da se sanira bar deo efekata krize.

Sa druge strane, nakon privatizacije, porasla je i ekonomska moć privatnih firmi. U Kini postoji preko 10.6 miliona privatnih preduzeća kao i preko 40 miliona malih preduzeća koja upošljavaju porodične članove.[144] Glavna prednost ovih preduzeća jeste veća prilagodljivost međunarodnom poslovanju i konkurenciji u odnosu na državne korporacije. Privatni sektor je takođe podržan od strane države povoljnim zajmovima malim i srednjim preduzećima i izvoznim subvencijama što utiče na njegovu uspešnost i konkurentnost. Ovu mešovitu privredu sa centralnim planiranjem i petogodišnjim razvojnim planovima kao i tržišnom ekonomijom, mnogi sa pravom nazivaju državni kapitalizam.[145]

Jedan od važnih faktora koji je uticao na ogroman kineski ekonomski rast u godinama posle otvaranja prema svetu jeste trgovinska razmena sa inostranstvom. Od trgovinski izolovane države, Kina je uspela da se za relativno kratko vreme transformiše u jednu od najvećih trgovinskih sila. Prema podacima iz 2013. godine, Kina je postala najveći izvoznik na svetu.[146] Ona je najveći proizvođač obnovljivih izvora energije, hemijskih resursa i đubriva, pirinča, pšenice, krompira, morskih proizvoda, ravnog stakla, automobila, uređaja za domaćinstvo, mobilnih telefona i litijum- jonskih baterija, kao i druge potrošačke robe.[147] Zemlje u koje Kina najviše izvozi su Hong Kong (17.4%), SAD (16.7%), Japan (6.8%), Južna Koreja (4.1%).[148] NR Kina je postigla

---

[141] Joseph, William A., *Politics in China*, p. 270.
[142] Isto, p. 269.
[143] Isto, p. 264.
[144] Isto, p. 270.
[145] Isto, p. 271.
[146] https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html (pristupljeno 29.10.2014. godine)
[147] Shambaugh, David, *China Goes Global*, p. 125.
148 https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html (pristupljeno 29.10.2014. godine)

još jedan od rekorda 2009. godine, nadmašivši SAD u količini prodatih automobila i postavši najveće automobilsko tržište na svetu.[149] Kina je i treći najveći uvoznik na svetu, odmah posle EU i SAD-a.[150] Ova zemlja najviše uvozi visoke tehnologije iz razvijenih država, dok je države u razvoju snabdevaju prirodnim resursima i sirovinama.[151]

Kako je Kina ekonomski napredovala, postala je i privlačnija za investitore. Glavne komparativne prednosti na kojima se u početku zasnivao ekonomski rast i privlačnost za direktne strane investicije bile su: jeftina radna snaga, jeftina zemlja, niski porezi i veliko tržište.[152] Stvoreni su uslovi i za povoljno poslovanje stranih investitora uvođenjem određenih poreskih olakšica. Preko 90% američkih kompanija sa liste Fortune 500, koje se smatraju najuspešnijim, zastupljeno je na kineskom tržištu, što ukazuje na veliku međuzavisnost ove dve ekonomije.[153]

Važno je istaći da je NR Kina 2012. godine pretekla SAD u privlačenju stranih direktnih investicija i uspešno se oporavila od svetske ekonomske krize.[154] Deo stranih direktnih investicija dolazi i od domaćih kompanija koje preko offshore računa ulažu u Kinu, zbog povoljnosti koje pruža država stranim investitorima.[155] Jedan deo tih investicija dolazi i iz Tajvana, ali zbog domaćih ograničenja Tajvana na veličinu investiranja u NR Kinu, mora da ide preko drugih zemalja. Prednosti direktnih stranih investicija su se pokazale najviše u transferu tehnologije prilikom saradnje stranih i lokalnih preduzeća. Jedan od primera jeste i saradnja nemačke i kineske automobilske industrije.

Kineska privreda je pokazala određene specifičnosti, koje se, pre svega odnose na izvozno orijentisanu proizvodnju, strategiju kupovine inostranih kompanija svih profila, kao i rudnika. Sredinom devedesetih godina Državna ekonomska i trgovinska komisija je odabrala 120 kompanija[156] koje će se angažovati u svetu na ostvarenju ovih ciljeva kroz širenje, ulaganje i reinvestiranje kapitala. Jedna od prvih većih kupovina bila je kupovina Lenova, dela IBM-a, koji je postao

---

[149] Joseph, William A., *Politics in China*, p.277.

[150] https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2087rank.html?countryname=China&countrycode=ch&regionCode=eas&rank=3#ch(pristupljeno 29.10.2014. godine)

[151] David Shambaugh, *China Goes Global*, p. 128.

[152] William A. Joseph, *Politics in China*, p. 276.

[153] Isto, p. 276.

[154] Isto, p. 276.

[155] Isto, p. 483.

[156] Isto, p. 279.

jedna od vodećih kompanija i konkurent velikim prizvođačima u tom sektoru.[157]

Kineske godišnje direktne investicije u inostranstvu 2012. godine iznosile su 77.2 milijarde dolara, a prema prognozama treba da se dupliraju do 2015. godine.[158] Međutim, Kina i dalje zaostaje za SAD-om čije direktne godišnje investicije iznose 400 milijardi dolara.[159] Kineske kompanije investiraju u preko 125 zemalja širom sveta, pri čemu su najčešće destinacije SAD, Kanada, Australija i Brazil.[160] Kineske izvozne državne firme imaju komparativnu prednost zbog velikih državnih fondova kojim raspolažu kao i zato što investiraju na tržištima koje zapadne kompanije izbegavaju. Primeri ovakvih tržišta, neprivlačnih Zapadu, bilo zbog nesigurnosti ili politike nacionalnih država, su Sudan i Iran.[161] Cilj kineske ekspanzivne trgovačke politike je osiguranje resursa radi bržeg razvoja. Iako se ulažu velika sredstva u usluge, finansije, nekretnine i proizvodnju, gotovo polovina sredstava je namenjena resursima. Zbog toga neki zvaničnici optužuju kineske kompanije za neokolonijalizam, s obzirom da kupuju primarna dobra, a prodaju gotove proizvode.[162]

Kina je najveći proizvođač, ali i uvoznik uglja kojim zadovoljava 75% svojih energetskih potreba, a drugi je najveći uvoznik nafte.[163] Kupovina Nexen-a, kanadske naftne kompanije 2012. godine, je jedan od načina na koje Kina pokušava da obezbedi svoje rastuće energetske potrebe.[164] Subsaharska Afrika je bila glavni fokus kineske potrage za energetskim resursima, a značajne kineske potrebe za naftom zadovoljavaju se i u zemljama kao što su Sudan, Kongo i Gvineja.[165] Kina je 2014. godine potpisala i tridesetogodišnji ugovor sa ruskim Gasprom-om, kojim će uspeti da zadovolji 15% svojih energetskih potreba.[166] Latinska Amerika je takođe prosperirala zahvaljujući kineskoj potražnji. Međutim, ovakve investicije nisu bile bez rizika, što pokazuje

[157] Isto, p. 279.
[158] Isto, p. 279.
[159] Isto, p. 280.
[160] Isto, p. 280.
[161] Isto, p. 280.
[162] Isto, p. 281.
[163] Isto, p. 280.
[164] Isto, p. 280.
[165] Isto, p. 281.
[166] http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Nova-gasna-karta-sveta.lt.html (pristupljeno 11.10.2014. godine)

činjenica da je usled građanskog rata u Libiji evakuisano i spašeno 35.000 kineskih radnika.[167] Pad cena nafte bi trebalo pozitivno da utiče na kinesku ekonomiju, ali se može negativno odraziti na kineske kompanije koje ulažu u naftna polja širom sveta.[168] Po mišljenju profesora Ivana Vujačića, Kina bi ipak trebalo da bude na dobitku u balansu ove dve tendencije.[169]

Ekonomski rast Kine se ne može pripisati samo reformama i liberalizaciji tržišta, kao ni mešavini državne i tržišne ekonomije. Jedno od objašnjenja ekonomskog rasta jeste i konfučijanska tradicija i kultura, koja svoje temelje zasniva na vrednostima kao što su poštovanje obrazovanja, napredovanje kroz zasluge i snažne društvene veze.[170] Ovo objašnjenje se prihvata i za ostale rastuće ekonomije Pacifičke regije, kao sto su Tajvan, Južna Koreja i Singapur koje počivaju na zajedničkim kulturnim temeljima.

Danas mnogi analitičari izazov globalnoj moći SAD-a vide u rastućim ekonomijama Kine, Brazila, Rusije, Indije i Južne Afrike, danas poznatije kao BRICS. Akronim BRICs prvi put je upotrebio 2001. godine ekonomista Goldman Saksa, Džim O' Nil, koji je ove države izdvojio kao moguću pretnju dominantnoj ekonomskoj sili, SAD-u.[171] Prvi sastanak ministara finansija ovih zemalja održan je 2008. godine povodom davanja odgovora na svetsku ekonomsku krizu i od tada se sastanci održavaju redovno.[172] Godine 2010. u ovaj forum primljena je i Južna Afrika, koja je već sledeće godine učestvovala na samitu.[173]

Tokom šestog samita u Brazilu 2014. godine, usvojen je plan o osnivanju zajedničke razvojne banke BRICS-a, pod nazivom *New Investment Bank*, koja bi trebalo da bude locirana u Šangaju i da ima početni kapital od 100 milijardi američkih dolara.[174] Ova institucija

---

[167] William A. Joseph, *Politics in China*, p. 281.

[168] Intervju autora sa profesorom dr Ivanom Vujačićem rađen 14.4.2015. godine

[169] Isto

[170] Isto, p. 24.

[171] http://brics6.itamaraty.gov.br/about-brics/information-about-brics (pristupljeno 27.3.2015. godine)

[172] http://www.brics5.co.za/about-brics/sectorial-declaration/financial-ministers-meeting/first-meeting-of-finance-ministers/ (pristupljeno 27.3.2015. godine)

[173] Južnoafrička Republika je prvi put učestvovala na samitu u Saniji 2011. godine, od kada je postala deo ove pregovaračke strukture. Zbog toga je i akronim BRIC promenjen u BRICS (Brazil, Russia, India, China, South Africa). http://www.brics5.co.za/about-brics/ (pristupljeno 29.10.2014. godine)

[174] Laurel Bowman, *Analysts Welcome BRICS Bank Competition*, http://www.voanews.com/content/analysts-welcome-brics-bank-competition/1973248.html (pristupljeno 28.10.2014. godine)

zamišljena je kao protivteža dominantnim ustanovama Zapada koje imaju monopol u svetskim finansijama.[175] Ovo je važan korak za zemlje BRICS-a, iako je potrebno da prođe još dosta vremena da bi ova banka mogla da parira vodećim finansijskim institucijama, poput Svetske banke i Azijske razvojne banke.

Pojedini autori sumnjaju u moć BRICS-a, s obzirom da nisu sve države članice na istom stupnju razvoja i da se predviđa da će njihove stope rasta u budućnosti padati. Kina je vodeća država u ovoj grupaciji i svojim uvozom primarnih dobara značajno doprinosi ekonomskom razvoju ostalih članica. Osim toga, Južna Afrika se smatra slabom u odnosu na druge zemlje BRICS-a i po nekim predviđanjima postoji šansa da je u bliskoj budućnosti zameni Nigerija, kao rastuća sila u Africi.[176]

Profesor Ivan Vujačić smatra da će region Pacifika postati značajniji na svetskom nivou, kao i da je moguće uspostavljanje novih oblika regionalne saradnje u ekonomiji.[177] Naročito je važno potencijalno uspostavljanje regionalne zone slobodne trgovine RCEP (Regional Comprehensive Economic Partnership) koja obuhvata Kinu, ali ne i SAD.[178] Sličnu trgovinsku zonu pokušavaju da uspostave i SAD u Pacifičkom regionu, samo bez Kine (TTP- Trans Pacific Partnership), što može dovesti do određenih trgovinskih sporova ove dve države u budućnosti.[179]

Nesumnjivo je da je kineska ekonomija imala nezapamćeni uspon u poslednjih trideset godina, koji joj je omogućio da postane svojevrsna regionalna sila. Međutim, postavlja se pitanje koliko je ova zemlja u mogućnosti da parira SAD-u u ekonomskoj moći i postane dominantna na svetskom planu. Kina je u 2013. godini imala BDP od 13.39 biliona američkih dolara prema kriterijumu pariteta kupovne moći, odnosno zauzimala je treće mesto u komparativnoj analizi svih zemalja po ovom pokazatelju ekonomske moći.[180] To pokazuje da je

[175] Laurel Bowman, *Analysts Welcome BRICS Bank Competition*, http://www.voanews.com/content/analysts-welcome-brics-bank-competition/1973248.html (pristupljeno 28.10.2014. godine)

[176] http://csis.org/files/publication/TWQ_13Summer_Pant.pdf (pristupljeno 27.3.2015. godine)

[177] Intervju autora sa profesorom dr Ivanom Vujačićem rađen 14.4.2015. godine

[178] Isto

[179] Isto

[180] https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2001rank.html?countryname=China&countrycode=ch&regionCode=eas&rank=3#ch (pristupljeno 29.10.2014. godine)

ona daleko ispred drugih izazivača, ali da je njen BDP i dalje bio mnogo manji od američkog (16.72 biliona dolara).[181] Ispred Kine se u 2013. godini nalazila i Evropska Unija, međutim, ovaj pokazatelj je relativan s obzirom da nije reč o samo jednoj državi, već se ekonomije članica posmatraju integralno. Prognoze Svetske banke su predvidele da će do kraja 2014. godine, Kina prevazići SAD i izbiti na sam vrh svetske privrede.[182] Upravo to se i desilo u oktobru 2014. godine, kada je Kina zauzela prvo mesto na svetu prema kriterijumu BDP-a (po paritetu kupovne moći).[183] Njen BDP (po paritetu kupovne moći) je za 2014. godinu iznosio 17.63 biliona dolara, dok je Amerika ostvarila BDP od 16.41 biliona dolara.[184] Međutim, ovaj pokazatelj se, prema profesoru Vujačiću, odnosi na unutrašnju kupovnu moć, dok se nominalni BDP u tekućim cenama koristi za izračunavanje trenutne spoljne ekonomske snage.[185]

Kina ima najveće svetske rezerve u zlatu i stranim valutama, što joj omogućava da kreditira svoje dugove.[186]Najveći deo rezervi je u dolarima i američkim hartijama od vrednosti, zahvaljujući čemu Kina otplaćuje značajan deo američkih dugova.[187] Njoj je u interesu da održava vrednost dolara na višem nivou i često vrši devalvaciju juana kako bi imala što veći uspeh na američkom tržištu.[188] To je i jedan od uzroka što Kina već dugi niz godina ostvaruje spoljnotrgovinski suficit u odnosu na Ameriku.[189] Prema mišljenju profesora Vujačića, Kina

---

[181] https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2001rank.html?countryname=China&countrycode=ch&regionCode=eas&rank=3#ch (pristupljeno 29.10.2014. godine)

[182] *Kina prva ekonomska sila sveta do kraja 2014*, http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Kina-prva-ekonomska-sila-sveta-do-kraja-2014.lt.html (pristupljeno 29.10.2014. godine)

[183] Mike Bird, *China Just Overtook The US As The World's Largest Economy* http://www.businessinsider.com/china-overtakes-us-as-worlds-largest-economy-2014-10 (pristupljeno 27.3.2015. godine)

[184] Mike Bird, *China Just Overtook The US As The World's Largest Economy* http://www.businessinsider.com/china-overtakes-us-as-worlds-largest-economy-2014-10 (pristupljeno 27.3.2015. godine)

185 Intervju autora sa profesorom dr Ivanom Vujačićem rađen 14.4.2015. godine

186 http://www.globalfirepower.com/reserves-of-foreign-exchange-and-gold.asp (pristupljeno 29.10.2014. godine)

[187] http://www.ibtimes.co.uk/chinas-dollar-trap-foreign-exchange-reserves-hit-3-8tn-1432428 (pristupljeno 18.12.2014. godine)

[188] http://useconomy.about.com/od/worldeconomy/p/What-Is-the-US-Debt-to-China.htm (pristupljeno 18.12.2014. godine)

[189] https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html#1985 (pristupljeno 18.12.2014. godine)

neće prodati svoje rezerve u dolarima iz dva razloga.[190] Prvo, time bi uništila vrednost svojih teško stečenih dolarskih rezervi i drugo, obezvredila bi svoj izvoz jer je dolar svetska valuta.[191]

Stopa realnog rasta BDP-a Kine iznosi 7.7%, što je postavlja na četrnaesto mesto u svetu, za razliku od SAD-a, koje zauzimaju 157. mesto sa svojim godišnjim rastom od 1.6% (2013. godina).[192] Ukoliko bi Kina zadržala ovakav godišnji rast, ne bi imala nikakvih problema da u budućnosti dostigne i prestigne SAD i u nominalnom BDP-u. Međutim, istorijska analiza država sa sličnim napretkom pokazuje da postoji tendencija postepenog smanjenja stope realnog rasta. Osim toga, prema nekim podacima, MMF je zabrinut da će kineska ekonomija u narednom periodu stagnirati, ako se ne ubrzaju reforme, jer će stopa realnog rasta BDP-a pasti na 3.5%.[193] Takođe, BDP per capita u Kini ($9.800) je petostruko manji od američkog ($52.800), što ukazuje da kineski ekonomski rast dosta toga duguje mnogoljudnosti (2013. godina).[194]

Kina je najmnogoljudnija zemlja na svetu sa oko 1.393.783.836 stanovnika, kako se procenjuje za 2014. godinu[195], što joj garantuje i prvo mesto na svetu u pogledu radno sposobnih ljudi.[196] Gotovo polovina stanovnika živi u urbanim naseljima, koja su koncentrisana u istočnom obalnom delu. To je značajan porast gradskog stanovništva u odnosu na period od pre nekoliko decenija kada je na snazi bio tzv. „hukou" sistem registracije, koji je zabranjivao seljenje iz ruralnih u urbane sredine.[197] Kineski premijer, Li Kećiang, je 2010. godine saopštio da stanovnici gradova troše 3.6 puta više novca nego stanovnici

[190] Intervju autora sa profesorom dr Ivanom Vujačićem rađen 14.4.2015. godine

[191] Isto

[192] https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2003rank.html?countryname=United%20States&countrycode=us&regionCode=noa&rank=157#us (pristupljeno 29.10.2014. godine)

[193] Bob Davis, *IMF Warns of Slower China Growth Unless Beijing Speeds Up Reforms*, http://online.wsj.com/articles/imf-annual-report-warns-of-slower-china-growth-unless-beijing-speeds-up-economic-reforms-1406768402 (pristupljeno 29.10.2014. godine)

[194] https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2004rank.html?countryname=China&countrycode=ch&regionCode=eas&rank=121#ch(pristupljeno 27.3.2015. godine)

[195] http://worldpopulationreview.com/countries/china-population/ (pristupljeno 29.10.2014. godine)

[196] https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2095rank.html?countryname=China&countrycode=ch&regionCode=eas&rank=1#ch (pristupljeno 29.10.2014. godine)

[197] Joseph, William A., *Politics in China*, p. 321.

ruralnih krajeva.[198] Međutim, uprkos tome odlučeno je da se postepeno promoviše urbanizacija da bi radnici migranti bili integrisani u gradove i da bi dobili pristup javnim službama, kao što su zdravstvena i socijalna zaštita, obrazovanje i kultura.[199] Sinhua, zvanični medijski servis kineske vlade, konstatovao je da u gradovima živi 51 % stanovnika, a plan vlade je da se do 2020. godine taj procenat poveća do 60%.[200] Urbanizacija je gledana kao jedan od ključeva daljeg razvoja unutrašnjeg tržišta, odnosno unutrašnje tražnje.[201] Predviđeno je da se „hukou", ograničenje koje postoji za doseljavanje i migraciju stanovnika, potpuno ukine za manje gradove, smanji postepeno za gradove srednje veličine i ostane na snazi za megalopolise poput Šangaja i Pekinga u kojima postoji prenaseljenost.[202] Postepeno ukidanje „hukou" sistema, koji se često naziva i „kineskim aparthejdom", omogućilo je napredovanje ljudi iz ruralnih krajeva, pošto više nisu bili ograničeni mestom stanovanja.[203] Predložen je dalji razvoj infrastrukture, javnog prevoza i drugih javnih usluga, radi poboljšanja kvaliteta života stanovnika u gradovima, kao i razvoj turizma, rekreativnih centara i visoke tehnologije. Postepen pristup u urbanizaciji stanovništva rezultat je nekih od grešaka kineskog rukovodstva kao što su gradovi duhovi, izgrađeni planski da privuku ruralne stanovnike.[204] Posledica gradnje ovakvih megaprojekata je da su prečesto ostajali prazni, ne uspevši da popune ni petinu svog kapaciteta.[205] Obećano je da će se posvetiti pažnja razvoju zapadnih i centralnih delova Kine, kroz regionalni razvoj, pri čemu će vlada prema svakom regionu voditi posebnu politiku umesto jedne sveobuhvatne politike.[206]

---

198 http://www.china.org.cn/china/2013-05/26/content_28934485.htm (pristupljeno 11.11.2014. godine)

199 http://www.china.org.cn/china/2013-05/26/content_28934485.htm (pristupljeno 11.10.2014. godine)

200 http://news.xinhuanet.com/english/china/2013-12/14/c_132968136.htm (pristupljeno 11.10.2014. godine)

201 http://thediplomat.com/2013/12/chinas-new-urbanization-plan/ (pristupljeno 11.10.2014. godine)

202 http://thediplomat.com/2013/12/chinas-new-urbanization-plan/ (pristupljeno 11.10.2014. godine)

203 William A. Joseph, *Politics in China*, p. 260.

204 http://www.thebohemianblog.com/2014/02/welcome-to-ordos-world-largest-ghost-city-china.html (pristupljeno 11.10.2014. godine)

205 http://www.thebohemianblog.com/2014/02/welcome-to-ordos-world-largest-ghost-city-china.html (pristupljeno 11.10.2014. godine)

206 http://www.china.org.cn/china/2013-05/26/content_28934485.htm (pristupljeno 11.10.2014. godine)

Došlo je i do reforme tzv. politike jednog deteta, po kojoj Kinezi od 1980. godine nisu smeli da imaju više od jednog deteta po porodici.[207] Pošto je kineska vlada počela da uviđa negativne posledice ove strategije, koje su se ogledale u naglom starenju stanovništva, kao i porastu polno zasnovanih abortusa (u slučaju da je dete žensko), ova zakonska mera je ublažena.[208] Dozvoljeno je da porodice u nekim ruralnim delovima zemlje imaju dva deteta, ako je prvo dete žensko, pošto se tradicionalno nasleđe moglo prenositi samo po muškoj liniji.[209] Takođe je dozvoljeno da roditelji koji nemaju svoje braće ni sestara imaju po dva deteta.[210] Iako politika jednog deteta nije zvanično ukinuta, ona je danas znatno ublažena i postoji velika verovatnoća da će biti napuštena u bliskoj budućnosti.

Od problema koji se javljaju u ekonomiji NR Kine naročito se izdvaja korupcija. Prema podacima Transparency international-a, Kina zauzima 80. mesto od 177 rangiranih zemalja sa indeksom poena od 40.[211] Standard uzet prilikom obračunavanja meri percepciju korumpiranosti, pri čemu zemlje bez korupcije imaju 100 poena, a potpuno korumpirane zemlje imaju 0 poena.[212] Jedan od načina na koji država odgovora na visok nivo korumpiranosti jesu velike antikorupcijske kampanje, pokretane periodično protiv visokih funkcionera Kineske Komunističke partije i birokrata.[213]

Veoma značajno pitanje u Kini je i ekološko zagađenje koje nastaje usled prevelike potrošnje uglja, uništavanja šumskih površina i neregulisane industrijske proizvodnje čiji se nusprodukti ignorišu u korist brzog ekonomskog rasta. Pre svega, vazduh je u određenim gradovima toliko zagađen da je život u njima gotovo nemoguć, zbog čega se oni često nazivaju i "cancer villages".[214] Pored toga, polovina reka je zagađena, što smanjuje količinu raspoložive vode za piće i ugrožava biodiverzitet.[215] Zbog ignorisanja ekološke svesti od strane lokalnih

---

[207] Joseph, William A., *Politics in China*, p. 298.
[208] Isto, p. 391.
[209] Isto, p. 392.
[210] Gary Becker, *The Consequences of Abandoning China's One Child Policy- Becker*, http://www.becker-posner-blog.com/2013/12/the-consequences-of-abandoning-chinas-one-child-policy-becker.html (pristupljeno 29.10.2014. godine)
[211] http://cpi.transparency.org/cpi2013/results/ (pristupljeno 11.10.2014. godine)
[212] http://cpi.transparency.org/cpi2013/results/ (pristupljeno 11.10.2014. godine)
[213] William A. Joseph, *Politics in China*, p. 271.
[214] Marc Lallanilla, *China's Top 6 Environmental Concerns*, http://www.livescience.com/27862-china-environmental-problems.html (pristupljeno 29.10.2014. godine)
[215] Marc Lallanilla, *China's Top 6 Environmental Concerns*, http://www.livescience.com/27862-china-environmental-problems.html (pristupljeno 29.10.2014. godine)

zvaničnika dolazi i do velikih socijalnih nemira jer je zdravlje stanovnika direktno ugroženo.[216]

Brz ekonomski rast je za posledicu imao i stvaranje ogromnih socijalnih razlika između bogatih i siromašnih, rast vrednosti nekretnina koje ostaju van domašaja sve većeg broja stanovnika, što samo po sebi ugrožava održivi razvoj.[217]

Jedan od dugotrajnih kineskih problema je i nejednaki regionalni razvoj, kao i činjenica da Kina ima dve specijalne autonomne oblasti, Hong Kong i Makao. Britanci su pristali da vrate Hong Kong kineskom suverenitetu 1. jula 1997. godine pod uslovom da mu bude dodeljen visok stepen autonomije.[218] Jedan od razloga ekonomskog prosperiteta Hong Konga je njegov kapitalistički sistem, koji nije menjan od uspostavljanja. Britanci nisu dozvolili da kineska vlada uspostavi socijalistički sistem, pa je u Hong Kongu ostala tržišna privreda.[219]

Danas se smatra jednim od najotvorenijih tržišta na svetu, ima BDP od 381.3 milijardi američkih dolara sa realnom stopom rasta od 2.9% (2013. godina).[220] Prema Forbsovoj listi koja se odnosi na najbolja mesta za poslovanje na svetu, Hong Kong je na drugom mestu, dok Kina zauzima tek 94. poziciju.[221] Ova oblast se takođe visoko kotira kad su u pitanju direktne strane investicije.

Druga specijalna autonomna oblast u Kini je Makao, koji je do 1999. godine bio pod portugalskom kolonijalnom vlašću.[222] Specifičnost koja se vezuje za ekonomiju Makaa jeste tzv. „kazino kapitalizam", koji je razvijen tokom portugalske vladavine.[223] U Makau se nalaze najveća svetska kazina, čiji je profit veći od onog koji ostvaruju kockarnice u Las Vegasu, Atlantik Sitiju i Nju Džerziju zajedno.[224] Kockanje ostaje glavni izvor ekonomske moći Makaa, iako su postavlje-

[216] Joseph, William A., *Politics in China*, p. 281.
[217] Isto, p. 283.
[218] Edward A. Gargan, *China Resumes Control of Hong Kong, Concluding 156 Years of British Rule*http://www.nytimes.com/learning/general/onthisday/big/0630.html#top
[219] Videti dalje: William A., Joseph, *Politics in China*, New York, Oxford University Press, 2014., p. 452-468.
[220] https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/hk.html (pristupljeno 29.10.2014. godine)
[221] http://www.forbes.com/best-countries-for-business/list/ (pristupljeno 29.10.2014. godine)
[222] Joseph, William A., *Politics in China*, p. 8.
[223] Isto, p. 455.
[224] Isto, p. 455.

ni zahtevi za većom transparentnošću zbog mogućnosti zloupotreba i pranja novca.

Kina je prešla dug put od 1979. godine do danas, kada predstavlja jednu od najvećih ekonomskih sila na svetu. Njeno otvaranje prema globalnom tržištu bilo je presudno za napredak kineske ekonomije, a njemu su doprinele i gradualističke reforme koje je preduzimala na unutrašnjem planu. Model državnog kapitalizma koji je usvojila omogućio je skoro momentalnu konkurentnost većine njenih kompanija. Ona je postala i deo nekih važnih ekonomskih struktura, kao što su BRICS i STO. Prema nekim ekonomskim indikatorima, kao što je BDP (po paritetu kupovne moći), ona je već sada najveća privreda na svetu. Dakle, može se reći da Kina ima mogućnosti da zameni SAD i preuzme ulogu hegemona u svetskom privrednom sistemu. Sa druge strane, postavlja se pitanje da li će ona to želeti da uradi. I dalje postoji veliki stepen međuzavisnosti u odnosu na Ameriku, s obzirom da je ona jedan od najvažnijih spoljnotrgovinskih partnera Kine. Osim toga, kineska valuta zavisi od vrednosti dolara, jer devalvacijom juana ona održava niske cene svojih izvoznih proizvoda. Pored toga, ona se bori sa brojnim unutrašnjim problemima, kao što je zagađenje i nerazvijenost određenih regiona. Argumenti obe strane su veoma jaki i trenutno nisu moguća nikakva pouzdana predviđanja. Ono što je u ovom trenutku izvesno jeste da je kineska ekonomija jedan od najvažnijih faktora u svetskoj privredi i da još dugo neće biti druge države koja je sposobna da se tako približi SAD-u i uzdrma njegovu poziciju.

- **Pomorska moć Narodne Republike Kine**[225]

Kineska pomorska strategija

Voda zauzima skoro 71% ukupne površine planete Zemlje.[226] Uzevši to u obzir, dominacija nad morima i okeanima predstavlja jedan od najbitnijih činilaca vojne moći neke države. Vekovima su se za najveće sile smatrale zemlje koje su imale jaku mornaricu. Tako postoje primeri Atine, Španije, Velike Britanije i danas Sjedinjenih Američkih Država. Upravo je pomorska moć SAD bila jedna od ključnih faktora za sticanje današnjeg statusa svetske supersile.

Kina, sila u usponu, okružena je Žutim, Istočnim kineskim i Južnim kineskim morem. Međutim, problem jeste taj što se nije do

[225] Ovaj deo teksta napisao je Marko Despotović

[226] World Atlas, *Planet Earth Oceans*, dostupno na: http://www.worldatlas.com/aatlas/infopage/oceans.htm (pristupljeno 20.07.2014)

kraja potvrdila kao pomorska sila broj jedan u "sopstvenom dvorištu". Takođe, Kina nema čist izlaz na Pacifik jer je okružena Japanom, Južnom Korejom, Tajvanom i Filipinima, i svi su redom američki saveznici. Istovremeno je u Japanu (luka Jokosuka) prisutna i čuvena Sedma američka flota sa oko 40 hiljada vojnika, 140 aviona, 80 brodova i podmornica, čiju okosnicu čini nosač aviona *USS George Washington*.[227] Pored zaštite Japana, američka mornarica štiti i Južnu Koreju, ali i druge istočnoazijske države. Naravno, prisustvo SAD izazvano je ne samo periodom nakon Drugog svetskog rata i nekadašnjim Hladnim ratom, već i velikim usponom Kine tokom poslednjih decenija, tačnije od Sjaopingovih reformi koje su započete sredinom sedamdesetih. Ako pogledamo američku strategiju tokom poslednjih petnaestak godina, Pacifik nije zauzimao prvo mesto na listi, već je fokus bio na Bliskom istoku i Avganistanu. Povlačenjem iz Iraka i uskoro iz Avganistana, SAD će, pored Ukrajinske krize, svu svoju snagu usmeriti upravo ka Kini. Za to postoji i jako valjan razlog. "Kineski pomorski uspon je krucijalni faktor koji je naveo Sjedinjene Države da "pivotiraju" ili "rebalansiraju" ka zapadnom Pacifiku i Indijskom okeanu."[228] Međutim, intervencija protiv Islamske države u Iraku i Siriji verovatno će odložiti potpunu američku posvećenost istočnoj Aziji.

Najvažniji cilj kineske mornarice jeste da ovlada Južnim kineskim morem.[229] Kada su Sjedinjene Američke Države započele svoju dominaciju na moru krajem 19. veka, njihov prvobitni cilj, smišljen od strane legendarnog geopolitičara Alfreda Tajera Mahana, bio je da ovladaju Meksičkim zalivom i Karipskim morem.[230] Dakle, Kina bi takođe trebalo da pokaže snagu u „lokalnom" moru da bi uopšte razmišljala o daljoj ekspanziji svoje pomorske moći.

Južno kinesko more je strateški važno iz dva razloga. Prvi razlog je zato što se nalazi u „rimlendu", ivičnim oblastima Evroazije koje su strateški izuzetno važne po mišljenju čuvenog holandsko-američkog geopolitičara Nikolasa Spajkmana.[231] Drugi razlog je taj što je

[227] Commander U.S. 7th Fleet, *The United States Seventh Fleet*, dostupno na: http://www.c7f.navy.mil/documents/Welcome%20to%20Seventh%20Fleet%20-%20Fact%20Sheet.pdf (pristupljeno 20.07.2014)

[228] James R. Holmes, "Strategic Features of the South China Sea, *Naval War College Review*, Spring 2007, Vol 67, No. 2, pp. 30-51.

[229] Tetsuo Kotani, "Why China Wants South China Sea", *The Diplomat*, July 18, 2011, dostupno na: http://thediplomat.com/2011/07/why-china-wants-the-south-china-sea/ (pristupljeno 02.11.2014)

[230] James R. Holmes, "Strategic Features of the South China Sea, pp. 30-51.

[231] Isto

Južno kinesko more epicentar pomorske trgovine koji spaja Indijski okean i Pacifik. Kroz Malajski prolaz Kina uvozi ogromnu količinu nafte i drugih energenata. Podatak da je kroz ovaj uski prolaz 2011. godine dnevno prolazilo 15,2 miliona barela sirove nafte[232] (uglavnom namenjene za Kinu, Japan i Južnu Koreju), čini Kinu izuzetno ranjivom. Najveći problem predstavlja američko prisustvo u Singapuru, što znači da SAD u svakom trenutku mogu blokirati Malajski prolaz u nekom eventualnom sukobu. Ono što nam govori u prilog narastanju kineske pomorske moći jeste i plan najmnogoljudnije države sveta da izgradi luku u pakistanskom gradu Gvadar i reši „dilemu Malajskog prolaza". Iako još daleko od realizacije, pozicioniranje blizu Ormuskog prolaza i mogućnost izgradnje naftovoda i gasovoda iz Gvadara preko celog Pakistana do zapadne Kine, poremetilo bi celokupnu situaciju.[233] Ne samo da bi bili ugroženi interesi SAD, već i Indije. Naravno, i pored kineskih planova za izgradnju luka van države, Južno kinesko more i dalje ostaje prioritet broj jedan.

Ništa manje važnu situaciju ne predstavlja borba oko ostrvaca u Istočnom kineskom moru na koje prava polažu Japan i Kina. Njih Japanci nazivaju Senkaku ostrva, dok ih Kinezi nazivaju Dijaoju. Koliko su fizički beznačajna, predstavlja i podatak da se sastoje od pet malenih ostrva i tri stene. Ipak, i pored toga, u poslednje dve godine izbilo je nekoliko incidenata kada su kineski brodovi "obilazili" oko ovih ostrva, stavljajući do znanja Japanu da neće odustati od njih. Uz potrebu da Kina dokaže nadmoćnost u odnosima sa Japanom, postoje naznake da u blizini ovih ostrva postoje nalazišta nafte i gasa što dovodi do toga da ova bitka ima svoju praktičnu svrhu.[234]

Kineska ratna mornarica

Da bi ostvarila ciljeve svoje strategije, svaka država mora imati resurse i tehničke mogućnosti za tako nešto. Gledajući ono čime raspolaže mornarica Narodnooslobodilačke armije (People's Liberation Army), može se reći da Kina predstavlja buduću veliku pomorsku silu.

---

[232] U.S. Energy Information Administration, *World Oil Transit Chokepoints*, dostupno na: http://www.eia.gov/countries/regions-topics.cfm?fips=wotc&trk=p3 (pristupljeno 21.07.2014)

[233] Will Piekos, „China's Port in Gwadar – Another Pearl Encircling India?", February 7, 2013, *Council on Foreign Relations*, dostupno na: http://blogs.cfr.org/asia/2013/02/07/will-piekos-chinas-port-in-gwadar-another-pearl-encircling-india/ (pristupljeno 22.07.2014)

[234] How uninhabited islands soured China – Japan ties, *BBC NEWS ASIA,* 24 April 2014, dostupno na: http://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-11341139 (pristupljeno 23.07.2014)

Što se tiče raketnih razarača, Kina poseduje 4 ruska broda klase *Sovremenny* starosti od 8 do 15 godina, ali i veliki broj brodova domaće proizvodnje. Jedan od prvih u nizu novijih domaćih raketnih razarača predstavlja klasa *Type 052* (NATO naziv *Luhu)* sa ukupno 2 broda koja su u upotrebi od 1994. i 1996. godine. Sledeća klasa jeste *Type 051B* (*Luhai)* sa jednim brodom koji je aktivan od 1998. Postoje 2 razarača *Type 052B* (*Luyang I*) koja su u upotrebi od 2004. godine. Klasa *Type 052C* (*Luyang II)* predstavlja izuzetno modernu grupu raketnih razarača. Ukupno ih ima 6, a u upotrebu su polako ulazili od 2004. do 2014. Još jedna moderna klasa razarača jeste i *Type 051C* (*Louzhou*) sa ukupno 2 broda aktivnih od 2006. i 2007. godine.[235] Najnovija klasa brodova *Type 052D* (*Luyang III*) je budućnost kineske mornarice. Ove godine je uveden u upotrebu prvi raketni razarač pomenute klase pod nazivom *Kunming*, a do 2018. biće čak 12 aktivnih.[236]

Fregate su nešto manje od raketnih razarača i uglavnom deluju u grupama ili kao pratnja nosača aviona i teških raketnih krstarica. Početkom devedesetih, Kina je posedovala 4 fregate klase *Type 053H2G* (NATO naziv *Jiangwei I)*. Nakon toga, uvedeno je 10 fregata klase *Type 053H3* (*Jiangwei II*), 2 fregate klase *Type 054* (*Jiangkai I)* i čak 12 fregata klase *Type 054A* (*Jiangkai I*).[237]

Korvete se uglavnom koriste za zaštitu teritorijalnih voda i vrlo su funkcionalne i pokretljive, ali i jako dobro naoružane. Sve korvete su najnovije proizvodnje iz klase *Type 056* (*Jiangdao*) i trenutno ih ima 9 sa planom da se proizvede preko 20 ovakvih plovila. Pored korveta, Kina poseduje dosta patrolnih i raketnih brodova sa ozbiljnim naoružanjem.

Desantni brodovi se koriste uglavnom kao transporteri. Različite su namene, od nosača helikoptera i aviona pa sve do prevoza vojske, raznih oklopnih vozila i tenkova. Kina poseduje manje desantne brodove i oni mogu nositi do 4 helikoptera koji sleću na platformu na zadnjem delu broda. Takvi su desantni brodovi klase *Type 071* (NATO

[235] Ronald O'Rourke Specialist in Naval Affairs "China Naval Modernization: Implications for U.S. Navy Capabilities – Background and Issues for Congress, *CRS Report Prepared for Members and Committees of Congress*, August 5 2014, Congressional Research Service

[236] Zachary Keck, "China Commissions New Guided – Missile Destroyer", *The Diplomat*, March 22, dostupno na: http://thediplomat.com/2014/03/china-commissions-new-guided-missile-destroyer-class/ (pristupljeno 10.08.2014)

[237] Ronald O'Rourke, Specialist in Naval Affairs "China Naval Modernization: Implications for U.S. Navy Capabilities – Background and Issues for Congress, *CRS Report Prepared for Members and Committees of Congress*, August 5 2014, Congressional Research Service

naziv *Yuzhao*) kojih ima ukupno 3 i svi su uvedeni poslednjih 7 godina. Još 4 broda ove klase biće uvedeno u upotrebu narednih godina. Brodovi klase *072A* su dosta manji i njih ima 9 prosečne starosti 10 godina. Takođe, najavljuje se izgradnja velikih desantnih brodova klase *Type 081* koji će zapravo biti nosači helikoptera po ugledu na američke brodove klase *Wasp* i francuske klase *Mistral*.[238] Kina opravdava izgradnju desantnih brodova humanitarnim operacijama to jest pomaganju u prirodnim katastrofama i borbi protiv piratstva u Adenskom zalivu.

Kina poseduje 2 nuklearne podmornice klase *Type 093* (NATO naziv *Shang*) i 3 nuklearne podmornice klase *Type 094* (*Jin*). U planu je izgradnja još nekoliko podmornica ovih klasa u narednim godinama. Takođe, Kina raspolaže sa 12 ruskih podmornica klase *Kilo*, kao i sa 12 podmornica klase *Type 039A* (*Yuan*).[239]

Prvi kineski nosač aviona *Liaoning* predstavlja najznačajniji napredak kineske ratne mornarice. Prvobitno pravljen kao sovjetski nosač aviona klase *Admiral Kuznetsov* pod nazivom *Varyag*, brod je nakon raspada SSSR-a pripao Ukrajini, s obzirom da je pravljen u njihovom brodogradilištu. Kina ga je nedovršenog kupila 1998. godine, ugradila elektroniku i drugu opremu, da bi u jesen 2012. *Liaoning* krenuo sa probnim plovidbama. Time je Kina ušla u malobrojno društvo zemalja sa "plovećim aerodromima na vodi". Međutim, *Liaoning* je daleko od američkih nosača po svim karakteristikama. Ono što je problem ovog nosača jeste što nema katapult za poletanje aviona, već zakrivljenu takozvanu ski-rampu. Avion koji je predviđen za upotrebu na nosačima aviona, kineski *J-15* (kopija ruskog *Suhoja-33*) ne bi mogao da poleti zajedno sa raketama vazduh-zemlja usled velike težine, pa je njegova operativnost zbog toga ograničena.[240] Prednost američkih nosača aviona je i to što imaju nuklearni pogon, veći kapacitet za avione (oko 80 u poređenju sa oko kineskih 35), ali su i mnogo brojniji (SAD trenutno imaju 10 nosača aviona, dok su 2 u izgradnji).[241]

Ukupno gledano, Kina raspolaže sa respektabilnom silom na moru, ali biće potrebno da izgrade još nosača aviona (što je i najavljeno) kako bi bili prisutni na Pacifiku i u Indijskom okeanu. Pored toga,

[238] Isto
[239] Isto
[240] Isto
[241] Navy, *The Carriers list*, dostupno na: http://www.navy.mil/navydata/ships/carriers/cv-list.asp (pristupljeno 12.08.2014)

važno je da Kina nađe saveznike kako bi stacionirala svoje buduće flote u inostranim lukama, jer je to jedini način da parira Sjedinjenim Američkim Državama.

- **Vazduhoplovna moć Kine**[242]

Na sajtu kineskog ministarstva odbrane piše da su ,'Vazduhoplovne snage strateška služba Narodne oslobodilačke armije, i glavni mehanizam za sprovođenje vazdušnih operacija. Obaljaju zadatke poput očuvanja državno teritorijalnog vazdušnog prostora i teritorijalnog suvereniteta, i održavanja stabilne nacionalne vazduhoplovne odbrane. Uglavnom se sastoje od sekcija kopneno vazdušne odbrane, avijacije, vazdušno desantnih sekcija, signalnih sekcija, radarskih sekcija, ECM, hemijskih i tehničko izviđačkih sekcija. ,'[243]

„Vazduhoplovne snage Narodno Oslobodilačke Armije (PLA) trenutno broje 398.000 oficira i ljudstva i imaju vazduhoplovnu komandu u svakoj od sedam zona vojne komande Šenjang, Peking, Lanžu, Jinan, Nanjing, Gvangžu i Čengdu."[244] – navodi se dalje na sajtu. Avijacijska divizija se u glavnom sastoji od pukova, grupa i eskadrila, i ima tipove aviona kao što su lovački avioni, borbeni avioni, lovci bombarderi, bombarderi, transportni avioni i pomoćna borbena avijacija. Aviacioni puk je bazična taktična jedinica. Sa bataljonima kao osnovnim borbenim jedinicama, kopneno vazdušne raketne snage organizovane su u divizije, pukove i bataljone ili u brigade(pukove) i bataljone. Vazdušno desantne jedinice organizovane su u korpuse, divizije, pukove, bataljone(...)"[245] Kourednik magazina The Diplomat Ankit Panda piše:'' Vazduhoplovne snage Narodno oslobodilačke armije su sekundarni element Narodno oslobodilačke armije, čineći samo 17 procenata ukupne vojske Kine."[246]

Maršal vazduhoplovstva Narajan Menon navodi da je: "Modernizacija vazduhoplovnih snaga podstaknuta izvanrednim ekonomskim rastom Kine. Dvadeset i prvi vek svedoči o nabavci 105 Su-

[242] Ovaj deo teksta napisao je Milan Ranković

[243] Ministry of national defense The People's Republic of China, *Air force, http://eng.mod.gov.cn/ArmedForces/airforce.htm* (pristupljeno 25.9.2014)

[244] Anthony H. Cordesman, *Chinese military modernization and force development: Chinese and outside perspectives,* Center for Strategic and International Studies, 9.9.2014, p.162, http://csis.org/files/publication/140702_Chinese_MilBal.pdf, (pristupljeno 25.9.2014)

[245] Ministry of national defense The People's Republic of China, *Air force,*

[246] Ankit Panda, *Does China care about air power?*, The Diplomat magazine, 22.7.2014, http://thediplomat.com/2014/07/does-china-care-about-air-power/, (pristupljeno 2.10.2014)

30MKK u periodu 2000-2003 i 100 poboljšanih Su-30MKK2 dve hiljade i četvrte. Kina je od 2002. godine proizvela više od 200 J-11 aviona. Vazduhoplovne snage su takođe kupile ukupno 126 Su-27SK/UBK aviona u tri serije. Proizvodnja J-10 borbenih aviona počela je 2002. i 1200 ih je naručeno. H-6 bombarderi (Tu-16 Badžer) pretvoreni su u avione za dopunu goriva tokom leta. Dve hiljade i pete godine, vazduhoplovne snage obelodanile su plan za nabavku 70 Iljušin-76 transportnih aviona i 30 Iljušin-78 tankera kako bi značajno unapredili stratešku sposobnost poletanja i ponudili produženi opseg za borbene snage.''[247]

Prema Globalfirepower indeksu vojne moći, Kina zauzima treće mesto u svetu.[248] Kineska avijacija ima ukupno 2860 aviona, 1066 borbenih aviona presretača, 876 transportnih aviona, 352 trenažna aviona, 908 helikoptera i 196 borbenih helikoptera.[249] Pisac i lektor Danijel Deakin rangirao je Kinu kao treću na listi deset najvećih borbenih vazduhoplovnih snaga na svetu. ''Statistike za vazduhoplovne snage Narodne oslobodilačke armije su zapanjujuće: 330.000 aktivnog osoblja koje radi na preko 2500 aviona.''[250] Tehnički direktor za modernizaciju snaga i upotrebu Nacionalnog vazduhoplovnog i svemirskog obaveštajnog centra Li Ful kaže da „vazduhoplovne snage i mornarica Narodno oslobodilačke armije imaju približno 2300 operativnih borbenih aviona. Dodatnih 1450 starih lovaca, bombardera i trenažnih aviona koriste se za trening, istraživanje i razvoj. Dve armije takođe poseduju 475 transportnih aviona i 100 aviona za nadgledanje i izviđanje.''[251] U publikaciji vojnog analitičara Entonija Kordesmana stoji da vazuhoplovne snage kineske Narodno-oslobodilačke armije imaju 120 bombardera i 120 lovaca, 890 borbenih aviona, 393 transportna aviona i 27 helikoptera u rezervi. [252]

---

[247] Air Marshal Narayan Menon, *Chinese air force way ahead of IAF,* Indian Defense Review, 5.7.2014, http://www.indiandefencereview.com/news/chinese-air-force-way-ahead-of-iaf/, (pristupljeno 2.10.2014)

[248] Globalfirepower, *China military strength,* http://globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=China, (pristupljeno 22.6.2015)

[249] Isto.

[250] Daniel Deakin, *The 10 largest combat air forces in the world,* 20.2.2014, http://www.therichest.com/rich-list/the-top-10-largest-combat-air-forces-in-the-world/8/, (pristupljeno 25.9.2014)

[251] Department of the air force, *Broad trends in Chinese air force and missile modernization,* 30.1.2014, http://www.uscc.gov/sites/default/files/Lee%20Fuell_Testimony1.30.14.pdf, p.5 (pristupljeno 25.9.2014)

[252] Figure 1.4: Selected PLA Air Force Equipment Holdings u Anthony H. Cordesman, *Chinese military modernization and force development: Chinese and outside perspectives,*

Glavni urednik magazina *The Diplomat* Zahari Kek pozivajući se na izveštaj američkog Ministarsva odbrane piše da '' vazduhoplovne snage Narodno oslobodilačke armije sprovode modernizaciju bez presedana u svojoj istoriji i veoma brzo smanjuju zaostatak za Zapadnim vazduhoplovnim snagama kroz širok spektar mogućnosti uključujući i avijaciju, komandu i kontrolu (C2), ometače, elektronsko ratovanje i veze podataka.'' [253]

Borbena avijacija	**Specijalni zadaci**	**Transport**	**Borbena avijacija**	**Trenažni avioni/helikopteri**
H-6 (120)	II-76/KJ2000(AEW) (5)	II-76 (14)	Mi-17/171(SAR) (10)	JJ-7 (39)
J-7 (388)	Tu-154(Recce) (3	MA60 (9)	Z-8 (SAR) (22)	JL-8 (170)
J-8 (96)	Y-8/KJ200(AEW) (6)	Tu-154 (8)	Z-9 (45)	
J-10 (200)	Y-8(Recce) (16)	Y-7 (50)		
J-11/Su-27/30/35 (272)		Y-8 (60)		
JH-7 (72)				
Q-5 (119)				

Tabela 2.Vazduhoplovne snage Narodno oslobodilačke armije[254]

Urednik bloga "Japan security watch" Kajl Mizokami piše o pet najmoćnijih kineskih vazduhoplovnih oružja. "WU-14 hipersonična jedrilica. Hipersonici su novi tip oružanih sistema sposobnih za isporuku punjenja ili vozila pri brzinama od pet do deset maha odnosno od 3840 do 7680 milja po času. KJ-2000 vazdušno desantni kontrolni avion za rano upozoravanje sposoban da detektuje avion na udalje-

Center for Strategic and International Studies, 9.9.2014, p.49 http://csis.org/files/publication/140702_Chinese_MilBal.pdf, (pristupljeno 25.9.2014)

[253] Zachary Keck, *China's Air Force Modernization: 'Unprecedented in History'*, The Diplomat magazine, 6.6.2014, http://thediplomat.com/2014/06/chinas-air-force-modernization-unprecedented-in-history/ (pristupljeno 26.9.2014)

[254] Izvor: Flight global special report, *World air forces 2014*, http://www.google.rs/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCsQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.flightglobal.com%2Fairspace%2Fmedia%2Freports_pdf%2Femptys%2F108161%2Fworld-air-forces-2014.pdf&ei=crklVNPlKMq9ygOhq4HYBg&usg=AFQjCNHNyp8oNCRWB-VOx3OEwKLIT-6Jfg, p.12 (pristupljeno26.9.2014)

nosti više od 300 milja. Ksijan H-6 bombarder. Vazduhoplovne snage Narodnooslobodilačke armije smatraju da imaju grubo oko 80 H-6 kao bombardera i nosača krstarećih raketa i 10 aviona za dopunu goriva u vazduhu. Il-78 tanker je Ruska verzija Il-76 teretnog aviona konvertovanog u vazdušni tanker koji nosi dovoljno goriva da 20 puta napuni J-10 bombarder. Čengdu J-20 bombarder je u fazi razvoja za koji se očekuje da bude u službi oko 2020 godine."[255]

U tekstu Džefrija Lina i Petera Singera na jednom od blogova magazina *Popularna nauka* piše da "dva puka 38-me divizije vazduhoplovnih snaga Narodno oslobodilačke armije imaju otprilike 24-36 Pterodaktil bespilotnih letelica. Pterodaktil teži 1100 kilograma, može nositi 200 kilograma punjenja i leti 20 sati u opsegu od preko 4000 kilometara."[256]

Prema izveštaju američkog ministarstva odbrane "Kina je razvila nacionalni integrisani vazdušno odbrambeni sistem (IADS) kako bi zaštitio ključne gradove i granice, teritorijalne pretenzije. Uopšte, Kineski IADS predstavlja višenamenski odbrambeni sistem sastavljen od oružanih sistema, radara i C4ISR platformi koji zajedno funkcionišu kako bi zaustavili vazdušne pretnje na različitim visinama i dometu. Jedan od primarnih ciljeva Kine je odbrana od preciznog oružja poput balističkih raketa, pogotovu onih lansiranih sa dugih relacija. Odbrana protiv nevidljivih aviona i neidentifikovanih letelica je takođe rastući prioritet."[257] Imajući u vidu podatke Pentagona, Kina ima približno 1900 borbenih aviona od kojih je 600 moderno.[258]

U našem zaključnom razmatranju ćemo navesti informaciju iz najnovijeg izveštaja ministarstva odbrane Sjedinjenih Američkih Država gde piše da "će proizvodnja u avio industriji biti ograničena njenom zavisnošću od snabdevanja pouzdanim inostranim avionskim

---

[255] Kyle Mizokami, *The 5 most powerful Chinese weapons of war in the sky,* The National interest, 6.9.2014, http://nationalinterest.org/feature/the-5-most-powerful-chinese-weapons-war-the-sky-11215 (pristupljeno 1.10.2014)

[256] Jeffrey Lin, Peter W.Singer, *Pterodactyl drones in Chinese air force service*, Popular science Eastern arsenal blog, 17.9.2014, http://www.popsci.com/blog-network/eastern-arsenal/pterodactyl-drones-chinese-air-force-service?dom=PSC&loc=recent&lnk=6&con=pterodactyl-drones-in-chinese-air-force-service (pristupljeno 2.10.2014)

[257] United States Department of Defense, *Military and security developments involving the People's Republic of China 2014,* 24.4.2014, p. 69, http://www.defense.gov/pubs/2014_DoD_China_Report.pdf, (pristupljeno 10.11.2014)

[258] United States Department of Defense, *Military and security developments involving the People's Republic of China 2014,* op.cit., p. 9

motorima.''[259] To bi moglo otežati Kinesku vazduhoplovnu gotovost imajući u vidu trenutnu geopolitičku situaciju u Južnom Kineskom moru. Drugo, proces modernizacije kineskih vazduhoplovnih snaga nije kompletiran obzirom da se trenutno razvijaju borbeni avioni pete generacije za koje se smatra da neće biti operativni pre 2018.[260] Treće, profesor političkih nauka na Eliot školi za međunarodne odnose Dejvid Šambau smatra da ''vazduhoplovne snage nemaju borbenu gotovost dužeg dometa niti dokazan kapacitet nevidljivosti. ''[261] Na osnovu iznetih tvrdnji, mi smatramo da Kina sada predstavlja respektabilnu vazduhoplovnu silu uprkos manama njene avijacije. Sa naše tačke gledišta, kineska avijacija nema globalne pretenzije već je orijentisana na rešavanje regionalnih konflikata. Trend modernizacije vazdušnih snaga će se nastaviti ali se ne očekuje da Kina na duži rok pretekne konkurente u ovoj oblasti.

- **Nuklearna moć Narodne Republike Kine[262]**

„U ranim fazama nuklearne ere, stav supersila prema nuklearnom oružju bio je veoma kompetitivan. Supersile su pokušavale da koriste nuklearno oružje kao sredstvo u sticanju poena u ideološkom i bezbednosnom nadmetanju.“[263] Tek kasnije, postalo je garant međunarodnog mira i bezbednosti i predstavljalo je osnovu svetskog poretka tokom Hladnog rata. „Od tvrdnje o ograničenjima međunarodne saradnje prouzrokovanim strukturalnim pritiscima, odnosno brigom o relativnoj dobiti i neizvršenju dogovorenog, Kenet Volc je izneo tvrdnju da u određenim konstelacijama moći (rasporedima sposobnosti), i u uslovima postojanja nuklearnog oružja, saradnja postaje verovatnija, jer relativne dobiti nije neophodno precizno odmeravati, a neizvršenje ne proizvodi ozbiljne posledice.“ [264] Čak i u periodu posle

[259] United States Department of Defense, *Military and security developments involving the People's Republic of China 2014,* op.cit.,p.47

[260] United States Department of Defense, *Military and security developments involving the People's Republic of China 2014,* op.cit.,p.33

[261] David Shambaugh, *The illusion of Chinese power,* The National interest, jul/august2014, issue 132,p.43, http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=df6e1f2d-1624-4cab-acd7-139d0f46b0e6%40sessionmgr115&vid=24&hid=118 (pristupljeno 10.11.2014)

[262] Ovaj deo teksta napisala je Anđelija Žunjić

[263] Džozef S. Naj Jr, 2006. Kako razumevati međunarodne sukobe, Stubovi kulture, Beograd, str. 249.

[264] Novičić, MP 2-3, 2007 – *Neorealizam i neoliberalizam u savremenoj teoriji međunarodnih* odnosa (str. 211-242) Videti http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0025-8555/2007/0025-85550703211N.pdf (Pristupljeno 22.3.2015.)

Hladnog rata posedovanje nuklearnog oružja ostalo je osnova svetskog poretka, što je bilo očevidno prema ponašanju država koje su ga već posedovale i težnji za sticanjem od strane novih država.[265]

Kina je poslednju deceniju iskoristila da se probije na sam vrh liste ekonomskih, tehnoloških i vojno najmoćnijih država sveta. Kako joj je bezbednost na prvom mestu, i to bezbednost od pretnji koje dolaze spolja, iskoristila je sav svoj potencijal da te pretnje smanji. Kina modernizuje svoje oružje sa jedne strane, razvija sisteme tunela za nuklearno odvraćanje [266] sa druge, a sa treće unapređuje svoje podmornice koje nose nuklearne rakete. Kineske nuklearne snage, ne samo da su u tehničkom usponu nego jačaju i kvalitativno i kvantitativno. Kina je kao jedna od prvih nuklearnih sila svoj nuklearni arsenal razvijala po principu minimalne dovoljne količine. Njen nuklearni potencijal sve više privlači pažnju kineskih političkih rukovodilaca i odlučilaca, koji se, govoreći o položaju Kine u svetu, pozivaju na njenu nuklearnu snagu, pa je sastavni deo njihovih govora, a i predmet čestog izveštavanja svetskih medija. Princip da Kina neće prva koristiti nuklearno oružje više se ni ne pominje u poslednjoj reviziji knjige nacionalne odbrane NR Kine.[267]

Kineski vojni naučnik, general - major Cijao Lijan, rekao je u intervjuu u kineskom listu "Čungo hantijanbao" da jačanje vojne infrastrukture SAD prema Kini, razvoj sistema protivraketne odbrane, kao i postojanje u SAD programa za stvaranje sistema "globalnog trenutnog udara" ne ostavlja Kini drugi izlaz osim da kvalitativno i kvantitativno jača strateške nuklearne snage. [268]

Prema većini procena Kina poseduje oko 200 nuklearnih bojevih glava, ali se predviđa da će taj broj sredinom sledeće decenije dostići cifru od 600 što je stavlja na mesto iza dve najveće nuklearne sile SAD i Rusije.[269]

---

[265] Sidhu, Vaheguru Pal Sing 2008, p. 460.

[266] Velika, skupa podzemna skloništa izgrađena na novoj kineskoj bazi nuklearnih podmornica na ostrvu Hajnan. U njima se nalazi glavni deo strateških zaliha naoružanja i materijanlotehničkih sredstava. Ti podzemni objekti su približno 1,5 puta otporniji na zemljotres nego nadzemni.

[267] Videti http://www.advance.hr/vijesti/rasporedivanje-nuklearnih-strateskih-podmornica-tip-094-i-tip-096-kineski-odgovor-na-obaminu-doktrinu-za-aziju-i-pacifik/ (pristupljeno 10.11.2014.)

[268] Videti http://www.vesti.rs/Nova-godina/Kinesko-nuklearno-naoruzanje-i-situacija-u-Aziji.html (pristupljeno 10.11.2014.)

[269] Videti http://serbian.ruvr.ru/2014_02_02/Kinesko-nuklearno-naoruzhanje-i-situacija-u-Aziji/ (pristupljeno 10.11.2014.)

„Kineska mornarica ojačana je s tri nove podmornice Tipa-094[270], svaka s po 12 cevi za lansiranje balističkih projektila dugog dometa. Te podmornice će ploviti Pacifikom i biće opremljene desetinama interkontinentalnih balističkih projektila JL-2. [271] Osim onih koje su trenutno raspoređene, Kina će svoju flotu popuniti s još dve podmornice Tipa-24, a potom će krenuti s proizvodnjom dve nuklearne strateške podmornice Tipa-096.[272] 'Interkontinentalni balistički projektili klase JL-2 su kinesku ratnu mornaricu pretvorili u ozbiljnu nuklearnu silu', stoji u izveštaju Pentagona." [273] Kina se trenutno nalazi na pragu da postane dominantna vojna sila u području Pacifika. Kineski arsenali krstarećih raketa i nenuklearnih balističkih raketa malog i srednjeg dometa koje poseduju veliku preciznost, omogućavaju joj ili će joj u bliskoj budućnosti omogućiti da postigne takav rezultat u odnosu na bilo koju zemlju u regionu, uključujući i Japan.[274]

„Jačanje nuklearnog arsenala NR Kine odvijaće se u dve faze: Prvu fazu, koja je očigledno već počela, pokreću sledeći faktori: razvoj sistema protivraketne odbrane, razvoj vrlo preciznog oružja i sredstava za obaveštavanje, jačanje vojne aktivnosti SAD i njihovih saveznika u Pacifičkom području. U ovoj fazi Kina će težiti da sve stare i teške rakete na tečnost zameni novim teškim interkontinentalnim raketama na čvrsto gorivo DF-41. Istovremeno će biti povećan broj mobilnih raketa DF-31A. Osim toga, rakete morskog baziranja JL-2 će se primenjivati u najmanje pet podmornica. Takođe će biti proizvedene nove, efikasnije rakete srednjeg dometa koje mogu da pogode u cilj na udaljenosti od 4000km. Sve ove aktivnosti biće završene do 2020. godine i učiniće da NR Kina oseti sigurnost i pouzdanost nuklearnog potencijala"[275].

---

[270] Tip 094 je klasa balističkih podmornica sa projektilima koje je razvila mornarica Oslobodilačka vojske NR Kine koje može da ponese 12 balističkih raketa.

[271] JL-2, doslovno prevedeno sa kineskog „Veliki Talas",inter-kontinentalni balistički projektil druge generacije, za koji se smatra da je u stanju da isporuči svoj teret na udaljenosti do 14000km i može da nosi jednu ili više bojevih glava (nuklearnih ili konvencionalnih).

272 Tip-096 je podmornica Oslobodilačke armije NR Kine koja će biti u stanju da ponese do 24 podvodne balističke rakete, umesto dosadašnjih 12 koje može da ponese Tip-094 podmornice.

[273] Videti http://srb.fondsk.ru/news/2013/08/07/rasporedivanie-nuklearnih-strateskih-podmornica-tip-094-i-tip-096-kineski-odgovor-na-obaminu-doktrinu-za-aziiu-i-pacifik.html (pristupljeno 10.11.2014).

[274] Videti http://www.pravda.rs/2014/09/05/svet-ocekuje-nova-trka-u-nuklearnom-naoruzavanju-kina-povecava-nuklearni-arsenal/ (pristupljeno 10.11.2014.)

[275] Videti http://www.srbijapress.org/panika-u-sad-kineske-nuklearne-podmornice-na-obala-ama-amerike/ http://natio-nalinterest.org/feature/should-america-fear-chinas-nuclear-weapons-11046 (pristupljeno 10.11.2014.)

„U drugoj fazi usresrediće se na povećanje broja nuklearnih bojevih glava na međukontinentalnim balističkim raketama i balističkim raketama do broja koji se može uporediti sa nuklearnim arsenalima Rusije i SAD. Ima podataka o tome da je Kina napravila projekat za sledeću seriju atomskih raketnih podmornica po projektu 096, kao i da radi na novijoj, moćnijoj balističkoj raketi. Svi ti događaji, svakako će uticati na vojno-političku situaciju u Istočnoj Aziji." [276]

SAD su svesne činjenice da joj Kina novom generacijom strateških podmornica predstavlja glavnu pretnju u području Pacifika, a dodatni problem stvara činjenica da ne znaju sa sigurnošću kolikim nuklearnim potencijalom Kina raspolaže. Očigledno je da još uvek nismo ni blizu „Fukujaminog Kraja istorije" i da se realizam vraća na velika vrata u međunarodne odnose, a pravi dokaz tome je izjava kineskog generala - majora Jao Juncu[277] da su SAD jačanjem protivraketnog štita u Aziji neminovno uzrokovale i pojačanu proizvodnju kineskog nuklearnog arsenala.[278]

Nuklearni arsenal Narodne Republike Kine je odveć poznat, pošto rastuća ekonomija Pekinga finansira jačanje čitave vojske. Razvoj mobilnih interkontinentalnih balističkih raketa i nove klase balističkih raketa podmornica dokazi su da nuklearni arsenal Kine postaje sve sofisticiraniji. Nuklearna moć Kine, iako modernizovana, skromna je u poređenju sa potencijalima SAD i Rusije. Peking je pokazao malo interesovanja za razvoj nuklearnih zaliha jer ne vide njihovu svrhu kao i druge sile. Za njih je ono više odbrambenog, a manje operativnog karaktera. Nuklearni program Kine može zaista jednog dana dostići paritet sa velikim nuklearnim silama kao što su SAD i Rusija. Peking je svoj prvobitni nuklearni program razvio pod ideološkim ograničenjima dok je zemlja bila mnogo slabija nego što je danas. Ali to, svakako, ne isključuje mogućnost, da bi, u slučaju otvorenog neprijateljstva sa bilo kojom od nuklearnih sila Kina mogla brzo promeniti način razmišljanja.[279]

---

[276] Isto

[277] Mej Gen Jao Juncu je direktorka Centra za kinesko-američke odbrambene odnose i visoki istraživač u Azijsko-pacifičkoj kancelariji za Svetske studije, oba na Akademiji Narodno-oslobodilačke armije vojnih nauka u Kini. Objavila je i prevela nekoliko knjiga i naučnih radova iz oblasti bezbednosti i nuklearnog naoružanja. Godine 2007. izabrana je za člana 17. Kongresa Komunističke partije Kine i proglašena jednom od deset najuticajnijih žena u Kini.

[278] Videti http://www.srbijapress.org/panika-u-sad-kineske-nuklearne-podmornice-na-obalama-amerike/ http://nationalinterest.org/feature/should-america-fear-chinas-nuclear-weapons-11046 (pristupljeno 10.11.2014.)

[279] Videti http://nationalinterest.org/blog/the-buzz/the-dragon%E2%80%99s-fire-welcome-chinese-nuclear-weapons-101-11968?page=2 (Pristupljeno 22.3.2015.)

- **Nauka i tehnologija Narodne Republike Kine**[280]

Kineski političari su postali nezadovoljni time što je njihova zemlja fabrika koja proizvodi za ceo svet i žele da promene ,,Made in China" u ,,usavršeno u Kini."

Kina je sve uspešnija u privlačenju investicija i profitiranju od globalnog znanja. Istraživačka aktivnost u Kini sve je veća, ali još uvek kvantitativni skok nije ispraćen dovoljno velikim kvalitativnim skokom u istraživanjima. Poslednjih godina, uticaj kineskih kompanija postao je vidljiv na globalnim listama rangiranja po inovativnosti.[281]

Značajna je veza između ekonomskog rasta i istraživanja i razvoja (Research and Development - R&D), između industrijskog napretka i političke stabilnosti, kao i između ,,hranjenja" istraživanja i razvoja i uspešnog formiranja srednje klase u zemljama u razvoju.

Očekuje se da porast investiranja Kine u R&D budžet nadmaši investiranje SAD-a, čiji skromni rast se smatra relativno stabilnim do 2020-e godine. Udeo Kine 2012.godine u totalnom globalnom investiranju u R&D budžet bio je 15,3%, 2013-e 16,5%, da bi 2014-e godine nastavio rast do 17,5%. Po sadašnjim stopama, finansijska izdvajanja Kine će prevazići SAD do 2022.godine kada će najverovatnije obe zemlje dostići oko 600 biliona dolara u R&D budžetu. Kina investira ogromne sume kako bi stvorila inovativnu infrastrukturu koja će joj omogućiti da se razvija, kao i da komercijalizuje proizvode bazirane na novim tehnologijama i ponudi ih tržištu.[282]

Da Kina teži da se prikaže tržištem koje se okreće modernoj tehnologiji, pokazuje podatak da je 2013. godine bila najveći svetski kupac robota, sa 36,560 kupljenih robota.[283]

Na ovaj način unapređuje se izvan svoje utemeljene pozicije kao lokacije za proizvodnju sa niskim troškovima i malim ulaganjima u nju.[284]

---

[280] Ovaj deo teksta napisala je Dragana Todorović

[281] Adam Segal ,,The challenge of China as a science and technology superpower", The Guardian, 11. 10. 2013. http://www.theguardian.com/science/political-science/2013/oct/11/china-science-superpower (pristupljeno 20.6. 2014.godine)

[282] 2014. Global R&D Funding Forecast, Batelle, R&D Magazine, http://www.battelle.org/docs/tpp/2014_global_rd_funding_forecast.pdf?sfvrsn=4 (pristupljeno 2.8. 2014.godine)

[283] Will Ripley, ,,Domo Arigato, Mr Roboto: Japan's robot revolution, CNN, 15.7.2014. http://edition.cnn.com/2014/07/15/world/asia/japans-robot-revolution/(pristupljeno 20.7.2014.godine)

[284] 2014. Global R&D Funding Forecast, Batelle, R&D Magazine, http://www.battelle.org/docs/tpp/2014_global_rd_funding_forecast.pdf?sfvrsn=4 (pristupljeno 2.8. 2014.godine)

Imajući u vidu ogromna ulaganja u istraživanje i razvoj, i ne čudi što je u toku poslednjih 10 godina Kina ostvarila primetan napredak na poljima nauke i inženjerstva, a sada je i treći najveći svetski izvor naučnih i istraživačkih članaka, nakon Evropske unije i SAD-a, sudeći po obimnom izveštaju objavljenom od strane Nacionalne naučne fondacije SAD-a. Po Naučnim i inženjerskim indikatorima iz 2014-e godine (Science and Engineering Indicators 2014), od 827,705 članaka objavljenih 2011-e godine, istraživači iz 28 zemalja EU objavili su 254,482 članaka (31%), SAD 212,394 (26%), Kina 89,894 (11%) i Japan 47,106 (6%). Od 2001-11 godine zabeležen je prosečan porast članaka kineskih istraživača za oko 15% godišnje.[285]

Za najveća otkrića i uspehe, kineski naučnici su 15 puta do sada osvajali Nobelovu nagradu.

Sa druge strane, priznanje koje Kina upućuje ostatku sveta jeste ocena kvaliteta brojnih svetskih univerziteta.

Akademsko rangiranje univerziteta svake godine objavljuje Centar za svetske univerzitete sa Univerziteta Jiao Tong u Šangaju. Počevši od 2003.godine, ova lista predstavlja svetskih Top 500 univerziteta, a listu formira na osnovu transparentnosti metodologije rada i poverljivih podataka. Priznaje se kao istinski pokazatelj ranga univerziteta i smatra se najpouzdanijom listom. 2014-e godine svoje mesto na listi 500 najboljih zauzelo je 32 kineska univerziteta.[286]

Brojne su oblasti u kojima Kina teži da preuzme primat. SAD i Kina dovele su 2013-e godine do rekordnog broja podnetih zahteva za patente u Međunarodnoj agenciji za intelektualnu svojinu iz Ženeve. Broj međunarodnih zahteva za patente prešao je tada 200 000 po prvi put.[287]

Istraživanje Svetskih indikatora intelektualne svojine za 2013. godinu takođe pokazuje da je Kina na vrhu lista kod sva četiri tipa intelektualne svojine - patenata, upotrebnih modela, brendova i industrijskog dizajna. Kineska državna agencija za intelektualnu svojinu bila je jedinstvena u svetu po tome što je zabeležila dvocifreni rast kod

[285] University World News, The global window on higher education, http://www.universityworldnews.com/article.php?story=20140227152409830 (pristupljeno 20.6. 2014.godine)

[286] Lista najboljih univerziteta 2014.godine, Centar za svetske univerzitete, http://www.shanghairanking.com/ (pristupljeno 16. 8.2014.godine)

[287] WIPO „US and China drive International Patent Filing Growth in Record-Setting Year", 13.3.2014. http://www.wipo.int/pressroom/en/articles/2014/article_0002.html (pristupljeno 16.7. 2014.godine)

svakog od četiri tipa intelektualne svojine. Kontinuirani ubrzani rast broja zahteva za patente u Kini glavni je pokretač globalnog rasta u oblasti patentiranja. 2012-e godine je Kina prvi put bila dominantna na svetskom nivou po broju podnetih zahteva, koji je tada iznosio 560 681. Najveći broj kineskih zahteva za patente je iz oblasti metalurgije. Broj kineskih zahteva za patente predstavlja jednu petinu ukupno podnetih molbi u svetu, kojih je 2013. bilo 2,35 miliona.[288]

Poznati kineski naučnici su stručnjak za nuklearno oružje Cheng Kaija, hemičar Gang Chunhao, dizajner superkompjutera Stiv Čen, softverski inženjer i jedan od osnivača Youtube-a Steven Chen, matematičar Shiing-Shen Chern, fizičar Tsung-Dao Lee, hemičar Yuan-Tseh Lee, kao i mnogi drugi.

Sudeći po primatu koji Kina nastoji da ostvari u nekim od, u današnje vreme, najznačajnijih oblasti nauke i tehnologije - robotici, superkompjuterima, softverima i sl. mora se odati priznanje moći koju na taj način stiče, a to je moć predvodnika i pozicija orijentira prema kom se konkurencija usmerava pri svojim postupcima.

- **Nacionalna kohezija Narodne Republike Kine[289]**

Kina je jedna od najstarijih civilizacija na svetu. Ima veoma dugu i bogatu istoriju koja obiluje mnoštvom podataka o političkom i socijalnom životu ove države. Podaci o drevnoj Kini, koji su uglavnom istorijskog i religiozno – filozofskog karaktera, glavni su pokazatelji razvoja kineske civilizacije i sazrevanja kineskog naroda. Stožer društvenog poretka ove "*civilizacije pirinča i veštačkog navodnjavanja*" sačinjava pet osnovnih, hijerarhijskih odnosa: vladara i podanika, oca i sina, starijeg i mlađeg brata, muža i žene i roditelja i dece. Po Konfučiju, kineski poredak, kao svojevrsna "porodična država", traži i nalazi vrlinu u bespogovornoj poslušnosti i poštovanju prema starijima i višima na nepromenljivoj društvenoj lestvici.[290] Za kinesku civilizaciju naročito je važna filozofija u vreme Konfučija koja je karakteristična po visokoj socijalno – političkoj aktivnosti svakog čoveka kao i po tome da sudbina čoveka zavisi od zemaljskog života i sopstvenih sposobnosti.[291] Kineski kulturni nacionalizam u prvi plan stavlja pojedinca i sopstveni kulturu.

---

[288] Isto (pristupljeno 16.7.2014.godine)

[289] Ovaj deo teksta napisala je Nevena Mančić

[290] Dragan R. Simić, *Rasprava o poretku*, Zavod za udžbenike, Beograd, 2012, str. 31.

[291] Momčilo Sakan, *Geopolitika Narodne Republike Kine*, Nezavisni univerzitet BanjaLuka, Banja Luka, 2013, str. 29 – 30.

Na osnovu toga, može se zaključiti da je kineska civilizacija oduvek bila jedinstvena i ponosna. Ukoliko posmatramo istorijski, Kina je prolazila kroz periode jedinstva i periode raskola. Međutim, uprkos tome, istorija Kine je istorija jedne velike nacije.[292] Sama kineska elita doživljava svoju državu kao prirodno središte sveta, pa na osnovu tog shvatanja postoji izreka da je Kina „*Središnje carstvo*", što potvrđuje činjenicu da Kina sebe vidi u centru svetskih odnosa kao i značaj nacionalnog jedinstva.[293] Kao središte, Kina je neprekidno širila svoj uticaj na zemlje periferije i očekivala od njih da prihvataju njenu znatno napredniju civilizaciju.[294] Pored toga što je sada postala azijski gigant, Kina pored ekonomske, tehnološke i političke stabilnosti, snagu crpi i iz duha naroda. Narodno jedinstvo i vera u zajedničku bolju budućnost su veoma važni za ovu državu, što se vidi i kroz simboliku njene zastave.[295]

2009. godine, povodom obeležavanja 60 godina postojanja Narodne Republike Kine, na trgu Tjenanmen organizovana je grandiozna ceremonija sa više od 100.000 učesnika, kao i vojna parada gde je prikazana najnovija vojna tehnologija kao simbol modernizacije i prosperiteta ove države.[296] Tadašnji predsednik NR Kine Hu Đintao održao je govor na terasi kod Vrta nebeskog mira, na istom mestu gde je Mao Cedung 1949. godine objavio stvaranje države.[297] Tom prilikom je izjavio da će Kina ostvariti jedinstvo bogate i jake države sa svetlom budućnošću, koja stoji uspravno i čvrsto na istoku. Kina je postavila temelje svog sna – da postane stabilna, jedinstvena i jaka.

Koliko je kineskom vođstvu važna podrška naroda pri sprovođenju politike koja ovu zemlju pozicionira tik uz Sjedinjene Američke Države i Rusiju, vidi se upravo iz ove ceremonije koja je imala za cilj da u očima naroda stvori pozitivnu sliku o ulozi Kine na globalnoj sceni. Kao najmnogoljudnijoj zemlji sveta, Kini je potrebno da razvije visoki stepen nacionalne kohezije kao deo njene meke moći preko koje će ostvariti uticaj na svetskoj sceni. Kako koncept meke moći postaje sve popularniji, kineska vlada radi na tome da i dalje poboljšava uslo-

[292] Ibid.
[293] Ibid.
[294] Ibid.
[295] Crvena zastava sa pet žutih zvezdica simbolizuje jedinstvo naroda.
[296] Dostupno preko: http://www.politika.rs/rubrike/vesti-dana/NR-Kina-proslavila-60-godina-postojanja.lt.html (Pristupljeno 7.06.2015.)
[297] Ibid.

ve života naroda ne bi li i dalje nastavila da uživa ogromnu podršku koju za sada svakako ima.

Anketa koju je sproveo Pew Research Center u 22 zemlje ukazuje da sve veći broj ljudi veruje da će Kina ili zameniti, ili je već zamenila Sjedinjene Američke Države na mestu prve supersile.[298] To nam govori da je imidž ovog azijskog giganta u velikoj meri poboljšan i da nastavlja da raste. Veliki broj ljudi ocenjuje napredak Kine u svim sferama kao veoma pozitivan, iza čega u najvećoj meri stoji jedna složna nacija koja želi da ostvari svojoj zemlji svetlu budućnost. Kineski narod je prošao kroz duga traganja i neumorne napore da izađe na put socijalizma sa kineskim karakteristikama, u skladu sa prilikama svoje zemlje. To je upravo recept koji ovoj zemlji omogućava da čvrsto istrajava na putu miroljubivog razvoja.

Jedna od vrlina kineskog naroda je požrtvovanost. Iz duge i teške istorije vidimo da je ovaj narod konačno postigao uspeh. Sve u svemu, Kina je i dalje jedna velika zagonetka. Svojim dostignućima ne prestaje da zadivljuje i zbunjuje svet. Mnogi pokušavaju da proniknu u budućnost Kine kao i u tajne požrtvovanog duha kineskog naroda. Jedino što se sada vidi je složan narod koji veruje u svoju državu i nastavlja da ulaže u nju.

Kineski ekonomski bum koji je na bolje promenio život gotovo svakog od milijardu i 300 miliona Kineza pojedinačno, učinio je zemlju relevantnim svetskim faktorom, sa neskrivenim ambicijama da u (bliskoj) budućnosti postane još značajniji, ako ne i direktni izazivač "jedinoj preostaloj svetskoj supersili" Americi.[299] Kina poseduje sve što je neophodno da bi bila moćna, pre svega, mnogobrojno stanovništvo i veliki stepen podrške vladajućim strukturama. Međutim, postoje i veliki unutrašnji društveni problemi i neravnomernosti koje Kina tek treba da razreši u decenijama koje su pred njom, da bi mogla da se u punom obimu usmeri na nadmetanje sa SAD.[300] Današnji odnosi SAD – a i Kine su odnosi koji se tiču svetskog poretka pa zahtevaju međusobnu saradnju. Uprkos tome, sve upućuje na zaključak da je Kina na dobrom putu da postigne svoj „Kineski san" i prouzrokuje pomeranje moći sa Zapada na Istok.

[298] Dostupno preko: https://euroasiaserbia.wordpress.com/2011/07/16/ (Pristupljeno 7.06.2015.)
[299] Dostupno preko: http://www.vreme.com/arhiva_html/457/17.html (Pristupljeno 7.06.2015.)
[300] Dragan R. Simić, *Rasprava o poretku*, str 318.

Univerzalistička kultura Narodne Republike Kine[301]

Za Kinu se može reći da poseduje univerzalističku kulturu s obzirom na to da se njena kultura i jezik proučavaju u mnogim zemljama širom sveta. Sama Kina ulaže dosta sredstava za promovisanje svog nacionalnog imidža i trudi se da ga učini prijemčivim. Preko 300.000 stranih studenata pohađa nastavu na kineskim univerzitetima što je značajna brojka i utiče na popularnost Kine kao zemlje. Ova država je takođe osnovala mnogobrojne Konfučije institute koji edukuju i upoznaju ljude sa kineskom litaraturom, umetnošću, tradicijom, politikom, tako da su prisutni na svim kontinetima. Sve je više onih, posebno među mlađom populacijom koji su zainteresovani za učenje kineskog jezika pre svega iz razloga što kineska ekonomija sve više raste i spekuliše se o tome kako bi ona uskoro mogla postati sledeća svetska supersila i zameniti Sjedinjene Američke Države. Kineske korporacije osnivaju svoja predstavništva u skoro svim regionima sveta pa se ljudima pruža prilika da se zaposle u nekim od ovih kompanija. Poslednjih godina kineska kinematografija je isto napravila određene pomake pa su tako kineski filmovi postali prisutniji u bioskopima. Ljudi širom zemaljske kugle su zainteresovani da se upoznaju sa kineskom tradicijom, zanimljiv im je budizam, konfučijanstvo kao religije koje su nastale na kineskom tlu. Kineska nova godina je događaj koji se obeležava u dosta svetskih prestonica. Skoro svi veći gradovi u Evropi i Americi imaju kineske četvrti u kome se nalaze brojne prodavnice sa kineskom robom kao i čuveni kineski restorani. Kina je i treća zemlja na svetu po posećenosti turista, a najpopularnije destinacije su Peking i Šangaj. Ona je organizovala i neke od najvećih svetskih manifestacija kao što su Letnje Olimpijske igre što je izazvalo veliku pažnju. Prema istraživanjima koja su sprovedena u svim većim državama i kontinentima, Kina se generalno pozitivno opaža, a neke zemlje u Africi i Latinskoj Americi teže da zasnuju politički model vladavine po ugledu na Kinu.[302] Svi ovi navodi ukazuju na to da se kineska moć značajno uvećala i da ona sada zaista predstavlja silu u usponu i da su ostale države s pravom zabrinute.

[301] Ovaj deo teksta napisala je Klara Pelhe

[302] David Shambaugh, *China Goes Global*, op.cit. pp. 2-10.

- **Uticaj Narodne Republike Kine u međunarodnim organizacijama**[303]

Kina nastoji da diplomatskim odnosima sa drugim zemljama razvija prijateljstvo i saradnju. Ova saradnja je zastupljena na svim kontinentima. Zahvaljujući rastućoj ekonomskoj moći Kina ima veliki uticaj na zemlje u razvoju. Poput drugih država, Kina nastoji da svojim učešćem u međunarodnim organizacijama i pregovorima obezbedi zaštitu svoje nezavisnoti, suvereniteta i teritorijalnog integriteta. Kina je članica asocijacije BRICS što je ekonomski pojam i odnosi se na privredni potencijal Brazila, Rusije, Indije, Kine i Južnoafričke republike. Ona takođe ima stalno sedište i pravo veta u Savetu bezbednosti Ujedinjenih nacija. Kina je i član brojnih organizacija u sistemu Ujedinjenih nacija poput: Generalne skupštine UN-a, Konferencije UN-a o trgovini i razvoju, Organizacije za hranu i poljoprivredu.

Pored toga ova zemlja ima članstvo i u drugim organizacijama kao što su Afrička razvojna banka, Azijska razvojna banka, kao i posmatrački status u ASEAN-u.[304]

Kina ima diplomatske odnose sa svim bitnim regionima širom sveta. Kina razvija saradnju sa Evropskom unijom još od 1957. godine. Evropska unija je najveći trgovinski partner Kini, a Kina je drugi najveći partner Evropskoj uniji nakon Sjedinjenih Američkih Država. Između 2009. i 2010. godine izvoz EU u Kinu povećan je čak 38% i nastavlja da raste. Problem u odnosima Kine i Unije nastao je uvođenjem embarga na oružje Kini kao odgovor na njeno suzbijanje protesta na Tjenanmen trgu 1989. godine. Kina se oštro pobunila zbog embarga ističući da on predstalja vid političke diskriminacije prema njoj. Iako je bilo više puta govora o ukidanju embarga, to nije učinjeno jer se ljudska prava u Kini još uvek ne poštuju u dovoljnoj meri.[305]

Odnosi između Kine i zemalja Afričkog kontinenta datiraju još od perioda Hladnog rata. Na političkom polju pitanje Tajvana je veoma bitno za Kinu. Mnoge države u Africi poput Egipta, Zambije, podržavaju kinesku unutrašnju i spoljnu politiku. Podrška ovih država je bila ključna i za ulazak Kine u Ujedinjene nacije. Takođe, i najveća afrička zemlja Nigerija se oslanjala na dobre odnose sa Kinom prili-

[303] Ovaj deo teksta napisala je Klara Pelhe

[304] The Chinese Outpost, Available from: http://www.chinese-outpost.com/chinapedia/government-and-politics/membership-in-international-organizations.asp, (Accessed 7 August 2014)

[305] European Union, Availabe from: http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/asia/r14207_en.htm, (Accessed 8 August 2014)

kom zahteva da dobije trajno sedište u Ujedinjenim nacijama za pitanja Afričkog kontinenta. Što se tiče ekonomskih odnosa Kina već godinama aktivno investira u ovaj kontinent. Postoji oko 800 kineskih kompanija u Africi koje uglavnom ulažu u infrakstrukturu, energetiku i bankarstvo. Kina daje afričkim zemljama i vrlo povoljne kredite, od 2000. godine oko 10 milijardi duga je oprošteno. Jedinu trećinu nafte Kina dobavlja iz Afrike i to uglavnom iz Angole. Tokom 2012. godine uvoz iz Afrike se povećao za 25,5%, a uvoze se pretežno mineralne rude, nafta i poljoprivredni proizvodi. Uvoz je porastao na 33%. Kina je već nekoliko godina za redom najveći trgovinski partner Africi.[306]

Kina ima diplomatskog uticaja i u zemljama Latinske Amerike. Ona je viđena kao alternativa Sjedinjenim Američkim Državama i Evropi za međunarodnu podršku, humanitarnu pomoć i ekonomsku saradnju. Brazil ima dobre odnose sa Kinom što proizilazi iz međusobne saradnje u okviru BRICS-a. Venecuela i Argentina takođe vide Kinu kao najbolju priliku za izvoz proizvoda, dok su sa druge strane Čile i Kolumbija zabrinuti zbog sve većeg kineskog uticaja. Trgovina između Kine i zemalja Latinske Amerike je porasla sa 10 na čak 130 milijardi dolara između 2009. i 2010. godine. Najviše trguje sa Argentinom, Čileom, Meksikom, Venecuelom. Kineska roba je popularna zbog niske cene, a i sami kineski proizvođači nastoje da prave proizvode koji će biti namenjeni svim slojevima društva. Kina se 2004. godine pridružila Organizaciji Američkih Država. Ona je takođe i donator u Interameričkoj razvojnoj banci. Poslednjih godina aktivno razvija saradnju i sa Rio grupom i Karipskom zajednicom.[307]

Što se tiče Azije, kako kineska ekonomija cveta tako ona ulaže u azijske zemlje i svoje susede kako bi osigurala snabdevanje prirodnim resursima. Tako, na primer, Kina je investirala u kazahstanska naftna polja, u Tadžikistanu i Kirgistanu uložila je u projekte izgradnje hidroelektrane. Šangajska organizacija za saradnju čija je Kina jedna od zemalja osnivača, postaje sve važnija za obezbeđivanje sigurnosti i prosperita Centralnoazijskog regiona. Kina gradi trgovinske odnose i sa zemljama Južne Azije, među kojima su Pakistan, Bangladeš, Šri

[306] Gisela Grieger, *China's role in development in Africa,* Library of the European Parliament, Available from: http://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2013/130521/LDM_BRI(2013)130521_REV1_EN.pdf, (Accessed 9 August 2014)

[307] Patricia Rey Mallén, *Latin America Increases Relations With China: What Does That Mean For The US?,* International Business Times, Available from: http://www.ibtimes.com/latin-america-increases-relations-china-what-does-mean-us-1317981, (Accessed 10 August 2014)

Lanka, Nepal. Ukupan obim trgovine sa ovim delom kontinenta iznosi oko 20 milijardi dolara godišnje. Kina ulaže finansijska sredstva kao pomoć ovim državama kako bi razvile svoje sektore. Geopolitičke ambicije najviše teži da ostvari u jugoistočnom delu, posebno preuzimajući kontrolu nad Južnim kineskim morem.[308]

Kao što je već pomenuto Kina je deo BRICS grupe. Prema ekonomisti Džim O Nilu zemlje koje sačinjavaju ovu grupaciju bi mogle do 2050. godine da postanu najjače ekonomije sveta i da prevaziđu G7 grupu. Ekonomski tim Goldman Saksa predviđa da bi Kina zajedno sa Indijom mogla da postane globalni dobavljač proizvedenih dobara i usluga. Takođe se navodi da će se u zemaljama BRICS-a broj ljudi sa godišnjim primanjima od preko 3000 dolara udvostručiti u roku tri godine, a do 2025. broj onih sa primanjima preko 15000 dolara godišnje bi mogao dostići 200 miliona ljudi. Prema ovim izveštajima upravo bi Kina bila prva od zemalja BRICS-a koja bi postala glavna svetska ekonomska sila. [309] Zemlje BRICS-a osnovale su jula 2014.godine sopstvenu razvojnu banku što je direktan izazov globalnom poretku kojim dominira Zapad.[310]

Kina je članica Ujedinjenih nacija i stalna članica Saveta bezbednosti. Republika Kina je postala članica Ujedinjenih nacija 1945. godine kada je i osnovana ova organizacije. 1949. godine kineski vođa Mao Cedung je ustanovio postojanje Narodne Republike Kine, a vlada Republike Kine se premestila u Tajpej. SAD i druge države su se usprotivile da priznaju Narodnu republiku Kinu kao člana UN-a, a Republika Kina, danas poznata kao Tajvan je zadržala članstvo do 1971. godine. Te godine Generalna skupština Ujedinjenih nacija je presudila da je Narodna Republika Kina jedini legalni predstavnik Kine, i tako je ona preuzela mesto stalnog člana od Republike Kine koja je izgubila članstvo. Ono što je za Kinu najznačajnije je to što kao stalni član Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija ima pravo veta i na taj način utiče na kreiranje svetske politike. Kina je više puta iskoristila ovo pravo, na primer 2008. protiv sankcija Zimbabveu, 2012. i 2014. zajedno sa Rusi-

[308] *Encyclopedia Britannica*, Available from: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/111803/China/71760/Foreign-relations, (Accessed 11 August 2014)

[309] Jim O'Neill, *Building Better Global Economic BRICs,* Goldman Sachs Economic Research Group, Available from: http://www.goldmansachs.com/korea/ideas/brics/building-better-pdf.pdf, (Accessed 11 August 2014)

[310] Dingding Chen, *3 Reasons the BRICS' New Development Bank Matters*, The Diplomat, Available from: http://thediplomat.com/2014/07/3-reasons-the-brics-new-development-bank-matters/, (Accessed 11 August 2014)

jom uložila je veto na vojnu intervenciju u Siriji. Kina je od 2012. godine poslala preko 3000 vojnika u mirovne operacije UN-a i rangirana je kao 7. država članica koja je doprinela budžetu mirovnih operacija za 2013-2015. godinu sa 3,93%.[311]

Kina je veoma važan igrač na svetskoj sceni jer je članica mnogih organizacija koje odlučuju o svim bitnim političkim dešavanjima. Ono što je posebno značajno je to što je prisutna na skoro svim kontinentima, što razvija saradnju sa mnogim zemljama koje joj pružaju političku podršku kad god je to potrebno. Kina nastoji da pokaže ostalim državama kako ona može da bude alternativa Sjedinjenim Američkim Državama i da preuzme vodeću poziciju. S obzirom da ima pravo veta, nijedna značajna politička akcija ne može biti sprovedena bez njenog pristanka što joj daje veliku moć. Kineska vlada ulaže i dosta novca kako bi pripomogla razvoju zemalja u tranziciji, a pomaže i aktivnostima organizacija kojima pripada.

- **Meka moć Narodne Republike Kine**[312]

Kina neminovno predstavlja svetsku silu. Ova zemlja ulaže sve napore kako bi povećala svoju moć i uticaj širom sveta. Kina je ozbiljna pretnja ostalim državama koje se takođe bore da ostanu i postanu svetske imperije i to se može videti kroz rastuću kinesku ekonomiju, jako vojno naoružanje ali i kroz uticaj koji njena kultura ima na čitav svet, rastući trend studiranja kineskog jezika, kroz njene diplomatske odnose, rasprostranjenu dijasporu koju ima širom sveta što sve zajedno čini njenu meku moć.

Što se tiče globalnog ugleda Kine, kao jedne od varijabli meke moći neke države, ona se aktivno trudi da unapredi kulturnu politiku, organizuje svetske manifestacije, proširi nivo medijskih sadražaja koji odlaze u svet i ima dosta poznatih ličnosti. U 2006. godini Državno veće je usvojilo Nacrt nacionalnog plana za kulturni razvoj. Do 2010. godine ukupna vrednost kineske kulturne industrije procenjena je na više od 1,1 biliona juana što iznosi oko 170 milijardi dolara i čini 2,75 procenta bruto društvenog proizvoda.[313] Kina je u novom milenijumu već imala dva dobitnika nobeleove nagrade za književnost, Gao Singđena 2000. i Mo Jana 2012. godine. Što se tiče filmske industrije, Kina

[311] United Nations, Available from: http://www.un.org/en/aboutun/history/index.shtml, http://www.china-un.org/eng/, (Accessed 13 August 2014)
[312] Ovaj deo teksta napisala je Klara Pelhe
[313] David Shambaugh, *China Goes Global,* pp. 166-167.

je pretekla Japan i postala drugo po veličini filmsko tržište, odmah iza Sjedninjenih Američkih Država.[314] Kineska vlada nastoji da kroz film širi pozitivnu sliku svoje države u inostrantsvu. Iako ovaj plan nije još uvek u potpunosti ostvaren, ipak su pojedini kineski filmovi poput filma *Pritajeni tigar, skriveni zmaj* ostvarili najveću zaradu u kategoriji filmova van engleskog govornog područja.[315] Veliki značaj imale su i Olimpijske igre koje su organizovane 2008. godine u Pekingu. Kina je za ovu manifestaciju potrošila rekordnih 42 milijarde dolara što je velika suma, pogotovo ako se poredi sa 15 milijardi koje su uložene za igre u Atini, i 35 miljardi koliko su potrošili Britanci 2012.godine.[316] Olimpijske igre su bile važne za unapređenje odnosa Kine i zemlja u razvoju, mnogi svetski lideri su pozvani da prisustvuju cermonijama otvaranja i zatvaranja igara. Kina je dokazala da može da upravlja i organizuje najveću globalnu manifestaciju. Mnogi su bili zadivljeni predstavljenim programom, dizajnom stadiona Ptičije gnezdo, i sve to zajedno sa uspehom kineskih sportista je pokazalo uspon Azije u odnosu na druge kontinente, i dokazalo da Kina predstavlja ozbiljnu pretnju zapadnim silama i da je u stanju da se ravnopravno bori sa njima. Olimpijada je bila značajna i za diplomatske odnose Kine sa Sjedinjenim Američkim Državama, Džordž Voker Buš, tadašnji predsednik SAD, je samom posetom ovim igrama doprineo rastu publiciteta, a nakon završetka igara ondašnji kineski premijer Ven Điabao je čestitao Americi na osvajanju najvećeg broja medalja, iako je Kina osvojila najviše zlatnih medalja. Ovo je pokazalo da Kina želi da i dalje unapređuje saradnju sa svetskom supersiom.[317]

Sledeći značajan događaj koji je takođe služio za poboljšanje slike o Kini u inostranstvu bila je Svetska izložba(Ekspo) koja je održana 2010. godine u Šangaju. Tema izložbe je bila *Bolji grad-bolji život* i trebalo je da označi status Šangaja u 21. veku. Ova izložba je predstavljala i najveći svetski sajam ikada pošto je ukupna dužina na kojoj su predstavljeni sadržaji iznosila 5,28 kilometara kvadratnih. Ovo je takođe bio i najskuplji Ekspo, jer Šangaj je potrošio 11, 96 milijardi juana na

314 The Economist, Available from:http://www.economist.com/news/christmas-specials/21591741-red-carpet, (Accessed 1 August 2014)

315 Ibidem.

316 Russia Today, Available from: http://rt.com/op-edge/growing-chinese-soft-power-638/, (Accessed 1 August 2014)

317 Pang Zhongying, *The Beijing Olympics and China's Soft Powe*r, Available from: http://www .brookings.edu/research/opinions/2008/09/04-olympics-pang, (Accessed 2 August 2014)

njega , ali je ostvario i operativni profit od oko 1 milijardi juana obzirom da ga je posetilo preko 73 miliona ljudi, od čega su oko 4 miliona bili stranci.[318]

Proslava kineske nove godine je isto tako događaj koji služi za uzdizanje kulture ove zemlje. Ogroman broj ljudi širom sveta proslavlja ovu manifestaciju koja traje nekoliko dana Na londonskom Trafalgar skveru svake godine skoro pola miliona turista prisustvuje ovom događaju.[319]

Kina šalje razne poruke u inostranstvo. Ekspanzija putem medija je glavna kineska strategija za poboljšanje njihovog imidža. Kineski mediji su krenuli u osvajanje sve većeg tržišta i zarađivanju sve većeg novca. Desetine milijardi juana se ulaže u glavne medije kako bi oni promovisali kineske interese u svetu, (a pre svega u one glavne) u koje spadaju Sinhua novinska agencija, Centralna kineska televizija (CCTV), Kineski internacionalni radio (CRI) i novine China Daily. Novinska agencija Sinhua je službeni državni servis i organ centralnog komiteta Komunističke partije. Od svog osnivanja ova agencija je imala ulogu da nadzire vesti koje dolaze od spolja i da promoviše državnu propagandu. Trenutno ima oko tri hiljade zaposlenih novinara od kojih je četristo njih zaposleno u nekom od 117 biroa u inostranstvu.[320] Kineska centralna televizija takođe je postala globalna. Ona je 2002. godine pokrenula svoj dvadesetočasovni program na engleskom jeziku, a trenutno emituje program na šest jezika. CCTV Engleski servis i CCTV-4 satelitski kanal planiraju da se prošire na 50 biroa širom sveta. Kina nastoji da sa CCTV-om parira drugim svetskim medijskim gigantima poput BBC-a, CNN-a, Al Jazeere. Isto stoji i sa radio programom, Kineski internacionalni radio je takođe postao globalni program i sada svakog dana emituje program na pedeset devet jezika i dvadeset sedam frekvencija. Poseduje trideset dva prekogranična biroa. CRI se svim snagama trudi da prodre i na lokalna američka tržišta tako što zakupljuje vreme u manjim radio stanicama. Ona je prodrla i u mnoge američke supermarkete pa su se čak čule primedbe da se kineska muzika više pušta u marketima od kantri muzike. China Daily je osnovan 1981. godine i ima tiraž od oko 400.000 primeraka. Ove novine se takođe bore za svoje mesto na američkom tržištu tako što ubacuju svoje

[318] ExpoMuseum, Available from: http://www.expomuseum.com/2010/, (Accessed 2 August 2014)
[319] Russia Today, Available from: http://rt.com/op-edge/growing-chinese-soft-power-638/, (Accessed 1 August 2014)
[320] David Shambaugh, *China Goes Global*, op.cit. p.183

dodatke u Washington Postu i ostalim komercijalnim časopisima.[321]

Jedan od najvažnijih izvora kineske meke moći je definitivno obrazovanje i zbog toga kineska vlada mnogo ulaže u razvoj obrazovnog sistema zemlje. Dok je 2000. godine 13.000 stranih državljana studiralo u Kini, u 2011. godini taj broj je skočio na skoro 300.000. Najviše studenata dolazi iz Japana i Južne Koreje, a značajan broj dolazi i iz Sjedinjenih Američkih Država koje su i najavile da planiraju da pošalju još 100.000 studenata u narednim godinama. 2009.i 2010. godine kineska vlada je uložila ukupno 117 miliona dolara u stipendiranje stranih studenata.[322] Privlačnost kineskih univerziteta raste zajedno sa poboljšanjem njihovog ranga na svetskim listama. Hong Kong Univerzitet je skočio na 21. mesto, a Pekinški Univerzitet na 37. mesto, a MBA program Hong Kong Univerziteta za nauku i tehnologiju je uvršten u deset najboljih od strane *Financial Times-a*.[323]

Peking takođe organizuje nastavu o kineskom i mandarinskom jeziku i kulturi u osnovnim školama u inostranstvu i potpisani su sporazumi sa zemljama poput Tajlanda o integraciji kineskog jezika u javnim školama. Kineska vlada šalje i različite instruktore i nastavnike u Kambodžu, Keniju, Argentinu. Za svrhu promocije sopstvene kulture Kina je osnovala više Konfučije instituta i Konfučije učionica širom sveta. Oni su osnovani po ugledu na druge institute poput Geteovog, Španskog Servantes instituta, British Councila i drugih. Za razliku od njih, Konfučije instituti rade u okviru univerziteta, srednjih škola i obezbeđuju finansiranje nastavnika i edukativnog materijala. Oni ne služe samo za učenje jezika, već imaju i političku svrhu tako što daju pozitivnu sliku o Kini. Na primer, samo u Africi postoji oko 50 ovih instututa i Afrikanci su zainteresovani za učenje kineskog jer smatraju da bi im to pružilo šansu za bolji život. Želja za znanjem kineskog sve više raste i trenutno oko 40 miliona ljudi uči ovaj jezik a kineska vlada ima želju da osnuje 1000 novih instituta. Postoji raširena zabrinutost zbog jakog uticaja instituta na akamdemsku slobodu i mogućnost špijunaže za sopstvene potrebe.[324]

Kina se na razne načine trudi da predstavi sebe kao sledećeg svetskog lidera, a jedan od efikasnih načina je i kroz širenje prisustva u Africi. Pružanjem pomoći, diplomatske podrške u multilateralnim

321 Ibidem, pp.184-187.
322 Ibidem, pp.192-193
323 Ibidem, p.194
324 Ibidem, pp.192-197

institucijama ova zemlja želi da prikaže sebe kao vođu zemalja Trećeg sveta. Kineska vlada ulaže ogromna sredstva u Afriku radi podsticanja izgradnje trgovinskih odnosa, daje donacije, niske i beskamatne kredite. Najsiromašnijim zemljama oprošteni su neki dugovi, a sve ovo doprinosi tome da afričke zemlje daju podršku Kini u Ujedinjenim nacijama i drugim multilateranim forumima. Kina nastoji da prenese svoj model ekonomskog razvoja na afričke zemlje kako bi se one brže razvile. Kineski lekari i stručnjaci već odavno pomažu ovom kontinentu u borbi protiv side, od 1963. godine preko 15.000 lekara je radilo sa oko 180 miliona obolelih. Već je pomenuto i značajno stipendiranje afričkih studenata koje im pruža šansu za pronalaženje posla u inostranstvu. Značajno je i to što Kina održava posebno dobre odnose sa zemljama sa kojima SAD ima ograničene kontakte poput Libije i Sudana.[325]

U jugoistočnoj Aziji je takođe prisutan jak kineski uticaj. Kineska kultura, kuhinja, arhitektura, moda, filmografija su uvršteni u lokalne kulture. Preko 110.000 mladih iz ovog dela Azije školuje se u Kini.[326] U Latinskoj Americi Kina je isto napravila značajan prodor. Za razliku od SAD sa kojom je ovaj region imao dosta problema, Kina se vidi kao benigna sila i dobrodošla promena. Latinoamerički lideri si srećni što imaju Peking kao alternativnu Vašingtonu. Kineska vlada je dogovorila preko 400 trgovinskih i investicionih pregovora i uložila skoro 50 milijardi dolara u region. Iako su vođe ovih zemalja ohrabrene da nastave i razvijaju saradnju sa Kinom, većina lationomaerikanaca ne smatra da je kineski komunistički model vladavine nešto na šta bi se trebalo ugledati.[327]

Kada je u pitanju sledeća varijabla merenja meke moći, globalni integritet, Kina ima dosta problema sa vladavinom prava u zemlji i po istraživanjima indeksa slobode nalazi se na veoma lošem položaju. Komunistička partija Kine ima monopol na političku vlast, a njen stalni komitet postavlja sve državne funkcionere. Jedini izbori koji su kompetitivnog tipa su oni gde se biraju seoski odbori i gradski saveti. I oni su podložni strogim kontrolama, a često se čuju optužbe da je ne-

[325] Drew Thompson, *Economic Growth and Soft Power: China's Africa Strategy,* The Jamestown Foundation, Washington, Available from: http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=3699#.U-40ivmSxpu, (Accessed 3 August 2014)

[326] Esther Pan, China's Soft Power Initiative, Available from: http://www.cfr.org/china/chinas-soft-power-initiative/p10715, (Accessed 3 August 2014)

[327] Ibidem.

ko osvojio izbore korupcijom i podmićivanjem. Iako je Komunistička partija neprijateljski raspoložena prema disidentima, kineski građani povremeno organizuju proteste na kojima traže svoja prava, onlajn peticije i u nekim stvarima su ovi protesti bili uspešni mada je puno ostvarivanje zahteva otežano zbog jakih kontrola, cenzura i zabrana. Freedom House koji ocenjuje stepen sloboda zemalja, koristeći vrednosti od 1-7 pri čemu broj 1 označava najbolji položaj, a 7 najgori, daje Kini ocenu 6 po stepenu građanskih sloboda i prava, 7 za politička prava i slobodu izbora, a ukupan indeks slobode je ocenjen sa 6,5 što ukazuje da je stanje u ovoj azijskoj zemlji problematično.[328]

Što se tiče globalne integrisanosti, Kina svoju meku moć crpi iz činjenice da je najmnogoljudnija zemlja na svetu i da ima mnogobrojnu dijasporu. U inostranstvu živi preko 50 miliona Kineza. Većina njih živi u jugoistočnoj Aziji, Tajlandu, Filipinima, Singapuru, Maleziji. U SAD najviše njih boravi u popularnim kineskim četvrtima u Njujorku, Los Anđelesu, San Francisku. Poznati su kineski restorani i kuhinja koji su raširena širom sveta. Kina je generalno u svetu opažena bolje nego što su to SAD. Ljudi u proseku mnogo više ne vole SAD nego što je to slučaj sa Kinom. Najpovoljnije mišljenje imaju ljudi u jugoistočnoj Aziji i Africi. U 27 od 46 isipitanih zemalja mišljenje o ovoj zemlji je pozitivno. I u državama u kojima ljudi ne favorizuju Kinu, mišljenje o SAD je mnogo gore i one se opažaju kao značajno veća pretnja.[329] Turizam u Kini takođe napreduje kako godine prolaze. Ona je postala jedna od najpoželjnijih turističkih destinacija i njeno gostoprimstvo je sve cenjenije u svetu. Prema najnovijem predviđanju Svetske turističke organizacije, u narednih 20 godina Kina će ostvariti godišnji porast od 43 miliona stranih turista, a taj broj će skočiti na 1,8 miliona do 2030. godine.[330]

Mnogi teoretičari smatraju da kinesko ulaganje u meku moć ipak nije do kraja uspešno. Najznačajniji među njima, koji je ujedno i tvorac pojma meka moć, Džozef Naj, smatra da Kina ne razume da korišćenje kulture i pozitivnih priča o zemlji za stvaranje meke moći nije

[328] Freedom House, Available from:http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/china-0#.VFfC1fnYU3s, (Accessed 10 Octobar 2014)

[329] Pew Research Center, Available from: http://www.pewglobal.org/2007/12/11/how-the-world-sees-china/, (Accessed 4 August 2014)

[330] TravelChinaGuide, Available from: http://www.travelchinaguide.com/tourism/, (Accessed 15 Octobar 2014)

lako kada nije u skladu sa unutrašnjim uređenjem i politikom.[331] Meka moć, prema Naju, ne može da se kupi novcem i investicijama. Kina se pored svog truda da upriliči određene manifestacije srela sa mnogim problemima koji su joj pokvarili ugled. Nakon uspešno organizovane Olimpijade, usledili su politički obračuni sa neistomišljenicima na Tibetu i Ksinđangu. Nakon izložbe Ekspo uhapšen je dobitnik Nobelove nagrade za mir Li Ksjabao. I pored svih napora da stvore globalno zastupljene medije, kineske novine i televizija i dalje ne mogu da se porede sa gigantima poput CNN-a, BBC-a i drugih. Da bi Kina uspela, potrebno je da oslobodi potencijal sopstvenog civilnog društva, ali Naj smatra da se to neće uskoro desiti. Dejvid Šambau, misli da Kina nema dovoljno dobro izgrađenu diplomatiju i političko uređenje što su preduslovi za probijanje meke moći. Kineska javna diplomatija čak ometa sva nastojanja ove zemlje da se izdigne kao supersila. Druge zemlje ne žele da budu kao Kina bez obzira na sav trud da promoviše svoj imidž. Ona će i dalje nastojati da na sve načine poboljša međunarodni ugled, ali ovaj teoretičar nije siguran koliko će ta bitka biti uspešna.[332] Šogo Suzuki takođe smatra da je pred Kinom još dug put da bi postala svetska sila. Iako se uspon ove zemlje može primetiti ona mora da razradi način na koji može efikasnije da primeni meku moć a da time ne ruši međunarodni poredak. Ona se isto tako mora suočiti i sa oživljenom američkom mekom moći koja se ostvaruje u punoj snazi.[333]

[331] David Shabaugh, China Goes Global, op.cit.pp.213-214

[332] Ibidem.

[333] Shogo Suzuki, The myth and reality of China's 'soft power', in *Soft Power and US Foreign Policy: Theoretical, historical and contemporary perspectives*, Routledge, Abingdon, 2010, p.211.

Marko Despotović, Miloš Perović, Klara Pelhe,
Olga Pavković, Milan Ranković, Nevena Mančić,
Anđelija Žunjić, Dragana Todorović

People's republic of China as a Challenger to the United States

Abstract

The main topic of this paper is the power of China as an USA's challenger. It consists of three parts. The first part contains general information about the Chinese geography, history, culture and religion. The second part analyses the hard power of China, especially its economic power, science and technology. The military power of China is also described in this essay, with special reference to its naval, ground, air and nuclear forces. The third part tries to explain Chinese soft power, i.e. national cohesion and universalist culture and the influence of this country in the international organizations,

Keywords: international relations, People's Republic of China, geography of China, history of China, culture of China, religion of China, economic power of China, military power of China, science and technology of China, influence of China in international organizations, national cohesion of China, universalist culture of China, soft power of China.

Milica Komatina,[1] Mina Dimitrovski,[2] Edin Sinanović,[3]
Miloš Matić,[4] Dejana Vukadinović,[5] Kristina Plazinić[6]

Republika Indija kao izazivač Sjedinjenim Američkim Državama

Apstrakt

Rad istražuje moć Republike Indije kao izazivača Sjedinjenim Američkim Državama. Tekst se sastoji iz tri dela od kojih prvi sadrži opšte informacije o njenoj geografiji, istoriji, kulturi i religiji. Drugi deo obuhvata analizu tvrde moći u okviru koje su obrađene teme ekonomske moći i nauke i tehnologije. Takođe, objašnjava se i vojna moć Indije, koja obuhvata pomorsku, kopnenu, vazduhoplovnu i nuklearnu moć. U trećoj celini istražuje se meka moć Indije, tj. njen uticaj u međunarodnim organizacijama, nacionalna kohezija i univerzalistička kultura.

Ključne reči: međunarodni odnosi, Indija, geografija Indije, istorija Indije, kultura Indije, religija Indije, ekonomska moć Indije, vojna moć Indije, uticaj Indije u međunarodnim organizacijama, nacionalna kohezija Indije, univerzalistička kultura Indije, meka moć Indije, nauka i tehnologija Indije.

1 milicakom @hotmail.com
2 minadimitrovski@gmail.com
3 yedoman@hotmail
4 milos.r.matic@gmail.com
5 italiangirl19@gmail.com
6 kristina.plazinic@gmail.com

Slika 1: Teritorija republike Indije

Pokazatelj	Podatak	Mesto na svetu
Površina teritorije	3.287,263 km^2	7.
Stanovništvo	1.236.344.631	2.
Gustina naseljenosti	367,10 stanovnika po km^2	
BDP po paritetu kupovne moći	4.99 biliona dolara	4.
BDP po glavi stanovnika	4.000 dolara	169.
Nivo nezaposlenosti	8,8%	98.
Džini indeks	33,9	
Indeks ljudskog razvoja	0,586	135
Glavni grad	Nju Delhi	
Zvanični jezik	Hindi, engleski, status zvaničnog ima još 14 jezika	
Zvanična valuta	Indijska rupija	

Tabela 1. Osnovni podaci o Indiji[7]

[7] U izradi tabele korišćeni su podaci CIA – The World Factbook i UNDP Human Development Report 2014, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/is.html i http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/ISR (pristupljeno 19.03.2015)

- **Geografija Indije**[8]

Indija (Indijska Unija ili Bharat) zauzima drugo mesto po broju stanovnika, a sedmo mesto po veličinu u svetu - njena površina iznosi 3.287.263 km^2.[9] Raznovrsna flora i fauna, različiti geografski tereni kao i klimatski uslovi su ono što Indiju čini bogatom zemljom. Indija se graniči sa Pakistanom na zapadu, sa Nepalom, Kinom i Butanom na severu i sa Bangladešom i Mjanmarom na istoku.[10] Podeljena je na 25 država, 7 federalnih administrativnih saveznih teritorija i teritoriju nacionalnog glavnog grada.[11]

Posmatrajući reljef Indije, možemo razlikovati tri jasno izražene regije.[12] Prvu čine Himalaji koji se prostiru na samom severu zemlje i Indiju dele od Kine, Butana i Nepala. Neposredno ispod Himalaja nalaze se slivovi reka Gang i Ind čineći zajedno tzv. Indogangsku niziju i drugu veliku regiju. Osim pomenute dve reke, jako bitnu ulogu ima reka Bramaputra koja se sa Gangom spaja u najveću deltu na svetu i iznosi 80 000 km^2.[13] Ove tri reke imaju jako bitnu ulogu u privredi države jer su ispresecane kanalima za navodnjavanje pirinčanih polja. Zapadno od njih nalazi se peščana pustinja Tar dok se južnim delom prostire visoravan Dekan - treća regija - koja Indiji, kao i celom azijskom kontinentu, daje trouglast oblik. Sa Dekanom se graniče dva planinska venca- Istočni i Zapadni Gati. koji su oivičeni uskim priobalnim ravnicama.[14] Najjužnija tačka zemlje jeste rt Komorin.[15]

Demografske odlike

Kao druga zemlja po broju stanovnika u svetu, Indija danas broji 1 236 344 631 stanovnika, od kojih 31.3% čini gradsko stanovništvo.[16] Glavni grad jeste Nju Delhi, dok su veći gradovi Bombaj, Kalkuta i Madras. Stanovništvo Indije je dosta podeljeno, najpre prema etnič-

[8] Ovaj deo teksta napisala je Milica Komatina.

[9] https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/in.html (pristupljeno 23. novembra 2014)

[10] Svet Pedija, http://svetpedija.com/2013/05/indija/, 21. maj 2013.

[11] Isto.

[12] http://www.slideshare.net/dusanjerkovic/indija-10191808, Indija, 16. novembar 2011.

[13] http://svetpedija.com/2013/05/indija/, Svet Pedija, 21.V 2013.

[14] Darko V. Kapor, *Velika enciklopedija sveta(prevod sa engleskog),* "Zmaj" Novi Sad, "Atlantis" Novi Sad, 1998, str. 98

[15] Isto.

[16] https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/in.html (pristupljeno 23. novembra 2014)

kim i jezičkim stavovima, stoga unutar nje možemo razlikovati preko 200 etničkih grupa koji govore više od 500 jezika. Dve osnovne jezičke grupe jesu indoevropska, koja uključuje hindi- najrasprostranjeniji jezik i dravidska grupa jezika, koja uključuje tamilski koji se uglavnom govori na jugu zemlje.[17] Drugi glavni jezik u Indiji jeste engleski.

Najveći broj ljudi u Indiji živi u selima i obrađuje zemlju oko njih. Veliki problem države jeste stalan priliv seoskog stanovništva u gradove pošto infrastruktura nije u stanju da prati porast broja stanovnika, pa tako ljudi žive bez struje, vode i kanalizacije. Školovanje je obavezno do 14. godine života, a pismenost Indijaca iznosi oko 62.8%.[18] Dobar deo indijskog naroda ne zna da čita i piše, međutim postepeno dolazi do poboljšanja. Kao osnovne karakteristike stanovništva Indije možemo izdvojiti:

-velika gustina naseljenosti;
-veliki procenat poljoprivrednog stanovništva;
-visok prirodni priraštaj;
-velika smrtnost odojčadi;
-visok procenat nepismenih.[19]

Prema nezvaničnim podacima UNICEF-a oko 13 miliona dece mlađe od 14 godina radi više od 10 sati dnevno da bi otplatili dug svoje porodice.[20]

Klima

Klima Indije je jako specifična i razlikuje se u zavisnosti od delova zemlje. Na jugu preovlađuje tropsko-monsunska klima, gde temperatura dostiže vrednost i do 35 stepeni, dok himalajski sever odlikuju oštre i hladne zime tj. planinsko-arktička klima. Osnovna karakteristika indijske klime, u najvećem delu zemlje, jeste smena monsunskih vetrova. Zimski monsuni kreću sa kopna i od decembra do maja donose suvo i sveže vreme.[21] Letnji monsuni kreću sa Arapskog mora u periodu od juna do oktobra donoseći velike količine kiše, čiji raspored zavisi pre svega od reljefa.[22] Monsuni predstavljaju bitan faktor i za

[17] Darko V. Kapor, *Velika enciklopedija sveta(prevod sa engleskog),* op. cit. str. 99
[18] https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/in.html (pristupljeno 23. novembra 2014)
[19] http://www.slideshare.net/dusanjerkovic/indija-10191808, Indija, 16. novembar 2011.
[20] Isto.
[21] Slavko Komar, *Indija*, Izdavačko preduzeće "Rad", Beograd, 1976, str.3
[22] Isto

privredu države jer setva pirinča počinje sa letnjim monsunskim kišama (jun), a završava sa njihovim prestankom (oktobar). U oktobru dolazi do prelaska letnjeg u zimski monsun što često prouzrokuje tajfune sa jakim pljuskovima. U Asamu, saveznoj državi Indije, najveća godišnja količina padavina u svetu.[23]

Biljni i životinjski svet

Indijski potkontinent obiluje retkim vrstama biljaka, prilagođenim za život u monsunskoj klimi. Na severozapadu su biljke retke, osim na velikim planinskim padinama, jer je vreme hladno i nestabilno pa samim tim ne predstavlja plodno tlo za rast biljnih vrsta. Ipak može se naći određen broj poljoprivrednih površina i pašnjaka. U mnogim delovima zemlje raste bambus, dok se u tropskim šumama nalaze vredna drveća koja uključuju grabovo, palisandrovo i tikovo drvo.[24]

Kada je reč o životinjama, najčešći su divlji veprovi, bizoni i mungosi dok je najpoznatiji gmizavac kobra. U planinske životinje spadaju smeđi i crni medvedi, jeleni, retki snežni leopard, markhor (vrsta divlje koze), različite vrste divljih ovaca i divljih jakova, kao i veliki broj ptica uključujući i mina pticu koja može da oponaša govor čoveka.[25]

Neretko, Indija je stanište endemskih i ugroženih vrsta kao što su azijski lav, gepard i tigar. Divlji slonovi koji su nekada naseljavali šume danas su uglavnom ukroćeni i služe za prenos tereta. Organizacije koje se brinu o životinjskom svetu Indije uspele su da stave određene vrste pod zaštitu, kao što je jednorogi indijski nosorog, koji je bio blizu istrebljenja.[26]

Prirodna bogatstva

Indija jeste izvor plodnog tla (56% obradive površine[27]) kao i velikog prirodnog bogatstva manifestovanog pre svega u rudama kamenog uglja, gvožđa, mangana, boksita, titana, dijamanata, prirodnog gasa, urana itd. Kako bi očuvala i imala prihode od svojih prirodnih blaga, 1950. godine u Indiji je osnovana Planska komisija koja je imala

[23] Svet Pedija, http://svetpedija.com/2013/05/indija/, 21. maj 2013.
[24] Darko V.Kapor, *Velika enciklopedija sveta(prevod sa engleskog),* op. cit. str.98
[25] Isto, str.99
[26] Isto,str.99
[27] Svet Pedija, http://svetpedija.com/2013/05/indija/, 21. maj 2013.

za cilj unapređenje planske privrede i ka svom cilju je postigla velike uspehe -vodeni i energetski potencijal, nauka i tehnologija su ojačali, te se zavisnost od inostrane pomoći itekako smanjila.[28] Najveći uspesi zabeleženi su u poljoprivredi i industriji.

Poljoprivreda je vodeća delatnost na Indijskom potkontinentu i više od tri petine ukupnog stanovništva jesu poljoprivrednici. Od izvoza svojih proizvoda Indija godišnje inkasira 30,5 milijardi američkih dolara.[29] Najviše se gaji pirinač, zatim pšenica, pamuk i čaj.[30] S obzirom na njene kapacitete, često se pozicionira kao broj jedan u proizvodnji određenih dobara.

Prva je na svetu po proizvodnji banana, maslaca, ogrevnog drveta, čaja i šećera; Druga je u svetu po proizvodnji pirinča, pšenice, duvana, cementa, mleka. Treće mesto zauzima u proizvodnji kamenog uglja, veštačkog đubriva, pamuka i po broju ovaca, četvrta je po proizvodnji krompira i prirodnog kaučuka.[31] Prema rečima Slavka Komara „bogatstvo sirovinama, jeftina radna snaga, prostrano domaće tržište i potrebe Velike Britanije, naročito za vreme Prvog i Drugog svetskog rata, bile su osnova na kojoj se počela podizati industrija u Indiji.“[32] U industriji prednjači tekstilna pa prehrambena, a razvijene su još hemijska industrija i rudarstvo, zatim crna i obojena metalurgija, duvanska, nuklearna, filmska, satelitska industrija i turizam.[33] Nema puno nafte, ali njena prerada predstavlja važnu industrijsku granu, dok Mumbai i Nju Delhi razvijaju značajnu elektronsku industriju.[34]

Veliki profit Indija ostvaruje od izvoza stoke, najpre goveda (prva u svetu), zatim ovaca, koza, svinja iako neke od njih (goveda, bizoni) sami ne koriste u ishrani jer ih smatraju svetim životinjama. Ribarstvo je takodje jedna od osnovnih aktivnosti, a s obzirom na to da obiluje podzemnim vodama, hidro-aktivnosti (navodnjavanje i energetika) imaju bitnu ulogu u privredi i industriji.

Uspesi indijske moći kriju se u bogatoj industriji i privredi. Nekada poznata kao mnogoljudna ili siromašna zemlja, obrađivanjem svojih dobara konstantno obeležava prosperitet, približavajući se najmoćnijim svetskim silama. Od filmske pa do vojne industrije ostvaru-

[28] Slavko Komar, *Indija*, op. cit. str.12
[29] Svet Pedija, http://svetpedija.com/2013/05/indija/, 21. maj 2013.
[30] http://www.slideshare.net/dusanjerkovic/indija-10191808, Indija, 16. novembar 2011.
[31] http://www.slideshare.net/dusanjerkovic/indija-10191808, Indija, 16. novembar 2011.
[32] Slavko Komar, *Indija*, op. cit. str.17
[33] http://svetpedija.com/2013/05/indija/, Svet Pedija, 21. maj 2013.
[34] Darko V.Kapor, *Velika enciklopedija sveta(prevod sa engleskog),* op. cit. str.101

ju se ogromni potencijali indijskog stanovništva da iskoriste bogatstva svoje zemlje i steknu status lidera na azijskom kontinentu, ali i u svetu. Indija se danas nalazi na 4. mestu najuspešnijih ekonomija sveta.[35] Izvozom domaćih proizvoda država je do 2013. godine inkasirala 467,5 milijardi dolara (12. mesto u svetu).[36]

- **Istorija Indije**[37]

Teritorija današnje Indije naseljena je hiljadama godina. Prvi stanovnici Indije su bili Dravidi koji su se bavili zemljoradnjom još u V milenijumu pre nove ere i imali svoje gradove, pismo i zanate. Njih su u II milenijumu pre nove ere počeli da potiskuju Arijevci koji su prodrli preko Pendžaba do Delhija, a sukob je završen oko 900. godine pre nove ere povlačenjem Dravida na jug Indije i ostrvo Cejlon. Arijevci su bili društveno organizovani u 4 kaste: bramane- sveštenike, kšatrije- vojnike, vajsije- slobodne seljake, zanatlije i trgovce i šudre- sluge pripadnika viših kasta. Krajem VI veka pre nove ere persijski kralj Darije I zauzeo je područje oko reke Ind, a Aleksandar Veliki je došao i do obale Ganga 325. pre nove ere.[38]

Otpor osvajačima doveo je do stvaranja snažne države Magada krajem IV veka pre nove ere, čiji su najvažniji carevi bili Čandargupta (321-296 pre nove ere) i Ašoka (273-232 pre nove ere) koji je zavladao gotovo celom Indijom osim juga. U II veku veliko carstvo raspalo se na sitnije delove, te je tek u IV veku u dolini Ganga ponovo uspostavljena snažna država pod dinastijom Gupta. U periodu od IV do VII veka dolazi do procvata indijske kulture i književnosti (u vreme vladara Samuragupte). Posle propasti dinastije Gupta, razjedinjene teritorije lako je u X veku osvojio avganistanski sultan Mahmut od Gaznija, kada feudalni odnosi zamenjuju robovlasništvo i započinje proces islamizacije.[39]

Krajem XIV veka u Indiju prodiru Mongoli, predvođeni kanom Temerlanom i zauzimaju njen severni deo. Početkom XVI veka Babur je postavio temelje Mogulskom carstvu sa prestonicom u Delhiju, a naredni vladari proširili su njegove granice na gotovo celu Indiju.

---

[35] https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/in.html (pristupljeno 23. novembra 2014)

[36] Isto.

[37] Ovaj deo teksta napisala je Mina Dimitrovski.

[38] *Srpska porodična enciklopedija,* knjiga 10, Narodna knjiga, Beograd, 2007, str.182.

[39] Isto, str. 182.

Akbar Veliki (1556-1605) osvojio je severni Hinduistan, Kašmir i oblast Inda, prekinuo progon hindusa i razvio sistem navodnjavanja, zanate i trgovinu. Aurangzeb (1658-1707) je osvojio Dekan, Kandahar i Kabul, a kao ortodoksni musliman je progonio hinduse, nametnuo visoke poreze stanovništvu i pljačkao hramove, izazvavši niz ustanaka koji su doveli do propasti Mogulskog carstva u drugoj polovini XVIII veka.[40]

Vasko da Gama je 1498. godine plovio duž obala Indije, pa su Portugalci bili prvi Evropljani koji su osnovali kolonije na ovom prostoru. Oko 1580. u Indiju prodiru Holanđani i sredinom XVII veka potiskuju Portugalce. U prvoj polovini XVII veka Britanci podižu utvrđenje na mestu Madrasa, kao sedište Istočnoindijske kompanije. U drugoj polovini XVII veka Francuzi počinju da osnivaju svoja utvrđenja da bi u narednih nekoliko decenija zauzeli najveći deo teritorije (Dipleks). Posle britansko-francuskog rata 1756-1763 godine u kome su pobedili Britanci, veći deo zemlje pripao je Istočnoindijskoj kompaniji, koja je vladala pomoću nekoliko lokalnih vladara. Tokom prve polovine XIX veka Britanci su proširili svoju vlast na Dekan, Delhi i Pendžab, čime je osvajanje indijskih teritorija završeno, uspostavljena jedinstvena vlast i otpočelo iskorišćavanje indijskih prirodnih bogatstava i radne snage. Zbog sve lošijeg položaja domaćeg stanovništva izbio je veliki ustanak 1857. godine predvođen mogulskim potomkom Bahadur Šahom Drugim, koji su Britanci ugušili u krvi, formalno ukidajući Mogulsko carstvo 1858. godine. Iste godine britanska vlada ukinula je Istočnoindijsku kompaniju i Indiju stavila pod neposrednu vlast krune, a britanski guverner je dobio titulu indijskog vicekralja.[41]

Posle otvaranja Sueckog kanala 1869. godine Indija je kao kolonija dobila još veći značaj, a kraljica Viktorija je 1878. uzela titulu carice Indije. Britanska kolonijalna uprava oslanjala se na lokalne radže i maharadže, podržavajući kastinski sistem i verske sukobe između muslimana i hindi stanovništva. U drugoj polovini 19. veka sve veći priliv britanskog kapitala dovodi do poboljšanja infrastrukture, otvaranja banaka i razvoja tekstilne industrije. Istovremeno, javljaju se i prvi reformistički pokreti, a 1885. godine u Bombaju je osnovan Indijski nacionalni kongres, odnosno Kongresna stranka. Zbog verske netrpeljivosti između hindusa i muslimana bilo je otežano stvaranje jedinstvenog antikolonijalnog pokreta, pa je 1906. osnovana Sveindijska muslimanska liga. Od 1920. na čelu Kongresne stranke nalazio se

[40] Isto, str. 182-183.
[41] Isto, str. 183.

Mahatma Gandi, čije se političko delovanje zasnivalo na nenasilnom, pasivnom otporu, građanskoj neposlušnosti, bojkotu britanskim proizvoda i drugim vidovima protesta. Britanska kolonijalna vlast uzvratila je merama snažne represije 1923-1928 godine, pa su vođa Kongresne stranke Mahatma Gandi i Džavaharlal Nehru na zasedanju 1929. zatražili potpunu nezavisnost Indije. Velika Britanija bila je primorana da pruži Indiji izvesnu autonomiju 1931. godine, ali indijsko stanovništvo okupljeno oko Indijskog nacionalnog kongresa i Sveindijeske muslimanske lige nastavilo je sa građanskom neposlušnošću, pa su posle novog pokušaja represivnog gušenja protesta, u kojima je bilo i pucanja u nenaoružanu masu, sprovedeni prvi izbori i donet je Ustav za Indiju 1935. što je značilo i veća ovlašćenja u unutrašnjoj autonomiji. Usledio je novi talas hapšenja i izazivanja verskih sukoba između hindusa i muslimana, koji su doživeli vrhunac od 1937. do 1939. godine.[42]

U Drugi svetski rat Indija je uvučena protiv svoje volje. Kongres je postavio uslov učešća proglašenjem nezavisnosti posle rata, a 1942. Gandi objavljuje parolu ,,Napustite Indiju.“ Kongresne vlade podnose ostavku i nastavlja se građanska neposlušnost. Usledili su zabrana Kongresne stranke, nova hapšenja i zabrana štampe, pa je tokom Drugog svetskog rata indijski antikolonijalni pokret bio u ilegali. Posle Drugog svetskog rata britanska vlada laburiste Klementa Atlija povela je pregovore sa Indijom, pa je 1947. godine doneta odluka o povlačenju Britanaca, pod uslovom da pokrajine sa muslimanskom većinom mogu da osnuju sopstvenu državu ako žele. Indija je proglasila nezavisnost u okviru Komonvelta 1947. i podeljena je na Indijsku uniju sa većinskim hinduističkim stanovništvom i Pakistan sa većinskim muslimanskim stanovništvom. U području Kašmira izbili su krvavi sukobi, koji su izazvali egzodus miliona ljudi. U Indiji je na vlast došao Indijski nacionalni kongres, a za premijera je izabran Džavaharlal Nehru. Ukinuti su veleposedi i vlast radža, uspostavljen je demokratski sistem i izvršene su reforme u privredi. Ustavom iz 1950. godine proglašena je republika u okviru Komonvelta, a 1954. priključen joj je Kašmir. U spoljnoj politici Indija se okrenula Pokretu nesvrstanih. Posle Nehruove smrti 1964. premijer je postao Lal Bahadur Šastri, a novi nemiri izbili su 1965. godine, naročito u tamilskoj oblasti Madras, kada je hindu proglašen zvaničnim jezikom, pa je savezna vlada bila

[42] Isto, str. 183.

prisiljena da zadrži i engleski u službenoj upotrebi. Iste godine indijsko-pakistanski sukob oko Kašmira doveo je do novog rata, a 1966. deklaracijom iz Taškenta, indijska i pakistanska vojska povukle su se na položaje od pre rata.[43]

Nehruova ćerka Indira Gandi postala je premijer 1966. godine, a usled teške ekonomske krize i politike nestabilnosti Kongresna stranka podelila se na Stari kongres i Novi kongres pod vođstvom nove predsednice vlade. U dvonedeljnom ratu protiv Pakistana 1971. godine indijska vojska je u saradnji sa bengalskim gerilcima zbacila vlast u istočnom Pakistanu koji je postao nezavisna država Bangladeš. Posle tridesetogodišnje vladavine Kongresna stranka je izgubila na izborima 1977. godine od Udružene opozicije Dženate iz čijih je redova izabran premijer Desai. Indira Gandi vratila se na mesto premijera posle izbora 1980. godine, a u verskim sukobima protiv pobunjenih Sika intervenisala je i vojska. Pripadnici obezbeđenja Indire Gandi, sičkog porekla, izvršili su atentat na nju 1984. godine, a na mestu premijera nasledio ju je sin Radživ Gandi (1984-1989), koji je takođe poginuo u atentatu 1991. godine. U poslednjoj deceniji 20. veka i početkom 21. veka jača politički položaj Džanate koja je pobedila na izborima 1999. godne.[44]

- **Kultura Indije**[45]

Kada se uputio ka novom svetu, Kristofer Kolumbo je tražio alternativni put ka Indiji. Ova potraga ishodovala je nazivanjem severnoameričkih domorodaca Indijancima. Dobivši ime po kontinentu koga nisu nikada videli, Indijanci ostaše odličan primer nerazumevanja i nezainteresovanosti Evropljana za druge kulture.

Vremenom se povećalo interesovanje Evropljana za različito, ali njihovo nerazumevanje je i dalje opstalo. Upravo zbog toga je važno objasniti uticaje kulture, a i religije koja je sa njome tesno povezana, na donošenje odluka u političkom sistemu Indije. Pokušaćemo da damo odgovore na pitanja kao što su: Kako se oseća jedan Indijac? Da li je ekonomski rast Indije posledica kulture i religije iz koje potiču Indijci? Na koji način je globalizacija uticala na indijsku kulturu i religiju? Jednom rečju, kultura i religija Indije su potraga u koju ćemo se uputiti.

Mnogi istraživači pokušali su da daju odgovor na pitanje kako

[43] Isto, str. 183-184.
[44] Isto, str. 184.
[45] Ovaj deo teksta napisao je Edin Sinanović.

to izgleda kastinski sistem u Indiji i kako ga Indijci prevazilaze. Ipak, podjednako je teško nasleđe koje su ostavili Britanci za sobom u Indiji. Ova dva elementa biće zajednički obrađena u prvom delu rada. U drugom delu razmotrićemo međuuticaje Indije i sveta kroz naočare procesa globalizacije. Naime, ovde ćemo pokazati i kako se uklapa drevna Indijska civlizacija u novi, brži svet u kome danas živimo. Napokon, u poslednjem delu pokušaćemo da objasnimo religiju u Indiji i njen uticaj na Indijce, kao i njeno razumevanje od strane Zapada.

Nespretna nezavisnost

U svakoj zemlji nakon procesa kolonizacije ostali su značajni tragovi. Mnoge od tih zemalja nasledile su jezik kolonizatora. Ovo objašnjava zašto se u zemljama kao što su Kamerun, Togo, Senegal i u mnogim drugim kao službeni jezik koristi francuski.[46] Tragovi kolonizatora ostavljeni u Indiji najbolje se vide kroz razmatranje funkcionisanja njenog društva.

Kao što je ranije napomenuto, u Indiji živi više od jedne milijarde ljudi. Po profesoru Draganu Simiću: „Jedina politička vlast koja se protezala na čitav indijski potkontinent bila je britanska kolonijalna uprava, od sredine XVII veka, do sticanja nezavisnosti Indije 1947. godine."[47] Dakle, Indijci bi trebalo da zahvale Britancima za svoju državnost. Nažalost, videćemo da to nije jedina ostavština Britanaca.

Uticaj indijske kulture i religije na donošenje odluka u političkom sistemu Indije jasno se vidi u propisima zabeleženim u indijskoj legislativi i Ustavu Indije. Na ovo nam ukazuje u imejl prepisci Ambasada Indije u Beogradu, navodeći značajne faktore koje ovi propisi sadrže: „sekularizam, religijska tolerancija, nenasilni protesti i promene, zaštita ljudskih prava, zaštita flore i faune, ličnih prava, nezavisno sudstvo..."[48] Uočavamo u ovom odgovoru elemente jedne snažne savremene demokratske države. I Farid Zakarija smatra da je „njena demokratija istinski izuzetna."[49] On navodi da se Indijci mogu zahvaliti Britancima koji su u njoj izgradili „...trajne institucije vlasti širom zemlje – sudove, univerzitete, administrativna tela."[50] Zakarija smatra

[46] Worldatlas, *French Speaking Countries*, dostupno preko: http://www.worldatlas.com/french.htm, (pristupljeno 15. avgusta 2014)
[47] Dragan R. Simić, *Rasprava o poretku*, Zavod za udžbenike, Beograd, 2012, str. 43.
[48] Embassy of India in Belgrade, *your questions*, lična prepiska , datum: 22.08.2014.
[49] Farid Zakarija, *Postamerički svet,* Prevela: Ana Ješić, Helix, Smederevo, 2009, str. 138
[50] Isto, str. 138

da je u Indiji, kao i u SAD: „...društvo postalo dominantno u odnosu na državu.“[51]

Iz svega navedenog uočavamo da je na prostoru zabeleženih normi i uspostavljenih institucija Indija napredna. Ova podloga pretpostavlja vidljive rezultate, ali oni izostaju u mnogim aspektima. Indeks ljudskog razvoja - koji se dobija uzimanjem u obzir tri elementa: dug i zdrav život, pristup obrazovanju i pristojni uslovi za život – ostavlja neslavno 135 mesto za Indiju.[52] Što se tiče Indeksa rodne neravnopravnosti, koji pokazuje položaj žena u tri elementa: reproduktivno zdravlje, osnaženost i ekonomska aktivnost, Indija ostvaruje vrednost od 0,563 sa 127. pozicijom od 152 zemlje u kojima je meren ovaj indeks.[53] Ovo je značajno jer se u Parlamentu Indije nalazi svega 10,9% žena.[54] Karl Girstorfer uočava da se u nekim regionima Indije na hiljadu dečaka rađa tek osam stotina devojčica. On tvrdi da roditelji namerno abortiraju devojčice čim saznaju na ultrazvuku pol bebe.[55] Po njemu indijska kultura „preferira sinove.“[56] Nažalost, kultura Indije, kako kaže Girstorfer: „određuje da su sinovi blagoslov, a ćerke prokletstvo“[57]

Kultura nije napredovala samo u normama, već je duboko ukorenjena u svakom pojedincu. U Indiji ljudi su skloni drugačijim obrascima postupanja. U svojoj knjizi „Becoming Indian“ Pavan K. Varma piše: „U Indiji ljudi su svuda oko tebe, čak i kada hoćeš da budeš sam. Porodica, rođaci i prijatelji misle da imaju pravo da budu deo tvog života.“[58] Varma tvrdi da „ljudi ne donose odluke o kulturi u vakuumu.“[59] Kultura je posledica konteksta u kome žive ljudi. Zato je značajno objasniti na koji način je indijsko društvo uspela da transformiše jedna kolonijalna sila – Velika Britanija. On smatra da promene unesene kroz kolonijalnu upravu ne dosežu samo do integrisanja zaraćenih indijskih državica, već postepeno menjaju kulturu Indijaca što

[51] Isto, str. 137
[52] United Nations Development programme, *Human Development Report – India,* United nations, 2014.
[53] Isto.
[54] Isto.
[55] Carl Gierstorfer, *Where have India's females gone?,* CNN, 2014, dostupno preko: http://edition.cnn.com/2013/09/11/opinion/india-missing-females/ (pristupljeno 05. septembra 2014)
[56] Isto.
[57] Isto.
[58] Pavan K. Varma, *Becoming Indian*, Allen Lane, London, 2010, p. 7
[59] Isto, p. 15

dovodi do osvajanja srca i duša. Preostaje nam nedoumica koliko je ostalo britanskog nasleđa u Indiji ako saznamo da je godinama nakon nezavisnosti stajao ispred jednog kluba u Mumbaju znak: „PSIMA I INDIJCIMA ZABRANJEN ULAZ.“[60]

Britansko nasleđe, zapravo je Mekolijevo nasleđe započeto 1834. godine kada se ovaj uputio u Indiju. Mekoli[61] je preuzeo na svoja leđa reformu indijske kulture koja je za njega bila primitivna. On je smatrao da je engleski jezik ishod superiornije kulture i civilizacije. Činilo mu se da naspram engleskog jezika i Šekspira stoje hindi knjige, same po sebi nemoćne da sadrže mudrost. Stoga je engleskom jeziku dat primat i imao je zadatak da se razvije u prvi jezik Indije. Prvi korak je bilo stvaranje elite zasnovane na poznavanju engleskog koja će predstavljati posrednika između Britanske uprave i miliona podanika širom Indije.[62] Jezik je značajan deo kulture, a obrazovanje njegov ključni razvojni put. Stvaranjem elite posrednika Britanci su uspeli da izbrišu razvoj maternjeg jezika Indije. Danas u Indiji hindi govori samo 41%, bengalski 8,1%, a telugu 7,2% stanovnika.[63] Varma zastupa tezu da engleski na zadovoljavajući način govori manje od 5% ljudi u Indiji.[64] Indijci ostaju zbunjeni u sukobu Zapadne i Indijske kulture. Dok je jedna nametnuta, elita Indijaca pokušava da sakrije drugu koja neminovno izbija na površinu i podseća odakle potiču. Varma na početku knjige sjajno opisuje ovaj osećaj inferiornosti na primeru svog oca.[65]

Da bi neko razumeo indijsku kulturu u potpunosti, mora biti upoznat sa kastinskim sistemom. Iako bismo sa pravom mogli raspra-

---

[60] Isto, p. 19

[61] Lord Mekoli ili Tomas Babington rođen je 1800. godine. Zaplovio je ka Indiji 1834. godine na brodu nazvanom Azija. Sa manje od osam godina napisao je odlično argumentovani esej o potrebi konvertovanja heretika u Hrišćanstvo. Ovo ne čudi mnogo jer je njegov otac bio autor magazina Hrišćanski obzerver. Studirao je na Kembridžu, a potom je postao i advokat. Postao je član Parlamenta 1830. godine, a tri godine kasnije postaje član Vrhovnog Saveta za vladanje Indijom. Sahranjen je pored velikana kao što su Lord Bajron, Dilan Tomas, Henri Džejms, Džordž Eliot itd. Ibidem, p. 27

[62] Isto, pp. 16 - 30

[63] CIA, *THE WORLD FACTBOOK – SOUTH ASIA: INDIA*, CIA, dostupno preko: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/in.html (pristupljeno 01. septembra 2014)

[64] Pavan K. Varma, *Becoming Indian*, op. cit. p. 72

[65] Varmin otac je najznačajniji jezik u Indiji (engleski) počeo da uči tek u šestrom razredu. Da bi napredovao morao je da savlada engleski jezik i običaje što ranije. Kako bi postao akademski građanin on je morao da se oslobodi svog prirodnog nasleđa. Postao je veći „Englez od Engleza”, ali je ipak ostao inferioran u odnosu na kolonizatore. Isto, 1 - 11

vljati o kastinskom sistemu u delu o religiji, smatramo da je kulturu Indije nemoguće razmatrati bez razumevanja podele njenog društva. Naime, na vrhu se nalaze (odnosno u prvoj kasti, varni) Bramani kao „...samozvani gospodari duhovnog života, a u stvarnosti samo pouzdani znalci zakučastih verskih obreda kojima su uterivali strah u kosti ostalom stanovništvu..."[66] Sledeću kastu, odnosno varnu, čine kraljevi, kneževi, velikaši i ratnici. Treću kastu, sa manjim pravima, uzimaju seljaci, stočari, obrtnici i trgovci. Postoji jasna granica između prve dve kaste i treće. Napokon, na poslednjem mestu nalaze se šudre. Oni su sluge tri prethodne varne zaduženi za „prljave i teške poslove".[67] Na poslednjem mestu nalaze se potpuno obespravljeni – *nedodirljivi*.[68]

Iako je sekularizam zaveden kao jedno od načela i vodiča u Ustavu Indije, o čemu smo već govorili, kastinski sistem je i dalje na snazi. Autor članka na ovu temu u „The New York Times", Lavana Sankaran, smatra da kaste ne nestaju u Indiji, već se osećaju „na sličan način kao rasa u modernoj Americi: manje važna za poslove i obrazovanje, ali veoma važna kada su u pitanju dva ključna društvena obeležja – brak i politika.[69] Da brak nije prestao da bude kočnica spajanja kasti potvrđuje i prof. Dragan Simić kada kaže: „Brak između pripadnika različitih kasti se smatrao i smatra i danas najvećom povredom društvenog poretka."[70]

Indija i globalizacija

Indijska kultura je doprinela promociji Indije širom sveta. Profesor Simić najavljuje da „na pozornicu međunarodnih odnosa stupa i Indija."[71] Rast bruto domaćeg proizvoda u Indiji najbolji je svedok njenog uzlaznog puta ka „pozornici". Ovaj rast beleži, prema podacima svetske banke, 8,5%, 10,3%, 6,6%, 4,7% i 5% za godine 2009, 2010, 2011, 2012 i 2013 respektivno.[72] Ambasada Indije u Beogradu potvrđuje nam da je kultura imala veliki uticaj na ekonomski rast. Štaviše, Indija je

[66] Dragan R. Simić, *Rasprava o poretku*, op. cit. str. 43
[67] Isto, str. 44 - 45
[68] Lavanya Sankaran, *Caste Is Not Past*, *The New York Times*, 2013, dostupno preko : http://www.nytimes.com/2013/06/16/opinion/sunday/caste-is-not-past.html?_r=0 (pristupljeno 5. septembra 2014.)
[69] Isto.
[70] Dragan R. Simić, *Rasprava o poretku*, op. cit. str. 43
[71] Isto, str. 42
[72] The World Bank, *GDP growt (annual %)*, World Bank, Washington D.C, Available from: http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG (pristupljeno 15. septembra 2014)

pre kolonizacije posedovala 25% svetskog autputa! Ambasada navodi da je od reformi iz 1991. godine „ekonomski progres postao sveobuhvatna mantra u Indiji.“[73] Moramo da zaključimo da je kultura Indije uspela da doprinese brzom ekonomskom usponu Indije.

Globalizacija uspeva da promeni načine oblačenja Indijaca, ali i odnose između polova koji postaju vesternizovani. Ljudi postaju slobodniji od stega društva. Otvaranje tržišta pomoću globalizacije dovodi do bržeg protoka ideja. Jedna od ideja koja menja indijsku kulturu je potrošačko društvo. Stiv Derne, profesor sociologije na Univerzitetu u Njujorku, objašnjava da do njega dolazi usled velikog uticaja reklama i hindi fimova. Autor tvrdi da je elita od 5% do 6% Indijaca koja se nalazi na čelu društvene lestvice dobila status srednje klase Indije. Upravo ta „srednja klasa“ trči ka novcu i slavi putem prestižnih svetskih univerziteta i putevima Silikonske doline.[74] Ambasada Indije u Beogradu svedoči da su upravo Indijci koji su otišli u SAD poveli revoluciju u Silikonskoj dolini.[75]

Profesor Derne smatra da sve više bogatih Indijaca prihvata individualizam, a da grupni identiteti postaju manje važni. Ovo se dešava, između ostalog, jer se ljudi sve više identifikuju sa herojima iz svojih omiljenih filmova.[76] Pavan K. Varma navodi tvrdnju Nileba Mišre da je hindi jezik u opadanju čak i u Bolivudu, mada je Bolivud najviše doprineo njegovoj promociji![77] Bolivud kao korisno sredstvo u izmeni načina razmišljanja u Indiji i o Indiji ne ostaje samo na domaćem podijumu. Ova filmska industrija proizvodi danas više filmova nego Holivud![78] Ambasada Indije u Beogradu smatra da Bolivud ima veliki uticaj u svetu šireći indijske vrednosti i modu. Ambasada napominje da glumci sa zapada sada traže uloge u filmovima iz Bolivuda.[79] Šaši Darur, indijski političar i pisac, tvrdi da Indija ima ogromnu meku moć dobrim delom zahvaljujući Bolivudu: „Zabrojao sam se koliko mi je afričkih zvaničnika i predsednika spomenulo njihov užitak odra-

[73] Embassy of India in Belgrade, *your questions*, lična prepiska , datum: 22.08.2014
[74] Steve Derné, *Globalization on the Ground. New Media and the Transformation of Culture, Class, and Gender in India*, SAGE, Los Angeles, 2008, pp. 90 - 102
[75] Embassy of India, your questions, lična prepiska , datum: 22.08.2014
[76] Steve Derné, *Globalization on the Ground. New Media and the Transformation of Culture, Class, and Gender in India*, SAGE, Los Angeles, 2008, pp. 104
[77] Pavan K. Varma, *Becoming Indian*, op. cit. pp. 77
78 Farid Zakarija, *Postamerički svet,* op. cit. str. 136
79 Embassy of India in Belgrade, *your questions*, lična prepiska , datum: 22.08.2014

stanja uz gledanje indijskih filmova"[80] Dalje, indijski filmovi stvaraju sliku nezavisnih žena koje stupaju u brakove zbog ljubavi, a ne putem roditeljskog izbora.[81]

Umesto zaključka o kulturi

Indijska kultura obiluje različitim obeležjima koje je teško obuhvatiti i razumeti. Konsultovali smo se sa Ambasadom Indije u Beogradu na koji način SAD i svet razumeju Indijsku kulturu. Ambasada nam je prenela kratak ali jasan odgovor: „kao jedinstvo u različitosti; dubina kulture (5000 godina filozofskog i kulturnog razvoja Indije); zemlja manjina; ruralna i urbana Indija; istovremeno postojanje spiritualnosti i modernizma."[82]

- **Religija Indije**[83]

Kao što smo spomenuli u delu o kulturi, Ambasada Indije u Beogradu navela je sekularizam i religijsku toleranciju kao vrednosti zapisane u Ustavu Indije i legislativi. Da bismo ovo pokazali moramo najpre objasniti kompleksnost religijskih pripadnosti u Indijskom društvu. U sledećoj tabeli dat je prikaz zastupljenosti religija u Indiji u procentima. (podaci su preuzeti sa sajta CIA)

Hindu	Islam	Hrišćanstvo	Sikizam	Druge religije
80,5%	13,4%	2,3%	1,9%	1,8%

Tabela 2: Religije Indije u procentima[84]

Muslimani su nakon desetog veka nove ere krenuli iz centralne Azije kao Indijskom poluostrvu. Nastanivši se na severu Indije pokušavali su da nametnu svoju religiju i običaje.[85] Na ovaj način je došlo do kulturnog i religijskog preplitanja i Indijski potkontinent je postao

80 Shashi Tharoor, Bollywood vs the Terracotta Army, *The World Today*, june and july 2012, pp. 39
81 Steve Derné, *Globalization on the Ground. New Media and the Transformation of Culture, Class, and Gender in India*, pp. 110
82 Embassy of India in Belgrade, your questions, lična prepiska , datum: 22.08.2014
83 Ovaj deo teksta napisao je Edin Sinanović.
84 U izradi tabele korišćeni su podaci CIA, *THE WORLD FACTBOOK – SOUTH ASIA: INDIA*, Available from: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/in.html (pristupljeno 1. oktobra 2014)
85 Pavan K. Varma, *Becoming Indian*, p. 126

mesto previranja hinduizma i islama. Odvajanje Pakistana od Indije predstavlja odličnu potvrdu ove tvrdnje.[86] Nezavisnost Pakistana obeležava isključiva podela na osnovu religijske pripadnosti. Da je Indija i dalje mesto previranja između dve vere pokazuje primer Kašmira. Geopolitička pozicija Kašmira ostavila mu je neslavnu priliku da bira da li će pripasti Indiji ili Pakistanu. Tadašnji vladar Kašmira bio je indus, a zemlja kojom je vladao činili su većinom muslimanski podanici. Odabravši da ostane neutralan, Kašmir je obezbedio sebi staž višedecenijskog konflikta.[87]

Pored kastinskog sistema i međureligijskih previranja postoje i pozitivne stvari koje krase Indijski potkontinent. Hinduizam je najzastupljenija religija u Indiji pa ćemo njemu posvetiti posebnu pažnju. Ova religija je specifična po tome što nema jednog proroka, jednu knjigu iz koje sve potiče kao što su Biblija ili Kuran, niti ima jedinstvena učenja.[88] Hinduisti veruju u krug života, ponovno rođenje, odnosno reinkarnaciju.[89] Hinduistički božanski triumvirat čine bogovi Brahma, Višnu i Šiva. Postoji mnogo hiljada hramova posvećenih bogovima Višnu i Šiva, a samo dva posvećena Brahmi.[90] Ne smemo ovako doći u zabludu, jer kod Hinduista ne postoji jedan Bog, već „stotine hiljada bogova."[91] Raznovrsnost verovanja najbolje se vidi u tome da „svaka porodica sledi svoju specifičnu verziju hinduizma."[92] Hinduizam je uspeo i da proguta budizam preuzevši njegovu poruku.[93] Videli smo u tabeli 2 odsustvo budizma, iako je Buda bio Indijac! Sve koncepte hinduizma možemo razumeti kroz jednu reč koju nam saopštava Farid Zakarija: „dvosmislenost."[94] On smatra da su pripadnici Hindui-

[86] Telegraph, *A brief history of the Kashmir conflict,* Telegraph, 2001dostupno preko : http://www.telegraph.co.uk/news/1399992/A-brief-history-of-the-Kashmir-conflict.html (pristupljeno 15. oktobra 2014)
[87] Telegraph, *A brief history of the Kashmir conflict,* Telegraph, 2001 dostupno preko : http://www.telegraph.co.uk/news/1399992/A-brief-history-of-the-Kashmir-conflict.html, (pristupljeno 15. oktobra 2014)
[88] BBC, *Hinduism,* BBC, dostupno preko :,http://www.bbc.co.uk/religion/religions/hinduism/, (pristupljeno 15. oktobra 2014)
[89] BBC, *At a Glance*, BBC, 2009, dostupno preko : http://www.bbc.co.uk/religion/religions/hinduism/ataglance/glance.shtml, (pristupljeno 15. oktobra 2014)
[90] BBC, *Brahma,* BBC, 2009, dostupno preko : http://www.bbc.co.uk/religion/religions/hinduism/deities/brahma.shtml, (pristupljeno 15. oktobra 2014)
[91] Farid Zakarija, *Postameričći svet,* op. cit. str. 151
[92] Isto, str. 151
[93] Isto, str. 152
[94] Isto, str. 152

zma veoma praktični i da su upravo stoga veoma uspešni preduzetnici širom sveta. Zakaria kaže da se hinduizam zalaže „za toleranciju razlika, ali i za njihovo utapanje."[95] Dolaskom muslimana nastalo je preplitanje o kome smo već govorili. Ono je ishodovalo i modifikaciju islama u Indiji koji je „postao manje avramovski, a više duhovniji."[96]

Umesto zaključka o religiji

Iz navedenog možemo zaključiti da se stepen religijskog razumevanja i tolerancije postepeno podiže. Pritisak globalizacije i ekonomskog rasta svakako će dovesti do postepenog podizanja nivoa obrazovanja kod Indijaca i tako dodatno udarati temelje daljem razumevanju drugoga i drugačijeg. Religijska tolerancija će ostati ideal ka kome će u budućnosti stremiti sve zemlje pa tako i Indija. Sa druge strane, sekularizam je dobio zanimljiv izraz u Indiji. Dvosmislenost u hinduizmu, o kojoj smo govorili, značajno je uticala na donosioce odluka u spoljnoj politici. Iako je sekularizam ustavno načelo, niko ne može sprečiti kulturu i religijski uticaj da definišu ponašanje ljudi. Dvosmislenost razumevanja spoljnopolitičkih pojava i lakše snalaženje Indijaca „s dvosmislenim izjavama i neizvesnostima od mnogih zapadnjaka..."[97] daje ogromnu prednost Indiji. Štaviše, zapadnom svetu je mnogo teže da razumeju ovu snalažljivost Indijaca.

- **Ekonomska moć Indije[98]**

Ekonomske reforme započete 90-tih otvaranjem tržišta za strana ulaganja uz veoma niske carine, preobrazile su kvazisocijalističku indijsku ekonomiju u dinamičnu privredu zasnovanu na uslugama i visokoj tehnologiji.[99] Ekonomska moć preuzima prevlast nad vojnom i političkom moći. Raznolika indijska ekonomija obuhvata tradicionalnu seosku radinost, modernu poljoprivredu, industriju i uslužni sektor. Najveći izvor ekonomskog rasta leži upravo u uslužnom sek-

[95] Isto, str. 153

[96] Farid Zakarija želi da naglasi približavanje Islama Hinduizmu. Avramovkse religije su religije koje vuku poreklo od Avrama (Hrišćanstvo, Jevrejstvo, Islam). Naglašava se savez Boga sa Avramom. Dakle, u Indiji kod muslimana postaje sve značajnije pronalaženje duhovnog mira i lični razvoj na uštrb veze sa jednim bogom (monoteizam). Isto, str. 153

[97] Isto, str. 154.

[98] Ovaj deo teksta napisala je Dejana Vukadinović

[99] Zbignjev Bžežinski, *Amerika- Kina i sudbina sveta – Strateška vizija,* Albatros Plus, Beograd, 2013, str. 26.

toru.[100] Indijska ekonomija početkom devedesetihbeleži rast od 6,9 % i potom dostiže i 8,9% u drugoj polovini tog razdoblja.[101] Sve do velike ekonomske krize koja pogađa svet 2008. Indija je bila druga zemlja po ekonomskom napretku, sa ekonomskim rastom od 9, 8% godišnje, a stopa siromaštva smanjila se na 5% u periodu od 2004. do 2009. godine.[102]

Ekonomski rast usporava u 2011. zbog visokih kamata, inflacije, ali i zbog velike globalne krize. Pada i broj investicija zbog daljih ekonomskih mera koje indijska vlada nastavlja da sprovodi. Visoka inflacija koja je pogodila ovu zemlju takođe smanjuje kako strana, tako i domaća ulaganja. Indija se suočava i sa mnogim unutrašnjim problemima kao što su korupcija, siromaštvo i svakodnevno nasilje.[103]

Dugogodišnju vladajuću partiju u Indiji, Kongresnu partiju, na nedavnim izborima pobeđuje Barati Džanata partija (BJP). Novi premijer je lider BJP-a i predsednik vlade zapadne savezne države Gudžarat, Narendra Modi. Sa pobedom BJP indijska nacionalna valuta rupija jača, a akcije rastu na berzi u Mumbaju, finansijskom centru treće po veličini privrede u svetu mereno paritetom kupovne moći.[104] Indija postaje treća sila sveta po paritetu kupovne moći. Prema izveštaju Svetske banke od 29. aprila 2014. godine Indija ima 6,4% udela u svetskom GDP (BDP- bruto društveni proizvod) u pogledu kupovne moći. SAD i dalje zauzima prvo mesto sa 17,1% , prati ih Kina sa 14,9%. Japan koji je i dalje treća ekonomska sila sveta, u pogledu kupovne moći učestvuje samo sa 4,8%.[105]

Nova Vlada najavila je da će novi budžet obuhvatati mere kojima će se smanjiti državne subvencije. Najavljene reforme će biti spore, ali efektivne, kako bi se opet došlo do 8 % ekonomskog rasta godišnje u naredne tri do četiri godine. Predviđeno je i otvoreno tržište

---

[100] Sumit Gangly, "Think Again:India'sRise" , *Foreign Policy,* dostupno preko: http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/07/05/think_again_india_s_rise, (pristupljneo 20. jula 2014)

[101] Farid Zakarija , *Postamerički svet,* Heliks, Smederevo, 2009, str. 128.

[102] Sumit Gangly, "Think Again: India'sRise", *Foreign Policy,* dostupno preko: http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/07/05/think_again_india_s_rise, (pristupljneo 20. jula 2014)

[103] CIA – The World Factbook, dostpuno preko: http://www.theodora.com/wfbcurrent/india/india_economy.html (pristupljeno 06. avgusta 2014)

[104] Borislav Korkodelović, "Indija se okreće Zapadu", *Politika,* maj 2014, str. 24 - 25.

[105] Ankit Panda, "World Bank: India Overtakes Japan as World's Third Largest Economy", *The Diplomat,* dostupno preko: http://thediplomat.com/2014/05/world-bank-india-overtakes-japan-as-worlds-third-largest-economy, (pristupljeno 06. avgust 2014)

za odbrambenu industriju i industriju osiguranja. Vidi se napredak farmaceutske industrije i industrije tehnologije, a prednost indijske ekonomije leži u jeftinoj radnoj snazi i jeftinim inovacijama.[106] Cilj je što pre smanjiti budžetski deficit, poboljšati trenutnu neadekvatnu infrastrukturu i podržati manufakturu kako bi se povećao broj radnih mesta.[107] Ono što predstavlja rizik za ekonomski rast ove zemlje jesu prirodne nepogode i ustanak u Iraku, koji može podići cenu uvozne nafte. Veliki izazov je održanje niskog deficita, koji je spao na 1,7% sa 4,7% koliko je iznosio u 2012. godini povećanjem poreza.[108]

Indija zajedno sa mnogim azijskim zemljama u razvoju (Kina, Malezija, Filipini) ima mogućnost da se priključi Japanu, Koreji i bude u rangu visoko razvijenih zemalja ukoliko nastavi sa reformama koje će joj pomoći da ostvari dugoročne ciljeve.[109] Region Južna Azija kome Indija pripada drugi je najbrže rastući region u svetu, posle Istočne Azije i Pacifika. Oko 80% od ukupnog izvoza ovog regiona pripada Indiji. Ukupan BDP Južne Azije u prošloj godini iznosio je 5,3% , dok je sama Indija ostvarila oko 4,7% .[110] Indijska ekonomija je na dobrom putu da povrati nekadašnju moć. Iako u poređenju sa mnogim azijskim zemljama zaostaje u pogledu ekonomskog rasta (ekonomski rast Kine 7,4%, u Indoneziji 6,1%) Međunarodni monetarni fond i Svetska banka predviđaju da će ekonomski rast Indije do kraja ove godine biti i 5%, a da će u 2015. godini dostići i 6,4%.[111] (Ekonomski rast trenutno iznosi 5,1% sto je stopa o kojoj mogu da sanjaju mnoge zemlje Zapada, ali pošto je Indija na drugom mestu po broju stanovnika i treba

[106] Zijad Bećirević, "Najmoćnije ekonomije sveta", dostupno preko: http://www.orbus.be/aktua/2014/aktua_sadrzaj_2014.htm, (pristupljeno 20. jula 2014)
[107] Michael Schuman, " India's Modi (Barely) Passes His First Big Test on Econimic Reform ", *Time,* dostupno preko : http://time.com/2974745/narendra-modi-india-economics-finance-reform/, (pristupljeno 06. Avgusta 2014)
[108] Prasanta Sahu and Anant Vijay Kala , "India Forecasts Improved Growth", *The Wall Street Journal,* dostupno preko: http://online.wsj.com/news/articles/SB30001424052702303833804580018834188123048, (pristupljeno 28. jul 2014)
[109] OECD, ECONOMIC OUTLOOK FOR SOUTHEAST ASIA, CHINA AND INDIA 2014, dostupno preko, http://www.oecd.org/site/seao/Pocket%20Edition%20SAEO2014.pdf, (pristupljeno 07. oktobra 2014)
[110] The World Bank, South Asia, dostupno preko : http://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects/regional-outlooks/sar, (pristupljeno 02. oktobra 2014)
[111] "IMF, WORLD BANK forecast 6, 4 % growth for India in 2015" , *The Times of India,* dostupno preko : http://timesofindia.indiatimes.com/business/india-business/IMF-World-Bank-forecast-6-4-growth-for-India-in-2015/articleshow/44629326.cms?utm_source=facebook.com&utm_medium=referral&utm_campaign=TOI, (pristupljeno 07. oktobra 2014)

da obezbedi preko milion novih poslova godišnje, za nju je i dalje ova cifra niska[112])

Kako bi se održao brži rast potrebno je smanjiti inflaciju i nezaposlenost, poboljšati poljoprivredni sektor koji je najslabiji, smanjiti uvoz, povećati konkurenciju privatnog sektora. Ekonomski rast Indije treba da podrži i američka ekonomija tako što će omogućiti tržišta za indijske robe i usluge izvoza.[113]Američki predsednik Barak Obama je posetivši ovu zemlju 2010. godine, istakao da je Indija već postala velika sila.[114] Prema izveštaju nezavisne agencije Euromonitor International, do 2020. godine Indija će biti među prvih 5 svetskih ekonomija.

Ekonomski rast	5,02%
Nezaposlenost	-8,8% (2013. godine, dok je 2012. stopa nezaposlenosti bila 8,5%
Budžetski deficit	-5,7% GDP-a
Državni dug	51,8% GDP-a
Porez	10,3% GDP-a
Inflacija	9,6% (2013. godine, dok je 2012. godine bila9,7%)
GDP per capita	4.000 (Indija je po tome 169. zemlja na svetu)
GDP po sektorima	usluge - 56,9%; industrija - 25,8%; poljoprivreda - 17%

Ekonomska moć Indije[115]

- **Nauka i tehnologija Indije[116]**

Razvoj nauke i tehnologije važan je faktor u društveno-ekonomskom razvoju Indije. Indija počinje da beleži napredak u ovoj sferi i može se pohvaliti jakom mrežom naučnih i tehnoloških ustanova. Danas ova država ima 16 indijskih instituta za tehnologiju (IITs), 30

[112] Mahr Krista, Miller Zeke, „The New Face of India“ , *Time,* 02. jun 2014, Vol. 138, Issue 21, pp. 18 – 22.

[113] “ IMF, WORLD BANK forecast 6, 4 % growth for India in 2015” , *The Times of India,* dostupno preko : http://timesofindia.indiatimes.com/business/india-business/IMF-World-Bank-forecast-6-4-growth-for-India-in-2015/articleshow/44629326.cms?utm_source=facebook.com&utm_medium=referral&utm_campaign=TOI, (pristupljeno 07. oktobra 2014)

[114] Sumit Gangly, “Think Again: India’s Rise”, *Foreign Policy,* dostupno preko: http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/07/05/think_again_india_s_rise, (pristupljneo 20. jula 2014)

[115] CIA – The World Factbook, dostupno preko : http://www.theodora.com/wfbcurrent/india/india_introduction.html, (pristupljeno 06. avgusta 2014)

[116] Ovaj deo teksta napisala je Dejana Vukadinović.

nacionalnih instituta za tehnologiju (NITs), 162 univerziteta i 40 laboratorija za istraživanje u sklopu Saveta za nauku i industrijsko istraživanje (CSIR).[117] Nalazi se na devetom mestu po broju naučnih publikacija i na dvanaestom mestu po broju patenata.[118]

Zapad polako počinje da prihvata činjenicu da indijska civilizacija daje odgovor na mnoga nerešena pitanja i probleme u svetu. Mnogi pronalasci vode poreklo iz Indije. Indija je Zapadu dala gramatiku, logiku, filozofiju, priče, šah, a iznad svega brojeve i decimalni sistem. Aryabhatta (rođen 474. g. p.n.e.) prvi je smislio koncept nule i otkrio da je zemlja okrugla, a Bhaskaracharya II (rođen 1114 g. p.n.e.) bio je prvi koji je otkrio gravitaciju. Iako se Platon vezuje za nastanak zapadne civilizacije, malo njih zapravo zna da se Platonove ideje mogu povezati sa Indijom.[119]

IT industrija je ključni pokretač u novoj ekonomiji znanja. Dobro obrazovanje za poslove u IT sektoru, engleski jezik kao službeni i velika količina socijalnog kapitala stavlja Indiju kao ozbiljnog takmičara u ovom sektoru, a samim tim ubrzano uvećava njen ugled i moć.

Na listi časopisa "Forčn" (Fortune) nalazi se samo jedna indijska firma, ali sa upečatljivom moći. U pitanju je Tata Steel, holding kompanija za Tata Consultancy Services.[120] Indijski konglomerat Tata 2008. godine kupuje britanskog Jaguara i Lend Rovera, a vlasnik je i južnokorejskog Daevua.[121] Firma Tata je prva kompanija u Indiji po ostvarenom profitu (10 milijardi dolara), a ima i moćan IT sektor.[122] Indija je šesta najveća izvoznica kreativnih dobara (izvoz filmova, knjiga, muzike, štampanih medija, grafičkih radova, mode itd) na svetu u 2011. iza Italije, a ispred Ujedinjenog Kraljevstva VelikeBritanije i Severne Irske.[123] Koka-kola koja je "napustila" Indiju sedamdesetih,

---

[117] India Brand Equity Fondation, dostupno preko: http://www.ibef.org/industry/science-and-technology.aspx, (pristupljeno 28. jula 2014)

[118] Isto.

119 Sri A . K . Rasa, " Contribution of Indian culture to the world" , dostupno preko: https://my.news.yahoo.com/blogs/rasa-writes/contribution-indian-culture-world-014340218.html 27.07. 2014, (pristupljeno 28. jula 2014)

[120] Jelena Kolarski, "Meka moć Indije", u Prof. dr Dragan R. Simic, Mr Dragan Živojinović, Nikola Kosović (ur.) , *Meka moć država,* Udruženje za studije SAD u Srbiji, Centar za društvena istraživanja, Beograd, oktobar 2013, str. 153.

[121] Sumit Ganguly, "Think Again: India's Rise", *Foreign Policy,*dostupno preko: http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/07/05/think_again_india_s_rise, (pristupljeno 20. jula 2014)

[122] Jelena Kolarski, Meka moć Indije, str. 153.

[123] Isto, op. cit. str. 153.

investiraće oko 5 milijardi dolara do kraja 2020. godine. Švedska kompanija nameštaja Ikea najavljuje da će i ona u narednih nekoliko godina investirati oko 2 milijarde dolara.[124] Indija ima srednju klasu u nastajanju koja broji nekoliko stotina miliona. Engleski jezik je zvanični jezik u Indiji, koji govori oko 100 miliona ljudi. Nastajući na ovoj osnovi, indijska informatička industrija počinje da dobija važnu ulogu na globalnom tržištu. Indija ima i aktivan kosmički program.[125] Prošle godine lansirala je raketu "Mangalian" (Mangalyaan) na Mars i tako postala četvrta zemlja sveta koja je lansirala raketu u svemir.[126]

Raketa "Mangalian" je u septembru 2014. godine sletela na Mars. Indija postaje prva azijska zemlja koja je dosegla Mars. Pre Indije to su uradile SAD, Rusija i Evropa. Ova misija koštala je oko 72 miliona dolara, dok je za američku misiju Curiosity River utrošeno oko 2 milijarde dolara. Prema rečima premijera Indije Narendre Modija „suma je mnogo manja nego što je bilo utrošeno za snimanje holivudskog filma 'Gravitacija'". Ovaj uspeh stavlja Indiju ispred Kine i Japana, iako Kina ima veći kosmički program u odnosu na Indiju.[127] Nalazi se među najvišim zemljama sveta u oblasti istraživanja, a pozicionirala se i među 5 najboljih država na svetu na polju istraživanja svemira.[128]

Istovremeno, Indija je i dalje umnogome nedovoljno razvijena zemlja. 61% njenog stanovništva je pismeno, dok je samo 29% urbano. Svake godine Indija proizvodi približno dvostruko više „inženjerskih i računarskih štrebera od Amerike, ali je samo 4,2% njih sposobno da radi u nekoj firmi softverskih proizvoda, a samo 17,8% sposobno da radi u IT servisnoj kompaniji". Na rang listi najboljih svetskih univerziteta (WorldUniversityRankings) Indija ima svega četiri univerziteta- Panjab univerzitet i Univerzitet za tehnologiju u Kharagpuru,

---

[124] Sumit Ganguly, "ThinkAgain: India'sRise", *Foreign Policy*,dostupno preko: http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/07/05/think_again_india_s_rise, (pristupljeno 20. jula 2014)

[125] Džozef Naj, *Budućnost moći,* Arhipelag, Beograd, 2012, str. 201.

[126] India Brand Equity Fondation, dostupno preko: http://www.ibef.org/industry/science-and-technology.aspx, (pristupljeno 28. jula 2014)

[127] Rama Lakshmi, "India is the first asian nation to touch mars orbitm joins elite global space", *The Washington Post*, dostupno preko : http://www.washingtonpost.com/world/india-is-the-first-asian-nation-to-touch-mars-orbit-joins-elite-global-space-club/2014/09/23/b6bc6992-a432-4f1e-87ad-5d6fc4da3460_story.html?tid=sm_fb, (pristupljeno 02. oktobra 2014)

[128] India Brand Equity Fondation, dostupno preko: http://www.ibef.org/industry/science-and-technology.aspx, (pristupljeno 28. jula 2014)

Bombaju i u Rurki.[129] Uzrok lošeg rangiranja indijskih univerziteta nalazi se u lošem obrazovnom sistemu. Indija je na 135. mestu po kvalitetu obrazovanja na svetu, sa rezultatom od 0,586 prema pokazateljima Indeksa obrazovanja (EducationIndex), sastavnog dela Indeksa ljudskog razvoja (Human development index) iz 2014. godine.[130] Iako ima mali broj univerziteta na svetskoj listi, na azijskom kontinentu Indija je zemlja koja najviše napreduje u ovoj oblasti. Na listi "Times Higher Education" (THE) Asia University Rankings 2014, nalazi se čak 10 indijskih, od 20 prijavljenih, tri više nego prošle godine. Šest univerziteta je iz IT sektora, koji i dalje ostaje najveći predstavnik Indije na međunarodnoj listi.[131] Indijski izvoz visoke tehnologije (kompjuteri, avioni, električne mašine itd.) je 7% ukupnog izvoza u poređenju sa 26% koje ima Kina.[132] Ono što je zanimljivo je da poslednji popis milionera (uradile Švajcarska banka UBS i Singapurska firma za osnovna istraživanja Wealth – X) pokazuje da je među milionerima veliki broj onih koji su diplomirali na Univerzitetu u Mumbaju. To stavlja Univerzitet na 9. poziciju ispred Londonske škole ekonomskih i političkih nauka, Univerziteta Kolumbija, pa čak i ispred Tehnološkog Univerziteta u Masačusetsu kada se upoređuju diplomirani studenti koji su sada milijarderi.[133] Indija - jedna od najsiromašnijih zemalja sveta - neverovatno je slična najbogatijoj zemlji, SAD-u. Društvo i u jednoj i u drugoj zemlji postaje dominantnije u odnosu na državu. Privatne i neprofitne grupe angažuju se u poboljšavanju zdravstvene nege i obrazovanja, preuzimajući ulogu koju treba da vrši država. Po nekim statistikama, preko 25% škola i 80% zdravstvenog sistema je van državnog sektora. Firma Infoys Technologies osnovala je fondaciju za izgradnju bolnica, učionica i za snabdevanje udžbenicima u ruralnim

[129] The World University Rankings, dostupno preko: http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2013-14/world-ranking/range/226-250, (pristupljeno 28. jula 2014)
[130] UNDP, *Human Development Report 2014,* United Nations Development Programme , https://data.undp.org/dataset/HDI-Indicators-By-Country-2014/5tuc-d2a9, (pristupljeno 03. januara 2015)
[131] Manash Pratim Gohain, " Panjab University pips IITs in new ranking", *The Times of India,* dostupno preko:http://timesofindia.indiatimes.com/home/education/news/Panjab-University-pips-IITs-in-new-ranking/articleshow/36853162.cms, (pristupljeno 28. jula 2014)
[132] Veliki broj evropskih zemalja ima veći izvoz visoke tehnologije od Indije. U Finskoj je ta cifra 9 %, Austrija beleži 13 %, a nemački izvoz visoke tehnologije je 16 % ukupnog izvoza zemlje. Jedna od zemalja koja ima veći izvoz ovih proizvoda čak i od Kine je Kazahstan, 30% ukupnog izvoza. The World Bank, High – technology exports (% of manufactured exports) , dostupno preko, http://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.TECH.MF.ZS, (pristupljeno 24. novembra 2014)
[133] dostupno preko : http://blogs.wsj.com/indiarealtime/2014/09/22/how-can-the-university-of-mumbai-produce-more-billionaires-than-iit, (pristupljeno 02. oktobra 2014)

oblastima.[134] Zahvaljujući procesima deregulacije i liberalizacije, Indija danas ima jedno od najrazvijenih telekomunikacionih tržišta na svetu. Ukupan broj telefonskih pretplatnika proširen je na 900 miliona i svakog meseca sve više raste što je stavlja na drugo mesto u svetu po broju mobilnih telefona.[135] Novi premijer Indije, Narendra Modi želi da izgradi potpuno novu „digitalnu Indiju" i gradove sa informatičkim putevima.[136]

Zabeleženo je nekoliko stranih investicija kao i nekoliko ulaganja privatnih fondova i domaćih organizacija:

1. u blizini Chennai- a Virgina Tech zajedno sa kompanijom Marg Grupp, uspostavlja istraživački centar za održive tehnologije;

2. Indijska istraživačka organizacija za svemir (ISRO) lansirala je Polar Satellite Launch Vehicle (PSLV) ;

3. Odeljenje za naučna i industrijska istraživanja – Institut za tehnologiju himalajskog bioresursa (CSIR- IHBT) potpisala je Memorandum o sporazumevanju sa svojim industrijskim partnerom Pyuto Biotech sa ciljem da se unapredi transport za prozvode koji se koriste u prehrambenoj i farmaceutskoj industriji.[137] Indija je uprkos lošem obrazovnom sistemu jak tehnološki centar. Pruža i velike mogućnosti za razvoj preduzetništva. Preduzetništvom bi se rešio i problem ruralne Indije koja sa ostatkom sveta počinje da se povezuje preko smart telefona koji imaju pristup Internetu. Predviđa se da će biti oko milijardu korisnika smart telefona. Plan nove Vlade je da dovede što više stranih kompanija. Prema rečima Viveka Wadhwa-a doći će preko milion internet biznismena u ovu zemlju, koji će napraviti novu revoluciju koja će promeniti svet. Start-up scena Indije je u razvitku i dostignuće pravu ekspanziju.[138] Svaki napredak u oblasti nauke i tehnologije igra važnu ulogu u celokupnom napretku ove zemlje. Vlada

---

[134] Farid Zakarija, *Postamerički svet,* op. cit. str. 137.

[135] CIA- The World Factbook, dostupno preko : https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/print/country/countrypdf_in.pdf,(pristupljeno 25. jula 2014)

[136] Shweta Punj,"The new face of Swadeshi",*Business Today,* dostupno preko http://businesstoday.intoday.in/story/narendra-modi-government-economic-policy-neo-swadeshinomics/1/207248.html, (pristupljeno 28. jula 2014)

[137] India Brand Equity Fondation, dostupno preko: http://www.ibef.org/industry/science-and-technology.aspx, (pristupljeno 28. jula 2014)

[138] Start – up Scene in India : A Promising Outlook ! , dostupno preko, http://www.ulrikereinhard.com/2014/12/03/start-up-scene-in-india-a-promising-outlook/, (pristupljeno 03. januara 2015)Opširnije o govoru Viveka Wadhwa –a na ovu temu, na: http://www.inktalks.com/discover/712/vivek-wadhwa-why-india-shouldnt-be-succeeding-but-is

Indije kroz nauku, tehnologiju i investicije (STI) a ujedno i kroz druge oblasti, nastoji da pozicionira Indiju među pet najboljih svetskih zemalja u oblasti nauke.[139]

- **Vojna moć Indije**[140]

Pomorske snage – Karakteristike i mogućnosti

Indijska mornarica u poslednjih nekoliko godina doživljava promene i skromni nivo ekspanzije usled pomeranja snaga na geopolitičkom nivou. Kao sedma po veličini u svetu, indijska mornarica u svojoj službi, trenutno, ima dva nosača aviona (INS Viraat i INS Vikramaditiya), jedan desantni brod, 19 transportera, osam razarača, 24 korvete, 32 patrolna čamca, osam brodova za razmontiranje podvodnih mina, jednu podmornicu (koja ima mogićnost lansiranja raketa), 15 podmornica za napad srednjeg dometa – što je ukupno 155 vojnih brodova.[141] Ukupno ljudstvo indijskih pomorskih snaga iznosi 58 350 vojnika, dok su rezerve kapaciteta oko 55 000 vojnika.[142]

	Brojnost	**Nuklearni pogon**	**Naručeno da se gradi**
Nosači aviona	2	NE	INS Vikant (2018.) - nuklearni pogon
Fregata	13	NE	0
Razarač	11	NE	0
Korveta	24	NE	0
Podmornica	15	DA 1 INS Chakra	5 francuskih Scorpene dizel-električnih (rok 2016.) + 2 nuklearne – domaće proizvodnje
Obalska strža	21	NE	0
Miner	8	NE	0
Amfibijski brodovi	1	NE	0

[139] India Brand Equity Fondation, dostupno preko: http://www.ibef.org/industry/science-and-technology.aspx, (pristupljeno 28. jula 2014)

[140] Ovaj deo teksta napisao je Miloš Matić.

[141] The Global Firepower http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=india (pristupljeno 25. maja 2015)

[142] The Military Balance 2014, Routledge, 2015 p. 241

Brodovi za iskrcavanje trupa (sa pratećim čamcima)	94	NE	0
Ukupno ljudstvo mornarice	58.350 (55.000 u rezervi)	-	-
Avijacija	7.000	-	-
Marinci	1.200	-	-
Obalska straža	9.550	-	-

Sastav i ljudstvo Indijske Morarice[143]

Nosači aviona *INS Viraat* i *INS Vikramaditiya*, čine okosnicu pomorskih snaga Indije, iako su veoma stari brodovi. Prvi, INS Viraat je nosač aviona „Centaur" klase, kupljen od pomorskih snaga Velike Britanije 1986. godine a stupio u službu sledeće godine. INS Viraat je porinut 1953. godine i jedini je aktivni brod svoje klase (prvobitna plan je bio 8, ali je proizvedeno samo 4).[144] Kapacitet je do 30 vazduhoplova, i može da razvije brzinu od 28 čvorova (52 km/h). Najveći domet je 10 500 km pri idealnoj brzini od 14 čvorova, odnosno 26 km/h.[145] INS Viraat je sposoban za dve vrste misija – podrška desantnim brodovima i lovljenje podmornica. Postoji, naravno, i mogućnost izvođenja samostalnih misija. Ali to će biti jedino moguće do 2016. godine kada je planirano demontiranje i potapanje ovog broda.[146]

INS Vikramaditiya[147] je nosač aviona Kijev klase, prvobitno porinut 1987. godine za potrebe mornarice SSSR-a, ali je kupljen od strane Indije 2004. godine po ceni od 2,85 milijardi dolara koja je podrazumevala cenu broda, pratećih MIG-29K i MIG-29KUB aviona, modernizaciju broda za potrebe Mornarice Indije i obuku pilota i posade.[148] Posle potrebnih proba zvanično stupa u službu Indije 2014. godine. Prvobitni dizajn ovog plovila je imao, pored male piste za sletanje/uzletanje

[143] The Global Firepower; The Military Balance 2014, Routledge, 2015, pp. 242-245

[144] Naval Insight http://www.marineinsight.com/marine/types-of-ships-marine/ship-of-the-day-ins-viraat-air-craft-carrier-of-indian-navy (pristupljeno 22.maja 2015)

[145] Isto.

[146] The Hindu http://www.thehindu.com/news/national/ins-viraat-to-be-decommissioned-in-2016/article6884261.ece (pristupljeno 26. maj 2015)

[147] Indian Navy, Ministry of Defence, Government of India http://indiannavy.nic.in/news-events/about-ins-vikramaditya-newest-largest-ship-indian-navy (pristupljeno 27. maja2015)

[148] Naval Insight http://www.marineinsight.com/marine/types-of-ships-marine/ins-vikramaditya-%E2%80%93-the-new-air-craft-carrier-of-indian-navy pristupljeno 25. maj 2015)

vazduhoplova i lansirna mesta za bojeve glave kratkog dometa (raketa SAM klase) na pramcu. Ovako opremljen supernosač je izbačen iz službe usled političkih i budžetskih promena u SSSR-u tokom 90-tih godina prošlog veka.[149] Kada je kupljen od strane Indije, lansirna mesta su uklonjena i postavljena je još jedna pista sa dva hidraulična katapulta za lansiranje aviona pod uglom od 14 stepeni. Kapacitet vazduhoplova je do 36 i sastoji se od MIG-29K, *Kamov 28 i 31 aviona; Sea King, ALH-Dhurov i Chetak helikoptera. Maksimalna brzina je 32 čvorova, odnosno 59 km/h.*[150] *Maksimalni domet INS Vikramaditiya-e je oko 11*.000 kilometara, i sposoban je da se samostalno održava na moru do 45 dana.[151] Pored standardnog odbrambenog oruđa, mitraljeza (50 kalibra) i protivvazdušne odbrane (PVO), INS Vikramaditiya poseduje i 10 torpedo cevi, kao i topove za izbacivanje dubinskih bombi, kao i sonar, te je opremljena i za lov na podmornice.[152] Kako zvaničnici indijskog Ministarstva odbrane kažu, ovaj nosač aviona je ključni faktor promene u regionu Indokine (game-changer).[153] S obzirom na to da je prethodni nosač aviona, INS Viraat, planiran za „penzionisanje" 2017. godine INS Vikramaditiya postaje glavno nenuklearno oružje Indijske mornarice.

Trebalo bi još naglasiti da će Indija dobiti i svoj treći nosač aviona domaće proizvodnje - INS Vikrant.[154] Planirano je, kako piše indijski Tribun, da nosač stupi u aktivnu službu do 2018. godine.[155] Detalji ovog broda još uvek nisu poznate, osim da će *biti težak oko 40 000 metričkih tona*.[156] Već sada, Indija sa dva nosača aviona je prva na Azij-

[149] Marine Insight http://www.marineinsight.com/marine/types-of-ships-marine/ins-vikramaditya-%E2%80%93-the-new-air-craft-carrier-of-indian-navy (pristupljeno 25.maj 2015)
[150] Marine Insight http://www.marineinsight.com/marine/types-of-ships-marine/ins-vikramaditya-%E2%80%93-the-new-air-craft-carrier-of-indian-navy pristupljeno 25.maj 2015)
[151] Isto.
[152] Indian Navy, Ministry of Defence, Government of India http://indiannavy.nic.in/news-events/about-ins-vikramaditya-newest-largest-ship-indian-navy (pristupljeno 27.maj 2015)
[153] Isto.
[154] The Tribune India http://www.tribuneindia.com/news/nation/ins-vikrant-set-to-undock-next-month/68458.html (pristupljeno 27. maja 2015) ; Robert Farley, Where is India's Carrier Fleet Going?, The Diplomat http://thediplomat.com/2015/02/where-is-indias-carrier-fleet-going (pristupljeno 27. maja 2015)
[155] Isto.
[156] The Tribune India http://www.tribuneindia.com/news/nation/ins-vikrant-set-to-undock-next-month/68458.html (pristupljeno 27.maja 2015); Robert Farley, Where is India's Carrier Fleet Going?, The Diplomat http://thediplomat.com/2015/02/where-is-indias-carrier-fleet-going/ (pristupljeno 27. maja 2015)

skom kontinentu po broju ovih plovila, sa trećim će daleko biti ispred ostalih.

Pored nosača aviona, ostatak indijske flote je takođe zastareo. Indijske vlasti kasne sa ispunjavanjem plana modernizacije kompletne vojske, tzv. 2009 Pomorska Doktrina, a pogotvo mornarice za 4 godine.[157] U tom planu stoji da će se ostali brodovi (misleći ovde na fregate) postepeno remontovati ili menjati novijim modelima – svake godine po jedan. Pored toga, planirano je proširenje flote podmornica – prvenstveno razvoj nuklearnih podmornica.[158] Indija trenutno u svojoj službi ima nuklearnu podmornicu, INS Chakra, ali ona je pozajmljena od *Rusije*.[159]

U toku je razvoj indijske verzije nuklearne podmornice sa mogućnošću ispaljivanja nuklearnih bojevih glava. Očekuje se da do 2020. godine prva verzija ove podmornice stupi u službu indijske mornarice. Time bi Indija upotpunila „nuklearnu trijadu", odnosno bila bi u mogućnosti da lansira nuklearne bojeve glave sa zemlje, sa vode i iz vazduha[160]. S obzirom da Indija nema pravilo zabrane prve upotrebe nuklearnog oružja, postoji mogućnost da se suočavamo sa problemom u nastajanju. Pored mornarice postoji i indijska Obalska straža koja broji 9 550 pripadnika.

Strategija

Indijski pomorski stratezi su razvili dve velike strategije. U pitanju su strategija „povratak Indijskog okeana i Bengalskog zaliva" od kineskih vlasti i strategija „Dubokog plavog mora" (deep- blue water strategy).[161] Prvu možemo opisati kao reaktivnu, a drugu kao proaktivnu strategiju.

U odeljku „Kopnene snage Indije" smo videli da je NR Kina glavni suparnik Indije i da je polako okružuje jačanjem uticaja na vlasti susednih zemalja kao što su Pakistan, Nepal i drugi. Istu strategiju kineski stratezi primenjuju i na moru *sprovodeći poznatu strategiju*

[157] Iskander Rehnam, The Subsurface Dilemma, *The National Interest* http://nationalinterest.org/feature/the-indian-navy-has-big-problem-the-subsurface-dilemma-11598 (pristupljeno 27. maja 2015)

[158] Isto.

[159] Isto

[160] Zachary Keck, India Eyes Nuclear Triad, *The Diplomat*, http://thediplomat.com/2012/07/india-eyes-nuclear-triad/ (pristupljeno 14. maja 2015)

[161] Iskander Rehnam, *The Subsurface Dilemma*, The National Interest http://nationalinterest.org/feature/the-indian-navy-has-big-problem-the-subsurface-dilemma-11598 (pristupljeno 27. maj 2015)

„bisernog niza" (string of pearls strategy) kako bi osigurali snabdevanje iz Indijskog okeana i Malajskog prolaza od kojeg su zavisni, jer npr. 80% nafte dolazi tim putem.[162] Kineska „biserni niz" strategija podrazumeva izgradnju niza pomorskih baza u navedenim vodama sa dodatkom Južnog kineskog mora. Stoga su joj potrebni saveznici kao što su Vijetnam, Malezija, Laos i najvažniji – Šri Lanka, koja je odmah nadomak Indije i njenih teritorijalnih voda što predstavlja veliku opasnost. Stoga se Indija, nakon izbora Narendra Modija za premijera u martu 2014. godine, skoncentrisala na povećanje vojnog budžeta i ubrzavanje već uspavale modernizacije vojnih snaga.[163] Što se mornarice tiče, fregate se modernizuju u ritmu jedna svake godine. U narednom periodu se očekuje novi nosač aviona, nabavka novih logističkih brodova, razvoj brodova na nuklearni pogon i slično. Pored modernizacije, radi se i na jačanju savezništva sa ostalim velikim silama gde najvažnije mesto zauzimaju Sjedinjene Američke Države[164] što smo detaljno obijasnili u segmentu koji se bavi kopnenim snagama. Takva savezništva su obezbedila nove tehnologije i nove vrste naoružanja što održava Indiju konkurentnu u odnosu na Kinu. Razmeštaj snaga je takođe zanimljiv. Mornarica je podeljena u tri flote – Zapadna, Južna i Istočna. Akcenat je stavljen na jačanje Istočne flote, gde se nalazi i INS Chakra, odnosno jedino plovilo na nuklearni pogon mornarice, kako bi balansirala kinesku flotu koja često patrolira tim vodama do Šri Lanke. Jačanjem pomorskih kapaciteta indijske snage se nadaju da će odbiti Kinu od dubljeg mešanja u sferu interesa Indije. Međutim, ta bezednosna dilema klasičnog tipa može dovesti do otvorenijih konflikata u budućnosti. Jedna od mogućnosti pronalaženja dugoročnog rešenja može se potražiti u BRICS strukturi u kojoj obe sile sarađuju.

Druga, proaktivna, strategija indijske Mornarice tiče se razvoja sopstvenih kapaciteta za delovanje u celom svetu, tzv. „duboko-morska" strategija. S obzirom da je Indija nuklearna sila ima dve mogućnosti za realizaciju ovakve strategije. Prva mogućnost jeste izgradnja velike, jake i efikasne flote bazirane na dizel motorima koju treba da

[162] Center for Strategic and International Studies http://csis.org/publication/issues-insights-vol-14-no-7-revisiting-chinas-string-pearls-strategy, (pristupljeno 27. maja 2015)

[163] Više o vojnom budžetu Indije za 2014-2015 godinu možete videti na India Strategic http://www.indiastrategic.in/topstories3221_India_interim_Defence_budget_2014-15.htm

[164] Više na The Times of India – US defence secretary to Visit India in May http://timesofindia.indiatimes.com/india/US-defence-secretary-to-visit-India-in-May-to-push-aircraft-carrier-technologies/articleshow/46818785.cms (pristupljeno 27. maja 2015)

opslužuje takođe velika flota logističkih brodova. Ako pogledamo dnevnu prozvodnju nafte koja iznosi 897 500 barela dnevno i dokazane rezerve 5 476 000 000 barela nasuprot konzumacije od 3 300 000 barela dnevno, videćemo da bi ovakva mogućnost još više opteretila već slabu proizvodnju nafte i već slab budžet.[165] Dok sa druge strane infrastruktura za takav plan postoji jer Indija ima 7 velikih terminala i luka za brodove velikih kapaciteta i ujednačeno su raspoređeni duž obala.[166] Druga mogućnost predstavlja razvoj nuklearnih pogona i brodova i podmornica. Kako ne bi bili u zabludi, i ovakva mogućnost zahteva jaku logističku i transportnu moć koja bi pratila mogućnosti broda na nuklearni pogon koji nema granice. Kako bi se održavao takav brod u operabilnom stanju potrebna je odlično obučena posada i siguran sistem za hlađenje nuklearnog reaktora. Ovakvu sposobnost imaju samo Francuska i Sjedinjene Američke Države koje imaju ili svetske ambicije ili svetsku odgovornost na svojim ramenima.[167] Indija bi spadala u prvu grupu, sile koja ima svetske ambicije. Ka tom cilju je već učinila prve korake sa nuklearnom podmornicom INS Chakra koja je sposobna za ispaljivanje nuklearnih balističkih raketa srednjeg dometa, razvijanjem nuklearnog pogona za INS Vikrant, srednjeg nosača aviona, gde je u planu još jedan takav do kraja 2023. godine. Da li će planovi ka ispunjavanju ciljeva biti ostvareni zavisiće od tempa osposobljavanja kapaciteta za svetske ambicije.

Mišljenja smo da će se Indija držati zadatog kursa. Međutim to će biti smetnja razvoju Kine i takve ambicije Indije biće sputavane na svakom koraku što će predstavljati veliki problem za region, a potom i ostatak sveta jer bi predstavljao tektonsko trvenje snaga koje bi bilo velike jačine. Sudar dva džina Azije je vrlo moguć.

Kopnena moć[168]

Karakteristike i mogućnosti

Među glavnim pokazateljima moći jedne zemlje jeste i vojna moć. Ona se sastoji iz tri aspekta – kopnenog, pomorskog i vazdušnog.

---

[165] The Global Firepower http://www.globalfirepower.com/country-military-strengthpdetail.asp?country_id=india (pristupljeno 27. maj 2015); Nasuprot proizvodnji SAD – 7,4 miliona barela/dnevno, Kina – 4,3 miliona barela/dnevno.

[166] Isto.

[167] Robert Farley, Where Is India's Carrier Fleet Going, The Diplomat http://thediplomat.com/2015/02/where-is-indias-carrier-fleet-going/ (pristupeljno 27. maja 2015)

[168] Ovaj deo teksta napisao je Miloš Matić

Ovde će biti više reči o kopnenom aspektu moći Indije koji ćemo podeliti na dodatna dva podaspekta: pešadijski i mehanizovani.

Kada je reč o brojnosti aktivnog ljudstva u vojsci, Indija je treća u svetu i broji 1,3 miliona aktivnih vojnika.[169] U tabeli 1 se može videti kako je urađena raspodela snaga po rodovima indijske vojske. Pešadijski rod je raspoređen u 6 regionalnih komandi – severna, zapadna, centralna, južna, istočna, jugozapadna[170] koje opslužuju 13 korpusa i 38 divizija.[171] Kao posebna struktura unutar navednog roda vojske postoji i Trenažna komanda (ARTRAC) koja je zadužena za program obuke i specijalizacije pripadnika vojske Indije.

	Pešadija	**Mornarica**	**Vazduho-plovstvo**	**Obalska Straža**	**Ukupno**	**Paravo-jska**
Aktivnih vojnika	1.129 000	58.350	127.200	9.550	1.325 000	1.403 700
Rezervista	960.000	55.000	140.000	-	1.155 000	987.800

Brojno stanje i rodovi indijske vojske. Izvor – The Military Balance 2014[172]

Iako je pešadija srž svih vojnih snaga sveta, ona na današnjem bojištu ne može da opstane samostalno. Stoga joj podršku pružaju razne vrste mehanizacije i artiljerije. Pod mehanizacijom se podrazumeva MBT (Main Battle Tank – glavni tenk), kao okosnica oklopnih snaga, laki tenkovi, razne vrste oklopnih vozila i kamiona. Artiljerija može da bude dalekometna ili kratkomenta, kao i samohodna ili na vuču.

Indija trenutno raspolaže sa 6 464 tenka, od toga 2 874 MBT.[173] Do sada su MBT bili rusku tenkovi T-72 i T-90 koji su se pokazali kao veoma dobri i korisni za potrebe indijskih oružanih akcija (npr. vojna dejstva u Kašmiru kao brdovitom regionu), stoga ih indijska armija zadržava u svojoj službi. Kao treći i najnoviji sadržaj tenkovskog arsenala Indija je razvila sopstveni tenk treće generacije MBT Arjun (Lav - prim. prevod) MK II u kojeg polažu velika očekivanja kao najsofisticiranije oružje u svojoj vojsci.[174] MBT Arjun MK II ima masivni

[169] *The Military Balance 2014,* Routledge, London, 2014, p. 241
[170] Isto, p. 241
[171] Gurmeet Kanwal, *India's Military Modenization: Plans and Strategic Underpinnings*, The National Bureu of Asian Research, Washington D.C., 2012, p. 3
[172] Isto.
[173] Isto. p. 241
[174] The Diplomat, The Main Battle Tanks of Asia: Junk or Still Useful? http://thediplomat.

top od 120 mm koji može da ispaljuje sve novije vrste granata (HEAT, HESH ili LAHAT), antipešadijski mitraljez Mag 7,62 mm Tk715 i protivvazdušni mitraljez 12,7 mm (.50 kalibra) postavljenih na kupolu.[175] U posebnom odeljku za municiju unutar tenka može da stane do 39 granata 120 mm, što povećava stepen preživljavanja posade u slučaju pogotka od strane neprijatelja, kao i 12 kapsula za dimne bombe.[176] Maksimalna brzina je zapanjujućih 72 km/h što je više od prosečne brzine tenka, dok je maksimalni efektivni domet do 200 km što je ispod proseka.[177]

	Indija	**Kina**	**Pakistan**	**SAD**
BROJNOST	1.325 000	2.333 000	643.000	1.492 000
MBT	2.874	6.840	2.501	2.785
AFV	6.704	4.788	2.828	41.062
ARTILJERIJA	9.702	13.216	4.472	7.429

Uporedni prikaz trenutnog stanja kopnenih snaga Indije, indijskih suseda i SAD[178]

Kao dodatak teškim oklopnim vozilima kao što su tenkovi, raspolaže se sa još 6 704 AFV (Armored Fighting Vehicles – oklopna borbena vozila) kao vid lakših oklopnih vozila i kao dopuna pešadijskim snagama na terenu. Važnost ove vrste vozila je velika jer omogućava lakše kretanje pešadije po svim terenima što povećava operatibilnost samih pešadijskih snaga.

Strategija

Glavna strategija indijskih kopnenih snaga jeste pripremanje za rat na „dva fronta".[179] Indija je okružena zemljama sa kojima ima po-

com/2015/01/the-main-battle-tanks-of-asia-junk-or-still-useful/ (pristupljeno 24. maja 2015. godine)

[175] Military Factory http://www.militaryfactory.com/armor/detail.asp?armor_id=81 (pristupljeno 24. maja 2015)

[176] Military Factory http://www.militaryfactory.com/armor/detailasp?armor_id=81 (pristupljeno 24. maja 2015)

[177] Isto.

[178] The Military Balance 2014, pp. 230-270

[179] Gurmeet Kanwal, *India's Military Modenization: Plans and Strategic Underpinnings*, The

granične sukobe ili zemljama koje su politički veoma nestabilne. U prvu grupu spadaju glavni regionalni rivali Indije, to su Pakistan i NR Kina.

Pakistan predstavlja glavno izvorište terorizma ili „talibanizma"[180] kao i nuklearnog suparnika. Međutim sa sadašnjim kapacitetima Indija neće imati većih poteškoća u sprečavanju pakistanskih snaga u pravljenju problema. Taj front se može održati na duže staze. Najveći problem predstavlja moćna Kina koja u kapacitetima i procentu budžeta koji odvaja za vojsku i istraživanje uveliko prevazilazi izdvajanja Indije, što može predstavljati veliki problem. Svesna toga, Indija je pokrenula pregovore sa više strana o vojnoj saradnji. Najdalje je otišla sa Sjedinjenim Američkim Državama sa kojima ima zajedničke vojne vežbe i jaku trgovinu naoružanjem i tehnologijama, što je vidljivo i iz čestih poseta predsednika SAD Baraka Obame i premijera Indije Narendra Modija. Poslednja poseta se desila septembra 2014. godine na 66. godišnjicu Dana Republike, gde je potpisana Deklaracija o prijateljstvu, naglašena i obećana dublja strategijska i ekonomska saradnja dve sile.[181] Pored SAD, treba napomenuti saradnju sa Ruskom Federacijom i Izraelom. Ruski predsednik Vladimir Putin posetio je Indiju u decembru 2014. za vreme redovnog bilateralnog samita gde su potpisana važna dokumenta koja se tiču energetike, odbrane i ekonomije.[182] Što se tiče ekonomije, dokumentom „Druzhba-Dosti" obe strane su se obavezale da će utrostručti trgovinu u narednih 10 godina sa 10 milijardi na 30 milijardi američkih dolara.[183] Što se tiče energetike, pregovara se oko gradnje 12 nuklearnih elektrana od strane Rusije u Indiji.[184] Ono što je najvažnije za ovaj tekst jesu dogovori oko gradnje najmodernijih fabrika za proizvodnju najsofisticiranijih ruskih helikoptera[185], nabavka 1657 tenkova T-90 (1000 treba da bude proizvedeno u Indiji pod licencom) dovoljno za 59 oklopnih divizija, nadogradnja 1900 tenkova T-72 i saradnja pri razvijanju MBT Arjuna MKII do 2020. godine.[186] Saradnja sa Izraelom je bazirana na razmeni

National Bureu of Asian Research, WashingtonD.C. 2012, p. 1

[180] Isto.

[181] "Shared efforts, progress for all", India Perspectives, Volume 29, Issue 2, Ministry of External Affairs of India, New Delhi, March-April 2015, pp. 16-20

[182] Isto, pp. 14 - 16

[183] Isto.

[184] Isto.

[185] Isto.

[186] The Diplomat, The Main Battle Tanks of Asia: Junk or Still Useful? http://thediplomat.com/2015/01/the-main-battle-tanks-of-asia-junk-or-still-useful (pristupljeno 24. maja 2015)

tehnologija za raketne sisteme, softverskih rešenja za helikoptere i sistema za rana upozorenja (AWACS).[187]

Drugi mogući front s kojim se Indija može suočiti jesu manji, ali politički nestabilni, susedi kao što su Nepal, Mjanmar, Bangladeš i Šri Lanka. Takvi susedi predstavljaju izvorište sukoba koji se mogu preliti u Indiju koja predstavlja pogodno tle za razvoj socijlanih sukoba. Stoga, kopnene snage moraju da koncentrišu snage kako bi osigurali svoje granice. Ako misle da ispune takav veliki zadatak, vlasti moraju da ubrzaju modernizaciju snaga i da povećaju vojni budžet. Tako nešto je teško uraditi jer ekonomija Indije je još uvek u povoju i inflacija je visoka (oko 10%) što znači da bi svako povećanje budžeta bilo zanemarljivo.

Međutim, kada pogledamo širu sliku, ti frontovi imaju jednu stvar zajedničku – Kinu. Ona je glavna pretnja Indiji. Kina je uspela da „opkoli" Indiju sa svih strana – bliska saradnja sa Pakistanom oko nuklearnog i raketnog programa, prodaja naoružanja Bangladešu, Nepalu, Mjanmaru i Šri Lanki, kao i pomorska strategija „niz bisera" kako bi se Indija onemogućila da napreduje u Indijskom okeanu.[188] Nakon razornog zemljotresa u Nepalu krajem aprila 2015. godine Indija ima šansu da uspostavi svoj uticaj u istoimenoj zemlji kroz pružanje pomoći i time šansu da istisne uticaj Kine, jer su to narodi koji pamte one koji im pomognu u najvećim nevoljama. U drugim zemljama može da proširi uticaj tako što bi pokrenula pregovore o prekidu sukoba, a ponudila svoje snage kao garant i time razvila dobrosusedske odnose. Stoga, premijera Modija čeka veliki posao u budućnosti.

Vazduhoplovna moć Indije[189]

Vazdušne snage Indije su na četvrtom mestu po veličini, iza Sjedinjenih Američkih Država (13 683 letelice), Ruske Federacije (3 082) i NR Kine (2 788), i broje 1 785 aktivnih letelica.[190] Ovo je zbirni broj svih letelica koje Indija poseduje u svim rodovima vojske, u kopnenim, pomorskim i vazdušnim snagama, računajući tu i borbene avione, borbene helikoptere, transportne avione i helikoptere i trenažne letelice.[191]

---

[187] India's Promising Israel Defence Ties, *The Diplomat,* http://thediplomat.com/2014/10/indias-promising-israel-defense-ties (pristupeljeno 24. maja 2015)

[188] Gurmeet Kanwal, *India's Military Modenization: Plans and Strategic Underpinnings*, The National Bureu of Asian Research, Washington D.C, 2012, p. 2

[189] Ovaj deo teksta napisao je Milos Matić.

[190] Global Firepower, 2015, http://www.globalfirepower.com/aircraft-total.asp (pristupljeno 10. januara 2015)

[191] *World Air Forces 2014*, Flight Global Report, Flight Insight, Sutton, Surrey, UK 2014

Od tog broja u indijskoj avijaciji (Indian Air Force, IAF) pripada 1 499 letelica, pretežno borbenih aviona, smeštenih u 7 velikih i nekoliko manjih aerodroma. Prema Flight Global Reportu, IAF najviše koristi MiG-21 (262 aviona) i Sukhoi Su-30MKI (162 aviona).[192] Ovi borbeni avioni su dizajnirani da štite velike površine, što odgovara potrebama indijske odbrane. Međutim, problem sa kojim se Indija suočava na svim poljima, pa i u sektoru avijacije, jeste zaostalost tehnologije. Sami avioni i njihova oprema (radar i slično) nije modernizovana. Još veći problem pravi potez indijskih vlasti da smanje budžet avijacije za 2014-2015 godinu za čak 14,12%[193] što znači da IAF neće imati mnogo sredstava na raspolaganju za modernizaciju svojih letelica, što dalje povlači da IAF neće biti spreman da odgovori na bezbednosne izazove.

Ukoliko pogledamo širu sliku, Indija planira povećanje vojnog budžeta za 2014-2015 godinu od 12%[194], dok je trenutni budžet 47,7 milijardi dolara (na osnovu SIPRI izveštaja za 2013. godinu). Dok veliki deo tog budžeta odlazi na kopnene snage (uvećanje od čak 56% prema Indian Strategic Magazinu) i razvoj novih tehnologija, malo ostaje za avijaciju. Paradoksalno, Indija planira takođe da proširi saradnju sa SAD-om sa polja mornarice i na polje vazdušnih snaga zarad borbe protiv zajedničkih pretnji od strane Kine.[195] Stoga, SAD vidi u Indiji još jednog saveznika na tlu Azije, pored Japana i Australije. Prvenstveno, saradnja će se odvijati u tehnološkoj razmeni i obuci pilota. Saradnja na nivou vazdušnih snaga će se razvijati intenzivno u budućnosti, mada od većeg strateškog značaja jeste saradnja u oblasti pomorskih snaga.

Trijada bezbednosne dileme na relaciji Pakistan–Indija–NR Kina se zaoštrava. Pakistan nije u mogućnosti da zapreti Indiji šire od oblasti Kašmira, ali mnogo veća i nadmoćnija Kina predstavlja veliki problem. Pakistan ima 847 aktivnih letelica dok Kina ima 1000 letelica više od Indije, i broji 2 788.[196] Kina je uporedo sa Indijom povećala svoj vojni budžet za 12,2%, odnosno na 132 milijarde američkih dolara i zbog toga predstavlja veliku pretnju po Indiju. Još veću ozbiljnost pro-

[192] Isto, p.15

[193] Global Security, 2015 http://www.globalsecurity.org/military/world/india/budget.htm (pristupljeno 10. januara 2015)

[194] Global Security, 2015 http://www.globalsecurity.org/military/world/india/budget.htm (pristupljeno 10. januara 2015)

[195] Rajeswari Pillai Rajagopalan, "Why U.S. Needs India's Air Force", The Diplomat, 2011 http://the-diplomat.com/2011/11/why-u-s-needs-indias-air-force/?allpages=yes (pristupljeno 11. januara 2015)

[196] Global Firepower, 2015

blema podstiču informacije da Kina testira svoj prvi „nevidljivi avion" J-20. Zbog toga, a i zbog već postojeće tehnološke nadmoći Kine, navedeno savezništvo sa SAD je od velike važnosti.

Kao odgovor na kineske pokretne i tehnološki bolje opremljene kineske avione, IAF je razvio novi, kompaktni model pokretljivog supersoničnog aviona zvanog Tejas- PV1. Ovaj avion je opremljen sa naprednom kompjuterskom tehnologijom koja može da blokira neprijateljski radarski signal, locira poziciju radara i uništi ga.[197] Tejas je dizajniran za višenamensku upotrebu, od bombardera do lovca, jer ima mogućnosti da ponese bilo koju vrstu naoružanja (rakete vazduh-vazduh, vazduh-zemlja, bombe, „pametne" rakete i sl). Ovaj model aviona poručen je i za potrebe Mornarice i služiće kao zamena zastarelim MiG-21 i MiG-23.

Pored porudžbina Tejas aviona, Indija želi još da poruči:

- 22 helikoptera tipa Apači (Apachy)
- 50 helikoptera tipa Činuk (Chinook)
- 197 helikoptera za snabdevanje
- 16 višenamenskih helikoptera za Mornaricu.[198]

Iz priloženog se može videti da Indija ne polaže puno u ovaj rod svojih vojnih snaga, prvenstveno zbog svojih strateških ciljeva koji se odnose na Kinu i Pakistan, odnosno Kašmir. Stoga, Indija više ulaže u Mornaricu – kako bi zaustavila širenje kineskog uticaja na „biserni niz" i ugrozila njene trgovačke puteve kroz Indijski okean, i u kopnene snage – radi izazova u Kašmiru i pretnje terorista.

Nuklearna moć Indije[199]

Od 1964. godine Indija razvija svoj nuklearni borbeni program, mada tek od skora počinje intenzivno da se bavi tim problemom. Sa SAD-om je potpisala sporazum u julu 2005. godine koja dozvoljava učešće Indije u trgovini nuklearnim resursima, ali pod određenim uslovima.[200] Da bi septembra 2008. godine Međunarodna agencija za atomsku energiju (International Atomic Energy Agency - IAEA), posle dogovora oko sigurnosti, dozvolila trgovinu njenih članica sa Indijom. Ne čekajući dugo, Indija je već u oktobru 2008. potpisala bilateralni

[197] Airforce Tehnology and Market Insight http://www.airforce-technology.com/news/newsindias-tejas-aircraft-receives-advanced-electronic-warfare-suite-4486639 (pristupljeno 12. januara 2015)
[198] Global Security, 2015 http://www.globalsecurity.org/military/world/india/budget.htm
[199] Ovaj deo teksta napisao je Miloš Matić.
[200] The Nuclear Threat Initiative http://www.nti.org/country-profiles/india (pristupljeno 11. januara 2015)

sporazum o nuklearnoj saradnji sa SAD-om, a nakon toga i niz drugih, sličnih, sporazuma sa Kanadom, Rusijom, Francuskom, Argentinom, Kazahstanom i Namibijom.[201] Indija je sa 5 godina zakašnjenja u junu 2014. ratifikovala Dodatni protokol IAEA koji daje dozvolu njihovim inspektorima da uđu u civilna postrojenja za obradu nuklearnog naoružanja, ali ne i vojnim. Septembra iste godine je potpisala i ugovor o isporuci resursa za razvoj nuklearne energije iz Australije[202]. Do sada smo kroz odeljke o pomorskim, vazdušnim, kopnenim snagama i u ovoj kratkoj rekapitulaciji indijskih poteza, pokazali razvoj i planove za dalji razvoj kapaciteta indijskih snaga u cilju stvaranja nuklearne trijade – mogućnost korišćenja nuklearnog oružja iz vazduha, sa zemlje i sa vode. Nuklearna trijada je smeli, ali i dugotrajni cilj. Nuklearno razvijena Indija će smetati mnogima, a posebno Kini, Pakistanu i Iranu. No, očigledno je da ona ima moćne saveznike na tom putu, od kojih su najbitnije SAD i Ujedinjeno Kraljevstvo, i ostale članice NATO-a sa kojima Indija ima potpisane sporazume.

Prvi krak nuklearne trijade jeste – lansiranje iz vazduha. Ovaj krak je možda i najslabije razvijen, jer Indija, kao što smo videli, ne ulaže dovoljno u avijaciju da bi imala rezultate koji mogu da podrže njene želje. Jedine letelice sposobne za nošenje nuklearnih raketa jesu zastareli francuski Miraž 2000H, anglo-francuski Jaguar M/S i domaći Mig-27 Flogger.[203] Sva tri aviona imaju mogućnost da lete supersoničnom brzinom sa efektivnim radijusom borbe i do 1500 km.[204] U svoj arsenal Indija će uskoro dodati i 126 aviona tipa „Rafale" francuske proizvodnje. Isporuka je vredna oko 20 milijardi dolara.[205] Mnogi kritikuju ovakvu kupovinu jer u poređenju sa kineskim Sukhoi-27, Rafale nema šansu.[206] Stoga se preporučuje razvoj svojevrsne letelice pete generacije (mogućnost „nevidljivosti" karakteriše ovu generaciju aviona) na osnovu ruskog Sukhoi T-50, koji ima mnogo bolje karakteristike za sličnu cenu.[207] Vrlo je moguće da bi se ti avioni oprema-

[201] Isto.
[202] Isto.
[203] Zachary Keck, "India Eyes Nuclear Triad", The Diplomat http://thediplomat.com/2012/07/india-eyes-nuclear-triad (pristupljeno 11. januara 2015)
[204] Videti: Air Force Tehnology http://www.airforce-technology.com/projects/sepecat-jaguar/
[205] The Nuclear Threat Initiative
[206] Videti: Russia and India Report http://in.rbth.com/blogs/2014/10/26/why_india_needs_to_rethink_the_rafale_deal_39297.html (pristupleno 12. januara 2015)
[207] Russia and India report http://in.rbth.com/economics/2015/01/12/preliminary_design_for_fgfa_completed_40761.html (pristupleno 12. januara 2015)

li specijalnim kratkodometnim raketama vazduh-vazduh, koje same ne mogu da nose nuklearnu bojevu glavu, ali demonstriraju nosivost ovih aviona. Kako će se stvari dalje odvijati i koji će izbor načiniti Indija, ostaje da se vidi.

Drugi krak nuklearne trijade čini – lansiranje sa zemlje. Lansiranje sa zemlje podrazumeva razvoj balističkih i krstarećih raketa, čemu se Indija posebno posvetila. Razlika između balističke i krstareće rakete je u njenim putanjama. Prva ima putanju u obliku polukružnice, dok druga leti paralelno sa zemljom i pod određenim uglom se spušta i udara u metu. Balističke rakete koje je Indija razvila su: Prithvi 1 i 2, Agni 1-6, K-15 Sagarika i Shaurya (Čast).[208] Prve dve su primarno dizajnirane za zemlja - zemlja, dok su druge dve vrste balističkih raketa predviđene za lansiranje sa vode ili ispod vode. Krstareće rakete koje Indija poseduje su BrahMos 1-3 i Nirbahay (Neustrašivi).[209] Obe rakete razvijaju supersoničnu brzinu. Od navedenih, rakete kratkog dometa (do 1000 km) su Prithvi 1 i 2, Agni 1 i 2 i BrahMos 1, 2 i 3, K-15 Sagarika, Shaurya i Nirbahay. Rakete srednjeg dometa (1000 – 5000 km) su Agni 3 i 4, od čega Agni 3 rakete nisu u potpunosti operacionalizovane. Agni 4 rakete mogu da ponesu bojevu glavu težine 1 tone, 4000 km od mesta lansiranja. Agni 5 i 6 su interkontinentalne rakete dometa preko 5000 km. One se trenutno testiraju i još nisu ušle u službu. Svaka od navedenih raketa može da ponese nuklearnu bojevu glavu. Pakistan i NR Kina su oni koji su zabrinuti zbog ovako naglog razvoja raketnog naoružanja Indije.

I na kraju, treći krak nuklearne trijade čini – lansiranje sa vode. Okosnicu ovog kraka čini za sad jedina nuklearna podmornica Indije, INS Arihant. Podmornica je teška 6000 tona i pokreće je laki nuklearni reaktor snage 83 MW, a pogonsko gorivo čini obogaćeni uranijum.[210] INS Arihant je trenutno opremljen sa 12 cevi za balističke rakete tipa K-15 Sagarika. Kao što je ranije navedeno, K-15 su rakete kratkog dometa (750 km) i mogu se lansirati ispod površine vode.[211] Međutim, interkontinentalne rakete tipa Agni 5 su sada modifikovane za ova-

[208] Zachary Keck, "India Eyes Nuclear Triad", *The Diplomat*, http://thediplomat.com/2012/07/india-eyes-nuclear-triad (pristupljeno 11. januara 2015)
[209] Ankit Pande, "Meet India's New Nucler Cruise Missile", *The Diplomat* http://thediplomat.com/2014/10/meet-indias-new-nuclear-cruise-missile, (pristupljeno 11. januara 2015)
[210] Ankit Pande, "Meet India's New Nucler Cruise Missile", The Diplomat http://thediplomat.com/2014/10/meet-indias-new-nuclear-cruise-missile, (pristupljeno 11. januara 2015)
[211] Isto

kva lansiranja i testiranja bi trebalo da budu sprovedena u toku 2015. godine.[212] Agni 5 su razorne trofazne rakete dometa 5 500 – 5 800 km. Dodana modifikacija ovog tipa rakete jeste Multiple Independently Targetable Re-entry Vehicles (MIRVs) koja omogućava da jedna raketa ponese više manjih nuklearnih bojevih glava u svemir, koje kasnije mogu nezavisno biti lansirane ka zasebnim metama.[213] Pored toga, Agni i BrahMos rakete su instalirane na nekoliko razarača i krstarica, koje usled reorganizacije mornarice i po strategiji „deep blue sea" šire svoj domet efikasnog korišćenja raketa i mogućnost odgovora na pretnje.

Razvoj nuklearnog naoružanja je od velike važnosti za Indiju i za bezbednost u regionu. Pretnja Indiji prvenstveno dolazi od strane slabijeg Pakistana i moćnije Kine. Obe su nuklearne sile. Time se Indija nalazi u nezavidnoj poziciji. Jak nuklearni program, značio bi osiguranje od napada Pakistana, izuzev pograničnih terorističkih napada, ali sa druge strane postoji mogućnost reakcije Kine.[214] Na kraju, jak nuklearni arsenal bi osigurao da se Rusija i SAD ne mešaju u probleme regiona niti konflikte u njemu.[215]

- **Nacionalna kohezija Indije[216]**

Može li se zemlja sa 1 236 344 631 stanovnika, 22 različita jezika propisana Ustavom Indije, tolikom raznolikošću religije, plesa, arhitekture, kuhinje i svih drugih artefakta kulture uopšte, smatrati jedinstvenom i koherentnom kada je reč o nacionalnim pitanjima?[217]

Mnogi su za Indiju rekli, a i danas govore, da otelovljuje jedinstvo u različitosti (Unity in Diversity), pa ipak čini se da je današnja Indija prepoznatljiva po svega tri, ne tako pozitivne, stvari: velika populacija, veliko siromaštvo i visoka stopa korupcije.[218] Veoma je slože-

[212] Isto
[213] Isto
[214] Robert Farley, „India's Mighty Nuclear- Wepons Program: Aimed at China and Pakistan?", The National Interest 2015 http://nationalinterest.org/feature/indias-mighty-nuclear-weapons-program-aimed-china-pakistan-11956?page=2 (pristupljeno 12. januara 2015)
[215] Isto.
[216] Ovaj deo teksta napisala je Kristina Plazinić
[217] Census of India General Note, dostupno na: http://www.censusindia.gov.in/Census_Data_2001/Census_Data_Online/Language/parta.html (pristupljeno 30.10.2014)
[218] Wieland Wagner, *India Falls Behind: Corruption Plagues Rising Economy* u "Spiegel", dostupno na:http://www.spiegel.de/international/world/corruption-and-poverty-cause-india-to-fall-behind-a-935882.html (pristupljeno 28.11.2014)

no i mnogim faktorima determinisano pitanje da li je Indija danas siromašna zemlja ili ipak sledeća supersila u nastajanju, kako joj mnogi predviđaju.[219] Pokušaću u naredim redovima, nabrajanjem skorijih i budućih socio-ekonomskih problema u Indiji, da odgovorim na prvo pitanje ovog teksta: da li je Indija danas koherentna nacija?

O nacionalnoj integraciji Indije nemoguće je govoriti, a da se ne pomene problem i nerešeno pitanje oko teritorije Kašmira. Naime, ova severozapadna regija Južne Azije predmet je sukoba između Indije i Pakistana još od 1947. godine kada su ove države dobile nezavisnost od Britanaca. Danas je teritorija Kašmira podeljena na dva regiona, jedan pod kontrolom Indije, a drugi pod kontrolom Pakistana.[220] Iako je zvaničan stav indijske vlade da je Kašmir u celosti deo Indije, oni su spremni da prihvate međunarodno priznatu granicu, tzv. Line of Control, koja Indiji daje deo od 2/3 teritorije, a Pakistanu 1/3 teritorije Kašmira. Ipak, Pakistanci konstantno odbijaju ovu granicu, uz izgovor da u Kašmiru dominantno žive muslimani. Ova podela takođe ne odgovara ni Kašmircima, koji se još od 1989. godine bore za nezavisnost čitave teritorije.

Još jedan veliki problem nacionalne kohezije Indije predstavlja netolerancija i diskriminacija prema ljudima i kulturama iz severoistočnih indijskih država. Naime, Indijci sa severoistoka zemlje poput onih iz država Manipur, Asam, Arunačal Pradeš i ostalih diskriminisani su u prestonici Delhiju, Mumbaju, Bangaloru i ostalim većim gradovima zbog svog izgleda koji ukazuje na mongoloidni fenotip. Nisu retki ni fizički ni verbalni napadi na severoistočne Indijce, a u jednom skorijem takvom napadu u okolini Delhija januara 2014. godine ubijen je dvadesetogodišnji Nido Taniam.[221] Ovo ubistvo prouzrokovalo je proteste i reakcije širom zemlje, a upravo ovaj događaj doveo je do osnivanja Bezbaruah komiteta zaduženog za rešavanje problema ljudi sa severoistoka Indije. Jedno od istraživanja Komiteta, pokazalo je da je čak 86% severnoistočnih Indijaca, koji su emigrirali u Delhi, naišlo na neku vrstu diskriminacije.[222]

---

[219] Anthony Fensom, *Can India Become the Next China?* u „The Diplomat", dostupno na: http://thediplomat.com/2014/11/can-india-become-the-next-chi/ (pristupljeno 28.11.2014)

[220] UNSecurity Council Resolution 47, Kashmir, dostupno na: http://www.cfr.org/india/un-security-council-resolution-47-kashmir/p9130 (pristupljeno28.11.2014)

[221] Detaljnije o tome na: http://www.hindustantimes.com/india-news/youth-beaten-up-in-delhi-during-brawl-over-hairstyle-dies-tv-reports/article1-1178770.aspx (pristupljeno 2.1.2015)

[222] Celokupan Izveštaj Bezbaruah komiteta dostupan na: http://mha.nic.in/sites/upload_files/mha/files/ReportOfMPBezbaruahCommittee.PDF (pristupljeno 2.1.2015)

Međutim, učestali su i napadi u severoistočnim državama Indije i to na stanovnike drugih delova Indije. Tako je januara 2014. godine petoro ljudi iz Bihara izgubilo život u državi Asam i to zbog toga što su govorili hindi jezikom.[223]

Već gotovo dve decenije najveću pretnju za bezbednost Indije, a time i nacionalnu koheziju, čini nasilje Naksal pokreta. Ovaj pokret obuhvata sve članove neke od komunističkih gerila, među kojima su najbrojniji oni iz Komunističke partije Indije, tzv Maoisti. Prema rečima Ministarstva unutrašnjih poslova Indije (Ministry of Home Affairs), tačnije njihovom odgovoru na pitanja iz Prava na informaciju (Right to information), Naksal pokret odgovoran je za smrt 12 183 ljudi u Indiji, od kojih čak 9 471 civila.[224] Crveni koridor, kako je regija najjače pogođena delovanjem Naksal-Maoističkog pokreta poznatija u medijima, osim ovog problema najviše je pogođena i nepismenošću, siromaštvom i prenaseljenošću. Obuhvata desetak država, među kojima su najviše pogođene Jarkand, Bihar, Čatisgar i Odiša. Osim ovih problema, Crveni koridor je i najviše stratifikovano društvo, sa kastinskim i feudalnim poretkom.[225]

Ipak, najveći problem indijskog društva, uzimajuću u obzir i sve navedene diskriminacije i napade, jeste jedan od njihovih uzroka – siromaštvo. U Indiji živi 23,6% ljudi koji žive ispod granice ekstremnog siromaštva od 1,25 dolara po danu, prema podacima Svetske banke.[226] Ipak, s obzirom da merenje siromaštva nije jednostavan posao i da se procenti razlikuju od istraživanja do istraživanja i od institucije do institucije, tačnije je reći da u Indiji živi između 200 i 400 miliona siromašnih.[227]

Vratimo se na početno pitanje ovog teksta, da li je Indija koherentna zemlja, ako se uzme u obzir samo ovih nekoliko navedenih problema sa kojima se danas susreće. Jedan od najboljih pokazatelja indijske nekoherentnosti je odnos bogatih i siromašnih. Naime, 100

[223] Detaljnije o napadu dostupno na: http://www.thehindu.com/news/national/other-states/militants-fire-on-hindispeaking-bus-passengers-five-dead-in-assam/article5590228.ece (pristupljeno 2.1.2015)
[224] Detaljnije na: http://indianexpress.com/article/india/india-others/over-12000-killed-in-naxal-violence-in-past-20-years/ (pristupljeno 2.1.2015)
[225] Mammen Matthew u publikaciji *Bihar, Caste, Politics&Cycle of Strife*, dostupno na: http://www.satp.org/satporgtp/publication/faultlines/volume2/Fault2-MatthewF.htm (pristupljeno 2.1.2015)
[226] The World Bank, Poverty & Equity, Country Dashboard, dostupno na: http://povertydata.worldbank.org/poverty/country/IND (pristupljeno: 10.1.2015)
[227] Isto.

najbogatijih ljudi u Indiji su svi do jednog milijarderi, prema magazinu Forbs, a čak pet njih je među 100 najbogatijih ljudi na celom svetu u 2014. godini.[228] Paradoksalno, skoro svaka treća siromašna osoba na svetu je Indijac. Militantne grupe, široko rasprostranjene komunističke gerile, netolerancija prema velikom broju indijskih naroda, diskriminacija – samo su neki od problema moderne Indije. Ako se uzme u obzir da u nekim regijama Indije i dalje postoji vrlo razvijen kastinski sistem i da je Indija 5. zemlja u svetu u tzv. modernom ropstvu, problemi su još očigledniji.[229] U ovakvom okruženju i sa trenutnim odnosima sa susednim zemljama, Indija nema budućnost u nacionalnoj koheziji. Već sa prvim danima nezavisnosti, Indija je imala problema sa granicama svoje teritorije, o čemu je već bilo reči. Ipak, ono što ohrabruje je da bi se jaz između urbanog gradskog stanovništva i severoistoka zemlje mogao smanjiti i to delovanjem Vlade, medija i akademske zajednice. Velika populacija i velika raznolikost kulture samo su otežavajući faktori na putu Indije kao nacionalno koherentne zemlje.

- **Univerzalistička kultura Indije[230]**

Indija je druga najveća zemlja sveta po broju stanovnika i najveća demokratija na svetu.[231] Njen izuzetni razvoj koji se odvija u poslednjih nekoliko decenija mnogi objašnjavaju kroz njenu specifičnu kulturu. Njen hinduistički mentalni sklop, nekada smetnja, sada se smatra osnovom za preduzetnički kapitalizam.[232] Indija, potvrđena na regionalnom planu, sa globalnom ambicijom ima svoje unutrašnje slabosti. Etničke, religijske i jezičke razlike mogu da postanu pretnja unutrašnjoj indijskoj koheziji. Manje od polovine populacije ima zajednički jezik- hindi. Nivoi pismenosti izrazito su niski. Indija tek treba da dokaže da može da funkcioniše kao „najveća demokratija u svetu". To će se dogoditi kada indijska populacija postane istinski politički svesna i angažovana.[233]

---

[228] Naazneen Karmali, *For The First Time, India's 100 Richest of 2014 Are All Billionaires* u Forbes, dostupno na: http://www.forbes.com/sites/naazneenkarmali/2014/09/24/indias-100-richest-of-2014-are-all-billionaires-for-the-first-time/ (pristupljeno: 10.1.2015)

[229] Detaljnije o modernom ropstvu na: http://www.globalslaveryindex.org/findings/ (pristupljeno: 10.1.2015)

[230] Ovaj deo teksta napisala je Dejana Vukadinović.

[231] Jelena Kolarski, "Meka moć Indije", op. cit. str. 149.

[232] Farid Zakarija, *Postamerički svet,* str. 37.

[233] Zbignjev Bžežinski, *Amerika- Kina i sudbina sveta- Strateška vizija,* Albatros Plus, Beograd, 2013, str. 165.

Kolika je popularnost indijske kulture? Da li dopire do ostatka sveta ili se njeno delovanje zadržava na indijskom tlu? Najveći deo indijske kulture koji je zaživeo u svetu, naročito na Zapadu svoje poreklo duguje hinduizmu, ali je uticaj hinduizma i dalje ograničen na uži region Indije, Nepala i Mauricijusa.[234] Indija se nalazi među prvih 5 rasističkih zemalja sveta, iako je mulikulturalna zemlja. Prema poslednjim istraživanjima čak 43% ispitanih ne želi da ima suseda koji je druge rase.[235] Indija pokazuje i jako malo tolerancije prema imigrantima. U 2014. godini zauzima 112. mesto u svetu, sa 0,05 % imigranata.[236]

U današnjem svetu, koji se sve više globalizuje, svaka zemlja ima svoju verziju CNN- a, od Al Džezire (Al Jazerra) i Al Arabije do stanica NDTV (New Delhi Television Limited) i Adž Tak u Nju Delhiju. Ovi kanali predstavljaju novi trend u interpretaciji događaja. Svet se ne posmatra samo kroz okvir Time-a, International Herald Tribune-a, CNN-a, The Washingotn Post-a. Novi informativni kanali pružaju različite perspektive prema svetu. Indijska televizija doživljava nagli razvoj, a svakog meseca niču novi kanali. Iako mnogo više ljudi govori engleski jezik, sadržaji na televiziji, radiju i Internetu su na lokalnim jezicima.[237] Ono što sputava širenje indijske kulture je nedovoljna sloboda u medijima. Prema poslednjem izveštaju World Press Freedom Index-a, Indija je na 140. mestu od 180 zemalja koliko je bilo uključeno u istraživanje, što znači da u Indiji vlada velika zatvorenost što se tiče slobode medija i informacija.[238]

Nema sumnje da indijska kultura ipak ima ogroman uticaj u svetu. U Maleziji i Južnoj Aziji praktično je nemoguće ne naći tragove indijske kulture, bilo da su to jezik, ples, običaji ili jednostavno svakodnevni način života. Stvarajući ličnosti kao što su Gandi, Buda, Indija šalje svetu poruku nenasilja. Ta poruka je u današnjem svetu jako važna, zbog učestalih sukoba kojih se svakodnevno provlače kroz medije.[239]

---

[234] Jelena Kolarski, *Meka moć Indije,* op. cit. , str. 157.

[235] Max Fisher, „ A fascinanting map of the world's most and least racially tolerant countries" , *The Washington Post*, 15. 05. 2013. http://www.washingtonpost.com/blogs/worldviews/wp/2013/05/15/a-fascinating-map-of-the-worlds-mand-least-racially-tolerant-countries/

[236] CIA- The World Factbook, https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/print/country/countrypdf_in.pdf,(pristupljneo, 25. jula 2014)

[237] Farid Zakarija, *Postamerilki svet,* str. 82.

[238] World Press Freedom Index 2014, dostupno preko: http://rsf.org/index2014/en-asia.php, (pristupljeno 28. jula 2014)

[239] Sri A. K. Rasa, „ Contribution of Indian culture to the world" , dostupno preko: https://

- **Uticaj Indije u međunarodnim organizacijama**[240]

Jedan od razloga za pomeranje globalne moći ka Istoku je i izlazak postkolonijalne Indije na svetsku scenu. Indija postaje istaknuta zemlja, zahvaljujući svom učešću u rukovođenju Nesvrstanim zemljama (skup neutralnih i politički neopredeljenih država, uključujući Kubu i nekadašnju Jugoslaviju) koje su se suprotstavljale Hladnom ratu.[241]

Indija ne uspeva u potpunosti da iskoristi priliku da postane globalni akter, a sa druge strane želi da ostvari uticaj u regionu.

U poslednjih nekoliko godina jača svoje bilateralne odnose sa Sjedinjenim Američkim Državama, a i sa nekoliko država iz Azije i Pacifika kao što su Australija i Japan. Tek treba da radi na saradnji u oblasti informatike i vojnih treninga. Postoji i veliki potencijal da Indija poveća i svoje učešće i trgovinu sa ASEAN- om. (Asocijacija nacija Jugoistočne Azije[242]). Prognozira se da će se trgovina povećati i do 200 milijardi dolara do 2020. godine.[243]

Odnos Indije i SAD se dosta popravio nakon 2005. godine kada su zemlje potpisale Civilno-nuklearni Sporazum. Odnos je učvršćen i potpisivanjem sporazuma o odbrani prošle godine.[244]

Indija je bila više puta nestalna članica Saveta bezbednosti. Najviše doprinosi vojnim trupama za mirovne misije Ujedinjenih nacija. Jedna je od najglasnijih u zahtevima za stalno članstvo u Savetu bezbednosti. Jaka je sila Južne Azije, zalaže se za politiku van saveza, okrenuta je održavanju mira u svetu, od samog osnivanja UN-a zalaže se za ostvarivanje glavnih ciljeva Ujedinjenih nacija. Zbog toga i ima velike šanse da postane stalna članica Saveta bezbednosti, ali bez prava veta.[245]

---

my.news.yahoo.com/blogs/rasa-writes/contribution-indian-culture-world-014340218.html 27.07. 2014, (pristupljeno 28. jula 2014)

[240] Ovaj deo teksta napisala je Dejana Vukadinović.

[241] Zbignjev Bžežinski, *Amerika- Kina i sudbina sveta – Strateška vizija,* Albatros Plus, Beograd, 2013, str. 25.

[242] ASEAN, dostupno preko: http://www.state.gov/p/eap/regional/asean/ (pristupljeno 10. avgusta 2014)

[243] Xenia Dormandy with Rory Kinane, „ Asia- Pacific Security, A Changing Role for the United States“ , *Chatman House, The Royal Institute of Internatioan Affairs,* str. 7.

[244] Isto, str. 8.

[245] U novembru 2003. godine je u UN- u otvoren veliki panel na kome se raspravljalo o velikim izazovima i pretnjama sa kojima se svet suočava u oblasti mira i bezbednosti. Panel je u završnom izveštaju trebalo da da i preporuku o proširenju Saveta bezbednosti. U decembru 2004. godine u izveštaju su ponuđene dve mogućnosti. Da se poveća broj stalnih članica za 6 mesta, ali bez moći veta i da se poveća broj nestalnih za 3 mesta. Druga opcija je podrazu-

Indija čini i deo ekonomskog procesa BRICS- zajedno sa Brazilom, Rusijom i Kinom, a od 2011. deo ovog savezništva postaje i Južna Afrika. Države BRICS-a imaju 42% svetskog stanovništva, a udeo u svetskom proizvodu brzo se popeo sa 16 na 22% između 2000. i 2008. godine.[246]

Indija ima status posmatrača u Šangajskoj organizaciji za saradnju, sa mogućnošću da postane punopravni član. Svi članovi ove organizacije podržavaju puno članstvo ove zemlje. Posebno one članice bogate uranijumom i ugljovodonicima, jer žele da se povežu sa velikim energetskim tržištem koje ima Indija. Jedan od najvažnijih faktora koji može da učvrsti indijsko uključenje je čvrst odnos između Kine i Indije. Ulazak Indije je za Kinu pregovaračka karta za ulazak u SAARC (Asocijacija za regionalnu saradnju Južne Azije[247]), dok bi Rusija indijskim ulaskom kontrolisala ekonomski razvoj Kine. Sa druge strane Azijski- Evroazijski blok može da igra važnu ulogu ne samo u stabilizovanju nereda u Avganistanu, već može pomoći u borbi protiv terorizma, trgovanja droge, a može i obezbediti sigurnost zainteresovanim stranama. Povezanost Indije i Šangajske organizacije bi samo ojačalo sposobnost organizacije da poveća regionalni ekonomski prosperitet i bezbednost. Ono što najviše privlači Indiju je činjenica da Šangajska organizacija prekriva oko 60% celokupnog Evroazijskog kopna, sa 1,5 milijardi populacije, uključujući neke vodeće energetski bogate nacije.[248]

Prepreka za punopravno članstvo Indije je statut Šangajske organizacije za saradnju u kome piše da zemlje članice ne treba da imaju neregulisane međusobne konflikte, a kako i Pakistan želi da postane punopravni član, a Indija i Pakistan već nekoliko decenija ne mogu da reše problem Kašmira, dok se situacija ne razreši ove države ostaju van grupe. Pridruživanje Indije i Pakistana doprineće normalizaciji njihovih međusobnih odnosa.[249]

---

mevala da broj stalnih članica ostane, ali da se uvede nova kategorija, 8 polu – stalnih članica čiji bi mandati trajali 4 godine,bez prava veta. Siddharta Dash, „ India and UN“, *Orissa Review,* dostupno preko, http://www.orissa.gov.in/e-magazine/Orissareview/jun2005/engpdf/indian_and_UN.pdf, (pristupljeno 29. novembra 2014)

[246] Džozej Naj, *Budućnost moći,* str. 200.

[247] SAARC, dostupno preko : http://www.saarc-sec.org/, (pristupljeno 10. avgusta 2014)

248 Sanjay Kumur, “ India: Drawn to The Shanghai Cooperation Organization”, *The Diplomat,* dostupno preko :http://thediplomat.com/2014/02/india-drawn-to-the-shanghai-cooperation-organization, (pristupljeno 10. avgusta 2014)

[249] Petar Akopov, “ Šta Indija i Pakistan donose u Šangajsku organizaciju? ” , dostup-

Indija je jedan od najvećih klijenata Međunarodne banke za obnovu i razvoj (IBRD[250]), čiji je osnovni cilj smanjenje siromaštva u zemljama sa srednjim prihodom i nerazvijenim zemljama. Indija je uspela da od 2005. do 2012. godine spusti stopu siromaštva na 22%.[251]

Članica je Svetske trgovinske organizacije od 1. januara 1995. godine.[252] Svetski trgovinski centar Mumbaj član je Asocijacije svetskih trgovinskih centara sa središtem u Njujorku. Ima važnu ulogu u jačanju međunarodnih odnosa Indije i sveta kao i integracije ove zemlje u globalnu ekonomiju. Indija je i učesnica grupe G20.[253]

U manifestu Barati Džanata partije navodi se da se Indija neće više koristiti za interese velikih sila i da će se okrenuti jačanju odnosa sa zemljama u susedstvu i van nje.[254]

Zbog toga odnosi sa Japanom, Kinom, Rusijom i Australijom postaju značajniji nego odnosi sa SAD-om i Evropskom unijom. Premijer Narendra Modi usmeren je na regionalne partnere. Kako bi Indija imala status globalne sile, premijer Modi smatra da „prvo treba rešiti ekonomsku stabilnost", zbog čega je njegova politika usmerena ka poboljšanju ekonomskog stanja zemlje. On upozorava da je „Indija globalna sila u nastajanju" .[255]

- **Meka moć Indije**[256]

Indija se oduvek smatrala zemljom velikog potencijala meke moći, naročito kada se uzmu u obzir činjenice da je njena dijaspora velika i da indijska popularna kultura (muzika, filmovi, joga) i dalje

---

no preko : http://evroazija.info/sta-indija-i-pakistan-donose-u-sangajsku-organizaciju-o-saradnji/, (pristupljeno, 10. avgusta 2014)

[250] IBRD, dostupno preko : http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/EXTIBRD/0,,menuPK:3046081~pagePK:64168427~piPK:64168435~theSitePK:3046012,00.html, (pristupljeno 10. avgusta 2014)

[251] Report: India Development Update: October 2013, dostupno preko: http://www.worldbank.org/en/news/feature/2013/10/16/india-development-update-october-2013, (pristupljeno 10. avgusta 2014)

[252] WTO, dostupno preko : http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm, pristupljeno 10. avgusta 2014.

[253] G20, dostupno preko : https://www.g20.org/about_G20, (pristupljeno 10.avgusta 2014)

[254] Borislav Korkodelić, „ Indija se okreće Istoku", *Politika,* 24 – 25. maj 2014.

[255] Ganry Khandekar, "MODI'S FOREIGN POLICY MANTRA GEOECONICS, REGIONAL HEGEMONY,GLOBAL ASPIRATIONS- ANALYSIS" , dostupno preko http://www.eurasiareview.com/19112014-modis-foreign-policy-mantra-geoeconomics-regional-hegemony-global-aspirations-analysis, (pristupljeno 24. novembra 2014)

[256] Ovaj deo teksta napisala je Kristina Plazinić.

ima ogroman prostor za dalji razvoj, ali i veliki uticaj na svoje „civilizacijske susede". Pa, ipak, Indija je tek na devetom mestu sa udelom u mekoj moći od 20,4% prema istraživanjima revizorske kuće „Ernst i Jang".[257] Ako se uzmu u obzir kriterijumi koji su odlučivali o listi ove revizorske kuće, deveto mesto Indije je više nego realna situacija.

Prema nalazima istraživanja agencije „Ernst i Jang" poznavanje engleskog jezika je jedna od najvećih prednosti indijske meke moći sa udelom od 17,7%. Ako rođenog Indijca pitate koji je zvanični jezik njegove zemlje, reći će vam sa ponosom da je to hindi.[258] Ipak, neće biti u pravu jer, prema indijskom Ustavu, ova zemlja nema zvaničan jezik. Ipak, čini se da primat, pre hindi jezika, preuzima engleski jer osim što ga većina Indijaca razume, čita i piše, gotovo svi reklamni bilbordi, oglasi za posao, predavanja na visokoobrazovnim institucijama su upravo na engleskom jeziku. Poznavanje engleskog jezika razlog je i dobrog položaja visokoobrazovanih Indijaca koji žive i rade u Sjedinjenim Američkim Državama, tzv. Indijska dijaspora koja se procenjuje na oko 25 miliona Indijaca širom sveta.[259] Kako smatra sekretarijat indijskog parlamenta, u pitanju su dve vrste savremenih migracionih tokova iz Indije: prvi je odlazak visokoobrazovanih profesionalaca i studenata u visokorazvijene zemlje poput SAD-a, Velike Britanije, Kanade, Australije i Novog Zelanda, a drugi tok predstavlja odlazak nekvalifikovanih i polu-kvalifikovanih radnika u azijske zemlje Indijskog okeana, kao što je npr. Malezija, koja je popularna zbog uzleta naftnih kompanija.[260]

Druga prednost Indije, prema ovom istraživanju, je položaj uglednih Indijaca na listi „TIME 100". Ipak, u poređenju sa 2010. godinom, kada je na ovoj listi bilo čak deset indijskih državljana, lista „TIME Magazine's Most Influental People" iz 2014. godine donosi samo četiri stanovnika ove azijske zemlje.[261] Svoje mesto na listi iz 2014.

---

[257] „Rapid-growth markets soft power index Spring 2012", EYGM Limited 2012, dostupno na: http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Rapid-growth_markets:_Soft_power_index/$FILE/Rapid-growth_markets-Soft_Power_Index-Spring_2012.pdf (pristupljeno: 12.1.2015)

[258] Jaydeep Dhamnaskar, intervju sa autorom 4.6.2014. (student Ramnivas Ruia Junior College, Mumbai)

[259] Lok Sabha Secretariat, Reference Note No.19/Rn/Ref./2013, dostupno na: http://164.100.47.134/intranet/Indiandiaspora.pdf (pristupljeno 18.9.2014)

[260] Lok Sabha Secretariat, Reference Note No.19/Rn/Ref./2013, dostupno na: http://164.100.47.134/intranet/Indiandiaspora.pdf (pristupljeno 18.9.2014)

[261] The 100 Most Influential People in the World, dostupno na: http://time.com/collec-

godine našli su Arunachalam Muruganantham, čiji je izum podigao svest indijskih žena o tzv. menstrualnom tabuu[262]; Nerendra Modi, trenutni premijer Indije iz redova Indijske narodne partije (Bharatiya Janata Party); Arvind Kejriwal, bivši predsednik vlade Delhija; i politička aktivistkinja i spisateljica, Arundhati Roy. Indija se takođe visoko kotira i prema vladavini prava, indeksu slobode i imigraciji. Naime, Indija je najveća demokratija na svetu i čak trećina udela njene meke moći potiče upravo od vladavine prava i slobode. Već 60 i više godina ona neguje sliku nenasilne zemlje, a takođe je bila jedan od najglasnijih zagovornika razoružanja zemalja.[263] Međutim, Indija nikada nije potpisala Ugovor o neširenju nuklearnog oružja (Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons), što su mnoge zemlje shvatale kao dvostruki standard Indije o pitanjima nuklearnog oružja. Indija je veoma popularna imigrantska destinacija, a čak 96,9% imigranata u Indiju dolazi iz susednih zemalja. Najveći je broj onih koji dolaze iz Bangladeša, slede Pakistan, Nepal i nezanemarljiv broj imigranata iz Šri Lanke, Mjanmara i Kine.[264]

Trenutno najpopularniji izvozni proizvod Indije, Bolivud, prepoznat je kao još jedan od značajnih aspekata meke moći ove zemlje. Indijski filmovi popularni su ne samo u susednim zemljama, već i u Evropi, Africi i na Bliskom istoku. O popularnosti indijske kinematografije u Evropi govore i četiri voštane figure indijskih glumica i glumaca u muzeju Madam Tiso u Londonu. Možda najveće svetsko priznanje i afirmaciju indijski film dobio je osvajanjem čak osam Oskara za film „Slumdog Millionaire" 2009. godine.

Zanimljivo je da je rangiranje indijskih univerziteta ocenjeno kao slabost indijske meke moći. Osim indijskog Instituta za tehnologiju i indijskog Instituta za menadžment, većina ostalih univerziteta ne privlači pažnju stranih studenata i ne vrši veliki broj istraživanja.[265] Još veće iznenađenje za autorku ovog dela istraživanja predstavlja procenat udela turizma u mekoj moći - skromnih 2,6%. Kao razlozi za ovu

---

tion/2014-time-100/ (pristupljeno 11.9.2014)

[262] Više o tome na http://time.com/70861/arunachalam-muruganantham-2014-time-100/ (pristupljeno 11.9.2014)

[263] Kadira Pethiyagoda, *The Diplomat*, dostupno na: http://thediplomat.com/2014/09/indias-soft-power-advantage/ (pristupljeno 10.9.2014)

[264] Census of India 2001, Migration Tables, dostupno na: http://www.censusindia.gov.in/Data_Products/Data_Highlights/Data_Highlights_link/data_highlights_D1D2D3.pdf (pristupljeno 19.9.2014)

[265] „Rapid-growth markets soft power index Spring 2012", EYGM Limited 2012.

malu iskorišćenost prirodnih i kulturnih resursa Indije navode se loša infrastruktura, neobučeni kadrovi i suvišne formalnosti pri posetama određenih lokaliteta. Udeo u mekoj moći Indije nije zavidan ni kada je reč o izlaznosti na izbore, podršci olimpijskim sportistima i popularnosti hindi jezika u svetu.[266]

Činjenica je da Indija može svetu da ponudi mnogo više od trenutnog udela koji ima u ukupnoj mekoj moći. Sa problemima sa kojima se suočava, počev od sukoba sa Pakistanom oko Kašmira, preko siromaštva i rasta populacije, do maoističkih pokreta, indijskoj demokratiji, kao jednom od najvećih izvora meke moći, mora se odati počast što je preživela sve te izazove. Zemlja sa najvećim brojem nepismenog stanovništva uspevala je da održi slobodne i fer izbore još od 1947. godine.[267] Međutim, mnogi negativni aspekti kvare sliku o Indiji kao mekoj supersili. Npr. (ne)poštovanje ljudskih i građanskih prava, već pomenuti susedski odnosi i nepismenost, nerazvijena sportska kultura, ali i visok stepen korupcije.

Ipak udružena sa vojnom moći kojom raspolaže, meka moć Indije, ne samo da ima potencijal da se dalje razvija, već i da ugrozi vodeći položaj Kine među zemljama u razvoju.

[266] Isto.

[267] Census India, dostupno na: http://censusindia.gov.in/2011census/censusinfodashboard/index.html (pristupljeno 10.9.2014)

Mina Dimitrovski, Milica Komatina, Edin Sinanović,
Miloš Matić, Dejana Vukadinović, Kristina Plazinić

Republic of India as a Challanger to the United States

Abstract

The main topic of this paper is the power of Republic of India as an USA's challenger. It consists of three parts. The first part contains general information about the Australian geography, history, culture and religion. The second part analyses the hard power of India, especially its economic power, science and technology. The military power of India is also described in this essay, with special reference to its naval, ground, air and nuclear forces. The third part tries to explain Indian soft power, i.e. the influence of this country in the international organizations, national cohesion and universal culture.

Keywords: international relations, India, geography of India , history of India, culture of India, religion of India, economic power of India, military power of India , science and technology of India, influence of India in international organizations, national cohesion of India, universalist culture of India, soft power of India.

Aleksandra Cukavac,[1] Jovana Perkučin,[2] Marija Antić,[3]
Marko Petrović,[4] Miloš Matić[5]

Republika Indonezija kao izazivač Sjedinjenim Američkim Državama

Apstrakt

Ovaj rad se bavi analizom Republike Indonezije kao izazivača Sjedinjenim Američkim Državama. Rad je podeljen na tri dela i sadrži ukupno 14 kriterijuma na osnovu kojih smo merili moć Indonezije. Prvi, opšti deo rada se bavi analizom geografije, istorije, kulture i religije Indonezije. Drugi deo, koji se bavi tvrdom moći Indonezije se sastoji od analize ekonomske moći, moći kopnenih, pomorskih, vazdušnih snaga kao i dostignućima u okviru nauke i tehnologije. Treći i poslednji deo rada bavi se istraživanjem meke moći Indonezije na osnovu analize nacionalne kohezije, univerzalističke kulture, uticaja zemlje u međunarodnim organizacijama i meke moći na osnovu 13 kriterijuma razvijenih od strane revizorske kuće „Ernst i Jang".

Ključne reči – Republika Indonezija, geografija Indonezije, istorija Indonezija, kultura Indonezije, religija Indonezije, ekonomska moć Indonezije, moć kopnenih snaga Indonezije, moć pomorskih snaga Indonezije, vazduhoplovna moć Indonezije, nauka i tehnologija Indonezije, nacionalna kohezija Indonezije, univerzalistička kultura Indonezije, uticaj Indonezije u međunarodnim organizacijama, meka moć Indonezije.

[1] cukation.cuka@yahoo.com
[2] jovana.perkucin@gmail.com
[3] marijaiscool@gmail.com
[4] ajmoderani@gmail.com
[5] milos.r.matic@gmail.com

Slika 1: Teritorija Republike Indonezije

Pokazatelj	Podatak	Mesto u svetu
Površina teritorije	1,904,569 km2	15.
Stanovništvo	255,993,674	5.
Gustina naseljenosti		
BDP u paritetu kupovne moći	1,285 milijardi dolara	16.
BDP po glavi stanovnika	5200 dolara	158.
Nivo nezaposlenosti	6,60%	70.
Džini indeks	38.1	
Indeks ljudskog razvoja	0.684	108
Glavni grad	Jakarta	
Zvanični jezik	Bahasa Indonesia	
Zvanična valuta	Indonežanska rupija	

Tabela 1: Osnovni podaci o Republici Indoneziji,
Izvor: CIA World Factbook[6]

[6] Izvor CIA World Factbook https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/id.html Pristupljeno 15. maj 2015.

- **Geografija Indonezije**[7]

Indonezija je ekvatorijalni arhipelag sačinjen od oko 17.000 ostrva, koja se protežu na 5.150 kilometara[8] od istoka ka zapadu, izmedju Indijskog i Tihog okeana u istočnoj Aziji. Najveća ostrva su Sumatra, Java, Kalimantan (Indonežanski Borneo), Sulevesi i indonežanski deo Nove Gvineje poznat kao Papua.

Najbliži susedi Indonezije su: Australija na jugu, Tajland, Malezija, Bruneji i Filipini na severu i Nova Gvineja na istoku.

Od Malajskog poluostrva Indoneziju deli Malajski moreuz. Od Filipina je deli Celebesko more. Javansko more je smešteno u sredini arhipelga, i na jugu je povezano moreuzima, Sunda i Lombok sa Indijskim okeanom. Druga veća unutrašnja mora su Florensko i Banda more. Indonežanski deo ostrva Nova Gvineja na severu izlazi na Arafusko i Timorsko more.

Teritorija Indonezije sačinjena je od različitih topografskih, geografskih i klimatskih karakteristika, koji joj omogućavaju političku, ekonomsko-privrednu i kulturnu dominaciju u jugoistočnoj Aziji. Teritorija Indonezije iznosi 1.904.569 km.[9] Prirodne atraktivnosti i raznolikost flore i faune privlače naučnike iz celog sveta. Kroz indonežansku teritoriju prolazi Valasova linija, koja razdvaja ekozonu između Azije i Australije. Linija je dobila ime po britanskom istražitelju Alfredu Raselu Valasu, koji je tokom svojih putovanja u 19 veku primetio jasnu razliku flore i faune između ove dve teritorije. Linija prolazi između Bornea i Sulavezija, kroz Lombok moreuz između Lomboka i Balija. Udaljenost Balija i Lomboka je mala i iznosi oko 35 km, ali uočljive su jasne razlike flore i faune.[10]

Topografija indonežanskih ostrva se sastoji od primorskih nizija i unutrašnjih planina, čiji vrhovi dosežu od 2 000 do 4 000m. Razlog takvoj topografskoj različitosti je u položaju Indonezije, koja leži na dve kontinentalne ploče koje su u stalnom pokretu.

Teritorija Indonezije je veoma gusto naseljena. Kao četvrta najmnogoljudnija zemlja na svetu, 2014. broj stanovnika Indonezije se procenjuje na 255.993.674 što je povećanje u odnosu na 2013. kada je

[7] Ovaj deo teksta napisala je Marija Antić.
[8] http://www.indonezia.ro/land.htm (pristupljeno 19.03.2015)
[9] http://travel.nationalgeographic.com/travel/countries/indonesia-facts/ (pristupljeno 19.03.2015)
[10] http://www.starfish.ch/dive/Wallacea.html (pristupljeno 19.03.2015)

broj iznosio 250.585.668.[11] U poslednjih nekoliko godina, zemlja je započela program planiranja porodice, ali to nije učinilo mnogo da se uspori rast stanovništva za koje se očekuje da dostigne neverovatnih 288 miliona do 2050.[12] Stanovništvo je sačinjeno od različitih etničkih grupa kao što su: Matai, Madurese, narodi Javana i Sunda. Oko polovina stanovništva (preko 140 miliona) živi na ostrvu Java što ga čini najgušće naseljenim ostrvom na svetu.[13]

Glavni grad Indonezije je Džakarta, nalazi se na severno-zapadnoj obali ostrva Java. Kao jedan od najmnogoljudnijih gradova, predstavlja dinamički proces brzog razvoja koji svakodnevno postavlja nove izazove svetskim metropolama. Broj stanovnika iznosi 13.194.000.[14] Džakarta je nekada, kao veoma poznati lučki grad, nosio ime Sunda Kelapa, zatim je 1527. princ Fatahila preimenovao u Jayakarta, 1619. Holanđanin Jan Piterson Koen preimenovao u Bativa, i 1942. tokom japanske okupacije, zvanično je preimenovan u Džakarta.[15] Građani su izuzetno dobroćudni, optimistični i pozitivni i u odnosu na druge svetske metropole nivo kriminala je veoma nizak. Grad predstavlja ekonomski, kulturni i politički centar Indonezije.

Surabaja je drugi grad po veličini u Indoneziji. Broj stanovnika iznosi 2,374,658.[16] Grad se nalazi na istočnom delu ostrva Java. Ovaj grad je poznat i kao rodno mesto prvog indonežanskog predsednika Sukarna.

Grad Medan, leži na reci Deli na severoistoku ostrva Sumatre, i treći je grad po veličini. Broj stanovnika iznosi 1,750,971.[17] Grad predstavlja mešavinu tradicionalne indonežanske kulture sa primesama holandskog kolonijalnog šarma.

Grad Bandung, nalazi se na zapadnom delu ostrva Java. Broj stanovnika iznosi 1,699,719.[18] Mnogi ga nazivaju indonežanskim Pa-

[11] http://worldpopulationreview.com/countries/indonesia-population/ (pristupljeno 19.03.2015)
[12] Isto.
[13] http://www.britannica.com/place/Java-island-Indonesia (pristupljeno 19.03.2015)
[14] http://worldpopulationreview.com/countries/indonesia-population/major-cities-in-indonesia/ (pristupljeno 19.03.2015)
[15] http://travel.nationalgeographic.com/travel/countries/indonesia-facts/ (pristupljeno 19.03.2015)
[16] http://www.jakarta-tourism.go.id/taxonomy/term/7 (pristupljeno 19.03.2015)
[17] http://worldpopulationreview.com/countries/indonesia-population/major-cities-in-indonesia/ (pristupljeno 19.03.2015)
[18] http://www.lonelyplanet.com/indonesia/sumatra/medan (pristupljeno 19.03.2015)

rizom. Njegova razvijenost privlači stanovnike celog arhipelaga, radnike, studente i mnoge intelektualce. Grad okružuju visoki planinski vrhovi, topli izvori i čajne plantaže zbog kojih je ovaj grad veoma posećena turistička destinacija.

Indonežanska ostrva pripadaju „Vatrenom prstenu" koji obuhvata 75% svih svetskih vulkana. Obod pacifičkog basena omeđen je vulkanima. Prsten se proteže od Aljaske, Meksika, Novog Zelanda do Japana. Od 400 vulkana u Indoneziji, 150 njih je aktivno.[19]

Planina Tambora, aktivni stratovulkan, što znači da je sačinjen iz više slojeva, pripada ostrvu Sumbava. Erupcija vulkana 1815. bila je najmoćnija vulkanska erupcija u istoriji. Godina 1816. je ostala zapamćena kao „Godina bez leta", zbog globalnih klimatskih efekata erupcije.

Erupcija vulkana Krakatau je ostala zabeležena u istoriji kao jedna od najvećih tragedija koja je zadesila indonežanski arhipelag. Erupcija ovog vulkana je 1883. odnela preko 30.000 žrtava. Eksplozija vulkana je bila mnogo snažnija od one koja je zadesila Hirošimu posle bacanja atomske bombe.[20]

Planina Rinjani je aktivan vulkan i nalazi se na ostrvu Lombok. To je drugi najviši vrh Indonezije i iznosi 3.726m.[21]

Karakteristična planina Bromo se izdvaja po svojim neobičnostima, oivičena prostranom ravnicom predstavlja jednu od najposećenijih turističkih destinacija. Kako ističu iz informativnih turističkih centara Indonezije: planina Bromo, je aktivni vulkan i pripada Tenger masivu, koji se nalazi na istočnom delu ostrva Java. Sa 2.329m, ne predstavlja najviši vrh ostrva. Ime Bromo potiče iz javanskog izgovora Brahma, koji predstavlja hinduističkog boga. Ravnice pod kojom leži planina naziva se „More peska", i zaštićen je prirodni rezervat još od 1919. Najlakši način da se poseti planina Bromo jeste preko obližnjeg planinskog sela Cemoro Lavang. Odatle šetnja do vulkana traje 45 minuta, ali takođe je moguće organizovati „Jeep" turu. Najbolji pogled na „More peska", je u zoru, kada mnogi indonežanski radnici skupljaju sumpor."[22]

[19] http://www.languagestudiesindonesia.com/about_indonesia/ (pristupljeno 19.03.2015)
[20] http://arveltheo.blogspot.com/2012/06/10-famous-mountain-in-indonesia.html (pristupljeno 19.03.2015)
[21] http://arveltheo.blogspot.com/2012/06/10-famous-mountain-in-indonesia.html (pristupljeno 19.03.2015)
[22] http://arveltheo.blogspot.com/2012/06/10-famous-mountain-in-indonesia.html (pristupljeno 19.03.2015)

Planina Kerinci je najviša tačka ostrva Sumatra. Vulkan je okružen šumom i Seblat Nacionalnim parkom, rezervatom u kojem žive sumatranski tigar i nekada živeo sumatranski nosorog.

Punčak Džaja je najviši vrh Indonezije, njegovi vrhovi su prekriveni snegom. Njegova visina iznosi 4.884m. Ovaj vrh pripada Nacionalnom parku Laurenc, ostrva Papua. Večni snežni prekrivač je jedan od tri snežna polja u tropskim predelima. Peta najviša tačka jugoistočne Azije, najviši vrh nekog ostrva na svetu, najviša tačka između Himalaja i Anda. Pristup vrhu zahteva dozvolu vlade, planina je za turiste bila zatvorena od 1995. do 2005.[23] Pristup je danas moguć kroz različite aranžmane turističkih agencija. Meta je mnogih svetskih planinara.

Zbog svoje tropske klime i geografije, indonežansko stanovništvo živi na obali, blizu vode. Indonezija nema velikih reka, koje su slične onima u kontinentalnom delu Azije kao što su Mekong i Jangce, ali ima nekoliko važnih reka. Kalimantan ima najduže reke, kao što su Makaham u istočnom delu, Martapura i Barito u južnom delu. Reke izviru iz planinskih masiva i krivudaju kroz močvare i stižu do obale.

Reke na Sumatri teku sa zapada na istok u Malajski moreuz. Na severu, reka Asahan je nekada bila poznati trgovački kanal koji je povezivao ljude iz unutrašnjosti i malajske ljude koji su živeli duž obale. Asahan je sada pregrađena i proizvodi hidroenergiju za industriju severne Sumatre.

Papua ima preko 30 važnih reka. Reke teku sa planine Maoke. Jedna od najznačajnijih je Baliem reka koja je dugačka 400km. Duž reke žive indonežanska plemena kao što su Dani i Asmat.

Glavne reke Jave su Terum i Manuk. Reke teku preko širokih nizija Jave. U njihovim basenima razvijena je poljoprivredna delatnost.

Više od pet stotina jezera je rasuto po Indoneziji. Jezero Toba je najveće indonežansko jezero. Nalazi se na Sumatri. Okruženo je planinskim liticama i peščanim plažama. Jezero prekriva teritoriju od 1.145 km^2. Iz jezera izvire Asahan reka. Toba je jedno od najdubljih jezera na svetu, duboko je preko 450 metara. To je takođe jedno od najviših, nalazi se na oko 900 metara iznad nivoa mora.

Tempe jezero, smešteno u južnom delu Sulavesija, nije obimno, ali je veoma značajno za stanovnike ove oblasti. Jezero je bogato ribom i škampima koji se koriste za izvoz i čine važnu privrednu granu

[23] http://www.mountain-forecast.com/peaks/Puncak-Jaya (pristupljeno 19.03.2015)

Indonezije. Tokom sušnih sezona, delovi jezera se isušuju i dubina ne iznosi više od 2 metra.[24]

Poljoprivreda obezbeđuje zaposlenje za veliki procenat radno sposobnog stanovništva. Poljoprivredni proizvodi su pirinač, kikiriki, muškatni oraščić, karanfilić, palmino ulje, kafa, kakao, meso i jaja. Druge glavne grane su nafta, prirodni gas, rudarstvo, proizvodnja cementa, hemijskih đubriva, gume, iverice, tekstila, odeće i obuće. Turizam je važna industrija, posebno na ostrvu Bali.

Smeštena na trusnom području, Indonezija se oduvek suočavala sa zemljotresima, koji su praćeni i cunamijima prouzrokovanim tektonskim pomeranjem kontinentalnih ploča. Kako je u dnevnom listu „Danas" izjavio bivši indonežanski ministar spoljnih poslova dr. Hasan Virajuda: ,,Indonezija je doživela globalnu katastrofu kada se 20. decembra 2004. godine na zapadne obale njenog najvećeg ostrva Sumatre obrušio razorni cunami posle zemljotresa jačine 9,3 stepeni po Rihterovoj skali u vodama Indijskog okeana. Talasi koji su dostizali izmedju 18 i 24 metara visine opustošili su gradove i sela u provinciji Aćeh. Procene poginulih i nestalih se kreću između 176.000 i 230.000 Indonežana, a oko 500.000 ljudi je ostalo bez kuća. Vlada Indonezije je izračunala da je cunami naneo štetu u izosu od 6,2 milijarde evra. Takva situacija je zahtevala brz nacionalni i globalni odgovor. Vlada predsednika Indonezije, penzionisanog generala Sisulo Banbang Judojonoa je dala ministarstvu inostranih poslova sedam dana da organizuje međunarodnu donatorsku konferenciju „Cunami samit". Na kraju procesa prikupljanja pomoći skupljeno je oko 7 milijardi dolara."[25]

Indonezija pripada tropskom pojasu sa izraženo visokim temperaturama i velikom vlažnošću vazduha. Postoje dve osnovne sezone: kišna sezona, koja traje od novembra do marta i vruća, sušna sezona koja traje od aprila do oktobra. Prosečna temperatura u glavnom gradu Džakarti kreće se od 23 C° do 33 C°. Prosečna godišnja količina padavina iznosi oko 200 cm. U ravničarskim oblastima, prosečna godišnja količina padavina kreće se od 180 do 320 cm. Dok u planinama može dostići čak 610 cm.[26]

---

[24] http://indonesia-fascination.blogspot.com/2009/03/rivers-and-lakes-of-indonesia.html (pristupljeno 19.03.2015)

[25] Dnevni list „Danas", 14. jul 2014. (dr. Hasan Virajuda, bivši indonežanski ministar spoljnih poslova o velikoj indonežanskoj katastrofi)

[26] http://www.nationsencyclopedia.com/Asia-and-Oceania/Indonesia-CLIMATE.html (pristupljeno 20.06.2015)

Indonežansko tlo je bogato mineralima koje je nanosila lava, što ga čini idealnim staništem za mnoge jedinstvene vrste flore i faune. Vegetacija, u različitim delovima arhipelaga varira u zavisnosti od padavina, zemljišta i nadmorske visine. Na ostrvima, Sumatra, Kalimantan i Papua, nalaze se drevne prašume koje pokrivaju velike oblasti . Ove šume su bogate drvećem, aromatičnim i začinskim biljem, kao i egzotičnim voćem. U poslednje vreme, kroz nezakonito sečenje velike površine šuma su uništene, za kojima ostaje neplodno zemljište koje prouzrokuje poplave i erozije.

Bujne tropske šume ostrva pružaju utočište za nosoroge (Java), orangutane (Kalimantan i Sumatra), jedinog velikog majmuna koji živi prirodno van Afrike, gigantske guštere poznate kao Komodo Dragon, Kokotao i rajske ptice. Kitovi godišnje migriraju kroz indonežanske vode ka Južnom polu.

U Indoneziji možete naći Raflesia Arnoldi, najveći cvet na svetu.

Kako bi sačuvali jedinstvenu floru i faunu, Vlada Indonezije je osnovala 44 Nacionalnih parkova širom arhipelaga, koji pružaju mogućnost ekoturizma, botaničkih bašti i zooloških vrtova.

Indonezija je jedinstvena destinacija, poznata po svojim ostrvima i bogatoj prirodi i jedinstvenim pejzažima. Ovu zemlju je najbolje posetiti tokom suve sezone, kada se završi mesec Ramazana.

Indonezija ima velike rezerve prirodnog gasa, i proizvođač je tečnog gasa. Velika domaća potrošnja podstakla je jačanje rudarstva kao industrijske grane značajne za jačanje državne privrede. Indonezija snabdeva skoro 20% svetskog tržišta limom. Značajni prirodni resursi su: bakar, nikl, zlato i ugalj. Nafta i minerali zajedno činili su oko 42% izvoza tokom 2011. godine, a naftni sektor je iste godine doneo 18% državnih prihoda.[27]

Indonezija je poznato tržište za eksploataciju prirodnih resursa, što ovu državu čini najvećim svetskim izvoznikom palminog ulja (19 miliona tona godišnje). Indonezija je drugi najveći izvoznik uglja i kalaja (65.000 tona godišnje), najveći proizvođač kakaa (770 000 tona godišnje), poseduje 12% svetskih rezervi nikla i četvrti je najveći proizvođač boksita.[28]

---

[27] http://www.resourcegovernance.org/countries/asia-pacific/indonesia/overview (pristupljeno 20.06.2015)

[28] http://www7.bkpm.go.id/contents/general/7/natural-resources#.VYVLFENw5zo (pristupljeno 20.06.2015)

Geografski položaj, klimatska uslovljenost, alokacija prirodnih resursa, biljna i životinjska raznovrsnost je Indoneziju učinila specifičnom zemljom, koju su vekovima opsedali i istraživali mnogi moreplovci, naučnici, osvajači i danas, turisti iz celog sveta. Ovakav položaj čini Indoneziju dominantnom silom jugoistočne Azije.

- **Istorija Indonezije**[29]

Nastanak i razvoj istorije Indonezije bio je uslovljen brojnim specifičnim faktorima. Geografski položaj arhipelaga, klimatski uslovi, karakter stanovništva stvaran pod uticajem različitih kultura i naroda, etnička raznolikost i koegzistentnost nekoliko verskih učenja učinilo je istorijski tok razvoja Indonezije veoma dinamičnim.

Položaj Indonezije i spoljašni uticaji su usmeravali društvene akcije ka trgovini, kao primarnoj ekonomskoj delatnosti. Razmena kao osnovno svojstvo trgovine podrazumevala je kompletnu razmenu različitih kultura, jezika, običaja koji su oblikovali indonežanski način života, svest i istorijske tokove.

Istoriju ove države možemo podeliti u nekoliko etapa. Pronađeni fosilni ostatci Homo erectusa i njegovog oruđa svedoče o tome, da život na arhipelagu postoji preko 1,5 miliona godina.[30] Sa početkom nove ere, arhipelagom vladaju hindu i budistička kraljevstva, potom se uspostavljaju islamski sultanati, zatim stupa period evropskog kolonijalizma i borbe za nezavisnost.

Istorija indonežanskog arhipelaga datira mnogo pre same pomisli Evropljana da će jednog dana kontrolisati azijske teritorije. Na ostrvima kojih ima preko 17.000 vladala su razna kraljevstva koja su bila pod uticajima animizma, budizma i hinduizma. Ova kraljevstva su živela u miru ali su neretko ulazila u ratne sukobe jedni sa drugima. Radi održanja ovih različitosti neophodno je bilo razvijanje vezivnog tkiva. Ta spona je bila trgovina koja je uspostavila međuzavisnost stanovništva, stabilne društvene odnose i političko jedinstvo, kao glavnu odliku današnjeg indonežanskog društva.

Prvim uređenim kraljevstvima sa visokom civilizacijskom organizacijom vladali su kraljevi čiji su se principi zasnivali na hindu i budističkim učenjima. Period „Hindu kraljevstva" je trajao od 1. do 16. veka.[31] Indijska kultura je uticala na monarhističko uređenje, vojnu or-

[29] Ovaj deo teksta napisala je Marija Antić
[30] http://www.lonelyplanet.com/indonesia/history (pristupljeno 05.05.2015.)
[31] http://www.indonezia.ro/history.htm (pristupljeno 05.05.2015)

ganizaciju, muziku i ples, arhitekturu, religijsku praksu i rituale lokalnog stanovništva. Hinduističko literalno delo, knjiga „Veda" i epovi „ Ramajana" i „Mahabharata" su svoj put do indonežanskog stanovništva našli kroz kultni indonežanski performans, igru senki „Wayang" koja je i danas popularna u Indoneziji.

Budistički uticaj se razvijao toko 1. i 2. veka nove ere, dok je vrhunac doživeo tokom 8. veka. Budisti sa sobom donose dve sekte Hijanau i Mahajanu. Sa širenjem budizma, mnogi Kinezi su putovali do Indije indonežanskim pomorskim putevima, zadržavajući se na arhipelagu i uspostavljajući prve odnose između ovih naroda. Dva najznačajnija budistička kraljevstva su bila Srividžaja i Kailendra. Kraljevstvo Kailendra, čije su se dinastije smenjivale u periodu od 750 - 850. godine,[32] doprinelo je izgradnji mnogobrojnih budističkih hramova, koji su danas najposećenije turističke atrakcije. Najpoznatiji hram izgrađen za vreme ove dinastije je Borobudur. Centar Kailendre je bio na centralnoj Javi. Politika kraljevstva se zasnivala na širenju meke moći kroz kulturni i umetnički uticaj. Krajem 13. veka kraljevstvo Srividžaja gubi snagu pod pritiskom Majapahit kraljevstva. Najvažnije hinduističko kraljevstvo, Majapahit, razvijalo je sofisticiranu društvenu svest, umetnost, književnost, prosperitetne ekonomske aktivnosti, modernizovalo privredu i industriju. Majapahit period vladavine je trajao od 1293. do 1500.godine, vrhunac je dosegao tokom vladavine Hayam Wurukua (1350 - 1389.), kada je ovo kraljevstvo bilo dominantno nad ostalim kraljevstvima Bornea, Sulavezija, Sumatre, Kalimantana, istočne Indonezije i Filipina.[33] Jačanjem islamskog uticaja, Majapahit gubi politički značaj pod pritiskom Demak sultanata.

Tokom 13. veka Indonezija uspostavlja trgovinske odnose kao posrednik na putu od Persije do Indije. Radi trgovinsko-ekonomskog prosperiteta, hindu kraljevstva prihvataju islamski uticaj i nastaju prvi sultanati. Trgovinske veze su integrisale društvo čvrstom vezom razvoja i ekonomsko-društvene saradnje. Sultanati stiču bogatstvo i na taj način učvršćuju svoje pozicije i pridobijaju sve veći broj podanika.

Prvi sultanat na arhipelagu bio je Malaka. Osniva se oko 1400. godine prelaskom lokalnog princa u islam, dok na centralnoj Javi, 1586. godine Ki Ageng osniva sultanat Mataram.[34] Mataram sultanat je

[32] http://www.indonezia.ro/history.htm (pristupljeno 05.05.2015)
[33] http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Majapahit (pristupljeno 07.05.2015.)
[34] http://www.globalsecurity.org/military/world/indonesia/history-sultanate-mataram.htm (pristupljeno 05.05.2015)

postao dominantna politička snaga centralne i istočne Jave, tokom 16. veka, šireći svoj uticaj kroz školstvo, trgovinu i umetnost. Tokom ovog perioda razvijali su se i drugi muslimanski sultanati, Demek, Ciberon i Banten. Ali samo su se Materam i Ciberon održali sve do 17. veka kada su se suočili sa Holanđanima.

Pre Holanđana na arhipelag su prvi pristigli Portugalci vođeni potragom za začinima. Nakon što su osvojili ostrvo Malaka 1511.[35] godine zajedno sa španskim osvajačima šire evropske vrednosti i hrišćanstvo. Portugalce je u borbi za jačanjem globalne trgovinske mreže predvodio Alfonso de Albakurki.[36] Portugalci su držali vlast u Istočnom Timoru sve do 1975. godine, kada zvanično napuštaju ovu teritoriju.

Holanđani prvi uspostavljaju temelje države Indonezije. Uprkos lošem kvalitetu roba, infrastrukture i još slabo razvijenih pomorskih veza, Holanđani su se iz svojih pohoda vraćali sa profitom. Uvidevši potencijal ovog područja holandske vlasti objedinjuju konkurentske kompanije u Veereenigde Oost-Indische Compagnie (VOC-Ujedinjena istočna kompanija).[37] Namera holandske vlade je bila da se vojnim pritiscima ugase portugalske i španske snage na arhipelagu. Trgovački brodovi VOC-a zamenjeni su vojnim brodovima koji su napadali portugalske baze. Holanđani su 1605. godine osvojili Tidore i Ambon[38], zavladavši srcem trgovinske mreže začina. VOC je želeo da obezbedi bolji položaj, bazu bližu pomorskim linijama. Holanđani su uspostavili svoje sedište 1619. godine u Bativi.[39] Jan Pieterszoon Coen je nemilosrdno kreirao politiku holandske vlade kojom je istrebljivao autohtono stanovništvo, razvijao Bativu kao centar interazijske trgovine od Japana do Persije i razvijao plantaže začinskog bilja na kojima su radili radnici sa Madagaskara, Burme i Kine. Njegovi planovi nisu u potpunosti zaživeli, ali je on VOC-u obezbedio monopolski položaj za kontrolu proizvodnje i izvoza. Snaga i obim VOC-a se brzo širio: 1641. godine Malaku preuzimaju od Portugalaca i obezbedio je bezbednost luka na Sumatri.[40] Politika VOC-a je bila da obezbedi kontro-

[35] http://www.indonezia.ro/history.htm (pristupljeno 05.05.2015.)
[36] http://www.indonesia-investments.com/culture/politics/precolonial-history/item123 (pristupljeno 06.05.2015)
[37] http://www.lonelyplanet.com/indonesia/history (pristupljeno 05.05.2015)
[38] http://www.lonelyplanet.com/indonesia/history (pristupljeno 05.05.2015)
[39] http://www.lonelyplanet.com/indonesia/history (pristupljeno 05.05.2015)
[40] http://www.lonelyplanet.com/indonesia/history (pristupljeno 05.05.2015)

lu nad trgovinom i da izbegne skupa teritorijalna osvajanja. VOC je ubrzo dosegao snagu kolonijalnog gospodara čiji su interesi bili koncentrisani u Bativi. Vlada Bative je postala zavisna od carina i putarina koje je prikupljana na protok roba i poreza koji je ubirala od lokalnog stanovništva. Uprkos velikim uspesima ove kompanije, njena snaga opada tokom holandsko-engleskih ratova 1780. godine[41] a monopol biva razbijen proširenjem trgovinskih delatnosti sa na distrubuciju kineske svile, japanskog bakra, kafe, čaja i šećera. Oko 1830. godine, pobuna Belgijanaca protiv Holandije, dovodi tamošnju vladu do bankrota. Potezi vlade u Aziji su morali biti brzi radi prikupljanja novca. Otpočela je velika eksploatacija indonežanskih resursa. U međuvremu holandski profit se uvećavao, izvozom ulja koji je zbog evropske industrijalizacije bio veoma unosan. Javno mnjenje Holandije je počelo da osuđuje politiku koja je istrebljavala stranovništvo arhipelaga, inicirali su liberalizaciju odnosa ove dve strane. Novi pristup kolonijalne vlade poznat kao „Etnički period"[42], uveden 1901. godine je potencirao migraciju poljoprivrednika sa prenaseljenog ostrva Java na slabo naseljena ostrva, zaštitu domaće privrede, razvoj industrije i davanje veće autonomije lokalnom stanovništvu. Humanitarna politika za koju se zalagala holandska elita nije zaživela u punoj snazi, zdravstveni fondovi nisu obezbeđivali dovoljno sredstava, mogućnost školstva se pružala srednjoj i višoj klasi indonežanskog stanovništva. Do 1930. godine samo 8% dece školskog uzrasta se školovalo.[43]

Francuska je tokom ratova u Evropi pokorila Holandiju. Britanci su to iskoristili kao priliku da okupiraju deo holandskih poseda u Aziji. Tokom Napoleonovih osvajanja, Indonezija je bila pod vlašću „Britanske istočno indijske kompanije" u periodu od 1811. do 1816. godine i nakon pada Napoleona, u Londonu 13. avgusta 1814. godine Britanija i Holandija potpisuju sporazum kojim se holandskoj vlasti u Bativi vraćaju posedi iz 1803. godine.[44]

Indonežanska elita školovana na Zapadu donela je zapadnjačke političke koncepte slobode i demokratije, koje su otvorile put nastanka indonežanskog nacionalizma. Temelje ove ideologije uspostavili su rani islamski pokreti. Sarekat Islam, je rani nacionalistički pokret,

[41] http://www.lonelyplanet.com/indonesia/history (pristupljeno 05.05.2015)
[42] http://www.indonezia.ro/land.htm (pristupljeno 05.05.2015.)
[43] http://www.lonelyplanet.com/indonesia/history (pristupljeno 05.05.2015)
[44] http://www.indonezia.ro/history.htm (pristupljeno 05.05.2015)

osnovan 1909. godine.[45] Činili su ga muslimanski trgovci okupljeni radi suzbijanja kineskih uticaja u trgovini da bi zatim su njihovi pokreti prerasli u radikalnije i dalekosežnije akcije protiv kolonijalizma. Komunistička partija Indonezije (Partai Komunis Indonesia; PKI) je prvobitno delovala u zasebnim frakcijama islamskih pokreta, ali njeni članovi su ubrzo proterani. Tek 1920. godine, formira se PKI, kao prva stranka čiji je program fokusiran na borbu za nezavisnost. Podršku ovoj stranci pružali su radnici industrijskih gradova. Komunisti su nekoliko puta pokušavali da dignu ustanak, organizovali pobune širom Jave i zapadne Sumatre, ali holandska vlast se uspešno obračunavala sa njima, marginalizujući ih sve do kraja svoje vlasti. Uprkos velikim represijama holandske vlade, stanovništvo se borilo za svoja prava, tako je na indonežanskom Kongresu mladih priznat nacionalni identitet-indonežanski, usvojen zvanični jezik-Bahasa Indonesia.

U Bandugu, 1929. godine Sukarno je osnovao Partai Nasional Indonesia (PNI)[46] koja je postala najzačajnija nacionalistička organizacija. Sukarno je obrazovanje sticao u Evropi, zatim upisuje studije na Institutu tehnologije na Javi. Njegov politički put je bio pod zapadnim, islamskim i socijalističkim uticajima kroz koje je gradio svoju nacionalističku ideologiju. Mnogi lideri koji su se zalagali za indonežanski suverenitet, uključujući i Sukarna su hapšeni, proteravani i osuđivani. Holanđani su držali vlast čvrsto i za vreme Drugog svetskog rata, uprkos tome što je 1940. godine okupirana od strane Nemačke.

Do gubitka političke snage Holandije došlo je tokom japanske okupacije 1942. godine, kada je japanska armija ušla u Bativu, noseći indonežansku zastavu sa znakom japanskog zalazećeg sunca. Takav gest je simbolizovao prijateljske namere Japana prema Indonežanima. Liberalna atmosfera u javnom mnjenju nije dugo potrajala, ubrzo su okarakterisani kao surovi lideri. Pokušavajući da opravdaju svoje dobre namere japansko vođstvo je podržavalo nacionalističke vođe Sukarna i Mohameda Hatu, ostavljajući im određene slobode u vođenju svojih politika.

Nakon završetka Drugog svetskog rata i kapitulacije Japana, Indonežanima se otvorio put za proglašenje nezavisnost. Sukarno je 17. avgusta 1945. godine proglasio nazavisnost Republike Indonezije. Holandija nije želela da izgubi suverenitet nad arhipelagom i odbijala je da prizna proglas. Britanske trupe su pristigle na ostrvo Java,

[45] http://www.lonelyplanet.com/indonesia/history (pristupljeno 05.05.2015)
[46] http://www.indonezia.ro/land.htm (pristupljeno 21.06.2015.)

radi prihvatanja predaje Japanaca, otvorivši prostor Holanđanima za ponovno uspostavljanje uticaja u Indoneziji. Stanovništvu je postajalo sve jasnije da će uslediti rat za nezavisnost.

Došlo je do krvavih borbi za Surabaju, kulminacija je usledila nakon napada na britansko-indijske trupe, i ubistva komandanata njihove vojske što je Britance nateralo na krvavu odmazdu. Nakon vazdušnog opkoljavanja i surovog bombardovanja Indonezije, kada je poginulo na hiljade Indonežana, Britanci su želeli da se izvuku iz vojnih akcija i da potpišu mirovni sporazum. Poslednje britanske trupe napuštaju Javu 1946. godine kada je na ostrvo stiglo 55.000 holandskih vojnika.[47] Politički lideri Republike su bili u zatvoru, masovna bombardovanja strateški važnih gradova otvarala su vrata holandskoj okupaciji. U Džakarti Sukarno i Hata su pokušavali da uspostave mir. Trupe UN-a 1947. godine intervenišu usled totalnog razaranja Indonezije i velikog broja ljudskih žrtava. Holanđani 1948. godine napadaju Indoneziju ponovo, kršeći sporazum UN-a. Ovaj potez holanske vlade je naišao na velike osude međunarodne zajednice. Ipak, pod pretnjom SAD-a da će povući svoju pomoć Holandiji i neoptimistično raspoloženje da ne mogu pobediti u ratu nateralo je vladu Holandije da predaju suverenitet indonežanskom narodu. Indonežanska zastava je visoko podignuta 27. decembra 1949. godine.

O istoriji i uslovima istorijskog razvoja, uticajima kolonijalnih sila i upliva evropskih vrednosti razgovarali smo sa Jovanom Jovanovićem[48], bivšim ambasadorom Republike Srbije u Indoneziji.

Na pitanje: Evropljani su vekovima opsedali teritoriju Indonezije i civilizacijski je sputavali, namećući svoje vrednosti. Kolonizacija je iscrpela Indonežanske resurse, ljudske i prirodne, kako se danas narod odnosi prema ovoj temi? Jovan Jovanović je odgovorio: „Arhipelag koji se danas naziva Indonezija bio je izložen različitim kulturnim, verskim uticajima kroz istoriju i to je ono što je pomoglo Indoneziji da izgradi ono čime se danas diči, raznolikost i toleranciju. Prvi su došli Portugalci, početkom 16. veka, zatim Španci, pa tek Holanđani. Tu su bili i drugi uticaji hinduizam, budizam koji su doveli do neke vrste

[47] http://www.lonelyplanet.com/indonesia/history#150739 (pristupljeno 21.06.2015)

[48] Jovan Jovanović je diplomirao na Fakultetu političkih naukau Beogradu, smer međunarodni odnosi. Dalje obrazovanje je sticao na prestižnim univerzitetima kao što su Harvard, Stenford i Pitsburg. Bio je ambasador Srbije u Indoneziji u periodu od 2012. do 2014. godine. Jedan je od najvećih i najkompetentnijih stručnjaka za Indoneziju i Jugoistočnu Aziju uopšte.

fuzije ova dva učenja sa starim verovanjima. Arapski uticaj preko trgovaca koji je počeo u 12.-13. veku, zatim preko trgovaca i iz Gudžarata iz Indije preplitao se sa evropskim vredostima. Stanovništvo Indonezije je naviknuto na prihvatanje stranih uticaja i njihovo prilagođavanje sebi.

Holanđani su došli početkom 17. veka. Njihov cilj je pre svega bio korišćenje resursa na šta su pre svega bili fokusirani, ne na prenošenje svog kulturnog modela. Oni su takođe do kraja 18. veka kroz VOC, kontrolisali teritoriju arhipelaga i nakon toga direktnu kontrolu preuzima holandska vlada.

Oni nisu samo eksploatisali resurse, oni su i doneli neke resurse kao na primer kafu. Takođe su primoravali lokalno stanovništvo, seljake da proizvode ono što je donosilo najveći profit. Izgradili su veliki broj luka, bili su pre svega skoncentrisani na trgovinu. Holanđani su doneli protestantizam, a prethodno su Portugalci i Španci doneli katolicizam. Ono što je važno za današnju Indoneziju jeste to što su Holanđani zabranjivali stvaranje centralnih autoriteta islamskih sultanata, što je kasnije imalo snažnog uticaja na stvaranje mekog političkog islama.

Britanci su kratko kontrolisali Indoneziju, pre svega Javu i zanimljivo je da ljudi ističu da je za taj period od tri, četiri godine britanske vladavine više izgrađeno, nego što su Holanđani uradili za više od tri veka. Holanđani su doprineli stvaranju indonežanske elite i ideje o zajedničkom životu. Mnogo su polagali na obrazovanje i osnovali su veliki broj škola.

Govoreći o eksploataciji, Holanđani su imali posrednike između seljaka i vlasti kojima su prepuštali neprijatniji deo poslova. Došlo je do ujedinjenja svih seljaka i tako je nastao pokret za nezavisnost.

Indonežani su ponosni na svoju borbu za nezavisnost, ali oni su veoma praktični i pragmatični. Dobar deo indonežanskog izvoza za Evropu ide preko holandskih luka. Veliki indonežanski preduzetnici imaju svoje firme u Holandiji, šalju svoju decu na školovanje u Holandiju. Njihove veze su čvrste. Odnos nije jednostran, Indonezija je preko Holandije dobila upliv u globalne tokove.

O odnosu indonežanskog naroda prema pojmu nacionalizma, Jovan Jovanović kaže: „Pri nastanku koncepta Indonezije, sukobile su se dve strane: prva, na čijem čelu je bio Sukarno koji se zalagao za sekularnu Indoneziju, a sa druge strane smo imali islamiste koji su se zalagali za formiranje islamističke države, koji su svoju misao bazirali

na sadržaju Kurana i njegovim demokratskim komponentama. Sukarno je smatrao da ono što može da veže Indoneziju jeste sekularizam odnosno indonežanski nacionalizam. Islamisti su smatrali da to treba da bude islam. Osnivački principi Indonezije, Pančasila kojom je istaknuta socijalna dimenzija i vera u jednog Boga, čime se ozvaničava monoteizam, je vrsta kompromisa jer islam nije nametnut kao zvanična religija, ali neke druge religije su time stavljene u senku. Ekvivalent Pančasili, na našim prostorima može biti princip "Bratstva i jedinstva" koji je obuhvatao mnoge različitosti. U Indoneziji se javlja dualni identitet, indonežanski i pripadnost nekoj manjoj etničkoj grupi. Narod je ponosan na svoju borbu za izgradnju identiteta."[49]

U narednim godinama Indonezija se suočila sa političkim i ekonomskim teškoćama, pokušajima atentata i vojno-civilnim sukobima. Prvi demokratski izbori održani su 1955. godine. Veliki broj glasova su osvojile dve muslimanske partije Masyumi i Nahdlatul Ulama, nacionalna i komunistička partija.

Sukarno 1959. godine uvodi period „vođene demokratije", čija je ideja bila popravljanje odnosa sa zapadom, stvaranje nove spoljne politike i privlačenje novih investicija. Septembra 1963. godine proglašava se za doživotnog predsednika u trenutku kada se sukobi u državi vode između nacionalističkog, muslimanskog, komunističkog vođstva i vojnog rukovodstva. Nemiri su ugušeni 30. septembra 1965. godine uvođenjem politike „New Order" koju su simbolizovale koalicije studenata, intelektualaca i muslimana. Vojska je uklonila Sukarna sa vlasti a komunisti su masovno proterivani i hapšeni. Vlast je 11. marta 1966. godine iz ruku Sukarna prešla u ruke vojnog oficira Suharta koji je postao predsednik Indonezije.

Politika „New Order" je u Indoneziji trajala više od trideset godina. Rezultati su bili pomešani. Autoritarni poredak je stabilizovao društvene tokove. U poređenju sa Sukarnovom „vođenom demokratijom" politika „New Order" je donela mnogo veće ekonomske rezultate a prihodi po glavi stanovnika su se znatno uvećali. Životni vek je povećan sa 46 na 65,5 godina.[50] S druge strane država je bila veoma umešana u poslove industrije i bankarstva, nafte i prirodnog gasa i nije omogućavala slobodnu konkurenciju a korupcija je uzimala maha u indonežanskoj privredi. Istočni Timor je nasilno pripojen Indoneziji

[49] Intervju autorke sa Jovanom Jovanovićem, 14 .04. 2015.

[50] http://www.nationsonline.org/oneworld/History/Indonesia-history.htm (pristupljeno 21.06.2015)

1976. godine, što je izazvalo nezadovoljstvo u narodu. Velika azijska ekonomska kriza (1997-98) je zadesila Indoneziju a budući da Suharto ne pronalazi rešenje za izlazak iz krize i podnosi ostavku 21. marta 1998. godine, nešto više od dva meseca nakon što je izabran u svoj sedmi predsednički mandat.

Suharta je nasledio Jusuf Habibi, čiji je prioritet bio rešavanje problema Istočnog Timora i uspostavljanje novog izbornog sistema. Prvi slobodni izbori nakon 1955. godine, održani su 1999. kada je pobedio Abdurahman Wahid, vođa čuvene muslimanske organizacije „Nahdlatul Ulama". Njega je nasledio Sukarnoputri, zatim je na vlast došao Judojono, koji je na vlasti bio do 2014. kada ga je nasledio trenutni predsednik Joko Vidodo.

Koncept indonežanske države, bogate političkim, kulturološkim, verskim i socijalnim diverzitetima može poslužiti kao tačka stabilnosti razvoja ovog dela Azije. Istorija je omogućila da kroz dug vremenski period narod postepeno usvaja spoljne vrednosti i da ih uspešno primenjuje u svoj svakodnevni život.

- **Religija Indonezije**[51]

Religija stvara identitet kroz koji se ostvaruje zajednica ljudi. Religija podleže sopstvenim zakonima koji formiraju jedinstvenu kulturu, moral, karakter i društvenu svest. Na indonežanskom arhipelagu kroz vekove je dolazilo do asimilacije nekoliko religija. Specifičnost ove zemlje je upravo u koegzistentnim verskim učenjima i njihovim hibridnim interpretacijama.

Indonezija je najmnogoljudnija muslimanska država, na čijoj teritoriji živi 207,2 miliona muslimana.[52] Indonezija simbolizuje model muslimanskog društva, koji podrazumeva demokratske principe, slobodno tržište, versku toleranciju, ljudska prava i jednakost polova. Stručnjaci naglašavaju da model indonežanskog islama može poslužiti kao uzor ostalim muslimanskim zemljama radi prevazilaženja problema koje nosi globalizacija i spajanje različitih religija i usaglašavanje međunarodnih ugovora i prava.

Versko uređenje Indonezije je bazirano na dva postulata: prvi, Indonezija je sekularna država čije pozitivno pravo ne podleže Šerijatu[53]; drugi, Indonezija u svom ustavnom uređenju određuje šest zva-

[51] Ovaj deo teksta napisala je Marija Antić

[52] http://www.indonesia-investments.com/culture/religion/item69 (pristupljeno 05.05.2105.)

[53] Šerijatsko pravo- pravo koje se zasniva na islamskoj religiji i Kuranu kao osnovnom izvoru prava, koji pored prava obuhvata i osnovne moralne principe.

ničnih religija, one su: islam, hinduizam, budizam, hrišćanstvo, protestantizam i konfučijanizam, što politiku sekularizma u suštinskom značenju čini mekšom. Većina Indonežana smatra da religija igra važnu ulogu u društvu, ali da to treba da bude lični izbor i privatna stvar.[54]

Istorija pruža odgovore na pitanja koegzistencije šest religija i stvaranje „mekog islama", jedinstvenog primera slaganja različitih principa, stabilno utemeljenih u jednoj državi.

Indonežani su od početka bili animisti. Animizam je sistem verovanja autohtonih plemena, verovanje u ne-ljudske oblike, biljke, predmete natprirodnih osobina. Razvijanjem hinduizma i budizma, animizam je počeo da slabi.

Hinduizam ima najdužu istoriju na arhipelagu. Preko pomorskih i trgovačkih puteva, stigao je iz Kine i Indije u prvom veku nove ere. Stapanje već postojećeg animizma i tek pristiglog hinduizma rezultiralo je nastajanjem novog hibridnog modela hinduizma. U prilog tome govori da kastinski sistem nikada nije rigidno usvojen. Veliki broj značajnih hinduističkih kraljevstava je uspostavljeno na Kalimantanu, Javi i Sumatri između 5. i 13. veka. Poslednje hinduističko kraljevstvo Majapahit, koje je vladalo od 13. do 16. veka srušeno je pod pritiskom islama. Bežanjem od islamskog uticaja, hinduizam se zadržao na Javi. Danas većina indonežanskih hinduista živi na ostrvu Bali, koji su stvorili takozvani „balinežanski hinduizam". Teološki zasnovan na indijskoj filozofiji i okrenut prirodi i duhu, balinežanski hinduizam je produkt hinduističkog nasleđa i karaktera lokalnog stanovništva. Smatra se da je planina Agung na Baliju dom Bogova.[55] Hinduizam se zadržao i na mestima gde islam nije imao jak uticaj, na ostrvu Sulavesi, centralni deo Kalimantana i južnom delu Sumatre (Lampung). Danas je hinduizam treća najrasprostranjenija religija u Indoneziji, i upražnjava je 1,7% ukupnog stanovništva, odnosno 4 miliona stanovnika.[56]

Budizam je druga najstarija religija na arhipelagu, koja je stigla u Indoneziju oko 2. veka. Vrhunac je dosegao tokom dinastije Srividžaja koja je bila jedna od najvažniijih dinastija u jugoistočnoj Aziji od

[54] Jusuf Wanandi „Asia-Pacific Review; Islam in Indonesia: Its History, Development and Future Challanges" (published online:17 jun 2010)

[55] http://www.indonesia-investments.com/culture/religion/hinduism/item250 (pristupljeno 05.05.2105.)

[56] http://www.indonesia-investments.com/culture/religion/hinduism/item250 (pristupljeno 05.05.2105.)

7. do 14. veka. Druga uticajna budistička dinastija je Mataram koja je vladala centralnom Javom od 8. do 9. veka. U budističkom razdoblju podignuti su mnogi hramovi i učilišta. Najpoznatiji budistički hram je Borobudur, jedan od novih sedam svetskih čuda. Danas u Indoneziji živi oko 1,7 miliona budista.[57]

Tokom vladavine kraljevstva Majapahit, budizam i hinduizam su koegzistirali u miru, što govori i činjenica da je ovo kraljevstvo bilo uređeno na postulatima ovih religija.

Dolazak islama oslabio je budizam, ali od 1934. godine dolazi do oživljavanja kada je Narada Thera, poznati misonar sa Šri Lanke, posetio Indoneziju radi širenja Darme, budističkog učenja. Tada su ispred hrama Borobudur 10. marta 1934. godine održali ceremoniju sađenja Bodhi drveća.[58]

Islam na arhipelag donose trgovci u 13. veku iz jugoistočne Indije, preko trgovačke linije uspostavljene izmedju Persije i Indije. Uz razvoj trgovine dolazi i do širenja islama među Indonežanima, pre svega uz priobalje i na ostrvima bližim glavnim trgovačkih puteva. Upoznavanje Indonežana sa islamom je bilo mirno, kroz mnoge generacije trgovaca, za razliku od uspostavljanja islama u Severnoj Africi i na Bliskom istoku. U sledećoj fazi razvoja islama, hinduistička kraljevstva koja su do tada bila dominantna snaga na arhipelagu, padaju u ruke islama. Padom kraljevstva Majapahit, kada je kralj prešao u islam, došlo je do najznačajnijeg razvoja. Kraljevstva su prihvatala islam radi mnogobrojnih povlastica u trgovini. Širenje islama u društvu koje je već kulturno i civilizacijski utemeljeno na hinduizmu i budizmu, učinilo je islam fleksibilnim i prilagodljivim. U 15. veku, islam poprima političke oblike i postaje dominantna religijska i politička sila.

Otkrivanjem novih pomorskih puteva, u potrazi za novim isplativim resursima, Portugalci i Španci prvi pristižu u Indoneziju donoseći sa sobom hrišćanstvo. Portugalci su osvojili Malaku (današnja Malezija) 1511. godine a potom su krenuli na jug u potragu za novim začinima i stigli na arhipelag na kojem je islam već bio dominantno religijsko uređenje. Odnos između tadašnjih muslimana i portugalskih hrišćana je bio prijateljski, uređen trgovačkom saradnjom. Hrišćanstvo se brzo širilo arhipelagom za vreme evropskih osvajanja. Najveći

[57] http://www.indonesia-investments.com/culture/religion/hinduism/item250 (pristupljeno 05.05.2105.)

[58] http://www.buddhanet.net/e-learning/buddhistworld/indo-txt.htm (pristupljeno 05.05.2015)

uticaj, Portugalci su ostvarili u Istočnom Timoru. Danas broj hrišćana u Indoneziji iznosi 6,9 miliona.[59]

Holanđani dominacijom nad Portugalcima, uspostavljaju svoja načela. Donose protestantizam. Kalvinistička reformatska crkva, postaje uticajna. Danas broj protestanata ima 16,5 miliona.[60]

Održivost religijske raznolikosti je primer sinkretizma, mešanja različitih uticaja, religije su pristizale, nenasilno nametane, stapane sa već postojećim verovanjima.

Nakon jakog uticaja evropskog duha, hrišćanstva i protestantizma, islam je oslabio i njegov uticaj je gubio snagu. Došlo je do ponovne tendencije jačanja islama i širenja fundamentalnih islamskih učenja. Početkom 19. veka vehabizam iz Arabije pristiže na arhipelag, dok krajem 19. veka Salafi pokret dolazi iz Egipta, radi vraćanja islamu iz dana proroka Muhameda. Kao treći faktor navodi se i otvaranje Sueckog kanala, 1869. godine i uspostavljanje veze sa kolevkom islama, Bliskim istokom kroz lakše omogućavanje putovanja u Meku, na hodočašće.

Bitnu ulogu u jačanju pozicije islama u Indoneziji imaju dve islamske organizacije: Muhammadiyah i Nahdlatul Ulama.

Muhammadiyah je liberalna islamska organizacija nastala 1912. godine radi suprostavljanja i prevazilaženja holandskog kolonijalizma. Njen osnivač je Ahmad Dahlan. Ovaj pokret je zasnovan na individualnom tumačenju Kurana. Muhammadiyah nije politička partija, svoj uticaj je razvijala kroz edukativne i socijalne aktivnosti. Glavni cilj je razvoj moralne odgovornosti i ostvarivanje vere kroz islam. Osnovano je preko 14.000 obrazovnih ustanova i preko 60 000 univerziteta.[61]

Nahdlatul Ulama je nastala 1926. godine kao reakcija na moderan karakter islama podržan od strane Muhammadiyah organizacije. Danas je jedna od najvećih nezavisnih islamskih organizacija. Podstiče obrazovanje, kulturni, socijalni i ekonomski razvoj kroz islamske principe tolerancije i pravde. Sredinom 1980-tih, Abdurrahman Wahid, rukovodilac Nahdlatul Ulame je fokusirao delovanje organizacije na širenje školskog sistema koji se naziva „Pesantren", sačinjenog od internata širom Indonezije. Kroz ovaj sistem školstva, odvajanja dece od roditelja, podstiče se njihovo rano osamostaljivanje, individualnost, samokontrola i bliska povezanost sa učiteljem.

[59] http://www.indonesia-investments.com/culture/religion/item69 (pristupljeno 05.05.2015)
[60] http://www.indonesia-investments.com/culture/religion/item69 (pristupljeno 05.05.2015)
[61] Jusuf Wanandi „Asia-Pacific Review; Islam in Indonesia: Its History, Development and Future Challanges" (published online:17 jun 2010)

U političkom životu islam je imao svoju ulogu. Na prvim izborima održanim 1955. godine, koalicija islamskih partija je osvojila 43% ukupnih glasova. Na izborima održanim 1999. godine, situacija se menja i „Partai Persatuan Pembangunan" (PPP), (Partija ujedinjenog razvoja), koja se razvijala dvadeset godina uz podršku organizacija Muhammadiyah i Nahdlatul Ulama, i još nekoliko partija zasnovanih na islamu nisu osvojile više od 10% ukupnih glasova. Od borbe za nezavisnost, javlja se tendencija islamskih partija za uspostavljanje muslimanske države, ali ova ideja nikada nije podržana od strane većine i uvek je bila potiskivana od strane oružanih snaga Indonezije (TNI- Tentara Nasional Indonesia).

Indonezija je država različitosti, čije je poštovanje utemeljeno u razvoju nacije. Posle završetka Drugog svetskog rata, i prekida Japanske okupacije Indonezije, nacionalni vođa Sukarno proglasio je nezavisnost 17. avgusta 1945. godine. Kako bi objedinio sve različitosti proglasio je državnu ideologiju „Pančašilu".

Pančašila se sastoji od pet postulata, od kojih je prvi: „Vera u jednog Boga". Ovaj postulat potvrđuje veru indonežanskog naroda u Boga, veru u život posle smrti. To naglašava potragu za svetim vrednostima koje će dovesti ljude do boljeg života. Princip je oličen u članu 29 Ustava iz 1945. godine, i glasi: „Država se zasniva na veri u jednog Boga."[62]

Drugi postulat je: „Civilizovana humanost", ovaj postulat podrazumeva poštovanje i dostojanstveno tretiranje drugih ljudi kao Božijih stvorenja, što podrazumeva da indonežanski narod ne toleriše fizičku ili duhovnu represiju sugrađana ili drugog naroda.

Treći postulat je: „Jedinstvo Indonezije", koncept nacionalizma, ljubavi prema otadžbini, a koji podstiče nacionalno jedinstvo i integritet. Pančašila nacionalizam zahteva izbegavanje osećaja superiornosti Indonežana nad ostalim etničkim grupama. Indonežanski grb simbolizuje „Jedinstvo u različitosti". Socijalne razlike u svakodnevnom životu ne smeju uticati na nacionalno jedinstvo i integritet. Predsednik Suharto je povodom ove teme rekao: „Treba da dopustimo ovim razlikama da nas spoje u savršenu harmoniju kao što je dugin spektar."[63]

Četvrti postulat glasi: „Demokratija vođena unutrašnjom mudrošću", podrazumeva donošenje odluka kroz razmatranje, debatu, radi postizanja konsenzusa. Demokrtasko pravo se ostvaruje kroz ose-

[62] http://www.indonezia.ro/republic.htm (pristupljeno 06.05.2015.)
[63] http://www.indonezia.ro/republic.htm (pristupljeno 06.05.2015.)

ćaj odgovornosti prema Bogu, prema sopstvenom uverenju i verskom učenju uz poštovanje integriteta čoveka sa ciljem očuvanja nacionalnog jedinstva i socijalne pravde. Osnovni principi i pravni okvir ovog modela demokratije su zagarantovani Ustavom iz 1945. godine.

Peti princip: „Socijalna pravda za sve stanovnike Indonezije", podrazumeva blagostanje za celokupnu populaciju. Socijalna pravda štiti najslabije, oni treba da rade u skladu sa svojim mogućnostima. Treba da obezbedi vladavinu prava. Indonezija je usvojila demokratski ustav 1998. godine.

Islam je podržavan kao religija, ali ne i kao politička ideologija. Državna ideologija zasnovana na ovih pet postulata omogućava uspostavljanje demokratije. Zanimljiva činjenica kojom se bave mnogi sutručnjaci danas jeste održanje islama kao dominantne religije i demokratije kao političkog uređenja u jednoj državi. Alfred Stepan u svojoj knjizi „Religija, demokratija i uzajamna tolerancija", postavlja pitanje: Da li demokratija i islam mogu da koegzistiraju u Indoneziji?

Po rečima Alfreda Stepana: „Ne postoje čvrsti dokazi da dominantna islamska država značajno povećava šanse za neuspeh demokratije. Pod Suhartovom tridesetdvogodišnjom vladavinom (1965-98), Indonezija je bila vojni autoritarni režim, ali islam nikada nije bio glavni deo Suhartove osnove moći. Dve najveće islamske organizacije Nadlatul Ulama i Muhammadiyah su bile vođene od strane Vahida i Raisa koji su bili prvaci u borbi protiv Suharta. Nijedna islamistička fundamentalna stranka nije razvila kritičnu masu. Demokratija u Indoneziji nije još postala „jedina igra u gradu", ali je zasigurno na dnevnom redu."[64]

U razgovoru sa bivšim ambasadorom Srbije u Indoneziji, Jovanom Jovanovićem, na temu demokratije i islama i njihovog međusobnog odnosa u javnom životu saznajemo: „Da bi se bolje razumeo ovaj odnos bitno je napomenuti kako je islam dospeo u Indoneziju. Islam je došao preko trgovaca, dakle nije nametnut, on se spojio sa verovanjima koja su tada bila prisutna. Takav sinkretički oblik, mnogi nazivaju tropski islam, mekši oblik islama, koji ima liberalniju interpretaciju. Vera se drži po površini, nije duboko ukorenjena, što se vidi iz njihovih manira koji više podsećaju na hinduističke nego na islamske, kao što je pozdravljanje. Indonežani su pragmatični i lako prihvataju trendove radi prosperiteta. Usled tranzicije, demokratija i islam uspešno

[64] Alfred Stepan : „Religija, demokratija i uzajamna tolerancija"

koegzistiraju. Demokratija je doprinela razvoju, razvoj je doprineo stabilnosti."[65]

Na pitanje „s obzirom da je najmnogoljudnija muslimanska zemlja, da li Indonezija može poslužiti kao primer koegzistencije zapadnjačkih društvenih koncepcija koje nosi demokratija sa načelima islama, i imati većeg uticaja u rešavanju ovog globalnog problema", Jovan Jovanović odgovara: „Želja Indonezije je pre svega da se prikaže kao takva, što bi doprinelo izgradnji i popravljanju imidža. Tu ideju su oberučke prihvatile i neke sile sa zapada, Amerikanci promovišu tu ideju, najčešće govoreći da je to treća najveća demokratija na svetu. Želja je, obe strane, da se taj demokratski model, prenese na neke druge zemlje pre svega na Bliskom istoku. Postoji jedan veliki problem, a to je da su zemlje na Bliskom istoku, arapske zemlje, i za te zemlje Indonezija je na periferiji i ona nema veliki uticaj a ni ugled u islamskom svetu, da bi se na nju gledalo kao na model. Problem je takođe što Indonezija nema dovoljno resursa za promociju demokratije van jugoistočne Azije. Sa slabim sredstvima sa zapada namenjenim za širenje demokratije, široko shvaćeno, ne može se puno postići. Prethodna vlast, na čelu sa Judojonom je imala veće interesovanje za spoljnu politiku nego sadašnji predsednik. Za vreme njegovog mandata Indonezija je postala i članica G20. Bitna stvar vezana za demokratiju, koja je bila od velikog značaja je "Bali democracy forum", koji je okupljao državnike iz celog sveta. Kada su slavili petu godišnjicu 2012. godine tada je jedan od glavnih govornika bio sultan od Bruneja, koji je govorio o demokratiji. Ono što je karakteristično za ovu državu je nekonfliktan, postupan način dolaženja do prosperiteta".[66]

Indonezija uspostavlja demokratske temelje, versku toleranciju i stabilnost u jugoistočnoj Aziji, samim tim omogućuje upliv američkih i zapadnih vrednosti i interesa.

Slabu tačku indonežanske miroljubive politike predstavljaju radikalne islamističke grupe. U Indoneziji postoje islamske grupe koje uglavnom karakterišu modernost, tolerancija i demokratičnost, ali u nekoliko poslednjih godina javljaju se i ekstremističke grupe koje propagiraju ekstremne političke interpretacije islama. Na pitanje, kolika je njihova snaga danas, kolika je njihova prisutnost u medijskom i političkom životu i kako se vlada odnosi prema njima, naš sagovornik Jovan Jovanović kaže sledeće: „Najradikalnija grupacija za koju mnogi

[65] Intervju autorke sa Jovanom Jovanovićem, 14. 04. 2015.
[66] Isto

traže zabranu ali se vlast nekako ne odlučuje za to i zbog čega je kritikovana je „Front odbrane islama". Oni nisu parlamentarna stranka ali neretko organizuju demonstracije u Džakarti. Često učestvuju u verskim incidentima, nemaju veliki domet, okupe oko 10.000 ljudi, što je za grad od 14 miliona stanovnika, zanemarljiva cifra. Nisu značajna politička snaga. Terorizam u Indoneziji se ne javlja kao problem."[67]

Islam u Indoneziji je u pozitivnom razvoju, radikalne i ekstremističke grupe postoje, ali je njihov uticaj gotovo neprimetan. Vlada i zakoni se ne odnose strogo pre njima jer njihova praksa nije dalekosežna. Postoje predviđanja da će u budućnosti u potpunosti postati marginalizovane.

Robert D. Kaplan, naučni savetnik u Centru za novu američku bezbednost (the Center for a New American Security), autor više knjiga, između ostalog „Monsun: Indijski okean i budućnost američke moći" piše: „Islam je opsesija SAD najmanje jednu deceniju. Napad 11. septembra i neukrotivo nasilje u Iraku, Avganistanu i Pakistanu – ma koliko da smo ga mi izazvali – ostavlja nas zbunjenim i užasnutim zbog oštrine i ratobornosti vere. Islam se brzo širio pomoću mača od Arabije ka Zapadu preko severne Afrike, kako nam sugerišu istorijske knjige i navodno je sklon ekstremnom mišljenju koje pustinje podstiču. Ali postoji potpuno druga strana islamske istorije koja je malo znana, iako objašnjava ključnu, stratešku geografiju 21. veka. Dok se mi u SAD koncentrišemo na zapadni deo islamskog sveta u pustinjama Bliskog istoka, postoji njegov istočni deo u tropskim zelenim šumama i džunglama gde se presecaju globalne rute energije sa pomorsko trgovačkim. Oko 20 odsto muslimana živi na Bliskom istoku, 60 procenata u Aziji, prema Pju istraživačkom centru (Pew Research Center). Arapski svet, plus Iran, Avganistan i Pakistan – geografski zbir naših ratova i strepnji – obuhvata 632 miliona muslimana. No, u Indiji, Bangladešu, Mjanmaru, Maleziji, Indoneziji i južnim Filipinima, živi dodatnih 565 miliona muslimana. Islam u istočnom tropskom pojasu deli prostor s drugim tradicijama, tako da sekularna politika cveta. Indonezija ima više Muslimana nego bilo koja druga zemlja u svetu, ali nije islamska država. No, ta benigna verzija islama se sada suočava sa izazovima moderne tehnologije, koja omogućuje priliv saudijskog novca i verske ideologije. Tu je i dinamičan uticaj globalnih televizijskih mreža sa sedištem na Bliskom istoku, kao što je Al Džazira, koje su uvele tropski

[67] Isto

islam u arapski i evropski politički senzibilitet levo od centra, što Indoneziju, Bangladeš i druge, na primer, prisno upoznaje s borbom na palestinskim teritorijama hiljadama milja daleko. Tu je zatim učinak, komercijalnog vazdušnog saobraćaja, koji omogućava da 200 hiljada stanovnika Indonezije svake godine otputuje na hadžiluk u Saudijsku Arabiju. „Jemen Erlajns" leti četiri puta sedmično za Indoneziju, jačajući istorijsku vezu preko Indijskog okeana između Hadramaut regiona u Jemenu i Jave u Indoneziji. Prethodna generacija trgovaca iz Hadramauta i Hejaza u Saudijskoj Arabiji donela je liberalni i jeretički sufi uticaj na južna mora. Ali, novcem vahabističkog pokreta finansira se prevod Hitlerovog „Majn Kampfa" na Bahasa, zvanični jezik u Indoneziji."[68]

Robert D. Kaplan je izneo širu sliku odnosa između različitih svetova i interesa, u ovom slučaju borbu za jačanje uticaja u jugoistočnoj Aziji. Religija u modernom svetu, kao pojam podrazumeva šarenoliki spektar interesa, uticaja i fundamentalnih načela. Lideri i političke elite se trude da svoje ciljeve ostvare pozivanjem na osećaje pripadnosti, samoidentifikacije, tradicije, zajedničke istorije, kulture i prosperiteta.

Sukob civilizacija, kako ovaj savremeni fenomen borbe različitih uticaja naziva Samjuel Hantington, će nas voditi u različite dimenzije. Amerika nastoji da ostvari dominantnu poziciju u Aziju kroz plasiranje liberalnih koncepcija kao preduslova za ekonomski razvoj, koji s druge strane ostavlja mogućnost za uspostavljanje globalne sigurnosti i zarobljavanja islamskih snaga u okvire demokratičnosti. Kina ulaže kapital u Indoneziju kroz sponu svog konfučijanskog i budističkog nasleđa. Arapske zemlje svoj uticaj žele da ostvare kroz religijski identitet, pripadnost islamu, koji je mnogo više od same religije. Islamska učenja su sveobuhvatni filozofski, ekonomski i državotvorni postulati.

Indonežanski put je specifičan i po svemu sudeći pragmatičan. Religija sadrži tendencije, latentne ili javne, ekonomske, pravne, socijalne ili moralne. Uspeh Indonezije, zavisi i zavisiće od njihovog usklađivanja i prilagođavanja građanstvu. Za indonežansku društvenu, versku i političku strukturu je radilo vreme, vekovi tihog stapanja mnogobrojnih vrednosti. Usklađivanje evropskih, indijskih, azijskih i arapskih uticaja učinilo je Indoneziju stabilnom i bogatom društvenom tvorevinom. Budućnost kretanja i kreiranja religijskih odnosa i

[68] http://www.slobodnaevropa.org/content/svijet_istocna_azija_muslimani/2200935.html (pristupljeno 07.05.2015)

politika je zasigurno prosperiteta. Kroz istoriju potvrđena uspešna koordinacija nekoliko ključnih principa je podsticaj za predstojeće delovanje državnog rukovodstva i samih vernika.

- **Kultura Indonezije**[69]

Kultura predstavlja nasleđe, razvoj vrednosnih i moralnih karakteristika jedne zajednice. Kultura se ostvaruje kroz obrazovanje, jezik, umetnost, muziku, društvene navike, obrasce ponašanja, institucionalne organizacije stvorene posredstvom socijalne interakcije ljudi i razvojem grupnog identiteta.

Reč kultura, potiče od latinskog glagola „Colare", čija su značenja: negovati, obrađivati i gajiti. Ovaj pojam u sociologiji i antropologiji obuhvata ljudske materijalne i duhovne tvorevine.[70]

Indonezija ima bogatu istoriju, kroz koju su nastajale mnoge umetničke forme. Spektar različitih stilova, estetskih senzibiliteta lokalnih umetnika prožetih raznolikim kulturama koje su godinama pristizale na arhipelag proizveo je razne stilove različitih naroda i regiona zemlje. Bogatstvo različite prakse i proizvoda uključuju slikarstvo, duborez, tkanje, ples i lutkarstvo.

Za Sumatru, Kalimantan i Zapadnu Gvineju karakteristični su ritualni govori i epska naracija, dok su za Javu i Bali karakteristične vizuelne i pozorišne umetnosti koje su pod uticajem hinduističke kulture.

Bali je značajan zbog dugovekovnog održanja hinduističke kulture u pretežno muslimanskom okruženju. Balinežanska umetnost predstavlja prirodne i natprirodne oblike, koje često krase ulaze hramova, maske, plesače i marionetske predstave.

Muzika čini bitan deo svakodnevnog života Indonežana. Indonezija je dom za stotinak vrsta muzike. Najpopularniji i najpoznatiji oblik indonežanske muzike je Gamelan, ansambl udaraljki, bubnjeva, gongova i flauta od bambusa. Još jedan popularan moderan stil muzike je Dandug sa pratećim plesom. Ples balinežana je pozdrav Bogovima. Tokom svog gracioznog plesa nose svečane objekte, svetu vodu, komade platna. Kretanje plesača simbolizuje uspon na svetu planinu. Ovaj ples mnogi političari uvršćavaju u protokol svojih političkih mitinga kako bi pridobili veću publiku.

Indonezija je u velikoj meri naseljena različitim etničkim grupa-

[69] Ovaj deo teksta napisala je Marija Antić
[70] Čedomir Čupić, *Sociologija* , Čigoja, Beograd 2002, str. 23

cijama. Njen nastanak je praćen velikim uticajem evropskih, arapskih i azijskih vrednosti koje danas Indoneziju čine bogatom mnogim kulturološkim diverzitetima.

Službeni jezik je Bahasa Indonesia, standardizovani dijalekt malajskog jezika stvoren u vreme stvaranja nezavisne Indonezije 1955. godine. Mnoge društvene grupe unutar Indonezije se služe lokalnim dijalektima kao što su Minangkabau i javanski jezik.[71] Simbolika Bahasa jezika je u onome što indonežani nazivaju „Bhinneka Tunggal Ika", što znači ujedinjeni u različitosti.

Indonezija je iznedrila mnoge poznate književnike. Pramoedya Ananta Toer, bio je kandidat za dobijanje Nobelove nagrade za književnost. Njegova poznata rečenica je simbol njegove borbe za stvaranje političkog poretka: „Ne sledim ni jedan *izam,* ako ću i jedan pratiti to će onda biti Pram-*izam*." Chairil Anwar je takođe značajan za indonežansku književnost, ističe se njegov aktivizam u borbi za nezavisnost.

Indonežansko pozorište je specifično po Wayang-u, igri senki. Umetnici tokom performansa publici prenose legende iz indonežanske tradicije.

Arhitektura je bila pod uticajem indijske kulture, kasnije od 18. veka Holanđani i Britanci su doprineli modernizaciji. Tradicionalne kuće su imale specifične krovove, šarene eksterijere. Rogovi bizona su krasili domove i predstavljali su statusne simbole.

Kuhinja Indonezije je odraz regionalne, kineske, indijske, evropske i tradicije Bliskog istoka koja je uticala na svakodnevni način spremanja hrane. Pirinač je glavna namirnica uz koju se često sprema riba i začinjeno povrće. Tokom muslimanskog posta Ramazana, pridržavaju se striktnih pravila ishrane. Mesec Ramazana se završava sa Idul Fitri, nacionalnim praznikom kada Indonežani u svojim domovima ugošćavaju prijatelje, komšije i poslovne saradnike.

Posebna indonežanska tkanina Batik je tradionalni deo narodne nošnje. Reč batik potiče od indonežanske reči „tik", što znači tačka i označava poseban metod nanošenja šarenih slika, dizajniranje tkanina. Proces pravljenja Batika je dug. Pravi se od fino tkanog pamuka i ponekad od svile.

Uprkos istorijskim neprilikama i ratovima, većina stanovništva je pismena. Nadležni organ za obrazovanje je Odeljenje za nacionalno

[71] http://www.kwintessential.co.uk/resources/global-etiquette/indonesia.html (pristupljeno 23.06.2015)

obrazovanje, ali i drugi državni organi kao što je Odeljenje za verska pitanja. Nacionalni obrazovni sistem sastoji se od šest godina osnovnog obrazovanja, počevši sa sedam godina, a zatim šest godina srednjeg obrazovanja, koje je podeljeno u dva trogodišnja bloka. Indonežani su generalno skloni da izdvoje veliki procenat porodičnog budžeta za obrazovanje, jer je školovanje postalo pouzdan put ka poboljšanju socio-ekonomskog stanja. Glavni univerziteti su: Bogor Agrokulturni Univerzitet, Bandung Univerzitet za tehnologije i Univerzitet Indonezije u Džakarti. Mnogi indonežanski studenti svoje obrazovanje nastavljaju u inostranstvu najviše u Evropi, Australiji i Severnoj Americi.[72]

Danas Indoneziju posećuju turisti iz celog sveta kako bi upoznali neobičnu, kompeksnu i živopisnu kulturu ove zemlje. Uticaj Indonezije prevazilazi granice Azije i stiže do najrazličitijih delova sveta, jer ova trgovačka zemlja šarenolike kulture nudi mnogobrojne proizvode od začinskog bilja do muzičkih instrumenata. Kulturno nasleđe Indonezije čini svetsku kulturnu baštinu bogatijom za mnoge plesove, pozorišne predstave, zvukove neobičnih instrumenata, hramova i džamija. To su elementi koji čine granice Indonezije mnogo širim od samih teritorijalnih granica. Istorija, religija i kultura Indonezije su proistekle iz geografskog položaja, klimatskih uslova i sposobnosti ovog azijskog naroda da sačuva svoju posebnost i da uspešno inkorporira u svoj sistem novitete koje su sa sobom nosili narodi koji su dolazili na arhipelag.

- **Ekonomska moć Indonezije**[73]

Moć Indonezije koja sve više i više jača, nije rasla na tradicionalan i uobičajen način. Pojam „zemlje trećeg sveta" skovan je kako bi se naučnoj javnosti objasnilo na koji način do nekad siromašne zemlje polako ulaze i prelaze prag svetske ekonomije. Jedna od tih zemalja u razvoju je Indonezija. Ona spada i u jednu od najmnogoljudnijih zemlja na svetu. Ona je i treća najveća demokratija na svetu, ali ni taj proces nije išao na tradicionalan način.

Njena ekonomija je trenutno deseta po veličini na globalnom nivou. A „McKinsey and company" predviđa da će postati sedma po veličini do 2030. godine. U 2010. godini njen ekonomski rast je prevazišao sve tzv. nove ekonomije izuzev Kine i Indije i bio ispred ostalih članica grupe BRICS (Brazil, Rusija, Indija i Juzna Afrika).[74]

---

[72] http://www.britannica.com/EBchecked/topic/286480/Indonesia/22876/Housing#toc22877(pristupljeno 19.03.2015)

[73] Ovaj deo teksta napisala je Aleksandra Cukavac

[74] Amitav Acharya, Indonesia Metters, 2014 pp. 1 - 2

Turizam

Možemo slobodno reći da je turizam jedan od dragulja Indonezije koji ona zna da proda. Poslednjih godina turizam je napredovao, čemu je dosta doprinelo poboljšanje bezbednosti.

U decembru pretprošle godine Indoneziju je posetilo 860 655 turista što je porast od 12,2 odsto u odnosu na isti mesec 2012. godine. To je novi turistički rekord Indonezije. Prihod od turizma u 2013. godini premašio je 10 milijardi dolara (četvrto mesto, posle nafte, uglja i palminog ulja) u deviznoj zaradi Indonezije. Time je zabeležen novi rekord u turizmu, pri čemu je prosečna potrošnja po stranom gostu iznosila 1.142 dolara.[75]

Vlada Indonezije je turizam iskoristila na pametan način. Pored smanjenja nezaposlenosti i uticaja na indirektne poreze ona je uspela da komercijalizuje indonežansku kulturu, tako da se za nju pročuje u celom svetu.

Kreativna ekomomija

Turizam se ne može odvojiti od kulture, jer svaki turista koji poseti određenu zemlju želi da nauči nešto o njoj, pa makar ako ne i to, onda kupi određeni proizvod iz te zemlje. To je dobro poznato indonežanskim ekonomskim znalcima, koji ulažu veliki napor i trud kako bi se istakli u međunarodnoj zajednici.

Najveći udarac indonežanskoj ekonomiji pred svetskom naučnom inteligencijom je knjiga Gunara Mirdala „Azijska drama: „Istraživanje siromaštva nacija".[76] Mirdal je u njoj pisao kako napretka za Aziju nema jer je korumpirani režim doveo do toga da se milijarde uložene u Aziju iskoriste za korupciju a ne za zaposlenje. Mirdal je jedino izdvojio Japan kao zemlju gde je privreda odmakla u odnosu na druge azijske zemalje.

Mirdal se deset godina bavio istraživačkim radom kako bi napisao ovu knjigu. Nelagodnost zbog ove knjige imali su i zapad i istok. Zapad je izgubio svaku nadu da će ulaganje u Aziju u budućnosti imati bilo kakvu korist, a istok jer su smatrali probelmatičnim Mirdalovu osudu da su pojedinci krivi za krizu u zemlji. Tačnije oni su smatrali da je Mirdal generalizovao sve Azijate kao sklone novčanim aferama.

---

[75] http://evroazija.info/divna-indonezija-na-37-unarodnom-sajmu-turizma-u-beogradu/ (pristupljeno 20.8.2014)

[76] Gunnar Myrdal, *Asian Drama: an Inquiry into the Poverty of Nations*, Kalyny Publishers, 2008.

Mirdal je za svoj rad 1974. godine dobio Nobelovu nagradu za ekonomiju zajedno sa naučnikom Fridrihom Fon Hajekom, naučnikom koji je imao potpuno drugačije poglede na ekonomiju.

Međutim problem kod ove knjige je bio u tome što je Mirdal želeo da upozori Aziju da ukoliko i dalje bude meka država u smislu da nema jake instrumente za borbu protiv korupcije, toliko će miljama biti udaljena od ekonomskog rasta i o njemu će moći samo da sanja.

Švеđaninova najvažnija poruka je bila: jedini način za ostvarivanje brzog razvoja u jugoistočnoj Aziji su kontrola rasta stanovništva, šira raspodela poljoprivrednog zemljišta, te ulaganja u zdravstvenu zaštitu. Nevoljno je zaključio kako demokratija možda nije najbolji sistem za ostvarenje razvoja i da bi – uprkos njegovoj preovlađujućoj zabrinutosti za lične slobode – autoritarni režimi u tome možda bili uspešniji.[77]

Međutim, vreme je pokazalo da je Mirdal bio previše pesimističan i previše strog. Demantovale su ga Južna Koreja, Hong Kong, Tajvan, Singapur i Malezija koji se uspinju do izuzetnih ekonomskih mogućnosti. Srećna okolnost „da kažemo sreća u nesreći" za Indoneziju je što su poslovni ljudi ipak uočili da im se isplati da posluju u Aziji. Tako da moćne evropske i svetske kompanije sve više ulažu u zemlje čija je veličina, veličina jednog celog kontinenta. Zahvaljujući tom novcu Indonezija sve više jača i pokušava da sama gradi. Milioni domaćinstava su bogatiji, sve je više zaposlenih, a indonežanski gradovi liče na svetske metropole, raskošno osvetljene i prepune trgovinskih centara.

Kretanje BDP-a Indonezije od 1990. godine do danas

Što se tiče privrednog i društvenog razvoja indonezije razlikuju se tri perioda:

– Orde Lama (stari poredak sa predsednikom Ahmedom Sukarnom do 1965. godine);

– ORDE Baru (novi poredak sa predsednikom Muhamedom Suhartom od 1966. do 1998.);

– i period posle velike finansijske krize (1997. -1998).

Jako je bitno da znamo da je Indonezija izuzetno agrarna zemlja. Poljoprivredom se bavi 73 posto stanovništva. Ostali su podeljeni u industrije i sektor usluga. Godinama Indonezija izvozi kaučuk

[77] Preuzeto iz Fonda Slobodana Jovanovića http://www.slobodanjovanovic.org/2013/03/06/b-korkodelovic-indonezija-nova-industrijalizacija/ (pristupljeno 12.09. 2014)

i naftu, a uvozi pirinač i tekstil. Pirinač i tekstil zahtevaju izuzetno nisku produktivnost pa je na taj način Indonezija uspela da se snađe i ima profit od svega toga. Stari poredak možemo nazvati poredak bede jer se Indonezija u ovom periodu zaista bavila samo jednim pitanjem: „Kako preživeti"? Stopa privrednog rasta je bila 3 posto i 3,5 posto, što je kad se uzme u obzir rast stanovništva za dva odsto godišnje bilo ekstremno malo. U ovom periodu Indonezija je imala velikih problema. Morala je da se bavi time kako se podići iz ruševina posle Drugog svetskog rata, zatim japanske okupacije i antikolonijalne borbe protiv Holandije. Takođe, morala je i sprovoditi dekolonizaciju nacionalne privrede što je izuzetno skupo koštalo. Zemlja je i dalje bila u nepovoljnim uslovima, iako su holandska preduzeća bila prisutna.[78]

Kod predsednika Sukarna razlikujemo dva perioda u privredi: prvi, od 1950-1957, i drugi, od od 1958. do 1965. godine.

Sukarno, socijalistički i populistički nastrojen, je imao veliki uticaj na privredu same Indonezije. U prvom periodu privredni rast se osetio i to ne zbog planova i truda vlasti već zbog toga što su Indonežani iskoristili nesreću Korejskog rata (1950 -1953.) pa su im izvozili kaučuk i naftu što je Korejancima bilo izuzetno potrebno u nesrećnim okolnostima.

U drugom periodu je došlo do dramatične promene u nacionalnoj privredi, pošto je Sukarno uveo tzv."usmeravanu ekonomiju" koja je bila u skladu sa njegovom opštijom „usmeravanom, vođenom demokratijom" (democrasiterpinpin). Lokalno osoblje je počelo da preuzima upravljačke poslove od bivših holandskih vlasnika. Privredni rast je pao na 1,7 posto u proseku. Kada se doda nepromenjena visoka stopa nataliteta, proizilazi da je usledio privredni pad. U stvari je došlo do stagnacije, a pad je usledio 1963. godine.[79]

Ekonomija se 1965. godine našla u potpunom haosu. Sve što se moglo zateći u Indoneziji jesu fabrike koje su radile minimalnim kapacitetom, a spoljni dug je rastao iz meseca u mesec. Izgleda da su zapadnjaci bili u pravu kada su tvrdili da Sukarno voli lagodan život i da voli puno da troši na investicije. Sukarno je puno trošio na spomenike, njegova vlada je da bi finansirala budžetski deficit bila primorana da podiže kredite iz inostranstva, i tako je sebe stavljala u „finansijsku rupu" iz koje se izlaz ne vidi. Vojni puč 1965. godine, u septembru

[78] http://www.strateskealternative.rs/?p=1509 (pristupljeno 28.9 .2014)
[79] The economist history of Indonesia – http://eh.net/encyclopedia/the-economic-history-of-indonesia/ (pristupljeno 25. 09. 2014.)

koji se naslućivao mnogo ranije bio je neminovan. General Suharto je učvrstio vlast 1967. godine, nakon krvavog obračuna u kojima su ubijene pristalice Komunističke pratije Indonezije i na taj način učvrstio svoju vlast i otvorio put korenitim promenama. Suharto je shvatio da mu za pomoć nisu dovoljne samo sopstvene strategije, već i znanje naučne inteligencije sa indonežanskog univerziteta u Džakarti. Može se reći da je Suharto našao lek za tadašnju privredu bolest Indonezije. On je pokrenuo opsežne reforme. Bio je pametan i sposoban da uvidi da je privatni sektor dosta važan pa je ohrabrio privatni sektor. Smanjio je deficit, u platnom bilansu i konačno stabilizovao cene. Do 1969. godine inflacija je smanjena na svega 10 posto. Takođe bio je sposoban da uloži i u petogodišnje planove takozvane repelite (RENTJANA PEMBANGUNAN LIMA TAHUN). On je shvatio da je najmoćnije oružje Indonezije njena poljoprivreda te je rešio da pomogne zemlji koja je imala veliku sreću da je „umiva" sedamnaest hiljada i petsto ostrva i da ima dosta plodonog zemljišta i klimu pogodnu i za turizam, ali i za privredu.[80]

Eksploatacija nafte

Drugi dragulj Indonezije pored turizma predstavljaju nafta i gas. Za vreme Suhartove vladavine izvoz nafte i gasa je dostigao desetinu rasta ukupnog nacionalnog dohotka. Prihodi od poreza su bili veliki, zatim je Indonezija oformila OPEC (Organizacija zemalja izvoznica nafte). Ovo slobodno možemo nazvati zlatnim dobom Indonezije „iako je prirodni priraštaj opao, može se zapaziti rast zaposlenosti, znatno bolje obrazovanje i životni vek samih Indonežana se povećao za dvadeset godina. Indonezija je po prvi put ušla u grupu zemalja sa nižim srednjim primanjima. Nakon "zlatnog doba" i „indonežanskog čuda" došlo je do velike krize 1998. godine. Rupija je opala za 80 posto. Bio je to jako bolan period za ovu zemlju, koji je dodatno pogoršan Suhartovim odlaskom sa vlasti.

Iz svega ovoga možemo zaključiti da je Suhartov režim ma koliko bio autoritaran po sistemu „jake ruke" urodio plodom. On je uspeo da oživi najlepša i najnastanjenjija a opet najsiromašnija područja kao što je Java, koja je oživela, zahvaljujući bogatim resursima. Ovakva liberalna politika uz pomoć makroekonomskog upravljanja oporavila je i osnažila Indoneziju, dala joj je snagu koju pre nije imala.

[80] http://www.strateskealternative.rs/?p=1509 (pristupljeno 28. 9. 2014.)

Indonezija se oporavila 1999. godine, ali njen nagli uspon nakon teških godina usledio je 2011. godine. Izvoz je bio znatno manji, izvozili su cement i makarone najviše ali ono što je bitno jeste da su se znatno poboljšali što se tiče domaće potražnje koja čini 2/3 nacionalne ekonomije. Slab izvoz je doprineo tome da Indonezija izbegne recesiju koju su doživeli mnogi 2009. godine.[81]

Kada bi se novac iz budžeta više ulagao u infrastrukturu i Indonezija bi bolje napredovala, sa svim svojim ekonomskim prosperitetom, ovo bi zaista doprinelo da postane jedna od vodećih svetskih sila, barem što se ekonomije tiče.

• Vojna moć

Kopnene snage Indonezije[82]

Kapaciteti i mogućnosti

Kopnene snage Indonezije (Tentara Nasional Indonesia – TNI) osnovane su 1945. godine, nakon sticanja nezavisnosti od Holandije. Od tada su u Indoneziji činile veoma važan stub države i uopšte indonežanskog društva jer su prožimale svaki segment života. To je bilo u doba diktature i konstantnih političkih prevrata. Taj period se završio pre 17 godina svrgavanjem poslednjeg diktatora generala Suharta u maju 1998. godine.[83] Danas su u toku reforme demokratizacije vojske i policije pod novim predsednikom Đokovijem (Jokowi). Te reforme, između ostalog, podrazumevaju i smanjenje brojnosti ovog dela oružanih snaga.

	Ukupna populacija	Sposobno za vojsku	Svake godine stasava za vojsku	Vojno aktivno	Rezerve
Ljudstvo	253,609,643	107,538,660	4,455,159	476,000	400,000

Tabela 2. Brojnost kopnenih snaga Indonezije[84]

[81] http://www.strateskealternative.rs/?p=1509 (pristupljeno 20. 9. 2014.)

[82] Ovaj deo teksta napisao je Miloš Matić

[83] Uslovi za svrgavanje generala Suharta su bili povoljni, a uzroci mnogostruki. Glavni pokretač bila je tzv. Azijska finansijska kriza 1998. godine. Pored toga važno je još napomenuti i veliko nezadovoljstvo stanovništva usled ugnjetavanja i usled gubljenja teritorija kao što su Papua Nova Gvineja i Istočni Timor. Više na Parliament of Austrlia http://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/pubs/rp/rp9899/99rp23 (Pristupljeno 28. 06. 2015.)

[84] Global Firepower http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=indonesia (Pristupljeno 28. 06. 2015.)

Trenutno u indonežanskoj armiji služi oko 240 000 vojnika dok raspoložive rezerve obučenog ljudstva čini oko 200 000 vojnika.[85] Većina ovih snaga su solidno opremljene i obučene. Komanda je jako centralizovana. Vrhovni komandant oružanih snaga je predsednik (Commander-in-Chief ili C-in-C). Generalštab i sve bezbednosne agencije se nalaze u Džakarti. Pored toga postoje još 11 regionalnih komandi koje pokrivaju celokupni arhipelag.[86] U sklopu Generalštaba nalazi se najpoznatija vojna akademija na ostrvu Java u gradu Magelang koja obučava veliki deo oficirskog kadra.[87] Kopnene snage su podeljene na centralne (primarne) i teritorijalne (sekundarne).[88] Centralne snage čine Vojna Strateška Komanda (KOSTRAD), koju čine dve divizije lake pešadije i snage za podršku, i Komanda Specijalnih Snaga (KOPASSUS) od 35,000 pripadnika.[89] Sedište im je u Džakarti. Teritorijalne snage su raspoređene pod okrilje 11 regionalnih komandi.

Što se tiče stanja i brojnosti oklopnih snaga indonežanske armije, ono je veoma loše. Brojnost oklopnih vozila se može videti u tabeli 2. U odnosu na broj pešadijskih jedinica, broj veoma važnih teških komponenata svake armije je nedovoljan.

	Brojnost
Tenkovi	468
Laka oklopna vozila	1.089
Samohodna artiljerija	37
Topovi	80
Raketni sistemi	86

Tabela 3. Brojnost oklopnih jedinica[90]

[85] Parliament of Australia http://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/pubs/rp/rp9899/99rp23 (Pristupljeno 28. 06. 2015.)
[86] Isto
[87] Intervju Miloša Matića sa NJ.E. Jovanom Jovanovićem,14. april 2015. godine
[88] Parliament of Australia http://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/pubs/rp/rp9899/99rp23 (Pristupljeno 28. 06. 2015.)
[89] Isto
[90] Global Firepower http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=indonesia (Pristupljeno 28. 06 2015.)

Ovako mali broj oklopnih vozila se može objasniti nepristupačnim terenima i velikim brojem ostrva koji ulaze u sastav Indonezije.

Stoga se mogu izvesti dva zaključka. Prvi, da pešadijske snage nemaju mogućnosti za bilo kakve operacije većeg kapaciteta i da je njihova mobilnost mala na većim površinama. I drugi, da su indonežanske vlasti skoncentrisane na unutrašnju konsolidaciju i da pešadija čini srž njihove odbrane. Strateški gledano to je veoma loše jer se pešadija ostavlja bez krucijalne podrške artiljerije i zaštite oklopnih transportera na bojnom polju. Međutim, kao što ćemo videti kasnije, indonežanske vlasti se skoncentrišu na razvoj mornarice i vazdušnih snaga baš zbog velikog broja ostrva u arhipelagu i nepristupačnog terena na njima.

Uprkos navedenom lošem stanju u ovom segmentu oružanih snaga, Indonezija je, pored NR Kine, Indije i Australije, nepremostivi strateški akter u regionu Jugoistočne Azije. Navedeni kapaciteti Indonezije, međutim, ne mogu da pariraju kapacitetima NR Kine, Indije i Australije. Sa ostalim državama regiona, u ovom aspektu, Indonezija jeste kompetitivna.

Strategija delovanja kopnenih snaga

Indonežanske vlasti su nakon svrgavanja generala Suharta i ulaska u proces demokratizacije izjavile da će se striktno pridržavati mirnodopske strategije.[91] Ta strategija podrazumeva držanje ekvidistance u odnosu na sve blokove u međunarodnim odnosima današnjice. Sva delovanja na spoljnopolitičkom planu, u vojnom kontekstu, su vrlo proračunata i nisu proizvod mnogih pritisaka.[92]

Mirnodopska strategija, opet u vojnom smislu, je okrenuta ka unutra, odnosno skoncentrisana na unapređivanje i modernizaciju isključivo odbrambenih snaga u narednih 10-15 godina. S obzirom da indonežanske vlasti žele da razviju modernu, agilnu i logistički jaku armiju[93] potrebno je uložiti dosta resursa i napora da se to ostvari. Prvestveno, treba da se promeni šema obuke vojnika.[94] Nedostatak odgovarajuće obuke predstavlja veliki problem usled razvoja novih pretnji i

[91] Intervju Miloša Matića sa Nj. E. Jovanom Jovanovićem urađen 14. aprila 2015. u Beogradu
[92] Isto
[93] Benjamin Schreer, *Strategy – Moving Beyond Ambitions? Indonesian's Military Modernization*, Australian Strategic Policy Institute, Barton, Australija, 2013. p. 8
[94] Isto

usled primene nove vojne strategije. Pored toga, treba još dosta uraditi na razvoju i konsolidaciji komadne strukture indonežanske armije tako da bi ona odgovarala potrebama geografije Indonezije i njene operativne efikasnosti.[95] Usled ogromnog broja ostrva u arhipelagu, jedno od mogućih rešenja bi bilo kreirati nekoliko jakih regionalnih komandi sa brzom vezom sa Džakartom.[96] Takvo rešenje se kosi sa težnjama indonežanskih vlasti koje su više centralističke. Takve težnje mogu biti kobne po najveću muslimansku državu i njenu rastuću ekonomiju jer može dovesti do ponovnog rađanja sukoba širom arhipelaga proizvedenih nezadovoljstvom nedovoljnog ulaganja u provincije. Još kada bi se na ovo dodala i činjenica da je ili potrebno značajnije povećanje budžeta ili smanjenje veličine kopnenih snaga[97], koje su i dalje veoma uticajne u indonežanskom društvenom životu, proizvelo bi dodatni razlog za razvoj nestabilnosti. Međutim, prvi sused i saveznik Indonezije, Australija, nema sumnje da će Indonezija kao stabilno rastuća ekonomija ući u grupu 10 najvećih ekonomija sveta do 2030. godine i stoga da neće imati finansijskih poteškoća da ostvari iznete planove.[98]

Možda najbolja slika neutralne i mirnodopske spoljne politike Indonezije jeste njen asortiman naoružanja i način njegove nabavke. Indonežani smatraju da zemja porekla naoružanja koje se kupuje određuje javno vaš bliski odnos sa tom zemljom. Kao što se npr. NR Kina smatra saveznicom ili veoma bliskim prijateljem Ruske federacije zato što kupuje veliki deo naoružanja od nje. Ili još jedan primer. Japan i Australija veliki deo oružja kupuju od Sjedinjenih Američkih Država i zbog toga se međusobno povezuju. Indonezija ne želi da je neko tako „obeležava".[99] Stoga ona kupuje od svakog po malo neželeći da se zameri ikome.[100] Geopolitički gledano to predstavlja dobru ideju. Međutim, problem se može javiti u praksi, tokom obuke pripadnika vojske na tom naoružanju i kasnije tokom sukoba ukoliko se oružje mora

[95] Isto
[96] Prashanth Parameswaran, Indonesia Plans New Joint Military Commands, the Diplomat http://thediplomat.com/2015/03/indonesia-plans-new-joint-military-commands/ (Pristupljeno 29. 06. 2015.)
[97] Benjamin Schreer, Strategy – *Moving Beyond Ambitions? Indonesian's Military Modernization*, Australian Strategic Policy Institute, Barton, Australija, 2013. p. 9
[98] Isto
[99] Intervju Miloša Matića sa Nj. E. Jovanom Jovanovićem urađen 14. aprila 2015. u Beogradu
[100] Isto

promeniti. Do sada je takva praksa nabavke oružja i obuke uspevala. Ostaje da vidimo hoće li nastaviti sa istim uspehom.

Trenutni spoljnopolitički problem sa kojim se suočava ceo region Jugoistočne Azije pa samim tim i Indonezija, jeste kineska strategija „bisernog niza" i rast tenzija oko Malajskog prolaza i, s njim povezanim, Južnim kineskim morem od kojeg Kina zavisi. Shvatajući strateški značaj ovog problema indonežanske snage su se priključile zemljama regiona[101] u njegovom rešavanju.

Potez indonežanskih vlasti povodom ovog problema je deo njihove reforme komandnog sistema oružanih snaga. Ono što je planirano jeste fomiranje manjih, regionalnih taktičkih borbenih formacija[102] širom arhipelaga.[103] Prva borbena grupa bi trebalo da bude stacionirana na ostrvu Sumatra i bude zadužena za istoimeno ostrvo, Malajski prolaz i Kalimantan.[104] Ovakve borbene formacije bi trebalo da budu međunarodnog sastava, kao i njihova komandna struktura. S obzirom da se ove borbene grupe vode kao specijalne snage imaće zajedničke regionalne komande.[105] Rok za kompletiranje celokupnog plana jeste 2024. godina, mada se očekuje ubrzavanje planova usled napomenutih pretnji Kine. Ostali detalji ovog plana su nepoznati.

Možemo zaključiti da u skorije vreme, nakon ispunjenja obećanih reformi, Republika Indonezija postane značajan akter, ne samo u regionu Jugoistočne Azije već i na globalnom nivou. Što se tiče vojnog aspekta na kopnu, indonežanske vlasti bi trebalo da porade na racionalizaciji obima vojnih snaga. Danas nisu više potrebne masivne armije već odlično trenirane i obučene taktičke borbene grupe. Takve formacije zahtevaju dve stvari – odličnu logističku podršku i jačanje policije kao zamene za vojsku koja ima jaku tradiciju u društvu. Za sada ništa od toga nije obezbeđeno. Na osnovu svega iznesenog, možemo reći da je Indonezija okrenuta sebi i da nema nikakve veće spoljnopolitičke pretenzije, stoga ne može biti globalni izazivač Sjedinjenim Američkim Državama u vojnom smislu.

---

[101] Sve zemje članice ASEAN-a su na neki način uključene jer je to jedan forum za saradnju zemalja Jugoistočne Azije.

[102] Engl. *battle groups*, indonežanski *Kogabwilhan*

[103] Prashanth Parameswaran, *Indonesian's New Military Commands: A South China Sea Focus?*, The Diplomat http://thediplomat.com/2015/02/indonesias-new-military-commands-a-south-china-sea-focus/ (Pristupljeno 29. 06. 2015.)

[104] Isto

[105] Isto

- **Pomorske snage Indonezije**[106]

Karakteristike i mogućnosti

Pomorski kapaciteti Indonezije su veoma skromni, moglo bi se reći i nedovoljni za potrebe obezbeđivanja sigurnosti svog stanovništva koje se prostire na preko 17,000 ostrva i 1,577,000 kvadratnih nautičkih milja teritorijalnog mora. Brojnost indonežanske mornarice doseže do ukupno 209 brodova, ali samo 115 su vojni brodovi, ostalo su pomoćni i logistički brodovi.[107] Sastav Mornarice se može videti u tabeli 3.

	Brojnost	Nuklearni pogon	Naručeno ili se gradi
Nosač aviona	0	NE	0
Fregata	11	NE	2
Razarač	0	NE	4
Korveta	18-25	NE	3
Podmornica	2	NE	3
Raketni i patrolni čamci	21	NE	4 u 2015. god (16 ukupno)
Miner	11	NE	0
Amfibijski brodovi	5	NE	0
Brodovi za iskrcavanje trupa (sa pratećim čamcima za transport)	75	NE	0
Ukupno ljudstvo Moranrice	65.000	-	-
Avijacija	1.000	-	-
Marinci	20.000	-	-

Tabela 4. Sastav Mornarice Indonezije[108]

Mornarica je podeljena na dve flote – Zapadnu flotu sa sedištem u Džakarti, Zapadna Java i Istočnu flotu sa sedištem u Surabaji, Istočna Java.[109] Komande su podeljene na Zapadnu (Rijau), Centralnu

[106] Ovaj deo teksta napisao je Miloš Matić
[107] *The Military Balance*, Routledge 2014. p. 248
[108] Isto
[109] Isto

(Makasar) i Istočnu (Papua) i na isturene baze u Kupangu (Zapadni Timor) i Tahuna (Severni Sulavezi).[110] Postoje i manje baze na svim većim, strateški važnim ostrvima.

Na osnovu tabele 1 i sastava mornarice možemo da vidimo da indonežanska mornarica ne poseduje veće, već samo male i srednje brodove koji su brži i pokretljiviji ali nose manje naoružanja. Takvi brodovi su za strateška delovanja manjih razmera.

Strategija delovanja pomorskih snaga

Strateška pozicija Indonezije je veoma važna. Ona se oslanja i na Indijski okean i na Pacifik, dok se na severu nalazi Južno kinesko more i Malajski prolaz koji je jedan on najvećih pomorskih prolaza i najvažniji element ekonomskog razvoja ovog dela sveta. To direktno uključuje 10 okolnih zemalja u politiku i bezbednost Indonezije. Najjači uticaj dolazi od NR Kine koja, sa svojom strategijom „biserni niz"[111], želi da dominira tim delom sveta jer je prvenstveno ekonomski zavisna od tog prolaza i Južnog kineskog mora, a drugo, time ima teritorijalne, ekonomske i vojne pretenzije što je dovodi u sukob sa Indonezijom, Malezijom, Singapurom itd.

Stoga su se indonežanske vlasti odlučile za nekoliko strategija. Dve glavne strategije su tzv „mirnodopska strategija"[112] i „minimalna potrebna sila".[113]

Mirnodopska strategija podrazumeva držanje ekvidistance prema svim silama. To se može videti na osnovu njihove diplomatije, a da je ovde reč o vojnoj moći, i na osnovu kupovine njihovog oružja. Indonežanske vlasti ne žele da se svrstaju ni u jedan blok. U igri je neki vid neutralnosti. Kupovina oružja se obavlja sa svih strana, od Amerike, Rusije, Francuske, Indije, Velike Britanije do Kine.[114] Stoga je njihov arsenal naoružanja veoma šarolik. Na osnovu ove prećutne strategije,

---

[110] Isto

[111] Strategija „biserni niz" je strategija NR Kine koja podrazumeva stvaranje niz pomorksih baza koje bi osigurale dominaciju u istočnom delu Indijskog okeana, Malajskim prolazom i Južnim kineskim morem. Na taj način Kina želi da osigura svoju trgovinu i samim tim i svoj opstanak jer je to ruta njenih trgovačkih brodova. Npr. 80% njene nafte prolazi tom rutom.

[112] Infomracija dobijena od strane Nj. E. Jovana Jovanoća za vreme intervjua 14. aprila 2015. godine

[113] The Global Security http://www.globalsecurity.org/military/world/indonesia/al-ri-modernization.htm (Pristupljeno 24. maja 2015. godine)

[114] Intervju sa Nj. E. Jovanom Jovanovićem 14. april 2015.

od Indonezije se ne može očekivati da će u skorije vreme imati bilo kakve želje za širenjem, već samo želju za unutrašnjom konsolidacijom i jačanjem sopstvenih odbrambenih kapaciteta.

„Minimalna potrebna sila" (MPS) je zvanična vojna strategija Indonezije od 2008. godine.[115] Akcenat se stavlja na Mornaricu i njen razvoj. Shvaćeno je da je Mornarica mala, nedovoljna i tehnološki zaostala u odnosu na okolne zemlje. Stoga je određeno da se do 2024. godine celokupna flota utrostruči, a vojni budžet do 2017. godine upetostruči kako bi se krajnji cilj ostvario u predviđenom roku.[116] I sam naziv MPS-a je u skladu sa prvom, prećutnom, strategijom jer ne propisuje minimalne vojne snage, dovoljne samo za stvaranje bezbedne sredine za sopstveno stanovništvo. Ta minimalna bezbednost u pravim brojkama bi tražila povećanje do minimalno 300 operabilnih ratnih brodova i 12 podmornica do 2024. godine .[117] Indonežanski predsednik Joko Vidodo (Joko Widodo) je odmah po preuzimanju mandata u oktobru 2014. godine najavio povećanje vojnog budžeta sa 0,9% GDP ($7,6 milijardi) na 1,5% GDP za 2015. godinu.[118]

Na osnovu izjava predsednika Vidodoa, može se zaključiti da će veći deo novca otići na mornaricu i razvoj luka.[119] Zarad MPS-a i geografske složenosti arhipelaga od preko 17,000 ostrva, vlasti su odlučile da ne troše ovo malo novca koji imaju na velike brodove, već da se skoncentrišu na nabavku pretežno fregata, korveta i podmornica. Tek pokoji razarač je u planu koji bi bio podrška u slučaju većih operacija. Najnoviji posao koji je Ministarstvo odbrane Indonezije sklopilo sa Holandijom tiče se konstruisanja sopstvene fregate Sigma klase koja bi bila duga 104 metara i čija bi vrednost bila $220 miliona zajedno sa tehnologijom koju taj brod nosi sa sobom.[120] Mornarica je takođe naručila 4 raketna razarača i 16 Trimaran raketnih čamaca iz lokalnih brodogradilišta.[121]

---

[115] Routledge, The Military Balance 2014. str. 248

[116] The Global Security http://www.globalsecurity.org/military/world/indonesia/alri-modernization.htm (Pristupljeno 24. 05. 2015. godine)

[117] Isto

[118] Bloomberg Business, Indonesia Navy Limits Exposed in AirAsia Plane Search http://www.bloomberg.com/news/articles/2015-01-08/plane-hunt-shows-indonesia-navy-limits-to-jokowi-s-maritime-plan (Pristupljeno 24.maja 2015. godine)

[119] Intervju Miloša Matića sa Nj. E. Jovanom Jovanovićem 14. april 2015.

[120] The Global Security http://www.globalsecurity.org/military/world/indonesia/alri-modernization.htm (Pristupljeno 24. maja 2015.)

[121] Isto

Pored toga, Vidodo je isplanirao još dve velike izmene. Prva promena bi bila osnivanje Obalske straže Indonezije koja bi pomogla najvećem problemu indonežanskih vlasti – zaštita teritorijalnih voda od uljeza, ilegalnog ribarstva i krijumčarenja svih vrsta.[122] Druga promena jeste izgradnja većih luka i terminala kao i nabavka većih transportnih brodova koji bi pratili brzi ekonomski rast.[123] Holandija je veliki saveznik Indonezije, a posle najavljenih projekata može se očekivati da će ta saradnja postati još bliskija, prvenstveno u ekonomskom smislu. Postoje i indicije da će možda doći i do vojne saradnje.

S obzirom da je pre Azijske finansijske krize 1997. godine, Indonezija nekada bila regionalna sila, može se reći da se sada stidljivo vraća na pređašnju poziciju. Mornarica je slaba i nedovoljno naoružana. Nije sposobna da osigura svoje teritorijalne vode od krijumčarenja i ilegalnog ribarstva. Stoga je potrebna ubrzana modernizacija. Mnogi će to opstruirati ili usporavati, posebno Kina kojoj to nikako ne odgovara. Dok Indonezija nema geografski bliske i čvrste saveznike kako bi se oduprla nadolazećim i sve većim pritiscima, baš zbog „mirnodopske politike nesvrstavanja" i okrenutosti sebi, može naići na određene poteškoće. Najveći saveznik jeste Holandija, ali ona je isuviše daleko. Indoneziji je potreban jak saveznik u blizini. Da li to može da bude Japan? Indija ili Australija? Ili SAD ili Kina kao gravitaciono najjači centri moći u regionu? Ostaje da vidimo kuda će teći spoljna politika novog predsednika Vidodoa. Ono što je još važnije jeste da je Indonezija u opasnosti od velike krize. Ukoliko ekonomski rast preraste kapacitete apsorbcije proizvedenog, doći će do krize. Povećanje krijumčarenja, kriminala, socijalnih nereda – krize koju barem Mornarica neće moći efikasno da zaštiti svoje teritorijalne vode, dok sa unutrašnje strane kopnene snage gube snagu i značaj koji su imali ranije, što može dovesti do konflikata u već podeljenoj državi. Ono što je sigurno, Indonezija nema ni kapaciteta niti želju da bude izazivač Sjedinjenim Američkim Državama.

[122] The World Politics Review http://www.worldpoliticsreview.com/trend-lines/14566/domestic-concerns-drive-indonesia-s-naval-expansion (Pristupljeno 23. maja 2015. godine)
[123] Intervju Miloša Matića sa Nj. E. Jovanom Jovanovićem,14. april 2015.

- **Vazduhoplovne snage Indonezije**[124]

Kapaciteti i sastav snaga

Postojeći vazduhoplovi i tehnologija koja se nalazi na njima je većim delom zastarela u odnosu na vladare svetskog neba kao što su Sjedinjene Američke Države i njene saveznice. Ukupan broj[125] operabilnih letelica indonežanske avijacije je 381.[126] Veliki deo tog broja odlazi na transportne i trenažne avione, dok borbeni avioni i avioni specijalne namene broje ukupno 104 letelice.[127] Detaljno izložen sastav i brojnost avijacije nalazi se u tabeli 1.

Celokupna avijacija Indonezije je podeljena na dve komande – Zapanda i Istočna komanda, plus Trenažna komanda.[128] Zapadna i Trenažna komanda se nalaze u gradu Džakarti, a Istočna komanda u gradu Ujung Pandang (Makassar), na ostrvu Sulavesi.[129] Granica dva regionalna vazdušna prostora prolazi kroz Džakartu – vazdušni prostor zapadno od nje je pod komandom Zapadne, a istočno Istočne regionalne vazdušne komande. Nacionalna Vazdušna Komanda nalazi se u Džakarti i zadužena je za koordinaciju obe regionalne komande.[130] Pored toga, na svakom većem ostrvu nalaze se vazdušne baze[131] s tim da se najveći broj baza nalazi na ostrvu Java.

Sve letelice su razvrstane u ukupno 19 eskadrila i raspoređene su po većim ostrvima arhipelaga.[132] Okosnicu vazduhoplovnih snaga Indonezije čine F-5E, F-16A i Sukhoi 27 i 30 kao avioni koji imaju najbolji odnos naoružanja i borbenog dometa. Avion F-5E i F-16A imaju približni borbeni domet od oko 900 km[133] i služe kao prvi nivo odbrane

---

[124] Ovaj deo teksta napisao Miloš Matić.

[125] Napomena: tačan broj letelica varira od izvora do izvora, i usled nemogućnosti dolaska do zvaničnih informacija Ministarstva odbrane Indonezije autor je izabrao onaj izvor podataka koji je delovao najkredibilnije. Na primer, internet portal Global Firepower iznosi informaciju da indonežanska avijacija ima 405 letelica, Flightglobal Report 2015 381 letelica i Military Balance 2014 nešto više od 300 letelica.

[126] *World Air Forces 2014*, Flightglobal Insight Report, 2015.

[127] Isto.

[128] Military Balance 2014, Routledge, 2015.

[129] Global Security http://www.globalsecurity.org/military/world/indonesia/auri.htm (Pristupljeno 29. juna 2015.)

[130] Isto

[131] Raspored većih vazdušnih baza na mapi možete naći na http://www.indonesiamatters.com/1136/air-force/

[132] *Military Balance* 2014

[133] US Navy Offical Website http://www.navy.mil/navydata/fact_display.asp?cid=1100&tid=1150&ct=1 (Pristupljeno 1. avgusta 2015.)

jer su raspoređeni na perifernim ostrvima, odnosno bazama. Dok su Sukhoi 27 i 30 mnogo jači i brži avioni sa većim borbenim dometom (oko 1200 km)[134] i nalaze se u unutrašnjim ostrvima tako da glavnina snaga, koje su stacionirane u gradu Makasara, ostrvo Sulavesi, višestruko pokrivaju glavni grad i štite vazdušni prostor od upada sa severa, iz pravca Filipina i Pacifika odakle dolazi najveća pretnja – NR Kina.[135]

Tip letilice	Oznaka letilice	Brojnost	Naručeno
Borbeni avion	EMB-314	4	12
	F-5E	6	-
	F-16A	7	-
	Hawk 209	23	-
	Su 27/30	16	-
Specijalne namene	Boeing 737	3	-
	Airbus CN235	2	6 + 3
	Nomad 22/24	29	-
Tanker	KC-130B	1	-
Transport	Herkules C-130B/H/L-100	16 (-1 pao 30. 06. 2015.[136])	4
	C-212	29 (6 za spec.namenu	6
	Nomad 22	1	-
	C-295	8	7
	F-27	5	-
	PC-6	2	-
	BN-2	1	-
	Turbo Commander	1	-

[134] Fighter Planes http://www.fighter-planes.com/info/su27.htm
[135] Prikaz pokrivenosti vazdušnog prostora Indonezije na mapi možete naći na
[136] Više na http://www.theguardian.com/world/2015/jun/30/indonesian-military-plane-crash-sumatra-medan

Borbeni helikopter	AS-332	8	9
	Bell 412	40	-
	Bell 205	12	-
	Mi-8/17	11	6
	Mi-24/35	5	-
	Ostali	59	29
Ukupno ljudstvo avijacije		**31.100**[137]	

Tabela 5. Sastav i brojnost avijiacije Indonezije[138]

Najveći problem avijacije Indonezije, kao i u ostalim rodovima oružanih snaga, predstavlja upravo logistika. Ako pogledamo tabelu, videćemo da se u celokupnoj službi nalazi samo 1 tanker za snabdevanje gorivom letelica u letu što umnogome onemogućava delovanje indonežanske avijacije na velikim destinacijama i u operacijama koje zahtevaju uključivanje većih kapaciteta. Pored toga, transportnih aviona je takođe malo ako pogledamo broj vojnika u aktivnoj službi i samu geografiju zemlje. Ukoliko se vlasti Indonezije fokusiraju na novu strategiju "Minimalne sile", koju smo objasnili u prethodnim poglavljima, i na razvoj manjih, strateških borbenih grupa, u tom slučaju postojeći kapaciteti su održivi. Međutim za sada to nije slučaj i potrebno je povećati kapacitete u ova dva segmenta kako bi se osigurala strateški značajna pozicija zemlje jer ta dva segmenta pružaju podršku i kopnenim i vazduhoplovnim snagama.

Ono što je preko potrebno svim delovima oružanih snaga Indonezije, pa i avijaciji, jeste brža modernizacija i veća ulaganja u razvoj. Sa postojećim kapacitetima Indonezija će ostati ključni igrač u Jugoistočnoj Aziji. Međutim, neće imati kapacitete za agresivnu strategiju kao što je u bližoj prošlosti imala, niti mogućnosti za duža ofanzivna delovanja. Takođe, sa rastom tenzija u tom regionu u poslednje vreme potrebno je razmišljati o povećanju istih. Za sada, Indonezija nije "izazivač" velikih sila u svom komšiluku kao što su NR Kina, Indija, Australija niti "izazivač" globalne dominacije Sjedinjenih Američkih Država.

[137] Prikazan broj je ukupan broj ljudstva u avijaciji, bilo da pripradaju kopnenim snagama, mornarici ili vazduhoplovnim snagama.

[138] Izvor: *World Air Forces 2015*, Flightglobal Insight Report, 2015. i *Military Balance 2014*,

Strategija delovanja vazduhoplovnih snaga

Strategija "Minimalne potrebne sile" i "mirnodopska strategija" su opet glavni stubovi i ovog roda oružanih snaga Indonezije.[139] Jedno ide sa drugim. U svrhu razvoja mira i umanjivanja uticaja vojske u društvenom i političkom životu ove zemlje, radi se na povećavanju operabilnosti i efikasnosti, zajedno sa modernizacijom svih segmenata oružanih snaga. Potrebno je sastaviti oružane snage tako da broje minimalnu snagu potrebnu za uspešnu odbranu zemlje od bilo koje ofanzive. Drugim rečima, u pitanju je razvoj čiste defanzivne strategije.

U sklopu strategije "minimalne potrebne sile", koja je usvojena 2008. godine, planira se sveobuhvatna modernizacija naoružanja i tehnike do 2024. godine.[140] Stoga se u poslednje vreme indonežanska diplomatija bavila prikupljanjem ponuda za nabavku novih aviona i ugovaranju remonta sadašnjih letelica. Na unutrašnjem planu ugovorena je proizvodnja sopstvenih letelica EMB-314 (A-29) Super Tukana.[141]

Najvažnija nabavka za avijaciju jeste nabavka nove okosnice indonežanske avijacije. U toj trci najozbiljniji ponuđač je Ruska Federacija sa svojim najnovijim multifunkcionalnim Sukhojima 35 Super Flanker-E.[142] Ovaj avion, sa svojim karakteristikama, parira svima avionima koji su u službi većine zemalja, osim američkom F-22/35 Raptoru.[143] Su-35 Super Flanker se time svrstava u kategoriju 4++ generaciju borbenih aviona.[144] Kada već upoređujemo ova dva aviona, gledajući odnos karakteristika i cene (uključujući i servise), Sukhoi 35 je mnogo bolja investicija od kupovine američkih aviona.[145] Druga prednost pri kupovini Sukhoja jeste već postojeća dobra saradnja sa Rusijom. Od

---

[139] Global Security http://www.globalsecurity.org/military/world/indonesia/auri-modernization.htm (Pristupljeno 31. jul 2015.)

[140] Isto

[141] Isto

[142] Rakesh Krishnan Simha, *Why the Indonesian Air Force Wants the Su-35 http://rbth.co.uk/why_the_indonesian_air_force_wants_the_su-35_45943.html* (Pristupljeno 31. jul 2015.)

[143] F-22 Raptor je avion 5. generacije koji koristi „stealth" (nevidljivu) tehnologiju. Upravo ta tzv. nevidljiva tehnologija fali Sukhoju kako bi bio klasifikovan kao mlaznjak 5. generacije.

[144] Dave Majumdar, *Killer In The Sky: Russia's Deadly Su-35 Fighter*, National Interest http://nationalinterest.org/feature/the-russian-bear-roars-the-sky-beware-the-deadly-su-35-11799 (Pristupljeno 31. jul 2015.)

[145] Isto

2003. godine Indonezija i Rusija su potpisale u dva navrata ugovore o nabavci aviona. Prvi 2003. godine u vrednosti od 192 miliona dolara, a drugi 2007. godine u vrednosti od 300 miliona dolara.[146]

Ono što je još bitno, jeste dogovor Indije i Indonezije iz oktobra 2013. godine o servisiranju Sukhoi letelica i obučavanju pilota za letenje pomenutim letelicama.[147] U ugovoru stoji da se strane obavezuju na saradnju u segmentima obuke, tehničke podrške i servisiranja.[148] Ranije je ta saradnja bila usmerena na NR Kinu, međutim, Indiju prati reputacija najboljih pilota Azije jer su u ratovima 1965, 1971. i 1999. godine pakistansku avijaciju desetkovali.[149] Pored toga, piloti IAF-a su na godišnjim vazdušnim vežbama u Indiji redovno pobeđivali pilote vazduhoplovstva SAD (US-Air Force).[150] Usled navedenih pogodnosti, stručnjaci očekuju da će se Indonezija odlučiti za nabavku Su-35E mlaznih višenamenskih borbenih aviona pre nego za skupe i po karakteristikama lošije američke F-16 Tomcat i F-18 Super Hornet mlaznjake.[151]

Možda još bitniji razlog nabavke baš Su-35E jeste taj da su sve zemlje Jugoistočne Azije krenule sa nabavkom tih letelica i obukom pilota za te letelice. Pomenute, Indija i Kina, prednjače u ugovaranju nabavke u odnosu na svoju okolinu. Zato su i postale centri obuke i servisiranja. Stoga, Indonezija treba biti što konkurentnija u regionu što se tiče kvaliteta letelica i treba prihvatiti ponudu Rusije.

Pored nabavke mlaznih aviona koji će činiti okosnicu IAF-a, radi se i na nabavci lakih aviona od kompanije Embraer iz Brazila.[152] Radi se o nabavci lakog borbenog aviona EMB-314, poznatiji pod oznakom A-29 Super Tokano.[153] Specijalizacija ovog aviona je izviđanje i nadgledanje.[154] Ima mogućnost nošenja lakog naoružanja. Nema nikakvih šansi u vazdušnim borbama, stoga služi za napade vazduh-ze-

---

[146] Rakesh Krishnan Simha, *Why the Indonesian Air Force Wants the Su-35 http://rbth.co.uk/why_the_indonesian_air_force_wants_the_su-35_45943.html* (Pristupljeno 31. jul 2015.)

[147] Isto

[148] Isto

[149] Isto

[150] Isto

[151] Detaljnije o uporednoj analizi Sukhoi 35E Super Flanker i F-18 Super Hornet možete naći na http://www.ausairpower.net/DT-SuperBug-vs-Flanker.html

[152] Kompanija Embraer http://www.embraer.com/en-US/Aeronaves/Pages/Home.aspx

[153] Detaljnije o A-29 Super Tukanou možete naći na http://www.embraerdefensesystems.com/english/content/combat/tucano_origin.asp

[154] Global Security http://www.globalsecurity.org/military/world/indonesia/auri-modernization.htm (Pristupljeno 31. jula 2015.)

mlja. Ukupno je naručeno 12 letelica i njihova dostava se očekuje do početka 2016. godine.

Indonežanske vazduhoplovne snage jesu konkurentne u regionu i mogu da se nose sa opasnostima susednih zemalja (Istočni Timor i slično), ali nemaju mogućnosti, kapacitete niti želje za globalnom dominacijom. Stoga ne mogu da izazovu Sjedinjene Američke Države koje dominiraju svojim prisustvom na svetskom nebu.

- **Nauka i tehnologija Indonezije**[155]

Napredak, želja za inovacijama kao i unapređivanje života ljudi oduvek su predstavljali glavne pokretače prilikom preduzimanja nekog istraživanja i ujedno su činili srž tehnološkog napretka. Sledstveno tome, neophodno je posvetiti pažnju nauci i tehnlogiji jedne države, odnosno, načinu na koji se ona odnosi prema ovim oblastima. Upravo će odnos prema nauci i tehnologiji pokazati kako jedna država sebe vidi, da li kao predvodnika ili kao sledbenika zavisnog od drugih država.

Ukoliko želimo da proverimo da li je, ili koliko je, neka država konkurentna po ovom pitanju, prvi korak svakako da predstavlja sticanje uvida u njena novčana izdavanja.

Indonezija se, u poređenju sa drugim državama, ne ističe pretererano po tom pitanju. Naime, Indonezija izdvaja nešto manje od 1% budžeta za nauku i tehnologiju, što iznosi negde oko 205 miliona $.[156] Poređenja radi, SAD izdvajaju 2,8% budžeta, što trenutno iznosi skoro 17 milijardi $.[157]

Drugo, važno je osvrnuti se na neka prethodna otkrića i uopšteno na uspeh koji je do sada postignut u ovim oblastima. Indonezija ima dugu tradiciju u proizvodnji vojnih aviona i jedina je država u Jugoistočnoj Aziji koja ima proizvodnju letelica.[158] Što se moderne tehnologije tiče, važno je istaći da je Indonezija jedna od retkih zemalja koja je početkom sedamdesetih godina imala sopstveni satelit za komunikaciju i koja je kasnije nastavila da se bavi proizvodnjom istih.

Međutim, jasno je da se razvoj tehnologije i nauke ne može za-

[155] Ovaj deo teksta napisala je Jovana Perkučin

[156] http://www.thejakartapost.com/news/2010/01/22/indonesia-increase-rampd-budget.html

[157] https://go8.edu.au/sites/default/files/docs/publications/policy_note_-_government_research_funding_in_2014_in_selected_countries_final.pdf

[158] http://en.wikipedia.org/wiki/Science_and_technology_in_Indonesia

snivati na predašnjim uspesima. Neophodan je stalni napredak kao i neprestana težnja za inovacijama kako bi se ova grana razvijala. Indonezija je u tom smislu prepoznala svoj interes uočivši da istraživanja u oblasti nauke i tehnologije treba usmeriti ka rešavanju aktuelnih problema u zemlji. Pre svega, to su problemi siromaštva, snabdevanja hranom kao i zaštita životne sredine.[159] Kako je to nekadašnji predsednik Judojono istakao ,,Neophodna nam je tehnologija koja može pomoći siromašnima.''[160] Najbolji skorašnji primer kako tehnološki napredak može biti iskorišćen za pomoć siromašnima predstavlja pronalazk Onno. W. Purbo-a koji je konstruisao specifičnu infrastrukturu za internet. Na ovaj način on je znatno olakšao pristup internetu, pre svega osobama koje žive u ruralnim sredinama.

Što se skorijih dostignuća tiče, posebno se ističe uspeh mlađih generacija. Naime, studenti fakulteta u Indoneziji već nekoliko godina u nizu osvajaju međunarodna priznanja i nagrade iz oblasti robotike. Ukoliko ovaj trend nastavi da se razvija, i ukoliko država nađe za shodno da investira i podrži rad u ovoj oblasti, postoji dobra mogućnost da upravo robotika postane oblast u kojoj bi Indonezija mogla da uspostavi svoj primat.

Ipak, kada govorimo o nauci i tehnologiji Indonezije jako je važno istaći njenu saradnju sa SAD. Na osnovu tzv. sveobuhvatnog partnerstva SAD i Indonezije, ove države su se dogovorile da aktivno podstiču inovacije, izgrade veze između njihovih državljana, kao i da se zajedničkim snagama bore protiv globalnih problema poput klimatskih promena, itd. Ova inicijativa iz oblasti nauke i tehnologije kao rezultat će imati unapređivanje postojećih programa ali i pokretanje novih u onim oblastima u kojima to bude bilo moguće.[161]

Jasno je da Indonezija kao samostalna država trenutno nije u mogućnosti da bude konkurentna po pitanju nauke i tehnologije. Ipak, partnerstvo sa SAD pokazuje želju da se na ovom planu postignu rezultati i da se stvore stabilni uslovi za dalji napredak. U prilog ovoj činjenici govori i podatak da su budžetska izdvajanja sve veća, što jasno pokazuje da postoji i politička volja da se napreduje u ovom smislu. Uzimajući u obzir neka predviđanja koja govore da će do 2030. go-

[159] http://www.thejakartapost.com/news/2010/01/22/indonesia-increase-rampd-budget.html
[160] http://www.thejakartapost.com/news/2010/01/22/indonesia-increase-rampd-budget.html
[161] http://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2011/11/177381.htm

dine Indonezija postati jedna od vodećih ekonomskih zemalja sveta[162], može se pretpostaviti da će porcionalno tome i izdvajanja za nauku i tehnologiju biti znatno viša, a samim tim će i potencijal Indonezije u nauci i tehnologiji biti na zavidnijem nivou.

- **Nacionalna kohezija Indonezije**[163]

Indonezija je po mnogo čemu specifična zemlja. Sa 255 miliona stanovnika je četvrta na svetu, i pritom je najmogoljudnija muslimanska zemlja.[164] Pored toga i najveći arhipelag na svetu sastavljen od 17 500 hiljada ostrva, od toga 6000 naseljenih[165] na kojima živi 779 različitih entičkih grupa koje govore više od 700 različitih jezika.[166] Dodajmo i da 58% stanovništva živi na ostrvu Java[167] kao i da je je procenat urbane populacije 50,7%[168] i imamo puno materijala za potencijalne podele.

Muslimani (skoro u potpunosti suniti) čine 87,2% populacije Indonezije, što iznosi otprilike 220 miliona stanovnika, hrišćani (protestanti i katolici) blizu 10% stanovništva, hindusi 1,7% i budisti 0,7.[169] Indonezija je sekularna država i ustavom je svim njenim građanima zagarantovana sloboda veroispovesti.[170] Velika većina indonežanskih muslimana je pristalica religijskog pluralizma i miroljubivog društva.[171] Muslimani su koncentrisani na istočnom delu Sumatre, Javi, priobalnim delovima Kalimantana, Sulavesiju, Lomboku, Sumbavi i severnim Molucima. Hrišćani žive u istočnom delu, severnom i zapadnom Sulavesiju, Molucima, Papui, Floresu, Sumbi, zapadnom Timoru, severnoj Sumatri i unutrašnjosti Kalimantana. Hindu populacija naseljava Bali, preostali deo Sulavezija i Lampung.[172]

---

[162] http://www.cnbc.com/id/49069336

[163] Ovaj deo teksta napisao je Marko Petrović

[164] CIA factbook available from https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/id.html (accessed 22.3.2015.)

[165] Isto

[166] http://joshuaproject.net/countries/ID (pristupljeno 22.3.2015)

[167] http://worldpopulationreview.com/countries/indonesia-population/ (pristupljeno 22.3.2015)

[168] https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/id.html (pristupljeno 22.3.2015)

[169] http://www.indonesia-investments.com/culture/religion/item69 (pristupljeno 22.3.2015)

[170] Isto

[171] Isto

[172] http://www.indonesia-investments.com/culture/religion/islam/item248 http://www.indonesia-investments.com/culture/religion/christianity/item249 http://www.indonesia-investments.com/culture/religion/hinduism/item250 (pristupljeno 22.3.2015)

Provincija na severu Sumatre, Aće (Aceh) je mesto na kojem su sve pomenute podele prisutne. U njoj žive najkonzervativniji muslimani u Indoneziji. Raširena je osećanje da centar, vlada iz Džakarte iskorišćava Aće, periferiju. Stanovništvo je etnički različito od dominantne većine Javanaca i ima dugu istoriju samostalne, nezavisne države. To je mesto odakle je u 13. veku osnovana prva muslimanska kraljevina i odakle se islam putem trgovačkih veza širio regionom. Sultanat je imao dugu tradiciju nezavisnosti i uspešno je odolevao pokušajima kolonizatora da ga potčine do početka 20. veka, 1904. kada je pao pod vlast Holanđana. Ipak ni tada uticaj kolonijalne vlasti u brdovitim područjima ove provincije nije bio značajan i u njima su cvetali gerilski pokreti predvođeni ulemama.[173] Posle rata za nezavisnost Indonezije, Aće je spojeno sa obližnjom provincijom severne Sumatre na kojem je živeo etnički i religijski različit narod, Bataci (uglavnom hrišćani) što je dovelo do ozlojeđenosti stanovništva. Srdžba je prerasla u pobunu 1953. i stvorena je nepriznata islamska država Darul Islam (kuća islama), koja se do 1959. borila protiv vlade Indonezije kada je uspostavljen mir, a Aće dobio status specijalne teritorije, sa većom autonomijom od centralne vlasti nego većina ostalih provincija.[174] Tokom 70-ih godina centralna vlast je sklopila ugovor sa američkim naftnim i gasnim kompanijama koje su otpočele eksploataciju aćeanskih resursa. Spor je nastao oko nejednakog deljenja profita između centralne i lokalne vlasti[175] i bivši ambasador Darul Islama, Hasan di Tiro je osnovao Pokret za oslobođenje Aćea (GAM - Gerakan Aceh Merdeka) i 1976. godine proglasio nezavisnost. Međutim malo ljudi se odazvalo, jer je nedostajala pomoć iz inostranstva i 1979. godine di Tiro je bio primoran da pobegne iz zemlje.[176] U međuvremenu, provincija je zahvaljujući naftnom bumu uživala period ubrzanog rasta. Udeo nafte i gasa u BDP-u Aćea je porastao sa 17% 1976. na 69,5% 1989. godine.[177] Naftni bum je privukao i oko 50 hiljada migranata iz ostalih delova Indonezije koji su zajedno sa povećanim socijalnim razlikama i proširenom korupcijom doveli do povratka GAM-a 1989. godine ovog

[173] http://indahnesia.com/indonesia/ACEHIS/history_of_aceh.php (pristupljeno 22.3.2015)
[174] Isto
[175] Isto
[176] Michael L. Ross *Resources and Rebellion in Aceh, Indonesia* World Bank Washington D.C. 2005 available from http://www.sscnet.ucla.edu/polisci/faculty/ross/ResourcesRebellion.pdf (accessed 23.3.2015)
[177] Isto

puta bolje obučenog i uz podršku Libije i Irana. Međutim, i dalje nisu uživali široku podršku stanovništva, pre svega zbog relativno dobre ekonomske situacije, i vlada je do 1992. godine uspela da pobunu brutalno uguši, pri tome je nastradalo između 2 i 10 hiljada ljudi, a mnoga ljudska prava su bila kršena.[178] Ovim se stanovništvo Aćea znatno udaljilo od centralne vlasti, a povod za novu pobunu, sada sa širokom podrškom stanovnštva, bila je Azijska ekonomska kriza i odlazak dugogodišnjeg predsednika Suharta sa vlasti 1998. godine. Ohrabreni dozvolom Istočnom Timoru da izvrši secesiju ukoliko to bude volja naroda na referendumu, studenti su osnovali organizaciju koja je pozivala na sličan referendum.[179] Džakarta je na to odgovorila proširujući autonomiju, dajući šira ovlašćenja lokalnoj vlasti za primenu šerijatskog zakona, kao i prava da primaju direktne strane investicije. Uz to je uvela vandredno stanje i sprovela kampanju protiv GAM i njegovih pristalica.[180] Sukob je trajao do 2005. godine kada je posle razornog cunamija 26. decembra 2004. u kojem je 160 hiljada ljudi iz Aćea poginulo ili se vodi kao nestalo, potpisano primirje.[181] Dobar deo ljudi iz Aćea je cunami shvatio kao božiju kaznu zbog grešnog života koji su vodili. Proširena je upotreba šerijatskog prava, čak je stvorena i šerijatska policija koja je javno kažnjavala one koji se o njega ogreše. GAM se transformisao u političku partiju i danas upravlja provicijom.[182]

Zvanični jezik Indonezije, Bahasa Indonesia je verovatno najsnažniji kohezivni element i umnogome je doprineo osećaju raznih etničkih grupa koja naseljavaju indonežanski arhipelag da čine jednu naciju. Isprva tri jezika su bila u opticaju pri izboru zvaničnog, nacionalnog jezika: holandski, javanski i malajski. Holandskim je govorila kolonijalna vlast kao i malobrojna elita. To je bio razvijen i standardizovan jezik sa obiljem literature i tekstova u svim oblastima. Problem je bio što nije imao istu rasprostranjenost ili ugled kao drugi kolonijalni jezici poput engleskog ili francuskog.[183] Javanskim jezikom je govo-

[178] Isto

[179] Isto

[180] http://indahnesia.com/indonesia/ACEHIS/history_of_aceh.php (pristupljeno 22.3.2015)

[181] „Time to face the past“ , Amnesty international report 2013;Amnesty international Ltd London 2013, available from https://www.amnesty.org/download/Documents/12000/asa210012013en.pdf (accessed 23.3.2015)

[182] Thomas Latschan "After tsunami recovery, Sharia law now defines Aceh province" Deutsche Welle 26.12.2014available from http://www.dw.de/after-tsunami-recovery-sharia-law-now-defines-aceh-province/a-18153006 (accessed 23.3.2015)

[183] Scott Paauw (2009) "One Land, One Nation, One Language: An Analysis of Indo-

rilo blizu polovine stanovništva i posedovao je bogatu književnu tradiciju, ali bio je dosta težak za učenje i postojao je otpor drugih delova Indonezije da ga prihvate jer su se plašili da će se premoć Javanaca na političkom i ekonomskom planu ostvariti i na kulturnom.[184] Na kraju je prevagnuo malajski, koji je bio maternji jezik 5% populacije, ali je duže od hiljadu godina služio kao lingua franca celog arhipelaga i nije predstavljao pretnju za kulturni indentitet malih etničkih grupa, a uz to je bio lakši za učenje. Na Drugom kongresu indonežanske omladine, malajski je usvojen kao zvaničan jezik, Bahasa Indonesia tj. indonežanski i proglašen je „Zavet omladine" (Youth Pledge ili na indonežanskom Sumpah Pemuda) koji je poslužio kao osnova u izgradnji indonežanskog nacionalizma a čija je glavna ideja bila „Jedna zemlja - Indonezija, jedan narod - Indonežani i jedan jezik – indonežanski".[185]

Pored jezika veoma važnu ulogu u držanju nacije na okupu ima i zvanična filozofija indonežanske vlade, Pančašila (Pancasila) iliti „pet principa" na kojima počiva nezavisna indonežanska država.[186] Tih pet principa su ujedno i predstavljeni na grbu Indonezije, poznatijem kao Garuda[187] Pančašila.

Ptica garuda simbolizuje snagu, zlatna boja ptice simbolizuje slavu a štit odbranu indonežanske države. Ukupan broj pera simbolizuje datum proglašenja nezavisnosti Indonezije, 17.8.1945. godine. Na svakom krilu se nalazi po 17 pera, 8 pera se nalazi na repu, između repa i štita smešteno je 19 pera, a na vratu se nalazi 45 pera. Moto koji ptica nosi, *Bhinneka Tunggal Ika* u prevodu na srpski glasi „Jedinstvo u različitosti".[188]

I upravo to su odlučioci iz Indonezije pokušavali da postignu od proglašenja nezavisnosti. Bili su svesni potencijala za podele koji

---

nesia's National Language Policy" . In H. Lehnert-LeHouillier and A.B. Fine (Eds.), University of Rochester Working Papers in the Language Sciences, 5(1), 2-16. available from http://www.rochester.edu/college/cls/assets/pdf/working/Paauw.pdf (accessed 23.3.2015)

[184] Isto

[185] Isto

[186] Embassy of Republic of Indonesia in London - United Kingdom available from http://www.indonesianembassy.org.uk/human_right-2.htm (accessed 23.3.2015)

[187] Garuda je mitološka ptica

[188] http://www.indonesia.go.id/en/indonesia-glance/symbol-and-the-state/state-emblem (accessed 23.3.2015)

novostvorena zemlja poseduje i stoga su nastojali da stvore zvaničnu ideologiju i standardizuju jezik kako bi ojačali vezivne elemente. Prvi predsednici Indonezije, Sukarno i Suharto su za vreme njihove pedesttrogodišnje vladavine mnogo toga učinili za jačanje osećaja jedinstva Indonežana. Dokaz da su ideologija i jezik izvršili svoju integrativnu funkciju bila je Azijska ekonomska kriza i političke i ekonomske turbulencije koje su nakon nje usledile, posle kojih ogromna većina Indonežana nije dovodila u pitanje jedinstvo Indonezije.[189]

Jasno je da postoji veliki broj podela po raznim osnovama koji mogu da ugroze teritorijalnu celovitost Indonezije. To se pre svega odnosi na provinciju Aće i zamrznuti sukob koji će jednom morati biti rešen. Ipak od proglašenja nezavisnosti vlada Indonezije je imala veliki uspeh ne samo u održanju Indonezije na okupu već i u svojevrsnom „stvaranju nacije" koja nikad nije istorijski ili teritorijalno postojala na tom prostoru i to od izuzetno nehomogenih elemenata. Slično kao i u Americi, i ovde je punom parom radio lonac za pretapanje (melting pot).[190] Iako na prvi pogled ne izgleda da išta sem mora spaja mnogobrojna ostrva Indonezije, politički lideri su uspeli da među stanovništvom razviju svest o tome da čine jednu celinu. A nacionalna kohezija proizašla iz mota „Jedinstvo u različitosti" uvećava ukupnu moć Indonezije.

- **Univerzalistička kultura Indonezije**[191]

Moć jedne države se može izraziti na različite načine. Tradicionalno, moć se najčešće izražavala kroz vojnu, političku i ekonomsku moć. Ipak, danas, s obzirom na to da živimo u jednom svetu u kojem preovlađuju odnosi zasnovani na međuzavisnosti, u stanju smo da govorimo i univerzalističkoj kulturi kao o potencijalnom pokazatelju moći. Kada se govori o univerzalističkoj kulturi neke države, tu se pre svega misli na to koliko je kultura te države ili tog naroda, prihvatljiva ostatku sveta, odnosno ostalim državama. Ako uzmemo u obzir da je američka kultura zaista vodeća univerzalistička kultura u svetu, zaje-

[189] Scott Paauw (2009) "One Land, One Nation, One Language: An Analysis of Indonesia's National Language Policy" . In H. Lehnert-LeHouillier and A.B. Fine (Eds.), University of Rochester Working Papers in the Language Sciences, 5(1), 2-16. available from http://www.rochester.edu/college/cls/assets/pdf/working/Paauw.pdf (accessed 23.3.2015)

[190] Metafora za proces pretvaranja heterogenih društava u homogena

[191] Ovaj deo teksta napisala je Jovana Perkučin

dno sa evropskom, postavlja se pitanje da li indonežanska kultura ima potencijal da bar u nekom aspektu parira?

Indonezija je država koja je sa svojih 255 miliona stanovnika četvrta zemlja u svetu po broju stanovnika.[192] Ovo je svakako samo po sebi velika prednost. Ipak, ovom podatku treba dodati i činjenicu da je najzastupljenija religija u Indoneziji islam, pri čemu 87% stanovništva pripada muslimanskoj veroispovesti.[193] Dakle, to je ogromna većina stanovništva koja se izjašnjava kao muslimani. Postojanje većinske religije koja je oličena u islamu predstavlja potencijalnu sponu sa ostalim državama i narodima koji takođe ispovedaju ovu veru. U ovom slučaju, religija bi mogla biti veoma bitan kohezivni faktor koji bi znatno olakšao prodiranje indonežanske kulture u druge zemlje u kojima je islam dominantna religija većine stanovništva.

S druge strane, posmatrajući ekonomski aspekt i položaj Indonezije u regionu, može se reći da ona predstavlja vodeću silu Jugoistočne Azije. Ovakva pozicija svakako omogućava stvaranje ugleda i poštovanja kod drugih država u regionu, i samim tim se povećavaju šanse za mogućnost da se druge države ugledaju na Indoneziju. Razvoj i ekonomski i društveni prosperitet svakako olakšavaju dalju ekspanziju indonežanske kulture, pre svega zato što se kao neka vrsta nepisanog pravila, za razvoj univerzalističke kulture nameće prethodna ekonomska stabilnost.

Uzimajući u obzir gore navedene faktore, jasno je da je indonežanska kultura u velikoj meri prijemčiva državama Jugoistočne Azije.

Što se Evrope i Amerike tiče, prihvatljivost indonežanske kulture nije na nekom zavidnom nivou. Najevidentnije prepreke jesu u jeziku koji je specifičan za podneblje Jugoistočne Azije i koji se jedino u tom regionu upotrebljava. Sledeći veliki problem jeste u religiji, s obzirom da je Islam dominantna religija u Indoneziji dok tu poziciju u Evropi i Americi zauzima hrišćanstvo. Pored toga, i slabo raspoznavanje elemenata indonežanske kulture, poput specifične muzike, plesa, filma i umetnosti kao i njeno nerazumevanje javljaju se kao posledica slabijeg prisustva država Jugoistočne Azije u medijima. Međutim, ovaj problem nije karakterističan samo za Indoneziju već i za ostale države Azije. Upravo zbog toga pojedini politikolozi smatraju da jedini način za ove države da svoju kulturu približe univerzalističkom konceptu

[192] https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/id.html (pristupljeno 12.8.2014.)
[193] Isto.

leži u stvaranju jedinstvenih Azijskih vrednosti.[194] Ovaj diskurs podrazumeva jedinstveni sklop vrednosti koje su karakteristične za narod i države Azije i koje, kao takve, čine kulturološku osnovu svih država Azije. Ipak, ovaj koncept se pokazao izuzetno neodrživim s obzirom da između država Azije postoje ogromne kulturne razlike koje se ne mogu zanemariti, te je iz tih razloga građenje takvog koncepta za sada neizvodljivo.

Dosadašnja praksa je pokazala da se obično kao univerzalističke kulture nameću one koje istovremeno poseduju ekonomsku i političku potporu koja daje legitimitet njihovoj kulturi i u znatnoj meri joj omogućava laku ekspanziju. Ipak, za sada Indonezija mora dosta da radi na promociji sopstvene kulture i njenom približavanju državama izvan regiona Jugoistočne Azije.

Iako se Indonezija ne može svrstati u grupu država koje imaju dominantan uticaj na svet i svetske tokove, važno je napomenuti da je ova država veoma uticajna u Jugoistočnom delu Azije. Ono što za sada deluje kao dostižan cilj jeste mogućnost indonežanske kulture da postane još dominantnija u svom regionu i da tu napravi jako utemeljenje koje bi kasnije moglo biti oslonac daljem kulturnom ekspanzionizmu. Upravo zbog toga znatno je celishodnije govoriti o kulturi Indonezije kao o regionalnoj nego kao o univerzalističkoj pojavi.

- **Uticaj Indonezije u međunarodnim organizacijama**[195]

Međunarodne organizacije predstavljaju jednog od najvažnijih subjekata u savremenim međunarodnim odnosima. Slika sadašnjeg međunarodnog sistema ne bi mogla da se zamisli bez njihovog prisustva. Upravo iz ovih razloga je članstvo i uticaj u međunarodnim organizacijama bitan pokazatelj prilikom izučavanja moći jedne zemlje.

Indonezija je država koja je članica u više od 50 međunarodnih organizacija.[196] Ova brojka ne govori mnogo, ali je jasno da je u pitanju jedna država koja teži da bude deo međunarodnog sistema. Ipak, ono što su znatno bitniji podaci jesu svakako članstva u UN, ASEAN-u, APEC-u kao i činjenica da je Indonezija jedna od učesnica-ili članica

[194] Vickers Adrian, Fisher Lyn, "Asian Values in Indonesia. National and Regional Identities" u *SOJOURN: Journal of Social Issues in Southeast Asia*, Oktobar 1999, p. 382.
[195] Ovaj deo teksta napisala je Jovana Perkučin
[196] Cia World Factbook https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/id.html (pristupljeno 12.08.2014)

G20.[197] Razumevanje Indonezije i njenog položaja u međunarodnim organizacijama je od izuzetnog značaja, ne samo zato što je ona faktor stabilizacije i bezbednosti u ovom regionu, već i zato što je u pitanju država koja ima veliki potencijal da postane ključni igrač Južne Azije.

Indonezija je jedna od zemalja osnivača ASEAN-a (Asocijacija država Jugoistočne Azije), međunarodne organizacije koja se bavi pitanjima ekonomske, političko-bezbednosne i kulturne saradnje. Uprkos tome što je Indonezija jedna od zemalja osnivača, čini se da je od osnivanja ove organizacije Indonezija izgubila svoj nekadašnji uticaj. Iako se ova država smatra i stubom stabilnosti i napretka ove organizacije ne može se zanemariti činjenica da je njena sposobnost, a čini se i interes, za predvođenjem ove organizacije u određenoj meri opao. Naime, Indonezija je predsedavala ASEAN-om 2011. godine, međutim, ono što je obeležilo ovaj mandat bila je nemogućnost Indonezije da uskladi rad ove organizacije sa onim što je predviđeno u samoj povelji, a što se pre svega odnosi na odnose između članica unutar samog ASEAN-a.[198] Posebno osetljiva tema jeste političko-bezbednosna saradnja jer je visoko nejedinstvo zemalja članica dovelo do vida disfunkcionalnosti ove organizacije, a što je posledica vođenja politike ASEAN-a na temeljima nacionalnih politika umesto jedinstvenih međudržavnih ciljeva. S obzirom da će sledeću priliku Indonezija dobiti tek 2020. godine neki stručnjaci smatraju da se može očekivati da će Indonezija u svojoj spoljnoj politici pridavati manje pažnje ovoj organizaciji.[199] Ipak, ovakve prognoze treba uzimati sa određenom dozom rezerve.

Pre svega zbog toga što ukoliko Indonezija ima bilo kakve tendencije ka širenju svoje moći izvan sopstvenog regiona ona mora prethodno da u svojoj sredini prosperira i da uspostavi što je bolju moguću saradnju sa državama članicama ASEAN-a, a jedini način da to ostvari jeste kroz promovisanje stabilnosti i bezbednosti u Jugoistočnoj Aziji.

Sto se tiče APEC-a (Azijsko-pacifičke ekonomske saradnje), Indonezija je članica od samog osnivanja. Istorija je pokazala da su najproduktivniji sastanci bili organizovani upravo u periodima kada je

[197] Isto.
[198] E. Weatherbee, Southeast Asia and Asean Running in Place u *Southeast Asian Affairs,* 2012. str. 20.
[199] Isto.

Indonezija vršila ulogu predsedavajućeg, i da su tada postignuti dogovori i utvrđeni ciljevi za koje se može reći da predstavljaju temelj i suštinu samog APEC-a, najpre 1994. godine, a posle i 2013. godine. Kada su se vođe APEC-a okupile u Bogoru, Indoneziji, 1994. godine, obavezali su se da će ostvariti slobodnu i otvorenu trgovinu i investicije do 2010. godine za industrijalizovane ekonomije i do 2020. za ekonomije u razvoju.[200] Načela usvojena na ovom sastanku poznatija su kao ,,Ciljevi iz Bogore''[201], i oni predstavljaju jednu od najznačajnijih odluka ove organizacije. S obzirom da je Indonezija najveća ekonomija Jugoistočne Azije, podrška ovakvom projektu je od velikog značaja za njegov uspeh i ostvarenje. Zahvaljujući indonežanskom vođstvu 2013. godine, lideri država članica su se obavezali da će do 2030. godine azijsko-pacifički region biti sveobuhvatno povezan, a da bi se to postiglo članice će dosatno pospešiti svoju saradnju u oblasti transporta, komunikacija i energije.[202] Na ovaj način Indonezija je pokrenula novi talas i dodatno produbila regionalnu ekonomsku saradnju.

Od posebnog značaja za Indoneziju jeste činjenica da je ona jedna od članica grupe G20 koja okuplja najveće i najnaprednije svetske ekonomije. Zajedno sa Kinom i Indijom, Indonezija predstavlja jedan od dobrih primera koji su uprkos svetskoj ekonomskoj krizi uspeli da zabeleže ekonomski rast. Za to je možda najbolji pokazatelj da je Indonezija danas 16. ekonomija sveta.[203] Ono što članstvo u G20 omogućava Indoneziji i u čemu leži njegov značaj jeste uticaj na svetske ekonomske i finansijske tokove zahvaljujući samitima koji se održavaju svake godine. Pored ovih pitanja, raspravlja se i o drugim problemima, što Indoneziji svakako daje znatno šire polje za delovanje i uticaj na svetskoj sceni.

Naravno, kada govorimo o međunarodnim organizacijama, neophodno je spomenuti i članstvo Indonezije u Ujedinjenim Nacijama. Indonezija je zvanično članica UN od 28. septembra 1950. godine i od

[200] www.apec.org (pristupljeno 10.8.2014.)

[201] Ciljevi iz Bogora se odnose na dostizanje slobodne i otvorene trgovine kao i sloboda vezanih za investicije. Za razvijene zemlje taj rok je bio do 2010. godine a za zemlje u razvoju 2020. godina.

[202] Andrew Elek, APEC leads by examlpe in sparking economic recovery, East Asia Forum, 2013. Dostupno na www.eastasiaforum.org/2013/12/17/apec-leads-by-example-in-sparking-economic-recovery/ (pristupljeno 10.8.2014.)

[203] https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/id.html (pristupljeno 10.8.2014.)

samog početka se držala aktivne i nezavisne spoljne politike.[204] Indonezija je odigrala ključnu i odlučujuću ulogu u inicijaciji Konferencije Azijsko-africkih država u Bandungu.[205] Ova konferencija je bila od velikog značaja s obzirom da je predstavljala preteču za kasnije stvaranje Pokreta Nesvrstanih, ali i postavila kvalitetnu osnovu za usvajanje i dalje širenje antikolonijalističke politike. Što se tiče skorijih uspeha, važno je napomenuti da je Indonezija predvodila proces koji je doveo Konferenciji Ujedinjenih nacija o klimatskim promenama na Baliju 2007. godine kao i to da je u novembru iste godine predsedavala Savetom bezbednosti.[206] Trenutno, Indonezija je član Saveta za ljudska prava u okviru UN, i na to mesto je izabrana već tri puta uzastopno od 2006. godine.

Spoljna politika Indonezije je umnogome određena njenim članstvom u međunarodnim organizacijama. Uzimajući u obzir činjenicu da je Indonezija vodeća ekonomija u Jugoistočnoj Aziji, jasno je da to sa sobom povlači i određene odgovornosti. Jedna od njih svakako jeste i usmeravanje i održavanje ASEAN-a. Ipak, iako je Indonezija uspešna u Jugoistočnom regionu ona će morati još mnogo da radi kako bi na globalnom nivou ostvarila neki veći uticaj. Da li će ona imati snage za tako nešto zavisiće, ne samo od njenih diplomatskih, već i od ekonomskih mogućnosti. Ono što se svakako nameće kao imperativ u spoljnoj politici Indonezije jeste preuzimanje izgubljenog primata u ASEAN-u. To zapravo podrazumeva znatno aktivniju i dominantniju politiku, ne samo u Jugoistočnoj, već i u celoj Južnoj Aziji. Ono što se trenutno postavlja kao legitimno pitanje jeste da li će Indonezija imati snage za tako nešto. U svakom slučaju, vreme će pokazati. Ipak, jedno je sigurno, uticaj u međunarodnim organizacijama jeste jedan od bitnih preduslova i pokazatelja moći jedne države. No, ne sme se ispustiti iz vida da se uticaj stiče prvenstveno posedovanjem moći. Dakle, Indonezija mora da usmeri svoje snage na razvoj ekonomske, i/ili vojne i/ili meke moći ukoliko želi da postigne neke značajnije rezultate na globalnom planu.

[204] http://www.indonesiamission-ny.org/pages/INDONESIA_%26_THE_UNITED_NATIONS#.VLy_VUfF8uc (pristupljeno 10.8.2014.)
[205] Isto.
[206] Isto.

- **Meka moć Indonezije**[207]

Odavno je poznato da se moć jedne države ne izražava isključivo kroz njenu vojnu moć, već i kroz znatno suptilnije i raznovrsnije elemente koji čine sastavni deo meke moći. Meka moć jeste koncept koji je u političku teoriju uveo Džozef Naj i koji označava zapravo sposobnost da se željeni cilj postigne ili dobije bez korišćenja bilo kakvog oblika sile već putem ,, nematerijalnih sredstava, kao sto su atraktivne ličnosti, kultura, političke vrednosti i institucije i politika koje se smatraju legitimnim ili imaju moralni autoritet.''[208] To je moć koju karakteriše neposredna privlačnost, a ne puka primena sile.

Da bismo razumeli koliki je domet meke moći koju proizvodi Indonezija, poslužićemo se nekim kriterijumima koje su u svoju listu pokazatelja uvrstile konsultantske kuće Ernst and Young.[209] To su: Globalni ugled koji se odnosi na ugled države u svetu, globalni integritet koji se odnosi na uvažavanje njene politike od strane drugih aktera i globalna integrisanost koja predstavlja međupovezanost sa ostatkom sveta.[210] U daljem tekstu će biti navedene neke od varijabli koje određuju koliko su gorenavedeni kriterijumi ispunjeni i u kojoj meri.

Izvoz kulturnih dobara: Popularnost jezika

Indonezija je država u kojoj se priča preko 550 jezika.[211] Međutim, s obzirom da je Indonezija četvrta država u svetu po broju stanovnika[212] i da većinski deo stanovništva priča ovim jezikom, to ga svakako čini jednim od najzastupljenijih jezika na svetu. Ipak, ono što se postavlja kao pitanje jeste kolika je popularnost ovog jezika izvan Indonezije? Globalno gledano, indonežanski jezik će ostati od veoma malog značaja na svetskom nivou. O tome najbolje svedoče činjenice da je interesovanje za ovaj jezik opalo čak i u susednim zemljama poput Australije i Istočnog Timora.[213]

---

[207] Ovaj deo teksta napisala je Jovana Perkučin

[208] Joseph S. Nye, *Soft power; the means to success in world politics*, Public Affaires, New York, 2004, p.1.

[209] &Young, Rapid-growth markets soft power index, EYGM Limited, 2012.

[210] Isto.

[211] James N. Sneddon, *The Indonesian Language: Its History and Role in Modern Society*, UNSW Press, 2003, p. 219

[212] https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/id.htm (pristupljeno 14.8.2014.)

[213] James N. Sneddon, The Indonesian Language: Its History and Role in Modern Society, p. 221

Jedan od glavnih razloga svakako jeste i pad Suhartovog režima kao i ekonomska kriza koja je zahvatila ovaj region.[214] Po svemu sudeći, budućnost indonežanskog jezika u velikoj meri će zavisiti od budućnosti i prosperiteta same države. Ukoliko Indonezija uspe da povrati svoj međunarodni ugled i stabilnost, velika je verovatnoća da će i prijemčivost za učenjem ovog jezika dobiti na snazi.

Olimpijske igre

Kao jedan od odličnih načina da država ispolji svoju meku moć pred očima svetske javnosti, svakako su i Olimpijske igre. Indonezija učestvuje na Olimpijskim igrama od 1952. godine.[215] Reprezentativci ove zemlje su do sada osvojili ukupno 27 medalja, i to pretežno u badmintonu i dizanju tegova.[216] Iako ovaj broj osvojenih odličja ne može da se poredi sa preko 2000 osvojenih medalja koliko ima Amerika, ono što je svakako važno napomenuti jeste da je Indonezija lider u regionu Jugoistočne Azije po broju osvojenih medalja.[217]

Lista tajm 100

Kao i lista najpoznatijih kompanija koju formira časopis Fortune takođe su jedni od pokazatelja meke moći. Ipak, Indonezija se u ovim aspektima i nije pokazala baš najbolje. Naime, na listi najpoznatijih kompanija na svetu ne nalazi se nijedna kompanija iz Indonezije.[218] Ovo je svakako veliki nedostatak jer je za ugled jedne države izuzetno važno postojanje ovakvih firmi koje kroz svoj uspešan rad podižu kredibilitet države i samim tim njen ugled u svetu. Baš kao što i jake i uspešne firme direktno utiču na meku moć države, isti takav uticaj imaju i ličnosti koje svojim likom i delom predstavljaju ne samo dobru reklamu već i određeni set vrednosti i tip ličnosti koje su karakteristični za datu zemlju. Međutim, Indonezija ni u ovom aspektu nije na zavidnom nivou, s obzirom da je jedina osoba koja je dospela na Tajmsovu listu 100 najuticajnijih ljudi Erwiana Sulistyaningsih, spremačica koja je poreklom iz Indonezije a koja je radila u Hong Kongu i koja je tužila gazdu zbog mučenja i torture.[219]

---

[214] Isto, p. 221

[215] http://www.databaseolympics.com/country/countrypage.htm?cty=INA (pristupljeno 14.8.2014.)

[216] Isto.

[217] Isto.

[218] http://fortune.com/worlds-most-admired-companies/ (pristupljeno 14.8.2014.)

[219] http://www.bbc.com/news/world-asia-27200256 (pristupljeno 14.8.2014.)

Vladavina zakona

Vladavina zakona ili vladavina prava govori pre svega o postojanju jakih, pouzdanih, stabilnih i efektnih institucija vlasti. Merenjem ovog pokazatelja se bavi Svetska banka, a rezultati se prikazuju pomoću skale u rasponu -2,5 do +2,5.[220] Indonezija na ovom testu ima skor od 0,03.[221] Ova brojka jasno pokazuje da je vladavina zakona i dalje slaba tacka Indonezije. Korupcija je i dalje jedan od najvećih problema koji potresaju ovu državu, zajedno sa efektnim sprovođenjem zakona.[222] Da je korupcija zaista veliki problem pokazuje podatak da je Indonezija na istom nivou kao i Avganistan po pitanju korupcije u vojsci i policiji.[223] Što se primene zakona tiče, mnogi analitičari smatraju da je to zaostavština koja potiče jos iz vremena Suhartove vladavine kada je zakon primenjivan selektivno.

Indeks slobode

Prema podacima nevladine organizacije Freedom House, Indonezija je danas delimično slobodna država.[224] Na skali od 1 do 7, gde je 7 ekvivalent za najniži mogući indeks slobode, i 1 ekvivalent za najviši, Indonezija se nalazi na trećem podeljku.[225] Interesantno je napomenuti da je do prošle godine Indonezija, prema podacima iste ove nevladine organizacije, spadala u slobodne zemlje.[226] Kao glavni razlog zašto je Indonezija ove godine završila u nižoj kategoriji navodi se problem civilnih prava i sloboda. Naime, ovo je direktna posledica novog zakona koji u velikoj meri ograničava delovanje i aktivnosti nevladinih organizacija, a kao jedan od zahteva za njihovo delovanje navodi se i poštovanje državne ideologije i religije.[227] Takođe, sloboda medija, kao i internet sloboda su prikazani kao relativno problematični aspekti.

Izlaznost birača

Izlaznost birača je jedan od najboljih kvantitativnih merila koja

[220] http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#doc (pristupljeno 14.8.2014.)
[221] http://www.thejakartaglobe.com/news/rule-law-seen-indonesias-achilles-heel/ (pristupljeno 14.8.2014.)
[222] Isto.
[223] Isto.
[224] http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/indonesia-0#.VAd0T_mSwuc (pristupljeno 14.8.2014.)
[225] Isto.
[226] Isto.
[227] Isto.

pokazuju koliko je poverenje građana jedne države u njene institucije. U Indoneziji su ove godine održani predsednički izbori na kojima je izlaznost bila 70,59%.[228] Ovakav rezultat svakako pokazuje visoku participaciju stanovništva u političkom životu i njihovu želju za učešćem u vlasti. Ipak, ovi izbori su bili prožeti i mnogim nepravilnostima. Najčešći problem bila je kupovina glasova, izuzetno negativne kampanje i visoka prisutnost kleveta korišćenih kao sredstvo borbe u toku kampanje.[229]

Turizam

Broj turista koji poseti neku državu u jednoj godini predstavlja jedan od najboljih pokazatelja koliko je neka država atraktivna ljudima izvan njene teritorije. Takođe, ovo je izuzetno važna grana privrede koja može doneti velike prihode državi. Indoneziju je, prema podacima Svetske Banke, u periodu 2012-2013.[230] godine posetilo nešto više od 8 000 000 turista, sto je nekih pola miliona više u odnosu na period 2011-2012.[231] Gledajući podatke nekoliko godina unazad, vidljivo je da je Indonezija država u kojoj se svake godine povećava broj turista i da održava određeni kontinuitet u porastu broja poseta.

Rejting univerziteta

Rejting Univerziteta je takođe jedan od važnih pokazatelja kada se govori o globalnoj integrisanosti jedne države. Ovo je veoma važna komponenta za širenje meke moći jer su najbolje obrazovne institucije oduvek privlačile strane studente. Ipak, čini se da na primeru Indonezije, ovaj aspekt ne igra veću ulogu u manifestovanju njene meke moći. Naime, rangiranje univerziteta koje se vrši na osnovu tajmsovog indeksa za visoko obrazovanje u svetu (Times Higher Education World University Ranking) u svojoj listi nije ubrajalo nijedan univerzitet u Indoneziji.[232]

---

[228] Isto.

[229] http://www.ifes.org/Content/Publications/News-in-Brief/2014/July/Final-Results-of-the-2014-Presidential-Election-in-Indonesia-Announced.aspx (pristupljeno 14.8.2014.)

[230] Isto.

[231] http://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.ARVL (pristupljeno 14.8.2014.)

[232] http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2013-14/world-ranking(pritupljeno 14.8.2014.)

Aleksandra Cukavac, Jovana Perkučin, Marija Antić,
Marko Petrović, Miloš Matić

The Republic of Indonesia as a Challenger to the United States of America

Abstract

This paper will analize Republic of Indonesia as a challenger to United States of America. It will be divided into 3 units with total of 14 criteria. First unit will deal with general characteristics such as geography, history, culture and religion of Indonesia. Second unit will deal with hard power of Indonesia and it will consist of analysis of economic power, power of army, navy power, airforce power and accomplishments in fields of science and technology. Third and last unit is consisted of soft power of Indonesia based on analysis of national cohesion, universalistic culture, influence in international organizations and soft power based on 13 citreria developed by Ernst and Young company.

Keywords – Republic of Indonesia, geography of Indonesia, history of Indonesia, culture of Indonesia, religion of Indonesia, economic power of Indonesia, army power of Indonesia, navy power of Indonesia, airforce power of Indonesia, science and technology of Indonesia, nacional cohesian of Indonesia, unsiversalistic culture of Indonesia, influence in international organizations of Indonesia, soft power of Indonesia.

Sofija Šajnović,[1] Miloš Matić,[2] Ivana Tomić,[3]
Danijela Vojinović[4]

Južnoafrička Republika kao izazivač Sjedinjenim Američkim Državama

Apstrakt

U radu se istražuje moć Južnoafričke Republike kao izazivača Sjedinjenim Američkim Državama. Tekst se sastoji iz tri dela od kojih prvi sadrži opšte informacije o njenoj geografiji, istoriji, kulturi i religiji. Drugi deo obuhvata analizu tvrde moći Južne Afrike u okviru koje su obrađene teme ekonomske moći i nauke i tehnologije. Takođe, objašnjava se i vojna moć JAR, koja obuhvata pomorsku, kopnenu, vazduhoplovnu i nuklearnu moć. U trećoj celini istražuje se meka moć Južne Afrike, tj. nacionalna kohezija, univerzalistička kultura i njen uticaj u međunarodnim organizacijama.

Ključne reči – Međunarodni odnosi; Južnoafrička Republika; geografija Južnoafričke Republike; istorija Južnoafričke Republike; kultura Južnoafričke Republike; religija Južnoafričke Republike; ekonomska moć Južnoafričke Republike; vojna moć Južnoafričke Republike; nauka i tehnologija Južnoafričke Republike; nacionalna kohezija Južnoafričke Republike; univerzalistička kultura Južnoafričke Republike; uticaj Južnoafričke Republike u međunarodnim organizacijama; meka moć Južnoafričke Republike.

[1] Kontakt: sofija.sajnovic@gmail.com
[2] Kontakt: milos.r.matic@gmail.com
[3] Kontakt: ivana.ivka.tomic.1992@gmail.com
[4] Kontakt: danijela.vojinovic@outlook.com

Slika 1: Teritorija Južnoafričke Republike

Pokazatelj	Podatak	Mesto u svetu
Površina teritorije	1,219,090 km^2	25.
Stanovništvo	52,78 miliona	25.
Gustina naseljenosti	43.3	
BDP u paritetu kupovne moći	595,7 milijardi dolara	28.
BDP po glavi stanovnika	11,787.91 dolara	108.
Nivo nezaposlenosti	24,9%	173.
Džini indeks	65.0	
Indeks ljudskog razvoja	0,658	118
Glavni grad	Pretoria (administrativna prestonica)	
Zvanični jezik	Afrikaan i Engleski	
Zvanična valuta	Južnoafrički rand	

Tabela 1: Osnovni podaci o Južnoafričkoj Republici[5]

[5] Podaci uzeti sa CIA World Factbook https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sf.html (Pristupljeno 27. mart 2015.), UNDP Human Development Index 2015 http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/ZAF (Pristupljeno 27. mart 2015.) i Svetske Banke http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI (Pristupljeno 27.mart 2015.)

- **Geografija Južnoafričke Republike**[6]

Južnoafrička republika se nalazi na krajnjem jugu Afričkog kontinenta. Sa površinom od 1.219.090 km2[7] ona je deveta po veličini država na pomenutom kontinentu. Zapravo, "njena teritorija je veća od teritorije koje zahvataju Nemačka, Francuska i Italija zajedno ", ističe Jordan Dinić autor knjige *Južnoafrička republika*.[8] Države sa kojim se graniči su Namibija, Bocvana i Zimbabve na severu, Mozambik i Svazilend na istoku i kraljevina Lesoto koja je sa svih strana okružena Južnoafričkom republikom. Najvažniji gradovi ove zemlje su Pretorija, Kejptaun i Blumfontejn.

Kada govorimo o kopnenim karakteristikama bitno je pomenuti da se na teritoriji Juznoafričke republike nalaze pustinja Kalahari i pustinja Namib. Stoga je jasno da je ova oblast prekrivena niskim šibljem i ostalim polupustinjskim ili pustinjskim rastinjem, kao i pašnjacima, savanama i šumama. Od planina tu su Drakenske planine gde se nalazi najviši vrh ove regije sa nadmorskom visinom od 3.482 metara[9] , kao i Kejpske planine. Najduže reke su Oranje koja se uliva u Atlanski okean i reka Limpopo koja jednim delom predstavlja prirodnu granicu sa Bocvanom i Zimbabveom. Inetesantno je da nijedna od ovih, kao ni ostalih manjih reka, nije plovna zbog velike količine mulja i peska koje nose sa sobom.

Ova Afrička država okružena je sa jedne strane Atlantskim, a sa druge Indijskim okeanom. Dužina celokupne obale koja je prilično razuđena iznosi 2.798 km[10]. Jedina prirodna luka smeštena je kod grada Kejptaun. Jugoistočno od ovog grada nalaze se dva ostrva koja pripadaju Južnoafričkoj republici. U pitanju su Princ Edvard i Marion ostrva.

Bogata flora i fauna su nešto po čemu je Afrika prepoznatljiva, a Južnoafrička republika je u pogledu biljnog biodiverziteta jedna od najbogatijih oblasti na zemlji. "Na tlu ove države raste 23.000 različitih biljaka, od kojih su blizu 19.000 endemične", navodi Jordan Dinić.[11] Neke od biljnih vrsta su baobab, eukaliptus i aloja. Međutim, veliki

[6] Ovaj deo teksta je napisala Sofija Šajnović

[7] Jordan Dinić, *Južnoafrička republika*, Prometej, Beograd, 2004, str. 17

[8] Ibidem, str. 17

[9] Ibidem, str. 17

[10] Dostupno preko: http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=south-africa (Pristupljeno 14. juna 2014.)

[11] Jordan Dinić, Južnoafrička republika, str. 19

problem jeste suša, odnosno mala količina padavina. "U celini, 65% teritorije ima godišnje padavine manje od 500 mm" , ističe autor knjige *Južnoafrička republika*.[12] To svakako predstavlja ozbiljan problem kada je u pitanju opstanak biljnog sveta. Ova zemlja ne zaostaje ni po pitanju životinjskog sveta, za koje se slobodno može reći da je pravo malo carstvo. Jordan Dinić objašnjava da "u ovoj oblasti živi više od 900 različitih vrsta ptica, oko 100 vrsta zmija i preko 5.000 vrsta paukova".[13] Veliki boj životinja je pod zaštitom, a neke od njih su kraljevski albatros i afrčki pingvin. Južnoafrička republika je poznata i po različitim vrstama krupnih i sitnih sisara. Među njima su svakako najpoznatiji afrički slon, žirafa, lav, nosorog, noj i mnogi drugi. Kada govorimo o morskim životinjama treba pomenuti kita, ajkulu i delfina kao životinje koje su našle utočište u moru JAR. Još jedan od problema za floru i faunu ove zemlje jeste prenaseljenost zbog čega su izgubljene velike površine prirodnog staništa.

Kada su u pitanju mineralna bogatstva, Južnoafrička republika ima čime da se pohvali. "Po proizvodnji vanadijuma, hromne rude, platinastih metala, aluminijum-silikata, ferohroma i zlata ova država zauzima prvo mesto u svetu", piše Dinić.[14] Južnoafrička republika proizvodi godišnje oko 50% svetske proizvodnje zlata i 95% svetske proizvodnje dijamanata.[15] Ostala rudna bogatstva ove zemlje čine i magnezijum, ugalj, uranijum, nikl, fosfat, olovo kao i sirovo gvožđe. Međutim, i pored ovoga JAR svoja mineralna bogatstva eksploatiše mnogo manje nego što bi mogla. Afričke zemlje inače su veoma bogate rudnim i mineralnim izvorima. Uprkos tome, ovo prirodno bogatstvo malo je uticalo na to kako bi se poboljšao život najsiromašnijih. Sa ciljem da se ta slika promeni, od 2009. godine u Južnoafričkoj republici formirano je posebno ministarstvo za mineralna bogatstva, pod nazivom Ministarstvo mineralnih resursa. Procenjuje se da rudno bogatstvo ove zemlje iznosi 3.3 triliona dolara.[16] Tokom poslednjih pet godina Odsek za mineralne resurse fokusirao se na transformaciju mineralne i rudne industrije, a sve u cilju uvećanja kapaciteta za eksplo-

[12] Ibidem, str. 18
[13] Ibidem, str. 19
[14] Ibidem, str. 20
[15] Dostupno preko: http://www.egeografija.org/?p=744 (Pristupljeno 14. Juna 2014.)
[16] Dostupno preko: http://www.resourceinvestor.com/2014/07/01/south-africa-to-enforce-local-use-of-raw-materials (Pristupljeno 23.jula 2014.)

ataciju mineralnih nalazišta.[17] Na taj način se omogućava da stanovništvo Južnoafričke republike ima više koristi od prirodnog bogatstva kao što je ovo.

Podsaharska oblast, je definitivno bogata prirodnim resursima. Pa je tako Južnoafrička republika jedna od najrazvijenijih država ovog kontinenta. Međutim, to nije dovoljno da bi se stepen siromaštva u ovoj zemlji smanjio. "Afrika jeste bogata sirovinama, ali je uglavnom reč o malim i izolovanim ekstrakcionim enklavama".[18] Iako JAR ima nekoliko velikih reka, one nisu plovne. Pa tako reke kao prirodno bogatstvo ne mogu do kraja biti iskorišćene. Flora i fauna su, kako vreme prolazi, sve ugroženije povećanjem broja stanovništva. A mineralna bogatstva kojima ova zemlja raspolaže još uvek nisu iskorišćena u punom kapacitetu. Sve ovo utiče na slab razvoj države, a samim tim i na životni standard njenog stanovništva. Prirodni resursi Južnoafričke republike svakako predstavljaju i važan izvor njene moći. Velike sile kao što su Amerika i Kina odavno su uočile prirodne kapacitete ove oblasti i krenule u borbu za resurse, međutim, niko ne mari za stanovništvo koje je jedno od najsiromašnijih na planeti.

- **Istorija Južnoafričke Republike[19]**

Društvene organizacije (kao što su Zulu, Sanu i Bantu plemena tj narodi) na teritoriji današnje Južne Afrike postoje već hiljadama godina unazad[20], međutim, moderna istorijska priča o ovoj zemlji, koju danas možemo često da čujemo, počinje 1652. godine. Te godine su se prvi naseljenici iz Holandije iskrcali sa svojih brodova na već poznatom mestu kod Rta Dobre nade i na tom mestu osnovali luku koja je trebalo da služi za snabdevanje trgovačkih brodova raznim potrepštinama, nazvavši je Kejptaun (Cape Town).[21] Taj trgovački put je već odavno bio poznat zahvaljujući Vasku da Gami i njegovom oplovljavanju Afrike 1487. godine. Međutim, prvi istraživač koji je sa svojom posadom stigao do navedenog rta, je bio portugalac Bartolomeo Dias davne 1488. godine. Od tada pa do 1652. godine nisu postojale namere kolonizovanja ovih teritorija, ali kako su se stvari na Starom konti-

[17] Dostupno preko: http://www.dmr.gov.za/about-us.html (Pristupljeno 23.jula 2014.)
[18] Dostupno preko: http://www.vreme.com/cms/view.php?id=1161546 (Pristupljeno 21. septembra 2014.)
[19] Ovaj deo teksta je napisao Miloš Matić
[20] Detaljnije na http://www.sahistory.org.za/early-history/pre-colonial-history-sa
[21] http://www.nationsonline.org/oneworld/History/South-Africa-history.htm (Pristupljeno 15.03.2015.)

nentu odvijale (npr. osnivanje Istočno Indijskih kompanija od strane Holandije i Velike Britanije, zategnutiji odnosi između sila itd.) bilo je potrebno osigurati svoje trgovačke rute.

U prvi mah, Evropljani nisu želeli da šire svoj uticaj dublje u teritoriju, već su želeli da dobiju namirnice i potrebna sredstva za svoje mnogobrojne brodove. To se promenilo kada su lokalne zajednice odbile da snabdevaju Kejptaun. Evropljani su se zatim latili oružja i hteli da uspostave sopstvene izvore i sigurne trase snabdevanja potrebnim materijalima, te su lokalne zajednice silom proterale dublje u unutrašnjost. Na mesta lokalaca dovedeni su evropski farmeri, nazvani Buri ili Afrikaneri, pretežno zaposleni od strane holandske Istočno Indijske Kompanije koja je i posedovala ceo Kejptaun a sada i njegovu okolinu.[22] Veštačku etničku grupu Bura činili su pretežno Holanđani, Francuzi i Nemci.[23] Na njihovim imanjima radnu snagu činili su isključivo tamnoputi robovi dovedeni sa raznih strana, neki čak i „uvezeni". Usled sve veće migracije evropskog stanovništva javljaju se sve veći problemi u organizaciji kolonije.

Sve brojnija populacija Evropljana je koristila rasističku politiku tadašnje vlasti koja je proklamovala dominaciju belog čovek nad obojenim[24] kako bi proširila svoje posede sve dublje u teritoriju. Međutim, na obodima kolonije javlja se želja za izbegavanje autoritarne vlasti Kompanije i dolazi do sukoba vlasti i vlasnika. Pobuna Bura 1795. godine je imala za cilj osnivanje nezavisne republike. Pobuna je ugušena, nakon čega dolazi do još rigoroznije vladavine Kompanije i zabrane ulaska novog evropskog stanovništva na teritoriju kolonije.[25] Ubrzo, Holanđani gube vlast nad kolonijom od strane Britanaca, što dovodi do otvaranja „granica".

Pred kraj Napoleonovih ratova 1815. godine Britanci osvajaju Kejptaun kako bi osigurali sopstvene trgovačke rute sa Indijom i Kinom. Njih kao ni Holanđane nije interesovalo proširenje kolonije već isključivo njen sigurni opstanak kao strateški veoma važne tačke na mapi tadašnjeg sveta. Trgovina robljem je cvetala jer je bila povećana tražnja besplatne radne snage od strane zemljoposednika i farmera. Iako su ti robovi doživljavali neljudski tretman, vlasti Velike Britanije, odnosno britansku Istočno Indijsku Kompaniju, nije interesovalo kako

[22] Ibidem
[23] Ibidem
[24] Ibidem
[25] http://www.infoplease.com/country/south-africa.html?pageno=1 (Pristupljeno 15.03.2015.)

su ti robovi tretirani već da prouzvodnja izmiruje potrebe. Nemarnost Kompanije pročula se do kuće gde ubrzo bivaju oformljeni prvi pokreti koji za cilj imaju ukidanje rasizma.

Takođe, jaka i autoritarna uprava Kompanije svojim kolonijama navela je Bure, koji su želeli da se oslobode britanske vlasti, na Veliku seobu.[26] Prvenstveno, Afrikaneri ili Buri, želeli su da nasele istočnu obalu današnje Južne Afrike i izađu na Indijski okean.[27] U toj nameri Kompanija je uspela da ih spreči zajedno sa snagama provincije Natal koja je takođe bila pod britanskom vlašću. Stoga su se Buri uputili na sever, gde su osnovane dve države, Slobodna Narandžasta Država i Južna Afrička Republika.[28] Osnivanje ovih nezavisnih država je postavljanje temelja za buduće sukobe na ovim teritorijama. Međutim, pre sukoba usledиće dve stvari koje će zatvoriti začarani krug pretnje koja će krajem 19. veka dovesti do anglo-burskih.[29]

Prva stvar koja se desila jeste otkrivanje zlata i dijamanata. Vest se veoma brzo raširila širom sveta što je dovelo do ogromnog povećanja migracije i kapitalnih ulaganja u već razvijenu rudarsku industriju. Veliki broj ljudi je napuštao sigurne teritorije kolonije u potrazi za novim rudnicima što je dovelo do ulaska pridošlica u dve novoosnovane države. Pridošlice je pratilo britansko osvajanje i nametanje visokih nameta. Imperija nije želela da izgubi tako unosan posao. To je veoma zabrinulo tamošnje vlasti što je dovelo do drugog uzorka budućeg anglo-burskog rata. A to je rađanje burskog nacionalizma. Takav pasivan sukob je eksalirao u oružani sukob 1899. godine.[30] koji je trajao sve do 1902. Ovaj rat se pretežno vodio zbog rudnika zlata i dijamanata. S obzirom da su Britanci imali veliko interesovanje za te resurse angažovali su jake vojne snage. Tokom tog perioda Britanija je koristila jaku anti-bursku i rasističku politiku. To je toliko daleko otišlo da su prvi koncentracioni logori upravo osnivani tokom ovog rata od strane Britanije. Buri su izgubili u ratu, ali dobili u miru kasnije. Nakon pobede,

[26] http://www.nationsonline.org/oneworld/History/South-Africa-history.htm (Pristupljeno 16.03.2015.)

[27] Detaljnije u Robert Ross, *A Concise History of South Africa,* Cambridge University Press, Cambridge, 2008 pp. 23-36.

[28] http://www.nationsonline.org/oneworld/History/South-Africa-history.htm

[29] http://www.anglo-boer.co.za/intro/ Pristupljeno 20.03.2015.

[30] Ovaj rat se u istorijskim knjigama naziva Drugi anglo-burski rat. naziv Prvi anglo-boerski rat se odnosi na pobunu Boera 1880. godine nakon pokušaja aneksiranja tadašnje Južno Afričke Republike. U tom ratu je Velika Britanija doživela veliki poraz u bici kod brda Majuba iste godine. Buri nazivaju ovaj rat „rat za nezavisnost".

iscrpljena nakon svih ratova, Britanija je shvatila da se mora decentralizovati kako bi osigurala sigurnu budućnost i efikasnu naplatu unosnih poreza. Međutim, Buri su činili većinsko stanovništvo i prethodna anti-burska politika je kočila dalje planove. Stoga je ona ukinuta i promovisana je dominacija belaca nad domorodcima. To je značilo da se svo belo stanovništvo ujedinjuje kako bi vladalo Južnom Afrikom.

Godine 1910. dolazi do osnivanja Unije Južne Afrike kao nezavisne države unutar Britanske Imperije.[31] Segregacija belog i crnog stanovništva je legalizovana Uredbom o rudnicima i radu (1911), tako što je samo belcima dozvoljeno da rade kvalifikovane poslove, i Domorodačkim aktom (1913) kojim se zabranjuje crnačkom stanovništvu da poseduje više od 7,5% teritorije, 1930 povećano na 13%.[32]

Nakon osnivanja Unije, dolazi i do formiranja prvih političkih stranaka. Partija koja je zastupala interese belaca nazivala se Nacionalna partija (National Party, NP), a partija koja je zastpala domorodačko stanovništvo jeste Afrički Nacionalni Kongres (African National Congress, ANC).[33] Unutar NP, postojao je razdor između Bura i Britanaca jer je postojala velika nejednakost i unutar njihovog društvenog sloja. Britanci su posedvali najveći deo rudnika dok su Buri bili farmeri te stoga bogatstvo nije bilo jednako raspoređeno. Buri su stoga pristupili drugačijoj taktici. Počeli su da osnivaju investicione banke, osiguravajuće kuće i ostale propratne poslove kako bi zaobišli Britance. Pored toga, Buri su sebe smatrali istinskim vlasnicima zemlje. U tom pogledu, osnivali su sopstvene kulturne organizacije i društva, bilo tajna bilo javna, kako bi držali sve na okupu. Ta politika Bura je sve više uzimala maha 40-tih godina 20. veka, da bi se nakon okončanja Drugog svetskog rata, ta politika razvila u politiku aparthejda.

Aparthejd je usvojen kao zvanična politika Unije Južne Afrike postepeno kroz zakon. Različite rase morale da žive u posebnim, odvojenim naseljima, zabranjeni su mešoviti brakovi, dok je vrhunac nečovečnosti bio taj da je za obojene važio zakon „kriv dok se ne dokaže nevinim“. Zbog ekonomske zavisnosti od belaca i loše organizacije, ANC nije imao snage da se izbori sa nastali problemom.

Tokom 50-tih godina 20. veka, izrodila su se dva velika lidera, inspirisana delovanjem Mahatma Gande, koji su započeli borbu protiv aparthejda i svojim primerom okupili raštrkanu većinu obo-

[31] http://www.nationsonline.org/oneworld/History/South-Africa-history.htm
[32] Ibidem
[33] Ibidem

jenog stanovništva. To su Nelson Mendela[34] i Oliver Tambo[35]. Predstavnici ANC-a, zajedno sa belim, crnim i drugim zajednicama koje su protiv aparthejda, 1955. godine izglasali Povelju o slobodi koja se proklamovala da Unija pripada svim etničnim narodima koji žive na njenoj teritoriji, da se sve privilegije pojedinima grupama ukidaju jer su svi jednaki i da se bogatstva zemlje moraju ravnomerno rasporediti. Vlasti nisu prihvatile ovu povelju. Počeli su nemiri i sve opozicione organizacije bivaju zabranjene. Vlasti, pod vođstvom Hendrika F. Vervoerda, koriste trenutak i proglašavaju nezavisnost od Britanskog Komonvelta Nacija 1961. godine.[36] Od tada Južnafrička Republika doživljava ekonomski bum uprkos oštrim sukobima sa ANC i protivnicima aparthejda. Izgledalo je kao da ekonomski prosperitet i aparthejd idu ruku pod ruku. To je bila greška. Jer već 1973. godine Ujedinjene nacije proglašavaju aparthejd „zločinom protiv čovečnosti". JAR se oglušila o donesenu rezoluciju UN-a, te se stoga suočio sa embargom na oružje 1977. godine. To je bio početak kraja aparthejda u JAR-u. Da situacija bude još gora, 1973. Angola i Mozambik postaju nezavisni od Portugala. Kasnije, 1980. godine, pridružuje se i Zimbabve kao nezavisna država. JAR sada već biva okružena neprijateljski nastrojenim državama. Investitori uplašeni za svoj kapital povlače se dovodeći ekonomiju JAR-a u krizu. Prekretnica se desila kada su vlasti dozvolile osnivanje radničkih sindikata. Najveći pomak se desio za vreme predsedničkog mandata F. V. de Klerka, pripadnika NP, ali protivnika aparthejda. On je pomilovao Nelsona Mendelu oslobodivši ga time iz dvadesetsedmogodišnjeg zatočeništva. Takođe je dozvolio da se ANC ponovo oformi i vrati u politički život. De Klerk je otišao najdalje sa reformama. Od 1991. godine pozicija i opozicija se redovno sastaje i diskutuje o problemima. To je kasnije nazvano Konferencija Demokratske Južne Afrike (Kodesa).[37]

U aprilu 1994. godine održani su prvi parlamentarni izbori u JAR.[38] Kao što je očekivano, ANC je dobio izbore sa oko 60%, NP sa 20% i Inkata Slobodna Partija (Inkhata Freedom Party, IFP) kao mlada partija koja zastupa interese Zulu zajednica imala je oko 10%.[39] Na

[34] Detalnije na https://www.nelsonmandela.org/content/page/biography
[35] Detaljnije na http://www.anc.org.za/list_by.php?by=Oliver%20Tambo
[36] http://www.nationsonline.org/oneworld/History/South-Africa-history.htm
[37] Ibidem
[38] Ibidem
[39] Ibidem

osnovu izbora, Nelson Mendela biva postavljen za predsednika Narodne Skupštine, de Klerk kao njegov zamenik. Thabo Mbeki je postavljen za zamenika lidera ANC i očekivalo se da će on naslediti Mendelu.

Pod vođstvom Mendele, usvojen je novi Ustav JAR-a decembra 1996. godine nakon što ga je Ustavni sud odobrio. Od tada, Južna Afrika biva proglašena za demokratsku zemlju. Međutim, u društvu je i dalje postojala svest o rasnoj nadmoćnosti odnosno nemoći. Mendela je odlučio da se taj problem postepeno rešava kroz Komisiju za istinu i pomirenje koja bi primila tužbe, saslušala strane i donela odluku o predmetu. Ova Komisija se bavila pretežno zločinima i greškama načinjenim tokom vladavine politike aparthejda. Korupcija, organizacija policije i vojnih snaga kao i zdravstveni sistem i delje predstavljaju veliki problem za JAR. Jedino nam ostaje da vidimo kako će se stvari dalje odvijati i ako smo u mogućnosti da utičemo na što bolje odluke danas kako bi sutra bilo bolje.

- **Kultura Južnoafričke Republike**[40]

Prva asocijacija na Južnoafričku Republiku su aparthejd, fudbal, safari, vino; ali ova zemlja nudi mnogo više. Osim klasičnog afričkog safarija sa lavovima, slonovima, žirafama i drugim egzotičnim životinjama, u Južnoj Africi se mogu videti i pingvini i morski lavovi, iskusiti ronjenje u kavezu sa kitovima i ajkulama, a pored bogatog životinjskog sveta JAR obiluje prirodnim lepotama i bogatom kulturnom baštinom. Takođe, nijedna druga afrička zemlja nema toliko čuvenih gradova poput Johanesburga, Kejptauna, Pretorije i drugih. Neobična mešavina istorije, kulture, pejzaža, ljudi i životinja, glavni je adut ove zemlje, zbog čega se i smatra jednom od najraznovrsnijih i očaravajućih u svetu.[41]

Za Južnoafričku Republiku važi termin *rainbow nation* (nacija ''duga'') zbog njene multikulturalnosti. Njeno stanovništvo čini više različitih etničkih grupa – osim autohtonih crnih Afrikanaca koji čine 80% stanovništva[42], tu su i beli Evropljani, Indo-Malajci, Kinezi i mnogi drugi narodi koji su ovaj deo Afrike nastanili u procesima ko-

[40] Ovaj deo teksta napisala je Ivana Tomić

[41] *Južna Afrika*, dostupno preko: http://www.afrika.si/S400/D194/Ju%C5%BEna+Afrika (Pristupljeno 18. jula 2014.)

[42] *South Africa - People & Culture,*dostupno preko: http://www.our-africa.org/south-africa/people-culture (Pristupljeno 18. jula 2014.)

lonijalizacije i migracije.[43] *Sani* (Bušmani) i *Koi-Koini* (divljaci) su najstarija klasa stanovništva, ali oni su skoro izumrli. Bušmani, koji se od drugih grupa razlikuju po malom rastu i svetlobraon i crvenkastoj boji kože, bili su lovci i sakupljači. Stalno su se kretali u malim grupama i nastanjivali različite delove zemlje. Danas, dominantne grupe stanovništva su *Zulu*, koji žive u velikim porodicama i rade kao rudari ili industrijski radnici, i *Kos* koji se trude da zadrže karakteristike tradicionalnog afričkog života, a bave se poljoprivredom. Zbog velike etničke raznolikosti, osamdesetih godina je u Južnoafričkoj Republici bilo zabranjeno sklapanje brakova između crnaca i belaca, kako ne bi došlo do mešanja rasa.[44]

Osnovna jedinica južnoafričkog društva je porodica, koja uključuje užu porodicu i šire porodice ili plemena. U tradicionalnom afričkom društvu je pleme najvažnija zajednica koja pruža emotivnu i finansijsku sigurnost, kao što to čini nuklearna porodica u modernom. Većina stanovnika danas živi u urbanim područjima, ali se trude da održe vezu sa svojim rođacima koji su ostali u selu. Život u gradu je brži i napredniji, što utiče na stavove i ponašanje Južnoafrikanaca. Na primer, stanovnici Johanesburga se doživljavaju kao materijalisti kojima je važnije šta vi imate od toga ko ste, a svoje rođake sa sela smatraju manje sofisticiranim. Ljudi iz Kejptauna su veoma ponosni na svoj grad i misle da je on privilegovaniji u odnosu na ostale, ali su mnogo više naklonjeni porodici i dugoročnim prijateljstvima.[45] U selima je život mnogo drugačiji nego u gradovima – celokupno ruralno stanovništvo živi u ogromnoj bedi i bukvalno umire od gladi. Stanje je toliko loše da mnogi teoretičari smatraju da je bolje govoriti kako ljudi u Africi umiru, a ne kako žive (mesečni prihod većine ljudi je oko 1,25 dolara mesečno, a životni vek u proseku traje manje od 50 godina). Osim ''planete slonova'' (sinonim za milijarde siromašnih) društvena stratifikacija uključuje otuđenu elitu, kao i srednju klasu u razvoju, tzv. ''crne dijamante''. Belci u Južnoafričkoj Republici nisu privilegovani u odnosu na crnačko stanovništvo, kako se obično misli, pa tako postoji i bela sirotinja.[46]

---

[43] *South Africa – Language, Culture, Customs and Etiquette*, dostupno preko: http://www.kwintessential.co.uk/resources/global-etiquette/south-africa-country-profile.html (Pristupljeno 18. jula 2014.)

[44] *Južna Afrika*, dostupno preko: http://www.afrika.si/S400/D194/Ju%C5%BEna+Afrika, op. cit.

[45] *South Africa – Language, Culture, Customs and Etiquette*, dostupno preko: http://www.kwintessential.co.uk/resources/global-etiquette/south-africa-country-profile.html (Pristupljeno 18. jula 2014.)

[46] Intervju sa Zoranom Ćirjakovićem, 1. septembar 2014.

Južnoafričko društvo je tipično muško mačo društvo sa jasno izraženim rodnim ulogama. U tom smislu, važan je pojam *bigman* koji označava poglavicu, predsednika ili bilo koju osobu koja ima veliku moć. Kako južnoafričko stanovništvo i dalje sprovodi vudu rituale i bavi se veštičarenjem, ljudi veruju da je neko moćan samo zato što ima najboljeg vrača, ali i zato što je nešto žrtvovao zarad te moći. Takođe, vlada mišljenje da se ništa ne dobija sopstvenim zaslugama, već isključivo vračanjem. Bogati i uticajni ljudi često su umešani u nestanak dece jer se delovi njihovih tela koriste u ritualima kojima se priziva i obezbeđuje takav privilegovani položaj. Iako je reč o jednom od najvećih problema u Južnoj Africi, pravosudni sistem takve zločine zbog veštičarenja još uvek ne kažnjava.[47]

JAR poštuje kult predaka i kult mrtvih. Smatra se da kada neko umre, ostaje ''tu negde'' i nastavlja da utiče na dešavanja koja se tiču njihovih potomaka. Zato su mesto i način sahrane jako važni.[48]

Generalno, Južnoafrikanci su veoma ljubazni, gostoljubivi, saosećajni i učtivi. U interakciji sa drugim ljudima, ovaj narod je duhovit, otvoren i direktan u izražavanju misli i osećanja, što se ponekad može okarakterisati i kao nepristojnost.[49] Postoje tačno određena pravila ponašanja u svakoj situaciji. Na sastanku sa strancima, Južnoafrikanci se pozdravljaju rukovanjem i osmehom uz održavanje kontakta očima. Neke žene se ne rukuju već samo klimaju glavom. Kada je reč o poslovnim sastancima, uvek se radije bira razgovor oči-u-oči (važni su lični odnosi), nego dogovaranje putem telefona ili elektronske pošte. Tačni su, zalažu se za kompromis i važno im je da poslovni partneri imaju poverenja u njih. Oblače se formalno: muškarci tamna odela, a žene elegantne haljine. Stanovnici Južne Afrike daju poklone za Božić i rođendane, od kojih su najvažniji 21. i 40. koji se raskošno proslavljaju. Poklanjaju se boca dobrog vina, kvalitetna čokolada ili cveće. Lepo upakovan poklon pokazuje dodatni napor, a on se otvara čim se dobije.[50]

Južna Afrika ima čak 11 zvaničnih jezika (engleski, afrikans, ndebelski, pedijski (severnosotski), sotski (južnosotski), svazijski, con-

[47] Ibidem.

[48] Ibidem.

[49] *South Africa*, dostupno preko: http://www.everyculture.com/Sa-Th/South-Africa.html (Pristupljeno 18. jula 2014.)

[50] *South Africa – Language, Culture, Customs and Etiquette*, dostupno preko: http://www.kwintessential.co.uk/resources/global-etiquette/south-africa-country-profile.html (Pristupljeno 18. jula 2014.)

gajski, cvanski, vendski, ksoski i zulu)[51] po čemu se nalazi odmah iza Indije.[52]

U Južnoafričkoj Republici se nalazi jedno od najstarijih arheoloških nalazišta ostataka hominida (ranih ljudskih predaka) u svetu, zbog čega se smatra kolevkom čovečanstva. Takođe, u njenim pećinama su pronađena i najstarija likovna dela,[53] kao i ostaci umetničkih predmeta poput malih školjki puževa koje su korišćene kao perle za ogrlice čija se starost procenjuje na 75 hiljada godina.[54]

Umetnost Južne Afrike je spoj tradicionalnog i modernog i izražava nacionalni identitet i zajedničku istoriju, a obuhvata muziku, ples, književnost i specifične tradicionalne rukotvorine. Nažalost, svet nije u dovoljnoj meri upoznao i prihvatio ova umetnička dela, što pokazuje činjenica da se na izložbama širom sveta afrički umetnici ne potpisuju imenom i prezimenom kao zapadni, već se navodi samo ime naroda, čime se njihovi identitet i individualnost umanjuju.[55]

Južnoafrička muzika nastaje pod uticajem trgovine robljem, misionara, starih afričkih instrumenata i modernih evropskih pravaca.[56] Dominiraju džez, rok, disko, R'n'B, rege, ali i američka i britanska haus muzika. Poznati muzički pravac je *Kvaito*, koji nije samo muzika, već i način života, način na koji se Južnoafrikanci oblače, govore, ponašaju, koji odražava život na ulici, baš kao što to čini hip-hop u Američkom getu.[57] U odnosu sa Zapadom, afrička muzika se često koristi kao začin – zapadni muzičari ubacuju malo afričkog kako bi ''začinili'' svoja dela i učinili ih drugačijim i egzotičnijim, samim tim i popularnijim kod publike.[58]

Ples postaje primarno sredstvo umetničkog izražavanja, naročito sa ostvarivanjem slobode nakon aparthejda.[59] Ples *Gumboot* rođen je

[51] Karel Natek i Marjeta Natek, urs. *Države sveta*, Mladinska knjiga, Beograd, 2005, str. 413.
[52] *Južna Afrika*, dostupno preko: http://www.afrika.si/S400/D194/Ju%C5%BEna+Afrika (Pristupljeno 18. jula 2014.)
[53] Ibidem.
[54] Ginger Yapp, *Quick Cultural Facts of South Africa*, dostupno preko: http://traveltips.usatoday.com/quick-cultural-south-africa-100840.html (Pristupljeno 18. jula 2014.)
[55] Intervju sa Zoranom Ćirjakovićem, 1. septembar 2014.
[56] Ginger Yapp, *Quick Cultural Facts of South Africa* , dostupno preko: http://traveltips.usatoday.com/quick-cultural-south-africa-100840.html (Pristupljeno 18. jula 2014.)
[57] *The A to Z of South African culture*, dostupno preko: http://www.southafrica.info/about/arts/a-z-culture.htm#.U8kIjZR_vzl (Pristupljeno 18. jula 2014.)
58 Intervju sa Zoranom Ćirjakovićem, 1. septembar 2014.
[59] *The A to Z of South African culture*, dostupno preko: http://www.southafrica.info/about/arts/a-z-culture.htm#.U8kIjZR_vzl, op. cit.

u rudnicima Južne Afrike u kojima su se radnici, zbog mraka, sporazumevali udaranjem u gumene rudarske čizme.[60]

Na književnost Južnoafričke Republike koja se razvila krajem 19. veka, uticali su odnosi između različitih etničkih skupina i jezika, ali i iskustva sa rasnom segregacijom, progonima, cenzurom, političkom represijom, nasiljem isl. Zbog svega ovoga, dominantan pravac u pisanju je realizam, jezik afrikans, mada su pojedini autori pisali i na engleskom.[61] Danas, u književnosti JAR dominiraju naučna fantastika, magični realizam, socijalni realizam, ali i pisanje komedija i krimi romana. Poznati pisci su dobitnici Nobelove nagrade sa književnost Nadin Gordimer (1991) i Džon Maksvel Kuci (2003), a najprodavaniji autor je Vilbur Smit.[62]

Afrički nakit se kreira po ugledu na evropske perle koje su trgovci davali u zamenu za slonovaču i drugu afričku robu. I za muškarce i za žene je važan *beadwork*, tradicionalna rukotvorina, koja ne govori samo o istoriji i iskustvu afričkog naroda već donosi i posebna značenja u zavisnosti od oblika i boje. Tako, na primer, plava boja simbolizuje usamljenost i govori: ''Čekaću te.''[63] Prepoznatljivi afrički ''suveniri'' su i razne maske, platna, drvene rezbarije, pletene korpe, grnčarija, bronzani predmeti, kao i nakit napravljen od otpada.[64]

Hrana ima centralnu ulogu u porodici i zajednici kod skoro svih etničkih grupa.[65] Nacionalna kuhinja obuhvata govedinu, svinjetinu, ribu, žitarice i razne vrste povrća. Kukuruzno brašno se kuva sa vodom kako bi se napravila palenta koja se služi uz sosove ili variva. Iz arapske kuhinje su preuzeta jela od pirinča i začini poput šafrana, karanfilića i cimeta. Indijski radnici i imigranti su sa sobom doneli kari, supe, sočivo i krastavce. Voće se jede za dezert i to pomorandže,

---

[60] *South Africa - People & Culture,*dostupno preko: http://www.our-africa.org/south-africa/people-culture (Pristupljeno 18. jula 2014.)

[61] *Hrvatska enciklopedija – Južnoafrička Republika*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, dostupno preko: http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=29664 (Pristupljeno 12. novembra 2014.)

[62] *Literature of South Africa*, dostupno preko: http://www.southafrica.net/za/fr/articles/entry/article-southafrica.net-literature (Pristupljeno 12. novembra 2014.)

[63] *South Africa - People & Culture,*dostupno preko: http://www.our-africa.org/south-africa/people-culture, pristupljeno: 18. jula 2014.

[64] *The A to Z of South African culture,* dostupno preko: http://www.southafrica.info/about/arts/a-z-culture.htm#.U8kIjZR_vzl (Pristupljeno 18. jula 2014.)

[65] *South Africa,* dostupno preko: http://www.everyculture.com/Sa-Th/South-Africa.html (Pristupljeno 18. jula 2014.)

mango, papaja i ananas.[66] JAR ima preko 100 hiljada hektara zemlje pod vinovom lozom, a godišnje učestvuje u izvozu vina sa više od 3,1% od ukupne svetske proizvodnje. U zapadnom Kejptaunu, gde se nalazi najveći broj vinograda, moguća je degustacija raznih vrsta vina.[67]

Sekularne proslave i državni praznici su mnogo brojniji nego verski. Dan pomirenja se slavi 16. decembra, a njime se obeležava pobeda 800 naseljenika Afrikanaca i njihovih crnih sluga nad 4000 Zulu ratnika u bici kod ''reke krvi'' 1838. godine.[68] Slave se još i Dan ljudskih prava, koji podseća na streljanje demonstranata od strane policije 21. marta 1976, Dan žena, koji obeležava protest žena protiv zakona o ženama u Pretoriji 9. avgusta 1956. i drugi.[69] Južnoafrička Republika održava festivale za svaki događaj, mesto, umetničku formu, hranu, piće i poljoprivrednu robu. Tako, postoji Trešnja festival, Festival narodne umetnosti, Festival mesa, a slavi se i sezona parenja kitova.[70]

Sport u Južnoj Africi je nacionalna religija. Bez obzira na brojne razlike, on je taj koji ujedinjuje celu zemlju. Kada njihov tim pobedi, Južnoafrikanci to proslave vatrometom, lupanjem u poklopce kanti za đubre, navijanjem i duvanjem u trube od kravljih rogova (vuvuzele). Popularni sportovi su ragbi, kriket, fudbal, ali i plivanje, atletika, surfovanje, jahanje, jedriličarstvo, bandži-džamping. Ova zemlja nudi veliki broj različitih sportskih mogućnosti.[71] Igra koja je specifična za JAR je *jukskei* (štap koji je poboden u zemlju treba pogoditi palicom sa što veće udaljenosti) – vezuje sa za kulturni identitet tokom aparthejda, a takođe se od 2001. godine identifikuje kao jedna od sedam autohtonih igara koje bi trebalo podsticati i razvijati.[72]

Mnogi nacionalni parkovi i kulturne baštine Južnoafričke Republike su pod zaštitom UNESKO-a, kao mesta ''izuzetne vrednosti za čovečanstvo'' (cvetni region Kejptauna, arheološki lokalitet Ma-

[66] *Foods*, dostupno preko: http://www.our-africa.org/foods (Pristupljeno 18. jula 2014.)
[67] *The A to Z of South African culture,* dostupno preko: http://www.southafrica.info/about/arts/a-z-culture.htm#.U8kIjZR_vzl, op.cit.
[68] *South Africa* , dostupno preko: http://www.everyculture.com/Sa-Th/South-Africa.html, op.cit.
[69] Ibidem.
[70] *The A to Z of South African culture,* dostupno preko: http://www.southafrica.info/about/arts/a-z-culture.htm#.U8kIjZR_vzl, op. cit.
[71] *Sport in South Africa*, dostupno preko: http://www.southafrica.info/about/sport/sportsa.htm#.U8kJLpR_vzl, pristupljeno: 18. jula 2014.
[72] *The A to Z of South African culture,* dostupno preko: http://www.southafrica.info/about/arts/a-z-culture.htm#.U8kIjZR_vzl (Pristupljeno 18. jula 2014.)

pungubve idr).[73] Takođe, južnoafrička sela nude turistima mogućnost da iskuse tradicionalnu hranu, pića, da se zabave uz tradicionalnu muziku i ples, da spavaju u autentičnim afričkim kućama, u cilju promovisanja tradicionalnog načina života i marginalizovanih seoskih zajednica.[74]

JAR je zemlja homofobije, nejednakosti, siromaštva, niskog standarda, nerazvijenosti i velike stope kriminala, što je čini najnebezbednijim mestom na svetu. Iako je reč o ekonomski mnogo jačoj zemlji u odnosu na druge u Africi, ona ne može da ostvari dominaciju ni na regionalnom nivou, a kamoli na globalnom.[75] U odnosu na zapadne zemlje i njihove univerzalističke kulturne obrasce koji se svuda favorizuju, Južnoafrička Republika ostaje previše različita, ali i previše slaba da bi se tome suprotstavila i izborila za svoje mesto.

- **Religija Južnoafričke Republike**[76]

Južna Afrika je multireligiozna država u kojoj hrišćanstvo dominira sa oko 80% celokupne populacije.[77] Pored hrišćanstva tu je i islam kao druga religija po redu. Podeljenost društva Južne Afrike, izražena u procentima, a prema zvaničnim podacima objavljenim od strane CIA-e je sledeća:

Veroispovest	Procenat stanovništva
Protestantizam	36.60%
Katolicizam	7.10%
Ostali hrišćani	36%
Muslimani	1.50%
Ostale religije	2.30%
Ateisti	15.10%
Neizjašnjeni	1.40%

Tabela 2. Veroispovest stanovništva JAR po procentima.[78]

[73] Ibidem.
[74] Ibidem.
[75] Intervju sa Zoranom Ćirjakovićem, 1. septembar 2014.
[76] Ovaj deo teksta napisao je Miloš Matić
[77] CIA World Factbook https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sf.html (Pristupljeno 14.03.2015.)
[78] Ibidem

Kada pogledamo istoriju ovog društva, da je prvo bila Holandska pa Britanska kolonija koje su hrišćanske evropske zemlje, nije ni veliko iznenađenje da hrišćanstvo u svim svojim oblicima dominira u ovom društvu. Ono što iznenađuje jeste visok procenat južnoafričkog društva koji čine ateisti. Razlozi mogu biti svakojaki, bilo da su to ostaci aparthejda, za vreme kojeg su mnogim zajednicama domorodaca zabranjena ispovedanje religija (ili nasilno pokrštavanje) te su ostale u vakuumu između svoje bivše zajednice i stvaranja novog društva koje je odbijalo i uskraćivalo sva prava, pa i pravo na veroispovest „obojenim ljudima" i time im ugušili deo njihovog identiteta. Takođe, to može biti nuspojava spajanja raznih domorodačkih zajednica u jednu državu.

- **Ekonomska moć Južnoafričke Republike**[79]

Pokazatelj	2013. godina	napomena
Bruto društveni proizvod	353.900.000.000 $	
Bruto društveni proizvod (paritet kupovne moći)	595.700.000.000 $ 26.mesto na svetu	desetak milijardi više u odnosu na 2012.
Bruto društveni proizvod po glavi stanovnika	11.500 $	
Budžetski deficit	4.8%	
Javni dug	45.4% BDP-a	
Stopa inflacije	5.8%	
Odnos randa (zar) i američkog dolara	1: 9.6	vrednost randa je u stalnom padu, 2012. odnos je bio 1: 8.2

Tabela 3.. Osnovni pokazatelji ekonomske moći Južnoafričke republike[80]

Južnoafrička Republika je jedna od zemalja pominjanih u poslednje vreme kao one čija su ,,tržišta u nastajanju"[81] i koje su znatno popravile svoj položaj u relativno kratkom vremenskom periodu i ojačale svoju poziciju na međunarodnoj sceni. Ne tako davno, na početku

[79] Ovaj deo teksta je napisala Danijela Vojinović

[80] Korišćeni su podaci CIA, The World Factbook, Country profile: South Africa, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sf.html (pristupljeno 5. 8. 2014)

[81] ,,emerging markets"

ovog milenijuma, četvrtina stanovništva živela je sa manje od 1 američkog dolara dnevno. Procenjuje se da je danas taj broj prepolovljen.[82]

Ipak, siromaštvo (preko 30% stanovništva i dalje živi ispod granice siromaštva), nezaposlenost i nejednakost ostaju izazovi sa kojima se ova zemlja suočava. Nezaposlenost je trenutno oko 25%, a rasprostranjenija je među crnim stanovništvom.[83] Smatra se da je upravo veliki broj nezaposlenih, pored imigranata, uzrok visoke stope kriminala i čestih incidenata u ovoj državi. Zoran Ćirjaković ističe kako u Južnoafričkoj republici postoje ostrva apsolutne bede koja je nama potpuno nezamisliva.[84] Takođe, napominje da je reč o veoma nasilnoj zemlji i neprijateljski nastrojenoj prema imigrantima koje najčešće zapošljavaju kao poslugu te tako imigranti uzimaju posao jednom delu Južnoafrikanaca što je uzrok nasilja i kriminala.[85]

Ako uporedimo Južnoafričku republiku sa Sjedinjenim Američkim Državama, čija je valuta skoro deset puta slabija od američkog dolara, videćemo da je njen ukupan bruto društveni proizvod 47 puta manji, a bruto društveni proizvod po glavi stanovnika 4 puta.[86] Sa druge strane, stopa nezaposlenosti u Sjedinjenim Američkim Državama je nešto više od 7% dok je u Južnoafričkoj republici četvrtina nezaposlena.[87]

Po ekonomskoj moći ne može da parira znatno jačim Sjedinjenim Američkim Državama, ali je zemlja veoma dobro uključena u svetske tokove i uživa blagodeti ekonomske saradnje izražene u velikim sumama novca. Južnoafrička republika najviše izvozi u Kinu, Sjedinjene američke države, Japan, Nemačku, Indiju i to zlato, platinu, dijamante, druge metale i minerale, kao i jedan deo opreme i tehnologije.[88] I kada je reč o uvozu, najrazvijenije odnose ima sa navedenim

[82] United Nations Statistics Division, Department of Economic and Social Affairs, *Millennium Development Goals Indicators,* dostupno na: http://mdgs.un.org/unsd/mdg/Data.aspx?cr=710 (pristupljeno 4. 8. 2014)

[83] *CIA The World Factbook*, Country profile: South Africa, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sf.html (pristupljeno 5. 8. 2014.)

[84] Zoran Ćirjaković, predavač na Fakultetu za medije i komunikacije u Beogradu, nekadašnji izveštač tokom oružanih sukoba i kriza zemalja Subsaharske Afrike, intervju sa autorom, 21.10.2014.

[85] Isto.

[86] Podaci o Sjedinjenim američkim državama dostupni su na CIA, The World Factbook, Country profile: United States, https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html (pristupljeno 7.10.2014)

[87] Isto.

[88] CIA, The World Factbook, Country profile: South Africa, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sf.html (pristupljeno 5.8.2014)

državama, ali i sa Saudijskom Arabijom. Uvozi takođe opremu i tehnologiju, ali i naftne derivate, hranu, naučne instrumente i drugo.[89]

Najviše novca stvara se na polju usluga, 68.4%, sledi industrija sa 29% i tek na kraju poljoprivreda sa 2.6%. Kada je reč o industriji, treba napomenuti da je Južnoafrička Republika najveći svetski prerađivač platine, zlata i hroma.[90] To što je više od polovine novca stvoreno na polju usluga pokazuje nam da je reč o prilično razvijenoj zemlji jer u onim nerazvijenim preovlađuje realni sektor i to posebno teška industrija dok su usluge zanemarljivo malo zastupljene.

Osim kvantitativnih pokazatelja, o razvoju ekonomije celog afričkog kontinenta, a samim tim i Južnoafričke republike u takvom okruženju, možemo zaključiti i ukoliko pogledamo godišnje izveštaje koje objavljuje Konferencija za trgovinu i razvoj Ujedinjenih nacija (United Nations Conference on Trade and Development) od 2000. godine do danas. Na primer, izveštaj iz 2002. kao svoj naslov nosi smanjivanje siromaštva, a svaki sledeći bavi se složenijim i zahtevnijim zadacima: liberalizacijom tržišta, strukturnim reformama, da bi ovaj iz 2014. za fokus imao privlačenje investicija za transformativni rast u Africi.[91] Poslednji izveštaj za 2014.godinu ističe kao prednosti Južnoafričke republike to što raspolaže ogromnim ljudskim, finansijskim i prirodnim resursima kao i dobrom infrastrukturom, posebno u odnosu na druge afričke države.[92] Stopa ekonomskog rasta se u odnosu na osamdesete i devedesete znatno povećala pa tako u periodu od 2000-2010. iznosi 3.9%. Za 2013.godinu ona je 2% što je malo sporije u odnosu na prethodne godine kada je ta stopa bila oko 3%[93].

Ipak, brojni članci u novinama i utisak koji se stvara u svetu kako je Južnoafrička republika jedno od ,,čuda" ekonomskog napretka 21.veka i motor celog afričkog kontinenta iskrivljuju stvarno stanje stvari. Naime, njena stopa ekonomskog rasta znatno je ispod one u drugim ekonomijama u razvoju, a i znatno ispod proseka za Afriku gde je ona 5.3% (u odnosu na već pomenutih 3.9% u Južnoafričkoj re-

[89] Isto.
[90] Isto.
[91] UNCTAD, Economic Development in Africa series, dostupno na: http://unctad.org/en/Pages/Publications/EconomicDevelopmentinAfricaseries.aspx (pristupljeno 3.8.2014)
[92] UNCTAD, Economic Development in Africa Report, *Catalysing Investment for Transformative Growth in Africa*, dostupno na: http://unctad.org/en/pages/PublicationWebflyer.aspx?publicationid=944 (pristupljeno 3.8.2014)
[93] CIA, The World Factbook, Country profile: South Africa, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sf.html (pristupljeno 5.8.2014)

publici, ili za 2013.godinu svega 2% kada ova razlika još više dolazi do izražaja). Razlog za ovo su, prema izveštaju, slabe investicije čiji se intenzitet nije znatno promenio u poslednjih nekoliko decenija. I ovaj pokazatelj je niži ne samo u odnosu na svetski prosek već i u odnosu na prosek koji važi na kontinentu. Zaključak je da je nedostatak investicija ono što usporava rast južnoafričke ekonomije. Međutim, porast stranih investicija ipak postoji. Tako je vrednost direktnih stranih investicija za 2013.godinu preko 8 milijardi, u odnosu na period pre svetske ekonomske krize kada je vrednost bila oko 3 milijarde američkih dolara. Međutim investira se i iz Južnoafričke republike u druge zemlje pa se tako prošle godine ,,odlilo" više od 5 milijardi američkih dolara. Južnoafrička republika je daleko ispred Afrike u celini kada je reč o investicijama iz zemlje ka inostranstvu.[94]

Pozitivna predviđanja postoje kada je reč o porastu udela i značaja srednje klase. Procene su da će se ona u subsaharskom regionu u narednih petnaest godina utrostručiti, a budući da je Južnoafrička republika vodeća država ovog regiona, ta promena će ovde biti najviše vidljiva.[95] To bi značilo da će se povećati kupovna moć, dakle potražnja, a nju će svakako ispratiti i ponuda te bi to mogao biti odličan podsticaj za veću proizvodnju u ovoj zemlji.

Jedan od najaktuelnijih problema postoji u raspodeli vlasništva nad zemljom jer je i dalje većina farmi u rukama belog stanovništva. Plan Vlade je da do kraja 2014.godine 30% pređe u vlasništvo crnog stanovništva kako bi se dodatno podstakla ravnopravnost i stabilnost. Vlast je uvidela da je nemoguće ovu nejednakost ispraviti prepuštanjem tržišnim silama da deluju jer je početni položaj veoma nejednak pa su rešili da sprovedu malo aktivniju politiku.[96]

Ono što najviše ojačava poziciju Južnoafričke republike je činjenica da ona sa Brazilom, Ruskom Federacijom, Indijom i Kinom čini takozvanu formaciju BRICS-a. Ona je tadašnjem BRIC-u pristupila 2011. godine i od tada mnoga, a prevashodno ekonomska pitanja rešava sa ovim sve moćnijim zemljama. Prema mišljenju Stevana Nedeljkovića, asistenta na Fakultetu političkih nauka koji se bavi BRICS-om

[94] UNCTAD, Country Fact Sheets 2014, dostupno na: http://unctad.org/en/Pages/DIAE/World%20Investment%20Report/Country-Fact-Sheets.aspx (pristupljeno 3.8.2014)
[95] UNCTAD, *Trade and Development Report 2013*, dostupno na: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/tdr2013overview_en.pdf (pristupljeno 3.8.2014)
[96] BBC News Africa, *South Africa profile*, dostupno na: http://www.bbc.com/news/world-africa-14094760 (pristupljeno 6.8.2014)

kao vidom višestranog pregovaračkog procesa, glavni razlog zašto je Južnoafrička republika kao 28. ekonomija sveta, ravnopravan učesnik sa ostale četiri učesnice koje se ubrajaju u najjačih deset jeste podudarnost njihovih strateških opredeljenja.[97] Zato je izabrana ispred, na primer, Turske, Meksika, Indonezije, koje su ekonomski razvijenije od nje. Reč je o zajedničkoj posvećenosti ovih država pregovorima kao mirnom sredstvu za prevazilaženje problema, multilateralizmu i saradnji. Prema mišljenju našeg sagovornika, najveće koristi nastaju tako što se države trude da koriste dobre prakse jedne od drugih, međusobno se ugledaju i usvajaju ono što je kod ostalih učesnica dobro, a korisno je svakako i to što postoji saradnja u više od trideset oblasti i što se paralelno sa svakim samitom održavaju i akademski forum, biznis forum i brojni drugi na kojima se usvajaju preporuke koje vlade kasnije implementiraju.[98] Ne sarađuju samo vlade već i civilna društva.

Deo podudarnih strateških opredeljenja čini i nezadovoljstvo postojećim finansijskim sistemom. Zvaničnici država BRICS-a kao problem učestalo ističu to što trenutna raspodela moći nije na odgovarajući način predstavljena u postojećim institucijama te je njihova težnja da to isprave i izbore za sebe uticaj shodno onome što zaslužuju. Vest koja itekako svedoči o narastajućoj moći BRICS-a kao i o tome da su vrlo preduzimljivi u ostvarivanju svojih težnji stigla je sa njihovog sastanka održanog u Brazilu u julu prošle godine. Osnovali su Novu razvojnu banku sa sedištem u Šangaju i početnim kapitalom od 50 milijardi američkih dolara kako bi osigurali realnu protivtežu ,,bretonvudskim institucijama", Svetskoj banci i Međunarodnom monetarnom fondu. Pored toga osnovali su i Fond valutnih rezervi vrednosti oko 100 milijardi američkih dolara koji će služiti kao pomoć u slučajevima krize u državama učesnicama.[99] Upitan da prokomentariše činjenicu da Južnoafrička republika učestvuje sa samo 5 milijardi u ovom dosta većem iznosu novca, naš sagovornik Stevan Nedeljković ističe kako ostale države učesnice smatraju kako ona ne mora i ne bi ni trebalo da učestvuje sa većom sumom novca pre svega jer ekonomija

[97] Stevan Nedeljković, asistent na Fakultetu političkih nauka u Beogradu - intervju sa autorom, 16. oktobar 2014.

[98] Isto.

[99] The New York Times, *,,Emerging Nations Bloc to Open Development Bank",* dostupno na: http://www.nytimes.com/2014/07/16/world/emerging-nations-bloc-to-open-development-bank.html (pristupljeno 6.8.2014)

nije glavni razlog ovako prisne saradnje pet država, a osim toga ipak je reč o zemlji koja je u Grupi 20 najrazvijenijih, lider je Afričkog kontinenta i zemlja koja konstantno beleži ekonomski napredak pa je ni sa te strane ne bi trebalo podceniti.[100]

Veliki potencijal koji ova zemlja poseduje i koji joj neosporno priznaje ceo svet svakako doprinosi njenom ekonomskom napretku i sve boljoj svetskoj poziciji. Međutim, brojni problemi su joj i dalje izazov. Višegodišnja rasna diskriminacija koja ostavlja traga i na ekonomiju u vidu nejednake raspodele bogatstva, strukturna nestabilnost, zavisnost zemlje od uglja, a sa druge strane brojna ograničenja u njegovom korišćenju koja će morati da usvoji zbog ekoloških standarda samo su neki od njih. Ipak, čini se da ova zemlja sve više i koristi svoje potencijale pa je tako postala lider subsaharskog regiona, jedna od najrazvijenijih zemalja afričkog kontinenta, a sada teži tome da bude ekonomija vredna poštovanja i na svetskoj sceni.

Iako pokazatelji koji se tiču ekonomije dosta obećavaju, reklo bi se da velika ekonomska moć nije nešto što karakteriše Južnoafričku republiku. To pokazuje broj siromašnih, snaga njene ekonomije u odnosu na Sjedinjene američke džave, ali i u odnosu na ostale države učesnice BRICS-a. Ipak kao ekonomija koja je u prvih trideset na svetu, ne bi se moglo zaključiti ni da ovaj pokazatelj značajnije narušava sveukupnu moć Južnoafričke republike.

- **Vojna moć Južnoafričke Republike**[101]

Jedan od glavnih pokazatelja moći neke države, između ostalog, jeste vojna moć. Na prostoru Afrike možemo izdvojiti tri države kao vodeće sile ovog kontinenta. To su Nigerija, Egipat i Južnoafrička republika. Kada je reč o Južnoafričkoj republici treba reći da ona "ima dugu istoriju obeleženu ratovima i žestokim unutrašnjim suparništvima, od kojih je napoznatije ono između bele manjine i crnačke većine u režimu aparthejda od 1948. do 1990. godine" .[102] Međutim, danas je slika ove zemlje znatno drugačija. Iako životni standard u njoj i dalje nije na zavidnom nivou, mnogo toga je poboljšano. Po rečima Vjačeslava Avijuckog "Južnoafrička republika je danas jedna od retkih demokratija na kontinentu koja je uspela da očuva svoju ekonomsku

[100] Stevan Nedeljković, asistent na Fakultetu političkih nauka u Beogradu - intervju sa autorom, 16. oktobar 2014.

[101] Ovaj deo teksta napisala je Sofija Šajnović

[102] Vjačeslav Avijucki, *Kontinentalne geopolitike: svet u 21. veku*, Clio, Beograd, 2009, str. 262

moć u decenijama nakon pada aparthejda".[103] Ekonomska moć je svakako jedan od preduslova za razvijanje ostalih vrsta moći, kao i za pozicioniranje države u svetu. Pa tako, "s obzirom na odnose koje ima sa Zapadom, Južnoafrička republika pokušava da zauzme mesto posrednika između Afrike i razvijenih zemalja".[104]

Nacionalne odbrambene snage Južnoafričke republike sastoje se od nekoliko rodova. To su Južnoafrička vojska, pomorske snage, zatim vazdušne snage, kao i Južnoafrička medicinska služba. Prema podacima iz 2015. u Južnoafričkoj republici živi 48 375 645 stanovnika, od čega 25 913 422 njih čini vojno sposobno stanovništvo.[105] Kada su u pitanju kopnene snage ova država raspolaže sa 2 265 oklopnih borbenih vozila, kao i sa 195 tenkova.[106] Sa druge strane, sila kao što su Sjedinjene Američke Države raspolaže sa 8 848 tenkova, kao i sa 41 062 oklopna borbena vozila, ali i sa 145 212 012 vojno sposobnog stanovništva.[107] Inače, neophodno je da osoba ima 18 godina kako bi mogla dobrovoljno da služi vojni rok u Južnoafričkoj republici.[108] U ovoj zemlji živi 7 617 063 muškaraca između 16 i 49 godina, sposobnih za vojnu službu.[109] Kada govorimo o pomorskim snagama JAR poseduje 30 brodova, 4 fregate, 3 podmornice kao i 4 mine warfare.[110] U poređenju sa Amerikom, koja ima 437 brodova, 10 fregata i 72 podmornice to izgleda prilično loše.[111] Međutim, treba imati u vidu njihove različite površine, broj stanovnika, geografski položaj i mnoge druge činioce. Južnoafrička republika svoju vojnu moć pokazuje i na osnovu vazduhoplovnih snaga koje poseduje. Između ostalog raspolaže sa 209 aviona, 96 helikoptera, 17 borbenih aviona, odnosno presretača, kao i sa 566 aerodroma.[112] Ova Afrička zemlja godišnje izdvaja 4 610 000 000 dolara za svoje vojne snage.[113] Vojni rashodi, prema podacima

[103] Ibidem, str. 263
[104] Ibidem, str. 266
[105] Dostupno preko: http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=south-africa (Pristupljeno 13. marta 2015.)
[106] Ibidem
[107] Ibudem
[108] Dostupno preko: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sf.html (Pristupljeno 23. jul 2014.)
[109] Ibidem
[110] Dostupno preko: http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=south-africa (Pristupljeno 13. marta 2015.)
[111] Ibidem
[112] Ibidem
[113] Ibidem

iz 2013.godine iznose 1% bruto domaćeg proizvoda.[114] U poređenju sa drugim zemljama JAR se nalazi na 101. mestu, dok se Sjedinjene Američke Države nalaze na 9. mestu kada su u pitanju vojni rashodi po procentu bruto domaćeg proizvoda.[115] Ako uzmemo u obzir da Južnoafrička republika izlazi na dva okeana, na Atlantski i Indijski, da se nalazi na krajnjem jugu Afričkog kontinenta i da ima razvijen vazdušni saobracaj, možemo zaključiti da je geopolitika važna kada govorimo o vojnoj moći neke države. Klaus Dods, profesor geopolitike na Londonskom univerzitetu smatra da "ova oblast pomaže da se stvori jednostavan model sveta, koji se zatim može primeniti na formiranje i sprovođenje spoljašnje i sigurnosne politike."[116]

Kada uporedimo vojnu moć Južnoafričke republike sa druge dve vodeće sile Afrike, Nigerijom i Egiptom, možemo uočiti da se ona nalazi na trećem mestu kada je reč o kopnenim, vazdušnim i pomorskim silama. Sa druge strane, ako posmatramo samo podsaharsku oblast Afrike, uočavamo da Južnoafrička republika tu dominira. Međutim, ova država u odnosu na druge dve pomenute sile ima prednost koja je ipak čini jednom od najnaprednijih i najrazvijenijih vojnih sila pomenutog kontinenta. U pitanju je njena sposobnost za proizvodnju nuklearnog oružja.

Južnoafrička republika danas ne raspolaže nuklearnim naoružanjem, ali u skorašnjoj istoriji ona je posedovala šest bombi tog tipa.[117] Ova Afrička država je svoje nuklearno oružje uništila početkom devedesetih godina prošlog veka uz pomoć Sjedinjenih Američkih Država.[118] Iako i najveće nuklearne sile danas rade na smanjivanju svog arsenala, količina nuklearnih bojevih glava, međutim, pokazuje snagu i moć jedne zemlje. Zato se postavlja pitanje zašto je Južnoafrička republika odlučila da uništi svoje. Nuklearno oružje u ovoj državi nastalo je za vreme režima aparthejda, kada se vodila borba između belaca i crnaca. Pa tako "mnogi, iznenadno uništenje čitavog nuklearnog naoružanja vide kao reakciju tadašnjeg režima koji nije želeo da crnački lideri naslede tako moćan arsenal".[119] Bez obzira na to što danas ne po-

[114] Dostupno preko: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sf.html (Pristupljeno 13. marta 2015)

[115] Ibidem

[116] Klaus Dodds, *Geopolitika*, Šahinpašić, Sarajevo/Zagreb, 2009, str. 4

[117] Žarko Nikić, *Oružije za strepnju*, Akter, 2013, Dostupno preko: http://akter.co.rs/weekly/kolumna/163-oru-je-za-strepnju.html (Pristupljeno 15. juna 2014.)

[118] Ibidem

[119] Mawuna Remarque Koutonin, The dark truth about why South Africa destroyed its nuclear weapons in 1990, Silicon Africa, 2013, Dostupno preko: http://www.siliconafrica.com/

seduje bojeve glave, sama činjenica da ih je imala i da je bila sposobna da ih napravi, Južnoafričku republiku stavlja na posebno mesto kada je reč o nuklearnom naoružanju. Iako ne poseduje nuklearno oružje, JAR nastoji da iskoristi sve kapacitete koje poseduje. Pa tako prema podacima iz 2010. godine ova država proizvodi 4,1% od ukupne električne energije uz pomoć nuklearnog goriva, što je stavlja na 23. mesto od 30 zemalja koje na ovaj način proizvode električnu energiju.[120]

Međutim, kako navodi Zoran Ćirjaković, "Afrika ima loš imidž na zapadu".[121] Ljudi na pomen Afrike prvo pomisle na kriminal, bedu, glad, krvave ratove i na to koliko je ovaj kontinent nerazvijen. Međutim, nekoliko razvijenih zemalja iz ove oblasti, među kojima je Južnoafrička republika, pokušavaju da promene pomenutu sliku. Jasno je da JAR na globalnom nivou ne spada u najjače zemlje, ali na afričkom kontinentu ona je jedna od vodećih sila. Na tu poziciju između ostalog dovela ju je njena značajna vojna moć. Pa iz tog razloga, zapad ne sme zanemariti vojne snage ove zemlje.

- **Nauka i tehnologija Južnoafričke Republike**[122]

,,Od malog semena može izrasti veliko drvo baobaba" moto je Južnoafričke agencije za unapređenje nauke i tehnologije.[123] Njihov glavni zadatak je da probude interesovanje kod budućih naučnika, da promovišu razvoj nauke i da omoguće razmenu znanja. Kako sami ističu, njihova naučna zajednica je relativno mala, ali može dati globalni doprinos kroz svoj rad.

O razvijenosti ove oblasti možemo zaključiti na osnovu toga koliko je izuzetnih pojedinaca doprinelo svetu naučnim i tehnološkim otkrićima, a poteklo je iz Južnoafričke republike. Pored tri Nobelove nagrade za mir i dve za književnost, u oblasti nauke dodeljene su četiri nagrade.[124] Ovo prestižno priznanje u oblasti psihologije odnosno

---

the-dark-truth-about-why-south-africa-destroyed-its-nuclear-weapons-in-1990 (Pristupljeno 15. juna 2014.)

[120] Dostupno preko: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sf.html (Pristupljeno 23. jul 2014.)

[121] Zoran Ćirjaković, *Globalna Afrika*, Arhipelag, Beograd, 2013, str. 62

[122] Ovaj deo teksta napisala je Danijela Vojinović

[123] South African Agency for Science and Technology Advancement, SAASTA Science Advancement Highlights Report 2011/2012, dostupno na: http://www.saasta.ac.za/images/stories/K-9620%20SAASTA%20Highlights%20report_DevV8.pdf (pristupljeno 14.10.2014)

[124] The Official Web Site of the Nobel Prize, dostupno na: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/lists/all/create_list.html?active=1&cat_all=all&year1=&year2=&laureate=Type+a+na-

medicine dobio je Maks Tajler 1951., Alan Kormak 1979. kao i Sidni Brener 2002. godine. Maks Tajler nagrađen je za svoj doprinos na polju prenošenja bolesti i virologije jer je otkrio vakcinu protiv žute groznice.[125] Reč je o bolesti koja se prenosi ujedom zaraženog komarca i može imati fatalan ishod. U Africi, gde je 90% svih zaraženih ovim virusom, od dvesta hiljada, trideset hiljada umre.[126] Kormak je doprineo dijagnostifikovanju tako što je dokazao da se tomografskim obasjavanjem pacijenta može dobiti trodimenzionalna, umesto dotadašnje dvodimenzionalne, slika tela, a to je bilo veoma značajno za zapažanje i mekih tkiva, a ne samo kostiju.[127] Sidni Brener svetu je pomogao svojim radom u oblasti genetike i za to dobio pomenutu nagradu sa još dva naučnika.

Nobelovu nagradu za hemiju 2013. dobio je Majkl Levit zbog doprinosa na polju biohemije, fizičke hemije i teorijske hemije.[128] Ipak, nemoguće je ne primetiti to da su sva četiri pomenuta laureata svoje karijere razvijali u Sjedinjenim Američkim Državama i sa njihovim državljanstvom te da su njihova otkrića, osim što su rezultat njihovog talenta i rada, delimično rezultat i uslova koje su tamo imali. Iz toga možemo zaključiti dosta i o skromnim kapacitetima koji su im na raspolaganju u njihovoj rodnoj zemlji.

Pored talentovanih pojedinaca, pokazatelj za stanje u oblasti nauke i tehnologije je i to kako žive ,,obični ljudi", odnosno šta im je od tehnologije na raspolaganju u svakodnevnom životu. Kada je reč o pristupu Internetu, on je u 2013.godini bio dostupan skoro polovini stanovništva (48.9%), što je četiri puta bolji rezultat u odnosu na 2009. godinu kada je Internetu mogao da pristupi mali deo stanovništva s.[129] To je podatak koji Južnoafričku Republiku svrstava među uspešnije

---

me+or+names+of+a+Laureate&born_in%5B%5D=43&born1_year=0&born1_month=0&born1_day=0&born2_year=0&born2_month=0&born2_day=0&sorting=default (pristupljeno 13.10.2014)

[125] Encyclopaedia Britannica, Max Theiler, dostupno na: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/590407/Max-Theiler (pristupljeno 13.10.2014)

[126] World Health Organization, Yellow Fever, dostupno na: http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs100/en (pristupljeno 13.10.2014)

[127] Encyclopaedia Britannica, Allan MCLeod Cormack. Dostupno na: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/137722/Allan-MacLeod-Cormack (pristupljeno 13.10.2014)

[128] The Official Web Site of the Nobel Prize, dostupno na: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/chemistry/laureates/2013/levitt-facts.html (pristupljeno 13.10.2014)

[129] United Nations Statistics Division, Millennium Development Goals Indicators, dostupno na: http://mdgs.un.org/unsd/mdg/Data.aspx?cr=710 (pristupljeno 14.10.2013)

zemlje budući da je ona iznad svetskog proseka kada je reč o ovom parametru. Prošle godine pristup Internetu na globalnom nivou ima nešto više od 40% svetskog stanovništva.[130] Mobilni telefoni su stanovništvu još dostupniji budući da je broj ovih uređaja 68 miliona[131], a ukupan broj stanovnika je nešto više od 48 miliona što znači da neki korisnici imaju i po dva mobilna telefona, preciznije, na sto stanovnika dolazi 148 mobilnih telefona.[132] Sve ovo nam pokazuje da Južnoafrička Republika prati globalne tokove kada je reč o masovno rasprostranjenim dobrima koji su proizvod naučnih i tehničkih otkrića. Razvoj postoji u svim oblastima- energetskom, poljoprivrednom, ali i u bankarstvu, a vidljiv je i pomenuti porast broja korisnika Interneta i telefona, a takav razvoj, rođen iz potrebe, je najplodonosniji.[133]

Već 1945. godine osnovan je Savet za naučno i industrijsko istraživanje koje je jedna od najznačajnih organizacija te vrste na afričkom kontinentu, a cilj joj je sprovođenje istraživanja i podsticanje razvoja zarad doprinosa socio-ekonomskom rastu.[134] Neke od oblasti istraživanja usmerene su na poboljšanje korišćenja solarne i drugih obnovljivih vidova energije kako bi se smanjila ogromna upotreba uglja i emisija štetnog ugljendioksida, najnovija istraživanja sprovode se u oblasti nanotehnologije, sintetičke biologije, poboljšanju informatičkih sistema i mnogim drugim. Još jedna značajna institucija u ovoj oblasti je već pomenuta Južnoafrička agencija za unapređenje nauke i tehnologije čiji je zadatak podizanje svesti javnosti i promocija nauke kako bi stanovništvo bolje razumelo njen značaj i više je cenilo.[135] U tom cilju je u avgustu prošle godine organizovana Nacionalna nedelja nauke[136] sa temom ,,Današnja nauka je sutrašnji svet - Međunarodna godi-

[130] Internet Live Stats, Internet Users, dostupno na: http://www.internetlivestats.com/internet-users (pristupljeno 14.10.2014)

[131] Broj mobilnih telefona svrstava Južnoafričku republiku na 19. mesto na svetu od 217 poređenih država, a po broju stanovnika ona je na 28.mestu. CIA, The World Factbook, Country Comparison: Telephones- Mobile Cellular, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2151rank.html (pristupljeno 14.10.2014)

[132] The World Bank, Mobile cellular subscriptions (per 100 people), dostupno na: http://data.worldbank.org/indicator/IT.CEL.SETS.P2 (pristupljeno 14. 10. 2014)

[133] BBC News, *Africa's mobile boom powers innovation economy*, dostupno na: http://www.bbc.com/news/business-28061813 (pristupljeno 20.10.2014)

[134] Coucil for Scientific and Industrial Research (CSIR), dostupno na: http://www.csir.co.za/about_us.html (pristupljeno 18.10.2014)

[135] South African Agency for Science and Technology Advancement, SAASTA, dostupno na: http://www.saasta.ac.za (pristupljeno 14.10.2014)

[136] South African Agency for Science and Technology Advancement, SAASTA, dostupno na: http://www.saasta.ac.za/index.php?option=com_content&view=article&id=357 (pristupljeno 20.10.2014)

na kristalografije."[137] Sa istim ciljem napravljen je i projekat uvođenja izučavanja nauke u osnovne škole jer je, kako se navodi, Južnoafrička Republika prošla dosta loše na međunarodnim testovima iz oblasti nauke i matematike.[138] Pre dve godine tema je bila hemija, 2013. izučavali su elektricitet da bi ove godine na red došle tehnološke strukture.[139]

U Južnoafričkoj republici je 2010. među milion stanovnika bilo 737 istraživača.[140] U Sjedinjenim Američkim Državama u istoj godini istraživača je bilo nešto manje od četiri hiljade, mereno takođe u odnosu na milion stanovnika.[141] Sredstva koja se izdvajaju za istraživanja su u proteklih deset godina u vrednosti od 2 do 3% bruto društvenog proizvoda, a najveći deo tih sredstava ulažu poslovna preduzeća, oko dve trećine, nasuprot vladi koja učestvuje sa jednom trećinom.[142] Neprofitni sektor i visokoobrazovne institucije zajedno ulažu manje od 10 %.

Na osnovu svega navedenog možemo zaključiti da je Južnoafrička Republika negde na sredini, odnosno da je njenim stanovnicima dostupna većina tehnoloških otkrića namenjenih svakodnevnoj upotrebi ,,običnih ljudi", ali se ne bi moglo reći da je vodeća država u ovoj oblasti. Ona ima veoma dobre predispozicije za napredovanje budući da je oaza pismenih i obrazovanih na afričkom kontinentu gde se to baš i ne podrazumeva, a primetno je i postojanje brojnih institucija i organizacija za nauku i tehnologiju, ljudskih resursa, ali i ulaganja od kojih se očekuje da daju rezultate.

---

[137] Kristalografija je grana nauke koja proučava strukturu i raspored atoma kristala.

138 South African Agency for Science and Technology Advancement, SAASTA, dostupno na: http://www.saasta.ac.za/index.php?option=com_content&view=article&id=38&Itemid=43 (pristupljeno 20.10.2014)

[139] Ibidem

[140] United Nations Scientific, Educational and Cultural Organization, Institute for Statistics, Country profiles, South Africa, dostupno na: http://www.uis.unesco.org/DataCentre/Pages/country-profile.aspx?code=ZAF&regioncode=40540 (pristupljeno 20.10.2014)

[141] United Nations Scientific, Educational and Cultural Organization, Institute for Statistics, Country profiles, United States of America, dostupno na: http://www.uis.unesco.org/DataCentre/Pages/country-profile.aspx?code=USA&regioncode=40500 (pristupljeno 20.10.2014)

[142] United Nations Scientific, Educational and Cultural Organization, Institute for Statistics, Country profiles, South Africa, dostupno na: http://www.uis.unesco.org/DataCentre/Pages/country-profile.aspx?code=ZAF&regioncode=40540 (pristupljeno 20. 10. 2014)

- **Nacionalna kohezija Južnoafričke Republike**[143]

Nije lako precizno odrediti šta je nacionalna kohezija, budući da je reč o neuhvatljivom i teško merljivom parametru moći. Ipak, to je neophodno uraditi pre razmatranja da li ona postoji i kakva je u Južnoafričkoj republici. Pogodno je imati u vidu kako se nacionalna kohezija doživljava upravo u Južnoafričkoj republici jer su tako najmanje šanse da se zanemari specifičan kontekst. Predsedništvo ove države u zvaničnom dokumentu posvećenom između ostalog i nacionalnoj koheziji određuje je kao ,,...meru u kojoj su ljudi uključeni u društvene odnose na koherentan, konstruktivan i produktivan način. Reč je takođe i o njihovom učešću u različitim društvenim ustanovama i formacijama koje grade društvo. Dakle, kohezija je stvarnost odnosa bazirana na ljudskim vezama, razmenama i mrežama učestvovanja, solidarnosti, saradnji, dijalogu i partnerstvu koji čine da društvene institucije funkcionišu.“[144] U istom dokumentu se kao izazovi koheziji ističu kolonijalno nasleđe, aparthejd, patrijarhat, kapitalizam, imigranti globalizacija, HIV/AIDS i drugi.

Dakle, pozadina koja utiče na društvene odnose u Južnoafričkoj Republici nije nimalo povoljna. Predsednik Južnoafričke Republike Džejkob Zuma svestan je ovih izazova pa je tako na Samitu o društvenoj koheziji održanom u Kliptaunu pre dve godine ovim povodom izjavio kako se jačanje nacionalne kohezije nalazi visoko na listi prioriteta države, ali da je dosta teško to ostvariti u društvu koje ima nasleđe trovekovnog kolonijalizma i aparthejda. Kao neke od mera koje je država preduzela radeći na jačanju nacionalne kohezije on ističe povećanje ulaganja u sport koji je najbolji metod ujedinjenja, kao i trud koji država ulaže da se svih 11 zvaničnih jezika poštuju i neguju.[145] Međutim, upravo 11 zvaničnih jezika, između ostalog, govori u kojoj meri je društvo podeljeno i multietničko. Postoje četiri brojno značajnije etničke grupe- crni Afrikanci kojih je skoro 80%, belci i obojeni čine po 9% stanovnika, Indijci/Azijati koji čine 2.5% i svi ostali koji su pola procenta ukupnog broja stanovnika.[146]

---

[143] Ovaj deo teksta je napisala Danijela Vojinović

[144] The Presidency, Republic of South Africa, dostupno na: http://www.thepresidency.gov.za/docs/pcsa/social/social/part1.pdf (pristupljeno 12. 10. 2014.)

[145] South Africa Info, ,,*National cohesion 'up to all of us': Zuma*“, dostupno na: http://www.southafrica.info/news/social-cohesion-040712.htm#.VEqBMiKUftA (pristupljeno 12.10.2014.)

[146] CIA, The World Factbook, South Africa, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sf.html (pristupljeno 17.10.2014)

Zoran Ćirjaković smatra da je reč o duboko podeljenom društvu i da je ta podela pre svega rasna, ali da ona nije onakva kakva je postojala u vreme aparthejda.[147] Postoje i ekonomske razlike, iako je sve više takozvanih crnih dijamanata, odnosno crnačke srednje klase i iako postoje i brojni zakoni koji vrše pozitivnu diskriminaciju u odnosu na crnce kako bi se ta razlika ublažila. Ipak, on zaključuje da ako analiziramo poglede na svet i kulturu stanovnika Južnoafričke republike, uočićemo da oni žive u dva potpuno odvojena društva-crnom i belom.[148] Budući da je na poslednjim izborima vodeća stranka, Afrički nacionalni kongres, osvojila glasove preko 62% birača[149], a da je sličnu podršku uživala i u prethodnih dvadeset godina južnoafričke demokratije, deluje da je možda politika polje na kom se mnoge razlike prevazilaze i gde se građani u velikoj meri slažu. Ipak, naš sagovornik je sumnjičav po tom pitanju jer smatra da je Afrički nacionalni kongres više oslobodilački pokret nego stranka, koji obuhvata širok spektar ideoloških opredeljenja i sa levice i sa desnice. Razlog zašto partija ima tako veliku podršku je u tome što je nastala u vreme kada je borba protiv aparthejda bila jedino relevantno političko pitanje, a u sadašnjem trenutku zadržava legitimnost oslobodioca, raspolaže najvećim resursima, a nema ni dovoljno jaku alternative.[150] Dokaz za ideološku nekoherentnost Afričkog nacionalnog kongresa možemo tražiti i u velikom broju onih koji su napustili stranku, pa čak osnovali i nove (na primer Borci za ekonomsku slobodu) kao i u mišljenjima glasača koji iako glasaju za njih nisu zadovoljni. U svim ovim razlikama, treba primetiti posvećenost većine građana sličnim vrednostima borbe protiv diskriminacije i aparthejda.

Ukoliko pogledamo neke opipljivije pokazatelje, oni u velikoj meri potvrđuju navedeno. Na primer, prema istraživanju rađenom pod pokroviteljstvom Saveta za istraživanje humanističkih nauka Južnoafričke republike, postoje značajne razlike u odgovorima na pitanja koja zavise pre svega od rase ispitanika[151], ali i od njihovog ekonomskog stanja, kao i toga da li žive u urbanoj ili ruralnoj sredini. Na

[147] Zoran Ćirjaković, intervju sa autorom, 21.10.2014.

[148] Isto.

[149] Electoral Comission of South Africa, *National and Provincial Elections Results 2014,* dostupno na: http://www.elections.org.za/resultsNPE2014 (pristupljeno 4.8.2014)

[150] Zoran Ćirjaković, intervju sa autorom, 21.10.2014.

[151] Navedeni izveštaj razlikuje Afrikance (Afrikan), obojeno stanovništvo (Coloured), Indijce (Indian) i belce (White), dostupno na: http://www.academia.edu/261814/South_African_Social_Attitudes._2nd_Report._Reflections_on_the_Age_of_Hope (pristupljeno 18.10.2014)

primer, čak 80% ukupnog broja ispitanika složilo se da bi najveći prioritet države trebalo da bude nezaposlenost. Ipak taj problem najviše brine 83% Afrikanaca, a 58% belog stanovništva.[152] Kriminal i bezbednost brinu skoro duplo više stanovnike urbanih sredina nego ruralnih, što je i očekivano (56% nasuprot 29%).[153]

Stavovi građana ipak su relativno podudarni kada je reč o poverenju koje imaju u nacionalne institucije. Izgleda da je crkva institucija kojoj se u Južnoafričkoj republici najviše veruje jer se 83% ispitanika tako izjasnilo, a taj procenat je sličan i ako posmatramo stavove odvojeno za svaku rasu.[154] Inače, u Južnoafričkoj republici je i religijska podela jednako složena kao i etnička i jezička. Najbrojniji su protestanti koji čine oko 36% vernika, ali ni oni među sobom nisu jedinstveni već se dele na cioniste, harizmatske protestante, metodiste, holandske reformiste i anglikance.[155] Katolika je oko 7% posto, drugih hrišćana 36%, a muslimana 1.5%.[156] onih koji ne pripadaju nijednoj religiji je 15%. Ipak, jedinstveni su u poverenju koje imaju u crkvu.

U izveštaju je jedan od zaključaka taj da klasna podela, odnosno podela prema materijalnom stanju, igra veću ulogu u formiranju stavova od rasne jer se na toj liniji stavovi više razlikuju. Na primer, bogate najviše brine kriminal i bezbednost, manje bogate-nezaposlenost. Nažalost, ujedinjeni su u brizi koju im zadaje virus side. Kad je u pitanju poverenje u institucije, imaju dosta podudarne stavove - najviše veruju crkvi, najmanje policiji i lokalnim vlastima.[157]

Važan pokazatelj za nacionalnu koheziju je i to da li su građani zadovoljni time što pripadaju ovom društvu. Crni Afrikanci identifikuju se u većoj meri sa svojom državom, njih 88%, dok je taj procenat kod belih stanovnika 65%.[158] Glavni instrumenti građenja nacije, od-

[152] Academia.edu, *South African Social Attitudes, second report, p.23,* dostupno na: http://www.academia.edu/261814/South_African_Social_Attitudes._2nd_Report._Reflections_on_the_Age_of_Hope (pristupljeno 18.10.2014)
[153] Isto.
[154] Isto.
[155] CIA, The World Factbook, South Africa, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sf.html (pristupljeno 17.10.2014)
[156] Isto.
[157] Academia.edu, *South African Social Attitudes, second report, p.23,* dostupno na: http://www.academia.edu/261814/South_African_Social_Attitudes._2nd_Report._Reflections_on_the_Age_of_Hope (pristupljeno 18.10.2014)
[158] Human Sciences Researh Council Press, South African Social Attitudes- Changing Times, Diverse Voices, p. 58, publikacija je dostupna na: http://www.hsrcpress.ac.za/product.

nosno jačanja nacionalne kohezije u novoj Južnoafričkoj republici bili si zastava, nacionalni grb i sport.[159] Verovatno je i to delimično uticalo na to što je preko 90% građana ponosno na svoju nacionalnost. U poređenju sa drugim državama Južnoafrička republika je po nacionalnom ponosu ispred na primer Japan, Španije, Nemačke koje se tradicionalno smatraju zemljama ponosnih građana.[160]

Kad je reč o aktivizmu građana, osim što je izlaznost na svim dosadašnjim izborima bila preko 70%, postoji i relativno razvijen civilni sektor. Najvažnije je pomenuti takozvanu ,,kišobran organizaciju" Južnoafričku nacionalnu koaliciju nevladinih organizacija koja okuplja većinu relevantnih aktera iz ovog sektora kako bi lakše vršili uticaj na kreiranje javne politike.[161]

Možemo da zaključimo da je reč o državi sa veoma složenom i krhkom dinamikom društvenih odnosa, ali sa potencijalom da izgradi jednu stabilnu naciju. Južnoafrička republika ima iza sebe iskustvo prevazilaženja aparthejda mirnim putem bez izbijanja direktnog oružanog sukoba što je veliki uspeh, kao i spremnu vladu da ovaj projekat podrži aktivnim zalaganjem i afirmativnim merama.

- **Univerzalistička kultura Južnoafričke Republike**[162]

Verovatno je prva (ili barem prva lepa) asocijacija kada se pomene afrički kontinent njihova raskošna i raznovrsna kultura. Ipak, iako zanimljiva, čini se da kultura iz bilo koje afričke zemlje, pa samim tim ni Južnoafričke republike, ne može biti univerzalna i ostvariti globalni domašaj. Južnoafrička republika u izvozu bilo kog pojedinačnog kulturnog dobra učestvuje sa manje od jednog procenta godišnje.[163]

,,Kulturne odlike Južnoafričke republike nisu pogodne za danas dominantan neoliberalni model koji nije kulturno neutralan", smatra Zoran Ćirjaković, i ističe da kulturni kapital nije saveznik Južnoafrič-

---

php?productid=2139&cat=36&page=1 (pristupljeno 11.1.2014)

[159] Isto.

[160] Isto.

[161] The South African National NGO Coalition, SANGOCO, dostupno na: http://sangoco.org.za (pristupljeno: 18.10.2014)

[162] Ovaj deo teksta je napisala Danijela Vojinović

[163] UNCTAD Statistics, UnctadStat, *Values and shares of creative goods, exports, annual, 2003-2012,* dostupno na: http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=14772 (pristupljeno 14.10.2014)

ke republike te da nije polje na kom ona može zasnivati svoj uticaj.[164] Ako bi birao neku zemlju sa afričkog kontinenta čija bi kultura mogla biti univerzalistička, pre bi se opredelio za Nigeriju.[165] Jedino zanimljivo iz južnoafričke kulture što on ističe kao potencijal jeste ,,ubuntu". Ukoliko na Internetu potražite nešto o ovom pojmu, na prve tri strane pojaviće se samo razultati o softveru kompjuterskog operativnog sistema ,,Linuks". Ovaj softver koristi, prema procenama matične kompanije, oko 25 miliona ljudi širom sveta.[166] Osim što osigurava profit kompaniji ,,Linuks", to je veoma značajno i za Južnoafričku Republiku jer se verovatno većina tih korisnika zapitala šta znači pomalo neobično ime ovog softvera. Makar oni radoznaliji među njima verovatno su se i raspitali i došli do saznanja da je to pojam iza kog stoji specifična južnoafrička filozofija mira i tolerancije. Ubuntu se ne može prevesti na odgovarajući način na druge jezike, ali označava dobrotu i humanost prema drugima kao i toleranciju i prihvatanje ljudi zato što su ljudi.[167] Pojam obuhvata i potencijal u svakom od nas da budemo humani, vrednost po kojoj je dobro zajednice iznad našeg individualnog dobra, saosećanje, kolektivno poštovanje ljudskog dostojanstva i brojne druge.[168] Postoji i ubuntuizam i označava ideologiju ili način života a centralni pojam mu je ideja ubuntua. Naš sagovornik ističe da oni zaista pokušavaju da promovišu ubuntu i da je prešao južnoafričke granice postavši opšteafrička vrednost.[169] Uz pomoć ,,Linuksa", mnogi izvan afričkog kontinenta čuli su za ovaj koncept.

Među ličnostima koje se bave umetnošću, najpoznatiji su džez muzičar Hju Masekela, pevačica Mirijam Mekeba, rege muzičar Laki Djub, kao i grupa ,,Lejdismit blek mambazo" koja je tri puta dobila ,,Gremi nagradu"[170] Ako pogledamo savremeni najautoritativniji

---

[164] Zoran Ćirjaković, predavač na Fakultetu za medije i komunikacije u Beogradu, nekadašnji izveštač tokom oružanih sukoba i kriza zemalja Subsaharske Afrike, intervju sa autorom, 21.10.2014.
[165] Isto.
[166] Ars Tehnica, Ten Years of Ubuntu: *How Linux's beloved newcomer became its criticized king*, dostupno na: http://arstechnica.com/information-technology/2014/10/ten-years-of-ubuntu-how-linuxs-beloved-newcomer-became-its-criticized-king (pristupljeno 25.10.2014)
167 Wikipedia, The Free Enyclopedia, dostupno na: http://en.wikipedia.org/wiki/Ubuntu_(philosophy) (pristupljeno 20.10.2014)
[168] The South African Ubuntu Fondation, dostupno na: http://www.saubuntu.co.za (pristupljeno 20.10.2014)
[169] Zoran Ćirjaković, intervju sa autorom, 21.10.2014.
[170] South frica, Popular South African music, dostupno na: http://www.southafrica.net/blog/en/posts/entry/Popular-South-African-music (pristupljeno 20.10.2014)

pokazatelj nečije popularnosti-,,Jutjub", pesma ,,Pata pata" Mirijam Mekebe (možda po imenu nije toliko poznata, ali po melodiji sigurno jeste) ima nešto više od 5 miliona pregleda što ipak, prema svetski najpoznatijim zvezdama, nije veliki broj.[171]

Kada je reč o filmovima, najpoznatiji je verovatno ,,Mandela: dug put do slobode" koji se pojavio 2013. godine, a rađen je u koprodukciji Južnoafričke Republike i Sjedinjenih Američkih Država. Nominovan je za brojne prestižne nagrade, a nagrađen je ,,Zlatnim globusom" 2014. godine.[172] Međutim, iako je bivši predsednik Južnoafričke Republike, Nelson Mendela, zaštitni znak ove države i o njemu postoje brojni uspešni i manje uspešni filmovi, zanimljivo je da njegov lik nikada, pa ni u pomenutom filmu, nije tumačio Južnoafrikanac.[173]

Poznati su i ,,District 9" (bio je nominovan za ,,Oskara" i ,,Zlatni globus")[174], ,,Juče" (osvojio nagradu Filmskog festivala u Veneciji, takođe bio nominovan za pomenute nagrade)[175], ,,Bogovi su pali na teme" (osvojio nagradu Međunarodnog filmskog festivala u Montrealu)[176] i drugi. Film koji je osvojio ,,Oskara za najbolji film na stranom jeziku" 2006.godine je ,,Tsotsi".[177]

Dobar predstavnik kulture Južnoafričke republike, iako ne baš na direktan način, je Šarliz Teron, jedna od najpoznatijih i najplaćenijih glumica na svetu, koja je poreklom iz ove zemlje.

Pojava Interneta izmenila je sve sfere života, a uticala je i na umetnost. Tako u poslednje vreme dosta pažnje u Južnoafričkoj republici privlače ,,onlajn galerije". Umetnici žele da što više prošire svoj uticaj i da dopru i do međunarodne publike pa zato biraju ovaj način

[171] Ovaj pokazatelj je relevantan pretežno za mlađu populaciju kojoj je ,,Jutjub" najdostupniji i koja ga najviše i koristi.

[172] Internet Movie Database (IMDb), Mandela: Long Walk to Freedom, dostupno na: http://www.imdb.com/title/tt2304771/awards?ref_=tt_awd (pristupljeno 20.10.2014)

[173] TIME, Mandela in the Movies: Ten Films About Apartheid, dostupno na: http://entertainment.time.com/2013/12/06/mandela-in-the-movies-10-films-about-apartheid (pristupljeno 25.10.2014)

[174] Internet Movie Database (IMDb), District 9, dostupno na: http://www.imdb.com/title/tt1136608/awards?ref_=tt_ql_4 (pristupljeno 20.10.2014)

[175] Internet Movie Database (IMDb), Yesterday, dostupno na: http://www.imdb.com/title/tt0419279/awards?ref_=tt_ql_4 (pristupljeno 20.10.2014)

[176] Internet Movie Database (IMDb), The Gods Must Be Crazy, dostupno na: http://www.imdb.com/title/tt0080801/awards?ref_=tt_ql_4 (pristupljeno 20.10.2014)

[177] Internet Movie Database (IMDb), Tsotsi, dostupno na: http://www.imdb.com/title/tt0468565/awards?ref_=tt_ql_4 (pristupljeno 20.10.2014)

predstavljanja svojih umetničkih dela.[178] U poslednjih godinu i po dana, povećalo se interesovanje za savremenu afričku umetnost, prema rečima osnivača jedne od ovih galerija, Džuli Tejlor. Ona smatra da je u prethodnom periodu afrička umetnost bila nedovoljno predstavljena i da je ovo način da se to promeni.[179]

Izgleda da je Internet glavni rasadnik južnoafričke kulture budući da na najbolji način promoviše ono što je nastalo na njenom tlu, a ima potencijal da postane internacionalno. Ipak, iako neki delovi južnoafričke kulture jesu prešli granice i postali poznati međunarodnoj javnosti, teško je poverovati da će oni postati i univerzalni zato što se u velikoj meri razlikuju od vladajućih vrednosti. Sve dok se kultura jedne zemlje doživljava kao ,,egzotična" nije logično očekivati da će se svet identifikovati sa njom.

- **Uticaj Južnoafričke Republike u međunarodnimorganizacijama**[180]

U vreme kada Organizacija Ujedinjenih nacija ima veliki značaj, ako ni zbog čega drugog, barem zbog toga što njeno učešće u nekoj oblasti daje legitimitet odlukama, izuzetno je pohvalno biti zemlja osnivač jer to znači da je država učestvovala u samom stvaranju temelja sveta u kom danas živimo. Južnoafrička Republika se može pohvaliti time. Osim toga, ona je bila jedna od deset nestalnih članica Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija u dva navrata- 2007-8. i 2011-12.[181]

Članica je i brojnih specijalizovanih agencija i međunarodnih organizacija koje čine sistem Ujedinjenih nacija kao što su na primer Organizacija za ishranu i poljoprivredu (FAO), Međunarodni fond za poljoprivredni razvoj (IFAD), Međunarodna organizacija za civilno vazduhoplovstvo (ICAO), Međunarodna organizacija rada (ILO), Međunarodna unija za telekomunikacije (ITU), Organizacija za obrazovanje, nauku i kulturu (UNESCO) i brojnih drugih.[182] Možemo zaključiti

[178] SABC News, *Internet growth transforming Africa's art industry,* dostupno na: http://www.sabc.co.za/news/a/863b1e8044f090b4b2f2b3a5ad025b24/Internet-growth-transforming--Africas-art-industry-20140408 (pristupljeno 20.10.2014)

[179] Isto.

[180] Ovaj deo teksta napisala je Danijela Vojinović

[181] United Nations Security Council, Countries Elected Members of the Security Council, dostupno na: http://www.un.org/en/sc/members/elected.asp (pristupljeno 6.10.2014)

[182] Detaljan spisak specijalizovanih agencija čiji je Južnoafrička Republika član videti na: United Nations in South Africa, Agencies, dostupno na: http://www.un.org.za/agencies (pristupljeno 6.10.2014)

da je Južnoafrička republika i te kako prisutna na najvećem svetskom forumu i da sarađuje u svim sferama života sa drugim državama kroz sistem Ujedinjenih nacija.

Pored saradnje na jednom opštem, političkom planu, Južnoafrička republika povezana je sa drugim državama i članstvom u međunarodnim finansijskim institucijama- članica je Grupe Svetske banke (osim jedne od pet organizacija- Međunarodnog centra za rešavanje investicionih sporova-ICSID)[183] i Međunarodnog monetarnog fonda, članstvom u međunarodnim institucijama u oblasti pravosuđa-Međunarodnom krivičnom sudu i Stalnom arbitražnom sudu, a članica je i Interpola- najveće međunarodne policijske organizacije na svetu koja okuplja 190 država članica i slavi jedan vek postojanja, kao i Interparlamentarne unije.

Prisutna je i u organizacijama koje se bave uređivanjem oblasti koje su po svojoj prirodi više tehničkog karaktera, odnosno više specijalizovane kao što su Međunarodna agencija za atomsku energiju (IAEA), Organizacija za zabranu hemijskog oružja (OPCW), Međunarodna organizacija za standardizaciju (ISO), Svetska zdravstvena organizacija (WHO), Svetska trgovinska organizacija (WTO) i brojne druge.

Iako nam o značaju zemlje dosta govore podaci o njenom formalnom članstvu u svim relevantnim međunarodnim organizacijama i finansijskim institucijama, pravu sliku stičemo tek na osnovu procesa u kojima Južnoafrička republika ravnopravno učestvuje iako nije reč o međunarodnim organizacijama. To je pre svega Grupa 20 (G20), ali i Grupa 24 (G24) i Grupa 77 (G77), kao i višestrani diplomatski proces- BRICS.

Južnoafrička republika je jedini afrički predstavnik u G20. Ovde se okupljaju najrazvijenije zemlje sveta i najuspešnije zemlje u razvoju. Predstavljaju čak dve trećine svetske populacije, 85% globalnog bruto društvenog proizvoda i 75% globalne svetske trgovine.[184] Ovaj elitni klub država ima oblik foruma vlada i guvernera centralnih banaka i postoji od 1999. godine.

---

[183] Grupu Svetske banke čini pet organizacija: The International Bank for Reconstruction and Development (IBRD), The International Development Association (IDA), The International Finance Corporation (IFC), The Multilateral Investment Guarantee Agency (MIGA), The International Centre for Settlement of Investment Disputes (ICSID), dostupno na: http://www.worldbank.org (pristupljeno 8.10.2014)

[184] Detaljnije o G20 videti na: https://www.g20.org/about_g20/g20_members

Još intenzivnija saradnja od one koja postoji sa najmoćnijim državama, svakako postoji sa državama koje su joj po stepenu razvoja bliže- zemljama u razvoju. Ta saradnja ostvaruje se, između ostalog, kroz G24 još od 1971. sa ciljem koordinacije ovih zemalja u pogledu monetarnih i pitanja koja se tiču razvoja[185], kao i kroz G77 koji je najuspešniji oblik međuvladine saradnje u okviru Ujedinjenih nacija. Nastala je 1964. potpisivanjem Zajedničke deklaracije sedamdeset sedam zemalja u razvoju sa ciljem zaštite zajedničkih ekonomskih interesa ovih zemalja, jačanja njihove pregovaračke pozicije u Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija i promovisanjem saradnje „Jug-Jug".[186]

Od izuzetnog značaja za Južnoafričku Republiku je to što je od 2011. jedna od država grupe BRICS.[187] Države učesnice sarađuju u gotovo svim oblastima i nastoje da podstaknu saradnju i njihovih civilnih društava, pored one koja postoji na zvaničnom, najvišem nivou. Stevan Nedeljković, asistent na Fakultetu političkih nauka, smatra da je saradnja država učesnica do sada ostvarivana sa velikim uspehom i da Južnoafrička republika ima veoma važnu ulogu u ovom višestranom pregovaračkom procesu.[188] Nju važnim akterom čini to što ona ne zastupa samo svoje interese već interese celog afričkog kontinenta što nesumnjivo daje težinu njenim stavovima, ali i to što se, kako bi dodatno istakla svoj otklon od politike aparthejda, veoma glasno i dosledno zalaže za zaštitu ljudskih prava. Iako bi se njena moć mogla okarakterisati pre kao moć srednjeg obima nego neke velesile, on ističe da poziciju Južnoafričke republike ojačavaju kako njeno učešće u BRICS-u, tako i liderska pozicija u okviru Afričke unije, učešće u G20 i njena uloga u održavanju bezbednosti na kontinentu.

Ova zemlja sa teškim kolonijalnim nasleđem i duboko podeljenim društvom koje je ostalo nakon aparthejda sve je više svetli primer ovog, nažalost, mračnog kontinenta jer se javlja kao akter koji pomaže u područjima zahvaćenim sukobom. Trenutno učestvuje u misiji Uje-

[185] Intergovernmental Group of 24, dostupno na: http://g24.org (pristupljeno 8.10.2014)
[186] The Group of 77 at the United Nations, dostupno na: http://www.g77.org/doc (pristupljeno 8.10.2014)
[187] BRICS je akronim pod kojim se podrazumevaju Brazil, Ruska Federacija, Indija, Kina i Južnoafrička republika (Brasil, Russian Federation, India, China, South Africa) i predstavlja višestrani diplomatski proces koji se formirao od 1999. godine da bi priključenjem Južnoafričke Republike 2011.dobio oblik kakav ima danas. Treba ga razlikovati od ekonomskog BRIC-a koji podrazumeva ekonomsku saradnju četiri druge države, bez Južnoafričke Republike.
[188] Stevan Nedeljković, asistent na Fakultetu političkih nauka u Beogradu, intervju sa autorom, 16.oktobar 2014.

dinjenih nacija u Demokratskoj republici Kongo (United Nations Organization Stabilization Mission in the DR Congo-MONUSCO)[189] i u zajedničkoj misiji Ujedinjenih nacija i Afričke unije u Darfuru (African Union/United Nations Hybrid operation in Darfur-UNAMID)[190].

Povezanost sa svetom u periodu već odmakle globalizacije svakako je nešto što određuje koliko je jedna zemlja moćna, ali naš sagovornik podseća da se ne sme zaboraviti na razvijanje što boljih odnosa sa susedima. Smatra da se Južnoafrička republika veoma dobro nosi sa tim, ne samo tako što doprinosi bezbednosti kontinenta već i svojim specifičnim vidom liderstva a to je vođenje putem davanja primera.[191] Ona je povezana pre svega sa Bocvanom, Lesotom, Namibijom i Svazilendom u Južnoafričku carinsku uniju.[192] Sa jugom kontinenta razvija saradnju kroz Južnoafričku razvojnu zajednicu[193]. Potom je, pod parolom ,,Ujedinjena i snažna Afrika" povezana sa još 54 afričke zemlje članstvom u Afričkoj uniji[194], a saradnja se geografski širi i van kontinenta njenim pripadanjem Grupi afričkih, karipskih i pacifičkih država (African, Caribbean and Pacific Group of States-ACP).

Možemo zaključiti da je Južnoafrička republika članica svih važnih međunarodnih organizacija, da je prisutna na gotovo svim važnim mestima gde se donose odluke te da njen uticaj nikako ne bi trebalo zanemariti. Članstvo u međunarodnim organizacijama jedna je od povoljnih okolnosti koje ona koristi kako bi povećala svoju sveukupnu moć na međunarodnom planu.

- **Meka moć Južnoafričke Republike**[195]

U istraživanju indeksa meke moći sprovedenog u proleće 2012. od strane ,,Ernst i Jang"-a, Južnoafrička republika se nalazi na 7. me-

[189] Detaljnije o misiji videti na zvaničnoj Internet stranici misije koja je dostupna na: http://monusco.unmissions.org (pristupljeno 10.10.2014.)

[190] Detaljnije o misiji videti na zvaničnoj Internet stranici misije koja je dostupna na: http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unamid (pristupljeno 10.10.2014)

[191] Stevan Nedeljković, asistent na Fakultetu političkih nauka u Beogradu, intervju sa autorom, 16.oktobar 2014.

[192] Southern African Customs Union (SACU), dostupno na: http://www.sacu.int/main.php?id=471 (pristupljeno 11.10.2014)

[193] Severnu granicu Zajednice čine Demokratska republika Kongo i Tanzanija. Southern African Development Community (SADC), dostupno na: http://www.sadc.int/about-sadc/overview/sadc-vision (pristupljeno 10.10.2014)

[194] Afričkoj uniji ne pripada jedino Maroko, a Centralnoafrička republika trenutno je suspendovana. African Union, dostupno na: http://www.au.int/en (pristupljeno 10.10.2014)

195 Ovaj deo teksta napisala je Danijela Vojinović.

stu među najrazvijenijim državama u razvoju.[196] Na ovu poziciju doveli su je dobri indikatori stanja vladavine prava i sloboda, međutim, zabeležen je pad od 2005. godine uslovljen lošim pokazateljima kada je reč o listi ,,Tajm 100" i poziciji kompanija iz ove zemlje na međunarodnom tržištu. Relativno stabilne demokratske institucije i liderska pozicija u subsaharskoj Africi, a moglo bi se reći i na celom kontinentu, budući da je ovo jedina zemlja sa Afričkog kontinenta koja se našla na listi 20 najrazvijenijih zemalja u razvoju, doprinose njenoj mekoj moći.

Globalni ugled

Izvoz kulturnih dobara

Ovo nije značajan parametar za meku moć Južnoafričke Republike. Naime, njen udeo u izvozu bilo kog pojedinačnog kulturnog dobra ne prelazi 1% svetskog izvoza tog dobra.[197] Najznačajniji udeo imaju antikviteti, mada i to sa svega 0,4%. Godišnji prihod koji ostvari od izvoza kulturnih dobara iznosi 363 miliona američkih dolara. Za dobra koja su u vezi sa dizajnom (arhitektura, modni detalji, nakit…) zarađuje se ubedljivo najveća suma, 133 miliona, što je više od trećine ukupne zarade za kulturna dobra Južnoafričke Republike.

Kada je reč o filmovima od 2003. do 2012. osim 2, odnosno 4 miliona dolara 2006 i 2007. zarađena suma je zanemarljiva, manje od million.

Muzika, ako se uzmu u obzir kasete, CD-ovi, DVD-evi, zatim muzički instrumenti donela je u 2012. zaradu od 59 miliona američkih dolara.

Primetno je smanjenje zarade od izvoza knjiga za gotovo polovinu, 2010. zarađeno je 58 miliona, 2012. 31 milion. Najpoznatija i najuticajnija južnoafrička knjiga je ,,Dug put do slobode" Nelsona Mandele, a njena čitanost svakako doprinosi mekoj moći.[198]

Popularnost jezika

Postoji čak jedanaest zvaničnih jezika u Južnoafričkoj republici tako da je slika po ovom pitanju prilično fragmentirana-nijedan jezik

[196] Ernst and Young, Rapid-growth markets soft power index, EYGM Limited, 2012.

[197] UNCTAD Statistics, UnctadStat, *Values and shares of creative goods, exports, annual, 2003-2012,* dostupno na: http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=14772 (pristupljeno 4.8.2014)

[198] BBC News Magazine, *How a secret manuscript became an international bestseller*, dostupno na: http://www.bbc.com/news/magazine-15422179 (pristupljeno 13.1. 2015)

nije dominantan u odnosu na druge. Nijedan od njih nije u široj upotrebi van Južnoafričke republike, osim engleskog tako da ovo svakako nije adut ove države. Ipak, postoje kursevi nekih od jezika koji se ovde govore, mada je broj onih koji ih izučavaju mali. Na primer, zulu u Sjedinjenim Američkim Državama govore 104 osobe.[199]

Olimpijske igre

Južnoafrička republika učestvuje na Olimpijskim igrama od 1908. kada su održane u Londonu gde su njeni predstavnici osvojili zlatnu i srebrnu medalju u atletici (trka na 100m i maraton)[200]. Od tada pa do poslednjih Olimpijskih igara 2012. redovno su bili uspešni i osvajali medalje, osim duže pauze u periodu od 1964.do 1988.kada nije ni učestvovala zato što je u tim godinama bila bojkotovana zbog politike aparthejda koja je bila aktuelna u toj zemlji.

Nacionalni olimpijski komitet Južne Afrike formiran je 1994. nakon što je završena borba protiv aparthejda u toj zemlji. Inkorporiran je kasnije, 2004.godine, u Južnoafričku sportsku konfederaciju i olimpijski komitet (SASCOC) jer je odlučeno da je u interesu sporta u toj zemlji da se sva tela konsoliduju u jedno.[201] Kejptaun se kandidovao da bude domaćin letnjih olimpijskih igara 2004. međutim, nakon kontroverznog procesa glasanja, izglasana je Atina. Reč je o tome da je jedan član Međunarodnog olimpijskog komiteta ostao uzdržan, a Atina je odnela prevagu sa samo jednim glasom više. Drugi južnoafrički grad, Durban, ponudio je svoje gostoprimstvo za letnje olimpijske igre 2020. ali se kasnije povukao tako da Južnoafrička republika za sada ostaje bez statusa zemlje domaćina Olimpijskih igara.[202] Nakon dobro organizovanog Svetskog prvenstva u fudbalu 2010. povećali su se poverenje i ugled koje ova zemlja uživa u svetu.

Kada pogledamo osvojene medalje, možemo zaključiti da je Južnoafrička republika uspešna u atletici, plivanju, boksu. Na poslednjim Olimpijskim igrama održanim u Londonu 2012. Osvojila je šest medalja, od toga polovinu u plivanju. Dve je osvojio Čad le Klos, obe

[199] Language Enrollment Association, *Language Enrollment Database 1958-2009*, dostupno na: http://www.mla.org/cgi-shl/docstudio/docs.pl?flsurvey_results (pristupljeno 4.8.2014)
[200] Official website of the Olympic Movement, South Africa, dostupno na: http://www.olympic.org/south-africa (pristupljeno 4.8.2014)
[201] NOCSA, *South Africa and the Olympic Games,*dostupno na: http://www.nocsa.co.za/nocsa (pristupljeno 4.8.2014)
[202] Isto.

plivajući ,,delfin stilom", zlatnu u trci na 200m, srebrnu na 100m. Južnoafrički tim osvojio je zlatnu medalju u veslanju, a dve medalje svojoj zemlji donele su žene, srebrnu u atletici (trka na 800m) i bronzanu u kajaku.[203] Za razliku od letnjih olimpijskih igara na kojima je imala zapažene rezultate, na zimskim nikada nije učestvovala.

Globalne ikone

Na listi 100 najuticajnijih ljudi na svetu za 2014.godinu koju je objavio Magazin ,,Tajm" našla se ,,neustrašivi južnoafrički javni advokat" Tuli Madonsela.[204] Smatra se da je ona primer toga kako bi javni službenici trebalo da obavljaju svoj posao kao i da mnogo doprinosi reformama i borbi za očuvanje ljudskih prava. Od 2009.godine obavlja funkciju javnog zaštitnika što je ekvivalent instituciji ombudsmana, odnosno zaštitnika građana.

Kao ekspert iz oblasti prava, pomogla je Ustavotvornoj skupštini prilikom izrade nacrta Ustava 1994-5, a 2012. godine ponela je titulu najuticajnije žene Južnoafričke republike.[205] Njenom najvećom zaslugom i dokazom da zaista posvećeno obavlja svoj posao smatra se izveštaj o tome kako je aktuelni predsednik Džejkob Zuma sa svojom porodicom nelegalno stekao bogatstvo. Ona ga je podnela u martu 2014. a predsednikov odgovor se još uvek čeka.

Nelson Mandela, svojevremeno i na pomenutoj listi, ali i nezavisno od takvih pokazatelja, svakako je neko ko je globalna ikona i ko će i dalje stavljati Južnoafričku republiku u pozitivan kontekst što pokazuje i način na koji ga je svet ispratio prošle godine.

Svetski priznate komapnije

Na listi 500 najbolje rangiranih kompanija globalnog domašaja časopisa ,,Forčn", nijedna nije iz Južnoafričke republike. Njih takođe nema ni na listi najpriznatijih svetskih kompanija niti na bilo kojoj drugoj listi koju pravi ovaj autoritet po stanovištu koje zauzima ,,Ernst i Jung".[206] To je upravo ono što najviše slabi meku moć ove zemlje i umanjuje njen uticaj.

---

[203] Official website of the Olympic Movement, South Africa, dostupno na: http://www.olympic.org/south-africa (pristupljeno 4.8.2014)

[204] TIME, The 100 most inflental people, *Thuli Madonsela,* dostupno na: http://time.com/70854 (pristupljeno 30.7.2014.)

[205] Who's who, South Africa, The leading Guide to everyone who's anyone in South Africa, *Thuli Madonsela,* dostupno na: http://whoswho.co.za/thulisile-madonsela-9068 (pristupljeno 30.7.2014.)

[206] Fortune, *Global 500 2014,* dostupno na: http://fortune.com/global500/wal-mart-stores-1 (pristupljeno 30.7.2014.)

Vladavina prava

Na osnovu indikatora Svetske banke za 2012.godinu (pošto za kasniji period oni još uvek nisu poznati) stanje u oblasti ljudskih prava je negde na sredini, 0,08, pri čemu je skala raspona od -2.5 do +2.5.[207] Grafički prikaz pokazuje nam skoro ravnu liniji sa veoma blagom tendencijom ka gore. Zaključujemo, mali, ali kontinuirani napredak.

Vladavina prava bi svakako trebalo da isključuje korupciju. U izveštaju o stepenu korupcije ova zemlja je na 72. mestu od 177 rangiranih zemalja, njen rezultat je 42/100, pri čemu je 0 visok nivo korupcije, a 100 njeno potpuno odsustvo.[208] Zoran Ćirjaković, koji se u svojim radovima bavi ovim područjem, ali je i boravio u mnogim afričkim zemljama, ističe da ga ne čudi postojanje korupcije u Južnoafričkoj Republici.[209] Smatra da je ona uslovljena kulturološkim razlozima odnosno snažnim sećanjem na period ubilačke bede i da je to sećanje istorijskog straha veoma teško iskoreniti. Taj strah uslovljava verovanje mnogih građana da će biti materijalno obezbeđeni samo ukoliko njihova grupa, odnosno pleme, dođe na vlast. To je, kako navodi on, vidljivo i iz same reči za korupciju u mnogim afričkim jezicima koja istovremeno znači i „jesti".[210]

Da je ova pojava rasprostranjena u društvu svesni su i građani Južnoafričke republike. Na pitanja o korumpiranosti pojedinačnih institucija dali su obeshrabrujuće odgovore. Naime, polovina smatra da je sudstvo u toj zemlji korumpirano ili čak veoma korumpirano, dok je trećina izjavila kako se našla u situaciji da daje mito sudskim institucijama. Policija je još gore pozicionirana jer je čak 83% ispitanika smatra korumpiranom, a rezultati su loši i kada je reč o parlamentu, političkim partijama i javnim službenicima gde je nezadovolnjih više od čak 70%. Reklo bi se da su ispitanici zadovoljni jedino vojskom gde je taj procenat 11%.[211] Čini se da građani nemaju baš utisak da je u njihovoj zemlji jaka vladavina prava, ali ipak, relativno dobra pozicija na listi govori nam da situacija nije toliko loša pa ovo može ići u korist mekoj moći Južnoafričke Republike.

---

[207] World Bank, Worldwide Governance Indicators, South Africa, dostupno na: http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#countryReports (pristupljeno 31.7.2014.)

[208] Transparecy International, Corruption by country, South Africa, dostupno na: http://www.transparency.org/country#ZAF (pristupljeno 31.7.2014.)

[209] Zoran Ćirjaković, intervju sa autorom, 21.10.2014.

[210] Isto.

[211] Transparency International, Global Corruption Barometar, South Africa, dostupno na: http://www.transparency.org/gcb2013/country/?country=south_africa (pristupljeno 31.7.2014.)

Indeks slobode

Od kada ju je ,,Fridom haus" 1994. prvi put označio kao slobodnu zemlju, Južnoafrička republika zadržava taj status u narednih 20 godina pa i u 2014, pored još 87 slobodnih zemalja (45% država).[212] Nasuprot tome, subsaharska regija beleži pad u poslednjih 5 godina na osnovu svih sedam pokazatelja političkih prava i civilnih sloboda. On je posebno osetan kada je reč o slobodi izražavanja i udruživanja.[213] Internet je u Južnoafričkoj republici označen kao slobodan, a mediji kao delimično slobodni. Mediji se trenutno susreću sa najvećim kritikama do sada koje dolaze iz sveta biznisa, politike, ali i od građana. Smatra se da nisu u stanju da prikupe sve informacije te da zbog toga neobjektivno informišu. Kritike se tiču i načina na koji mediji izveštavaju o protestima, odnosno smatra se da preterano afirmišu masovne ubice, demonstrante i uopšte da štetno utiču na moralne vrednosti društva.[214]

Pored toga, važno je šta o političkoj situaciji misle i stanovnici Južne Afrike i da li se osećaju slobodnim. Istraživanje koje je sproveo ,,Fridom haus" o demokratiji u Južnoafričkoj republici, kao presek stanja nakon 20 godina demokratije u toj zemlji, u periodu od juna do oktobra 2013. daje nam, čini se, pomalo kontradiktornu sliku.[215] Naime, kada je reč o ljudskim pravima, građani smatraju da su im ona osigurana i da su slobodni. Takođe, imaju poverenja i u demokratski sistem. Sa druge strane pak, zakonodavne institucije doživljavaju kao slabe, neodgovarajuće i korumpirane. Ni u vladajuću partiju, Afrički nacionalni kongres, nemaju baš mnogo poverenja niti su zadovoljni njihovim radom, međutim, oni i dalje uživaju najveću podršku stanovništva. Nezadovoljstvo je prisutno i kada je reč o policiji i stanju pravosuđa.

Od 4. do 6. avgusta 2014. predsednik Sjedinjenih Američkih Država Barak Obama dočekao je lidere pedeset afričkih zemalja. Or-

---

[212] Freedom House, South Africa, dostupno na: http://freedomhouse.org/country/south-africa#.U9j1u-OSxGs (pristupljeno 30.7.2014.)

[213] Freedom house, *Sub-saharan Africa Fact Sheet*, dostupno na: http://www.freedomhouse.org/report/sub-saharan-africa-fact-sheet#.U9j--uOSxGu (pristupljeno 30.7.2014.)

[214] South Africa Broadcasting Chanel, *Media under spotlight amid public scrutiny*, dostupno na: http://www.sabc.co.za/news/a/4357e68044fa002bab9bbba5ad025b24/Media-under-spotlight-amid-public-scrutiny-20140408 (pristupljeno 4.8.2014)

[215] Freedom House, *Twenty years of South African Democracy,* dostupno na: http://freedomhouse.org/report/special-reports/twenty-years-south-african-democracy#.U9j2DuOSxGs (pristupljeno 30.7.2014.)

ganizovan je samit čija je glavna tema razmatranje stanja demokratije i ljudskih prava na afričkom kontinentu sa posebnim akcentom na subsaharsku regiju.[216] Za Južnoafričku republiku je važno da je jedna osvedočeno demokratska zemlja, kakve su Sjedinjene američke države, posmatra kao ravnopravnog sagovornika i da je kroz dijalog sa ovom i drugim afričkim zemljama, a ne samovoljno, ocenila stanje

Čak i u osetljivoj oblasti kakva su prava LGBT populacije, Južnoafrička republika se istakla legalizujući gej brakove 2006. Komisija ujedinjenih nacija za ljudska prava od 2011. postavila je komesara zaduženog za slanje izveštaja o stanju u ovoj oblasti.[217]

Izlaznost na izbore

Prvi višepartijski, demokratski izbori održani su 1994.godine, nakon ukidanja aparthejda i na njima je pobedu odneo Nelson Mandela. Od tada do danas Južnoafrička republika je prošla kroz 5 parlamentarnih izbornih ciklusa. Izlaznost je svih 5 puta bila izuzetno visoka, iznad 70%, a najviša, razumljivo na prvim izborima kada je zasigurno vladala euforija zbog tako važne promene političkog sistema, više od 86%.[218]

Osim visoke izlaznosti, zajednička karakteristika svih izbora je i veoma ubedljiva pobeda, sa natpolovičnom većinom, Afričkog nacionalnog kongresa.

„Fridom haus" uradio je detaljan izveštaj uoči izbora 2014.[219] Primetno je da glasači izlaze u velikom broju na izbore i da postoji izražena potreba za učestvovanjem bez obzira na to da li kandidati koje preferiraju imaju šanse da pobede ili ne. Kao najčešći motivi za glasanje navode se nada za dalje promene, korišćenje prava da se kritikuje, odbrana pobede nad aparthejdom, ali i nešto pragmatičniji razlog, u cilju dobijanja posla. Afrički nacionalni kongres i dalje ima ogromnu podršku, ali se tip te podrške znatno promenio, ona više nije „slepa" i

[216] Freedom House, African Leaders Summit: Opportunities to focus on democracy and human rights, dostupno na: http://www.freedomhouse.org/article/african-leaders-summit-opportunities-focus-democracy-and-human-rights#.U9kAaeOSxGs (pristupljeno 30.7.2014.)
[217] Freedom House, The best and worse performers, dostupno na: http://freedomhouse.org/us-africa-leaders-summit/best-and-worst-performers#.U9kAj-OSxGs (pristupljeno 30.7.2014.)
[218] Institute for Democracy and Electoral Assistance, *Voter Turnout Data for South Africa*, dostupno na: http://www.idea.int/vt/countryview.cfm?id=246 (pristupljeno 4. 8. 2014)
[219] Freedom House, *Twenty years of South African Democracy,* dostupno na: http://freedomhouse.org/report/twenty-years-south-african-democracy/section-5-voting-and-party-political-choice#.U9-15-OSxGt (pristupljeno 4. 8. 2014.)

bezrezervna već su glasači itekako skeptični i kritički nastrojeni. Međutim, i dalje biraju ovu partiju delimično i zbog toga što ona simbolizuje osvojenu slobodu, a delimično i zato što smatraju da nemaju bolji izbor na raspolaganju. Dakle, podrška je znatno krhkija nego ranije. Kao opoziciona partija javlja se Demokratska alijansa koja bi mogla biti alternativa, međutim ona i dalje mnoge podseća na period aparthejda te mnogi ne glasaju za nju iz straha da se ne vrate stara vremena.[220]

Pored njih, na vlast pretenduju i Borci za ekonomsku slobodu (Economic Freedom Fighters) koji, kako se navodi, nisu shvaćeni dovoljno ozbiljno. To je stranka nastala otcepljenjem od Afričkog nacionalnog kongresa.

Izbori su održani u maju 2014. godine. Izlaznost je bila 73,48%.[221] Ubedljivo najveći broj glasova osvojio je, kao i do sada, Afrički nacionalni kongres, 62,15% glasova odnosno 249 od ukupno 400 mesta u parlamentu, a najjača opoziciona partija, Demokratska alijansa 22,23%, odnosno 89 poslaničkih mesta.[222] Ova partija ostvarila je najbolji rezultat ikada, znatno bolji nego na prošlim izborima kada je osvojila oko 16%. Kažu da je za njih ovo veliki uspeh jer su dobili više od milion novih glasača, od toga 700.000 crnih Južnoafrikanaca što je zanimljivo ako se uzme u obzir da je ova partija kritikovana kao ona u kojoj dominiraju belci.[223] Zoran Ćirjaković uprkos uspehu ove partije, ne smatra da će opozicija postati dovoljno privlačna u narednom periodu da bi ugrozila prevlast Afričkog nacionalnog kongresa.[224] Njeno jako uporište postoji jedino u Kejptaunu, a najveći potencijal za razvijanje alternative naš sagovornik vidi u osipanju članstva Afričkog nacionalnog kongresa, odnosno prelasku nezadovoljnih iz ove partije u neku drugu ili osnivanje nove.[225] On takođe smatra da se demokratija suočava sa brojnim izazovima u području subsaharske Afrike i Južnoafričke republike jer je neprilagođena širem kontekstu, a još važniji problem

[220] Isto.

[221] Electoral Comission of South Africa, *National and Provincial Elections Results 2014,* dostupno na: http://www.elections.org.za/resultsNPE2014 (pristupljeno 4.8.2014)

[222] Isto.

[223] The Guardian, *ANC seals fifth successive election victory in South Africa,* dostupno na: http://www.theguardian.com/world/2014/may/09/anc-wins-fifth-election-south-africa-jacob-zuma (pristupljeno 4.8.2014)

[224] Zoran Ćirjaković, predavač na Fakultetu za medije i komunikacije u Beogradu, nekadašnji izveštač tokom oružanih sukoba i kriza zemalja Subsaharske Afrike, intervju sa autorom, 21. 10. 2014.

[225] Isto.

je nedostatak ,,demokratske dividende" odnosno vidljive ekonomske koristi koju su građani očekivali da dobiju uvođenjem demokratije, a ona je izostala.[226] Ipak, to da li je Južnoafrička Republika demokratija nije upitno.

Čak trinaest partija osvojilo je mesta u parlamentu na prošlim izborima, a čak šesnaest pored njih učestvovalo i ostalo bez mesta.[227]

Čini se da su, bez obzira na uspeh pojedinih partija, višepartizam i visok procenat izlaznosti zagarantovani.

Emisija ugljen-dioksida

Količina ugljen-dioksida koju Južnoafrička republika emituje mogla bi da utiče veoma loše na njenu meku moć jer je reč o prilično velikim brojevima. Najgore stanje bilo je 2009. godine kada je emitovano 503.941 tona.[228] Tada je Južnoafrička republika bila 12. na svetu, međutim u odnosu na prethodnu, 2008.emisija je opala za čak 6.7%.[229]

Ipak, ne bi se moglo zaključiti da je reč o zemlji koja ne brine o životnoj sredini. Južnoafrička republika je potpisnica Kjoto protokola od 2002.godine (ratifikovala ga je 2005)[230] čiji je cilj upravo smanjenje emisije ugljen-dioksida u atmosferu. Pored toga, njen udeo u ukupnoj emisiji je manji od 1%.[231] Vlada je preuzela na sebe obavezu da smanju veliku količinu emisije te je osnovala posebno telo koje se time bavi: Južnoafrički centar za apsorbovanje i skladištenje ugljenika.[232]

Uzrok ovako velike količine štetne emisije je u tome što se više od 90% energije generiše iz uglja. Svetska banka uložila je 25 miliona

---

[226] Isto.

[227] Electoral Comission of South Africa, *National and Provincial Elections Results 2014,* dostupno na: http://www.elections.org.za/resultsNPE2014 (pristupljeno 4.8.2014)

[228] United Nations Statistics Division, Department of Economic and Social Affaires, *Millennium Development Goals Indicators,* dostupno na: http://mdgs.un.org/unsd/mdg/Data.aspx?cr=710 (pristupljeno 4.8.2014)

[229] EDGAR, *Trends in Global CO2 Emissions, 2013. Report,* dostupno na http://edgar.jrc.ec.europa.eu/news_docs/pbl-2013-trends-in-global-co2-emissions-2013-report-1148.pdf (pristupljeno 4.8.2014)

[230] Protokol je nastao u sklopu Okvirne konvencije o klimatskim promenama UN 1997. godine i stupio na snagu 2005.godine, a kasnije je dopunjavan više puta. United Nations Framework Convention on Climate Change, *Status of Ratification of the Kyoto Protocol*, dostupno na: http://unfccc.int/essential_background/kyoto_protocol/status_of_ratification/items/5524.php (pristupljeno 4.8.2014)

[231] South African Center for Carbon Capture and Storage, dostupno na http://www.sacccs.org.za (pristupljeno 4.8.2014)

[232] Isto.

američkih dolara da bi podržala projekat smanjenja emisije. Studija koju su zajedno sproveli Svetska banka i Ministarstvo energetike Južnoafričke republike pokazala je da postoji kapacitet da se čak 300 Mt CO2 uskladišti.[233]

Glavni problem je što je Južnoafrička Republika toliko zavisna od uglja, za razliku od svih zemalja u okruženju koje nisu, tako da njena emisija itekako ima štetan uticaj na ceo Afrički kontinent. Rešenje je u preusmeravanju na obnovljive izvore energije, kojima u velikoj meri raspolaže. [234]

Broj imigranata

Procenjeno je da je 2010. godine u Južnoafričkoj Republici bilo 1.863.000 imigranata što nije zanemarljiv broj, međutim to čini stopu od svega 0.9%. Oni čine manje od 4% ukupnog broja stanovnika.[235]

U maju 2014. pooštrila je uslove za imigrante kako bi uspostavila bolju ravnotežu između bezbednosti, ali i doprinosa ekonomiji koji ostvaruje dolazak imigranata. Tako su, na primer, prekogranične i tranzitne dozvole ukinute, osoba koja ostane duže nego što joj je dozvoljeno biće proglašena nepoželjnom, prijavljivanje za vizu mora se obaviti u zemlji porekla, a ne u Južnoafričkoj republici, deca moraju posedovati svoje pasoše.[236]

Privlačna je destinacija za različite kategorije imigranata pa se zbog toga Južnoafrička republika suočava sa mnogim izazovima kao što je ilegalna imigracija, neodgovarajuća granična kontrola, porast ksenofobije i sledstveno sa izbijanjem brojnih incidenata, kao i sa time što su imigranti nosioci brojnih bolesti.[237]

U julu 2014.godine usvojena je Deklaracija ,,Viktorijini vodo-

[233] South African Center for Carbon Capture and Storage, *The Third South African Carbon Capture and Storage Conference 2013 Report*, dostupno na: http://www.sacccs.org.za/wp-content/uploads/2013/12/CCS_Conference_Report_2013.PDF (pristupljeno 4.8.2014)

[234] Deutsche Welle, *South Africa must do more to curb carbon emissions,* dostupno na**:** http://www.dw.de/south-africa-must-do-more-to-curb-carbon-emissions/a-16796003 (pristupljeno 4.8.2014)

[235] United Nations, Economic and Social Affaires, *International Migration Report 2009: Global Assessment,* dostupno na: http://www.un.org/esa/population/publications/migration/WorldMigrationReport2009.pdf (pristupljeno 4.8.2014)

[236] South Africa Info, South Africa tightens immigration rules, dostupno na: http://www.southafrica.info/travel/immigration-020614.htm#.U9_0UeOSxGs (pristupljeno 4.8.2014)

[237] International Organization for Migration, South Africa, dostupno na: https://www.iom.int/cms/en/sites/iom/home/news-and-views/press-briefing-notes/pbn-2014b/pbn-listing/iom-welcomes-action-to-eliminate.html (pristupljeno 5.8.2014)

padi", koju je između ostalih potpisala i Južnoafrička republika, u cilju suzbijanja malarije među migrantima što je početak bavljenja ovim osetljivim pitanjem.[238]

Smatra se jednom od zemalja u kojoj ima najviše nasilja na svetu, pogotovu u odnosu na imigrante. Uprkos bogatstvu i ekonomskom prosperitetu koji trenutno vladaju u ovoj zemlji, imigranti iz Somalije i drugih država imaju male šanse da pronađu zaposlenje i osete dobre strane relativno razvijene ekonomije najviše zbog ksenofobije.[239] Često je nasilje usmereno i prema deci i ženama. Mediji svakodnevno pišu o veoma brutalnim napadima koji često imaju i fatalan ishod. Južnoafrička republika je trenutno domaćin najvećeg broja tražilaca azila na svetu. Oni dobijaju status izbeglica i uživaju neka važna prava poput slobode kretanja, prava na minimalnu zdravstvenu zaštitu. Slikovito bi se moglo opisati na sledeći način: postoji prva nacija-bela, druga- crno stanovništvo, a tek onda treća-imigranti i izbeglice.[240]

Turizam

Zabeležen je znatan porast broja turista pa je tako u 2013.godini njih bilo preko 9,5 miliona u odnosu na 2010. kada je ih je bilo oko 8 miliona. U odnosu na celi Afrički kontinent, samo na Južnoafričku republiku otpada petina ukupnog broja poseta. Od turizma je u 2013. ona zaradila preko 9 milijardi američkih dolara.

Predviđa se da će se u narednih petnaest godina turizam brže razvijati u manje razvijenim područjima te da će ona prestići bogatije delove sveta, a jedan od regiona kojima se predviđa svetla budućnost jer će se navodno broj turista u tom periodu udvostručiti je i sub-saharska Afrika i Južnoafrička republika.[241]

Kao neki od razloga za posetu navode se prirodne lepote, odlazak na safari, u brojne nacionalne parkove, prijatna i topla klima, odgovoran turizam (vođenje računa o zaštiti životne sredine.)[242]

---

[238] Isto.

[239] Al Jazeera, *Xenophobia and its discontents in South Africa,* dostupno na: http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2013/06/201361895126526626.html (pristupljeno 5. 8. 2014.)

[240] Isto.

[241] UNWTO, UNWTO Tourism Highlights, 2014. Edition, dostupno na: http://dtxtq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/unwto_highlights14_en_hr_0.pdf (pristupljeno 5. 8. 2014)

[242] South Africa, *Top ten reasons to visit South Africa*, dostupno na: http://www.southafrica.net/za/en/top10/entry/top-10-reasons-to-visit-south-africa (pristupljeno 5.8.2014)

Rangiranje univerziteta

Prema ,,Tajms hajer edžkejšn" listi najbolje rangiranih univerziteta na svetu za 2013/2014. tri južnoafrička univerziteta su svojim kvalitetom zaslužila da se nađu na njoj. Pri tom su neki od kriterijuma za rangiranje kvalitet predavanja, citiranost, istraživanja, međunarodni ugled.

Najviše mesto, 126. zauzeo je Univerzitet u Kejptaunu.[243] Ovde trenutno studira 22.500 hiljada studenata, a specifičan je upravo po tome što je Kejptaun bio glavno uporište opozicione borbe protiv politike vladajuće bele manjine tokom aparthejda.

Drugi važan univerzitet nalazi se u Johanesburgu, Vitvatersrandski univerzitet, a kotira se između 226.i 250.mesta. Izdvaja ga to što je najviše finansiran novcem iz inostranstva od svih južnoafričkih univerziteta.[244]

Poslednji na ovoj listi od južnoafričkih univerziteta kotiran je između 301.i 350. mesta, ali Stelenboš univerzitet u Matilendu značajan je zbog toga što je upravo ovde najveći broj studenata na višim stepenima studija, a čak 10% njih su studenti iz inostranstva.[245] Takođe, smatra se da su koreni nastanka ove institucije još u 17.veku.

Važno je istaći da kada se rangiraju univerziteti samo u okviru zemalja u razvoju, gde spadaju i zemlje BRICS-a, Južnoafrička republika je visoko pozicionirana te pomenuti univerziteti zauzimaju, navedenim redosledom, 3, 15. i 21.mesto od ukupno 100.[246]

Slika u ovoj oblasti znatno je bolja u odnosu na prošlu godinu kada na listi 200 najboljih univerziteta nije bilo nijednog iz ove zemlje.

Prestižna Šangajska lista univerziteta takođe je uvrstila tri univerziteta u najbolje- Univerzitet u Kejptaunu je između 201.i 300.mesta sa 17% studenata iz inostranstva. Vitvatersrandski univerzitet kotira

[243] Times Higher Education, World University Rankings, University of Cape Town, dostupno na: http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2013-14/world-ranking/institution/university-of-cape-town (pristupljeno 30.7.2014)

[244] Times Higher Education, World University Rankings, University of Wiwatersrand, dostupno na: http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2013-14/world-ranking/institution/university-of-witwatersrand (pristupljeno 30.7.2014)

[245] Times Higher Education, World University Rankings, Stellenbosch University, dostupno na: http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2013-14/world-ranking/institution/stellenbosch-university (pristupljeno 30.7.2014)

[246] Times Higher Education, BRICS and Emerging Economies Rankings 2014, dostupno na: http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2014/brics-and-emerging-economies (pristupljeno 30.7.2014)

se između 301.i 400.mesta, a na listi se našao i Kvazulu Natal univerzitet između 401.i 500.mesta.[247]

Poznavanje engleskog jezika

Postoji 11 zvaničnih jezika u Južnoafričkoj republici među kojima je i engleski. Njega kao maternji govori oko 10% populacije, ali ga većina stanovništva razume i koristi se njime kao drugim jezikom.[248]

Engleski je postao zvaničan jezik 1822. i od tada je pokušavana anglikanizacija stanovništva. To je bio jezik javnog života, obrazovanja, prava. Najviše imigranata došlo je na ovo područje pred kraj 19.veka nakon otkrića ogromnih zaliha zlata i dijamanata. Belo stanovništvo uglavnom govori afrikansom (jezikom koji pripada indoevropskoj porodici i predstvalja posebnu varijantu holandskog, koji su govorili kolonizatori u 17. veku)[249], dok je ostatak belaca uglavnom britanskog porekla i govore engleski. Takođe imigranti iz Indije prihvatili su engleski. Nasuprot tome, mnogi crnci su u periodu borbe protiv aparthejda videli ovaj jezik kao mogućnost da imaju internacionalni glas te da se ujedine sa drugim crncima koji prolaze kroz sličnu borbu.[250] Dakle, kad je reč o ovom faktoru, on doprinosi mekoj moći Afrike zbog velikog broja stanovnika koji razumeju ili i koriste engleski jezik.

- **Zaključak**

Na osnovu predočenih trinaest pokazatelja utisak koji ostaje pomalo je kontradiktoran. Stanje izgleda dosta dobro na različitim listama autoritativnih izvora koji ocenjuju pokazatelje kao što su vladavina prava, kvalitet unverziteta, turizam i brojne druge. Međutim, kada upitate građane šta misle, odnosno pogledate ankete, ili pitate nekoga ko ima neposredno iskustvo boravka u Južnoafričkoj republici kakva je situacija, utisak postaje dosta lošiji. Da li je reč o pesimizmu koji se istorijski ucrtao građanima ove zemlje sa nesrećnom sudbinom ili pak statistike lepo prikrivaju ne tako dobru suštinu nije izvesno.

---

[247] Shanghai Ranking, Academic Ranking of World Universities, dostupno na: http://www.shanghairanking.com/ARWU2013.html (pristupljeno 30.7.2014)

[248] South Africa, South Africa at a glance, dostupno na: http://www.southafrica.net/za/en/guides/entry/South-Africa-at-a-glance (5.8.2014)

[249] Ethnologue, Afrikaans, A language of South Afrika, dostupno na: http://www.ethnologue.com/language/afr (pristupljeno 12.1.2015)

[250] The Cambridge Encyclopedia of the English Language, p.110. dostupno na: http://www.scribd.com/doc/77462665/The-Cambridge-Encyclopedia-of-the-English-Language (pristupljeno. 5.8.2014)

Ipak, aktivno učešće građana u politici bez obzira na njihovo nezadovoljstvo, vladavina prava koja u velikoj meri postoji kao i sedmo mesto koje ova zemlja zauzima među zemljama u razvoju po mekoj moći, odnosno zbrojenim svim ovim parametrima, pokazuje nam da je Južnoafrička republika na dobrom putu i da je akter koga ne bi trebalo podceniti.

Sofija Šajnović, Miloš Matić, Ivana Tomić,
Danijela Vojinović

The Republic of South Africa as a Challenger of the United States of America

Abstract

The main topic of this paper is the power of Southafrican Republic as an USA's challenger. It consists of three parts. The first part contains general information about the Southafrican Republic's geography, history, culture and religion. The second part analyses the hard power of Republic of South Afirca, especially its economic power, science and technology. The Southafrican Republic's military power is also described in this part of essay, with special reference to its naval, ground, air and nuclear forces. The third part tries to explain Southafrican Republic's soft power, i.e. national cohesion, universalist culture and the influence of this country in the international organizations.

Keywords – International Relations, Southafrican Republic, geography of Southafrican Republic, history of Southafrican Republic, culture of Southafrican Republic, religion of Southafrican Republic, economic power of Southafrican Republic, military power of Southafrican Republic, science and technology of Southafrican Republic, national cohesion of Southafrican Republic, universalist culture of Southafrican Republic, influence of Southafrican Republic in international organizations,soft power of Southafrican Republic.

Dejana Vukadinović[1], Sofija Šajnović [2],
Jovana Milovanović[3], Minja Mijatović[4], Olga Pavković[5],
Zlatko Milošević[6], Milica Rašić[7], Đorđe Mihajlović[8],

Republika Turska kao izazivač Sjedinjenim Američkim Državama

Apstrakt

Rad se bavi istraživanjem moći Republike Turske kao izazivača Sjedinjenim Američkim Državama. Tekst se sastoji iz tri dela, od kojih prvi sadrži opšte informacije o njenoj geografiji, istoriji, kulturi i religiji. Drugi deo obuhvata analizu tvrde moći u okviru koje su obrađene teme ekonomske moći i nauke i tehnologije. Takođe, objašnjava se i vojna moć Turske, koja obuhvata pomorsku, kopnenu, vazduhoplovnu i nuklearnu moć. U trećoj celini se istražuje meka moć Turske, tj. njen uticaj u međunarodnim organizacijama, nacionalna kohezija i univerzalistička kultura.

Ključne reči: međunarodni odnosi, Republika Turska, geografija Turske, istorija Turske, kultura Turske, religija Turske, ekonomska moć Turske, vojna moć Turske, nauka i tehnologija Turske, nacionalna kohezija Turske, univerzalistička kultura Turske, uticaj Turske u međunarodnim organizacijama, meka moć Turske

[1] italiangirl19@gmail.com
[2] sofija.sajnovic@gmail.com
[3] milovanovicjovana92@gmail.com
[4] minja_mijatovic@hotmail.com
[5] olgaaa92za@hotmail.com
[6] zlatko_milosevic90@yahoo.com
[7] milica.rasic6@gmail.com
[8] djole992@gmail.com

Slika 1: Teritorija Republike Turske

Pokazatelj	Podatak	Mesto u svetu
Površina teritorije	783.562 km^2	37.
Stanovništvo	81.619.392	17.
Gustina naseljenosti	104,16 stanovnika po km^2	
BDP u Pareitetu kupovne moći	1.167 milijardi dolara	17.
BDP po glavi stanovnika	15.300 dolara	90.
Nivo nezaposlenosti	9,3%	101.
Džini indeks	40,2	57.
Indeks ljudskog razvoja	0.759	69.
Glavni grad	Ankara	
Zvanični jezik	Turski	
Zvanična Valuta	Turska lira	

Tabela 1. Osnovni podaci o Turskoj[9]

[9] U izradi tabele korišćeni su podaci CIA – The World Factbook i UNDP Human Development Report 2014, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html i http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/TUR (pristupljeno 22.03.2015.)

- **Geografija Turske**[10]

Teritoriju Republike Turske čini azijski deo ili Anadolija, manji deo na evropskom tlu, pod nazivom Trakija i nekoliko ostrva u Egejskom moru.[11] Površina Turske iznosi "783 562 km^2, što je pozicionira na 37. mesto u svetu."[12] Najveći deo njene teritorije nalazi se na azijskom delu, dok je na evropskom tlu samo 3 % njene površine. Ukupna dužina njene kopnene granice iznosi

2 656 km, a priobalne 7 200 km. Glavni grad Turske je Ankara koji se nalazi na severo- zapadu države.[13]

Na zapadu, Turska deli granicu sa Grčkom i Bugarskom, na jugu sa Irakom i Sirijom i na istoku sa Gruzijom, Jermenijom, Azerbejdžanom i Iranom. Egejsko more zapljuskuje njene zapadne obale, Sredozemno more južnu i Crno more severnu obalu. Evropski i azijski deo države deli Mramorno more sa moreuzima Bosfor (dug 30 km) i Dardaneli (dug 60 km). Država je podeljena na sedam regija : Mramorna, Egejska, Crnomorska, Sredozemna regija i Srednja, Istočna i Jugoistočna Anadolija. Regije se razlikuju po vegetacijskim i klimatskim uslovima. Ovakav položaj države čini Tursku zanimljivim turističkim odredištem i daje joj veliku stratešku važnost. Njen položaj je povoljan u saobraćajnom i trgovačkom pogledu, jer preko Turske ide glavni kopneni put koji spaja Aziju sa Evropom i pomorski put koji spaja Crno sa Sredozemnim morem. Najviša tačka je na planini Ararat koja je visoka 5 166 m, koja se nalazi na azijskom delu, na granici Turske sa Iranom i Jermenijom. Najveće reke su Tigar i Eufrat čija se izvorišta nalaze u istočnoj Anadoliji. Najveće jezero je jezero Van (3 675 km). Drugo po veličini je jezero Tuz, koje se koristi kao domaći izvor soli zbog ogromne količine soli koju ima.

Veliki deo turske teritorije leži na eruptivnom tlu. Region Gediz na zapadu Turske pogođen je sa više od 1000 zemljotresa, gde je bilo preko 1000 žrtava.[14] Jedan od najjačih zemljotresa pogodio je grad Izmit. Poginulo je oko 17 118 osoba dok je blizu 50 000 imalo teške po-

[10] Ovaj deo teksta napisala je Dejana Vukadinović.

[11] Encyclopedia.com, dostupno preko: http://www.encyclopedia.com/topic/Turkey_(Republic).aspx (pristupljeno 30. septembra 2014.)

[12] CIA - The World Factbook, dostupno preko: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/ge-os/tu.html (pristupljeno 30. septembra 2014.)

[13] Encyclopedia.com, dostupno preko: http://www.encyclopedia.com/topic/Turkey_(Republic).aspx (pristupljeno 30. septembra 2014.)

[14] Isto.

vrede. Poslednji veliki zemljotres koji je pogodio ovu zemlju, desio se 2003. godine.[15]

Jug zemlje odlikuju mediteranska i egejska klima. Najviša prosečna temperatura u toku godine je 20 stepeni, a godišnji nivo padavina iznosi od 58 do 130 cm.[16] Obale Crnog mora imaju relativno blagu klimu, prosečna temperatura varira od 14 do 16 stepeni, sa količinom padavina koja ide od 71 do 249 cm tokom godine. Topla i suva leta i hladne zime odlikuju Anadoliju, centralni deo države. Istok Turkse je hladan, najviša temperatura je do 9 stepeni, a godišnja količina padavina do 51 cm.

Turska flora i fauna je šarolika. Četinara i listopadnih šuma najviše ima na jugu i jugo- zapadu zemlje. Od divljih životinja u Turskoj žive turski leopard, jelen lopatar, srna, divlja svinja, zec, divlji medved, divlja mačka, ris, jazavac. Ima i nekoliko domaćih vrsta zmija. Prema podacima iz 2002. godine u Turskoj ima oko 278 različitih vrsta ptica, oko 116 vrsta sisara i preko 8 650 vrsta biljaka.

Jedan od vodećih problema sa kojim se suočava Turska je velika zagađenost vazduha, posebno u većim gradovima. Problem smoga u Ankari pogoršao se nakon 1979. godine. Vlada Turske zabranjuje sisteme grejanja u novim zgradama kako bi se smanjio uvoz nafte. Zbog ove zabrane dolazi do paljenja turskog lignita ispunjenog ogromnim količinama sumpora. Posledica je povećana količina sumpor dioksida i prašine u vazduhu. Nekoliko godina kasnije, Vlada povlači zabranu i uvodi program za zaštitu životne sredine, kako bi se smanjila zagađenost za 50 %.Zatvaraju se najveći industrijski zagađivači, striktna saobraćajna kontrola, zabranjuje se uvoz visokog sumpor mazuta i uređuju se parkovi.

Osamdesetih godina počinje i projekat za čišćenje zagađene vode Zlatnog roga, estuara Bosfora koji sa Mramornim morem formira malo poluostrvo. Industrijskim otpadom zagađene su i nacionalne reke. Zbog toga zemlja ima problema i sa snabdevanjem vode. Erozija zemljišta pogađa i priobalje ali i unutrašnje delove. Kako se navodi u izveštaju Međunarodne unije za očuvanje prirode i prirodnih resursa iz 2006. " Turska ima oko 15 ugroženih vrsta sisara, 12 vrsta gmizavaca, 14 vrsta ptica , 30 vrsta riba i 3 vrste biljaka. "[17]. Šume zauzimaju oko 13, 3 % ukupne turske teritorije.

---

[15] Isto.

[16] Encyclopedia.com, dostupno preko: http://www.encyclopedia.com/topic/Turkey_(Republic).aspx (pristupljeno 30. septembra 2014.)

[17] Isto.

Turska je vodeća u proizvodnji bora, a poznata je i po proizvodnji stroncijuma, gline, mermera, krečnjaka. Vodeće grane industrije su rudarstvo, proizvodnja čelika i nafte. Važan je izvoznik borata i čelika, a izvozi i hrom, cink i bakar. Izvoz minerala i hemijskijh proizvoda u 2003. godini iznosi oko 22 % od ukupnog izvoza Turske, ali ova zemlja ne koristi u potpunosti rezerve minerala.

Ono što Turskoj nedostaje su rezerve uglja i prirodnog gasa. Turska uvozi oko 90 % nafte. Potražnja za naftom je u proseku 685 000 barela dnevno, neto uvoz iznosi oko 642 081 barela dnevno. Turska uvozi iz Rusije, oko 600 miliona barela nafte godišnje, što je 30 % od ukupnog turskog uvoza.[18] U Turskoj ima šest rafinerija, od kojih se četiri nalazi u državnom vlasništvu, a privatna rafinerija je Anadoli Tas fiyehanesi A. S. (ATAS). Usled ruske finansijske krize 1998. godine i zemljotresa koji je pogodio grad Izmit oštetivši rafineriju u Izmitu, ukupna proizvodnja rafinerija pretrepela je velike gubitke.[19] Kroz moreuze Bosfor i Dardaneli prolazi oko 3, 7 % dnevne potrošnje nafte u svetu.

Turska prozvodi oko 632 miliona m^3 prirodnog gasa što je stavlja na 69. mesto u svetu. Koristi oko 38, 13 milijardi m^3 prirodnog gasa, a izvozi 600 miliona m^3 . Po uvozu gasa je jedanesta zemlja sveta. Najviše gasa uvozi iz Rusije, treći je uvoznik ruskog gasa odmah iza Nemačke i Italije. Uvozi oko 45, 92 milijardi m^3 godišnje. Na 89. mestu je u svetu po rezervama prirodnog gasa, koje iznose oko 6 173 milijardi m^3 [20] dok su 2005. godine njene rezerve prirodnog gasa bile procenjene na 300 milijardi. Najviše prirodnog gasa traži se za sektor električne energije. Najveća industrija u Turskoj je *PETROLEUM REFINING*.

Turska je sa Iranom 2007. godine potpisala sporazum o saradnji i izgradnji gasovoda koji će prenositi 40 milijardi m^3 gasa do Evrope kroz Tursku. Potražnja za prirodnim gasom na nivou godine dostigla je cifru od 6 % .[21]

Tursko tržiše električne energije beleži veliki rast u poslednjih nekoliko godina. Ekonomska kriza koja je 2001. godine pogodila ze-

[18] Tuncay Babah, " Turkey at the energy crossroads ", dostupno preko: http://www.meforum.org/2108/turkey-at-the-energy-crossroads (pristupljeno 30. septembra 2014.)
[19] Isto.
[20] CIA- The World Factbook, dostupno preko: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html (pristupljeno 30. septembra 2014.)
[21] Tuncay Babah, " Turkey at the energy crossroads ", dostupno preko: http://www.meforum.org/2108/turkey-at-the-energy-crossroads (pristupljeno 30. septembra 2014.)

mlju, povećala je potrebu za električnom energijom. Električni proizvodni kapacitet Turske 2004. godine procenjen je na 32, 3 GW, od čega je 40% dolazilo od prirodnog gasa, 24 % od uglja, a 7 % od ulja.[22]

Ovaj nedostatak Turska nadoknadjuje geografskim položajem koji je čini prirodnim mostom između evropskih tržiša potrošaća i ugljanih oblasti proizovodnje na prostoru Srednjeg Istoka i Kaspijskog regiona.[23]

Prema podacima CIA- The World Factbook – a Turska je na 22. mestu po proizvodnji energije. Ova zemlja godišnje proizvode oko 217, 7 milijardi KW/ h, a koristi oko 170, 4 milijardi KW / h.[24] Turska je 19. zemlja sveta po električnom kapacitetu, koji je 2010. godine iznosio 49, 52 miliona KW. Sektor električne energije zahvaljujući procesu privatizacije ima mogućnost da se takmiči sa drugim sektorima u regionu. Turska Vlada ima cilj da do 2023. godine uveća obnovljene izvore energije u ukupnu energetsku snagu do 30 %. Radi se i na "maksimalnom iskorišćavanju hidroenergije, izgradnji elektrane na ugalj sa kapacitetom od 18 500 MW (mega vat), puštanju u rad nuklearnih elektrana (Turska ima već dve operativne, treća je u izgradnji). Jedan od ciljeva je i povećanje kapaciteta skladišta prirodnog gasa do 5 milijardi m^3"[25]. Radi se na smanjenju emisije ugljen – dioksida. Nivo emisije ugljen – dioksida iznosio 298, 002 miliona metričkih tona.[26] Ovi činioci doprinose da energetski sektor Turske postane jedan od najpovoljnijih sektora za investiranje u svetu. Procenjuje se da je ukupan iznos investicija potreban da zadovolji potražnju energije u Turskoj do 2023. godine oko 120 milijardi dolara, što je dvostruko više od ukupnog iznosa u poslednjoj deceniji.[27] Glavni pokretači energetskih potreba su ekonomski razvoj, urbanizam, politika zaštite životne sredine.

[22] Encyclopedia.com, dostupno preko: http://www.encyclopedia.com/topic/Turkey_(Republic).aspx (pristupljeno 30. septembar 2014.)

[23] Isto.

[24] CIA – The World Factbook, dostupno preko: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html (pristupljeno 30. septembra 2014.)

[25] Invest in Turkey, The Republic of Turkey Pime Ministry, dostupno preko: http://www.invest.gov.tr/en-US/sectors/Pages/Energy.aspx (pristupljeno 30. septembra 2014.)

[26] Kompletan izveštaj o emisiji CO2 Odeljenja za statistiku UN –a , ya sve države sveta, dostupno preko : http://mdgs.un.org/unsd/mdg/seriesDetail.aspx?srid=749 (pristupljeno 30. septembra 2014.) Turska 1992. godine beleži najviši nivo emisije industrijskog ugljen- diokisida, oko 145, 5 miliona metričkih tona. Ta brojka se povećava na 221, 6 miliona metričkih tona koliko je iznosila 2000. godine.

[27] Invest in Turkey, The Republic of Turkey Pime Ministry, dostupno preko: http://www.invest.gov.tr/en-US/sectors/Pages/Energy.aspx (pristupljeno 30. septembra 2014.)

Procenjuje se da će se do 2023. potreba za energijom povećati na 7 % na godišnjem nivou.[28]

Za razliku od Sjedinjenih Američkih država koje imaju mirno susedstvo, Turska se time ne može pohvaliti. Mora da nastavi sa industrijalizacijom, učvršćivanjem pozicije regionalne kapije i održavanjem dobrih odnosa sa susedima. Nakon ruske invazije na Gruziju (2008. godine) dolazi do nestabilnosti u odnosima Rusije i Turske. Dalji odnos zavisi od toga kako Rusija vidi energetsku bezbednost sveta i Evrope.[29]

Kako je Turska energetsko čvorište i važna tranzitna zemlja, razvoj njene energetike i " diversifikacija novih puteva za snabdevanje energije" neće biti od značaja samo za nju već će doprineti i energetskoj bezbednosti Zapada.[30]

- **Istorija Turske[31]**

Kada je reč o istoriji zemlje koja opstaje vekovima unazad, veoma je nezahvalno napisati ono najvažnije na svega nekoliko stranica. Postoje hiljade i hiljade knjiga koje se bave istorijom Turske i njenog naroda. Turci Seldžuci, Murat, Bajazit, Sulejman, Osmansko carstvo, Ataturk. Sve su ovo asocijacije na istoriju ove evroazijske zemlje koja se danas naziva Republika Turska.

Pradomovinom Turaka smatra se planina Altaj koja se nalazi na granici današnje Kine i Mongolije.[32] Pod pritiskom Mongola turska plemena su vremenom krenula prema zapadu.[33] Vođa jednog od plemena zvao se Seldžuk ben Dukaku i po njemu su Turci dobili naziv Seldžuci.[34] Seobe Turaka Seldžuka dešavale su se tokom X veka, da bi do kraja XI veka Seldžuci počeli da vladaju prostorom od Centralne Azije do Egipta.[35] Međutim, 1243.godine Seldžučko Carstvo se pod Mongolima raspada na više nezavisnih emirata.[36] Ipak, muslimani su

[28] Isto.

[29] Tuncay Babah, " Turkey at the energy crossroads " , dostupno preko : http://www.meforum.org/2108/turkey-at-the-energy-crossroads (pristupljeno 30. septembra 2014.)

[30] Isto.

[31] Ovaj deo teksta napisala je Sofija Šajnović.

[32] Dostupno preko http://naksibend.net/osmanlije/19-dolazak-turaka-u-anadoliju (pristupljeno 30.6.2015.)

[33] Isto.

[34] Dostupno preko http://www.allaboutturkey.com/selcuk.htm (pristupljeno 30.6.2015.)

[35] Dostupno preko http://www.politikin-zabavnik.rs/2009/2986/02.php (pristupljeno 30.6.2015.)

[36] Dostupno preko http://www.mojaavantura.com/blog/korisne-informacije/kratka-istorija-turske (pristupljeno30.6.2015.)

se ponovo konsolidovali i zavladali tim prostorima, a jedno pleme u velikom broju turskih plemena u severozapadnoj Anadoliji počelo je da se izdvaja svojim brzim i značajnim osvajanjima teritorije, bilo je to pleme Osmana.[37]

Od tog trenutka počinje da se razvija Osmansko carstvo pod vladavinom Osmana Gazi, a zatim i njegovog sina sultana Orhana Gazi.[38] Među bitnim ličnostima ovog perioda treba pomenuti i Sultana Murata I kao i Sultana Bajazita I.[39] Uspon Osmanskog carstva obuhvata period od 1299. do 1412. godine.[40] Od 1413. počinje procvat ovog carstva.[41] To je bio period najvećih turskih osvajanja i kao bitne vladare treba pomenuti sultana Mehmeda I, Murata II, Mehmeda II, Bajazita II, Selima I i sultana Sulejmana I. Kao najznačajniji vladar izdvaja se upravo Sulejman I, poznat kao Zakonodavac ili Veličanstveni koji je vladao od 1520. do 1566. godine.[42] Na kraju njegove vladavine Osmansko carstvo prostiralo se od Mađarske do Iraka i od Jemena do ruskih stepa na istoku Kaspijskog mora, sa granicama dugim ukupno 12000 kilometara.[43] Posle njegove smrti moć Osmanskog carstva počinje da opada. U periodu od 1703. do 1839. godine postepeno dolazi do njegovog daljeg propadanja. Za to razdoblje značajni su sultan Ahmed III, Mahmud I, Osman III, Mustafa III, Abdulhamid I, Selim III, Mustafa IV, Mahmud II.[44] Osmansko carstvo je počelo da gubi položaj velike sile, a razlozi za to su bili mnogobrojni. Još u 17. veku došlo je do slabljenja carstva pod uticajem spoljašnijh i unutrašnjih činilaca kao i velikih troškova usled ratova koji su bili vođeni.[45] Tokom 18. veka odigrao se rusko-turski rat koji je značajno umanjio moć Osmanskog carstva.[46] Različiti pokušaji modernizacije carstva i načina života u njemu takođe nisu išli na ruku opstansku ove imperije. Ratovi tokom 20. veka, među kojima je i Prvi svetski rat samo su ubrzali propast pomenute

[37] Dostupno preko http://naksibend.net/osmanlije/19-dolazak-turaka-u-anadoliju (pristupljeno 30.6.2015.)
[38] Dostupno preko http://www.camo.ch/sultani.htm (pristupljeno 30.6.2015.)
[39] Isto.
[40] Isto.
[41] Isto.
[42] Isto.
[43] Dostupno preko http://www.istorijskabiblioteka.com/art:sulejman-i-velicanstveni (pristupljeno 30.6.2015.)
[44] Dostupno preko http://www.camo.ch/sultani.htm (pristupljeno 30.6.2015.)
[45] Isto.
[46] Dostupno preko http://www.istorijskabiblioteka.com/cat:istorija-turske (pristupljeno 1.7.2015.)

imperije.[47] Interesantan je naziv koji je carstvo dobilo od ruskog cara Nikole I, koji je u tom trenutku prikazivao sutuaciju carstva koje se vekovima održalo na vlasti. Izraz „Bolesnik sa Bosfora" i danas jasno ukazuje na teškoće i pokušaje Osmanskog carstva da opstane.[48]

Godine 1923. dešava se značajna promena u istoriji Turske koja obuhvata ekonomsku, političku i društvenu transformaciju ove zemlje. Dogodio se prelaz sa monarhije na republiku.[49] Kao važna ličnost ovog perioda ističe se Kemal paša Ataturk, pod čijim je vođstvom 1922. godine zbačen poslednji sultan Muhamed VI, a 1923. Turska je proglašena republikom kada je on i izabran za prvog predsednika.[50] Carstvo je imalo autokratsku strukturu sa Sultanom koji je imao najveću moć. Sa osnivanjem Republike, ova moć je prešla u ruke Parlamenta, a kalifat je ukinut.[51] Period od 1923. do 1946. godine obeležilo je doba institucionalne, političke i kulturološke pripreme za demokratiju.[52] Otomanskom kulturom su dominirale islamske i orijentalne vrednosti. Republika je uvela zapadnjačke koncepte demokratije, ljudskih prava, prava žena i odgovornosti države na polju obrazovanja i zdravstva.[53] Danas je Republika Turska parlamentarna republika zasnovana na načelu podele vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku, a Ustav je vrhovni zakon države.[54]

- **Kultura Turske[55]**

Uzimajući u obzir moć nekada prostranog Otomanskog carstva i njegovu dominaciju na političkoj sceni sveta nepobitno možemo reći da je i turska kultura iz tog perioda ostavila negde manji negde veći uticaj na kulture podaničkih naroda.

Stoga i danas, a upravo zbog svoje osvajačke prošlosti, Turska je naročito kulturno povezana sa nekadašnjim delovima svoje imperije. U kontekstu proučavanja sadašnjeg uticaja kroz kulturu možemo

[47] Isto.
[48] Dostupno preko http://www.camo.ch/sultani.htm (pristupljeno 1.7.2015.)
[49] Dostupno preko http://www.posetitursku.com/istorija-turske (pristupljeno 1.7.2015.)
[50] Dostupno preko http://www.posetitursku.com/istorija-turske/ataturkova-biografija (pristupljeno 1.7.2015.)
[51] Dostupno preko http://www.posetitursku.com/istorija-turske (pristupljeno 1.7.2015.)
[52] Isto.
[53] Isto.
[54] Dostupno preko http://natomontenegro.me/vijesti/arhiva/94100/1411.html (pristupljeno 1.7.2015.)
[55] Ovaj deo teksta napisala je Jovana Milovanović.

primetiti da Turska veoma mudro koristi kulturne domete ostvarujući zapažen uticaj u pojedinim delovima sveta, prevashodno u Evropi.

„U poslednje vreme Turci sve više institiraju na svom nacionalnom okupljanju i jedinstvu, kroz različite programe, pomenimo projekat zajedničkog alfabeta sa narodima koji su izašli iz Sovjetskog Savez. Ovo može rezultirati stvaranjem novih polova moći u kome će azijski narodi, a čini mi se da su Turci po svemu više azijski narod, nego evropski i zapadnoevropski i više pripadaju orijentalnoj, nego zapadnoj civilizaciji, predstavljati deo jednog jezgra koji će činiti i evropski, američki i latinoamerički deo", zaključuje profesorka na Filološkom fakultetu u Beogradu dr. Mirjana Marinković.[56]

Filmovi i TV serije

U Turskoj prvi film je snimljen neposredno pre izbijanja Drugog svetskog rata i upotrebljen je kao antiruska propaganda kojom se opravdava ulazak Turske u rat. U ovom periodu omogućeno je i muslimanskim glumicama da učestvuju u filmskim projektima, a do tada glumom su se bavile jermenske glumice koje su dobro govorile turski jezik. [57]

Najuspešniji i jedan od najskupljih turskih filmova sa budžetom od 10 miliona dolara je film „Dolina vukova" iz 2006. godine. Iako je film bio veoma popularan u Turskoj „kritičari su ga okarakterisali kao rasistički, antiamerički i anitsemitski". [58] Radnja filma inspirisana je stvarnim događajem koji se dogodio 4. jula 2003. godine, kada su američki vojnici uhapsili 11 turskih oficira, a potom ih sa „kapuljačama preko glave odveli na streljanje."[59]. U ovom filmskom ostvarenju hrišćani, Jevreji, Kurdi i Amerinkanci prikazani su kao negativci.[60] Nemačko- turski političar Cem Ozdemir smatra da je "cilj filma da podeli i provocira".[61] Posle prestanka prikazivanja filma u bioskopima Cine-

[56] Jovana Milovanović, „Intervju sa prof. dr Mirjanom Marinković", 23.10.2014.

[57] Feroz Ahmad, *The making of moderne Turkey*, Routeledge, London, 2003.p. 32.

[58] Turkish Film Uproar: Attacking the American Enemy on Screen, 2.februar 2006. godine, dostupnopreko:http://www.spiegel.de/international/turkish-film-uproar-attacking-the-american-enemy-on-screen-a-402432.html (pristupljeno 5.10.2014.)

[59] Sarah Rainsford, "Turkish rush to embrace anti-US film", *Spiegl*, dostupno preko: http://news.bbc.co.uk/2/hi/entertainment/4700154.stm (pristupljeno 5.10.2014.)

[60] CemÖzdemir, Controversy Over Turkish Movie: Beyond the Valley of the Wolves, Spiegl,dostupnopreko:http://www.spiegel.de/international/controversy-over-turkish-movie-beyond-the-valley-of-the-wolves-a-401565.html (pristupljeno 5.10.2014.)

[61] Isto.

maxx, koji predstavljaju najveći bioskopski lanac u Nemačkoj, glavni predstavnik turske zajednice u Nemačkoj Kenan Kolat izjavio je da će se na taj način samo „povećati identifikacija sa filmom".[62]

Na prošlogodišnjem međunarodnom festivalu Tera de Siena u Italiji turski film „Leptirov san" osvojio je prvu nagradu, radnja filma je smeštena u 1940 –te godine i prati živote dva pesnika koji se bore za ljubav iste devojke.[63] Kako navodi turski list Sabah „Leptirov san" je najskuplji film proizveden u Turskoj."[64]

Od 2005. godine počinje razvoj produkcije turskih serija koje se plasiraju i na tržišta van Turske.[65] Kako novinarka magazina Vreme Jovana Gligorijević zapaža „njihova pojava koincidira sa početkom pregovora o pridruživanju Evropskoj uniji".[66]

Jedna od najpoznatijih sapunica u istoriji turske televizije je „1001 noć" (Binbir Gece) koja je emitovana u periodu od 7. novembra 2006. do 12. maja 2009. godine, a produkciju potpisuje TMC films.[67] Profesorka Mirjana Marinković smatra da su „TV sapunice de facto posledica jedne promišljene kulturne politike da se Turska učini jednom prihvatljivom, privlačnom zemljom koja je izgradila dobre ekonmske, kulturne, političke i turističke standarde i institucije. Turci su prepoznali moć ovih serija koje su veoma dobro urađene: tehnički, scenaristički, glumački i koriste ih"[68]

U intervjuu za NIN turska spisateljica Ajfer Tunč izjavila je "telenovele su se pojavile, jer je potražnja za njima velika, vizuelni i tematski kvalitet je brzo narastao, pa su i druge zemlje, poželele da ih gledaju. Nije slučajno što su, najpopularnije na Bliskom Istoku, u Aziji i na Balkanu. To su područija u kojima je postojala kulturna razmena sa Turskom, gde postoji nekakava predstava o nama."[69] Dopisnik Nedeljnika Željko Pantelić navodi da je „u Turskoj televizija i dalje

---

[62] "Turkish Film Uproar: Attacking the American Enemy on Screen", *Spiegl,*dostupnopreko:http://www.spiegel.de/international/turkish-film-uproar-attacking-the-american-enemy-on-screen-a-402432.html (pristupljeno 5.10.2014.)

[63] dostupno preko: http://www.dailysabah.com/cinema/2014/10/08/turkish-film-wins-top-prize-in-italian-film-festival (pristupljeno 5.10.2014.)

[64] Isto.

[65] Jovana Gligorijević, Turska u mom srcu, *Vreme*, Beograd, dostupno preko:http://www.vreme.com/cms/view.php?id=965967 (pristupljeno 5.10.2014.)

[66] Isto.

[67] Isto.

[68] Jovana Milovanović, "Intervju sa prof.dr Mirjanom Marinković", 23.10.2014.

[69] Stefan Slavković, *Politika je otvrovna vulgarna igra*, NIN, Beograd, dostupno preko: http://nin.co.rs/pages/article.php?id=87330 **(**pristupljeno 12.11.2014.)

glavno sredstvo političke propagande i tokom poslednjih meseci TV konzumenti su mogli da gledaju samo turske sapunice, dokumentarne filmove o životinjama i propagandu AKP partije, ili ukratko RTS iz vremena Slobodana Miloševića.“[70]

Premijer Erdogan je najavljivao i zabranu Facebook –a i Youtube, Tviter je blokiran 20. marta 2014. godine, ali je Ustavni sud Turske doneo presudu o nelegalnoj blokadi Tvitera.[71]

Profesorka Marinković kaže da su najuticajnije televizije „u Turskoj TRT i CNN Turkey koji je proamerički orjentisan. „Nema optimalnih medijskih sloboda, ali imaju kvalitetne debatne emisije u kojima gostuju stručnjaci iz različitih oblasti“, ističe profesorka Marinković.[72]

Uticaj Orhana Pamuka na Tursku i na svet

Jedan od najznačajnijih savremenih turskih pisaca je Orhan Pamuk, dobitnik Nobelove nagrade 2006. godine. Po izboru magazina Time 2006. godine svrstan je u grupu od 100 najznačajnijih ljudi na svetu. „Daleko je uspešniji i daleko se više čita u svetu, nego u Turskoj. On nema orijentalistički pogled na svet, očima zapadnjaka gleda na svoju sopstvenu zemlju i to se ne sviđa tradicionalnoj publici, takođe, on je razotkrio neke tabue i odlučno se bori sa njima, ljudi se teško mogu identifikovati sa njim i prihvatiti ga kao nekog svog zbog njegovog bogataškog porekla i to su razlozi zašto je on popularniji u Engleskoj, Nemačkoj više, nego u svojoj zemlji“, smatra profesorka Marinković.[73]

Profesorka Marinković dodaje da je „jako je značajno što i Turska ima dobitnika Nobelove nagrade za književnosti, to se shvata kao priznanje celoukupnoj turskoj književnosti. Važno je i to što je i on nagrađen, kao takav pisac. Smatram da u Turskoj ne postoji pisac koji je u toj meri uspeo da piše o lokalnim temama da bude čitljiv i u Njujorku i u Tokiju. On je veliki pisac, jer razume svet i što se on oseća građaninom sveta.“[74]

---

[70] Željko Pantelić, “Pirova pobeda sutana”, *Nedeljnik,* 3. April. 2014. str. 32.

[71] Dostupnopreko:http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/10/Svet/1565596/Turska+deblokirala+%22Tviter%22.html **(**pristupljeno 28.10.2014.)

[72] Jovana Milovanović, “Intervju sa prof.dr Mirjanom Marinković”, 23.10.2014.

[73] Jovana Milovanović. Orhan Pamuk – gradjanin sveta, *Žurnalist*, 12.11.2014.dostupno preko: http://zurnalist.rs/studentski-radovi/item/831-orhan-pamuk-gradanin-sveta.html **(**pristupljeno 14.3.2015.)

[74] Isto.

Ajfer Tunč je turska spisateljica koju mnogi nazivaju „turski Orhan Pamuk". „Važna konstanta njenog stvaralaštva je pažljivo i spretno preplitanje i sukobljavanje intimnog i javnog, životnog i političkog, pa i turskog i evropskog. Kad ne secira tursko društvo kroz književnost i umetnost, to čini javnim angažmanom, pa je bila jedna od prvih javno prepoznatljivih glasova koji je prošlogodišnjim protestima u Gezi parku poslalo jasnu poruku turskoj i svetskoj javnosti: osvajanje slobode nikad nije lako, i baš zbog toga ga treba bezrezervno podržati."[75]

„Od vojnog udara 1980. kulturni život u Turskoj se sistematski uništava, a kultura je izgubila status životne potrepštine. Ipak, naša savremena književnost je prošarana raznovršnošću i sukobljenošću, baš u vremenu u kojem je tursko društvo obeleženo svakodnevnim sudarima vrednosnih sistema", istakla je u intervju za NIN Tunč.[76]

Turski uticaj u svetu

Galatasaraj je najpoznatiji turski fudbalski klub koji je u sezoni 1999 – 2000. osvojio kup UEFA kada je igrao protiv Arsenala i Super kup, pobedivši pobednika Lige šampiona Real Madrid.[77] Što se tiče turskog fudbala poznata je rečenica :" Bez obzira da li dobro ili loše igrate, ako ste veliki tim, morate da pobedite. To je pobednička kultura." [78]Na svetskom fudbalskom prvenstvu koje je održano u Japanu i Južnoj Koreji 2002. godine nacionalna selekcija Turske osvojila je treće mesto.[79] Na nedavno održanom Svetskom prvenstvu u košarci nacionalni tim Turske stigao je do četvrtfinala, a na Evropskom prvenstvu 1997 i 1999. godine igrao je u finalu.[80]

Turska i te kakav uticaj u svetu ima i kroz svoju kuhinju, ovaj uticaj je posebno primetan na Balkanu, ali i ostalim delovima sveta gde se nekad protezala Otomanska imperija. Pomenimo kafu (tradicionalo se kuva u fildžanima), baklave, sutlijaš, ćevape, sarmu i jogurt

[75] Stefan Slavković, *Politika je otvrovna vulgarna igra*, NIN, Beograd, dostupno preko: http://nin.co.rs/pages/article.php?id=87330, (pristupljeno 12.11.2014.)

[76] Isto.

[77] Dostupno preko: http://www.galatasaray.org/en//tarih/pages/one_myth_many_facts.php (pristupljeno 5.10.2014.)

[78] Arda Alan Işık, "Winning culture", *Sabah*, dostupno preko:http://www.dailysabah.com/football/2014/10/08/winning-culture, (pristupljeno 8.10.2014.)

[79] Dostupno preko: http://www.fifa.com/worldcup/teams/team=43972/profile-detail.html (pristupljeno 5.10.2014.)

[80] Dostupno preko: http://www.fiba.com/basketballworldcup/2014/Turkey#|tab=profile (pristupljeno 5.10.2014.)

(reč turskog porekla).[81] Turska kafa je i imala poseban značaj za socijalizaciju i žena i muškaraca, a kroz vekove je imala i značajnu političku ulogu. [82] Rakija je, takođe, poreklom tursko piće,[83] a najraniji zapis o baklavi pronađen je u Damasku. [84]

Pomenimo i turske tepihe koji su prvobitno oslikani različitim motivima iz lokalnih kultura, a kasnije modifikovani pod uticajem promena načina života. Kako su se povlačili iz centralne Azije ka Zapadu koja je i prvobitna postojbina Turaka tako su sa sobom poneli razne čilime, tepihe, torbe.[85] Ćilimi vode poreklo iz Anadolije i njihova tradicija seže stotinama generacijama unazad. [86]

Sa procesom industrijalizacije 1960 –tih krojački modeli odeće zamenjeni su fabričkom garderobom. Način oblačenja u Turskoj određen je religijskim, tradicionalnim, socio – ekonomskim faktorima. Među najistaknutijim turskim dizajnerima koji su priznati i u svetu su: Rıfat Ozbek i Bahar Korcan.[87]

Kultura poverenja, tolerancije i poštovanja prava žena

Što se tiče kulture poverenja i tolerancije direktor German Marshall Fund – a Ozgur Unluhisarcıkli navodi podatak da „87% Turaka ne želi da živi u blizini homoseksualaca, 72% u blizini alkoholičara, 65% ateista, 64% Jevreja, 52% hrišćana, 43% u blizini porodica čije kčerke nose kratke pantalone.“[88] Što se tiče ravnopravnosti polova i žena Turska zauzima 120 mesto od 136 zemalja, a žene čine 23 % radne snage.[89]

---

[81] Dostupno preko:http://www.turkishculture.org/culinary-arts/cuisine/yogurt-304.htm?type=1 (pristupljeno 5.10.2014.)

[82] Dostupno preko:http://www.turkishculture.org/culinary-arts/turkish-coffee-52.htm (pristupljeno 5.10.2014.)

[83] Dostupno preko: http://www.turkishculture.org/culinary-arts/cuisine/raki-305.htm?type=1 (pristupljeno 5.10.2014.)

[84] Dostupno preko: http://www.turkishculture.org/culinary-arts/desserts-sweets/baklava-310.htm?type=1 (pristupljeno 5.10.2014.)

[85] Dostupno preko: http://www.turkishculture.org/carpets-and-kilims-62.htm (pristupljeno 5.10.2014.)

[86] Dostupno preko: http://www.turkishculture.org/carpets-and-kilims/kilims-61.htm (pristupljeno 5.10.2014.)

[87] Dostupno preko: http://www.dailysabah.com/fashion/2014/10/03/the-history-of-turkish-fashion-past-to-present (pristupljeno 5.10.2014.)

[88] Özgür Ünlühisarcıklı, „A Culture of Trust and Tolerance, or a Beautiful, but Lonely Turkey?”,The German Marshall Fund od United States, dostupno preko: http://www.gmfus.org/archives/a-culture-of-trust-and-tolerance-or-a-beautiful-but-lonely-turkey (pristupljeno 5.10.2014.)

[89] Željko Pantelić, Pirova pobeda sultana, *Nedeljnik*, 3. April. 2014. str.32.

„Što se tiče položaja žene u turskom društvu postoje moderne porodice koje japijevski žive, gde nema nikakvih razlika između muškaraca i žena, žene su veoma slobodne i otvorene, no sa druge strane postoje i porodice, čak i u većim gradovima u kojima su žene vezane za kuću, imaju smerni pogled u kojem se vidi čitav koncept obrazovanja. Čini mi se da još u velikom procentu ženska deca nemaju uticaj na svoju sudbinu i više ispunjavaju ono što se od njih očekuje. Mada postoje izuzetne žene lekari, novinarke koje su prihvaćene od strane sekularne elite, a često kritikovane od religijske i ta podela je veoma oštra", navodi profesorka Marinković.[90]

Profesorka Marinković smatra da je „društvo je uvek na neki način bilo podeljeno na pristlice tradicionalizma i modernosti. Ta podela od 19 – og veka se održava i danas u turskoj svesti. Podeljenost je uočljiva između velikih centra i provincije, a to se najbolje vidi preko literature zato što se tu obrađuju razni primeri ostataka: patrijahalne sredine, tradicionalizma, verskog fanatizma".[91]

Turska – zemlja turizma

„U Turskoj se na turizam gleda kao na industriju koja zemlji donosi ogromne prihode"[92] oko 25 milijardi evra godišnje,[93] a turizam i kultura su spojeni u jedno ministarstvo.[94] Iako, Turska živi od turizma „ ne postoji zvanična studija o uticaju turizma na tursko društvo". [95]

Na zvaničnom sajtu ministarstva kulture i turizma Turske nalazimo podatak da je „ u periodu januar – avgust 2012 - 2014. u Turskoj najviše boravilo ruskih turista (januar – avgust 2014. godine,3.506.084), potom dolaze turisti iz Nemačke (januar – avgust 2014. godine, 3.445.366), a na trećem mestu su turisti iz Velike Britanije (januar – avgust 2014. godine, 1.819.658), a što se tiče SAD – a iz ove zemlje u Turskoj je boravilo (januar – avgust 2014. godine, 522.706)."[96]

---

[90] Jovana Milovanović, "Intervju sa prof.dr Mirjanom Marinković", 23.10.2014.

[91] Isto.

[92] Feroz Ahmad, *The making of moderne Turkey*, op.cit. p. 223.

[93] http://balkans.aljazeera.net/vijesti/protesti-ugrozili-turisticku-sezonu-turske (pristupljeno 5.10.2014.)

[94] Dostupno preko: http://www.kultur.gov.tr/EN,36567/tourism-statistics.html (pristupljeno 5.10.2014.)

[95] Feroz Ahmad, *The making of moderne Turkey*, op.cit. p. 233.

[96] Dostupno preko:http://www.kultur.gov.tr/EN,36568/number-of-arriving-departing-visitors-foreigners-and-ci-.html (pristupljeno 5.10.2014.)

Zaključak

Iako, je pojam turska kultura mnogo širi od produkcije filmova i televizijskih sapunica (šta više pre ih možemo svrstati u popularnu, masovnu kulturu) nesumnjivo je da oni predstavljaju okosnicu širenja turskog uticaje dalje ka Evropi, pa i ostalim zemljama sveta. Upravo, kroz sapunice nudi se određeno viđenje dela turske istorije (npr. Serija Sulejman Veličanstveni) i njeno turističko se promovisanje Turska (kadrovi Bosfora, Istanbul...).

Turska je prepoznala svoj uticaj kroz produkcuju serija, te se izdvajaju značajna sredstva za njihovu realizaciju. Svedoci smo da se turski jezik opet značajno čuje u Evropi, a da turisti u agencijama traže aranžmane koji obuhvataju i obilaženje lokacija koje su prikazivane u popularnim TV sapunicama. Moć Turske u svetu kroz kulturu je i te kako primetna i jedan od njenih značajnijih aduta u odnosu prema svetu.

S obzirom na to da se politički i kulturni uticaji jedne zemlje, a pogotvo onih sa značajnom istorijom, međusobno prožimaju kultura kao moćno sredstvo biće korišćena shodno političkim prilikama. Za sada možemo samo pretpostaviti na koji način shodno aktuelnom stanju. Naravno, postojaće i doza kritičke distance koja će dolaziti i dalje iz polja kulture što je pozitivni znak za razvoj jednog društva, a posebno ovako složenog kao turskog.

Ovde smo se fokusirali na savremenu tursku kulturu i njene domete ka ostatku sveta, ali ne zaboravimo da je jedan od integrativnih faktora velike turske imperije bila upravo kultura, a potvrdu za to vidimo u današnjem nasledju i njenom održavanju kod potčinjenih naroda u otomanskom carstvu.

Iako je Turska danas daleko od ostvarivanja nekadašnjeg uticaja, možemo reći da veoma dobro koristi svoju kulturu radi postizanja određenih ciljeva. Uprkos mnogim faktorima turska kultura se razvija shodno potrebama države, ali i u pravcu kritike iste, ali čuva svoju kulturnu istoriji i promoviše je veoma uspešno. Kultura, dakle, nepobitno utiče na uticaj Turske u svetu, pogotovo u Evropi, sa naglaskom na one njene delove koji su bili u sastavu otomanskog carstva.

- **Religija Turske**[97]

Turska je danas sekularna država, međutim to je nešto relativno novo budući da to traje od početka 20. vijeka i za to je zaslužan Mustafa Kemal Ataturk koji je sproveo najveće reforme u Turskoj od početka njenog postojanja, tj. od 10. vijeka kada su Turci Seldžuci počeli da naseljavaju ovo područje. 1923. godine on se proglasio za predsjednika, ukinuo određene religijske dužnosti, umjesto dotadašnjeg arapskog jezika, uveo je latinicu. Reformisan je kalendar, jezik i pravopis, a do sekularizacije je došlo 1928. Ataturk je korjenitim reformama pristupio prvenstveno jer je bio svjestan da se "novoosnovana republika Turska od neprijatelja može zaštititi samo ukoliko kulturno i politički postane deo njegovog sveta."[98] S druge strane, u obrazovanju je takođe došlo do reforme koja je još dodatno povećavala nepovjerenje onome što dolazi spolja i upravo zbog tog nepovjerenja je došlo do visokog stepena unutrašnje kohezije. Došlo je do stapanja raznorodnih muslimanskih zajednica u jedinstvenu tursku naciju.[99]

Prva reforma u vezi s religijom, bila je ukidanje hilafeta[100] koji su vodile halife. Oni su se smatrali direktnim nasljednicima Muhammeda a.s. i birani su od strane naroda ili njihovih predstavnika iz reda najpobožnijih i najreligioznijih. On nije odmah ukinuo hilafet nego ga je doveo do tog stanja da je njegova uloga postala samo simbolična. Pojavio se otpor među zagovornicima postojanja hilafeta, a glas pobune je dolazio i od drugih muslimana iz drugih država. U Indiji se čak pojavio i Pokret hilafeta koji je zagovarao postojanje hilafeta (hilafet ili kalifat- može se reći i jedno i drugo) pošto ostali koriste taj termin. Ataturk je ovaj pokret protumačio kao miješanje u unutrašnje stvari Turske, i 1928. ukinuo hilafet i protjerao preostale članove Osmanlijske porodice. Nakon što je hilafet bio ukinut, reforme koje su napadale islamske institucije su mogle biti nastavljene.[101] Time je Ataturk želio da zaštiti politiku od uplitanja islama. Naredni korak je bilo obrazovanje: ukidao je škole koje su bile povezane sa religijom, a uveo bez-

[97] Ovaj deo teksta napisala je Minja Mijatović.

[98] mr Miloš Marković "Preko prošlosti u budućnost: Povratak Turske na prostor bivše Jugoslavije", u Dragan R. Simić (ur) *Integracija Zapadnog Balkana u mrežu globalne bezbednosti*, Čigoja, Beograd 2011., str 274.

[99] isto, str 274.

[100] Hilafet ili kalifat je upravna jedinica, oblik vlasti ili uopšteno rukovođenje u vjerskim i životnim pitanjima islamskog svijeta

[101] http://www.putvjernika.com/Historija-islama/kako-je-ataturk-ucinio-tursku-sekularnom.html, (pristupljeno 1.7. 2014. 15:42).

božničke, tj. sekularne škole. Takođe, dotadašnji kalendar koji je bio zasnovan na Hidžri, tj. preseljenju Muhammeda iz Meke u Medinu 622. godine, zamijenjen je gregorijanskim kalendarom koji je za početak uzimao rođenje Isusa Hrista.

Fesovi i turbani su bili zamijenjeni zapadnjačkim šeširima, a muslimanska nošnja za žene, hidžab, je bila zabranjena za nošenje na javnim mjestima jer je smatrana bespotrebnom i besmislenom.

Ezan, tj. poziv na molitvu iz džamije, koji je do tada bio na arapskom jeziku, preveden je na turski jezik. Takođe, zbog visokog stepena neškolovanih i nepismenih, Ataturk je napravio i reformu jezika koji je obilovao arapskim pozajmicama, a turski jezik se pisao arapskim slovima. On je uveo latinicu kao glavno pismo. Konačno, nakon svih ovih promjena, 1928. iz ustava je izbrisana tačka kojom se islam propisuje za državnu religiju čime je Turska do kraja sekularizovana. Nakon Ataturka, pojavljivale su se ličnosti koje su željele da se islam vrati u javni život, ali su oni odlučno svrgnuti svaki put od strane vojske koja se smatrala zaštitnikom Ataturkove sekularne Turske.

„Rastuća islamizacija ukupnog društvenog ambijenta Turske, koja je inače ustavno sekularna, a tokom prethodnih decenija i objektivno do znatne mere sekularizovana država, proces je koji se u intenzivnijem vidu može pratiti od devedesetih godina prošlog veka." smatra prof. dr Darko Tanasković, te o uticaju religije na unutrašnju i spoljnu politiku Turske kaže da je: „(...) uticaj religije nesumnjiv, samo što se pojavno ispoljava na različite načine, što može zavarati površnog posmatrača. U poslednje vreme turske vlasti ne prezaju od otvorenog zagovaranja reafirmisanja osmansko-islamskih vrednosti."[102]

Što se same religijske strukture tiče, većina građana Turske su pripadnici islamske vjeroispovijesti (99.8%), s prevagom Sunita (80-85%) nad Sijitskim Alevitima (15-20%).[103] Između njih često izbijaju sukobi pošto su Suniti konzervativnijih shvatanja dok žene kod Alevita uživaju viši stepen slobode, dozvoljeno je da konzumiraju alkohol i svinjetinu. Smatraju se jednim od najliberalnijih pripadnika islamske vjeroispovijesti. Pored muslimana, u Turskoj živi i 0.2% Hrišćana (pravoslavci, katolici, protestanti) i Jevreja.[104] Takođe, prisutna je i zajednica Jesida koji su kurdska etnoreligijska skupina iz Irana.

[102] Intervju autorke teksta s prof. dr Darkom Tanaskovićem (srpski islamolog, filolog orijentalista, univerzitetski profesor, književnik, književni prevodilac, akademik, diplomata Savezne Republike Jugoslavije i ambasador Srbije pri Unesko), 16.12.2014.

[103] http://www.nationmaster.com/country-info/profiles/Turkey/Religion (pristupljeno 18.10.2014 u 20:59)

[104] Isto.

Najvećim unutrašnjim problemom Turske od sredine 80-ih godina 20. vijeka, smatra se odnos sa Kurdima i separatističkim pokretom koji su pokrenuli. Do 80-ih godina Turska je željela da ih asimiluje što je na kraju dovelo do toga da su se potiskivali kurdski običaji, kultura i jezik. Rezultat je bio stvaranje Kurdske radničke partije koja je pokrenula sukob na jugoistoku države s ciljem stvaranja Kurdistana, nezavisne socijalističke kurdske države. Za vrijeme mandata premijera Ecevita (1999.-2002.) to se pokušalo ostvariti sa otpočinjanjem reforme pa je danas Kurdima dozvoljeno da koriste kurdski dijalekt u školama, da imaju televiziju na svom jeziku itd.

Uprkos tome što je Turska sekularna država, promjene u državnom vrhu doprinose tome da je ona nekada "više", a nekada "manje" sekularizovana. Trenutno je u Turskoj na čelu Stranka pravde i razvoja na čelu sa predsjednikom Redžepom Taipom Erdoganom (Recep Tayyip Erdoğan) i premijerom Ahmetom Davutogluom. Erdogan je 2014. okončao svoj 3. uzastopni mandat premijera, a na toj funkciji je bio od 2003. Posljednji mandat je osvojio 2011. sa više od 50% glasova. Najprije je bio gradonačelnik Istanbula ispred Stranke blagostanja. Kada je ta stranka zabranjena Ustavom, on je prešao u Stranku vrline koja je bila sačinjena od ostataka prethodno zabranjene stranke. Godinu dana nakon toga, Erdogan je bio osuđen na kaznu zatvora od 9 mjeseci zbog poticanja vjerske mržnje od čega je odslužio 4 mjeseca (1999.g). Ni ta partija nije poštovala sekularne zahtjeve pa je i ona bila zabranjena 2001. Nakon čega Erdogan odlučuje da formira vlastitu stranku, Stranka pravde i razvoja (Adalet ve Kalkınma Partisi ili AKP)

Budući da je na izborima osvojio potrebnu većinu, pravila u Ustavu, koja su ga sprečavala da dobije mjesto u Parlamentu koje bi mu omogućilo da postane premijer, su promijenjena i on postaje premijer 2003. godine. Ta partija je optuživana da gaji određene islamističke tendencije iako su se oni okarakterisali kao prozapadna konzervativna partija. Sljedbenici Ataturkovih reformi su u nekoliko navrata opominjali zbog pomenutih tendencija te je partija 2008. bila pred sudskom zabranom. Uprkos dotadašnjoj popularnosti AKP-a, 2013. dolazi do protesta zbog rušenja parka Gezi u Istanbulu kako bi se izgradio šoping centar. Ti protesti su iz Istanbula prešli i u druge turske gradove, čime se pokazuje da postoji dublji problem u turskom društvu od rušenja drveća u turskom parku.[105]

[105] http://www.foreignpolicy.com/articles/2013/06/02/how_democratic_is_turkey, (pristupljeno 1.8.2014., 14:33)

„Program Erdoganove „Partije pravde i razvoja“ (AKP) sadrži komponentu postepenog uspostavljanja pravnih i institucionalnih okvira za radikalniju islamizaciju svih sfera društvenog života, na čemu se sistematski i planski radi.“, smatra prof. dr Tanasković i nastavlja: „Za razliku od lidera prethodnih islamističkih partija, od kojih je AKP nastala, R.T. Erdogan je u zalaganju za vraćanje islamskim vrednostima neuporedivo otvoreniji, jer nema prave opozicije, a autoritet vojske, tradicionalnog zaštitnika kemalizma, je bitno umanjen.“[106]

Turski lider na čelu pomenute partije s takvom prošlošću, svakako može da predstavlja određenu prijetnju održavanju sekularizacije u Turskoj, pa se postavlja pitanje da li građani Turske reaguju na blagi pomak unazad u sekularizovanoj Turskoj, ili ipak na nešto drugo.

Položaj Turske prema drugim državama s obzirom na religiju, se može vidjeti i iz pristupa evropskih zemalja u okviru EU prema problemu pristupanja Turske u pomenutu organizaciju. Zahtjev Turske za pristup se pojavio već 1959. u Evropsku ekonomsku zajednicu (EEZ), međutim, ni danas, 2014., taj proces nije dovršen. 1963. je ostvaren pomak potpisivanjem sporazuma o saradnji izmedju EEZ i Turske, međutim dolazak islamistički usmjerenih vođa na čelo Turske, i vojni udar 1980. kojim su te vođe smijenjene, dovelo je do usporavanja ostvarivanja tješnje saradnje između Turske i EEZ. Naredni pomak je ostvaren 1999. kada je Turska dobila status kandidata za pristupanje Evropskoj uniji (Evropska ekonomska zajednica od 1993. i ugovora iz Mastrihta se naziva Evropska unija). Nakon toga je uslijedio ubrzani put reformi i napokon počinju razgovori o pristupanju EU 2005. Međutim, tu se taj put otprilike i zaustavlja. Nije nista značajno urađeno po pitanju pristupanja Turske još od 2005., a podrška javnog mnjenja znatno opada. Dolazi do evropskepticizma i većina građana, po principu kiselog grožđa, zaključuje da im EU nije potrebna i želi da zaključi pregovore o pristupu u članstvo.[107] Bivši turski ministar za odnose sa EU i glavni pregovarač Egemen Bagis smatra da Turska vjerovatno nikada neće ući u EU zbog predrasuda koje države članice gaje prema Turskoj.[108] Od 13 otvorenih poglavlja za pristup EU, samo je jedno za-

[106] Intervju autorke teksta s prof. dr Darkom Tanaskovićem (srpski islamolog, filolog orijentalista, univerzitetski profesor, književnik, književni prevodilac, akademik, diplomata Savezne Republike Jugoslavije i ambasador Srbije pri Unesko), 16.12.2014.

[107] http://balkans.aljazeera.net/vijesti/turska-i-eu-25-godina-zamajavanja, (pristupljeno 1.8.2014., 15:31)

[108] http://www.tportal.hr/vijesti/svijet/287765/Turska-nikada-nece-uci-u-EU.html,(pristupljeno 1.8.2014., 15:18)

tvoreno, a od preostalih 20, države članice EU blokirale su 17. Pristupu Turske Evropskoj uniji se najviše protive Njemačka i Francuska. To se može objasniti time što u navedenim državama živi najviše turskih izbjeglica i time što su te dvije države imale najviše problema s turskim državljanima i procesom adaptacije na norme koje važe u Francuskoj i Njemačkoj. Nakon zastoja od 3 godine, 2013. godine u junu, je donesena odluka o otvaranju novog poglavnja, 14. po redu ali je odgođeno zbog insistiranja od strane Njemačke da se pregovori obustave zbog nasilnog gušenja protesta u vezi s parkom Gezi u Istanbulu. Napokon, novo poglavlje je otvoreno u oktobru nakon čega je uslijedila posjeta Erdogana Briselu u januaru 2014. godine. [109]

Iz svega navedenog, moramo se zapitati da li Evropska unija odbija Tursko članstvo jer sama organizacija prećutno počiva na hrišćanskim vrijednostima i da nisu spremni da Turskoj daju posebno mjesto, mjesto izuzetka, kojoj je nemoguće da se uklopi u postojeći sistem? Takođe, još jedno od pitanja koje se postavlja je koliki je u stvari uticaj konzervativne partije na čijem se čelu nalazi turski predsjednik Erdogan na proces kretanja unazad u sekularizaciji Turske? Koliko će to uticati na spoljnu politiku i shvatanje Turske u očima međunarodne zajednice?

Profesor Tanasković smatra da će ustavno verovatno i dalje biti sekularna država republikanskog tipa, ali će islam u njoj objektivno postati odlučujući činalac u mnogim sferama života.[110] U narednim decenijama možemo da očekujemo siguran odgovor na ova pitanja.

- **Ekonomska moć Turske[111]**

Cilj ovog dela rada je da ukratko prikaže uspon turske ekonomije u prvoj deceniji 21. veka, probleme sa kojima se suočava na unutrašnjem planu i njenu ulogu u regionu. Rad se bavi ispitivanjem mogućnosti Turske da postane jedna od vodećih privrednih sila i da parira SAD-u. Zasniva se na literaturi i građi sa Interneta.

Tokom ranog perioda moderne države, početkom prošlog veka, turska ekonomija se susretala sa brojnim problemima. Pre svega, sama struktura ekonomije je bila na nerazvijenom nivou, s obzirom da se

[109] http://www.tportal.hr/vijesti/svijet/294059/Turska-otvara-novo-pregovaracko-poglavlje-s-EU.html, (pristupljeno 1.8.2014. 15:25)

[110] Intervju autorke teksta s prof. dr Darkom Tanaskovićem (srpski islamolog, filolog orijentalista, univerzitetski profesor, književnik, književni prevodilac, akademik, diplomata Savezne Republike Jugoslavije i ambasador Srbije pri Unesko), 16.12.2014.

[111] Ovaj deo teksta napisala je Olga Pavković.

prvenstveno zasnivala na poljoprivredi i da je veliki deo stanovništva živeo u ruralnim područjima. Primarni sektor je, dvadesetih godina 20. veka, upošljavao čak 82% radno sposobnih ljudi, dok je u industriji radilo samo 6%, trgovinom se bavilo 5%, a pružanjem usluga 7% turskih građana.[112] Poljoprivreda je bila na primitivnom stepenu razvoja, a zemlji je nedostajalo i resursa da bi mogla da ubrza svoj ekonomski rast. Osim toga, svetska ekonomska kriza, koja je započela 1929. godine u Americi, imala je nepovoljne posledice po tursku privredu jer je zatvorila brojna tržišta za njene poljoprivredne proizvode.[113]

Drugi svetski rat je onemogućio dalji razvoj i stabilizaciju turske privrede, pa su uslovi za reforme stečeni tek pedesetih godina. Tada je izvršena delimična liberalizacija tržišta i došlo je do okretanja ka industrijskom sektoru. Međutim, u periodu do 1958. godine, godišnja stopa rasta je pala sa 7.65% na 3.5%, kao rezultat političkih nestabilnosti u zemlji.[114] Naredne dve decenije su bile doba planske privrede i jakih protekcionističkih mera, koje su favorizovale domaće tržište.[115] Period od 1980. do 2001. godine obeležila je deregulacija i okretanje ka neoliberalnoj ekonomiji.[116] Za to vreme došlo je do razvoja izvozno orijentisanih preduzeća i stvaranja prvih turskih transnacionalnih korporacija, ali se Turska i dalje oslanjala na međunarodnu pomoć.

Veoma teška ekonomska kriza, koja se dogodila 2001. godine u Turskoj, dovela je do smene vlasti. U novembru 2002. godine, na čelo države je došla Partija za pravdu i razvoj (AKP), koja je ostala dominantna do danas.[117] Partija pravde i razvoja je proevropski orijentisana stranka, koja se zvanično zalaže za demokratske reforme, veća prava i slobode građana i ekonomsku restrukturaciju.[118] Lider ove partije, Redžep Tajip Erdogan, bio je premijer od 2003. godine, a 2014. godine postao je prvi neposredno izabrani predsednik Turske republike.[119] Nova vlast je zatekla zemlju u jako lošoj ekonomskoj situaciji, sa

[112] http://www.nbs.rs/export/sites/default/internet/latinica/90/SEEMHNkonferencija/SEEMHN_15_Turska.pdf p. 3. (pristupljeno 15.7.2014. godine)
[113] http://www.nbs.rs/export/sites/default/internet/latinica/90/SEEMHNkonferencija/SEEMHN_15_Turska.pdf p. 3. (pristupljeno 15.7.2014. godine)
[114] Ziya Öniş, *Crises and Transformations in Turkish Political Economy*, p. 45-61. http://www.turkishpolicy.com/dosyalar/files/45-61.pdf (pristupljeno 10.1.2015. godine)
[115] Isto, p. 45-61.
[116] Isto, p. 45-61.
[117] Soner Cagaptay, *The November 2002 elections and Turkey's New Political Era,* http://www.gloria-center.org/2002/12/cagaptay-2002-12-04/ (pristupljeno 10.1.2015. godine)
[118] http://www.akparti.org.tr/english/akparti/parti-programme#bolum_ (pristupljeno 10.1.2015. godine)
[119] http://www.bbc.com/news/world-europe-13746679 (pristupljeno 10.1.2015. godine)

dvocifrenim kamatnim i inflacionim stopama i ogromnim dugovima prema inostranstvu. Tokom Erdoganove vlade, došlo je do značajnih promena u turskoj privredi, ali se analitičari ne slažu u oceni uspešnosti ekonomskih rezultata Turske u to vreme.

U odnosu na ranije periode turske ekonomske istorije, svakako je vidljiv napredak. Na zvaničnom sajtu AKP postoji lista reformi koje su sprovedene u prvoj deceniji 21. veka, u okviru knjige *The Silent Revolution, Turkey's Democratic Change and Transformation Inventory 2002-2012*.[120] Kao jedan od najvećih uspeha se navodi otplaćivanje duga MMF-u 2013. godine.[121] Osim toga, BDP je tokom ovog perioda bio u stalnom porastu. U početnoj fazi, drastično je smanjena inflacija, uveden je fluktuirajući kurs, a banke su restrukturisane, uz davanje više autonomije Centralnoj banci.[122] Takođe, uloženo je mnogo sredstava u razvoj infrastrukture i izgradnju, pre svega autoputeva, koji imaju veliki strateški značaj za tursku privredu. Cilj Turske za ulazak u EU je doprinelo rastu direktnih stranih investicija, a smanjena je i stopa nezaposlenosti.[123] Globalna ekonomska kriza 2008. godine je imala uticaja na privredu Turske, međutim, reformisan bankarski sektor je posle relativno kratkog vremena uspeo da prevaziđe recesiju i postane jedan od nosećih stubova turske ekonomije.[124]

Turska je u 2013. godini imala 17. ekonomiju na svetu, sa 1.67 biliona dolara vrednim BDP-om (u paritetu kupovne moći), njegovim nominalnim iznosom od 821 milijarde dolara i stopom realnog rasta od 3.8%.[125] BDP per capita iznosio je $15.300[126] i bio je veći nego u 68% drugih zemalja.[127] U 2014. godini, stopa realnog rasta BDP-a iznosila je 2.7%, a predviđa se da će tokom 2015. godine, ona dostići 3.3%.[128] Turska je izuzetno velika zemlja kad je reč o broju stanovnika, pa sa-

---

[120] http://www.akparti.org.tr/english/haberler/the-silent-revolution/61958#1 (pristupljeno 27.3.2015. godine)

[121] *The Silent Revolution, Turkey's Democratic Change and Transformation Inventory 2002-2012*, Undersecretariat of Public Order and Security Publications, Turkey, 2013., p. 124.

[122] Daniel Dombey, *Six Markets to Watch Turkey, How Erdogan Did It - and Could Blow It*, http://www.foreignaffairs.com/articles/140338/daniel-dombey/six-markets-to-watch-turkey (pristupljeno 10.1.2015. godine)

[123] Isto.

[124] Isto.

[125] https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html http://www.foreignaffairs.com/articles/140338/daniel-dombey/six-markets-to-watch-turkey (pristupljeno 10.1.2015. godine) https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html (pristupljeno 10.1.2015. godine)

[126] https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html (pristupljeno 10.1.2015. godine)

[127] http://globaledge.msu.edu/countries/turkey/economy (pristupljeno 10.1.2015. godine)

[128] *Turkey's economy grew 2.3 pc in Q4: economists* http://www.aa.com.tr/en/turkey/482949--turkeys-economy-grew-2-3-pc-in-q4-economists (pristupljeno 27.3.2015. godine)

mim tim ima i značajnu radnu snagu, od oko 28 miliona ljudi.[129] Prema nekim merenjima, stopa nezaposlenosti je manja nego u trećini svih drugih zemalja (2012. godina), mada i dalje predstavlja jedan od važnih ekonomskih problema.[130] Kad je reč o strukturi zaposlenih, sve više raste procenat onih koji rade u uslužnom sektoru u odnosu na primarni i sekundarni. Danas je oko polovina radno sposobnih građana zaposlena u tercijarnom i kvaternarnom sektoru, što je indikator razvoja privrede.[131] Ona nije više isključivo usmerena na poljoprivredu ili prerađivačku industriju, već se orijentiše ka pružanju usluga kao jednoj od najprofitabilnijih delatnosti u 21. veku.

Posle 2008. godine, Turska je dokazala da može uspešno da se nosi sa globalnim ekonomskim problemima, jer su posledice krize mnogo brže otklonjene nego u nekim zapadnim zemljama. U tom periodu pokrenut je opšti trend investiranja u zemlje u razvoju, a između ostalih i u Tursku. Mnogi investitori su videli priliku da profitiraju ulaganjem u tursku privredu jer je delovala dovoljno jako da može da opstane uprkos problemima koji su dolazili iz međunarodnog okruženja. Prema izveštajima Svetske Banke, direktne strane investicije su u protekloj deceniji porasle sa jedne na prosečno trinaest milijardi dolara godišnje.[132] Pored toga, Turska spada među 20 najboljih zemalja za investiranje kada je reč o tzv. greenfield investicijama, odnosno o kupovini postojećih preduzeća.[133]

S druge strane, neki autori smatraju da Turska ima tzv. balon ekonomiju (bubble economy), koja je već prenapregnuta i na ivici pucanja.[134] Naime, po njihovom mišljenju, turska ekonomija je doživela bum zbog stranih investicija koje su preusmerene iz zapadnih zemalja tokom svetske ekonomske krize 2008. godine.[135] Drugi razlog naglog napretka turske privrede jesu izuzetno niske kamatne stope, koje su obezbedile veliki broj potrošačkih kredita.[136] Koliko je u Turskoj lako

---

[129] https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html (pristupljeno 10.1.2015. godine)

[130] http://globaledge.msu.edu/countries/turkey/economy (pristupljeno 10.1.2015. godine)

[131] https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html (pristupljeno 10.1.2015. godine)

[132] http://www.worldbank.org/en/country/turkey/overview (pristupljeno 10.1.2015. godine)

[133] *Turkey's economy prospers as foreign direct investment grows* http://www.theneweconomy.com/business/turkeys-economy-prospers-as-foreign-direct-investment-grows (pristupljeno 10.1.2015. godine)

[134] Jesse Colombo, *Why the worst is still ahead for Turkey's bubble economy* http://www.forbes.com/sites/jessecolombo/2014/03/05/why-the-worst-is-still-ahead-for-turkeys-bubble-economy/ (pristupljeno 10.1.2015. godine)

[135] Isto.

[136] Isto.

dobiti potrošački kredit pokazuje činjenica da se oni odobravaju gotovo odmah, pa čak i preko SMS poruka.[137] Niske kamatne stope su rezultat Erdoganove težnje da poveća potrošnju, ali i činjenice da je po šerijatskom pravu zabranjeno zelenaštvo ili davanje novca uz interes.[138] Veliki broj transnacionalnih korporacija je upravo zbog velike potražnje turskih građana u ovoj zemlji video mesto za profitiranje. Slično je i sa hipotekama, što rezultira velikom građevinskom aktivnošću, pre svega izgradnjom oblakodera, tržnih centara i velikih infrastrukturnih objekata.[139] Mnogo kritika je usmereno prema Erdoganu, njegovim autoritarnim metodama, mega projektima poput izgradnje trećeg mosta i trećeg aerodroma u Istanbulu, kao i kanala preko Bosfora.[140] Kritičari veruju da je stvoren samo privid ekonomske stabilnosti i prosperiteta i da se naprsline u ovom balonu već naziru.[141] Drugi pesimistički nastrojeni analitičari upozoravaju na veliki budžetski deficit i stopu inflacije u Turskoj.[142] Osim toga, državni dug, kao i veliki deo korporativnih zajmova, su u stranim valutama, što smanjuje vrednost turskoj liri.[143] Iako raspolaže značajnim rezervama u stranim valutama i zlatu (22. u svetu), Turska sve teže kontroliše svoj spoljni dug.[144] Čak ni strane investicije nisu dovoljne da bi se on smanjio na razumnu meru. Situacija je dodatno pogoršana 2014. godine, kada je deficit značajno povećan kao posledica smanjenja izvoza u Irak. Izvoz je smanjen za oko 40%, što je negativno uticalo na tursku privredu, s obzirom da je Irak jedan od najvećih spoljnotrgovinskih partnera ove zemlje.[145]

---

[137] Isto.

[138] http://www.dw.de/turkeys-economy-at-a-crossroads/a-17840390 (pristupljeno 10.1.2015. godine)

[139] Jesse Colombo, *Why the worst is still ahead for Turkey's bubble economy* http://www.forbes.com/sites/jessecolombo/2014/03/05/why-the-worst-is-still-ahead-for-turkeys-bubble-economy/ (pristupljeno 10.1.2015. godine)

[140] *Political turmoil exposes economic malaise*, http://www.economist.com/news/finance-and-economics/21593496-political-turmoil-exposes-economic-malaise-mask (pristupljeno 10.1.2015. godine)

[141] Jesse Colombo, *Why the worst is still ahead for Turkey's bubble economy* http://www.forbes.com/sites/jessecolombo/2014/03/05/why-the-worst-is-still-ahead-for-turkeys-bubble-economy/ (pristupljeno 10.1.2015. godine)

[142] *Turkey's Economy: Now for the Hard Part* http://www.foreignpolicy.com/articles/2014/08/12/turkeys_economy_now_for_the_hard_part (pristupljeno 10.1.2015. godine)

[143] Jesse Colombo, *Why the worst is still ahead for Turkey's bubble economy* http://www.forbes.com/sites/jessecolombo/2014/03/05/why-the-worst-is-still-ahead-for-turkeys-bubble-economy/ (pristupljeno 10.1.2015. godine)

[144] https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html (pristupljeno 10.1.2015. godine)

[145] *Turkish foreign trade gap grows above projections*, http://www.hurriyetdailynews.com/turkish-foreign-trade-gap-grows-above-projections.aspx?pageID=238&nID=72352&NewsCatID=344 (pristupljeno 10.1.2015. godine)

Takođe, u Egiptu je pokrenuta inicijativa da se bojkotuje turska roba, što se može nepovoljno odraziti na sveukupni turski izvoz.[146] Ova je zemlja je i veliki uvoznik, što dodatno produbljuje njen spoljnotrgovinski deficit.[147]

Povoljna okolnost koja je nastala za Tursku krajem 2014. godine odnosi se na preusmeravanje ruskog gasovoda na njenu teritoriju. Usled sankcija kojima je Ruska federacija izložena od 2014. godine,[148] odlučeno je da se ukine projekat „Južni tok", što je značajno promenilo situaciju u regionu u korist Turske.[149] Na sastanku predsednika Putina i Erdogana i direktora Gazproma u decembru 2014. godine, objavljeno je odustajanje od „Južnog toka", zbog „nemogućnosti bugarske vlade da osigura izgradnju gasovoda i Evropske komisije da osigura slobodan protok gasa".[150] Zahvaljujući ovakvom razvoju situacije, Turska će biti važan partner Rusije, imaće direktan pristup gasu, a od nje će zavisiti i brojne evropske zemlje koje se snabdevaju preko Gazpromovog gasovoda. To jača njenu ekonomsku ulogu u regionu i u odnosu na EU, kao i unutrašnju privrednu situaciju, s obzirom da će ovaj projekat doneti preko 3 milijarde dolara u investicijama i 6.000 novih radnih mesta.[151]

Grana privrede koja je u Turskoj izuzetno vitalna i u koju se isplati ulagati je svakako turizam. Bez obzira na situaciju u regionu, turizam je u porastu, pa je tako u prvoj polovini 2014. godine bilo za 7 posto više posetilaca nego u prvoj polovini prethodne godine.[152] Za državnu ekonomiju to predstavlja ogroman priliv novca, pogotovo

---

[146] *Egyptians call for boycott of Turkish products*, http://www.hurriyetdailynews.com/egyptians-call-for-boycott-of-turkish-products.aspx?pageID=238&nID=72355&NewsCatID=344 (pristupljeno 10.1.2015. godine)

[147] Güneş Kömürcüler, *Turkish economy needs a new story* http://www.hurriyetdailynews.com/turkish-economy-needs-a-new-story-.aspx?PageID=238&NID=80139&NewsCatID=540

[148] *How far do EU-US sanctions on Russia go?* http://www.bbc.com/news/world-europe-28400218 (pristupljeno 27.3.2015. godine)

[149] http://balkans.aljazeera.net/vijesti/sta-ukidanje-juznog-toka-donosi-regiji (pristupljeno 27.3.2015. godine)

[150] http://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2015/01/Does-cancellation-of-South-Stream-signal-a-fundamental-reorientation-of-Russian-gas-export-policy-GPC-5.pdf (pristupljeno 27.3.2015. godine)

[151] *EU will have to transport Russian gas from Turkey on its own – Gazprom chief*, http://rt.com/business/212095-gazprom-eu-turkey-setup/ (pristupljeno 10.1.2015. godine)

[152] *Turkish tourism numbers on rise*, http://www.hurriyetdailynews.com/turkish-tourism-numbers-on-rise.aspx?pageID=238&nID=72263&NewsCatID=349 (pristupljeno 10.1.2015. godine)

što je najveći broj turista iz razvijenih zapadnih zemalja. Od industrijskih grana turske privrede, posebno su važne prerada hrane, tekstilna i automobilska industrija i elektronika.[153] Zbog uspešnog poslovanja, 14 turskih kompanija se našlo na Forbsovoj listi Global 2000, mada je i najveća od njih, konglomerat Koč Holding, tek na 307. mestu.[154] To pokazuje da ove korporacije ipak ne mogu da pariraju američkim ili kineskim na globalnom nivou.

Za stogodišnjicu Republike 2023. godine, AKP je postavila ambiciozne ciljeve na polju ekonomije. Pre svega, Erdogan je obećao da će Turska do tad postati jedna od najvećih 10 svetskih ekonomija, što podrazumeva povećanje BDP-a na 2 biliona dolara i BDP-a per capita na $25.000.[155] Međutim, prema CIA World Factbook, SAD, EU i Kina imaju desetostruko veći BDP, pa Turska ne može sa njima da se meri u tom pogledu.[156] Za razliku od Turske, SAD ili Kina nemaju velikih teškoća u kreditiranju svojih dugova, što je jako važno za stabilnost jedne ekonomije. Da bi Turska bila u prvih deset potrebno je da poveća BDP za oko bilion dolara u narednih deset godina, pod uslovom da se ništa drastično ne promeni. To zahteva stopu realnog rasta od oko 10%, a ona trenutno iznosi tri puta manje i verovatno će i dalje padati.[157] MMF i OECD su iskazale zabrinutost da Turska više neće moći da održava stabilan ekonomski razvoj i napredak.[158] Na osnovu toga može se zaključiti da su ovi ciljevi još uvek daleko od ostvarenja, naročito kada se u obzir uzme i činjenica da petina turskih građana i dalje živi ispod granice siromaštva.[159]

Prema sveukupnim ekonomskim indikatorima, Turska u najboljem slučaju može igrati ulogu regionalne sile, ali pred njom i dalje stoje brojni i složeni problemi. Ona ima potencijala koje može iskoristiti da učvrsti svoju ekonomsku poziciju u regionu, ali je potrebno da prvo reši dugoročne probleme poput deficita platnog bilansa. Takođe

---

[153] http://globaledge.msu.edu/countries/turkey/economy (pristupljeno 10.1.2015. godine)
[154] http://www.economywatch.com/companies/forbes-list/turkey.html (pristupljeno 10.1.2015. godine)
[155] *Turkey's 2023 goals: from reality to dream*, http://www.todayszaman.com/op-ed_turkeys-2023-goals-from-reality-to-dream_357254.html (pristupljeno 10.1.2015. godine)
[156] https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2001rank.html (pristupljeno 10.1.2015. godine)
[157] *Turkey's 2023 goals: from reality to dream*, http://www.todayszaman.com/op-ed_turkeys-2023-goals-from-reality-to-dream_357254.html (pristupljeno 10.1.2015. godine)
[158] Ivana Kottasova, *How Turkey turned from emerging star to economic mess*, http://edition.cnn.com/2014/08/07/business/turkey-economy-problems/ (pristupljeno 10.1.2015. godine)
[159] Isto.

je još uvek neizvesna situacija koja se tiče tzv. balon ekonomije, jer se ne zna da li će doći do njegovog pucanja i koje bi razmere i posledice imala potencijalna kriza. Ovo svakako nije zanemarljiva zemlja kada je reč o globalnoj ekonomskoj sceni, ona spada u 20 najmoćnijih ekonomija, ima značajne prirodne resurse i ostvarila je progres u protekloj deceniji, ali su SAD, EU i Kina i dalje neprikosnovene sile. Zbog svega toga, teško je zamisliti da bi Turska mogla da preuzme mesto hegemona u svetskom sistemu i zameni Ameriku u budućnosti.

• Vojna moć Turske[160]

Turska u savremenom svetu predstavlja regionalnu silu koja se proteže na dva kontinenta. Azijski deo je znatno veći i obuhvata 97% teritorije Turske države, dok se samo 3% turske teritorije nalazi na evropskom tlu. Stoga Tursku možemo svrstati u regionalnu silu jugozapadne Azije. Što se tiče vojne snage ona predstavlja desetu vojnu silu na svetu, iza Južne Koreje koja je na sedmom mestu, osim Nemačke i Japana koji se nalazi na devetom mestu, a ispred Izraela i Indonezije.[161]

U članu 72. turskog Ustava služenje vojnog roka se definiše kao pravo i obaveza svakog muškog turskog državljanina. Vojna služba u Turskoj je obavezna za sve muškarce između 19 i 41 godine. Ne postoji mogućnost civilnog služenja vojnog roka, što znači da se vojni rok obavezno vrši pod oružjem. Građani Turske, vojsku doživljavaju kao čuvara Ustava i sekularne države. Vojska uživa veliku popularnost i jedna je od institucija kojoj građani najviše veruju. Glavni elementi turske odbrambene politike jesu odlučnost i posvećenost za odbranu zemlje.[162]

Nakon dolaska na vlast Mustafe Kemala Ataturka, dolazi do sveobuhvatne reforme turske države i njenog modernizovanja. 1932. godine Liga naroda je pozvala Tursku da postane član, a mnoge od Ataturkovih ideja sadržane su u dokumentima Lige naroda i Ujedinjenih nacija. Te reforme obuhvatile su u vojsku Turske, pa se vrši razdvajanje vojske i politike. Član 148. vojnog krivičnog zakonika zabranjuje članovima stranaka da budu deo vojske. Doneta je odluka da vojska bude neutralna, a istovremeno ima pravo da interveniše u političkoj

[160] Ovaj deo teksta napisao je Zlatko Milošević.

[161] Globalfire power, dostupno preko: http://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp (pristupljeno 23.03.2015.)

[162] Turski ustav, dostupno preko: http://global.tbmm.gov.tr/docs/constitution_en.pdf (pristupljeno 23.03. 2015.)

sferi ukoliko se ugrozi opstanak države. Član 24 zakona o službi vojske iz 1935. godine, predviđa da je vojska Ustavom obavezana da štiti i brani tursku republiku.[163]

Turska postaje član NATO-a 18. februara 1952. godine. Tada se pokreće i modernizacija oružanih snaga. Od tada Turska prati trendove NATO alijanse i njene oružane snage ulaze u proces restrukturiranja kasnih osamdesetih godina prošlog veka. Restrukturisanje je imalo za cilj da oružane snage turske budu u stanju da se nose sa rizicima i pretnjama od terorizma do konvencionalnog ratovanja. Turske oružane snage učestvuju u operacijama pod okriljem Ujedinjenih nacija i NATO pakta.

Oružane snage Turske, čiji geopolitički značaj je sve veći, sastoje se od kopnenih snaga, vazduhoplovstva i mornarice, koje su podređene turskom generalštabu. Takođe, oružane snage Turske čine i žandarmerija i obalska straža, koji su podredjeni ministarstvu unutrašnjih poslova u miru. Načelnik generalštaba je ujedno i komandant turskih oružanih snaga. Generalna komanda žandaramerije i obalska straža u uslovima rata potpadaju pod kopnene snage odnosno mornaricu. Ukupan broj stanovnika iznosi 80 694 485. Broj godišnje vojno sposobnih iznosi 1 370 407. Što se tiče kopnenih snaga, Turska raspolaže sa sledećim:

Tenkovi	3.675
Oklopna borbena vozila	8.532
Samohodni topovi	961
Vučna artiljerija	2.152
Raketni sistemi	646

Kopnene snage Turske[164]

[163] *Hale, Turkish Politics and the Role of Military, pp.72,80*

[164] Globalfire power, dostupno preko: http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=turke (pristupljeno 23.03.2015.)

Ukupno aviona	989
Borbrni presretači	254
"Fixed-wing attack Aircraft"	254
Transportni avioni	437
Trainer aircraft	245
Helikopteri	418
jurišni helikopteri	36

Vazduhoplovstvo turske vojske[165]

Ukupna pomorska sila	115
Fregate (ratni brod srednje veličine)	16
Korvete (mali, pokretljivi i lako naoružani brod)	8
Podmornice	14
Priobalski odbrambeni	50
Postavljači mina	19

Pomorske snage turske vojske[166]

Radna snaga	27 340 000
Merchant marine strenght	629
Glavne luke i terminali	9
Kolovoz - pokrivenost	352 046 km
Železnica - pokrivenost	8 699 km
Servisni aerodromi	98

Logistika[167]

[165] Globalfire power, dostupno preko: http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=turke (pristupljeno 23.03.2015.)
[166] Globalfire power, dostupno preko: http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=turke (pristupljeno 23.03.2015.)
[167] Globalfire power, dostupno preko: http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=turke (pristupljeno 23.03.2015.)

Budžet za odbranu za prošlu godinu iznosio je 18 185 000 000 dolara.

Turska svakako jeste najjača vojna sila u regionu i njena uloga u tom smislu jeste velika. U martu 2014. je počeo sa radom novoizgrađeni kompleks ASELSAN-REHIS instituta za razvoj radarske opreme i tehnologije za elektronsko izviđanje i radio-elektronsku borbu. To takođe ide u prilog tome, da turski vojni potencijal nikako i ni u kom smislu ne sme biti potcenjen. Turska je vrlo bitna članica NATO-a, što zbog svog geografskog položaja, što zbog svega gore navedenog, od kopnenih, preko vazdušnih i pomorskih snaga do ljudskih resursa i logistike. Svemu tome doprinosi ekonomski razvoj Turske poslednjih godina, što omogućava odvajanje znatnih sredstava za vojni budžet. Možda i najjači argument zašto je Turska i dalje samo regionalna sila jeste blizina Rusije, koja za Tursku može da predstavlja potencijalnu opasnost. U kom smeru će se razvijati turska vojna moć ostaje da se vidi, ali po onome što Turska danas pokazuje možemo reći da njena uloga u svetu ima tendencija da bude veća nego što to danas jeste.

- **Nauka i tehnologija Turske**[168]

Koliko je neka zemlja moćna ne pokazuje samo njena vojna snaga ili njen geografski položaj. Od velikog značaja je i to koliko je sposobna za razvoj nauke i tehnologije. Živimo u 21. veku kada se tehnologija razvija brže nego ikada, i zato je neophodno da države idu u korak sa svim inovacijama. Naravno, za sve to potreban je novac pa zato mnoge zemlje nemaju neophodne uslove za velika dostignuća u ovoj oblasti. Kada je Turska u pitanju može se primetiti njeno nastojanje da se razvija u pomenutom pravcu. Bivši ambasador Srbije u ovoj zemlji, Dušan Spasojević, smatra da „uz ekonomski procvat, Turska svakako ulaže i u nauku i tehnologiju".[169]

Turski predsednik Redžep Taip Erdogan na Konvenciji nauke i tehnologije u Ankari prošle godine izjavio je da Turska doživljava novi procvat u ovom pravcu.[170] Na zvaničnom sajtu Ministarstva nauke i tehnologije ove zemlje navodi se da je njihov glavni cilj „da postanu jedna od deset najrazvijenijih država na svetu uz pomoć kompetativne ekonomije zasnovane upravo na preduzetništvu, inovacijama, kao

[168] Ovaj deo teksta napisala je Sofija Šajnović.

[169] Intervju autora sa Dušanom Spasojevićem obavljen 10.10.2014. godine

[170] Dostupno preko http://www.sandzacke.rs/vijesti/svijet/erdogan-turska-u-oblasti-nauke-i-tehnologije-dozivljava-novi-procvat (pristupljeno 25.10.2014.)

i na razvoju nauke i tehnologije".[171] Ono na čemu Turska trenutno radi jeste „oblast obnavljanja energije". [172] Dušan Spasojević navodi da je „Turska gotovo 100% energetski zavisna i to najviše od Rusije. Na taj način oni žele da smanje zavisnost od drugih i tako uštede novac koji najviše troše na uvoz energije".[173] „Do kraja 2014. godine Turska planira da uveze energente u vrednosti od 56,2 milijarde dolara", navodi se na sajtu energyobserver.[174] Spasojević ističe da " radom na upotrebi obnovljivih izvora energije, Turska može dobiti i nuklearnu energiju, kao i nuklearnu tehnologiju i da samim tim možda razmišljaju da jednog dana postanu nuklearna sila".[175] Čini se da je konstatacija tačna s obzirom da je turski ministar energetike najavio kako ova zemlja „planira 2015. godine izgradnju nuklearnog reaktora za istraživanja u mirovne svrhe".[176] Ovako nešto bi svakako povećalo moć Turske u svetu.

Međutim, za bilo koje naučno i tehnološko dostignuće potrebni su obrazovani ljudi. „Turci imaju svest o tome da je njima veoma važno da imaju mlade i pametne ljude", objašnjava Dušan Spasojević.[177] U prilog tome ide činjenica da u ovoj zemlji postoji 176 univerziteta, od kojih su 103 državna, a 73 vakufska.[178] Spasojević ističe da „kod njih najbogatiji osnivaju zadužbine, odnosno vakufe jer im je u interesu da imaju bazu iz koje će da zapošljavaju ljude".[179]

Još jedna oblast u kojoj ova država nastoji da poveća uticaj jeste kosmonautika. Jedna od 30 zemalja koje u svemiru imaju satelite jeste i Turska, a do kraja 2014. godine planirano je slanje još šest turskih satelita u Zemljinu orbitu.[180] Na taj način povećava se turski komunikacioni kapacitet.

---

[171] Dostupno preko http://www.sanayi.gov.tr/Pages.aspx?pageID=501&lng=en (Pristupljeno 25.10.2014.)

[172] Dostupno preko http://www.sandzacke.rs/vijesti/svijet/erdogan-turska-u-oblasti-nauke-i-tehnologije-dozivljava-novi-procvat (pristupljeno 25.10.2014.)

[173] Intervju autora sa Dušanom Spasojevićem obavljen 10.10.2014. godine

[174] Dostupno preko http://www.energyobserver.com/vesti.php?lang=1&ID=45110 (pristupljeno 25.10.2014.)

[175] Intervju autora sa Dušanom Spasojevićem obavljen 10.10.2014. godine

[176] Dostupno preko http://balkans.aljazeera.net/vijesti/turska-gradi-reaktor-za-mirovne-svrhe (Pristupljeno 13.3.2015.)

[177] Intervju autora sa Dušanom Spasojevićem obavljen 10.10.2014. godine

[178] Dostupno preko http://www.trt.net.tr/bosanski/aktuelno/detail/univerziteti-u-turskoj/3 (Pristupljeno 25.10.2014.)

[179] Intervju autora sa Dušanom Spasojevićem obavljen 10.10.2014. godine

[180] Dostupno preko http://www.trt.net.tr/bosanski/news/detail/nauka-i-tehnologija/103/turska-povecava-prisustvo-u-svemiru/25870 (Pristupljeno 25.10.2014.)

Dakle, možemo da zaključimo da Turska ima strategiju za budućnost. Mnogo je još oblasti u kojima oni nastoje da se razviju, ali za sve treba vreme. U decembru prošle godine, na primer, u ovoj zemlji otvorena je prva fabrika procesora, na taj način Turska je postala četvrta zemlja u svetu sa kapacitetima proizvodnje strateških tehnologija.[181] U periodu od 2002. do 2010. godine Svetska banka i Institut za statistiku pri Organizaciji za obrazovanje, nauku i kulturu Ujedinjenih naroda (UNESCO) obavili su istraživanje koje se ticalo toga koliko zemlje ulažu u svoj razvoj. U istraživanju je učestvovalo 114 zemalja, a Turska je zauzela 38. mesto.[182] Jasno je da je za pet godina od tada Turska počela ozbiljnije da radi i ulaže u oblast nauke i tehnologije, ali vreme će pokazati kakvi su rezultati toga i gde se Turska nalazi u pogledu moći kada je reč o ovoj oblasti. Dušan Spasojević, za kraj, objašnjava da "Turska ima šansu jer ima elitu u nauci i da je to upravo njeno najveće bogatstvo".[183]

- **Nacionalna kohezija Turske[184]**

Nacionalna kohezija je bitan činilac moći. Što je stanovništvo države složnije oko nekog pitanja to je zemlja moćnija. Kada govorimo o Turskoj mnogo je faktora koji mogu uticati na nacionalnu koheziju. Pre svega Turska se prostire na dva kontinenta. Dakle, tu se prepliću dve kulture, različiti jezici, religije, načini života, pa samim tim i različite potrebe i interesovanja stanovništva. Razlike su kako kulturološke, tako i socijalne. Dušan Spasojević, bivši ambasador Republike Srbije u Turskoj ističe da je, na primer, šiitsko-sunitska podela "toliko velika, da je veoma često lakše sunitima i šiitima da komuniciraju sa nekim trećim, nego među sobom".[185] A upravo osnovna podela muslimanskog stanovništva jeste podela na sunite i šiite. Sa druge strane, kako Spasojević navodi, među samim Turcima postoje različite podele. Jedna od njih jeste i ona na islamiste i sekulariste. Ono što on vidi kao problem jeste to što "tursko društvo nije razvilo instrumente i mehanizme, odnosno institucije kroz koje bi se vodio socijalni dijalog koji bi pomogao u prevazilaženju razlika".[186] Dakle, društveni i ekonomski

[181] Dostupno preko http://www.trt.net.tr/bosanski/news/detail/nauka-i-tehnologija/103/turska-otvara-prvu-fabriku-procesora/34938 (Pristupljeno 13.3.2015.)

[182] Dostupno preko http://balkans.aljazeera.net/vijesti/koliko-zemlje-regije-ulazu-u-razvoj (Pristupljeno 25.10.2014.)

[183] Intervju autora sa Dušanom Spasojevićem obavljen 10.10.2014. godine

[184] Ovaj deo teksta napisala je Sofija Šajnović.

[185] Intervju autora sa Dušanom Spasojevićem obavljen 10.10.2014. godine

[186] Isto.

problemi, pitanja kulture, političke tenzije zbog terorizma i konflikta na Bliskom istoku na različite načine utiču na složnost turskog naroda oko mnogih pitanja.

Kada govorimo o ekonomiji, prema istraživanju istraživačkog centra Pju (Pew Research Center) 50 odsto stanovništva smatra da je ekonomsko stanje u Turskoj dobro, dok 46 odsto njih smatra da je loše.[187] Tokom protekle decenije Turska je postala rastuća sila na evropskom kontinentu. Jedan deo stanovništva smatra da je za to zaslužan trenutni predsednik Redžep Taip Erdogan, dok se drugi deo stanovništva ne slaže sa njegovom politikom. Upravo zato Tursku su potresali brojni protesti građana tokom prethodih godina. Ti protesti su zapravo predstavljali negodovanje protiv vladinog autoritarizma. Sukobi u Turskoj su eskalirali u maju 2013. godine kada su se građani pobunili zbog uništenja parka Gezi u Istanbulu. Ova situacija odražava duboku podeljenost društva. Daleko od slika koje je prikazuju kao mobilizaciju ograničenu na odbranu nekoliko stabala u parku Gezi ili pobunu mladih, ona pokazuje "podelu među načinima života" koju kristalizuje figura Erdogana.[188] Međutim, Erdogan se održao na vlasti više od deset godina zahvaljujući postignutom napretku. Ali i, kako objašnjava Dušan Spasojević, zahvaljujući "neverovatnoj ličnoj harizmi".[189] On smatra da je Erdogan „od jedne većinski siromašne i unazađene zemlje napravio ekonomsko čudo".[190] U periodu od 2000. do 2010. godišnji rast se kretao u proseku oko sedam posto, inflacija je svedena na nulu, strana ulaganja su se za ukupno 10 godina popela sa 1,2 milijarde na gotovo 20 milijardi dolara, a nejednakosti su smanjene.[191] Upravo zato, američka organizacija *Atlantic Council* navodi da je Turska dinamična sila u razvoju i da ima vrlo značajnu ulogu u osiguranju regionalne stabilnosti i oblikovanju globalne politike, te će zbog toga biti ključni akter u regionu Srednjeg istoka.[192] U tom periodu Turska je bila zemlja koja je imala dobre odnose sa svim regional-

[187] Dostupno preko:http://www.danas.rs/danasrs/svet/globus/ekonomija_odlucuje_izbore_u_turskoj.12.html?news_id=286342 (pristupljeno 8. avgusta 2014.)

[188] Dostupno preko: http://lemondediplomatique.hr/tristan-coloma-autoritarni-populist-s-bospora (pristupljeno 8. avgusta 2014.)

[189] Intervju autora sa Dušanom Spasojevićem obavljen 10.10.2014. godine

[190] Isto.

[191] Dostupno preko: http://lemondediplomatique.hr/tristan-coloma-autoritarni-populist-s-bospora (pristupljeno 8. avgusta 2014.)

[192] Dostupno preko: http://www.oslobodjenje.ba/vijesti/svijet/turska-kljucni-faktor-u-regionu (pristupljeno 8. avgusta 2014.)

nim silama, kao što su Izrael, Iran, Irak i Sirija, pa je zato Amerika u Turskoj videla dobrog saveznika koji bi mogao da održava ravnotežu među pomenutim zemljama.

Ipak, nakon 2010. godine Erdoganova vladavina je promenila pravac od iskrenog posrednika do agresivnog, nezavisnog i često nepredvidivog učesnika.[193] Tako je prekinuo odnose sa Izraelom oko pitanja Palestine i okrenuo leđa jednom od njegovih dotadašnjih prijatelja, sirijskom predsedniku Bašaru Al Asadu.[194] Sve ovo je vodilo do nezadovoljstva stanovništva. Početkom 2013. godine turska lira je pala do nivoa koji je predstavljao pretnju bankrota mnogim turskim kompanijama, a takođe je i otkrivena velika dokumentacija o korupciji u Erdoganovoj vladi, što je sve dovelo da slabljenja položaja Turske.[195] Još jedna situacija koja stvara problem ovoj zemlji jesu sukobi između Kurda i pripadnika Islamske države u gradu Kobani. Grad se nalazi se na samoj granici Turske i Sirije i ima veoma povoljan geostrateški položaj pa zato džihadisti nastoje da ga zauzmu. Iako se Kobani nalazi svega nekoliko kilometara od Turske i njegovo nasilno zauzimanje može da dovede u opsanost ovu zemlju, predsednik Erdogan se ne odlučuje da u sukob umeša svoje vojne snage, što je dovelo do negodovanja i protesta velikog broja Kurda koji žive u Turskoj. Dušan Spasojević smatra da za takvu odluku postoji nekoliko razloga. Pre svega, Erdoganova ideologija ukorenjena u sunitskom islamu. "On okleva da se kao sunitski musliman obračunava sa drugim sunitskim muslimanima", smatra Spasojević.[196] Zatim trenutna situacija gde je mnogo veći neprijatelj za Tursku režim Bašara Al Asada, nego Islamska država. I na kraju činjenica da Kurdi nisu omiljeni u ovoj zemlji. Pa tako *David Goldman, viši naučni saradnik londonskog Centra za istraživanje politike, zaključuje da "je nada da bi Turska mogla da bude stub stabilnosti u inače haotičnom regionu bila loša ideja jer je situacija bas suprotna"*.[197] *On ističe da* "Erdoganova Turska nije izvor stabilnosti, nego remetilac koji je u savezu sa najdestruktivnijim antizapadnim snagama u tom regionu".[198]

---

[193] Dostupno preko: http://belfercenter.ksg.harvard.edu/publication/21970/rise_of_turkey_as_a_superpower.html (pristupljeno 8. avgusta 2014.)

[194] Isto.

[195] Dostupno preko: http://www.balkanmagazin.net/novosti-i-politika/cid128-84425/dejvid-p-goldman-mitologija-erdoganove-turske (pristupljeno 8. avgusta 2014.)

[196] Intervju autora sa Dušanom Spasojevićem obavljen 10.10.2014. godine

[197] Dostupno preko: http://www.balkanmagazin.net/novosti-i-politika/cid128-84425/dejvid-p-goldman-mitologija-erdoganove-turske (pristupljeno 8. avgusta 2014.)

[198] Isto.

Sa druge strane, Dušan Spasojević ističe da "rešenje na Bliskom istoku ne zavisi samo od Bliskog istoka, već i od velikih sila koje uglavnom prave neprincipijelne dogovore".[199]

Kada je u pitanju složnost turskog naroda u vezi sa priključivanjem Evropskoj uniji, za šta se trenutna vlada zalaže, mišljenja su podeljena. Jasno je da postoje oni koji su za, ali i oni koji su protiv. Međutim, naš bivši ambasador u Turskoj smatra da je "najveći deo ljudi u ovoj zemlji svestan toga da EU njih ne želi". „Većinska percepcija je da je razlog pre svega zato što su muslimani, a zatim i zbog činjenice da bi Erdogan, ili bilo koji drugi lider velike zemlje kao što je Turska, predstavljao glavobolju za Evropsku uniju, odnoso one zemlje koje u okviru EU imaju pretežan uticaj", navodi Spasojević.[200] Ipak, Turska lukavo ističe priključivanje EU kao jedan od svojih ciljeva.

Jasno je da je teško uspostaviti nacionalnu koheziju na prostoru Turske. Narod nije ujedinjen oko bitnih pitanja. Spasojević objašnjava "da je to, kao i drugde na Mediteranu, jedno konfrontativno društvo, gde se nastupa u velikoj meri svađalački, gde je mentalitet takav kakav je, a temperament oštar".[201] Sve to zajedno čini da stepen nacionalne kohezije Turske ne bude visok. On smatra "da je, u ovom trenutku, praktično Erdogan jednako Turska i da njega nema to ne bi bila ista zemlja. Znači da ne postoji sistem i da tu nema neke suštinske kohezije".[202] Dakle, u pogledu nacionalne kohezije Turska nije moćna zemlja, potresaju je sukobi na etničkom, religijskom, kulturnom i mnogim drugim nivoima. Ova činjenica definitivno ne ide u prilog tezi da Turska može biti izazivač Sjedinjenih Američkih Država.

- **Univerzalistička kultura Turske[203]**

Prema jednoj od najnovijih studija, sprovedenih u 62 kulture, Turska ima nadprosečne rezultate u unutrašnjem kolektivizmu i distanciranosti, dok ima ispod prosečne vrednosti po pitanju rodne ravnopravnosti i socijalnog kolektivizma.[204]

Narodi u Turskoj – Turci čine 70-75 % stanovništva, Kurdi 18 %, a ostale manjine[205] - 2-3% Zaza, 2% Arapi, 1% Albanci, 0.5% Čerkezi,

[199] Intervju autora sa Dušanom Spasojevićem obavljen 10.10.2014. godine

[200] Isto.

[201] Isto.

[202] Isto.

[203] Ovaj deo teksta napisala je Milica Rašić.

[204] *A Classification Turkish Cultural Valuesmore*, Sebnem Sahin Kuzulugil, Academia.edu, str.2, dostupno na linku http://www.academia.edu/429175/A_Classification_Turkish_Cultural_Values pristupljeno 15.6.2014.)

[205] https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html (pristupljeno 15.6.2014.)

0,5% Gruzi, zatim Abhazi, Aramejci, Jermeni, Bošnjaci, Bugari, Grci, Lazi, Čečeni i drugi. S obzirom na to da se u Turskoj etnički popis stanovništva izvodi na osnovu opredeljenja po jeziku, teško je precizno utvrditi etnički sastav, jer i neke manjine govore turskim jezikom. [206]

Jezici u Turskoj – Turski je jedini službeni jezik i on je maternji za oko 80 % stanovništva. U medijima i školstvu kao standardni jezik koristi se istanbulski turski. Osim njega, koristi se još 20-ak jezika, među kojima su najrasprostranjeniji kurmandži ili severnokurdski, zazaki, arapski, azerski, kabardinski, adigejski, bugarski. Takođe, oko 40.000 građana turske govori armenski, a oko 4.000 grčki kao maternji jezik. Od manjinskih indoevropskih jezika, oko 15.000 ljudi govori albanski, 25.000 romski. i 30.000 domarski jezik.[207] Turski se najviše govori u Bugarskoj, Kipru, Grčkoj, Kazahstanu, Makedoniji, Rumuniji i Uzbekistanu.[208]

Što se tiče rasprostranjenosti i uticaja turske kulture, Dušan Spasojević, bivši ambasador u Turskoj, kaže: "Turska kultura se širila svuda gde je bilo osmansko carstvo kroz islam, ali i običaje i hranu". On smatra da nismo ni svesni rasprostranjenosti turskih običaja. "Islamska kultura je ranije bila mnogo naprednija od evropske u raznim oblastima, a onda je sve to stalo kada je vera krenula da stavlja stege. Svaki stepen razvoja je zaustavljen kada su muftije krenule da vode politiku. Taj konzervativizam je praktično zaustavio stepen kulture" – dodaje Spasojević.[209]

Što se tiče odnosa Turske prema zemljama Balkana, mr Miloš Marković u predavanju na Institutu za evropske studije na temu *Od balkanskih ratova do balkanskog mira - Turske projekcije Balkana,* ukazuje na reislamizaciju ove zemlje i sve veću ulogu na Balkanu. *"Sve do 1982. godine turska spoljna politika oslanjala se na dva Ataturkova principa, zapadnjaštvo i antirevizionizam. Posle vojnog udara 1980. godine Turska počinje da se reislamizira, a tu se mogu naći i razlozi napuštanja politike dobrih odnosa sa Jugoslavijom krajem osamdesetih godina, a posebno sa Srbijom nakon izbijanja ratova devedesetih. Cilj je stvaranje novog Balkana koji će predstavljati drugačije okruženje za Tursku."*[210] Projekat balkanskog mira u okvi-

[206] http://sh.wikipedia.org/wiki/Turska#Etni.C4.8Dke_skupine (pristupljeno 15.6.2014.)
[207] Isto
[208] Ethnologue, languages of the world, http://www.ethnologue.com/language/tur datum (pristupljeno 14.6.2014.)
[209] Intervju autora sa Dušanom Spasojevićem, 10.10.2014.
[210] Miloš Obradović, *Povratak Turske na Balkan*, balkanmagazin.net dostupno na linku http://www.balkanmagazin.net/novosti-i-politika/cid128-49398/povratak-turske-na-balkan (pristupljeno 22.7. 2014.)

ru nove spoljne politike Turske podrazumeva preispitivanje istorije, normalizaciju odnosa između gradova Balkana i normalizaciju odnosa između država. Turska kinematografija, a pre svega uspeh turskih serija koje se bave ovim prostorima, doprinose normalizaciji odnosa i veličanju osmanske prošlosti. U odnosu Turske prema Balkanu, kao ulogu Makedonije Marković ističe razdvajanje Srbije i Grčke, od čijeg povezivanja Turska strahuje. Veće prisustvo Turske na Balkanu, baš u vreme kada je Rusija pokreće projekat Južnog toka, Marković tumači kao poruku balkanskim zemljama da pored Moskve i Brisela imaju još jednu alternative, mada zbog američkog uticaja pod kojim je Turska, time se možda želi i smanjiti uticaj Rusije u regionu.[211]

Što se tiče uloge Turske na području bivše Jugoslavije, Darko Tanasković, naš bivši ambasador u Turskoj, smatra da bi ona učinila dobro kada bi bila prisutna ekonomski i kulturno, ali da bi bilo dobro kada bi bila manje pristrasna i kada bi zlatno doba Osmanskog carstva bilo manje evocirano. On dodaje "Ja bih radije prihvatio posredovanje Turske, nego aktivniju ulogu Sjedinjenih Američkih Država, zato što je takva uloga Vašingtona, bar tako je pokazalo vreme, uglavnom bila na štetu moje države i mog naroda, pa je nama teško zamisliti intenzivnije američko angažovanje, koje bi uvažavalo interese Srbije i srpskog naroda na isti način kao i interese drugih naroda na Balkanu."[212]

O uticaju kulture Turske na njenu ukupnu moć dosta govore primeri iz prošlosti. Jedan od njih svakako je i uticaj turske vladavine na istoriju Srbije – gde je kultura, a pre svega vera, imala veliku ulogu. O ovom periodu istorije:

"Srbija je postala turska pokrajina sa pašalukom ustoličenim u Beogradu. (…) Islam je u to vreme bio u procvatu, posebno u Raškoj, na Kosovu i u Bosni. Brojni Srbi i Hrvati su primili islam, što je konačno rezultiralo nastankom bosanske nacije. Vladavina Turaka je imala ključni uticaj na istoriju Srbije : prožimanje kultura Slovena, Vizantinaca, Arapa i Turaka, tako da su i danas vidljiva mnoga znamenja i kulturna obeležja iz vremena Otomanskog carstva."[213]

---

[211] Isto.

[212] *Polemika: Vodi li Turska neoosmansku politiku na Balkanu*, Omer Karabeg, slobodnaevropa.org, dostupno http://www.slobodnaevropa.org/content/most-vodi-li-turska-neoosmansku-politiku-na-balkanu/25178065.html (pristupljeno 22.7.2014.)

[213] *Istorija Srbije*, PanaComp http://www.panacomp.net/srbija?s=istorija_srbije , pristupljeno 21.11.2014.

- **Uticaj Turske u međunarodnim organizacijama**[214]

Kakve bi posledice po Evropu i Ameriku bile ukoliko bi Turska ostala izvan Evrope, a tako i izvan Zapada?[215] Sa Zapadom je već povezana, a sa Evropom posebno. Članica je NATO-a (od 1952. godine) i pomaže Alijansi u borbi potiv terorizma mnogo više nego neki drugi evropski saveznici. Druga je po redu najveća oružana sila u NATO-u.[216]

Tursku su do skoro posmatrali kao nerazvijenu i nedemokratsku zemlju, koja pre svega zavisi od pomoći Međunarodnog Monetarnog Fonda. U poslednje dve decenije Turska postojano napreduje u procesu učvršćivanja ustavne demokratije, nošena željom da se pridruži Evropskoj uniji. Njena demokratija je i dalje ranjiva, posebno na polju slobode medija.[217] Ipak, Turska povećava svoj uticaj u međunarodnim krugovima, zbog doprinosa svetskom miru i bezbednosti.

Sporazum o priključivanju Evropskoj zajednici Turska potpisuje 12. septembra 1963. godine.[218] Zahtev za članstvo podnosi 1987. godine. Nova etapa u približavanju Turske Evropskoj uniji započeta je nakon samita u Briselu 2004. godine , kada je Savet Evropske unije podneo izveštaj da Turska ispunjava političke kriterijume. Započeti su pregovori o pristupanju, a otvoreno je 13 poglavlja. Značaj turske politike i ekonomije za Evropsku uniju je sve veći, ali nekoliko članica, posebno Francuska i Nemačka protive se da Turska postane deo "evropske porodice". Ono što najviše sputava dalju integraciju je tursko nepriznavanje Kiparske administracije.[219] „Uprkos njihovom protivljenju, politička realnost pokazuje da bi učlanjenje Turske obezbedilo Evropi štit od nemirnog Bliskog Istoka."[220] Turska je šesta evropska ekonomija. Evropska unija je važan trgovinski partner i jedan od najvećih investitora u Turskoj. Oko 70% stranih ulaganja dolazi upravo iz Evropske unije.[221] Tursko članstvo u EU uvećalo bi evropsko unutraš-

[214] Ovaj deo teksta napisala je Dejana Vukadinović.
[215] Zbignjev Bžežinski, *Amerika- Kina i sudbina sveta- Strateška vizija,* Albatros Plus, Beograd, 2013, str. 132.
[216] Isto, str. 138.
[217] Isto.
[218] Republic of Turkey,Ministry of Foreign Affairs, dostupno preko: http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-the-european-union.en.mfa (pristupljeno 20. jula 2014.)
[219] Zbignjev Bžežinski, *Amerika- Kina i sudbina sveta- Strateška vizija,* op. cit. , str. 132.
[220] Isto.
[221] Republic of Turkey,Ministry of Foreign Affairs, dostupno preko: http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-the-european-union.en.mfa (pristupljeno 20. jula 2014.)

nje tržište, a i ojačalo bi ulogu Evropske unije u globalnoj ekonomiji. Borbu za članstvo, Turska nastavlja dinamičnom populacijom i vizionarskom spoljnom politikom. Veliki doprinos daje i vojnim operacijama kojim upravlja Evropska unija.[222] U međuvremenu postaje "dijalog- partner" u Šangajskoj organizaciji za saradnju, što se posmatra kao alternativa procesa priključivanja Evropskoj uniji.[223]

"Evropska Kina" kako Tursku, mnogi danas nazivaju, predstavlja demokratski model za Srednju Aziju i Afriku, gde i ima nekoliko konzulata i ambasada.[224]

Deo je skoro svake političke, ekonomske i bezbednosne zajednice sa Zapada. Zahvaljujući svojoj ekonomskoj moći i vojnoj snazi, postaje jaka regionalna sila.

Početkom devedesetih jedanaest država regiona Crnog mora, formira u Istanbulu model multilateralne političke i ekonomske inicijative sa ciljem da se obezbedi stabilnost i prosperitet ovog regiona. Krajem devedesetih model dobija međunarodni identitet i transformiše se u Organizaciju za crnomorsku ekonomsku saradnju.[225] Tokom 2005. godine Turska zadržava posmatrački status u Afričkoj uniji[226], a u isto vreme počinje i ministarske sastanke sa Arapskom ligom. Pro- aktivna spoljna politika donosi joj mesto nestalne članice u Savetu bezbednosti Ujedinjenih nacija u periodu 2009 -2010. godine.[227] Povelju Ujedinjenih nacija potpisuje još 1945. godine. Turska od samog početka podržava ulogu Ujedinjenih nacija u očuvanju mira i bezbednosti širom sveta. Učestvuje u preko 10 mirovnih misija u svetu i to ne samo u onim regionima koji je pogađaju nego i šire. Aktivno učešće u mirovnim misijama Turske počinje 1996. godine. Turska je zajedno sa Finskom pokrenula inicijativu „ Posredovanje za mir". Jedna je od

222 Republic of Turkey,Ministry of Foreign Affairs, dostupno preko: http://www.mfa.gov.tr/relations-between-turkey-and-the-european-union.en.mfa (pristupljeno 20. jula 2014.)

223 Eure Ercen, *The Shangai Cooperation Organization: A new Alternative for Turkish Foreign Policy?* , dosptupno preko: http://www.mei.edu/content/shanghai-cooperation-organization-new-alternative-turkish-foreign-policy (pristupljeno 20. jula 2014.)

224 Ayhan Simsek, " Turkey: From regional to global power " , dostupno preko: http://www.dw.de/turkey-from-regional-to-global-player/a-16036132 , (pristupljeno 20. jula 2014.)

225 Official website of the Organization of the Black Sea Economy Cooperation dostupno preko : http://www.bsec-organization.org/Information/Pages/bsec.aspx, (pristupljeno 20. jula 2014.)

226 African Union, Officail website, dostupno preko: http://au.int ,(pristupljeno 06. avgusta 2014.)

227 Ayhan Simsek, " Turkey: From regional to global power " , dostupno preko: http://www.dw.de/turkey-from-regional-to-global-player/a-16036132, (pristupljeno 20. jula 2014.)

vodećih država u borbi protiv terorizma. Pruža dodatnu podršku u policijskim i vojnim snagama. Turska najavljuje još jednu kandidaturu za to mesto, za period 2015 – 2016. godine, jer veruje da može pomoći u rešavanju savremenih izazova sa kojima se suočava svet.[228]

Kao deo grupe G- 20, čiji uticaj sve više raste u svetskoj politici, Turska postaje odgovornija u stvaranju novog svetskog poretka. Kako njena uloga sve više raste, sledeće godine predsedavaće grupom.[229]

Turska je zajedno sa Španijom kosponzor Alijanse za civilizovanu incijativu (The Alliance of Civilizations Initiative[230]) , čiji je glavni cilj sprečavanje sukoba civilizacija.[231]

Ova zemlja ograničena je unutrašnjim i diplomatskim izazovima. Borba između sekularista i konzervativno- religijske AK Partije koja je na vlasti, nerešeni sukobi sa turskim Kurdima. Godinama drži " neutralnu" poziciju u regionalnim sukobima. Posredovala je u sukobu između Izraela i Sirije. Nakon krvavog sukoba, zauzima tvrdu poziciju prema sirijskom režimu. Ovim gubi svoju prvobitnu ulogu u regionu. Njen uticaj se nastavlja, ali u drugačijem smeru.[232]

Na zvaničnom sajtu turskog Ministarstva spoljnih poslova navodi se da se ova zemlja „zalaže za dalje jačanje političkog dijaloga sa svim zemljama. "[233] Zbog toga razvija svoje odnose sa Balkanom, Severnom Afrikom, produbljuje politiku i do Latinske Amerike. Traga za novim ekonomskim oblastima saradnje, povećava svoju pomoć zemljama u razvoju. Svesna je da treba raditi na političkoj sigurnosti, ekonomskom blagostanju, globalnom miru.[234] Rangirana je kao sedamnaesta ekonomska sila sveta, cilj joj je da do 2023. godine dobije punopravno članstvo Evropske unije i da se nađe među deset najvećih ekonomskih sila.

---

[228] Republic of Turkey, Ministry of foreign Affairs, dostupno preko : http://www.mfa.gov.tr/synopsis-of-the-turkish-foreign-policy.en.mfa , (pristupljeno 30. septembra 2014.)

[229] Ayhan Simsek, " Turkey: From regional to global power " , dostupno preko: http://www.dw.de/turkey-from-regional-to-global-player/a-16036132, (pristupljeno 20. jula 2014.)

[230] O Alijansi detaljnije preko : http://www.mfa.gov.tr/the-alliance-of-civilizations-initiative.en.mfa , (pristupljeno 09. novembar 2014.)

[231] Republic of Turkey, Ministry of Foreign Affairs, dostupno preko : http://www.mfa.gov.tr/synopsis-of-the-turkish-foreign-policy.en.mfa , (pristupljeno 30. septembra 2014.)

[232] Ayhan Simsek, " Turkey: From regional to global power " , dostupno preko: http://www.dw.de/turkey-from-regional-to-global-player/a-16036132, (pristupljeno 20. jula 2014.)

[233] Republic of Turkey, Ministry of Foreign Affairs, dostupno preko : http://www.mfa.gov.tr/synopsis-of-the-turkish-foreign-policy.en.mfa , (pristupljeno 30. septembra 2014.)

[234] Isto.

Prema rečima Ahmeta Davutoglua, premijera Turske i nekadašnjeg ministra spoljnih poslova, Turska će svoju politiku usmeravati ka politici zapadnih partnera, ali će voditi računa da ne ugrozi odnose koje ima sa svojim susedima, kako bi ostvarila status „mudre" države.[235]

„Turska vodi spoljnu politiku principom „mir u kući, mir u svetu"[236] , koji je ustanovio Mustafa Kemal Ataturk. Zastupa stav da će sopstvenu bezbednost postići kroz bezbednost u regionu.

Nastavlja da podstiče međunarodnu saradnju i dijalog koji joj mogu pomoći da ostvari nacionalne interese i trajniji mir i bezbednost.[237]

- **Meka moć Turske[238]**

Današnja turska spoljna politika nalazi osnovu pozicioniranja Turske među državama nosiocima svetskog razvoja i napretka zahvaljujući novom geostrateškom pozicioniranju u posthladnoratovskom periodu i, pre svega, stabilnom ekonomskom rastu. Turska na krilima predsednika Redžepa Tajipa Erdogana (Recep Tayyip Erdoğan), državnika sa izuzetnim političkim instinktom, koristi svoje istorijsko nasleđe i geografski položaj uz aktivnu i mudru spoljnu politiku s ciljem da povrati lentu najmoćnije regionalne sile. To potvrđuje i studija sadašnjeg premijera Ahmeta Davutoglua (Ahmet Davutoğlu), *Strategijska dubina: međunarodni položaj Turske*, koja podrazumeva komponente istorijske i geografske dubine kao osnove neoosmanističkog koncepta turske spoljne politike.[239] Turska je pametno iskoristila proces evropskih integracija kako bi dovela u red svoj institucionalni, politički sistem i kako bi od negiranja i okretanja leđa demokratiji i ljudskim pravima postala glasni protagonista ovih visoko rangiranih vrednosti civilizovanog sveta među zemljama u okruženju, pogotovo među islamskim. Otuda je Turska glavna spona između zapadnih velesila i „turbulentnog" islamskog sveta, što potvrđuje i činjenica da je upravo Turska „geostrateški stožer" prema Zbignjevu Bržežinskom

[235] Ahmet Davutoglu, „ Principles of Turkish foreign policy and regional political structuring-", *Horizons,* CIRSD, autumn 2014. pp. 96 – 99.
[236] Republic of Turkey, Ministry of Foreign Affairs, dostupno preko: http://www.mfa.gov.tr/synopsis-of-the-turkish-foreign-policy.en.mfa (pristupljeno 30. septembra 2014.)
[237] Isto.
[238] Ovaj deo teksta napisao je Đorđe Mihajlović.
[239] Darko Tanasković, *Neoosmanizam*, Službeni glasnik, Beograd, 2011, str. 50

(Zbigniew Brzezinski) i glavni vojni i diplomatski partner NATO-a i Sjedinjenih Američkih Država na Bliskom i Srednjem istoku. Bez Turske, islamski svet bi na NATO gledao kao na „hrišćansku kaznenu ekspediciju" usmerenu protiv islamskog sveta. Angažman Turske na Balkanu, Srednjem istoku, Severnoj Africi, Jugoistočnom Kavkazu, Istočnoj i Centralnoj Aziji svodi se na aktivnu upotrebu Najeve konstrukcije meke moći. Pristup spoljnoj politici se umnogome promenio, te se danas definiše u okvirima meke moći koju prati širenje uticaja preko ekonomije, kulture, politike za razliku od praktikovanja tvrde, oružane moći koja je bila u aktivnoj upotrebi vekovima. Na osnovu toga može se opisati današnja spoljnopolitička orijentacija Turske koja ne odustaje od želje da bude „deo Zapada", ali i želje za očuvanjem svojih tradicionalnih verskih i istorijskih vrednosti.

Indeks meke moći

Da bi se bolje razumeo koncept meke moći i kako države tu moć akumuliraju tokom vremena, postoje varijable koje definišu meku moć i organizovane su u tri glavne kategorije: globalni ugled, globalni integritet i globalna integrisanost.[240] Na osnovu ovih varijabli konsultantska kuća „Ernst i Jang" (Ernst & Young) je 2012. godine u svom Izveštaju Tursku smestila na 12. mesto u svetu sa indeksom 12.9[241] za 2010. godinu.

- **Globalni ugled**

Izvoz kulturnih dobara

Izvoz kulturnih dobara se odnosi na prihode stečene izvozom robe, kao što su filmovi, muzika, scenariji i knjige.[242] Podaci Konferencije Ujedinjenih nacija za trgovinu i razvoj (UNCTAD) govore da je Turska zaradila samo 40 miliona dolara izvozom ovih dobara u 2012. godini, prvenstveno zahvaljujući književnosti.[243] Doprinos ove varijable ukupnoj mekoj moći Turske, prema Ernst & Jang, ne postoji (0.0%[244]). Ovaj podatak je svakako iznenađujući, uzevši u obzir turske serije koje su blago rečeno „osvojile" medijski prostor kako balkanskih tako i zemalja Bliskog istoka i Centralne Azije. Međutim, treba uzeti u

[240] Ernst & Young, *Rapid-growth markets soft power index,* EYGM Limited, 2012. p.7
[241] Isto, p.14
[242] Isto, p.7
[243] Statistika UNCTAD, dostupno na: http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx (pristupljeno 18.10.2014.)
[244] Isto, p.21

obzir da je konsultantska kuća „Ernst i Jang" za svoj Izveštaj koristila podatke prikupljene do 2010. godine. Već iduće, 2011. godine situacija sa izvozom ove vrste kulturnih dobara je dobila svoj nagli zaokret, prvenstveno kada je reč o izvozu igranih serija. „Turska je 2011. prodala više od 10,500 sati serijskog programa koji je gledalo oko 150 miliona ljudi u 76 zemalja. Prihod od serija bio je 68 miliona dolara. Iako junaci turskih serija nisu popularni u Parizu ili Njujorku, Turska je na drugom mestu po ukupnoj produkciji TV serija, odmah iza SAD."[245] U prilog širenju meke moći Turske po ovoj osnovi ide i dodela Zlatne palme, nagrade 67. Kanskog filmskog festivala, za 2014. godinu turskoj drami „Zimski san" Nurija Bilgea Čejlana (Nuri Bilge Ceylan).[246]

Popularnost jezika

Popularnost jezika kao varijabla izračunavanja meke moći može u značajnoj meri da utiče na ukupni indeks meke moći određene države. Prema „Ernst i Jangu" odnosi se, prvensteno, na broj američkih studenata koji su na američkim studijskim programima odabrali da uče maternji jezik neke druge države. Popularnost turskog jezika i njen doprinos indeksu meke moći Turske je zanemarljiv i za 2010. godinu je iznosio 1,1%[247]. Ohrabrujuće je što broj američkih studenata koji biraju turski jezik svake godine raste. Tako je, na primjer, 2002. godine taj broj iznosio 314, da bi se 2006. godine taj broj popeo na 624, odnosno 2009. godine na 638 studenata koji su odabrali da uče turski jezik.[248] U 2013. godini taj broj iznosi 716 studenata.[249] Takođe, treba uzeti u obzir da turski jezik u svetu govori oko 70 miliona ljudi i da taj broj svakodnevno raste. Jedan od značajnih indikatora popularizacije turskog jezika jesu i turske serije koje zadnjih godina presudno utiču na povećan broj zainteresovanih za izučavanje turskog jezika.

---

[245] Turske serije obaraju rekord gledanosti na Balkanu, dostupno na: http://www.vesti-online.com/Scena/Soubiznis/290545/Turske-serije-obaraju-rekord-gledanosti-na-Balkanu (pristupljeno 09.10.2014.)

[246] Festival de Cannes, *Awards 2014: Competition*, dostupno na: http://www.festival-cannes.com/en/archives/awardCompetition.html (pristupljeno 09.10.2014.)

[247] Ernst & Young, *Rapid-growth markets soft power index,* EYGM Limited, 2012. p.21

[248] Izveštaj „Modern language Association" o izučavanju stranih jezika na američkim univerzitetima, dostupan na: http://www.mla.org/cgi-shl/docstudio/docs.pl?flsurvey_results (pristupljeno 09.10.2014.)

[249] Izveštaj „Modern language Association" za 2013 godinu, dostupan na: http://www.mla.org/cgi-shl/docstudio/docs.pl?flsurvey_results (pristupljeno 18.03.2015.)

Olimpijske igre

Olimpijske igre se sve više shvataju kao nešto nalik vojnim paradama samo na sportskim terenima. Države ulažu značajna finansijska sredstva kako bi na sportskoj smotri najboljih ukazali drugima na sopstvenu snagu i moć. Otuda su Olimpijske igre izuzetno važna varijabla pri određivanju ukupnog indeksa meke moći jedne države. Utisak o sportskoj veličini određene države meri se na osnovu broja osvojenih medalja na poslednjim Letnjim i Zimskim igrama. Prema „Ernst i Jang" Izveštaju kada je u pitanju Turska rezultati na Olimpijskim igrama doprinose indeksu meke moći sa 2,2%[250] za 2010. godinu. Izveštaj je obuhvatio Letnje igre u Pekingu 2008. godine kada je Turska osvojila jednu zlatnu, četiri srebrne i tri bronzane i Zimske igre u Vankuveru 2010. gde Turska nije imala predstavnike na pobedničkom postolju.[251] Letnja olimpijada u Londonu 2012. godine je za Tursku bila manje uspešna, osvojeno je pet medalja (dve zlatne, dve srebrne i jedna bronzana), dok su u Sočiju 2014. na Zimskim igrama turski sportisti opet razočarali.[252] S obzirom na sredstva koja Turska ulaže u sport, stiče se utisak da rezultati ne odgovaranju uloženom, stoga, ovo je svakako grana koja Turcima ostavlja prostor za dalje napredovanje.

Lista „Tajm 100"

Uticaj inspirativne i harizmatične ličnosti često nadilazi nacionalne granice.[253] Otuda su takozvane „globalne ikone" i njihov uticaj na svet od velikog značaja za sve nacionalne države i njihovu meku moć. Prema „Ernst i Jang" Izveštaju uticaj „globalnih ikona" na tursku meku moć, procentualno za 2010. godinu, iznosi 4,3%[254]. Objašnjenje se nalazi u činjenici da je 2010. godine na Tajmovoj listi najuticajnijih ljudi na svetu („Time 100")[255] izabran tadašnji turski premijer, Redžep Tajip Erdogan, koji danas obavlja predsedničku funkciju. Na Tajmovoj listi za 2012. godinu našao se ministarski tandem tzv. neoosmanisti[256] Ahmet Davutoglu, tadašnji ministar spoljnih poslova, i Ali

---

[250] Ernst & Young, *Rapid-growth markets soft power index,* EYGM Limited, 2012. p.21

[251] National Olympic Committees, Turkey, dostupno na: http://www.olympic.org/turkey (pristupljeno 09.10.2014.)

[252] Isto.

[253] Ernst & Young, *Rapid-growth markets soft power index,* EYGM Limited, 2012. p.8

[254] Isto, p.21

[255] The 2010 TIME 100, Recep Tayyip Erdogan, dostupno na: http://content.time.com/time/specials/packages/article/0,28804,1984685_1984864_1985464,00.html (pristupljeno 09.10.2014.)

[256] Pod neoosmanizmom se mahom podrazumeva kompleksna makroideološka platforma prema kojoj današnja Turska, kao legitimna civilizacijska naslednica Osmanskog carstva, treba da reafirmiše njegovo celokupno duhovno, kulturno i političko nasleđe, kako bi u preraspodeli svetske moći i uticaja koja je u toku obezbedila i delotvorno igrala ulogu jednog od globalno značajnih

Babačan (Ali Babacan), tada potpredsednik vlade zadužen za ekonomiju.[257] Turska je imala svoje „globalne ikone" i 2013. godine. Na „listi" se našao turski pisac i mislilac Fetulah Gulen (Fethullah Gülen)[258] i borac za prava kurdske manjine i osnivač Radničke partije Kurdistana Abdulah Odžalan (Abdullah Öcalan).[259] Gulen i građanski pokret „Hizmet", zasnovan na njegovim idejama, predstavljaju „trn u oku" predsedniku Erdoganu koji ih etiketira kao „bandu izdajnika". S druge strane, Odžalan je već šesnaest godina u turskom zatvoru i sa stanovišta mnogih smatran je borcem za mir, slobodu i demokratiju. Stoga, oba najuticajnija turska lidera za 2013. godinu ne idu preterano u prilog mekoj moći Turske, pogotovo kada je u pitanju Odžalan. Ono što je krajnje interesantno jeste da se Abdulah Gul (Abdullah Gul), bivši turski predsednik, našao na „listi" najuticajnijih za 2014. godinu, mimo očekivanja da to mesto zauzme najmoćniji političar u Turskoj Redžep Tajip Erdogan.[260]

Najpoznatije kompanije

Kompanije jedne države predstavljaju jedno od osnovnih načina angažovanja i integracije države sa ostatkom sveta, a poznati brendovi kompanija uvećavaju meku moć domaće države.[261] Kompanije i ugled koji ostvaruju u svetu utiču na ukupan indeks meke moći svake države, a za njegovo merenje koristi se lista najpoznatijih kompanija koju svake godine izdaje američki poslovni magazin „Forčn" (Fortune). Procenat od 3.2% u „Ernst i Jang" Izveštaju svedoči da iako nema nijedne turske kompanije među pedeset najpoznatijih, ipak postoji neka turska kompanija na celokupnoj listi. Reč je o „Koč holdingu"[262], gigantu iz oblasti energetike, čiji je najpoznatiji brend „Beko" u kom ima većinsko vlasništvo.

međunarodnih činilaca. Više o tome: Darko Tanasković, *Neoosmanizam*, op. cit, str. 11

[257] The 2012 TIME 100, Ali Babacan and Ahmet Davutoglu, dostupno na: http://content.time.com/time/specials/packages/article/0,28804,2111975_2111976_2112128,00.html (pristupljeno 09.10.2014.)

[258] The 2013 TIME 100, Fethullah Gulen, dostupno na: http://time100.time.com/2013/04/18/time-100/slide/fethullah-gulen/ (pristupljeno 09.10.2014.)

[259] The 2013 TIME 100, Abdullah Ocalan, dostupno na: http://time100.time.com/2013/04/18/time-100/slide/abdullah-ocalan/ (pristupljeno 09.10.2014.)

[260] The 2014 TIME 100, Abdullah Gul, dostupno na: http://time.com/75507/turkey-gul-time100-reaction/ (pristupljeno 11.01.2015.)

[261] Ernst & Young, *Rapid-growth markets soft power index,* EYGM Limited, 2012. p.8

[262] FORTUNE magazine, World's Most Admired Companies, dostupno na: http://archive.fortune.com/magazines/fortune/most-admired/2012/intl/Turkey.html (pristupljeno 10.10.2014.)

- **Globalni integritet**

Vladavina prava

Vladavina prava je indeks sastavljen od strane Svetske banke i odnosi se na merenje kvaliteta institucija jedne zemlje.[263] Merenje obuhvata veliki broj varijabli, neke od njih su: stopa kriminala jedne zemlje, nivo nasilja i korupcije, kao i kvalitet sudskog sistema.[264] Turska spada među zemlje sa srednjim nivoom vladavine prava prema Svetskoj banci (procentualno izraženo za 2013. godinu sa 55,9%).[265] Prema „Ernst i Jang" Izveštaju turski indeks meke moći najviše treba da zahvali upravo ovoj varijabli jer ona sa 22.1%[266] najviše utiče na ukupan indeks meke moći Turske. Ocena Svetske banke rezultat je ukrštanja 15 različitih činilaca na osnovu kojih se izvlači konačna ocena kvaliteta vladavine u Turskoj. Turci su najbolju ocenu za 2013. godinu dobili za poslovno okruženje (Business Enterprise Environment), a najlošije stoje kada je u pitanju globalna kompetitivnost koju meri Institut za upravljanje i razvoj (Institute for management & development). Turska, usklađujući svoj intitucionalni sistem sa Evropskom unijom, doprinosi jačanju svojih institucija i vladavine prava, ali i ukupne meke moći.

Indeks slobode

Indeks slobode je značajan za meku moć iz razloga što represivni režimi, režimi koji krše prava i slobode svojih građana, u svetu uživaju izuzetno nizak nivo legitimiteta što se odražava i na ukupan indeks meke moći. Turska je ocenjena kao delimično slobodna država za 2014. godinu kao i za 2015. godinu do strane „Fridom hausa" (Freedom House) što predstavlja izvesnu stagnaciju kada je u pitanju ova varijabla. Na skali od 1 (najbolje) do 7 (najlošije) Turska je ukupno ocenjena sa 3,5, a kada su u pitanju građanske slobode ocena je 4, dok je za politička prava dobila 3.[267] Za period iz 2010. godine kada je i rađen „Ernst i Jang" Izveštaj Turska je dobila ukupnu ocenu 3, što znači da je ostvarila izvestan napredak po ovoj osnovi. Ocena iz 2010. godine i nije se toliko odrazila na ukupan indeks meke moći na osnovu ove

[263] Ernst & Young, *Rapid-growth markets soft power index,* EYGM Limited, 2012. p.8

[264] Isto.

[265] World Bank, Worldwide Governance Indicators, Country Data Report for Turkey, 1996-2013, dostupno na: http://info.worldbank.org/governance/wgi/pdf/c221.pdf (pristupljeno 10.10.2014.)

[266] Ernst & Young, *Rapid-growth markets soft power index,* EYGM Limited, 2012. p.21

[267] Freedom House, Freedom in the world 2015, Turkey, dostupno na: https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/turkey#.VQnPPo7F_ew (pristupljeno 10.10.2014.)

varijable, uzevši u obzir respektabilnih 15,1%[268] koliko je Turska dobila u Izveštaju. Da bi Turska napredovala na ovom polju potrebno je da reši problem omogućavanja slobodnog okupljanja, govora i štampe kako se ne bi ponovile masovne demostracije iz Istanbula 2013. godine. Problem predstavlju i slučajevi „gušenja" slobode medija i povremene zabrane pristupa internetu što je uticalo na ocenu „Fridom hausa" da su u Turskoj mediji neslobodni (2014), a pristup internetu delimično slobodan (2013).[269]

Izlaznost birača na izbore

Izlaznost birača na izbore se meri na osnovu procenta izlaznosti građana sa pravom glasa na poslednjim parlamentarnim ili predsedničkim izborima.[270] Visok procenat izlaznosti daje veći legitimitet političkim izabranicima za poduhvate koje nastoje sprovesti u delo. Totalitarne režime „krasi" niska izlaznost i manji legitimitet što se odražava na legitimitet države koji uživa u svetu. Otuda je izlaznost na izbore izuzetno važna varijabla jer „prihvatanje politika države kao legitimnih od strane drugih aktera takođe definiše kapacitet meke moći te države"[271]. Poslednji izbori u Turskoj su bili avgustovski predsednički izbori (2014) kada je na izbore izašlo, na osnovu podataka Međunarodnog instituta za demokratiju i izbornu pomoć (IDEA) 74,13%[272] od ukupnog broja upisanih birača. Rezultat je bio poznat već u prvom krugu kada je sa nadpolovičnom većinom, prema preliminarnim rezultatima sa 51.79%[273], pobedio tadašnji premijer Redžep Tajip Erdogan. Zanimljivo je da je izlaznost na ovim izborima najlošija kada su u pitanju izborni ciklusi u proteklih dvanaest godina. Međutim, i pored evidentnog pada, izlaznost na ovom nivou je izuzetno velika pogotovo kada se uporedi sa izlaznošću birača takozvanih „starih ili zapadnih" demokratija. Otuda je konsultantska kuća „Ernst i Jang" označi-

[268] Ernst & Young, *Rapid-growth markets soft power index,* EYGM Limited, 2012. p.21

[269] Turkey: The Struggle for the Internet, dostupno na: http://www.freedomhouse.org/article/turkey-struggle-internet#.VDf5NfmSzew (pristupljeno 10.10.2014.)

[270] Ernst & Young, *Rapid-growth markets soft power index,* EYGM Limited, 2012. p.8

[271] Ibrahim Kalin, *Soft Power and Public Diplomacy in Turkey*, Perceptions, Autumn 2011, Volume XVI, Number 3, p.9

[272] International institute for democracy and electoral assistance, *Voter turnout data for Turkey*, dostupno na: http://www.idea.int/vt/countryview.cfm?CountryCode=TR (pristupljeno 13.10.2014.)

[273] Preliminary results of the presidential election and Voter turnout in Turkey, dostupno na: http://www.ysk.gov.tr/ysk/content/conn/YSKUCM/path/Contribution%20Folders/Haber-Dosya/2014CB-Gecici-416_d_Genel.pdf/ (pristupljeno 13.10.2014.)

la izlaznost birača kao značajnu varijablu. U ukupnom indeksu meke moći Turske ova varijabla doprinosi sa relativno visokih 17,2%[274].

Emisija CO_2

Budući da je jedan od osam Milenijumskih ciljeva razvoja Ujedinjenih nacija za 2015. godinu održivi razvoj, otuda je za meku moć države bitan način njenog odnosa prema životnoj sredini. Važno je da države učine sve što je u njihovoj moći kako bi smanjile emisiju ugljen-dioksida u atmosferu jer u protivnom „države koje nastavljaju da povećavaju svoju emisiju ugljen-dioksida „kaljaju" svoj imidž, posebno one koje to čine u najvećoj meri"[275]. Prema Izveštaju o emisiji CO_2 Odeljenja za statistiku Ujedinjenih nacija za 2010. godinu u slučaju Turske emisija ugljen-dioksida je iznosila 298,002 miliona metričkih tona.[276] Kolika-tolika zabrinutost Turske za životnu sredinu doprinela je ukupnom indeksu meke moći sa 10,8%[277] prema „Ernst i Jang" Izveštaju što svakako nije zanemarljivo uzevši u obzir odnos drugih zemalja prema istom parametru. Otuda, relativno niska emisija CO_2 Turske može postati osnov za pridobijanje simpatija kako boraca za zaštitu životne sredine tako i drugih država što će, svakako, svoj odraz imati i u ukupnoj mekoj moći države.

- **Globalna integracija**

Imigracija

Imigracija meri ukupan broj imigranata nastanjenih u određenoj državi.[278] Za izračunavanje ukupnog indeksa meke moći imigracija je značajna varijabla jer se na osnovu nje može doći do spoznaje u kojoj meri je određena država više ili manje popularna. Imigranti kada se nađu u novoj državi nisu u prilici da u potpunosti zadrže svoje prijašnje navike i običaje, već su u izvesnoj meri pod pritiskom i uticajem domaćeg okruženja, kulture i običaja. Tu se, upravo, nalazi i prilika za širenje meke moći država pogotovo kada su u pitanju rastuće ekonomije kakva je Turska. Konsultantska kuća „Ernst i Jang" ocenila je da imigracija sa 6,3%[279] utiče na ukupan indeks meke moći Turske.

[274] Ernst & Young, *Rapid-growth markets soft power index,* EYGM Limited, 2012. p.21
[275] Isto, p. 8
[276] Odeljenje za statistiku Ujedinjenih nacija, *Izveštaj o emisiji CO_2*, dostupan na: http://mdgs.un.org/unsd/mdg/SeriesDetail.aspx?srid=749 (pristupljeno 13.10.2014.)
[277] Ernst & Young, *Rapid-growth markets soft power index,* EYGM Limited, 2012. p.21
[278] Isto, p.9
[279] Isto, p.21

Ovakav zaključak donet je na osnosu podataka Ujedinjenih nacija, tj. Izveštaja o međunarodnim migracijama za 2009. godinu u kom se ističe da je u Turskoj u tom periodu živelo oko 1,411,000 imigranata (1,9 od ukupnog boja stanovnika).[280] Turska je primamljiva destinacija i za ilegalne imigrante. Prema podacima turskog Ministarstva inostranih poslova 2007. godine lišeno je 64,290[281] osoba koji su se pokušali nastaniti u Turskoj na ilegalan način. Svedoci smo svakodnevnih dešavanja u pograničnim delovima Turske koji su svakim danom sve više i više nastanjeni kako sirijskim tako i kurdskim i drugim izbeglicama koje dolaze iz ratom pogođenih područja.

Turizam

Turizmom se meri zainteresovanost sveta za istoriju, kulturu i narod neke zemlje.[282] Obilje istorijskih i kulturnih spomenika, zgodan geografski položaj, metropole svetskog glasa i mediteranska obala od koje dah zastaje, privlače radoznalce iz svih krajeva sveta i time ostavljaju Turskoj priliku, koju izuzetno dobro koristi, da uveća svoju meku moć. Treba napomenuti da se na UNESCO listi svetske baštine (UNESCO World Heritage List) nalazi čak trinaest lokaliteta iz Turske.[283] Za 2014. godinu na 38. sastanku Komiteta za svetsku baštinu čiji je domaćin bio Katar, doneta je odluka da se iz Turske Džumalikizir i Bursa[284], kao „oblast nastanka Osmanskog carstva", i Pergam u Izmiru[285], kao „područje bogatog kulturnog pejzaža", dodaju na UNESCO listu svetske baštine. Sve to doprinosi relativno visokoj oceni „Ernst i Jang" konsultantske kuće, prema kojoj turizam doprinosi mekoj moći Turske sa 15,8%[286]. Razloge za ovakav procentualni udeo turizma u ukupnoj mekoj moći Turske treba tražiti i u pregledu Svetske turističke organizacije pod okriljem Ujedinjenih nacija (UNWTO) za 2014.

---

[280] *International Migration Report 2009: A Global Assessment*, dostupno na: http://www.un.org/esa/population/publications/migration/WorldMigrationReport2009 (pristupljeno 13.10.2014.)

[281] Ministry of Foreign Affairs, *Turkey's Fight Against Illegal Migration*, dostupno na: http://www.mfa.gov.tr/turkey-_s-fight-against-illegal-migration.en.mfa (pristupljeno 13.10.2014.)

[282] Ernst & Young, *Rapid-growth markets soft power index,* EYGM Limited, 2012. p. 9

[283] UNESCO World Heritage List, Turkey, dostupno na: http://whc.unesco.org/en/statesparties/tr (pristupljeno 16.10.2014.)

[284] UNESCO World Heritage List, *Bursa and Cumalıkızık: the Birth of the Ottoman Empire*, dostupno na; http://whc.unesco.org/en/list/1452 (pristupljeno 16.10.2014.)

[285] UNESCO World Heritage List, *Pergamon and its Multi-Layered Cultural Landscape*, dostupno na; http://whc.unesco.org/en/list/1457 (pristupljeno 16.10.2014.)

[286] Ernst & Young, *Rapid-growth markets soft power index,* EYGM Limited, 2012. p.21

godinu prema kom Turska zauzima šesto mesto na svetu po broju stranih turista i to sa čak 37,8 miliona turista samo u 2013. godini.[287] Tursku „trese" trend rasta broja stranih turista što govori i porast od 5,9% [288] u odnosu na broj turista koji je Tursku posetio u 2012. godini. Potencijal Turske kao svetske turističke sile sve više dobija svoje uporište u brojkama turista koji svake godine dolaze i količini zarade koju Turska ostvaruje po ovoj osnovi, što ukupno doprinosi širenju njene meke moći.

Kvalitet visokog obrazovanja

Sa stanovišta merenja meke moći kvalitet visokog obrazovanja kao varijabla može u velikoj meri da doprinese, u zavisnosti od kvaliteta obrazovnog sistema zemlje. Kada je u pitanju merenje meke moći, prvenstveno je reč o privlačnosti nacionalnih univerziteta kako za domaće tako i strane studente. Rangiranjem se meri kvalitet i kvantitet nacionalnih univerziteta.[289] Prema podacima časopisa „Tajms visoko obrazovanje" (Times Higher Education) za 2014/15. godinu na listi 400 najboljih svetskih univerziteta našlo se čak šest iz Turske (Bliskoistočni tehnički univerzitet, Bilkent univerzitet, Koč univerzitet, Bogaziči univerzitet, Istanbulski tehnički univerzitet i Sabanči univerzitet).[290] Napredak je ostvaren u odnosu 2013/'14. godinu kada se na Tajmsovoj listi našlo pet[291] turskih univerziteta, izuzetan napredak je vidljiv i u činjenici da je prošle godine samo jedan univerzitet bio među prvih 200 da bi za 2014/'15. godinu bilo njih četiri od kojih Bliskoistočki tehnički univerzitet zauzima 85 mesto.[292] Uzevši u obzir brojku od 43,251[293] stranih studenata u školskoj 2012/'13. godini, od kojih je turska vlada

[287] UNWTO, *UNWTO Tourism Highlights 2014 Edition*, dostupno na: http://dtxtq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/unwto_highlights14_en.pdf (pristupljeno 16.10.2014.)
[288] Isto.
[289] Ernst & Young, *Rapid-growth markets soft power index,* EYGM Limited, 2012. p. 9
[290] Times Higher Education, *The World University Rankings 2014-2015*, dostupno na: http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2014-15/world-ranking (pristupljeno 16.10.2014.)
[291] Times Higher Education, *The World University Rankings 2013-2014* http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2013-14/world-ranking/region/asia (pristupljeno 16.10.2014.)
[292] Middle East Technical University, *World Rank 2014-15*, dostupno na: http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2014-15/world-ranking/institution/middle-east-technical-university (pristupljeno 16.10.2014.)
[293] Study in Turkey, *International Students Mobility Statistics*, dostupno na: http://www.studyinturkey.com/content/sub/mobility_statistic.aspx (pristupljeno 17.10.2014.)

stipendirala 5,980[294] (čak 1,722[295] iz zemalja Balkana), ne treba da čudi sve dalekosežnije širenje turske meke moći među budućim akademskim građanima drugih država. U Turskoj se po raznim osnovama školuju i specijalizuju pripadnici muslimanskih zajednica s Balkana, dok je znatan broj turskih državljana rumelijskog porekla angažovan na različitim stručnim i intelektualnim poslovima vezanim na ovaj ili onaj način za Balkan.[296] Činjenica da ne postoji doprinos (0,0%)[297] univerziteta mekoj moći Turske prema „Ernst i Jangu" za 2010. godinu, svakako je dovedena u pitanje. Ne preostaje nam ništa drugo nego da, na osnovu predočenih podataka, zaključimo da je značaj ove oblasti nesumnjivo bitna karika u ukupnoj mekoj moći Turske.

Poznavanje engleskog jezika

Za najbrže rastuće ekonomije (Rapid-growth markets), sposobnost komunikacije i integracije sa ostatkom sveta, posebno sa Sjedinjenim Američkim Državama i OECD (Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj), važan je deo učvršćivanja meke moći.[298] Engleski jezik, kao svetski jezik broj jedan, posebno je važan „kanal" svake zemlje u rasprostranjivanju sopstvene meke moći i ne samo meke, već i moći na ekonomskom i kulturnom planu, ali i spoljnopolitičkom. Otuda je jako bitan broj stanovnika jedne zemlje koji se služi engleskim jezikom pogotovo ako uzmemo u obzir direktno proporcionalan odnos između boljeg poznavanja engleskog jezika i kvaliteta života (indeks ljudskog razvoja). „Ernst i Jang" su procentualno doprinos poznavanja engleskog jezika ocenili sa niskih 2,2%[299]. Razlog tome nalazimo u izveštaju o poznavanju engleskog jezika (English Proficiency Index) kompanije „Obrazovanje na prvom mestu" (Education First) za 2014. godinu koji ističe da Turska spada u grupu zemalja sa niskim nivoom znanja engleskog jezika zauzevši 47. mesto od 63 države uključenih u istraživanje, sa indeksom znanja engleskog jezika od 47.80.[300] Ohrabrujuća činjenica je trend procentualnog rasta govornika engleskog jezika koji za 2014. godinu iznosi +10.14[301] u odnosu na period 2007/'09.

---

[294] Örgün Eğitim, *National Education Statistics, Formal Education 2012-2013,* Ministry of National Education Strategy Development Presidency, 2013, dostupno na: http://sgb.meb.gov.tr/istatistik/meb_istatistikleri_orgun_egitim_2012_2013.pdf (pristupljeno 17.10.2014.)

[295] Isto.

[296] Darko Tanasković, *Neoosmanizam*, op.cit, str. 152

[297] Ernst & Young, *Rapid-growth markets soft power index,* EYGM Limited, 2012. p.21

[298] Isto, p. 9

[299] Isto, p. 21

[300] EF English Proficency Index 2014, dostupno na: http://www.ef.com/epi/spotlights/europe/turkey/ (pristupljeno 22.03.2015.)

[301] Isto.

i 2009/'11. Turska je svakako na dobrom putu da unapredi svoje potencijale i na ovom polju što joj u konačnici može značajno pomoći u uzdizanju sopstvene meke moći.

- **Zaključak**

Turska je, nesumnjivo, jedna od zemalja koja najviše nade polaže u sopstvenu meku moć. Širok spoljnopolitički opseg delovanja nametljivo podstiče turske političare i diplomate da u svojim nastupima propagiraju na jedan novi, sofisticiraniji način Tursku kao nezaobilaznog aktera u regionalnim i, sve više, svetskim pitanjima. Prošlo je, ako je ikada i bilo, vreme kada se Turska smatrala bezrezervnim poslušnikom zapadnog političkog establišmenta. Danas se govori o Turskoj kao partneru čiji se interesi uvažavaju i partneru koji ima kapacitet samostalnog istupanja i spoljnopolitičkog delovanja. Demokratičnost i načelna sekularnost, dominantno muslimansko stanovništvo u „čekaonici" Evropske unije, politika „nula problema sa susedima" sa značajnim regionalnim uticajem i konstantan ekonomski rast karakteristike su „Erdoganove Turske", ali ne i granice već osnove budućeg delovanja. Na tim osnovama je nastala i nova spoljnopolitička doktrina ove zemlje, tzv. Davutogluova doktrina koja Tursku više ne vidi samo kao zemlju na periferiji evroatlanske zajednice nego i kao sponu Evrope i Azije.[302] Povratak osmanskim korenima tzv. neoosmanizam koji se može odrediti kao „ideološki amalgam islamizma, turkizma i osmanskog imperijalizma"[303] definiše regione i zemlje u kojima Turska teži da uspostavi zonu isključivog uticaja na temeljima meke moći.

Slično tome, rastuće napetosti između Turske i Sirije (i kurdske manjine – Đ.M.), zastoj u pregovorima sa Evropskom unijom posebno zbog kiparskog pitanja i odsustvo reformskog poleta posebno u pogledu slobode govora i medija negativno utiču na tursku meku moć.[304] Predviđanja idu u prilog Turskoj i njenoj sposobnosti da se uspešno nosi sa svim unutrašnjim i spoljnim problemima. U svakom slučaju, Turska je regionalna sila, ali s namjerom da se pita i u globalnim poslovima.[305]

---

[302] Predrag Simić, „Turska spoljna politika na raskršću" u Emil Vlajki (ur.), *Zbornik radova sa znanstvenog skupa: Turska na Balkanu*, Ektos, Banja Luka, 2012, str.164

[303] Darko Tanasković, *Neoosmanizam*, op.cit, str. 24

[304] Selcen Öner, *Soft Power in Turkish Foreign Policy: New Instruments and Challenges*, Euxeinos 10, Istanbul, 2013, p. 13

[305] Miloš Šolaja, „Balkan u geopolitici postmoderne Turske – Kontroverze tradicije i sadašnjosti" u Emil Vlajki (ur.), *Zbornik radova sa znanstvenog skupa: Turska na Balkanu*, Ektos, Banja Luka, 2012, str.156

Dejana Vukadinović, Sofija Šajnović,
Jovana Milovanović, Minja Mijatović, Olga Pavković,
Zlatko Milošević, Milica Rašić, Đorđe Mihajlović,

Republic of Turkey as a Challanger to the United States

Abstract

The main topic of this paper is the Republic of Turkey and it consists of three parts. The first part contains general information about the Turkish geography, history, culture and religion. The second part analyses the hard power of Turkey, especially its economic power, science and technology. The military power of Turkey is also described in this part of essay, with special reference to its naval, ground, air and nuclear forces. The third part tries to explain Turkish soft power, i.e. the influence of this country in the international organizations, national cohesion and universalist culture

Keywords: Republic of Turkey, international relations, geography of Turkey, history of Turkey, culture of Turkey, religion of Turkey, economic power of Turkey, military power of Turkey, science and technology of Turkey, influence of Turkey in international organizations, national cohesion of Turkey, universalist culture of Turkey, soft power of Turkey.

Danijel Džonić,[1] Marta Predić[2] Marija Tarbuk,[3]
Milena Ivković,[4] Miloš Perović,[5] Marko Despotović,[6]
Tanja Ratković,[7]

Ruska Federacija kao izazivač Sjedinjenim Američkim Državama

Apstrakt

Rad istražuje moć Ruske Federacije kao izazivača Sjedinjenih Američkih Država. Tekst se sastoji iz tri dela, od kojih prvi sadrži opšte informacije o njenoj geografiji, istoriji, kulturi i religiji. Drugi deo obuhvata analizu tvrde moći Ruske Federacije, u okviru koje su obrađene teme ekonomske moći i nauke i tehnologije. Takođe, objašnjava se i vojna moć Ruske Federacije, koja obuhvata pomorsku, kopnenu, vazduhoplovnu i nuklearnu moć. U trećoj celini istražuje se meka moć Ruske Federacije, to jest njen uticaj u međunarodnim organizacijama, nacionalna kohezija i univerzalistička kultura.

Ključne reči: Međunarodni odnosi, Ruska Federacija, Sjedinjene Američke Države, geografija Ruske Federacije, istorija Ruske Federacije, kultura Ruske Federacije, religija Ruske Federacije, vojna moć Ruske Federacije, ekonomija Ruske Federacije, meka moć Ruske Federacije, nauka i tehnologija Ruske Federacije, nacionalna kohezija Ruske Federacije, univerzalistička kultura Ruske Federacije, uticaj Ruske Federacije u međunarodnim organizacijama, meka moć Ruske Federacije

[1] danijjel.dzonic1992@gmail.com
[2] martapredic@gmail.com
[3] marry.tarbuk@gmail.com
[4] l.e.n.a.92@hotmail.com
[5] perovicmoffice@gmail.com
[6] despotma92@gmail.com
[7] tanja6892@gmail.com

Slika 1. Teritorija Ruske Federacije

Pokazatelj	Podatak	Mesto u svetu
Površina teritorije	17.098.242	1.
Stanovništvo	142.470.272	10.
Gustina naseljenosti	8 stanovnika po km^2	
BDP u paritetu kupovne moći	3.568 biliona dolara	7.
BDP po glavi stanovnika	24,800 dolara	69.
Nivo nezaposlenosti	4,9%	46.
Džini indeks	42	50.
Indeks ljudskog razvoja	0,778	57.
Glavni grad	Moskva	
Zvanični jezik	Ruski	
Zvanična valuta	Rublja	

Tabela 1. Osnovni podaci o Ruskoj Federaciji[8]

[8] U izradi tabele korišćeni su podaci CIA – The World Factbook i UNDP Human Development Report, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html i http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/RUS (pristupljeno 20.07.2015)

- **Geografija Ruske Federacije**[9]

Ruska Federacija je, sa svojom površinom od 17 098 242 kvadratna kilometra, najveća država na svetu.[10] Kopneni deo Rusije ima površinu od 16 377 742 kvadratna kilometra, dok na reke i jezera otpada 720 500 kvadratnih kilometara.[11] Celom svojom teritorijom prostire se na evroazijskoj kopnenoj masi, zauzimajući njen severoistočni deo. S obzirom na činjenicu da je Rusija najveća država sveta, sasvim je očekivano da ona ima dosta dugu granicu i veliki broj suseda: ukupna dužina granične linije prema 14 suseda iznosi 22 407 kilometara.[12] Najduže granice Rusija ima sa Kazahstanom (7 644 km) i Kinom (4 179 km), dok su najkraće one sa Severnom Korejom (18 km) i Norveškom (191 km).[13] Na severu izlazi na Severni ledeni okean, dok je sa istoka zapljuskuje Tihi okean. Njena obala je dosta razuđena, ukupna dužina iznosi 37 653 kilometra.[14] Rusija izlazi na 13 mora, od kojih većinu predstavljaju hladna mora koja dosta otežavaju ili čak u potpunosti onemogućavaju plovidbu i druge ekonomske aktivnosti. Iz tih razloga se javlja vekovima duga težnja Rusije za izlaskom na topla mora, koja je delimično i ostvarena putem saradnje sa drugim državama.[15]

Reljefom Ruske Federacije uglavnom dominiraju nizije, s izuzetkom nekoliko planinskih venaca, od kojih je najduži Ural, sa dužinom od oko 2100 kilometara. Ova planina se pruža pravcem sever – jug i predstavlja uslovnu granicu između Evrope i Azije. Najviša planina Rusije je Kavkaz na jugu zemlje, čiji najviši vrh, Elbrus, sa visinom od 5 633 metra predstavlja i najviši vrh Evrope. Zapadnim, evropskim delom Rusije pruža se Istočnoevropska ravnica, sa ogromnim nizijama i tek ponekim uzvišenjem kao što su Valdajska i Srednjeruska, kao i Privolžje u srednjem toku reke Volge. Ova uzvišenja ne prelaze 400

[9] Ovaj deo teksta napisao je Danijel Džonić.

[10] Ukrajinska autonomna republika Krim (26 100 km^2)je, sa gradom Sevastopoljem, odlučila da se pripoji Ruskoj Federaciji posle referenduma održanog 16. marta 2014. godine. Ovo odvajanje Krima od matične teritorije i pripajanje drugoj državi nije niko priznao do sada osim Ruske Federacije

[11] https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html (pristupljeno 21.07.2014)

[12] Isto

[13] Isto

[14] Isto

[15] Jedan od primera jeste tzv. Harkovski ugovor, potpisan 2010. godine, kojim je Rusiji omogućeno držanje crnomorske flote u vojnoj bazi na Krimu do 2042.godine (ovaj ugovor se nadovezuje na prethodni koji je potpisan 1997. godine a kojim je data mogućnost Rusiji da do 2017.godine čuva svoj flotu na Krimu). Ugovorom je predviđena i mogućnost produženja njegovog važenja za još 5 godina.

metara nadmorske visine i obezbeđuju relativno dobre uslove za bavljenje poljoprivredom. Istočno od Urala pruža se Sibir, prostrana regija sa ogromnim potencijalom. Ova oblast je sve viša kako se ide od zapada ka istoku. U najzapadnijem delu smeštena je Zapadnosibirska ravnica, koja se pruža sve do reke Jenisej, od koje se uzdiže Srednjesibirska visoravan. Ovaj deo Sibira, koji na pojedinim mestima dostiže i visinu od 1700 metara nadmorske visine, se pruža do reke Lene, koja prolazi kroz Srednjejakutsku ravnicu. Istočno od nje se pružaju planinski venci Istočnog Sibira, sa dosta visokim planinskim vrhovima, kao što su Beluha u Altajskom lancu (4 506m) i Ključevskaja Sopka na Kamčatki (4 750 m).[16]

Zahvaljujući tome što je Rusija najveća država na svetu u njoj se mogu sresti skoro svi klimatski tipovi. U najvećem delu zemlje zastupljena je kontinentalna klima, sa dosta hladnim zimama (u Sibiru se temperatura spušta i do –70 stepeni Celzijusa) i blagim letima. U evropskom delu zemlje dominira blaža umereno kontinentalna klima, dok u oblasti oko Crnog mora postoje uslovi za razvoj morskog turizma zbog uticaja submediteranske klime. Na krajnjem severu Rusije zime su dosta duge i hladne, a leta kratka i sveža, upravo zbog subpolarne klime koja vlada ovim područjima.[17]

Rusija se može pohvaliti i time što se na njenoj teritoriji nalazi najdublje jezero na svetu - Bajkalsko jezero, sa najdubljom tačkom na 1 642 metra. Rusija je bogata vodenim tokovima, a najduži su Volga (najduža reka Evrope), Jenisej, Lena, Ob i Irtiš. Ovo predstavlja ogroman energetski potencijal Rusije koji treba koristiti u mnogo većoj meri.

Bogat biljni i životinjski svet je još jedna od karakteristika Rusije. U njoj se mogu, pošavši od jugozapada zemlje ka severoistoku, sresti mediteransko rastinje i agrumi, prostrane stepe sa plodnim zemljištem, brežuljci pod listopadnim šumama, ogromne površine pokrivene tajgom - zimzelenom šumom i na kraju, blizu obale Severnog ledenog okeana, predeli sa niskom i siromašnom vegetacijom – tundre. Usled ovakve raznovrsnosti biljnog sveta postoji izuzetno bogata fauna. Na teritoriji Rusije danas postoji 98 „zapovednika",[18] koji predstavljaju najviši oblik zaštite životne sredine, a koji je pritom specifičan za Ru-

[16] http://www.mapsofworld.com/russia/thematic-maps/russia-mountain-peaks-map.html (pristupljeno 21.07.2014)

17 http://www.weatheronline.co.uk/reports/climate/Russia.html (pristupljeno 21.07.2014)

[18] „Zapovednici " predstavljaju specifičnost Rusije u pogledu zaštite životne sredine. Oni se formiraju iz potrebe zaštite određenih biljnih i životinjskih vrsta na određenoj teritoriji.

siju i države bivšeg Sovjetskog Saveza. Teritorije koje su označene kao zapovednici su strogo zaštićene. Rusija ima i 42 nacionalna parka i 71 federalni rezervat za životinje.[19]

Ruska Federacija obiluje prirodnim bogatstvima, koja imaju ogroman značaj za njenu ekonomiju. Bogatstvo vodenim tokovima predstavlja veliki energetski potencijal, kao i priliku za razvoj rečnog saobraćaja, turizma i ribolova. Ukupna zapremina obnovljivih vodenih resursa iznosi 4 508 kubnih kilometara.[20] Zanimljiv je primer Volge, koja je kanalima i svojim pritokama povezana sa 5 mora. Najveće reke se, s druge strane, nalaze u Sibiru i ulivaju u hladna mora koja su zaleđena u zimskim periodima, što dosta komplikuje iskorišćavanje ovih voda. Rusija je bogata i šumama. Velike površine zemlje su pokrivene tajgom, zimzelenom šumom. Ovo predstavlja dobru osnovu za razvoj drvne industrije. Nafta i prirodni gas su takođe jako bitni u ruskoj ekonomiji. Rusija se po proizvodnji sirove nafte nalazi u samom vrhu (10,44 miliona barela po danu u 2013. godini, što je smešta na 3. poziciju u svetu, odmah iza Saudijske Arabije i SAD-a), a njene rezerve su procenjene na 80 milijardi barela.[21] Rusija zauzima prvo mesto po izvozu derivata nafte, dok se po njihovoj proizvodnji nalazi na 4. mestu. Rusija je druga u svetu po proizvodnji prirodnog gasa (iza SAD-a), 669,7 milijardi kubnih metara.[22] Ona je i najveći izvoznik, a njene rezerve su procenjene na 47,8 triliona kubnih metara, što je smešta na prvu poziciju.[23] Rusija je bogata i mnogim rudama i mineralima. Ona se nalazi u svetskom vrhu po proizvodnji aluminijuma (druga, odmah iza Kine)[24], zlata (četvrto mesto, iza Kine, Australije i SAD-a)[25], gvožđa (peto mesto, ispod Kine,Australije, Brazila i Indije)[26], nikla (2013. godine na drugom mestu, iza Indonezije i Filipina).[27] Rusija učestvuje u svetskoj proizvodnji uglja sa 4,5

[19] http://www.zapoved.ru/main/managment (pristupljeno 21.07.2014)
[20] https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html (pristupljeno 21.07.2014)
[21] Isto
[22] Isto
[23] Isto
[24] http://minerals.usgs.gov/minerals/pubs/commodity/aluminum/mcs-2014-alumi.pdf (pristupljeno 10.08.2014)
[25] http://minerals.usgs.gov/minerals/pubs/commodity/gold/mcs-2014-gold.pdf (pristuljeno 10.08.2014)
[26] http://minerals.usgs.gov/minerals/pubs/commodity/iron_ore/mcs-2014-feore.pdf (pristupljeno 10.08.2014)
[27] http://www.statista.com/statistics/264642/nickel-mine-production-by-country/ (pristupljeno 10.08.2014)

procenta, a takođe poseduje i značajne zalihe boksita, bakra i drugih ruda. Federalna jedinica Jakutija, smeštena u istočnom delu Sibira, poznata je po dijamantima. Glavni problemi koji se pojavljuju u vezi sa iskorišćavanjem ovih blaga jesu izrazito nepovoljna klima, kao i loša saobraćajna infrastruktura. Ono što je za pohvalu jeste činjenica da Rusi neumorno rade na pobošljanju svoje saobraćajne mreže.

Na osnovu svega navedenog, lako se može doći do zaključka da Rusija opravdano nosi titulu jednog od najmoćnijih globalnih aktera. Ogromna raznovrsnost i bogatstvo resursima koji se javljaju kao posledica veličine ruske teritorije, pružaju dobru osnovu za višestruko pozicioniranje Ruske Federacije u samom svetskom vrhu, odmah pored Kine i Sjedinjenih Američkih Država.

- **Istorija Ruske Federacije**[28]

Teoretičari koji su se bavili temom istorije Rusije jesu, između ostalih, George F. Kennan, Jeffrey Mankoff, Richard Sakwa, Vladimir Kantor i Aleksej Jelačić. Aleksej Jelačić u svojoj knjizi *Istorija Rusije* predstavlja jednu celovitu studiju o istoriji ruskog naroda koja počinje opisom tri istočnoslovenska plemena kojima je zajednička praistorija: Velikorusi (nekadašnji Moskoviti), Ukrajinci (Malorusi, tj. Rusi) i Belorusi.[29] Nakon mnogih rascepa, u 17. i 18. veku sva istočnoslovenska plemena su se ujedinila u jednu veliku državu – Sverusku Carevinu, na čijem čelu je bila dinastija Romanov koja je vladala Rusijom od 1613. do 1917. godine. Oni su upravljali stvaranjem savremene ruske države, ruske kulture i ruskog književnog jezika, pa su tako stvaranjem ruske inteligencije prestali da se nazivaju posebnim imenima, već su svi bili smatrani kao Rusi. Međutim, određenim merama koje je vlast upotrebljavala nestale su kulturne pojedinačnosti Belorusa i Ukrajinaca pa je to dovelo do njihovog odvajanja od ruske celine.[30]

Rat sa Poljskom, koja je držala Smolensk i druge zapadne delove moskovske države, i dalje je trajao izborom Mihaila Romanova za cara svih Rusa u 17. veku. Mihail Fjodorovič Romanov je rodonačelnik dinastije Romanova i vladao je od 1613. do 1645. godine, a njegova dinastija ostala je na vlasti sve do 1917. godine.[31] Došao je na ruski presto

[28] Ovaj deo teksta napisala je Marta Predić.

[29] Aleksej Jelačić, *Istorija Rusije*, http://www.1389.org.rs/dok/Aleksej%20Jelacic%20-%20Istorija%20Rusije.pdf, str. 1, (pristupljeno 2.12.2014.)

[30] Ibidem, str. 2-3.

[31] Nebojša Jovanović, *Leksikon 1000 ličnosti u udžbenicima istorije*, Platoneum, Novi Sad,

po završetku ,,smutnog vremena" u Rusiji[32] i tokom njegove vladavine u zemlju je došao veliki broj stranaca, a saradnja sa Zapadom je rasla.[33] Takođe, zemlja je doživela određeni progres uredivši državne finansije, administraciju i vojsku i oslobodivši se poljskih četa. Zaključeni su, u tom periodu, ugovori sa Poljskom i Švedskom, pa je Poljska zadržala osvojene krajeve i vratila zarobljenike. Međutim, između 1632. i 1634. godine ponovo je vođen rat između Moskve i Poljske u kome je ruska vojska kapitulirala, ali uprkos tome, kralj Poljske, Vladislav, nije uspeo da zauzme Moskvu. Tada je konačno priznao Mihaila za moskovskog cara.[34]

Nakon smrti cara Mihaila, 1645. godine, na presto je došao njegov sin Aleksej Mihailovič Romanov[35], koji je vladao do 1676. godine i bio otac Petra I.[36] U vremenu njegove vladavine, tačnije 1648. godine, podignut je ustanak protiv Poljaka u Ukrajini koji je doveo do pripajanja Ukrajine Moskvi.[37] Poljska je nakon borbi morala da prizna otcepljenje Ukrajine i da ustupi Moskvi Smoljensk.[38] Rusija je za vreme vladavine cara Aleksija bila aktivna u vođenju spoljne politike, ali uz oprez poslanika koji su gajili nacionalnu samosvest i nastojali da zaštite svoje interese. Car Aleksej je bio zaštitnički nastrojen prema balkanskim hrišćanima gajeći simpatije prema ljudima ne samo ,,iste vere nego i istog jezika, kao Slovenima".[39]

Cara Alekseja je nasledio car Fjodor III Aleksejevič koji je vladao do 1682[40]. godine. Nakon njega na presto je došao Petar I Aleksejevič, koji je vladao od 1682. do 1725., a uz njega je carem proglašen i Ivan V Aleksejevič[41] (1682-1696)[42] koji je bio invalid i koji se, za razliku od Petra, nije mnogo pitao.[43] Petra I je do punoletstva, kao regent,

---

2004, str.275.

[32] Ibidem.

[33] Aleksej Jelačić, *Istorija Rusije*, op. cit. str. 87.

[34] Ibidem, str. 88.

[35] Ibidem, str. 96.

[36] Nebojša Jovanović, *Leksikon 1000 ličnosti u udžbenicima istorije*, op. cit. str. 18.

[37] Aleksej Jelačić, *Istorija Rusije*, op. cit. str. 96.

[38] Ibidem, str. 98.

[39] Ibidem, str. 99.

[40] *Dinastija Romanov-carevi na tri kontinenta,* http://www.poreklo.rs/2012/09/13/dinastija-romanov-carevi-na-tri-kontinenta/, 2012. (pristupljeno 31.3.2015).

[41] Aleksej Jelačić, *Istorija Rusije*, op. cit. str. 108.

[42] *Dinastija Romanov-carevi na tri kontinenta,* http://www.poreklo.rs/2012/09/13/dinastija-romanov-carevi-na-tri-kontinenta/, 2012. (pristupljeno 31.3.2015.)

[43] Aleksej Jelačić, *Istorija Rusije*, op. cit. str. 108.

zamenjivala sestra Sofija.[44] Za vreme vladavine Petra I Velikog rastao je uticaj sa Zapada i Rusija je ušla u koaliciju evropskih država koje su se suprotstavljale Turskoj.[45] Tako je zaključen ,,večiti mir sa Poljskom, po kome su smoljenska i severska oblast, pokrajine Ukrajine (...) i grad Kijev sa svojim srezom konačno priznati kao stalni deo ruske carevine".[46] Nakon smrti Petra Velikog, na presto je došla Katarina I Aleksejevna (1725-1727)[47] koja se nije mešala u državne poslove već ih je umesto nje obavljala njena vlada. Vlada je smanjila autokratsku vlast i ukinula mnoga nadleštva, a ovakva politika ostala je i nakon smrti Katarine I kada je na presto došao unuk Petra Velikog,[48] Petar II Aleksejevič, koji je vladao od 1727. do 1730.[49] Nakon njega, ruskim carstvom, tokom deset godina, vladala je Ana Ivanovna[50] koja je težila da obnovi samodržavnu vladavinu, međutim kako nije mogla sama da upravljala, prihvatila je određene uslove i u tome joj je pomagao uži krug ljudi.[51] Ona se često mešala u evropske poslove, ali uprkos tome nije imala puno uspeha na spoljnopolitičkom planu. Ubrzo je Rusija sa Austrijom objavila rat Turskoj[52], koji je završen Beogradskim mirom (1739). Rusiju je ovaj rat koštao mnogo žrtava, a takođe je bila primorana da Turskoj vrati deo osvojenih teritorija.[53]

Na prestolu je nakon Ane od 1740. do 1741. bio Ivan VI Antonovič, a nakon njega pa sve do 1761. godine ruskim carstvom vladala je Jelisaveta Petrovna[54], koja je bila poslednja živa naslednica Petra Velikog.[55] Tokom njene vladavine zabeležena je stabilizacija i u unutrašnjim i u spoljašnjim poslovima i nije bilo ozbiljnijih zavera niti političkih problema. Jelisaveta nije bila zapaženo politički aktivna, ali je

[44] Nebojša Jovanović, *Leksikon 1000 ličnosti u udžbenicima istorije*, op. cit. str. 324.
[45] Aleksej Jelačić, *Istorija Rusije*, op. cit. str. 110.
[46] Ibidem.
[47] *Dinastija Romanov-carevi na tri kontinenta,* http://www.poreklo.rs/2012/09/13/dinastija-romanov-carevi-na-tri-kontinenta/, 2012. (pristupljeno 31.3.2015.)
[48] Aleksej Jelačić, *Istorija Rusije*, op. cit. str. 133.
[49] *Dinastija Romanov-carevi na tri kontinenta,* http://www.poreklo.rs/2012/09/13/dinastija-romanov-carevi-na-tri-kontinenta/, 2012. (pristupljeno 31.3.2015.)
[50] *Dinastija Romanov-carevi na tri kontinenta,* http://www.poreklo.rs/2012/09/13/dinastija-romanov-carevi-na-tri-kontinenta/, 2012,. (pristupljeno 31.3.2015.)
[51] Aleksej Jelačić, *Istorija Rusije*, op. cit. str 135.
[52] Ibidem, str. 139.
[53] Ibidem, str, 140.
[54] *Dinastija Romanov-carevi na tri kontinenta,* http://www.poreklo.rs/2012/09/13/dinastija-romanov-carevi-na-tri-kontinenta/, 2012,. (pristupljeno 31.3.2015.)
[55] Aleksej Jelačić, *Istorija Rusije*, op. cit. str. 140.

ipak učestvovala u poslovima vezanim za spoljnu politiku koja je bila okrenuta srednjeevropskim interesima i ruskim položajem na Baltičkom moru. Od 1742. do 1743. godine vodio se rat u Finskoj sa Švedskom, nakon koga je Rusija proširila svoje predele u Finskoj.[56]

Katarina II Velika na prestolu ruskog carstva bila je od 1762. do 1796. godine kao apsolutistički vladar. Bila je Nemica i osoba slobodnog duha koja je mnogo učila od različitih filozofa.[57] Dvorovi Peterhof i Carsko selo jesu dvorovi koje je ona podigla i u njima ,,vodila raskošan život i pomagala razvoj kulture".[58] Što se tiče javne uprave, Katarina Velika je poznata po tome što je u toj oblasti izvela mnoge reforme ne bi li stvorila bolje životne uslove, a takođe je i uvela blaže kazne za prestupnike i nastojala da određenim promenama olakša život seljaka. 1774. godine sklopila je mir sa Turskom, tzv. Kučuk-Kajnadžirski mir i tada postala ,,zaštitnik balkanskih hrišćana pod turskom vlašću."[59]

Početkom 19. veka, tačnije 1801. Godine, na ruski presto došao je Aleksandar I, unuk Katarine II, i vladao je do 1825.[60] Ostao je poznat po svojim reformatorskim akcijama, a za vreme njegove vladavine, Rusima je bilo dozvoljeno da slobodno putuju u inostranstvo, kao i strancima da dolaze u Rusiju. Tada su ne samo plemići, već i slobodni stanovnici Ruske carevine dobili pravo da budu vlasnici nekretnina van gradova. 1802. godine došlo je do preuređenja centralne uprave i uvođenja deset ministarstava, a već 1804. donet je prvi zakon koji je uređivao oblast prosvete i rešeno je da se otvore novi univerziteti u mnogim gradovima. Na spoljnom planu Aleksandar I je vodio anglofilsku politiku koja je podrazumevala izmirenje Rusije i Engleske.[61] Od 1806. do 1812. vođen je rat protiv Turske koji je okončan mirom u Bukureštu kada je Rusija dobila Gruziju i Besarabiju.[62] Nakon borbi i ratovanja, u cilju sklapanja trajnog mira i uklanjanja posledica Napoleonovih ratova, sazvan je veliki kongres u Beču 1815. godine. Na njemu su dogovorene nove granice država u Evropi, a pored međunarodnih pitanja uređene su i unutrašnje politike pojedinih zemalja potpisnica.

---

[56] Ibidem, str. 146.
[57] Nebojša Jovanović, *Leksikon 1000 ličnosti u udžbenicima istorije* , op. cit. str. 185.
[58] Ibidem.
[59] Ibidem, str. 186.
[60] Ibidem, str. 17.
[61] Aleksej Jelačić, *Istorija Rusije*, op. cit. str. 182.
[62] Nebojša Jovanović, *Leksikon 1000 ličnosti u udžbenicima istorije*, op. cit. str. 17.

Na predlog cara Aleksandra I, stupio je na snagu akt Svete Alijanse kojim se težilo uspostavljanje mira u međudržavnim odnosima[63] i ,,očuvanje apsolutističkog poretka u Evropi".[64] 1816. godine Aleksandar I je u ruskom carstvu uveo sistem po kojim su vojska i narod bili odvojeni - strogi militarizam, a to je ostvario stvaranjem tzv. vojnih naselja.[65]

Od 1825. do 1855. godine trajala je vladavina Nikolaja I koji je bio vođen konzervativnim idejama i stalno je težio ličnom usavršavanju kako bi na najbolji način obavljao svoje vladarske dužnosti. Međutim, prema rečima Jelačića, bio je isuviše veliki utopista i hteo je da sve reforme u društvu izvrši sam. Protivio se i sputavao slobodnu misao, a nezavisne ljude je gonio i tako postao ,,omražen kod sviju naprednih ljudi u Rusiji i van nje".[66] Car Nikolaj I je aprila 1828. godine objavio novi rat Turskoj koji je bio vođen u Zavkavkazju i na Balkanu. Rat je bio težak za Ruse, međutim oni su na moru imali potpunu prevlast. 1853. godine izbio je Krimski rat kao posledica sukoba između Porte, Francuske i Rusije oko prava protektorata nad svetim mestima u Palestini. Rat je bio završen porazom Rusije. Car Nikolaj I je umro 1855. godine[67], a nasledio ga je njegov sin Aleksandar II koji je vladao do 1881. i koji je bio ubijen u atentatu od strane ljudi koji su bili članovi organizacije ,,Narodna volja".[68]

Car Aleksandar II Romanov (1855-1881) bio je obrazovan i harizmatičan vladar, dobar govornik i bio je svestan potrebe za reformom nakon Krimske katastofe.[69] 1857. godine car je izdao naredbu da se plemstvo bavi seljačkim pitanjem kako bi bili uzeti u obzir prava i interesi i jednih i drugih, međutim dolazilo je do nezadovoljstva i sa jedne i sa druge strane.[70] Takođe su izvedene reforme u drugim oblastima i bile su značajne jer su na mnoge načine ,,svedočile o jačanju novih društvenih grupa građanstva, inteligencije, slobodnog seljaštva".[71] Aleksadar II, želeći da reši Istočno pitanje u korist svog carstva,

[63] Aleksej Jelačić, *Istorija Rusije*, op. cit. str. 197.
[64] Nebojša Jovanović, *Leksikon 1000 ličnosti u udžbenicima istorije*, op. cit. str. 17.
[65] Ibidem.
[66] Aleksej Jelačić, *Istorija Rusije*, op. cit. str. 207-209.
[67] Ibidem, str. 219-225.
[68] V Popović, *Istočno pitanje,* Beograd, 1996; Č. Popov, *Građanska* Evropa, II, Novi Sad, 1989; VE, I, 90, navedeno prema Nebojša Jovanović, *Leksikon 1000 ličnosti u udžbenicima istorije*, op. cit. str. 18.
[69] Ibidem, str. 225.
[70] Ibidem, str. 226-228.
[71] Ibidem, str. 230.

ratovao je protiv Turaka od 1877. do 1878. kada je sklopljen mir u San-Stefanu. Na ruskoj strani bile su Srbija, Crna Gora i Rumunija, a iste godine održan je Berlinski kongres radi revizije ovog mira i tada su ove tri balkanske države dobile nezavisnost.[72]

Cara Aleksandra II nasledio je Aleksandar III Aleksandrovič koji je bio ruski car od 1881. do 1894. godine. Želeo je da suzbije rastuću opoziciju i bio usmeren protiv ne-ruskih etničkih grupa i Jevreja. Uprkos tome što je bio naklonjen aristokratiji i protivio se modernizaciji, Rusija je ipak, za vreme njegove vladavine, doživela industrijalizaciju.[73] Zbližavanje sa Francuskom na spoljnopolitičkom planu, dovelo je do dolaska kapitala iz inostranstva, pre svega iz Francuske.[74] Ovaj vladar umro je 1894. godine zbog posledica bolesti bubrega, a nasledio ga je Nikolaj II.[75]

Nikolaj II Romanov vladao je Rusijom od 1894. do 1917. i on je bio poslednji car Rusije.[76] Seosko pitanje je bilo i dalje aktuelno, a nezadovoljstva zbog loših privrednih prilika i lošeg opšteg zdravstvenog stanja bila su velika. Takođe, loše ekonomsko i pravno stanje radničke klase u ovom periodu opisano je u mnogim knjigama velikih ruskih pisaca.[77] Rusija je u ratu protiv Japana (1904-1905) bila poražena, pa se nakon njega Nikolaj II ,,okrutno obračunao sa revolucionarnim pokretom u zemlji".[78] Zalagao se za pružanje pomoći srpskoj vojsci u Prvom Svetskom ratu, najviše u periodu nakon prelaska preko Albanije. Odrekao se mesta na prestolu 1917. godine i bio uhapšen, a iste godine i streljan od strane boljševika.[79]

Tokom 1917. godine u Rusiji su izbile dve velike revolucije, Februarska i Oktobarska. Drugu, Oktobarsku revoluciju, koja predstavlja prvu marksističko-komunističku revoluciju u istoriji, predvodio je Lenjin sa ciljem opšteg oslobođenja ruskog naroda.[80] Rusija je u tom periodu postala zemlja bez vlasti, a raspadom Carske Rusije, nastala je Sovjetska Rusija, 1922. godine - Savez Sovjetskih Socijalističkih

[72] Nebojša Jovanović, *Leksikon 1000 ličnosti u udžbenicima istorije*, op. cit. str. 18.
[73] http://historiska-personer.nu/min-s/p8e2e47e3.html, *Aleksander III av Ryssland (Aleksandrovitj)*, (pristupljeno 24.5.2015.)
[74] Ibidem.
[75] Ibidem.
[76] Nebojša Jovanović, *Leksikon 1000 ličnosti u udžbenicima istorije*, op. cit. str. 303.
[77] Aleksej Jelačić, *Istorija Rusije*, op. cit. str. 258-262.
[78] Nebojša Jovanović, *Leksikon 1000 ličnosti u udžbenicima istorije*, op. cit. str. 303.
[79] A. Mitrović, *Vreme netrpeljivih*, Beograd, 1974. - navedeno prema Nebojša Jovanović, *Leksikon 1000 ličnosti u udžbenicima istorije*, op. cit. str. 304.
[80] Aleksej Jelačić, *Istorija Rusije*, op. cit. str. 297.

Republika (SSSR)[81]. Bila je to prva komunistička država u svetu čiji je prvi čovek od 1917. do. 1924. bio Vladimir Iljič Uljanov Lenjin.[82] Gajio je revolucionarni duh i njegove misli i dela bila su prožeta ideologijom marksizma, pa je tako jedan od njegovih glavnih stavova bio taj da se u Rusiji bez kapitalizma mogao ostvariti socijalizam, a da je ,,radnička klasa morala da bude pod rukovodstvom partije".[83] Neke od glavnih tačaka revolucionarnih pokreta bile su: neophodnost revolucije u cilju ostvarenja diktature proleterijata i seljaštva[84] kao i neophodnost primene grube sile ,,da bi se zapalile mase i ušao u njih revolucionarni entuzijazam".[85] Lenjin se isticao patriotskim tendencijama na svim internacionalnim socijalističkim kongresima i smatrao je da su, radi postizanja cilja, sva sredstva bila dozvoljena.[86] U knjizi A. J. Višinskog *Lenjin i Staljin* navodi se Staljinova definicija lenjinizma koja glasi, ,,lenjinizam je direktan produžetak i razvitak marksizma – razvitak, organski povezan sa osobenostima epohe, u kojoj se podizao Lenjin, verni učenik i sledbenik Marksa i Engelsa".[87] Lenjin i Staljin su pojam diktature proleterijata definisali rečima da ,,sam pojam diktature proleterijata znači rukovođenje neproleterskim radnim masama".[88]

Josif Visarionovič Džugašvili Staljin je bio motivisan Lenjinovim revolucionarni duhom, pa je i on pošao njegovim stopama. Prvu Crvenu armiju, armiju oslobođenih radnika i seljaka, organizovala je Boljševička partija sa Staljinom i Lenjinom na čelu, a najveće strategije i pobede Crvene armije stvarao je Staljin. Kao najveća zasluga, prema rečima Višinskog, Staljinu se prepisuje to što je nastavio da propagira marksističko-lenjinističko učenje o državi.[89] U knjizi *Leksikon 1000 ličnosti u udžbenicima istorije*, Nebojša Jovanović je Staljina opisao kao jednog od najbitnijih ličnosti u 20. veku. Staljin je bio predsednik sovjetske vlade i generalni sekretar Savezne komunističke partije boljše-

[81] ,,10 zemalja koje su nestale tokom 20. veka", http://www.egeografija.org/?p=1926, (pristupljeno 1.2.2015.)
[82] Nebojša Jovanović, *Leksikon 1000 ličnosti u udžbenicima istorije*, op. cit. str. 215.
[83] Ibidem, str. 216.
[84] Aleksej Jelačić, *Istorija Rusije*, op.cit. str. 297.
[85] Ibidem.
[86] Ibidem.
[87] A.J. Višinski, *Lenjin i Staljin* – Veliki organizatori Sovjetske države, Privredni pregled, Beograd. 1947. str. 3
[88] Ibidem, str. 17.
[89] Ibidem, str. 48.

vika.[90] Dakle, kako piše Jovanović, on je bio ,,šef sovjetske države" od 1924. do 1953.[91]

Drugi svetski rat trajao je od 1939. do 1945. godine. Operacija ,,Barbarosa" (Barbarossa) predstavlja iznenadni napad nacističke Nemačke na SSSR koji se dogodio 22. juna 1941.[92] Najveća bitka u ljudskoj istoriji otpočela je 1942. godine i bila je to bitka za Staljingrad. Tada je Crvena armija, po Staljinovoj naredbi, branila grad na Volgi od nemačke opsade.[93] 1944. bila je godina odlučujućih pobeda Crvene armije nakon kojih su Nemci bili proterani iz sovjetske zemlje, a ratne operacije prenešene na teritoriju Nemačke.[94] Nemačka je definitivno bila poražena maja 1945.[95] godine, a tada su nemački predstavnici u Berlinu potpisali akt o bezuslovnoj kapitulaciji. U znak pobede sovjetskog naroda i poraza hitlerovske Nemačke, 9. maj proglašen je ,,danom svenarodnog trijumfa, praznikom Pobede".[96] Nakon Staljinove smrti, 1953. godine premijer SSSR-a, kao i generalni sekretar Komunističke partije, postao je Georgij Maksimilijanovič Maljenkov. Crvenoj armiji je pristupio 1919. godine tokom civilnog rata, a 1920. godine pridružio se Komunističkoj partiji i bio Staljinov bliski saradnik. Njegovi programi su bili suprotstavljeni drugim partijskim vođama i 1961. godine bio je izbačen iz partije.[97]

Nikita Hruščov je 1934. postao član Centralnog komiteta Sovjetske komunističke partije boljševika, a od 1953. do 1964 bio je generalni sekretar Centralnog komiteta Komunističke partije Sovjetskog Saveza (KPSS).[98] Na unutrašnjem planu zalagao se za ostvarenje sloboda, kako političkih i idejnih, tako i kulturnih. Što se tiče spoljne politike ,,umnogome je pomogao prevazilaženju Hladnog rata".[99] Za svoj rad bio je odlikovan Ordenom narodnog heroja (dva puta) i ordenom

[90] Nebojša Jovanović, *Leksikon 1000 ličnosti u udžbenicima istorije*, op. cit. str. 388.
[91] Ibidem.
[92] Operacija ,,Barbarossa", http://www.drugisvetski.com/barbarossa_2.html, pristupljeno 17.7.2015.
[93] G.F. Aleksandrov, srpski: Radovan Lalić, *J. V. Staljin – Kratka biografija*, Kultura, Beograd, 1947. str. 139.
[94] Ibidem, str. 149.
[95] Ibidem, str. 153.
[96] Ibidem.
[97] The Editors of Encyclopædia Britannica, *Georgy Maksimilianovich Malenkov*, Encyclopædia Britannica, 2013, http://www.britannica.com/EBchecked/topic/360012/Georgy-Maksimilianovich-Malenkov, (pristupljeno 2.4.2015.)
[98] Nebojša Jovanović, *Leksikon 1000 ličnosti u udžbenicima istorije*, op. cit. str. 472.
[99] Ibidem.

Lenjina (četiri puta). 1964. godine, odlukom centralnog komiteta komunističke partije Sovjetskog Saveza, bio je razrešen svih funkcija u partiji.[100] Leonid Ilič Brežnjev je 1964. smenio Hruščova sa mesta šefa države i tada postao prvi sekretar Centralnog Komiteta KPSS, pa tako i šef sovjetske države od 1964. do 1982. godine.[101]

Ruski političar Jurij Vladimirovič Andropov bio je na čelu Komiteta državne bezbednosti (KGB) Sovjetskog Saveza tokom petnaest godina od 1967. do 1982. Nakon Brežnjeva, odlukom CKKP bio je vođa Sovjetskog Saveza i generalni sekretar Centralnog komiteta Komunističke partije od 1982. do 1984. 1983. godine postao je i predsednik Prezidijuma Vrhovnog sovjeta Sovjetskog Saveza (zakonodavni organ Sovjetskog Saveza). Iste godine se, zbog zdravstvenih problema, povukao sa svojih funkcija, a nasledio ga je Konstantin Černjenko.[102] Konstantin Ustinovič Černjenko bio je politički vođa i šef Sovjetskog Saveza godinu dana, od 1984. bio je generalni sekretar KP Sovjetskog Saveza i takođe predsednik Prezidijuma Vrhovnog Sovjeta, ali je na ovim funkcijama, zbog lošeg zdravstvenog stanja, ostao kratko.[103]

Nakon Černjenka, njegovu funkciju preuzeo je Mihail Sergejevič Gorbačov koji je ujedno bio i poslednji šef Sovjetske države, kao i Sovjetske komunističke partije.[104] Na ovoj funkciji bio je od 1985. do 1991. godine, a pripisuje mu se titula jednog od najvećih političara tog vremena jer je poboljšao međunarodne odnose i doprineo ,,popuštanju blokovske zategnutosti između dve supersile, SAD i SSSR".[105] Konkretno, Gorbačov je, između ostalog, doprineo realizaciji međudržavnih odnosa koji su se odnosili na smanjenje nuklearnog naoružanja, a takođe je insistirao na ,,svestranoj (...) saradnji između Istoka i Zapada".[106] Najveća zemlja sa komunističkim režimom vladanja, SSSR

[100] Ibidem, str. 473.
[101] Ibidem, str. 59.
[102] The Editors of Encyclopædia Britannica, *Yuru Vladimirovich Andropov*, Encyclopædia Britannica, 2014, http://www.britannica.com/EBchecked/topic/24180/Yury-Vladimirovich-Andropov, (pristupljeno 2.4.2015.)
[103] The Editors of Encyclopædia Britannica, *Konstantin Ustinovich Chernenko*, Encyclopædia Britannica, 2014, http://www.britannica.com/EBchecked/topic/109414/Konstantin-Ustinovich-Chernenko, (pristupljeno 2.4.2015.)
[104] Nebojša Jovanović, *Leksikon 1000 ličnosti u udžbenicima istorije*, op. cit. str. 94.
[105] Ibidem.
[106] N. Gaćeša, D. Živković, Lj. Radović, *Istorija za III razred gimnazije prirodno-matematičkog smera iV razred opšteg i društveno-jezičkog smera*, Beograd, 1996, str. 230, navedeno prema Nebojša Jovanović, *Leksikon 1000 ličnosti u udžbenicima istorije*, op. cit. str. 95.

postojala je sve do 1991. godine kada se raspala na 15 država od kojih je Rusija ostala najveća.[107]

Boris Nikolajevič Jeljcin, ruski političar koji je postao predsednik Rusije nakon prvih direktnih izbora za predsednika ruske republike, ostao je na ovom položaju do 1999. kada je podneo ostavku.[108] U decembru 1991. godine, zajedno sa ukrajinskim i beloruskim predsednikom, Jeljcin je osnovao novu Zajednicu nezavisnih država koja je zamenila SSSR. Jeljcin je, između ostalog, pokušao da u nezavisnoj Rusiji stvori ekonomiju zasnovanu na slobodnom tržištu i privatnim preduzećima nasuprot dotadašnjoj komandnoj ekonomiji. U septembru 1993. neustavno je raspustio Dumu i sazvao nove izbore. U decembru iste godine održani su parlamentarni izbori kao i referendum o nacrtu Ustava po kome su proširena ovlašćena predsednika. Jeljcin je dao ostavku na mestu predsednika Rusije 1999. godine, a za novog predsednika imenovao je tadašnjeg premijera Vladimira Putina i dobio imunitet od budućeg krivičnog gonjenja.[109]

Vladimir Vladimirovič Putin je bio predsednik Rusije, nakon Jeljcina, tačnije od 1999. do 2008. godine i sadašnji je predsednik ove države (od 2012.). Takođe, bio je premijer Rusije 1999. godine kao i 2008 - 2012. Nastojao je, prvenstveno, da se suprotstavi korupciji i stvori strogo regulisanu tržišnu ekonomiju.[110] Kontrolu nad 89 ruskih regiona i republika učvrstio je tako što ih je podelio na sedam novih federalnih okruga sa po jednim glavnim predstavnikom imenovanim od strane predsednika. Takođe je zabranio regionalnim guvernerima da sede u gornjem domu parlamenta, u Savetu Federacije, a takođe je pokrenuo postupak protiv mnogih vodećih ličnosti u cilju smanjenja moći ruskih oligarha. 2002. godine Putin se suočio sa teškim stanjem u zemlji kao što su teroristički napadi na Moskvu i gerilski napadi na ruske trupe sa regionalnih planina. Nakon napada na SAD 11. septembra 2001. Putin je ponudio pomoć i saradnju od strane Rusije u američkoj kampanji protiv terorizma ,,nudeći korišćenja ruskog vazduhoplovnog prostora za isporuke humanitarnog karaktera, kao i spasilačke operacije".[111] 2008. Putinov naslednik na mestu predsed-

[107] ,,10 zemalja koje su nestale tokom 20. veka", op. cit. pristupljeno 1.2.2015

[108] The Editors of Encyclopædia Britannica, *Boris Yeltsin*, Encyclopædia Britannica, 2013, http://www.britannica.com/EBchecked/topic/652816/Boris-Yeltsin, (pristupljeno, 3.4.2015.)

[109] Ibidem.

[110] The Editors of Encyclopædia Britannica, *Vladimir Putin*, Encyclopædia Britannica, 2015, http://www.britannica.com/EBchecked/topic/484357/Vladimir-Putin, (pristupljeno 3.4.2015.)

[111] Ibidem.

nika Rusije postao je Dmitrij Medvedev, dok je Putin postao predsednik partije Ujedinjene Rusije. Medvedev je ubrzo nakon preuzimanja funkcije predsednika, Putina imenovao za premijera Rusije.[112]

Dmitrij Anatoljevič Medvedev bio je, dakle, predsednik Ruske Federacije od 2008. do 2012. godine, kada je na izborima za predsednika izabran Putin, a Medvedev postao premijer i na toj funkciji je i danas. Iako su Medvedev i Putin nastavili da rade u tandemu, razlika u njihovim stavovima ogledala se u tome što se Medvedev zalagao za modernizaciju i reformu Vlade, dok je Putin, sa druge strane, stavljao naglasak na tradiciju i stabilnost. U decembru 2011. godine nakon uočavanja nepravilnosti na parlamentarnim izborima održan je, od strane birača, veliki protest, jedan od najvećih od pada Sovjetskog Saveza. Nakon demonstracija, iste godine, ,,administracija Medvedeva predsedavala je pristupanju Rusije Svetskoj trgovinskoj organizaciji, dovodeći tako do kraja proces koji je trajao prethodnih osamnaest godina".[113] Na predsedničkim izborima održanim marta 2012. Putin je pobedio i narednog meseca dao ostavku na mesto predsednika partije Ujedinjene Rusije, prepustivši vođstvo Medvedevu i imenujući istog za premijera Rusije.[114]

Putin je, dakle, 2012. godine po drugi put postao predsednik Ruske Federacije i prvu godinu na toj funkciji obeležili su uglavnom uspešni pokušaji gušenja pokreta otpora, dok su opozicioni lideri bili u zatvoru, a nevladine organizacije koje su se finansirale iz inostranstva označene su kao ,,strani agenti".[115] Decembra 2013. obeleženo je dvadeset godina od usvajanja postsovjetskog Ustava, a Putin je tom prilikom naredio oslobađanje 25 000 pojedinaca iz ruskih zatvora. Početkom 2014. godine ruske trupe i paravojne ruske grupe uspešno su kontrolisale teritoriju ukrajinske autonomne republike Krim, čije je stanovništvo bilo pretežno rusko. U martu iste godine održan je referendum na Krimu kada su se stanovnici istog izjasnili da žele da se pridruže Rusiji, a dva dana kasnije, 18. marta, Putin je, izjavivši da je ,,Krim oduvek bio deo Rusije"[116], potpisao sporazum o pripajanju poluostrva Ruskoj Federaciji.[117] Ubrzo su uvedene ekonomske sankcije

---

[112] Ibidem.

[113] The Editors of Encyclopædia Britannica, *Dmitry Medvedev*, Encyclopædia Britannica, http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1113199/Dmitry-Medvedev, (pristupljeno 3.4.2015.)

[114] Ibidem.

115 The Editors of Encyclopædia Britannica, *Vladimir Putin*, op. cit. (pristupljeno 3.4.2015.)

116 Ibidem.

117 Ibidem.

Rusiji i njenim saradnicima od strane Sjedinjenih Američkih država i Evropske Unije. Nakon što je ovaj sporazum bio ratifikovan od strane oba doma parlamenta Ruske Federacije, 21. marta iste godine, ,,Putin je potpisao zakon kojim je formalizovana ruska aneksija Krima".[118]

- **Kultura Ruske Federacije[119]**

Mnogi narodi svoj kulturni identitet uglavnom definišu jezikom: na način koji bi teško shvatio neki Meksikanac ili Amerikanac, biti Rus prevashodno znači imati ruski za maternji jezik.[120]

Ruski jezik je važan alat za širenje ruskog uticaja u baltičkim državama, gde ga kao prvi strani jezik govori većina ljudi koja je obrazovana pre raspada Sovjetskog Saveza.[121] Ruski jezik je državni i zvanični jezik u Rusiji, Belorusiji, Južnoj Osetiji i Pridnjestrovlju. On je takođe, zvanični jezik u državnim ustanovama u Abhaziji, Kazahstanu i Kirgistanu, a kao jedan od zvaničnih jezika priznat je i u nekim administravnim jedinicama Moldavije i Rumunije.[122] Status zvaničnog jezika u Ukrajini izgubio je u februaru 2014. godine[123], dok je malo kasnije iste godine postao zvanični jezik administracije u Sevastopolju.[124] Jedan je od 6 zvaničnih jezika Ujedinjenih nacija[125], ali i zvanični jezik Međunarodne federacije društava Crvenog krsta i Crvenog polumeseca.[126] Osmi je na svetu po broju ljudi kojima je maternji jezik, peti po broju ljudi koji ga govore, četvrti najprevođeniji jezik, a sedmo mesto

118 Ibidem.

119 Ovaj deo teksta napisala je Marija Tarbuk.

120 Din Vort, "Jezik", u Nikola Rževski (ur.), *Moderna ruska kultura,* CID, Podgorica, 2007., str. 19.

121 Agnia Grigas, *Legacies, Coercion and Soft Power: Russian Influence in the Baltic States,* The Royal Institute of International Affairs, Dostupno preko: http://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/Russia%20and%20Eurasia/0812bp_grigas.pdf, (Pristupljeno 14. oktobra 2014.), str. 10.

122 *Dan ruskog jezika i dan rođenja Puškina*, Dostupno preko: http://www.ruskidom.rs/sr/dan-ruskog-jezika-dan-rodjenja-puskina/, (Pristupljeno 24. jula 2014.).

123 *U Ukrajini ukinut zakon o regionalnom status ruskog jezika*, Dostupno preko: http://ruskarec.ru/news/2014/02/23/u_ukrajini_ukinut_zakon_o_regionalnom_statusu_ruskog_jezika_28539.html, (Pristupljeno 24. jula 2014.).

124 *Sevastopolj proglasio ruski za zvanični jezik državnih dokumenata*, Dostupno preko: http://ruskarec.ru/news/2014/03/10/sevastopolj_proglasio_ruski_za_zvanicni_jezik_drzavnih_dokumenata_28919.html, (Pristupljeno 24. jula 2014.).

125 Dostupno preko: http://www.un.org/en/aboutun/languages.shtml, (Pristupljeno 24. jula 2014.).

126 *Ruski postao peti zvanični jezik Međunaodne federacije Crvenog krsta,* Dostupno preko: http://ruskarec.ru/news/2013/08/06/ruski_postao_peti_zvanicni_jezik_medjunarodne_federacije_crvenog_krsta_23947.html, (Pristupljeno 24. jula 2014.).

zauzima među jezicima na koje se prevodi većina knjiga. 2013. godine izbio je na drugo mesto među najpopularnijim jezicima na internetu.[127]

Gotovo svi glavni pokreti u ruskoj misli i kulturi 19. veka bavili su se problemom zaostajanja za Zapadom. Na Zapadu više okrenutom prozi, nije uvek uvažavana uloga koju je poezija imala u Rusiji kao žanr predvodnik. Puškin se smatra primarnim izvorom "zlatne zalihe" ruske kulture od momenta kada je Vladimir Odojevski na dan kada je Puškin umro objavio "Zašlo je sunce naše poezije". Mnogi obrazovani Rusi najvećim piscima svoje zemlje smatraju: Puškina, Ljermontova, Bloka, Majakovskog, Pasternaka, Cvetajevu.[128]

Najznačajniji pisac za prihvatanje ruske književnosti na Zapadu je Fjodor Dostojevski. Veliki doprinos ruskoj književnosti dao je autor poznatih knjiga "Rat i Mir" i "Ana Karenjina" – Lav Nikolajevič Tolstoj. Od velikog značaja za izvoz ruske kulture na Zapad su i drame Antona Čehova. Ako je u prethodnim vekovima ruska kultura žurila da stigne Zapad, moglo bi se reći da je u 20. veku Zapad bio spor u saznavanju onoga što su Rusi otkrili. Savremeni ruski pisci kreću u napad na utvrđene kulturne vrednosti.[129]

Rusija ima 5 dobitnika Nobelove nagrade za književnost: Ivan Bunjin, Boris Pasternak, Mihail Šolohov, Aleksandar Solženjicin i Josif Brodski (rodjen u Sankt Peterburgu, u vreme dodele nagrade živeo u SAD-u[130]).[131]

Pre 18. veka ruskom muzikom dominirala je narodna i crkvena muzika, dok je svetovna muzika po ugledu na Zapad uvežena u Rusiju posle 1730 godine.[132]

Početkom 19. veka većina onoga što se dešavalo u ruskoj muzici, dešavalo se u Sankt Peterburgu. Upravo je u tom gradu Mihail Glinka, poznat kao "otac ruske muzike" nadzirao premijere svojih

---

[127] *Dan ruskog jezika i dan rođenja Puškina*, Dostupno preko: http://www.ruskidom.rs/sr/dan-ruskog-jezika-dan-rodjenja-puskina/, (Pristupljeno 24. jula 2014.).

[128] Isto, str.167, 172, 173.

[129] Isto, str. 182, 183, 186, 187, 201.

[130] Dostupno preko: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/, (Pristupljeno 13. avgusta 2014.).

[131] Dostupno preko: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1987/brodsky-facts.html, (Pristupljeno 13. avgusta 2014.).

[132] Dostupno preko: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/513251/Russia/38636/Music, (Pristupljeno 13. avgusta 2014.).

opera „Život za cara“ i „Ruslan i Ljudmila“.[133] Oko 1860. godine, petorica ruskih kompozitora iz Sankt Peterburga formirali su grupu (“Mogučaja kučka”, što znači “Moćna gomilica” ili “Moćna pesnica”) koja će igrati centralnu ulogu u ruskom muzičkom životu do kraja veka (Balakirjev, Rimski-Korsakov, Musorgski, Borodin i Kjuj).[134]

Prvi veliki profesionalni kompozitor u Rusiji bio je Petar Ilič Čajkovski[135] koji je postao profesor kompozicije na Moskovskom konzervatorijumu (osnovanom 1866.).[136] Početkom 20. veka pojavili su se Skrabin, Rahmanjinov i Stravinski, dok su Sovjetskom muzikom dominirali Prokofjev i Šostakovič.[137]

Rusija je zemlja sa velikim brojem muzeja. Najpoznatiji od njih je muzej Ermitaž koji se nalazi u Sankt Peterburgu i čija zbirka sadrži više od 3 miliona umetničkih dela i artefakata svetske kulture.[138] Tu se mogu naći dela Leonarda da Vinčija, Mikelanđela, Rafaela, Ticijana, Van Goga, Rodena…[139] Najpopularniji muzej u Moskvi je Puškinov muzej likovnih umetnosti u kome se danas nalazi više od 670 000 slika, skulptura, crteža, dela primenjenih umetnosti, arheoloških artefakata, novčića, medalja i umetničkih fotografija.[140]

Glavni ruski nacionalni teatar je Boljšoj teatar u Moskvi, osnovan 1776. godine.[141] Od 2005. do 2011. godine teatar nije radio zbog renoviranja na koje je potrošeno 700 miliona dolara.[142] Sankt Peterburški poznati teatri su Marinski i Aleksandrinski.[143]

---

[133] Harlou Robinson, “Muzika”, u Nikola Rževski (ur.), *Moderna ruska kultura,* CID, Podgorica, 2007., str. 240.

[134] Isto, str. 241., 242.

[135] Dostupno preko: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/513251/Russia/38636/Music, (Pristupljeno 13. avgusta 2014.).

[136] Harlou Robinson, „Muzika“, op.cit., str.248.

[137] Dostupno preko: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/513251/Russia/38638/The-20th-century, (Pristupljeno 13. avgusta 2014.).

[138] Dostupno preko: http://www.hermitagemuseum.org/html_En/index.html, (Pristupljeno 14. avgusta 2014.).

[139] Dostupno preko: http://www.saint-petersburg.com/virtual-tour/hermitage/, (Pristupljeno 14. avgusta 2014.).

[140] Dostupno preko: http://www.arts-museum.ru/museum/history/index.php?lang=en, (Pristupljeno 14. avgusta 2014.).

[141] Dostupno preko: http://www.bolshoi.ru/en/about/hist/history/, (Pristupljeno 15. avgust 2014.).

[142] Vladimir Isachenkov, *Russia's Bolshoi reopens after reconstruction,* Dostupno preko: http://www.washingtontimes.com/news/2011/oct/28/russias-bolshoi-reopens-after-reconstruction/, (Pristupljeno 15. avgusta 2014.).

[143] Dostupno preko: http://www.saint-petersburg.com/buildings/theatres-and-concert-halls/, (Pristupljeno 15. avgusta 2014.).

Braća Limijer, izumitelji kinematografa, su svoje filmove pokazali publici u Sankt Peterburgu samo nekoliko meseci nakon prvog pokazivanja pariskoj publici. U periodu od 1907. do 1917. u Rusiji je snimljeno preko 1700 nemih filmova. Nakon Oktobarske revolucije značaj filma je formalno priznat. Uspostavljen je Narodni komeserijat za prosvećenost sa pododsekom za film, a otvoren je i Državni filmski fakultet u Moskvi. U vreme socijalističkog realizma i nastojanja da se uspostavi partijska kontrola nad filmskom industrijom cenzura nije samo zabranjivala već i propisivala kako da se filmovi prave. Barijere socijalističkog realizma uspešno je savlađivao Andrej Tarkovski koji je postao znamenito ime u zemlji i inostranstvu nakon što je nagrađen 1962. u Veneciji i u Kanu 1969. godine. [144]

Jedan od najznačajnijih ruskih režisera danas je Nikita Mihalkov, koji je za film „Varljivo sunce" 1994. godine dobio Oskara za najbolji strani film i Glavnu nagradu na Kanskom festivalu.[145]

Centralna figura u razvoju umetnosti 20-og veka, a posebno u prelazu iz reprezentativne u apstraktnu umetnost bio je Vasilij Kandinski, ruski slikar, grafičar, scenograf, dekorativni umetnik i teoretičar. Iako je uglavnom radio van Rusije, njegovo rusko nasleđe bilo je važno za njegov razvoj.[146] Jedan od osnivača konstruktivizma bio je Aleksandar Rodčenko koji je nakon Oktobarske revolucije za primarne medije nove Rusije odredio industrijski dizajn i fotografiju.[147] Pored dizajna i fotografije, bavio se i slikarstvom i vajarstvom.[148] Neki od savremenih ruskih umetnika su nostalgični za socijalističkim režimom, dok drugi udovoljavaju zahtevima zapadnog umetničkog tržišta, ali je barem ruska umetnost postala deo glavnih međunarodnih tokova i izgubila lažni status posebne i alternativne robe.[149]

Džozef Naj smatra da ukoliko Rusija želi da ojača svoju meku moć, reči će morati da odgovaraju delima u njenoj politici, moraće u

---

[144] Nikita Lari, „Film", u Nikola Rževski (ur.), *Moderna ruska kultura*, CID, Podgorica 2007, str. 297, 299, 315, 322.

[145] Dostupno preko: http://russia-ic.com/people/general/m/501, (Pristupljeno 15. avgusta 2014.).

[146] Dostupno preko: http://www.moma.org/collection/artist.php?artist_id=2981, (Pristupljeno 16. avgusta 2014.).

[147] Džon E. Boult, „Umjetnost", u Nikola Rževski (ur.), Moderna ruska kultura, CID, Podgorica 2007., str. 217.

[148] Dostupno preko: http://www.moma.org/collection/artist.php?artist_id=4975, (Pristupljeno 16. avgusta 2014.).

[149] Džon E. Boult, „Umjetnost", op.cit., str. 232.

potpunosti da oslobodi talente civilnog društva, kao i da bude samokritična. Prema njegovoj proceni, to se neće dogoditi skoro.[150]

Meka moć Rusije bazira se na sovjetskoj i ruskoj kulturi. Finansijska i organizaciona podrška dovela je do promovisanja ruske kulture u inostranstvu od 2000-ih (najviše u baltičkim državama), a može se videti u visokoj i popularnoj kulturi, obrazovanju, i medijima.[151]

- **Religija Ruske Federacije[152]**

Na osnovu podataka o ukupnom broju rođenih, umrlih i neto stope migracije stanovništva u 2013. godini, trenutni broj stanovnika Ruske Federacije je procenjen na oko 142.590.534, što čini oko 1.98% ukupnog broja stanovnika u svetu.[153] Rusija se prostire na dva kontinenta i prema ovim podacima ona je najmnogoljudnija država Evrope i šesta po redu u Aziji, međutim takođe je jedna od najmnogoljudnijih država na svetu koja istovremeno doživljava i pad broja stanovnika.[154]

Najprostranjenija religija u Ruskoj Federaciji je hrišćanstvo i najdominantnija veroispovest je pravoslavlje.[155] Ruska pravoslavna crkva je najzastupljenija i postoji oko pet hiljada verskih udruženja koja njoj pripadaju.[156] Druga po redu najzastupljenija religija je islam sa oko devetnaest miliona muslimana.[157] Zatim, ima oko dva miliona protestanata i oko 1,3 miliona katolika, a takođe su prilično rasprostranjene religije budizam i judaizam.[158] Prema podacima iz maja 2014. godine, utvrđeno je da preko 10% jevrejske populacije u Ruskoj Federaciji živi u Moskvi.[159]

Nikolaj Danilevski, u svojoj knjizi *Rusija i Evropa* iz 1871. civilizacije posmatra kao ,,pojam širi od nauke, umetnosti, religije, poli-

[150] Joseph S. Nye, *What China and Russia Don't Get About Soft Power*, Dostupno preko: http://www.foreignpolicy.com/articles/2013/04/29/what_china_and_russia_don_t_get_about_soft_power, (Pristupljeno 14. oktobar 2014.).

[151] Agnia Grigas, *Legacies, Coercion and Soft Power: Russian Influence in the Baltic States*, The Royal Institute of International Affairs, op. cit., str. 9.

[152] Ovaj deo teksta napisala je Marta Predić.

[153] *Population of Russia 2014*, http://www.worldpopulationstatistics.com/russia-population/, pristupljeno 24.11.2014.

[154] Ibidem.

[155] Ibidem.

[156] Ibidem.

[157] Ibidem.

[158] Ibidem.

[159] Ibidem.

tičkog, građanskog, ekonomskog i društvenog razvitka"[160] jer ih, po njemu, civilizacija sve objedinjuje.[161] Razvoj civilizacija utiče na sam razvoj država, pa tako i religija, kao sastavni deo civilizacije, utiče na kreiranje moći svih država, što važi i za Rusiju i pokazuje njen položaj u međunarodnim odnosima. Tako je mislio Švajcarac Gonzag de Rajnold, pisac dela *Tragična Evropa*, rekavši da se upravo preko svoje civilizacije Evropa izgradila u kontinent i zaključio je da ,,Evropa napreduje kada Hrišćanstvo napreduje, (...) a nazaduje kada Hrišćanstvo nazaduje."[162]

Mnogi teoretičari su se bavili, a i danas se bave istraživanjem religije kao jednim od izvora moći Rusije u njenom odnosu sa ostalim državama Evrope i sveta. U poznate mislioce koji su svoje radove posvetili ovoj temi spadaju Nikolaj Danilevski, Konstantin Leontjev, Vladimir Solovjov, Fjodor Mihajlovič Dostojevski, Lav Nikolajevič Tolstoj, Sergej Bulgakov i Nikolaj Berđajev, a njihovi stavovi vezani za ovu temu preneti su u knjizi profesora Dragana R. Simića, pod nazivom *Rasprava o poretku*. Danilevski je isticao značaj samobitnosti i smatrao je da Rusija ne bi trebalo da ima ikakav bliži međunarodni kontakt i savetovao je preduzimanje samo obazrivih koraka koji bi doneli korist na domaćem tlu.[163] Sve to u cilju očuvanja kulturne samobitnosti ruskog i slovenskog naroda od ,,nasrtljivog, univerzalistički i hegemonistički nastrojenog Zapada".[164]

S druge strane, ruski religiozni mislilac, Konstantin Leontjev, je u knjizi *Vizantizam i Slovenstvo*, razvoj država i društava posmatrao kroz razvoj nebeskih tela koja prolaze kroz tri faze: prvu fazu predstavlja period prvobitne jednostavnosti, jednobraznog nebeskog tela; drugu fazu predstavlja srednji period u kojem je planeta pokrivena korom, vodom, kontinentima, naseljena je, šarolika; treću fazu predstavlja period ponovne jednostavnosti i ohlađeno nebesko telo usled katastrofe.[165] Ovom analogijom je pokušao da opiše put kroz koji prolaze sva društva u svom razvoju i za razliku od Danilevskog, Leontjev je prepisivao značajniju ulogu Rusiji kao države najvećeg slovenskog

[160] Dragan R. Simić, *Rasprava o poretku*, Zavod za udžbenike, Beograd, 2012, str. 113.
[161] Ibidem.
[162] Ibidem.
[163] Ibidem, str. 117
[164] Ibidem, str 118.
[165] Ibidem, str.121.

naroda u međunarodnim odnosima.[166] Leontjev je pridavao veći značaj državnosti i pravoslavlju od narodnosti i smatrao je da je civilizacija zapadnog hrišćanstva nepotpuna jer državama koje njoj pripadaju nedostaje čvrsta hijerarhija koja, po njemu, predstavlja ,,vrhunski obrazac lepote"[167] i osnovni uslov napretka jedne države.[168]

Vladimir Solovjev je u knjizi *Rusija i univerzalna crkva* pisao o značaju pridržavanja moralnih načela u međunarodnim odnosima i istakao da Pravoslavna i Rimokatolička crkva jedna drugu dopunjuju i da ,,ni jedna ni druga nije ona prava"[169], ali da obe treba da se trude da hrišćanskom politikom preobraze čovečantsvo u Božiji poredak i ujedine ga bratskom ljubavlju.[170] Ovakav poredak bi, po njemu, bio protiv ateističkog i ekonomističkog, ali ne i protiv samog socijalizma u kome bi vladali pravedni odnosi oličeni u hrišćanskoj kulturi.[171] Fjodor Mihajlovič Dostojevski je takođe jedan od mislilaca koji su istraživali religiju u Rusiji.[172] On se otvoreno protivio Rimokatoličkoj crkvi tvrdeći da ona ljude čini bezličnim tako što im silom nameće određena verovanja[173], a veliki značaj je pridavao Rusiji govoreći da ona predstavlja čovečanstvo i da ,,biti istinski Rus znači postati brat svim ljudima"[174]. Isticao je, takođe, da mir, razvoj i stabilnost, zahtevaju ujedinjenje svih naroda i Istoka i Zapada, i to ne nasilnim putem već bratskom saradnjom.[175]

Lav Nikolajevič Tolstoj, nasuprot idejama prethodnih mislilaca, Rusiji i pravoslavnoj veri nije pripisivao dominantnu ulogu niti je smatrao da se samo po uzoru na ruski narod svet može ujediniti. On je civilizaciji kao takvoj ukazao manji značaj u odnosu na sveopštu, konkretnu ljubav, koju odlikuje preobraćanje svakog čoveka i ujedinjenje svih naroda, bez obzira na poreklo, u poredak oličen u univerzalnom hrišćanskom anarhizmu.[176] Tako se protivio spoljašnim uticajima državne politike (ipak, nije zagovarao potpuno nestajanje države) i na-

[166] Ibidem.
[167] Ibidem, str.124.
[168] Ibidem, str. 123-124.
[169] Ibidem, str.131.
[170] Ibidem, str. 130.
[171] Ibidem, str. 133.
[172] Ibidem, str.135.
[173] Ibidem, str. 137.
[174] Ibidem, str. 140.
[175] Ibidem, str. 141.
[176] Ibidem, str. 141.

metnutim vrednostima od strane određenih pojedinaca, a zalagao se za sveopštu ljubav svih ljudi, nacija, religija, društava i za zajednički poredak koji ne razdvaja nego ujedinjuje.[177]

Još ideja o sveopštem blagostanju i pravednim međunarodnim odnosima, kao i o stvaranju Božijeg carstva na zemlji mogu se naći u delu *Origena XX veka* Rusa Sergeja Bulgakova.[178] Slično Tolstoju, zagovarao je ujedinjenje i izmirenje svih hrišćanskih crkava i tako pokazao najveću trpeljivost prema drugim kulturama sveta, ističući da se treba ugledati na ,,pravne garancije koje postoje na Zapadu".[179] Na sličan način, Čadajev je nudio ideje za opšte blagostanje i povezanost ljudi u međunarodnim odnosima, zalažući se za prihvatanje značaja zapadnih crkava.[180] Želeo je ostvarenje sveobuhvatne društvene pravde i političke slobode koje ne znaju za granice i tvrdio je da iako je zapadno društvo nesavršeno i poročno tamo je ipak ,,na neki način ostvarena Božija vladavina zato što ona u sebi sadrži princip beskrajnog napretka...".[181]

Prof. dr Miroljub Jevtić utemeljivač je predmeta Politikologija religije u svetskim razmerama i redovni je profesor na Fakultetu političkih nauka, Univerziteta u Beogradu. Osnivač je prvog međunarodnog naučnog časopisa pod nazivom *Politikologija religije – Politics And Religion – Politologie des religions* i najveći je stručnjak u oblasti politikologije religije na našim prostorima. U intervju, sa autorkom ovog teksta Martom Predić, održanom 5. marta 2015. godine izneo je svoje stavove vezane za religiju kao jednu od izvora moći Rusije danas.[182]

- Koliki uticaj vrši religija na svakodnevnicu društva u Rusiji i koliko je ona bitan segment pri donošenju različitih odluka, kako individualnih, tako i kolektivnih?

- Prof. dr Jevtić: *Rusko društvo je poprilično sekularizovano i, u striktnom teološkom smislu, ne bi se moglo reći da je velika masa ruske populacije iskreno pravoslavno opredeljena u smislu pravoslavnih dogmi, ali Pravoslavna crkva u Rusiji je mnogo značajnija od proste teološke institucije, ona je nacionalna institucija. U tom smislu se može reći da je nakon propasti komunizma glavna ideološka baza koja je ostala kao izvor legitimiteta onima koji vrše vlast - ruska Pravoslavna crkva. S te tačke gledišta ruska Pravoslav-*

[177] Ibidem, str. 143.
[178] Ibidem, str. 145.
[179] Ibidem, str. 146.
[180] Ibidem, str. 147.
[181] Ibidem, str.147-148
[182] Intervju sa prof. dr. Miroljubom Jevtićem, autor: Marta Predić, 5.3.2015.

na crkva je u simbiozi sa vlašću i može se reći da, na izvestan način, ključeve ruske politike u svojim rukama drži ruska Pravoslavna crkva. Sa te tačke gledišta može se reći da je ruska Pravoslavna crkva danas najjaća hrišćanska denominacija na svetu i da je ona u onoj poziciji u kojoj je bila Rimokatolička crkva do I svetskog rata, kada je ulogu koju ruska država igra u odnosu na rusku Pravoslavnu crkvu igrala Austrougarska u odnosu na Rimokatoličku crkvu.[183]

- Da li je promena intenziteta uticaja religije u Rusiji pozitivna ili ne kada je u pitanju društvo u toj državi?

- Prof. dr. Jevtić*: Promena je apsolutno pozitivna, iz dva razloga. Pre svega zato što ni jedna zajednica ne može da opstane bez čvrste ideološke osnove oko koje se pravi politički konsenzus, a sa druge strane to je bitno zato što Rusija bez ruske Pravoslavne crkve ne postoji kao takva.*[184]

- Koji je vaš stav po pitanju religije u Rusiji kao izvora moći uopšte i po pitanju ostalih religija koje su tamo prisutne?

- Prof. dr Jevtić: *Ta moć će sve više i više rasti i što je najvažnije polako dolazi do obnavljanja tradicionalne religioznosti. Prilikom poslednje posete Moskvi u novembru 2014. primetio sam da je prisutna obnova religioznosti, dakle sve više ljudi odlaze u crkve iz religioznih razloga. Jasno je da Rusija pokušava da održi balans između religija koje postoje na njenoj teritoriji i u stvari jedina značajna religija, pored Pravoslavlja, jeste Islam. Postoji politički značaj Vatikana, ali broj Rimokatolika u Rusiji nije veliki da bi se to uzimalo u obzir, niti je broj Protestanata veliki. Broj Muslimana je bitan i zato Rusija nastoji da ima što bolje odnose sa muslimanskom zajednicom, ali je više nego jasno da sve ono što se dešava na Bliskom Istoku, i značajnije u Čečeniji, počinje polako da se preliva na unutrašnje odnose u Rusiji. Odnosno, počinje da se prebacuje na pravoslavno-muslimanski odnos, dakle, ta priča postepeno počinje da opterećuje Rusiju.*[185]

- Koliki uticaj ima religija u odnosima između Rusije i SAD?

- Prof. dr Jevtić: *Taj uticaj je jako veliki. To se naročito vidi u poslednoj krizi koja je izbila u Ukrajini gde vrlo značajni svetski faktori pokušavaju da ponašanje Rusije objasne koristeći Pravoslavlje kao takvo. Nije slučajno što je Karl Bilt na svom tviter nalogu rekao da je konzervativna politika Rusije zasnovana na dubokom uticaju Pravoslavlja na rusku politiku koja trenutno postoji. Dakle, i više je nego jasno da je to jedna priča koja počinje da se širi iz zapadnih medija gde se čak i dešavanja u Ukrajini danas pokušavaju*

[183] Ibidem.
[184] Ibidem.
[185] Ibidem.

proglašavati pričom koja je direktno vezana za rusku Pravoslavnu crkvu, odnosno za pravoslavnu suštinu ruskog društva.[186]

- **Ekonomija Ruske Federacije**[187]

Pre početka ruskog oporavka 1998. godine, prethodio je dugačak period recesije i jedan od najtežih ekonomskih perioda u novijoj ruskoj istoriji. Za početak ruske tranzicije mogu se uzeti reforme predsednika Jeljcina nakon njegovog dolaska na vlast u junu 1991. godine. U prvim godinama njegovog mandata milioni građana su izgubili uštеđevine, smanjena je budžetska potrošnja kao i ulaganje države u privredu. Ovi koraci su doveli do toga da je smanjena potrošnja stanovništva za 40% 1992. godine u odnosu na 1991. godinu.[188] Cilj vlade u tom periodu bio je kontrola inflacije kroz štednju. Da bi se to učinilo kamatne stope su povećane, a državna ulaganja smanjena. Rezultati ove politike bili su da je do sredine 1993. godine 39% do 49% stanovništva živelo u siromaštvu.[189] Jedan od razloga turbulentnog tranzicionog procesa bio je nagli raskid sa merama zaštite privrede i otvaranjem tržišta putem reformi kroz primenu tkz. šok terapije. Šok terapija trebalo je da obezbedi transformaciju socijalističke ekonomije u kapitalističku i da privuče strani kapital i investicije koje bi pokrenule privatni sektor i preduzetništvo. Zahtevano je rigorozno poštovanje tržišnih pravila, sprovođenje privatizacije u što kraćem roku, otklanjanje svih barijera u pogledu trgovine i investicija bez obzira na socijalne uslove. Nije uzimana u obzir snaga institucija u pojedinim zemljama i njihov kapacitet prilagođavanja tržišnom modelu proizvodnje, kao ni zakonski okvir potreban da bi se obezbedilo konkurento i pošteno poslovanje. Rezultat ove politike bio je ekonomski slom zemlje, divlja privatizacija, visok nivo korupcije, povećanje društvenih nejednakosti i nezaposlenosti kao i porast mortaliteta, slom zdravstvenog i obrazovnog sistema. Umesto da stvori nov privatni sektor koji bi omogućio dalju reprodukciju kapitala, stvaranjem viška vrednosti, jedini uspešni preduzetnici u ruskoj tranziciji bili su tzv. oligarsi koji su prisvojili društvenu imovinu i stekli ogromno bogatstvo na taj način. Rast ekonomije nakon krize 1998. godine bio je prvi rast nakon odba-

[186] Ibidem.
[187] Ovaj deo teksta napisao je Miloš Perović.
[188] http://countrystudies.us/russia/57.htm (pristupljeno 30.12.2014. godine)
[189] http://www.fsmitha.com/h2/ch33-9.htm- (pristupljeno 29.12.2014. godine)

civanja i sprovođenja sedamdeset godina planske ekonomije.[190] Rast je nastupio iz više razloga kao što su: poboljšanje u trgovini, depresijacija valute, pojave novog sektora usluga, bolje alokacije kapitala kao i zbog rasta produktivnosti.[191] Važnost rasta je pogotovo značajna ako se zna da je za vreme desetogodšnje recesije BDP pao za čak 50 %.[192] [193] Nakon brzih reformi važnih institucija rast je konačno nastao sa prosečnom stopom rasta od 6.8 % godišnje i održao se od 1999. do 2008. godine. Ključ za poboljšanje ruske ekonomije bila je i reforma poreskog sistema sa uvođenjem flat poreza[194] od 13%[195] 2001. godine i smanjivanjem korporacijskog poreza sa 35% na 24% [196] , pri čemu je celokupni teret poreskih obaveznika postao manji nego u većini Evropskih zemalja. Tokom prvog mandata vladavine predsednika Putina, stvorena je ideja o izgradnji takozvanih nacionalnih šampiona, državnih kompanija koje bi pored poslovne preokupacije za sticanjem profita, pružale podršku ruskim nacionalnim interesima. Najznačajnije kompanije su Rosnjeft, Gasprom, Ujedinjena avioproizvodna korporacija kao i Rusatom. Jedan od glavnih razloga koji je doprineo jačanju ruske ekonomije moze se pronaći u nacionalizaciji odnosno podršci državnom sektoru i državnom upravljanju nad preduzećima i resursima koji su ocenjeni kao oni od vitalnog interesa. Ujedinjena avioproizvodna korporacija ili UAC je osnovana 2006. godine na inicijativu Vladimira Putina sa idejom da ujedini sve avioproizvodne kompanije pod jednu. Ideja je bila da se poveća efikasnost i smanje troškovi.[197] Takođe 2007. godine osnovana je Ujedinjena korporacija za brodogradnju sa istim ciljem.[198] Vladimir Putin je u decembru 2014. godine potpisao memo-

[190] https://economics.rabobank.com/publications/2013/september/the-russian-crisis-1998/ (pristupljeno 29.12.2014. godine)

[191] Michael Alexeev and Shlomo Weber,The Oxford handbook of the Russian Economy, New York, Oxford University Press, 2013., p. 131.

[192] https://economics.rabobank.com/publications/2013/september/the-russian-crisis-1998/ (pristupljeno 30.12.2014. godine)

[193] http://countrystudies.us/russia/57.htm (pristupljeno 29.12.2014. godine)

[194] Flat poresko oporezivanje predstavlja vid oporezivanja kojim se podjedanko oporezuju svi građani jedne zemlje. Jedan od razloga zašto se flat oporezivanje uvodi umesto drugih oblika jeste u nameri da se onemogući tenutna ili potencijalna evazija poreza.

[195] https://web.archive.org/web/20110629040859/http://www.heritage.org/Research/Commentary/2003/03/Russias-Flat-Tax-Miracle (pristupljeno 29.12.2014. godine)

[196] https://web.archive.org/web/20110629040859/http://www.heritage.org/Research/Commentary/2003/03/Russias-Flat-Tax-Miracle (pristupljeno 29.12.2014. godine)

[197] http://www.ato.ru/content/state-sponsored-consolidation (pristupljeno 09.12.2014. godine)

[198] http://investing.businessweek.com/research/stocks/private/snapshot.asp?privcapId=50042758 (pristupljeno 19.12.2014. godine)

randum sa indijskim premijerom Nerandom Modijem o izgradnji 20 nuklearnih centrala u Indiji.[199] Isto tako potpisani su ugovori o izgradnji nuklearne centrale u Turskoj.[200] Daljem razvoju ruske ekonomije prethodilo je uvođene mera koje su podstakle dolazak najvećih automobilskih kompanija, kroz poreske olakšice, dok je uvoz obeshrabrivan protekcionističkim merama.[201] Težnja Rusije za modernizacijom nastavljena je stvaranjem Rusana, ruske nanotehnološke korporacije, sa ciljem razvijanja visokih tehnologija i povećanjem udela visokih tehnologija u ruskom privrednom rastu. [202]

Jedna od najvažnijih odluka koju je doneo Vladimir Putin bio je obračun sa ruskom oligarhijom. Neki od primera osuđenih oligarha ili oligarha u egzilu jesu Ginski, Berezovski i Hodorkovski koji su stekli svoje bogatstvo špekulativnim poslovanjem za vreme privatizacije.[203] Jedan od najpoznatijih i najkontraverznijih slučajeva jeste slučaj Hodorkovskog, bivšeg predsednika Jukosa, četvrte najveće naftne kompanije u Rusiji. Hordokovski je bio jedan od finansijera partija koje su se suprostavile Putinu u Dumi i jedan od najvećih kritičara vlasti. Hodorkovski je 2003. godine uhapšen, a 2005. godine proglašen krivim za utaju poreza i druge kriminalne prekršaje i osuđen je na osam godina zatvora. Imovina Jukosa je podeljena i prodata da bi se namirila poreska dugovanja. Hodorkovskom je kazna nakon više ponovljenih sudjenja smanjena odlukom predsednika Putina i pušten je iz zatvora 19. decembra 2013. godine, kako je navedeno, iz humanih razloga.[204]

Po zvaničnim podacima, ruski BDP je ostvario najveći rast u 2007.godini.[205] U 2008. godini ruska vlada je izložila dugoročni plan

---

[199] http://www.world-nuclear-news.org/NP-Putin-Russia-ready-to-build-more-than-20-reactors-in-India-11121401.html (pristupljeno 19.12.2014. godine)

[200] http://www.novosti.rs/vesti/planeta.299.html:522303-Vladimir-Putin-u-poseti-Ankari-Rusi-grade-tursku-nuklearku (pristupljeno 19.12.2014. godine)

[201] Krkoska, Alan; Spencer (2008). Automotive Industry in Russia: Impact of foreign investments in car assembly plants on suppliers' entry. European Bank for Reconstruction and Development.

[202] http://online.wsj.com/news/articles/SB10001424052748704575304575296351402535266?KEYWORDS=Chubais&mg=reno64-wsj&url=http%3A%2F%2Fonline.wsj.com%2Farticle%2FSB10001424052748704575304575296351402535266.html%3FKEYWORDS%3DChubais (pristupljeno 30.12.2014. godine)

[203] http://www.foreignaffairs.com/articles/60263/marshall-i-goldman/putin-and-the-oligarchs (pristupljeno 19.12.2014. godine)

[204] http://www.bbc.com/news/world-europe-12082222

[205] The World Bank in Russia, Russian Economic Report, spring 2012. http://www.worldbank.org.russia

rasta privrede od 6.5% koji bi bio održiv do 2030. godine. Međutim svetska ekonomska kriza 2008/2009 godine pokazala je slabosti ruske ekonomije i njenog visokog privrednog rasta. Posledice krize jesu pad BDP u 2009. godini od čak 7,9% sa padom industrijske proizvodnje od 10,8 %. [206]

Nakon pobede Vladimira Putina na predsedničkim i stranke Jedinstvene Rusije na parlamentarnim izborima 2012. godine, Vladimir Putin je doneo brojne dekrete koji su uticali na životni standard građana. Tim dekretima zatraženo je unapređivanje zdravstvenog i obrazovnog sistema, pružanje veće finansijske pomoći porodicama sa više dece i unapređenje stambenog pitanja. Zahtevano je povećanje vojnog budžeta za 30 % u odnosu na prethodni. To povećanje bi uključivalo i povećanje plata, penzija i dodataka za stambeno pitanje.[207] Dekretom iz 2012. godine, smanjen je vojni personal sa tadašnjih 1.2 miliona na 1 milion vojnog kadra u cilju dalje profesionalizacije vojske pri čemu je povećan broj vojnika pod ugovorom.[208] Najbolji pokazatelj rasta odbrambenog budžeta jeste njegovo dupliranje u periodu od 2004. godine do 2014. godine. Odbrambeni budžet sada iznosi 1.7 biliona rubalja, odnosno 52 milijarde dolara. Ovaj budžet će se povećati sa 17.6 % celokupnog državnog budžeta na 20.8%[209], pri čemu će predviđeni budžet za 2015. godinu iznositi 3.36 biliona ruskih rubalja odnosno 84.19 milijardi dolara.[210] Porast budžeta u odnosu na prošlu godinu iznosiće 812 milijardi rubalja. Nastavak rasta budžeta se predviđa do 2020. godine u cilju modernizacije 70% vojne tehnike ruske armije. Ovi dekreti ujedno i pogađaju srž problema ruske sadašnje i buduće ekonomije, jer rast vojnog budžeta značajno je smanjio predviđena ulaganja u zdravstveni i obrazovni sistem.[211] Posledice svetske ekonomske krize, iako ne potpuno sanirane, omogućile su dalji rast BDP-a Rusije od 4.5 % u 2010., 4.3 % u 2011. i 3.4 % u 2012. godini. Trend smanjena rasta BDP se nastavio i u 2013. godini u kojoj je ruska ekonomija imala rast od samo 1%. Problemi oko rasta BDP-a i oporavka ekonomije mogu se pripisati slabom sektoru usluga,

[206] Isto, p. 132.
[207] http://www.tradingeconomics.com/russia/gdp-growth-annual (pristupljeno 28.12.2014. godine)
[208] 30 . 35 str
[209] http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/mo-budget.htm (pristupljeno 30.12.2014. godine)
[210] isto.
[211] isto.

nekonkurentnosti ruskih firmi na globalnom tržištu i zavisnosti od izvoza energenata. Pad BDP u 2013. godini i slab rast od 1% koji bi trebalo da se održi u 2014.[212] su uzrokovani pretežno padom investicija, potrošačke tražnje evropskim ekonomskim sankcijama i dramatičnim padom cene nafte. Sistemski faktori koji usporavaju rast su nereformisani sistemi obrazovanja i zdravstva kao i visok nivo kriminala, korupcije, nezaposlenosti i odliva kapitala iz zemlje.

Putu uključivanja Rusije u globalne ekonomske tokove prethodio je niz reformi i pristupanju Svetskoj trgovinskoj organizaciji. Ruska Federacija je zvanično 1993. godine aplicirala za pristup tadašnjem GATT-u. Ovaj zahtev preuzela je Svetska trgovinska organizacija kao naslednik GATT-a. Nakon brojnih prekida u pregovorima i procesa pristupanja koji je trajao 18 godina, 16. decembra 2011. godine Ruska Federacija je pozvana da pristupi organizaciji i zvanično je postala njen član avgusta 2012. godine. Pristupom STO, Rusija se obavezala da će usaglasiti zakone o trgovini i praksi sa pravilima STO. Ovo je značilo zabranu diskriminacije uvozne robe i usluga, smanjivanje carina na uvoz, veću transparentnost trgovinskih procedura i zakona. Obaveze koje je Ruska Federacija preuzela podrazumevale su smanjenje subvencija u poljoprivredi kao i veću zaštitu intelektualne svojine.[213]

Sektor na koji se ruska ekonomija najviše oslanja jeste energetski sektor. Ruska naftna industrija je drugi svetski najveći snabdevač nafte nakon Saudijske Arabije i najveći je izvoznik i proizvođač prirodnog gasa.[214] Zahvaljujući ovome, Rusija je jedan od najvažnijih igrača na globalnom energetskom tržištu, posebno u Evropi i Evro - Aziji. Rusija poseduje 18% svetskih zaliha gasa i 5% svetskih zaliha nafte. Međutim ovo su relativne procene, najviše zbog nedovoljno istraženih resursa u Sibiru i na Arktiku.[215]

Porast ovih procenata je dramatičan ako se uzmu u obzir i prognoze zaliha energenata i resursa na Arktiku.[216] Ledeni pojas Ark-

---

[212] http://www.wsj.com/articles/russias-economy-stops-growing-in-september-on-sanctions-uncertainty-1413968014 (pristupljeno 19.12.2014. godine)

[213] http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:wqi13sZO2BoJ:www.intracen.org/uploadedFiles/Russia%2520WTO%2520Accession%2520English.pdf+&cd=1&hl=sr&ct=clnk&gl=rs (pristupljeno 30.12.2014. godine)

[214] http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid=aNsezP8XD5FI (pristupljeno 29.12.2014. godine)

[215] http://www.vizijadanas.com/svet/arktik.html (pristupljeno 29.12.2014. godine)

[216] http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Arctic_oil_and_gas/$FILE/Arctic_oil_and_gas.pdf (pristupljeno 29.12.2014. godine)

tika po nekim procenama čuva i do 25 % svetskih zaliha nafte[217] kao i ogromne zalihe dijamanata, zlata i drugih dragocenih resursa. Međutim Rusija nije jedina zemlja koja potražuje Arktičku teritoriju. U trku za arktičkom teritorijom uključile su se Norveška, Kanada, SAD čak i Danska koja preko Grenlanda i njegove teritorije polaže pravo na greben Lomonosov, naftom najbogatiji deo Arktika.[218] Za sada Rusija i Kanada su najduže odmakle u trci za Severni pol. Izgradnja plutajuće nuklearne elektrane je samo jedan od projekata kojim se potvrđuju pretenzije na arktičke resurse. [219] Sam Arktik poseduje takođe i važnu stratešku vrednost, jer bi u bliskoj budućnosti on predstavljao značajan prolaz za brodski saobraćaj. Ovim putem bi prema proceni Ruskog ministarstva za regionalni razvoj u narednih šest godina promet robe trebalo da poraste sa sadašnjih 1.26 miliona na 28.8 miliona tona[220]. Ovaj plovni put drastično skraćuje razdaljinu od Kine do Evrope za nekih 6000 do 7000 kilometara. Otvaranjem tog prolaza za gušći protok robe i saobraćaja omogućilo bi veći razvoj relativno slabo naseljenog, nepristupačnog i tehnološki nerazvijenog dela Rusije, kao i smanjenje zavisnosti od "toplog" Crnog mora.

Rusija je svoje mesto u svetskom energetskom sistemu ojačala potpisivanjem sporazuma sa Narodnom Republikom Kinom 21. maja 2014. godine o gradnji gasovoda Snaga Sibira. Vrednost i značaj ovog projekta ogleda se u njegovoj preorjentaciji od evropskih zemalja koje su žestoko pogođene krizom i zemalja EU koje su uvele sankcije Ruskoj Federaciji. Vrednost potpisanog projekta jeste 400 milijardi dolara, a gasovod će sprovoditi 38 milijardi kubnih metara gasa. [221] Međutim, potrebno je naglasti da je cena gasa vezana za cenu nafte i da bi promena cene nafte smanjila vrednost projekta, što se upravo i dogodilo. Zbog velikog naftnog šoka u vidu pada cene nafte ispod 80 dolara, vrednost projekta trenutno iznosi 300 milijardi dolara. Uzrok za visok pad cena nafte vidi se u povećanju proizvodnje i višku ponude. Problem je delimično povezan sa nelegalnim izvozom nafte Islamske Države u Tursku sa cenama koje ne prelaze 30 do 60 do-

[217] http://www.geochemsoc.org/publications/geochemicalnews/gn140jul09/arcticrussiamineralsandmin/

[218] http://www.vizijadanas.com/svet/arktik.html (pristupljeno 19.12.2014. godine)

[219] http://www.bbc.co.uk/news/world-11381773 (pristupljeno 19.12.2014. godine)

[220] http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Rusi-se-vracaju-na-sever.lt.html (pristupljeno 19.12.2014. godine)

[221] http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Rusija-i-Kina-potpisale-30-godisnji-sporazum-o-gasu.sr.html (pristupljeno 19.12.2014. godine)

lara po barelu[222], kao i sa povećanom eksploatacijom nafte od strane Saudijske Arabije. Prema izjavi ruskog ministra finansija, Antona Silanova, Rusija godišnje gubi 32 milijarde evra zbog sankcija, a zbog pada cena nafte preko 80 milijardi.[223] Vode se pregovori oko izgradnje još jednog gasovoda tkz. zapadne rute, odnosno zapadnog toka, čijim potpisivanjem bi NR Kina postala najveći kupac ruskog gasa i pretekla Evropsku Uniju. Načelni sporazum je potpisan, ali javlja se problem oko realizacija, zbog problema Gasproma pri prikupljanju kapitala potrebnog za njegovu izgradnju. Kineske banke se spominju kao mogući kreditori ovog projekta, što bi značajno smanjilo mogućnost Rusije da pregovara oko cene gasa. [224] Okretanje ka najbrže rastućoj i najvećoj ekonomiji Azije, NR Kini, a po izvorima MMF-a i najvećoj ekonomiji sveta[225], nije bilo naglo, jer su Ruska Federacija i NR Kina potpisivale tokom godina mnoge trgovinske ugovore da bi uvećavali trgovinsku razmenu. Trgovinska razmena između ove dve zemlje je na istorijskom maksimumu i 2013. godine ostvarena je razmena od 89 milijardi dolara, dok je u prvoj polovini 2014. godine trgovinska razmena iznosila 60 milijardi dolara sa predviđanjima da će dostići do kraja godine sumu od 100 milijardi dolara.[226] Plan ruske vlade je da do 2020. godine poveća trgovinsku razmenu sa NR Kinom do 200 milijardi dolara.[227] Jedan od potencijalnih gasovoda jeste i gasovod koji bi dopremao gas iz Sahalina do Japana, ostrva Hokaido. Predviđa se da bi kapacitet ovog gasovoda bio 20 milijardi metara kubnih godisnje, čime bi se zadovoljile energetske potrebe Japana za energijom, nastale zbog nesreće u nuklearnoj centrali Fukušima. Problem sa padom cene nafte povezan je i sa valutnim kretanjem rublje koja je značajno oslabila u odnosu na dolar i evro. Najveći pad se dogodio sredinom decembra kada je ruska rublja izgubila dvadeset odsto vrednosti u odnosu na dolar i 26 odsto u odnosu na evro.[228] Me-

[222] http://www.vreme.com/cms/view.php?id=1238975&print=yes (pristupljeno 19.12.2014. godine)
[223] http://www.nspm.rs/hronika/anton-siluanov-rusija-godisnje-gubi-32-milijarde-evra-zbog-sankcija-a-zbog-pada-cena-nafte-do-80-milijardi.html (pristupljeno 29.12.2014. godine)
[224] http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Juzni-tok-vise-nije-prioritet-za-Rusiju.sr.html (pristupljeno 29.12.2014. godine)
[225] http://www.businessinsider.com/china-overtakes-us-as-worlds-largest-economy-2014-10 (pristupljeno 29.12.2014. godine)
[226] http://rt.com/business/197516-russia-china-trade-half-2014/ (pristupljeno 29.11.2014. godine)
[227] http://rt.com/business/197516-russia-china-trade-half-2014/ (pristupljeno 29.12.2014. godine)
[228] http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Istorijski-pad-rublje.sr.html (pristupljeno 29.12.2014. godine)

đutim nakon snažne podrške Ruske centralne banke i izjave kineskih zvaničnika da će pomoći pri stabilizaciji rublje ako to bude potrebno, pad je zaustavljen.[229] Negativne tendencije po dalju vrednost rublje mogu se videti po tome što je što je cena sirove nafte na početku 2015. godine pala ispod 50 dolara po barelu.[230] Jedan od odgovora na problem sa cenom nafte jeste kupovina zlata od strane Ruske Federacije. Rezerve Ruske Federacije su u oktobru 2014. godine dostigle svoj istorijski maksimum u odnosu na prethodne dve decenenije i sa 1168,7 tona, koliko su iznosile u oktobru, su povećane na 1187,5 tona.[231] Međutim ovaj podatak govori samo o kontinuitetu ruske politike jer su se ruske zlatne rezerve od 2005. godine utrostručile.[232]

Ključne potrebe koje ruska ekonomija zadovoljava uvozom jesu tehnologija za izvlačenje nafte, prerađivačka industrija hrane, kompjuterska i telekomunikaciona tehnologija, kao i transport. Ovo su takođe i oblasti u kojima je privreda SAD izuzetno konkurentna. Uprkos sankcijama u prvoj polovini 2014. godine trgovinska razmena između SAD i Ruske Federacije doživela je rast i iznosila je 20.5 milijardi dolara.[233] Međutim trgovinski bilateralni odnosi su i dalje na niskom nivou jer međusobna trgovinska razmena ne dostiže ni 30 milijardi dolara na godišnjem nivou.

Jedan od dugotrajnih problema ruske ekonomije jeste starenje stanovništva kao i preveliki mortalitet radno sposobnog stanovništva. Taj problem će se povećavati po prognozama RANEPA, instituta za naučna i društvena predviđanja, kao i radne grupe eksperata ruske vlade "Porodična politika i omladina."[234] Izveštaji govore da povećanje ruskog nataliteta neće moći da odgovori na visoku stopu mortaliteta. Rusija je 22. zemlja u svetu sa najvišom stopom mortaliteta, pri čemu nadmašuje zemlje kao što su Mali, Burundi ili Kamerun.[235] Pro-

---

229 http://www.nspm.rs/hronika/posle-najave-kine-da-je-spremna-pomoci-rusiji-rublja-ojacala.html (pristupljeno 19.12.2014. godine)

230 http://fortune.com/2015/01/05/stocks-drop-oil-prices/ (pristupljeno 28.12.2014. godine)

231 http://www.tanjug.rs/novosti/158984/mmf---rezerve-zlata-rusije-na-dvodecenijskom-maksimumu.htm (pristupljeno 29.12.2014. godine)

232 Isto.

233 https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c4621.html (pristupljeno 29.12.2014. godine) ili http://www.forbes.com/sites/kenrapoza/2014/07/04/u-s-exports-to-russia-rise-despite-tensions-minor-sanctions/ (pristupljeno 29.12.2014. godine)

234 http://www.russia-direct.org/analysis/russias-population-crisis-still-not-over

235 http://www.russia-direct.org/analysis/russias-population-crisis-still-not-over (pristupljeno 29.12.2014. godine)

blem ruske populacije nije toliko u starosnim strukturama već u visokom mortalitetu muške populacije. Predviđanja za 2040. variraju od pesimističnih, koja kažu da će se populacija smanjiti na 100 miliona ljudi, do optimističnih koja uzimaju u obzir drastičnu promenu politike, povećane mere i aktivnost vlade na pospešivanju nataliteta, čime se dolazi do povećanja populacije na 155 miliona stanovnika.[236] Ne postoje jasne naznake da same mere vlade za podršku porodicama deluju, pa se javljaju i alternativni predlozi u vidu smanjenja spoljašnje emigracije i povećanju unutrašnje, kao i smanjenje upotrebe duvana i alkohola, reforme zdravstvenog sistema i omogućavanju većih poreskih olakšica. Posebno je naglašen problem niskog nataliteta u urbanim sredinama sa preko milion stanovnika zbog visoke cene života, sa naglaskom na Moskvu i Sankt Peterburg kao najočiglednije primere. Zahvaljujući posvećenost u rešavanju ovog problema, rezultati se vide u rastu fertiliteta od 30 % u periodu od 2002. do 2012., što pokazuje reverzibilnost ovog trenda. Rast populacije u 2013. i 2014.[237] godini pokazuju obrnut trend od prethodnih apokaliptičnih predviđanja, međutim ostaje još mnogo problema koji se moraju razrešiti u budućnosti da bi se ostvario siguran rast nataliteta i da bi se sprečilo dalje starenje ruskog stanovništva.

Rast cena nafte je održavao snagu ekonomije, ali i ukazivao na veliku zavisnost ruske ekonomije od ovog sektora. O tome svedoči izjava Vladimira Putina po kojoj ocenjuje da u 2012. godini približno polovina ruskih prihoda dolazi od poreza na naftu i prirodni gas.[238] Ovo je pokazalo izuzetnu zavisnost ruske ekonomije od izvoza energenata u Evropsku Uniju kao glavnog kupca ruskih energenata, pri čemu udeo izvoza prirodnog gasa čini 30 % evropskih zaliha, što opet sa druge strane pokazuje zavisnost EU od Rusije kao snabdevača energentima. Ovu međuzavisnot Sjedinjene Američke Države vide kao pretnju, a dalje razvijanje energetske infrastrukture i distribucionog sistema, kao i potencijalnu izgradnju Južnog toka (iako se od te izgradnje u međuvremenu odustalo) pored već postojećeg Severnog toka i Ukrajinskog gasovoda kao meru za širenje i rast ekonomskog i drugog uticaja Ruske Federacije unutar Evrope. Dalje širenje uticaja predstavlja pretnju po transatlantske odnose i šansu koju Rusija mo-

[236] Isto.

[237] http://www.forbes.com/sites/markadomanis/2014/04/30/the-russian-cross-is-continuing-to-reverse/ (pristupljeno 29.12.2014. godine)

[238] http://fas.org/sgp/crs/row/RL33407.pdf, page 36 (pristupljeno 30.12.2014. godine)

že da iskoristi kao bi se vratila u svetsku politiku.[239] Potrebno je istaći i potpunu zavisnost nekih od istočno i srednje evropskih zemalja od Ruskih energenata kao što su Litvanija, Estonija, Letonija, Finska koje su prema merenjima eurogas-a 100% zavisne od ruskog gasa; Bugarska, Slovačka, Mađarska čija zavisnost prelazi 80% i zemalja kao što su Austrija, Poljska, Češka, Grčka, Slovenija i Turska čija zavisnot prelazi 60% prema procenama iz 2012. godine.[240] Tu su još i zemlje kao što su Nemačka, Rumunija, Švajcarska, Italija i Francuska koje u većoj ili manjoj meri koriste ruske energente. Međutim zavisnost je dvosmerna jer je Evropa najvažnije Rusko tržište, a preorijentacija na druga tržišta je ograničena. Ograničenja su fizičke prirode jer je potrebno vreme da bi se gasovodi izgradili te niže cene gasa po kojima bi se ti energenti prodavali u odnosu na cene po kojima se prodaju Evropskim zemljama. U 2011. godini izvoz Ruske naftne kompanije Gazprom u Evropu iznosio je 53% dok je 30 % izvezeno u Zajednicu Nezavisnih Država. Specifičnost izvoza energenata u ZND jesu povlašćene cene energenata koje dobijaju te zemlje. Ostatak izvoza odlazi u Tursku, kao i druge zemlje koje nisu članice Evropske Unije i u Aziju.

Jedan od sukoba sa SAD-om izazvan je oko izbacivanja američke razvojne agencije USAID iz Rusije, odnosno kritika od strane ruske vlade da finansira podrivanje ruskog društva i institucija. Njena finansijska pomoć je ocenjena kao nepotrebna i nepoželjna. Nevladine organizacije finansirane novcem van Ruske Federacije morale su da se preregistruju, a članovi takvih organizacija dobili su status stranog agenta. Ovo je sa druge strane rezultovalo donošenjem zakona Malingski, kojim su neki pojedinci povezani sa ruskom vladom stavljeni na listu sankcija zbog svoje umešanosti u navodno ubistvo, kao i zbog kršenja ljudskih prava u Rusiji.

Pogoršanje ekonomskih odnosa nastupilo je i zbog krize u Ukrajini. Ukrajinsko - ruski spor oko cene prirodnog gasa kao i duga Ukrajine prema Gaspromu iz 2009. godine ponovo je obnovljen 2014. Značaj Ukrajine kao tranzitne zemlje naglašava podatak da je u 2009. godini čak 80% izvoza energenata iz Ruske Federacije u Evropu išlo preko Ukrajine.[241] Ovi sukobi i opasnost od prekida isporuka gasa su

[239] http://fas.org/sgp/crs/row/RL33407.pdf, page 36 (pristupljeno 30.12.2014. godine)

[240] http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2014/04/daily-chart-1 (pristupljeno 30.12.2014. godine)

[241] http://burnanenergyjournal.com/the-ukraine-russia-conflict-flows-out-of-an-energy-pipeline/ (pristupljeno 25.12.2014. godine)

pokazali nepouzdanost Ukrajine kao tranzitne zemlje, što je rezultiralo zalaganju Rusije i nekih Evropskih zemalja za izgradnju novog gasovoda koji bi zaobišao Ukrajinu i sproveo gas do zemalja centralne i istočne Evrope. Gasprom je 2011. godine počeo da transportuje gas direktno iz Rusije do Nemačke ispod Baltičkog mora kroz gasovod Severni tok. Kapacitet ovog gasovoda je 55 milijardi kubnih metara godišnje. Jedan od pokušaja deverzifikovanja snabdevanjem nafte bio je plan izgradnje TAP gasovoda, međutim mali kapaciteti i ograničenost takvog projekta ne bi u većoj meri smanjili zavisnost evropskih zemalja od ruskih energenata. Odgovor Rusije na planove deverzifikacije snabdevanjem energenata je bio projekat Južni tok koji je radila u partnerstvu sa italijanskom naftnom kompanijom ENI, austrijskim, nemačkim i francuskim naftnim kompanijama. Izgradnja ovog projekta je mogla značiti dobit od tranzitne takse za južnoevropske zemlje kao i unosne ugovore o izgradnji gasovoda. Projekat je počeo sa gradnjom 2013. godine, a realizacija se očekivala do kraja 2015. godine. Planirani kapacitet gasovoda iznosio je 63 milijarde metara kubnih godišnje. Međutim ovaj projekat se susreće sa raznim problemima od kojih je jedan sukob Evropske komisije sa kompanijom Gasprom. Spor je nastao povodom zahteva Evropske komisije da firma koja snabdeva gasom ne može istovremeno da poseduje infrastrukturu, odnosno gasovod. Posledica sukoba jeste obustava dalje gradnje gasovoda u decembru 2014. godine. Pre problema sa izgradnjom Južnog toka između Evropske komisije i Gasproma, pojavile su se nesuglasice oko nameštanja cena kao i anti-trust optužbe koje bi mogle da se okončaju kaznom od 10 milijardi dolara. [242] Ruski predsednik je u decembru 2014. godine po obustavi gradnje Južnog toga posetio Tursku, a tim povodom potpisani su razni sporazumi o proširenju dalje ekonomske saradanje, pri čemu se ističe najviše sporazum o izgradnji novog gasovoda pored već postojećeg Plavog toka, koji preko Crnog mora snabdeva turske potrošače sa 16 milijardi metara kubnih godišnje. Novi gasovod bi imao iste kapacitete kao i obustavljeni Južni tok i mnogi u njemu vide upravo zamenu.[243] Potencijalni konkurent Rusije su i SAD koje razvijaju tehnologiju prerade uljnih škriljaca. Ovu tehnologiju je naftna kompanija Exxon Mobil pokušala da upotrebi u Poljskoj, me-

[242] http://www.novosti.rs/vesti/planeta.299.html%3A451210-EK-pokrece-antimonopolsku-istragu-protiv-Gasproma (pristupljeno 23.12.2014. godine)

[243] http://www.tanjug.rs/novosti/155935/rusi-i-turci-potpisali-memorandum-za-gasovod-do-turske.htm (pristupljeno 23.12.2014. godine)

đutim potencijalne zalihe su se ispostavile daleko manjim nego što je očekivano i plan je obustavljen.[244] Drugi veliki problem koji se javlja sa ovim načinom proizvodnje nafte i gasa jesu visoki ekološki rizici kao i visoki troškovi eksploatacije nafte. Da bi izvlačenje nafte bilo profitabilno potrebno je, prema procenama RAND korporacije, da cena sirove nafte na svetskom tržištu pređe 75-95 dolara po barelu. Rusija planira da proširi izvoz gasa u Azijske zemlje koje su jedne od najbrže razvijajućih država u svetu. Rusija je u 2010. godini izvozila samo 7 % prirodnog gasa u azijske zemlje. Jedan od planova jeste i stvaranje zone slobodne trgovine između Vijetnama i Carinske Unije.[245] Rusija je takođe treći trgovinski partner Evropske Unije, posle SAD i NR Kine, sa 325,9 milijardi evra razmene u 2013. godini. Razmena sa zemljama EU činila je ukupno polovinu ruske trgovine i 3/4 direktnih stranih investicija.

Oktobra 2011. godine tadašnji premijer Rusije Vladimir Putin objavio je članak nazvan „Evroazijska Unija". Ideja Evroazijske Unije bila je ekonomska, politička i vojna integracija. Ona bi integrisala Belorusiju, Rusku Federaciju i Kazahstan. Kao potencijalni članovi viđene su Ukrajina i Jermenija. Jermenija je u septembru 2013. godine suspendovala pregovore sa EU i odlučila je da pristupi Carinskoj Uniji, dok je Ukrajina tu odluku donela u novembru 2013. godine. Nakon obaranja sa vlasti predsednika Janukoviča u Ukrajini situacija se drastično menja. Ukrajina se okreće ka EU i odbacuje prošli dogovor o pristupanju EAU. Dalja eskalacija sukoba unutar zemlje i podrška ruske vlade pobunjenicima, dovela je do obostranih optužbi i sankcija koje su žestoko pogodile ukrajinsku privredu i industriju. Gubici Ukrajine su nemerljivi, pogotovo zbog ogromne zavisnosti i povezanosti sa ruskom privredom koja datira još od vremena SSSR-a. Grane privrede koje su najteže pogođene su privreda i teška industrija.

Sukob u Ukrajini i optužbe SAD upućene Rusiji zbog njene navodne umešanosti rezultovale su otkazivanju dolaska američkog predsednika Baraka Obame na samit G8 najrazvijenijih zemalja sveta u Sočiju, nakon čega je održan vandredni sastanak grupe G7 u Hagu, na kome je donesena odluka o suspendovanju Rusije i dalje saradnje.

---

[244] http://www.nspm.rs/hronika/glas-rusije-evropa-odustaje-od-eksploatacije-gasa-iz-skriljaca.html?alphabet=l (pristupljeno 30.12.2014. godine)

[245] http://www.nspm.rs/hronika/vladimir-putin-pregovori-o-stvaranju-zone-slobodne-trgovine-izmedju-drzava-clanica-carinske-unije-i-vijetnama-se-nalaze-u-zavrsnoj-fazi.html (pristupljeno 30.12.2014. godine)

Nakon pripajanja Krima, američka administracija izdaje odluke o dodatnom zamrzavanju sredstava ljudi zaposlenih u ključnim oblastima ruske ekonomije, uključujući sektore finansijskih usluga, energetike, rudarstva, odbrane i povezanih delatnosti. Obostrani gubici zbog sankcija vide se upravo u prekidu saradnje američke naftne firme Exxon Mobile Corp i ruske Rosneft koje su nakon dugotrajnog i profitabilnog partnerstva u eksploataciji nafte i istraživanju naftnih polja morale da zaustave saradnju. [246] Zemlje Evropske Unije su se priključile sankcijama, iako većina analitičara zaključuje da će rezultati sankcija biti izuzetno nepovoljniji po same zemlje Evropske Unije. Poslednjim proširenjem sankcija EU broj lica koje je obuhvaćen sankcijama povećao se na 132 ruska i ukrajinska funkcionera, kao i 28 državnih preduzeća i banaka kojima je zabranjeno poslovanje u EU.[247] Međutim, ne sprečavaju sankcije sve kompanije da posluju na ruskom tržištu. Najbolji primer za to su francuska firma Pireli koja sarađuje sa Rosnjeftom u oblasti sintetičkih vlakana koja su nusprodukt eksploatacije nafte, pri čemu ne potpadaju pod sankcije na transfer tehnologija i zabrani eksploatacije nafte.[248]. Kao odgovor na podršku sankcijama Rusija uvodi zabranu uvoza poljoprivrednih proizvoda zemljama Evropske Unije. Prema ruskim izvorima gubici EU zbog sankcija prema Rusiji iznose oko 40 milijardi dolara, toliko približno se očekuju i gubici ruske ekonomije. [249]

Problemi sa kojima se suočava savremena ruska ekonomija su mnogobrojni, međutim to nisu izolovani problemi, već su problemi koji utiču na širu globalnu ekonomiju. Povezanost i isprepletenost ekonomskih veza kao i međusobna energetska međuzavisnost daju drugačiju sliku sveta u kojoj Ruska Federacija predstavlja neizostavni faktor koji se ne sme zanemariti. Sposobnost ruske privrede da prevaziđe trenutnu krizu i da diverzifikuje izvore prihoda kao i sposobnost da se nastave ulaganja u tehnologiju će pokazati u kom pravcu će se kretati dalja budućnost ove zemlje. Međutim van svake sumnje je da je tržišni model koji je Ruska Federacija usvojila daleko fleksibilniji od planske ekonomije i

[246] http://www.bloomberg.com/news/2014-09-27/rosneft-says-exxon-arctic-well-strikes-oil.html (pristupljeno 30.12.2014. godine)

[247] http://www.novosti.rs/vesti/planeta.299.html:521763-EU-poostrila-sankcije-Rusiji (pristupljeno 30.12.2014. godine)

[248] http://www.forbes.com/sites/kenrapoza/2014/10/02/in-russia-not-all-foreign-companies-worried/ (pristupljeno 19.12.2014. godine)

[249] http://www.nspm.rs/hronika/aleksej-meskov-i-evropska-unija-i-rusija-izgubile-po-40-milijardi-dolara-od-sankcija-u-2014.html (pristupljeno 29.12.2014. godine)

da će uz pomoć njega uspeti da se postavi kao dostojan izazivač drugim svetskim ekonomijama, više kao konkurent manje kao protivnik.

- **Kopnena moć Ruske Federacije**[250]

Geostrateška pozicija Rusije

Rusija je sa svojih 17, 098, 242 kvadratnih kilometara najveća država na svetu, a njene granice se prostiru od ruske eksklave Kalinjingrada i Sankt Peterburga na zapadu, pa sve do Vladivostoka na istoku.[251] Rusiju od njenih suseda deli ukupno 22 hiljade i 407 kilometara kopnene granice.[252] Na jugoistoku se graniči sa Kinom, koja trenutno predstavlja veliku silu u usponu. Na malom prostoru graniči se i sa nestabilnom Severnom Korejom. Na jugu se nalazi prijateljski Kazahstan, sa kojim Rusija deli dugačku granicu.[253] U području Kavkaza se graniči sa Azerbejdžanom sa kojim ima relativno dobre odnose, ali i Gruzijom sa kojom je Rusija kratko ratovala 2008. godine. Zapadne granice su oduvek predstavljale problem za Rusiju, s obzirom da je najviše kopnenih napada dolazilo upravo iz Evrope. Najpoznatiji primeri jesu Napoleonova osvajanja i Hitlerov pokušaj da osvoji SSSR.

Sa aktuelnom krizom u Ukrajini, koja je trenutno u periodu zatišja, većina ruskih kopnenih snaga koncentrisana je na zapadnim granicama. Sumnja se i da ruska vojska na posredan način učestvuje u građanskom ratu na istoku Ukrajine u Donjeckoj i Luganskoj oblasti. Članstvo baltičkih država Litvanije, Letonije i Estonije u NATO-u predstavlja bezbednosnu pretnju po Rusiju, a u prilog tome govori i američko vojno prisustvo u pomenutim zemljama. SAD su poslale ukupno 750 tenkova, oklopnih vozila i druge vojne opreme zajedno sa 3 hiljade američkih vojnika u Letoniju u okviru operacije *Atlantska rešenost*.[254] Jedina prijateljska zemlja na zapadnim granicama jeste

[250] Ovaj deo teksta napisao je Marko Despotović.

[251] CIA – The World Factbook, Geography Russia, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html (pristupljeno 15.03.2015)

[252] Isto

[253] Rusija ima odlične odnose sa Kazahstanom, a u prilog tome govori i činjenica da je Kazahstan član Evroazijske ekonomske unije i Carinske unije zajedno sa Rusijom. Takođe, ruski *Roskosmos* lansira svoje rakete sa kosmodroma Bajkonur koji se nalazi u Kazahstanu. Ovo je vrlo važna stvar, jer Rusija preko raketa nosača *Sojuz* u istoimenim svemirskim letelicama šalje svoje kosmonaute zajedno sa američkim i evropskim astronautima na *Međunarodnu svemirsku stanicu*.

[254] "U.S. military unit headed to Baltics for training mission", *Reuters*, March 9, 2015, dostupno na: http://www.reuters.com/article/2015/03/09/us-ukraine-crisis-nato-training-idUSKBN0M51XZ20150309 (pristupljeno 20.03.2015)

Belorusija, sa kojom Rusija ima vrlo dobre odnose. Što se tiče Finske, ova država se trudi da ne provocira Rusiju s obzirom da nije članica NATO-a.[255]

Evropski deo Rusije, dakle velika oblast Istočnoevropske nizije sve do Urala, oduvek je imao visoku geopolitičku važnost. Zapravo, to je oblast *hartlenda*, teorije koju je formulisao ser Halford Džon Makinder, čuveni britanski geograf i geopolitičar. Po mišljenju Makindera, ko kontroliše Istočnu Evropu taj kontroliše *predeo srca*, ko kontroliše taj predeo on kontroliše i takozvano *svetsko ostrvo* (Evropa, Azija i Afrika), a ko kontroliše *svetsko ostrvo*, taj kontroliše ceo svet.

Rusija konkretno ne poseduje prirodne granice prema Evropi, pa je samim tim teže i da se brani, a to se posebno odnosi na glavni grad Moskvu. Iz tog razloga, kopnena moć vojske Ruske Federacije je ključna za njen opstanak.

Kopnena vojska Ruske Federacije

Nekadašnji Sovjetski Savez imao je najjaču armiju u Evropi, koja se uglavnom bazirala na snazi kopnenih trupa. Decenije nakon Drugog svetskog rata bile su obeležene opravdanim strahom Zapadne Evrope od upada sovjetske vojske i njenih satelita u okviru Varšavskog pakta. To se posebno odnosilo na Zapadnu Nemačku, ali i na tada nesvrstanu Jugoslaviju. Nakon raspada SSSR-a, došlo je i do pada moći ruske vojske, a u međuvremenu su izvršene i mnogobrojne reforme. Jedna od bitnih reformi izvršena je nakon petodnevnog rata sa Gruzijom. Tada je za vreme ministra Anatolija Serdjukova odlučeno da se napusti divizijska organizacija vojske i da se pređe na osnivanje brigada. Divizije su velike i mogu brojati preko 10 hiljada vojnika, dok su brigade manje i broje od 3 hiljade pa do maksimalno 5 hiljada vojnika, što ih čini pokretnijim. Nakon Hladnog rata, SAD, Velika Britanija i druge države članice NATO-a prešle su na ovakav sistem organizacije.[256] Takođe, ruska vojska je delimično profesionalizovana.

---

[255] Tako je nastao pojam i koncept pod imenom *finlandizacija*, kada je Finska morala da vodi takvu politiku kako ne bi isprovocirala Sovjetski Savez u periodu Hladnog rata. Ovaj pojam je nastao početkom šezdesetih godina. Danas postoje ozbiljne debate o tome kakvu spoljnu politiku bi Finska trebalo da vodi. Videti detaljnije o tome na: Richard Milne, "Finlandisation makes a polarising comeback in Finland", *Financial Times*, September 24, 2014, dostupno na: http://www.ft.com/intl/cms/s/0/cbb17c76-435c-11e4-be3f-00144feabdc0.html#axzz3X2009C6h (pristupljeno 21.03.2015)

[256] Rod Thornton, "Military modernization and the Russian Ground Forces", *Strategic Studies Institute, U.S. Army War College*, 2011, pp 21-24, dokument dostupan na: http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/ (pristupljeno 30.03.2015)

Celokupna ruska vojska organizovana je u četiri distrikta i oni su: Zapadni (sedište u Sankt Peterburgu), Južni (Rostov na Donu), Centralni (Jekaterinburg) i Istočni (Habarovsk). Pored njih, postoji i specijalna Združena strateška komanda na Arktiku, koja je oslonjena na Severnu flotu ruske mornarice. Združena strateška komanda u pravom smislu ne predstavlja distrikt, ali je svakako važan element ruskog prisustva na Severnom polu.[257]

Kopnena vojska Ruske Federacije broji ukupno 285 hiljada vojnika. Od toga je 205 hiljada profesionalaca. U okviru ovog broja nalazi se i 35 hiljada pripadnika Vazdušno-desantnih jedinica. Ovo je elitna jedinica ruske vojske i ona je zapravo posebna organizacija u okviru ministarstva odbrane. Učestvovala je u *Praškom proleću* 1968, ratu u Avganistanu, ali i u mirovnoj misiji na Kosovu 1999. nakon NATO intervencije.[258]

Kopnena vojska Rusije raspolaže sa vrlo moćnom i brojnom tehnikom i slobodno se može reći da je u svetskom vrhu zajedno sa SAD.

Rusija raspolaže sa oko 2.550 aktivnih tenkova i čak 18 hiljada u rezervi (remont, nadogradnja ili spremno za povlačenje).[259] U broj aktivnih tenkova ulazi 1.400 komada *T-72B/BA* (u upotrebi od 1972), 150 *T-72B3* (modernizovani), 650 *T-80BV/U* (u upotrebi od 1976) i 350 tenkova *T-90/T-90A* koji je ušao u upotrebu 1995. godine.[260] Narednih godina se očekuje masovna proizvodnja oklopnog vozila *BMPT-Terminator* za podršku tenkovima u gradskim borbama. To oklopno vozilo će zapravo biti modernizovani tenk *T-72*.[261] Do kraja 2015. se očekuje da u upotrebu uđe supermoderni tenk *T-14 Armata*, koji je prvi put javnosti predstavljen u maju na vojnoj paradi u Moskvi. Do 2020. postoji plan da ukupno 2300 ovih tenkova bude u upotrebi unutar ruske vojske.[262]

---

[257] Videti detaljnije na: Russian Military Districts, *Global Security*, dostupno na: http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/mo-md.htm (pristupljeno 01.04.2015)

[258] Airborne Assault Troops, *Global Security*, dostupno na: http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/army-vdv.htm (pristupljeno 30.04.2015)

[259] *The Military Balance 2014*, The International Institute for Strategic Studies, Routledge, January 2014, pp 180-182

[260] Isto

[261] "Russia Unveils Terminator-2 Tank Support Vehicle", *Sputnik*, September 25, 2013, dostupno na: http://sputniknews.com/military/20130925/183720985.html (pristupljeno 30.04.2015)

[262] T-14 Armata Main Battle Tank, Russia, dostupno na: http://www.army-technology.com/

Što se tiče amfibijskih guseničarskih desantnih vozila pešadije, ona se mogu izbaciti iz transportnih aviona i koristiti kroz vodu. Rusija trenutno raspolaže sa 700 komada starih sovjetskih *BMD-1* (u upotrebi od 1969), 600 *BMD-2* (u upotrebi od 1985), 100 *BMD-3* (u upotrebi od 1990) i 60 modernih *BMD-4* (u upotrebi od pre nekoliko godina, dok se do 2020. očekuje oko hiljadu ovih vozila).[263]

Pešadijska oklopna vozila sa amfibijskim mogućnostima predstavljaju zapravo lakše tenkove, dobro su naoružana i mogu transportovati do 10 ljudi računajući tu i 3 člana posade. Rusija raspolaže sa oko hiljadu sovjetskih *BMP-1* (u upotrebi od 1966), 3.500 *BMP-2* (u upotrebi od 1982), preko 500 *BMP-3* (u upotrebi od 1987). Pored toga, ruska vojska raspolaže sa preko 4.000 oklopnih transportera *BTR-60/70/80* (najnoviji u upotrebi od 1987).[264]

Što se tiče samohodnih artiljerijsko-raketnih PVO sistema, Rusija poseduje preko 250 komada *Tunguska-2K22*.[265] Ovaj sistem može da obara avione i helikoptere na manjim visinama. U upotrebi je od 1982. Takođe, Rusija ima i preko 350 samohodnih PVO sistema *Buk*, koji mogu da obore cilj i na visini od preko 10, pa i 20 kilometara.[266] Postoji više verzija ovog sistema u ruskoj vojsci, stariji *BUK-M1* i moderni *BUK-M2*. Pored ovog sistema, Rusija poseduje još oko 400 komada *Strela-10* i 400 sistema *Osa*. Najmoderniji sistem koji Rusija poseduje jeste *Tor* i to verzije *Tor-M1* i najnoviji *Tor-M2*. U ruskoj vojsci se nalazi preko 120 komada ovog samohodnog PVO sistema.[267]

Pored celokupne nabrojane vojne tehnike, Rusija poseduje veliki broj topova, haubica, kamiona (uglavnom proizvodi čuveni *Kamaz*), oko hiljadu oklopnih vozila *BRDM-2* i preko 100 višenamenskih terenskih vozila sa naoružanjem *GAZ-Tigr*.[268]

Zaključak

Rusija poseduje zavidnu kopnenu moć i vrhunsku vojnu tehniku, koja je delom nasleđena iz sovjetskih vremena. Narednih godina

projects/t-14-armata-main-battle-tank/ (pristupljeno 12.06.2015)

[263] Isto ili "Russia to Commision BMD-4M Airborne Vehicles in 2013", *Sputnik*, 2012, dostupno na: http://sputniknews.com/military/20121227/178437013.html (pristupljeno 01.04.2015)

[264] *The Military Balance 2014*, The International Institute for Strategic Studies, isto

[265] Isto

[266] Isto

[267] Isto

[268] Isto

dovršiće se proces profesionalizacije vojske, a Rusija će svakako uložiti dosta novca u naoružanje. Ipak, ekonomski problemi biće ograničavajući faktor za modernizaciju. Ono u čemu je prednost vojske SAD na kopnu jeste iskustvo. To se posebno odnosi na misije u Avganistanu i Iraku, ali i svakodnevne rutinske vežbe sa mnogobrojnim saveznicima širom sveta. Sem rata u Čečeniji i Gruziji, Rusija nije učestvovala u ozbiljnijim sukobima nakon Hladnog rata. Kriza u Ukrajini se javlja kao ozbiljna bezbednosna pretnja i Rusija će u narednom periodu morati da pokaže zbog čega i dalje važi za jednu od najvećih svetskih vojnih sila.

- **Vazduhoplovna moć Ruske Federacije**[269]

Kao naslednik Sovjetskog Saveza, Ruska Federacija je uglavnom zadržala većinu vojne tehnike iz perioda Hladnog rata. Kao što je poznato, SSSR i SAD su mnogo ulagali u sve oblasti naoružanja, a to se posebno odnosi na avijaciju. Nakon Drugog svetskog rata, ove dve svetske supersile postale su dominantne što se tiče tehnologije u vazduhoplovstvu, ali i tehnologije u kosmičkoj oblasti.

Primat tokom devedesetih preuzele su SAD, ali Rusija i danas ostaje najveći konkurent američkoj vojnoj industriji u oblasti vazduhoplovstva. Fabrike kao što su Mikojan-Gurevič (MiG), Suhoj, Tupoljev, Iljušin i Jakovljev predstavljaju sam svetski vrh kada je u pitanju proizvodnja aviona. Pored aviona, Rusija je izuzetno poznata i po proizvodnji višenamenskih helikoptera. Najpoznatije fabrike jesu Mil Moscow Helicopter Plant i Kamov.

Lovački i lovačko-bombarderski višenamenski avioni Ruske Federacije

Rusija se trenutno većinski oslanja na tipove aviona koji su proizvedeni tokom osamdesetih i početkom devedesetih godina. To nije ništa čudno ako se uzme u obzir da su borbeni avioni namenjeni za upotrebu dužu od 20 godina. Bolja situacija je u ratnom vazduhoplovstvu Sjedinjenih Američkih Država, gde su vazduhoplovi nešto novije proizvodnje. Posledica ovako velike proizvodnje sedamdesetih i osamdesetih godina jeste vrhunac Hladnog rata, kada su u opticaju bili astronomski vojni budžeti tadašnjih svetskih supersila. Podrazumeva se, naravno, da se skoro svi tipovi aviona dodatno unapređuju tokom godina i da se njihova proizvodnja nastavlja i posle 15-20 godi-

[269] Ovaj deo teksta napisao je Marko Despotović

na od prvog leta, dok stariji primerci idu na velike remonte i dodatno osavremenjivanje.

Nekadašnji najpoznatiji ruski proizvođač aviona jeste Mikojan-Gurevič, prepoznatljiviji pod skraćenicom *MiG*, fabrika koja je dobila ime po sovjetskim aeroinženjerima Artemu Mikojanu i Mihailu Gureviču.[270] Mikojan i Gurevič su i sami bili tvorci većine aviona koji su proizvedeni u ovoj fabrici. Trenutno se u upotrebi ruske vojne avijacije nalaze 3 modela ovog proizvođača.

Najstariji tip jeste *Mig-25* (NATO naziv *Foxbat*), kojih je u upotrebi tek 15.[271] Napravljen kao presretač za američki supersonični bombarder *XB-70 Valkyrie*[272], *Mig-25* predstavlja jedan od najbržih aviona na svetu sa maksimalnom brzinom od 2.975 kilometara na čas, što je oko 2,42 maha.[273] Maksimalna visina na kojoj može da leti je skoro 25 kilometara.[274]

Mig-31 (NATO naziv *Foxhound*) je napravljen na osnovu 25-ice, ali za razliku od svog prethodnika, ovaj presretač sa početka osamdesetih je sposoban za izvođenje komplikovanih manevara. Maksimalna brzina mu je slična kao 25-ici, a maksimalna visina na kojoj leti je oko 20 kilometara.[275] Rusija se danas značajno oslanja na ovaj legendarni avion iz perioda Hladnog rata, a trenutno ih poseduje 134.[276]

Mig-29 (NATO naziv *Fulcrum*) *je* verovatno najzastupljeniji ruski avion širom sveta i prisutan je u ratnim vazduhoplovstvima mnogih azijskih, afričkih, ali i zemalja bivšeg Varšavskog pakta. Na primer

---

[270] Izraz "nekadašnji najpoznatiji" smo upotrebili jer je *Mig* u poslednoj deceniji izgubio primat u proizvodnji aviona od *Sukhoi*-ja koji trenutno razvija model pete generacije *T-50 PAK FA* i uglavnom dobija buduće poslove

[271] World Air Forces 2014, *Flightglobal – RUAG Aviation*, specijalni izveštaj dostupan na: http://www.flightglobal.com/news/aircraft/ (pristupljeno 02.11.2014)

[272] Američka vojska je uz pomoć NASA-e krajem pedesetih i početkom šezdesetih razvijala supersonični bombarder sposoban da nosi nuklearne bombe daleko u dubinu Sovjetskog Saveza. XB-*70* je bio projektovan da dostiže brzinu od 3000 kilometara na čas što predstavlja neverovatan podvig i danas, posebno za avion takve veličine. Nakon velikih novčanih izdataka, 1969. SAD su zvanično odustale od ovog projekta jer se pokazalo da su interkontinentalne balističke rakete sa nuklearnim bojevim glavama dosta brže i ubojitije, pa je odlučeno da se tu uloži dodatni novac.

[273] Jedan mah iznosi 1.225 kilometara na čas što predstavlja granicu probijanja zvučnog zida. Ova jedinica je dobila naziv po austrijskom fizičaru Ernstu Mahu.

[274] O svim modelima aviona i helikoptera u ovom tekstu videti detaljnije na sajtu militaryfactory.com (pristupljeno 03.11.2014)

[275] Isto, militaryfactory.com (pristupljeno 03.11.2014)

[276] World Air Forces 2014, isto

Srbija trenutno poseduje 4 modela ovog aviona i oni čine okosnicu naše vojne avijacije. Razvijan kao konkurent američkom *F-16 Fighting Falcon*, ovaj avion četvrte generacije je dobar u direktnim borbama u vazduhu i poseduje dobre manevarske sposobnosti. Njegova maksimalna brzina iznosi 2.445 kilometara na čas (skoro 2 maha).[277] Poslednjih godina, Rusija polako uvodi u upotrebu *Mig-35* koji je dosta sličan 29-tki, ali je prilično moderniji što se tiče opreme. Ruska Federacija u svom sastavu trenutno poseduje 254 ovih aviona.[278]

Kompanija Suhoj zvanično je osnovana 1939. godine od strane Pavela Suhoja, sovjetskog aero-kosmičkog inženjera.[279] Danas Suhoj predstavlja najmodernijeg proizvođača borbenih aviona u Rusiji kome je povereno mnogo budućih poslova.

Sukhoi-24 (NATO naziv *Fencer*) predstavlja jedan od najstarijih modela aviona u ruskom vazduhoplovstvu i u upotrebi je gotovo 40 godina. Napravljen kao konkurent američkom *F-111*, ovaj taktički frontovski bombarder učestvovao je u ratovima u Avganistanu (1979-1989), Čečeniji i Gruziji (2008). Njegova maksimalna brzina iznosi oko 2.300 kilometara na čas.[280] Danas Rusija poseduje čak 280 komada ovih aviona, ali se u narednim godinama očekuje da *Su-24* bude povučen iz upotrebe.[281]

Sukhoi-25 (NATO naziv *Frogfoot*) je ušao u upotrebu početkom osamdesetih, a napravljen je kao jurišni avion čiji je osnovni zadatak uništavanje ciljeva na zemlji (najviše tenkova) i podrška kopnenim trupama. Njegova maksimalna brzina iznosi 950 kilometara na sat.[282] Avion koji poseduje slične karakteristike u avijaciji SAD-a je čuveni *A-10 Thunderbolt II*. *Su-25* je, slično kao i *Su-24*, učestvovao u ratovima u Avganistanu, Čečeniji i Gruziji. Danas je ovaj avion prisutan u mnogim vazduhoplovstvima širom Afrike, Azije, Južne Amerike i bivšim zemljama SSSR-a. Rusija trenutno poseduje 195 komada ovog aviona i plan je da ostanu u upotrebi u budućnosti.[283]

Sukhoi-27 (NATO naziv *Flanker*) nalazi se među najkvalitetnijim borbenim avionima na svetu. Malo je reći da ovaj model predstavlja

[277] Isto, militaryfactory.com (pristupljeno 04.11.2014)
[278] World Air Forces 2014, isto
[279] Videti detaljnije na: http://www.sukhoi.org/eng/company/history/okb/ (pristupljeno 05.11.2014)
[280] Isto, militaryfactory.com (pristupljeno 05.11.2014)
[281] World Air Forces 2014, isto
[282] Isto, militaryfactory.com (pristupljeno 08.11.2014)
[283] World Air Forces 2014, isto

ponos sovjetskog, a potom i ruskog vazduhoplovstva. Razvijan još od početka sedamdesetih kao konkurent tada vrhunskom i supermodernom američkom *F-15 Eagle*, ovaj avion pretrpeo je mnogobrojna testiranja, dorade i doterivanja, da bi konačno 1984. ušao u upotrebu. Karakteristike ovog višenamenskog lovca jesu izuzetne manevarske sposobnosti i jako dobro ponašanje u vazduhu. Ovaj avion je napravljen za stvaranje prevlasti u vazdušnoj borbi. Interesantno je to da je prvi manevar pod nazivom *cobra* izveden baš na ovom avionu od strane ruskog pilota Viktora Pugačova na čuvenom pariskom aeromitingu u Buržeu 1989.[284] Maksimalna brzina *Su-27* je 2.500 kilometara na čas, dok je maksimalna visina na kojoj može da leti 18 kilometara.[285] Trenutno je u upotrebi nešto preko 200 aviona *Su-27*. Na osnovu 27-ice napravljeni su i modeli *Su-30*, *Su-33*, *Su-34* i *Su-35*.

Sukhoi-30 (NATO naziv *Flanker-C*) je modernija verzija 27-ice. Poseduje dva sedišta i namenjen je za direktnu borbu u vazduhu (*dog-fight*), ali i za bombardovanje meta na zemlji i otvorenom moru slično kao 27-ica. Ovaj model predstavlja ruski odgovor na američku poboljšanu verziju *F-15E Strike Eagle*.

Sukhoi-33 (NATO naziv *Flanker-D*) je mornarička verzija *Su-27*. Ovaj avion se trenutno koristi na jedinom ruskom nosaču aviona *Admiral Kuznetsov*. Ipak, od 2015, *Mig-29K* (NATO naziv *Fulcrum-D*)[286] će zauzeti mesto *Su-33* kojih ima 21 u ruskoj mornarici.[287]

Sukhoi-34 (NATO naziv *Fullback*) je lovac-bombarder novije generacije. Ovaj avion sa dva sedišta, uveden u upotrebu 2012. godine, razvija maksimalnu brzinu od 1.900 kilometara na čas. Oba pilota koja, interesantno, sede jedan pored drugog, mogu obavljati različite funkcije u isto vreme što ovom avionu daje višenamenske karakteristike.[288] Trenutno je u upotrebi ruskog vazduhoplovstva ukupno 38 aviona *Su-34*.[289]

Sukhoi-35 (NATO naziv *Super Flanker*) je višenamenski avion takozvane 4++ generacije. Ovaj avion je napravljen za direktne borbe u vazduhu, ali i za delovanje po zemlji sa laserski navođenim bombama.

---

[284] Videti detaljnije o manevru na: http://www.aviationfans.com/node/12 (pristupljeno 20.11.2014)
[285] Isto, militaryfactory.com (pristupljeno 20.11.2014)
[286] Isto: http://www.militaryfactory.com/aircraft/detail.asp?aircraft_id=196 (pristupljeno 20.11.2014)
[287] World Air Forces 2014, isto
[288] Isto, militaryfactory.com (pristupljeno 28.11.2014)
[289] World Air Forces 2014, isto

Trenutno predstavlja ono najbolje i najmodernije što rusko vazduhoplovstvo ima. Jedini avion za koji može da se kaže da je donekle bolji, jeste američki *F-22 Raptor*, doduše avion pete generacije.[290] Vazduhoplovne snage Ruske Federacije trenutno raspolažu sa 48 aviona *Su-35*, a u narednim godinama se očekuje dalja proizvodnja ovog aviona.[291]

Što se tiče aviona pete generacije, Rusija zajedno sa manjinskim partnerom Indijom razvija *Sukhoi T-50*. Trenutno je ovaj model u fazi testiranja i poboljšavanja, a očekuje se da od 2017. pa do 2020. polako uđe u upotrebu.[292]

Strateški bombarderi srednjeg i dugog dometa Ruske Federacije

Tupoljev je najstarija ruska fabrika civilnih i vojnih aviona. Osnovao ju je ruski aeroinženjer Andrej Tupoljev 1922. godine.

Tupolev-22M (NATO naziv *Backfire*) je avion koji pripada grupi strateških supersoničnih bombardera. Njegova maksimalna brzina iznosi oko 2 hiljade kilometara na čas.[293] Otprilike je duplo veći od lovačkih aviona i namenjen je za precizna bombardovanja (poseduje i mogućnost nošenja nuklearnih bombi). Ušao je u upotrebu sredinom 70-ih godina prošlog veka. Najmodernija verzija *Tu-22M3* ima domet i do 7 hiljada kilometara. Rusija trenutno raspolaže sa 107 ovih aviona.[294]

Tupolev-95 (NATO naziv *Bear*) je teški strateški turboelisni bombarder, koji je u upotrebi gotovo 60 godina. Namenjen je za takozvana "tepih bombardovanja" gde u praksi ne ostaje gotovo ništa čitavo na većoj ciljanoj površini. Sposoban da izvede nuklearni napad, ovaj avion je nekada predstavljao ogromnu opasnost po NATO države. Čak i danas, u atmosferi povećane tenzije između Rusije i Zapada, ovi avioni redovno dobijaju lovačku pratnju od strane zemalja NATO članica u slučaju da lete blizu granica Evrope ili Severne Amerike. Što se tiče konkurencije, SAD poseduju legendarni *B-52 Stratofortress*, koji je ipak prilično moderniji. Trenutno je u ruskom vazduhoplovstvu u upotrebi 58 aviona *Tu-95*.[295]

---

[290] *F-22 Raptor* je trenutno najmoderniji i najskuplji avion na svetu. SAD su ga razvijale dugo godina da bi konačno, devet godina nakon prvog testiranja i dosta problema, bio upotrebljen protiv ISIS-a u Siriji 2014. godine. Videti detaljnije o tome na: http://edition.cnn.com/2014/09/23/politics/f22-plane-isis/ (pristupljeno 02.12.2014)

[291] Isto, militaryfactory.com (pristupljeno 02.12.2014)

[292] Isto (pristupljeno 03.12.2014)

[293] Isto (pristupljeno 05.12.2014)

[294] World Air Forces 2014, isto

[295] Isto

Tupolev-160 je moderni strateški supersonični bombarder dugog dometa. Razvijan početkom osamdesetih kao direktan konkurent američkom bombarderu *B-1 Lancer*, ovaj avion je doživeo sudbinu da njegova proizvodnja stane nakon raspada SSSR-a. Njegova maksimalna brzina iznosi 2 hiljade kilometara na čas i sa punim rezervoarom može da preleti 12 hiljada kilometara.[296] Može se reći da *Tu-160* predstavlja jak adut ruskog vazduhoplovstva, koje se trudi da donekle parira avijaciji Sjedinjenih Američkih Država. Trenutno je u upotrebi samo 16 aviona, ali se u narednim godinama očekuje proizvodnja još 14.[297]

Avioni specijalne namene

U ruskom vazduhoplovstvu se nalazi i nekoliko modela aviona za specijalnu namenu. Svakako najpoznatiji jeste ogromni *Ilyushin-76* (fabriku osnovao Sergej Iljušin 1933). Ovaj model aviona postoji kao teški transporter vojnika i opreme, a može da obavlja i funkciju kao *AWACS* avion.[298] Pored toga, ministarstvo za vanredne situacije poseduje i verziju koja se koristi za gašenje požara. Verzija *Ilyushin-78* služi kao tanker za dopunu kerozina u vazduhu. Kada se sve zajedno sabere, Rusija trenutno poseduje ukupno 133 aviona ovog proizvođača. Pored ovih, Rusija poseduje razne modele aviona fabrike Antonov i druge.

Borbeni i transportni helikopteri

Pored aviona, Rusija je izuzetno poznata i cenjena u svetu što se tiče helikoptera. Različiti modeli proizvođača poput Mil Moscow Helicopter Plant i Kamov prisutni su u helikopterskim jedinicama raznih službi, od napadačkih, pa do transportnih i medicinskih.

Najpoznatiji modeli helikoptera jesu *Mil Mi-8* (NATO naziv *Hip*) i njegova modernija verzija *Mi-17*. Prisutni su širom sveta kao transportni helikopteri, a na njih se može montirati i naoružanje. Njihov broj u vazduhoplovstvu ruske federacije iznosi 363.[299]

Modeli *Mi-24/25* (NATO naziv *Hind*) predstavljaju napadačke helikoptere i Rusija ih poseduje 298.[300]

---

[296] Isto, militaryfactory.com (pristupljeno 05.12.2014)

[297] World Air Forces 2014, isto

[298] *AWACS – Airborne Warning and Control System*, na ovakvim avionima se nalaze veliki radari sa ogromnim dometom i pomažu lovcima i bombarderima prilikom vojnih misija.

[299] World Air Forces 2014, isto

[300] Isto

Mi-26 je najveći helikopter na svetu. Namena ove letelice, koja je počela da se proizvodi sredinom 80-ih, jeste isključivo transport ljudi i opreme, ali se koristi i za gašenje požara. Može da primi preko 90 vojnika, a teret koji može da podigne procenjuje se na oko 20 tona.[301] Neki ga nazivaju i *leteća krava*, a ostaje zabeleženo da je ovaj ruski helikopter podigao i preneo legendarni američki transportni helikopter *Boeing CH-47 Chinook* u Avganistanu.[302] Broj ovih letelica u ruskom vazduhoplovstvu iznosi 41.[303]

Mi-28 (NATO naziv *Havoc*) čini modernu okosnicu ruskih napadačkih helikoptera i predstavlja konkurenciju američkom *AH-64 Apache*. Rusija trenutno poseduje 65 ovih letelica.[304]

Kamov Ka-50/Ka52 (NATO naziv *Hokum*) poseduje istu namenu kao i *Mi-28* i njegov trenutni broj u ruskom vazduhoplovstvu iznosi 49.[305]

Vazdušno - kosmička odbrana Ruske Federacije

Vojni dometi i interesi Rusije i Sjedinjenih Američkih Država se ne završavaju na kopnu, moru i u vazduhu, već zahvataju i svemir. Još od pokušaja militarizacije svemira od strane predsednika Regana osamdesetih godina, Sovjetski Savez, a kasnije Rusija, uvek je težila da zadrži kontrolu u niskoj Zemljinoj orbiti. Evropskoj uniji, Kini i Indiji biće potrebne decenije ulaganja i istraživanja kako bi se eventualno približili Rusiji i SAD u oblasti svemirskih istraživanja i kosmičke tehnologije.

Rusija je od Sovjetskog Saveza nasledila ozbiljan zadatak da zadrži svoju moć u svemiru, i 1992. godine osnovane su Ruske kosmičke (svemirske) snage. Nakon određenih reformi, 1. decembra 2011. zvanično su osnovane Vazdušno-kosmičke odbrambene snage Ruske Federacije u okviru Ministarstva odbrane. Njihov zadatak je da štite teritoriju Rusije od napada balističkih projektila, eventualnih vojnih pretnji iz svemira, ali i prirodnih pretnji kao što su meteoridi i asteroidi. Pored toga, Vazdušno-kosmičke odbrambene snage šalju i kon-

[301] Isto, militaryfactory.com (pristupljeno 07.12.2014)

[302] Pogledaj video snimak na linku: https://www.youtube.com/watch?v=rBP1cIh27Oo (pristupljeno 07.12.2014)

[303] World Air Forces 2014, isto

[304] Isto

305 Isto

trolišu objekte u svemiru kao što su sateliti i drugo.[306] Vojska Rusije u svrhu odbrane i ranog upozoravanja na opasnost koristi niz radara raspoređenih širom teritorije. Oni predstavljaju jednu od okosnica kompletne ruske odbrane. Trenutno je u operativnoj funkciji ukupno 11 radara i to: Olenegorsk – 1 radar (poluostrvo Kola kod grada Murmansk blizu Finske i Norveške), Pečora – 1 radar (severna Rusija, blizu Urala), Mišelevka – 3 radara (jug Sibira kod grada Irkutsk blizu granice sa Mongolijom), Lektuši – 1 radar (kod Sankt Peterburga blizu Letonije i Finske), Armavir – 2 radara (jugozapad Rusije kod gradova Krasnodar i Soči blizu Ukrajine), Kalinjingrad – 1 radar (Kalinjingradska oblast između Poljske i Litvanije), kao i dva radara van teritorije Rusije, Balkaš – 1 radar (Kazahstan) i Baranoviči – 1 radar (Belorusija). Manji broj ovih radara su stari i potiču iz sovjetskih vremena, ali većina njih su moderni radari *Voronezh*, od kojih neki imaju veliki domet i pokrivaju i do 6 hiljada kilometara na planeti Zemlji i 8 hiljada kilometara u kosmosu.[307] Pokrivaju čitavu Evropu, Kinu, Japan, Indiju, Iran i Bliski istok, severnu Afriku, a mogu detektovati i projektile direktno ispaljene sa teritorije SAD uz pomoć dva satelita u svemiru. Ipak, nakon gubitka dva satelita *Kosmos-2422* i *Kosmos-2446*, funkcija sistema za rano upozoravanje bila je ugrožena, ali je Rusija ove godine poslala u svemir satelite *Kosmos-2504* i *Kosmos-2505*. Ove godine će u upotrebu ući i dva nova i moderna radara u Jenisejsku blizu Krasnojarska u centralnoj Rusiji i Barnaul blizu kazahstanske granice. Pored ovih radara, u Tadžikistanu se nalazi i vrlo važna posmatračka stanica sa teleskopima. Naziva se *Okno* (prozor) i smeštena je na preko 2 hiljade metara nadmorske visine na planini Pamir. Zadatak joj je da prati satelite oko zemlje i otkriva objekte i eventualne opasnosti na visini od 2 hiljade pa sve do 40 hiljada kilometara.[308]

---

[306] Videti detaljnije na: Ministry of Defence of the Russian Federation – Aerospace Defence Forces, dostupno na: http://eng.mil.ru/en/structure/forces/cosmic.htm i Global Security, dostupno na: http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/vko.htm (pristupljeno 25.01.2015)

[307] Videti detaljnije na sajtovima: Early warning, http://russianforces.org/sprn/ , Global Security, http://www.globalsecurity.org/wmd/world/russia/voronezh.htm i Jurij Gavrilov, "O vektorima razvoja Jedinica vazdušno-kosmičke odbrane", *Ruska reč*, 10. decembar 2013, dostupno na: http://ruskarec.ru/science/2013/12/10/o_vektorima_razvoja_jedinica_vazdusno-kosmicke_odbrane_26831.html (pristupljeno 26.01.2015)

[308] "Russia preparing to launch Okno space surveillance system at full capacity", *Sputnik News*, 31 May 2014, dostupno na: http://sputniknews.com/voiceofrussia/news/2014_05_31/Russia-preparing-to-launch-Okno-space-surveillance-system-at-full-capacity-2695/ (pristupljeno 28.01.2015)

Grad Moskva ima specijalnu odbranu koja se sastoji od 4 puka opremljena sa PVO modernim raketnim sistemom *S-400 Triumf*, čije rakete imaju domet do 400 kilometara i mogu da pogode cilj na visini od preko 40 kilometara. Takođe, sistem *S-400* može pogoditi ciljeve čija brzina prelazi 4 km u sekundi.[309][310] Pored Moskve, ovaj raketni sistem štiti Sankt Peterburg, Kalinjingrad i druge važne gradove u Rusiji.

Strateške raketne snage Ruske Federacije

Strateške raketne snage Ruske Federacije takođe imaju posebno mesto unutar Ministarstva odbrane Rusije. One čine glavni deo Strateških nuklearnih snaga. Zadužene su za nuklearni deterent i reagovanje u situacijama nuklearnih napada. Takođe, njihov zadatak je da lansiraju interkontinentalne balističke rakete (ICBM) i rakete srednjeg dometa.[311] Rusija trenutno raspolaže sa 305 interkontinentalnih balističkih raketa (domet preko 10 hiljada kilometara) koje mogu poneti ukupno 1116 nuklearnih bojevih glava.[312] Najpoznatiji tipovi raketa jesu *R-36M2* (NATO *SS-18 Satan*), *RS-24* i *Topol-M* (NATO *SS-27*). Većina njih se lansira iz silosa, a neki, poput *Topol-M*, mogu i sa specijalnih vozila.

Zaključak

Ruska Federacija je, bez ikakve sumnje, u samom svetskom vrhu što se tiče vazduhoplovne moći. Verovatno jedina moćnija država u tom segmentu jesu Sjedinjene Američke Države, ali glavna razlika jeste u modernoj tehnologiji i količini novca koja se ulaže. Rusija ima prednost u raketnoj oblasti, a ne zaostaje mnogo ni što se tiče vojne avijacije. Ipak, SAD su pokazale još od Zalivskog rata 1991. kada su upotrebili do tada neviđenu tehnologiju, da su broj jedan što se tiče vazdušne moći, ali ako je Rusija po tom pitanju na mestu broj dva, onda iza nje sledi velika praznina. Pojedine evropske države i Kina

[309] Videti detaljnije na: Global Security, dostupno na: http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/s-400.htm (pristupljeno 30.01.2015)

[310] "Fourth S-400 missile defense regiment put on combat duty near Moscow – Defense Ministry", *TASS Rusian News Agency*, November 20, 2014, dostupno na: http://tass.ru/en/russia/760851 (pristupljeno 30.01.2015)

[311] Videti detaljnije na: http://eng.mil.ru/en/structure/forces/strategic_rocket.htm (pristupljeno 01.02.2015)

[312] Russian strategic nuclear forces, Strategic Rocket Forces, dostupno na: http://russianforces.org/missiles/ (pristupljeno 02.02.2015)

su jedini mogući konkurenti, ali oni ipak prilično zaostaju za glavnim učesnicima nekadašnjeg Hladnog rata.

Klasifikacija vazduhoplovne moći Ruske Federacije

Naziv vazduhoplova	Broj aktivnih	Broj naručenih
Mig-25	**15**	/
Mig-29/35	**254**	**16** naručenih, u planu još **37**
Mig-31	**134**	/
Su-24	**280**	/
Su-25		/
Su-27/30/35	**195**	**77**
Su-34	**272**	**86** naručenih, u planu još **16**
T-50	**38**	U planu je narudžbina **60** aviona
Tu-22M	**107**	/
Tu-95	**58**	/
Tu-160	**16**	U planu narudžbina **31** aviona
Il-76	**110**	**39** naručenih, u planu još **9**
Il-78	**23**	U planu narudžbina **31** aviona
Mi-8/17	**363**	281
Mi-24/25	**298**	29
Mi-26	**41**	9
Mi-28	**65**	34
Ka-50/52	**49**	**114** naručenih,u planu još **25**

Izvor: World Air Forces 2014, Flightglobal – RUAG Aviation, specijalni izveštaj, dostupno na: http://www.flightglobal.com/news/aircraft/

- **Nuklearna i pomorska moć Ruske Federacije**[313]

Odmah posle Drugog svetskog rata, tačnije 1949. godine, Sovjetski Savez je stekao nuklearne tehnologije. Na početku 2014. godine Ruska Federacija je jedna od devet zemalja koja poseduje oko 4 000 komada operativnog nuklearnog oružja. Ako se uzmu u obzir sve nuklearne bojeve glave, ove države zajedno bi posedovale količinu od 16300 nuklearnog oružja, što je manje od broja na početku 2013. godine.[314]

Država	**Godina prvog nuklearnog testiranja**	**Raspoređene bojeve glave**	**Druge bojeve glave**	**Ukupan inventar**
Sjedinjene Američke Države	1945	1.920	5.380	7.300
Rusija	1949	1.600	6.400	8.000
Ujedinjeno Kraljevstvo	1952	160	65	225
Francuska	1960	290	10	300
Kina	1964	....	250	250
Indija	1974	....	90-110	90-110
Pakistan	1998	....	100-120	100-120
Izrael	....	....	80	80
Severna Koreja	2006	....	6-8	6-8
Ukupno		**3.970**	**12.350**	**16.300**

Izvor: SIPRI Yearbook 2014 (Oxford University Press: Oxford, 2014)
http://www.sipri.org/research/armaments/nuclear-forces/nuclear_forces_development_default (Datum pristupa 5. 12. 2014.)

Ruske zalihe nukelarnog oružja procenjene su na 4300 bojevih glava. Oko 1600 od njih raspoređene su na dugodometnim kopnenim i morskim balističkim projektilima i teškim bombarderima. Oko 2000 bojevih glava za nestrateške sisteme naoružanja su u centralnom skladištu. Oko 3500 bojevih glava je povučeno i čeka demontažu, što nas na kraju dovodi do brojke od 8000 bojevih glava.[315]

[313] Ovaj deo rada napisala je Tanja Ratković
[314] http://www.sipri.org/research/armaments/nuclear-forces (Datum pristupa: 1. 12. 2014.)
[315] http://russianforces.org/ (Datum pristupa: 5. 12. 2014.)

U Rusiji je trenutno u toku nadogradnja i modernizacija sistema srateškog i nestrateškog naoružanja i tokom naredne decenije će povući sve interkontinentalne balističke rakete sovjetske ere. U toku je kreiranje nove, „teške" interkontinentalne balističke rakete, koja bi mogla da nosi više bojevih glava. Njihova prva operativna spremnost očekuje se 2020. godine.

Ruske strateške nuklearne snage obuhvataju:

Strateške raketne snage – predstavljaju poseban ogranak Oružanih snaga Rusije, direktno podređen Generalštabu. Od januara 2014. određeno je da ovaj ogranak raspolaže sa 311 operativnih raketnih sistema pet različitih tipova. Strateške raketne snage uključuju tri raketne divizije: 27., 31. i 33. Raketnu armiju. Sadašnji komandant strateških raketnih snaga, general Sergej Karakajev, imenovan je predsednikovim ukazom 2010. godine. On je izjavio da je Rusiji neophodno oko 1500 bojevih glava kako bi "rešavala zadatke strateškog odvraćanja"[316]. Ovaj nivo nuklearne sile neophodan je kako bi se pariralo Sjedinjenim Američkim Državama.

Strateške mornaričke snage su sastavni deo ruske mornarice, koja predstavlja posebnu službu Ruskih oružanih snaga. Od januara 2014. godine mornarica poseduje 10 strateških podmornica tri različita tipa. Njen zadatak je oružana zaštita ruskih interesa i sprovođenje operacija na sceni pomorskog ratišta. Ona je sposobna da napada neprijateljske kopnene objekte sa nuklearnim oružjem, da uništava neprijateljske pomorske snage na otvorenom moru i u bazama, da narušava njihove linije komunikacije i da štiti pomorske operacije svojih partnera. Može da pruži pomoć i kopnenim snagama tokom operacija na kontinentalnom bojištu, ukoliko je to neophodno. [317]

Ruska mornarica je, istorijski gledano, uglavnom bila bazirana na podmornicama. Primarna misija ovakve mornarice bila je da obezbedi strateško nuklearno zastrašivanje i da brani linije uz rusku obalu. Istorija je dokazala da je mornarica stvorena kako bi se generalno ispunili zahtevi i realnosti Hladnog rata, jer zahvaljujući prisustvu i postojanju sovjetskih mornaričkih trupa brojni sukobi i konflikti bili su sprečeni ili znatno olakšani.[318] Tokom Hladnog rata, Ruska mornarica izgubila je najmanje pet podmornica. Nakon toga do danas izgubila je

[316] http://bos.sagepub.com/content/70/2/75.full.pdf+html (Pristupljeno 10. 12. 2014.)
[317] http://russianforces.org/navy (Pristupljeno 5. 12. 2014.)
[318] http://rusnavy.com/nowadays/tasks/rolemissions (Pristupljeno 30. 3. 2015.)

samo jednu. U posthladnoratovskom periodu Ruska mornarica prestala je da bude zainteresovana za ograničavanje američkih pomorskih snaga u onim oblastima koje ne utiču na ruske interese.

Danas se mornarica sastoji od trupa stacioniranih na obali, pomorskih vazduhoplovnih jedinica, četiri flote (Severne, Pacifičke, Baltičke i Crnomorske) i jedne flotile. Obalske i vazduhoplovne jedinice operativno su podređene flotama.[319] Svaka od flota organizovana je u više zavisnih jedinica. Strateške podmornice su raspoređene u Severnoj i Pacifičkoj floti. Sedište Severne flote nalazi se u Murmanskoj oblasti i obuhvata jedinstvenu komandu strateških podmornica. Sedište Pacifičke flote je u Vladivostoku. Kaspijska flotila je mala sila predodređena za priobalnu odbranu. Podrazumeva rečnu patrolu od dve fregate, dvanaest patrolnih čamaca i oko pedeset drugih manjih plovila. Njena baza je u Astrahanu, a komandu i opremu deli sa Azerbejdžanom i Kazahstanom, bivšim sovjetskim republikama na Kaspijskom primorju.[320] Trenutni vrhovni komandant ruske mornarice, admiral Viktor Čirkov, postavljen je na ovo mesto 2012. godine.[321]

Stožer ruske mornarice je nosač aviona "Admiral Kuznjecov", ujedno i jedini aktivni nosač u sastavu mornarice, koji plovu u sastavu Severne flote. Težak 67, 500 tona sposoban je da nosi podmornice, površinske brodove i borbene avione Ruske mornarice.[322]

Rusija trenutno gradi novu klasu balističkih raketnih podmornica na nuklearni pogon, klasu Borej, kako bi zamenila podmornice iz sovjetske ere. Međutim, razvoj ove klase prati nekoliko neuspešnih lansiranja, tako da je i dalje na snazi održavanje preostalih Delta 4 podmornica.

Strateške vazduhoplovne jedinice formiraju komandu dugog dometa ruskih vazduhoplovnih snaga. Od januara 2014. komanda dugog dometa poseduje 66 operativnih strateških bombardera. Međutim, postoji rastuća neizvesnost o tačnom broju bombardera i njihovom operativnom statusu, pre svega zato što ni Rusija ni Sjedinjene Američke Države više ne obelodanjuju podatke o tome. Trenutna gruba procena uglavnom se zasniva na slikama komercijalnih satelita.[323]

---

[319] http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/mf.htm (Pristupljeno 1. 4. 2015.)
[320] http://www.globalsecurity.org/military/world/russia/mf-caspian.htm (Pristupljeno 30. 3. 2015.)
[321] http://russianforces.org/navy (Datum pristupa: 5. 12. 2014.)
[322] http://fas.org/man/dod-101/sys/ship/row/rus/1143_5.htm (Pristupljeno 30. 3. 2015.)
[323] http://russianforces.org/navy (Pristupljeno 5. 12. 2014.)

General Anatolij Zikarev imenovan je predsednikovim ukazom za vrhovnog komandanta vazduhoplovnih jedinica 2009. godine.[324]

Nestrateško (taktičko oružje) – procenjuje se da Rusija poseduje oko 2000 nestrateških nuklearnih bojevih glava predodređenih za vazdušne, pomorske i druge odbrambene snage. Za razliku od vlade Sjedinjenih Američkih Država, ruska vlada ne objavljuje nikakve informacije o sopstvenim zalihama nestrateškog oružja, pa se procenjuje da su zalihe u padu i da će nastaviti da se smanjuju u narednoj deceniji, sa ili bez sporazuma o kontroli naoružanja. [325]

Dve vodeće sile, SAD i Rusija, imaju ogromne programe modernizacije, ali u isto vreme nastoje da smanje svoje nuklearne snage kroz implementaciju novog START programa i jednostranim smanjenjem snaga. U skladu sa ovim sporazumom, Rusija i SAD redovno razmenjuju informacije, pa je po poslednjim podacima koje je objavio američki Stejt Department, Rusija dostigla nuklearni paritet sa SAD. Od početka 21. veka prvi put su se ove dve zemlje izjednačile po broju svih nosača nuklearnog naoružanja.[326]

Ukoliko sve svoje planove Rusija ostvari u predviđenom periodu, to će rezultirati time da poseduje respektabilnu nuklearnu silu, koja je sposobna da se u svakom trenutku odbrani od bilo kakvog napada, kao i da potencijalnom napadaču nanese fatalne udare.

- **Nauka i tehnologija Ruske Federacije[327]**

Rusija je država koja se može pohvaliti time da ima poznata i značajna imena koja su ostvarila veliki doprinos u mnogim naučnim oblastima, a takođe poseduje dosta dugu tradiciju inventivnosti. Naučnici iz Rusije su do sada dobili 26 Nobelovih nagrada, najviše iz oblasti fizike (11) .[328] Veliki uspeh na polju nauke, posebno u oblasti svemirske i vojne tehnologije, ona je ostvarila u periodu Hladnog rata, kada je bilo važno pratiti u korak glavnog ideološkog protivnika - Sjedinjene Američke Države. Rusija i danas dosta polaže na razvoj, ali opšte mišljenje je da se može mnogo više uraditi u tom domenu od onog što trenutna vlast čini.

---

[324] http://russianforces.org/aviation (Pristupljeno 5. 12. 2014.)

[325] http://bos.sagepub.com/content/70/2/75.full.pdf+html (Pristupljeno 10. 12. 2014.)

[326] http://english.pravda.ru/news/russia/03-10-2014/128708-russia_usa_nuclear_parity-0/#.VDKXmfl_tIk (Pristupljeno 10. 12. 2014.)

[327] Ovaj deo teksta napisao je Danijel Džonić.

[328] http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/facts (pristupljeno 02.08.2014)

Jedan od najvažnijih pokazatelja razvoja nauke i tehnologije jeste kvalitet visokog obrazovanja koje se može steći na univerzitetima. Činjenica je da Rusija izdvaja značajna sredstva u ovoj oblasti, no ako se pogleda neka od listi najprestižnijih univerziteta koje sačinjavaju renomirani časopisi, stiče se utisak da to ipak nije dovoljno. Na ovim listama ima jako malo ruskih univerziteta. Prema časopisu Tajms i njihovom ocenjivanju, među 400 najboljih univerziteta na svetu za period 2013 - 2014 zaslužuje da se nađe samo jedan ruski – Državni univerzitet Lomonosov u Moskvi. On se nalazi u grupi univerziteta koji su rangirani od 226. do 250. mesta[329], a u prethodnom periodu (2012 - 2013) bio je nešto više (od 201. do 225. mesta).[330] Do promene nabolje dolazi u poslednjem periodu (2014 - 2015): Univerzitet Lomonosov se nalazi na 196. poziciji, a pored njega na listi se našao još jedan ruski – Državni univerzitet u Novosibirsku, u grupi od 301. do 350. mesta.[331]

Svakako najpoznatije i najrespektabilnije rangiranje univerziteta jeste ono koje sprovodi šangajski univerzitet Cao Tun. Na ovoj listi među 500 najprestižnijih univerziteta 2013.godine su se našla dva ruska: Moskovski državni univerzitet na 79. mestu i Državni univerzitet u Sankt Peterburgu u grupi univerziteta od 301. do 400. pozicije. Obe ustanove su zabeležile napredak u odnosu na 2012. godinu, kada je univerzitet u Moskvi bio na 80. poziciji, dok je drugi ruski predstavnik bio plasiran između 401. i 500. pozicije. S druge strane, Rusija sve manje novca izdvaja za obrazovanje iz federalnog budžeta: od 2012. godine kada je zabeležen rast od 1,4 % (559,9 miljardi rubalja) u odnosu na 2011. godinu opada ulaganje u ovu oblast. Prošle godine je potrošeno 521,5 milijardi rubalja, dok je za 2014. godinu planirano 467,6 milijardi rubalja, što predstavlja pad od 10,3 % u odnosu na prethodnu godinu. Poređenja radi, Sjedinjene Američke Države su iz budžeta za 2014. godinu izdvojile 1005,7 milijardi dolara za obrazovanje.[332]

Jedan od bitnih segmenata ruske moći svakako jeste tehnologija. Sovjetski Savez je bio pionir u osvajanju Kosmosa, šaljući prvi

[329] http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2013-14/world-ranking (pristupljeno 02.08.2014)

[330] http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2012-13/world-ranking/range (pristupljeno 02.08.2014)

[331] http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2014-15/world-ranking (pristupljeno 03.11.2014)

[332] http://www.usgovernmentspending.com/us_education_spending_20.html (pristupljeno 02.08.2014.)

satelit Sputnjik 1 sa Zemlje 1957. godine. Prvo živo biće (pas Lajka), prvi čovek u Svemiru (Jurij Gagarin), prva žena koja je otišla u Svemir (Valentina Terješkova), takođe su bili iz Rusije. Sovjetski Savez počinje sa istraživanjima još 30ih godina XX veka, a vetar u leđa im daju rezultati koje su postigli naučnici nacističke Nemačke a koje su snage Crvene armije zarobile na kraju Drugog svetskog rata. Rusi su oduvek izdvajali dosta novca za svoj svemirski program, no znatno manje od svog protivnika, Amerike.[333] Ipak njihov program Vostok ostvario je zavidne uspehe.[334]

Nove stranice istorije ruskog svemirskog programa pišu se 1992. godine, kada je osnovana Ruska federalna svemirska agencija, odnosno Roskosmos. Ona je narednih godina bila u finansijskim problemima, usled krize koja je pogodila državu i koja je dovela do manjeg ulaganja u nauku, što je za posledicu, između ostalog, imalo i odlazak mladih stručnjaka iz Rusije. Usled nedostatka sredstava, Roskosmos se okreće slanju komercijalnih satelita. Iako naučne misije nisu imale veliki značaj u ovom periodu, Roskosmos je zajedno sa američkom NASA-om, ESA-om (Evropska svemirska agencija), Japanskom svemirskom agencijom i Kanadskom svemirskom agencijom sagradio Međunarodnu svemirsku stanicu, koja je prvu ljudsku posadu primila u novembru 2000. godine. Pored toga, Roskosmos šalje sve kosmonaute na Međunarodnu svemirsku stanicu uz pomoć svemirske letelice Sojuz, a zalihe i opremu preko svemirske letelice Progres. Usled jačanja ruske ekonomije, agenciji bivaju obećana znatno veća sredstva za period od 2006. do 2015. godine (305 milijardi rubalja). Ova sredstva su iskorišćena za pokretanje novih naučnih misija, od kojih su neke bile neuspešne. Zbog toga je avgusta 2013. godine izvršena reorganizacija agencije, stvaranjem Sjedinjene raketne i svemirske korporacije, akcionarskog društva koje je oformila vlada. To je samo jedan u nizu koraka koje planiraju ruske vlasti u jačanju svemirskog sektora.

Jedna od oblasti u kojoj je Rusija beležila konstantni napredak jeste vojna tehnologija. Stalna usavršavanja i rast proizvodnje obezbedile su joj jednu od vodećih pozicija na listi izvoznika konvencionalnog oružja: nalazi se na drugom mestu, iza Sjedinjenih Američkih Dr-

[333] The Space Economy at a Giance 2011, *Governmental budgets for space activities*, dostupno na : http://www.oecd-ilibrary.org/economics/the-space-economy-at-a-glance-2011_9789264111790-en (pristupljeno 02.08.2014)

[334] http://www.astronautix.com/project/vostok.html (pristupljeno 02.08.2014)

žava.[335] Ona velikom broju država prodaje Suhoj i MIG vojne avione, sisteme protivvazdušne odbrane, helikoptere, tenkove, kao i oklopna i pešadijska borbena vozila. Rusija je i jedna od prvih država koje su razvile nuklearni program za vreme Hladnog rata. Ona se nalazi na drugom mestu po broju bojevih glava koje su operativne (1600, naspram 1920, koliko SAD ima), odnosno mogu biti lansirane u kratkom vremenskom roku ukoliko bude potrebno.[336] U poslednjih godinu dana primetan je napredak, koji se ogleda u proizvodnji interkontinentalnih balističkih raketa (ICBM's), izgradnji podmornica sa balističkim raketama kao i novih strateških bombardera. Rusi su takođe radili na razmeštanju taktičkih balističkih i krstarećih raketa. Procene su da Rusi imaju zalihe od oko 4 300 nuklearnih bojevih glava.[337]

Nuklearna tehnologija se takođe koristi i u energetske svrhe. Na ovaj način je 2013.godine u 33 reaktora koliko Rusija ima proizvedeno 23 643 MW energije, što Rusiju stavlja na 4. mesto, iza SAD-a, Francuske i Japana.[338] Ovako proizvedena energija čini 17,5 % ukupno proizvedene elekrične energije, a postoji tendencija rasta, s obzirom na činjenicu da Rusija trenutno u procesu izgradnje ima još 10 nuklearnih reaktora.[339]

Nije sporno da Rusija stoji dosta dobro u pogledu tehnološkog razvoja, no postoji još dosta toga što bi se moglo popraviti. Čini se neophodnim usvajanje nove strategije u oblasti nauke i obrazovanja, koja bi omogućila kvalitativne promene na tom polju. To će se pozitivno odraziti kako na ekonomsku, tako i na vojnu dimenziju ruske moći koja je u procesu stalnog napretka. Podizanje kvaliteta obrazovanja koje se može steći na univerzitetima u Rusiji dovešće takođe do povećanja broja stranih studenata, što će za posledicu imati popularizaciju ruske kulture i načina života, jačajući tako njenu meku moć. Sve to će na koncu učvrstiti rusku poziciju među velikim silama.

---

335 http://www.amnesty.org/en/news/big-six-arms-exporters-2012-06-11 (pristupljeno 05.08.2014)

336 http://fas.org/issues/nuclear-weapons/status-world-nuclear-forces (pristupljeno 05.08.2014)

337 Bulletin of the Atomic Scientist, dostupno na: http://bos.sagepub.com/content/70/2/75.full.pdf+html (pristupljeno 05.08.2014)

338 IAEA Annual Report 2013, dostupno na: http://www.iaea.org/Publications/Reports/Anrep2013/anrep2013_full.pdf (pristupljeno 08.08.2014)

339 Isto

- **Nacionalna kohezija Ruske Federacije**[340]

Rusija je u svojim sadašnjim granicama jedna od najheterogenijih država u savremenom svetu. Identitet koji nastaje mora da odgovori na potrebe mnoštva društvenih sklonosti i prihvati različite oblasti i vrste samoidentifikacije. Neke od komponenti ruskog identiteta nastaju spontano dok su druge izmišljene i ubačene kroz politički diskurs i medije.[341]

2005. godine, menjajući najznačajniji praznik Sovjetskog Saveza, 7. novembar (dan kada je izbila Oktobarska revolucija), Putinova vlada uvela je Dan narodnog jedinstva koji se slavi 4. novembra.[342] Ovaj dan se odnosi na oslobođenje Moskve od poljskih okupatora (1612. godine) u kome su učestvovale sve klase ruskog društva.[343] Pred novi praznik (2005. godine) predsednik Vladimir Putin je izjavio: "U to vreme, ljudi različitih veroispovesti, nacionalnosti i društvenih slojeva udružili su se da spasu svoju domovinu i brane rusku državnost."[344] Već prve godine ispostavilo se da je glavni događaj novog praznika marš ultradesničarskih organizacija sa nacionalističkim i fašističkim parolama duž centralnih ulica Moskve.[345]

Nacionalno pitanje u Rusiji postaje posebno značajno kada migranti iz bivših sovjetskih republika ne uspevaju da se integrišu i kada ksenofobično osećanje dobija na popularnosti među maternjim Rusima. Jedan od glavnih razloga za ksenofobiju je konkurencija na tržištu rada između ruskog domaćeg stanovništva i doseljenika. Krajem 2012. godine skoro 80 procenata radnika migranata nisu imali ni diplome srednje škole i jedva su govorili ruski, te su imali znatno manje mogućnosti od domaćeg stanovništva. Zbog toga je Putinova Vlada predložila reformu obrazovanja koja će se pozabaviti problemom ruske "netrpeljivosti prema različitosti" kroz uvođenje novih predmeta u školama, kao što su npr. verske studije.[346]

---

[340] Ovaj deo teksta napisala je Marija Tarbuk.

[341] Jakub Korejba, Constructing National Identity in Russia: The risks and chances for Eastern Europe, Dostupno: http://www.neweasterneurope.eu/interviews/541-constructing-national-identity-in-russia-the-risks-and-chances-for-eastern-europe (Pristupljeno: 2. avgust 2014)

[342] Valerie Sperling, "Rethink Russian nationalism: historical continuity, political diversity, and doctrinal fragmentation" u Marlene Laruelle (ur), *Russian nationalism and the national reassertion of Russia*, Taylor & Francis e-Library, 2009, str. 244.

[343] http://www.rusconhouston.mid.ru/eng_rusholidays.htm#November 4, (Pristupljeno: 5. avgust 2014.)

[344] Cheng Chen, The Prospects for Liberal Nationalism in Post-Leninist States, The Pennsylvania State University Press, University Park, 2007., str. 92.

[345] Isto, str. 93.

[346] Yulia Zamanskaya, *The dreams of social cohesion or how to make Russian multiculturalism work,* Dostupno: http://voiceofrussia.com/2012_11_08/The-dreams-of-social-cohesion-or-how-to-make-Russian-multiculturalism-work/ (Pristupljeno 4. avgust 2014.).

Postoji osećaj da je Vladimir Putin nakon raspada Sovjetskog Saveza u traumatizovanu Rusiju doneo "čudo, misteriju i autoritet".[347] U anketi koju je u martu prošle godine sproveo Ruski centar za istraživanje javnog mnjenja nivo Putinove popularnosti dostigao je 71.6 procenata.[348] To je za 9.7 procenata više nego sredinom februara, te se čini da je porast njegove popularnosti povezan sa politikom koju vodi prema Ukrajini i sa Zimskim olimpijskim igrama u Sočiju.[349]

Prema anketama Ruskog centra za istraživanje javnog mnjenja i Levada centra, oko 43 procenata intervjuisanih Rusa smatra da su akcije Zapada uzrok krize u Ukrajini.[350] Oko 45 odsto njih za krizu krivi bivšeg ukrajinskog predsednika Vladimira Janukoviča, 38 procenata okrivljuje zapadne lidere, dok 35 procenata smatra da je za krizu odgovorna ukrajinska opozicija.[351]

Bez obzira na tradicionalne društvene apatije, državna politika je u stanju da utiče na nacionalni balans, socijalnu strukturu, ekonomski život i da postavi novu dinamiku.[352] Ako se ona efikasno sprovodi u Kremlju, to može da uspostavi i održava koheziju između nacionalnih, konfesionalnih, etničkih i drugih grupa unutar Rusije, u suprotnom bi moglo doći do destabilizacije zemlje.[353] Njeni odnosi sa neposrednim susedima i međunarodnim partnerima zavisiće od unutrašnje kohezije.[354]

Diskurs mržnje je još uvek prisutan u delu ruske elite i pretpostavlja sprovođenje politike isključivosti prema različitim kriterijumi-

---

[347] David Ignatius, *'Miracle and Mystery': Why Russians Love Putin,* Dostupno: http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/07/01/AR2009070103025.html (Pristupljeno 5. avgust 2014).

[348] Adam Taylor, *We treat him like he's mad, but Vladimir Putin's popularity has just hit a 3-year high,* Dostupno: http://www.washingtonpost.com/blogs/worldviews/wp/2014/03/13/we-treat-him-like-hes-mad-but-vladimir-putins-popularity-has-just-hit-a-3-year-high/ (Pristupljeno 5. avgust 2014).

[349] Isto.

[350] Boris Kolonitskii, *Why Russians Back Putin on Ukraine,* Dostupno: http://www.nytimes.com/2014/03/12/opinion/why-russians-back-putin-on-ukraine.html?_r=2&module=ArrowsNav&contentCollection=Opinion&action=keypress&region=FixedLeft&pgtype=article (Pristupljeno 9. oktobar 2014.).

[351] Isto.

[352] Jakub Korejba, Constructing National Identity in Russia: The risks and chances for Eastern Europe, Dostupno: http://www.neweasterneurope.eu/interviews/541-constructing-national-identity-in-russia-the-risks-and-chances-for-eastern-europe (Pristupljeno: 9. oktobar 2014.).

[353] Isto.

[354] Isto

ma.[355] Ovo znači porast rasizma, homofobije, strukturalnih i socijalnih nejednakosti, itd.[356] Još uvek nije jasno da li će proces stvaranja nacionalnog identiteta biti uspešan ili doživeti kolaps.[357] Prva opcija daje šansu stabilizaciji Rusije u njenim granicama, dok druga privlači zabrinjavajući scenario unutrašnje borbe što će uticati na susede i može da destabilizuje čitavu Istočnu Evropu.[358]

Detaljnih analiza uticaja nove državne ruske politike na rusko društvo, realnost života u Rusiji, njenu međunarodnu ulogu kao i borbe za poziciju Rusije u Evroaziji nema[359] Čini se da niko zapravo ne zna kakav identitet je stvoren pod uticajem događaja u Kremlju i šta je novi sadržaj ovog pojma.[360]

- **Univerzalistička kultura Ruske Federacije[361]**

„Vladimir Putin is watching you" – dok šetate Beogradom ne možete a da ne zapazite ove natpise koje krase pojedine zidine čak i u centru grada. Baš jedna od tih poruka je konkretan primer globalnog domašaja ruske kulture. Ruski specifičan „polupredsednički sistem", tradicionalni sistem vrednosti, svetski poznati muzičari, književnici, umetnici uopšte, ali i autoritarni vlastodršci koji svoje parče moći iz dana u dan pretvaraju u ogroman kolač čijem pristupu imaju samo odabrani oligarsi, bitne su karakteristike ruske kulture koja se ozbiljno preliva izvan granica ruske zemlje. Po recima Miroslava Jovanovića, samo „suprotstavljanje" Zapadu je jedna od stabilnih karakteristika ruske istorije. Tokom vremena, formirana je snažna inercija takvog suprotstavljanja, a predstava o njemu je učvršćena u kolektivnoj svesti i postala je deo (savremene) ruske političke kulture. Predstave Rusa o strancima formirale su se tokom dugog vremenskog perioda i u velikoj meri su zavisile od različitih činilaca: i od istorijske epohe i od konkrentnog političkog konteksta i od obrazovnog nivoa i društvenog statusa nosilaca tih predstava. Primera radi, dok su se elite oslanjale na iskustvo kontakta sa strancima i impresije i iskustva boravka u inostranstvu, osnovna masa stanovništva je, sa druge strane, spoljaš-

[355] Isto
[356] Isto
[357] Isto
[358] Isto
[359] Isto
[360] Isto
[361] Ovaj deo teksta napisala je Milena Ivković.

nji svet percipirala, u zavisnosti od epohe, kroz glasine i legende, na osnovu predanja, novinskih članaka ili različitih putničkih bedekera, informacija iz školskih udžbenika ili radijskih i televizijskih programa – koji su, gotovo po pravilu oblikovani kroz snažne ideološke filtere."[362]

Svojevrsna specifičnost Rusije jeste i njen izuzetno personalizovan spoj tradicije i modernosti. Tradicija kao osnova ruske kulture dugo je odolevala promenama koje su zahvatale čitav svet. Ipak, ni sada ne možemo reći da je ruska tradicija popustila pred pritiskom univerzalizacije svetskog društva. Analizirajući političke promene u Rusiji, Jelica Kurjak smatra: ,,Na samom svom početku, dakle, rusko društvo je suočeno sa dvema suprotnim procesima: vezivanjem za tradiciju i procesom modernizacije."[363] Specifičan element kulture Rusije jeste da ona teži tradicionalnosti, ali se sa sve većim značajem globalizacije ona primorava da se modernizuje. Dakle, Jelica Kurjak zaključuje: ,,Taj odnos tradicije, istorijskog nasleđa i novih trendova pokazaće se tokom savremenog perioda razvoja ruskog društva kao dominantna determinanta. Tradicionalni oblik kolektivnog organizovanja permanentno će se sukobljavati sa već zaživelim tendencijama individualizma. S druge strane, totalitarni sistem vladavine u vremenima još nedovoljno definisanog karaktera sistema i društvene strukture, izbijaće u prvi plan i biće dominantan u odnosu na procese demokratizacije. Ista je situacija i sa sistemom apsolutističke vladavine, koji nije stran ruskoj istoriji vladanja. (…) Stanje savremene Rusije može se označiti kao kompilacija ruske tradicije i demokratskih formi društvenog i politčkog uređenja i metoda vladavine."[364]

Obeležje ruske civilizacije koje seže u samo doba njenog nastanka, pa sve do današnjih dana, jeste kolektivna određenost društva. Dok neka društva imaju problem da ostvare stabilnu nacionalnu koheziju, Rusija pak nailazi na problem ispoljavanja individualnosti. ,,Istorijski gledano, nacionalno pitanje je uvek imalo prvorazredni politički značaj u ruskoj unutrašnjoj politici. Sastavljena od više od stotinu većih ili manjih grupa naroda, ova zemlja je nastojala da očuva dr-

[362] Miroslav Jovanović, *Srbi o Rusiji i Rusima: Od Elizabete Petrovne do Vladimira Putina (1750 - 2010): Antologija*,, Institut za teološka istraživanja, Pravoslavni bogoslovski fakultet Univerziteta u Beogradu, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd, 2011. str. 27-28.

[363] Jelica Kurjak, *Političke promene u Rusiji: (1990-1996),* Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2000, str. 45.

[364] Jelica Kurjak , *Političke promene u Rusiji: (1990 - 1996),* isto, str. 10-11.

žavnu teritoriju različitim modelima konsenzusa. U jednom periodu, radilo se o nasilnim metodama uklapanja pojedinih naroda i teritorija u rusku celinu; u drugim situacijama, to je činjeno mirnim putem uz pomoć pretećih zakonomernosti ideologije koja je nametala opšte – sovjetsko, a brisala nacionalne posebnosti... Koncepcija ,,realnog socijalizma" bila je zasnovana na dominaciji ,,opšteg" nad ,,posebnim", što je, prevedeno na teren nacionalnih odnosa, značilo da je svaka nacionalna posebnost bila negirana u odnosu na tzv. Sovjetsku naciju, koja je bila izjednačena sa samom suštinom državnog uređenja, pa je zato bila tretirana kao socijalistička nacija"[365]. Kako na individualnom planu gde dominira grupa, a ne pojedinac, tako i u težištu političkog sistema stoji državni aparat, a ne interesne i političke grupe koje bi kao takve trebalo da zastupaju pojedinačne interese. ,,Uzevši u celini, u periodu najmasovnije pojave političkih oganizacija, tokom 1992. godine, čak 60 – 80% ruskog stanovništva (zavisno od regiona) nije bilo zainteresovano za delatnost bilo koje partije"[366]

Dragan Petrović označava religiju kao bitan element ruske kulture: ,,Važan uticaj na rusku kulturu je imala i imaće sigurno i dalje hrišćanska religija u svom pravoslavnom obliku."[367] Rusija kao ,,svetionik pravoslavlja" sebe predstavlja kao parametar hrišćanskog ponašanja za vreme svetovnog života. Svoju moć u različitim segmentima Rusija koristi ida sebe predstavi kao ,,ovlašćenog predstavnika" hrišćanstva. ,,Pravoslavlje je učestvovalo u stvaranju ruske umetničke kulture, ne svojim blagosiljanjem ili proklinjanjem te kulture nego upravo svojim neučestvovanjem u njoj, svojom ,,izmeštenošću". Pravoslavlje je stvorilo onaj dualizam sveta i onostranog, koji je zadavao svu napetost ruskom umetničkom traganju u njegovoj utopijskoj težnji da ovaploti carstvo Božije na zemlji i u tragikomičnom saznanju neovaplotivosti tog carstva. Za to neučestvovanje u delima kulture, ruska kultura mora biti zahvalna pravoslavlju."[368] Uticaj koji je religija ostvarila na društvo u celini ne samo da je ruskom društvu dalo specifičnu formu kakvu ima danas, već je i pripremilo za ulogu koju će preuzeti na međunarodnom nivou. ,,Uticaj pravoslavne hrišćanske crkve na

[365] Isto, str. 133 – 134.

[366] Isto, str. 70.

[367] Dragan Petrović, *Rusija na početku XXI veka: geopolitička analiza,* Institut za političke studije, Novi Sad, 2007, str. 302.

[368] Mihail Epštejn *, Ruska kultura na raskršću: sekularizacija, prelaz sa dualnog na trojični model*, Narodna knjiga - Alfa, Beograd, 1999. str. 88.

rusku geopolitiku možemo posmatrati kao unutrašnju društveno-političku komponentu i u međunarodnom okruženju van granica Rusije."[369]

Još jedan izuzetno bitan ,,izvozni potencijal" Rusije koji joj je obezbedio značajnu ulogu u svetskim odnosima jesu dostignuća koja je ostvarila u oblasti nauke, književnosti i muzike. Na osnovu ovih rezultata, možemo zaključiti da je Rusija od svojih početaka pa do danas bila plodno tle za stvaranje zvučnih imena koja će odzvanjati svetom. Mnoga danas svetski poznata i cenjena imena najpre su bila zapisana samo u Rusiji.

XIX vek posebno je bio bitan za razvoj nauke i dobijanje posebnog mesta u svetu na osnovu dostignuća ovakve vrste. Analizirajući rusku civilizaciju u svom globalnom domašaju, Mila Stojnić iznosi: ,,Profesor biologije na Univerzitetu u Odesi Ilja Iljič Mečnikov (1845-1916), bio je jedan od osnivača uporedne patologije, evolucione embriologije, mikrobiologije i imunologije. Za svoje radove iz oblasti imunobiologije 1908. godine dobio je Nobelovu nagradu za medicinu i fiziologiju."[370] Na listi dobitnika Nobelove nagrade, svoje ime zlatnim slovima upisuje još jedan Rus. ,,Godine 1903. prvi put je saopštio rezultate svojih istraživanja iz oblasti uslovnih refleksa Ivan Petrovič Pavlov (1849 - 1936). Iduće 1904. godine on je za jedan drugi svoj rad pod naslovom ,,Predavanja o radu stomačnih žlezda " dobio Nobelovu nagradu."[371] Zatim, par godina nakon rođenja ovih velikana, Rusija dobija još jednog. I u tehničkim naukama ruski naučnici su u ovom periodu ostvarili značajne rezultate. Aleksandar Stepanovič Popov (1859 - 1906) smatra se pronalazačem radija."[372]

Po mišljenju Dragana Petrovića, ruska književnost zaslužuje posebno mesto ne samo u ruskom, već i svetskom kulturnom nasleđu: ,,Ruska književnost spada među najrazvijenije i najplodotvornije u čitavom svetu. Ona se razvijala, paralelno sa odvijanjem celokupne ruske istorije, a poseban zamah je doživela u Novom veku, da bi tokom XIX i XX veka dala više svetskih klasika (Puškin, Gogolj, Turgenjev, Dostojevski, Tolstoj, Jesenjin, Gorki, Solženicin i dr.)."[373] Poseb-

[369] Dragan Petrović, *Rusija na početku XXI veka: geopolitička analiza*, Institut za političke studije, Novi Sad, 2007, str. 305.
[370] Mila Stojnić, *Ruska civilizacija*, Centar za geopoetiku, Beograd, 1994, str. 134.
[371] Mila Stojnić, *Ruska civilizacija*, isto, str. 134.
[372] Isto, str. 134.
[373] Dragan Petrović, *Rusija na početku XXI veka: geopolitička analiza*, Institut za političke

no, ruska književnost pokazuje moć politike i njenju težnju da ulazi u svaku poru društva, čak i u umetnost, što na primeru Jesenjina jasno možemo i videti. Bio je posvećen proučavanju Lenjina, voleo je da ga sluša dok govori.Posebnu pažnju tadašnjih medija pobudilo je je pevanje Internacionale u Kefe Leon-u, čiji je glavni izvođač bio Jesenjin. ,,Sutradan, novine su donele tekst kako Isidora Dankan i Jesenjin ne istupaju samo kao umetnici, već da njihovo nastupanje ima najgori politički karakter. Išli su toliko daleko da su Jesenjina javno okarakterisali kao sovjetskog agenta, koji radi za Čeku."[374] Pored književnosti koja je Rusiji dala posebno mesto na mapi sveta, ne manje značajan element promocije ruske kulture je ruski jezik. ,,Ruski jezik spada među najrašireniје svetske jezike, kako po brojnosti populacije koja ga koristi kao maternji jezik (takođe postoje parametri upotrebe ruskog kao drugog jezika, potom poznavanje ruskog jezika i sl. s time da obaranje kriterijuma podrazumeva i veći broj konzumenata ili čak poznavaoca nekog svetskog jezika), a još više po prostranstvu teritorija gde je on u upotrebi."[375]

I muzičari su više puta bili agenti u službi politike, promoteri ruske kulture u svetu, čineći da ne samo muzika koju su stvarali pređe državne granice, već su i van ruskih granica prenosili njen celokupni život, dašak tradicije. U svetu muzike, mnoga zvučna imena ruskog su porekla. Aleksandar Borodin, Sergej Rahmanjinov, Sergej Prokofjev, Dmitrij Šostakovič i drugi, zadužili su svetsku muzičku scenu, a ne samo rusku. Sergej Rahmanjinov - ,,Nesumnjivo je da vrhunac stvaralaštva Sergeja Rahmanjinova predstavljaju njegovi klavirski koncerti. To su dela koja su već od pre nekoliko decenija osvojila sve svetske pozornice. "[376] Zatim, muzičar koji promocijom svoje muzike u svetu dodatno privlači pažnju na tadašnja politička zbivanja u Rusiji, Prokofjev. ,,Uprkos uspehu komične opere *Zaljubljen u tri narandže,* koja svoju sarkastičnu oštricu okreće prema romantičnom muzičkom spektaklu, uprkos sve većoj popularnosti u metropoli sveta, koja ga je prihvatila ne samo kao begunca, već i kao politički argumenat protiv nove vlasti u njegovoj otadžbini, Prokofjev traži vesti iz zemlje i na-

studije, Novi Sad, 2007, str. 303.

[374] Slobodan Marković, *Među Jesenjinovima,* Izdavačka radna organizacija ,,Sloboda", Beograd, 1984, str. 18.

[375] Dragan Petrović, *Rusija na početku XXI veka: geopolitička analiza*, Institut za političke studije, Novi Sad, 2007, str. 302.

[376] Dušan Plavša, *Muzički portreti i profili*, Epoha, Zagreb, 1968, str. 192.

stoji da sopstvenim rasuđivanjem odoli dejstvu kontrasovjetske propagande. Najzad, posle dugih turneja kao pijanista i dirigent i velikih uspeha kao kompozitor, Prokofjev 1934. godine odlučuje da se vrati u Sovjetski Savez. Njegov povratak je bio ipso facto jak politički uspeh mlade sovjetske vlasti."[377]

Rusija je kao država daleko imunija na uticaj globalizacije i globalizovanje kulture, u odnosu na ogromnu većinu ostalih zemalja i naroda, posebno evropskih. Veličina i organizovanost Rusije, njena specifičnost i kulturna tradicija, te iznad svega politička nezavisnost čine najvećim delom razloge tog posebnog ruskog (ne samo) kulturnog položaja u svetu."[378] Postavlja se pitanje u kojoj meri ova ruska ,,isključenost" doprinosi unutrašnjem jačanju, što dalje dovodi do plasiranja boljeg utiska u svetu, u smislu principijelnosti Rusije po pitanju tradicije, između ostalog. ,,Najzad, zaključujući analizu kulturno – civilizacijskog faktora, moramo konstatovati relativno zakašnjenje Rusije u uključivanje u međunarodnu mrežu informacija i medija. Tako se tek u 2005. godini uvodi ruska televizija - kanal, koja radi 24 časa dnevno na engleskom jeziku i koja je prevashodno okrenuta svetskom javnom mnjenju i satelitskom program."[379]

Govoreći o ruskoj kulturi sa aspekta moći, neosporno je da između ostalog i ona doprinosi promociji Rusije na svetskom nivou. Postavlja se pitanje u koju svrhu Rusija želi da iskoristi svoju kulturnu tradiciju. Ukoliko želi da njome doprinese većoj koheziji unutar zemlje, izgleda kao da je postavila stabilne temelje. Međutim, ukoliko je težnja Rusije da svoju kulturu učini više globalnom i da joj da odlike univerzalnog karaktera, u tome je sprečava najpre jezička i religijska barijera, koje doprinose sigurnom zbližavanju unutar zemlje, ali i još sigurnijem izolovanju od ostatka sveta.

Uticaj Ruske Federacije u međunarodnim organizacijama[380]

Iako više nije supersila, Rusija je danas jedna od najmoćnijih država na svetu. „Zahvaljujući prirodnim izvorima, bogatstvu kojim raspolaže, pravu veta u Savetu bezbednosti Ujedinjenih nacija, kao i uticaju koji ima širom Evroazije, Rusija se nametnula kao učesnik u rešavanju svakog međunarodnog pitanja."[381]

Pozicija Rusije kao jedne od 5 stalnih članica Saveta bezbedno-

[377] Isto, str. 216-217.

[378] Dragan Petrović, *Rusija na početku XXI veka: geopolitička analiza*, Institut za političke studije, Novi Sad, 2007, str. 545.

[379] Isto, str. 546.

[380] Ovaj deo teksta napisala je Marija Tarbuk.

[381] Robert Kejgen, *Povratak istorije i kraj snova,* Centar za civilno-vojne odnose, Beograd, 2009., str. 18, 20.

sti UN obezbeđuje joj veliku političku moć u pregovorima o različitim temama od globalnog interesa. Od posebnog značaja je način na koji je Rusija koristila moć veta kao protivtežu inicijativama Sjedinjenih Američkih Država i zapadnih zemalja, kao na primer u slučaju odbacivanja nametanja sankcija i moguće vojne intervencije u Siriji.[382]

Rusija podržava potencijalne reforme i proširenje Saveta bezbednosti kao i zahteve G4 grupe (Brazil, Nemačka, Indija, Japan) i BRICS-a, ali insistira na tome da se Savet ne proširi na više od 20 članica, kao i na čuvanju prava veta za 5 stalnih članica.[383]

„Članice BRICS-a zajedno zauzimaju više od četvrtine svetskog kopna i udomljavaju 40 procenata svetske populacije. Bruto domaći proizvod BRICS-a iznosi skoro petinu globalne ekonomske proizvodnje."[384] Brazil, Rusija, Indija, Kina i Južna Afrika su poslednjih godina zabeležile impresivan ekonomski rast.[385] Ove zemlje imaju malo toga zajedničkog, šta više mogu se posmatrati kao politički rivali.[386]

Sve članice BRICS-a, izuzev Rusije, još uvek su zemlje u razvoju.[387] Rusija je specifičan član BRICS-a: ima olakšicu u zaveštanju tradicionalne tvrde i meke moći od svog prethodnika, Sovjetskog Saveza i tu privilegiju može da iskoristi za učvršćivanje sopstvene meke i tvrde moći. Ekonomično koristi prihod od izvoza nafte i prirodnog gasa, brojne trgovinske partnere i nezavisnost od Zapada. Uspostavila je diplomatske odnose sa različitim državama i takođe iskoristila status naslednika Sovjetskog Saveza da obnovi odnose sa njegovim drugim bivšim državama. Takođe je vojna sila zahvaljujući statusu države sa nuklearnim naoružanjem i mnogo ulaže u vojnu opremu. Sa

---

[382] Kwang Ho Chun, *The BRICs Superpower Challenge: foreign and security policy anayisis*, Ashgate, Farnham, 2013., str. 195.

[383] Alexander Nikitin, *Russia as a Permanent Member of the UN Security Council,* Friedrich Ebert Stiftung, Berlin, 2012., Dostupno preko: http://library.fes.de/pdf-files/iez/09461.pdf, (Pristupljeno 28. jula 2014), str. 15.

[384] Melissa Conley Tyler and Michael Thomas, „BRICS and mortar(s): Breaking or building the global system?", u Vai Io Lo and Mary Hiscock (ur.), *„The Rise of the BRICS in the Global Political Economy: Changing paradigms",* Edward Elgar Publishing Limited, Northampton, 2014, str 255. Po nekim procenama ta cifra ide i do trećine svetske ekonomske proizvodnje.

[385] Vai Io Lo and Mary Hiscock, „Introduction", u Vai Io Lo and Mary Hiscock (ur.), *„The Rise of the BRICS in the Global Political Economy: Changing paradigms",* op.cit., str. 2.

[386] Melissa Conley Tyler and Michael Thomas, „BRICS and mortar(s): Breaking or building the global system?", u Vai Io Lo and Mary Hiscock (ur.), *„The Rise of the BRICS in the Global Political Economy: Changing paradigms",* op.cit., str 260.

[387] Isto, str. 262.

druge strane sputana je domaćim problemima: korupcijom, političkim ekstremizmom i starenjem populacije.[388] Međutim, njena ekonomija je ispod BRICS-ovog proseka: 2009. smanjena je za 7 procenata.[389] Da sedište nedavno osnovanog zajedničkog monetarnog fonda članica BRICS-a bude u Šangaju sasvim je očekivano budući da je Kina najviše učestvovala u kapitalu fonda (sa sumom više nego duplo većom od Rusije).[390] Takođe, najveći udeo u BRICS-ovoj ekonomiji i finansijama ima Kina.[391]

Iako je članica Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju, Rusija ne podržava uvek njenu politiku. Ruski političari se žale na neravnotežu u aktivnostima OEBS-a: geografski disbalans (rad ove organizacije prvenstveno je usmeren na područje istočno od Beča) i tematsku neravnotežu (sa ruske tačke gledišta postoji neopravdana prenaglašenost ljudskih prava na štetu drugih oblasti). Moskva je nezadovoljna i autonomijom nekih institucija, pre svih Kancelarije za demokratske institucije i ljudska prava koja prati izbore. Međutim, povlačenje Rusije iz ove organizacije imalo bi samo jedan rezultat: izgubiće poslednju šansu da utiče na procese i rad OEBS-a.[392]

Rusija je inicijator ili bar aktivni učesnik u stvaranju gotovo svih organizacija ustanovljenih u bivšem Sovjetskom Savezu: Zajednice nezavisnih država, Evroazijske ekonomske unije, ODKB-a, Šangajske organizacije za saradnju.[393]

U poslednjih nekoliko godina, Rusija je nastavila da rekonceptualizuje susedski region od postsovjetskog do Evroazijskog. Ruska evroazijska politika kulminirala je predlogom Evroazijske ekonomske unije.[394] Ugovor o stvaranju unije potpisan je 29. maja 2014. godine

388 Kwang Ho Chun, „*The BRICs Superpower Challenge: foreign and security policy anayisis"*, op.cit., str. 200,201.

389 *How can Russia keep its seat in BRICS?,* Dostupno preko: http://rbth.asia/business/2013/08/13/how_can_russia_keep_its_seat_in_brics_48473.html, (Pristupljeno 29. jula 2014).

390 Aleksej Losan, *Šta je postigla Rusija na savetu BRICS-a u Brazilu,* Dostupno preko: http://ruskarec.ru/economics/2014/07/17/sta_je_postigla_rusija_na_samitu_briks-a_u_brazilu_32137.html, (Pristupljeno 29. jula 2014).

391 Leslie Elliot Armijo and Cynthia Roberts, *„The Emerging Powers and Global Governance: Why the BRICS Matter"*, Dostupno preko: http://www.leslieelliottarmijo.org/wp-content/uploads/2011/02/ArmRobts-13-July-20-BRICS.pdf, (Pristupljeno 19. novembra 2014), str. 4.

392 Mark Entin and Andrei Zagorsky, *Should Russia Leave the OSCE?,* Dostupno preko: http://eng.globalaffairs.ru/number/n_11274, (Pristupljeno 29. jula 2014)

393 Dostupno preko: http://mid.ru./brics.nsf/0/13C675B51DC82EDBC325786C004AF0E1, (Pristupljeno 30. jula 2014).

394 Timofei V. Bordachev and Andrei S. Skriba, *Russia's Eurasian Integration Policies,* Do-

između Rusije, Belorusije i Kazahstana.[395] Njen glavni cilj je da stvori jedinstveno tržište koje omogućava slobodno kretanje kapitala, usluga i rada.[396] U poređenju sa Belorusijom i Kazahstanom, Rusija je najsnažnija zemlja u uniji budući da predstavlja 84 procenta njene populacije kao i 88 procenata njene proizvodnje.[397] Brzo razvijena Evroazijska ekonomska unija suočava se sa dilemom: ojačati integraciju članica ili proširiti članstvo.[398] Godine koje slede pokazaće da li će unija uspeti da se izbori sa izazovima ili će postati samo još jedna organizacija na prostoru bivšeg Sovjetskog saveza.[399]

U martu prošle godine, kao odgovor na aneksiju Krima, lideri Zapadnih zemalja i Japana obustavili su šesnaestogodišnju saradnju sa Rusijom u grupi 8 najrazvijenijih industrijskih zemalja. Povodom ovog događaja, ministar spoljnih poslova Rusije, Sergej Lavrov rekao je da Rusija neće biti odana takvom formatu i da neće videti veliki problem u tome što se svake godine ili svakih godinu i po dana ne održavaju sastanci G8.[400] Rusiji je možda više stalo da ne bude isključena iz G20 čija uloga na svetskoj sceni sve više raste, ali još bitnije zbog simbolične uloge koju igra kao neformalna protivteža prethodnoj dominaciji koju je imala G8.[401]

Rusija i NATO imaju različite poglede na brojne teme, ali sa druge strane dele i strategijske prioritete i suočavaju se sa sličnim izazovima. U njihovoj saradnji bilo je pomaka kroz Savet NATO-Rusija, međutim, Rusija nikada nije postala član.[402] Štaviše, dešavanja u

---

stupno preko: http://www.lse.ac.uk/IDEAS/publications/reports/pdf/SR019/SR019-Bordachev-Skriba.pdf, (Pristupljeno 14. avgusta 2014).

[395] Fernando Garces De Los Fayos, „The signature of the Euroasian Union Treaty: A difficult birth, an uncertain future“, Dostupno preko: http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2014/536391/EXPO_IDA(2014)536391_EN.pdf, (Pristupljeno 22.11.2014), str. 4. Od 2. januara 2015. godine članica je i Jermenija dok se za Kirgistan čeka ratifikacija.

[396] Isto, str. 5.

[397] Isto, str. 6.

[398] Isto, str. 10.

[399] Isto, str. 11.

[400] Julian Borger and Nicholas Watt, *G7 countries snub Putin and refuse to attend planned G8 summit in Russia,* Dostupno preko: http://www.theguardian.com/world/2014/mar/24/g7-countries-snub-putin-refuse-attend-g8-summit-russia, (Pristupljeno 30. jula 2014).

[401] Felicity Vabulas, *Does the G-8's suspension of Russia actually matter?,* Dostupno preko: http://www.washingtonpost.com/blogs/monkey-cage/wp/2014/04/03/does-the-g-8s-suspension-of-russia-actually-matter/, (Pristupljeno 30. jula 2014).

[402] Kwang Ho Chun, *The BRICs Superpower Challenge: foreign and security policy anayisis*, op.cit., str. 89.

Ukrajini dovela su i do prekida praktične saradnje sa NATO-om.[403] Isto tako, ima i onih koji tvrde da je Rusija u prethodnoj deceniji sledila veliku strategiju namenjenu delegetimisanju NATO-a, podrivanju EU, razdvajanju zapadnog saveza i menjanja pravca tranzicije koja je počela 90-ih.[404]

Evropska Unija XXI veka sa ambicijama da prevaziđe politiku sile i da u svetu organizuje novi međunarodni poredak zasnovan na zakonima i institucijama, sučeljava se sa Rusijom koja sprovodi staru politiku sile. Da mnoge države Zapadne Evrope već žale što su u EU primile istočnoevropske zemlje i malo je verovatno da će ulaziti u još veću konfrontaciju sa Rusijom primanjem zemalja kao što su Gruzija i Ukrajina, pisao je Robert Kejgen pre 5 godina.[405]

Međutim, krajem jula 2014. godine, EU i SAD su nametnule dalekosežne ekonomske sankcije Rusiji zbog aneksije Krima i krize u Istočnoj Ukrajini.[406] Barak Obama je konstatovao da time Rusija sebe još jednom izoluje iz međunarodne zajednice vraćajući unazad decenije napretka.[407]

Ruska težnja ka statusu velike sile ubrizgana je u njenu spoljnu politiku. Oduvek je u spoljnoj politici Rusije bilo tenzija između identiteta velike sile i ruske želje da održi određeno poštovanje sa Evropom. Integracija se pokazala mnogo lakšom tamo gde saradnja ne ugrožava Rusiji status velike sile.[408]

- **Meka moć Ruske Federacije[409]**

Meka moć postaje sve značajniji koncept u savremenom, globalizovanom svetu. Ove činjenice svesna je i Rusija, koja iz tog razloga radi sve više na njenom jačanju i promociji svoje kulture, jezika i turističkih atrakcija. Ulaganje u ovoj oblasti se može višestruko isplatiti,

---

[403] Dostupno preko: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_109141.htm, (Pristupljeno 30. jula 2014).

[404] Anne Aplebaum, *How Vladimir Putin is waging war on the West – and winning*, Dostupno preko: http://www.spectator.co.uk/features/9447782/how-vladimir-putin-is-waging-war-on-the-west-and-winning/, (Pristupljeno 7. marta 2015).

[405] Robert Kejgen, *Povratak istorije i kraj snova,*op.cit., str. 24,26,27.

[406] Dostupno preko: http://www.bbc.com/news/world-europe-26672800, (Pristupljeno 31. jula 2014).

[407] Julian Borger, *Paul Lewis and Rowena Mason, EU and US impose sweeping economic sanctions on Russia*, Dostupno preko: http://www.theguardian.com/world/2014/jul/29/economic-sanctions-russia-eu-governments, (Pristupljeno 31. jula 2014).

[408] Hanna Smith, „Russian greatpowerness: Foreign policy, the Two Chechen Wars and International Organizations“, Univesity of Helsinki, Helsinki 2014., str. 201.

[409] Ovaj deo teksta napisao je Danijel Džonić.

što pokazuju mnogi uspešni primeri.

Postoji više načina na koji se može meriti razvijenost meke moći neke države, a jedan od relevantnijih jeste onaj koji koristi revizorska kuća Ernst i Jang (Ernst & Young). Tu se zbirna ocena meke moći dobija analizom 13 kriterijuma, podeljenih u 3 grupe : 1) kriterijumi kojima se određuje globalni ugled države (izvoz kulturnih dobara, popularnost jezika, Olimpijske igre, globalne ikone, svetski priznate kompanije); 2) kriterijumi kojima se utvrđuje globalni integritet države (vladavina prava, indeks slobode, izlaznost na izbore, emisija ugljen-dioksida); 3) kriterijumi kojima se utvrđuje globalna integrisanost države (broj imigranata, turizam, rangiranje univerziteta, poznavanje engleskog jezika). Na osnovu ovih parametara, Rusija je dosta dobro ocenjena 2012. godine, zauzevši desetu poziciju.[410]

Izvoz kulturnih dobara

Jedno od polja na kojima se ruske vlasti moraju više angažovati jeste izvoz muzike, filmova i knjiga, s obzirom na činjenicu da je Rusija, prema podacima Konferencije Ujedinjenih Nacija za trgovinu i razvoj (UNCTAD), 2012. godine u ovoj oblasti zaradila 1 618 miliona dolara.[411] To jeste velika količina novca, no u poređenju sa Sjedinjenim Američkim Državama koje su iste godine ostvarile prihod od 37 844 miliona dolara,[412] dolazi se do zaključka da Rusija ima još dosta da radi na tome da svoju kulturu učini konkurentnijom. Ono što je neophodno jeste bolje reklamiranje bogate ruske kulture.

Popularnost jezika

U pogledu popularnosti jezika Rusija se susreće sa padom broja ljudi koji se služi ruskim jezikom. Iako ruski jezik ima još uvek veliki broj govornika, pre svega na području bivšeg Sovjetskog Saveza, zabrinjavajući su podaci Eurostata. U većini država Evrope broj srednjoškolaca koji su učili ruski jezik se smanjio poslednjih godina. S druge strane, raste broj studenata u SAD-u koji se bave proučavanjem ruskog jezika.[413]

---

[410] http://emergingmarkets.ey.com/wp-content/uploads/downloads/2012/05/TBF-606-Emerging-markets-soft-power-index-2012_LR.pdf (pristupljeno 26.07.2014)

[411] http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=14772 (pristupljeno 26.07.2014)

[412] Isto

[413] Nikola Kosović, „ Meka moć Ruske Federacije", u Dragan R. Simić, Dragan Živojinović,

Olimpijske igre

Rusija spada u države koje su ostvarile najveće uspehe na Olimpijskim igrama. Ona, kao naslednica Ruskog carstva i SSSR-a, ima jednu od najdužih i najuspešnijih istorija olimpizma. Prve letnje olimpijske igre na kojima je Rusija nastupala bile su 1908.godine u Londonu, kada je ruske boje branilo 6 sportista. Do danas, Rusija je (zbirno, i na letnjim i na zimskim olimpijskim igrama) osvojila 1733 medalje, od čega 656 zlatnih, 542 srebrne i 535 bronzanih, što je čini drugom najuspešnijom državom u istoriji modernih Olimpijskih igara (jedino SAD imaju više osvojenih medalja, ukupno 2708).[414] Poseban značaj za Rusiju predstavljala je organizacija Zimskih olimpijskih igara u Sočiju 2014. godine, koje predstavljaju najskuplje takmičenje u bezbednosnom smislu do sad (na organizaciju je ukupno potrošeno oko 51 milijarde dolara, prema proceni Dmitrija Kozaka, zamenika ruskog premijera koji je bio zadužen za organizaciju),[415] usled povećanog rizika od terorističkih napada.

Globalne ikone

Pojedinci mogu imati veliki značaj za širenje meke moći. Jedan od pokazatelja da je neko lice prepoznatljivo širom sveta jeste lista časopisa TIME koja objavljuje godišnje liste najuticajnijih ljudi sveta. Na ovoj listi, međutim, nema previše mesta za Ruse: u poslednje 3 godine na njoj se našlo 3 Rusa. Prvi od njih koji se domogao pozicije na ovoj listi 2012. godine bio je Aleksej Navaljni, jedan od najpoznatijih kritičara trenutne vlasti u Rusiji. Posle njega 2013.godine na listi se našao Igor Sečin, predsednik Rosnjefta i jedan od najmoćnijih biznismena u državi. Ruski predsednik, Vladimir Putin, je 2014.godine dospeo na listu, pre svega zahvaljujući njegovoj ogromnoj ulozi i uticaju na mnogim ključnim tačkama međunarodne scene.[416]

Svetski priznate kompanije

Pored pojedinaca, veliki ugled državi donose i kompanije. Na listi najpoznatijih kompanija sveta koju svake godine objavljuje časopis ,,Forčn" (Fortune) ni ove godine nema nijedne iz Rusije,[417] i pored činjenice da je, prema podacima istog časopisa, ruski ,,Gasprom" bio

---

Nikola Kosović (urs.), *Meka moć država*, Udruženje za studije SAD u Srbiji, Centar za društvena istraživanja, Beograd, 2013, str. 257-258.

[414] http://www.sports-reference.com/olympics/ (pristupljeno 27.07.2014)

[415] http://www.slobodnaevropa.org/content/soci-u-brojkama/25245509.html (pristupljeno 27.07.2014)

[416] http://time.com/time100-2014/ (pristupljeno 27.07.2014)

[417] http://fortune.com/fortune500/ (pristupljeno 27.07.2014)

korporacija sa najvećim profitom 2012.godine (44,46 milijardi dolara). Jedno od objašnjenja zašto nema nijedne ruske kompanije na ovoj listi može biti to što su one najprofitabilnije uglavnom iz oblasti manje komercijalnih delatnosti (od 7 najvećih ruskih kompanija, njih 5 je iz oblasti naftne industrije, jedna iz telekomunikacija i jedna iz bankarstva i finansija).[418] U svakom slučaju, ruske firme moraju više raditi na svom promovisanju u svetu kako bi postale konkurentnije vodećim firmama sa Zapada.

Vladavina prava

Još jedan od kriterijuma kojim su se vodili ljudi iz revizorske kuće Ernst i Jang jeste vladavina prava. Prema podacima Svetske banke, ovaj segment je dosta slab u Rusiji. Konačni rezultat se dobija sabiranjem vrednosti 15 različitih činilaca.[419] Najbolje ocenjen je onaj koji se tiče političkih rizika. Na ovom polju Rusija je ocenjena kao stabilna i snažna država u kojoj su male šanse da dođe do nasilne promene vlasti koja bi mogla da dovede do poremećaja ekonomskih odnosa. Najviše problema Rusija ima u pogledu ljudskih prava, a najsvežiji primer jeste donošenje zakona kojim se diskriminiše LGBT populacija.[420]

Indeks slobode

U pogledu sloboda Rusija se takođe nisko kotira. Prema izveštaju Fridom Hausa (Freedom House) za 2014. godinu, Rusija je opet ocenjena kao neslobodna država, sa ocenom 6 za politička prava i 5 za građanske slobode (na skali od 1 do 7, gde 1 označava najviši mogući stepen slobode).[421] Ovakve ocene Rusija dobija redovno od 2005. godine (2004. godine je imala 5 na obe skale i bila je ocenjena kao delimično slobodna zemlja), što nas dovodi do zaključka da se nije puno toga promenilo na tom polju.[422] Rusija će, međutim, morati da poradi na borbi protiv korupcije, jačanju slobode mišljenja i štampe i širenju ljudskih prava i sloboda kako bi postala atraktivnija ostatku sveta.

---

[418] Nikola Kosović, „ Meka moć Ruske Federacije", u Dragan R. Simić, Dragan Živojinović, Nikola Kosović (urs.), *Meka moć država*, op.cit., str.260.

[419] http://databank.worldbank.org/data/views/variableselection/selectvariables.aspx?source=worldwide-governance-indicators (pristupljeno 28.08.2014)

[420] http://www.theguardian.com/world/2013/jun/30/russia-passes-anti-gay-law (pristupljeno 28.08.2014)

[421] http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2014/russia-0#.U-id9qjoj6w (pristupljeno 28.08.2014)

422 Sve liste videti na: http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/ (pristupljeno 28.08.2014)

Izlaznost na izbore

Polje na kome Rusija pokazuje prednost u odnosu na druge države jeste izlaznost građana na izbore. U Rusiji su predsednički izbori do sad održani 6 puta i izlaznost nikad nije bila manja od 64,39 procenata, koliko je iznosila 2004. godine. Izlaznost na parlamentarne izbore je takođe relativno visoka.[423] Ovo doprinosi ugledu Rusije, jer pokazuje da vlast već dve decenije oslikava volju građana. Sasvim je opravdano očekivati da će produžavanje mandata predsedniku i Državnoj dumi uticati pozitivno na izlaznost na izbore, iz razloga što ređe izborne kampanje mogu dovesti do povećanog interesovanja građana za politiku.

Emisija ugljen-dioksida

Kontrola emisije ugljen-dioksida takođe može popraviti ugled države u svetu. Ukoliko vlasti rade na smanjenju zagađivanja onda to govori o ekološkoj svesti i dosta doprinosi popularizaciji tih ljudi i te države u svetu. Rusija bi se mogla pohvaliti time što u grupi velikih sila spada među manje zagađivače: bila je na 5. mestu (iza Kine, SAD-a, EU i Indije) 2010.godine sa 1 740 776 kilotona, što čini 5,55 % ukupnog zagađenja.[424] Za dalji napredak na ovom polju neohodna je ipak šira socijalna podrška i svest građana o važnosti očuvanja životne sredine.

Broj imigranata

Rusija još bolje stoji u pogledu broja stranaca koji se naseljavaju u nju. Prema istraživanju Ujedinjenih Nacija, Rusija se nalazi na drugom mestu po broju imigranata (11 miliona), odmah iza SAD-a (46 miliona).[425] Ovo dosta govori o njenoj privlačnosti i šansama koje pruža. Podaci Ruske federalne državne statistike „Rosstat" pokazuju da najveći broj imigranata dolazi sa područja bivšeg Sovjetskog Saveza,[426] što i ne čudi, s obzirom na mnogostrukost veza koje postoje između ovih zemalja.

---

[423] International Institute for Democracy and Electoral Assistance, *Voter turnout data for Russian Federation*, dostupno na: http://www.idea.int/vt/countryview.cfm?id=191 pristupljeno 29.07.2014)

[424] http://mdgs.un.org/unsd/mdg/SeriesDetail.aspx?srid=749 (pristupljeno 29.07.2014)

[425] http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/migration/migrationreport2013/Full_Document_final.pdf (pristupljeno 30.07.2014)

[426] http://www.gks.ru/bgd/regl/b13_13/IssWWW.exe/Stg/d1/04-28.html (pristupljeno 30.07.2014)

Turizam

Turizam takođe dosta doprinosi pobošljanju slike o Rusiji u svetu. Ova država je dosta privlačna za turiste zbog veoma bogate istorije, kulture, kuhinje kao i neverovatnih prirodnih pejzaža i prelepih gradova. Rusija je 2013. godine ugostila 10 % više turista nego u 2012.godini- – nju je 2013. godine posetilo 28 miliona turista.[427] Ovo je smešta na 9. poziciju, odmah iza Ujedinjenog Kraljevstva, a ispred Tajlanda.

Rangiranje univerziteta

U pogledu visokog obrazovanja, Rusija zaostaje za svojim konkurentima. Na listi 400 najprestižnijih univerziteta u svetu časopisa Tajms (Times Higher Education) za period 2013-2014., od ruskih univerziteta nalazi se samo Državni univerzitet Lomonosov u Moskvi (koji se nalazi u grupi onih koji su rangirani od 226. do 250. pozicije).[428] Situacija se popravila, pa je po novom rangiranju ova institucija napredovala i sada se nalazi na 196. mestu. Razlika u odnosu na prošli period jeste u tome što ovo nije jedini ruski univerzitet na listi – Državni univerzitet u Novosibirsku se sada nalazi u grupi od 301. do 350. mesta.[429]

Poznavanje engleskog jezika

Poslednji kriterijum kojim se vodi revizorska kuća Ernst i Jang prilikom ocenjivanja meke moći jeste poznavanje engleskog jezika, koji danas važi za najpopularniji jezik na svetu i čije je znanje sve više potrebno za obavljanje velikog broja poslova. Prema istraživanju kompanije „Obrazovanje na prvom mestu" (Education First), Rusija se nalazi u grupi zemalja čije stanovništvo loše zna engleski.[430] Postoji više razloga za ovo, od sinhronizacije svih filmova i serija pa sve do zakona koji zabranjuju upotrebu engleskih reči u reklamama. Ovo se, međutim, mora menjati, ukoliko Rusija želi da bude jedna od vodećih ekonomija sveta.

---

[427] http://mkt.unwto.org/publication/unwto-tourism-highlights-2014-edition (pristupljeno 30.07.2014)

[428] http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2013-14/world-ranking (pristupljeno 30.07.2014)

[429] http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2014-15/world-ranking (pristupljeno 03.11.2014)

[430] http://www.ef.com/epi/ (pristupljeno 30.07.2014)

- **Zaključak**

I pored nesporno velikog značaja koji ima prethodno iznesena analiza ruske meke moći, jako je bitno imati u vidu i drugi aspekt koji je mnogo teže meriti. Tu se pre svega misli na religiju i uticaj koji ona ostvaruje. Pravoslavna crkva, čiji je centar danas u Rusiji, igra veliku ulogu u približavanju i formiranju čvršćih veza sa drugim državama u kojima dominira stanovništvo iste vere, a takođe čuva tradicionalne ruske vrednosti. Ruska kultura i civilizacija se u značajnoj meri temelje na istočnoj hrišćanskoj crkvi, što neke, poput direktora Ruskog instituta za strateška istraživanja dr Leonida Petroviča Rešetnjikova, navodi na zaključak da je pravoslavlje posebna civilizacija najviših vrednosti i da je kao takvo alternativa zapadnjačkom modelu potrošačke civilizacije, koji ljude svodi na prosto materijalna a ne duhovno bogata bića. Iz tog razloga zadatak ruskog i drugih pravoslavnih naroda jeste da šire svoj pravoslavni koncept na globalnom nivou, ali ne vojnom silom već upravo putem meke moći.[431]

Ono što se s pravom može tvrditi jeste činjenica da Rusija dosta dobro stoji u pogledu uticaja koji ostvaruje na polju meke moći, ali stiče se utisak da se tu može učiniti još dosta kako bi taj uticaj bio veći i time ojačao rusku moć u celini. Možda je jedna od kočnica to što Rusija vidi državu kao glavni instrument meke moći.[432] S druge strane, kako je meka moć samo jedan od delova moći neke države, neophodno je da njena sveukupna moć raste, kao i činioci koji je određuju (ekonomski, vojni, politički, obrazovni, diplomatski, itd) kako bi i sama meka moć rasla. Posmatrano iz te perspektive, Rusija će ostvariti najveću korist ako se intenzivnije posveti ovom zadatku, ulažući znatno više sredstava i volje. Rezultat će biti i jačanje ruske moći u celini i jačanje ruske meke moći kao njenog dela, što će je činiti dostojnom pariranja trenutno najvećoj svetskoj sili – Sjedinjenim Američkim Državama.

---

[431] http://ceas-serbia.org/root/index.php/sr/prenosimo/3178-meka-moc-rusije-u-srbiji-mogucnosti-i-perspektive (pristupljeno 23.11.2014)

432 Joseph.S.Nye, ,,What China and Russia dont get about soft power", *Foreign Policy* ,2013, dostupno na : http://www.foreignpolicy.com/articles/2013/04/29/what_china_and_russia_don_t_get_about_soft_power (pristupljeno 20.11.2014)

Danijel Džonić, Marta Predić, Marija Tarbuk,
Milena Ivković, Miloš Perović, Marko Despotović,
Tanja Ratković

Russian Federation as a Challenger to the United States of America

Abstract

The main topic of this paper is the power of Russian Federation as an USA's challenger. It consists of three parts. The first part contains general information about the Russian geography, history, culture and religion. The second part analyses the hard power of Russia, especially its economic power, science and technology. The military power of Russia is also described in this essay, with special reference to its naval, ground, air and nuclear forces. The third part tries to explain Russian soft power, i.e. the influence of this country in the international organizations, national cohesion and universalist culture.

Keywords: International Relations, Russian Federation, geography of Russian Federation, history of Russian Federation, culture of Russian Federation, religion of Russian Federation, economic power of Russian Federation, military power of Russian Federation, science and technology of Russian Federation, national cohesion of Russian Federation, universalist culture of Russian Federation, influence of Russian Federation in international organizations, soft power of USA.

Konstantin Magdić[1] Katarina Srejić[2] Uroš Kusturić[3]
Milena Nikčević[4]

Sirijska Arapska Republika kao izazivač Sjedinjenim Američkim Državama

Apstrakt

Rad se bavi istraživanjem moći Sirijske Arapske Republike kao izazivača Sjedinjenim Američkim Državama. Tekst se sastoji iz tri dela, od kojih prvi sadrži opšte informacije o njenoj geografiji, istoriji, kulturi i religiji. Drugi deo obuhvata analizu tvrde moći Sirije u okviru koje su obrađene teme ekonomske moći i nauke i tehnologije. Takođe, objašnjava se i vojna moć Sirije, koja obuhvata pomorsku, kopnenu, vazduhoplovnu i nuklearnu moć. U trećoj celini se istražuje meka moć Sirije, tj. njen uticaj u međunarodnim organizacijama, nacionalna kohezija i univerzalistička kultura.

Ključne reči: međunarodni odnosi, Arapska Republika Sirija, geografija Sirije, istorija Sirije, kultura Sirije, religija Sirije, ekonomska moć Sirije, vojna moć Sirije, nauka i tehnologija Sirije, nacionalna kohezija Sirije, univerzalistička kultura Sirije, uticaj Sirije u međunarodnim organizacijama, meka moć Sirije.

[1] magdic.konstantin@gmail.com
[2] katarina.srejic644@gmail.com
[3] milena.nikcevic103@gmail.com
[4] uroskusturic@hotmail.com

Slika 1. Teritorija Sirije

Pokazatelj	Podatak	Mesto na svetu
Površina teritorije	185.180 km^2	89.
Stanovništvo	17.951.639	61.
Gustina naseljenosti	nema podataka	
BDP u paritetu kupovne moći	107,6 biliona dolara	73.
BDP po glavi stanovnika	5,100 dolara	159.
Nivo nezaposlenosti	17,8%	155.
Džini indeks	/	
Indeks ljudskog razvoja	/	
Glavni grad	Damask	
Zvanični jezik	Arapski	
Zvanična valuta	Sirijska funta	

Tabela 1. Osnovni podaci o Siriji[5]

[5] U izradi tabele korišćeni su podaci The World Factbook, Central Intelligence Agency, Syria, dostupno na https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sy.html, (pristupljeno 20.05.2015.)

- **Geografija Sirijske Arapske Republike**[6]

Sirija se nalazi u Jugozapadnoj Aziji, severno od Arapskog poluostrva i istočno od Mediterana. Graniči se sa Turskom na severu, na istoku sa Irakom, na jugu sa Jordanom, na zapadu sa Libanom i jugoistoku sa Izraelom. Po svojoj veličini nalazi se na 89-om mestu u svetu. Ima površinu od 185,180 km^2.[7] Sirija ima dva teritorijalna spora. Jedan sa Izraelom a drugi sa Turskom. Golansku visoravan je okupirao Izrael u Šestodnevnom ratu 1967 godine.[8] To je bio jedan od razloga zbog koga su Sirija i Izrael još uvek zvanično u ratu već 47 godina. Kako bi se održalo primirje, između vojnih jedinica dve zemlje postoji demilitarizovana zona pod mandatom UN.[9] Turska je 1939. godine jednostrano okupirala provinciju Hataj koja se nalazi na obali Mediterana. Ona je originalno pripadala Siriji koja je tada još uvek bila pod Francuskim mandatom. Sirija jos uvek nije priznala njenu aneksiju.[10] Količina vode reka Eufrat koju Turska namerno zadržava ostaje najvažniji spor između Turske sa jedne i Sirije i Iraka sa druge strane.[11] Ovaj spor ima veliku važnost, budući da reka predstavlja nezamenljiv izvor vode za ove dve države.

Između Turske granice na severu i Libanske granice na jugu prostire se uska priobalna dolina naseljena pretežno Alavitima. Alaviti su pripadnici šiitske sekte kojoj pripada predsednik Asad.[12] Pararelno sa ovom dolinom prostire se primorski planinski venac prosečne visine 1200 metara. Ovaj venac odvaja ovu dolinu od ostatka Sirije.[13] Na taj način ove planine su postala viševekovna prirodna zaštita za alavite od sunita, koji naseljavaju Siriju sa druge strane ovih planina. Južno od ovih planina, duž granice sa Libanom i paralelno sa Medite-

[6] Ovaj deo teksta napisao je Konstantin Magdić

[7] The World Factbook, Central Intelligence Agency, Syria, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sy.html, (pristupljeno 20.05.2015.)

[8] Encyclopedia Britannica, *Golan Heights*, dostupno na: http://www.britannica.com/place/Golan-Heights, (pristupljeno 20.05.2015)

[9] Security Council Report, *June 2014 Monthly Forecast UNDOF (Golan Heights)*, dostupno na: http://www.securitycouncilreport.org/monthly-forecast/2014-06/undof_golan_heights_6.php, (pristupljeno 20.05.2015.)

[10] Emma Lundgren Jörum, *Syria's "Lost Province": The Hatay Question Returns*, dostupno na: http://carnegieendowment.org/syriaincrisis/?fa=54340, (pristupljeno 20.05.2015.)

[11] Al Akhbar, *A new Turkish aggression against Syria: Ankara suspends pumping Euphrates' water*, dostupno na: http://englishal-akhbar.com/node/19970, (pristupljeno 20.05.2015.)

[12] „Country Profile: Syria", Library of Congress – Federal Research Division, 2005, p. 5.

[13] Ibidem, p. 5.

ranskom obalom prostiru se 150 km duge Anti-Libanske planine. One predstavljaju još jednu prirodnu granicu, koja se završavaju tek kod Golanske visoravni. Ovi planinski vrhovi dostižu visinu od više od 2800 metara.[14] Ono što razdvaja ova dva planinska venca je Homski prolaz, plodan predeo poznatiji i po imenu"Vrata Sirije".[15] Tako je nazvan zbog svoje istorijske uloge kao važnog trgovačkog puta i prolaza kojim su sve vojske prolazile na svom putu. Ovaj put vodi od obale Mediterana ka unutrašnjosti Sirije. Na ovom strateškom mestu sagrađena je i jedna od najvažnijih krstaških tvrđava Krak de Ševalije.[16] Reka Barada izvire na Anti-Libanskim planinama i teče ka istoku do Damaska. Kod Damaska nastaje Al-Guta oaza. Zahvaljujući ovoj oazi grad se razvijao još od antičkih vremena i uspeo da dostigne status jednog od najvećih gradova arapskog i islamskog sveta.[17] Reka Orontes izvire u dolini Beka u Libanu. Ulazi u Siriju kroz Homski prolaz, gde formira Homs jezero. Nastavlja da teče dalje ka severu, istočno i paralelno sa Primorskih planina, i prolazi kroz dolinu Ghab. Nakon doline Ghab prelazi u Tursku i protiče kroz antički grad Antiohiju. Na kraju svog toka se uliva u Mediteran.[18] Ona je jedan od najvažnijih irigacionih izvora Sirije. U blizini njenih obala živi veliki broj staništva Sirije, i nastali su neki od najvećih gradova kao što su Homs i Hama.

Na jugu se nalazi Golanska visoravan. Strateški vrlo bitan predeo koji dominira ovim područjem, ali nije pod kontrolom Sirije. Nešto istočnije od toga na granici sa Jordanom nalazi se visoki vulkanski region Planina Druza. Ovaj deo je naseljen Druzima po kojima je i dobio ime.[19] Severoistočno od ovih planina, prostire se niska, neplodna pustinjska oblast Hamad.[20] Ova pustinjska oblast pripada Sirijskoj pustinji koja se prostire kroz sve okolne zemlje. Ona razdvaja dve antičke oblasti, Levant i Mesopotamiju.

Reka Eufrat izvire u Turskoj. Preseca Siriju dijagonalo i preovladjuje severom zemlje. To je reka koja sadrži više od 80% vode rezervi

[14] Ibidem, p. 5.
[15] Project Gutenberg, *Homs Gap*, dostupno na: http://self.gutenberg.org/articles/homs_gap, (pristupljeno 20.05.2015.)
[16] Castles, *Krak des Chevaliers Castle*, dostupno na: http://www.castles.nl/krak-des-chevaliers-castle, (pristupljeno 20.05.2015.)
[17] „Country Profile: Syria", Library of Congress – Federal Research Division, 2005, p. 5.
[18] Ibidem, p. 5.
[19] Ibidem, p. 5.
[20] Ibidem, p. 5.

vode za sirijski narod.[21] Izgradnjom Tabka brane na Eufratu stvoreno je veštacko jezero Asad. To je ujedno i najveće jezero u Siriji. Reka Eufrat ima dve najvažnije pritoke: Balikh i Kabur. Obe izviru u Turskoj i ulivaju se sa njene leve strane.[22] Plodna regija koju ove reke formiraju naziva se Jazirah. Upadljiva karakteristika sirijske klime je kontrast između mora i pustinje. Polusuva stepska zona se prostire između obale Sredozemnog mora na zapadu i pustinjske regije na istoku zemlje. Površinski zauzima preko tri četvrtine zemlje.[23]

Sirija je zemlja koja nije bogata prirodnim resursima. Glavni prirodni resurs je nafta. Izvorišta nafte nisu pod kontrolom vlade. Još veći problem od kontrole jeste činjenica da ta ista izvorišta presušuju. Na taj način Sirija ubrzo može doći u situaciju da će morati da počne da uvozi naftu. Pored nafte Sirija poseduje i prirodni gas, fosfat, mermer, gips, halit, gvožđe i hrom.[24] Pustinje i sve veći nedostatak vode uzrokovali su da šume zauzimaju malu površinu do 3%.[25] Zbog ovakvih podataka, smatra se da je samo trećina sirijskog zemljišta obradivo.[26]

Na početku rata u Siriji populacija Sirije je brojala nešto manje od 21 milion stanovnika,[27] među kojima je bilo više od 2 miliona iračkih i palestinskih izbeglica.[28] Usled aktuelnog sukoba Sirija ima 6.5 miliona interno raseljenih,[29] kao i 3.8 miliona izbeglica pre svega u susednim zemljama.[30] Najveći broj njih nalazi se u izbegličkim kampovima u Turskoj oko 1.6 miliona, kao i u Libanu više od 1.1 miliona.[31]

---

[21] Ibidem, p. 5.
[22] Ibidem, p. 5.
[23] Ibidem, p. 5.
[24] The World Factbook, Central Intelligence Agency, Syria, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sy.html, (pristupljeno 20.05.2015.)
[25] „Country Profile: Syria", Library of Congress – Federal Research Division, 2005, p. 10.
[26] Ibidem, p. 6.
[27] UN data, *Syrian Arab Republic*, dostupno na: https://data.un.org/CountryProfile.aspx?crName=Syrian%20Arab%20Republic, (pristupljeno 20.05.2015.)
[28] World Population Review, *Syria Population*, dostupno na: http://worldpopulationreview.com/countries/syria-population/, (pristupljeno 20.05.2015.)
[29] The UN Refugee Agency, *2015 UNHCR country operations profile - Syrian Arab Republic*, dostupno na: http://www.unhcr.org/pages/49e486a76.html, (pristupljeno 20.05.2015.)
[30] Amnesty International, *Facts & Figures: Syria refugee crisis & international resettlement*, dostupno na: https://www.amnesty.org/en/articles/news/2014/12/facts-figures-syria-refugee-crisis-international-resettlement/, (pristupljeno 20.05.2015.)
[31] Ibidem.

Struktura stanovništa se nije promenila uprkos velikim žrtvama usled postojećeg sukoba. I dalje više od 50% sirijske populacije čine osobe mlađe od 25 godina,[32] ali zato stopa rasta dramatično opada, u 2014. godini iznosi -9.7%.[33] U ovom trenutku Sirija ima nešto manje od 22 miliona stanovnika, uključujući i 3.8 miliona izbeglica.[34]

Najveći broj Sirijaca su Arapi 90 %, a najveća etnička manjina su svakako Kurdi. U Siriji ih je na početku bilo oko 2.5 miliona[35] ili oko 12%. Oni naseljavaju krajnji sever Sirije, tursko-sirijsku granicu.[36] Jermenska populacija je pre rata iznosila oko 100.000,[37] ali veliki broj njih je napustio zemlju.[38] Ne zna se tačan broj Turkmena u Siriji, procene su da ih ima oko 200.000 hiljada.[39] Dok Asiraca u Siriji ima oko 400.000 hiljada.[40]

Zvanični jezik u Siriji je arapski, pored njega u upotrebi su još kurdski među kurdima, jermenski među jermenima, turski među turkmenima. Takođe, u Siriji se nalazi grad Malula u kome se i dan danas govori aramejski jezik, kojim je govorio i propovedao Isus Hrist.[41]

Sirija je administrativno podeljena na 14 provincija. Svaka provincija ima jedan veliki grad koji dominira celom provincijom. Damask je izuzetak jer je podeljen na dve provincije, jednu za sam grad

---

[32] The World Factbook, Central Intelligence Agency, Syria, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sy.html, (pristupljeno 20.05.2015.)

[33] Ibidem.

[34] Population Pyramids, *Syrian Arab Republic*, dostupno na: http://populationpyramid.net/syrian-arab-republic/2015/, (pristupljeno 20.05.2015.)

[35] Minority Rights Group International, *Syria*, dostupno na: http://www.minorityrights.org/5270/syria/kurds.html, (pristupljeno 20.05.2015.)

[36] BBC, *Guide: Syria's diverse minorities*, dostupno na: http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-16108755, (pristupljeno 20.05.2015.)

[37] Syrian Armenian Relief Fund, *History of Armenians in Syria*, dostupno na: http://www.syrianarmenianrelieffund.org/background.php, (pristupljeno 20.05.2015.)

[38] Karen Leigh, *From Aleppo to Armenia: Syrian auto-repair tycoon starts over*, dostupno na: http://www.csmonitor.com/World/Middle-East/2014/0723/From-Aleppo-to-Armenia-Syrian-auto-repair-tycoon-starts-over, (pristupljeno 20.05.2015.)

[39] Now News, *Turkmen in joint battle 'for Syria democracy'*, dostupno na: https://now.mmedia.me/lb/en/nowsyrialatestnews/turkmen_in_joint_battle_for_syria_democracy, (pristupljeno 20.05.2015.)

[40] Al-Monitor, *Syria's Assyrians threatened by extremist*, dostupno na: http://www.al-monitor.com/pulse/security/2014/04/syria-assyrians-threat-crisis.html, (pristupljeno 20.05.2015.)

[41] Robert F. Worth, *In Syrian Villages, the Language of Jesus Lives*, dostupno na: http://www.nytimes.com/2008/04/22/world/middleeast/22aramaic.html?_r=0, (pristupljeno 20.05.2015.)

i jednu za njegovu okolinu.[42] Sam grad Damask ima oko 1.5 milion stanovnika,[43] ali on nije najveći sirijski grad već Alep. Pre rata Alep je imao više od 2 miliona stanovnika,[44] ali je zbog velikih borbi koje su ga razorile i podelile na dva dela, deo koji kontolišu trupe režima i deo koji kontrolišu trupe pobunjenika, broj njegovih stanovnika opao je na 1.6 miliona.[45]

Sirijska Arapska Republika je ustavna parlamentarna republika. Njen predsednik je Bašar Al Asad, koji je nasledio svog oca Hazifa Al Asada nakon njegove smrti 2000. godine. Bašar baš kao i njegov otac pripada Alavitima, manjinskoj šiitskoj sekti. Po obrazovanju lekar, nije bio predviđen za naslednika njegovog oca, već je to bio njegov stariji brat Basel, koji je spletom nesrećnih okolnosti poginuo u saobraćajnoj nesreći. Porodica Asad u Siriji dolazi na vlast 1971. godine pomoću Baas partije, odnosno Arapske socijalističke partije Baas, čija se ideologija zasniva na arapskom socijalizmu i arapskom nacionalizmu.

Nakon smrti njegovog oca, Bašar prvo postaje generalni sekretar Baas partije,[46] a zatim na izborima, na kojima nije imao protivkandidata, biva izabran na sedmogodišnji mandat, a reizabran na izborima 2007. godine.[47] Režim je decenijma optuživan za kršenje osnovnih ljudskih prava, represiju nad opozicijom, medijima, i građanima.[48] Vanredno stanje ukinuto je 2011. godine nakon 48. godina trajanja.[49] Posle niza oružanih sukoba sa režimom Muslimansko bratstvo je zakonom zabranjeno 1980.[50] Nakon toga je usledio ustanak u Hami koji

[42] The World Factbook, Central Intelligence Agency, Syria, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sy.html, (pristupljeno 20.05.2015.)

[43] World Population Review, *Major Cities in Syria Population 2015*, dostupno na: http://worldpopulationreview.com/countries/syria-population/major-cities-in-syria/, (pristupljeno 20.05.2015.)

[44] City Population, *Syria*, dostupno na: http://www.citypopulation.de/Syria.html, (pristupljeno 20.05.2015.)

[45] World Population Review, *Major Cities in Syria Population 2015*, dostupno na: http://worldpopulationreview.com/countries/syria-population/major-cities-in-syria/, (pristupljeno 20.05.2015.)

[46] Encyclopedia Britannica, *Bashar al-Assad*, dostupno na: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/711020/Bashar-al-Assad, (pristupljeno 20.05.2015.)

[47] Ibidem.

[48] Economist, *How Syria controls its dissidents Banning travel*, dostupno na: http://www.economist.com/node/17155868, (pristupljeno 20.05.2015.)

[49] Anne Barker, *Syria to end 48 years of martial law*, dostupno na: http://www.abc.net.au/news/2011-03-28/syria-to-end-48-years-of-martial-law/2639462, (pristupljeno 20.05.2015.)

[50] Carnegie Endowment for International Peace, *The Muslim Brotherhood in Syria*,

je krvavo ugušen.[51] Procenjuje se da je poginulo između 10 i 25 hiljada stanovnika Hame. Nakon ovog događaja Muslimansko bratstvo se povlači iz političkog života Sirije. Njeni preživeli lideri i mnogi njeni članovi su bili proterani.

Zbog neograničenih ovlašćenja predsednika i ustavom zagarantovane vlasti Baas partije, Arapsko proleće nije zaobišlo ni Siriju. Protesti su počeli u januaru 2011. godine. U početku protesti su bili nenasilni, ali je stanje ubrzo eskaliralo ka ozbiljnijem sukobu koji je vremenom prerastao u građanski rat. Različite strane krivicu za početak sukoba vide na protivničkim stranama. Prema zapadnim medijima vladine trupe nasilno su gušile proteste, i ubijale mirne anti-vladine,[52] što je dovelo do sveopšteg ustanka koji se pretvorio u demonstracije. Dok Asad tvrdi da su se vladine trupe borile protiv oružanih bandi.[53] oni koji se slažu sa njim navode izveštaj misije Arapske Lige u Siriji,[54] u kome se potvrđuje da vladine trupe odgovaraju na napade oružanih bandi a ne protiv mirnih demonstranata.[55] U intervjuu za „Foreign Affairs" Asad navodi: "Mi smo doneli tri glavne odluke. Prvo da budemo otvoreni za dijalog. Drugo, promenili smo ustav i zakon, prema onome što su mnogi u opoziciji govorili da je uzrok krize. Treće, odlučili smo da odbranimo zemlju, da odbranimo sami sebe, da se borimo protiv terorizma."[56] Ove tri odluke čine strategiju režima za izlazak iz celokupne krize, i one se još uvek dosledno sprovode.

Izglasan je novi reformisani ustav, koji je potvrđen na referendumu 2012. godine[57] na teritorijama pod kontrolom režima. Iako su

---

dostupno na: http://carnegieendowment.org/syriaincrisis/?fa=48370, (pristupljeno 20.05.2015.)

[51] David Kenner, *Massacre City*, dostupno na: http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/08/05/massacre_city, (pristupljeno 20.05.2015.)

[52] The Guardian, *Syrian forces kill at least 34 protesters at anti-government protest*, dostupno na: http://www.theguardian.com/world/2011/jun/03/syrian-forces-kill-34-protesters, (pristupljeno 20.05.2015.)

[53] Amthony Shadid, *Syria's Protesters, Long Mostly Peaceful, Starting to Resort to Violence,* dostupno na: http://www.nytimes.com/2011/09/17/world/middleeast/at-least-six-protesters-killed-in-syria.html?_r=0, (pristupljeno 20.05.2015.)

[54] „Report of the Head of the League of Arab States Observer Mission to Syria for the period from 24 December 2011 to 18 January 2012", 2012, dostupno na: http://www.columbia.edu/~hauben/Report_of_Arab_League_Observer_Mission.pdf, (pristupljeno 20.05.2015.)

[55] *Pepe Escobar, Exposed: The Arab agenda in Syria*, dostupno na: https://nsnbc.wordpress.com/2012/02/07/exposed-the-arab-agenda-in-syria/, (pristupljeno 20.05.2015.)

[56] Bashar al-Assad, „Syria's President Speaks", *Foreign Affairs,* march/april 2015, p. 61.

[57] Russia Today, *89% vote in favor of new Syrian Constitution*, dostupno na: http://rt.com/news/syria-referendum-constitution-results-307/, (pristupljeno 20.05.2015.)

predsednička ovlašnjenja ostala velika, njegov mandat je ograničen na 7 godina sa pravom jednog reizbora,[58] i to na direktnim izborima a ne kao do sada, kada ga je birao parlament a izbor bio potvrđivan na referendumu. Uveden je višepartijski sistem,[59] a vladajuća Baas partija nema više zagarantovanih polovinu parlamentarnih mandata.[60] Nakon promene ustava usledili su i izbori za parlament, na kojima je izlaznost bila oko 51%.[61] Na njima je blok partija okupljen oko Asadove Baas partije odneo pobedu sa osvojenih oko 60% parlamentarnih mandata,[62] međutim treba napomenuti da je više od 90% parlamentarih predstavnika izrazilo podršku Asadu.[63] Nakon parlamentarnih usledili su i redovni predsednički izbori u junu 2014. godine, na kojima je Asad ubedljivo pobedio sa osvojenih skoro 90% glasova,[64] ovaj put on je imao dva protivkandidata ali zapadne zemlje ni ovaj put nisu priznale izbore. Izlaznost je premašila 70%[65] jer izbori nisu održani samo na teritoriji pod kontrolom režima, već i u sirijskim ambasadam širom sveta, pa se tako u Libanu toliki broj sirijskih izbeglica pojavio na glasanju, da su tom prilikom stvorili saobraćajni haos u Tripoliju, a vreme za glasanje je moralo biti produženo kako bi svi koji su se pojavili imali mogućnost da glasaju.[66]

Opoziciju Bašaru al Asada možemo podelitii na dva dela, na

[58] Dominic Evans, *Factbox: Referendum on Syria's new constitution*, dostupno na: http://www.reuters.com/article/2012/02/25/us-syria-constitution-idUSTRE81O0BT20120225, (pristupljeno 20.05.2015.)

[59] Ibidem.

[60] „Country Profile: Syria", Library of Congress – Federal Research Division, 2005, p. 17.

[61] IFES Election Guide, *Syrian Arab Republic*, dostupno na: http://www.electionguide.org/countries/id/208/, (pristupljeno 20.05.2015.)

[62] Joshua Landis, *Election Results of the May 7, 2012 Syrian Elections*, dostupno na: http://www.joshualandis.com/blog/election-results-of-the-may-7-2012-syrian-elections/, (pristupljeno 20.05.2015.)

[63] Ibidem.

[64] The Guardian, *Bashar al-Assad wins re-election in Syria as uprising against him rages on*, dostupno na: http://www.theguardian.com/world/2014/jun/04/bashar-al-assad-winds-reelection-in-landslide-victory, (pristupljeno 20.05.2015.)

[65] IFES Election Guide, *Syrian Arab Republic*, dostupno na: http://www.electionguide.org/countries/id/208/, (pristupljeno 20.05.2015.)

[66] Mahdi Darius Nazemroaya, *Syrian Refugees in Lebanon Vote in Presidential Elections*, dostupno na: http://www.globalresearch.ca/syrians-living-in-lebanon-vote-in-presidential-elections-massive-support-for-assad/5385285, (pristupljeno 20.05.2015.) ili *CBS News,* Syrian expats in Lebanon flock to vote for Assad, *dostupno na: http://www.cbsnews.com/news/expats-in-lebanon-kick-off-syria-election-show-of-support-for-assad/, (pristupljeno 20.05.2015.)*

unutrašnju i spoljnu opoziciju. Spoljna opozicija okuplja frakcije čiji je cilj promena režima i bezuslovni odlazak Asada sa predsedničke pozicije, kao i stav da se sa režimom ne pregovara. Ciljeve su spremni da ostvare na sve načine, ne samo oružanom borbom, već i zahtevajući i direktnu stranu intervenciju koja bi to omogućila. Dve najvažnije frakcije su Syrian National Council (SNC) i Syrian National Coalition (NC). SNC je osnovana u oktobru 2011. godine sa sedištem u Istambulu, osnovana je sa ciljem da predstavlja sirijski narod u inostranstvu i prikuplja pomoć za Free Syrian Army (FSA), najveću neislamističku oružanu pobunjeničku grupu. SAD, kao i većina članova EU i Arapske lige ubrzo su priznali SNC za jedinog legitimnog predstavnika sirijskog naroda.[67] Međutim pokazalo se da je ova koalicija bila veoma neefikasna, zbog toga što je sastavljena od mnogobrojnih grupa, raznih ideoloških opredeljenja od liberalnih do islamističih, među kojima je Muslimansko bratstvo najveće.[68] Usled borbi za moć i što bolje pozicije unutar koalicije, mnogi su počeli da napuštaju koaliciju.

Iz tog razloga osnovana je NC u Dohi, (Katar) u novembru 2012. godine, kako bi ispravila greške SNC. NC je uspela da okupi sve sirijske opozicione grupe, pa čak u njen sastav ulazi i SNC, kao najveća među njima, dobijajući tako oko trećine mesta unutar koalicije.[69] Međutim ni ova organizacija nije uspela da prevaziđe nesuglasice. SNC odlučuje da napusti NC posle odluke da prisustvuje pregovorima sa režimom u Ženevi.[70]

Termin unutrašnja opozicija se odnosi na one delove opozicije koje se zalažu za promenu režima ali isključivo mirnim putem, i odlučno se protive stranoj intervenciji.[71] Smatraju da se do demokratskih promena može samo doći kroz dijalog i kompromis, kao i da je Asad neizostavni deo. Predstavnik ove grupe u okviru sirijske opozicije je

[67] BBC, *Guide to the Syrian opposition*, dostupno na: http://www.bbc.com/news/world-middle-east-15798218, (pristupljeno 20.05.2015.)

[68] Stratfor, *More Divisions Among the Syrian Opposition*, 2012. godina

[69] Rania El Gamal, *Syrian opposition agrees deal, chooses preacher as leader*, dostupno na: http://www.reuters.com/article/2012/11/11/us-syria-crisis-doha-idUSBRE8AA0H320121111, (pristupljeno 20.05.2015.)

[70] Times of Israel, *Main bloc quits Syrian National Coalition over Geneva*, dostupno na: http://www.timesofisrael.com/main-bloc-quits-syrian-national-coalition-over-geneva/, (pristupljeno 20.05.2015.)

[71] Thomson Reuters Foundation, *Damascus meeting calls for peaceful change in Syria*, dostupno na: http://www.trust.org/item/?map=damascus-meeting-calls-for-peaceful-change-in-syria, (pristupljeno 20.05.2015.)

National Co-ordination Body (NCC) formirane u 2011. godini, sa sedištem u Damasku.[72]

Nakon što su se SAD i Rusija usaglasile da za rešenje sirijskog konflikta može postojati samo političko rešenje organizovani su pregovori u januaru 2014. godine, poznati kao "Ženeva II" između opozicije i režima na kome su učestvovale i druge države.[73] Veći deo opozicije je odbio da učestvuje na pregovorima,[74] ne želeći da pregovaraju sa Bašarom al Asadom i tražeći njegov odlazak sa mesta predsednika Sirije. Nakon dve runde pregovora strane nisu mogle da se dogovore ni na koji način pregovori treba da se odvijaju.[75] Do dogovora je zatim pokušano da se dođe na pregovorima koji su održani u Moski u dva navrata, u januaru i aprilu 2015. godine.[76] Na njima nije dogovoreno ništa konkretno ali su se pregovori vodili za razliku od prošlog puta, međutim spoljne opozicione grupe su odbile da učestvuju.

Geografski položaj Sirije je odredio njenu celokupno istoriju. Zbog blizine Palestine i Jerusalima, teritorija Sirije je uvek bila važan deo koji su kroz istoriju htele da kontrolišu mnogobrojne države iz različitih razloga. Razlozi su se možda promenili ali želja za kontrolom je ostala. U trenutnu unutrašnju krizu u Siriji uplele su se mnoge regionalne i svetske sile, kako bi ostvarile svoje interese. U građanskom ratu koje je do sada odneo više od 210 000 života,[77] u kome suprotstavljene strane ne mogu da se usaglase ni oko najelementarnijih stvari, zbog važnosti geografskog položaja nijedna sila ne želi da od-

[72] BBC, *Guide to the Syrian opposition*, dostupno na: http://www.bbc.com/news/world-middle-east-15798218, (pristupljeno 20.05.2015.)

[73] Council on Foreign Relations, *Looking Toward Geneva II on Syria*, dostupno na: http://www.cfr.org/syria/looking-toward-geneva-ii-syria/p32224, (pristupljeno 20.05.2015.)

[74] Erika Solomon, *Internal Syrian opposition group rejects Geneva 2 talks*, dostupno na: http://www.reuters.com/article/2014/01/16/us-syria-crisis-talks-idUSBREA0F10D20140116, (pristupljeno 20.05.2015.)

[75] Anne Barnard, Nick Cumming-Bruce, *After Second Round of Syria Talks, No Agreement Even on How to Negotiate,* dostupno na: http://www.nytimes.com/2014/02/16/world/middleeast/after-second-round-of-syria-talks-no-agreement-even-on-how-to-negotiate.html?_r=1, (pristupljeno 20.05.2015.)

[76] Syrian Peace Talks in Moscow End in Disarray, *The New York Times*, dostupno na: http://www.nytimes.com/aponline/2015/04/10/world/europe/ap-eu-russia-syria.html?_r=0, (postupno 20.05.2015.)

[77] Syrian Centre for Policy Research, *Alienation and Violence Impact of Syria Crisis Report 2014*, str. 59, dostupno na: http://scpr-syria.org/att/SCPR_Alienation_Violence_Report_2014_EN.pdf 59, (postupno 20.05.2015.)

ustane od svojih ciljeva. Svi ovi razlozi još više produbljuju ovu krizu kojoj se i dalje ne nazire kraj.

- **Istorija Sirijske Arapske Republike**[78]

Sirija se nalazi u delu sveta u kom su nastale neke od prvih velikih civilizacija i imperija poput Vavilona. U svom ranom periodu ovo područje su Mesopotamci nazvali Eber Nari, što znači preko reke. Današnji naziv se izvodi iz Herodotovog naziva „Asirija", koji je dao zbog Asirske vladavine. Tek posle osvajanja ovih teritorija od strane seleukida ova teritorija dobija današnji naziv. Oblasti na kojima se prostiru današnja Sirija, Izrael i Liban su bile poznate pod nazivom Levant. Ovaj region je bio trgovinski centar sa mnogobrojnim važnim lukama na mediteranskoj obali. Zbog svog značaja, Sirija je u vreme Rimske imperije smatrana jednom od najznačajnijih pokrajina.[79] Sirija je značajna i za hrišćansku istoriju jer je iz crkve u Antiohiji apostol Pavle krenuo na mnoga misionarska putovanja.[80]

U ranom srednjem veku (634-640) Sirija postaje deo rastućeg islamskog carstva koji se brzo širi i na vrhuncu moći kontroliše ogromna prostranstva od Pirinejskog poluostrva na istoku do Indijskog potkontinenta na zapadu. Za vreme drugog kalifata dinastija Umajada kao svoju prestonicu i centar moći smatra Damask, odnosno Siriju.[81] Tad se u Siriji grade velelepne džamije poput Velike džamije u Damasku.[82] Dinastija Abasida koja je 750. godine svrgnula Umajade sa vlasti je svoju prestonicu premestila iz Damaska u Bagdad. Sirija više nije bila centar moći ali je još uvek bila blizu centra.[83]

Posle pada dinastije Abasida, Sirija je promenila nekoliko vladara. Nju su osvajali Vizantinci, Turci Seldžuci, Saladin, Krstaši i Mongoli u vreme Tamerlana. Osvajanjem Sirije od strane Osmanlija 1516. godine, započinje Osmanska vladavina koja je trajala sve do kraja Prvog svetskog rata. Ovo je period mirnog suživota svih naroda i denominacija. Naime, svakoj verskoj grupi je omogućeno formiranje sopstvenog mileta.[84] Međutim, Sirija je u vreme Osmanlija, iako cen-

[78] Ovaj deo teksta napisoa je Uroš Kusturić

[79] Joshua J. Mark, *Syria*, Dostupno preko: http://www.ancient.eu/syria/, (Pristupljeno 07. avgusta 2014.)

[80] *Enciklopedija živih religija*, Nolit, Beograd 2004. str.540.

[81] Ibidem, str. 745.

[82] Places of peace and power, *Damascus*, Dostupno preko: http://sacredsites.com/middle_east/syria/damascus.html, (Pristupljeno 13. septembra 2014.)

[83] *Enciklopedija živih religija*, op. cit., str.1.

[84] Daniel Pipes, *Greater Syria*, Oxford University Press, New York, 1990, p.16.

tralno tržište za trgovinu začina ka evropskim zemljama, konstantno siromašila.

Pred kraj Otomanskog carstva pod nazivom Sirija se podrazumevala mnogo veća teritorija od današnje Sirijske Arapske Republike. U teritoriju te, iz današnjeg ugla posmatrano Velike Sirije, spadale su i područja današnjeg Libana, Izraela, Jordana, Palestine, Gaze kao i delova Turske i Iraka. Ideja Velike Sirije (Greater Syria) je postala vrlo važna za razumevanje savremene istorije i politike koju vodi Sirija od sticanja nezaviznosti 1946. godine, a posebno od dolaska Hafeza al-Asada na vlast 1970. godine.[85]

Posle Prvog svetskog rata kratkotrajnu nezavisnost Sirijaca (1919-1920) pod vođstvom Emira Fejsala I osujetile su francuske i britanske kolonijalne težnje. Pod francuskim mandatom bile su Liban i Sirija, dok su Britanci upravljali teritorijama Transjordana (današnji Izrael, Palestina i Jordan) i Iraka. Sirijci su se, rešeni da steknu nezavisnost, žestoko protivili francuskom tutorstvu ali nisu uspeli da se izbore za nezavisnost pre kraja Drugog svetskog rata. Sirija je nezavisnost dobila tek početkom 1946. godine rezolucijom Ujedinjenih nacija.

U toku prve decenije posle sticanja nezavisnosti Sirija je bila izuzetno nestabilna. Sirijska Arapska Republika je učestvovala u ratu arapskih zemalja protiv tek osnovanog Izraela 1948. i doživela težak poraz. Golanska visoravan je stavljena pod kontrolu Ujedninjenih nacija. Ovo je nestabilnu situaciju u zemlji još više zakomplikovalo. Samo u 1949. su se dogodila dva vojna puča, a 1951. i treći pod vođstvom oficira sirijske vojske Adiba al Shishaklija.[86] Njegova vladavina je bila duža od njegovih prethodnika i trajala je do 1954. godine kad je izvršen još jedan puč. U ovom puču odlučujuću ulogu igra Baas partija.

Usponom pan-arapske ideologije i ugleda egipatskog predsednika Nasera dolazi do prisnijih odnosa Sirije i Egipta koji kulminiraju 1958. godine stvaranjem Ujedinjene Arapske Republike. Međutim, zbog nadmoći Egipta to jedinstvo je bilo kratkog veka i već 1961. godine Sirija izlazi iz zajednice. U Siriji na vlast 1963. godine dolazi Baas partija koja uspostavlja stabilniji režim. Problem nastaje posle novog poraza Sirije od Izraela u Šestodnevnom ratu 1967. kada Izrael uniš-

[85] Ibidem.

[86] Encyklopedia Britannica, *Adib al-Shishakli*, Dostupno preko: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/541174/Adib-al-Shishakli, (Pristupljeno 15. avgusta 2014.)

tava veći deo sirijske avijacije i okupira Golansku visoravan.[87] To u zemlji prouzrokuje nove nestabilnosti i sukobe u samoj partiji. Sukobi se završavaju osvajanjem vlasti od strane desnog krila partije pod vođstvom Hafeza al-Asada.[88]

Za vreme Asadovog režima Sirija nije nestabilna kao u prvim godinama posle sticanja nezavisnosti. Zajedno sa Egiptom 1973. godine iznenada napada Izrael i opet doživljava katastrofalan poraz. Već 1976. godine Sirija da bi osigurala svoje interese interveniše u Libanskom građanskom ratu, što dovodi do ponovnog sukoba sa Izraelom 1982. godine. Sirijske trupe ostaju u Libanu sve do 2005.godine kad usled masovnih protesta i pritiska velikih sila napuštaju Liban.[89] Pod Hafez al-Asadom počinje masovnije navodnjavanje i povećanje prihoda ali usled ubrzanog porasta stanovništva te mere običan čovek ne oseća. Tokom 90-ih Sirija više puta ulazi u mirovne pregovore sa Izraelom zarad vraćanja Golanske visoravni ali su bili bezuspešni. Hafez al-Asad umire 2000. godine, a na čelu države ga nasleđuje sin Bašar al-Asad.[90]

Bašar al-Asad je nastavio sa reformama ali priželjkivan stepen slobode nije ostvaren. Iz godine u godinu opozicija Asadovom režimu je sve više rasla. Na narednim izborima 2007. zbog bojkota opozicije Asad ubedljivo pobeđuje i osvaja drugi mandat. Inspirisani Arapskim prolećem 2011. izbijaju protesti širom Sirije protiv njegovog režima. Moćna bezbedonosna služba je silom gušila proteste i izvela masovna hapšenja što je dovelo do otvorenog ustanka opozicije i građanskog rata koji još uvek traje. U toku rata je upotrebljen i otrovni gas sarin, a zastrašujuće slike žrtava obišle su svet.[91] Asad je u toku rata 2014. godine ponovo pobedio na izborima osvojivši skoro 90% glasova, s tim što treba pomenuti bojkot opozicije i neodržavanje izbora u područjima pod vlašću pobunjenika. Ovo su ujedno i prvi izbori u poslednjih nekoliko decenija na kojim su se pojavili protivkandidati.[92]

---

[87] BBC, *Golan Heights profile*, Dostupno preko: http://www.bbc.com/news/world-middle-east-14724842, (Pristupljeno 10. oktobra 2014.)

[88] Pogledati Daniel Pipes, *Greater Syria*, Oxford university press, New York, 1990.

[89] BBC, *Lebanon profile*, Dostupno preko: http://www.bbc.com/news/world-middle-east-14647308, (Pristupljeno 15. decembra 2014.)

[90] BBC, *Syrian President Bashar al-Assad: Facing down rebellion,* Dostupno preko: http://www.bbc.com/news/10338256, (Pristupljeno 20. decembra 2014.)

[91] Julian Borger, *Syrian chemical attack used sarin and was worst in 25 years,says UN,* Dostupno preko: http://www.theguardian.com/world/2013/sep/16/syrian-chemical-attack-sarin-says-un, (Pristupljeno 15. septembra 2014.)

[92] Nova srpska politička misao, *Sirija:Bašar al-Asad pobedio na predsedničkim izborima, osvojio 88,7 odsto glasova*, Dostupno preko: http://www.nspm.rs/hronika/sirija-basar-al-asad-pobedio-na-predsednickim-izborima-osvojio-887-odsto-glasova.html, (Pristupljeno 10. septembra 2014.)

Pored građanskog rata, Siriji veliki problem predstavlja tzv. Islamska država Iraka i Sirije koja kontroliše velika prostranstva na severu i istoku zemlje, uz pretenzije na dalja osvajanja.[93] Ratu u Siriji se ne nazire kraj, a svaka ratna godina ostavlja velike posledice po ekonomiju i umanjuje sveukupnu moć Sirije. Posle završetka rata Siriji sledi dug period oporavka, a posledice sukoba će se dugo osećati.

- **Kultura Sirijske Arapske Republike**[94]

Postoji samo jedna Sirija. Zemlja za koju su trenutno zainteresovane velike sile i različite religijske grupe. Ova zemlja se smatra kolevkom čovečanstva. Mnogi naučnici, politikolozi, novinari pokušavaju da odgovore na jedno isto pitanje: Da li je Sirija sada samo nova raskrsnica sila? Ukoliko to zaista jeste, bolje je postaviti pitanje : Zašto? Odgovor na ova pitanja leži u poznavanju kulture ove zemlje, njenog načina života i razvoja. Postoji priča o tome kako je, jedan turista prilikom posete Siriji izjavio da svaki čovek pripada svojoj i sirijskoj kulturi. Možda zbog toga što je u Siriji pronađeno prvo pismo, i što njeni drevni gradovi kao što su Mari, Ugarit i Ebla datiraju svoje postojanje još od 3. i 2. milenijuma pre nove ere. Smatra se da su u Siriji nastali prvi semitski jezici. Grad Elba ostao je poznat po tome što je u njemu izgrađena prva biblioteka na svetu. U njoj je pronađeno 17.000 glinenih tablica među kojima su najstariji pisani dokumenti u svetu. Ovde su takođe pronađeni prvi dvojezični rečnici, što samo dokazuje njihovu pismenost, mudrost, i učenost.[95]

Trenutni glavni grad Sirije nekada je bio arapski glavni grad kulture. Grad Damask je za vreme dinastije Umajada bio prestonica celokupnog islamskog sveta, što je vrlo zanimljivo ako se uzme u obzir da je Sirija do sedmog veka bila pretežno hrišćanska zemlja. Kulturu Sirije i celu sudbinu zemlje, je u najvećoj meri odredio susret islama i hrišćanstva na njenoj teritoriji. Istorija grada Damaska je samo ogledalo konstantne promene načina života i razmišljanja ljudi koji su svoju kulturu pretežno gradili uz pomoć religije. Grad u kom je Savle od Tarsa prešao u hrišćanstvo i postao sveti apostol Pavle kasnije postaje središte Umajadskog kalifata, prve velike islamske države. Istoriju, religiju i kulturu ove zemlje je jako teško razdvojiti.

---

[93] BBC, *Battle for Iraq and Syria in maps*, Dostupno preko: http://www.bbc.com/news/world-middle-east-27838034, (Pristupljeno 1. decembra 2014.)

[94] Ovaj deo teksta napisali su Milena Nikčević i Konstantin Magdić

[95] Syria Today, *Damascus*, dostupno na http://www.syriatoday.ca/damascus-syria.htm, (pristupljeno 29.05.2015)

Razvoj kulture ove zemlje zasigurno nije išao u nama poznatim smerovima. Neoliberalizacija i globalizacija ovoj zemlji nije donela promene i razvoj koji je donela evropskim zemljama, i koji je bio očekivan s obzirom da je Sirija jedna od najviše sekularizovanih zemalja islamskog sveta. Verske manjine su u ovoj zemlji izuzetno poštovane, i zaštićene od strane državnog režima. Bogatstva modernog sveta ovu zemlju su samo odvela u veće siromaštvo i umesto da se kultura razvije zahvaljujući sve većem pristupu informacijama ova zemlja upada u nove sukobe. Ono što je interesantno i pomalo neočekivano, a čemu je globalizacija doprinela, jeste prikazivanje njihove ljubavi prema muzici i njen dalji razvoj. Sirija je poznata po tome što njeni muzičari pokušavaju da pariraju svetskim muzičarima, i vrlo su dobri u tome.[96]

Pored muzike, iznenađujuća je činjenica da je u Siriji zastupljenost žena i više nego pozitivna za jednu islamsku zemlju. Njihovo viđenje žena i sam odnos prema njima, se zahvaljujući religiji razlikuje od zapadnog viđenja. Na prvu loptu bismo pomislili da su ženama oduzeta sva prava i da nemaju apsolutno nikakvu ulogu u društvu, osim da se brinu o mužu i deci. Međutim, ovde se susrećemo sa činjenicom da su žene u ovoj zemlji u dosta boljem položaju nego u nekim po nama modernim i slobodnim zemljama, gde su žene dostigle punu rodnopravnost. One su u Siriji visoko obrazovane i zauzimaju prestižne položaje u društvu. Od 1949. godine dozvoljena su im sva politička prava, a u 2012. godini čak 12% mesta u parlamentu su činile žene, što je zavidan broj u odnosu na ostale dominantne muslimanske zemlje. Zajedno sa obrazovanjem stiče se i svest. Sa višom svešću dolazi se do boljeg uvida u sopstvene mogućnosti. Zahvaljujući tome, žene u Siriji nisu u obavezi da nose muslimanske marame, poznatije kao feredže. Nenošenje feredža nije kažnjivo ali većina žene ne odbija da ih nosi. Nose ih sa ponosom, i time daju do znanja kojoj kulturi i veri pripadaju. Ono što je najzanimljivije jeste saznanje da i ako ženama nije obavezno služenje vojnog roka, kao ni učešće u ratnim sukobima dosta žena ulazi dobrovoljno u vojsku i širom zemlje imaju organizovane svoje ženske vojne bataljone. One imaju uvid u to koliko je bitno odbraniti otadžbinu i pomoći svojim sunarodnicima u situaciji u kojoj se trenutno nalaze.

Svesnost žena nije dovoljna da spreči sukob i uništavanje kulturnih tekovina širom zemlje. Da li će Sirija postati samo još jedna za-

[96] Mynistry of Tourism, Culture in Syria, dostupno na http://www.syriatourism.org/index.php?module=subjects&func=viewpage&pageid=694, (pristupljeno 29.05.2015)

boravljena „Atlantida naroda" ili će uspeti da se obnovi, jeste pitanje na koje je jako teško dati odgovor. Što se sukob više produbljuje to od kulturnih znamenitosti ostaje sve manje i manje da se vidi, proučava i nešto sazna. U junu mesecu 2013. godine UNESCO je stavio pod zaštitu Hram semitskog božanstva, Palmiru i Umajadsku džamiju.[97] Trenutni sukob je posebno oštetio gradove Damask i Alepo. Od poznatijih utvrđenja značajno je oštećen zamak Krak de Ševalije i Saladinov zamak. Hramovi, džamije, zamkovi i gradovi će se renovirati. Na njima će ostati još jedan istorijski trag – znak da su i ovaj sukob preživeli. Kultura će se lako obnoviti ali ne i životi. Izgleda da su upravo ti životi najznačajniji za istoriju i kulturu ove zemlje.

Sirija je zemlja puna simbolike. Pa čak i njena zastava ima dublje značenje. Crvena, bela i crna boja imaju poseban podsticaj za sirijski narod. Crvena boja koja je prva na zastavi predstavlja borbu za slobodu. Bela boja predstavlja veru u mirnu budućnost dok crna predstavlja boju ugnjetavanja i opstanka. Na beloj boji nalaze se dve zelene zvezde.[98] Zvezde nose nasleđe od pan-arabizma i predstavljaju jednu staru neostvarenu ideju ujedinjenja Egipta i Sirije. Po jedna zvezda simbolizuje svaku zemlju, a zelena boja je boja plodnosti i boja islama.

Da li će tekovine islama ili tekovine hrišćanstva odneti prevagu nad istorijom i kulturom ove zemlje, i kako će se ovaj trenutni sukob završiti, jesu pitanja na koje još uvek nemamo odgovor. Ono što zasigurno znamo jeste da je Sirija zemlja u kojoj se spojilo nespojivo i čija kultura će ostati upamćena zbog svega što je doprinela ljudskom razvoju i civilizaciji, i koja će zbog toga zauvek ostati upamćena. Prostor na kojem je civilizacija nastala, religija uzela maha, možda će baš ovaj prostor opet nakon sukoba postati kraj i novi početak civilizacije.

- **Religija Sirijske Arapske Republike[99]**

Sirija se nalazi u regionu Bliskog istoka, području za koji se vezuje nastanak tri monoteističke religije: jevrejstva, hrišćanstva i islama. Kao u ostatku ovog regiona i u Siriji su primetne duboke podele u društvu bazirane upravo na religijskoj pripadnosti. Od izbijanja gra-

[97] Lizzie Porter, *Syria three years on: what for the future of tourism?*, dostupno na http://www.telegraph.co.uk/travel/destinations/middleeast/syria/10708151/Syria-three-years-on-what-for-the-future-of-tourism.html, (pristupljeno 29.05.2015)

[98] Facts, *Syria Flag*, dostupno na http://syriaflag.facts.co/syriaflagof/syriaflag.php, (pristupljeno 29.05.2015)

[99] Ovaj deo teksta napisao je Uroš Kusturić

đanskog rata u Siriji, 2011. godine, gotovo je nemoguće utvrditi tačnu podelu stanovništva prema religijskoj pripadnosti. Prema istraživanju Vašington posta („Washington post")[100] objavljenom oktobra 2012. godine muslimani čine nešto iznad 80%, hrišćana ima 13%, a ostatak je podeljen na manje verske zajednice poput jevrejske i druzijske.[101]

Muslimani su u Siriji najbrojnija verska grupacija ali oni nisu jedinstveni već su podeljeni na sunite, alavite i Kurde. Suniti su daleko najbrojnija zajednica i čine oko 60% u ukupnoj populaciji (u daljem tekstu up.). Iako brojno nadmoćni oni su podređeni malobrojnijoj alavitskoj populaciji(12% u up.) kojoj pripada i sirijski predsednik Bašar al-Asad. To je i jedan od glavnih razloga izbijanja sukoba u Siriji. Alaviti su šiitska sekta sa elementima hrišćanske i zoroastrejske religije, drevne religije ovog područja. Mnogi suniti njih ne smatraju muslimanima i u njima vide nevernike. Pobunjenici u tekućem ratu su najvećim delom i regrutovani iz sunitske verske zajednice, koja nije želela da se pokori alavitskoj manjini. Kurdi[102](9% u up.) su treća velika muslimanska zajednica na sirijskom tlu i oni su koncentrisani na severu i severoistoku zemlje prema granici sa Turskom.[103]

Hrišćanska verska zajednica je podeljena na grčko-pravoslavnu(9% u up.) i jermensko-hrišćansku(4% u up.) zajednicu.[104] Većina sirijskih hrišćana je ili za status quo ili podržava Asadov režim zbog relativne stabilnosti koju ovaj režim obezbeđuje, a najviše iz straha za svoj opstanak na sirijskom tlu. Razlog za zauzimanje ovakvog stava najverovatnije proizilazi iz iskustva hrišćana u zemljama u kojim su posle arapskog proleća na vlast došli islamski fundamentalisti.[105] Mr Zoran Ćirjaković smatra da su hrišćani uz Asadov režim zato što je donekle sekularan. On naglašava da, bi u slučaju pada Alavita i održavanja slobodnih izbora, na vlast došli islamski verski fundamentalisti čime bi se položaj hrišćana verovatno pogoršao.[106]

---

[100] Uporediti sa http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-16108755 i http://www.religionfacts.com/religion_statistics/religion_statistics_by_country.htm (Pristupljeno 17. avgusta 2014.)

[101] Olga Khazan, *Who's fighting whom in Syria*, Dostupno preko: http://www.washingtonpost.com/blogs/worldviews/wp/2012/10/18/whos-fighting-who-in-syria/ (Pristupljeno 17. avgusta 2014.)

[102] Kurdi pripadaju sunitskom islamu ali su nearapi i predstavljaju posebnu etničku zajednicu, to je razlog zašto se odvojeno pominju od sunita.

[103] Ibidem.

[104] Ibidem.

[105] J. Stephen Morrison, *Syria's Human Crisis:What is to be done?*, Dostupno preko: http://csis.org/publication/syrias-human-crisis-what-be-done, (Pristupljeno 29. avgusta 2014.)

[106] Intervju autora sa mr Zoranom Ćirjakovićem (20. marta 2015.)

Druza ima oko 3% i oni su uglavnom grupisani na teritoriji Golanske visoravni koja je okupirana od strane Izraela posle pobede u Šestodnevnom ratu 1967. godine.[107]

Važno je napomenuti da bi bilo pogrešno smatrati verske podele uzrokom sadašnjeg sukoba. Sukob u Siriji nije u početku bio verski već su to bili mirni protesti protiv represivnog režima nastali iz iskonske želje naroda za više slobode, a religija je naknadno iskorišćena za rasplamsavanje sukoba.[108] Dakle, sukob koji je izvorno političke prirode vremenom je postao verski. Poprimanjem verskih obeležja rat je značajno intenziviran. Sirijski sukob nimalo ne zaostaje po posledicama za ratovima koje je vodio Irak krajem 20. veka, a po brutalnosti ih je možda i premašio.

Mr. Marko Veković sa Fakulteta političkih nauka takođe smatra da protest protiv Asadovog režima nije podignut iz verskih razloga, već iz nekih drugih, ne-verskih pobuda.[109] Mr Zoran Ćirjaković kaže da su ekonomski razlozi, odnosno ekonomske nejednakosti, bahato ponašanje pojedinih članova elite i neoliberalizacija glavni uzroci tenzija pre rata. On naglašava činjenicu da su protesti počeli u Homsu, jednom od industrijskih centara u Siriji, a ne u Alepu koji je „jako religiozan i konzervativan."[110] Veković izbijanje sukoba vidi kao nastavak pokreta Arapskog proleća. Elem, on smatra da Arapsko proleće nije počelo zbog pitanja vezanih za religiju i veru, već kao pokret protiv autoritarnih režima kakav je i Bašarov režim u Siriji. Sukob u Siriji, po njemu, tek kasnije prelazi u verski rat, i dodaje da je "Monika Toft, sa Oksforda, empirijski dokazala da verski ratovi duže traju, donose više žrtava i da je verovatnije da će se ponoviti u budućnosti."[111]

Kao što je već pomenuto, većina pobunjenika je regrutovana iz redova sunita dok su režimu priklonjeni alaviti i ostali šiiti. Međutim, iako dolaze iz iste zajednice opozicija režimu nije ujedinjena već podeljena u veći broj grupacija od kojih su najpoznatije Islamski front, Ahrar el Šam, ogranak Al Kaide u Siriji- Jabhat al-Nusra. Sve ove grupacije su se pozivale na drevnu podelu i razlike između sunizma i šiizma.[112] Borci su motivisani na fanatičnu borbu pozivom na sveti rat protiv šiita.

---

[107] Olga Khazan, *Who's fighting whom in Syria*, op. cit.

[108] Lina Khatib, *Open talk:Syria in a Regional Context*, Dostupno preko: http://carnegie-mec.org/2014/05/13/open-talk-syria-in-regional-context/hb9k, (Pristupljeno 16. avgusta 2014.)

[109] Intervju autora sa mr Markom Vekovićem (28. marta 2015.)

[110] Ibidem

[111] Ibidem.

[112] Lina Khatib, Open talk:Syria in a Regional Context, op.cit.

Od boraca al-Nusre je u drugoj polovini 2013. godine formirana grupacija pod nazivom ,,Islamska država Iraka i Sirije" (ISIS) koja je skrenula pažnju svetske javnosti sa Asadovog režima na sebe.[113] Svojim delovanjem grupa ISIS je pojedine pobunjeničke grupacije približila režimu Bašara al-Asada i okrenula ih protiv sebe. Ova grupacija trenutno kontroliše veliku teritoriju u Siriji i Iraku, uključujući i drugi po veličini grad Iraka-Mosul(osvojen početkom juna prošle godine).[114] Krajem tog meseca pripadnici ISIS-a proglašavaju posle 90 godina kalifat[115], sa glavnim ciljem ostvarenja islamskog poretka u celom svetu.[116]

Po nepisanom pravilu u verskim ratovima, u kojima se ljudi pozivaju na najsnažnije sentimente, dolazi do najvećih stradanja. Ni sirijski građanski rat u tome nije izuzetak. Stradanja su velika u svim verskim zajednicama, a posebno kod Kurda. Prema nekim procenama, od 2011. godine, kad je počeo rat, čak 1 500 000 ljudi je emigriralo u Tursku[117], a pred najezdom pripadnika ISIS-a je samo u toku jedne nedelje(19.-26. 09.2014.) emigriralo čak 160 335 Kurda.[118] Ćirjaković ukazuje na nezgodan položaj u kom se sirijski Kurdi nalaze, i smatra da će se u budućnosti nad njima sprovesti dalja getoizacija, a čak pominje i mogućnost potpunog nestanka iz Sirije.[119]

Sirijski rat je još jedan dokaz do kakvih posledica mogu dovesti zloupotrebe dubokih društvenih rascepa među koje spadaju religijske

---

[113] Ali Khedery, *How Isis came to be*, Dostupno preko: http://www.theguardian.com/world/2014/aug/22/syria-iraq-incubators-isis-jihad, (Pristupljeno 16. septembra 2014.)

[114] Radio-televizija Srbije, Haos u Iraku, *Al Kaida zauzela Mosul*, Dostupno preko: http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/10/Svet/1619572/Haos+u+Iraku,+Al+Kaida+zauzela+Mosul.html, (Pristupljeno 23. septembra 2014.)

[115] Al Jazeera, *Sunni rebels declare 'Islamic Caliphate'*,Dostupno preko: http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/06/isil-declares-new-islamic-caliphate-201462917326669749.html, (Pristupljeno 25. septembra 2014.)

[116] Naime, u islamskoj teoriji se za razliku od evro-američke drugačije gleda na državu. Muslimani na državu gledaju kao na „sredstvo za ostvarivanje religije". Prava islamska država je „ona država koja u sebi ima...postojanje šefa koji je istovremeno i verski vođa i ako se u zemlji primenjuje islamsko pravo". Kod sunita šef islamske države nosi titulu kalife, te otuda i naziv kalifat. Poslednji kalifat okončan je mladoturskom revolucijom 1924. godine.(pogledati Miroljub Jevtić, *Politikologija religije*, Centar za proučavanje religije i versku toleranciju, Beograd 2009., str. 205-214.)

[117] NIN,br. 3326,str. 11.

[118] Anadolu Agency, *160,000 Syrian Kurds enter Turkey from Kobani,* Dostupno preko: http://www.aa.com.tr/en/turkey/395580--160-000-syrian-kurds-enter-turkey-from-kobani, (Pristupljeno 28. septembra 2014.)

[119] Intervju autora sa mr Zoranom Ćirjakovićem

razlike. Pozivanjem na veru i manipulacijom snažnim emocijama, kakva je vera u Boga, iracionalno će u ljudima potisnuti razum, a posledice mogu biti katastrofalne.

- **Ekonomija Sirijske Arapske Republike**[120]

Sirijska ekonomija je zasnovana pre svega na poljoprivredi, nafti, industriji i uslugama. Zbog rata i uvedenih sankcija, sirijska ekonomija je u rasulu, razaranja su ogromna, deficit i inflacija u porastu, a BDP-u opadanju. Već početkom 2011. godine EU, SAD, Arapska liga, kao i Turska, Australija i Švajcarska uvode ekonomske sankcije Siriji zbog kršenja ljudskih prava.[121] Siriju su najteže pogodile sankcije EU kao najvećeg sirijskog trgovinskog partnera.[122]

Od 2005. godine sirijska ekonomija ostvaruje značajan rast svake godine, i do 2012. godine BDP se utrostručuje i dostiže 73.6 milijardi dolara[123], nakon toga on se dramatično smanjuje svake godine zbog trenutnog građanskog rata. Da nije došlo do konflikta procenjuje se da bi se BDP Sirije povećao za 29% do 2014. godine. Od trenutka izbijanja konflikta gubitak BDP iznosi 119.7 milijardi dolara,[124] dok ukupan gubitak za sirijsku ekonomiju iznosi 202.6 milijardi dolara.[125] U 2012. godini pad BDP je bio 30.8%, u 2013. godini 36.5%, dok za 2014. godinu pad iznosi 9.9% BDP.[126]

Sa smanjenjem prihoda od 7.2% u 2013, i 6.2% u 2014. godini,[127] budžetski deficit je u 2013. godini porastao na 35.7%, a u 2014. godini na 40.5%.[128] Iz svih ovih razloga javni dug Sirije u 2014. godini je dostigao 147% BDPa.[129] Suštinski razlog visokog nivoa javnog duga nije zaduživanje već mali nivo BDP-a. U avgustu 2013. godine inflacija

[120] Ovaj deo teksta napisao je Konstantin Magdić
[121] BBC, *Q&A: Syria sanctions*, dostupno na: http://www.bbc.com/news/world-middle-east-15753975, (pristupljeno 20.05.2015.)
[122] Ibidem.
[123] Trading Economics, *Syria GDP*, dostupno na: http://www.tradingeconomics.com/syria/gdp, (pristupljeno 20.05.2015.)
[124] Syrian Centre for Policy Research, *Alienation and Violence Impact of Syria Crisis Report 2014*, dostupno na: http://scpr-syria.org/att/SCPR_Alienation_Violence_Report_2014_EN.pdf, (pristupljeno 20.05.2015.), p. 15.
[125] Ibidem, p. 29.
[126] Ibidem, p. 14-15.
[127] Ibidem, p. 30.
[128] Ibidem, p. 31.
[129] Ibidem, p. 31.

je dostigla svoj vrhunac od čak 121%.[130] U međuvremenu situacija se drastično promenila pa je inflacija u agvustu 2014. godine bila u minusu, odnosno u deflaciji od 29%.[131] Sve ovo se odrazilo i na Sirijsku funtu (SYP) zvaničnu valutu Sirije. Na početku konflikta 2011.godine, za 1 dolar mogli ste dobiti oko 46 funti, u martu 2015 godine možete dobiti 211 funti za 1 dolar.[132] Devizne rezerve pre konflikta MMF je procenio na oko 17 milijardi dolara,[133] neke procene su da je preostalo samo 4 milijarde.[134]

Nafta je bila jedan od glavnih proizvoda Sirije i činila je oko 25% BDP.[135] Proizvodnja nafte je u 2010. godini iznosila oko 386.000 barela nafte dnevno.[136] Celokupan izvoz nafte pre konflikta izvozio se u Evropske zemlje. Mađutim, eskalacija sukoba dovela je do toga da se 90% naftnih bušotina nalazi na teritoriji koja nije pod kontrolom Sirijske vlade,[137] ta nafta je jedan od retkih izvora prihoda za sirijske pobunjenike. Kasnije je većina tih naftnih izvora prešla u ruke Islamske države,[138] koja je nastavila praksu prethodnih vlasnika, da preprodaje naftu čak i režimu protiv koga se bori.[139] Gubitkom naftnih bušotina i sve većim vojnim potrebama Sirija je postala naftni uvoznik, što se veoma loše odražava na njen ekonomski položaj.

---

[130] Trading Economics, *Syria Inflation Rate*, dostupno na: http://www.tradingeconomics.com/syria/inflation-cpi, (pristupljeno 20.05.2015.)

[131] Ibidem.

[132] Trading Economics, *Syrian Pound*, dostupno na: http://www.tradingeconomics.com/syria/currency, (pristupljeno 20.05.2015.)

[133] BBC, *Sanctions 'halve Syria's foreign currency reserves'*, dostupno na: http://www.bbc.com/news/world-middle-east-17741730, (pristupljeno 20.05.2015.)

[134] Reuters, *Syria lets pound float to save foreign reserves*, dostupno na: http://www.reuters.com/article/2013/04/24/syria-currency-idUSL6N0D90XS20130424, (pristupljeno 20.05.2015.)

[135] Christopher Helman, *Report: Russia And Iran Help Assad Prop Up Syria's Collapsing Oil Industry*, dostupno na: http://www.forbes.com/sites/christopherhelman/2014/02/19/report-russia-and-iran-help-assad-prop-up-syrias-collapsing-oil-industry/, (pristupljeno 20.05.2015.)

[136] Lina Al Ibrahim, Nayla Razzouk, *Syrian Oil, Gas Output Rise in 2010, Ministry Says*, dostupno na: http://www.bloomberg.com/news/articles/2011-01-24/syrian-crude-oil-gas-output-rises-in-2010-energy-ministry-says, (pristupljeno 20.05.2015.)

[137] Deutsche Welle, *Syria's war economies add fuel to the conflict*, dostupno na: http://www.dw.de/syrias-war-economies-add-fuel-to-the-conflict/a-17609218, (pristupljeno 20.05.2015.)

[138] Oil Price, *How Effective Are The Attacks On Islamic State Oil Production?*, dostupno na: http://oilprice.com/Energy/Crude-Oil/How-Effective-Are-The-Attacks-On-Islamic-State-Oil-Production.html, (pristupljeno 20.05.2015.)

[139] Mark Piggott, *Isis Crisis: An Unholy Alliance - Islamic State 'Selling Oil to President Assad's Regime'*, dostupno na: http://www.ibtimes.co.uk/isis-crisis-unholy-alliance-islamic-state-selling-oil-president-assads-regime-1465327, (pristupljeno 20.05.2015.)

Poljoprivreda je nekada činila gotovo 30% BDP i upošljavala oko 30% radne snage.[140] Najviše se proizvodila pšenica, pamuk, duvan kao i masline čiji je Sirija jedan od najvećih proizvođača na svetu, iako je samo jedna trećina njene teritorije obradivo zemljište. Od 2006. godine Siriju je pogodila suša koja je za posledicu imala stotine hiljada ljudi koji su izgubili jedini životni prihod i na desetine hiljada napuštenih domova u ruralnim sredinama,[141] kao i smanjenje udela u BDP-u na 17% i zapošljavanje 19% radne snage.[142] Konflikt koji je u zemlji usledio dodatno je pogoršao situaciju. Rekordno mala žetva kakva se nije dogodila više decenija naterala je Sirijsku vladu da uveze velike količine brašna kako bi namirila osnovne potrebe zemlje.[143] U ovom trenutku Sirija proizvodi samo jednu petinu poljoprivrednih proizvoda u odnosu od količine koje je proizvodila pre sukoba.[144]

Sirijski manifakturni sektor proizvodi samo jednu petinu vrednosti u odnosu na 2010. godinu.[145] Centar sirijske industrije bio je stacionar u najvećem sirijskom gradu Alepu. Danas on više ne postoji, pošto je razoren ratom i opljačkan, kada je zauzet od strane pobunjenika.[146]

Zbog svoje bogate istorije i kulture Sirija je postala popularna turistička destinacija i van arapskog sveta. U 2009. godini turizam je ostvario rast od čak 60%,[147] a u 2010. godini 40%, i bio je jedan od naj-

---

[140] „Country Profile: Syria", Library of Congress – Federal Research Division, 2005, p. 9.

141 Aron Lund, *Drought, Corruption, and War: Syria's Agricultural Crisis*, dostupno na: http://carnegieendowment.org/syriaincrisis/?fa=55376, (pristupljeno 20.05.2015.)

[142] US Department of State, *Syria (09/08/10)*, dostupno na: http://www.state.gov/outofdate/bgn/syria/158703.htm, (pristupljeno 20.05.2015.)

[143] Syrian Economic Forum, *Source: Syria Has Contracted to Import 2.4 Million Tons of Wheat in 2013*, dostupno na: http://www.syrianef.org/En/?p=2949, (pristupljeno 20.05.2015.)

[144] Catherine Hornby, Alexander Dziadosz, *Syrian civil war devastates farming: U.N*, dostupno na: http://www.reuters.com/article/2013/01/23/us-syria-crisis-idUSBRE90M0WS20130123, (pristupljeno 20.05.2015.)

[145] Syrian Centre for Policy Research, *Alienation and Violence Impact of Syria Crisis Report 2014*, str. 19, dostupno na: http://scpr-syria.org/att/SCPR_Alienation_Violence_Report_2014_EN.pdf, (pristupljeno 20.05.2015.)

[146] Global Research, *"Economic Terrorism": Destroying Syria's Industry, Turkey Stealing and Looting Aleppo's Factories*, dostupno na: http://www.globalresearch.ca/syrian-chambers-of-industry-turkey-has-been-stealing-from-aleppos-factories/5319465, (pristupljeno 20.05.2015.)

[147] Adam Heffez, Noam Raydan, *Syria's Crazy Campaign to Lure Tourists*, dostupno na: http://www.newrepublic.com/article/117929/syria-launches-tourism-campaign-despite-civil-war, (pristupljeno 20.05.2015.)

viših na svetu,[148] zaradivši 8.3 milijardi dolara.[149] Nažalost izbijanjem demonstracija i prvih sukoba turizam je prestao da postoji, pošto je broj turista opao za više od 95%.[150] Veliki broj arheoloških, istorijskih i drugih turističkih mesta je oštećen ili potpuno uništen u aktuelnom ratu.[151] Ratno stanje su u susednim zemljama iskoristili za tzv. ratni turizam, koji je u Turskoj bio aktuelan za vreme bitke za Kobane na sirijsko-turskoj granici, kao i u Izraelu na Golanskoj visoravni, za vreme bitke za granični prelaz Kuneitra.[152]

Kao i svaka arapska zemlja, Sirija nema problema sa nedostatkom radne snage. Ona je ima i previše. Sa 65% stanovništva mlađom od 35 godina i 40% stanovništva mlađom od 15 godina, svake godine oko 200 hiljada ljudi dolazi na tržište rada.[153] Čak i uz veliki broj interno raseljenih i velikim brojem sirijskih izbeglica u susednim zemljama, Sirija prema nekim procenama ima 5 miliona radno sposobnih.[154] Međutim, nivo nezaposlenosti se procenjuje 57,7%. To je ogroman pad u odnosu na 2011. godinu kada je bilo nezaposleno 14.9% radno sposobnih. Zbog toga trenutno najviše zaposlenih je u javnom sektoru oko 55%.[155] Smatra se da je do kraja 2014. godine Sirija izgubila 2.96 miliona radnih mesta. Ratna situacija se itekako odrazila na ekonomsko stanje i kvalitet života u Siriji. Pre rata je svaka zaposlena osoba izdržavala 4.13 osobe. To znači da je 12.24 miliona ljudi izgubilo osnov-

---

[148] Jihad Yazigi, *Syrian Tourism Industry: From Boom to Bust*, dostupno na: http://www.al-monitor.com/pulse/tr/business/2012/01/boom-to-crash.html, (pristupljeno 20.05.2015.)

[149] Adam Heffez, Noam Raydan, *Syria's Crazy Campaign to Lure Tourists*, dostupno na: http://www.newrepublic.com/article/117929/syria-launches-tourism-campaign-despite-civil-war, (pristupljeno 20.05.2015.)

[150] Ibidem.

[151] Linda Gradstein, *Tourism industry accounting for 5% of Syria GDP decimated by civil war*, dostupno na: http://news.nationalpost.com/2012/12/03/tourism-industry-accounting-for-5-of-syrian-gdp-decimated-by-civil-war/, (pristupljeno 20.05.2015.)

[152] John Hall, *Postcard from the frontline! War tourists pose for photos in front of Syrian town under siege by ISIS as it is hit by U.S. airstrikes*, dostupno na: http://www.dailymail.co.uk/news/article-2783682/Postcard-frontline-War-tourists-pose-photos-Syrian-town-siege-ISIS-hit-U-S-airstrikes.html, (pristupljeno 20.05.2015.)

[153] US Department of State, *Syria (09/08/10),* dostupno na: http://www.state.gov/outofdate/bgn/syria/158703.htm, (pristupljeno 20.05.2015.)

[154] The World Factbook, Central Intelligence Agency, Syria, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sy.html, (pristupljeno 20.05.2015.)

[155] Syrian Centre for Policy Research, *Alienation and Violence Impact of Syria Crisis Report 2014*, p. 34, dostupno na: http://scpr-syria.org/att/SCPR_Alienation_Violence_Report_2014_EN.pdf, (pristupljeno 20.05.2015.)

ni izvor svojih prihoda.[156] Što dovodi do toga da 4 od 5 sirijaca živi u siromaštvu.[157]

U ratnom stanju ekonomija svake države se reorganizuje kako bi mogla da obezbedi ratne potrebe. Sirijska ekonomija je zbog dužine i inteziteta sukoba totalno razorena, i u totalnom kolapsu. Razmere razaranja su na nivou Drugog svetskog rata.[158] UN procenjuju da ukoliko bi se konflikt u ovom trenutku završio, da bi sirijskoj ekonomiji trebalo najmanje 30 godina za oporavak.[159] Sirijska ekonomija ne može da obezbedi ni najosnovnije potrebe vojske i stanovnišva bez pomoći. S obzirom da se sukobu još ne nazire kraj i koja god strana da odnese pobedu u ovom građanskom ratu, njen najteži zadatak će biti da obnovi ekonomiju i izgradi zemlju u kojoj je uništeno gotovo sve.

- **Vojna moć Sirijske Arapske Republike[160]**

Kopnena moć

Uloga sirijske vojske je očuvanje granica Sirije, odbrana nacionalne teritorije, održanje unutrašnjeg mira, kao i vraćanje Golanske visoravni, koja je bila okupirana od strane Izraela. Sirija je podeljena na sedam vojnih regiona i za svaki region postoji regionalna komanda. Mandat dobrovoljnih snaga je formiran 1920. godine, sa pretnjom Sirijsko-arapskog nacionalizma. Ovo je bila prva moderna sirijska vojska, iako su svi službenici ove jedinice bili Francuzi zbog francuske okupacije. Ova jedinica je 1925. godine označena kao Specijalna trupa Levanta, koja je učestvovala 1941. godine u uzaludnom pokušaju pružanja otpora britanskoj i francuskoj invaziji. Nakon što su saveznici preuzeli vlast, vojska je došla pod kontrolu Slobodne Francuske. Specijalne trupe su imale oko 10.000 ljudi i 306 oficira, 88 su bili Francuzi. Vojnici su uglavnom bili iz ruralnih predela i pripadnici manjina, Kurdi, Alaviti, Druzi i Čerkezi. Nakon što su Francuzi napustili Siriju, 1946. godine, snage Levanta su postale nacionalna armija nove nezavisne države.[161] Uoči rata 1967. godine, vojska je brojala oko 50.000 ljudi, dok je uoči rata 1973. godine, imala već 170.000 ljudi, što je omogućilo

[156] Ibidem, p. 34.
[157] Ibidem, p. 59.
[158] Aryn Baker, *Syria's Economy Will Take At Least 30 Years to Recover, Says the U.N*, dostupno na: http://time.com/48294/syria-economy-30-years-unrwa/, (pristupljeno 20.05.2015.)
[159] Ibidem.
[160] Ovaj deo teksta napisala je Katarina Srejić
[161] Global Security, Military, Syria, Syrian Arab Army, dostupno na http://www.globalsecurity.org/military/world/syria/army.htm, (Pristupljeno 10. marta 2015.)

Siriji ulazak u rat sa ciljem osvajanja Golanske visoravni. Ovaj cilj nije postignut, ali uspeh sirijske vojske nije bio zanemarljiv.[162]

Sirijska vojska predstavlja ključni izvor legitimiteta i političke podrške za svakog lidera Sirije. Za vreme režima Hafez al-Asada, vojska je izgubila političku moć. Dolaskom na vlast njegovog sina Bašara al-Asada, pokreće se ponovo pitanje vojnog uticaja.[163] Podela vojske na frakcije koje su zasnovane na ideološkoj osnovi, etničkoj pripadnosti, kao i podeli baziranoj na porodicama, oslikava stanje u sirijskom društvu. Usled nedostatka hijerarhije, vojska nije mogla da održi jedinstvo.[164]

Hafez al-Asad je zasnivao svoju vladavinu na širokoj političkoj i socio-ekonomskoj koaliciji, koja se sastoji od pripadnika zajednice Alavita, koji su najčešće zauzimali najviša mesta u vojsci, i drugih etničkih manjina, kao i pripadnika Sunita iz ruralnih područja. Svoju vlast je ustanovio na ličnom, porodičnom, plemenskom i etnički orijentisanom režimu. Njegov pokušaj da drži vojsku van politike države je bio neuspešan. Vojska je u više navrata pozivana da pomogne održanju stabilnosti režima.[165] Ono što je Asadovu komandu nad vojskom činilo dobrim, jeste nastojanje da vojni oficiri što duže ostanu na svojim položajima. Na taj način bi imali sve više iskustva, ali samo oni koju su pokazali ličnu lojalnost bi ostajali na položajima.[166]

Sirijske oružane snage se sastoje od kopnenih snaga, mornarice i vazdušnih snaga. Uprkos građanskom ratu koji je u toku, sirijska vojska je jedna od najvećih na celom Bliskom istoku.[167] Međutim, spremnost i efektivnost sirijske vojske je niska, pored dobre spremnosti njenih specijalnih snaga, koje poseduju dve oklopne divizije, jednu mehanizovanu diviziju i diviziju Republikanske garde. Sirijske rezervne snage su sastavljene od jedne oklopne divizije sa četiri oklopne brigade, dva oklopna puka, 31 puk pešadije i tri artiljerijska puka.[168]

---

[162] Eyal Zisser, *The Syrian Army: Between the Domestic and the External Fronts*, Meria, Rubin Center, Research in International Affairs, 2001, dostupno na http://www.rubincenter.org/meria/2001/03/zisser.pdf, p. 6.

[163] Ibidem, p. 1.

[164] Ibidem, p. 4.

[165] Ibidem, p. 4.

[166] Ibidem, p. 6.

[167] Syria Military Strenght, Global Firepower, dostupno na http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=syria, (Pristupljeno 12. marta 2015.)

[168] Global Security, Military, Syria, Syrian Arab Army, dostupno na http://www.globalsecurity.org/military/world/syria/army.htm, (Pristupljeno 10. marta 2015.)

Ukupna populacija	17,951,639
Punoletno stanovništvo	11,550,588 (muškarci 16-49: 5,889,837 [170])
Dostupna ljudska snaga	9,939,661 (muškarci 16-49: 5,055,510)
Dostizanje vojno sposobnih godišnje	178,000
Aktivno rezervno osoblje	570,000

Tabela 2. Vojna moć i stanovništvo Sirije[169]

Kontigent tenkova uključuje glavne borbene tenkove, lake tenkove i tenkove razarače. Pored sirijske vojske, koja ima između 70.000 i 80.000 pripadnika, Asad može pozvati u dodatnu pomoć pripadnike alavitske milicije, koji bi im pomogli u odbrani protiv sunitskih pobunjenika, kako navodi Kristofer Svift, profesor studija nacionalne bezbednosti na Univerzitetu Džordžtaun.[171] Takođe, on navodi da je teroristička grupa Libana, Hezbolah, poslala hiljadu boraca u Siriju. Sirija se tokom prethodne decenije fokusirala na unutrašnje pretnje i održavanje unutrašnje bezbednosti, navodi Svift. Iz tih razloga, Sirija je kupila stotine ruskih transportnih i napadačkih helikoptera i unapredila protivvazdušnu odbranu. Pored dobro opremljene vojske, ono što karakteriše vojnike je žustar borbeni duh. [172]

Tenkovi	4,950
Oklopna borbena vozila	4,510
Automatsko naoružanje	436
Vučna artiljerija	2,150
Raketni sistem	650

Tabela 3. Kopnena moć Sirije[173]

[169] U izradi tabele korišćeni su podaci Syria Military Strenght, Global Firepower, dostupno na http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=syria, (Pristupljeno 12. marta 2015.)

[170] The World Factbook, Central Intelligence Agency, dostupno na https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sy.html, (Pristupljeno 12. marta 2015.)

[171] *5 things you should know about Syria's military*, Navy Times, dostupno na http://archive.navytimes.com/article/20130828/NEWS08/308280031/5-things-you-should-know-about-Syria-s-military, (Pristupljeno 25. novembra 2014.)

[172] Ibidem.

[173] U izradi tabele korišćeni su podaci Syria Military Strenght, Global Firepower, dostupno na http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=syria, (Pristupljeno 12. marta 2015.)

Vazdušna moć

Vazdušne snage Sirije su jedne od najvećih na Bliskom istoku, ali taktika koju koriste na vežbama, ukazuju na loše planiranje. Sirijska avijacija je osnovana 1948. godine. Njen zadatak su vojne operacije u vazduhu i protivvazdušna odbrana. Vazduhoplovstvo je nezavisno od vojne komande i organizovano je od deset do jedanaest napadačkih eskadrila, šesnaest borbenih eskadrila, dve transportne eskadrile i jednu grupu za obuku. Do 2012. godine vazduhoplovstvo je imalo oko 60.000 ljudi, uključujući i rezerve.[174]

Nakon poraza u ratovima 1967. i 1973. godine sa Izraelom, i tokom izraelske invazije na Liban 1982. godine, vazduhoplovne snage Sirije su pretrpele velike gubitke, a u narednom periodu su imali poteškoća da održe avione operativnim. Do 2013. godine, sirijska avijacija je bila jedna od najvećih na Bliskom istoku i sastoji se od aviona koji su obezbeđeni od Sovjetskog saveza, a kasnije i Rusije.[175]

Pobunjenici koji se bore protiv snaga sirijske vlade, krajem 2012. godine pozivaju zapadne sile da uspostave zonu zabrane leta nad zemljom, dobijajući vrlo malu međunarodnu podršku. Zapadni stručnjaci odbrane su videli poteškoće ove misije, koje uključuju probleme bezbednosti neba nad Sirijom. Početkom 2013. godine sirijska avijacija je izvodila vazdušne udare nad sopstvenim gradovima i gradovima koji krše međunarodno humanitarno pravo. Organizacija za ljudska prava je navela da je oko 60 napada sirijske avijacije unutar zemlje, bilo suviše neselektivno i da je ugrozilo obližnje civile.[176]

Ukupno aviona	462
Lovački avioni / presretači	207
Transportni avioni	143
Avioni za obuku	66
Helikopteri	168
Napadački helikopteri	28

Tabela 4. Vazdušna moć Sirije[177]

[174] Global Security, Military, Syria, Syrian Arab Air Force, dostupno na http://www.globalsecurity.org/military/world/syria/airforce.htm, (Pristupljeno 10. marta 2015.)

[175] Ibidem.

[176] Ibidem.

[177] U izradi tabele korišćeni su podaci Syria Military Strenght, Global Firepower, dostupno na http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=syria, (Pristupljeno 12. marta 2015.)

Pomorska moć

Komandant pomorskih snaga Sirije je pod komandom komandanta kopnene vojske. Primarna uloga mornarice je obalna odbrana i održavanje kontrole nad teritorijalnim vodama. Poseban naglasak se stavlja na odbranu primarnih luka, Tartusa i Latakie, koje su od vitalnog značaja za ekonomiju Sirije i koje igraju ključnu ulogu za snabdevanje u slučaju velikog sukoba sa Izraelom. Sirijska mornarica je osnovana 1950. godine. Prvobitno osoblje se sastojalo od vojnika koji su bili poslati na francusku akademiju pomorske obuke. Mornarica je 1985. godine brojala oko 4.000 redovnih i 2.500 rezervnih oficira i muškaraca. Takođe, postoji i pomorska pešadija, koja broji oko 1.500 ljudi, čija je uloga da čuvaju tri glavne pomorske baze. Organizovani su u tri odreda, svaki za jednu bazu. Sirija kao veliki uvoznik ruskih oružja, nada se određenom broju podmornica.[178]

Priobalna odbrana je bila pod komandom pomorske od 1984. godine. Komanda je sačinjena od dve pešadijske brigade i jednog osmatračkog bataljon. Blizu luke Tartus, nakon 2012. godine Rusija je planirala da modernizuje objekat za smeštanje velikih ratnih brodova, uključujući raketne krstarice i nosače aviona, s obzirom da je njoj to jedino uporište na Mediteranu. Zbog brojnih sukoba, Evropski parlament je početkom 2010. godine usvojio rezoluciju kojom se Rusija poziva da prestane da prodaje oružje i vojnu opremu Siriji.[179]

Ukupna pomorska snaga	56
Nosači aviona	0
Fregata	2
Razarači	0
Stražarski čamac	0
Podmornice	0
Priobalni odbrambeni brod	66

Tabela 5. Pomorska moć Sirije[180]

[178] Global Security, Military, Syria, Syrian Arab Navy, dostupno na http://www.globalsecurity.org/military/world/syria/navy.htm, (Pristupljeno 10. marta 2015.)

[179] Ibidem.

[180] U izradi tabele korišćeni su podaci Syria Military Strenght, Global Firepower, dostupno na http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=syria, (Pristupljeno 12. marta 2015.)

[181] Fregata je naziv koji se kroz istoriju koristio za različite vrste brodova. Naziv se prvi put javlja na Mediteranu krajem 15. veka, i označavao je male brze galije sa

Nuklearna moć

U nuklearnom programu Sirije, vojska je bila glavni akter od 1970-ih. Kako bi što uspešnije nuklearni program bio razvijen, Damask je otvoreno tražio pomoć brojnih strana, kako Međunarodne agencije za atomsku energiju (IAEA), tako i Kine, Rusije, Irana i Severne Koreje. Od septembra 2007. godine i napada izraelskih aviona na Al-Kibar, nuklearni program Sirije je pod međunarodnim nadzorom, gde su izraelski i američki zvaničnici tvrdili da Sirija koristi neprijavljeni plutonijum za izgradnju nuklearnog reaktora uz pomoć Severne Koreje. Takođe, otkriveno je postojanje još nekih nedozvoljenih čestica tokom 2008. i 2009. godine. IAEA je zatražila nekoliko puta pristup ovoj lokaciji od velikog značaja, međutim zahtevi su odloženi na neodređeno vreme zbog bezbednosnih problema tokom građanskog rata. Uoči građanskog rata koji je izbio 2011. godine između predsednika Sirije Bašara el-Asada i opozicije, identifikovan je niz faktora koji su motivisali Siriju da nastavi tajni nuklearni program u kasnim 1990-im i početkom 2000-te. Takvi činioci uključuju susedske odnose Sirije i Izraela, prisustvo vojske SAD-a u regionu, kao i potrebu da se ojača legitimitet režima u periodu tranzicije od Hafez el-Asada do njegovog sina Bašara el-Asada. Zbog građanskog rata koji je u toku, i posledica koje on donosi, u ovom trenutku je verovatnoća zanemarljiva da Sirija ima aktivan program nuklearnog naoružanja.[182]

Sirija nije u mogućnosti da ima program velikih razmera bez značajne spoljne pomoći. Ima slabu industrijsku infrastrukturu, loše naučne kapacitete i mali broj obučenih inženjera, a jedini reaktor koji poseduje je istraživački reaktor koji su izgradili Kinezi, a koji je pod nadzorom Međunarodne agencije za atomsku energiju.[183]

Nakon višegodišnjih istraživanja, 2011. godine odbor Međunarodne agencije za atomsku energiju je zaključio da je objekat koji je uništen u Al-Kibar-u, verovatno bio nuklearni reaktor. Dokazi koji su pribavljeni, ukazali su na znatno naprednije nuklearne sposobnosti u Siriji nego što se ranije verovalo, kao i na opasnost od nedozvoljenih tehnoloških nabavki i moguću pomoć od Severne Koreje. Sirija je 1990. godine postigla nuklearni dogovor sa Argentinom u vrednosti

lakim naoružanjem. Danas se definišu kao manji ratni brodovi, koji mogu samostalno da operišu.

[182] Syria Nuclear, Nuclear Threat Initiative, dostupno na http://www.nti.org/country-profiles/syria/nuclear/, (Pristupljeno 15. avgusta 2014.)

[183] Ibidem.

od 100 miliona dolara. Na Argentinu je izvršen jak pritisak iz SAD-a i Izraela da blokira dogovor. Naredne godine, komisija za atomsku energiju Indije je ponudila Siriji reaktor, što je takođe odloženo usled velikog pritiska SAD-a.[184]

Članice međunarodne zajednice nisu prestajale da brinu o transferima tehnologije u Siriju. Jedinstvena međuvladina Komisija za trgovinu i naučno-tehničku saradnju Rusije i Sirije je potpisala 1998. godine ugovor za mirno korišćenje nuklearne energije. Ni ovaj projekat nije imao uspeha, i završio se kao i prethodna dva pod uticajem SAD-a.[185]

Na sednici Međunarodne agencije za atomsku energiju juna 2011. godine, usvojena je rezolucija usled koje se Sirija nije pridržavala svojih obaveza u njenom sporazumu o zaštitnim merama, što je prijavljeno Savetu bezbednosti UN.[186] Sirija je morala da bez odlaganja odgovori na zahtev Agencije za informisanje i pristup postrojenjima. Na sastancima sa sirijskim vlastima nema vidljivog napretka o dobijanju pristupa drugim lokacijama za koje se veruju da su povezane sa Al-Kibar objektom. Zbog bezbednosne situacije u zemlji, Sirija će pružiti odgovor kasnije. Juna 2013. godine, Odeljenje Ujedinjenih nacija za sigurnost i bezbednost procenjuje bezbednosne uslove u Siriji, nakon čega je IAEA odlučila da bilo kakva provera nuklearnog materijala mora biti odložena dok se bezbednosni uslovi ne poboljšaju.[187]

Usledile su mnoge sankcije od strane Sjedinjenih Američkih Država, kao i Evropske unije. Sankcionisane su naučne studije i istraživački centar (SSRC) kao i mnoge firme zbog svojih veza sa proizvodnjom i nabavkom oružja za masovno uništavanje i verovanja u povezanost sa sirijskom vojskom. Rat u Siriji veoma otežava mogućnost Međunarodne agencije za atomsku energiju da pristupi Al-Kibaru. Snimak koji su Februara 2013. objavili sirijski pobunjenici, pokazuje da su kontrolu nad Al-Kibar objektom, preuzele pobunjeničke snage.[188] U novembru 2014. godine nadomak Damaska ubijena su četiri sirijska i jedan iranski nuklearni inžinjer,[189] niko nije preuzeo odgovornost za napad.

---

[184] Ibidem.
[185] Ibidem.
[186] Ibidem.
[187] Ibidem.
[188] Ibidem.
[189] Rasha Elass, Fredrik Dahl, *Five nuclear engineers, one of them Iranian, killed in Syria: monitor*, dostupno na: http://www.reuters.com/article/2014/11/10/us-mideast-crisis-nuclear-idUSKCN0IU0XQ20141110, (pristupljeno 16.03.2015.)

Sirija je iznenadila obimom nuklearnog naoružanja i potencijalnoj moći. Uprkos velikim gubicima u građanskom ratu, sirijska vojska je i dalje snažna i poseduje veliki broj borbene tehnike. Uprkos teškoj ekonomskoj situaciji ona nastavlja da nabavlja novu borbenu opremu.[190]

- **Nauka i tehnologija Sirijske Arapske Republike**[191]

Okosnicu bavljenja naukom u Siriji čine tri univerziteta: Baas, Damask i Alepo. Univerzitet u Alepu poseduje najjaču osnovu za bavljenje naukom. Na njemu se 66% fakulteta i 70% pridodatih instituta fokusira na nauku. Po jednom sirijskom parlamentarnom poslaniku, koji je prebegao na opozicionu stranu, država Sirija je pre početka građanskog rata izdvajala na nauku i tehnologiju oko 0,1% BDP-a (57 miliona dolara), a da je nakon izbijanja sukoba dodatno smanjena izdavanja na 0,04% BDP-a.[192]

Sirija je započela svoj hemijski program još tokom 70-tih godina prošlog veka. Siriji je hemijsko oružje je bilo neophodno iz više razloga. Pre svega kao protivteža zato što je Izrael počeo da razvija svoje nuklearno oružje. Zatim potpisivanje mira između Egipta i Izraela 1979, kao porazi u Izraelsko arapskim ratovima iz 1967, 1973 i 1982, kao posledica nadmoći Izraelske avijacije, naterali su Siriju da usvoji alternativnu raketnu strategiju kao protiv težu tome, po kojoj bi Sirija mogla da odgovori Izraelu konvencionalnim balističkim raketama, ali i sa hemijskim punjenjem.[193] Iako je posedovala hemijsko oružje koje je mogla da upotrebi za vreme rata 1973, ali nije, izraelski analitičari veruju da to nije urađeno zbog toga što to oružje treba da predstavlja "poslednje sredstvo" da se koristi samo u slučaju potpunog vojnog kolapsa njenih snaga (koji se inače nikada nije dogodio).[194]

Svoj hemijski progam Sirija je počela da razvija 70-tih najpre u

---

[190] Jonathan Saul, *Exclusive: Russia steps up military lifeline to Syria's Assad – sources*, dostupno na: http://www.reuters.com/article/2014/01/17/us-syria-russia-arms-idUSBREA0G0MN20140117, (pristupljeno 16.03.2015)

[191] Ovaj deo teksta napisao je Konstantin Magdić

[192] Zeki Al-Droubi, *Syrian uprising takes toll on scientific community*, dostupno na: http://www.scidev.net/global/migration/news/syrian-uprising-takes-toll-on-scientific-community.html, (pristupljeno 16.03.2015.)

[193] M. Zuhair Diab, „Syria's Chemical and Biological Weapons: Assessing Capabilities and Motivations", *The Nonproliferation Review*, vol.5, no.1, dostupno na: http://cns.miis.edu/npr/pdfs/diab51.pdf, (pristupljeno 16.03.2015.), p. 108.

[194] Ibidem, p. 108.

saradnji sa Egiptom[195] i Sovjetskim Savezom.[196] Nešto kasnije ona je počela da uvozi hemijske supstance i tehnologiju neophodnu za proizvodnju hemijskog oružja od privatnih kompanija iz zapadnih država pre svega iz Velike Britanije[197] i Nemačke.[198] Od 80-tih Sirija je počela samostalno nezavisno od drugih da proizvodi neke hemijske agense,[199] a zatim i da započne razvoj drugih smrtonosnih agensa koje do tada nije imala u svom arsenalu.[200] Sirija je pristupila 1968. godine tzv. "Ženevskom protokolu" iz 1925. godine koji zabranjuje upotrebu otrovnih gasova.[201] Međutim ona nikada nije potpisala i ratifikovala "Konvenciju o hemijskom oružju" iz 1993. godine, koja je imala za cilj zabranu razvoja, proizvodnje i upotrebe hemijskog oružja. Razlog za tu odluku je Izrael, koji još uvek nije ratifikovao,[202] iako je 1993. godine potpisao tu konvenciju.

Od početka demonstracija a kasnije i oružanih sukoba unutar Sirije, hemijsko oružje počinje da dolazi u centar pažnje inostranih posmatrača, usled zabrinutosti da bi takvo oružje moglo da završi u posedu ekstremističkih grupa, zbog toga što se smatralo se da u tom trenutku Sirija poseduje treće najveće rezerve hemijskog oružja, odmah posle SAD-a i Rusije.[203] Verovalo se da Sirija poseduje azotni iperit,

---

[195] The Nuclear Threat Initiative, *Syria – Chemical*, dostupno na: http://www.nti.org/country-profiles/syria/chemical/, (pristupljeno 16.03.2015.)

[196] „Syria's Chemical Weapons: Issues for Congress", Congressional Research Service, 2013, dostupno na: http://fas.org/sgp/crs/nuke/R42848.pdf, (pristupljeno 16.03.2015.), p. 3-4.

[197] Nicholas Winning, *Syria Used Chemicals Supplied by U.K. Firms to Make Nerve Agents*, dostupno na: http://www.wsj.com/articles/syria-used-chemicals-supplied-by-u-k-firms-to-make-nerve-agents-1404909478, (pristupljeno 16.03.2015.)

[198] Gunther Latsch, Fidelius Schmid, Klaus Wiegrefe, *Decades of Suspicions: Did German Companies Aid Syrian Chemical Weapons Program?*, dostupno na: http://www.spiegel.de/international/germany/german-companies-suspected-of-aiding-syrian-chemical-weapons-program-a-1014722.html, (pristupljeno 16.03.2015.)

[199] The Nuclear Threat Initiative, *Syria – Chemical*, dostupno na: http://www.nti.org/country-profiles/syria/chemical/, (pristupljeno 16.03.2015.)

[200] Ibidem.

[201] United Nations Office for Disarmament Affairs, *Protocol for the Prohibition of the Use in War of Asphyxiating, Poisonous or Other Gases, and of Bacteriological Methods of Warfare*, dostupno na: http://disarmament.un.org/treaties/t/1925, (pristupljeno 16.03.2015.)

[202] Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons, *States not Part to the Chemical Weapons Convention*, dostupno na: http://www.opcw.org/about-opcw/non-member-states/, (pristupljeno 16.03.2015.)

[203] Joby Warrick, *Worries intensify over Syrian chemical weapons*, dosstupno na: http://www.washingtonpost.com/world/national-security/worries-intensify-over-syrian-chemical-weapons/2012/09/06/13889aac-f841-11e1-8253-3f495ae70650_story.html, (pristupljeno 16.03.2015.)

nervne gasove sarin i VX, ukupno više od 1000 tona ovih hemijskih agenasa.[204] Kako su se sukobi pojačavali tako su zapadni zvaničnici izražavali zabrinutost o tome kako bi „Asad mogao načiniti strašnu grešku upotrebom hemijskog oružje protiv sopstvenog naroda".[205] Predsednik SAD-a Barak Obama je u avgustu 2012. godine uveo frazu „crvena linija", kojom je označio upotrebu hemijskog oružja kao neprihvatljivu i naglasio da će to izazvati odgovor američkih vojnih snaga.[206] Na te optužbe zvaničnici Sirije su tvrdili da „Hemijsko oružje nikada neće biti upotrebljeno" kao i da su „Svi tipovi tog naoružanja u skladištima i pod direktnim nadzorom sirijskih oružanih snaga i nikada neće biti upotrebljene osim u slučaju spoljašnje pretnje"[207].

Prva njegova upotreba je zabeležena 19. marta 2013 u mestu Khan al-Assal u blizini Alepa,[208] u kome je stradalo između 20 i 25 ljudi.[209] Sirija vlada se obratila UN trežeći da se pošalju istražitelji kako bi ispitali njihove navode.[210] Inspektori UN-a su stigli u Damask 18. avgusta 2013. U međuvremenu, pre dolaska istažitelja UN-a, Rusija je poslala svoj tim, koji je utvrdio da je u napadu zabeležen gas sarin i da su za napad odgovorni pobunjenici.[211]

Najveći napad se dogodio 21. avgusta 2013 u Guti, u Istočnom predgrađu Damaska koji je pod kontrolom pobunjenika, ali i opsadom

---

[204] „Syria's Chemical Weapons: Issues for Congress", Congressional Research Service, 2013, dostupno na: http://fas.org/sgp/crs/nuke/R42848.pdf, (pristupljeno 16.03.2015.), p. 5.

[205] Jim Miklaszewski, *Defense chief: Intel 'raises serious concerns' about Syria chemical weapons*, dostupno na: http://worldnews.nbcnews.com/_news/2012/12/06/1572728-4-defense-chief-intel-raises-serious-concerns-about-syria-chemical-weapons?lite, (pristupljeno 16.03.2015.)

[206] CNN, *Obama warns Syria not to cross 'red line',* dostupno na: http://edition.cnn.com/2012/08/20/world/meast/syria-unrest/, (pristupljeno 16.03.2015.)

[207] Ian Black, *Syria insists chemical weapons would only be used against outside forces*, dostupno na: http://www.theguardian.com/world/2012/jul/23/syria-chemical-weapons-own-goal, (pristupljeno 16.03.2015.)

[208] Russia Today*, At least 25 dead in Syrian 'chemical' attack as govt and rebels trade blame*, dostupno na: http://rt.com/news/syria-rebels-chemical-aleppo-479/, (pristupljeno 16.03.2015.)

[209] Ibidem.

[210] „United Nations Mission to Investigate Allegations of the Use of Chemical Weapons in the Syrian Arab Republic", *United Nations Office for Disarmament Affairs*, 2013, https://unoda-web.s3.amazonaws.com/wp-content/uploads/2013/12/report.pdf, (pristupljeno 16.03.2015.), p. 3.

[211] Louis Charbonneau, *Russia: Syria rebels likely behind Aleppo chemical attack*, dostupno na: http://uk.reuters.com/article/2013/07/09/uk-syria-crisis-chemical-russia-idUKBRE9680S620130709, (pristupljeno 16.03.2015.)

režimskih snaga.[212] Ukupan broj poginulih nikada tačno nije utvrđen, od 281 žrtve prema tvrdnjama francuske obaveštajne službe[213] do 1729 koliko su tvrdili sirijski pobunjenici.[214] Docnije su istražitelji UN-a utvrdili da je upotrebljen gas sarin.[215] Istražitelji UN-a su utvrdili da je hemijsko oružje bilo upotrebljeno na pet lokacija širom Sirije.[216]

Predsednik SAD-a Barak Obama odlučuje da pokrene vojnu intervenciju u Siriji optužujući sirijski režim da je odgovoran za upotrebu hemijskog oružja.[217] Zatim pokreće kampanju mobilizacije saveznika u korist intervencije, ali samo Francuska pristaje da se pridruži napadu na Siriju.[218] Za vreme samita G20 6. septrembra 2013, predsednici Rusije i SAD-a, Vladimir Putin i Barak Obama, razgovarali su o stavljanju sirijskog hemijskog naoružanja pod međunarodnu kontrolu.[219] Nakon nekoliko dana državni sekretar SAD-a Džon Keri pozvao je režim da preda svoje hemijsko naoružanje kako bi izbegao inter-

[212] Martin Chulov, Mona Mahmood, Ian Sample, *Syria conflict: chemical weapons blamed as hundreds reported killed*, http://www.theguardian.com/world/2013/aug/21/syria-conflcit-chemical-weapons-hundreds-killed, (pristupljeno 16.03.2015.)

[213] „Syria/Syrian chemical programme – National executive summary of declassified intelligence", *French Ministry of Foreign Affairs and International Development*, 2013, dostupno na: http://www.diplomatie.gouv.fr/en/IMG/pdf/Syrian_Chemical_Programme.pdf (pristupljeno 16.03.2015.), p. 4.

[214] The Daily Star, *Bodies still being found after alleged Syria chemical attack: opposition*, dostupno na: http://www.dailystar.com.lb/News/Middle-East/2013/Aug-22/228268-bodies-still-being-found-after-alleged-syria-chemical-attack-opposition.ashx#axzz2chzutFua, (pristupljeno 16.03.2015.)

[215] Colum Lynch, Karen DeYoung, *In Syria, U.N. inspectors find 'clear and convincing' evidence of chemical attack*, dostupno na: http://www.washingtonpost.com/world/middle_east/kerry-un-will-enforce-deal-to-rid-syria-of-chemical-weapons/2013/09/16/0f1d9bf6-1eb6-1-1e3-94a2-6c66b668ea55_story.html, (pristupljeno 16.03.2015.)

[216] „United Nations Mission to Investigate Allegations of the Use of Chemical Weapons in the Syrian Arab Republic", *United Nations Office for Disarmament Affairs*, 2013, https://unoda-web.s3.amazonaws.com/wp-content/uploads/2013/12/report.pdf, (pristupljeno 16.03.2015.), p. 18-21.

[217] The New York Times, *Text of President Obama's Remarks on Syria*, dostupno na: http://www.nytimes.com/2013/09/01/world/middleeast/text-of-president-obamas-remarks-on-syria.html?ref=middleeast&_r=1, (pristupljeno 16.03.2015.)

[218] Angelique Chrisafis, *Syria intervention must be firm and fast, French prime minister tells MPs*, dostupno na: http://www.theguardian.com/world/2013/sep/04/syria-intervention-french-prime-minister, (pristupljeno 16.03.2015.)

[219] Steve Gutterman, *Putin, Obama discussed Syria arms control idea last week: Kremlin*, dostupno na: http://www.reuters.com/article/2013/09/10/us-syria-crisis-russia-usa-id-USBRE9890I020130910, (pristupljeno 16.03.2015.)

venciju.[220] Istog dana, Ministar spoljnih poslova Rusije Sergej Lavrov, takođe je pozvao sirijsku vladu da učini isto,[221] a Ministar spoljnih poslova Sirije pozitivno odgovorio na predlog svog ruskog kolege.[222] Nakon tri dana pregovora u Ženevi predstavnici Rusije i SAD-a, Lavrov i Keri, dogovorili su nacrt plana o uništenju sirijskog hemijskog arsenala,[223] dok je istog dana Sirija potpisala konvenciju o hemiskom oružju, a zatim automatski i pristupila Organizaciji za zabranu hemijskog oružja (OPCW).[224] Ova organizacija je dobila nobelovu nagradu za mir 2013. godine za svoju ulogu u nadgledanju uništenja sirijskog hemijskog arsenala.[225]

Rezolucija Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija 2118 je jednoglasno izglasana 27. septembra 2013. godine,[226] i u njoj se od vlada Sirije zahtevalo da uništi sav svoj uskladišteni hemijski arsenal do sredine 2014. godine. Prvi kontigent hemijskog oružja napustio je Siriju 07. januara,[227] dok je poslednja isporuka napustila Siriju 23. juna 2014. godine,[228] do februara 2015. uništeno je 98% oružja od 1300 tona hemijskih

[220] Patrick Wintour, *John Kerry gives Syria week to hand over chemical weapons or face attack*, dostupno na: http://www.theguardian.com/world/2013/sep/09/us-syria-chemical-weapons-attack-john-kerry, (pristupljeno 16.03.2015.)

[221] Julian Borger, Patrick Wintour, *Russia calls on Syria to hand over chemical weapons*, dostupno na: http://www.theguardian.com/world/2013/sep/09/russia-syria-hand-over-chemical-weapons, (pristupljeno 16.03.2015.)

[222] Ibidem.

[223] Damien McElroy, *America and Russia agree plan to 'eliminate' Syria's chemical weapons*, dostupno na: http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/10309493/America-and-Russia-agree-plan-to-eliminate-Syrias-chemical-weapons.html, (pristupljeno 16.03.2015.)

[224] Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons, *Syria's Accession to the Chemical Weapons Convention Enters into Force*, dostupno na: http://www.opcw.org/news/article/syrias-accession-to-the-chemical-weapons-convention-enters-into-force/, (pristupljeno 16.03.2015.)

[225] Paul Adams, *Syria chemical weapons monitors win Nobel Peace Prize*, dostupno na: http://www.bbc.com/news/world-europe-24490925, (pristupljeno 16.03.2015.)

[226] Matthew Lee, *UN Security Council unanimously votes to secure and destroy Syria's chemical weapons stockpile*, dostupno na: http://www.independent.co.uk/news/world/politics/un-security-council-unanimously-votes-to-secure-and-destroy-syrias-chemical-weapons-stockpile-8846101.html, (pristupljeno 16.03.2015.)

[227] Government of Norway, *First load of chemical weapons has left Syria*, dostupno na: https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/first-load-of-chemical-weapons-has-left-/id748879/, (pristupljeno 16.03.2015.)

[228] BBC, *Last of Syria's chemical weapons shipped out*, dostupno na: http://www.bbc.com/news/world-middle-east-27974379, (pristupljeno 16.03.2015.)

agenasa,[229] a u njegovom uništenju učestvovalo je sedam zemalja.[230] Početkom ove godine uništen je prvi od dvanaest objekata za proizvodnju hemijskog oružja u Siriji,[231]a ostali bi trebalo da budu uništeni do sredine 2015. godine.[232]

Postavljaju se i mnoga pitanja o opremi koju Sirija poseduje i da li je uspela da sakrije deo opreme za proizvodnju od međunarodnih inspektora, kao i o njegovim potencijalima. Dok se Izrael ne odrekne svog arsenala za masovno uništenje, Sirija se neće odreći svog. Čim međunarodna situacija to dozvoli Sirija će sigurno pokušati da obnovi svoj arsenal hemijskog oružja.

Svoj raketni program Sirija je započela tokom 70-tih godina prošlog veka. Počela je sa nabavkom raketa tipa „Scud-B" od Sovjetskog Saveza 1974,[233] a nastavila sa Severnom Korejom nabavkom balističkih raketa tipa „Scud-C" 1991. godine.[234] Uz prodaju samih raketa Severna Koreja je prodala i tehnologiju neophodnu za proizvodnju ovih tipova raketa.[235] Veruje se da je Sirija uz pomoć Severne Koreje uspela da razvije 2000. godine balističku raketu tipa „Scud-D" dometa 700km.[236] Izraelski obaveštajni izvori potvrdili su da je ona uspešno

---

[229] Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons, *Syrian Chemical Destruction Data*, dostupno na: http://www.opcw.org/special-sections/syria/destruction-statistics/, (pristupljeno 16. 03.2015.)

[230] Joel Gunter, How Syria's chemical weapons are being destroyed, dostupno na: http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/10559533/How-Syrias-chemical-weapons-are-being-destroyed.html, (pristupljeno 16.03.2015.)

[231] Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons, *First of 12 Chemical Weapon Production Facilities in Syria Destroyed*, dostupno na: http://www.opcw.org/news/article/first-of-12-chemical-weapon-production-facilities-in-syria-destroyed/, (pristupljeno 16.03.2015.)

[232] Ahmet Üzümcü, *All chemical weapons facilities in Syria to be destroyed by mid-year, OPCW head says*, dostupno na: http://www.todayszaman.com/world_all-chemical-weapons-facilities-in-syria-to-be-destroyed-by-mid-year-opcw-head-says_373817.html, (pristupljeno 16.03.2015.)

[233] Michael Elleman, Dina Esfandiary, Emile Hokayem, *„Syria's Proliferation Challenge and the European Union's Response"*, Non-proliferation Paper No. 20, 2012, dostupno na: http://www.sipri.org/research/disarmament/eu-consortium/publications/nonproliferation-paper-20, (pristupljeno 16.03.2015.), p. 10.

[234] Ibidem, p. 10.

[235] „Iran-North Korea-Syria Ballistic Missile and Nuclear Cooperation", Congressional Research Service, 2015, dostupno na: http://fas.org/sgp/crs/nuke/R43480.pdf, (pristupljeno 16.03.2015.), p. 5.

[236] Global Security, *Missile Programs*, dostupno na: http://www.glopnobalsecurity.org/wmd/world/syria/missile.htm, (pristupljeno 16.03.2015.)

testirana 2007. godine.[237] Sirija poseduje nekoliko stotina balističkih raketa različitog dometa, i sve su u mogućnosti da nose hemijske bojeve glave.[238]

Vladine snage su više puta upotrebile balističko oružje protiv pobunjenika.[239] Izraelski zvaničnici su više puta izjavili da je Sirija dostavila Hezbolahu, svom glavnom savezniku u Libanu, rakete tipa „Scud-D" i „Fateh-110" Iranske proizvodnje.[240] Izrael je ovu činjenica iskoristio i više puta izvršio vazdušne napade na konvoje koje su sadržali takve rakete unutar Sirije.[241] Sirija će svoj balistički arsenalna nastaviti da ga razvija i umnožava. On predstavlja glavnu pretnju za sve njene neprijatelje i neće se ustezati da ga upotrebi u budućnosti.

- **Nacionalna kohezija Sirijske Arapske Republike[242]**

Stvaranje trajne nacionalne kohezije je gorući problem Sirije tokom celog 20. veka. Posle oslobađanja od Otomanske imperije i ukidanja administrativnog sistema vilajeta ili pokrajina, Sirija se našla u problemu stvaranja kohezivne teritorijalne oblasti. Ovaj problem je posle sticanja pune nezavisnosti Sirije 1946. godine postao još izraženiji.[243]

Sirijsko društvo presecaju duboke etničke, religijske i plemenske podele. Sirijski indetitet, usled tih društvenih rascepa, nikada nije u potpunosti izgrađen. U cilju izgrađivanja nacionalne kohezije sirijska politička elita je kroz čitav 20. vek promovisala ideologije pansirizma i panarabizma. One su imale tendenciju da postanu ujedinjujući faktor sirijskog društva.[244]

---

[237] Ibidem.

[238] The Nuclear Threat Initiative, *Syria – Missile*, dostupno na: http://www.nti.org/country-profiles/syria/delivery-systems/, (pristupljeno 16.03.2015.)

[239] Karen DeYoung, *U.S., NATO: Syrian forces fired short-range ballistic missiles at rebels*, dostupno na: http://www.washingtonpost.com/world/middle_east/syrian-forces-fire-scud-missiles-at-rebels/2012/12/12/ee60e58a-448b-11e2-8061-253bccfc7532_story.html, (pristupljeno 16.03.2015.)

[240] Anne Barnard, Eric Schmitt, *Hezbollah Moving Long-Range Missiles From Syria to Lebanon, an Analyst Says, dostupno na:* http://www.nytimes.com/2014/01/03/world/middleeast/hezbollah-is-said-to-transfer-missiles.html, (pristupljeno 16.03.2015.)

[241] Ron Ben-Yishai, *Attack into Syria – message to Iran*, dostupno na: http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-4375911,00.html, (pristupljeno 16.03.2015.)

[242] Ovaj deo teksta napisao je Uroš Kusturić

[243] Franck Salameh, *The Enigma of Syrian Nation*, Dostupno preko: http://nationalinterest.org/commentary/the-enigma-the-syrian-nation-8204, (Pristupljeno 13.10.2014.)

[244] Daniel Pipes, *Greater Syria*, Oxford university press, New York, 1990.,p. 45-51.

Panarabizam je na vrhuncu popularnosti bio krajem 60-ih i početkom 70-ih prošlog veka, kad je Sirija bila u državnoj zajednici sa Egiptom. Međutim, panarabizam nije mogao da bude faktor ujedinjenja svih sirijskih građana i kao takav bio osuđen na neuspeh. Elem, panarabizam kojim se promoviše ujedinjenje svih arapa u jednu moćnu arapsku državu nije mogao da bude privlačan sirijskim nearapima.[245]

Pansirizam je uveliko privlačnija opcija za Sirijce ali su ciljevi i ove ideologije bili teško ostvarivi. Naime, pansirizam predviđa stvaranje tzv. "Velike Sirije" u koju spadaju teritorije današnje Sirije, Libana, Izraela, Jordana i oblasti oko Aleksandrete i Gaze.[246] Danas ovi ciljevi izgledaju nerealno ali tokom 20-ih i 30-ih godina prošlog veka postojala je nada u ostvarenje ovih ciljeva. Pansirizam je 1974. godine proglašen za zvaničnu državnu ideologiju Arapske Republike Sirije, a njeno ostvarenje bilo je glavni cilj Asadovog režima.

Za vreme vladavine Hafeza al-Asada (1970-2000) Siriju karakteriše relativna stabilnost što se odrazilo na uspon sveukupne moći Sirije. Međutim, ova stabilnost nije bila rezultat opšte prihvaćenosti pansirizma ili stvaranja nacionalne kohezije unutar sirijskog društva već rezultat čvrste kontrole autoritarnog Asadovog režima. Kao takva, veštačka stabilnost Sirije bila je osuđena na kratko trajanje.[247]

Težak je zadatak utvrditi trenutnu nacionalnu koheziju Sirije usled tekućeg građanskog rata. Trenutno se mogu uočiti četiri zaraćene strane u Siriji. To su koalicija oko Bašara el Asada, pobunjenici protiv Asadovog režima, Kurdi i pripadnici Islamske države Iraka i Sirije.

Podršku za svoju vladavinu Bašar al-Asad, kao nekad i njegov otac Hafez, nalazi u manjinama. Prvenstveno tu se misli na manjinsku alavitsku versku zajednicu (12% u ukupnoj populaciji; u daljem tekstu up.), kojoj porodica Asad i pripada. Alaviti su od dolaska Asada na vlast postali privilegovana grupa, za njih su bila osigurana najviša mesta u državnoj hijerarhiji i dobili su moć nesrazmernu njihovom

[245] Olga Khazan, *Who's fighting whom in Syria*, Dostupno preko: http://www.washingtonpost.com/blogs/worldviews/wp/2012/10/18/whos-fighting-who-in-syria/, (Pristupljeno 17. avgusta 2014.)

[246] Daniel Pipes, *Greater Syria*, Oxford university press, op.cit., p. 3.

[247] Armenak Tokmajyan, *Syria's Indentity Crisis:Group Solidarity vs. Nation Building,* Dostupno preko: http://www.fragilestates.org/2013/11/28/syria-identity-crisis-group-solidarity-vs-nation-building/, (Pristupljeno 29. septembra 2014.)

broju.[248] Njih drugi muslimani smatraju vrlo liberalnim pa čak i sekularnim, što smatraju manom, posebno u vreme uspona religijskog fundamentalizma u regionu Bliskog istoka.[249]

Međutim, upravo taj "sekularizam" alavita je Asadovom režimu obezbedio podršku hrišćanskih zajednica koje čine oko 13% u ukupnoj populaciji. Naime, sirijski hrišćani poučeni iskustvima hrišćana iz zemalja u kojima je došlo do uspona islamskog fundamentalizma, zbog relativne stabilnosti zemlje koji obezbeđuje, kao iz straha za svoj opstanak, podržavaju Asadov režim.

Suniti (60% u up.) nisu jedinstveni u ovom ratu kao i po pitanju podrške režimu. Često mediji gledaju sukob u Siriji kroz prizmu suprotstavljenosti sunizma i šiizma i greše u zaključcima. Nisu svi suniti protiv Asadovog režima, a dokaz za to je upravo njegov opstanak kao i rezultati izbora iz 2014. godine.[250] Pojedini suniti nisu blagonaklono gledali na umešanost pojedinih terorističkih grupa u borbi protiv režima, što ih je vremenom okrenulo režimu.[251] Oni suniti koji su protiv režima, nisu jedinstveni već izdeljeni na nekoliko grupa od kojih su najpoznatije Islamski front, Ahrar el Šam, i ogranak Al Kaide- Jabhat al-Nusra.[252] Fragmentiranost onemogućuje jedinstvenost stavova i zajedničko istupanje opozicije, što se odrazilo u ženevskim mirovnim pregovorima februara 2014. godine. Valja pomenuti i to da opoziciona Nacionalna koalicija nema predstavnike Kurda i pojedinih borbenih grupacija.

Ekstremni islamisti su u drugoj polovini 2013. godine formirali grupaciju pod nazivom ,,Islamska država Iraka i Sirije" (ISIS).[253] Grupa ISIS je privukla i regrutovala veliki broj sunita da se bore za Islamsku državu. Međutim, većina regrutovanih sunita nije poreklom iz

[248] Ibidem.

[249] BBC, *The ‚secretive sect' in charge of Syria*, Dostupno preko: http://www.bbc.com/news/world-middle-east-18084964, (Pristupljeno 13.avgusta 2014.)

[250] Zeina Karam, *Syrian elctions shows depth popular support for Assad, even among Sunni majority*, Associated press, 04. June 2014., Dostupno preko: http://www.foxnews.com/world/2014/06/04/syrian-election-shows-depth-popular-support-for-assad-even-among-sunni-majority/, (Pristupljeno 15. oktobra 2014.)

[251] Michael Pizzi, *Sunni fill rebels ranks, but also prop up Assad regime,* Dostupno preko:http://www.usatoday.com/story/news/world/2013/08/01/syria-sunnis-assad/2599927/, (Pristupljeno 20. septembra 2014.)

[252] Lina Khatib, *Open Talk: Syria in a Regional Context,* Dostupno preko: http://carnegie-mec.org/2014/05/13/open-talk-syria-in-regional-context/hb9k, (Pristupljeno 16. avgusta 2014.)

[253] Ali Khedery, *How Isis came to be*, Dostupno preko: http://www.theguardian.com/world/2014/aug/22/syria-iraq-incubators-isis-jihad, (Pristupljeno 16. septembra 2014.)

Sirije. Američki obaveštajni zvaničnici su, početkom septembra 2014. godine, izneli procene prema kojim se u Siriji i Iraku bori 15 000 boraca iz 80 država sveta. Većina njih na strani ISIS-a.[254] Najveći broj regruta je iz razvijenih zapadnoevropskih država, posebno Francuske. SAD i Australija nisu izuzetak.[255] Zanimljivo, prema britanskim i francuskim studijama čak 10% regruta čine žene.[256]

Kurdi (9% u up.) imaju izgrađen poseban indetitet izdvojen iz sirijskog. Postoji nekoliko istorijskih razloga za to. Kurdi već gotovo pola veka su žrtve sistemske diskriminacije i asimilacije, tačnije od dolaska Baas partije na vlast 1963. godine.[257] Drugo, kurdske političke partije su imale mali ili gotovo nikakav uticaj na sirijsku vladu. Treće, Kurdi nisu arapi i kao nearapi su diskriminisani i svoju budućnost vide u posebnoj državi Kurdistanu.[258]

Slabljenju ionako krhke kohezije sirijskog društva doprineli su razni regionalni i međunarodni interesi. Sirija spada pod razne interesne sfere. Na regionalnom nivou u sirijski sukob umešani su Iran koji logistički pomaže Asadov režim i Saudijska Arabija koja pomaže pobunjenicima. Iran i Saudijska Arabija koji su konkurenti u regionu, a sve pod velom altruizma iz verskih razloga, gledajući svoje interese su se umešali u sukob i dodatno ga pogoršali.[259] Na međunarodnom nivou u sirijskom ratu umešani su SAD i Rusija. SAD pomažu pobunjenike što direktno, što preko svojih saveznika kao što su Saudijska Arabija, Turska i Katar, dok Rusija pomaže Asadu.[260] Rusija je, po-

---

[254] Somini Sengupta, *Nation Trying to Stop Their Citizen From Going to Middle East to Fight for ISIS*, Dostupno preko: http://www.nytimes.com/2014/09/13/world/middleeast/isis-recruits-prompt-laws-against-foreign-fighters.html?_r=0, (Pristupljeno 22. septembra 2014.)

[255] Ben Winsor, *Hundreds Of WesternersHave Joined ISIS-Here's Where They Came From*, Dostupno preko: http://www.businessinsider.com/isis-is-recruiting-westerners-countries-2014-8, (Pristupljeno 10. septembra 2014.)

[256] Ahmed Charai, *Ten Percent of Western Recruits for ISIS are Women*, Dostupno preko: http://nationalinterest.org/blog/the-buzz/ten-percent-western-recruits-isis-are-women-11334, (Pristupljeno 1. oktobra 2014.)

[257] Armenak Tokmajyan, *Syria's Indentity Crisis:Group Solidarity vs. Nation Building,* op.cit.

[258] Mark Campbell, *WHY SHOULD PEOPLE IN THE UK SUPPORT THE KURDS AND KURDISTAN*, Dostupno preko: http://www.kurdishquestion.com/insight-research/analysis/why-should-people-in-the-uk-support-the-kurds-and-kurdistan/15-why-should-people-in-the-uk-support-the-kurds-and-kurdistan.html, (Pristupljeno 29. novembra 2014.)

[259] The Times of Israel, *Maine bloc quits Syrian National Coalition over Geneva*, Dostupno preko: http://www.timesofisrael.com/main-bloc-quits-syrian-national-coalition-over-geneva/, (Pristupljeno 10. septembra 2014.)

[260] Anne Barnard, *After Second Round of Syria Talks, No Agrement Even on How to*

učena intervencijom i njenim rezultatima u Libiji, zajedno sa Kinom u Ujedinjenim nacijama štitila interese Sirije i samu Sirijsku Arapsku Republiku od vojne intervencije.[261]

Osvajanjem trećeg sedmogodišnjeg predsedničkog mandata početkom juna 2014. godine Asad je učinio korake zarad obnavljanja nacionalne kohezije.[262] Svega nekoliko dana posle izbora Bašar proglašava opštu amnestiju za sve počinjene zločine do tad i započinje proces oslobađanja političkih zatvorenika, a sve u cilju "društvenog oproštaja, nacionalne kohezije poziva na suživot".[263] Od juna do početka novembra amnestirano je oko 11 000 ljudi, a očekuje se oslobođenje još 60-70 hiljada ljudi.[264]

Ko god bude na vlasti u Siriji posle rata primarni cilj biće stvaranje sirijskog indetiteta i nacionalne kohezije. Međutim, to je izuzetno težak zadatak! Sirijsko društvo predstavlja mozaik ispresecan teško pomirljivm etnoreligijskim razlikama. Bez nacionalne kohezije koja bi nadjačala ove društvene podele Sirija ne može ostvariti svoje potencijale u pogledu ekonomije i moći, niti biti stabilna država.

• Univerzalistička kultura Sirijske Arapske Republike[265]

Sirijsko društvo još od davnina muči problem društvenih rascepa i podeljenosti. Od sticanja nezavisnosti 1946., a pogotovu u prvim decenijama nakon sticanja, ove podele bile su osnovni izvor nestabilnosti mlade sirijske države. Početkom 20. veka dve ideologije su imale tendenciju da postanu ujedinjujući faktor koji će ublažiti ove podele zarad višeg cilja. To su bile ideologije panarabizma i pansirizma.

Negotionate, Dostupno preko: http://www.nytimes.com/2014/02/16/world/middleeast/after-second-round-of-syria-talks-no-agreement-even-on-how-to-negotiate.html?_r=2, (Pristupljeno 29. avgusta 2014.)

[261] Charles Dunne, *The Syrian Crisis: A Case for Greater U.S. Involvement*, Dostupno preko: https://freedomhouse.org/article/syrian-crisis-case-greater-us-involvement#.VIRqY9KGn0, (Pristupljeno 25. septembra 2014.)

[262] Nova srpska politička misao, *Sirija: Bašar al-Asad pobedio na predsedničkim izborima, osvojio 88,7 odsto glasova*, Dostupno preko: http://www.nspm.rs/hronika/sirija-basar-al-asad-pobedio-na-predsednickim-izborima-osvojio-887-odsto-glasova.html, (Pristupljeno 10. septembra 2014.)

[263] Radio-televizija Srbija, *Asad proglasio opštu amnestiju*, Dostupno preko: http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/10/Svet/1619032/Asad+proglasio+op%C5%A1tu+amnestiju.html, (Pristupljeno 25. avgusta 2014.)

[264] Nova srpska politička misao, *Sirija: Od juna amnestirano 11 000 ljudi*, Dostupno preko: http://www.nspm.rs/hronika/sirija-od-juna-amnestirano-oko-11.000-ljudi.html, (Pristupljeno 29. novembra 2014.)

[265] Ovaj deo teksta napisao je Uroš Kusturić

Panarabizam promoviše ujedinjenje svih arapa u jednu, veliku i moćnu arapsku državu. Ujedinjenjem Egipta i Sirije početkom 1958. godine pod Gamalom Abdelom Naserom, glavnim glasnikom arapskog ujedinjenja, činilo se da će se panarabizam nametnuti kao univerzalistička ideologija. Ova unija bila je, zbog nepoštovanja sirijske posebnosti i nametanja egipatske supremacije, kratkog veka. Raspadom ove zajednice, oktobra 1961. godine, naglo opada privlačnost panarabizma u svetu.

Pansirizam se poziva na ujedinjenje svih teritorija koje su se do 1920. godine smatrale Sirijom, tj. na osnivanje tzv. Velike Sirije. Postoji više modela Velike Sirije. Uglavnom se pod Velikom Sirijom podrazumevaju teritorije današnje Sirije, Libana, Izraela, Jordana, i oblast oko Aleksandrete i Gaze.[266] Ova ideologija ima od 1920. godine svoje uspone i padove, a od 1974. godine njeno ostvarenje postaje glavni cilj Asadovog režima.[267] Iako prihvatanje pansirizma nije donelo do ostvarenja teritorijalnih proširenja, ipak je doprinelo ostvarenju relativne stabilnosti što je i najveći uspeh režima Hafeza al-Asada.

Početkom novog milenijuma pansirizam je gubio na privlačnosti, da bi 2011. izbijanjem sukoba duboke podele u sirijskom društvu nadjačale krhko jedinstvo bazirano na pansirizmu.

Mr Zoran Ćirjaković smatra da je najveći pokušaj uspostavljanja univerzalističke kohezije panislamizam. "Islamizam je univerzalistička religija i ne priznaje nacije. Islam je po sebi pan, tj. panislamizam. Ljudi postaju sve religiozniji, a islam je po sebi religija koja se u sve meša."[268]

Mr Marko Veković se ne slaže u potpunosti sa tvrdnjom o uticaju panislamizma u Siriji. Iako je to važan pokret, kada se govori o Siriji treba imati u vidu i uticaj koji je ideja arapskog socijalizma imala na ovu zemlju. Međutim, on dodaje da je to samo još jedan u nizu dokaza o kompleksnosti ovog regiona i prepreka u razumevanju versko-političkih tokova.[269]

Nezavisno od toga ko će posle završetka sukoba biti na vlasti u Siriji, kao prvi i najvažniji zadatak imaće ponovno uspostavljanje jedinstva u zemlji. Ukoliko bi i dalje prevladavale podele u društvu, Sirija bi i dalje bila izrazito nestabilna zemlja koja nije u mogućnosti da

[266] Daniel Pipes, *Greater Syria*, Oxford university press, New York, 1990. p.3.
[267] Ibidem, p.111.
[268] Intervju autora sa mr Zoranom Ćirjakovićem (20. marta 2015.)
[269] Intervju sa autora sa mr Markom Vekovićem (28. marta 2015.)

iskoristi svoje potencijale. Jačanjem nacionalne kohezije Sirija bi bila stabilnija i uvećala ukupnu moć u regionu što bi se pozitivno odrazilo na sve grupe unutar sirijskog društva, i to je cilj kojem svi trebaju da teže.

Početkom sukoba privlačnost Sirije i njene kulture u svetu znatno opada. Od nekadašnjeg sjaja i privlačnosti malo šta je ostalo. Bogata istorijska i kulturna baština Sirije koja datira iz najstarijeg doba civilizacije i sirijska kultura koja je važila za verski tolerantniju u regionu Bliskog Istoka, bila je privlačna i za hrišćane i za muslimane. Naime, Sirija je značajna i za hrišćansku istoriju jer je iz crkve u Antiohiji apostol Pavle krenuo na mnoga misionarska putovanja koja su i dovela do širenja hrišćanstva.[270] Prestonica Sirije, Damask, je bio centar moći i prestonica u vreme drugog kalifata pod dinastijom Umajada.[271] U zavisnosti od ishoda rata, moguća je promena sirijske kulture od tolerante do fundamentalne i isključive. Elem, islamisti su se pozivajući na islam i Alaha, a sve pod objašnjenjem da spomenici slave lažna božanstva, rušili spomenike od neprocenljive vrednosti.[272] Oni promovišu religijski fundamentalizam i vrednosti koje su protivne i samom islamu. Mračan veo koji se nadvio nad Sirijom imao je velikog odjeka na svetsku javnost. Sirija je postala asocijacija za rat i sve loše što rat donosi, što se nepovoljno odrazilo i na privlačnost njene kulture.

- **Uticaj Sirijske Arapske Republike u međunarodnim organizacijama[273]**

Sirija je članica sledećih međunarodnih organizacija:

- Interparlamentarna unija
- Arapska interparlamentarna unija
- Organizacija islamske konferencije
- Parlamentarna skupština Mediterana
- Parlamentarna skupština Azije
- Parlamentarna skupština Frankofonije
- Komora odbornika

[270] *Enciklopedija živih religija*, Nolit, Beograd 2004. str.540
[271] Ibidem, str. 745.
[272] Više o kulturnim razaranjima pogledati na: http://www.pravoslavie.ru/srpska/77377.htm i http://www.nspm.rs/savremeni-svet/drevni-grad-alepo-%E2%80%93-razaranje-kulturne-bastine-od-neprocenjivog-znacaja.html, (Pristupljeno 30. marta 2015.)
[273] Ovaj deo teksta napisala je Katarina Srejić

- Međunarodna organizacija rada
- Međunarodni monetarni fond
- Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj
- Program za razvoj Ujedinjenih nacija
- Svetska zdravstvena organizacija
- Svetska banka[274]

Sirija je članica Ujedinjenih nacija od 1945. godine, Pokreta nesvrstanih, Interpola, kao i još nekih nevladinih organizacija. Ujedinjene nacije su sada te koje mogu da pruže pomoć Siriji, u vidu podrške ugroženim zajednicama, hitnih potreba i uspostavljanja održivog razvoja.[275]

Sirija je 2011. godine zbog Asadovog režima i represije vlade tokom građanskog rata, suspendovana iz Arapske lige, u čijem članstvu je bila od njenog osnivanja 1945. godine. Cilj ove organizacije je da se brine o ekonomskim, političkim, nacionalnim, kulturnim i verskim interesima svojih članova, kao i u rešavanju konflikta u arapskom svetu i van njega.[276] Naredne godine je suspendovana iz Organizacije za islamsku saradnju na samitu muslimanskih lidera u Meki. Generalni sekretar je izjavio da su se 57 država članica organizacije saglasile o potrebi da se okonča nasilje u Siriji, kao i da se ona suspenduje iz organizacije.[277] U ovoj organizaciji je bila od 1972. godine.[278]

U periodu između 2009. i 2010. godine, Tishreen Univerzitet u Siriji i Ministarstvo zdravlja su vršili razna istraživanja o rasprostranjenosti i faktora rizika respiratornih oboljenja. Ovo istraživanje je prvo istraživanje u primarnoj zaštiti u oblasti istočnog Mediterana.[279] Po-

[274] Syrian Parliament, dostupno na http://parliament.sy/forms/links/viewAllLinks.php?category=1#, (Pristupljeno 25. novembra 2014.)

[275] *Syria Crisis – Beyond the Borders,* United Nations Development Programme, dostupno na http://www.undp.org/content/undp/en/home/presscenter/events/2014/march/syria.html (Pristupljeno 26. novembra 2014.)

[276] Presentation of the Arab League, Arab League online, dostupno na http://www.arableagueonline.org/hello-world/#more-1, (Pristupljeno 24. novembra 2014.)

[277] Asma Alsharif, *Organisation of the Islamic Cooperation suspends Syria,* Reuters, dostupno na http://www.reuters.com/article/2012/08/15/us-syria-crisis-islamic-summit-idUSBRE87E19F20120815, (Pristupljeno 23. novembra 2014.)

[278] Organisation of Islamic Cooperation, dostupno na http://www.oic-oci.org/oicv2/states/, (Pristupljeno 24. novembra 2014.)

[279] GARD Syria activities, Global Alliance Against Chronic Respiratory Disease, dostupno na http://www.who.int/gard/countries/GARD_Syria_Activities/en/, (Pristupljeno 26. novembra 2014.)

red ovog istraživanja, Sirija je učestvovala u još nekoliko projekata sa Svetskom zdravstvenom organizacijom.

Nemiri u Siriji su eskalirali velikom brzinom u krizu sa tragičnim ljudskim i socio-ekonomskim posledicama. Veliki deo sirijskog stanovništva je bio primoran da napusti svoje domove do avgusta 2014. godine, a broj poginulih iznosi oko 190.000 uz ogroman broj raseljenih lica. Ubrzo je u nekoliko regiona u Siriji usled nedostatka pristupa zdravstvenoj zaštiti i nedostatka medicinskih sredstava, došlo do katastrofalnih zdravstvenih situacija velikih razmera. Takođe, ishrana predstavlja još jednu veliku zabrinutost u mnogim delovima zemlje, usled nestašice hrane i hrane lošeg kvaliteta. Procenjuje se da je prema podacima Ministarstva prosvete, blizu 3600 škola je neupotrebljivo usled uništavanja ili tako što su služile kao skloništa.

Prema podacima Svetske banke, navodi se da je ukupna stopa siromaštva dostigla čak 75%[280] do kraja 2013. godine. Pre nego što je usledila kriza, napori koji su postignuti su uspešno sproveli ekonomsku reformu u Siriji u cilju osnaživanja, uprkos tome što su domaći i spoljni šokovi, a naročito uticaj globalne finansijske krize i dugotrajnih suša, negativno uticali na makroekonomske rezultate zemlje. Početak krize izazvao je ograničenje izvoza nafte, što je doprinelo još lošijoj ekonomskoj situaciji, budući da je nafta bila glavni izvor zarade.[281]

Sa ovakvim trenutnim stanjem, inflacijom preko 36%[282], krizom koja buja svakoga dana, Sirija nije u mogućnosti da parira velikim silama i ima veći uticaj u međunarodnim organizacijama, sve dok se ratno stanje ne prekine, i ne izvrše ozbiljne ekonomske, političke i socijalne reforme. Posledice građanskog rata u Siriji su ogromne. Legitimitet i poverenje u ovu zemlju su svakim danom na izdisaju. Ova međunarodna izolacija najviše ide u prilog SAD-u, koji na sve načine pokušava da Siriju odvoji od Irana i umanji njen značaj.

[280] Syria Overview, The World Bank, dostupno na http://www.worldbank.org/en/country/syria/overview, (Pristupljeno 26.11.2014.)
[281] Syria Overview, The World Bank, dostupno na http://www.worldbank.org/en/country/syria/overview, (Pristupljeno 26. novembra 2014.)
[282] Syria, The World Bank, dostupno na http://www.worldbank.org/en/country/syria, (Pristupljeno 26 novembra. 2014.)

- **Meka moć Sirijske Arapske Republike** [283]

Globalni ugled

Izvoz kulturnih dobara

Zbog surovih uslova ratnog života kulturne tekovine su izgubile vrednost. Na teritorijama koje je režim izgubio dolazi do skrnavljenja značaja duhovnosti. Sve što može da se proda za određenu cenu ili u zamenu za oružje, vrlo lako se preprodaje i izvozi na nelegitimne načine. Režim je pokušao da sačuva kulturna blaga ali je dolazilo do pljačke i od strane njegovih pripadnika.[284] Ubedljivo najveći deo kulturnog nasleđa je opljačkan na teritorijama koje ne kontroliše režim. Islamska država i pobunjeničke formacije prodaju artifakte na crnom tržištu kako bi došle do dodatnih sredstava za rat. Nemoguće je tačno utvrditi koliko je vrednost prodatih antikviteta, ali američki analitičari procenjuju da Islamska država (ISIS) zaradi i do 100 miliona dolara godišnje.[285] Međutim, kulturno blago iz Sirije odnose i obični građani.[286] Izbeglice pokušavaju da prodaju kako bi došli do dodatnog novca na svom putu ka nekom boljem životu u nekoj drugoj zemlji. Pljačka je poprimila tolike razmere da je Savet bezbednosti UN doneo rezoluciju kojom se traži od svih članica da preduzmu neophodne korake kako bi sprečili trgovinu sirijskim i iračkim kulturnim vlasništvom.[287] Kao što je Napoleon uspeo da donese egipatske stubove do Pariza tako će i mnoga kulturna bogatstva Sirije biti pronadjena u ko zna kojem delu sveta.

Popularnost jezika

Arapski jezik je zvanični jezik u Siriji. Arapski jezik pripada semitskoj grupi jezika kojoj pripadaju i hebrejski i aramejski. Do velikog

---

[283] Ovaj deo teksta napisali su Milena Nikčević i Konstantin Magdić

[284] Joe Parkinson, Ayla Albayrak, Duncan Mavin, *Syrian 'Monuments Men' Race to Protect Antiquities as Looting Bankrolls Terror*, dostupno na: http://www.wsj.com/articles/syrian-monuments-men-race-to-protect-antiquities-as-looting-bankrolls-terror-1423615241, (pristupljeno: 07.05.2015)

[285] „Islamic State Financing and U.S. Policy Approaches", Congressional Research Service, 2015, dostupno na: https://www.fas.org/sgp/crs/terror/R43980.pdf, *(pristupljeno: 07.05.2015)*, p. 7.

[286] Joe Parkinson, Ayla Albayrak, Duncan Mavin, *Syrian 'Monuments Men' Race to Protect Antiquities as Looting Bankrolls Terror*, dostupno na: http://www.wsj.com/articles/syrian-monuments-men-race-to-protect-antiquities-as-looting-bankrolls-terror-1423615241, (pristupljeno: 07.05.2015)

[287] *Marina Lostal, UN Security Council banning all trade with Syrian antiquities*, dostupno na: https://www.globalpolicy.org/component/content/article/144-bibliographies/52741-un-security-council-banning-all-trade-with-syrian-antiquities.html, (pristupljeno: 07.05.2015)

širenja arapskog jezika dolazi sa širenjem islama u 7. veku, pošto je Kuran napisan na klasičnom arapskom. Na taj način arapski jezik postaje jezik islama i širi se zajedno sa njim. Pored klasičnog arapskog u savremenom svetu u upotrebi u školama i zvaničnim dokumentima koristi se savremeni standardni arapski ili književni arapski koji je veoma sličan klasičnom arapskom jer je nastao na osnovu njega. Takođe postoje i četiri grupe regionalna dijalekta kojima se služi stanovništvo u svakodnevnoj govornoj komunikaciji. U Siriji se govori Levantskim dijaletkom, toj grupi pripadaju i Jordan, Liban i Palestina. Danas arapski govori 422 miliona stanovnika[288] uglavno naseljenih na prostorima Bliskog Istoka i Severne Afrike on je i jedan od šest zvaničnih jezika Ujedinjenih Nacija[289] i zvanični je jezik u 22 države.[290]

Olimpijske igre

Sirija spada u one zemlje koje nemaju velike sportske uspehe. Sirija je do sada učestvovala na 12 Olimpijskih igara na kojima ju je predstavljalo 129 sportista, od kojih je 11 bilo žena.[291] Sirijski učesnici na Olimpijskim igrama su do sada osvojili 3 medalje, zlatnu 1996. godine u Atlanti, srebrnu 1984. godine u Los Anđelu i bronzanu 2004. godine u Atini.[292] Učestvovala je na Olimpijskim igrama 2008 u Pekingu i 2012 u Londonu ali nije uspela da osvoji nijednu medalju. Ono što je zanimljivo je da ona nikad nije učestvovala na Zimskim olimpijskim igrama.

Globalne ikone

Najpoznatija ličnost iz Sirije u svetu je svakako njen predsednik Bašar al-Asad. On je jedna od centralnih ličnosti u jednom od najkrva-

[288] Irina Bokova, *Message from Ms Irina Bokova, Director-General of UNESCO, on the occasion of the first World Arabic Language Day 18 December 2012*, dostupno na: http://www.unesco.org/new/en/unesco/events/prizes-and-celebrations/celebrations/international-days/world-arabic-language-day/, (pristupljeno: 07.05.2015)

[289] The *United Nations*, *Official language*, dostupno na: http://www.un.org/en/sections/about-un/official-languages/, (pristupljeno: 07.05.2015)

[290] Irina Bokova, *Message from Ms Irina Bokova, Director-General of UNESCO, on the occasion of the first World Arabic Language Day 18 December 2012*, dostupno na: http://www.unesco.org/new/en/unesco/events/prizes-and-celebrations/celebrations/international-days/world-arabic-language-day/, (pristupljeno: 07.05.2015)

[291] Sports Reference, *Syria*, dostupno na: http://www.sports-reference.com/olympics/countries/SYR/, (pristupljeno: 07.05.2015)

[292] Ibidem.

vijih sukoba trenutno u svetu, za jedne predstavlja simbol otpora dok za druge predstavlja krvavog diktatora. Zato se i našao 2012. godine na listi 100 najuticajnijih ljudi od strane magazina "Tajm" (Time).[293] Pored Bašara jedna od najprepoznatljivijih ličnosti u svetu je i njegova žena Asma al-Asad. Rođena je i školovana u Britaniji, jedna je od najlepših prvih dama na svetu. Zbog zalaganja za prava žena bila je omiljena na Zapadu, ali se taj odnos prema njoj potpuno promenio pošto je ona ostala uz svog supruga nakon početka sukoba u Siriji. U 2014. godini na listi 100 najuticajnijih ljudi od strane magazina "Tajm" našao se još jedan Sirijac Obadah al-Kadri(Obadah al-Kaddri), novinar koji je osnovao piratsku radio stanicu koja je kritikovala režim, zalažući se za slobodu štampe.[294]

Svetski priznate kompanije

Sirija nema moćne i svetski priznate kompanije. Razlozi za to su svakako celokupna ekonomska situacija u zemlji koja je veoma loša. Međutim i pre početka rata Sirija nije imala izrazito jake i moćne kompanije, one koje su bile najbolje su obično bile u vlasništvu države, što je rezultat višedecenijske socijalističke ideologije i modela kolektivističkog upravljanja.

Globalni integritet

Indeks slobode

Prema izveštaju Fridom hausa (Freedom house), Sirija je, sa indeksom 7 (najlošijom mogućom ocenom), označena kao neslobodna zemlja.[295] Njen indeks slobode se poboljšao na 6.5 u kratkom periodu od 2007. do 2011. godine , međutim početkom sukoba njen indeks je vraćen na 7. i političke i građanske slobode su se pogoršale u odnosu na 2014. godinu.

Vladavina prava

Sirija se prema podacima Svetske banke u oblasti vladavine prava nalazi u lošem položaju, a stanje se posebno pogoršalo od izbi-

[293] Howard Chua-Eoan, *Bashar Assad,* The World's 100 Most Influential People: 2012,dostupno na: http://content.time.com/time/specials/packages/article/0,28804,2111975_2112121_2112117,00.html, (pristupljeno: 07.05.2015)

[294] Lara Setrakian, *Obadah al-Kaddri*, The World's 100 Most Influential People: 2012,dostupno na: http://time.com/70890/, (pristupljeno: 07.05.2015)

[295] Freedom House, *Syria*, dostupno na: https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/syria#.VXTJpqhkcbI, (pristupljeno: 07.05.2015)

janja sukoba 2011. godine. Na skali od -2,5 do +2,5 u 2013. godini Sirija ima ocenu -1.5.[296] Kada se indeks vladavine prava gleda procentualno u vidu se ima položaj jedne zemlje u odnosu na sve zemlje sveta. Sirija ima indeks 3.3%,[297] što znači da je stepen vladavine prava jedan od najgorih u svetu, ali to ne bi trebalo da bude iznenađenje ako imamo u vidu u kakvoj se situaciji zemlja nalazi.

Izlaznost birača

Usled autoritativnog režima izbori u Siriji decenijama su bili održavani. Nakon promene ustava 2012. godine održani su prvi parlamentarni višestranački izbori, gde vladajuća Baas partija nije imala već unapred zagarantovanu pobedu, izlaznost je iznosila nešto više od 51% glasača.[298] Međutim na predsedničkim izborima 2014. godine, koji su bili mnogo značajniji u odnosu na parlamentarne, izlaznost je iznosila 73.42%.[299] Time je Bašar al Asad pokazao da ima apsolutni legitimitet kao predstavnik sirijskog naroda.

Emisija CO_2

Globalno zagrevanje koje je rezultat sve većeg zagađivanja životne sredine jedan je od centralnih problema danas u svetu. Prema najrasprostranjenijoj teoriji posledica globalnog zagrevanja je emisija ugljen-dioksida i metana u Zemljinu atmosferu. Kako bi smanjile emisiju ovih gasova 1997. godine u Kjotu potpisan je međunarodni sporazum. Većina država sveta uključujući i Siriju potpisala je i ratifikovala ovaj sporazum.[300] Prema statistici Svetske banke za 2010. godinu emisija CO2 iznosi 2.9 tone po glavi stanovnika, što je manje u odnosu na prosečnu količinu emisije u regionu.[301] Takođe, tokom perioda od 2008

[296] The World Bank, *World development indicators*, dostupno na: http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx

[297] Ibidem.

[298] The International Institute for Democracy and Electoral Assistance, *Voter turnout data for Syrian Arab Republic*, dostupno na: http://www.idea.int/vt/countryview.cfm?id=210, (pristupljeno: 07.05.2015)

[299] Ibidem.

[300] United Nations Treaty Collection, *7 .a Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change*, dostupno na: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVII-7-a&chapter=27&lang=en, (pristupljeno: 07.05.2015)

[301] The World Bank, *CO2 emissions (metric tons per capita)*, dostupno na: http://data.worldbank.org/indicator/EN.ATM.CO2E.PC/countries/SY-XQ-XN?display=graph, (pristupljeno: 07.05.2015)

do 2010. godine primetno je osetno smanjenje emisije CO2 u Siriji, što je očigledno posledica smanjene ekonomske aktivnosti zbog građanskog rata.

Globalna integracija

Imigracija

Zanimljivo je takođe da usled ogromnih emigracija mnogi džihadisti širom sveta svojevoljno dolaze u Siriju sa namerom da tu i ostanu. Ništa ne uliva snagu čoveku kao vera. Dok većina stanovništva beži sa teritorije Sirije u potrazi za boljim životom neki baš na ovoj teritoriji započinju svoj novi život. Džihadisti su uspeli da vide smisao u ovom sukobu i neko svoje sopstveno bolje sutra. Bez imalo straha i potrebe za nekim, možda boljim i kvalitetnijim životom, ostaju na teritoriji Sirije. Procenjuje se da je više od 20 hiljada stranih državljana bori u Siriji i Iraku.[302] Oni dolaze iz svih delova sveta. Sa prostora AP Kosova i Metohije dolazi između 100 i 150 boraca, dok iz ostatka Republike Srbije ratuje 50 do 70 boraca.[303] Iz regiona prednjači Bosna i Hercogovina sa 330 boraca.[304] U Siriju i Irak ne odlaze samo muškarci već i žene. Razlozi njihovog odlaska su mnogobrojni i nisu drugačiji od razloga muškaraca. One odlaze da se bore za Islamsku državu. Žele da doprinesu uspostavljanju kalifata, novog društva za koje one smatraju da je ispravno.[305] Međutim, njihova primarna uloga je da budu verne supruge i staraju se o odgoju decu, a ne da učestvuju u samim borbama.[306]

Turizam

Dok sukobi nisu uzeli maha Sirija je bila jedna od najposećenijih turističih destinacija u regionu. Sada je Sirija jedna od najnebezbednijih zemalja na svetu. Činjenica koja se neće ubrzo promeniti. Tamo

[302] Peter R. Neumann, Foreign fighter total in Syria/Iraq now exceeds 20,000; surpasses Afghanistan conflict in the 1980s, dostupno na: http://icsr.info/2015/01/foreign-fighter-total-syriairaq-now-exceeds-20000-surpasses-afghanistan-conflict-1980s/, (pristupljeno: 07.05.2015)
[303] Ibidem.
[304] Ibidem.
[305] Anne Aly, 'Jihadi brides' aren't oppressed. They join Isis for the same reasons men do dostupno na: http://www.theguardian.com/commentisfree/2015/mar/04/jihadi-brides-arent-oppressed-they-join-isis-for-the-same-reasons-men-do, (pristupljeno: 07.05.2015)
[306] Polly Mosendz, *Report: 550 Western Women Fighting for ISIS, They're More Than Jihadi Brides*, dostupno na: http://www.newsweek.com/550-western-women-inside-isis-are-more-jihadi-brides-337052, (pristupljeno: 07.05.2015)

gde nema bezbednosti nema ni turista. Mr Ćirjaković naglašava kako su turisti pre sukoba, mogli popiti pivo na ulici i to u jednom verski konzervativnom muslimanskom gradu kao što je Alepo, što u pretežno muslimanskim zemljama Bliskog Istoka zabranjeno nije dozvoljeno.[307] Zbog velikih borbi koji se vode u gradu podeljenom na režimsku i pobunjeničku deo, Alepo se nalazi na listama najopasnijih gradova sveta.[308]

Poznavanje engleskog jezika

Sirijci pored arapskog uglavnom govore francuski. Iz prostog razloga što su nekada bili francuska kolonija. Kako se ravnoteža svetskih sila menjala tako se i zastupljenost jezika menjala. Primarni jezik savremenog doba je engleski. I samim tim u Siriji engleski počinje da se sve više govori.

Zaključak

Možemo zaključiti da je količina meke moći Sirije veoma mala. U turbulentnom regionu Bliskog Istoka, Sirija je bila privlačna isključivo za nacionalne i religijske manjine koje su u njoj mogle naći neophodnu sigurnost za goli opstanak. Međutim, sa otpočinjanjem građanskog rata meka moć Sirije prestaje da postoji. Više ne postoji bezbednost po kojoj je ona bila prepoznatljiva. Kako god da se završi građanski rat, Siriji će biti potrebne decenije da povrati i onu malu količinu meke moći koju je posedovala pre sukoba.

[307] Intervju autora sa mr Zoranom Ćirjakovićem (20. marta 2015.)

[308] Ashley Taylor, *10 Most Dangerous Cities in the World 2014*, dostupno na: http://americanlivewire.com/2014-02-16-10-most-dangerous-cities-world-2014-aleppo/, (pristupljeno: 07.05.2015)

Konstantin Magdić, Katarina Srejić, Uroš Kusturić,
Milena Nikčević

State of Syrian Arab Republic as a Challenger to the United States of America

Abstract

The research examines the power of the Syrian Arab Republic as a challenger of the United States of America. The text consists of three parts, the first of which contains general information about its geography, history, culture and religion. The second part includes the analysis of hard power of Syria in which they processed issues of economic power and science and technology. It also explains the military power of Syria, which includes marine, land, aviation, air and nuclear power. The third part examines soft power of Syria, its influence in international organizations, national cohesion and universalist culture.

Keywords: International Relations, Syrian Arab Republic, Syira's geography, the history of Syria, culture of Syria, the religion of Syria, Syria's economic power, military power of Syria, Science and Technology of Syria, Syria's national cohesion, universalist culture of Syria, Syria's influence in international organizations, Soft power of Syria

Kristina Plazinić,[1] Zvezdana Babel,[2] Marina Todorović,[3]
Nevena Mančić,[4] Jelena Đukić,[5] Đorđe Mihajlović[6]

Sjedinjene Države Meksika kao izazivač Sjedinjenim Američkim Državama

Apstrakt

Rad se bavi istraživanjem moći Sjedinjenih Meksičkih Država kao izazivača Sjedinjenih Američkih Država. Tekst se sastoji iz tri dela, od kojih prvi sadrži opšte informacije o njihovoj geografiji, istoriji i religiji. Drugi deo obuhvata analizu tvrde moći u okviru koje su obrađene teme ekonomske moći i nauke i tehnologije. Takođe, objašnjava se i vojna moć Meksika, koja obuhvata pomorsku, kopnenu i vazduhoplovnu moć. U trećoj celini se istražuje meka moć Meksika, tj. njegov uticaj u međunarodnim organizacijama, nacionalna kohezija i univerzalistička kultura.

Ključne reči: međunarodni odnosi, Sjedinjene Meksičke Države, geografija Meksika, istorija Meksika, religija Meksika, ekonomska moć Meksika, vojna moć Meksika, nauka i tehnologija Meksika, nacionalna kohezija Meksika, univerzalistička kultura Meksika, uticaj Meksika u međunarodnim organizacijama, meka moć Meksika.

[1] kristina.plazinic@gmail.com
[2] zvezdanababel448@gmail.com
[3] marina_tod@hotmail.com
[4] mancic92@gmail.com
[5] djukicjelena@rocketmail.com
[6] djole992@gmail.com

Slika 1. Teritorija Sjedinjenih Meksičkih Država

Pokazatelj	Podatak	Mesto na svetu
Površina teritorije	1.964,375 km^2	14.
Stanovništvo	120.286.655	12.
Gustina naseljenosti	57 stanovnika po km^2	
BDP u paritetu kupovne moći	1.845 milijardi dolara	11.
BDP po glavi stanovnika	15.600 dolara	88.
Nivo nezaposlenosti	4,9%	44.
Džini indeks	47,2	71.
Indeks ljudskog razvoja	0,776	71.
Glavni grad	Meksiko Siti	
Zvanični jezik	Španski i 62 indijanska jezika	
Zvanična valuta	Meksički pezos	

Tabela 1. Osnovni podaci o Meksiku[7]

[7] U izradi tabele korišćeni su podaci CIA – The World Factbook i UNDP Human Development Report 2014, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mx.html i http://hdr.undp.org/sites/default/files/Country-Profiles/MEX.pdf, (Pristupljeno 21.03.2015.)

- **Geografija Meksika**[8]

Geografski položaj – Meksiko se nalazi u južnom delu severnoameričkog kontinenta i sa ukupnom površinom teritorije od 1, 964, 375 km^2 zauzima 14. mesto u svetu.[9] Vodena površina Meksika iznosi 20, 430 km^2, dok je površina meksičkih ostrva negde oko 6, 000 km.[10] Gotovo čitava meksička teritorija nalazi se na Severnoameričkoj tektonskoj ploči sa malim delom teritorije na Pacifičkoj i Kokosovoj ploči. Ipak, geopolitički, Meksiko se generalno ne smatra delom Centralne Amerike.[11]

Meksiko ima kopnene granice sa Belizeom (250 km), Gvatemalom (962 km) i SAD (3, 141 km), dok su vodene granice Meksika Karipsko more, Meksički zaliv i Južni Pacifik.[12] Meksiko ima obalu dugu 9, 330 km što je stavlja na visoko 13. mesto u svetu po dužini obale.[13] Zajedno sa povoljnom meksičkom klimom, dužina obale je svakako važan faktor razvoja turizma u Meksiku, koji je u stalnom rastu. Primera radi, kada je reč o američkom kontinentu, samo su SAD više turistički posećene od Meksika, koji je znatno ispred Brazila, Kanade, Argentine i ostalih latinskih zemalja po broju turista.[14]

Reljef – Najveća geografska regija ove zemlje je Meksička visoravan, polupustinjska, a negde čak i pustinjska, visoravan u centralnom delu Meksika. Meksička visoravan prostire se od granice sa SAD na severu do Sijera Nevade na jugu. Isočne i zapadne granice visoravni čine Zapadne i Istočne Sijera Madre. Meksički altiplan, kako je naziv ove regije na španskom jeziku, podeljena je na dve manje celine Mesa del Norte i Mesa Central.

Mesa del Norte je severna oblast Meksičke visoravni, od granice sa SAD i reke Rio Grande do Sijera Transversales, nižeg planinskog lanca. Severni deo visoravni je niži i sušniji od južnog dela i to zbog toga što je čitavi deo ujedno i deo pustinje Čivava. Masa Central je

[8] Ovaj deo teksta napisala je Kristina Plazinić

[9] The World Factbook, dosupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mx.html (pristupljeno 11.11.2014)

[10] Ibid

[11]David Bushnell u Encycopledia Britannica, dostupno na: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/102196/Central-America (pristupljeno 11.11.2014)

[12] The World Factbook, dosupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mx.html (pristupljeno 11.11.2014)

[13] Ibid

[14] UNWTO World Tourism Barometer, dostupno na: http://mkt.unwto.org/en/barometer (pristupljeno 7.10.2014)

južni, viši i vlažniji deo visoravni, u kojem se nalaze neki od najvećih meksičkih gradova Meksiko Siti i Gvadalahara.

Najviši vrh Meksika je vrh Piko de Orizaba (5, 700 m), treći najviši vrh u severnoj Americi, ujedno i vulkan koji je poslednju erupciju imao 1846. godine.[15] Piko de Orizaba deo je planinskog venca Sijera Nevada, tj. Trans - meksičkog vulkanskog pojasa (u Meksiku poznat i pod nazivom Cordillera Neovolcanica). Ovaj planinski pojas proteže se 900 km od zapada ka istoku duž centralnog i južnog Meksika.[16] Osim pomenutog vrha Piko de Orizaba, ostali značajniji vrhovi, ujedno i vulkani, su Nevado de Kolima (4, 339 m), Icaksivatl (5, 230 m), Parikutin (2, 774 m) i Popokatepetl (5, 452 m).[17]

Ostali planinski venci su Zapadne, Istočne i Južne Sijera Madre.

Neke od najznačajnijih meksičkih reka su Rio Grande, koja izvire u američkoj državi Kolorado, a uliva se u Meksički zaliv, Kolorado, koja takođe izvire u SAD, a uliva se u Kalifornijski zaliv u Meksiku, Grijalva ili Tabasko reka, Kulakan, Balsas i ostale. Meksiko ukupno ima blizu 150 reka od kojih se dve trećine ulivaju u Pacifik.

Jezero Čapala je najveće meksičko jezero koje je dom mnogim zaštićenim životinjskim i biljnim vrstama. Još neka od značajnijih jezera su Tekskoko, Čalko, Kuiceo.

Sonora pustinja najtoplija je pustinja u Severnoj Americi, a osim američkih država Arizone i Kalifornije, zauzima i severozapadni deo Meksika. Ova pustinja veoma je popularno mesto za pokušaj ilegalnog ulaska u SAD, a iako se broj ilegalnih imigranata koji ovim putem pokušavaju da uđu u SAD smanjuje, sve je veći broj onih koji do svog odredišta, usled surovih pustinjskih uslova, ne stižu živi.[18]

Poluostrvo Jukatan nalazi se na severoistoku zemlje i razdvaja Karipsko more od Meksičkog zaliva. Posećeniji gradovi na Jukatanu su Merida i Kankun. Iako obiluje predivnim plažama, čitavo poluostro je u tzv. pojasu uragana, što umanjuje njegov turistički potencijal.

Meksiko takođe ima i veliki broj ostrva od kojih su najpoznatija Marietas ostrva, Holboks, Espiritu Santo, Muheres, Kozumel. Postoji

---

[15] Crausaz Winston, *Pico de Orizaba or Citlaltepetl: geology, archaeology, history, natural history, and mountaineering routes*. Amherst, Ohio: Geopress Internatl, 1993.

[16] Ibid

[17] Lee Siebert, Tom Simkin, Paul Kimberly, *Volcanoes of the World: Third Edition,* University of California Press, 2010.

[18] Edward Helmore, „The Guardian“, dostupno na: http://www.theguardian.com/world/2013/jun/01/map-us-mexico-migrant-deaths-border (pristupljeno 11.11.2014)

takođe i određeni broj privatnih ostrva u vodama Meksika koji se mogu kupiti po veoma visokoj ceni.

Najveći gradovi Meksika su prestonica Meksiko Siti (8, 851, 080 stanovnika), Ekatepek, Gvadalahara, Puebla, Tihuana. Zanimljivo je da Ekatepek, drugi po veličini grad, ima tek 1, 655, 015 stanovnika.[19]

Klima − Meksiko je podeljen u dve glavne klimatske zone. Severni deo ima umerenu klimu, dok je u južnom delu zastupljena tropska klima. Takođe, u zavisnosti od nadmorske visine, klima u meksiku deli se na 5 zona (tierra): Tierra Caliente, Templada, Fria, Helada, Nevada. Tierra Caliente zastupljena je do nadmorske visine od 1000 metara . Između 1000 i 2000 m je Tierra templada u kojoj je klima umerena do tropska. Tierra fria, što u prevodu znači sveža zemlja, nalazi se na nadmorskoj visini od 2000 do 3000 m. Sledeći pojas je pojas hladne zemlje i visokoplaninskih pašnjaka, dok je najviša zona od preko 4000 m zastupljena na najvišim planinskim vrhovima gde je stalni sneg.[20]

Flora i fauna − Meksiko je zemlja velikog biodiverziteta, a on je naročito određen geografskim karakteristikama. S obzirom da je severni deo zemlje pokriven pustinjama, najzastupljenije biljne vrste tamo su kaktusi. Centralni deo Meksika znatno je raznovrsniji biljkama, pa tako postoje mahagonije, kleke, borovi, smokve, lijane, orhideje. Mangrova je naročito važno drvo u Meksiku jer raste pored slane vode, pa je tako njegov koren štit koji održava mulj koji je stanište za ptice, ribe i krokodile.[21] Meksiko je 5. zemlja u svetu po broju životinjskih vrsta. Prva je u broju reptila (640), a dom je i preko 1000 vrsta ptica.[22] Neke od najpoznatijih meksičkih biljaka i životinja su kaktusi, agave (od kojih se pravi tekila), kakao, vanila, avokado (najveći izvozni proizvod), kafa, sivi kitovi, pume, kojoti, zlatni orao, flamingosi, tukani itd.

Prirodna bogatstva − Meksiko je zemlja bogata naftom, srebrom, zlatom, bakrom, olovom, cinkom, prirodnim gasom i drvetom. Naftna industrija Meksika je deveti najveći proizvođač i jedanaesti naj-

---

[19] Secretaria de Gobernacion, dostupno na: http://www.conapo.gob.mx/ (pristupljeno 10.10.2014)

[20]Climatologia INEGI Institutio Nacional de Estadistica y Geografia, dostupno na: http://www.inegi.org.mx/geo/contenidos/recnat/clima/default.aspx (pristupljeno 10.10.2014)

[21] Uso de suelo y vegetacion INEGI Institutio Nacional de Estadistica y Geografia, dostupno na: http://www.inegi.org.mx/geo/contenidos/recnat/usosuelo/Default.aspx (pristupljeno 10.10.2014)

[22] Aldo Starker Leopold *Wildlife of Mexico: The Game Birds and Mammals,* University of California Press, 1959.

veći izvoznik nafte u svetu.[23] Ipak, Meksiko nije član OPEC-a (Organization of the Petroleum Exporting Countries), organizacije 12 zemalja koja učestvuje sa oko 40% u svetskoj proizvodnji sirove nafte.[24] Značajnije od članstva u OPEC-u, je potpisivanje Sporazuma o slobodnoj trgovini SAD, Kanade i Meksika (North American Free Trade Agreement – NAFTA) 1994. godine. Meksiko, zahvaljujući ovom sporazumu, izvozi u SAD robu vrednu blizu milijardu dolara svakog dana, što SAD čine najznačajnijim meksičkim tržištem za izvoz.[25] Posle gotovo 76 godina, početkom 2014. godine, meksička vlada je dozvolila ulaz na tržište i stranim kompanijama, što bi za posledicu trebalo da ima prekid monopola PEMEX-a, nacionalne naftne kompanije, i dolazak na tržište naftnih giganata kao što su Chevron, Exxon Mobil i Royal Dutch Shell.[26]

Prirodne opasnosti – Jedna od najvećih prirodnih opasnosti za Meksiko su cunamiji duž Pacifičke obale, vulkani, zemljotresi, ali i uragani, prisutni na svim meksičkim obalama – Pacifika, Meksičkog zaliva i Karipskog mora. Najaktivniji vulkan u Meksiku je Kolima vulkan, koji je poslednju erupciju imao 2013. godine.[27] Još neki prirodni i ekološki problemi Meksika su zagađena voda, nedostatak objekata za odlaganje opasnih materija, krčenje šuma, zagađenje vazduha.[28] Ipak, uz sve prirodne opasnosti, Meksiko je zemlja neverovate raznovrsnosti – reljefnih oblika, bioloških vrsta, klimatskih zona, ali i kultura i narodnosti.

Zaključak

Koje je trenutno mesto Meksika na tržištu najmoćnijih zemalja kada je reč o prirodnim bogatstvima? Činjenica da je i dalje nezavisna od OPEC-a, a da je pri tom deveti svetski proizvođač nafte, go-

[23] The World Factbook, dosupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mx.html

[24] U.S. Energy Information Administration, dostupno na: http://www.eia.gov/finance/markets/supply-opec.cfm (pristupljeno 20.11.2014)

[25] Daniel Workman, *Mexico's Top Import Partners*, dostupno na: http://www.worldstopexports.com/mexicos-top-import-partners/2610 (pristupljeno 20.11.2014)

[26] Adam Williams "The Washington Post", dostupno na: http://www.washingtonpost.com/business/pemex-mexicos-state-oil-giant-braces-for-a-the-countrys-new-energy-landscape/2014/06/04/07d171d6-ea69-11e3-93d2-edd4be1f5d9e_story.html (pristupljeno 20.11.2014)

[27] Lee Siebert, Tom Simkin, Paul Kimberly, *Volcanoes of the World: Third Edition*, University of California Press, 2010.

[28] The World Factbook, dosupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mx.html (pristupljeno 11.11.2014)

vori u prilog potencijalu za izvoz nafte, koji Meksiko nesporno ima. Demonopolizacija naftne industrije, industrijski i inovacioni centri u Montereju, čak 44 slobodnotrgovinska sporazuma, što je više od bilo koje zemlje na svetu, izvoz u vrednosti ukupnog izvoza čitave Latinske Amerike, samo su neki od pokazatelja napretka Meksika, koji počivaju na prirodnim bogatstvima ove zemlje.[29] Ne sme se zanemariti ni turistički potencijal koji ova zemlja ima i koji poslednjih godina nastoji da je dodatno unapredi. Ako se uzme u obzir i bogatstvo Meksika zlatom, srebrom i bakrom, moglo bi se reći da ova zemlja i te kako može biti zahvalna svom geografskom položaju i prirodnom bogatstvu. Pa, ipak korumpirana vlada i slaba vladavina prava sprečavaju da Meksiko ostvari svoj puni kapacitet. Potencijal je tu, a umešnost i volja meksičkih lidera će ga usmeriti u određenom smeru.

- **Istorija Meksika**[30]

U periodu pre Kolumba u Meksiku su postojale mnoge indijanske kulture. Njih su stvorile civilizacije Olmeka, Tolteka, Asteka i Maja. Reč "*Meksiko*" je potekla iz domorodačkog jezika **NAVATL**. Ova reč znači "*na pupku Meseca*". Trenutnu teritoriju modernog Meksika otkrile su i nastanile nomadske grupe lovaca i sakupljača pre 30 000 godina. Prvi počeci srednjeameričke civilizacije smeštaju se u period od 2500. godine pre nove ere kada nastaju grnčarstvo i prve zemljoradničke naseobine do 1500. godine pre nove ere. Od 15. do 4. veka p.n.e raširila se olmečka kultura i to po celoj Srednjoj Americi. Ovaj period je poznat kao pretklasni srednjeamerički period. Kultura Maja nastala je u klasičnom srednjeameričkom periodu koji je trajao od 2. do 8. veka nove ere. Posle pada kulture Maja nastaje toltečka kultura i to se dešava izmedju 10. i 12. veka. Asteci su bili ti koji su 1325. godine osnovali grad Meksiko - Tenočtitlan, a kojeg su 1521. godine osvojili Španci.

Meksiko se ne raspoznaje samo po stvaralaštvu Maja i Tolteka, nego i Asteka koji su takođe ostavili dubok trag u razvoju kulture i civilizacije ove mnogoljudne zemlje. Pleme Asteka odlikovalo se hrabrošću. Bili su to ratoborni nomadi koji su se kretali uglavnom kroz predele Severnog Meksika. [31]

---

[29] Thomas L.Friedman *The New York Times*, dostupno na: http://www.nytimes.com/2013/02/24/opinion/sunday/friedman-how-mexico-got-back-in-the-game.html?_r=0 (pristupljeno 11.11.2014)

[30] Ovaj deo teksta napisale su Zvezdana Babel i Marina Todorović

[31] Samerset Fraj, *Ilustrovana istorija sveta,* Beograd, 1976., str. 308.

U Meksiku i Peruu se naselio veliki broj Španaca. Oni su osnovali kolonije i smatrali su da imaju pravo da upravljaju Centralnom i Južnom Amerikom. Carstvo Inka je zauzimalo veliki deo Južne Amerike zapadno od planina Anda. Kao i Asteci u Meksiku, Inke su bile poslednji narod u nizu naroda koji su formirali carstvo koje je zahvatalo veliku površinu. Oni su vladali sa osam miliona ljudi. Bedemi i zdanja Inka bili su napravljeni od ogromnih kamenih blokova savršeno spojenih međusobno bez maltera. Njihovi gradovi, koji su se nalazili na planinama sa većom visinom, bili su povezani putevima sa kaldrmom. Kao i drugi američki domoroci i oni su bili bespomoćni pred puškama osvajačkih Španaca koji su bili motivisani željom za zlatom.

Ernan Kortes[32] (1485-1547) postao je vladar Kube kako bi kolonizovao meksičko kopno. Kada je stigao, zapalio je svoje brodove da njegovi ljudi ne bi dezertirali. Kako su prodirali dublje u kopno, tako su otkrivali gradove velike civilizacije Asteka. Za Špance, Asteci (koji su verovali da je od najvećeg značaja da se ljudi žrtvuju njihovim moćnim bogovima) bili su krvoločan narod sa stalnim ratničkim grupama. Kortes je 1519. godine ušao u prestonicu Asteka, Tenočtitlan, gde je primljen u miru. On je krenuo 1518. godine u nameri da porobi Asteke u Meksiku. Pošto je naterao njihovog kralja Montezumu II da se preda Španiji, obećao je da će vladati časno. Njegova pisma pokazuju da je bio fasciniran kulturom Asteka čija je prestonica bila veća od svakog grada u Evropi. Međutim, Kortesovi ljudi bili su pohlepni i nedisciplinovani. 1521. godine surovost njegovog zamenika u Kortesovom odsustvu izazvala je bunt Asteka. Dok se trudio da smiri bunt, kralj Montezuma je ubijen. Kortes je izgubio mnogo ljudi pri evakuaciji prestonice Tenočtitlan, pregrupisao se, ponovo osvojio grad i razorio ga do temelja, gradeći Meksiko Siti na njegovom mestu. 1519. godine Ernan Kortez započinje osvajanje Meksika. Od 1521. godine astečka država je pokorena i započinje kolonijalno razdoblje Meksika, koji je deo Nove Španije. Domoroci su pretvoreni u robove i kmetove. Meksikom su vladali španski potkraljevi, a najveću su moć imali crkva i krupni veleposednici. Kada je Španija u 18. veku počela gubiti svetsku moć u korist Velike Britanije, postupno jača pokret za nezavisnost od Španije. Nezavisnost je proglašena 1810. godine, ali je španska vlast ukinuta tek nakon dugog ratovanja, 1821. godine. Agustin de Iturbide se proglasio carem Meksika kao Augustin I., ali je već 1823. morao abdicira-

[32] Vilijam Preskot, *Istorija osvajanja Meksika,* Utopija, Beograd, 2004.

ti. Nakon nezavisnosti, Meksiko je postupno gubio delove teritorija. 1836. godine Teksas je proglasio nezavisnost, koju je Meksiko priznao nakon ratnog poraza. [33] Veliki broj Asteka je kasnije umro od velikih boginja i drugih evropskih bolesti koje su Španci doneli i na koje nisu bili imuni. Te bolesti koje su Evropljani doneli bile su blage, ali su se pokazale fatalnim za narode koji nisu nikada došli u kontakt sa njima. Nakon osvajanja Tenočtitlana, Ernan Kortes je preuzeo vlast kao general vicekraljevstva Nove Španije. 1527. godine osnovana je Kraljevska Audijencija Meksika. Španski osvajači vladali su Meksikom u periodu od 1521. godine do izbijanja rata za nezavisnost. Novom Španijom vladalo je ukupno 63 vicekralja tokom skoro 300 godina španske dominacije.[34] Ona je bila zemlja koja je imala jaku privredu. Pored rudarstva bila je razvijena i poljoprivreda. Trgovina je takođe zauzimala važno mesto, a najvažnije dve luke su bile Verakruz u Meksičkom zalivu i Akapulko na Pacifiku. Građani Nove Španije bili su uglavnom katolici. Tokom perioda njenog postojanja razvila se kultura i tradicija koja postoji i dan-danas u modernom Meksiku.

Ernan Kortes i Francisko Pizaro, osvajači Meksika i Perua, bili su dva konkvistadora sa lukavom vojnom taktikom. Oni nikada nisu posumnjali u sebe i u svoje pravo na osvajanje.

Španci su Asteke smatrali nižom vrstom. Oni nisu bili čak ni sigurni da su oni uopšte ljudska bića i da imaju dušu. Posle osvajanja grada Tenočtitlana napisana je elegija od strane jednog astečkog pesnika koji je opisivao smrt svog grada.

"Slomljena koplja leže na putevima,
kosu smo počupali iz očaja,
kuće su sada bez krovova,
a zidovi su crveni od krvi". [35]

Zanimljivost: Tenočtitlan, današnji grad Meksika, bio je veliki gradski i kulturni centar pretkolumbovskog sveta. Napravljen je planski. Kultna zdanja (hramovi-piramide i tereni za igru) svrstani su duž ulica koje se seku pod pravim uglom. Na vrhu piramide prinosile su

[33] Dostupno preko: https://palcica28.wordpress.com/2013/04/19/istorija-meksika (Pristupljeno 1.07.2015.)

[34] Nil Moris, Nil Grant, Majkl Polar, Liza Ajzenman, Hejzel Meri Martel, *Ilustrovana istorija sveta,* Stoper book, Beograd 2001, str. 114.

[35] Dostupno preko: https://sr.wikipedia.org/sr-el/%D0%98%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%98%D0%B0_%D0%9C%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B8%D0%BA%D0%B0 (Pristupljeno 4.03. 2015.)

se žrtve, a do vrha se stizalo stepenicama. Kada se žrtvovanje završi žrtve su se bacale u dno piramide.[36]

Nezavisnost

U 18. veku Španci su počeli da gube svetsku moć u odnosu na Veliku Britaniju. Počeo je da jača pokret za nezavisnost od Španije koja je proglašena 1810. godine. Seljaci su se pobunili protiv španske vladavine, a nakon završetka rata za sticanje nezavisnosti u Meksiku su se smenjivale diktatorske vladavine. Sveštenik Migel Idalgo zaslužan je za ukidanje ropstva u Meksiku. On nije bio zadovoljan kako su španske vlasti vodile politiku i pozvao je građane da se pobune protiv španske dominacije. To se i desilo u gradiću Dolores u državi Gvanahuato 16. septembra 1810. godine. Međutim, 1811. godine on je zarobljen i streljan zajedno sa drugim vođama ustanka. Nakon smrti Migela Idalga, vođstvo nad pokretom preuzeo je sveštenik Hose Marija Morelos. Meksiko je dobio svoj prvi ustav 1813. godine, a 1815. Morelos je zarobljen i pogubljen. Šest godina kasnije posle mnogih borbi, Meksiko je stekao nezavisnost 28. septembra 1821. godine.

Zanimljivost: U današnjem Meksiku, septembar je mesec kojeg Meksikanci zovu "Mesec otadžbine". Ovim se obeležava ustanak koji je narod podigao zajedno sa sveštenikom Migelom Idalgom da bi se zbacili španski konkvistadori. Dan nezavisnosti ima za Meksikance poseban značaj i oni to nazivaju EL GRITO DE INDEPENDENCIA. Predsednik Meksika se na taj dan, tačnije 16. septembra, obraća građanima sa terase Nacionalne palate na trgu Sokalo u centru Sijudad Meksika. U ponoć se oglašavaju zvona svih crkava, a predsednikov govor prenose sve radio i TV stanice. On slavi sveštenika Migela Idalga i govori da je otadžbina iznad svega. Svi ljudi izlaze na ulice i odaju počast uz veliko slavlje. Iako se narod Meksika danas suočava sa velikom ekonomskom nestabilnošću i građanskim sukobima, septembar je mesec kada se bar na kratko zaboravljaju veliki problemi sa kojima su suočeni građani u novijoj meksičkoj istoriji. Političari u Meksiku insistiraju da se poštuje nezavisnost i međunarodno pravo. Tokom istorije utočište u ovoj zemlji našlo je mnogo kubanskih revolucionara, kao i revolucionar Lav Trocki koji je bio protivnik Lenjina. Međutim, u Meksiku su ga našli i ubili.[37]

---

[36] Nil Moris, Nil Grant, Majkl Polar, Liza Ajzenman, Hejzel Meri Martel, *Ilustrovana istorija sveta,* str.62.

[37] Dostupno preko: http://www.politika.rs/rubrike/Svet/Noc-klicanja-na-trgu-Sokalo.lt.html

Period posle sticanja nezavisnosti

Period koji je usledio posle sticanja nezavisnosti bio je dosta buran i nestabilan. Meksiko je bio proglašen republikom pod imenom Sjedinjene Meksičke Države, a sledeće godine Gvadalupe Viktorija postao je prvi predsednik Meksika. Došlo je do niza liberalnih reformi koje su podstakle nezadovoljstvo naroda u Meksiku. Teksas je 1836. godine proglasio svoju nezavisnost što je između 1846. i 1848. godine dovelo do Meksičko-američkog rata i to najviše zbog spora u vezi sa teksaškim teritorijama.

Nakon završetka rata za sticanje nezavisnosti, u Meksiku su se smenjivale diktatorske vladavine. One su neuspešno "balansirale" između radnika i seljaka sa jedne strane i belih veleposednika sa druge strane. Na strani vlasnika tzv. hacijendi, odnosno, krupnih poseda, stajala je katolička crkva koja je i sama bila veleposednik. Ona je posedovala čak polovinu ukupnog obradivog zemljišta, a bila je i vodeći bankar u Meksiku, ukoliko se ima na umu da su njeni prihodi nadmašivali prihode države.[38]

Istoriju Meksika obeležili su mnogi sukobi i ratovi. U 19. veku došlo je do unutrašnjih sukoba u okviru države. SAD su 1845. godine pripojile Teksas, a Meksiko je odbio da prizna njegovu nezavisnost. Ubrzo je došlo do prekida diplomatskih odnosa između SAD i Meksika i pooštravanja tenzija. Do rata je došlo zbog toga, jer su SAD zbog trgovine sa Dalekim istokom želele da pomere zapadne granice do Tihog okeana. Vlast u Americi je htela da kupi od Meksika teritoriju Kalifornije i Novog Meksika, međutim, većina populacije i tadašnji predsednik to nisu dozvolili i došlo je do neuspešnih pregovora. SAD su objavile rat Meksiku 13. maja 1846. godine, a Meksikanci su to prihvatili dva meseca kasnije. Ovo je bio jedan od retkih ratova u istoriji gde su sve pobede bile na jednoj, a porazi na drugoj strani. Meksički vojnici su bili bez oružja i opreme i nisu imali ni snage ni sredstava da se odupru Amerikancima koji su imali veliku organizovanost i spremnost za rat. Nakon što je američka vojska zauzela Kaliforniju sklopljen je mir 1847. godine.

Od 1846. do 1864. godine, Meksiko je prolazio kroz veoma težak period. Nastupilo je vreme poznato pod nazivom "*La Reforma*". To je u stvari, bio pokret čiji je cilj bio stvaranje boljih uslova za siromašne,

(Pristupljeno 7.06.2015.)

[38] Rude Petrović, *Zemlje i narodi svijet - Fizička, politička i ekonomska geografija,* Zagreb, Prosvjeta, 1975, str. 747.

a protiv sveštenika i visokog plemstva .Period od 1864. do 1867. godine naziva se *period Drugog Meksičkog Carstva*. Došlo je do sve čvršćih veza između Francuske i Habsburške monarhije a nasuprot Pruskoj. Međutim, SAD su vremenom počele da traže da se francuske trupe povuku iz Meksika, jer je došlo do sukoba izmeđi liberalnih i konzervativnih struja.

Čitava druga polovina 19. veka je za Meksikance bila veoma mučna. Meksiko je izgubio preko 50% svoje teritorije, a pošto većina stanovnika nije bila obrazovana nisu ni bili svesni raspada države. Građanski ratovi su štetili Meksiku a političari nisu znali da cene i da iskoriste to što je država bogata ne samo istorijom, već i resursima i vodom.

Doba vladavine Porfiria Diaza

Porfirio Diaz bio je vladar koji je stabilizovao vlast u Meksiku. Hteo je da ga modernizuje i sproveo je reformu privrede. Iako je njegov krajnji cilj bio razvoj države on je vremenom izgubio svoje revolucionarne ideje i ideale. Njegova čuvena rečenica bila je: "Jadan moj Meksiko, tako daleko od Boga, a tako blizu SAD". Za vreme njegove vladavine Meksiko je procvetao. Postao je najveći proizvođač srebra, a sredio je i bankarski sistem. Međutim, narod je bio sve nezadovoljniji, jer nije osetio ekonomski razvoj zemlje, još uvek je bio potlačen na seoskim imanjima i sistem obrazovanja je bio slab. Postojala je velika razlika između bogatih i siromašnih. Dok su bogataši uživali i imali sve beneficije dotle su siromašni bili u najgorem mogućem položaju i bili potlačeni. Diazova autoritarna vladavina je i dovela do sveopšteg nezadovoljstva među građanima. Zbog takve situacije u zemlji je 23. novembra 1910. godine došlo do Meksičke revolucije koja je imala za cilj da zbaci Diaza sa vlasti. Rezultat revolucije bio je da je 25. maja 1911. godine Diaz podneo ostavku i otišao u progonstvo.

Sve do 1929. godine na tlu Meksika bilo je revolucionarnih pobuna. Međutim, nakon 30-tih godina 20. veka stvoreno je nacionalno jedinstvo koje traje i dan-danas.

Odnosi između Amerike i Meksika danas

Po rečima Zbignjeva Bžežinskog, „Amerika se graniči sa samo dve države, sa Meksikom i Kanadom. Iako su obe te dve države dobri susedi, Meksiko predstavlja veću opasnost po Ameriku zbog njegovih nestabilnih političkih i ekonomskih odnosa. Sa Kanadom Amerika de-

li ogromnu, ali nerizičnu granicu, dok je američko-meksička granica, iako mnogo manja, mesto nasilja, etničkih napetosti, trgovine drogama i oružjem, ilegalne migracije i političke demonizacije... U skorije vreme, Amerika i Meksiko su uspeli da izgrade uglavnom pozitivne međusobne odnose. Međutim, njihova ekonomska međuzavisnost, njihova demografska povezanost zahvaljujući visokoj stopi useljavanja Meksikanaca u Ameriku i njihova zajednička suočenost sa pretnjama koje proističu iz pogranične trgovine narkoticima, sve to usložnjava njihove međusobne odnose i čini ih osetljivima na promene na međunarodnom nivou. Amerikanci su skloni da se nekritički odnose prema problemima meksičke relativne stabilnosti."[39]

NAJSTRAŠNIJI RATNICI U ISTORIJI:
Priča o casrtvu Komanča!

Njihova zemlja, koju danas zovu Komančerija, obuhvatala je veći deo današnjeg Teksasa, Nju Meksika, Oklahome, Kanzasa i Kolorada i potrajala je do sredine 19. veka.

Zahvaljujući konjaničkim veštinama bili su najdominantnija indijanska nacija američkog zapada. Francuzi su o njima prvi put pisali 1701. godine, ali pre toga Numunu su već napustili planine, otkrili konje i do sredine 18. veka bili su poznati kao Komanči. Komanči, koji su ime dobili po Ute reči za *"svakoga ko želi da se bori sa mnom stalno"* bili su najstrašniji ratnici u istoriji i formirali su nomadsku kulturu koja je poslužila kao model za druge indijance. Njihova zemlja, koju danas zovu Komančerija, obuhvatala je veći deo današnjeg Teksasa, Nju Meksika, Oklahome, Kanzasa i Kolora-

[39] Zbignjev Bžežinski, *Amerika-Kina i sudbina sveta*, Albatros plus, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2013, str.108 i 109.

da i potrajala je do sredine 19. veka. Sve do sada, i pored činjenice da su dva veka kontrolisali ogromnu teritoriju sa oko 40.000 stanovnika, arheolozi gotovo da nisu ni priznavali postojanje Komanča.

"Mislili smo da su Komanči imali kulturu koja je zamišljena kao nevidljiva", rekao je listu "Arheologija", Severni Fauels, arheolog sa Bernard koledža. "Ako su i podizali logore, to su radili tako da američka konjica nije mogla da pronađe nikakav trag o njima posle svega nekoliko dana. Šta su onda arheolozi mogli da urade posle dva veka?", dodao je on. Ali crteži na stenama otkriveni poslednjih godina u kanjonu Rio Grandea u Nju Meksiku, pokazuju da su Komanči ipak iza sebe ostavili neke dokaze o postojanju, a nova generacija arheologa, zajedno sa samim Komančima, ponovo iščitava kolonijalna dokumenta i slika drugačiju sliku Komanča.[40]

Intervju sa Vesnom Pešić[41]

Kada Vam danas neko spomene Meksiko, nakon deset godina od kada ste bili ambasador, koje su Vam prve asocijacije?

Meksiko je jedna izuzetno živopisna zemlja. Prvo po intenzivnim bojama, Meksiko je velika zemlja, prisutne su različitosti, krajevi ne liče jedni na druge. Zajednička je meksička kuhinja, ali ni ona nije standardizovana. Ako negde jedete u Montereju nešto što vam se strašno dopadne, npr. neke bombe od spanaća, vi uopšte ne znate šta je to, ne možete da nađete na drugom mestu. Turistička je destinacija, politika je živahna. U glavnoj ulici u Meksiko Sitiju, *La reforma*, svaki čas možete da stanete da demonstrirate i tražite nešto. Zanimljiv je ekonomski napredak Meksika. Intenzitet izgleda, kulturnih spomenika, muzika. Fascinantno za jednu zemlju sa uličnim kriminalom, da nemate problem sa parkiranjem, nije nestalo nikada ništa. Imate kontrast da vam stave pištolj na glavu, do toga da imate sigurnost da vam neće opljačkati kola. Imate turističku sezonu koja traje 12 meseci, stalno možete da idete u planine na severu i na plažu. Narod je ljubazan, preterano, morate stalno nešto da pitate jer je veliki grad.

Na koji način je za vreme Vašeg ambasadorovanje meksička vlada sprovodila mere za bolji život građana?

[40] Dostupno preko: http://www.pressonline.rs/svet/zanimljiva_istorija/318582/najstrasniji-ratnici-u-istoriji-prica-o-casrtvu-komanca.html (Pristupljeno1.07.2015.)

[41] Autori intervjua sa bivšom ambasadorkom Srbije u Meksiku od 2000. do 2005. godine, Vesnom Pešić, su Zvezdana Babel i Marina Todorović.(Intervju je rađen 4. marta 2015.)

U Latinskoj Americi utisak je da je socijalna struktura tvrda, preklapanje rasne i ekonomske strukture, imate mešane i bele, koji tvrde da su direktno španskog porekla, oni pretežno drže bogatstvo. Marginalizovano je oko 60% stanovništva. Predsednici će stalno pričati o siromaštvu, ali je oligarhija i socijalna struktura takva da je to gotovo nerešivo, 35% se npr. u Evropi troši na javno dobro-zdravstvo, obrazovanje, u Meksiku je to oko 10%. Ako se dogodi da dete bude upucano, prva dama pomogne da mu bude plaćeno lečenje, socijalna država je nerazvijena, veoma mali broj bogatih plaća porez. Svim prijateljima koje sam tamo upoznala, njihova deca idu u privatne skole. *IIA Unam* je najveci državni univerzitet. Siromaštvo je ogromno. Nezaposlenost je niska. Velika je emigracija u SAD.

Meksiko je bogat naftom?

Ne možete da živite od nafte, imaju Pemeks državno preduzeće. Ono će biti privatizovano, ali ne može da se živi samo od nafte, mora da postoji proizvodnja, evo kakav je tigar od papira, Rusija, čim je pala nafta pogledajte na šta liči ekonomija, a daleko od toga da Meksiko ima toliko nafte. Meksiko je strahovito korumpirana zemlja, pogotovo u Pemeksu, kao državnom preduzeću, oni to ne daju, jer je SAD vršio pritisak na privatizaciju, ali ne verujem da sad hoće da kupe, jer su sredili to svoje pitanje.

Odnos Mesika sa SAD-om- da li je i kod njih zastupljen američki san ili su oni više nacionalisti?

Meksikanci su ogromni nacionalisti, ali dobronamerni. Oni sve svoje hvale - Meksiko je najlepša zemlja na svetu, što nije baš pogrešno, zaista je jako lepa zemlja, život je najlepši, hrana je najlepša, sve što je meksičko-lepo im je i ponosni su na to.

Prema Americi imaju dvostruki odnos. Amerika prema celoj Južnoj Americi ima taj odnos-*patio trasero*-zadnje dvorište. Otpor i zavidljivost-ekonomske probleme, socijalne, čitav deo ruralnog Meksika je siromašan, najveći deo emigrira preko meksičke granice Rio grande, mada ima i iz drugih država. Formalno, kroz spoljnopolitički odnosoni su dobri sa Amerikom- nemaju sukob, niti postoje neke pretenzije, to su nekakva sećanja, sredina 19. veka-teritorije koje su bile Meksičke i neodbranjive- i ekonomski zaostale i prazne i SAD je anektirala neke teritorije i neki i dan danas sanjaju da su im Amerikanci nesto dužni,

ali to su marginalne priče. Najveći problem sa SAD-om je oko emigranata, znači taj status koji meksička vlada vrši pritisak na američku vladu-da popravi status emigranata, sad je Obama i doneo zakon da ti *sin indocumendados*, dobiju dokumente, da se integrišu. Olabavila se politika prema SAD-u, ali i to zavisi da li su republikanci ili demokrate na vlasti. Ta veza je ogromna između Amerike i Meksika, Meksikanci se mnogo manje adaptiraju na američki način života nego neki drugi useljenici, to je jedna imigraciona zemlja, Meksiko je blizu, pa se stalno vraćaju, manje se priklanjaju tom načinu života, teže se integrišu od drugih imigranata koji su došli tu da bi postali Amerikanci, oni ne odu tamo da bi postali Amerikanci-oni odlaze da rade, ali ostaju Meksikanci, to se menja sa nekoliko generacija. U političkim sukobima su bili na strani Kube i vole Kubu i navijaju za Kubu, ali ne ulaze u direktne sukobe sa Kubom.

Da li je Meksiko krenuo uzlaznom putanjom, kada je Klinton rešio meksičku grešku, kad su potpisali NAFTA sporazum?

Ja mislim da jesu. To su tri zemlje-Meksiko, Kanada i SAD, neki su kritikovali sporazum jer je reč o nekim poljoprivrednim kulturama kao što je npr. kukuruz (maiz-akcenat na i), osnovna hrana, tortilje se originalno prave od kukuruza. Američka država strašno mnogo subvencioniše kukuruz i onda je taj meksički kukuruz počeo da propada, jer je postao nekonkurentan. Meksiko ima problem prejakog suseda, u svakom pogledu. Taj sused je prejak i u nauci i u trgovini i u naoružanju. Taj odnos je na ljudskom nivou ambivalentan - sa jedne strane masovno emigriraju, a sa druge strane imaju osećaj zavisti, pomalo i antagonizma, ali na formalnom, međudržavnom nivou to se ne vidi. Kina je sila koja raste, videćemo šta će tu biti. Kina nije toliko globalna sila za razliku od Amerike. Meksiko je npr. poznat po proizvodnji nakita (Katekas), oni uzmu neku ogrlicu iskopiraju i prodaju za džabaka. Kina ima jeftinu radnu snagu, a Južna Amerika ne može tu da konkuriše, jer iako su te zemlje u razvoju, mada sada Meksiko spada u srednje razvijene zemlje, ali ne može tako malo da plati svoje radnike, kao što to može da radi Kina. Kina je uništila tekstilnu industriju u mnogim zemljama, svuda su kineski jeftini proizvodi, sad u Parizu za dobar materijal morate mnogo da platite, Kina je uništila srednjeklasne cene, u Veneciji izlozi izgledaju kao da ste u Kini.

Sličnosti sa Srbijom: Kad ste se vratili iz Meksika rekli ste da su kod njih počele demokratske promene, otprilike u isto vreme kao i kad je srušen

Milošević. Postpetooktobarsku Srbiju ste osudili na neuspeh. Da li Meksiko može da se označi kao divlje društvo. Da li i njima ta tranzicija nije uspela, ili su oni napredniji od nas u demokratskim promenama kad se povuče paralela?

Oni su u stalnoj ekonomskoj tranziciji… Ali, dostigli su neku ekonomsku razvijenost, te 2000. godine Meksiko već ima BDP od 8000 dolara po glavi stanovnika.Sad i više, sigurno. Ali je distribucija nejednaka i to vam upada u oči, postoji ogroman broj sirotinje, koja nema nikakve šanse i potpuno zatvorenu bogatu elitu, koja u stvari, ima velike posede, kuće, tamo ima 15 sluga, 20 soba, kao naše Dedinje, ali kada biste to digli na n-ti stepen. Visente Foks je tada došao, oni imaju predsednički sistem, imitiraju SAD. Kao što mi imamo parlamentarnu demokratiju, a ni malo ne ličimo na Englesku, tako i tamo. Ima neki diktator ili izvršna vlast koja tu komanduje… Ili neka autokratija, ili kriping-poluautokratija… Sem možda Kostarike i Urugvaja, donekle i Čilea, koje imaju demokratsku tradiciju. To su demokratije na najnižem nivou, ali su kontrolisane "iza", imaju netransparentnost u pogledu bogatstva, kriminala, korupcije…Imate toliko nejasnih moći… A, centralno pitanje je pravosuđe… To su zemlje kao što je naša, koje tu glavnu infrastrukturu liberalno sređene države, ustavno pravne, nije uspela da postigne.

Zašto je najbolja hrana u hotelima, i zašto bogataši retko sede u restoranima?

Bezbednost je veoma niska…Bora Milutinović koji je odveo Meksiko na mundijal, on je tamo popularan, kaže da nikada nije izašao sa svojom ćerkom, jer je kidnapovanje i ucenjivanje rasprostranjeno. Srbija, i pored nedostataka liči na Evropu, a ono tamo ne liči na Evropu. To je jedna izvezena Evropa, ta kolonijalna struktura se održala. Ja sam jedanput parkirala kola u luksuznom kraju gde sam stanovala i samo sam trknula u samoposlugu da kupim nešto, kad je izašao neki koji tu ima kuću i lupao sekirom po mojim kolima, policajci su to gledali i smejali se.

Da li ste se plašili pre odlaska tamo? Da li Vam je neko rekao: šta ćeš tamo?

Nesigurnost jeste velika, i u dobrom kraju možeš da nastradaš, kriminal tamo postoji u dva oblika- organizovani kriminal, a imate i ulični, koji je razvijen. Kada imate masovnu marginalizaciju, onda imate visok ulični kriminal. U ambasadi smo imali upad, uzeli su sa

čiviluka dronjavi džemper, od moje sekretarice Alme, koja radi tamo 20 godina, i neki razdrndani radio… Španski ambasador je čekao tadašnjeg kralja Huana Karlosa i kraljicu Sofiju na aerodromu i oni su na putu za aerodrom, zaustavili kola i njegovoj ženi poskidali sat i nakit. Uvek ti kažu- ne nosi neki vredan sat. Partido revolucionar je partija koja je bila godinama na vlasti, ona je bila hegemona, bilo je i drugih partija, ali ona je bila najdominantnija, sveprisutna. Usisavala je sve. Ona je "leva". Imate tu drugu , *revolucionare demokratiko*, koju je tada vodio Lopez Dobrador, posle su mu smestili, isto kao i ovde. I treća je liberalno desna partija PAN iz koje je bio Visente Foks, posle sedamdeset godina je došao na vlast. Ali, nisu oni imali pad Berlinskog zida, npr. komunizam pa da je odatle proizašlo novo državno uređenje … Te dve tranzicije nisu iste… Mi smo oborili tada Miloševića, a oni su izvojevali da Visente Foks dođe na vlast nakon sedamdesetogodišnje dominacije partije Partido revolucionar. Ali, drugačiji su problemi.

Koliko su Meksikanci zaljubljenici u svoju istoriju i u kojoj meri su nacionalisti?

Nisu agresivni nacionalisti, već više u formi patriotizma, dok je na Balkanu nacionalzam uvek izražen kao netrpeljivost prema drugome. Imaju tenziju sa SAD-om, ali ne mrze nikoga.

Koje su njihove predrasude o drugima, ili o sopstvenom društvu, da li ste primetili neke?

Npr. njihov nacionalizam je neka vrsta samozaljubljenosti. Drže do kulture i istorije. Oni koji žive boljim životom su ponosni na svoju kulturu, marginalizovani i siromašni ne razmišljaju preterano o tome. Meksiko, ipak, izdvaja dosta za kulturu: muzeje, održavanje spomenika. Dosta lokacija je uvršteno u svetsku kulturnu baštinu a 2010. godine je i njihova kuhinja uvrštena na UNESKO-vu listu. Održavaju se festivali. Tamo je život zanimljiv, živahan, ima mnogo sunca, toplih dana, ne trebaju vam zimski kaputi… Ljudi su ljubazni, i da ne znaju pokušaće da ti objasne i pomognu. Istovremeno su dosta interesno orijentisani. I prijateljstva su im, mislim, dosta interesno orijentisana. Opet, to može da bude utisak stranca, ali ne može da se generalizuje.

A, da li ste Vi imali neku sliku o Meksiku pre nego što ste otišli tamo i šta se u toj slici promenilo kada ste iskusili život tamo?

Nisam baš imala unapred pripremljenu sliku, imala sam neko iskustvo već sa Južnom Amerikom, jer sam već bila tamo. Za mene su

najšokantniji bili nejednakost i siromaštvo, koje bode oči. Zbog toga je priča o Latinskoj Americi na jedan romantičan način neistinita. Neprekidno su desne konzervativne ideologije na vlasti, jer ih podržavaju bogate porodice. Kad god želi neko nešto da promeni, ovi što drže hacijende ga prijave da je on neki komunista koji je tu došao, tako da su promene gotovo nemoguće, u zemljama Latinske i Centralne Amerike. U Meksiku ako neko pobedi na izborima, nacrtaće sebi platu koju želi, kontrola je niska, to je paralela sa Srbijom, institucije ne postoje, a društvo je nedovoljno jako.

Kultura- koje njihove pisce volite, pozorište, bioskop?

Fuentes- umro je skoro, Markes je živeo u Meksiko Sitiju, Ruf, Pedro Parabo, liči na Kafku… Imaju dosta dobru književnost, jako pozorište i kinematografiju. U kulturno-umetničkom domenu su poprilično jaki. Razvijeniji su nego Srbija npr. po tome što ne postoji samoposluga u kojoj nemaš garažu, ti ovde stalno nemaš gde da se parkiraš… Tamo ne mozeš da sazidaš ništa, a da ne sazidaš garažu… Model koji su usvojili, pogotovo na severu, je da su razvijeniji. Imali su dovoljno para da to urade. Ekonomski oni dosta napreduju, ali još uvek je njihova srednja klasa dosta slaba, masovno siromaštvo je veće nego što je jaka srednja klasa.

- **Religija u Meksiku**[42]

Iako Meksiko nema zvaničnu religiju, većina Meksikanaca su hrišćani. Tako, na primer, Božić je nacionalni praznik, a sve institucije su zatvorene za vreme Uskrsa. Čak 89% stanovništva čine rimokatolici, što stavlja Meksiko na drugo mesto na svetu, odmah iza Brazila, po veličini katoličke populacije.[43] Meksiko je podeljen na 88 eparhija, sa, prema procenama, oko 13.700 sveštenika i 36.000 muškaraca i žena u verskim redovima.[44] Katoličanstvo u Meksiku propoveda mnoštvo različitih grupa, sa različitim ciljevima i političkim orijentacijama. Kao primer možemo izdvojiti Vitezove Kolumbusa, Meksičku katoličku akciju, Hrišćanski porodični pokret, različite kurseve hrišćanskih studija i mnoštvo studentskih i radničkih grupa. Protestanti čine oko 6% stanovništva, dok 5% stanovništva ne ispoveda ni jednu religiju.[45]

[42] Ovaj deo teksta je napisala Nevena Mančić

[43] *Religion in Mexico – Mexico regional landmarks*, Dostupno preko: http://www.mexico-landmarks.com/religion.html, (Pristupljeno 28. septembra 2014.)

[44] Ibid.

[45] Ibid.

Broj katolika u Meksiku

Izvor: http://notisur-usa-blog.blogspot.com/2012/03/las-controversias-de-benedicto-en.html (Pristupljeno 28. septembra 2014.)

Neki katolici su u katoličanstvo uneli elemente religija drevnih naroda Maja i Asteka. Sa preko milion vernika u Meksiku, religiozna uverenja mormona postaju sve popularnija.[46] Judaizam u Meksiku postoji stotinama godina, a procenjuje se da trenutno ima preko 45.000 Jevreja širom zemlje. Islam je u Meksiko stigao sa sirijskim i turskim imigrantima i uglavnom ga propovedaju pripadnici arapskih, turskih i drugih iseljenika koji ovde žive. Međutim, islam praktikuje i mali broj autohtonih naroda u državi Čiapas.[47]

Iako je katolicizam dominantna religija u Meksiku već pet vekova, broj katolika je opao na 82.7 %, sa 96.7 % od ukupnog broja stanovnika koliko ih je bilo u 1970. godini prema istraživačkom centru „Crkvena klupa".[48] Jedan od najvećih razloga za ovakvu promenu, jeste porast broja pripadnika drugih hršćanskih grupa kao što su evangelisti, protestanti i Jehovini svedoci, koji sada broje 8% Meksikanaca od onih koje se izjašnjavaju kao vernici.[49]

---

[46] Ibid.

[47] Ibid.

[48] Crkvena klupa je istraživački centar koji informiše javnost o pitanjima, stavovima i trendovima koji oblikuju Ameriku i svet. Centar sprovodi anketiranja javnog mnjenja, demografska istraživanja, analize medija i druga socijalno – naučna istraživanja.

[49] Vilijam Šefer, *Meksički krišćani napuštaju katolicizam i prelaze na Islam*, 13. februar 2014. Pripremio Put Vjernika, Dostupno preko: http://www.putvjernika.com/Islam-i-dawa/meksicki-krscani-napustaju-katolicizam-i-prelaze-na-islam.html, (Pristupljeno 28. septembra 2014.)

Veoma je bitno napomenuti da određeni broj meksičkih katolika napušta svoju veru i prelazi u Islam. Crkvena klupa "procenjuje" da će Meksiko biti dom za 126.000 muslimana do 2030, od 111.000 koliko ih je bilo u 2010. godini.[50] Brojni su razlozi zbog kojih se Meksikanci odlučuju da napuste katolicizam i pređu u Islam. Neki dovode u pitanje katoličku doktrinu i koncept Trojstva – tri boga u jednom, Oca, Sina i Duha svetog – za razliku od Jednog Boga u Islamu. Drugi izražavaju zgražavanje sa trenutnim seks - skandalima i homoseksualizmom koji su zarazili crkvu u proteklom veku. Ipak, drugi kažu da žele bolje da razumeju Islam. [51]

Uprkos prisutnosti velikog broja različitih religija, katoličantsvo je i dalje prva asocijacija kada se raspravlja o religiji u Meksiku. Danas se Katolička crkva sve više bavi socijalnim i ekonomskim pitanjima i stoji uz Zapatiste u njihovim nedavnim socijalnim i ekonomskim borbama. U odnosu sa društvom, crkva nastavlja da funkcioniše na mnogo načina i služi kao lepak koji spaja različite narode u Meksiku i pruža objedinjujuću vezu zajednice i porodičnog života.[52] Kada pogledamo odnos između crkve i države kroz istoriju, još od nezavisnosti, vlada ulaže napore da smanji uticaj crkve. Liberali devetnaestog veka, obučeni u duhu i zakonu Francuske revolucije, bili su antiklerikanci. Oni su favorizovali slobodnu konkurenciju i bili su veoma zabrinuti da je Rimokatolička crkva, jer je vlasnik između jedne četvrtine i jedne polovine zemljišta i kontroliše najveći deo bolnica, škola i dobrotvornih ustanova, praktično država umesto meksičke države.[53] Posebno bolna tačka za katoličku hijerarhiju je činjenica da su evangelisti osvojili duše siromašnih, i to najviše autohtonih naroda u državama na jugu Meksika. To su upravo oni ljudi koje je Papa nastojao da pridobije svojim kampanjama protiv ekonomske nejednakosti i rasne nepravde. Još 1980 – ih su katolički sveštenici rizikovali svoje klerikalne karijere propovedajući novo "jevanđelje za siromašne".[54]

---

[50] Ibid.

[51] Ibid.

[52] World Savvy monitor, 10. Avgust 2010. Dostupno preko: http://worldsavvy.org/monitor/index.php?option=com_content&id=648&Itemid=1118, (Pristupljeno 28. septembra 2014.)

[53] Source: U.S. Library of Congress, Dostupno preko: http://countrystudies.us/mexico/61.htm, (Pristupljeno 28. Septembra 2014.)

[54] *Religion in Mexico: Staying alive*, The Economist, 25. jul 2002. Dostupno preko: http://www.economist.com/node/1250549, (Pristupljeno 28. septembra 2014.)

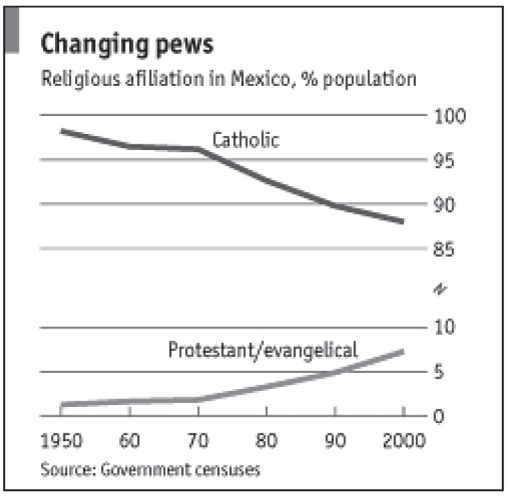

Verska pripadnost stanovništva
Izvor: http://www.economist.com/node/1250549
(Pristupljeno 28. septembra 2014.)

U poređenju sa Sjedinjenim Američkim Državama, Meksiko ima 46% više katolika. [55] Uprkos propovedanju velikog broja drugih religija, može se reći da je u Meksiku hrišćanstvo i dalje dominantno i jako bitno za meksičko društvo u celini. U SAD – u živi veliki broj Meksikanaca kojima religija u velikoj meri određuje odnos prema društvu. U njihovom životu crkva igra važnu ulogu u pružanju duhovne i socijalne podrške. Krštenja, venčanja, sahrane i ostale verske svečanosti drže na okupu meksičke porodice i grade snažne kulturne veze koje se odražavaju i na svakodnevni život. Meksikanci igraju veoma važnu ulogu u transformaciji američke religije. Kako veliki broj ljudi i danas migrira iz Meksika u SAD, sa njima migrira i religija, koja je u većini slučajeva katolička. Brojne statistike pokazuju da oni praktikuju drugačiji vid hrišćanstva jer su više vođeni religioznim uverenjima u svakodnevnom životu. Religija nastavlja da oblikuje njihove duhovne i političke stavove jer su Meksikanci mnogo više vezani za svoju religiju od ostalog stanovništva SAD-a. S obzirom na to da meksički Amerikanci čine 10,8% ukupne američke populacije, može se doći do zaključka da se meksička religijska verovanja prelivaju na

[55] NationMaster, 2003 – 2014. Dostupno preko: http://www.nationmaster.com/country-info/compare/Mexico/United-States/Religion#2014, (Pristupljeno 28. septembra 2014.)

severnog suseda i vrše veliki uticaj na odnos tamošnjeg stanovništva prema crkvi.[56]

- **Ekonomska moć Meksika[57]**

Na ubrzani rast ekonomije Meksika gleda se kao na ekonomsko čudo. Analitičari Svetske banke veruju da će za 10 godina Meksiko preteći Brazil i postati vodeća ekonomija Latinske Amerike. Stopa privrednog rasta 2011. bila je 3,9%, 3,8% u 2012, a 3,8% 2013.godine, koliko se očekuje i u 2014 – oj godini.[58] Vrednost GDP 2011 - te iznosila je 1.662.364 milijardi dolara, 2012 - te 1,758.896, a 2013 – te 1.848.416 milijardi.[59] U 2014. se očekuje 1.949.248 milijardi dolara.[60] Meksiko je atraktivno područje za strana ulaganja, jer je blizu SAD i ima niske proizvodne troškove i jeftinu radnu snagu. Razvijene grane meksičke industrije su auto - industrija, elektronika, avio - industrija i komunikacije. Poseban napredak ostvaruje autoindustrija, a Meksiko je tako četvrti najveći izvoznik automobila na svetu.[61] Značajan uticaj na meksičku ekonomiju imaju ekonomska kretanja u SAD, a veći napredak bi mogao biti ugrožen visokim stepenom kriminala i korupcije, koji zadaju sve više brige meksičkoj vladi. [62]

Prve asocijacije kada se pomene Meksiko su svakako muzika marijačija, sombrero šeširi, prelepa priroda koja mami turiste, ali nažalost, i vesti o organizovanom kriminalu. Međutim, uprkos svemu, ovaj južni sused SAD – u po gore navedenim parametrima predstavlja trinaestu ekonomiju sveta iako malo ko može da doživljava Meksiko kao ekonomsku silu. Prema podacima Svetske banke, ova država je dostigla neverovatan rast. Reč je o ekonomiji orijentisanoj na izvoz, što nije neobično, s obzirom da se graniči sa Sjedinjenim Američkim Državama koje su najveći uvoznik na svetu. Devede-

[56] Marcela Hede, *Hispanics and the transformation of American religion*, 28. April 2013. Dostupno preko: http://hispanic-culture-online.com/hispanic-religion.html, (Pristupljeno 29. septembra 2014.)
[57] Ovaj deo teksta napisala je Nevena Mančić
[58] *Meksiko – trinaesta ekonomija svijeta*, Privredna komora Crne Gore, 22. novembar 2012. Dostupno preko: http://www.privrednakomora.me/poslovni-ambijent-poslovne-vijesti/meksiko-trinaesta-ekonomija-svijeta, (Pristupljeno 25. septembra 2014.)
[59] Ibid.
[60] Ibid.
[61] Zijad Bečirević, *Najmoćnije ekonomije svijeta,* Burlington, 19. Januar 2014. Dostupno preko: http://www.orbus.be/aktua/2014/aktua3749.htm, (Pristupljeno 23. septembra 2014.)
[62] Ibid.

set posto meksičkog izvoza čine industrijski proizvodi.[63] Predsednik meksičke unije poslodavaca Coparmex je još 2012 – te godine izjavio da ova unija ima 12 sklopljenih sporazuma o slobodoj trgovini sa 44 zemlje a cilj je da se diverzifikuje meksički izvoz.[64] Meksiko je lider po izvozu piva i LED televizora, drugi najveći izvoznik frizidera, treći izvoznik mobilnih telefona, šesti po proizvodnji nafte i elektronike. Poslednjih godina ova zemlja teži i primatu u avio – industriji.[65] Naime, Meksiko je stekao bitnu poziciju kao vodeći centar za inovacije i proizvodnju u avio-industriji. To je zemlja sa najvećim investicijama u proizvodnju, a rangirana je kao šesta po razvoju i istraživanjima u ovom sektoru – navode iz vladine agencije za podsticanje investicija *ProMexico*.[66] Krajem 2010. godine, meksička avioindustrija uključivala je 241 kompaniju i upošljavala 30.000 ljudi. Njen izvoz, mahom na tržišta SAD, Kanade, Nemačke i Francuske iznosio je 3,27 milijardi dolara.[67] Analitičari tvrde da će Meksiko za 10 godina preteći Brazil i postati najveća ekonomija Latinske Amerike, čemu u prilog ide i usporen rast Brazila.[68] Predviđa se da će već ove godine troškovi proizvodnje u Meksiku biti niži nego u azijskim zemljama. *British Consulting Group* izračunao je da će do 2015. godine troškovi proizvodnje u Kini porasti na 5,30 dolara po satu, dok će u Meksiku iznositi do 3,55 dolara po satu. Stoga ne čudi da je Audi najavio otvaranje fabrike u Meksiku za 2016. godinu, u kojoj je planirana proizvodnja 150.000 automobila godišnje, te da pokretanje novih pogona u ovoj zemlji pripremaju BMW i Nissan.[69]

Kada je Enrike Penja Nieto otpočeo šestogodišnji predsednički mandat, decembra 2012. godine, odmah je nastojao da se nastave zakasnele strukturne reforme u oblastima regulisanja tržišta rada, obrazovanja, telekomunikacija i politika konkurenecije, zatim, regulisanja

[63] *Meksiko – trinaesta ekonomija svijeta*, Privredna komora Crne Gore, 22. novembar 2012. Dostupno preko: http://www.privrednakomora.me/poslovni-ambijent-poslovne-vijesti/meksiko-trinaesta-ekonomija-svijeta, (Pristupljeno 25. septembra 2014.)

[64] Coparmex (Savez poslodavaca meksičke Republike) je dobrovoljna poslovna organizacija, koja okuplja preduzetnike iz svih sektora i organizuje zastupanje na radnom mestu i u društvu.

[65] *Meksiko – trinaesta ekonomija svijeta*, Privredna komora Crne Gore, 22. novembar 2012. Dostupno preko: http://www.privrednakomora.me/poslovni-ambijent-poslovne-vijesti/meksiko-trinaesta-ekonomija-svijeta, (Pristupljeno 25. septembra 2014.)

[66] Ibid.

[67] Ibid.

[68] Ibid.

[69] Ibid.

finansijskog sektora, energetike i fiskalne politike. Mnogo toga je urađeno u proteklih dvadeset meseci. Poreska reforma je počela da proširuje svoje izvore prihoda. Sprovođenje strukturnih reformi u oblasti energetike, finansija i telekomunikacija treba da poveća investicije bazirane na ustavnim amandmanima iz 2013. godine. Cilj ovih reformi je da se poveća produktivnost i potencijalni rast. Uprkos tome što se privreda suočava sa teškoćama eksterne tražnje i niskim učinkom u građevinskom sektoru, oporavak rasta je očekivan u 2014. i 2015. godini. Kako spoljna tražnja jača sa američkim oporavkom i kako se rezultati fiskalnog podsticaja počinju pokazivati, tako se i poverenje investitora polako vraća. Monetarna politika je bila akomodativna, a kurs je ostao stabilan. Inflatorna očekivanja su dobro utemeljena, mada je inflacija na kratko skočila početkom 2013. godine nakon uvećanja poreske stope. Postepeni oporavak ekonomske aktivnosti sa dinamičnijim izvozom, (kako je američka ekonomija bila na dobitku), i normalizacija javnih rashoda, treba da dovedu do ekonomskog rasta od 3 do 4 procenta u narednih nekoliko godina. Ključne reforme koje je predsednik Enrike Penja Nieto započeo i povećanje meksičke kupovne moći, doprinele su tome da ekonomski stručnjaci u HSBC - u (*Hong Kong and Shanghai Banking Corporation*) sa punim pravom izjave da, do 2050. godine, Meksiko može postati osma po veličini ekonomija u svetu. Iako nije dobio punu medijsku pažnju kao Indija ili Brazil, Meksiko se pažljivo pozicionira na listi glavnih ekonomskih sila na duže staze. Odgovor na pitanje šta je to što pokreće meksički ekonomski rast dolazi iz proizvodnog sektora. Robni resursi su porasli za 3 % u 2013, što je skroman, ali ohrabrujući porast. Očekuje se da dođe do još većeg porasta do kraja 2014. godine. Globalni ekonomski oporavak samo pomaže Meksiku da nastavi svoj napredak, naročito u industriji uređaja, koja će značajno rasti u bliskoj budućnosti. *Boston Consulting Group* je izrazila čvrstu veru u meksičku proizvodnju električnih uređaja, napominjući da bi proizvodnja mogla da doprinese meksičkoj privredi do 2018. godine sa ogromnim iznosom koji bi se kretao između $ 20 milijardi i $ 60 milijardi.[70]

Ne može se sa sigurnošću tvrditi kako će se ekonomija kotirati do kraja 2014. godine. Međutim, ono što jeste sigurno je da, privatne investicije, posebno u energetskom sektoru, mogu povećati ekonom-

[70] Daniel Broderick, *What's driving Mexico's growth?*, Forbes, 22. jul 2014. Dotupno preko: http://www.forbes.com/sites/hsbc/2014/07/22/whats-driving-mexicos-growth, (Pristupljeno 25. septembar 2014.)

ski rast i to u skorijoj budućnosti, ali rezultati produktivnosti će verovatno postati vidljivi tek tokom nekoliko godina. [71] Meksička privreda jeste povećana mnogo više nego što se prognoziralo u drugom kvartalu, naročito zbog oporavka u SAD – u. Na taj način je SAD pomogao drugoj po veličini ekonomiji Latinske Amerike da se oporavi od šestomesečnog razočaravajućeg rasta. Prema navodima nacionalnog zavoda za statistiku, BDP je skočio za 1 % u odnosu na prethodna tri meseca, što je mnogo brže nego u prvom kvartalu rasta koji je iznosio 0,4%.[72] Četrnaest ekonomista, koje je anketirao *Blumberg*, su prognozirali rast od 0,8%, što samo pokazuje da meksička ekonomija može da iznenadi.[73] Zamenik ministra finansija Sjedinjenih Meksičkih Država, Fernando Aportela, izjavio je da je ekspanziju ekonomije svakako povećao i oporavak i izvoz u uslužnom sektoru koji se stabilizovao u drugom kvartalu. Ubrzani rast se očekuje u drugom delu 2014. godine nakon što je vlada povećala javnu potrošnju a centralna banka smanjila referentnu kamatnu stopu na rekordno niskih 3%.[74] Veoma je važno da se inflacija održava dovoljno blizu tih 3%, malo iznad, malo ispod, ali je stabilna.[75] Meksička ekonomija svakako ima dobru perspektivu da ovakvim tempom, do kraja 2014. godine ispuni očekivane prognoze jačanja.

Za sada je najveći problem meksičke privrede svakako rat narko – kartela, koji kao da imaju neku svoju izdvojenu ekonomiju. Međutim, ukoliko Meksiko zadrži dobru ekonomsku saradnju sa severnim susedom, postoje velike šanse da u narednih nekoliko decenija stvarno i postane osma ekonomija sveta – korak bliže za sada neprikonsnovenim Sjedinjenim Američkim Državama.

---

[71] The World Bank, Dostupno preko: http://www.worldbank.org/en/country/mexico/overview#1, (Pristupljeno 25. septembar 2014.)

[72] Eric Martin and Brendan Case, *Mexicans economy grows more than forecast as exports pick up*, Bloomberg, 21. avgust 2014. Dostupno preko: http://www.bloomberg.com/news/2014-08-21/mexico-s-gdp-rises-more-than-forecast-as-export-demand-picks-up.html, (Pristupljeno 25. septembra 2014.)

[73] Ibid.

[74] Ibid.

[75] Michael O'Boyle, Alexandra Alper and Luis Rojas; Editing by Dan Grebler, *Mexico economy could pick up in second half of 2014 – Central bank's* Sanchez, Reuters, Mexico city, 21. jul 2014. Dostupno preko: http://uk.reuters.com/article/2014/07/21/uk-mexico-economy-idUKKBN0FQ25J20140721, (Pristupljeno 25. septembar 2014.)

Pomorska moć Meksika[76]

Pomorska moć jedne države bila je istorijski značajan aspekt snage jedne nacije u vremenima kada se istraživanje pomorskih puteva i osvajanje udaljenih teritorija nalazilo na dnevnom redu vodećih svetskih sila. Upravo su ovi nazori naveli jednog od najvećih geopolitičara XIX veka, Alfreda Tajera Mahana, da razvije koncept ''pomorske moći''. Ovaj koncept zasnovan je na ideji da će države sa najvećom pomorskom snagom imati i najveći svetski uticaj.[77] Međutim, čini se da Mahanove postavke ne gube na značaju ni u 21. veku, kada smo svedoci velikog nadmetanja država da kontrolišu strateški značajne luke i pomorske puteve. Aneksija Krima, američki Space-Based Infrared System (SBIRS[78]), samo su mali deo onoga što je Mahan imao na umu. Mornarica jača i brani obale zemlje i dodaje težinu, i bukvalno i figurativno, oružanoj sili jedne zemlje.

Meksička mornarica trenutno zapošljava 56.000 ljudi ali, nažalost, skromno raspolaže samo sa dva razarača.[79] Ako bi koristili broj osoblja kao indikator za rangiranje svetskih pomorskih sila, meksička mornarica zauzela bi impoznatno sedmo mesto na toj listi, uprkos oskudnoj opremi.[80] Deficit Meksika u ovoj sferi dodatno je pojačan činjenicom da Meksiko ne poseduje ni nosače aviona, ni podmornice niti kruzere, već raspolaže samo sa 13 ratnih brodova[81] i sa 6 morskih minolovaca[82], dok je u službi meksičke obalske straže trenutno aktivno 117 brodova.[83] Podaci deluju prilično poražavajuće za Meksiko ako se uzme, primera radi, da njegov severni sused raspolaže sa 62 razarača.[84]

Meksiko ima oko 10.000 kilometara dugu obalu a najvažnije meksičke luke su Tampico, Veracruz, Guaymas, Mazatlán, i Manza-

[76] Ovaj deo teksta napisala je Jelena Đukić

[77] http://en.wikipedia.org/wiki/Alfred_Thayer_Mahan, (Pristupljeno 24.09.2014.)

[78] http://en.wikipedia.org/wiki/Space-Based_Infrared_System, (Pristupljeno 10.08.2014.)

[79] http://www.therichest.com/rich-list/rich-countries/lets-sea-the-10-biggest-navies-in-the-world/, (Pristupljeno 24.09.2014.)

[80] Ibid.

[81] http://www.nationmaster.com/country-info/profiles/Mexico/Military/All-stats, (Pristupljeno 24.09.2014.)

[82] http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=mexico, (Pristupljeno 24.09.2014.)

[83] Ibid.

[84] http://www.nationmaster.com/country-info/profiles/United-States/Military/All-stats,(Pristupljeno 24.09.2014.)

nillo preko kojih se odvija blizu 80% pomorskog prevoza robe.[85] Luka Manzanillo je ključna tačka za pretovar robe iz Sjedinjenih Američkih Država ka srednjoj i južnoj Americi i ubraja se u jednu od najvažnijih luka Latinske Amerike,[86] dok je luka Tampiko posebno značajna jer se preko nje mahom vrši transport nafte i naftnih derivata.[87]

U pogledu ulaganja u razvoj pomorskih kapaciteta treba spomenuti nekoliko sporazuma. Avgusta 2014. godine Meksiko je potpisao jedan od sporazuma sa holandskim brodogradilištem Damen za izgradnju novog patrolnog broda. Prema tom sporazumu Damen će obezbediti licencu, materijalnu i tehničku pomoć Meksiku za izgradnja ovog broda u meksičkoj luci Tampiko.[88] Brod je dizajniran da podrži misije pronalaska i spašavanja moreplovaca, za patroliranje u teritorijalnim vodama, ali i za kontrolisanje ribolovačkih aktivnosti. Ovim sporazumom predviđena je i obuka meksičke posade u Holandiji. Prema jednom drugom sporazumu sa Damen-om, predviđena je izgradnja broda za brzu dostavu materijala ili posade (Fast Crew Supplier), takođe u jednoj od meksičkih luka Guaimas (Guaymas).[89]

Sa jednom drugom holandskom kompanijom, Meksiko je potpisao sporazum za dostavljanje simulatora za pomorske operacije.[90] Reč je o kompaniji VSTEP, koja je vodeći međunarodni proizvođač simulatora i softvera za virtuelnu obuku. Simulatori će biti raspoređeni na Pomorskoj akademiji u Verakrusu. Meksiko je takođe sklopio sporazum sa britanskom kompanijom BAE Sistemi (BAE Systems) o proizvodnji četiri pomorska topa sposobna za ispaljivanje četiri puta u sekundi, inače vrlo popularna u američkoj obalskoj straži.[91] Predviđeno je da proizvodnja počne 2014. godine, a isporuka 2015. godine zaključno sa 2017. godinom.[92]

---

[85] http://www.photius.com/countries/mexico/economy/mexico_economy_ports_and_shipping.html, (Pristupljeno 25.09.2014.)

[86] http://www.puertomanzanillo.com.mx/engs/2110763/top-10-most-important-port-on-latin-america, (Pristupljeno 25.09.2014.)

[87] http://www.photius.com/countries/mexico/economy/mexico_economy_ports_and_shipping.html, (Pristupljeno 25.09.2014.)

[88] http://www.naval-technology.com/news/newsdamen-wins-mexican-navys-vessel-construction-contract-4377240/, (Pristupljeno 24.09.2014.)

[89] http://www.naval-technology.com/news/newsdamen-wins-mexican-navys-vessel-construction-contract-4377240/, (Pristupljeno 24.09.2014.)

[90] http://www.naval-technology.com/news/newsmexican-navy-to-deploy-vstep-simulators-4329910/, (Pristupljeno 24.09.2014.)

[91] http://www.naval-technology.com/news/newsbae-signs-mexican-navy-order-for-57mm-naval-guns-4302753/, (Pristupljeno 25.09.2014.)

[92] Ibid.

S obzirom na ekonomski i strateški značaj Meksičkog zaliva, razumno je očekivati da države u ovom regionu žele da osiguraju svoje prisustvo i kontrolu u najznačajnijim pomorskim putevima. To je jedan od razloga što se sedam od deset najvažnijih američkih luka upravo nalaze u Meksičkom zalivu. Pored toga, najpopularnije piratske rute ali i one za trgovinu drogom iz Meksika ka Sjedinjenim Američkim Državama nalaze se upravo duž pacifičke obale Meksika. Ukoliko Meksiko pretenduje da postane uticajan igrač na pomorskom planu, nije dovoljno da se njegove aktivnosti svedu na patroliranje teritorijalnim vodama. Pozicioniranje Meksika kao bar osrednje pomorske sile zahtevaće dugoročnu strategiju i intezivan razvoj pomorskih kapaciteta.

Vazduhoplovna moć Meksika[93]

Meksičke vazduhoplovne snage (Fuerza Aérea Mexicana, FAM) su rod meksičkih oružanih snaga, kojima od novembra 2013. godine komanduje general Carlos Antonio Rodríguez Munguía.[94] Vazduhoplovni štab stacioniran je u glavnom gradu Meksika, Meksiko Sitiju. Vazduhoplovna Akademija osnovana je još davne 1915. godine i obuhvata četiri institucije koje se bave obučavanjem kadrova. Zanimljiv je podatak da Akademiju mogu pohađati samo lica koja imaju meksičko državljanstvo, i čiji su roditelji takođe rođeni Meksikanci. Vojni budžet Meksika za 2014. godinu iznosio je 6,9 milijardi američkih dolara uz očekivani porast na 11,6 milijardi američkih dolara do 2019. godine.[95] Meksiko ima 18 vazdušnih baza, uz mogućnost otvaranja privremeno operativnih baza pod vanrednim okolnostima,[96] a meksička vazduhoplovna flota raspolaže sa 241 letelicom i 117 helikoptera.[97] Najveća vazduhoplovna baza nalazi se u Santa Luciji, dok su tri najveće baze u Meksičkom zalivu: Mérida, El Ciprés i La Paz.

Od 2013. godine meksičko vazduhoplovstvo je u stanju modernizacije koje podrazumeva ponovno opremanje i zamenu niza aviona i helikoptera. Sredinom 2014. godine Meksiko je prebacio oko devet

[93] Ovaj deo teksta je napisala Jelena Đukić

[94] http://www.milenio.com/policia/Fuerza-Aerea-Enrique_Pena_0_182981789.html, (Pristupljeno 21.12.2014.)

[95] http://www.prnewswire.com/news-releases/future-of-the-mexican-defense-industry---market-attractiveness-competitive-landscape-and-forecasts-to-2019-274658771.html (Pristupljeno 17.03.2015.)

[96] http://www.globalsecurity.org/military/world/mexico/air-force.htm, (Pristupljeno 21.12.2014.)

[97] http://www.scramble.nl/military-database/mexico, (Pristupljeno 23.12.2014.)

M-17 helikoptera u Rusiju radi njihove sveobuhvatne modernizacije. Očekuje se da će povratna isporuka početi 2015. godine. Septembra 2014. godine poznata američka aviokorporacija *Sikorski* zaključila je sa Meksikom ugovor vredan 203 miliona dolara, radi proizvodnje 18 Black Hawk helikoptera. Pored toga, u martu 2014. godine objavljeno je da je Meksiko je odabrao kompaniju Rockwell Collins, poznatu po inovacijama u oblasti avio-komunikacija i avio-elektronici, koja će raditi na unapređenju dva transportna aviona C-130 Hercules.[98] Ovi avioni služe kao glavni taktički prevoznici za vojne snage širom sveta. Pored toga, Meksiko je prvi u svetu po učešću letelice Pilatus PC-7 u ukupnoj vazduhoplovnoj floti.[99] Ova letelica uglavnom služi u borbi protiv pobuna, trgovine narkoticima i za obuku letenja. Takođe, meksička vazduhoplovna flota u svojim redovima broji i dve letelice EMBRAER 145 MPs. EMBRAER je letelica nove generacije i služi za pomorsku patrolu i operacije presretanja podmornica. Jedini tip letelice u vlasništvu meksičkog vazduhoplovstva, koja je konkretno posvećen vazduhoplovnoj odbrani jeste F-5E Tiger II.

Ako se uzme u obzir veličina države i činjenica da su Sjedinjene Američke Države prvi severni sused Meksika, ne može se reći da su vazduhoplovni kapaciteti Meksika na zavidnom nivou. Ipak, na osnovu gore navedenih podataka može se zaključiti da u meksičkoj vazduhoplovnoj floti prednjače letelice za transportne i patrolne svrhe naspram borbenih letelica. Preduzeta modernizacija može se pripisati činjenici da 2015. godine Meksiko obeležava 100 godina postojanja vazduhoplovnih snaga. Tom prilikom, planira se održavanje prvog velikog međunarodnog sajma na ovom polju, odnosno "Mexico's Aerospace Fair 2015". Sajam će biti održan u meksičkoj vojnoj bazi u Meksiko Sitiju, od 22-og do 25-og aprila 2015.[100] Ovaj događaj svakako može biti produktivan za Meksiko u pogledu zaključivanja novih ugovora, inovacija, edukacionih mogućnosti, kontakata, a sve to u cilju dalje modernizacije.

---

[98] http://www.rockwellcollins.com/sitecore/content/Data/News/2014_Cal_Year/GS/FY14GSNR24-MexicanC130.aspx, (Pristupljeno 23.12.2014.)

[99] http://www.scramble.nl/orbats/mexico/airforce, (Pristupljeno 23.12.2014.)

[100] http://www.f-airmexico.com.mx/en/press/recent-activity/207-mexico%E2%80%99s-aerospace-fair-2015-is-presented-in-monterrey, (Pristupljeno 21.12.2014.)

Moć kopnene vojske Meksika[101]

Tokom poslednjih dvadeset godina meksička vojska je prošla kroz proces transformacije, kako same organizacije, tako i vojnih misija. Od revolucionarnih snaga koje su učestvovale u rušenju vlada na zapovest njihovih generala, vojne snage su prerasle u nacionalnu instituciju koja ispunjava svoju hrišćansku funkciju zaštite nacije protiv svih njenih neprijatelja. Od 1920. godine do današnjih dana, neprijatelji su uglavnom bili unutrašnji, kao što su pobunjenici i razbojnici. Sada, sa transformacijom vojne organizacije, vojska ima novu misiju – da brani zemlju od spoljne agresije.[102] Pored ove glavne misije, vojska služi za obezbeđivanje unutrašnje sigurnosti i pomaže civilnom stanovništvu u vreme katastrofa.

Iako postoji redovno služenje vojnog roka, regruti se nikada ne uključuju u jedinice kopnene vojske. Sada je vojska sastavljena samo od profesionalnih vojnika. Kopnenu vojsku čine tri komponente: generalštab, teritorijalne komande i nezavisne jedinice. Ministar odbrane je taj koji komanduje vojskom, a ispod njega se nalazi čitav niz generala sa strogo centralizovanom organizacijom.[103] Meksička vojska je gotovo u potpunosti sačinjena od kopnene vojske, a sama vojna organizacija funkcioniše tako što je cela država podeljena na dvanaest vojnih regija koje su dalje podeljene na 44 podređene vojne zone. Broj zona u različitim regijama zavisi od operacionih potreba. Meksiko je preuzeo strukturu činova od španske vojske sa manjim modifikacijama. Najviši čin u Sekretarijatu nacionalne odbrane je *General* i taj čin nosi samo Komandant kopnenih snaga. Može se reći da je ovaj čin ekvivalent činu Generala u vojsci SAD – a. Generalski činovi se prepoznaju po zlatnom orlu i srebrnim zvezdicama na epoletama.[104]

[101] Ovaj deo teksta napisala je Nevena Mančić

[102] Dostupno preko: http://www.globalsecurity.org/military/world/mexico/army.htm , (Pristupljeno 26. oktobar 2014.)

[103] Ibid.

[104] Dostupno preko: http://www.globalsecurity.org/military/world/mexico/army-rank.htm, (Pristupljeno 26. oktobar 2014.)

Oznake kopnenih jedinica
Izvor: http://www.globalsecurity.org/military/world/mexico/military-dui.htm (Pristupljeno 26. oktobra 2014.)

Meksička vojska niti je velika, niti je visoko mehanizovana u poređenju sa oružanim snagama velikih sila. Njena glavna uloga je da služi meksičkoj državi i to na više načina: ona je garant stabilnosti novokonstruisane vlasti, čuvar javnog reda i mira, aktivno učestvuje u programima javnih radova širom zemlje. Novac koji država odvoji na finansiranje svojih oružanih snaga približno je jednak osmini onoga što SAD odvoji za svoje oružane jedinice u vreme mira.[105]

Kada je u pitanju strateška organizacija, vojska je raspodeljena tako da štiti zemlju od spoljnih napada. Na istoku, Meksiko je zaštićen od direktnog napada čvrstom kontrolom koju vrši SAD na prilazima u Meksički zaliv i Karipsko more. Na jugu, duž granice sa Gvatemalom, nalaze se nepregledne džungle preko kojih postoji samo jedna glavna linija komunikacije – pruga koja doseže do Sučiate, tako da je Meksiko zaštićen u tom delu, manje više, prirodom koja je učinila svoje.[106] U svakom slučaju, Gvatemala, koja broji manje od tri miliona stanovnika, nije potencijalna pretnja za Meksiko. Može se reći da neposredna opasnost više leži u velikom broju nemačkih plantažera kafe. Mnogi od njih su naturalizacijom postali meksički državljani, oženjeni Meksikankama, koji mogu da nastave svoje subverzivne aktivnosti iz njihovih naselja duž granice Gvatemale sa meksičkom državom Čiapas.

[105] Virginia Prewett, "The Mexican Army", *Foreign Affairs,* Dostupno preko: http://www.foreignaffairs.com/articles/70079/virginia-prewett/the-mexican-army, (Pristupljeno 26. oktobar 2014.)
[106] Ibid.

U ovom regionu, gde su putevi neprohodni a komunikacija otežana, avio kompanija Francisko Sarabia posluje vazdušnom linijom dugom 6. 470 kilometara, a polovinu osoblja čine Nemci koji su postali naturalizovani Meksikanci.[107] Meksiko je najotvoreniji na zapadu gde je više od dve hiljade milja morske obale nezaštićeno, od SAD – a do Gvatemale.[108] Od vitalnog je značaja da meksička vojska ispuni svoju misiju kao branilac konstruisane vlasti i da održi lojalnost kao stalna, depolitizovana institucija.[109] Ovo je evolucija od stare ideje da je vojska sredstvo za unapređenje političke sudbine svojih lidera, do nove ideje, da je funkcija vojske da služi narodu. Meksiko se oslanja na svoje partnerstvo sa SAD –om i Evropom kada je u pitanju snabdevanje vojnom opremom. Međutim, stvarnu vojnu snagu, uprkos svoj opremi, čini ljudstvo. Ukupnu meksičku populaciju čini 116.220.947 ljudi. Sledeća tabela predstavlja prikaz raspoloživog ljudstva.[110]

Raspoloživo ljudstvo u Meksiku

Dostupno ljudstvo	59. 179. 064
Sposobni za službu	48. 882. 415
Broj vojno sposobnih godišnje	2. 172. 378
Aktivno osoblje	267. 500
Rezervno osoblje	76. 500

Izvor:http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=mexico (Pristupljeno 26. oktobra 2014.)

Velika mana Meksika je što nema ni jedan tenk. Oklopnih borbenih vozila ima 1. 206, samohodnih topova 12, vučne artiljerije 450 a višecevnih raketnih sistema ima 30.[111]

[107] Ibid.
108 Ibid.
[109] Ibid.
[110] *Mexico Military Strength*, 27. mart 2014. Dostupno preko: http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=mexico,(Pristupljeno 26. oktobar 2014.)
[111] Ibid.

Oklopno borbeno vozilo
Izvor: http://www.demotix.com/news/1965434/day-armored-weapon-and-combat-vehicles-mexican-army-puebla#media-1965448 (Pristupljeno 26. oktobra 2014.)

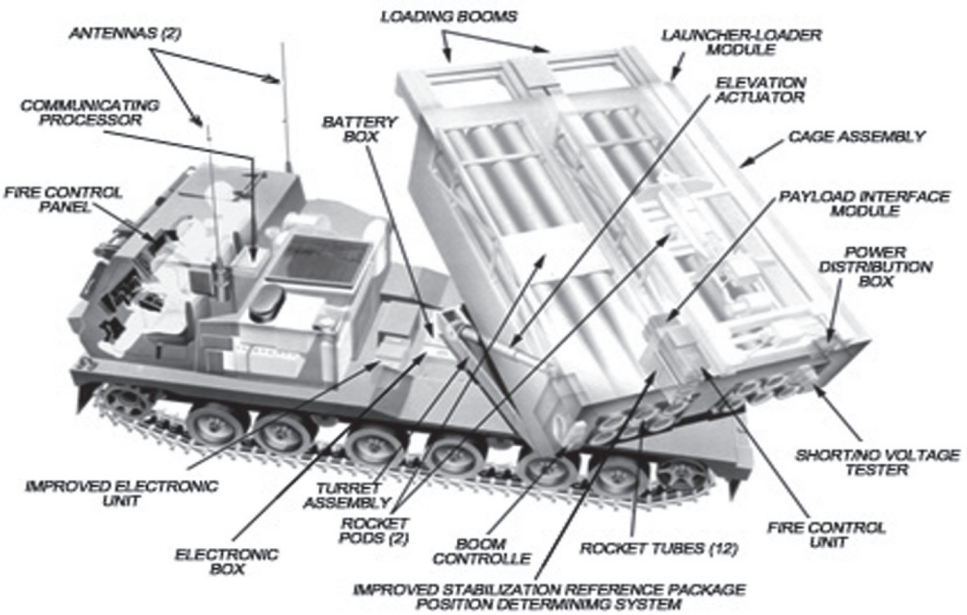

Višecevni raketni sistem
Izvor: http://weaponsandwarfare.com/?p=4949
(Pristupljeno 26. oktobra 2014.)

Bez obzira na brojnost vojne snage, rat se vodi i finansijama isto koliko i vojskom i oružjem. Kada su finansije u pitanju, Meksiko odvaja za odbranu sedam milijardi dolara.[112]

Po svemu sudeći, Meksiko dosta vojno zavisi od Sjedinjenih Američkih Država. Znatan deo vojnog kadra je obučen u SAD – u, uprkos postojanju vojnih koledža u Meksiko Sitiju i drugim delovima zemlje. Vojska jeste stekla veću mobilnost u borbi protiv gerilaca i narko bosova, ali, meksičke oružane snage i dalje pate od nedostatka inicijative podređenih, loše saradnje između vojske i mornarice i još uvek, jako rasprostranjene korupcije. Sve dok je tako, SAD će imati veliki uticaj na funkcionisanje vojnih jedinica u ovoj zemlji.

- **Nauka i tehnologija Meksika[113]**

Tokom poslednje decenije Meksiko je nastojao progresivno da razvije i stavi pod okrilje države svoje naučne i tehnološke mogućnosti. Ovakav poduhvat zahteva dugoročna Vladina ulaganja u obrazovanje i istraživanje. Oblasti na koje se meksički Nacionalni savet za nauku i tehnologiju fokusirao su: stipendije za istraživače i tehničare na visokom nivou, indikativni programi za podršku istraživanju i osnovne ili nove industrije u oblastima kao što su energetika, elektronika, obrada metala i agronomija. Prevod naučnih klasika i savremenih publikacija na španski i njihova distribucija u Meksiku su dobili posebnu pažnju u cilju pripremanja Meksika za učešće u važnim naučnim i tehnološkim projektima širom sveta.

Meksiko je postao jedna od najpoželjnijih destinacija na globalnom IT tržištu. Sa veoma jasno definisanim strategijama, industrijom i podrškom Vlade i pojačanom saradnjom sa univerzitetima, Meksiko stvara povoljan ambijent za IT kompanije. Glavni razlog rasta IT tržišta u Meksiku je brz rast softvera i IT usluga na tržištu. Tržište softvera u Meksiku se može definisati kroz integracione platforme za upravljanje informacijama koje se sastoji od hardvera, softvera i usluga. IT odeljenja su odgovorna za čuvanje, obradu, prenos i preuzimanje informacija. U Meksiku je zapažen porast „računarstva oblaka". On je uslovio smanjenje ulaznih barijera na IT tržištu za nekoliko manjih firmi zbog niskog ulaganja u infrastrukturne podrške i malog rizika ulaganja. Nekoliko federalnih vladinih agencija koriste „računarstvo oblaka" u Meksiku, mada Meksiko uglavnom koristi usluge koje nude MNK na IT tržištu poput Googla i Amazon Web Service-a.

---

[112] Ibid.

[113] Ovaj deo teksta napisale su Jelena Đukić i Nevena Mančić

Tržište u Meksiku može biti podeljeno u tri divizije: hardver, softver i IT usluge. Iako rast tržišta softvera trpi zbog problema sa piraterijom, došlo je do značajnog rasta u poslednjih nekoliko godina. Analitičari TechNavia predviđaju da će IT tržište u Meksiku rasti na CAGR od 6.61 % u periodu 2014 – 2018.[114] Meksiko je već postao središte velikih IT i BPO objekata kojima upravljaju kompanije kao što su HP, IBM i Infosis. Meksički gigant Cemex je objavio vest o potpisivanju dogovora za IT usluge za svoje podružnice u vrednosti od 500 miliona dolara.[115] Tokom poslednjih nekoliko godina, globalne BPO kompanije su otvorile kancelarije u više od desetak gradova u Meksiku. Dok su čvorišta ove IT/BPO saradnje u Montereju, Suidad Huarezu i Gvadalahari, Meksiko Siti takođe pravi ime za sebe. U okviru Latinske Amerike, Meksiko je jedina zemlja sa četiri Teleteks grada. Kvalitet rada je u porastu pa se ovo karakteriše kao industrija sa neverovatnim potencijalom.[116]

Pored IT tehnologije, u Meksiku se razvijaju i nanotehnologija i biotehnologija. One se, međutim, razvijaju na veoma niskom nivou i nisu uobičajene a ni dovoljno velike da se takmiče sa većim američkim ili evropskim korporacijama. Razlog ovome je uglavnom to što se na Meksiko i dalje gleda kao na zemlju u razvoju umesto kao na zemlju koja je industrijalizovana. Recimo, Meksiko ima nekoliko nuklearnih istraživačkih laboratorija, ali one su male i koriste se uglavnom za civilne namene.

Uopšteno govoreći, u Meksiku se koristi ista tehnologija kao i u SAD – u, Kanadi ili zemljama Evrope. Meksiko je tržište u nastajanju, sa velikim razlikama u prihodima među građanima, ali to nikako ne znači da Meksiko ne poseduje visoko razvijene tehnologije. Recimo, u Meksiku su utičnice za struju prilagođene upotrebi struje koja se dobija preradom geotermalne energije, energije vetra ili iz nuklearnih postrojenja. Većina stanovništva poseduje računare i pametne telefone. Takođe, veliki broj automobila koji se voze u SAD – u, Kanadi i Japanu su proizvedeni u Meksiku, poput Pontiak Asteka koji je di-

[114] *IT market in Mexico 2014* – 2018, Infiniti Research Limited, Dostupno preko : http://www.sandlerresearch.org/it-market-in-mexico-2014-2018.html, (Pristupljeno 2. septembra 2014.)
[115] Nathaniel Parish Flannery, *Mexico City is focusing on tech sector development*, 23. decembar 2013,Forbes magazine, Dostupno preko : http://www.forbes.com/sites/nathanielparishflannery/2013/12/23/mexico-city-is-focusing-on-tech-sector-development, (Pristupljeno 2. septembra 2014.)
[116] Ibid.

zajniran od strane meksičkih inžinjera. U Meksiku se, takođe, sklapaju mnogi avionski delovi. (On je šesti po redu dobavljač avionskih delova američkoj vazduhoplovnoj industriji). LCD TV, 3D TV, HD TV su relativno nove tehnologije i uglavnom ih poseduju pripadnici bogatije populacije, ali je bitno napomenuti da su na raspolaganju celokupnom meksičkom stanovništvu.

Ono što je trenutno najveća briga čelnicima meksičkog Udruženja direktora za primenjena istraživanja i tehnološki razvoj, je to što nauka ne doprinosi razvoju zemlje jer naučni i tehnološki sistem nije bio dizajniran da služi društvu. Nedostatak dugoročnih i efikasnih saveza između univerziteta i privatnog sektora je najkritičniji problem i ne može se rešiti u kratkom roku. Ali u Meksiku je inovacija kapitala vezana za javni sektor jer za svaki naučni projekat od strane privatnih kompanija, javni sektor stvori deset. To je razlog zbog kojeg naučnici zahtevaju od Vlade da budu oprezni pri davanju poreskih olakšica jer javna podrška treba da se pruža preduzećima koja imaju razvijene veze sa javnim univerzitetima i istraživačkim centrima. Smatraju da kompanije koje su bolje povezane sa univerzitetima treba da uživaju više podrške. To će dati viši status ovoj saradnji i olakšaće finansiranje, što znači manje centralizovani naučni budžet ali i postojanje nauke i tehnologije kako na državnom nivou, tako i na nivou federalnih jedinica.

Sa ciljem da ojača visoko obrazovanje i poveća akademske istraživačke aktivnosti Savezna Vlada Meksika osnovaće nov Nacionalni tehnološki institut.[117] Nacionalni institut će obuhvatiti sektore tehnologije, istraživanja, nastave i razvoja tehnološkog obrazovanja. Ciljevi ove institucije su da obezbedi, razvija i inicira primenjena istraživanja u nauci i tehnologiji, te da ponudi najviši kvalitet obrazovanja koji će garantovati jednake mogućnosti za učenike bez obzira da li žive u ruralnim ili urbanim oblastima. Meksička agenda za inovacije za period do 2025. godine (State Innovation Agenda) obuhvata sledeće strateške sektore: automobilska industrija, elektronika i tehnološke novacije, poljoprivreda i prehrambena industrija.[118]

Meksiko zauzima prvo mesto u Latinskoj Americi po proizvodnji automobila, pretičući Brazil, i predviđa se da će tu prednost zadržati do kraja 2014. godine, dok na listi najvećih svetskih prozvođača

[117] http://www.theyucatantimes.com/2014/07/federal-government-will-create-the-new-national-technology-institute-of-mexico/, (Pristupljeno 12.08.2014.)
[118] http://www.fumec.org/agendasinnovacion/?p=627, (Pristupljeno 14.08.2014.)

automobila zauzima sedmo mesto.[119] Auto - proizvodnja je u Meksiku porasla za 1.4% početkom 2014. godine što je rezultiralo sa 1.6 miliona proizvedenih auomobila, za razliku od Brazila koji je proizveo 1.47 milona automobila.[120] Iako elektroniku i informacione tehnologije uglavom razvijaju velike multinacionalne kompanije, postoji jedna uspešna priča sa elektronskim projektovanjem u Meksiku - kompanija Snowbush-Semtech, koja spada u jednu od najvećih kompanija u svetu u oblasti elektronskog projektovanja.[121] U sektoru agrobiznisa, modernizacija je odigrala važnu ulogu u oblasti očuvanja i efikasnog korišćenja vode, ozračivanja voća i povrća, ali i proizvodnji i obradi organskog voća i povrća.[122]

IT kompanije u Meksiku nude veliki spektar usluga, uključujući IT konsalting, centre za obradu podataka, razvoj aplikacija i testiranje. Industrijska rešenja se fokusiraju na proizvodnju i tehnologiju u oblastima kao što su automobilska industrija, farmakologija, biotehnologija, bezbednost i računarsko projektovanje. Savezna Vlada Meksika aktivno podržava strane investicije u IT sektoru i pruža niz podsticaja i poreskih olakšica, kao i novčanih poklona u okviru ProSoft programa.[123] Po nekim prognozama, u periodu od 2011-2015, ulaganje Meksika u IT sektor porašće za 11%. Ove godine Meksiko je bio domaćin Svetskog kongresa o informacionim tehnologijama (World Congress on Information Technology, WCIT), u periodu od 29. septembra do 01. oktobra 2014., koji okuplja preko 2500 delegata iz 80 država.[124] Prema podacima WCIT, Meksiko je prvi u svetu po izvozu LED ekrana, a treći po izvozu u oblasti informacionih tehnologija.

U okviru evropskog programa "Horajzon 2020" Meksiko je sklopio bilateralni sporazum sa Evropskom unijom u cilju jačanja saradnje u oblastima nauke, tehnologije i inovacija. Sporazum je stupio na snagu 25. septembra 2013. godine i traje 36 meseci.[125] EU-MEX-INNOVA (European Union – Mexico Bilateral Innovation Initiative) nastoji da razvije i ojača saradnju dve strane kako bi se uspešno nosile

[119] http://www.bloomberg.com/news/2014-07-07/mexico-passing-brazil-as-top-latin-american-car-producer.html, (Pristupljeno 12.08.2014.)

[120] http://www.businessweek.com/articles/2014-07-10/why-mexico-is-passing-brazil-in-car-production, (Pristupljeno 12.08.2014.)

[121] http://www.fumec.org/agendasinnovacion/?p=627, (Pristupljeno 14.08.2014.)

[122] http://www.fumec.org/agendasinnovacion/?p=627, (Pristupljeno 14.08.2014.)

[123] http://www.mexico-it.net/states.html, (Pristupljeno 12.08.2014.)

[124] http://wcit2014.org/wcit-2014/, (Pristupljeno 12.08.2014.)

[125] http://ec.europa.eu/research/iscp/index.cfm?lg=en&pg=mexico, (Pristupljeno 12.08.2014.)

sa društvenim i tehnološkim izazovima kroz međunarodnu saradnju, tako što će proizvodnju u oblasti nauke, tehnologije i inovacija učiniti konkurentom i efikasnom.[126]

Nakon početne ekonomske krize 1994. godine, koja je zadesila Meksiko kao posledica liberalizacije tržišta i NAFTA sporazuma, i istovremeno usporila naučni i tehnološki razvoj u ovoj državi, Meksiko se svim snagama trudi da nadoknadi izgubljene godine. Primetan je fokus na mladu populaciju i napori da joj se obezbedi kvalitetno obrazovanje od koga će sutra imati koristi cela zajednica. Takođe, Meksiko pokušava da ostane u toku sa najnovijim tehnološkim inovacijama koje će modernizovati državu. U ovom kontekstu, Meksiko će naročito profitirati od sporazuma sa Evropskom unijom, ali i od otvaranja tržišta za multinacionalne kompanije koje, po pravilu, uvek sa sobom donose nove tehnologije u zemlju domaćina.

- **Nacionalna kohezija Meksika[127]**

Meksička nacija je relativno mlada. Kao takva postoji od nezavisnosti koju je stekla 1821. godine. Prava etnička definicija današnjih Meksikanaca bila bi mešavina različitih uticaja starosedelačkih naroda i elemenata evropskih tradicija, naravno, u najvećoj meri španske, koji pritom nemaju veze sa rasnim poreklom. Meksički narod po ovoj definiciji odgovara pojmu "Mestizo" i to je koncept nacionalnog identiteta stanovnika modernog Meksika koji čine preko 90% populacije. Ostatak od nešto manje od 10% predstavljaju etničke grupe koje se izjašnjavaju kao starosedeoci i služe se nekim od manjinskih starosedelačkih jezika.

U svakodnevnom životu Meksikanaca religija igra veoma važnu ulogu. To je ono što povezuje sve Meksikance i oko čega oni grade svoje jedinstvo. U velikoj meri religija pomaže da se prevaziđu sve socio-kulturne podele, utiče kao neki primirujući aspekt, ali do određene mere.[128] Kulturne podele nisu toliko velike zato što je bio jedan kolonizator, Španija. Kao druga zemlja Latinske Amerike po broju vernika, može se reći da je religijski aspekt dosta izražen i da utiče i na donošenje odluka u svakodnevnom životu.[129] U ovoj zemlji religija

[126] http://www.conacyt.gob.mx/pci/index.php/eumexinnova/about-eumexinnova, (Pristupljeno 12.08.2014.)
[127] Ovaj deo teksta napisala je Nevena Mančić
[128] Prof. Nemanja Džuverović, Intervju autorke sa prof. Nemanjom Džuverovićem, 26.03.2015.
[129] Ibid.

se dosta upliće i u politiku, mnogo više nego u ostalim zemljama. Iz ovoga možemo izvesti zaključak da je religija nešto oko čega se nacija okuplja, usaglašava svoje probleme i crpi svoje jedinstvo. Slika Meksika nije potpuna bez njegove pesme, koja dočarava lepotu te zemlje, govori o njenim ljudima i njihovoj dugoj borbi za slobodu. Meksikanac uvek peva od srca i iskreno, sa puno tuge i osećanja, ali temperamentno, kako samo to on ume.[130] Meksiko je zemlja pesme i plesa. Na ulicama i trgovima se susreću grupe narodnih pevača i svirača–Marijača, sa karakterističnim širokim šeširima, koji uz pratnju svojih narodnih instrumenata, gitara, pevaju meksičke narodne pesme.[131] Meksički narod je narod žestokog i živog temperamenta. Hrabri su i neustrašivi, što su osobine koje su u prošlosti dolazile do izražaja u njihovoj borbi za slobodu. Malo je zemalja sa ovako dugom i slavnom prošlošću. Ove osobine meksičkog naroda izražene su i danas, kada se Meksiko suočava sa brojnim problemima, poput borbe sa narko–kartelima. Naime, 2013. godine, nekoliko stotina civila, u dva grada u Meksiku, odlučilo je da preuzme stvar u svoje ruke i obračuna se sa kriminalom. Oni su se naoružali i krenuli da hapse optužene za krivična dela i uveli policijski čas.[132] Ovakva akcija je primorala vlasti da obećaju da će povećati mere bezbednosti u ovoj oblasti. Ovaj primer je svakako pokazatelj da Meksikanci pokazuju izuzetnu slogu kada se suočavaju sa problemima poput ovog. Uprkos jedinstvu koje pokazuju i slavnom prošlošću sa jakim elementima religije koja ih povezuje, globalizam je fenomen koji ne zaobilazi ni ovu državu i teži da uništi elemente nacije. Osećaj nacionalnog identiteta je fatalna prepreka za sprovođenje uniformnosti na svetskom planu, što je i cilj globalizacije ogrnute likom Sjedinjenih Američkih Država. Naime, zbog blizine SAD – a, Meksiko je neminovno potpao pod uticaj ove dominantne države i polako poprima karakteristike tamošnjeg načina života. Cilj globalizacije i amerikanizacije je svakako zatiranje različitosti i stvaranje jednog veštačkog kulturnog koktela, kome ni Meksiko nije uspeo da se odupre.[133] U Sjedinjenim Američkim Državama postoje zamerke na velike razmere useljavanja, naročito iz Meksika, ali to je nezaobilazna posledica potrage za boljim životom koji diktira upravo ova zemlja.

---

[130] http://www.znanje.org/i/i20/00iv04/00iv0404/mexico/html/uvod.html (Pristupljeno 1.07.2015.)
[131] Ibid.
[132] http://srbin.info/2013/01/13/kada-narod-uzme-stvar-u-svoje-ruke-grad (Pristupljeno 1.07.2015.)
[133] Dejvid Ajk, *Vodič kroz svetsku zaveru*, 25. April 2014. Dostupno preko: http://www.dnevne.rs/nesto-drugacije/cilj-globalizma-je-da-se-unisti-osecaj-pripadnosti-naciji (Pristupljeno 1.07.2015.)

Kada je meksička nacija u pitanju, ostaje samo nada da će njena široko rasprostranjena kultura opstati i kao takva izvršiti uticaj na severnog suseda, koji je postao dom velikom broju Meksikanaca. Ljudi uvek teže kulturi svojih ugnjetača. Meksiko je poprimio dosta kroz svoju slavnu prošlost od svojih kolonizatora, Španaca, ali je svakako uspeo da ubaci mnogobrojne elemente koji su stvorili osobenost meksičke nacije koja je izuzetno prihvatljiva u svetu. Ono što sada predstavlja izazov za ovaj narod je da očuva ono što je stvorio – svoje jedinstvo, prepoznatljivost i nacionalnost. Uspeli su jednom da se oslobode, pa se nadamo da će i sada uspeti da odbace okove bezlične jednoličnosti koji se nameću kao simbol pravog postignuća.

- **Univerzalistička kultura Meksika**[134]

Može se reći da je savremena kultura Meksika nastala kao mešavina dva izuzetno važna istorijska perioda, koja su ostavila dubok trag na meksičko nasleđe. Prvi, predkolumbovski period je bio doba velikih civilizacija Maja i Asteka koji su živeli na području Meksika. Tekovine njihove kulture i danas žive kroz običaje i tradiciju meksičkog naroda. Za taj period se vezuju čuveni ostaci stare umetnosti, izvanredne arhitekture monumentalnih građevina koje su stvarane tokom perioda dugog preko tri miliona godina. Drugi period – kolonijalni, ostavio je duboke tragove ne samo na tradiciju već i na sve sfere života u Meksiku. Ovaj period doneo je evropski tj. španski način života i duboko se usadio u meksičku tradicionalnu kulturu. Uticao je da meksička kultura, poprimi mnoge evropske karakteristike i da danas postane nešto što Meksiko dobro izvozi na svetsko tržište. Taj kolonijalni period je ostavio traga u arhitekturi pa danas u Meksiku postoje brojne sakralne građevine, ali je doneo i brojne religiozne festivale koji su danas, jedinstvena i živopisna meksička atrakcija. O tome koliko je meksička kultura i nasleđe zapravo značajno govori podatak da je na čitavom američkom kontinentu najviše lokaliteta pod zaštitom UNESCO (čak 29), upravo u Meksiku.[135] To su uglavnom istorijski spomenici civilizacije Asteka i Maja, prema kojima se Meksikanci, koji su veliki katolici, odnose sa ogromnim poštovanjem i bezgraničnom ljubavlju. Veoma je zadivljujuće da se u ovoj zemlji nikada nisu uništavali spomenici prošlih epoha pa se na primeru Meksika vidi neverovatan odnos naroda prema svom kulturnom i istorijskom nasle-

[134] Ovaj deo teksta napisala je Nevena Mančić

[135] Dostupno preko: http://whc.unesco.org/en/list, (Pristupljeno 29. septembra 2014.)

đu s obzirom na dva dominantna perioda na ovom prostoru. Čak je i meksička kuhinja 2010. godine, stavljena na listu UNESCO – a, kao „nematerijalno kulturno nasleđe".[136]

Neizostavno je reći da od svog nastanka Meksiko stoji između dva sveta i da se sastoji od oba. Mešanje ta dva sveta je stvorilo mešance tzv. „mestitos-e", ali jaz između dva društva, dve krajnosti, i dalje postoji. Boja kože i poreklo dosta utiču na položaj u društvu. Bela privilegovana elita čini krem društva, međutim, pravu „dušu" Meksika čini „obojena" većina. Kao prava mešavina modernog i tradicionalnog, Meksiko odiše jedinstvenim šarmom njegovih stanovnika i srdačnošću naroda koji se borio sa teškom kolonijalnom prošlošću, pa se i danas osećaju kompleksi inferiornosti i slika o SAD kao obećanoj zemlji. Ovaj američki san se poput epidemije usadio u želje mladih generacija za boljim životom. Španski je zvanični jezik Meksika, međutim ovde se govore i brojni indijanski jezici. Najrasprostranjeniji je navatl koji se govori pretežno na poluostrvu Jukatan.[137] Meksički španski je obogaćen velikim brojem ovih jezika koji su izmenili njegovu leksiku i stvorili jedinstven jezik koji ujedno predstavlja bitnu specifičnost ove zemlje.

Dvadeseti vek doneo je velike promene u kulturnim obrascima Meksika, pre svega u razvoju urbane kulture i načina života pod velikim uticajem SAD. Meksikanci upražnjavaju mnoge aktivnosti koje su bukvalno prenete iz Sjedinjenih Američkih Država poput televizije, koncerata, filma i sporta. Nacionalni sport je fudbal pa se može reći da su Meksikanci jako lojalni svom timu. Jedna od široko poznatih stvari je i meksička korida. Ona je ostavština konvistadora, odnosno Španaca. Koride su se tradicionalno održavale za vreme takozvanih "predstava fantastičnog sadržaja", koji su se obično priređivali za vreme nekog određenog religioznog praznika.[138] One se danas održavaju svake srede, ali samo od marta do oktobra, pošto tada traje sezona bikova. Meksiko je zemlja plesa i pesme. Marijači, su tradicionalni meksički orkestar. Sa karakterističnim širokim šeširima (sombrero), uz pratnju narodnih instrumenata, gitara, pevaju meksičke narodne

[136] Prevela: Biljana Tesić, *Meksička kuhinja proglašena nematerijalnom baštinom čovečanstva od strane UNESCO – a*, 17. oktobar 2010. Dostupno preko: http://sr.globalvoicesonline.org/2010/10/meksicka-kuhinja-proglasena-nematerijalnom-kulturnom-bastinom-covecanstva-od-strane-unesco-a, (Pristupljeno 29. septembar 2014.)

[137] Dostupno preko: http://www.everyculture.com/Ma-Ni/Mexico.html, (Pristupljeno 29. septembra 2014.)

[138] Dostupno preko: http://serbia.vipgroup.net/voyage2012/interesting, (Pristupljeno 29. septembra 2014.)

pesme. Meksikanci slave sve svoje praznike gde iskazuju svoj južnjački temperament. Verovatno najveseliji praznik je *Karnevalska nedelja*. Ona se održava nedelju dana pre Velikog posta. Za vreme Karnevalske nedelje na trgovima i ulicama svira glasna muzika, održavaju se pozorišne predstave i ulične parade a uveče bude vatrometa. Zvanično se karneval održava 5 dana, ali vrlo često počinje ranije i završava se tačno na dan Velikog Posta, izražavajući odbijanje svetskih radosti. Najveći karneval se dešava u Mekatlenu. *Dan Ustava* je zvanični praznik koji se obeležava 5. februara i tada predsednik pozdravlja narod a zatim slede i brojni koncerti i svečani događaji kojim se obeležava ovaj dan. Najspecifičniji i ujedno najneobičniji meksički praznik koji se održava 1. i 2. novembra je Dan mrtvih. U narodu se veruje da se tog dana duše mrtvih vraćaju na zemlju da bi provele vreme sa porodicom. Iako ima tužnu konotaciju i mračnu tematiku, ne smatra se tužnim praznikom već radosnim sjedinjavanjem sa porodicom. Veruje se da se prvog dana vraćaju duše odraslih, a drugog dana duše dece. Ovaj praznik predstavlja smrt i nasleđe na drugačiji način.

Dan Mrtvih, održava se 2. novembra svake godine [139]

[139] Izvor: http://www.everyculture.com/Ma-Ni/Mexico.html (Pristupljeno 29. septembra 2014.)

Slična ovome je i legenda o Ostrvu lutaka (La isla de las Muñecas). Ona je oličenje snage i opstanka meksičke kulture. Ostrvo je kao takvo, nastalo u čast devojčice koja je upala u jezero dok se igrala i utopila se. Samotnjak, po imenu Don Julian Santana Barrera, odabrao je da živi na ovom mestu, i rekao da će ga, u čast detetovog duha, naseliti lutkama. Stoga je Santana svaku staru, odbačenu lutku na koju je naišao doneo na ostrvo kao dar preminuloj devojčici. Lutke su vezane za drveće, uz poseban oltar koji je gospodin Santana konstruisao za utopljeno dete, uticali su na to da ostrvo vrlo brzo postane poznato među lokalnim stanovništvom.[140] Na ovom ostrvu danas ima nekoliko hiljada lutaka u različitim fazama raspadanja, pa se ostrvo često naziva i Ostrvo horor lutaka. Ova morbidna i čudna legenda se brzo raširila među stanovništvom i postala meksička atrakcija. Definicija morbidnog i čudnog se razlikuje od kulture do kulture i lutke sa ovog ostrva nude drugačiji pogled na starenje i smrt.[141] Pored ovih, u Meksiku postoji ogroman broj praznika koji se slave, poput Dana Marijači, Dana zastave Meksika, Katoličko rođenje, Sinko de Majo (za koji mnogi pogrešno veruju da je dan nezavisnosti Meksika, dok je to zapravo dan pobede u borbi sa francuskim okupacionim snagama), kada Meksikanci dele svoju radost i veselje sa svima.

Meksička kuhinja je svakako nešto po čemu je Meksiko svetski poznat. Glavno mesto u meksičkoj kuhinji zauzima kukuruz od koga se prave tortilje, kesadilje, načosi, tamales i mnoga druga jela. Takos, kao najpoznatije jelo meksičke narodne kuhinje, postalo je pravi meksički brend. Takerije, zgrade u kojima se takos služi, su velika konkurencija MekDonaldsu, picerijama i kineskim restoranima. Kukuruz je za Asteke bio srž religioznog i svakodnevnog života. Od njega se pravi i napitak „atol". Napici su jako važni u Meksiku. Najcenjenija je bila čokolada. U početku je ona bila rezervisana samo za plemstvo i privilegovane, a nastala je od kakaa koji je dugo služio kao sredstvo plaćanja. Popularan je i napitak pulke. To je zapravo sok od agave koji je pravio ostatak populacije za koje čokolada nije bila dostupna. Kada je Meksiko u pitanju, neizostavno je pomenuti tekilu koja je nacionalno piće. Tekila je mali grad, u državi Halisko, oko 65 km severozapadno od Guadalahare po kome je ovo alkoholno piće dobilo ime. Proizvodnju tekile strogo kontroliše meksička vlada. Zvanično mora biti proizvedena u Halisku ili okolnim regionima: Guanahuato, Mićoakan, Najarit i Tamaulipas. I ona predstavlja svetski brend.[142]

---

[140] Ibid.

[141] Ibid.

[142] Mike Devlin, *Ten fascinating facts about Mexico*, 26. jun 2013. Dostupno preko: http://listverse.com/2013/06/26/ten-fascinating-facts-about-mexico, (Pristupljeno 29. septembra 2014.)

Prošle, 2013. godine, od 25. maja do 9. juna, održan je sajam prijateljskih kultura u Meksiko Sitiju. Na sajmu je bilo prisutno oko 85 ambasada, među njima i naše diplomatsko-konzularno predstavništvo. Ova manifestacija prijateljskih kultura je odlična prilika da se kulture različitih zemalja nađu zajedno na jednom mestu, upoznaju, bolje razumeju i postanu jedinstvena spona ka povezivanju naroda jer svaki ima da ponudi ponešto što može biti univerzalno i prihvatljivo svima.

U Meksiku, kao i u mnogim drugim zemljama, kultura nastavlja da se razvija, naročito kako ljudi iz drugih zemalja postaju deo meksičkog stanovništva. Mediji takođe daju veliki doprinos približavanju meksičke kulture drugim narodima i obrnuto. Ovakva vrsta uticaja je dovela do toga da se promene stavovi u porodičnim odnosima, naročito između muževa i žena, gde uloge postaju manje definisane i fleksibilnije. Uticaj zapadne kulture i vrednosti se najviše oseća u severnim, urbanijim delovima, dok u južnim i ruralnim regionima Meksika i dalje preovladavaju tradicionalne vrednosti.[143] Međutim, ovaj jaz između severa i juga zemlje se može iskoristiti kao prednost, naročito za one koji žele da upoznaju Meksiko u potpunosti. Sama njegova moć leži u tome što istovremeno čuva svoju tradiciju i kulturne vrednosti kao svoju karakteristiku, ali i nastoji da obogati svoju kulturu i način života svog stanovništva zapadnim vrednostima. To se najviše može uočiti na severu zemlje jer je to područje mnogo urbanizovanije i modernizovanije zbog granice sa SAD-om. Upravo blizina SAD-a je značajna jer se tekovine meksičke kulture i tradicije prelivaju i ukorenjuju u život severnog suseda. SAD, kao stecište različitih kultura i tradicija i kao zemlja koja svoju snagu crpi upravo iz svoje multikulturalnosti, nastoji da održava dobre veze sa Meksikom baš iz tih razloga što značajan broj Meksikanaca naseljava južne delove SAD-a, prenoseći svoje običaje i tradiciju i na američke građane.

- **Uticaj Meksika u međunarodnim organizacijama[144]**

Meksiko ima članstvo u preko 60 međunarodnih organizacija širom sveta i status posmatrača u 7 od njih.[145] Ako se uzmu u obzir širina organizacije, njen uticaj i značaj na globalnom nivou, kao najvažnije organizacije u kojima Meksiko ima članstvo treba spomenuti sledeće:

---

[143] Cassie Damewood, *Mexican family culture*, Dostupno preko: http://family.lovetoknow.com/family-values/mexican-family-culture, (Pristupljeno 29. septembra 2014.)

[144] Ovaj deo teksta napisala je Jelena Đukić

[145] http://www.indexmundi.com/mexico/international_organization_participation.html, (Pristupljeno 29.08.2014.)

*Meksiko je jedna od zemalja osnivača **Ujedinjenih nacija** (United Nations, UN). Oduvek je aktivno učestvovao u ekonomsko-socijalnim poslovima UN-a, međutim zbog ograničenja koja je nametao meksički Ustav, Meksiko do nedavno nije mogao da uključi svoje vojne trupe u UN mirovne misije. Uz snažne napore vlade i predsednika da se uzdigne ugled zemlje na međunarodnom planu i uz isticanje da je Meksiko ''akter sa globalnom odgovornošću",[146] predviđeno je da Meksiko može uključiti svoje trupe u mirovne operacije Ujedinjenih Nacija.[147] Meksiko je takođe član grupe ''Ujedinjeni za konsenzus", koja se protivi povećanju broja stalnih članova Saveta bezbednosti, ali se zato zalaže za povećanje broja privremenih članova.[148]

Ovde je značajno spomenuti **MIKTA** inicijativu nastalu na marginama Generalne skupštine UN-a u septembru 2013. godine.[149] Članice ove grupacije su Meksiko, Južna Koreja, Indonezija, Turska i Australija, kojima su zajednički članstvo u G20, miroljubiv pristup rešavanju globalnih problema, demokratske strukture i sličan nivo ekonomskog rasta. Pojedini stručnjaci predviđaju da bi MIKTA mogla u budućnosti da postane uticajna grupacija poput BRIKS-a, što predstavlja još jednu šansu za Meksiko da samouvereno iskorači na međunarodnu scenu.

***Agencija za zabranu nuklearnog oružja u Latinskoj Americi i na Karibima** (The Agency for the Prohibition of Nuclear Weapons in Latin America and the Caribbean, OPANAL) sa sedištem u Meksiko Sitiju. Glavna tela Agencije su Generalna skupšina, Generalni sekretarijat i Savet koji se sastoji od pet članova. Na specijalnom zasedanju Generalne skupštine krajem 2013. godine, Meksiko je izabran za člana Saveta za period od 2014-2018.

*Od 1993. godine Meksiko je član **Azijsko-pacifičke ekonomske saradnje** (Asia-Pacific Economic Cooperation, APEC). APEC je osnovan 1989. godine i pretežno je orjentisan na unapređenje trgovine i druga ekonomska pitanja. Trenutno ima 21 državu članicu, a među njima Kanadu, Meksiko, Rusku Federaciju i Sjedinjene Američke Države koje zajedno broje preko 40% svetske populacije, proizvode 55% bruto domaćeg proizvoda, na globalnom nivou, i obuhvataju 44% ukupne svetske trgovine.[150]

---

[146] http://www.telesurtv.net/english/news/Mexico-Will-Send-Troops-to-UN-Peacekeeping-Missions-20141215-0006.html, (Pristupljeno 19.12.2014.)

[147] Ibid.

[148] http://www.un.org/press/en/2005/ga10371.doc.htm, (Pristupljeno 17.08.2014.)

[149] http://www.mfa.gov.tr/the-first-meeting-of-mikta-foreign-ministers-was-held-on-the-sidelines-of-the-un-general-assembly.en.mfa, (Pristupljeno 17.08.2014.)

[150] http://www.business-standard.com/article/economy-policy/brics-summit-in-brazil-china-invites-modi-for-apec-summit-114071600143_1.html, (Pristupljeno 03.08.2014.)

*Premda je **Karipska zajednica i zajedničko tržište** (Caribbean Community and Common Market, CARICOM) uspostavljena radi unapređivanja saradnje među državama regiona Kariba, Meksiko ima prilično tesne veze sa ovom organizacijom i status posmatrača. Zapravo, Meksiko je prva država koja je 1974. godine, po osnivanju CARICOM-a, uspostavila zajedničku komisiju sa ovom organizacijom u cilju razvoja saradnje u oblastima kao što su transport, poljoprivreda i agro-industrijski razvoj, pomorsko obrazovanje, agro-meteorologija i klimatologija...[151]

U periodu od 29-30. aprila 2014. u Meksiku održan je treći po redu samit predstavnika Meksika i država članica CARICOM-a za koji se smatra da će biti impuls daljem razvoju regionalne saradnje i integracije.[152] Može se reći da se državice karipskog regiona ponajviše uzdaju u svog velikog suseda s obzirom da je Meksiko član prestižne grupe **G20** koja okuplja ministre finansija i guvernere nacionalnih banaka najznačajnijih ekonomija sveta, te je češće u poziciji da kroz formalne i neformalne tokove promoviše i štiti interese zemalja periferije.

*Meksiko ima svoje predstavnike i u međuvladinoj grupi **G24**. Svrha grupe je da koordinira poziciju zemalja u razvoju u vezi sa monetarnim i razvojnim pitanjima, ali i da obezbedi veću zastupljenost zemalja u razvoju u pregovorima o reformi međunarodnog monetarnog sistema.[153]

*Od 1994. godine Meksiko je član i **Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj** (Organisation for Economic Cooperation and Development, OECD). Meksički ekonomista i diplomata Hose Angel Guria 2010. godine je ponovo izabran za Generalnog sekretara ove organizacije na period od 5 godina.

Na kraju, treba spomenuti da, između ostalog, Meksiko ima članstvo i u Međunarodnom Monetarnom Fondu, Svetskoj Trgovinskoj Organizaciji, Svetskoj Banci, Organizaciji američkih država, potpisnik je GATT sporazuma...

Zahvaljujući svom članstvu u međunarodnim i regionalnim organizacijama i specijalizovanim agencijama, Meksiko je stvorio pretpostavke za korišćenje potencijala koji proizilaze iz umreženosti u glo-

---

[151] http://www.caricom.org/jsp/pressreleases/press_releases_2014/pres90_14.jsp, (Pristupljeno 03.08.2014.)

[152] http://www.theyucatantimes.com/2014/04/conclusions-of-mexico-caricom-and-acs-summits/, (Pristupljeno 03.08.2014.)

[153] http://g24.org/about-2/, (Pristupljeno 03.08.2014.)

balizovanom svetu. MIKTA inicijativa i vojno uključivanje u mirovne operacije UN samo su pokazatelj da treba ozbiljno razmotriti ulogu Meksika na globalnom planu. Vrlo je verovatno da će u predstojećim decenijama Meksiko učvrstiti svoj status sile srednjeg ranga i da će postati spona između grupacija razvijenih i nerazvijenih zemalja. Ipak, izgleda kao da Meksiko još uvek ne koristi u potpunosti sve prednosti sile u usponu. Čini se da će u budućnosti posebno biti interesantna pitanja šta Meksiko može da uradi za države u razvoju i koja će od aktuelnih velikih sila prepoznati u Meksiku važnog saveznika.

- **Meka moć Meksika**[154]

Meksiko je država sa velikim potencijalom i realnim mogućnostima da istupi iz trenutnih okvira koje zamaraju unutrašnji problemi i zakorači u novu dimenziju jačanja sopstvenog digniteta i uticaja u svetu. Meka moć je jedan od najboljih kanala za države koje žele da poboljšaju sliku o sebi, a time učine odličan pretposao za svoju ekonomiju i stabilan privredni rast. Meka moć Meksika se meri pomoću trinaest varijabli koje je izdvojila konsultantska kuća „Ernst i Jang" (Ernst & Young) u saradnji sa Skolkovo (Skolkovo) institutom. Reč je o varijablama koje se svrstavaju u tri zasebne grupe: globalni ugled, globalni integritet i globalna integrisanost.[155] Za 2010. godinu, na osnovu Izveštaja „Ernst i Janga" iz 2012. godine Meksiko se nalazi na 13. mestu u svetu po indeksu meke moći koji iznosi 11,5.[156] Samo godinu dana pre (2009) indeks meke moći Meksika je iznosio 19,3[157]. Na pitanja kakve su današnje tendencije i šta je uzrok pada ukupne meke moći, odgovor se nalazi u analizi pomenutih varijabli.

Globalni ugled

Izvoz kulturnih dobara

Izvoz kulturnih dobara se odnosi na prihode stečene izvozom robe, kao što su filmovi, muzika, scenariji i knjige.[158] Malo ko se može pohvaliti činjenicom, ne računajući mlađe generacije, da nikada nije čuo za Esmeraldu, Rosalindu, Marisol i Rubi, junakinje koje su na mala vrata „progurale" meksičke telenovele u sam vrh svetske gledano-

[154] Ovaj deo teksta napisao je Đorđe Mihajlović
[155] Ernst & Young, *Rapid-growth markets soft power index,* EYGM Limited, 2012. p.7
[156] Isto, p. 14
[157] Isto.
[158] Isto, p.7

sti. Period prelaska iz dvadesetog u dvadest i prvi vek ostaće zauvek zabeležen zlatnim slovima u istoriji meksičke industrije serija (telenovela), ali i značajan period koji je zaslužan za temelje meke moći Meksika. Meksičke telenovele, kao transkulturni proizvod, bile su u mogućnosti da inspirišu i utiču na različite kulturne obrasce predstavljajući, na jednoj strani, višestranu, živu, ali konzervativnu meksičku kulturnu zajednicu, dok sa druge strane, nastojale su da modernizujući sopstveni nacionalni identitet učine ga otvorenijim, savremenijim, liberalnijim i prilagodljivijim.[159] Podaci Konferencije Ujedinjenih nacija za trgovinu i razvoj (UNCTAD) govore da je Meksiko po osnovu izvoza kulturnih dobara zaradio 162 miliona dolara u 2012. godini pre svega zahvaljujući književnosti.[160] Oštrica uticaja ove varijable na ukupnu meku moć je unazad desetak godina u velikoj meri otupela, na krilima stare slave više se ne živi, stoga, Meksiku ne preostaje ništa drugo nego da više ulaže u polje u kom je nekada prednjačio.

Popularnost jezika

Od ukupne populacije koja broji nešto više od 120 miliona stanovnika, njih 92,7%[161] priča španskim jezikom, dok 5,7%[162] priča pored španskog i neki od 62 autohtona jezika koji se mogu čuti na teritoriji današnjeg Meksika. Na osnovu ovih brojki zaključuje se da je po broju izvornih govornika španskog jezika Meksiko na prvom mestu. Ova varijabla se prema „Ernst i Jangu" meri na osnovu broja američkih studenata koji su na američkim univerzitetima odabrali da uče maternji jezik neke druge države. Španski kao jedan od službenih jezika Ujedinjenih nacija u Sjedinjenim Američkim Državama (SAD) u 2009. godini odabralo je da uči 861,008 studenata, dok se u 2014. taj broj smanjio na 790,756 studenata.[163] Ovakav podatak treba uzeti sa rezervom bar

159 Marina Guajardo Villar, *How is Mexico implementing its soft power by means of its public diplomacy to influence its international image?*, Master Thesis, Leiden University, 2012, p. 34, dostupno na: https://openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/handle/1887/19412/Marina-Guajardo_MasterThesis_FINAL.pdf?sequence=1

160 Statistika UNCTAD, dostupno na: http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx (pristupljeno 11.01.2015.)

161 CIA The World Factbook, *Languages in Mexico*, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mx.html (pristupljeno 28.10.2014.)

162 Isto.

163 Izveštaj „Modern language Association 2009/'13" o izučavanju stranih jezika na američkim univerzitetima, dostupan na: http://www.mla.org/cgi-shl/docstudio/docs.pl?flsurvey_results (pristupljeno 22.03.2015.)

kada je u pitanju njegov uticaj na ukupnu meku moć Meksika s obzirom da se ne odnosi samo na Meksiko već i na sve države u kojima se dominantno koristi španski jezik. Međutim, činjenica je da značajna meksička imigracija nastanjuje SAD sa sobom noseći svoju kulturu i jezik što svakako utiče na to da se španski itekako čuje na ulicama SAD. Širenje meke moći Meksika po osnovi popularnosti jezika ostaje kao perspektiva, ali i mana zbog, pre svega, Španije i njene meke moći koja polaže nade upravo na ovu varijablu.

Olimpijske igre

Olimpijske igre su poprište savremenih odmeravanja snaga. Značaj i uticaj koji ostvaruju prevazilazi granice sportskih terena i često imaju političke implikacije. Otuda su olimpijske igre kao varijabla za merenje ukupne meke moći neke države od posebne važnosti. Izveštaj „Ernst i Janga" pokriva jedne letnje i jedne zimske igre koje su se odvijale pre 2010. godine. Reč je o Letnjim olimpijskim igrama u Pekingu 2008. godine kada je Meksiko osvojio dve zlatne i jednu bronzanu medalju i Zimske igre u Vankuveru 2010. godine gde je Meksiko imao samo jednog predstavnika koji nije bio među osvajačima medalja.[164] Poslednje Letnje igre u Londonu 2012. godine ostale su u prijatnom sećanju brojnim Meksikancima jer su po uspehu bile najbliže Letnjim igrama koje je Meksiko 1968. ugostio u svojoj prestonici Meksiko Sitiju, saldo osvojenih medalje je bio: jedno zlatno, tri srebra i tri bronze.[165] Soči 2014. godine nije sportska smotra kojoj se Meksiko posebno hvališe, rezultat je isti kao i iz Vankuvera, jedan predstavnik, nula medalja.[166] Meksiko je sve konstantniji na sportskoj smotri najboljih što govore i ostvareni rezultati (kada su u pitanju Letnje olimpijske igre), međutim, nije to nivo koji država sa tolikom populacijom i sportskim žarom priželjkuje.

Lista „Tajm 100"

Uticaj inspirativne i harizmatične ličnosti često nadilazi nacionalne granice.[167] Upravo ovaj elemenat inostranosti kod uticajnih ličnosti je pogodan prostor za širenje meke moći zemlje čije državljan-

[164] National Olympic Committees, Mexico, dostupno na: http://www.olympic.org/mexico (pristupljeno 01.11.2014.)
[165] Isto.
[166] Isto.
[167] Ernst & Young, *Rapid-growth markets soft power index,* EYGM Limited, 2012. p.8

stvo poseduje ta ličnost. „Ernst i Jang" doprinos tzv. „globalnih ikona" mere na osnovu prisustva ličnosti iz određene države na „Tajmovoj listi najuticajnijih ljudi na svetu" („TIME 100") koja izlazi svake godine. Od 2009. do 2013. godine na „listi" su se našla tri Meksikanca. Prvi među njima je „kratki Guzman" (El Chapo Guzmán), odnosno Žoakin Guzman (Joaquín Guzmán), vođa narko kartela Sinaloa (Sinaloa).[168] Te 2009. godine, kada se našao na „listi" bio je jedan od najtraženijih begunaca na svetu, na njegovo ponovno privođenje pravdi čekalo se sve do februara 2014. godine[169]. Tajmova lista je 2009. godine „ugostila" još jednog Meksikanca, i to Karlosa Slima (Carlos Slim), uspešnog biznismena i filantropa.[170] Tri godine uzastopno Meksiko nije imao predstavnika na ovoj prestižnoj listi, da bi se 2013. godine na njoj našao „lider za primer"[171] Enrike Penja Nieto (Enrique Peña Nieto)[172], predsednik Meksika. Pod skutima lidera koji „kombinuje Reganovu harizmu, Obamin intelekt i Klintonovu političku veštinu"[173] za očekivati je da meka moć Meksika dosegne očekivane visine. Na „listi" za 2014. godinu ne nalazi se nijedan Meksikanac.

Najpoznatije kompanije

Kompanije jedne države predstavljaju jedno od osnovnih načina angažovanja i integracije države sa ostatkom sveta, a poznati brendovi kompanija uvećavaju meku moć domaće države.[174] Ugled neke firme i njen brend lako mogu biti osnovica za prepoznavanje države iz koje dolaze, isto tako poseduju značajan uticaj na ukupnu meku moć države. Američki poslovni magazin „Forčn" (Fortune) svake godine izbacuje listu najpoznatijih kompanija. Za 2012. godinu, prema „Forčnu", Meksiko predstavljaju dva giganta koja se zbog jake konkurencije

[168] The 2009 TIME 100, Joaquín Guzmán, dostupno na: http://content.time.com/time/specials/packages/article/0,28804,1894410_1893847_1894205,00.html (pristupljeno 01.11.2014.)

169 Mexicos most wanted drug lord captured, dostupno na: http://article.wn.com/view-mobile/2014/02/22/Mexicos_most_wanted_drug_lord_captured_US_official_says/ (pristupljeno 01.11.2014.)

[170] The 2009 TIME 100, Carlos Slim, dostupno na: http://content.time.com/time/specials/packages/article/0,28804,1894410_1893837_1894158,00.html (pristupljeno 01.11.2014.)

[171] The 2013 TIME 100, Enrique Peña Nieto, dostupno na: http://time100.time.com/2013/04/18/time-100/slide/enrique-pena-nieto/ (pristupljeno 01.11.2014.)

[172] Isto.

[173] Isto.

[174] Ernst & Young, *Rapid-growth markets soft power index,* EYGM Limited, 2012. p.8

nisu našla među prvih pedeset. Reč je o América Móvil[175], kompaniji zaduženoj za telekomunikacije na čijem čelu je ranije pomenuti Karlos Slim, i FEMSA (Fomento Económico Mexicano, S.A.B. de C.V.)[176] najvećoj kompaniji pića i najvećem nezavisnom Coca-Cola punjaču na svetu.[177]

Globalni integritet

Vladavina prava

Vladavina prava je indeks sastavljen od strane Svetske banke i odnosi se na merenje kvaliteta institucija jedne zemlje.[178] Prema podacima Svetske banke za 2013. godinu, na skali od -2,5 do +2,5, Meksiko je dobio ocenu -0,58 ili u procentima (od 0 do 100) na osnovu kojih se određuje mesto države u svetu, Meksiko je ocenjen sa 35,07%.[179] Ovakav pregled stanja vladavine prava u Meksiku govori o nagomilanim problemima koji su se sakupljali dugi niz godina. Meksikanci su najbolju ocenu za 2013. godinu dobili u Izveštaju Američkog odeljenja za trgovinu ljudima (US State Department Trafficking in People report) i to 0,67, a najlošije stoje kada je u pitanju poštovanje ljudskih prava (0,00) koju meri Singraneli-Ričards baza za ljudska prava (Cingranelli-Richards (CIRI) Human Rights Database).[180] Efikasnost i kvalitet institucija u Meksiku ne stoje baš najbolje. Prostora za napredak uvek ima tako i na ovom polju koji zahteva podrobniju pažnju nosilaca vlasti kako bi segment vladavine prava pozitivno uticao na meku moć ove zemlje.

Indeks slobode

Rasprava za koju ova varijabla daje odgovor tiče se prvenstveno legitimiteta vlasti države čiju meku moć merimo. Represivni režimi

---

[175] América Móvil, dostupno na: http://www.americamovil.com/amx/en/ (pristupljeno 01.11.2014.)

[176] FEMSA (Fomento Económico Mexicano, S.A.B. de C.V.), dostupno na: http://www.femsa.com/en/ (pristupljeno 01.11.2014.)

[177] FORTUNE magazine, World's Most Admired Companies, dostupno na: http://archive.fortune.com/magazines/fortune/most-admired/2012/intl/Mexico.html (pristupljeno 01.11.2014.)

[178] Ernst & Young, *Rapid-growth markets soft power index,* EYGM Limited, 2012. p.8

179 World Bank, *Worldwide Governance Indicators: Mexico*, Statistical Table: Rule of Law, dostupno na: http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#home (pristupljeno 16.11.2014.)

[180] World Bank, *Worldwide Governance Indicators*, Country Data Report for Mexico, 1996-2013, dostupno na: http://info.worldbank.org/governance/wgi/pdf/c141.pdf (pristupljeno 16.11.2014.)

često se definišu kao neslobodni što, logično, negativno utiče na ukupnu meku moć države. „Ernst i Jang" indeks slobode mere na osnovu ocene koju „Fridom haus" (Freedom House) daje određenoj državi za jednogodišnji period. Na skali od 1 (najbolje) do 7 (najlošije) Meksiko je za 2015. godinu ukupno ocenjen sa čistom trojkom, ista ocena je i kada su u pitanju građanske slobode i politička prava što Meksiko svrstava među delimično slobodne države.[181] Primera radi, Meksiko je unazad petnaest godina prema „Fridom hausu" najveći stepen slobode uživao 1999. godine sa ocenom 3,5[182] i statusom kao i danas delimično slobodan. Političke slobode su te 1999. godine bile na vrhuncu s obzirom da su se stekli uslovi za predstojeće predsedničke izbore koji su se održali godinu posle kada je Institucionalna revolucionarna partija (Institutional Revolutionary Party - IRP) izgubila izbore posle 71 godinu (1929-2000). Ponovna smena vlasti i povratak IRP-a desili su se u 2012. godini, godini objavljivanja Izveštaja, u kojoj je indeks slobode Meksika ocenjen istom ocenom kao i u 2015. godini.[183] Meksiko već duže vreme kuburi sa vladavinom prava koju svakodnevno „nagrizaju" kriminal, kidnapovanja i nestanci ljudi od kojih se neki slučajevi direktno pripisuju policiji i vojsci. Stoga, rad na sprečavanju pomenutih dešavanja može u velikoj meri da utiče i na ukupnu meku moć Meksika.

Izlaznost birača na izbore

Izlaznost birača na izbore se meri na osnovu procenta izlaznosti građana sa pravom glasa na poslednjim parlamentarnim ili predsedničkim izborima.[184] 2012. godina je bila izborna godina u kojoj su Meksikanci birali predsednika i članove parlamenta. Ova varijabla je bitna jer legitimitet političkih odlučilaca i njihove politike zavisi od poverenja dobijenog na demokratskim izborima. Što je veća izlaznost i veća podrška određenoj opciji to je politika te države cenjenija u međunarodnoj areni, a time i njena meka moć dobija na većem značaju. Prema podacima Međunarodnog instituta za demokratiju i izbornu pomoć

[181] Freedom House, Freedom in the world 2015, Mexico, dostupno na: https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/mexico#.VQ8bIfnF_ew (pristupljeno 22.03.2015.)
[182] Freedom House, Freedom in the world 1999, Mexico, dostupno na: https://freedomhouse.org/report/freedom-world/1999/mexico#.VFvZ3_nF_ew (pristupljeno 06.11.2014.)
[183] Freedom House, Freedom in the world 2012, Mexico, dostupno na: https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2012/mexico#.VFvgg_nF_ew (pristupljeno 06.11.2014.)
[184] Ernst & Young, *Rapid-growth markets soft power index,* EYGM Limited, 2012. p.8

(IDEA) izlaznost na predsedničkim izborima u Meksiku procentualno je iznosila 63,14%, dok na parlamentarne izlaznost je bila nešto manja, tačnije 62,45%.[185] Na tim izborima se, kako je ranije pomenuto, na čelo Meksika vratila Institucionalna revolucionarna partija na čijem čelu je Enrike Penja Nieto koji je u predsedničkoj trci ostvario pobedu sa 39,19%[186] podrške. Izlaznost birača u Meksiku je generalno veća u poređenju sa zapadnim demokratijama i iz tog razloga je njen legitimitet veći što se preslikava na ugled države i njenu meku moć.

Emisija CO_2

Budući da je jedan od osam Milenijumskih ciljeva razvoja Ujedinjenih nacija za 2015. godinu održivi razvoj, otuda je za meku moć države bitan način njenog odnosa prema životnoj sredini. Važno je da države učine sve što je u njihovoj moći kako bi smanjile emisiju ugljen-dioksida (CO_2) u atmosferu jer u protivnom „države koje nastavljaju da povećavaju svoju emisiju ugljen-dioksida „kaljaju" svoj imidž, posebno one koje to čine u najvećoj meri"[187]. Prema Izveštaju o emisiji CO_2 Odeljenja za statistiku Ujedinjenih nacija za 2010. godinu emisija Meksika je iznosila 443,674 miliona metričkih tona.[188] Na osnovu ovih podataka Meksiko se svrstao među države sa najvećom emisijom na svetu, i to zauzevši 13. mesto 2009. godine.[189] Za 18 godina, od 1992. godine, Meksiko je pao za neznatno jedno mesto, dok, s druge strane, emisija CO_2 nije opadala već je rasla i to za 42%.[190] Uzevši u obzir da Meksiko nije među državama koje su ratifikovale Kjota protokol (Japan, 1997.) prema kojem se potpisnice obavezuju da smanje ili stabilizuju emisiju štetnih gasova u atmosferu govori o nespremnosti Meksika da se ozbiljnije suoči sa ovim problemom što svako ima negativne implikacije po ukupnu meku moć ove države.

---

[185] International institute for democracy and electoral assistance, *Voter turnout data for Mexico*, dostupno na: http://www.idea.int/vt/viewdata.cfm#prebuilt=yes&countries=157&types=parl,pres&fields=vt,tv,vapt,vap,pop&logurl=http%3A%2F%2Fwww.idea.int%2Fvt%2Fviewdata.cfm&timemode=all&quickView=true&qid=603276&d=1&h=16&m=38 (pristupljeno 10.11.2014)

[186] Presidential Election 2012 Results, Mexico, dostupno na: http://www.reuters.com/subjects/2012-mexico-election (pristupljeno 10.11.2014)

[187] Ernst & Young, *Rapid-growth markets soft power index,* EYGM Limited, 2012. p.8

[188] Odeljenje za statistiku Ujedinjenih nacija, *Izveštaj o emisiji CO_2*, dostupan na: http://mdgs.un.org/unsd/mdg/SeriesDetail.aspx?srid=749 (pristupljeno 17.11.2014.)

[189] Simon Rogers, *World carbon emissions: the league table of every country*, The Guardian, 21.06.2012, dostupno na: http://www.theguardian.com/environment/datablog/2012/jun/21/world-carbon-emissions-league-table-country (pristupljeno 16.11.2014)

[190] Isto.

Globalna integracija

Imigracija

Imigracija meri ukupan broj imigranata nastanjenih u određenoj državi.[191] Za izračunavanje meke moći ova varijabla je bitna jer govori o privlačnosti države za imigrante koji su u potrazi za boljim uslovima života. Svaka država posebnom unutrašnjom regulativom nastoji da reši pitanje legalnih i ilegalnih imigranata. Prilika država je da preko ove varijable proširi uticaj kulture, vrednosti i običaja koji su u nju duboko usađeni i time „otupi oštricu" navikama i vrednostima koje doseljenici nose sa sobom. Izveštaj o međunarodnim migracijama iz 2009. godine napravljen od strane Ujedinjenih nacija govori da je u Meksiku u periodu od 2005. do 2010. bilo nastanjeno 726 hiljada doseljenika.[192] Procentualni udeo imigranata u ukupnoj meksičkoj populaciji je iznosio 0,7%[193]. Meksiko je svakako privlačan za stanovnike zemalja Srednje i Latinske Amerike, dok su SAD daleko najinteresantnije odredište za brojne Meksikance. U istom periodu tj. u 2010. godini meksička imigracija u Sjedinjenim Državama je iznosila 11,711,100 imigranata, dok je taj broj u 2013. godini nešto manji i iznosio je 11,585 miliona Meksikanaca u SAD.[194] Na osnovu priloženih podataka zaključuje se da je Meksiko retko kome konačna destinacija, uzevši u obzir veliki broj Meksikanaca koji odlaze SAD, što ne ostavlja velike šanse za širenje meke moći Meksika na osnovu ove varijable.

Turizam

Turizmom se meri zainteresovanost sveta za istoriju, kulturu i narod neke zemlje.[195] Bogato istorijsko nasleđe, obala koja ide u sudar dva okeana, čarobna flora i fauna kao i gostoljubivost Meksikanaca ostavljaju prostor za širenje meke moći Meksika. Prema pregledu Svetske turističke organizacije za 2014. godinu koja deluje pod okriljem Ujedinjenih nacija (UNWTO) Meksiko je samo u 2013. godini posetilo 23,734 miliona turista iz čitavog sveta.[196] Procentualno, Meksiko

---

[191] Isto, p.9

[192] *International Migration Report 2009: A Global Assessment*, dostupno na: http://www.un.org/esa/population/publications/migration/WorldMigrationReport2009 (pristupljeno 16.11.2014.)

[193] Isto.

[194] Migration Policy, *Mexican Immigrants in the United States*, dostupno na: http://www.migrationpolicy.org/article/mexican-immigrants-united-states (pristupljeno 16.11.2014.)

[195] Ernst & Young, *Rapid-growth markets soft power index,* EYGM Limited, 2012. p. 9

[196] UNWTO, *UNWTO Tourism Highlights 2014 Edition*, dostupno na: http://dtxtq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/unwto_highlights14_en.pdf (pristupljeno 16.11.2014.)

je u 2013. u odnosu na 2012. godinu posetilo 1,4% više turista.[197] Treba napomenuti da se na UNESCO listi svetske baštine (UNESCO World Heritage List) nalazi čak 32 lokaliteta iz Meksika, kako kulturnih i prirodnih, tako i onih mešanih.[198] Neki od najpoznatijih istorijskih centara su Meksiko Siti (Mexico City) i Ksočimilko (Xochimilco), gradovi Gvanahuato (Guanajuato) i Zakatekas (Zacatecas), arheološki lokalitet Teotiuakan (Teotihuacan) i manastiri na padinama vulkana Popokatepetl (Popocatepetl).[199] Potencijal Meksika kao svetske turističke sile sve više dobija svoje uporište u brojkama turista koji svake godine dolaze i količini zarade koju Meksiko ostvaruje, što ukupno doprinosi širenju njene meke moći.

Kvalitet visokog obrazovanja

Značaj kvalitetnog i privlačnog obrazovnog sistema može da ima značajan uticaj na merenje ukupne meke moći države. Konsultantska kuća „Ernst i Jang" kao reper za ovu varijablu odabrala je podatke o rangiranju univerziteta koji svake godine izlazi u okviru časopisa „Tajms visoko obrazovanje" (Times Higher Education). Prema ovom časopisu među prvih 400 najboljih svetskih univerziteta za školsku 2014/15. godinu nema nijednog univerziteta iz Meksika.[200] Poređenja radi, na drugoj najpoznatijoj listi koja se bavi rangiranjem svetskih univerziteta, Šangajskoj listi (Shanghai Ranking), nalazi se samo jedan (201-300) od 500 rangiranih univerziteta koji je iz Meksika.[201] Treba dodati da se u Meksiku u školskoj 2011/12. godini školovalo 7,689 stranih studenata što je za gotovo pet hiljada više u odnosu na 2007. godinu kada je meksičke univerzitete pohađalo 2,880 stranih studenata.[202] Loš plasman na svetskim listama najboljih univerziteta, relativno mali broj stranih studenata činjenice su koje ne idu u prilog mekoj moći Mek-

[197] Isto.

[198] UNESCO, *UNESCO World Heritage List*, Mexico, dostupno na: http://whc.unesco.org/en/statesparties/mx (pristupljeno 16.11.2014.)

[199] Isto.

[200] Times Higher Education, *The World University Rankings 2014-2015*, dostupno na: http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2014-15/world-ranking (pristupljeno 16.11.2014.)

[201] Shanghai Ranking, *Academic Ranking of World Universities 2014,* dostupno na: http://www.shanghairanking.com/World-University-Rankings-2014/Mexico.html (pristupljeno 16.11.2014.)

[202] Institute of International Education, *International Students in Mexico*, dostupno na: http://www.iie.org/en/Services/Project-Atlas/Mexico/International-Students-In-Mexico (pristupljeno 16.11.2014.)

sika i predstavljaju ozbiljan problem s kojim se meksički obrazovni sistem mora suočiti.

Poznavanje engleskog jezika

Za najbrže rastuće ekonomije (Rapid-growth markets), sposobnost komunikacije i integracije sa ostatkom sveta, posebno sa Sjedinjenim Američkim Državama i OECD (Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj), važan je dio učvršćivanja meke moći.[203] Poznavanje engleskog jezika je ključ u savremenom svetu, pogotovo za Meksiko koji se svojom severnom granicom naslanja na SAD i s te strane engleski za njega je od presudog značaja pogotovo kada je politička i ekonomska saradnja u pitanju. Međutim, i pored izrazite važnosti, Meksiko se označava kao država sa niskim poznavanjem engleskog jezika zauzevši tek 39 mesto od 63 države uključenih u istraživanje, sa indeksom znanja engleskog jezika od 49.83.[204] Primetan je pad poznavalaca engleskog jezika od -1,57 u 2012. godini u odnosu na period od 2009. do 2011. godine.[205] Meksiko ozbiljno mora da poradi na svom obrazovnom sistemu jer je upravo njegova neadekvatnost razlog slabog rejtinga Meksika u varijablama koje se tiču obrazovanja što generalno ima negativne implikacije po ukupnu meku moć Meksika.

- **Zaključak**

Na osnovu izvršene analize može se zaključiti da je Meksiko opterećen unutrašnjim problemima koji konstantno „nagrizaju" meksički sistem i onemogućavaju ga da unapredi svoj nesumnjiv potencijal u oblasti meke moći. Međutim, pojedine varijable, kao na primer turizam i španski jezik, govore da se Meksiko opravdano nalazi na meti istraživača i teoretičara meke moći. Ostaje nada da će i ostali parametri u doglednoj budućnosti značajnije učestvovati u ukupnoj mekoj moći Meksika, što bi predstavljao izvanredan uspeh za zemlju koju svakodnevno potresaju novi problemi i izazovi.

[203] Ernst & Young, *Rapid-growth markets soft power index,* EYGM Limited, 2012. p.9

[204] EF English Proficency Index 2014, dostupno na: http://www.ef.com/epi/spotlights/latin-america/mexico/ (pristupljeno 22.03.2015.)

[205] EF English Proficency Index 2013, dostupno na: http://www.ef.com/__/~/media/efcom/epi/2014/full-reports/ef-epi-2013-report-master.pdf (pristupljeno 16.11.2014.)

Kristina Plazinić, Zvezdana Babel, Marina Todorović,
Nevena Mančić, Jelena Đukić, Đorđe Mihajlović

United States of Mexico as a Challemger of the United States of America

Abstract

The research examines the power of the United States of Mexico as a challenger to the United States of America. The text consists of three parts, the first of which contains general information about its geography, history and religion. The second part includes the analysis of hard power of Mexico in which they processed issues of economic power and science and technology. It also explains the military, which includes marine, land, aviation and air power. The third part examines soft power of Mexico, its influence in international organizations, national cohesion and universalist culture.

Keywords: international relations, United States of Mexico, Mexico's geography, the history of Mexico, the religion of Mexico, Mexico's economic power, military power of Mexico, Science and Technology of Mexico, Mexico's national cohesion, universalist culture of Mexico, Mexico's influence in international organizations, soft power of Mexico.

Mina Dimitrovski[1], Marko Despotović[2], Klara Pelhe[3],
Milica Oros[4], Sara Marinković[5], Bojana Jakimov[6],
Dejana Vukadinović[7], Jovana Perkučin[8], Marko Petrović[9]

Moć Sjedinjenih Američkih Država

Apstrakt

Rad istražuje moć Sjedinjenih Američkih Država. Tekst se sastoji iz tri dela od kojih prvi sadrži opšte informacije o njenoj geografiji, istoriji, kulturi i religiji. Drugi deo obuhvata analizu tvrde moći SAD, u okviru koje su obrađene teme ekonomske moći i nauke i tehnologije. Takođe, objašnjava se i vojna moć Sjedinjenih Američkih Država, koja obuhvata pomorsku, kopnenu, vazduhoplovnu i nuklearnu moć. U trećoj celini istražuje se meka moć Sjedinjenih Američkih Država, to jest njen uticaj u međunarodnim organizacijama, nacionalna kohezija i univerzalistička kultura.

Ključne reči: međunarodni odnosi, Sjedinjene Američke Države, geografija SAD, istorija SAD, kultura SAD, religija SAD, ekonomska moć SAD, vojna moć SAD, uticaj SAD u međunarodnim organizacijama, nacionalna kohezija SAD, univerzalistička kultura SAD, meka moć SAD, nauka i tehnologija SAD.

[1] minadimitrovski@gmail.com
[2] despotma92@gmail.com
[3] klarapelhe@gmail.com
[4] milicaoros92@gmail.com
[5] marinkovicsara@yahoo.com
[6] jakimovbojana@gmail.com
[7] italiangirl19@gmail.com
[8] jovana.perkucin@gmail.com
[9] ajmoderani@gmail.com

Slika 1. teritorija Sjedinjenih Američkih Država

Pokazatellj	Podatak	Mesto na svetu
Površina teritorije	9,826,675 km^2	3.
Stanovništvo	318,892,103	4.
Gustina naseljenosti	33 stanovnika po km^2	
BDP po paritetu kupovne moći	17,46 biliona dolara	3.
BDP po glavi stanovnika	54.800 dolara	19.
Nivo nezaposlenosti	6,2%	65.
Džini indeks	45	41.
Indeks ljudskog razvoja	0,914	5.
Glavni grad	Vašington	
Zvanični jezik	Engleski	
Zvanična valuta	Američki dolar	

Tabela 1. Osnovni podaci o Sjedinjenim Američkim Državama[10]

[10] U izradi tabele korišćeni su podaci CIA – The World Factbook i UNDP Human Development Report, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html i http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/USA (pristupljeno 15.07.2015)

- **Geografija Sjedinjenih Američkih Država**[11]

Sjedinjene Američke Države se nalaze na Severnoameričkom kontinentu. Sastoje se od 50 saveznih država i distrikta Kolumbija koji se prostiru na površini od 9.826.675 km² bez prekomorskih teritorija, što ih čini trećom državom po veličini površine na svetu, posle Rusije i Kanade. Površina SAD je otprilike upola manja od površine Rusije, nešto je veća od Kine i Brazila i duplo je veća od ukupne površine Evropske unije. Teritorija Sjedinjenih Američkih Država se prostire u 6 vremenskih zona.[12]

SAD se graniče na severu sa Kanadom, a na jugu sa Meksikom. Na zapadu izlaze na Pacifik, a na istoku na Atlantski okean. Državne granice SAD ukupno iznose 12.034 km, a obale su duge 19.924 km. Teritorijalne vode SAD prostiru se na 12 nautičkih milja od kopna (ustanovljeno konvencijom). Pod specijalnom upravom SAD se nalaze i brojna ostrva koja imaju stratešku važnost, kao što su Guam i Američka Devičanska ostrva. Havaji su sastavni deo SAD i pedeseta američka savezna država.

Klima je u različitim delovima ove velike države raznovrsna. U većem delu države klima je umerena. Ipak, na Havajima i na Floridi vlada tropska klima, dok je na Aljasci arktička klima. U oblasti zapadno od reke Misisipi klima je stepska i u Velikom basenu klima je pustinjska.[13]

Reljef je takođe raznolik. Na zapadu je reljef planinski, Kordiljeri se prostiru duž zapadne obale, i nastavljaju se i na Južnoamerički kontinent. Centralnim delom prostiru se ravnice, a na istoku je teren brdovit, sa niskim planinama. Reljef Aljaske je planinski, sa širokim rečnim dolinama, a Havaji su sačinjeni od planinskog terena sa aktivnim vulkanima. Najniža tačka u Sjedinjenim Američkim Državama je Dolina smrti (-86m ispod nivoa mora), a najviša tačka je vrh Mek Kinli ili Denali (6.194m iznad nivoa mora) koji se nalazi na Aljaskim planinama.[14]

Prirodna bogatstva kojima obiluju SAD su ugalj, bakar, olovo, molibden, fosfati, nafta, škriljci, uranijum, gvožđe, živa, zlato, srebro,

[11] Ovaj deo teksta napisala je Mina Dimitrovski

[12] Sajt Central Intelligence Agency (US): https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html Pristupljeno 28.07.2014.

[13] Isto, pristupljeno 28.07.2014.

[14] Isto, pristupljeno 28.07.2014.

nikl, cink, prirodni gas i dr. SAD imaju najveće rezerve uglja od 491 milijarde američkih tona što je oko 27% ukupne količine uglja u svetu.[15]

SAD se suočavaju sa mnoštvom prirodnih nepogoda. Cunamiji, vulkani, zemljotresi u predelu Pacifičkog basena, uragani, tornada, odroni zemljišta, šumski požari, poplave i zamrznuto zemljište na severu Aljaske ometaju razvoj pogođenih oblasti i uzrok su ljudskih žrtvi. Osim pomenutih nepogoda, SAD su država sa velikim zagađenjem vazduha i vode, sa čestim kiselim kišama i sa ograničenim rezervama pijaće vode u pojedinim oblasima.[16]

Podaci iz jula 2014. godina procenjuje se da u SAD živi 320.562.920 stanovnika. SAD su treća država na svetu po broju stanovnika posle Kine i Indije, i njihovo stanovništvo čini 4,47% ukupne svetske populacije.[17] Stanovništvo pretežno čine belci (79,96%), a Afroamerikanci (12,85%), Azijati (4,43%), Hispanoamerikanci (oko 15%), domoroci i druge etničke grupe. Prosečna starost stanovnika je 37, 6 godina.[18]

Glavni grad i administrativni centar SAD je Vašington, a ostali veći gradovi su Njujork, Los Anđeles, Boston, Hjuston, Čikago i dr.[19]

- **Istorija Sjedinjenih Američkih Država[20]**

Ne postoji primer u istoriji država i civilizacija da je neko određeno društvo sa tako kratkom istorijom kao što je američka, uspelo da postane toliko dominantno u skoro svakom pogledu.

Za početak istorije Sjedinjenih Američkih Država u obzir se obično uzimaju dva datuma. Jedan je otkrivanje samog kontinenta Amerike (dobila ime po italijanskom moreplovcu Amerigu Vespučiju) od strane đenovljanskog istraživača Kristifora Kolumba pod španskom zastavom 1492. godine, dok je drugi bitan datum dolazak broda *Mayflower* sa sto hodočasnika iz Engleske 1620. godine u Kejp Kod,

[15] Isto, pristupljeno 28.07.2014.
[16] Sajt Central Intelligence Agency (US) https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html, pristupljeno 28.07.2014.
[17] http://worldpopulationreview.com/countries/united-states-population/ pristupljeno 31.07.2014.
[18] Sajt Central Intelligence Agency (US) https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html, pristupljeno 31.07.2014.
[19] http://worldpopulationreview.com/countries/united-states-population/major-cities-in-united-states/ pristupljeno 31.07.2014.
[20] Ovaj deo teksta napisao je Marko Despotović

današnja američka savezna država Masačusets.[21] Nema sumnje da je Engleska dalje kroz 17. vek preuzela primat što se tiče naseljavanja Severne Amerike, a prvi gradovi i naselja su zapravo današnji veliki gradovi Njujork, Boston, Providens i Hartford. Stanovništvo je uglavnom bilo sastavljeno od engleskih protestanata uz tek zanemarljiv broj katolika i Jevreja.

Bitan događaj na putu ka nezavisnosti od Velike Britanije bila je *Bostonska čajanka*, kada su pobunjenici u bostonskoj luci uništili tovar čaja 1773. godine. Posle otpočinjanja rata sa britanskim kolonijalnim snagama, Tomas Džeferson je napisao dokument poznatiji kao Deklaracija nezavisnosti, koji je usvojen od strane Kongresa 4. jula 1776. godine.[22] Ustav je, inspirisan liberalnim učenjima Džona Loka i Šarla Monteskjea, donet 1787. godine i danas predstavlja jedan od najkraćih pravnih akata takve vrste na svetu sa samo 7 članova i 27 amandmana. Nova, federalna država, sa uspostavljenom podelom vlasti na izvršnu, zakonodavnu i sudsku, bila je demokratski naprednija od većine tadašnjih evropskih imperija.[23] Posle završetka rata sa Velikom Britanijom od 1812. do 1814. godine, SAD su imale nesmetan prostor za razvoj na putu ka grupi najmoćnijih svetskih sila na početku 20. veka. Cilj Amerikanaca bio je da naprave državu koja će se prostirati od Atlantskog okeana sve do Pacifika. Prelazak reke Misisipi označio je nezadrživo prodiranje do zapadne obale, dok je istovremeno jug bivao sve naseljeniji. Upravo se na jugu razvila proizvodnja pamuka, gde su na plantažama radili uglavnom crni robovi.

Problem ropstva bio je uzrok Građanskog rata, koji je trajao od 1861. do 1865. godine i u kome je poginulo oko 530 hiljada ljudi.[24] Pobeda abolicionističke severne Unije na čelu sa predsednikom Abrahamom Linkolnom predstavljala je novi početak za SAD. Godine 1865. ukinuto je ropstvo 13. amandmanom. Širenjem na severozapad, zapad i jugozapad, nadmoćni beli Amerikanci sukobljavali su se sa indijanskim plemenima kao što su Apači, Navaho, Sijuksi, Komanči, Čiroki i drugi. Prema britanskom istoričaru Filipu Dženkinsu „u decembru (1890. prim. aut.) je 250 Indijanaca masakrirano kod Ranjenog Kolena

[21] Videti detaljnije u: Filip Dženkins, *Istorija Sjedinjenih Država*, Filip Višnjić, Beograd, 2002, str. 21-31.
[22] Isto, str. 56-57.
[23] Videti detaljnije u: Henri Bemford Parks, *Istorija Sjedinjenih Američkih Država*, Rad, Beograd, 1985, str. 150-158.
[24] Filip Dženkins, *Istorija Sjedinjenih Država*, Filip Višnjić, Beograd, 2002, str. 127.

u Južnoj Dakoti i taj događaj je, moglo bi se reći, označio kraj indijanskih ratova".[25]

Kupivši Aljasku 1867. godine za 7.200.000 dolara od Rusije[26], SAD su započele da se šire van svojih prvobitnih granica, a pod mandatom predsednika Grovera Klivlenda, Vilijama Makinlija i posebno Teodora Ruzvelta, uspeli su da izbace oslabljenu Španiju sa Kariba i pripoje ostrva na Pacifiku.[27] Izuzetno važna bila je izgradnja Panamskog kanala, puštenog u upotrebu 1914. godine, kroz koji je američka mornarica sada lako mogla da prolazi iz Atlantskog okeana u Pacifik.[28]

Sa nekoliko milionskih gradova na početku 20. veka, jakom industrijom, moćnom mornaricom i dobrim geopolitičkim položajem kojem Amerikanci duguju mnogo, SAD su nadoknadile izlazak Rusije iz Prvog svetskog rata 1917. godine i doprinele njegovom brzom završetku na Zapadnom frontu. Čuvenih četrnaest tačaka tadašnjeg američkog predsednika Vudroa Vilsona i osnivanje Lige naroda 1920. godine doprinelo je kratkotrajnom miru u Evropi.

Dinamičan napredak američke privrede i ekonomije, preko noći se sunovratio 29. oktobra 1929. godine (događaj poznat kao *crni utorak*) padom akcija na Vol Strit berzi. Predsednik Frenklin Delano Ruzvelt doneo je čuveni ekonomski plan *Nju Dil* 1933. godine za oporavak američke privrede i povećanje zaposlenja, označivši time period veće uloge države u regulaciji tržišta i ekonomije.[29]

Politika izolacionizma SAD, njeno neučestvovanje u slabašnoj Ligi naroda i odlučnost Nemačke i Italije da osvoje velike teritorije, dovešće Evropu do Drugog svetskog rata 1939. godine. Uvod u rat zapravo je počeo nekoliko godina ranije sa japanskim napadom na Kinu, italijanskim osvajanjima u Africi i nemačkom aneksijom Austrije u periodu kada Amerikanci, tek izašli iz teške ekonomske krize, nisu ni hteli da reaguju. Nakon početnog odbijanja da učestvuju u novom ratu, napad na američku luku Perl Harbur na Havajima 7. decembra 1941. od strane Japana izazvao je Amerikance da se uključe u rat na više frontova. Čuvene bitke na pacifičkim ostrvima Ivo Džima, Okinava

[25] Isto, str. 139.

[26] Videti detaljnije u: Henri Bemford Parks, *Istorija Sjedinjenih Američkih Država*, Rad, Beograd, 1985, str. 532.

[27] Godine 1875. Havaji su postali američki protektorat, dok je deo arhipelaga Samoa takođe pripao SAD

[28] Isto, str. 542.

[29] Videti detaljnije u: Dragana Mitrović, *Međunarodna politička ekonomija*, Fakultet političkih nauka, Čigoja štampa, Beograd, 2009, str. 48-54.

i Gvadalkanal bile su ključne za američko napredovanje protiv Japana. Slavni događaj poznatiji kao *D-Day*, kada su se američke, britanske i kanadske snage uspešno iskrcale u Normandiji (Francuska) 6. juna 1944. godine, označio je početak sloma nacističke Nemačke na Zapadnom frontu u Evropi. Drugi svetski rat okončan je bacanjem atomskih bombi na Hirošimu i Nagasaki 6. i 9. avgusta 1945. godine, posle čega je Japan konačno kapitulirao.

Nakon što projekat Lige naroda nije uspeo, 1945. zvanično su osnovane Ujedinjene nacije, organizacija koja danas broji 193 članice.[30] Cilj osnivanja ovakve organizacije bio je da uspostavi trajni mir u svetu, kao i da interveniše u slučaju sukoba. Ipak, ono što je obeležilo period nakon Drugog svetskog rata bio je sudar između dve svetske supersile, Sjedinjenih Američkih Država i Sovjetskog Saveza. Hladni rat između ovih država imao je svoje posledice ne samo po glavne aktere, već čak i više na zemlje takozvanog trećeg sveta, a rezultat toga su sovjetska okupacija istočne Evrope, rat u Koreji (1950-1953), Kubanska raketna kriza (1962), Vijetnamski rat (1964-1975) i sovjetska invazija na Avganistan (1979). Ono što je dovelo do izbegavanja rata između SAD i Sovjetskog Saveza bila je strateška nuklearna ravnoteža. Period 50-ih i 60-ih godina 20. veka u Americi, bio je obeležen strahom od nuklearnog napada Sovjeta, lovom na komuniste od strane senatora Makartija (kraj 40-ih i početak 50-ih), borbom za rasna prava, ubistvom predsednika Džona Kenedija 1963. i pojavom hipi pokreta kao reakcija na društveni konformizam i rat u Vijetnamu, koji će stvoriti jednu sasvim novu kulturu na prelazu u 70-te godine.[31] Afera *Watergate*, koja je predsednika Ričarda Niksona prinudila da podnese ostavku 1974, dodatno je oštetila ugled SAD nakon rata u Vijetnamu, dok je naftni šok 1973. pokazao ranjivost Amerikanaca u oblastima ekonomije i energetike.[32] Jedan od najsvetlijih događaja u američkoj istoriji, i to u jeku katastrofalnog Vijetnamskog rata, jeste prvo spuštanje ljudske posade na Mesec, a to se dogodilo 20. jula 1969. godine. Tada su u misiji *Apolo 11* američki astronauti Nil Armstrong i Edvin Baz Oldrin prvi kročili na Mesec, dok je Majkl Kolins ostao u svemirskoj letelici. Nakon toga, američki astronauti su još ukupno pet puta uspešno sleteli na Mesec.

---

[30] Growth in United Nations membership, 1945-present, dostupno na: http://www.un.org/en/members/growth.shtml (pristupljeno 28. 07. 2014)

[31] Videti detaljnije u: Filip Dženkins, *Istorija Sjedinjenih Država*, Filip Višnjić, Beograd, 2002, str. 189-226.

[32] Videti detaljnije u: Džozef S. Naj, *Kako razumevati međunarodne sukobe*, Stubovi kulture, Beograd, 2006, str. 273-280.

Konačna prekretnica u spoljnoj, ali i unutrašnoj politici SAD, dogodila se dolaskom na vlast predsednika Ronalda Regana. Period osamdesetih u Americi, poznatiji kao *reganizam* ili *reganomika*, bio je obeležen velikim ulaganjem u vojsku i naoružanje kako bi se snažnije suprotstavilo Sovjetskom Savezu. Takođe, neoliberalna ekonomska politika Reganove administracije doprinela je velikom jačanju privatnog sektora, smanjenju socijalnih davanja i povlačenju države iz mnogih privrednih grana.[33] Osamdesetih se naglo razvila i američka popularna kultura. Mnogobrojni filmovi, serije i muzika prosto su zapljusnuli svet i prikazali SAD kao zemlju slobode, zabave i velikih mogućnosti.[34]

Pad Berlinskog zida 1989. godine bio je simboličan početak kraja Hladnog rata i naznaka velikih promena u Istočnoj Evropi i Balkanu, ali i celom svetu. Jednostavno rečeno, nastupio je *unipolarni trenutak*.[35] Zalivski rat označio je početak apsolutne vojne dominacije Sjedinjenih Država, koje su zajedno sa mnogobrojnim saveznicima iz celog sveta i uz dozvolu Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija, intervenisale protiv Iraka kada je napao Kuvajt 1990. i 1991. godine. Tri godine kasnije, Amerikanci su preko NATO-a bombardovali srpske položaje u Bosni u građanskom ratu pri raspadu SFRJ. Takođe, SR Jugoslavija je bombardovana od strane NATO-a zbog sukoba Srba i Albanaca na Kosovu 1999. godine. Zbog toga što Evropska unija nije uspela da iskontroliše posthladnoratovske krize na svom kontinentu, Sjedinjene Američke Države pojavile su se tokom devedesetih kao odlučujući faktor na prostoru Balkana. Američka dominacija u Evropi oličena kroz NATO i danas je prisutna. Slobodno se može reći da je period od 1989. do 2001. predstavljao vrhunac američke moći. Devedesete su u Sjedinjenim Državama, posebno za vreme dva mandata predsednika Bila Klintona, protekle u ekonomskom blagostanju.

---

[33] Videti detaljnije u: Dragana Mitrović, *Međunarodna politička ekonomija*, Fakultet političkih nauka, Čigoja štampa, Beograd, 2009, str. 60-63.

[34] Iako su se u Holivudu snimali vrhunski filmovi i u decenijama pre osamdesetih, u toj dekadi je jednostavno sve poprimilo široke razmere. Negde od druge polovine sedamdesetih godina, na scenu masovno stupaju akcioni i filmovi naučne fantastike. Pojavljuju se detektivske i krimi-serije ali i sitkomi u drugoj polovini osamdesetih, koji su i danas izuzetno popularni. Što se tiče muzike, pop zauzima glavno mesto na većini top lista, a takozvani *britanski talas* (*British New Wave*) još više doprinosi tadašnjem kvalitetu muzičke scene, posebno u SAD.

[35] Ovaj izraz koristi Čarls Krauthamer u svom tekstu *The Unipolar Moment*, videti detaljnije u: Charles Krauthammer, „The Unipolar Moment“, Foreign Affairs, November 1990, dostupno na: https://www.foreignaffairs.com/articles/1991-02-01/unipolar-moment (pristupljeno 25. 02. 2015)

Veliku prekretnicu u modernoj američkoj istoriji predstavljali su napadi na Svetski trgovinski centar u Njujorku i Pentagon u Vašingtonu 11. septembra 2001. godine. Pod vođstvom čuvenog jastrebovskog tandema Buš-Čejni, Amerikanci su izvršili invazije prvo na Avganistan 2001, a potom i na Irak 2003. U Avganistanu je sa vlasti skinut talibanski režim, dok je u Iraku zbačen diktator Sadam Husein. Sjedinjene Države su 2011. godine, pružile pomoć Francuskoj i Velikoj Britaniji, koje su vojno intervenisale u Libiji i pomogle pobunjenicima da zbace sa vlasti višedecenijskog vođu Muamera Gadafija. Nakon serije potresa na severu Afrike i Bliskom istoku poznatijih pod nazivom *Arapsko proleće*, SAD su bile blizu da 2013. intervenišu u Siriji kako bi sa vlasti sklonile Bašara el-Asada, ali su diplomatski napori Rusije sprečili novi rat.

Građanski rat u Ukrajini i ponovno zahlađenje odnosa između SAD i Rusije, svakako predstavljaju novo poglavlje za američku istoriju, a intervencija protiv Islamske države u Iraku i Siriji Amerikance donekle vraća na Bliski istok.[36] Bušov rat protiv terorizma koji je započet 2001. ni izbliza nije pri kraju, a Islamska država predstavlja jednu sasvim drugačiju pretnju od Al Kaide. Pored vojno-bezbednosnih pretnji, potencijalno veliki izazov za SAD mogli bi da budu i ekonomski, ekološki i drugi problemi, iz razloga što se američki interesi prostiru u mnogobrojnim oblastima.

Pošto su uvek u centru pažnje kao najveća sila od koje se očekuje da uvek reaguje na globalne pretnje, Sjedinjene Države će se suočiti sa nizom izazova koji mogu ugroziti njenu sadašnju moć. Verovatno i najvažniji izazov jeste izvesno jačanje Kine u narednih nekoliko decenija, ali i uspon ostalih zemalja BRIKS-a. Ipak, realnost je takva da će najmoćnija država na svetu ostati na tom mestu bar do kraja prve polovine 21. veka.[37]

---

[36] Mada Amerikanci nikada nisu ni odlazili iz ovog bezbednosno vrlo trusnog područja, može se reći da je posle intervencija u Avganistanu i Iraku delimično opao interes američke spoljne politike za ovaj deo sveta, makar u poređenju sa periodom vladavine predsednika Buša mlađeg. Ako ništa drugo, američki politički vrh teško će se u bliskoj budućnosti odlučivati za krupnija vojna rešenja na Bliskom istoku. Umesto toga, pregovori oko nuklearnog programa sa Iranom pokazuju da SAD preko diplomatije žele da reše probleme koji dugo muče verovatno najnestabilniji region sveta. Uz sve to, uspon Kine i zahlađenje odnosa sa Rusijom kao posledica krize u Ukrajini, odvraća američku pažnju sa Bliskog istoka.

[37] Ovo tvrdi Džozef Naj u knjizi „Budućnost moći". Kako kaže profesor Naj, ekonomski rast Kine će doprineti njenom približavanju SAD, ali neće biti dovoljan. Sjedinjene Države imaju veliku prednost u vojnoj i mekoj moći, a geopolitička pozicija Kine nije tako dobra u pore-

- **Kultura Sjedinjenih Američkih Država**[38]

U Sjedinjenim Američkim Državama živi više naroda i rasa pa je samim tim kultura vrlo raznolika. Ne postoji zvaničan nacionalni jezik, mada je engleski prvi i osnovni jezik koji se koristi, dok je drugi najzastupljeniji jezik španski, a SAD je peta država na svetu po broju španskih govornika. Engleski jezik se govori raznim dijalektima koji su pod uticajem Indijanaca, imigranata i robova. Ostali jezici koji se koriste u štampi i javnim školama uključuju jidiš, švedski i norveški. Oko španskog jezika su prisutne rasprave jer je u pojedinim državama u kojima postoji napetost u odnosima sa meksičkim imigrantima dvojezično obrazovanje zabranjeno i nastava se održava isključivo na engleskom.[39]

Zastava je možda najmoćniji i glavni nacionalni simbol. Sastoji se od 13 horizontalnih prugi koje označavaju 13 originalnih kolonija i 50 zvezdica koje predstavljaju 50 američkih država. Plava boja na zastavi se odnosi na lojalnost, odanost, pravdu; crvena simbolizuje hrabrost i revnost a bela čistotu i iskrenost. Glavni nacionalni praznici su: Dan zahvalnosti, Dan sećanja, Dan rada, Dan nezavisnosti, Dan veterana.[40]

Većina Amerikanaca ne smatra da njihova država neguje klasno društvo. Prisutna su jaka verovanja u jednakost šansi i ekonomske mobilnosti. Međutim postoje izvesni dokazi da je mobilnost ograničena, radnička klasa uglavnom ostaje ceo život u toj klasi i misli da joj je teško da napreduje. Poslednjih godina se čini i da sve više raste jaz između bogatih i siromašnih pripadnika nacije. Stratifikacija je vidljiva na više aspekata svakodnevnog života. Stanovi u kojima žive crnci na periferiji grada u suprotnosti su sa velikim kućama koje se nalaze u centralnim delovima.[41]

Što se tiče umetnosti, u 18. i ranom 19. veku američki umetnici su prvenstveno slikali pejzaže i portrete u realističkom stilu. Evropska

---

đenju sa američkom. SAD takođe imaju jaka savezništva sa Evropskom unijom, Japanom, Južnom Korejom, Izraelom, Australijom i drugim zemljama, što kod Kine nije slučaj. Videti detaljnije u: Džozef S. Naj, *Budućnost moći*, Arhipelag, Beograd, 2012, str. 242-244.

[38] Ovaj deo teksta napisala je Klara Pelhe

[39] EveryCulture, dostupno na: http://www.everyculture.com/To-Z/United-States-of-America.html, (pristupljeno 30. septembra 2014)

[40] Central Intelligence Agency, dostupno na: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html, (pristupljeno 30. septembra 2014)

[41] EveryCulture, dostupno na: http://www.everyculture.com/To-Z/United-States-of-America.html, (pristupljeno 30. septembra 2014)

moderna umetnost širi se u Sjedinjenim Američkim Državama kroz izložbe koje su održavane u Njujorku, a nakon Drugog svetskog rata ovaj grad postaje centar umetničkog sveta. Danas američko slikarstvo pokriva razne vrste stilova i obuhvata dela Džeksona Poloka, Džona Singera Sardženta, Normana Rokvela i drugih. Nivo javne podrške umetnosti je niži nego u ostalim razvijenim zemljama. Nacionalna zadužbina za umetnost ima oskudni budžet za promovisanje novih umetnika. Podrška dolazi najviše iz privatnih donacija a pokloni prestižnim muzejima, galerijama, operama su bitna sredstva subvencionisanja.[42] Pozorište u SAD se zasniva na zapadnoj tradiciji. Brodvej je jedna od najvećih pozorišnih zajednica u svetu i predstavlja epicentar američkog komercijalnog pozorišta.[43] Kinematografija koja se obično označava kao Holivud imala je veliki uticaj na razvoj filmskih industrija širom sveta još od početka 20. veka. Njegova istorija je podeljena na četiri glavna perioda koja se odnose na eru nemog filma, klasičnih holivudskih filmova, novog Holivuda i savremenog perioda.[44] U pogledu muzike SAD su proizvele nekoliko popularnih muzičkih žanrova koji su pod uticajem regionalne, evropske i afričke muzike. Najpoznatiji pravci nastali u ovoj državi su džez i bluz. Među najvažnije džez kompozitore i muzičare ubrajaju se Luj Armstrong, Djuk Elington, Majls Dejvis. Kantri muzika je takođe popularan žanr, ona ima korene u ranoj američkoj narodnoj muzici nastaloj u jugoistočnim krajevima zemlje. Kantri prerađuje tradicionalne pesme i himne Jevanđelja i govori o svakodnevnom životu siromašnih belaca u ruralnom jugoistoku.[45] Arhitektura u Sjedinjenim Američkim Državama je raznovrsna i eklektična, što nije iznenađujuće u jednom multikulturnom društvu. Prevashodna tema američke arhitekture je modernost što se može videti kroz nebodere izgrađene tokom 20. veka. Stil ranog neoklasicizma dominantan je na javnim zgradama i velikim vilama. Poslednjih godina sve više je prisutan i mediteranski stil koji se preneo u SAD putem migracija.[46] Što se tiče književnog stvaralaštva, veći deo američ-

[42] EveryCulture, dostupno na: http://www.everyculture.com/To-Z/United-States-of-America.html, (pristupljeno 30. septembra 2014)

[43] Theatre History, dostupno na: http://www.theatrehistory.com/american/hornblow01.html, (pristupljeno 1. oktobra 2014)

[44] Cobbleston Entertainment, dostupno na: http://www.cobbles.com/simpp_archive/paramountcase_1slump1938.htm, (pristupljeno 1. oktobra 2014)

[45] Public Broadcasting Service, dostupno na: http://www.pbs.org/americanrootsmusic/pbs_arm_itc_historical_background.html, (pristupljeno 1. oktobra 2014)

[46] Art Encyclopedia, dostupno na: http://www.visual-arts-cork.com/architecture/american.htm, (pristupljeno 2. oktobra 2014)

ke književnosti se vrti oko pitanja prirode i pokušaja da se raspozna i opiše nacionalni identitet. Ona se posebno razvija od devetnaestog veka, a u u prvim decenijama tog veka, esejisti Henri Dejvid Toro i Ralf Valdo Emerson bave se temama jednostavnosti, odnosa između čoveka i prirode, individualizma i samopouzdanja. Volt Vitman proslavio je demokratiju u svojim pesmama slobodnog stiha. Pitanja identiteta i rase glavne oblasti interesovanja crnih američkih pisaca. Ovi autori u svojim delima ilustruju siromaštvo, nejednakost i rasizam sa kojima su se crnci dugo suočavali. Možda najuticajniji savremeni pisac koji se bavi ovim temama je Toni Morison. Najznačajniji američki pesnici i pisci pored pomenutih su i Edgar Alan Po, Skot Ficdžerald, Ernest Hemingvej, Mark Tven, Vilijam Fokner, Emili Dikinson.[47]

Medije u SAD čine televizija, radio, bioskop, novine, časopisi i veb sajtovi. Mnoge od ovih medija kontrolišu velike profitne korporacije koje ubiru prihode od reklama, pretplate i prodaju zaštićenog materijala. Američki medijski konglomerati nastoje da budu vodeći globalni igrači stvarajući velike novčane prilive. Trenutno, šest korporacija kontroliše oko 90% medija. Kritičari tvrde da lokalne vesti i drugi sadržaji na nivou manjih zajednica trpe zbog medijske koncentracije.[48] Što se tiče televizije, skoro sva američka domaćinstva poseduju televizor, a većina ih ima 2 i više. Četiri glavna emitera u SAD su Nacionalno difuzno preduzeće (NBC), CBS, Američko difuzno preduzeće (ABC) i Foks. Javna televizija ima daleko manju ulogu nego u većini drugih zemalja. DirecTV i Dish Network su glavni satelitski provajderi sa 20 i 14 miliona klijenata, a glavni značajni kablovski provajderi su Comcast i Time Varner Cable. Radio stanice emituju uglavnom muziku i emisije u kojima se diskutuje o raznim temama. Nacionalni javni radio je glavna javna radijska mreža, a većina stanica je komercijalno i profitno orijentisana. Novine imaju sve manji prodor u američka domaćinstva i tiraži im opadaju poslednjih godina. SAD nemaju svoje nacionalne novine, a Njujork Tajms, Los Anđeles Tajms i Volstrit Žurnal su najprodavaniji u ovoj zemlji, a popularni su i u stranim zemljama. Sve veće metropole imaju lokalne novine, a i pored toga što su troškovi štampanja porasli cena im je ostala relativno niska što je primoralo vlasnike novina da se oslanjaju na prihode od oglašavanja. Sa određenim izuzecima, skoro sve američke novine su u privatnom

[47] Cobb County, dostupno na: http://www.cobbk12.org/pope/Academics/EOCT%20Review/EOCT%20American%20Lit%20timeline%20study%20guide.pdf, (pristupljeno 2. oktobra 2014)
[48] Usa Embassy, dostupno na: http://usa.usembassy.de/media.htm, (pristupljeno 3. oktobra 2014)

vlasništvu i uglavnom ih poseduju veliki medijski giganti poput Ganeta i Mek Klačija. Najznačajniji nedeljni magazini čitani širom sveta su Tajms, Njuzvik, US Njuz.[49]

Obrazovanje je obavezno u Sjedinjenim Američkim Državama i počinje od pete do osme godine, a završava se između šesnaeste i osamnaeste godine u zavisnosti od države. U većini škola obrazovanje je podeljeno u tri nivoa: osnovno, srednje i visoko. Deca su obično podeljena po starosnim grupama u razredima, počev od vrtića i prvog razreda pa sve do dvanaestog razreda kao završnog razreda srednje škole. Visoko obrazovanje se sastoji od koledža i fakulteta. Koledž je sličan višoj školi, traje oko dve godine i posle njega je moguće prebaciti se na fakultet. Fakulteti traju četiri godine i pokrivaju više oblasti obrazovanja. Nekoliko humanitarnih organizacija pokriva školarine studenata, mada su razne stipendije široko dostupne. Privatni univerziteti naplaćuju mnogo veću školarinu od državnih koji se finansiraju iz javnih fondova. Najpoznatiji univerziteti u SAD su među ostalima Harvard, Prinston, Jejl, Stenford, Kolumbija Univerzitet, Čikago Univerzitet, Masačusets tehnološki institut.[50]

Kultura Sjedinjenih Američkih Država je veoma raznovrsna i multikulturalna jer u ovoj zemlji žive ljudi raznih nacionalnosti, veroispovesti, rasa. Ova raznolikost je vidljiva na svim poljima umetnosti i životnog stila. SAD imaju veliki kulturološki uticaj na zemlje širom sveta. Američki umetnici, slikari i književnici su poštovani među mnogim narodima, a pojedina dela američkih pisaca spadaju u obaveznu školsku lektiru u većem delu sveta. Takođe, američka filmska produkcija Holivud je najpopularnija i proizvodi najveće filmske hitove koji su gledani na svim kontinentima. Neki od muzičkih žanrova su nastali na ovom području, a najpoznatiji pevači i grupe dolaze upravo iz ove države. Mediji isto tako imaju značajan uticaj, prenose informacije i oblikuju stavove o svetskim dešavanjima. Američki univerziteti su privlačni studentima iz drugih zemalja koji često dolaze na njih preko programa razmene. Svi pomenuti parametri jasno ukazuju na to da je američka kultura veoma zastupljena među drugim narodima, da se poznaje i proučava i da je uticajna na mnogim poljima.

[49] BBC, dostupno na: http://www.bbc.com/news/world-us-canada-16757497, (pristupljeno 4. oktobra 2014)

[50] U.S. Department of education, dostupno na: https://www2.ed.gov/about/offices/list/ous/international/usnei/us/edlite-structure-us.html, (pristupljeno 4. oktobra 2014)

- **Religija Sjedinjenih Američkih Država**[51]

Istorija razvoja religije i verskih zajednica na tlu Severne Amerike je direktno povezana sa političko - religijskim događajima u Evropi početkom XVI veka. Brojne religije su u Evropi doživele svoju transformaciju i prilagođavale se potrebama određenog vremena i ovog podneblja. Doba povećanja talasa iseljenika na tlo Severne Amerike se poklapa sa verskim ratovima koji su se vodili na evropskom kontinentu. Tada naglo dolazi do naseljavanja progonjenih protestantskih verskih grupa koje su bežale odolevajući papskom uticaju, dok naseljavanje katolika počinje nešto kasnije. Vernici su mogli neometano da obavljaju svoje aktivnosti bez straha od državnog uplitanja u rad verskih zajednica i svaka od njih je uživala širok stepen autonomije.

Građani nisu bili primoravani da budu članovi neke od prisutnih, tamošnjih verskih zajednica, što nije bio slučaj u Evropi, ali ipak to nije dovelo do opadanja religioznosti u SAD-u. Naprotiv, dovelo je do stvaranja verskog mozaika, ali bez postojanja zakona koji bi regulisao ovu sferu.

Prvih deset amandmana na Ustav SAD-a usvojeni su 1791. godine. Prvim amandmanom je predviđeno: „Kongres ne može da donosi nikakav zakon o ustanovljenju državne religije, kao ni zakon koji zabranjuje slobodno ispovedanje vere, a ni zakon koji ograničava slobodu govora ili štampe ili pravo naroda na mirne zborove i na upućivanje peticije vladi za ispravljanje nepravdi.“[52]

S obzirom da je reč o multikulturalnoj i multietničkoj zemlji, gore pomenuti amandman je pokazatelj pokušaja da Sjedinjene Američke Države budu izgrađene na temeljima verske tolerancije i prijateljskih odnosa između države i mnogobrojnih etničkih i verskih zajednica. Sjedinjene Američke Države se ubrajaju među najsekularnije zemlje na svetu. Odvojenost države i crkve je nešto što se podrazumeva, a sa sobom povlači striktno razdvajanje i zabranu obavljanja zajedničkih poslova. U praksi, situacija je znatno drugačija. Po rečima prof. dr Sime Avramovića „Setimo se da je njihov nacionalni moto „In God we trust“ ispisan na dolarskoj novčanici još od 1865. godine, kao i na ulazu u kongresnu prostoriju u kojoj zaseda Senat, da se američka nacionalna himna završava pominjanjem Boga, a državni funkcioneri počevši od predsednika SAD, svoju obaveznu zakletvu pre stupanja

[51] Ovaj deo teksta napisala je Sara Marinković

[52] Preuzeto sa http://www.prafak.ni.ac.rs/files/nast_mat/Ustav_SAD_sprski.pdf)- (pristupljeno 15. 08. 2014.)

na dužnost završavaju poznatim „So help me God". Oba doma Kongresa, Senat i Predstavnički dom imaju plaćene sveštenike koji svaki dan, kada je Parlament u zasedanju, započinju zakonodavni proces molitvom. Isto tako, pre svake sednice Vrhovnog suda SAD poseban činovnik priziva Božiju milost. Sve to se u SAD ne smatra nekakvim narušavanjem tradicije, to jest sekularne tradicije."[53]

U doba rata koji su SAD vodile u Vijetnamu, sociolog Robert N. Bellah bavio se terminom civilna religija. „Ta bi religija bila sačinjena od vjerovanja i obreda koji slave i uzvisuju vrednote američkog društva i političkog života s nekom vrstom neprestanog samosvetkovanja, čiji cilj nije univerzalna ljubav prema svim ljudima nego mesijansko opravdanje i etičke potvrde ponašanja najveće države na svijetu."[54] Ovakve argumente možemo naći u delovanju Džordža V. Buša nakon 11. septembra. On je poveo SAD u tzv. „Novi krstaški rat", sledeći Hantingtonovu tezu o budućim sukobima koji će biti sukobi civilizacijskih vrednosti, odnosno religijskih učenja. „Semjuel Hantington se nametnuo svetskom javnom mnjenju svojim tekstom „Sukob civilizacija", koji se pojavio u leto 1993. godine. Ukratko rečeno, on kaže da se, posle sloma komunizma, svet deli na osnovu pripadnosti različitim civilizacijama i da, ako bude bilo svetskih sukoba, onda će oni da se odigravaju po međama gde se razne civilizacije sreću."[55]

Po rečima Ane Varece „Dominantan religijski narativ izbora 2008. bila je vera Baraka Obame. Njegovo srednje ime (Husein) i muslimanska veroispovest njegovog oca i očuha, podigla je senku sumnje kod religioznog dela populacije. Zato i ne čude njegovi napori da religioznom retorikom privuče glasače i opovrgne ove sumnje stalno se pozivajući na svoju hrišćansku veru i to u meri koja nije viđena još od vremena Džimija Kartera."[56]

Različiti i brojni faktori utiču na opredeljenost birača za jednu od partija. Pored obrazovanja, uzrasta, socijalnog i ekonomskog polo-

---

[53] Sima Avramović, *Pravni okviri odnosa crkve i države u Evropi* , urs. Mr Jelena Jablanov Maksimović, Protojerej-stavrofor prof. Dr Radovan Bigović, *Hrišćanstvo i evropske integracije*, Fondacija Konrad Adenauer, Beograd, 2010. godine, 53- 59

[54] Preuzeto sa portala http://hrcak.srce.hr/index php?show=clanak&id_clanak_jezik=60988

[55] Miroljub Jevtić, *Politikologija religije*, Centar za proučavanje religiije i versku toleranciju, Beograd, 2009, str. 383.

[56] Ana Vareca, *Uticaj rasne, verske i klasne pripadnosti na ponašanje glasača u SAD* (1930-2008), http://www.komunikacija.org.rs/komunikacija/casopisi/sociologija/group_search_ctype?ct_id=ct03&from=L_1&stdlang=ser_lat (pristupljeno 20. oktobar 2014. , str. 5)

žaja, religija ima ne tako zanemarljivu ulogu. Na duže staze je gotovo postao običaj da američki crnci, hispanoamerikanci, ostale etničke manjinske grupe i katolici uglavnom glasaju za Demokratsku stranku, dok Republikanska partija uživa podršku belaca i protestanata (podrazumeva sve protestantske denominacije). Novembra 2014. godine su održani izbori za Kongres, koji su rezultirali trijumfom Republikanaca u oba doma. Prema poslednjim istraživanjima Pew Research Center-a: „Republikanci nastavljaju da uživaju podršku belih evangelista i ljudi koji redovno prisustvuju verskim službama. Jevrejski glasači su se preselili donekle u republikanskom smeru u odnosu na 2006. godinu. Međutim, u 2014. godini jevrejski glasači su podržali kandidate Demokratske stranke po sličnim stopama kao i na izborima za predsednika SAD, 2012. godine. Protestanti obuhvataju nešto više od polovine (53%) biračkog tela, dok katolici čine otprilke četvrtinu birača. "[57]

- **Religijski sastav 114. Kongresa** [58]

Pored Ustavom zajemčenih uslova, koje mora da ispunjava osoba koja je u trci za izbor predsednika države, postoje i vanustavni, ali nišita manje bitni. Jedno od dobro poznatih pravila je da „katolici i nemaju toliko šanse u izbornoj trci." Jedini izuzetak je Džon F. Kenedi. „I mada su rimokatolici relativno najbrojnija verska zajednica, više od trideset godina posle Kenedijeve smrti nijedan njihov čovek nije seo na mesto šefa Bele kuće. Za razliku od tri minijaturne protestantske verske zajednice: episkopalci, prezveterijanci i unitarijanci imali su 22 predsednika."[59]

Na tlu Severne Amerike je došlo do stvaranje novih religija, usled susreta hrišćanstva koje su ispovedali doseljenici i religioznih ubeđenja indijskih domorodaca. Amiši su svoje naseljavanje severnoameričkog kontinenta započeli još u osamnestom veku. Prepoznatljivi su po tome što izbegavaju dodir sa spoljnim svetom, žive izolovanim životom, baš kako im nalažu njihova religijska ubeđenja Ostaci indijanskih plemena su okupljeni u okviru Indijanske crkve Severne Amerike. Dolazi i do uspona nove religijske samosvesti crnačkog stanovništva, te se javljaju tzv. Crni muslimani, koji se razlikuju od tra-

[57] Podaci preuzeti sa sajta: http://www.pewforum.org/2014/11/05/how-the-faithful-voted-2014-preliminary-analysis/- (pristupljeno 8. januar 2015.)

[58] http://www.pewforum.org/2015/01/05/faith-on-the-hill/ (pristupljeno 8. januar 2015.)

[59] Miroljub Jevtić, *Politikologija religije,* Centar za proučavanje religiije i versku toleranciju, Beograd, 2009, str. 109.

dicionalnog islama i predstavljaju religiju novog oblika. Nove religije ne mogu delovati mimo pravnog okvira zajemčenog Ustavom i zakonima, ali brojne male verske zajednice neguju običaje koji su u većini slučajeva nespojivi sa postojećim političkim poretkom.

RELIGION

Memberships of Religious Groups in the U.S.

Source: *Yearbook of American & Canadian Churches*, © National Council of Churches U.S.A., or as otherwise indicated

Figures are the latest available from the source, and are generally based on reports made by officials of each group. Reporting practices vary from one denomination to another. Many groups keep careful records; others only estimate. Not all groups report annually. Membership figures, for the most part, are inclusive and do not refer solely to full communicants or confirmed members. Groups reporting fewer than 5,000 members or providing no data in recent years are not included.

Religious group (houses of worship)	Members
Adventist Churches	
Advent Christian Ch. (294)	23,629
Seventh-day Adventist Ch. (4,916)	1,060,386
Agnostics	41,889,421[1]
American Evangelical Christian Chs. (192)	17,400
Anglo-Lutheran Catholic Church (19)	11,100
Apostolic Catholic Ch. (29)	7,414
Apostolic Catholic Orthodox Ch. (8)	8,500
Apostolic Christian Churches of America (93)	12,850
Apostolic Episcopal Church (200)	12,000
Apostolic Orthodox Catholic Ch. of N.A. (25)	15,900
Atheists	1,309,897[1]
Baha'i Faith	512,864[1]
Baptist Churches	
Alliance of Baptists (127)	65,000
American Baptist Assn. (1,600)	100,000
American Baptist Chs. in the U.S.A. (5,366)	1,308,054
Baptist Bible Fellowship Intl. (4,000)	110,000
Baptist Missionary Assn. of America (1,272)	137,909
Conservative Baptist Assn. of America (1,200)	200,000
Converge Worldwide (fmr. Baptist Gen. Conf.) (1,100)	16,000
Free Will Baptists, National Assn. of (2,369)	185,798
General Baptists, General Assn. of (1,154)	61,040
Natl. Baptist Convention, U.S.A., Inc. (10,358)	5,197,512
Natl. Baptist Convention of America, Inc.	3,500,000
Natl. Missionary Baptist Conv. of America (280)	449,000[1]
Natl. Primitive Baptist Conv., Inc. (1,565)	600,000[1]
North American Baptist Conference (272)	47,150
Progressive Natl. Baptist Convention, Inc. (1,500)	1,010,000
Regular Baptist Chs., General Assn. of (1,321)	132,700
Separate Baptists in Christ (90)	10,700[1]
Seventh Day Baptist General Conf., USA/Canada (97)	6,300
Southern Baptist Convention (45,727)	16,136,044
Berean Fellowship of Chs. (56)	12,000
Brethren (German Baptists)	
Brethren Ch. (Ashland, OH) (112)	10,227
Church of the Brethren (1,043)	120,041
Buddhists	3,955,046[1]
Calvary Chapel	10,000
Chinese Folk Religionists	108,634[1]
Christian Brethren (Plymouth Brethren) (1,145)	86,000
Christian Church (Disciples of Christ) (3,624)	639,551
Christian Churches and Churches of Christ (5,007)	1,174,000[1]
Christian Congregation, Inc. (1,496)	122,181
Christian and Missionary Alliance (2,042)	436,428
Church of Christ	8,000
Church of Christ (Holiness) U.S.A. (148)	11,468
Church of Christ, Scientist (2,206)	848,000[1]
Church of the Living God (170)	42,000
Church of the Nazarene (5,058)	649,836
Church of the United Brethren in Christ, USA (193)	21,000
Churches of Christ (13,000)	1,639,495
Churches of Christ in Christian Union (230)	11,234
Churches of God	
Church of God (Anderson, IN) (2,187)	249,521
Church of God (Seventh Day; Gen. Conf.), Denver, CO (233)	14,000
Church of God, Mountain Assembly, Inc. (3,390)	7,000
Church of God by Faith, Inc. (149)	35,000
Church of God of Prophecy (1,860)	89,674
Churches of God (Gen. Conf.) (332)	32,560
Community Churches, Intl. Council of (148)	68,300
Congregational Christian Chs., Natl. Assn. of (400)	67,200[1]
Conservative Congregational Christian Conf. (298)	42,296
Eastern Orthodox Churches	
American Carpatho-Russian Orthodox Greek Catholic Ch. (79)	12,660
Antiochian Orthodox Christian Archdiocese of North America (256)	430,000
Armenian Apostolic Ch., Diocese of America (81)	65,000
Mar Thoma Syrian Ch. of India (80)	50,000
Orthodox Ch. in America (750)	131,000
Patriarchal Parishes of the Russian Orthodox Ch. in the U.S.A. (31)	17,000
Russian Orthodox Ch. Outside of Russia (190)	480,000
Serbian Orthodox Ch. in the U.S.A. and Canada (68)	67,000
Syriac-Greek Antiochian Orthodox Catholic Ch. (160)	17,108
Syrian (Syriac) Orthodox Ch. of Antioch (32)	32,500
Ukrainian Orthodox Ch. of the U.S.A. (118)	50,000
Episcopal Church (6,794)	1,951,907
Ethnic religionists	1,084,637
Evangelical Church Alliance	300,000
Evangelical Congregational Church (141)	17,577
Evangelical Covenant Church (783)	114,281
Evangelical Free Church of America (1,475)	356,000
Fellowship of Grace Brethren Churches (260)	36,000
Friends	
Evangelical Friends Intl.–N. Amer. Region (284)	38,428
Friends General Conference (832)	32,000
Friends United Meeting (600)	36,302
Philadelphia Yearly Meeting of the Religious Society of Friends (103)	11,511
Religious Society of Friends (Conservative) (1,200)	104,000
Full Gospel Fellowship of Churches and Ministers Intl. (1,273)	432,632
General Church of the New Jerusalem (37)	7,065
Grace Gospel Fellowship (120)	20,000
Hindus	1,444,775
International Evangelical Church (100)	50,000
Jains	85,350
Jehovah's Witnesses (13,021)	1,184,246
Jews	6.2-6.5 mil
Jewish Reconstructionist Federation (100)	(2
Union of Orthodox Jewish Congregations of America (1,930)	(2
Union for Reform Judaism (630)	(2
United Synagogue of Conservative Judaism (600)	(2
Latter-Day Saints (Mormons)	
Ch. of Jesus Christ of Latter-day Saints (13,601)	6,157,23
Community of Christ (935)	178,32
Liberal Catholic Church–Province of the United States of America (21)	5,80
Lutheran Churches	
American Assn. of Lutheran Chs. (70)	16,00
Apostolic Lutheran Ch. of America (56)	7,30
Ch. of the Lutheran Brethren of America (105)	13,09
Ch. of the Lutheran Confession (87)	8,39
Evangelical Lutheran Ch. in America (9,995)	4,274,85
Evangelical Lutheran Synod (132)	19,39
Free Lutheran Congregations, Assn. of (280)	44,47
Independent Evangelical Lutheran Chs., Assn. of (45)	7,76
Latvian Evangelical Lutheran Ch. in America (60)	10,95
Lutheran Ch.–Missouri Synod (LCMS) (6,158)	2,278,58
Wisconsin Evangelical Lutheran Synod (1,287)	385,32
Mennonite Churches	
Beachy Amish Mennonite Chs. (201)	11,81
Brethren in Christ Church (222)	46,30
Ch. of God in Christ, Mennonite (150)	14,80
Fellowship of Evangelical Chs. (46)	7,75
Hutterian Brethren (150)	17,00
Mennonite Brethren Chs., Gen. Conf. of (464)	111,00
Mennonite Ch. USA (920)	104,68
Old Order Amish Mennonite Ch. (950)	115,00
Old Order (Wisler) Mennonite Ch. (47)	7,10
Methodist Churches	
African Methodist Episcopal Ch. (4,100)	2,500,00
African Methodist Episcopal Zion Ch. (3,393)	1,400,00
Christian Methodist Episcopal Ch. (3,500)	850,00
Evangelical Methodist Ch. (108)	7,34
Free Methodist Ch. U.S.A. (1,051)	75,03

Slika 2. The World Almanac and Book of Facts 2014, Pr Donnelly, Crawfordsville, IN, November 2013[60]

[60] *The World Almanac and Book of Facts,* Pr Donnelly, Crowfordsville, 2013, p. 700.

Izuzetno je teško utvrditi tačan procenat vernika i pripadnika određenih verskih zajednica i crkava jer adekvatnog načina za merenje broja sledbenika nema. Neke crkve praktikuju da u svoje vernike ubroje samo aktivne članove, dok druge u svom registrom pod vernike podvode i osobe koje su samo krštene u nekoj od crkava.

Većina građana u Americi deli stav u kojem želi da vera ima veću ulogu u politici, govori najnovije istraživanje istraživačkog centra Pew. Po njihovim procenama: „Uzimajući u obzir rezultate istraživanja, 49 procenata Amerikanaca slaže se sa političkim i društvenim stavovima verskih institucija kojima pripadaju. Ta podrška je porasla u odnosu na 2012. godinu, kada je iznosila 40 procenata."[61] Maks Veber je još davno u svom delu „Protestantska etika i duh kapitalizma" došao do sledećeg zaključka: „Religija je od uvek igrala važnu i suštinsku ulogu u političkom životu SAD. Ovo je tačno kako s toga što su crkve i druge verske grupe, bar u odnosu na neka pitanja značajno uticale na javno mnjenje, tako što su verska ubeđenja predstavljala glavni izvor vrednosti, društvenih navika i moralnih pretpostavki na kojima se zasnivala američka demokratija." [62] Iako se jedno vreme govorilo o opadanju religioznosti, činjenica je da religija ne gubi na značaju i da je došlo do njenog ponovnog oživljavanja. Većina Amerikanaca veruje da su stavovi koje zauzimaju poltički kandidati o pitanjima koji su od vitalnog interesa za zajednicu blisko povezani za njegovim verskim identitetom, te sa načinom delovanja u bliskoj budućnosti i tom odabiru posvećuju posebnu pažnju.

- **Ekonomska moć Sjedinjenih Američkih Država** [63]

Ekonomska moć SAD-a u svetu je uvek aktuelna tema. Jedni joj predviđaju novi bum dok drugi govore da nikad neće povratiti staru slavu. Šta je od ova dva kraja istog štapa istinito? Neverovatno, obe teze imaju smisla i obe imaju podatke koje ih mogu potvrditi. U zadnje vreme možda možemo reći da preovladava mišljenje o njenom nikad jačem položaju u međunarodnim odnosima.

Svi smo čuli za američki san, cilj koji su mnogi dostigli, a mnogi ga uzaludno jure. Amerika ima 25 miliona nezaposlenih, 45 miliona

[61] Preuzeto sa sajta Centra za istraživanje religiije, politike i društva http://www.religion-and-peace.com/sr/news/zasto-amerikanci-zele-vecu-ulogu-vere-u-politici%3F Datum logovanja : 29.10. 2014.
[62] Maks Veber, *Protestantksa etika i duh kapitalizma* navedeno prema Miroljub Jevtić, *Politikologija religije*, , Centar za proučavanje religije i versku toleranciju, Beograd, 2009, str. 103.
[63] Ovaj deo teksta napisala je Bojana Jakimov

ljudi koji žive u siromaštvu, 46 miliona koji koriste markice za hranu, 56 miliona koji primaju socijalni dodatak i 9 miliona koji primaju davanja za inaliditet.[64]

Od 2013. godine, uprava SAD-a se trudi da okrene ove cifre u u svoju korist. Posledica toga su velike oscilacije u razvoju. Već dve godine se dešava da se iz meseca u mesec stanje menja, jednom je enorman priliv novca, drugi put je odliv koji država ne može finansijski da podnese. Ali, i pored toga, očekivanja za 2015-u godinu su velika i ekonomisti predviđaju mnogo bolju situaciju u zemlji. U sledećoj tabeli je prikazan rast, pre svega BDP-a i smanjenje siromaštva koje se očekuje.[65]

Growth and Poverty Reduction

Macroeconomic Forecasts			
(in percent)	2013	2014	2015
GDP growth (annual average)	1.9	2.0	3.0
CPI inflation (eop)	1.5	1.9	1.8
PCE Inflation (eop)	1.2	1.6	1.5
Unemployment rate (eop)	6.7	6.2	5.9

Source: Staff estimates.

Gledajući ovu tabelu, najupečatljiviji detalj je definitivno stanje BDP-a koji se očekuje za 2015. godinu. Koliko je realno da ovu cifru ostvari, vreme će vrlo brzo pokazati. Sledeći parameter vredan pažnje je stopa nezaposlenosti.

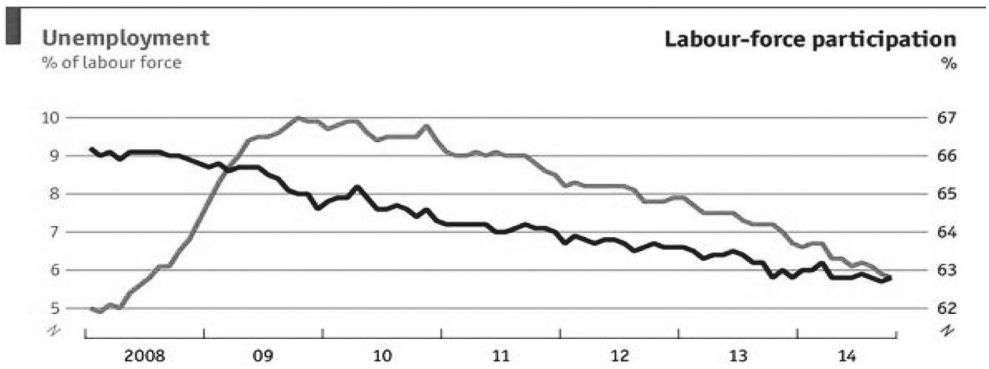

[64] http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=56e9aa61-75a1-4928-a00f-059d70993baa%40sessionmgr110&vid=0&hid=120 (pristupljeno 10.08.2014)
[65] http://www.imf.org/external/np/ms/2014/061614.htm (pristupljeno 25.12.2014)

Prethodni grafik pokazuje koliko je u odnosu na raniji period ovaj parametar stabilizovan, što zbog novih radnih mesta, što zbog ljudi koji su odustali od traganja za poslom. Možda je onda moguće da će biti i veći pad u 2015. godini od očekivanog u prethodnoj tabeli. Pogotovo ako uzmemo u obzir da zaposlenost nije bila na ovako dobrom nivou od 70-ih godina prošlog veka.[66]

Uzimajući ove podatke u obzir možda je vreme da kažemo da se američka ekonomija oporavila. Naravno, to ne znači da jedna ambiciozna država kakva je SAD neće probati da nadmaši samu sebe.

Naredna dva grafika objašnjavaju šta predstavnici FED-a (Federal Reserve System) očekuju da će se desiti u narednom periodu. Možemo reći da su jako ambiciozni, ali opet uzimajući u obzir da govorimo o najvećoj ekonomiji sveta, možda će i uspeti da ostvare ova predviđanja.[67]

Vidimo da se i u samom vrhu američke ekonomije očekuju sjajni rezultati do 2017. godine. Ovi rezultati su i više nego dobri. Ostvariti ih za SAD znači da je njena čelna pozicija u svetu zagarantovana još mnogo godina što slede. To samo pokazuje koliko je Amerika vešt igrač na međunarodnoj ekonomskoj sceni. Kada svi očekuju da padne, ona se uzdigne i pokaže koliko je zaprava jaka i kada je ranjiva, kao što je bila od krize 2008. godine. Stručnjaci širom sveta su joj predviđali da neće uspeti da se oporavi od „buma" koji ju je tada zadesio i broj onih koji su govorili da će je Kina zameniti na mestu najjače ekomije sveta se konstantno povećavao. Danas je očigledno koliko su svi oni pogrešili i potcenili oporavak američke ekonomije. Vrlo je moguće da njeni najbolji dani tek slede.

U sledećoj tabeli možemo videti šta se očekuje da će se desiti prvenstveno u svetu, ali kako je SAD jedna od ključnih tačaka sveta, njen dalji razvoj privlači posebnu pažnju.[68]

[66] http://www.economist.com/news/united-states/21635480-how-america-faring (pristupljeno 15.12.2014)

[67] http://www.federalreserve.gov/monetarypolicy/files/fomcprojtabl20141217.pdf (pristupljeno 28.12.2014)

[68] http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/tdr2014_en.pdf (pristupljeno 10.01.2015)

GDP GROWTH IN SELECTED REGIONS AND COUNTRIES, 1990–2024

		Average annual growth of GDP[a] (Per cent)		
	Scenario	1990–2014	2015–2019	2020–2024
World	Baseline	3.3	3.4	3.6
	Balanced growth	.	4.7	5.5
Developed economies	Baseline	1.9	1.8	2.0
	Balanced growth	.	2.8	3.5
of which:				
United States	Baseline	2.5	2.3	2.6
	Balanced growth	.	3.3	3.7
CIS	Baseline	2.7	2.0	2.1
	Balanced growth	.	3.3	4.9
Developing Asia	Baseline	6.3	5.5	5.4
	Balanced growth	.	6.7	7.2
of which:				
China	Baseline	9.8	7.1	6.7
	Balanced growth	.	8.1	8.3
India	Baseline	6.3	5.8	6.0
	Balanced growth	.	7.5	7.9
Africa	Baseline	3.8	3.9	3.9
	Balanced growth	.	6.1	7.0
Latin America and the Caribbean	Baseline	3.1	2.9	3.0
	Balanced growth	.	4.5	5.7
Memo item:				
World (based on market exchange rates)	Baseline	2.7	2.8	3.0
	Balanced growth	.	3.9	4.7

Podaci iz ove tabele govore da se očekuje rast svuda u svetu. Veliki akcenat će biti na države u razvoju, njima će se najviše pažnje posvećivati kako bi se malo približile nivou razvijenih zemalja. Vođa tih razvijenih zemalja ostaće SAD koja sa svojim konstantnim rastom uspeva da zadrži prvo mesto na rang listi ekonomija sveta.

Prvi korak ka ovome je budžet za 2015. godinu koji mora da bude pažljivo raspoređen. Potrebno je smanjiti sredstva koja su predviđena za zdravstvenu negu, zatim treba reformisati imigracionu politiku, promeniti mere koje ograničavaju porez i umanjuju ga za bogatije. Štednja je neophodna kako bi se ostvarili dugoročni ciljevi ove države (zaposlenost, produktivnost i izvoz). U sledećoj tabeli ćemo videti šta i kako bi trebalo biti urađeno do 2019. godine.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
National production and income								
Real GDP	2.8	1.9	1.7	3.0	3.0	2.9	2.8	2.6
Net exports 2/	0.1	0.1	-0.2	-0.2	-0.3	-0.2	-0.1	-0.1
Total domestic demand	2.6	1.7	1.8	3.2	3.2	3.1	2.8	2.7
Final domestic demand	2.4	1.6	1.8	3.2	3.2	3.1	2.8	2.6
Private final consumption	2.2	2.0	2.2	2.9	2.8	2.7	2.7	2.7
Public consumption expenditure	-0.2	-2.0	-0.6	0.2	0.2	0.5	0.7	1.0
Gross fixed domestic investment	5.5	2.9	2.4	6.3	7.1	6.1	4.4	3.3
Private fixed investment	8.3	4.5	3.5	7.1	8.0	6.7	4.7	3.4
Equipment and software	7.6	3.1	3.9	6.7	7.9	7.3	6.7	4.1
Intellectual property products	3.4	3.1	4.0	3.3	4.0	3.8	3.7	3.0
Nonresidential structures	12.7	1.3	2.2	5.6	5.0	2.7	2.6	2.4
Residential structures	12.9	12.2	3.2	13.4	14.6	11.2	4.2	3.4
Public fixed investment	-4.0	-3.2	-2.1	2.5	2.7	3.2	3.0	2.9
Change in private inventories 2/	0.2	0.2	-0.1	0.1	0.0	0.0	0.0	0.0
Nominal GDP	4.6	3.4	3.3	4.9	4.9	5.0	4.8	4.7
Personal saving rate (percent of disposable income)	5.6	4.5	4.3	4.0	4.2	4.3	4.1	4.0
Private investment rate (percent of GDP)	15.2	15.9	16.1	16.8	17.6	18.1	18.5	18.6
Employment and inflation								
Unemployment rate	8.1	7.4	6.4	6.0	5.8	5.6	5.5	5.5
CPI inflation	2.1	1.5	1.8	1.8	1.9	2.0	2.0	2.0
Core CPI Inflation	2.1	1.8	1.8	1.9	2.0	2.1	2.0	2.0
PCE Inflation	1.8	1.1	1.5	1.6	1.6	1.8	1.9	2.0
Core PCE Inflation	1.8	1.2	1.4	1.7	1.7	1.8	1.9	2.0

Izbor indikatora ekonomije SAD-a u procentima[69]

U vremenu kada nije isplativo voditi rat, pogotovo među svetskim silama, ekonomija je sfera gde države pokušavaju da nadmaše jedna drugu i preuzmu kormilo sveta. Još od druge polovine 19. veka to kormilo pripada SAD-u. Iz prethodnih tabela, grafikona i predviđanja možemo zaključiti da ne planira da to mesto u skorije vreme prepusti nekoj drugoj državi. Jačajući ekonomiju na unutrašnjem planu, u cilju brzog oporavka od Svetske krize, nastavljajući trend potenciranja stranih investicija, što onih u zemlju, tako i onih iz nje, ali isključivo u pažljivo odabranim oblastima u državama gde očekuju sigurnu dobit, vidimo da su SAD primer koji treba da slede ostale zemlje sveta.

[69] http://www.imf.org/external/np/sec/pr/2014/pr14359.htm (pristupljeno 10.08.2014)

- **Pomorska moć Sjedinjenih Američkih Država**[70]

Značaj pomorske moći i razvoj mornarice SAD

Veliki broj država dominirao je kroz istoriju zahvaljujući jakoj pomorskoj moći. Među njima su Atina, Španija, Portugal i Velika Britanija. Feničani su daleko lakše trgovali širom Sredozemlja zahvaljujući velikom broju brodova. Isto važi i za Mletačku republiku. Geografska otkrića, koja su započeta krajem 15. veka, ne bi bila moguća bez pomorskih ekspedicija. U tome su pioniri bili Portugalci i Španci, da bi im se uskoro priključili Engleska, Holandija i Francuska. Kontrola nad tadašnjim kolonijama u Americi, Africi i Aziji bila je teško ostvariva bez jake flote, koja je služila za transport zlata, začina i drugih dragocenih roba. Posebno je bila važna i trgovina robovima, koja se uglavnom odvijala između afričkog i američkog kontinenta. Nakon pobede protiv *Velike španske armade* 1588. godine pod vođstvom ser Frensisa Drejka, Velika Britanija je u naredna tri veka postala dominantna na svetskim morima.[71] To joj je omogućilo i globalnu premoć, koja je potvrđena pobedom britanske mornarice nad združenom francusko-španskom flotom u čuvenoj pomorskoj bici kod Trafalgara 1805. godine. Čuveni admiral Horejšio Nelson predvodio je britansku mornaricu u najznačajnijoj pomorskoj pobedi tokom Napoleonovih ratova.[72] Na kraju 19. veka, Velika Britanija bila je najjača sila upravo zahvaljujući pomorskoj moći. Ipak, nakon Burskog rata u kome su se Britanci izuzetno mučili, kreće postepeno opadanje Britanije, koje doživljava kulminaciju nakon Prvog, a posebno nakon Drugog svetskog rata.[73] Za to vreme, Sjedinjene Američke Države polako preuzimaju primat nad svetskim morima.

Okružene sa dva okeana, Sjedinjene Američke Države nesmetano su se razvijale, ali Amerikanci su hteli da obezbede kontrolu nad okolnim morima i spreče mogućnost da neko drugi kontroliše Meksički zaliv i Karipsko more. Može se slobodno reći da godina 1898. predstavlja početak uspona američke pomorske moći i uopšte uvod u ono što će SAD postati tokom 20. veka – svetska supersila. Tada je Španija,

[70] Ovaj deo teksta napisao je Marko Despotović

[71] Videti detaljnije o borbi na: http://www.history.com/this-day-in-history/spanish-armada-defeated (pristupljeno 05. 05. 2015)

[72] Videti detaljnije o borbi na: http://www.history.com/this-day-in-history/battle-of-trafalgar (pristupljeno 05. 05. 2015)

[73] Više o razlozima britanskog opadanja u: Farid Zakarija, *Postamerički svet*, Heliks, Smederevo, 2009, str. 165-173.

poražena od strane Sjedinjenih Država, morala da preda Amerikancima mirovnim ugovorom u Parizu Filipine, Portoriko i malo ostrvo Guam u Pacifiku. Takođe, morala je da se odrekne Kube.[74] Nakon toga, SAD su iskopale Panamski kanal, koji je zvanično pušten u upotrebu 1914. godine. Sada su brodovi mogli lako da se kreću iz Pacifika u Atlantik i obrnuto.[75] Ipak, nešto pre toga, svet je lično mogao da se uveri u buduću moć američke mornarice. U decembru 1907, za vreme mandata predsednika Teodora Ruzvelta, čuvena *Velika bela flota* (*Great White Fleet*) sa ukupno 16 ratnih brodova na parni pogon zajedno sa 14 hiljada mornara i marinaca, oplovila je svet i obišla sve kontinente. Taj put trajao je sve do februara 1909. Za to vreme, flota je obišla ukupno 20 luka i prešla oko 43 hiljade milja.[76]

Veliki uticaj na pomorsku strategiju Sjedinjenih Američkih Država imao je Alfred Tajer Mahan, čuveni geostrateg, geopolitičar, kontraadmiral američke mornarice i predavač vojne istorije na američkom Pomorskom vojnom koledžu u Njuportu (savezna država Rod Ajlend). Mahanove glavne teze uglavnom se mogu naći u njegovoj najvažnijoj knjizi *Uticaj pomorske moći kroz istoriju 1660-1783*. Tajer Mahan je, uvidevši da ekonomija Sjedinjenih Država raste, preporučio američkim spoljnopolitičkim odlučiocima da se fokusiraju na razvoj jake mornarice, koja će imati globalni domašaj. Takva mornarica ne bi obezbedila samo vojnu nadmoć, već bi služila i za zaštitu pomorske trgovine koja je bila ključna iz razloga što su Sjedinjene Države odvojene okeanima od velikih tržišta kao što su Evropa i Azija. Cilj je bio da se obezbede i glavni pomorski prolazi i kanali, kroz koje prolazi ogroman deo današnje trgovine.[77] Takođe, jaka mornarica obezbeđuje izuzetnu mobilnost oružanih snaga, posebno ako neka država raspolaže sa vojnim lukama širom sveta u kojima može da bude prisutna. Jednostavno rečeno, pomorske snage mogu se kretati po celom svetu i biti razmeštene u bilo kom momentu u slučaju ratova i kriza.[78] Ko-

[74] Videti detaljnije u: Henri Bemford Parks, *Istorija Sjedinjenih Američkih Država*, Rad, Beograd, 1985, str. 534-536.

[75] Isto, str. 542.

[76] Mike McKinley, "Cruise of the Great White Fleet", *Naval History and Heritage Command*, dostupno na: http://www.history.navy.mil/research/library/online-reading-room/title-list-alphabetically/c/cruise-great-white-fleet-mckinley.html (pristupljeno 10. 05. 2015)

[77] Poznato je da su Ormuski, Malajski i Gibraltarski prolaz, ali i Suecki i Panamski kanal od izuzetne važnosti za trgovinu (najvažnija nafta)

[78] O Mahanovoj pomorskoj strategiji videti detaljnije u: Seth Cropsey and Arthur Milikh, „Mahan's Naval Strategy – China Learned It. Will America Forget It?" *World Affairs*, March/April, 2012, pp 85-92.

liko je umeo da predvidi geopolitičke promene i kretanja u međunarodnim odnosima, pokazuje i to da je Mahan uvideo opasnost jačanja Nemačke u Evropi koje će dovesti do velikih ratova. Pored toga, predvideo je ekspanzionističku Rusiju (kasnije SSSR) koja se širi i koju bi trebalo da obuzdavaju SAD, Velika Britanija, Francuska, Nemačka i Japan. Upravo se to i dogodilo u periodu između 1945. i 1991. godine. Takođe, prepoznao je mogućnost da Kina jednog dana postane velika sila, pa je tako savetovao da SAD što pre preuzmu kontrolu nad severnim delom Pacifika.[79]

Zbog čega je pomorska moć toliko važna? Najvažniji razlog, kako je već navedeno, jeste mobilnost oružanih snaga i prisustvo u ključnim delovima sveta. Kada su ratovi i krize, uz pomoć mornarice je moguće delovati brzo i efikasno sa jakim snagama. Naravno, samo mali broj zemalja ima tu mogućnost, a Sjedinjene Američke Države su svakako najbolji primer svetske sile koja momentalno može da reaguje na svaki bezbednosni izazov u celom svetu. Čak 71% ukupne površine planete Zemlje prekriveno je vodom, što je podatak koji dovoljno govori o tome koliko je važno imati jaku mornaricu.[80] Danas gotovo više da ne postoje direktne pomorske bitke između brodova na otvorenom moru, ali to ne znači da ratni brodovi nisu važni. Moderna ratna mornarica ima više funkcija, a među njima su najvažnije amfibijski desant i iskrcavanje (*Dan D* u Normandiji 6. juna 1944), transport trupa i mogućnost transporta velikog broja aviona, helikoptera i druge opreme i tehnike (nosači aviona). Sjedinjene Američke Države su po pitanju navedenih funkcija daleko ispred ostalih država. Nije greška ako kažemo da je pomorska moć za SAD od vitalne važnosti za njeno očuvanje statusa vodeće sile sveta.

Ratna mornarica Sjedinjenih Američkih Država

Sjedinjene Države su vojno dominantne u vazduhu i na kopnu, ali to ne bi bilo moguće bez jake mornarice. Pomorska moć je izuzetno bitna za ukupnu vojnu moć SAD, koja je opet važna zbog njenog opstanka na mestu jedine svetske supersile.[81] Vojni budžet SAD 2014.

[79] Francis P. Sempa, "The Geopolitical Vision of Alfred Thayer Mahan", *The Diplomate*, December 30, 2014, dostupno na: http://thediplomat.com/2014/12/the-geopolitical-vision-of-alfred-thayer-mahan/ (pristupljeno 12. 05. 2015)

[80] World Atlas, *Planet Earth Oceans*, dostupno na: http://www.worldatlas.com/aatlas/infopage/oceans.htm (pristupljeno 13. 05. 2015)

[81] Naravno, uz to idu ekonomska i meka moć, ali vojna moć svakako donosi veliku prednost i poboljšava ostale moći. Možemo reći da je vojna moć materijalizacija svih prethodnih moći.

godine iznosio je 610 milijardi dolara, od čega je za mornaricu ukupno izdvojeno 137 milijardi.[82] Dakle, Amerikanci godišnje više novca izdvajaju za mornaricu nego Rusija ukupno za svoju odbranu.[83] Mornarica Sjedinjenih Američkih Država ima ukupno 326.404 pripadnika u statusu aktivne službe.[84] Sekretarijat mornarice predstavlja poseban deo unutar Sekretarijata odbrane (Pentagon) i na njenom čelu nalazi se Sekretar mornarice. Njemu su podređeni šef pomorskih operacija i komandant Marinskog korpusa.[85]

Geografski opseg američke pomorske moći

Sjedinjene Države poseduju veliki broj pomorskih baza širom sveta, ne samo na svojoj teritoriji, već i u drugim državama. Najvažnije prekomorske baze na američkoj teritoriji su Guam i Perl Harbur na Havajima. Zahvaljujući njima, američka mornarica kontroliše veliki deo Pacifika, koji je izuzetno važan zbog jačanja Kine i njene mornarice. Američka mornarica ima svoje baze i pristaništa između ostalog i u Bahreinu (sedište 5. flote), Italiji (sedište 6. flote u Napulju i Gaeti), Španiji (pomorska baza Rota na samom jugu blizu Gibraltara), u Grčkoj (Souda zaliv na Kritu), Japanu (sedište 7. flote u Jokosuki), Južnoj Koreji i Kubi (Gvantanamo). Pored nabrojanih baza i luka, od velike važnosti je i pomorska luka Dijego Garsija na istoimenom ostrvcetu u Indijskom okeanu. To je zapravo Britanska prekomorska teritorija.[86]

SAD na ovaj način kontrolišu Pacifik, Atlantski i Indijski okean, ali i Sredozemno more, Persijski zaliv, Karipsko more i, ono što je čini se sada najvažnije, Južno kinesko more. Usled krize u Ukrajini, Crno more se javlja kao bitan deo sveta u kojem je takođe prisutna američka mornarica, konkretno njeni raketni razarači i drugi brodovi iz Šeste

[82] "Budget of the U.S. Navy and the U.S. Marine Corps from fiscal year 2000 to 2016 (in billion U.S. dollars)", *Statista*, dostupno na: http://www.statista.com/statistics/239290/budget-of-the-us-navy-and-the-us-marine-corps/ (pristupljeno 13. 05. 2015)

[83] Ukupan vojni budžet Ruske Federacije za 2014. godinu iznosio je 84,5 milijardi dolara. O vojnim budžetima po državama videti detaljnije u tabeli: SIPRI Military Expenditure Database, dostupno na: http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database (pristupljeno 23. 06. 2015)

[84] Status of the Navy, *America's Navy*, dostupno na: http://www.navy.mil/navydata/nav_legacy.asp?id=146 (pristupljeno 19. 06. 2015)

[85] US Navy Organization, dostupno na: http://www.navy.mil/navydata/organization/org-over.asp (pristupljeno 20. 06. 2015)

[86] Major Military Bases World-Wide, *Global Security,* dostupno na: http://www.globalsecurity.org/military/facility/sites.htm (pristupljeno 21. 06 .2015)

flote. Peta flota je jako važna, jer je region Bliskog istoka i dalje nestabilan (pojava Islamske države u Iraku i Siriji, borba protiv Talibana u Avganistanu). Sedma flota je, može se slobodno reći, zadužena za zaprečavanje Kine, ali i za zaštitu Japana, Južne Koreje, Tajvana, Filipina i drugih američkih saveznika, koji se osećaju ugroženo usled pojačanih kineskih aktivnosti u Južnom kineskom moru. Pored toga, postoje još i Druga američka flota (zadužena za severni deo Atlantika), Četvrta flota (zadužena za južni deo Atlantika) i Treća flota (zadužena za istočni deo Pacifika).

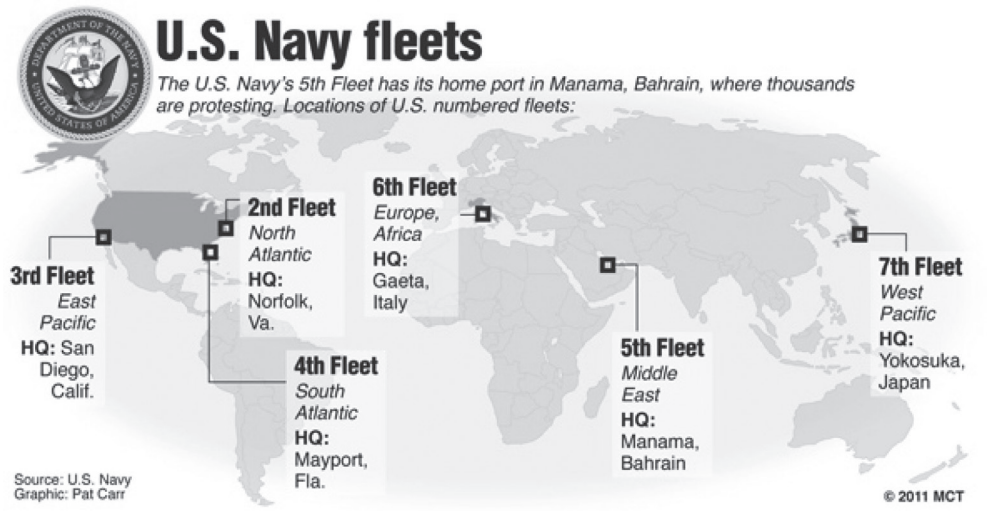

Raspored flota mornarice Sjedinjenih Američkih Država (izvor: U.S. Navy)

Nosači aviona na nuklearni pogon

Prva asocijacija na američku pomorsku moć jesu nosači aviona. Proces uvođenja ovih brodova u aktivnu upotrebu bio je jako težak i komplikovan. Sve je počelo još pre Prvog svetskog rata, mada je veliki broj pokušaja završen na tragičan način. Problem je uglavnom predstavljalo sletanje aviona na nosač, pa su tako izbijale česte nesreće i požari. Tek od Drugog svetskog rata kreće razvoj ozbiljnije tehnologije, koja je omogućila izgradnju većih i bezbednijih nosača aviona. Uglavnom su u tome prednjačili SAD i Velika Britanija, ali od šezdesetih godina Amerikanci preuzimaju glavni primat što se tiče izgradnje ovih ogromnih "plovećih gradova". Amerikanci su uspeli da reše pro-

blem autonomije, to jest snabdevanja energijom nosača aviona. Najbolje moguće rešenje predstavljala je ugradnja nuklearnih reaktora, koji bi omogućili višegodišnju plovidbu bez potrebe za bilo kakvom dopunom. Konačna prekretnica dogodila se 1961. godine, kada je u upotrebu ušao prvi nosač aviona na nuklearni pogon – *USS Enterprise*. Sa ukupno 8 nuklearnih reaktora, mogao je da provede više godina na otvorenom moru bez ikakve dopune. Nakon pola veka upotrebe, ovaj nosač aviona konačno je povučen 2012. godine.[87]

Sjedinjene Američke Države trenutno raspolažu sa 10 nosača aviona klase *Nimitz*. Oni zapravo predstavljaju supernosače (*supercarriers*) i najveći su na svetu. Kompletna klasa nazvana je po prvom napravljenom nosaču *USS Nimitz*, koji je dobio ime po američkom admiralu Česteru Nimicu (posebno se istakao u Drugom svetskom ratu). *USS Nimitz* ušao je u upotrebu još davne 1975, a planirano je da nakon 2015. ostane aktivan još 10 godina, jer su plovila ove klase napravljena da traju čak 50 godina. Nosači aviona klase *Nimitz* dugački su 332,8 metara, poseduju dva nuklearna reaktora i imaju kapacitet od oko 80 vazduhoplova. Nakon 25 godina aktivnosti, nosači obično idu na zamenu nuklearnog goriva i kompletan remont.[88] Čak 6 hiljada članova posade nalazi se na ovim "plovećim gradovima". Na njemu se, pored pilota i oficira, nalazi veliki broj mehaničara, različitih kontrolora, kuvara i ostalih ljudi koji su zaduženi za aktivnosti 24/7. Dnevno se na nosaču aviona pripremi i do 18 hiljada obroka. Pored hangara za avione i helikoptere, liftova, kontrolnog tornja i spavaćih soba, na nosaču se nalaze teretane i druge prostorije. Prva tri nosača ove klase delimično se razlikuju od ostalih sedam (počevši sa *USS Theodore Roosevelt* koji je ušao u upotrebu 1986), mada su u osnovi skoro potpuno isti. Najmoderniji nosači su *USS Ronald Reagan* (aktivan od 2003) i *USS George HW Bush* (aktivan od 2009). Od aviona koji se nalaze u upotrebi američke mornarice, uglavnom su standardno zastupljeni *F/A-18 Hornet* (obično 36 vazduhoplova na jednom nosaču) i noviji *F/A-18E/F Super Hornet* (obično 12).[89] U budućnosti se očekuje da okosnicu američ-

[87] USS Enterprise (CVN-65) Aircraft Carrier, United States of America, *Naval-Technology*, dostupno na: http://www.naval-technology.com/projects/uss-enterprise/ (pristupljeno 14. 05. 2015) Interesantno je to da je jedini nosač aviona na nuklearni pogon van SAD *Charles de Gaulle*, koji pripada francuskoj mornarici.

[88] „United States Navy Fact File", *America's Navy*, dostupno na: http://www.navy.mil/navydata/fact_display.asp?cid=4200&tid=200&ct=4 (pristupljeno 14.05. 2015)

[89] U poslednje vreme na nosačima je sve više zastupljen moderniji Boingov *F/A-18E/F Super Hornet*.

ke mornarice čine skupoceni stelt avioni pete generacije *F-35 Lightning II*.[90] Američka mornarica obično na svojim nosačima ima i osmatračke avione sa radarima *E-2C/D Hawkeye* (4 na nosaču) i *EA-6B Prowler* (4 na nosaču) koji služi za ometanje neprijateljskih radara i sistema za komunikaciju. Tu su još i multifunkcionalni helikopteri (obično 6 letelica na nosaču) *Sikorsky SH-60 Seahawk*.[91] Avioni poleću uz pomoć takozvanog *CATOBAR* sistema, odnosno katapulta. Mehanizam katapulta povezuje se sa prednjim stajnim trapom aviona i uz pomoć pritiska pare kroz dve cevi, katapult vuče avion, koji ubrzava i do 250 kilometara na čas za manje od dve sekunde. Sletanje na nosač aviona je izuzetno zahtevan proces i jako mali broj pilota je osposobljen za to. Posebno je teško sletanje noću. Piloti sleću uz pomoć specijalnog svetla koje im pomaže da precizno odrede ugao sletanja. Pošto je nosač aviona klase *Nimitz* dug 332,8 metara, javlja se problem dužine piste za sletanje. Pri sletanju, kuka sa aviona mora da zakači užad koja su razvučena po pisti nosača, kako bi se avion zaustavio za otprilike 100 metara.[92]

Kada izbije neka kriza u određenom delu sveta, nije čudno da prvo pitanje u Vašingtonu bude gde je najbliži nosač aviona.[93] Često se nosačima aviona daje epitet *90 hiljada tona diplomatije*, a Sjedinjene Američke Države preko razmeštanja ovih grdosija širom sveta stavljaju do znanja da su svetska supersila. Nosači aviona često plove u okviru borbenih grupa (*Carrier Strike Group*), koje se obično sastoje od jednog nosača, jedne raketne krstarice klase *Ticonderoga*, dva raketna razarača *Arleigh Burke*, jedne podmornice klase *Los Angeles* i broda koji transportuje zalihe i rezervnu opremu.[94] Jedna borbena grupa za svoje aktivnosti dnevno troši čak 6,5 miliona dolara.[95] Trenutni raspored nosača aviona dana 28. maja 2015. godine izgleda ovako:

---

[90] Ovaj avion je još u fazi dugog procesa testiranja, a očekuje se da američka mornarica dobije i do 250 ovih aviona u budućnosti.

[91] **"**Nimitz Class Aircraft Carrier, United States of America", *Naval-Technology*, dostupno na: http://www.naval-technology.com/projects/nimitz/ (pristupljeno 18. 05. 2015)

[92] "Carrier Design", *Global Security*, dostupno na: http://www.globalsecurity.org/military/systems/ship/cv-design.htm (pristupljeno 19. 05. 2015)

[93] Ovo je izgovorio predsednik Klinton 12. marta 1993. na nosaču aviona *USS Theodore Roosevelt*. Videti detaljnije na: Where are the Carriers?, *Global Security*, dostupno na: http://www.globalsecurity.org/military/ops/where.htm (pristupljeno 20. 05. 2015)

[94] The Carrier Strike Group, dostupno na: http://www.navy.mil/navydata/ships/carriers/powerhouse/cvbg.asp (pristupljeno 23. 06. 2015)

[95] Captain Henry J. Hendrix, „At What Cost a Carrier?", *Center for a New American Security*, Washington, pp. 5.

USS Carl Vinson nalazi se negde u Pacifiku i obavlja rutinske operacije.

USS George Washington ispunjava svoju misiju u okviru američke Sedme flote koja je stacionarana u Jokosuki u Japanu. Konkretno, ovaj nosač se trenutno kreće blizu ostrva Okinave.

USS Theodore Roosevelt se nalazi u Persijskom zalivu u okviru Pete flote.

USS Harry S. Truman trenutno se nalazi u Atlantskom okeanu gde obavlja rutinske operacije.

USS Ronald Reagan nalazi se u Pacifiku gde obavlja rutinske operacije na putu ka luci San Dijego u Kaliforniji. Ovaj nosač će zameniti tokom leta *USS George Washington* u okviru Sedme flote u Japanu.

USS Nimitz nalazi se u luci Everet (savezna država Vašington).

USS John C. Stennis se nalazi u luci Kitsap Bremerton (savezna država Vašington)

USS George H.W. Bush se nalazi u luci Norfok.

USS Dwight D. Eisenhower nalazi se u procesu remonta u luci Norfok.

USS Abraham Lincoln nalazi se u procesu remonta i zamene nuklearnog goriva takođe u luci Norfok.[96]

Norfok (Virdžinija) je najveća vojna pomorska luka na svetu i nezvanično sedište američke mornarice.

Trenutno aktivnih 10 nosača aviona ne zadovoljava potrebe mornarice Sjedinjenih Američkih Država. Godine 2006. odlučeno je da je broj od 11 aktivnih nosača cifra ispod koje ne bi trebalo ići.[97] Kada je *USS Enterprise* u decembru 2012. otišao u zasluženu penziju, mornarica SAD ostala je ispod minimalno preporučenog broja nosača. Ipak, to će se promeniti kada u martu 2016. godine bude isporučen *USS Gerald Ford*, prvi supermoderni nosač aviona istoimene klase, koja je dobila naziv po 38. predsedniku SAD. Predsednik Ford je takođe bio i kapetan korvete u američkoj mornarici tokom Drugog svetskog rata. Izgradnja ovog nosača koštaće na kraju 12,9 milijardi dolara. *USS John Kennedy* trebalo bi da bude gotov do 2022. godine.[98] *USS Enterprise* će ući u upotrebu najverovatnije nekoliko godina kasnije.[99]

---

[96] Specijalni izveštaj: U.S. Naval Update Map: May 28, 2015, *Stratfor Global Intelligence*

[97] Ronald O'Rourke – Specialist in Naval Affairs, „Navy Ford (CVN-78) Class Aircraft Carrier Program: Background and Issues for Congress", *Congressional Research Service*, March 24, 2015

[98] Isto

[99] Interesantno je to da je naziv *Enterprise* nosilo do sada ukupno 8 brodova u mornarici

Nosači helikoptera i amfibijski desantni brodovi

Pored nosača aviona, američka mornarica ima i devet nosača helikoptera, koji se zapravo ubrajaju u amfibijske desantne brodove. Od toga, osam brodova pripada klasi *Wasp*. Brodovi ove klase dugački su 253,2 metra i mogu da prime nešto više od hiljadu i po marinaca spremnih za borbu. Na njemu je prisutno još i oko hiljadu članova posade (oficiri, tehničari, mehaničari, održavanje). Pored toga, u hangarima mogu prevoziti i do 60 amfibijsko desantnih vozila (svaki ima kapacitet od 25 marinaca). Na ovim nosačima postoji prostor jedino za avione koji imaju vertikalno poletanje i sletanje, a to je najčešće *AV--8B Harrier II*. Kapacitet nosača klase *Wasp* jeste 6 do 8 ovih aviona. Što se tiče helikoptera, na brodu ih obično bude oko dvadesetak, a među njima su najčešće teški transportni *Sikorsky CH-53E Super Stallion* (najveći u američkoj vojsci kapaciteta preko 50 marinaca) i napadački helikopteri *AH-1W Super Cobra*. Tu je još i moderni Belov manji transportni helikopter sa naoružanjem *UH-1Y Venom* (kapacitet 3 člana posade + mitraljezac + 8 marinaca). Pored nabrojanih letelica, na ovim nosačima helikoptera marinci koriste i moderni Belov *MV-22 Osprey*. Interesantan je zbog toga što ima dva rotora na krilima koja mogu da menjaju položaj, pa tako ovaj transportni helikopter (kapacitet 24 marinca) velike brzine više liči na avion. Tu je naravno i standardni, već pomenuti transportni helikopter *Sikorsky SH-60 Seahawk*.[100]

Kad su u pitanju moderni nosači helikoptera klase *America*, trenutno je aktivan samo jedan, i to naravno vodeći brod ove klase *USS America*. U procesu izgradnje je *USS Tripoli* i očekuje se da bude aktivan od 2017. godine. Brodovi ove klase su četiri metra duži od plovila klase *Wasp* i veoma sličnih kapaciteta, ali naravno moderniji.[101]

Pored trenutno deset aktivnih nosača helikoptera, američka mornarica raspolaže i sa ogromnom flotom klasičnih amfibijskih desantnih brodova, koji su u upotrebi mornaričke pešadije (marinaca).

SAD, tako da će budući nosač biti deveti po redu koji će poneti to čuveno ime. Nosači aviona obično dobijaju imena po bivšim američkim predsednicima, mada nije to baš uvek slučaj (trenutno 2 nosača nose naziv po senatoru i kongresmenu, jedan po admiralu). Postoje određena pravila kako se „krste“ raketni razarači, podmornice i amfibijsko-desantni brodovi. Videti detaljnije u: Ronald O'Rourke – Specialist in Naval Affairs, „Navy Ship Names: Background for Congress“, *Congressional Research Service*, January 9, 2015

[100] LHD Wasp Class Amphibious Assault Ships, United States of America, dostupno na: http://www.naval-technology.com/projects/wasp/ (pristupljeno 25. 05. 2015) O svim letelicama videti detaljnije na: http://www.military.com/

[101] Videti detaljnije na: http://www.navy.mil/ah_online/america/index.html (pristupljeno 25. 05. 2015)

Amfibijski desantni brodovi klase *San Antonio* su trenutno najmodernija plovila ove namene i njih je ukupno 9 u ovoj klasi, dok su 2 u izgradnji. Dugački su 208 metara i njihov kapacitet ljudstva iznosi nešto više od 350 pripadnika posade i do 700 marinaca spremnih za borbu. Brodovi ove klase imaju kapacitet od 14 amfibijskih desantnih guseničarskih vozila, koja se u slučaju amfibijskog desanta transportuju preko hoverkrafta. Hoverkraft je vozilo koje se kreće po površini vode uz pomoć vazdušnih jastuka, a sa sobom može poneti skoro 90 tona tereta, što znači da može preneti veliki broj guseničarskih vozila ili *HUMWEE* terenaca, pa čak i tenk *Abrams M1A1/A2*. Obično se po 2 hoverkrafta nalaze na brodovima klase *San Antonio*. Što se tiče letelica, na ovim brodovima obično budu 4 helikoptera *CH-53E Sea Stallion* ili dva *MV-22 Osprey*.[102]

Amfibijski desantni brodovi klase *Harpers Ferry* (4 broda u upotrebi, prvi aktivan od 1995) i klase *Whidbey Island* (8 aktivnih brodova, prvi u upotrebi od 1985) su nešto stariji, ali i drugačiji od prethodno spomenutih brodova slične namene. Dugački su 185,6 metara i njihov kapacitet ljudstva iznosi oko 400 članova posade plus otprilike 500 marinaca spremnih za borbu. Brodovi klase *Whidbey Island* imaju kapacitet od 4 hoverkrafta, a takođe se na palubi nalaze tri krana uz pomoć kojih se sa broda lako utovara ili istovara oprema. Na zadnjem delu brodova ove dve klase nalaze se velike platforme za sletanje helikoptera. Kao i kod većine američkih amfibijsko-desantnih brodova, uglavnom se koriste helikopteri *Sikorsky CH-53E Sea Stallion* ili *M2-22 Osprey* za prevoz marinaca.[103]

Američka mornarica poseduje i dva amfibijska komandna broda klase *Blue Ridge*. Brodovi ove klase dugački su 190 metara i njihov kapacitet posade iznosi više od 500 mornara i oficira. *USS Blue Ridge* je komandni brod Sedme flote u Jokosuki, dok je *USS Mount Whitney* komandni brod Šeste američke flote u italijanskom gradiću Gaeta.

[102] San Antonio Class Landing Platform Dock, United States of America, dostupno na: http://www.naval-technology.com/projects/lpd17/ (pristupljeno 28. 05. 2015) United States Navy Fact File, dostupno na: http://www.navy.mil/navydata/fact_display.asp?cid=4200&tid=600&ct=4 (pristupljeno 28. 05. 2015)

[103] LSD Whidbey Island/Harpers Ferry Class Dock Landing Ships, United States of America, dostupno na: http://www.naval-technology.com/projects/harpers/ (pristupljeno 28. 05. 2015)

Raketne krstarice i raketni razarači

Teške raketne krstarice i raketni razarači su jako važni za američku pomorsku moć. Oni mogu ići kao pratnja nosača aviona, ali i delovati samostalno širom sveta u različitim vrstama misija. Bombardovanje kopnenih ciljeva sa mora danas je jedna od najvažnijih funkcija moderne mornarice. Kada je započeta operacija *Iraqi Freedom* 2003. godine, američka mornarica ispalila je na Bagdad i Mosul u noći između 21. i 22. marta oko 500 krstarećih raketa *Tomahawk*, sa ukupno 28 raketnih krstarica, razarača i nuklearnih podmornica.[104] Taj napad bio je deo vojne doktrine *šokiraj i zastraši* (*Shock and Awe*), koju su 1996. prezentovali Harlan Ulman i Džejms Vejd na Univerzitetu za nacionalnu bezbednost u Vašingtonu.[105]

Ticonderoga je klasa raketnih krstarica američke mornarice. Ukupno je do sada izgrađeno 27 brodova (prvi ušao upotrebu 1983, a poslednji 1994), a 5 ih je do sada povučeno, tako da mornarica SAD trenutno ima u svojoj floti 22 raketne krstarice ove klase. Dugački su 173 metra i poseduju kapacitet od 330 mornara. Na zadnjem delu ima prostor za sletanje dva helikoptera. Što se tiče naoružanja, ovi brodovi poseduju ukupno 122 ćelije za lansiranje *Tomahawk* projektila. Pored toga, na brodu se nalaze i dva lansera za protivavionske i druge projektile, dva topa za višestruku upotrebu, dva lansera za protivbrodske projektile i lanseri za protivpodmornička torpeda. Brod takođe ima i 12 radara različitih funkcija, 3 sonara i 4 sistema za ometanje.[106]

---

[104] Anthony H. Cordesman, „The Iraq War: A Working Chronology", *Center for Strategic and International Studies*, April 2003, Washington, pp 4-5.

[105] Ova doktrina nastala je kao odgovor na promene u načinu ratovanja nakon Hladnog rata u susret 21. veku i mnogobrojnim tehnološkim promenama. Cilj primene u praksi ove doktrine jeste uništavanje određenog broja neprijateljske infrastrukture i najvažnijih položaja istovremeno za vrlo kratko vreme, kako bi protivnik fizički i psihološki pao. Ključ je da se neprijatelj onesposobi i zastraši u trenutku, to jest da se toliko porazi da ne postoji velika šansa da se tokom narednih dana ratovanja povrati. Bombardovanje Bagdada, posle čega je američka vojska za 3 nedelje ušla u ovaj grad, primer je brzog napredovanja nakon zastrašujućih uvodnih bombardovanja krstarećim raketama sa brodova, podmornica i aviona. Kako kreatori ove doktrine navode u istoimenoj knjizi *Shock and Awe*, psihološke posledice po neprijatelja (ali i građane u državi koja se napada) koje izazivaju ovakvi napadi, jesu slične kao posle bacanja atomskih bombi na Hirošimu i Nagasaki. Videti detaljnije u: Harlan Ullman, James Wade Jr. *Shock & Awe – Achieving Rapid Dominance*, National Defense University, Institute for National Strategic Studies, Washington, 1996, pp XXVI.

[106] Ticonderoga Class Cruiser – US Navy, dostupno na: http://www.navyrecognition.com/index.php?option=com_content&task=view&id=2464#specifications (pristupljeno 02. 06. 2015)

Arleigh Burke je klasa raketnih razarača američke mornarice. Ukupno je do sada izgrađeno 62 broda ove klase (prvi ušao u upotrebu 1991, a poslednji 2012) i svi su aktivni. Postoje dve (neki govore čak i tri) verzije ovih raketnih razarača, a glavna razlika jeste to što su noviji brodovi moderniji, mada su svi u suštini skoro potpuno isti što se tiče specifikacija i naoružanja. Starija verzija brodova ima dužinu od 153 metra, dok je druga skoro tri metra duža. Raketni razarači klase *Arleigh Burke* imaju kapacitet od 330 mornara. Na zadnjem delu imaju prostor za sletanje jednog helikoptera. Što se tiče naoružanja, poseduju 90 do 96 ćelija za lansiranje krstarećih raketa *Tomahawk*.[107] Od ostalog naoružanja, brodovi ove klase poseduju dosta slične sisteme kao i raketne krstarice klase *Ticonderoga*. Koliko su se ovi raketni razarači pokazali kvalitetnim i pouzdanim, govori i podatak da se nastavlja njihova proizvodnja. Trenutno su u fazi konstrukcije 4 broda, dok su još 2 naručena.[108]

Fregate nije potrebno predstavljati iz razloga što će do kraja 2015. godine biti sve povučene iz upotrebe.[109] Trenutno je aktivno samo nekoliko fregata klase *Oliver Hazard Perry*, ali svi ti brodovi su u procesu povlačenja. Mornarica Sjedinjenih Država se odlučila na ovaj potez iz razloga što u upotrebu polako uvodi manje i mnogo brže brodove zadužene za borbu i patrolu u priobalnim područjima (*littoral combat ships*). Trenutno su aktivna 2 broda klase *Independence* i 2 broda klase *Freedom*. Planirano je da se izgradi još po 6 brodova iz svake klase.[110]

Podmornice na nuklearni pogon

Podmornice su jako važne za mornaricu Sjedinjenih Američkih Država. One mogu da potapaju i uništavaju neprijateljske brodove i podmornice, učestvuju u lansiranju krstarećih raketa *Tomahawk*, a poseduju i mogućnost lansiranja interkontinentalnih balističkih nuklearnih projektila, što je možda i njihova najznačajnija funkcija.

Podmornice klase *Los Angeles* imaju primarnu funkciju da štite borbene grupe nosača aviona i da vrše protivpodmornička dejstva. To

---

[107] DDG-51 Arleigh Burke – Specifications, *Global Security*, dostupno na: http://www.globalsecurity.org/military/systems/ship/ddg-51-specs.htm (pristupljeno 03. 06. 2015)

[108] Videti detaljnije na: http://www.military.com/equipment/ddg-51-arleigh-burke-class-destroyer (pristupljeno 03. 06. 2015)

[109] Mark D. Faram, „Final frigate patrol starts after a sang", *Navy Times*, dostupno na: http://www.navytimes.com/story/military/tech/2015/01/09/last-frigate-deployment-kauffman-departs-norfolk/21467757/ (pristupljeno 23. 06. 2015)

[110] United States Navy Fact File, dostupno na: http://www.navy.mil/navydata/fact_display.asp?cid=4200&tid=1650&ct=4 (pristupljeno 04. 06. 2015)

se posebno odnosilo na period Hladnog rata, kada su ove podmornice i počele da ulaze u upotrebu od druge polovine sedamdesetih prošlog veka. Pored toga, učestvuju i u lansiranju krstarećih raketa *Tomahawk* na kopnene ciljeve. Ove podmornice dugačke su 109,7 metara, poseduju kapacitet od oko 130 mornara i pokreće ih jedan nuklearni reaktor.[111] Mornarica SAD trenutno raspolaže sa 39 podmornica ove klase.[112]

Podmornice klase *Seawolf* su slične podmornicama klase *Los Angeles* što se tiče funkcija, ali su modernije s obzirom da su ušle u upotrebu krajem devedesetih prošlog veka. Dugačke su 138 metara i poseduju kapacitet od 140 mornara. Pokreće ih jedan nuklearni reaktor. Mornarica SAD trenutno raspolaže samo sa 3 podmornice ove klase.[113]

Klasa *Virginia* je moderna klasa američkih podmornica i one će u budućnosti činiti okosnicu američke moći u okeanskim dubinama. Prva podmornica ušla je u aktivnu službu 2004. i njihov trenutni broj u mornarici SAD iznosi 11, a planirano je da ih bude 30. Podmornice ove klase opremljene su sa najmodernijim tehnologijom, a njihova funkcija se kreće od protivpodmorničkog delovanja, pa do lansiranja krstarećih raketa *Tomahawk* na kopnene ciljeve. Dugačke su 114,8 metara i poseduju kapacitet od oko 130 mornara. Pokreće ih jedan nuklearni reaktor.[114]

Podmornice klase *Ohio* su izuzetno važne za Sjedinjene Američke Države. One mogu da lansiraju balističke projektile sa nuklearnim bojevim glavama tipa *Trident II*, koje imaju domet između 7 i čak 12 hiljada kilometara.[115] Mornarica SAD trenutno poseduje 18 podmornica ove klase, ali 4 podmornice morale su da promene namenu i nakon remonta više ne mogu da ispaljuju projektile tipa *Trident II*, već samo krstareće rakete bez nuklearnih bojevih glava. Ovo je učinjeno iz razloga što je sporazumom *START II* (*Strategic Arms Reduction Treaty*) predviđeno da se od 2002. godine broj podmornica koje imaju mogućnost

[111] SSN-688 Los Angeles-class, *Global Security*, dostupno na: http://www.globalsecurity.org/military/systems/ship/ssn-688.htm (pristupljeno 04. 06. 2015)
[112] United States Navy Fact File, dostupno na: http://www.navy.mil/navydata/fact_print.asp?cid=4100&tid=100&ct=4&page=1 (pristupljeno 04. 06. 2015)
[113] Isto
[114] Isto
[115] SSBN / SSGN Ohio Class Submarine, United States of America, dostupno na: http://www.naval-technology.com/projects/ohio/ (pristupljeno 04. 06. 2015)

nost za lansiranje balističkih projektila ograniči na 14.[116] Ove podmornice dugačke su 170 metara, poseduju kapacitet od oko 140 mornara i pokreće ih jedan nuklearni reaktor.[117]

Američka mornarica vodi računa o održavanju podmornica, ali i o tome da li poseduju dovoljno zaliha poput hrane, lekova, rezervnih delova i drugih stvari. Usled manjeg prostora, podmornice nemaju veliki prostor za zalihe, pa su tako prinuđene da mnogo češće od brodova idu u proces snabdevanja. Da bi se to obavilo brže, za to su zadužena dva broda i to *USS Emory S. Land* i *USS Frank Cable*. Kao i nosači aviona, i ovi brodovi liče na male gradove na vodi, a na njima obično bude oko 1200 mornara. Prilično su veliki, a njihova dužina iznosi 196 metara.[118]

Marinski korpus – mornarička pešadija

Slobodno se može reći da Marinski korpus Sjedinjenih Američkih Država (*United States Marine Corps*) predstavlja ponos čitave američke vojske. Marinski korpus je zapravo deo Sekretarijata mornarice, ali sa druge strane ima posebno mesto unutar celokupnog Sekretarijata odbrane. Nastao još 1775. godine, Marinski korpus je tokom istorije učestvovao u najznačajnijim vojnim misijama Sjedinjenih Država. U mirnodopskim periodima, obično se smanjivao broj pripadnika marinaca, ali Pentagon je uvek za vreme kriza i ratova ponovo povećavao broj ovih vojnika. U Prvom svetskom ratu učestvovalo je 309 hiljada marinaca, dok je u Drugom svetskom ratu taj broj iznosio više od 450 hiljada. (poginulo 87 hiljada).[119] U Korejskom ratu poginulo je ili ranjeno ukupno 25 hiljada marinaca. Nakon *Tet ofanzive* koja je 1968. pokrenuta od strane komunističkog Vijetkonga, u Vijetnamu se u jednom trenutku našlo oko 85 hiljada marinaca. Nakon toga, marinci su imali važnu ulogu u Libanu 1982. i prilikom invazije na Grenadu 1983. godine. U Zalivskom ratu 1990. i 1991. godine u akciji je učestvovalo oko 92 hiljade marinaca, što je najveći broj od Drugog svetskog rata. U ratu u Iraku 2003. godine bilo je angažovano oko 76 hiljada marinaca. Pored

[116] Isto

[117] United States Navy Fact File, dostupno na: http://www.navy.mil/navydata/fact_display.asp?cid=4100&tid=200&ct=4 (pristupljeno 04. 06. 2015)

[118] AS-39 Emory Land, *Global Security*, dostupno na: http://www.globalsecurity.org/military/systems/ship/as-39.htm (pristupljeno 05. 06. 2015)

[119] Marine Corps History, *Global Security*, dostupno na: http://www.globalsecurity.org/military/agency/usmc/history.htm (pristupljeno 20. 06. 2015)

ratova, marinci su učestvovali i u akcijama spašavanja nastradalih od prirodnih katastrofa širom sveta.[120]

Ako bismo gledali način na koji marinci vode rat, onda bi njihovo delovanje moglo da se ubroji u oblast kopnene moći. Ono zbog čega se Marinski korpus u ovom tekstu računa kao deo pomorske moći Sjedinjenih Američkih Država, jeste zbog toga što marinci učestvuju u amfibijskom desantu, jednoj od najvažnijih funkcija savremene mornarice. Marinci se logistički značajno oslanjaju na mornaricu. Pored amfibijskog desanta na obalu, marinci često za prevoz u ratna područja koriste i mnogobrojne helikoptere. Dakle, marinci izvršavaju svoje napade sa mora. Ipak, Marinski korpus, iako deo Sekretarijata mornarice, ima posebno mesto unutar celokupne američke vojske i Sekretarijata odbrane. Kao što se vidi kroz istoriju, marinci se često šalju kada je to najpotrebnije, i to u velikom broju. Ne postoji neki rat ili ozbiljnija kriza koja može da prođe bez ogromne uloge pripadnika Marinskog korpusa. Oni prolaze specifičnu obuku i spremni su da se snađu u najtežim mogućim uslovima na bojnom polju. U toku 2014. godine, broj pripadnika Marinskog korpusa iznosio je 197.300.[121]

Mornaričke foke

Mornaričke foke, poznatije pod nazivom *Navy SEAL* (*Sea-Air--Land*), su elitna specijalna jedinica američke mornarice. Osnovane odlukom predsednika Kenedija 1962. godine, Mornaričke foke deluju u specifičnim i teškim operacijama koje zahtevaju strogu tajnost. Kada izvršavaju misije, maksimalan broj koji ide u akciju iznosi 32 pripadnika, ali češće je i duplo manji.[122] Da bi neko postao pripadnik ove elitne jedinice, potrebno je da u trenutku prijave bude star između 17 i 28 godina (eventualno do 30), da bude isključivo muškog pola i da prođe surovu obuku koja traje ukupno dve i po godine. Mornaričke foke deluju u svim mogućim uslovima i predelima, a to uključuje napade sa mora, kopna (šume, pustinje, planine) i iz vazduha (spuštanje padobranom).[123] Interesantno je da su upravo Mornaričke foke izvršile akciju likvidaciju Osame Bin Ladena, bivšeg vođe Al Kaide. Trenutni broj pripadnika Mornaričkih foka iznosi oko 2.700.[124]

---

[120] Isto

[121] *The Military Balance 2014*, The International Institute for Strategic Studies, Routledge, January 2014, pp 48.

[122] Videti detaljnije na: America's Navy – Navy Seals, dostupno na: http://www.navy.com/careers/special-operations/seals.html#ft-key-responsibilities (pristupljeno 21. 06. 2015)

[123] Isto

[124] Naval Special Warfare Command, dostupno na: http://www.public.navy.mil/nsw/Pages/Mission.aspx (pristupljeno 21. 06. 2015)

Zaključak

Iako je Sovjetski Savez bio druga svetska supersila uz SAD u Hladnom ratu, Sovjeti nisu posedovali toliko jaku mornaricu. To ih je mnogo ograničavalo, a Amerikancima je donosilo odlučujuću prednost. Iz svega prethodno navedenog, nije teško zaključiti da je pomorska moć Sjedinjenih Američkih Država impozantna. Pored ekonomske i meke moći, čini se da je pomorska moć unutar celokupne vojne moći ključ američke svetske dominacije. Sjedinjene Države ulažu ogroman novac u mornaricu, ne samo za održavanje postojećih kapaciteta, nego i za modernizaciju i istraživanje. Rusija i Kina, iako se nalaze među tri najveće vojne sile na svetu, ni po kom kriterijumu ne mogu biti ni blizu američke moći na moru. Sa 10 nosača aviona na nuklearni pogon (uskoro 11), 9 nosača helikoptera, 23 amfibijskih desantnih brodova, 22 raketne krstarice, 62 raketna razarača, 71 podmornicom na nuklearni pogon i drugim plovilima različite namene, američka mornarica je daleko ispred svih u svetu. Pored toga, mornaričke baze i luke širom sveta obezbeđuju odličnu logističku podršku američkim brodovima i omogućava im da kontrolišu sve bitne tačke u morima i okeanima.

Vrsta plovila	Klasa	Aktivno
Nosač aviona	Nimic	10
Nosač helikoptera (amfibijski desantni brod)	Vasp	8
Nosač helikoptera (amfibijski desantni brod)	Amerika	1
Amfibijski desantni brod	San Antonio	9
Amfibijski desantni brod	Vidbi Ajlend	8
Amfibijski desantni brod	Harpers Feri	4
Komandni brod (amfibijski desantni brod)	Blu Ridž	2
Raketna krstarica	Tikonderoga	22
Raketni razarač	Arlej Burk	62
Podmornica sa konvencionalnim naoružanjem	Los Anđeles	39
Podmornica sa konvencionalnim naoružanjem	Virdžinija	11
Podmornica sa konvencionalnim naoružanjem	Si Vulf	3
Podmornica sa konvencionalnim naoružanjem	Ohajo	4

Podmornica sa nuklearnim naoružanjem	Ohajo	14
Snabdevač podmornica	Emori S. Lend	2

Izvor: 2015 Ships and submarines of the United States Navy, Raytheon

- **Kopnena moć Sjedinjenih Američkih Država**[125]

Sjedinjene Američke Države od samog osnivanja imaju odličan geopolitički položaj. Na severu se graniče sa miroljubivom i bogatom Kanadom, koja je veliki saveznik SAD, dok se na jugu nalazi Meksiko, sa kojim su Amerikanci imali kompleksne odnose tokom čitave istorije. Kopnena granica između SAD i Meksika predstavlja jednu od najopasnijih, ali ujedno i jednu od najčuvanijih na svetu. Na dobrom delu granice nalaze se zidovi, ograde i bodljikave žice, kojima se sprečava nelegalna imigracija, trgovina drogom i prelivanje sukoba između narko-kartela. Posebno su zanimljivi američki gradovi San Dijego i El Paso, koji su zidovima i ogradama jasno odvojeni od susednih meksičkih gradova Tihuana i Siudad Huares.[126] Za čuvanje granica nadležan je Sekretarijat Unutrašnje bezbednosti (*Homeland Security*), u čijem se sastavu nalazi i federalna Uprava za zaštitu granica (*U.S. Customs and Border Protection*). Preko 20 hiljada agenata ove federalne uprave zaduženo je za čuvanje i patroliranje na granicama Sjedinjenih Američkih Država.[127] Koliko SAD shvataju ozbiljno zaštitu sopstvene teritorije, govori i to da je za čuvanje pomorske granice zadužena Obalska straža (*U.S. Coast Guard* – takođe deo Sekretarijata Unutrašnje bezbednosti), koja u svom sastavu ima oko 42 hiljade aktivnih pripadnika.[128]

Imajući u vidu ove činjenice, SAD nemaju mnogo razloga da brinu o potencijalnoj kopnenoj invaziji sa tuđe teritorije. Bezbednosni sistem SAD je takav da preventivno deluje, dok je u odbranu države uključen veliki broj već pomenutih institucija pored vojske. To Sjedinjenim Državama daje veliki prostor za upotrebu vojske širom sveta,

[125] Ovaj deo teksta napisao je Marko Despotović

[126] Videti detaljnije na: http://foreignpolicy.com/2011/06/24/the-worlds-most-dangerous-borders/ (pristupljeno 20. 04. 2015) i http://www.globalsecurity.org/security/systems/mexico-wall.htm (pristupljeno 20. 04. 2015)

[127] Videti detaljnije na: http://www.dhs.gov/about-dhs (pristupljeno 21. 04. 2015) i http://www.cbp.gov/about (pristupljeno 21. 04. 2015)

[128] Guard Snapshot 2012, dostupno na: http://www.uscg.mil/top/about/doc/uscg_snapshot.pdf (pristupljeno 25. 04. 2015), Obalska straža Sjedinjenih Država je zapravo zvaničan deo oružanih snaga SAD.

s obzirom na to da je trenutno jedina svetska supersila. Zbog toga je američka vojska prisutna u mnogobrojnim misijama širom sveta, posebno tamo gde postoji nacionalni interes da se održi stabilnost u pojedinim kriznim regionima. Posebno se ističe region Bliskog istoka, ali i istočna, jugoistočna Azija i Evropa (NATO). Te misije zahtevaju jaku i veliku kopnenu vojsku, koja je sposobna da ispuni svoje ciljeve i očuva mir tamo gde je potrebno.

Trenutno je u Japanu (uglavnom na ostrvu Okinava) stacionirano oko 50.000 američkih vojnika, dok u Južnoj Koreji taj broj iznosi 28.500 vojnika. U Nemačkoj je prisutno između 38.000 i 43.000 vojnika, dok se u Italiji nalazi oko 11.000 pripadnika različitih američkih vojnih jedinica. U Velikoj Britaniji nalazi se oko 9.500 vojnika.[129] Veći broj vojnika (više od hiljadu) nalazi se i u Kuvajtu, Bahreinu i Turskoj, ali i u Španiji, Belgiji i prekomorskoj teritoriji Guam.[130] Takođe, veći broj američkih vojnika nalazi se u Baltičkim državama, što predstavlja odgovor na aktuelnu krizu u istočnoj Ukrajini. U Avganistanu broj pripadnika sveden je na ispod deset hiljada, dok u Iraku taj broj iznosi oko tri hiljade usled opasnosti od Islamske države. Sastav američkih snaga širom sveta uglavnom čine pripadnici kopnene vojske i marinaca (mornarička pešadija), ali i vazduhoplovnih snaga i mornarice. S obzirom na globalni domašaj američke vojne moći, celokupna vojska organizovana je u šest geografskih zona odgovornosti u svetu:

1) **United States Africa Command (USAFRICOM) – Afrička komanda** sa zonom odgovornosti u Africi (bez Egipta)

2) **United States European Command (USEUCOM) – Evropska komanda** sa zonom odgovornosti u Evropi (zajedno sa celom Rusijom) u okviru NATO ugovora

3) **United States Central Command (USCENTCOM) – Centralna komanda** sa zonom odgovornosti u regionu Bliskog istoka (Egipat, Irak, Saudijska Arabija, Iran, Avganistan), Centralne Azije (Kazahstan, Turkmenistan, Tadžikistan, Uzbekistan, Kirgistan) i Pakistana

4) **United States Pacific Command (USPACOM) – Pacifička komanda** sa zonom odgovornosti u svim azijskim državama koje izlaze na Pacifik ili pripadaju jugoistočnoj Aziji (Kina, Japan, Južna Koreja, Severna Koreja, Vijetnam, Filipini, Indonezija) i deo Indijskog okeana (Indija, Bangladeš), plus Australija i Novi Zeland i Antarktik (Južni pol)

[129] *The Military Balance 2014*, The International Institute for Strategic Studies, Routledge, January 2014, pp 54-56.
[130] Isto

5) **United States Northern Command (USNORTHCOM) – Severna komanda** sa zonom odgovornosti u Severnoj Americi sa posebnim ciljem da brani državu

6) **United States Southern Command (USSOUTHCOM) – Južna komanda** sa zonom odgovornosti u Južnoj i Srednjoj Americi sa Karipskim ostrvima[131]

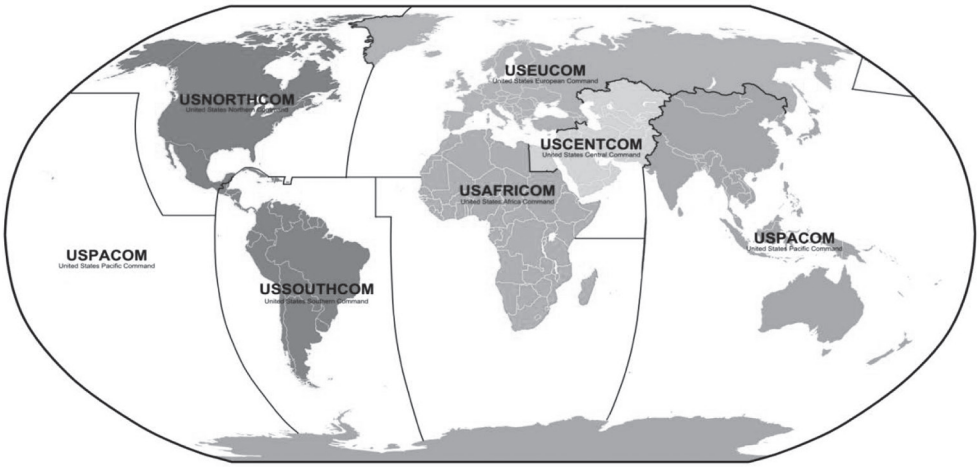

Mapa sa komandnim zonama odgovornosti vojske SAD
(izvor: US Department of Defense)

Sastav kopnene vojske i naoružanje

Nacionalna garda *(National Guard)* je najstarija i prva oružana sila na tlu Sjedinjenih Američkih Država, koja je osnovana daleke 1636. godine u Masačusetsu.[132] Kopneni deo Nacionalne garde broji ukupno 358 hiljada vojnika.[133] Nacionalnu gardu zapravo čine aktivni rezervisti, koji se profesionalno bave civilnim poslovima i žive kod svojih porodica. Oni su u obavezi da učestvuju na vežbama jedan vikend mesečno i da obave jedan dvonedeljni trening svake godine.[134] Nacionalna garda je prevashodno vojska federalnih jedinica. Svih 50 ame-

[131] U.S. Department of Defense, dostupno na: http://www.defense.gov/home/features/2009/0109_unifiedcommand/ (pristupljeno 26. 04. 2015)

[132] Videti detaljnije na: http://www.nationalguard.mil/AbouttheGuard/ArmyNationalGuard.aspx (pristupljeno 28. 04. 2015)

[133] *The Military Balance*, isto, pp 44.

[134] Lauren Gambino, "What is the US national guard and when is it called up?", *The Guardian*, August 18, 2014, dostupno na: http://www.theguardian.com/world/2014/aug/18/what-is-national-guard-ferguson-missouri (pristupljeno 28. 04. 2015)

ričkih saveznih država poseduje sopstvenu Nacionalnu gardu, plus glavni grad Vašington i prekomorske teritorije Portoriko, Devičanska ostrva i Guam. Ona se po potrebi angažuje za unutrašnje probleme, kao što su prirodne katastrofe (tornado, uragani, velike mećave), neredi i drugo. Poznati su primeri angažovanja Nacionalne garde tokom borbe za prava Afroamerikanaca šezdesetih godina prošlog veka, ali i tokom nereda u Los Anđelesu 1992. godine. Najsvežiji primer jeste angažovanje Nacionalne garde Misurija tokom nasilnih demonstracija u gradiću Ferguson. Tokom uragana Katrina 2005. godine, angažovano je preko 50 hiljada pripadnika Nacionalne garde.[135] Što se tiče angažovanja van granica SAD, Nacionalna garda je izuzetno važna. Nakon terorističkih napada 11. septembra 2001. godine, veliki broj ljudi momentalno je mobilisan. Tokom 2005. godine, polovinu vojnih trupa u Iraku činili su pripadnici Nacionalne garde.[136] Tako masovna upotreba aktivnih rezervista nije zabeležena još od Drugog svetskog rata.

Armija Sjedinjenih Američkih Država *(United States Army)* je najbrojniji vid vojske sa kojom SAD raspolaže. Ona čini okosnicu američke kopnene moći. Sastavljena je od 552 hiljade profesionalaca i 205 hiljada aktivnih rezervista.[137] Osnovana je 1784. godine nakon raspuštanja Kontinentalne armije koja je učestvovala u borbi za nezavisnost.

Što se tiče naoružanja, kopnena vojska raspolaže sa 2.338 aktivnih tenkova *Abrams M1A1/A2*, plus oko 3.500 u rezervi.[138] Ovaj legendarni tenk ušao je u proizvodnju još 1980. godine, da bi u naredne tri decenije izlazile razne poboljšane verzije. Posebno se dokazao u operaciji *Pustinjska oluja* za vreme Zalivskog rata 1991. godine u Iraku i Kuvajtu. Nakon toga, široko je upotrebljavan tokom invazija na Avganistan i Irak 2001. i 2003. godine. Poseduje top kalibra 120 milimetara, ali i dva mitraljeza od 12,7 i 7,62 milimetra.[139] Ovaj tenk je vrlo važan za kopnenu vojsku i predstavlja simbol američke vojne tehnologije.

M2 i *M3 Bradley* je borbeno guseničarsko oklopno vozilo, koje zapravo predstavlja oblik lakšeg tenka. Služi za prevoz vojnika (3 u posadi i 6 vojnika spremnih za borbu) u borbena područja, ali i za

---

[135] Videti detaljnije na: http://www.nationalguard.mil/AbouttheGuard/ArmyNationalGuard.aspx (pristupljeno 28. 04. 2015)

[136] Isto

[137] *The Military Balance 2014*, The International Institute for Strategic Studies, Routledge, January 2014, pp 43-44.

[138] Isto

[139] M1A1/2 Abrams Main Battle Tank, *Army-Technology*, dostupno na: http://www.army-technology.com/projects/abrams/ (pristupljeno 04. 05. 2015)

podršku i zaštitu u kopnenim operacijama. Poseduje top kalibra 25 milimetara i mitraljez kalibra 7,62 milimetra.[140] Američka vojska poseduje 4.559 aktivnih borbenih vozila tipa *M2/M3 Bradley*, plus 2.000 u rezervi.[141]

Stryker je borbeno oklopno vozilo sa 8 točkova, koje služi za prevoz vojnika u borbena područja (2 u posadi i 9 vojnika spremnih za borbu), ali i za zaštitu. Postoji čak 8 verzija ovog vozila, a među njima je i vozilo za hitnu medicinsku evakuaciju. Ovo oklopno vozilo može biti opremljeno sa mitraljezima od 12,7 ili 7,62 milimetra.[142] Vojska SAD poseduje preko hiljadu borbenih vozila *Stryker*.

HUMWEE je lako pokretno terensko vozilo sa naoružanjem. Jednostavnije, *HUMWEE* je veliki vojni džip, koji na krovu može imati mitraljez ili opciju da ispaljuje i protivtenkovske projektile. Ovo vozilo se može koristiti za transport, u medicinske svrhe, ali i kao zaštita u gradskim borbama. Široko je zastupljen u svetu i u svom voznom parku ga poseduje mnogo država. Pretpostavlja se da američka vojska ima preko sto hiljada ovih vozila.[143]

Od individualnog naoružanja, američka kopnena vojska uglavnom koristi puške domaće proizvodnje *M4* i *M16*. Tu je takođe i puška *SCAR* (*Special Operations Forces Combat Assault Rifle*), koja je proizvedena u saradnji sa Belgijom.

Zaključak

Kopnena moć je, bez obzira na to što se nalazimo u eri visoke tehnologije, i dalje odlučujuća. Vazdušnim napadima može se naneti velika šteta, ali ratovi u Avganistanu i Iraku pokazali su da je za postizanje određenog cilja potrebno imati veliku i jaku vojsku na terenu. Ako se pogleda brojčana snaga i tehnološka dominacija kopnene vojske Sjedinjenih Američkih Država, nije teško doći do zaključka da jedina svetska supersila raspolaže sa izuzetnom moći na ovom polju. Iako je pomorska moć ključ američke vojne dominacije, ona ne bi posedovala smisao bez jake kopnene vojske. Sa preko pola milio-

[140] Bradley M2/M3 Tracked Armoured Fighting Vehicle, *Army-Technology*, dostupno na: http://www.army-technology.com/projects/bradley/ (pristupljeno 05. 05. 2015)
[141] *The Military Balance 2014*, isto
[142] Stryker Armoured Combat Vehicle Family, *Army-Technology*, dostupno na: http://www.army-technology.com/projects/stryker/ (pristupljeno 15. 05. 2015)
[143] High-Mobility Multipurpose Wheeled Vehicle, *Army-Technology*, dostupno na: http://www.army-technology.com/projects/hmmvv/# (pristupljeno 16. 05. 2015)

na profesionalnih vojnika i gotovo isto toliko u aktivnoj rezervi, SAD imaju kapacitet da brane sopstvenu državu, ali i učestvuju kao lider u mnogobrojnim misijama širom sveta. Iskustvo je još jedna bitna karakteristika američke vojske, jer ona je konstantno u akciji izvršavajući različite zadatke. To doprinosi visokoj utreniranosti čitavog vojnog sistema, a to je jako važno u potencijalnim sukobima.

Tabela kopnene moći američke vojske izražena u ljudstvu i vojnoj tehnici

Kopnena vojska i vojna tehnika	Broj pripadnika vojske i broj aktivnih tenkova, oklopnih vozila terenaca
Nacionalna garda	358.200 vojnika (svi aktivni rezervisti)
Armija SAD	552.000 profesionalaca i 205.000 aktivnih rezervista
Tenk Abrams M1/A1/A2	2.338
Guseničarsko oklopno vozilo Bredli M2 i M3	4.559
Oklopno vozilo strajker	1.000+
Terensko vozilo Hamvi	od 100 do 200.000 voyila

Izvor: The Military Balance 2014, The International Institute for Strategic Studies, Routledge, January 2014.

- **Vazduhoplovna moć Sjedinjenih Američkih Država**[144]

Istorija United State Air Force seže unazad do 1907. godine. Tokom Prvog svetskog rata "američka vojna ruka" priključuje se vojsci kao United States Army Air Service (USAAS), sve do 1926 godine. Tada pocinje da funkcionise United States Army Air Corps (USAAC) koji menja naziv u United States Army Air Force. Današnji United State Air Force (USAF) zvanične operacije započinje 8. septembra 1947. godine.[145]

Do početka Drugog svetskog rata sektor odbrambene industrije bio je državno vlasništvo. Tokom rata na odbranu se izdvajalo se

[144] Ovaj deo teksta napisala je Dejana Vukadinović

[145] Staff Writer, "The United States Air Forces utilizes some of the most sophisticated equipment on earth, from stealth bombers to 5th Generation Fighter", *Militaryfactory.com, dostupno preko :* http://www.militaryfactory.com/ranks/air_force_ranks.asp, (pristupljeno 12. marta 2015)

oko 40% BDP – a. Odbrambena industrija postaje najveća industrija, a kompanije koje koju su tada proizvodile vojnu opremu nastavljaju da je proizvode i posle rata. (Boeing, General Motors, a priključuju im se i General Electric).[146]

Američki kongres odobrio je budžet u iznosu od 534.3 milijardi dolara za odbranu za tekuću 2015. godinu. (7, 7% više u odnosu na 2014. godinu kada je odvojeno 496,1 milijardi dolara, ne računajući operacije i misije u inostranstvu). Za ratove u inostranstvu odvojiće se oko 64, 4 milijardi dolara. Vojni troškovi se nalaze odmah iza troškova koji se odvajaju za socijalno osiguranje.[147] Oko 46% jedinica namenjenih specijalnim misijama dolaze iz SAD-a. Na samom vrhu je i po broju borbenih helikoptera. Ima najaktivniju flotu. USAF ima oko 14 100 aviona u službi. Prema izveštaju *Flightglobal Insight* –a najveći udeo u svetskim borbenim avionima zauzimaju američki, *F-16*, (15% ili 2.281 aktivne flote) *F-18* (7%) i *F-15* (6%) , dok ih ruski *MIG-29* prati i nalazi se odmah ispod na 4. mestu sa udeom od 6% ili 857 aktivnih aviona od ukupno 14 788 borbenih aviona u svetu.[148]

F-15 Eagle i F-15E Strike Eagle (McDonnell Douglas Eagle) je od 1976. godine u upotrebi i dalje je jedan od najkvalitetnijih borbenih aviona na svetu. USAF trenutno ima 434 *F-15* aviona. Maksimalna brzina kojom može da se kreće iznosi 2655 km/h, dug je 19,43 metara. Zbog svoje tehnologije i borbene moći, izvozi se samo saveznicima od najvećeg poverenja (Izrael, Južna Koreja i Japan).[149]

F-16 Fighting Falcon (Multi- role fighter) imao je prvi let 1974, a četiri godine kasnije ulazi u upotrebu. Dug je 15 metara, a 2.120 km/h je maksimalna brzina koju može da dostigne. USAF će koristiti ovaj model do 2025. godine, kada će ga zameniti modelom F- 35.[150]

F-35 Lighting II (Multi-role fighter) namenjen je da zameni postojeće tipove vazduhoplova. Poznat kao *X-35* prvobitno je razvijen 2000. godine. SAD planira da kupi preko 2.440 ovih aviona kojim će

---

[146] William J. Lynn III, "The End of the Military – Industrial Complex- How the Pentagon is Adapting to Globalization", *Foreign Affairs,* november/December 2014. Vol. 93, Number 6, pp. 104- 105.

[147] „U.S. Military Budget: Components, Challenges, Growth", dostupno preko: http://useconomy.about.com/od/usfederalbudget/p/military_budget.htm, (pristupljeno 19. marta 2015)

[148] „World Air Forces 2014" *Flightglobal- RUAG Aviation,* str. 5

[149] *Military- today.com – aircraft* , dostupno preko: http://www.military-today.com/aircraft/f15_eagle.htm, (pristupljneo 12. marta 2015)

[150] Military today.com - aircraft dostupno preko: http://www.military-today.com/aircraft/lockheed_martin_f35.htm, (pristupljeno 12. marta 2015)

se zameniti *A-10*, *F-16*, *F/A-18*. *F-35* pripada avionima pete generacije.[151] Iako kritičari tvrde da je proizvodnja ovog modela skupa, planirano je da se izdvoji 10,6 milijardi dolara za njegovu prozvodnju do kraja godine. Lokid Martin (Lockheed Martin) je već napravio oko 120 *F-35*, a u procesu proizvodnje je još oko 100 aviona ovog modela. Cena jednog je 108 miliona dolara. Ako se nastavi efektivna proizvodnja, veruje se da će cena pasti na 85 miliona dolara. Pored SAD-a, u finansiranju proizvodnje *F-35* učestvovaće još 9 zemalja. (Kanada, Norveška, Danska, Holandija, Ujedinjeno Kraljevstvo, Turska, Japan, Izrael i Južna Koreja).[152]

Boeing B-52 (Long – range strategic bomber) naslednik je B-50. Prototip je napravljen kao *XB–52* koji je poleteo 1952. Njegova dužina iznosi 49 metara. B-52 pripada grupi teških strateških bombardera. Uprkos zastareloj tehnologiji, ovaj model ostaće u upotrebi sve do 2044. godine.[153]

F-22 Raptor (Stealthy air superiority fighter) nastaje kako bi zamenio *F- 15*. *Raptor* je okosnica USAF-ine ratne borbene jedinice. Razvija ga Lokid Martin (Lockheed Martin). Poseduje visoko integrisani sistem, sistem upozorenja i protivmera, navigacioni sistem sa ugradnjom GPS-a. Proizvodnja prestaje u 2011. godini. USAF raspolaže sa 186 operativnih *F-22* aviona. Nikada se nije izvozila čak ni drugim članicama NATO saveza.[154] SAD su ovaj tip aviona razvijale dugi niz godina. Prvi put je upotrebljen tek prošle godine u oktobru, protiv ISIS-a u Siriji.[155]

Boing (*Boeing*) je lider kada je reč o avio i vojnoj industriji. Ova kompanija pravi letilice, avione, odbrambene i komunikacione sisteme, satelite. Najveći je snabdevač NASA-e. Pored vojnih, ova kompanija proizvodi i komercijalne avione. Sediste kompanije nalazi se u Čikagu. Kompanija konstantno radi na usavršavanju već postojećih, ali i stvaranju novih avio modela.[156]

---

[151] Isto.

[152] Jonahtan Berr, „Pentagon's Too Big Fail F- 35 Gets Another $ 10, 6 Billion", *The Fiscal Times*, dostupno preko: http://www.thefiscaltimes.com/2015/02/02/Pentagon-s-Too-Big-Fail-F-35-Gets-Another-106-Billion, (pristupljeno 19. mart 2015)

[153] Military today.com - aircraft dostupno preko: http://www.military-today.com/aircraft/lockheed_martin_f35.htm, (pristupljeno 12. marta 2015)

[154] Isto.

[155] Sean Kennedy „Problem- plagued plane hits ISIS: F-22 goes into combat", dostupno preko:http://edition.cnn.com/2014/09/23/politics/f22-plane-isis/, (pristupljeno 17. marta 2015)

[156] Boeing, dostupno preko: http://www.boeing.com/boeing/companyoffices/aboutus/index.page, (pristupljeno 13. marta 2015)

Iako će se udeo koji se odnosi na odbranu vredan 33 milijardi dolara smanjiti, Boingov civilni sektor porašće 10% tokom ove godine. Evropski Erbas (Airbus) je najveći konkurent Boingu kada je reč o civilnoj avijaciji, međutim Boing će i u 2015. zadržati lidersku poziciju na nebu, sa dve trećine svih aviona.[157]

Agencija za vojna istraživanja (Defense Advanced Researsh Projects Agency) DARPA – ima centralnu ulogu u razvoju tehnologije koja omogućuje da američka vojska i dalje ima prednost u odnosu na ostale države. Sarađuje i sa članovima D.o.D.–a (Department of Defence) kako bi ispunila svoje zadatke i sačuvala nacionalnu bezbednost.

DARPA je započela Global Houk (Global Hawk) vazduhoplovstvo 1995. godine. Uspeh Global Houk-a ogleda se u tome što je cilj izgradnja praktičnih vazduhoplovnih vozila koji se lako mogu preneti u jedan operativni sistem. Sistem je sredinom prošle godine (2014.) imao preko sto hiljada borbenih operacionih letova. Originalni model ovog sistema danas leti i u ustraživačke misije NASA-e.[158] Nacionalna agencija za svemir (NASA) osnivana je 1958. godine i od tada stvara velike naučne podvige u svemiru i vazduhu. Adaptirana je i za stvaranje tehnologije u nesvemirske svrhe u privatnom sektoru. I dalje je prva u naučnim istraživanjima. Podstiče javni interes za svemirska istraživanja, ali za nauku i tehnologiju u globalu.[159]

Bespilotne letelice (poznato i pod nazivom dron) *Predator* i *Reaper* su najvažnije američko oružje u Pakistanu, Avganistanu, Jemenu i Somaliji u borbi protiv terorista. Proizvodnja ovih letilica započeta je osamdesetih godina i u početku se koristila za izviđačke zadatke na prostoru Bosne i Hercegovine i Kosova i Metohije. Nakon 11. Septembra 2001. godine dronovi bivaju naoružani raketama kratkog dometa. Prvo korišćenje ove letelice u pojedinačnom oružanom napadu, van funkcije pružanja vazdušne podrške kopenenim jedinicama, bilo je februara 2002. godine u provinciji Paktija u Avganistanu.[160] Ove letelice mogu da lete i na visini od 15,000 metara neprimetno sa krilima raspona 15 metara. Broj napada ovim letelicama se utrostručio dolaskom Baraka Obame na mesto predsednika i sada iznosi oko 220. Ubijeni vođa Al Kaide, Osama bin Laden govorio je da su te letilice najopasnije oružije sa kojim se suočava njegova organizacija.[161] Ame-

[157] "Svet u brojkama Industrije", u *The Economist: Svet u 2015,* str. 83

[158] Global Hawk, dostupno preko: http://www.northropgrumman.com/Capabilities/GlobalHawk/Pages/default.aspx, (pristupljeno 13. marta 2015)

[159] NASA, dostupno preko : http://www.nasa.gov/, (pristupljeno 13. marta 2015)

[160] www.thenation.com/article/brief-history-drones (pristupljeno 23. septembra 2015.)

[161] „SAD: Opasne bespilotne letilice", *Večernje novosti,* dostupne preko: http://www.novosti.rs/vesti/planeta.70.html:347387-SAD-Opasne-bespilotne-letilice, (pristupljeno 13. marta 2015)

ričko ministarstvo odbrane je u novembru prošle godine produžilo ugovor o servisiranju i održavanju bespilotnih letilica RQ- 34 *Global Hawk*. *Northrop Gruman* je kompanija koja vodi računa o održavanju ovih letelica koje se koriste za nadgledanje, izveštavanje i prikupljanje podataka. Američka avijacija poseduje 33 RQ - 34 drona.[162] U planu je i izgradnja nosača dronova.[163] Smatra se da bi to učinilo letelice uspešnijim. Pretpostavlja se da će prvi nosači biti nadograđeni strateškom bombarderu *B-52* i transportnom *C-130* Herkulesu. Ovo nije novina u američkoj vojsci. Američka mornarica je koristila cepeline kao platforme, međutim taj program je propao. Ostaje da se sačeka da li će ovoga puta biti bolje.[164]

Vojnu moć ne čini samo adekvatna oprema. Prednost se ogleda i u broju ljudi koji su osposobljeni da upravljaju vojnim oružijem, letelicama, avionima i brodovima. I na ovom polju Sjedinjene Američke Države prednjače u odnosu na ostale države. Što se vazduhoplovstva konkretno tiče oko 120 hiljada od ukupne populacije je osposobljeno za službu.[165]

Američko vazduhoplovstvo uskoro počinje program u kome će se odlučiti koje su sve to sposobnosti i tehnologije potrebne kako bi zadržala dominatnu poziciju i u 2030. godini. Program nazvan Nova vazduhoplovna dominantna generacija biće ujedno i pilot projekat novog tima CCT (Air Force's new Capability Collaboration Team). Tim čine tehnički stručnjaci, operativci, naučnici, uključujući DARPA- u i članove vazduhoplovne laboratorije za istraživanje. U naredne tri godine usledиće istraživanja, a tim će 2018. godine predstaviti konačne rezultate.[166]

---

[162] "Novi ugovor o održavanju bespilotnih letilica SAD", *Večernje novosti,* dostupno preko: http://www.novosti.rs/vesti/planeta.299.html:519330-Novi-ugovor-o-odrzavanju-bespilotnih-letelica-SAD,
(pristupljeno 13. marta 2015)

[163] "Pentagon planira izgradnju nosača dronova", Večernje novosti, dostpuno preko: http://www.novosti.rs/vesti/planeta.299.html:519158-Pentagon-planira-izgradnju-nosaca-dronova (pristupljen 13. marta 2015.)

[164] „Pentagon planira izgradnju nosača dronova", *Večernje novosti,* dostupno preko : http://www.novosti.rs/vesti/planeta.299.html:519158-Pentagon-planira-izgradnju-nosaca-dronova, (pristupljeno 13. marta. 2015)

[165] Globalfire power. com, dostupno preko: http://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=United-States-of-America, (pristupljeno 12. marta 2015)

[166] Aaron Mehta, „Planning Begins for USAF Next-Gen Air Dominance", *DefenceNews,* dostupno preko: http://www.defensenews.com/story/defense/air-space/strike/2015/03/07/next-gen-air-dominance-6th-gen-fighter/24393673/, (pristupljeno 13. marta 2015)

Iako SAD i njena USAF drže prednost u odnosu na ostale države, potrebno je da prate stalni napredak tehnologije i idu u korak sa njom, kao bi njene vazduhoplovne, oružane snage i mornarica i dalje bile najjače.[167]

Borbeni avioni	Aktivni	Poručeno
A-10/C/OA-10A	315	
AC-13OH/U/W	37	
B-1	60	
B-2	19	
B-52	77	
F-15/C/E	434	
F-16C	827	
F-22	178	
F-35A	14	44 + 1.697

Vazduhoplovna moć Sjedinjenih Američkih Država[168]

Borbeni avioni	2.804
Specijalne misije	897
Tankeri	601
Putnički avioni	1.102
Borbeni helikopteri	5.810
Avioni/helikopteri za obuku	2.881

Ukupna Vazduhoplovna moć Sjedinjenih Američkih Država[169]

[167] William J. Lynn III, "The End of the Military – Industrial Complex- How the Pentagon is Adapting to Globalization", *Foreign Affairs,* november/December 2014. Vol. 93, Number 6, str.110
[168] „World Air Forces 2014" *Flightglobal- RUAG Aviation,* str.28
[169] „World Air Forces 2014" *Flightglobal- RUAG Aviation,* str.6

- **Nuklearna moć Sjedinjenih Američkih Država**[170]

Kada se govori o nuklearnom naoružanju ili uopšteno o nuklearnoj moći SAD, prva asocijacija svakako jesu Hirošima i Nagasaki, odnosno činjenica da su SAD jedina država koja je ikada upotrebila nuklearnu bombu. Tada je ovo oružje bilo simbol superiornosti SAD kao vojne sile i oličenje njene vojne moći i kapaciteta. Ipak, danas, skoro 70 godina posle, postavlja se pitanje kakva je uloga nuklearnog naoružanja u vojnoj moći Amerike?

Pre nego što se upustimo u detaljniju analizu kolikim arsenalom nuklearne moći SAD raspolažu, neophodno je osvrnuti se na kontekst u kojem se ovo posedovanje oružja trenutno odvija. Inicijativa za nuklearnu proliferaciju oružja (PSI- Proliferation Security Initiative) jeste jedan od važnijih dokumenata vezanih za nuklearno naoružanje. Naime, SAD su pokrenule ovu inicijativu dve godine nakon terorističkog napada na Njujork i Vašington, a kao glavna motivacija za to jeste strah od mogućnosti da neke države, ali pre svega nedržavne organizacije dođu u posed nuklearnog naoružanja. Za SAD ovo predstavlja veliku pretnju, i zbog toga nije čudno da je i u samoj Strategiji za nacionalnu bezbednost iz 2015. godine ovo pitanje okarakterisano kao od velikog značaja.

Uzimajući u obzir najnoviji izveštaj State Departament-a, SAD trenutno poseduju 4.804 bojeve glave.[171] Ovaj podatak sam po sebi možda i ne znači mnogo, ali ukoliko izvršimo nekoliko poređenja steći ćemo jasniju sliku o kakvom se kapacitetu zaista radi. SAD su krajem 1967. godine imale 31.225 nuklearnih glava, što je 78% više u odnosu na trenutno stanje.[172] Iz ovoga se jasno vidi da je proces demontiranja nuklearnog naoružanja imao uticaja u velikoj meri. Ipak, postavlja se pitanje da li postoji suštinska razlika izmedju 30.000 i 4.000 nuklearnih glava? Da li je smanjenjem broja nuklearnih glava smanjena i nuklearna moć SAD? Da bismo adekvatno odgovorili na ova pitanja neophodno je uzeti u razmatranje još nekoliko važnih podataka.

Jedan od zasigurno relevantnih pokazatelja vezanih za analizu ovog pitanja svakako jeste i činjenica da je trenutno oko 2700 komada bojevih glava na čekanju za proces demontiranja.[173] Međutim, čak i sa uračunavanjem raketa koje su na čekaju za demontažu, SAD su ipak druga zemlja u svetu po broju nuklearnog naoružanja. Pretpostavlja

[170] Ovaj deo teksta napisala je Jovana Perkučin

[171] http://www.state.gov/documents/organization/225555.pdf (pristupljeno 9. 12. 2014.)

[172] Isto.

[173] http://bos.sagepub.com/content/70/1/85.full.pdf (pristupljeno 9. 12. 2014.)

se da Rusija ima oko 8000 nuklearnih bojevih glava, što je postavlja na prvo mesto po kvantitativnom merilu.[174]

Ipak, ukoliko želimo da zađemo u malo dublju analizu nuklearne moći SAD, pre svega njene kvalitativne strane, neophodno je dati detaljniji prikaz arsenala nuklearnog oružja kojim raspolažu. Od ukupnog broja nuklearnog oružja koje SAD trenutno poseduju, operacionalno je oko 2.600 komada.[175] Količina operacionalno sposobnog oružja zapravo predstavlja tačan broj bojevih glava koje je moguće istog trenutka staviti u funkciju, dok ostatak predstavlja rezerve koje nije moguće odmah iskoristiti. Takođe, da bi se bolje razumela snaga i domet nuklearnog oružja koje SAD poseduju, važno je uočiti razliku izmedju taktičkog i strategijskog nuklearnog oružja. Taktičko nuklearno oružje jeste oružje manjeg dometa i slabije jačine koje je namenjeno korisćenju u vojnim bitkama. Za njega se može reći da predstavlja neku vrstu dopune odnosno dodatka konvencionalnom naoružanju. Sa druge strane, pod strategijskim se podrazumeva ona vrsta oružja čija je razorna moć znatno veća od taktičkog. Ovakva vrsta oružja se najčešće koristi u slučajevima kada je neophodno naneti štetu nekim većim površinama (fabrikama, gradovima itd.).[176] Prema trenutno raspoloživim informacijama, SAD poseduju oko 1.620 strategijskih raketa. One su svrstane u dve kategorije: jednu čine balističke rakete u podmornicama, dok se preostale nalaze u obliku interkontinentalnih raketa.[177] Ono što je zanimljiv podatak jeste da interkontinentalnih raketa ima skoro tri puta manje u odnosu na broj balističkih raketa koje nose podmornice.[178] Kada govorimo o taktičkom oružju, treba istaći da SAD poseduju oko 500 raketa ovog tipa. Međutim ono što govori u prilog ovom oružju nije sadržano u broju projektila koje SAD poseduje već u njihovoj strateškoj raspoređenosti. Naime, u vojnim bazama SAD nalazi se oko 300 raketa, a preostalih 200 je raspoređeno u Evropi.[179]

Ono što je danas aktuelna tema u SAD nije količina nuklearnog naoružanja koje ova država poseduje, već način njihovog čuvanja. U poslednjih godinu dana došlo je do velikog broja afera vezanih, kako

[174] http://www.ploughshares.org/world-nuclear-stockpile-report (pristupljeno 9. 12. 2014.)
[175] http://bos.sagepub.com/content/70/1/85.full.pdf (pristupljeno 9. 12. 2014.)
[176] http://www.britannica.com/EBchecked/topic/568228/strategic-missile (pristupljeno 9. 12. 2014.)
[177] http://bos.sagepub.com/content/70/1/85.full.pdf (pristupljeno 9. 12. 2014.)
[178] Isto.
[179] Isto.

za ljude koji su glavni u komandi za kontrolu i korišćenje nuklearnog oružja, tako i za način obezbeđivanja ove vrste oružja. Naime, veliki broj vojnih lica je smenjen sa dužnosti zbog nemarnosti i neadekvatnog ponašanja. Pored ovih problema, oprema je veoma zastarela, a efikasnost jednica koje trebaju da reaguju u slučaju napada je na veoma niskom nivou.

Imajući u vidu sve ove podatke može se zaključiti da SAD zaista poseduju pozamašnu nuklearnu moć. Ona se ne ogleda samo kvantativno u broju nuklearnih raketa, već i kvalitativno odnosno u mogućnosti da se takvim oružjem reaguje bilo gde u svetu u veoma kratkom vremenskom roku. Ipak, isto tako se mora uzeti u obzir neosporiva činjenica da nuklearno oružje nije upotrebljeno od 1945. godine kao i to da SAD više ne poseduju monopol nad nuklearnom moći. Budućnost nuklearnog naoružanja, a samim tim i nuklearne moći SAD nije nešto što se može dovesti u pitanje. SAD će zasigurno nastaviti da ulažu velika novčana sredstva u ovu oblast. Jedina razlika će biti u tome što će, prema rečima Obamine administracije, akcenat biti na modernizaciji oružja a ne na stvaranju još veće količine istog.[180]

- **Nauka i tehnologija Sjedinjenih Američkih Država**[181]

Razvoj nauke i tehnologije povezan je sa razvojem ekonomije. Shodno tome za očekivati je i da najveća svetska ekonomija bude i prva zemlja nauke i tehnologije. Finansijska podrška za istraživanja i tržište koje privlači ljude iz drugih delova sveta jesu faktori koji od države stvaraju naučno-tehnološku silu.

Nakon rata, pedesetih godina prošlog veka Amerika nije bila u tako lošem stanju kao ostale države koje su ratovale. Zbog finansijskih mogućnosti da se ulaže u razvoj nauke, u SAD-u tada započinje period naučno-tehnološkog napretka. Za tadašnji ubrzani razvoj najbitnije su dve stvari. Najpre strani intelektualni kapital, odnosno veliki broj imigranata, a među njima i veliki broj naučnika, koji su nakon Drugog svetskog rata otišli u Ameriku. Oni su umeli da iskoriste tadašnja velika novčana ulaganja u istraživanje i razvoj, što je druga bitna stvar. O tehnološkom usponu Amerike Farid Zakarija kaže: „Nakon Drugog svetskog rata, Hladni rat je dodatno povećao ulaganja, tako da je do pedesetih Amerika trošila 3% svog BDP-a na istraživanje i razvoj, što znači da je na nauku trošila više od svih ostalih država sveta zajedno. Državno finansiranje osnovnog istraživanja bilo je neverovatno pro-

[180] http://www.politico.com/magazine/story/2014/07/obama-nuclear-weapons-109528.html#.VIoixzHF8uc (pristupljeno 9. 12. 2014.)

[181] Ovaj deo teksta napisala je Milica Oros

duktivno. U poslednjih pedeset godina, to finansiranje je dovelo do razvoja interneta, lasera, globalnih pozicionih satelita, magnetne rezonance, sekvenciranja DNK, i stotina drugih tehnologija. Čak i kada država nije bila investitor, bila je pokretač."[182]

Za promovisanje i unapređenje nauke zadužena je Nacionalna naučna fondacija. Sa budžetom od 7.3 milijarde dolara ona pokriva 24% svih osnovnih istraživanja koja se vrše na američkim univerzitetima i fakultetima.[183] Ukupno 214 istraživača čije je projekte finansirala NSF dobitnici su Nobelovih nagrada za fiziku, matematiku, hemiju i ekonomiju.[184] Osim nagrada, značaj istraživača najbolje pokazuje citiranost njegovih radova. Po tzv. h-indexu citiranosti radova u svim naučnim oblastima Sjedinjene Američke Države su na prvom mestu sa indeksom 1.518 ispred Velike Britanije, čiji je indeks 934.[185] Naučni i inženjerski indikatori iz 2014. godine (Science and Engineering Indicators 2014) pokazuju da su tokom 2011. američki istraživači objavili 212,394 odnosno 26% od ukupnog broja objavljenih članaka, što Ameriku stavlja na drugo mesto. Na prvom mestu su članice Evropske unije sa 254,482 članka (31%), a na trećem Kina sa 89,894 (11%).[186]

Amerika je i dalje država koja najviše ulaže u istraživanje i razvoj, a očekuje se da tako bude i u narednim godinama. Projektovano je da se za 2014. godinu ukupno u celom svetu za istraživanje i razvoj uloži 1,6 hiljada milijardi dolara. Američki udeo je 465 milijardi, odnosno 31,1 % ukupnog iznosa, što je 2,8 % njihovog GDP-a.[187] Poslednjih godina zabeležen je porast ulaganja Kine čiji je deo u ukupnom svetskom budžetu 17,5 procenata, odnosno 284 milijardi. Ukoliko se ovaj trend nastavi očekuje se da će do 2022. godine ona prestići Ameriku i zameniti je na prvom mestu.[188]

---

[182] Farid Zakarija „Američki san" , *Peščanik*, 6.12.2009, preuzeto sa *Newsweek* 14.11.2009, dostupno na: http://pescanik.net/americki-san/ (pristupljeno 15. 4. 2015)

[183] National Science Foundation, *About the National Science Foundation*, dostupno na: http://www.nsf.gov/about/index.jsp (pristupljeno 6. 4. 2015)

[184] National Science Foundation, *NSF- funded Nobel Prize winners in science trought 2014*, dostupno na: http://www.nsf.gov/news/news_summ.jsp?cntn_id=100683 (pristupljeno 6. 4. 2015.)

[185] SCImago Journal & Country Rank, *Country Rankings*, dostupno na: http://www.scimagojr.com/countryrank.php?area=0&category=0&region=all&year=all&order=h&min=0&min_type=it (pristupljeno 10. 4. 2015)

[186] Wachira Kigotho „China's rapid rise in global science and engineering", *University World News*, 28.2.2014. dostupno na: http://www.universityworldnews.com/article.php?story=20140227152409830 (pristupljeno 13. 4. 2015)

[187] „2014 Global R&D funding forecast", *R&D magazine*, decembar 2013, str. 4, dostupno na: http://www.battelle.org/docs/tpp/2014_global_rd_funding_forecast.pdf (pristupljeno 15. 4. 2015)

[188] (Isto, str. 14)

Prema poslednjim dostupnim podacima u toku 2013. godine u SAD-u prijavljeno je 302 962 patenta, a od 1977. ukupno 5 087 834.[189] Ipak, iako je ovde prijavljeno najviše patenata, tek polovinu prijavili su Amerikanci. Razlog tome jesu dobri uslovi, odnosno dobro tržište koje privlači stanovnike Evropske unije i Japana, koji su najbrojniji među neameričkim istraživačima i koji svoje pronalaske štite u Americi.[190] Kako je ovo doba procvata IT industrije, normalno je da je najveći broj patenata upravo iz ove oblasti[191]

Svemirska tehnologija

Pedesetih godina započeto je značajnije ulaganje u svemirsku tehnologiju. Godinu dana nakon što je Sovjetski Savez lansirao prvi veštački satelit Sputnjik u svemir (1957), predsednik Dvajt Ajzenhauer osnovao je Nacionalnu Vazduhoplovnu i Svemirsku administraciju – NASA sa ciljem da se istraži svemir i razvije raketna tehnologija. Bio je to istorijski momenat koji je označio početak svemirske trke izmedju SSSR-a i SAD-a.[192] Nakon nekoliko godina 1961. tadašnji predsednik Džon Kenedi objavio je da će Amerika poslati čoveka na mesec. Za taj zadatak osnovan je *Apollo* program koji je imao budžet 19,408,134,000 dolara što je više nego trećina tadašnjeg ukupnog budžeta NASA-e[193] (sadašnji ukupan budžet iznosi 17,5 milijardi dolara[194]). Kada je u okviru misije *Apollo 11* uspešno izvršen zadatak da Amerikanac bude prvi čovek koji je kročio na Mesec, bio je to jedan od najznačajnijih momenata u istoriji američke, ali i svetske tehnologije. Trenutno NASA i Ruska Federalna Kosmička Agencija – Roskosmos imaju dobru saradnju na Međunarodnoj svemirskoj stanici. Saradnja je dogovorena do 2024. godine, a ukoliko nakon toga saradnja ne bude nastavljena Rusija je najavila mogućnost izgradnje nezavisne svemirske stanice. Misija

---

[189] U.S. Patent and Trademark Office, *Patent Counts By Country, State, and Year - All Patent Types (December 2014)*, dostupno na: http://www.uspto.gov/web/offices/ac/ido/oeip/taf/cst_all.htm (pristupljeno 10. 4. 2015)

[190] Natonal Science Foundation, *Science and Engineering Indicators- 2014 Digest- Research Outputs: Publications and Patents,* dostupno na: http://www.nsf.gov/statistics/seind14/index.cfm/digest/outputs.htm#3 (pristupljeno 11. 4. 2015)

[191] Isto

[192] NASA, *About NASA- What NASA Does,* dostupno na: http://www.nasa.gov/about/highlights/what_does_nasa_do.html#.VEfTM5SSy3c (pristupljeno 12. 4. 2015)

[193] NASA, *HumanSpaceFlight-The Apollo program,* dostupno na: http://spaceflight.nasa.gov/history/apollo/index.html (pristupljeno 10. 4. 2015)

[194] „Fiscal year 2015 budget of the U.S. Government", U.S. GOVERNMENT PRINTING OFFICE, WASHINGTON 2014, str 137 ,dostupno na: https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/budget/fy2015/assets/budget.pdf (pristupljeno 12. 4. 2015)

spejs šatla *Atlantis* u julu 2011. bila je poslednja (ukupno 135 misija) u okviru čuvenog američkog spejs šatl programa. Kako američki astronauti više nemaju svoje letelice, bez ruskog Sojuza ne mogu do MSS, ali kako Dojče vele prenosi, očekuje se da 2017. godine NASA počne da koristi svoje nove letelice.[195]

Obrazovanje

Važan pokazatelj tehnološkog i naučnog razvoja jesu dobri univerziteti koji će omogućiti sticanje veština i znanja kako bi oni mogli dovesti do novih značajnih otkrića. U Americi se nalaze neki od najprestižnijih svetskih univerziteta. Njih 146 od ukupno 500 našli su se na Šangajskoj listi najboljih[196], a na sličnoj listi koju objavljuje časopis *Times higher education* od prvih deset sedam su američki univerziteti.[197] Najprestižniji među njima su Kalifornijski institut tehnologije, Masačusetski institut tehnologije, Harvard, Jejl i Prinston. Prema broju diplomiranih doktora prirodnih i inženjerskih nauka, SAD su na prvom mestu ispred Kine, Rusije, Nemačke i Velike Britanije.[198] Iako Kina napreduje u broju doktora nauka i ulaganju u istraživanja među neameričkim studentima, kojih ima više od polovine, najviše je Kineza.[199] Prosečno školovanje za jednog studenta košta 23.021 dolar što je daleko najviše na svetu[200], a ovako veliki broj stranih studenata donosi američkoj ekonomiji oko 24 milijarde dolara stoji u izveštaju Instituta za međunarodno obrazovanje – „Open Doors Report on International Educational Exchange 2013".[201]

---

[195] Dirk Lorencen / Željka Telišman „Bez Rusa se ne može u svemir", *Deutsche Welle*, 30.4.2014. dostupno na : http://www.dw.de/bez-rusa-se-ne-mo%C5%BEe-u-svemir/a-17602666 (pristupljeno 15. 4. 2015)

[196] The Academic Ranking of World Universities, *Academic Ranking of World Universities 2014*, dostupno na: http://www.shanghairanking.com/ARWU2014.html (pristupljeno 10. 4. 2015)

[197] Times Higher Education, *World University Rankings 2014-2015* , dostupno na: http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2014-15/world-ranking (pristupljeno 10. 4.2015)

[198] Wachira Kigotho „China's rapid rise in global science and engineering", *University World News*, 28. 2. 2014. dostupno na: http://www.universityworldnews.com/article.php?story=20140227152409830 (pristupljeno 13. 4. 2015.)

[199] Isto

[200] Thomas C. Frohlich „The Most Educated Countries in the World", *24/7 Wall St.* 11.9.2014, dostupno na: http://247wallst.com/special-report/2014/09/11/the-most-educated-countries-in-the-world-3/ (pristupljeno 11. 4. 2015)

[201] Institute of International Education, *Open Doors 2013: International Students in the United States and Study Abroad by American Students are at All-Time High*, dostupno na: http://www.iie.org/en/Who-We-Are/News-and-Events/Press-Center/Press-Releases/2013/2013-11-11-Open-Doors-Data (pristupljeno 11. 4. 2015)

Najbolje svetske kompanije u oblasti tehnologije osnovane su u SAD-u. Na listi od 20 kompanija koje su najvise ulagale u istraživanje i razvoj nalazi se 11 američkih.[202] Među njima su *Google*, *Amazon*, *Microsoft*, *IBM* koji se ujedno nalaze i na listi najinovativnijih kompanija.[203] Možda najbolja i najpoznatija kompanija je Apple koja je deseti put zaredom na prvom mestu od 50 najinovativnijih kompanija na svetu i prema listi koju pravi *Boston Consulting Group*.[204] Prema Forbsovoj listi najvrednijih kompanija, *Apple* je takođe na prvom mestu, a vrednost kompanije procenjena je na 124.2 milijarde dolara. Odmah ispod, drugo i treće mesto zauzeli su *Microsoft* i *Google*, a *IBM* peto.[205] Prema pisanju *USA Today*, *Apple* zarađuje toliko da bi mogao svakom stanovniku Amerike da plati 556 dolara.[206]

Kako Farid Zakarija ističe: „Završetkom Hladnog rata, Amerikanci su prestali da brinu zbog sovjetske pretnje, a rezultat toga bio je nagli pad ulaganja u primenjenu nauku, koja su opala za 40% tokom devedesetih. Od tada su nešto povećana, ali udeo države u ulaganju u istraživanje i razvoj ostao je na najnižem nivou ikada zabeleženom. I dok korporacije i dalje ulažu u istraživanje i razvoj, one ne finansiraju onakvu vrstu osnovnog istraživanja koja vodi do velikih otkrića".[207] Ipak najbolji tehnološki univerziteti i dalje se nalaze u Americi i privlače najbolje umove sveta. Iako je ulaganje u istraživanje manje nego nekada ipak je ono veće nego u ostalim državama. Svakako, Amerika je umela da iskoristi najbolji trenutak za naučni razvoj i pozicionira se kao najveća tehnološka sila. Neki od najbitnijih izuma otkriveni su u Americi.

Razvijenost nauke i tehnologije u SAD-u pokazatelj je njene ekonomske moći. Što je država bogatija više ulaže u istraživanje, a tako se

---

[202] Strategy&, *Global Innovation 100 Study-The top innovators and spenders,* dostupno na: http://www.strategyand.pwc.com/global/home/what-we-think/global-innovation-1000/top-innovators-spenders#/tab-2014 (pristupljeno 11. 4. 2015)

[203] Isto

[204] Tanjug „Apple i deseti put najinventivnija svjetska kompanija", N1, 28.10.2014, dostupno na: http://ba.n1info.com/a5451/Biznis/Apple-najbolja-komapnija.html (pristupljeno 15. 4. 2015)

[205] Forbes, *The World's Most Valuable Brands*, dostupno na: http://www.forbes.com/powerful-brands/list/ (pristupljeno 15. 4. 2015)

[206] Matt Krantz „Apple rich enough to pay everyone $556", USA Today, 28.1.2015, dostupno na: http://americasmarkets.usatoday.com/2015/01/28/apple-rich-enough-to-pay-everyone-556/ (pristupljeno 15. 4. 2015)

[207] Farid Zakarija „Američki san" , *Peščanik*, 6.12.2009, preuzeto sa *Newsweek* 14.11.2009, dostupno: http://pescanik.net/americki-san/ (pristupljeno 15. 4. 2015)

razvijaju nauka i obrazovanje. To zatim privlači naučnike i dovodi do ekonomskog napretka. Takođe, to znači i ulaganje u vojnu tehnologiju i veću superiornost u vojnoj moći. Kombinacija vojne, ekonomske i tehnološke moći, bolje rečeno, dominacija na ovim poljima doprinosi da Sjedinjene Američke Države opstaju kao jedina svetska supersila.

- **Nacionalna kohezija SAD**[208]

Nacionalna kohezija podrazumeva izgradnju integrisanog građanstva sa osećajem pripadništva između članova različitih grupa iz različitih regiona, kroz regulisanje i usklađivanje razlika kao i takmičenje interesa i zahteva.[209]

Američka nacija nije nastala na isti način kao države starog sveta, već je stvorena od strane imigranata, koji su dolazili iz zemalja koje su imale različitu kulturu, religiju, jezik i na kraju već izgrađenu nacionalnu svest. Ipak postojale su stvari koje su ih spajale poput zapadne kulture, hrišćanstva i možda najvažnije, mogućnosti za boljim životom tj, potrage za srećom.

Amerika je uspela da razvije prilično homogeno društvo zahvaljujući pre svega želji imigranata koji su dolazili da postanu Amerikanci. Takođe veliku ulogu u procesu izgradnje nacije je imao i engleski jezik koji se nalazi u samoj srži američke kulture. Međutim u prvim godinama nastanka mlade republike, 1795. godine postojala je mogućnost da nemački takođe postane priznat jezik, time što bi se Federalni zakoni štampali i na nemačkom, ali je predlog nadglasan za jedan glas.[210] U procesu homogenizacije američkog društva značajno je pomenuti i „lonac za pretapanje" (melting pot) kao model za pretvaranje heterogenih društva u homogena, time što se "pojedinci iz svih nacija pretapaju u jednu novu naciju."[211] Ta nova nacija u sebi sadrži

[208] Ovaj deo teksta napisao je Marko Petrović

[209] Kenyan Ministry of Justice, National Cohesion and Constitutional Affairs and the National Cohesion and Integration Commission, *THE NATIONAL COHESION AND INTEGRATION TRAINING MANUAL*, Nairobi, Kenya, 2011, page 11 http://www.cohesion.or.ke/~cohesion/images/downloads/edited%201_training_manual_final.pdf (pristupljeno 24.3.2015)

[210] Dennis Baron *The Legendary English-Only Vote of 1795,* University of Illinois. http://www.english.illinois.edu/-people-/faculty/debaron/essays/legend.htm (pristupljeno 24.3.2015)

[211] J. Hector St John de Cre`vecoeur *Letters from an American farmer* prema David Michael Smith *The American melting pot: A national myth in public and popular discourse* http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=a1a653d0-ad82-42ba-913e-

elemente svih različitih grupa koje je sačinjavaju, a opet je dovoljno osobena da bi se mogla smatrati jedinstvenom nacijom.[212]

Amerikanci su vremenom razvili sebi svojstven set vrednosti u kojem glavno mesto zauzimaju: optimizam, individualizam, pragmatičnost, tolerancija, patriotizam i inovativnost. Pobednički govor Baraka Obame iz 2012. je njihov najbolji pokazatelj: "Ideja da ako si spreman da naporno radiš, nije bitno ko si, ili odakle dolaziš ili kako izgledaš. Nije bitno da li si beo ili crn ili hispano ili azijat ili američki starosedeoc, star ili mlad, zdrav ili sa invaliditetom, homo ili heteroseksualac. Možeš uspeti ovde u Americi, ako si spreman da pokušaš."[213]

Sam američki politički sistem je pogodovao formiranju nacije uvažavajući razlike između saveznih država i dopuštajući autonomiju unutar granica federalnog zakona. To znači da savezne države imaju slobodu da regulišu svoje zakonodavstvo na način koji njima odgovora, sve dok ne dolaze u sukob sa Federalnim zakonima. Predsednik SAD takođe ima integrativnu funkciju. Pre svega zato što u njegovom izboru učestvuju svi građani, zato što on predstavlja glas Amerike na unutrašnjem i spoljnjem planu ali i zato što njega vide kao poglavara američke građanske religije. Prema definiciji američkog sociologa Demerata, „građanska religija je religija nacije, nesektaška vera u kojoj sakralne simbole predstavlja državno uređenje i nacionalna istorija."[214] Javni službenici su njeni sveštenici, nacionalni praznici crvena slova, a glasanje ritual. Ona nije u sukobu ni sa jednom zvaničnom religijom, ali smatra da je sfera privatnosti prikladno mesto za njihovo praktikovanje. Sa druge strane javna sfera je rezervisana za obožavanje države-nacije i slavljenje njene izuzetnosti u svakom pogledu.

4e5e3b783208%40sessionmgr198&vid=5&hid=126 (pristupljeno 23.3.2015)

[212] David Michael Smith *The American melting pot: A national myth in public and popular discourse* page 391. http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=a1a653d0-ad82-42ba-913e-4e5e3b783208%40sessionmgr198&vid=5&hid=126 (pristupljeno 24.3.2015)

[213] Obama victory speech 2012 http://www.nytimes.com/interactive/2012/11/06/us/politics/06-obama-election-night-speech.html (pristupljeno 24.3.2015)

[214] Demerath, N. J. III and Rhys H. Williams. 1985. Civil religion in an uncivil society. *Annals of the American Academy of Political and Social Sciences* 480(July):154–65. prema Rhys H. Williams *Civil Religion and the Cultural Politics of National Identity in Obama's America* http://content.ebscohost.com/pdf29_30/pdf/2013/SSN/01Jun13/87948025.pdf?T=P&P=AN&K=87948025&S=R&D=aph&EbscoContent=dGJyMNLe80Seqa84yOvqOLCmr0yep65Ssae4SreWxWXS&ContentCustomer=dGJyMPGqtkivr7JRuePfgeyx44Dt6fIA (pristupljeno 24.3.2015)

Ne samo administracija već i celokupna elita moći u SAD ima važnu ulogu u držanju države na okupu. Kako je još Čarls Rajt Mils uočio: „Sprega političkih, ekonomskih i vojnih elita upravlja Amerikom."[215] Njeni članovi su završili iste prestižne škole, članovi su istih golf klubova, letuju na istim luksuznim letovalištima i međusobno su povezani neformalnim vezama.[216] Interesi sve tri grupe se velikim delom preklapaju što pogoduje njihovoj saradnji ali i ukupnoj stabilnosti države.

Građani SAD zaista poseduju razvijen osećaj pripadnosti sopstvenoj državi koji se, za razliku od većine drugih zemalja i nacionalizmu ili religiji kao dominantnim kohezivnim elementima ogleda pre svega u principu građanstva. Kako je princip građanstva inkluzivniji od pomenuta dva, omogućio je SAD da efikasno integrišu velike grupe ljudi koje su imale malo toga zajedničkog što je samo po sebi podvig. On je ujedno pomogao SAD da se oslobode od potencijalnih dubokih unutrašnjih podela i omogućio da svoj fokus okrenu ka spoljnoj politici.

„Mi znamo da tradicija različitosti nije naša slabost, već snaga. Mi smo nacija hrišćana i muslimana, jevreja, indusa i ateista. Našu zemlju su oblikovali kulture i jezici sa svih strana sveta. Zbog toga što smo na svojoj koži osetili užase građanskog rata i segregacije, ali iz tih nedaća izašli snažniji i ujedinjeniji, moramo verovati da će stare netrpeljivosti jednom prestati, da će plemenske linije podele uskoro nestati i da će kako se svet bude smanjivao svima zajednička ljudskost prevagnuti. Amerika mora odigrati svoju ulogu i uvesti svet u novu eru mira." (Barak Obama, inauguracioni govor, 2009.)[217]

- **Univerzalistička kultura SAD[218]**

Pojam univerzalističke kulture označava stepen prihvatljivosti, tj. univerzalnosti jedne kulture u odnosu na druge. Kako su SAD posle Drugog svetskog rata postale najznačajniji predstavnik zapadne civilizacije u vojnom, ekonomskom i kulturnom smislu, tako je i domašaj njihove kulture ostvaruje prvorazredni domašaj.

---

[215] C. Wright Mills *The Power Elite* New York: Oxford University Press, 1970 pp. 3-29

[216] Isto

[217] Obama, Barack. 2009. Barack Obama's inaugural address. *New York Times* January 20. 2009. http://www.nytimes.com/2009/01/20/us/politics/20text-obama.html?pagewanted=all&_r=1& (pristupljeno 24.4.2015)

[218] Ovaj deo teksta napisao je Marko Petrović

Engleski jezik se nalazi u samoj srži američke kulture, a preko njega ogroman broj ljudi ima pristup njenim tekovinama. Engleski jezik kao maternji govori 4,83%[219] svetske populacije dok je ukupan broj onih koji se njime služi preko jedne i po milijarde.[220]55,7% vebsajtova koristi engleski jezik,[221] 3/4 svih emejlova je na engleskom,[222] to je zvanični jezik u 75 država[223] i sa pravom se naziva *lingua franca*. Prema istraživanju holandskog časopisa Research Trends 80% svih časopisa indeksiranih u Scopus-u je napisano na engleskom jeziku.[224]

Najveći uticaj američke kulture se ostvaruje preko filmova i serija. Oni pored primarne funkcije stvaranja profita, vrše i funkciju deseminacije američkih vrednosti i načina života širom sveta. Pri čemu utiču na percepciju Amerikanaca i SAD, formiranje seta vrednosti ljudi u drugim zemljama i njihovom pogledu na svet. Holivud kao centar industrije zabave, predstavlja simbol ne samo snage američke filmske industrije već i celokupne kulture. Na listi filmova sa najvećom zaradom, prvih 30 su isključivo filmovi američke produkcije.[225] Pored centra filmske industrije, u Americi se nalazi i svetski centar umetnosti, Njujork. Sa operom Metropoliten, pozorištima na Brodveju, Karnegi Holom, Njujorškom filharmonijom, Njujork Siti Baletom, i muzejima Moderne umetnosti i Metropoliten kao samo nekim od ustanova kulture koje se u njemu nalaze.

Američki muzičari su najslušaniji na svetu i predvodnici u mnogim žanrovima. Od 10 najgledanijih muzičkih spotova na Jutjubu, u 8 od njih su Amerikanci.[226] Čak i kada izvođači iz drugih zemalja imaju primat, npr. u elektronskoj muzici, značajno je da oni ipak stvaraju na engleskom jeziku.

Sport je još jedan neodvojivi aspekt američke kulture. Najpopularniji sportovi u SAD su bejzbol, američki fudbal, košarka i hokej

---

[219] CIA World factbook https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/xx.html (pristupljeno 26.3.2015)

[220] http://englishagenda.britishcouncil.org/news/bringing-pronunciation-fore-english-lingua-franca-and-future-english (pristupljeno 24.3.2015)

[221] http://w3techs.com/technologies/overview/content_language/all (pristupljeno 25.3.2015)

[222] http://www.britishcouncil.org/learning-faq-the-english-language.htm (pristupljeno 3.8.2014)

[223] Isto

[224] Daphne van Weijen "The Language of (Future) Scientific Communication" *Research Trends* Issue 31, November 2012 http://www.researchtrends.com/issue-31-november-2012/the-language-of-future-scientific-communication (pristupljeno 25.3.2015)

[225] http://www.boxofficemojo.com/alltime/world/ (pristupljeno 25.3.2015)

[226] https://www.youtube.com/playlist?list=PLirAqAtl_h2r5g8xGajEwdXd3x1sZh8hC (pristupljeno 26.3.2015)

i njihove najjače lige se nalaze upravo u SAD. Bejzbol ima status nacionalnog sporta, ali osim okolnih zemalja i istočne Azije nije šire raspostranjen. Ragbi je uglavnom ograničen na anglofone zemlje. Hokej je nešto šire rasportranjen i najpopularniji je među severnijim zemljama i zemljama centralne Evrope. Košarka je najpopularniji „američki" sport širom sveta, dok je kod kuće tek na petom mestu.[227] Zanimljivo je da je fudbal, najpopularniji sport na svetu nije na listi najgledanijih sportova u SAD.

Američka kultura je specifična i po svojoj inkluzivnosti i tolerantnosti, što olakšava njeno širenje u druge zemlje. U svim delovima sveta ljudi slušaju američku muziku, gledaju njihove filmove, jedu njihovu hranu, koriste njihov jezik i valutu kao sekundarne. U emisijama zabavnog karaktera postoji deo rezervisan za dešavanja u šoubiznisu u SAD, a njihove poznate ličnosti imaju svetsku slavu. Procesom globalizacije ona je dostigla svetsku dimenziju, pa ne čudi što neki globalizaciju poistovećuju sa amerikanizacijom.[228] Upravo je ta globalzacija imala veliku ulogu u širenju američkih vrednosti širom sveta, utičući na ogrman broj ljudi i njihovu sliku o Americi što svakako uvećava njihovu ukupnu moć.

- **Uticaj SAD u međunarodnim organizacijama[229]**

Sjedinjene Američke Države su član mnogih međunarodni organizacija, od kojih su najznačajnije Ujedinjene nacije, NATO, Svetska banka, Međunarodni monetarni fond i Svetska trgovinska organizacija.

Ujedinjene nacije su, za razliku od svog prethodnika Lige naroda, prva univerzalna međunarodna vladina organizacija koja je dobila podršku SAD. SAD su osnivač UN i stalni član Saveta bezbednosti, što im daje pravo veta u slučaju da im predložena odluka ne odgovara.[230] Sedišta UN se nalazi u Njujorku i sa SAD su njihov najveći finansijer sa 22% regularnog budžeta[231] i 28,38% budžeta za očuvanje mira.[232] Za

[227] http://espn.go.com/nfl/story/_/id/10354114/harris-poll-nfl-most-popular-mlb-2nd (pristupljeno 26.3.2015)
[228] Alida Tomja *DILEMMA: AMERICANIZATION OR GLOBALIZATION "Aleksandër Moisiu" University, Durrës, Albania* http://www.academia.edu/4712824/DILEMMA_AMERICANIZATION_OR_GLOBALIZATION
[229] Ovaj deo teksta napisao je Marko Petrović
[230] http://www.un.org/en/sc/members/ (pristupljeno 26.4.2015.)
[231] http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/67/238 (pristupljeno 26.4.2015.)
[232] http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/financing.shtml (pristupljeno 26.4.2015.)

uzvrat UN su imale obzira prema američkim nacionalnim interesima pri donošenju odluka.[233] Aktom Kongresa 1947. osnovana je misija Sjedinjenih Država pri UN, preko puta sedišta UN da „pomaže predsedniku i Stejt departmantu pri sprovođenju politike SAD u UN."[234]

Slično kao i u UN, Amerika je imala glavnu reč pri formiranju NATO-a. Nastao kao protivteža rastućoj sovjetskoj moći u Evropi, NATO je igrao veliku ulogu u pružanju bezbednosti Americi tokom Hladnog rata. Potvrda vodeće uloge Amerike u ovom savezu je i u tome što je samo Amerikanac mogao da bude na mestu vrhovnog komandanta savezničkih NATO snaga u Evropi. Još od svog osnivanja NATO je bio „više od pukog ugovora o kolektivnoj bezbednost koji obezbeđuje integritet zemalja članica."[235] Kao okvir u kome su Sjedinjene države delovale zajedno sa ostalim saveznicima, NATO je igrao veliku ulogu u legitimizacije američke spoljne politike. Razlog za to je isti set vrednosti, sa demokratijom, vladavinom prava i ljudskim pravima kao osnovnim načelima.[236]

U NATO postoje tri vrste budžeta: formalnog budžeta, civilnog, vojnog i budžeta za bezbednosne investicije (NATO Security Investment Programme). U svakom od njih SAD učestvuje sa 22%.[237] Ali glavni troškovi koje opterećuju članice nisu uračunati kao deo formalnog budžeta. To su troškovi dopremanja i snabdevanja oružanih snaga u misijama koje vodi NATO.[238] Stoga troškovi za odbranu SAD za 2014. godinu iznose 70% od ukupnog budžeta NATO-a[239] dok su u toku Hladnog rata iznosili polovinu. Članice su se 2006. obavezale da 2% svog BDP troše na odbranu, ali samo SAD, UK, Estonija i Grčka su ispunile tu obavezu.[240] Ipak ti troškovi nisu uzaludni jer omogućavaju Americi da održava status jedine super sile .Glavni cilj NATO-a je da štiti bezbednost i slobodu saveznika od vojnih i političkih pretnji[241].

---

[233] http://www.betterworldcampaign.org/issues/funding/ (pristupljeno 26.4.2015.)

[234] http://usun.state.gov/about/ (pristupljeno 26.4.2015.)

[235] http://www.citywatchla.com/archive/3166-is-nato-just-an-extension-of-americas-long-military-arm (pristupljeno 26.4.2015)

[236] Martin Erdmann *NATO: What's in it for the United States* http://www.fletcherforum.org/2013/02/13/erdmann/ (pristupljeno 26.4.2015.)

[237] http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_67655.htm (pristupljeno 26.4.2015.)

[238] Jonathan Masters „The North Atlantic Treaty Organization (NATO)" Council on Foreing Relations http://www.cfr.org/nato/north-atlantic-treaty-organization-nato/p28287 (pristupljeno 26.4.2015.)

[239] Isto

[240] Isto

[241] http://www.state.gov/p/eur/rt/nato/ (pristupljeno 26.4.2015.)

Pre svega tako što će nastojati da Evropu održi celovitom, slobodnom i u miru[242] ali i ujedino onemogućiti stvaranje potencijlnog suparnika koji bi mogao da ostvari dominaciju u Evropi[243].

SAD su takođe članice međunarodnih ekonomskih organizacija stvorenih konferencijom u Breton-Vudsu. Svetske Banke, prvobitno stvorene da pomogne u izgradnji Evrope posle Drugog svetskog rata, a kasnije i zemljama u razvoju i MMF-a kako bi sprečili iznenadne promene u valutnom kursu, omogućili normalnu razmenu valuta i uredan i stabilan rast svetske ekonomije.[244] Sedište i jedne i druge organzacije nalazi se u Vašingtonu, dugo godina su čak delili istu zgradu, dok se danas nalaze jedna preko puta druge.[245] Predsednik Svetske Banke je tradicionalno uvek Američki državljanin,[246] dok je generalni direktor MMF-a tradicionalno Evropljanin.[247] Za razliku od generalne skupštine UN i principa jedna država jedan glas, u bretonvudskim institucijama glasovi su nejednako raspoređeni, na osnovu kvota, koje odgovaraju relativnoj ekonomskoj snazi države.[248] Od nastanka Svetske Banke 1944, pa do danas, Amerika ima najveći procenat akcija i glasova u svim afilijacijama svetske Banke (IBRD 16,42% glasova[249]) kao i jedinstven veto glas pri pokušaju promene strukture Banke.[250] Naime, za donošenje najznačajnijih odluka potrebna je kvalifikovana većina od 85% glasova, što praktično znači da nije moguće doneti nijednu važniju odluku bez saglasnosti SAD.[251] SAD su takođe najveći finansijer MMF-a sa 17,69% od ukupne kvote a zauzvrat poseduje 16,75% glasova.[252] Većina potrebna za promenu kvote, a time i glasačke moći neke države u MMF-u takođe iznosi 85%, što Americi i u ovoj instituciji, kao jedinoj državi sa preko 15% glasova, daje jedinstveno pravo veta.[253] Nesumnjivo je da kao zemlja sa najvećim uticajem u obe bretonvudske organizacije, Amerika izvlači najveće koristi iz postojećeg međunarodnog ekonomskog sistema.

---

[242] Isto

[243] https://www.stratfor.com/analysis/geopolitics-united-states-part-1-inevitable-empire (pristupljeno 26.4.2015.)

[244] https://www.imf.org/external/pubs/ft/exrp/differ/differ.htm (pristupljeno 26.4.2015.)

[245] Isto

[246] http://www.worldbank.org/en/about/archives/history/past-president (pristupljeno 26.4.2015.)

[247] https://www.imf.org/external/np/exr/chron/mds.asp (pristupljeno 26.4.2015.)

[248] https://www.imf.org/external/np/sec/memdir/members.aspx (pristupljeno 26.4.2015.)

[249] http://siteresources.worldbank.org/BODINT/Resources/278027-1215524804501/IBRDEDsVotingTable.pdf (pristupljeno 26.4.2015.)

[250] http://www.worldbank.org/en/country/unitedstates/overview#1 (pristupljeno 26.4.2015.)

[251] https://www.ids.ac.uk/files/GovernanceWorldBank.pdf (pristupljeno 26.4.2015.)

[252] http://www.imf.org/external/np/sec/memdir/members.aspx (pristupljeno 26.4.2015.)

[253] http://www.imf.org/external/np/exr/facts/quotas.htm (pristupljeno 26.4.2015.)

Svetska trgovinska organizacija (World Trade Organization) nastala je transformacijom Opšteg Sporazuma o Carinama i Trgovini(GATT).[254] To je jedina međunarodna organizacija koja se bavi uređenjem pravila trgovine među državama na globalnom nivou, sa ciljem da obezbedi njeno neometano i predvidljivo odvijanje.[255] Amerika ima korist od mehanizama STO za rešavanje sporova koji "smanjuju potrebu za unilateralnim delovanjem i retrozivnim merama sprečavajući napetosti između SAD i njenih partnera."[256] Članstvo u STO podstiče SAD da odražava svoje tržište otvorenim što svakao koristi potrošačima i industriji koja zavisi od uvoznih sirovina. Takođe STO promoviše liberalizaciju trgovine i otvaranje tržišta širom sveta što pogoduje američkim izvoznicima.[257] Dobar primer za to je Kina koje je od ulaska u STO 2001, smanjila prosečne carine na robe od specijalnog značaja za Ameriku sa 25% na 8%.[258] Sporazumima u STO ograničava se sposobnost stranih vlada da postavljaju kvote na izvoz, donose zakone koji diskriminišu proizvode iz Amerike i subvenisanje domaćih kompanija kako bi se takmičili sa američkim.[259]

Prvorazredan uticaj SAD u ovim najvažnijim međunarodnim organizacijama pozitivno utiče na njihovu ukupnu moć i pruža im nova sredstva i arene na kojima mogu da je ispoljavaju. Pored glavene uloge u radu pomenutih organizacija, SAD su imale i glavnu ulogu u njihovom osnivanju. Ne bi bilo preterano reći i da su ih skrojile, a pomoću njih i međunarodni poredak, po svojoj meri.

- **Meka moć Sjedinjenih Američkih Država[260]**

Meka moć je je još jedno polje u kojem SAD imaju vodeću poziciju u svetu. Na osnovu 13 kriterijuma revizorske kuće Ernst & Young, SAD su ubedljivo prve sa 87 poena, čitavih 37 više od drugoplasirane Francuske.[261] Slede kriterijumi na osnovu kojih je vršena analiza.

---

[254] http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/fact1_e.htm (pristupljeno 26.4.2015.)
[255] http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/inbrief_e/inbr00_e.htm (pristupljeno 26.4.2015.)
[256] Robert Z. Lawrence „WTO Trade Rules Benefit the United States, Says New Council Report" Council on Foreign Relations http://www.cfr.org/trade/wto-trade-rules-benefit-united-states-says-new-council-report/p12925 (pristupljeno 26.4.2015.)
[257] Daniel Griswold „Americans Reaping Benefits of U.S. Membership in WTO" Cato Institute http://www.cato.org/publications/commentary/americans-reaping-benefits-us-membership-wto (pristupljeno 26.4.2015.)
[258] Isto
[259] Isto
[260] Ovaj deo teksta napisao je Marko Petrović
[261] http://emergingmarkets.ey.com/wp-content/uploads/downloads/2012/05/TBF-606-Emerging-markets-soft-power-index-2012_LR.pdf (pristupljeno 23.3.2015)

Popularnost jezika

Jedan od glavnih razloga za prevlast Američke moći je engleski jezik. To je maternji jezik 4,83%[262] svetske populacije dok ga ukupano govori preko jedne i po milijarde ljudi.[263] Oko 90% dece u Evropskoj uniji uči enegleski kao strani jezik u osnovnoj školi. U srednjoj školi, taj procenat je 93,8%, dok su sledeći jezici po broju đaka koji se izučavaju Francuski sa 23% i Nemački sa 21,1%. Između 2006. i 2011. broj učenika koji pohađaju enleski je porastao za 0,7% dok je broj onih koji uče Francuski pao za 7,7% i Nemački za 13,8%.[264]

Izvoz kulturnih dobara

Prema podacima UNCTADSTAT-a izvoz kulturnih dobara Amerike u 2012. je iznosio 37.844 miliona dolara[265] po čemu je prva u svetu. Nema sumnje da izvoz u ovom obimu znatno doprinosi rasprostranjenosti njene kulture, a preko nje i dometu njene meke moći širom sveta.

Olimpijske medalje

Sjedinjene Države su prva zemlja po broju osvojenih medalja na Letnjim olimpijskim igrama, sa ukupno 2.403 medalje, što je za čak 1000 više od drugoplasirane Rusije ako joj dodamo medalje koje je osvojio Sovjetski Savez. Po broju osvojenih medalja na zimskim Olimpijskim igrama zauzimaju drugo mesto, odmah iza Norveške sa 281 medalje, čime je ukupan broj osvojenih medalja, neverovatnih 2684.[266]

Globalne ikone

Prema časopisu Tajm i top 100 listi najuticajnijih ljudi na svetu u 2014. godini čak pedest dvoje njih je iz Amerike.[267] Raznovrsnost njihovih profesija je ogromna od političara, sportista, vojnih lica, pevača, glumaca, biznismena, naučnika, boraca za ljudska prava, voditelja,

---

[262] CIA World factbook https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/xx.html (pristupljeno 24.3.2015)

[263] http://englishagenda.britishcouncil.org/news/bringing-pronunciation-fore-english-lingua-franca-and-future-english (pristupljeno 24.3.2015)

[264] Eurostat http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Foreign_language_learning_statistics (pristupljeno 23.3.2015)

[265] http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx (pristupljeno 17.3.2015)

[266] http://www.olympic.it/english/medal (pristupljeno 23.3.2015)

[267] http://time.com/collection/2014-time-100/ (pristupljeno 23.3.2015)

pisaca, pa čak i kuvara. Barak Obama, Džon Keri, Hilari Klinton su široko poznati američki lideri, ali među njima su i neki manje poznatiji poput guvernera Kalfornije Džerija Brauna, Dženet Jelin predsednice saveznih rezervi (Federal reserve system, neformalno FED) ili Kristen Džilibrend, senatorke savezne države Njujork.[268] Tu su i popularni pevači poput Bijonse Nouls, Majli Sajrus, Ferela Vilijamsa, glumci Robert Redford i Metju Mekonahi, teniserka Serena Vilijams, geolog Ketrin Salivan, general-major H.R. Mekmaster, obaveštajac Edvard Snouden i mnogi drugi.[269]

Prema listi magazina Forbs od 72 namoćnijih ljudi na Svetu njih 28 je iz SAD (kriterijum je mesto prebivališta).[270] Najmoćniji u toj grupi i ujedino drugi po ukupnom rangu je Barak Obama. Slede Dženet Jelin, Bil Gejts, Sergej Brin i Leri Pejdž (osnivači Gugla). Između ostalih na listi se nalaze i Džef Bezos (osnivač Amazona), Mark Zakerberg (Fejsbuk), Bil Klinton i Džim Jong Kim (predsednik Svetske Banke).[271]

Vladavina prava

Prema podacima Svetske Banke i The Worldwide Governance Indicators (WGI) projekta za 2013. godinu[272] vladavina prava je na vrlo visokom nivou. Indikator za Voice & Accountabillity je 83,9%. Indikator za političku stabilnost i odsustvo nasilja iznosi 65,9%, efikasnost vlade je vrednovana sa 90,9%, kvalitet regulative sa 86,6, vladavina prava sa 90,5%, a kontrola korupcije sa 85,2%. U svim kategorijama osim političke stabilnosti i odsustva nasilja SAD ostvaruje skorove od preko 80%. Razlog za nešto manji skor u ovom domenu je to što u njega ulazi „percepcija verovatnoće politički motivisanog nasilja, uključujući i terorizam."[273] Dakle nije reč o promeni percepcije o političkom procesu u SAD već o promeni percepcije o verovatnoći terorističkih napada što i objašnjava da je između 2000. i 2002. njegova vrednost opala sa 80% na 50%, usled terorističkog napada iz 2001.[274]

---

[268] Isto

[269] Isto

[270] http://www.forbes.com/powerful-people/list/#tab:overall_country:United%20States (pristupljeno 23.3.2015)

[271] Isto

[272] http://info.worldbank.org/governance/wgi/pdf/c228.pdf (pristupljeno 23.3.2015)

[273] http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#faq-14 (pristupljeno 23.3.2015)

[274] http://info.worldbank.org/governance/wgi/pdf/c228.pdf (pristupljeno 23.3.2015)

Indeks slobode

Fridom Haus i u 2015. kao i u proteklih 20 godina ocenjuje Sjedinjene Države kao slobodnu državu sa najvišom ocenom (1) u sve tri kategorije: politička prava, građanske slobode i indeks slobode.[275]

Izlaznost na izbore

Amerika ima dugu tradiciju visokog procenta izlaznosti glasača na izbore. Međutim primetan je postepeni pad. Od predsedničkih izbora 1964. i izlaznosti od impresivnih 95,83% izlaznost na izborima 2012. iznosila veoma dobrih 67,95%.[276] Nesporno je da visoka izlaznost doprinosi kvalitetu političkog procesa kao i legitimitetu izabranih odlučioca.

Emisija CO_2

Sjedinjene Države su sa 16% udela u emisiji ugljen dioksida, njegov drugi najveći emiter u atmosferu.[277] Obim emisije je manji od njihovog udela u svetskoj ekonomiji koji iznosi 19%, a iznos zagađenja po glavi stanovnika iznosi 16,4 tone[278] (podaci iz 2013.). U odnosu na 2012. procenat zagađenosti je smanjen za 4% (od ukupne vrednosti američke emisije, ne njenog udela u svetu), zahvaljujući smanjenju upotrebe uglja za 12%. i povećanjem udela obnovljivih energija.[279] Od devedestih godina primetno je konstanto smanjivinje ukupne emisije i po glavi stanovnika. Za to su zaslužni pre svega povećanje udela prirodnog gasa u ukupnoj prozvodnji energije koji je između 2008. i 2012. porastao sa 20% na 30% kao i udela obnovljivih energija sa 7,9% na 11% u periodu između 2005. i 2012.[280]

Rangiranje univerziteta

Na Šangajskoj listi 500 vodećih univerziteta u svetu 177 je iz SAD, a od 20 najprestižnijih čak 16 je iz SAD.[281] Smatra se da u svetu trenutno ima blizu 5 miliona stranih studenata od kojih 17% studira

---

[275] https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2015#.VQTKK47F91Y (pristupljeno 23.3.2015)

[276] http://www.idea.int/vt/countryview.cfm?id=231 (pristupljeno 23.3.2015)

[277] http://edgar.jrc.ec.europa.eu/news_docs/pbl-2013-trends-in-global-co2-emissions-2013-report-1148.pdf (pristupljeno 23.3.2015)

[278] Isto

[279] Isto

[280] Isto

[281] http://www.shanghairanking.com/ARWU-Statistics-2014.html (pristupljeno 23.3.2015)

u Sjedinjenim Državama.[282] Iako je ukupan broj studenata u stalnom porastu, primetno je smanjenje ukupnog udela koji je 2000. iznosio 23% od ukupnog broja stranih studenata.[283] SAD su 2010. trošile 5,4 % svog BDP za obrazovanje i po tom procentu bile na 63. mestu.[284] Za osnovno i srednje obrazovanje studenta prosečno je trošeno 11,826$[285] što je za 39% više od prosečnog izdvajanja članica OECD,[286] i 25,576$ za visoko obrazovanje studenata, skoro duplo više od prosečnog izdvajanja zemalja OECD i najviše na svetu.[287]

Imigracija

Od svog nastanka Sjedinjene Države su privlačile ljude širom sveta. Džon Kenedi je SAD nazvao "Nacijom imigranata" kako i glasi ime njegove istoimene knjige. "Što je veći broj imigranata, veća je i meka moć države. To znači da su ljudi spremni da zbog vrednosti koje promoviše ta država, napuste svoj dotadašnji dom."[288] Prema podacima UN u 2013. skoro 20% svih imigranata u svetu iliti 46 miliona je živelo u Americi. Između 1990. i 2013. godišnje je oko milion imigranata stizalo u SAD[289] najviše njih iz Kine, Indije i Meksika. Procenat visokoobrazovanih imigranata 2012 je iznosio 28%, što je otprilike jednako broju visokoobrazovanih ljudi rođenih u Americi (29,8%).[290] Može se reći da je Amerika kroz čitavu svoju istoriju držala status „Meke" za ljude nezadovoljne položajem u njihovim zemljama.

Turizam

Turizam je još jedan od pokazatelja privlačnosti zemlje strancima. S tog aspekta Amerika svakako ima mnogo toga da ponudi. Bilo

[282] http://monitor.icef.com/2014/02/summing-up-international-student-mobility-in-2014/ (pristupljeno 23.3.2015)
[283] Isto
[284] CIA Factbook https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2206rank.html (pristupljeno 23.3.2015)
[285] http://nces.ed.gov/programs/coe/indicator_cmd.asp (pristupljeno 23.3.2015)
[286] OECD ili Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj je sastavaljena skoro isključivo od najrazvijenijih zemalja sveta
[287] http://nces.ed.gov/programs/coe/indicator_cmd.asp (pristupljeno 23.3.2015)
[288] Filip Parežanin „Meka moć Sjedinjenih Američkih Država" u *Meka moć država* Udruženje za studije SAD u Srbiji; Centar za društvena istraživanja, Beograd 2013, str 282-283
[289] http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/migration/migration-report-2013.shtml (pristupljeno 23.3.2015)
[290] http://www.migrationpolicy.org/article/frequently-requested-statistics-immigrants-and-immigration-united-states#2 (pristupljeno 23.3.2015)

da su u pitanju prirodne lepote, poput Velikog kanjona u Koloradu, nacionalnog parka Jeloustoun, Velikih Jezera ili Aspena. Ili gradova poput Njujorka sa Tajms skverom (ujedino najposećenijim mestom u Americi koje godišnje poseti 42 miliona ljudi),[291] Central Parkom, Vašingtonom sa Junijon Stejšnom, Belom kućom, Kongresom, Las Vegasom i njegovim brojnim kazinima i hotelima, San Franciskom sa Golden Gejtom i zatvorom Alkatraz, Majamijem i Havajima sa prelepim plažama ili Los Anđelesom sa Holivudom, Beverli Hilsom i Bulevarom slavnih, sigurno je da će svaki posetilac naći nešto po svom ukusu. Prema broju turističkih poseta, SAD su druge sa 69,8 miliona, za oko 14 miliona manje od prvoplasirane Francuske.[292] Prema količini novca koje su zaradile od dolaska turista, SAD su ubedljivo prvi sa 139,6 milijardi, više nego duplo od drugoplasirane Španije sa 60,4 milijardi.[293] U odnosu na prethodnu godinu SAD je uvećao zaradu od turizma za 10,6%.[294]

Poznavanje engleskog jezika

Može zvučati čudno, ali engleski nije zvanični jezik u Sjedinjenim Državama, tačnije, one nemaju zvaničan jezik.[295] Ipak u praksi se koristi kao takav. Prema cenzusu o upotrebi različitih jezika u SAD iz 2011. u kojoj je obuhvaćena populacija od preko 5 godina, ukupno 291,5 miliona ljudi, 231 milion govori samo engleski kod kuće. Od preostalih 60 miliona koji kod kuće koriste jezik različit od engleskog 77,6% se njime dobro ili veoma dobro koristi.[296]

Svetski priznate kompanije

Imati kompanije čiji su proizvodi cenjeni u inostranstvu je svakako još jedan plus za meku moć zemlje. "Kompanije čije usluge koriste ljudi širom sveta donose svojim državama veliku prednost u odnosu na zemlje koje se ne mogu pohvaliti sopstvenim internacionalnim brendovima."[297] Na Forčunovoj listi najcenjenijih kompanija u 2014.

---

[291] http://www.travelandleisure.com/articles/americas-most-visited-tourist-attractions/2 (pristupljeno 23.3.2015)

[292] http://dtxtq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/unwto_highlights14_en_hr_0.pdf (pristupljeno 23.3.2015)

[293] Isto

[294] Isto

[295] http://www.usconstitution.net/consttop_lang.html (pristupljeno 23.3.2015)

[296] http://www.census.gov/prod/2013pubs/acs-22.pdf (pristupljeno 23.3.2015)

[297] Filip Parežanin, „Meka moć Sjedinjenih Američkih Država", str 279-290

godini čak 18 od prvih 20 je iz SAD. Redom: Epl, Gugl, Berkšir Hatavej, Amazon, Starbaks, Volt Dizni, Sautvest Erlajns, Amerikan Ekspres, Dženeral Eletriks, Koka-Kola, Džonson i Džonson, Fedeks, Najk, Nordstorm, Kostako, Prokter i Gembl, Hol fuds Market i Majkrosoft.[298] Ove kompanije pokrivaju najrazličitije oblasti poput, kompjutera, informacionih sistema, internet prodaje i usluga, osiguranja, hrane, zabave, isporuke robe, avioprevoza, elektronike, bankarstva, odeće i obuće, hemijske i framaceutske industrije.[299] Nema dileme da difersifikacija njihovih delatnosti doprinosi ekonomskoj stabilnosti Amerike, ali i asocijaciji na kvalitet kada osoba na proizvodu vidi "Made in the USA".

Prema svim navedenim kategorijama Sjedinjene Države zauzimaju prvo ili eventualno drugo mesto, i to najčešće sa znatnom razlikom u odnosu na neposredne takmace. Podaci s početka teksta i 87 poena Amerike u odnosu na 50 poena drugoplasirane Francuske[300] najbolje ilustruju superiornost i domet njihove meke moći. A preko meke moći se šire njihov sistem vrednosti, način oblačenja, ishrane, življenja, razmišljanja što sveukupno stvaro pogodno tle za povećanje njihovog globalnog uticaja.

[298] http://fortune.com/worlds-most-admired-companies/ (pristupljeno 23.3.2015)

[299] Isto

[300] http://emergingmarkets.ey.com/wp-content/uploads/downloads/2012/05/TBF-606-Emerging-markets-soft-power-index-2012_LR.pdf (pristupljeno 23.3.2015)

Mina Dimitrovski, Marko Despotović, Klara Pelhe,
Milica Oros, Sara Marinković, Bojana Jakimov,
Dejana Vukadinović, Jovana Perkučin, Marko Petrović

Power of the United States of America

Abstract

The main topic of this paper is the power of United States of America. It consists of three parts. The first part contains general information about the USA's geography, history, culture and religion. The second part analyses the hard power of United States, especially its economic power, science and technology. The military power of United States is also described in this essay, with special reference to its naval, ground, air and nuclear forces. The third part tries to explain soft power of United States, i.e. the influence of this country in the international organizations, national cohesion and universalist culture.

Keywords: international relations, United States of America, geography of USA, history of USA, culture of USA, religion of USA, economic power of USA, military power of USA, science and technology of USA, national cohesion of USA, universalist culture of USA, influence of USA in international organizations, soft power of USA.

IZJAVE ZAHVALNOSTI

Kao urednici ovog zbornika, želimo ljubazno da zahvalimo za pomoć sledećim pojedincima i ustanovama:

Koleginici Neveni Mančić i kolegama Nenadu Popoviću i Milošu Matiću za izradu naslovne strane knjige.

Gospodinu Zoranu Tričkoviću za prelom knjige.

Stevanu Nedeljkoviću, Milanu Rankoviću, Edinu Sinanoviću, Mariji Tarbuk, Marini Jevtić, Mileni Ivković, Jeleni Manojlović, Snežani Ivaneži, Marku Mečaninu i Marini Todorović za pomoć u lekturi i korekturi knjige.

Anđeliji Žunjić, Bojani Jakimov, Marini Jevtić, Neveni Mančić, Snežani Ivaneži, Olgi Pavković, Tanji Ratković, Edinu Sinanoviću, Marku Despotoviću, Milanu Rankoviću, Milošu Matiću, Marku Petroviću, Slobodanu Brkiću, Stefanu Milovanoviću, Zlatku Miloševiću za pomoć u završnoj korekturi knjige.

Profesoru Martinu van Kreveldu, ambasadoru prof. dr Darku Tanaskoviću, ambasadoru Dušanu Simeonoviću, ambasadoru Dušanu Spasojeviću, ambasadoru Jovanu Jovanoviću, prof. dr Slobodanu Samardžiću, prof. dr Ivanu Vujačiću, prof. dr Miroljubu Jevtiću, prof. dr Mirjani Marinković, prof. dr Slobodanu Pajoviću, doc. dr Nemanji Džuveroviću, profesoru Ilji Musulinu, dr Vesni Pešić, Bošku Jakšiću, mr Zoranu Ćirjakoviću, asistentu Vladimiru Ajzenhameru, asistentu Stevanu Nedeljkoviću, asistentu Marku Vekoviću, japanologu Branki Takahaši, za intervjue i razgovore sa studentima...

Za pomoć u pronalaženju štamparije u kojoj štampamo ovu knjigu zahvaljujemo se Katarini Bakalić i Marku Dašiću.

Najposle, zahvaljujemo se Univerzitetu u Beogradu - Fakultetu političkih nauka kao izdavaču ove knjige.

Prof. dr Dragan R. SIMIĆ
mr Dragan ŽIVOJINOVIĆ
Nikola JOVIĆ, *MA*

CIP - Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд

327(73)(082)

SJEDINJENE Američke Države i izazivači / [urednici Dragan R. Simić, Dragan Živojinović, Nikola Jović]. - Beograd : Fakultet političkih nauka, 2015 (Beograd : Glasnik). - 1220 str. : ilustr. ; 25 cm

Tiraž 250. - Str. 9-26: Predgovor : Sjedinjene Američke Države i izazivači na početku 21. veka / Dragan R. Simić, Dragan Živojinović. - Biografije urednika zbornika: str. 27-29. - Biografije autora priloga u zborniku: str. 31-47. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija uz svaki rad. - Summaries.

ISBN 978-86-84031-89-3

a) Међународни односи - САД - Зборници
COBISS.SR-ID 220218380